

Nordiska rådet

36:e sessionen
1988

SUPPLEMENT

innehållande remissuttalanden

Medlemsförslag

- A 763/s Stärkande av europeiskt samarbete på miljöområdet (Miljö-Eureka)
- A 775/k Bevarandet av kulturhistoriskt värdefulla miljöer samt kulturföremål och kulturminnesmärken i Norden
- A 776/s Intensifiering av behandlingsarbetet i kampen mot alkohol och narkotika
- A 777/e Ökat nordiskt samarbete om utnyttjande av naturgas i energiförsörjningen
- A 778/s Integrering av miljöaspekter i den nordiska handlingsplanen för ekonomisk utveckling och full sysselsättning
- A 779/s ECE-protokoll rörande reduktion av svavel- och kväveutsläpp
- A 780/e Räntheavdrag vid innehav av bostadsfastighet i annat nordiskt land
- A 783/s Miljövänlig avfallshantering
- A 784/j Livsmedelspolitik och livsmedelslagstiftning
- A 785/k Ett nordiskt fredspolitiskt utvecklingsprogram med anledning av det internationella fredsåret 1986
- A 786/k Kulturpolitiskt baserad fördelning av TV-sändare på kommunikationssatelliter som vänder sig till europeiska kabel-TV-anläggningar
- A 787/t Ett utvidgat samarbete mellan djurparker på Nordkalotten och i Kvarkenområdet i turistfrämjande syfte
- A 788/e En plan för ett kärnkraftsfritt Norden
- A 789/s Rökfria miljöer m. m.
- A 792/e "Frikommunförsök" över riksgränserna i Norden
- A 793/s Åtgärder för att åstadkomma en balanserad reduktion av sälstammarna i de nordliga havsområdena
- A 795/k Utredning av fartygsbaserad opera- och konsertverksamhet m. m.
- A 796/k Ett nordiskt notbibliotek
- A 797/t Gemensamma sjöfartspolitiska åtgärder
- A 799/s Decentraliserat samarbete om miljöskyddsfrågor
- A 800/k En förbättrad nordisk informationsverksamhet
- A 801/k Det nordiska samarbetet på vuxenutbildningsområdet
- A 802/k Ett förstärkt nordiskt samarbete i ungdomsfrågor
- A 803/j Nordisk lagharmonisering
- A 804/j Likartade nordiska regler för samhällstjänst
- A 805/k Samnordiska folkhögskolekurser för äldre
- A 806/j Ett nordiskt institut för kriminalistik
- A 807/j Sårbarhets- och integritetsfrågor vid folkregistering
- A 808/t Användning av biltelefoner

- A 809/s Åtgärder för en bättre miljö
- A 811/k Nordiskt kommunalt skolsamarbete
- A 812/j Utredning av orsakerna till den bristande likalönen mellan kvinnor och män
- A 813/e Inrättande av en nordiskt station för biologisk och skogsteknisk forskning i Tanzania
- A 814/t Utredning av storstädernas trafikproblem
- A 815/t Snabbare postgång mellan de nordiska länderna
- A 816/e Konkreta initiativ till effektivisering av det nordiska biståndsarbetet.

Medlemsförslag

om åtgärder för att åstadkomma en balanserad reducering av sälstammarna i de nordliga havsområdena

(Väckt av Jo Benkow och Kjell Magne Fredheim samt Svein Alsaker, Johan Buttedahl, Margit Hansen-Krone, Brit Jørgensen och Hanna Kvanmo)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk kollegium for vildtforskning (NKV):

En samlet økologisk oversigt over Grønlandssælen forefindes ikke. Hertil kan føjes, at der blandt de forskere, der har foretaget undersøgelser over arten, ikke er enighed om, hvad der er baggrunden for den ubalance, der har ført til sidste års betydelige sælinvasion, især langs norske kyster.

Grundlæggende synes der imidlertid ikke at være tvivl om, at der er opstået ubalance mellem bestandens størrelse og det foreliggende fødegrundlag. Dette kan imidlertid skyldes flere forskellige grunde, evt. en kombination af to eller flere af disse. Som de væsentligste muligheder kan nævnes:

1. Overbeskatning af fødegrundlaget
2. Reduceret udnyttelse af sælbestanden
3. Naturlige svingninger i bestandsniveauet.

Overbeskatning af fødegrundlaget

Mange andre end sæler og fiskere skal leve af de fiskebestande, der findes i Nordatlanten. Dette gælder bl. a. en lang række fuglearter og havpattedyr. Hertil kommer de blandt fiskene grundlæggende fødekæder. Sammenholdes den udvikling, der har fundet sted i den erhvervsmæssige udnyttelse af fiskebestandene, med de meget betydelige problemer, der er iagttaget specielt blandt alkefugle, kan det ikke udelukkes, at menneskelig udnyttelse af fiskene kan have nået et niveau, der medfører en stærk reduktion af andre arters livsgrundlag.

Reduceret udnyttelse af sælbestanden

De senere års megen omtale af den måde, sælunger udnyttes på, har ikke alene medført, at ungerne i store områder ikke længere gøres til genstand for slagtning, men også at skind af voksne sæler ikke længere har sin oprindelige værdi. Det kan ikke forventes, at almindelige mennesker skal kunne skelne mellem produkter, der hidhører fra forskellige aldersgrupper og forskellige former for jagtlig udnyttelse. En betydelig bestandsstigning som en følge af mindsket udnyttelse er således en realistisk mulighed. Selv om alle bestande på længere sigt antalmæssigt vil indstille sig på det, fødegrundlaget betinger, må det forventes, at store dyr som grønlandssæler ikke kan finde en naturlig balance i forhold til fødegrundlaget på kort tid.

Biologisk set kan sælbestande naturligt gøres til genstand for udnyttelse af et betandsoverskud på linie med de fleste andre arter. Så længe udbyttet plus andre dødsårsager ikke overstiger artens formeringskapacitet, vil en jagtlig udnyttelse ikke være af betydning, men sker der pludselige ændringer i udnyttelsesgraden, kan det resultere i en midlertidig og pludselig bestandsforøgelse. Under sådanne pludseligt ændrede forhold vil der først påny blive balance mellem bestandsstørrelse og fødegrundlag, når faktorer som dødelighed på grund af sult, øget parasitbelastning og evt. nedsat formeringsrate som følge af dårligere kondition gør sig gældende.

Naturlige svingninger i bestandsniveauet

Hos mange vildtarter forekommer naturlige svingninger i bestandens størrelse. Dette gælder såvel byttedyr som rovdyr, og det kan være en medvirkende årsag til periodiske ubalancer.

For NKV vil det være naturligt at pege på behovet for øget viden, ikke alene om bestanden af Grønlandssæl men om hele det nordatlantiske økosystem.

Samtidig er det for NKV naturligt at pege på, at der bør skabes forståelse for, at sælbestandene er et naturgode, der bør bevares, og at der samtidig er tale om en naturressource, der brugt på den rigtige måde kan give et værdifuldt næringsgrundlag. Dette sidste er dog ikke blot et biologisk spørgsmål. Ethiske og følelsesmæssige problemer spiller en betydelig rolle og vil ofte ikke være i overensstemmelse med det biologiske synspunkt angående udnyttelse af bestanden af Grønlandssæl. Sådanne problemer vil efter vores opfattelse kun kunne løses gennem et nøgternt oplysningsarbejde.

Kalø, den 31. juli 1987

Helmuth Strandgaard

Formand

Danmark

Fiskeriministeriet:

På baggrund af problemerne med sælinvasionen ved de norske kyster er der i Nordisk Råd fremsat medlemsforslag om at gennemføre en intensive ret forskning omkring og kortlægning af sælbestande i de nordlige havområder med hemblik på at genskabe mulighed for at drive sælfangst.

Fiskeriministeriet finder det i den anledning væsentligt at bemærke, at sælproblematikken må ses i et bredt økologisk sammenhæng, og at de sæler der er tale om ikke alene vedrører de nordiske lande, men også andre nordatlantiske stater.

I den forbindelse skal der peges på, at der allerede eksisterer et samarbejde også på forskningssiden vedrørende havpattedyr inden for rammerne af det internationale havforskningsråd (ICES).

For så vidt der er behov for en større viden om sæler ses det derfor mest hensigtsmæssigt, at der inden for rammen af ICES gennemføres en undersøgelse af problemerne.

København, den 21. august 1987

P. m. v.

E. b.

Erik Haarh

Fuldmægtig

Landsstyreområdet for Fiskeri og Industri:

Fra grønlandsk side har man gennem de seneste år forsøgt at henlede opmærksomheden på, at de traditionelle fangererhverv i Grønland har været hårdt ramt af den internationale kampagne mod brug af sælskind. Befolkningen i Grønland har altid høstet af havets ressourcer også voksne sæler.

Grønlands Hjemmestyre mener at der er et påtrængende behov for forskning i sælernes økologi, herunder specielt sammenhængen mellem sælbestandene og fiskebestandene. Denne opgave vil kræve internationalt samarbejde, og Grønlands Hjemmestyre finder at et nordisk samarbejde på dette område er specielt velegnet. Dette kunne bl. a. føre til, at man fik en samlet fremstilling af sælernes situation i hele norden både i den Botniske bugt, Østersøen, Nordsøen, Barentshavet og ved Øst og Vestgrønland.

Grønland Hjemmestyre kan på denne baggrund varmt anbefale at Nor-

disk Råd henstiller til Nordisk Ministerråd, at denne sag prioriteres på budgettet for de kommende år.

Nuuk, den 20. august 1987

Moses Olsen

Jørgen S. Søndergaard

Danmarks Naturfredningsforening:

Udgangspunktet for forslaget er en opstået ubalance mellem størrelsen af sælpopulation og populationens fødegrundlag. Det anføres, at sælerne trækker sydover langs norskekysten på jagt efter føde og i den forbindelse anretter skader for fiskerierhvervet.

Grønlandssælen er genstand for en kvotereguleret fangst, som angives siden 1982 ikke at være udnyttet fuldt ud. Grønlandssælens fødegrundlag er hovedsagelig fiskearten lodden. Loddebestandens størrelse er således afgørende for grønlandssælens eksistens. Lodden er *ikke* belagt med fiskerimæssig kvote bl. a. af hensyn til færingefangsten af denne fiskeart.

Den fri fangst på lodde bevirker, at denne fiskeart ikke har mulighed for bestandsforøgelse, snarere tværtimod. Set i relation til den *beregnete* tilvækst af grønlandssæler kan dette være medvirkende til at skabe de alvorlige misforhold mellem fødeudbud og antal konsumenter grønlandssæler. Balancen i den økologiske fødekæde er brudt.

Ud fra dette skal foreningen anbefale pkt. 1 i Nordisk Råds rekkommendation overfor Nordisk Ministerråd og pkt. 2 anbefale, at der genskabes og arbejdes for den nødvendige økologiske balance for sælerne i området.

København, den 7. juli 1987

P. f. v.

Hanne Signe Olsen

Danmarks Havfiskeriforening:

Danmarks Havfiskeriforening er af den opfattelse, at den store invasion af sæler langs hele norskekysten er en stor trussel, ikke mindst for de norske fiskeres erhvervsudøvelse, og foreningen kan derfor fuldt ud støtte det fremsatte forslag om at træffe foranstaltninger til genåbning af mulighe-

der for at drive sælfangst, så den økologiske balancen genskabes mellem bestanden af fisk og sæler.

Esbjerg, den 28. august 1987

P. f. v.

H. Gyldenlev

Greenpeace Danmark:

1.0 Indledning og konklusion

På Nordisk Råds 35:e Session i Helsingfors, 23–27 februar 1987, fremlagde den norske delegationen et "Medlemsforslag om tiltak for å fremme en balanceret beskatning av selstammene i de nordlige havområder".

- 1.1 Den umiddelbare baggrund for det norske medlemsforslag var vinterens store invasion af grønlandssæl langs de nordnorske kyster, der skabte en tragisk situation for både dyr og mennesker.
- 1.2 Det er dog Greenpeace's opfattelse, at den reelle baggrund for det norske medlemsforslag om nordisk støtte til en øget beskatning af grønlandssæler, er et ønske om at genopstarte sælungefangsten i Vestisen (ved Jan Mayen).
- 1.3 Det er også Greenpeace's opfattelse, at det norske medlemsforslag er et ønske om at hente nordisk støtte til en genopåbning af det nu lukkede EF-marked for sælungekind, og anvende sælinvasionen til at legitimere et sådant ønske.
- 1.4 Desuden er Greenpeace af den opfattelse, at den norske delegation ønsker at dække over en egen fejlslået fiskeripolitik i Barentshavet, ved at beskyldte manglende sælungeflagtninger på Vestisen for at være årsag til vinterens sælinvasion, på trods af overvældende beviser for at invasionen skyldes fødemangel i Barentshavet.
Greenpeace mener at;
- 1.5a * De 300.000 grønlandssæler der i vinters kom ind til de nordnorske kyster kom fra Østisen (i Barentshavet ved og i Hvidehavet), og ikke fra Vestisen.
- 1.5b Det støttes bl. a. af norske havforskere (4), og af at russiske havforskere har fundet, at antallet af gravide grønlandssælhunner i Østisen fra 1986 til 1987 var reduceret med 40%.
- 1.5c De norske påstande om, at sælerne kom fra Vestisen (ved Jan Mayen, hvor sælungeflagtningerne foregår) holder ikke, for be-

standen der er ifølge nordmændene selv på kun 250.000 dyr, altså 50.000 færre end det antal der kom til kysterne (4). Grundlaget for nordmændenes påstand om at sælerne kom fra Vestisen bygger på, at man har fundet 3 (tre) sæler med mærker fra Vestisen ud af det samlede antal på 300.000 der kom ind til kysterne, eller 1/100 promille – ikke noget specielt godt statistisk grundlag.

- 1.6a * Årsagen til sæl invasionen skyldes fødemangel i Barentshavet på grund af overfiskeri af blandt andet lodde og sild.
- 1.6b Dette støttes af norske havforskere, sælfangere og fiskere. Tromsø Fiskarlag siger blandt andet i en udtalelse, at "der er en klar sammenhæng mellem mangel på mad (sild-lodde) og sæl invasionen langs kysten" (3).
- 1.6c Karl Inne Ugland fra Oslo Universitet, der som den første og eneste der har undersøgt maveindholdet i de døde sæler, siger som konklusion i sin rapport og sagen, at "Hovedkonklusionen i denne rapport er, at drivkraften bag de sidste års sæl invasioner er fødebehov . . . Menneskets rovfiskeri må () påtage sig en væsentlig del af skylden for dagens triste forhold" (4)
- 1.7a * En reduktion af en i forvejen reduceret sælbestand vil *ikke* forhindre fremtidige sæl invasioner eller sikre fortsat fiskeri, det vil *kun* en ændret fiskeripolitik.
- 1.7b At sige at det er manglende sælfangst som er årsag til sæl invasionen, bør ikke længere være et gangbart argument. Det er og bliver fiskeripolitiken og menneskets manglende evne til at vurdere og disponere over ressourcerne i Barentshavet, som er årsag til sæl invasionen (2), siger Karl Inne Ugland fra Oslo Universitet og han støttes af Johannes Hamre fra Havforskningsinstituttet i Bergen;
- 1.7c "Mennesket har været for grådig. Det er ren ønsketænkning, at tro, at lodden bare gemmer sig under isen, og snart vil komme igen. Hele den norske fiskeripolitik i 1970'erne og 1980'erne har været baseret på sådanne ønskedrømme.
- 1.7d Det af det norske fiskeridepartement nedsatte Interdepartementale Udvalg til Udredning af Norsk Sælfangst, skriver i sin udredning af 27.03.81; "Den opfattelse at grønlandssælstammen må kontrolleres for at bestanden ikke skal vokse ubegrænset, har () let ved at finde fodfæste. Ud fra vort nuværende kendskab til artens bestandsforhold, kan der næppe siges at være tilstrækkelig grundlag for en sådan opfattelse. Bestandsvæksten vil nødvendigvis kontrolleres af bæreevnen i økosystemet hvor fødetilgangen er en afgørende faktor." (8)
- 1.7e Med andre ord mener udvalget at fødemængden afgør sælbestændenes størrelser, og som en konsekvens af dette, vil manglen på

lodde og sild i Barentshavet have en negativ indvirkning på grønlandssælbestandens vækstmuligheder.

- 1.8a * Det vil få uoverskuelige konsekvenser for de grønlandske fangeres traditionelle og livsnødvendige fangster af voksne sæler, hvis Norge genoptager sin kommercielle/industrielle sælungefangst på Jan Mayen, og hvis EF's importforbud mod sælungekind hævnnes.
- 1.8b Grønlands salg af skind fra voksne sæler på det europæiske marked, der er undtaget for EF's importforbud mod sælungekind, faldt drastisk som et resultat af den massive folkelige opinion mod Norges sælungefangster på Jan Mayen. Det svigtende salg fik alvorlige konsekvenser for en række grønlandske bygder hvor sælfangst er en absolut nødvendighed for overlevelse.
- 1.8c Efter flere års intensiv kampagne er det nu lykkedes Grønland at genopbygge det tabte europæiske marked. Hvis sælungefangsterne genoptages og EF-markedet genåbnes for sælungekind, vil det uvilkårligt resultere i, at den folkelige modstand mod sælungefangsterne vil genoplusse, og dermed endnu en gang skade de grønlandske fangere. Dette faktum har også fået Grønlands-garverierne i Nuuk (Godthåb) til at stoppe et planlagt samarbejde med Rieber & Co. i Bergen, og det grønlandsk hjemmestyre til at tage afstand fra Norges ønske om at genoptage sælungefangsterne, samt den danske regering til i EF at fastholde EF's importforbud mod sælungekind når dette skal op til revision i 1989. Følgende er en mere detalieret gennemgang af Greenpeace's argumenter i denne sag;

2.0 *Overfiskeri*

Ubalancen i Barentshavet begyndte med det intensive sildefiskeri, der kulminerede under fem år frem til 1969, hvor sildene helt forsvandt. Sildebestanden var med sine 10–15 millioner tons dengang Europas største fiskebestand. Da sildesbestanden forsvandt, øgedes loddebestanden, men det tog kun 10 år også at opfiske den. Da lodden er baseføde for torsk, sej, grønlandssæl og vågehval, er en væsentlig del af grundlaget for liv i Barentshavet dermed fjernet.

- 2.1 Når det ikke er lodde og sild, sulter torsken, og skræmt af de sultne sæler, er torsken i år flygtet ud på dybt vand, hvor det kun er de store trawlere der kan nå dem. De havgående norske trawlfiskere, melder da også om de største torksefangster nogensinde. Det kan dog betyde det endelige sammenbrud i Nordøstatlant. For da torsken i år er mager af sult, går der flere fisk på hvert ton, og da torskekvoten i forvejen er blevet forhøjet,

kan det resultere i at torskebestanden nu også er ved at blive opfisket.

- 2.2 – Det alvorligste problem i havet nu er den kraftige nedgang i lodde- og rejebestandene, som torsken lever af. Mangelen på mad er også hovedårsagen til at torsken er så mager, mener Hein Rune Skoldal fra det norske havforskningsfartøj "G. O. Sars" der i slutningen af maj vendte hjem fra et 14 dages togt til Barentshavet (1), og Skoldal fortsætter,
- 2.3 – Sammenbruddet i loddebestanden skyldes en kombination af overfiskeri og betydelige stærke årsklasser af torsk og sild. Loddebestanden tålte simpelt hen ikke det stærke pres fra både mennesker og fisk. (1)

3.0 *Katastrofale følger*

Rovfiskeriet i Barentshavet har fået katastrofale følger for både mennesker og dyr. Da sælerne denne vinter ikke kunne finde føde i hverken Barentshavet eller Nordøstatlanten, søgte de ind til de nordnorske kyster og fjorde i håbet om at få del i kystfiskernes i forvejen sparsomme fangster. Men istedet for føde mødte sælerne sultedøden eller en lige så pinefuld kvælningsdød i kystfiskernes net. 40.000 sæler i vinter døde af sult langs norskekysten, og lige så mange er drunknet i fiskenettene.

- 3.1 Med torskens forsvinden fra kysten (4) og de 40.000 sæler der er gået i fiskenettene, er kystfiskerne i en desperat situation. De havde håbet, at den forhøjede torskekvote kunne afhjælpe sidste års dårlige fangst, men sådan skulle det altså ikke gå. Den bedre torskefangst gik istedet til de store trawlfiskere. Sælerne der er gået i kystfiskernes net har forvoldt skader for millioner af kroner, og de traditionelle små fiskemodtag langs kysterne har nu konkursen hængende over sig som et spørgsmål. Kystfiskerne er ved at give op, og hele den nordnorske bosætningsstruktur er ved at blive ændret fundamentalt.

- 3.2 Sælinvasionen fik Tromsø Fiskarlag til i marts måned at mødes for at diskutere årsagen til invasionen og hvad der kunne gøres for at afværge de alvorlige følger. I udtalelsen fra mødet hedder det bl. a.

"Mødet har registreret den uenighed der er mellem forskerne og andre m. h. t. hvad som er årsagen til sælinvasionen. Alligevel er det mødets opfattelse, at der er en klar sammenhæng mellem mangel på mad (sild-lodde) i Barentshavet og sælinvasionen langs kysten. Hvis mangel på lodde også vil føre til et svigt i torske indtaget til kysten i foråret, så er situationen yderst alvorlig. Mødet vil her stærkt understrege, at det igen er kystfiskerne der rammes hårdest, mens de større både fortsat fisker godt." (3)

4.0 *Havfuglene sulter ihjel*

Ubalancen i Barentshavet har ramt alle led i den sårbare arktiske fødekæde. Sidste år blev der i Nordnorge p. gr. a. af fødemangel ikke født en eneste unge af lunden, lomvien eller andre alkefugle. I vinters døde mange havfugle langs Finnmarkskysten af sult. Lundebestanden er nu reduceret til kun en fjerde del af sin oprindelige størrelse. I vinters trak de alkefugle der sædvanligvis opholder ved Svalbard ned til norskekysten i håb om at finde føde.

4.1 – Det er ikke nødvendigt at være ekspert for at kunne se, at vi, når det gælder Barentshavet, står overfor en natur i økologisk ubalance, fastslår Karl Inne Ugland fra Oslo Universitet. (2)

4.2 I Norges Naturvernforbunds tidskrift "Norsk Natur" skriver de norske forskere og biologer, Viggo Ree, Ottar Folkestad og Karl Inne Ugland om fugledøden langs de norske kyster; "Fra 1970 blev der konstateret betydelig svigt i ungefødseln for en række søfuglearter langs Norskekysten. Dette omfatter især måger, tern og alkefugle. På Runde var krykkjen mest udsatte, på Røst gik det ud over lunden. Svigten i ungefødselen kunne sættes i sammenhæng med sammenbruddet i den norske forårsgydende sildestamme i 1960'erne, dels også med variationer i takt med reduktionen af andre fiskearter som sild og sei. Da sildestammen igen ekspanderede omkring 1980, blev der registreret en stabilisering i søfuglenes ungefødseler i de områder hvor sildeyngelen opholdt sig, men ikke i særlig grad for lundekolonien på Røst. Situationen for kolonierne på kyststrækningen hvor loddestammen fra Barentshavet kom ind, især i Øst-Finnmark, var god i hele denne periode. Men i 1985 kom de første tegn på forandringer også her, og i 1986 var der et sammenbrud i søfuglenes ungefødsel i hele Nord-Norge, delvis også længere mod syd . . . I 1986 kunne havforskerne fortælle at der dette år var sket et sammenbrud i loddebestanden i Barentshavet. Dette blev forøvrigt forudsagt i 1985. Samtidigt syntes udviklingen i sildestammen i syd at være stoppet".

5.0 *Konkurrence mellem menneske og dyr*

I 1978 fik det norske Fiskeridepartementet til opgave at nedsætte et interdepartementalt udvalg, hvis formål det var at udarbejde en redegørelse for den norske sælfangst's fremtid som norsk næringsvej. Interdepartementalt Utvalg Til Utredning Av Norsk Selfangst fremlagde sin redegørelse den 27. marts 1981, hvori man advarede mod hvilke konsekvenser overfiskeri i sælernes leveområder kunne få;

5.1 ". . . man (må) i vurderingen af forholdet mellem sælbestandene

og fiskestammerne i det nordlige Atlanterhav tage hensyn til aktuelle fiskestammers bestandsudvikling. En mærkbar tendens i de sidste 30 år er en betydelig vækst i fiskeriudbyttet i disse havområder. En anden tendens har også været mærkbar: *Øgende råstofbehov og stadig mere effektive fangstmetoder har ført til klare tegn på overbelastning af vigtige fiskeresourcer i de nordlige havområder . . .*

5.2 Det er beregnet, at hver grønlandssæl spiser 5 kg. føde dagligt i ca. 300 dage. Dette vil, overført til Hvidehavsbestanden (østisen) af grønlandssæl, betyde at denne bestand (på ca. 1 million) i 1980 har spist omkring 1,5 millioner tons føde i Barentshavet. *Der er grund til at understrege, at dette er betydeligt mindre end den mængde føde denne bestand konsumerede før decimeringen tog til (bestanden var på ca. 3 millioner før fangsten begyndte) . . .*

5.3 Sammenfatningsvis kan man sige at situationen er som følgende: Stærkt reducerede sælstammer, præget af nogen varierende bestandsudviklingstendenser, står overfor en situation hvor vigtige næringskomponenter i det økosystem de er en del af, er reduceret og til dels overbeskattet gennem moderne fiskeri . . .

5.4 Den opfattelse at grønlandssælstammen må kontrolleres for at bestanden ikke skal vokse ubegrænset har (. . .) let ved at fæstne sig. Ud fra det nuværende kendskab til artens bestandsforhold kan der næppe siges at være tilstrækkelig grundlag for en sådan opfattelse. Bestandsvæksten vil nødvendigvis kontrolleres af bærevnen i økosystemet, hvor fødetilgange er en afgørende faktor. *På grund af et hurtigt ekspanderende fiskeri i det nordlige Atlanterhav de seneste år, ikke mindst efter lodde, er der grund til at regne med, at fødetilgangen vil begrænse tilvæksten i sælstammen . . . (8)*

5.5 I FN-organet FAO's publikation fra 1978 "Mammals in the Sea", hedder det om fiskeriets indvirkning på sælbestandenes størrelser bl. a.;

"Tidligere, da fiskerierne var yderst selektive og hvor fangsterne var mindre end i dag, var sælerne ikke særlig påvirket af konkurrencen om føden, fordi de sandsynligvis kunne gå over til andre fødeemner, hvis der var behov for det. Moderne fiskerimetoder er nu langt mindre selektivt og meget mere effektive, og kan vise sig at være en langt alvorligere trussel mod sælbestandene. Alternative fødekilder kan være blevet reduceret og det bestandsniveau hvor menneskets fiskeri ophører, kan være for lavt til at opretholde det samme antal sæler som blev opretholdt inden fiskeriet startede." (8)

6.0 *Fejlslået fiskeripolitik*

Vinterens sælinvasion og havfuglenes massedød er et uhyggeligt varsel om en truende ubalance i Barentshavet, men hvad skyldes det?

- 6.1 – Det er norsk fiskeripolitik, eller mangel på samme de sidste årtier, som er årsag til den sælinvasion vi har oplevet, mener Karl Inne Ugland (2), og han støttes af sin kollega fra Havforskningsinstituttet i Bergen, Johannes Hamre,
- 6.2 – Mennesket har været for grådig. Det er ren ønsketænkning, at tro, at lodden bare gemmer sig under isen, og snart vil komme igen. Hele den norske fiskeripolitik i 1970- og 80'erne har været baseret på sådanne ønskedrømme. (2)
- 6.3 I en større baggrundsartikel skriver den norske avis NY TID, den 21. februar d. å.:
- ”Der er derfor grund til at spørge hvorvidt det er bevidst politik fra fiskerimyndighedernes side at slippe den havgående fiskeflåde løs i Barentshavet, overbeskatte loddebestanden og samtidig overføre ansvaret for sælinvasionen til miljøorganisationerne. Fiskeriminister Bjarne Mørk Eidem har sammen med resten af den norske befolkning set at kystfiskerne er i store vanskeligheder på grund af sælinvasionen. Årsagen til problemerne, nemlig hensynsløs overudnyttelse og overbeskatning af ressourcerne i Barentshavet, synes fiskeriministeren ikke at tage særlig alvorligt. Ministeren prøver at skabe en hets mod miljøaktivisterne, og bidrager dermed til at fastlåse det som burde være en saglig debat og puster til en vulgærdebat om isolerede standpunkter. Det er vor påstand at dette er et fejlslået resourceforvaltning.” (6)
- 6.4 Den norske Arbejderpartiet-regering mener dog ikke at vinterens sælinvasion skyldes overfiskeri og fødemangel i Barentshavet,
- 6.5 – Vi tror ikke, at sælinvasionen er en følge af sammenbrud i loddessbestanden i Barentshavet. De fleste af sælerne som er kommet ind til kysten er fra Vestisen ved Jan Mayen, mener den norske fiskeriministers personlige sekretær, Borghild Tveit. (6)
- 6.6 Denne formodning bygger på, at man på to år og blandt de 300.000 sæler der i vinters kom ned til norskekysten, har fundet tre med mærker fra Vestisen. Sælinvasionen skyldes, mener den norske regering, at der er sket en eksplosiv øgning i grønlands-sælbestanden på Vestisen ved Jan Mayen, efter at bl. a. Greenpeace's kampagne har stoppet slagtingen af sælunger der. (6)
- 6.7 – At sige at det er manglende sælfangst som er årsag til sælinvasionen, bør ikke længere være et gangbart argument. Det er og bliver fiskeri politikken og menneskets manglende evne til at vurdere og disponere over ressourcerne i Barentshavet som er

årsag til sælinvasionen, siger Karl Inne Ugland, og tilbageviser dermed den norske regerings påstande. (2)

6.8 Ugland støttes af sælfangeren Jan H. Olsen der i årene 1979, -81 og -82 foretog flyobservationer over sælbestanden i Vestisen (ved Jan Mayen). Olsen udtaler til den norske avis Nationen den 20 maj d. å.:

6.9 – Efter at folk i vinters har sagt at sælinvasionen kommer fra Vestisen, har jeg gået rundt med en klump i maven. Det vi observerede i begyndelsen af 1980'erne gør at jag ikke kan fatte at Vestisbestanden kan have haft en sådan eksplosiv vækst. De sidste år før Greenpeace satte en stopper for fangsten, var skibene ikke i stand til at tage kvoterne selvom de var lave. (1) Olsen har ikke engageret sig i debatten om sælinvasionen, for som han siger,

6.10 – Hvis du ikke havde en mening som gik ud på at skyde flere sæler, blev du straks sat i bås med Greenpeace. Fiskarlaget og fiskerimyndighederne, har alle ønsket om at skyde sæl efter mottoet: skyd først, spørg bagefter. (1)

6.11 Den norske regerings påstand om, at sælerne skulle være kommet fra Vestisen, er fysisk umuligt (1), for der findes ikke nær det antal sæler på Vestisen som i vinterns invaderede de norske kyster. Til den norske avis Vesterålen den 23. maj d. å. siger K. I. Ugland på baggrund af bl. a. Olsens flyobservationer i årene 1979–82:

6.12 – En ungeproduktion på 10.000 i 1982 giver en bestand på omkring 60.000 dyr den gang, og omkring 100.000 i dag. Det er (dog) vanskeligt at sige noget eksakt om (bestandens) væksthastighed, men siger vi 7% vækst pr. år, er det meget højt sat. Vi må også tænke på, at med en total bestand på 60.000 dyr har der været en overbeskatning frem til 1982. Det betyder at rekrutteringen af kønsmodne hunner vil være dårlig i de nærmeste år efter 1982 (1), og han fortsætter,

6.13 – Bestanden er ikke så stor at den kunne give grundlag for en storinvasion som vi har oplevet langs norskekysten i vinter. Forøvrigt vil jeg gerne sige, at er der nogen som har baggrund for at kunne foretage gode observationer, så må det være Jan H. Olsen. Hans kompetence med kombinationen fangsterfaring og navigation er unik. (1)

7.0 *Sælbestand i nedgang*

I februar mødtes norske og russiske havforskere i Murmansk for at udveksle informationer om grønlandssælbestanden på Østisen i Barentshavet og Hvidehavet. På mødet oplyste de russiske havforskere, at lufttællinger har påvist, at grønlandssælbestan-

dens antal af fødende hunner på kun et år er reduceret med 40%. Dette tilskrives de russiske havforskere fødemangel i Barentshavet og sælernes fødevandring ned til norskekysten.

- 7.1 Trods overvældende beviser for det modsatte, fastholder den norske regering, at de mange sæler er kommet fra Vestisen, og skyldes en eksplosiv stigning i grønlandssælbestanden p. gr. a. stop for sælungeslagtingerne.
- 7.2 Derfor gav den norske regering i slutningen af februar tre sælfangstskibe tilladelse til at genoptage slagtingen af 22.000 grønlandssælunger på Vestisen ved Jan Mayen.

8.0 *Omgår importforbud*

Da EF i 1982 indførte et importforbud på skind fra grønlandssælunger yngre end 2 uger, betød det enden for den norske sælfangstindustri. For uden det vigtige EF-marked var det økonomiske grundlag for fortsatte sælungeslagtinger fjernet.

- 8.1 Vinterens invasion af sæler var derfor en kærkommen undskyldning for at genoptage sælungeslagtingerne. For ved at påstå at sælinvasionen skyldes en eksplosiv øgning i grønlandssælbestanden på Vestisen ved Jan Mayen, kunne den norske regering, med argumentet om at bestanden må reduceres for at undgå fremtidige sælinvasioner, yde en statsstøtte på godt 10 millioner kr., så sælungeslagtingerne igen blev rentable.
- 8.2 Ved at slagte grønlandssælunger mellem 2 og 6 uger, de såkaldte "beaters", kunne man samtidig omgå EF's importforbud, der som sagt kun gælder skind fra under yngre end 2 uger. Størstedelen af skindene fra sælungerne bliver af det norske firma Chr. Rieber, der er Europas største firma for sælskinsprodukter, eksporteret til bl. a. skotøjsindustrierne i Italien, Frankrig, V-Tyskland, England, Sverige og Danmark.
- 8.3 Den norske regering har da heller ikke lagt skjul på, at det er det lukkede EF-marked man er interesseret i at få åbnet igen. Den 6. maj besøgte den norske statsminister Gro Harlem Brundtland, og forkvinde for FN's kommission for miljø og udvikling, EF-Parlamentet i Brussels. I samtaler med formanden Jacques Delors pressede Brundtland på for at få hævet EF's importforbud for sælungeskind af grønlandssæl og klapmydsæl. Importforbudet skal op til revision i september 1989, og det er tydeligvis det, man er ved at varme op til fra norsk side.

9.0 *Truer Grønlands livsnødvendige sælfangst*

Der kan ikke herske nogen tvivl om, at genoptager Norge de kommercielle/industrielle sælungefangster på Jan Mayen, og genåbnes det europæiske marked for sælungeskind, vil det få

yderst alvorlige konsekvenser for de grønlandske fangeres traditionelle og livsnødvendige fangst af voksne sæler. Grønlands salg af sælskind på det europæiske marked, der er undtaget for EF's importforbud, faldt drastisk som et resultat af den massive folkelige opinion mod sælungefangsterne. Det svigtende salg fik alvorlige konsekvenser for de grønlandske bygder, hvor sælfangst er en absolut nødvendighed for overlevelse.

- 9.1 I 1983 startede det grønlandske hjemmestyre en større kampagne for at genvinde det tabte europæiske marked for grønlandske sælskind. I begyndelsen af 1987 gav denne kampagne resultat, og de fyldte lagere er nu tømte. Grønlænderne er opmærksomme på, at genoptages de norske sælungefangster og EF-importforbuddet mod sælungeskind, vil det betyde at den folkelige modstand vil genopblusse, og dermed endnu engang skade de grønlandske fangere.
- 9.2 Grønlandsgarverierne i Nuuk (Godthåb) har derfor afbrudt et planlagt samarbejde med primusmotoren bag sælungefangsterne på både Jan Mayen og New Foundland, Chr. Rieber & Co. fra Bergen.
- 9.3 Desuden har den danske regering klart og utvetydigt udtalt, at man ikke vil støtte en ophævelse af EF's importforbud for sælungeskind, når dette importforbud skal revideres i september 1989. I begyndelsen af marts d. å. udtalte den danske fiskeriminister Lars P. Gammelgaard fra Folketingets talerstol;
- 9.4 "Hvad angår forvaltning af sælbestandene, vil jeg gerne slå fast, at det gælder et (EF) ministerrådsdirektiv, der forbyder import af skind fra sælunger . . . Det er regeringens opfattelse, at der ikke skal ske ændringer i det ministerrådsdirektiv, der her er tale om; vi ønsker fortsat forbud mod import af babysælskind opretholdt."

København, den 20 juli 1987

Michael Gylling Nielsen

Formand

WWF Verdensnaturfonden:

WWF Verdensnaturfonden er bekendt med den masseoptræden af grønlandssæler, der har fundet sted langs hele Norskekysten i de seneste år, og ønsker at knytte følgende kommentarer til det fremsendte forslag, der skal til behandling i Nordisk Råd:

Genfund af mærkede dyr, samt diverse optællinger har vist, at langt den overvejende del (95 %) af de sæler, der har optrådt ud for de norske kyster,

kommer fra Barentshavet mellem Norge, Svalbard og Novaja Zemblja, og ikke fra Jan Mayen, hvor nedslagtningen af unger tidligere foregik. Dette betyder, at der ikke, som det har været hævdet, er nogen sammenhæng mellem ophøret af ungefangsten ved Jan Mayen og sælernes opdukken i Vest- og Nordnorge.

Grønlandssælerne i Barentshavet holder normalt til i pakisbæltet, og har hidtil haft fiskearten tobis som hovednæringskilde. På grund af overfiskning i dette område er tobis-bestanden næsten brudt sammen, og dette er sandsynligvis årsagen til, at sæler i stort tal er brudt op fra deres oprindelige levesteder og søgt mod sydligere områder. Under denne vandring kommer sælerne til at optræde som skadedyr for det norske kystfiskeri. Men det er altså overfiskningen i et andet område, der har ført til konflikten. Rovfiskeri af tobiser i Barentshavet har startet en kædereaktion i det nordatlantiske område, som ikke alene påvirker sælernes vandringer men også kan medføre et sammenbrud i bestanden af de to alkefugle, lunden og lomvien, som er i stærk tilbagegang.

Sælkonflikten skyldes således et langt mere kompliceret, økologisk samspil end det fremgår af teksten til det forslag til en begrænsning af sælbestanden, der nu forelægges til forhandling i Nordisk Råd. WWF Verdensnaturfonden kan ikke på det foreliggende grundlag anbefale en sådan begrænsning. En nedskæring af tobis-fangsten vil formodentlig være et langt bedre middel til at forebygge sælproblemerne, og samtidig en hjælp til de fuglefeldsfugle, der er afhængig af forekomsten af tobis i havet.

WWF Verdensnaturfonden skal derfor opfordre til, at Nordisk Råd i stedet drøfter muligheden af et sådant skridt i stedet for at anbefale, at man benytter den "klassiske", men som oftest fejlagtige metode, nemlig at nedlægge de dyr, der opfattes som skadevoldere. Under alle omstændigheder vil en jagt på sælbestanden ved Jan Mayen næppe få den ønskede effekt i retning af at beskytte det norske kystfiskeri.

København, den 30. juli 1987

Tommy Dybbro
Videnskabelig medarbejder

Dansk Fiskeriforening:

— — — at man fra de danske fiskeres side har fuld forståelse for, at en for stor sælbestand vil volde store sociale og økonomiske problemer for fiskerne, og at man derfor ikke kan have invendinger imod det norske forslag.

Man finder dog, at der fra Nordisk Råds side på samme tidspunkt også

bør gøres opmærksom på, at fiskerne i lokalområder i den øvrige del af Norden også har problemer forårsaget af en for hurtigt voksende sælbestand.

København, den 13. juli 1987

P. f. v.

Henning Hecht

Dansk Jagtforening:

Dansk Jagtforening kan gå ind for det norske forslag og at arbejde for mulighederne for fortsat at drive sælfangst på de nævnte betingelser.

Valby, den 30. september 1987

Dansk Jagtforening

Sven Erik Jacobsen

Inuit Circumpolar Conference:

Inuit Circumpolar Conference vil hermed udtrykke overfor Nordisk Råd, i at man bør skaffe bedre viden om sælproblematikken gennem øget forskning.

Inuit Circumpolar Conference vil anbefale, at en sådan forskning baseres på baggrund af de initiativer, der er udtrykt i IUCN/UNEP/WWF dokumentet "World Conservation Strategy". Inuit Circumpolar Conference har taget initiativ om Inuit Regional Conservation Strategy for Inuit lande i Alaska, Canada og Grønland.

Inuit Circumpolar Conference vil hilse med glæde, hvis Nordisk Råd påbegynder udarbejdelse af en strategi for det nordatlantiske område. En sådan strategi vil kunne gøres kompatibel til Inuit Regional Conservation Strategy ud fra den betragtning, at der er mange fælleselementer i en regional strategi for en del af Inuit Regional Conservation Strategy, nemlig Grønland, og det øvrige nordatlantiske område.

Inuit Circumpolar Conference støtter Nordisk Råd i at forbedre sælfangstens vilkår gennem arbejdet for en international anerkendelse af sælfangst.

Sluttelig vil vi fra Inuit Circumpolar Conference udtrykke, at vi regionalt

har berøringsflader i vores arbejde, og at vi er villige til at samarbejde med Nordisk Råd i områder som dækker vore fællesinitiativer.

Nuuk, den 21. oktober 1987

Inuit Circumpolar Conference

Aggaluk Lyngø
Vicepræsident

Carl Chr. Olsen
Medlem af bestyrelsen

Finland

Miljöministeriet:

Invasionen av sälar, uppenbarligen främst grönländssälar, till den norska kusten vintern 1986/87 var exceptionellt omfattande men inte och för sig något aldrig tillförne skådat. Det har alltså förekommit sådana invasioner tidigare.

Det är uppenbart att en migration av sådan omfattning enbart kan bero på stora ändringar i livsomständigheterna i de arktiska områden där sälar normalt bor. Det är många olika faktorer som kan ha påverkat omständigheterna. Å andra sidan påverkar sälarnas migration i hög grad de biologiska arter som sälarna lever av.

Medlemsförslagets påpekande om att en ingående undersökning borde göras är helt riktig. Undersökningen borde vara omfattande. Man borde forska i hela ändringen av havsekosystemet i de arktiska områdena och särskilt i konsekvenserna av människans verksamhet som en eventuell förklaring till att migrationen är så omfattande.

Nordiska ministerrådet borde knappast ha förutsättningar att påverka den allmänna opinionen för att göra sälfångsten mer acceptabel.

Helsingfors den 20 oktober 1987

Olli Ojala
Avdelningschef, överdirektör

Antti Haapanen
Naturvårdsinspektör

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen understryker vikten av att de frågeställningar som upptas till behandling i det aktuella medlemsförslaget, som en följd av den aktuella omfattande invasionen av grönländssälar intill norska kusten, icke i något avseende förväxlas med sälskyddsproblematiken i Östersjön.

Skyddet av sälarna i Östersjön är idag ett också internationellt sett mycket uppmärksammat naturvårdsproblem. Framförallt på grund av den stora belastningen av miljögifter inom Östersjöområdet finns av t. ex. gråsälens uppskattningsvis endast 1 500 individer kvar, en population som man bl. a. inom ramen för ett särskilt WWF-program lägger ner stora resurser på att rädda.

Däremot vill landskapsstyrelsen framhålla, utan att direkt beröras av frågan i sak och utan att känna till grundorsaken till sälinvasionen i norska vatten, att landskapsstyrelsen i princip delar den uppfattningen att de förnyelsebara naturresurserna i haven i form av bl. a. fisk, däggdjur och fåglar, är en värdefull tillgång. I det avseendet skall dessa resurser också beskattas då förutsättningar härför finns. I vissa fall kan en beskattning vara direkt nödvändig för att upprätthålla balansen i naturen.

Självfallet är dock landskapsstyrelsen av den uppfattningen att en sådan beskattning dock aldrig får ske i sådan omfattning och på ett sådant sätt att någon enda art närmelsevis kan anses hotad till dess existens. Råder oklarheter i det avseendet bör en grundläggande forskning prioriteras för att klarlägga de ekologiska bakgrundsorsakerna.

Mariehamn den 10 juli 1987

Folke Woivalin

Lantråd

Håkan Kulves

Miljövårdsintendent

Island:

Fiskeriministeriet (Sjávarútvegsráðuneytið):¹

För i tiden drev bönderne i Island sælfangst, og skindene blev forarbejdet til eksport. Efter at de Europæiske Fællesskaber pålagde importforbud, blev sælfangst som erhverv nedlagt. Som følge af dette forøgedes sælstammen ved Island betydeligt i årene derefter.

Der opstår 2 problemer for islændingene som følge af forøgelsen af sælstammen. For det første forårsager sælen stor skade ved fiskeproduktionen p. g. a. orme, som den overfører til fisken, og som så må fjernes ved forarbejdelsen af fisken. For det andet bliver konkurrencen om føden hårdere, hvilket medfører, at sælerne går til angreb på fiskernes fangstredskaber og æder fisken, ofte med det til følge, at fangstredskaberne ødelægges.

Ministeriet har anmodet om udtalelser fra Havforskningsinstituttet og fra Fiskeindustriens Forskningsinstitut, hvilke vedlægges (*se nedan*).

¹ *Yttrandet översatt från isländska.*

Ministeriet er af den opfattelse, at sælstammen er en rigdomskilde, som skal udnyttes på den mest fordelagtige måde under forskeres strenge kontrol. Ministeriet opfordrer derfor indtrængende til vedtagelse af medlemsforslag A 793/s.

Reykjavík, den 20. august 1987

P. m. v.

E. o.

Kristján Skarphéðinsson

Fiskeindustriens forskningsinstitut (Rannsóknastofnun fiskiðnaðarins):¹

I Island har der været drevet sælfangst i århundreder og regnes den blandt biindtægterne ved en islandsk gård. Sælen har både været udnyttet til føde og til skindproduktion. Efter prisfald på sælskind er sælbestanden vokset meget hurtigt ved Island p. g. a. nedsat fangst. De sidste år har sælen i stigende grad været brugt til pelsdyrsfoder. Fiskeindustriens forskningsinstitut har analyseret sælködsprøver og på baggrund af dem anslås de islandske sælprodukters næringsværdi som pelsdyrsfoder. Sidste år brugtes 400–500 tons sælköd i foderproduktionen. Det drejer sig om fangst af 4 500 landsæler og ca. 2 500 gråsæler. Andre sælarter har kun lille betydning. Der fanges kun en lille mængde grønlandssæler, men dog er den forekommet i større mængde ved landets kyster i år end det ellers har været tilfældet de senere år. Fiskeindustriens forskningsinstitut vil også fremover følge sælens og sælprodukternes kemiske sammensætning med henblik på deres udnyttelse.

Reykjavík i juli 1987

Grímur Valdimarsson

Det norske medlemsforslag er uden tvivl fremsat grundet yderste nød, idet grønlandssæler sidste forår forvoldte megen skade ved de norske kyster. For kraftig tilvækst af sæler i de nordlige havområder er efter al sandsynlighed grunden hertil. Til alt held slap vi her i Island for en lignende sælinvasion, men sidste forår sås dog flere grønlandssæler ved nord- og sydøstkysterne end normalt.

Dette leder tankerne hen på den mulighed, at fortsætter sæltilvæksten ved Jan Mayen, vil sælen begynde at trække sig mod de islandske fiskeban-

¹ *Yttrandet översatt från isländska.*

ker. Den vil invadere strandene, som det skete i havisårene før i tiden. Dengang var den en kjærkommen hjælp til husholdningen, hvor den da også blev fanget og spist, men nu er tiderne ændret, og man frygter for de følger, sådanne sæl invasioner kan have på fiskefangsten i den nordlige del af landet.

Det norske medlemsforslag, som har været lagt frem i Nordisk råd, er derfor al ære værd. Det er en selvfølge for os islændinge at støtte det og tage del i at præge sælfangst og -forskning i de nordlige havområder. Her i vort nærmeste nabolag. Vi burde tage del i undersøgelserne af grønlands-sælsstammen, som yngler ved Jan Mayen. Det kunne eventuelt også komme på tale at tage del i sælfangst i dette område. Sende et ledigt loddeskib eller en trawler på sælfangst i Vestisen. Fangsten kan bruges til pelsdyrsfoder her i landet. For sjov skyld kan det nævnes, at de norske sælfangstkuttere for år tilbage lagde til i Seyðisfjörður for at tage vand og proviant, inden de fortsatte nordpå. Derfra er der ikke så langt til sælbankerne.

På en måde strækker det norske medlemsforslag sig ikke vidt nok. Det er en selvfølge at øge forskning og udføre den til enhver tid nødvendige efterforskning af de sælarter, som findes i Vestisen. Hvad angår selve sælfangsten fremtræder forslaget mere uklart. Det vil næppe være muligt at få ankerkendt sælfangst på internationalt plan i dag. — Vi ved det af erfaring fra hvalfangsten. En stor del af natur- og dyreværnsfolk er ikke modtagelige for videnskabelige argumenter. Lever i deres egen verden. Efter de følelser, som rører sig i dem i hvert tilfælde.

Den eneste mulighed nu, hvor markedet er lukket for sælskind, er at få offentlig eller anden støtte til sælfangst. Man må altså enten yde nordmændene hjælp til sælfangst eller selv tage aktivt del i den. Selvfølgelig bør alle muligheder for at drage nytte af sælprodukterne forsøges. Gøre dem indbringende og få dem til at betale en del af rederiomkostningerne. I øjeblikket er det fordelagtigst at bruge fangsten til pelsdyrsfoder. Med hensyn til udnyttelsen af sælprodukterne ville det ikke være utænkeligt, at man oprettede en fællesnordisk arbejdsgruppe, som søgte at finde flere anvendelsesmuligheder for sæl.

Reykjavík i august 1987

Erlingur Hauksson

Funktionær i ringormeudvalget

Havforskningsinstituttet (Hafrannsóknastofnunin):

Siden Island ble befolket har selfangsten spillt en stor rolle for folket, både til næring og utnyttelse av skinnene. Selen ble for det meste fanget i spesiallagete garn eller at den ble klubbet på stranden. Dessuten ble det nesten utelukkende tatt selunger men det var både enklere og mer praktisk.

Som kjent lever det kun to selarter ved Island, nemlig fjordsel (*Phoca vitulina*) og havert (*Halichoerus grypus*). Fjordselen får unger i mai/juni og haverten i september–januar. Dessuten kommer av og til nordlige selarter på besøk for kortere eller lengre tid f. eks. ringsel (*Phoca hispida*), grønlandssel (*Pagophilus groenlandicus*), storsel (*Erignatus barbatus*) og klappmys (*Cystophora cristata*).

Før i tiden ble det tatt en del av disse "besøkende" seler og da særlig grønlandssel som kom ofte i store mengder til nord Island og da særlig i år med meget havis. Disse grønlandsselene kom da særlig fra Jan Mayen området. Da nordmennene startet selfangsten i Vestisen etter krigen avtok denne nesten årlige selevandringen til Island og har siden vært sporadisk. Siste vinter ble det så registrert en del grønlandssel ved Island, særlig unge seler og ble det tatt ca 200 stykker i garn. I de siste hundrede år har selfangsten ved Island nesten utelukkende blitt drevet som enslags kveghold dvs. at bøndene har hatt rett til å fange seler innenfor deres landemerker og tok de for det meste selunger. Disse ble pelset og skinnene rensket, saltet eller tørket og siden eksportert. Denne form for foredling har lange og inngrodde tradisjoner bak seg ved utnyttelse og beskatning av islandske selestammene som tilsammen utgjør ca 50 000 dyr (Fjordeselstammen er ca 40 000 dyr og havertstammen er ca 10 000 dyr) ble borte da EF innførte importforbud mot skinn av ungsel. Siden 1982 er det blitt betalt skuddpremie og nu i de siste år bestemte beløp per kg selkjøtt for å stimulere selfangsten i Island. Selkjøttet går siden til pelsdyrfarmene til dyrefor for rimelige penger.

Det er jo klart at da selfangsten opphørte ved Island økte antall seler en del og dette fryktet fiskeriindustrien å ville føre til øket kveise i fisk, men selen er som kjent ett viktig ledd i kveiseutviklingen. Den islandske fiskeriindustrien har derfor betalt store summer til forskning av selestammene ved Island og ikke minst for å intensivere selfangsten. Dette er jo ingen løsning på problemet på lengere sikt og derfor behøves det mer konkrete tiltak både når det gjelder selen ved Island og ikke minst de selestammene som lever i nærheten, f. eks. ved Svalbard, Jan Mayen og Grønland.

Det som skjedde ved Norge tidlig i vinter da ca 200 000 grønlandssel trakk seg inn til norskekysten, er kannskje en tankevekker på hvad som kan og vil skje ved uforandret situasjon. Grunnene til denne selinvasjon kan være mange f. eks. isforhold, dårlig tilgang til føde eller fødemangel og ikke minst stor og vedvarende økning i selestammene. I Vestisen er denne økning nu anslått til 5–15 % pr. år i de siste årene. Hvad en som er grunnen så må en si at det som holder på å skje med selstammene i de nordlige farvann kan være en begynnelse til en større økologisk katastrofe. Derfor bør de land som grenser til disse områdene og de som har økonomisk fordel av å utnytte havets resurser gå sammen om å snu denne utviklingen. Dette gjøres best ved å gjenreise selfangstnæringen i sine tidligere former og

kjempe for å få den internasjonalt akseptert. Dette er jo en resurs som bør utnyttes på den beste måte under streng vitenskapelig kontroll og økt forskning. Derfor anbefales medlemsforslaget A793/s om tiltak for å opprette en ballansert reduksjon av selstammene i de nordlige farvann.

Reykjavík, 31. juli 1987

Jakob Jakobsson

Landssamband Íslenskra Útvegsmanna (Den islandske rederiforening) har i skrivelse den 7 september 1987 forklarat sig stödja medlemsförslaget.

Norge

Fiskeridepartementet:

Fiskeridepartementet vil uttale støtte til forslaget, og til de oppfølgings-tiltak som foreslås. En har ingen merknader til teksten i forslaget, annet enn at de endelige tall viste at 60 000 sel druknet i garn på norskekysten vinteren og våren 1987.

Spørsmål vedrørende havpattedyr ligger under Nordisk Embetsmanns-komité for Fiskerispørsmål (NEF), i koordinasjon med Embetsmanns-komitéen for Miljøvernspørsmål. Fiskeridepartementet har overfor NEF foreslått felles nordiske planleggingsmøter for utforming av prosjektforslag og koordinering av nordiske undersøkelser av selens næringsopptak, aktivitetsmønster og energiomsetning. Det kan ligge an til at dette forslaget får tilslutning på neste møte i komitéen i Pargas, Finland, 21. oktober d. s. Med utgangspunkt i et positivt vedtak på Pargas-møtet vil en fra norsk side gå inn for, og foreslå et oppfølgende felles nordisk forskningsprosjekt på et slikt faglig grunnlag.

Fiskeridepartementet viser forøvrig til uttalelse fra Fiskarlaget av 21. august d. å. (*se nedan*).

Oslo, 9. oktober 1987

Gunnar Rjønnøy
Konst. ekspedisjonssjef

Marius Hauge
Fung. underdirektør

Miljøverndepartementet:

Det vises i medlemsforslaget til at Miljøverndepartementet regner med

at selinvasjonen i 1987 omfattet om lag 200 000 dyr. Miljøverndepartementet er ikke kjent med at det foreligger beregninger som dokumenterer dette tallet. På grunnlag av antall garnfangede sel er det imidlertid ikke urimelig å anta at invasjonen omfattet 200 000 sel eller mer.

Det alt vesentligste av de selene som sist vinter invaderte norskekysten må ha kommet fra bestanden i Barentshavet (Østisen). Ved Jan Mayen er det de siste årene gjennomført betydelige merkninger av sel. Dersom selene hadde kommet fra denne bestanden ville vi kunne registrere en vesentlig økning av antallet gjenfangster av merket sel. Dette har imidlertid ikke vært tilfellet.

For å vurdere tiltak for å rette opp den oppståtte ubalanse mellom sel og fisk, er det i første omgang nødvendig å fokusere oppmerksomheten på Barentshavet. Bestanden av grønlandssel har vært økende i løpet av 1970- og 1980-årene. Bestanden er imidlertid bare ca 1/3 av opprinnelig størrelse. Fangstkvotene har økt fra 60 000 til 90 000 i takt med bestandstilveksten. Sovjet har ønsket å bygge denne bestanden opp til et nivå der den kan tåle en langsiktig belastning på 100 000 sel pr år. Sovjet har forvaltet denne bestanden på en fullt ut forsvarlig måte ut fra de målsetninger som russerne har satt seg for gjenoppbygging og beskatning.

Et av de viktigste byttedyrene for grønlandssel i Barentshavet er lodde. I 1970-årene lå bestanden av to år gammel og eldre lodde på et nivå mellom 3–7 millioner tonn.

Fra 1980 begynte bestanden å gå tilbake. Fiskeriene viste en økende tendens fra årene 1980 til 1983. Etter 1983 ble det alt vesentligste av loddebestanden fisket opp. Det internasjonale råd for havforskning (ICES), som gir anbefalinger om kvoter, anbefalte at fisket ble stoppet i 1986. Det året fastsatte Norge og Sovjet en kvote på 120 000 tonn. Dette førte til det endelige sammenbruddet i loddebestanden som falt helt ned til ca 0.08 mill tonn.

Sammenbruddet i loddebestanden, dvs. matmangel for selene, var trolig også den utløsende årsak til selinvasjonen sist vinter.

Lodde har imidlertid en kort generasjonstid, og med optimale forhold og en fornuftig forvaltning vil det være mulig å bygge bestanden opp igjen på relativt kort tid.

En gjenoppbygging av selbestanden og en grundig bestandsovervåkning vil trolig være det beste tiltak for å gjenskape et økonomisk fundament for selfangstnæringen og for å gjenskape internasjonal aksept for næringen.

Miljøverndepartementet er enig i at det er stor behov for å intensivere forskningen om den økologiske balanse i Barentshavet og nordnorske kystfarvann, og vi viser til at vi har truffet tiltak for å fremme et forskningsprogram om nordnorsk kystøkologi.

Det er viktig i fremtiden å sikre skikkelig forvaltning av store havpattedyr. Nordisk samarbeid om dette ønskes velkommen. Der er, etter Miljøverndepartementets mening, viktig også for havmiljøet å legge til

grunn prinsippet om bærekraftig utvikling. Det må innføres en mekanisme som hindrer beskatning på økologisk viktige bestander i strid med dette prinsippet.

Oslo, 23. desember 1987

Etter fullmakt

Jan Thompson

Ekspedisjonssjef

Karen Jørgensen

Rådet for naturvitenskapelig forskning (RNF):

1. Bakgrunn

Vinteren 1987 ble Norskekysten invadert av grønlandsel. Antall druknede dyr anslås til ca 56 000. Fiskernes erstatningskrav beløper seg til 20 mill. kroner. Årets invasjon har således vært en tragedie for både dyr och mennesker. Tar man hensyn til at de tyngste dyrene ikke tas ombord i mindre båter, og at alle individer ikke blir innrapportert, kan det konkluderes med at det sannsynlige tallet på druknede dyr er av størrelsesorden 60 000–80 000. Et rimelig anslag for fangstdødeligheten er 8 %; dvs. 1 av 12 går i garna. Invasjonen var således 700 000–900 000.

I det nordøstlige Atlanterhav er det to bestander av grønlandsel. Den største bestanden; Østisstammen inneholder omtrentlig 1,5 mill. dyr og holder til i det østlige Barentshav. En mindre bestand, Vestisstammen, holder til i drivisen ved Jan Mayen. Denne stammen har aldri vært særlig stor, og i de siste årene hadde selfangerne problemer med å fylle kvoten av kvitunger. Et rimelig anslag for denne bestanden er 60 000–100 000.

Vår informasjon om årets selinvasjon indikerer at hovedtyngden kom fra Østisen. En stamme på under 100 000 dyr kan ikke gi opphav til en mengde på snau en million sel. Merkingen av sel i Vestisen viser at svært få dyr fra denne stammen blir gjenfanget ved Norskekysten. Ser man på fiskeriresursene i de respektive farvann er det liten grunn til å tro at sel fra Vestisen skulle dra på massevandring til Norge. Ved Jan Mayen er det nå store forekomster av lodde. I Barentshavet er både sild og lodde sterkt desimert. Det er derfor vanskelig å forstå hvorfor selen ved Jan Mayen skulle forlate sitt gunstige habitat og søke opp næringsfattige områder. På den annen side blir det lett å forstå hvorfor dyr fra Østisen legger ut på næringsvandring til Norskekysten. Problemet ved denne type argumentasjon er imidlertid at vi ikke vet hva selene spiser. Dersom reker, lyskreps og polartorsk spiller en stor rolle i dietten behøver ikke nødvendigvis dårlige forekomster av sild og lodde bety katastrofe for grønlandselen i Barentshavet.

2. Mulige årsaksforhold

Årsaksforholdene til en slik masseinvasjon synes innviklet. Observasjoner tyder på at sult kan ha vært en viktig faktor, noe som indikeres av at sel fra ulike geografiske områder hadde ulik kondisjon og diett.

Magen fra dyr fanget ved Svolvær inneholdt mer sild, som jo er en fet fisk, enn dyr fanget andre steder i Lofoten, hvor innholdet var rester av sild, øyepål, hyse og uer. Svolværdyrene hadde også et markert tykkere spekklag og en akseptabel kondisjon, mens de øvrige dyrene var undervektige. Dersom dette er representativt langs hele kysten, kan invasjonen forklares som en desperat næringsvandring. Imidlertid er ikke selbestandens interaksjoner med fiskestammene godt nok kjent til at pålitelige konklusjoner kan trekkes. Stort sett er grønlandsselen en alteter, mens observasjoner viser at fet fisk som sild og lodde utgjør en vesentlig del av dietten.

En helhetsvurdering av Barentshavets økosystem tilsier at det er nødvendig å analysere enkle bestandsmodeller i et næringsnett. Egnede modeller for Barentshavet er ennå ikke utviklet, og det er derfor idag ikke mulig å vurdere hvilken betydning grønlandsselen har som topp-predator. Likeledes er det på det nåværende stadium ikke mulig å kvantifisere funksjonen til lodde og sild i de nordlige havområder.

Det bør også påpekes at selens parasittfauna spiller inn. Foreløpige forskningsresultater viser at torskekveis er meget sjelden i grønlandsel, noe som kan endre seg dersom slike invasjoner skulle bli av en mer permanent karakter.

3. Forskning som grunnlag for forvaltningen

Til tross for økt forskningsinnsats innen de biologiske disipliner generelt, og marin pattedyrforskning spesielt de siste årene, synes det fortsatt å mangle tilstrekkelig informasjon og kunnskap om Grønlandsselens populasjonsbiologi og Barentshavets økosystem, noe som bl. a. selinvasjonen sist vinter kan tyde på. Når det gjelder grønlandsselen viser de foreliggende bestandsundersøkelser at en viss beskatning er tilrådelig. M. h. t. håndtering og omfang av denne beskatning kan ikke RNF idag gi nærmere spesifikasjoner, men rådet vil påpeke at en økt forskningsinnsats på dette området kan fremme grunnlag for slike spesifikasjoner.

De økologiske problemer i Barentshavet tilsier også en økt forskningsinnsats, bl. a. for å unngå populasjonssammenbrudd tilsvarende det som er skjedd for sild, torsk og lodde, og som nå kan skje rekebestanden.

Resultatene fra en økt forskningsinnsats vil kunne medvirke til et bedre grunnlag for forvaltningen av de nordlige havområder, enn det vi idag har.

Oslo, 9. september 1987

Anders Omholt
Adm. direktør

Norges naturvernforbund:

— — — Her konkluderes det med at forskningen må intensiveres, med andre ord at vi vet for lite om årsakene til invasjonen, bestandsstørrelser, osv. Likevel presenteres det synspunkter uten forbehold bl. a. når det gjelder årsakene til invasjonen. Intet nevnes om nedfisking av viktige fiskeslag som sild og lodde og om menneskenes rolle i den såkalte "økologiske ubalansen".

Selinvasjonen er nå kommet noe på avstand. Mye er sagt og skrevet siden Nordisk Råd var samlet. Og mye ny informasjon foreligger. Vi vil her peke på følgende:

Invasjonens størrelse er av betydelig omfang, flere hundre tusen dyr. Det er all grunn til å tro at dyr både fra Vestisen og Østisen var innblandet. Flere ting tyder på at Østis-bestanden har utgjort tyngdepunktet i invasjonen. Det viste seg etterhvert at også et betydelig antall kjønnsmodne dyr befant seg på kysten, særlig i Finnmark.

Fagfolk synes å være enige om at invasjonen var en *næringsvandring*.

Selens naturlige næringsgrunnlag ser ut til å være betydelig redusert i Barentshavet. Loddebestanden er nå nær fullstendig oppfisket og de relativt sterke årsklassene av ung-sild fra 1983–85 (særlig 1983) synes allerede å være sterkt nedbeitet av en voksende ungtorskbestand. Selv om grønlandsselens næringsgrunnlag er mangfoldig, er det åpenbart at den reduserte forekomsten av pelagisk småfisk (sild og lodde) i Barentshavet må tillegges betydning når en skal forstå årsakene til selens vandringer til norskekysten.

Sjøfuglundersøkelsene ved Barentshavets kyster, viser at også sjøfuglene (bl. a. alkefugler, skarv, krykkje) er sterkt utsatt. Omfattende hekkesvikt og bestandsnedgang settes i sammenheng med næringsmangel. Næringsgrunnlaget i sjøen synes i år (1987) å være redusert så langt sør som til Møre. Dette kan tyde på at i tillegg til nedfiskete bestander av sild og lodde, er også naturlige endringer i de marine økosystemer medvirkende. Dette er velkjente fenomener fra andre havområder.

Det påstås at bestanden av grønlandssel bl. a. i Vestisen har øket kraftig etter at fangsten ble redusert fra og med 1983. Disse antagelser kan *ikke* belegges med data, de kan ikke engang sannsynliggjøres. Vi sitter inne med følgende opplysninger om forholdene i Vestisen: Jan H. Olsen, idag skipper på forskningsfartøyet Lance hadde i perioden 1979–82 oppdrag fra Norges Fiskebåtrederforbund. Hans oppgave var å finne kastelegrene for sel i Vestisen ved hjelp av fly. Han hadde da utviklet et meget presist navigasjonssystem basert på Lorang C. I 1982 kunne han med *sikkerhet* fastslå at det etter fangsten (totalt Norge og Sovjet 8 563 unger) ikke fantes unger igjen i Vestisen, dvs. fangsten har tatt hele årsproduksjonen.

I følge fangst-statistikken er det i perioden 1977–1983 tatt årlige fangster på 5–16 tusen unger (gj. snitt 11 tusen). Dette innebærer at vi på den tiden

skulle ha en totalbestand på anslagsvis 60 tusen dyr. På grunn av en meget hard beskatning (bl. a. av årsproduksjonen) må en anta at rekrutteringen av kjønnsmodne dyr i bestanden har vært minimal fram til i dag. En vesentlig økning i bestanden har derfor ikke vært biologisk mulig. Påstanden om at det finnes flere hundre tusen dyr i Vestisen kan heller ikke være riktig. Å tilrå en øket beskatning av denne bestanden er ikke i overenstemmelse med de forvaltningsprinsipper NNV står for.

Angående Østisen har vi foreløpig ubekreftede opplysninger om at de sovjetiske seltellinger i år har antydnet en betydelig redusert kastebestand. Endelig rapport er ennå ikke framlagt.

Hovedkonklusjonen om at det må satses mer på forskning er selvfølgelig riktig.

Like viktig er det at de påstander som presenteres om årsakene til invasjonen, bestandsstørrelser m. v. kan dokumenteres eller i det minste sannsynliggjøres. Det er ikke godt nok å referere til muntlige eller uoffisielle uttalelser fra fagfolk.

I forslaget til uttalelse er det en stor svakhet at Norges representanter ikke nevner overbeskatningen av marine ressurser som sild og lodde som mulige årsaksfaktorer.

Oslo, 1. september 1987

Norges naturvernforbund

Rolf Sørli

Generalsekretær

Norges fiskarlag:

Det er Norges fiskarlags oppfatning at årets selinvasjon er en naturkatastrofe som spesielt har rammet kystbefolkningen i Nord-Norge. Selinvasjonen er imidlertid også en kolossal dyretragedie ved at omlag 60 000 ungsel har druknet i fiskegarn i 1987. En vil understreke at disse dyrene har gjennomlevd en opp til 20–30 minutters dødsprosess.

Dessverre viser dette at pressgruppers følelsesmessige engasjement, i det de selv oppfatter som viktige miljøspørsmål, kan virke mot sin hensikt når grunnlaget for engasjementet er feilaktig eller mangler helt.

Norske forskere anslår bestanden av Grønlandssel i Vesterisen for å være omlag 300–600 000 dyr, mens anslaget for Østisen er ca 1,2 mill. dyr.

En regner med at bestanden i Østisen produserer ca. 130 000 dyr pr. år, mens den samlede norske og sovjetiske fangsten ikke overstiger 80 000 dyr pr. år.

Norges Fiskarlag er ikke kjent med reproduksjonsrater for bestanden av Grønlandssel i Vesterisen, men det er hevet over tvil at bestanden er raskt økende.

Forskerne har liten eksakt viten om størrelsen på den totale invasjonen av sel langs norskekysten i 1987. En regner imidlertid med at minst 300 000 ungsel har oppholdt seg på norskekysten. Omlag 60 000 av disse er registrert druknet i fiskegarn og bragt på land. I tillegg til dette antar en at et betydelig antall sel har druknet og falt ut av garna og følgelig ikke er registrert.

Innvandringsselelsen var mager med en spekktykkelse på 1–2 cm mot normalt 5–7 cm. Den selet som ble tatt på fangstfeltene i 1987, hadde imidlertid helt normalt spekktykkelse både fra Øst- og Vesterisen.

En regner med at årsaken til at selet har oppholdt seg på norskekysten har vært mangel på næring til den store bestanden. Havforskningsinstituttet regner ikke med at reduksjon i fiskebestander er årsak til selinvasjonen. Man regner med at et økende antall fra år til år kommer fra Vesterisen, hvor en ikke har registrert nedgang i de viktigste fiskebestandene. Bestanden av lodde i Barentshavet er redusert, men øvrige byttedyr som torsk, sild og polartorsk er imidlertid i sterk vekst.

Selinvasjonen skapte store problemer for gjennomføringen av kystfisket etter torsk i 1. halvår 1987. Dette fiskeriet er selve grunnlaget for bosettingen langs kysten av Nord-Norge.

Ved begynnelsen av 1987 forventet en at andre redskaper enn trål ville fange ca 157 000 tonn torsk i løpet av 1. halvår 1987. Blant annet som en følge av selinvasjonen, ble den realisererte fangsten ikke høyere enn ca 82 500 tonn.

Et vesentlig problem for fiskerinæringen, både i Norge og i andre land, er at selet er hovedkilden for spredning av parasitter i fisk. Dette har svært uheldige konsekvenser for markedssituasjonen for fisk.

I de senere år har norsk selfangst foregått i Vesterisen ved Jan Mayen og i Barentshavet ved Kvitsjømunningen. Tidligere deltok norske fangere også i fangsten ved New Foundland og i Danskestredet.

Mens det i 50- og 60-åra deltok 60–70 norske fartøyer i den årlige fangsten, deltok det i 1980 bare 15 fartøy og i 1987 kun 5 fartøy.

I 50-åra var den norske fangsten oppe i omlag 300 000 dyr, hvorav det meste var Grønlandssel. I begynnelsen av 70-åra var fangsten redusert til ca 200 000 dyr, og i 1980 var fangsten kommet ned i 60 000 dyr.

I 1987 fanget norske fangere 19 296 sel i Vesterisen, og en fanget ca 19 000 Grønlandssel i Østisen.

Etter at EF i 1983 vedtok forbud mot import av skinn fra selunger, har den norske fangsten vært begrenset til voksen sel.

Selv om en idag utnytter hele dyret, både skinn, kjøtt og spekk, er markedsf forholdene for skinnprodukter avgjørende for næringens eksistens.

Av de tradisjonelle markedene for selskinnprodukter, svarer EF for ca 60–70%.

Det er ikke mulig å finne alternativer til dette markedet, og spesielt som

en følge av dette er norsk fangstnæring redusert til et minimum. Dersom selfangstnæringen skal nå opp i det omfang som er nødvendig for å skape økologisk balanse i de nordlige havområdene, må det økonomiske grunnlaget for næringen gjenskapes og fangsten må foregå på de tradisjonelle fangstfeltene. Dette er bare mulig ved at de markedsmessige hindringene for selskinnsprodukter fjernes helt.

En positiv medvirkning fra Nordisk råd overfor EF og USA vil kunne ha betydning for den videre utvikling i saken. Fra Fiskarlagets side vil en understreke at det haster med å oppnå forståelse for nødvendige tiltak, både av hensyn til at de problemer som nåværende situasjon påfører næringen, øker fra år til år, og fordi den eksisterende norske selfangstnæringen og det eksisterende norske selfangstmiljøet er i ferd med å dø ut.

Det er også nødvendig at en på internasjonalt plan engasjerer seg for å skaffe tilveie best mulig vitenskapelige data om selbestandene, slik at dyretragedier som en har opplevd i 1987, ikke hender senere. Det er Norges Fiskarlags oppfatning at man fra Nordisk råd bør prioritere forskningsbevilgninger til dette formålet.

Trondheim, 21. august 1987

Norges fiskarlag

Finn Bergesen jr

Otto Gregussen

Sverige

Naturhistoriska riksmuseet:

Under de senaste åren har den norska kusten hemsökts av ett stort antal grönländssälar (*Pagophilus groenlandicus*). Enligt norska uppgifter uppgick invasionen under vintern 1986/87 till 750 000 djur. Samtidiga sovjetiska undersökningar i Vita havet antyder att de djur som invaderade den norska kusten senaste vinter huvudsakligen kommer från Barents havpopulationen (östisen) och ej från Jan Mayen (västisen). Norska ornitologer har vidare under en rad år uppmärksammat dramatiska minskningar av vissa sjöfågelpopulationer framför allt bland alkfåglar. Senaste vintern påträffades också stora mängder död alkfågel längs Nordnorges kust.

Som påpekas i skrivelsen antyder allt detta dramatiska förändringar i det nordliga ekosystemet. Det kan också vara av intresse att nämna att liknande sälinvasioner förekommit tidigare i historien. Under åren 1902 och 1903 förekom liknande invasioner i Norge och fynd av grönländssäl förekom ända ner i Danmark. Som jämförelse kan nämnas att våren 1986 påträffades grönländssäl på svenska Hallandskusten.

Det väckta förslaget diskuterar ospecificikt sälstammar. Av ovanstående torde framgå att det framför allt är grönländssäl som ändrat uppehållsområde under de senaste åren. Den ökning av stammen grönländssäl som i skrivelsen anges var en följd av ett reducerat jaktuttag i vattnen kring Jan Mayen (västisen) synes av vad som redovisats ovan ej ligga bakom den stora invasionen i Nordnorge 1986/87.

Den samtidiga nedgången av vissa alkfågelpopulationer antyder en minskning av fisktillgången i det nordliga havsområdet. En sådan har också registrerats. Orsakerna till denna kan vara ett ökat fiskuttag (jfr loddafisket) men också förändrade oceanografiska förhållanden. Att sälstammens ökning i vattnen kring Jan Mayen primärt skulle utgöra orsaken till den ekologiska förändringen verkar osannolikt.

Det är angeläget att finna ut orsakerna till de stora ekologiska förändringarna i det nordliga havsområdet. Det framgår ej tydligt av skrivelsen i vilken omfattning en balanserad reduktion av sälstammen kan ge sådan information. Enligt norska uppgifter dödades i fiskeredskap ca 60 000 grönländssäl i norska vatten vintern 1986/87. Jämför angivna avskjutningssiffror från Barents hav. Man kan således konstatera att fisket redan idag kraftigt reducerar grönländssälstammen. Redan det genom fisket oavsiktliga infångandet av säl torde ge forskningen en stor del av det nödvändiga sälmaterialet.

För en fortsatt bosättning och försörjning i de norska, isländska och grönländska kustområdena är det givetvis angeläget att förstå mekanismerna bakom de ekologiska skeendena. Mot bakgrund av vad som anförts ovan synes det lämpligt att Nordiska ministerrådet rekommenderar en ökad forskningsinsats för att förstå de processer som resulterat i omfattande sälvandringar och minskande sjöfågelbestånd i det nordliga havsområdet. Det förefaller dock ej lämpligt att ministerrådet rekommenderar en ökad avskjutning av grönländssäl så detta ej kan anses vara en adekvat åtgärd. En balanserad avskjutning av toppredatorer såsom säl kommer sannolikt endast att ha en marginell betydelse för lokala fiskpopulationer och angriper ej de primära orsakerna till minskningen av de migrerande viktiga fiskbestånden.

Stockholm den 29 juli 1987

För naturhistoriska riksmuseet

Mats Olsson

Lantbruksstyrelsen:

Lantbruksstyrelsen har i ärendet underhand kontaktat *riksmuseet* och erfarit att man önskar avge ett eget yttrande direkt till jordbruksdepartementet. Styrelsens svar begränsar sig därför till frågan om skydd av säl-

stammen med hänvisning till "Konventionen om internationell handel med utrotningshotade arter av vilda djur och växter" (CITES).

Under 1983 och 1985 diskuterades sälpopulationens storlek mycket ingående under Parternas möte. Detta ledde bl. a. till Sveriges proposition om listning av Klappmyts på bilaga B. Enligt svensk uppfattning kunde ett visst hot föreligga mot denna art. Osäkerheten var emellertid stor då det var mycket svårt att fastställa den verkliga storleken på populationen. Propositionen röstades emellertid ner och för närvarande finns ingen sälart från de nordliga havsområdena uppförd på CITES lista över hotade arter.

Fastställande av sälstammens storlek är emellertid mycket komplicerad. Den sälinvasion som förekommer på den norska västkusten är sannolikt inte orsakad av en populationsexplosion utan troligtvis ett tecken på brist på föda i de för sälarna normala utbredningsområdena. En analys av detta förhållande ligger emellertid utanför lantbruksstyrelsens kompetensområde som administrativ myndighet för CITES.

Sammanfattningsvis anser styrelsen att en koncentration av sälarna nära den norska västkusten på grund av brist på föda i det normala utbredningsområdet utgör ett hot mot beståndet, dels på grund av näringsbrist, dels på grund av skydds jakt på djur som fastnar i fisknät m. m. men att detta förhållande inte regleras inom ramen för CITES.

Jönköping den 31 augusti 1987

Allan Johansson
Generaldirektör

Sven Johansson
Tf byråchef

Fiskeristyrelsen:

Det norska förslaget har aktualiserats av den stora sälinvasionen längs den norska kusten.

Det råder ingen enighet bland forskare om orsakerna till invasionen. Liknande fenomen har uppträtt tidigare. Under dessa omständigheter bör man inte nu utan vidare underlag arbeta för att främja en reducering av sälstammen. En intensifierad forskning på området bör däremot stödjas. Det kan också ge underlag för att bedöma de motsättningar som kan komma på svenska västkusten till följd av att sälstammen där nu ökat under en följd av år. Täta sälbestånd inkräktar onekligen på fisket. Preliminära beräkningar gjorda vid styrelsens havsfiskelaboratorium i en utredning om kusttorskproblematiken tyder på att i storleksordningen 1 000 ton torsk årligen konsumeras av sälbeståndet vid nuvarande numerär längs den svenska västkusten. För fiskaren kommer också ekonomiska skador genom att säl äter fisk fångad i redskap och skadar redskap.

Det kan därför vara angeläget att följa och utvärdera betydelsen av ökad säl förekomst även vid svenska västkusten.

I Östersjöområdet är problematiken en helt annan genom inverkan av miljögifter på sälens reproduktionsförmåga.

Yttrande från fiskeristyrelsens havsfiskelaboratorium bifogas (*se nedan*).

Göteborg den 8 september 1987

Tore Gustavsson
Tf generaldirektör

Åke Petersson
Byråchef

Fiskeristyrelsen, havsfiskelaboratoriet:

Beträffande den första punkten har havsfiskelaboratoriet inget att invända.

Beträffande den andra punkten är det utan tvivel så att sälbestånden ibland kan bli för stora och därmed åstadkomma skador på fiskbestånd och fiske. Dessa skador synes vara större vissa år än andra. Det är havsfiskelaboratoriets åsikt att sälbestånden, i sådana fall att större skador förorsakats, måste kunna på något sätt decimeras (kanske med liknande avskjutning som nu sker för älg etc.). Men laboratoriet motsätter sig att man av denna anledning skulle försöka göra salfångstnäringen s. a. s. salongsfärdig i regelbunden skala.

Beträffande sälbeståndet i Östersjön råder speciella förhållanden och dessa bör inte ändras.

Lysekil den 22 juni 1987

Bernt I Dybern

Naturvårdsverket hänvisar i skrivelse den 12 oktober 1987 till yttrande av den 29 juli 1987 från naturhistoriska riksmuseet (se ovan).

Koncessionsnämnden för miljövärd har i skrivelse den 25 augusti 1987 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning (IVL):

Som grund för detta hänvisas till att runt 200 000 grönländssälar invaderat norska kusten, från Varangerfjorden i norr till Oslofjorden i söder. Av dessa sälar har nära 25 000 fastnat i fiskeredskap och drunknat. Undersökningar visar att djuren är magra, vilket förklaras med att de varit på jakt efter mat.

Vidare hävdas att sälinvasionen orsakat en kraftig nedgång för kustfisket samt åstadkommit skador å akvakulturanläggningar.

Sälinvasionen förklaras med att "det har uppstått en ekologisk obalans mellan fisk- och sälbestånden".

Att dra ovanstående slutsatser av massinvasionen av säl verkar något förhastat. Fluktuationer i organismbestånd kan ingå som en naturlig del av ekosystemet. Vissa år dominerar en organismgrupp för att nästa år ersättas av en annan. Att kraftigt minska den dominerande arten kan få allvarliga framtida konsekvenser i form av reducering av arten till en nivå långt under den naturligt förekommande. Detta kan alltså bli följden om man ökar säljakten utan att först klarlägga vad som orsakat den ökade förekomsten av säl.

Vad som behövs är, som medlemmarna i rådet mycket riktigt påpekar, en *ökad forskning* inom området för att utröna orsakerna till sälinvasionen.

Varför invaderar grönländssäl Norges kuster? Är orsaken en tillfällig naturlig fluktuation inom ekosystemet eller saknar sälarna föda i sin ursprungliga miljö till följd av t. ex. utfiskning?

Ovanstående är några av många tänkbara frågeställningar som bör besvaras innan man radikalt ökar avskjutningen av säl i Norge. Detta för att förhindra rubbningar av ekosystemet, vilket kan få allvarliga konsekvenser i framtiden.

Stockholm den 14 september 1987

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning

Erik Arnberg

Informationssekreterare

Svenska naturskyddsföreningen:

Föreningen delar uppfattningen att allt tyder på att den invasion av grönländssälar vid norska kusten som skedde under 1986/87 har ett sviktande näringsunderlag som grundorsak. Döda djur som undersökts har

oftast uppvisat dålig näringsstatus, och födobrist i ursprungsområdena är en plausibel förklaring till att omfattande utvandring skett.

En fråga av intresse är givetvis varifrån sälarna härrör. En uppfattning har varit att det till stor del rört sig om djur från Västisen, där populationen uppskattats till ca 300 000 säl. Eftersom sälinvasionen längs norska kusten har uppskattats till storleksordningen 700 000 djur, varav merparten ungdjur (1–2-åringar), är det dock uppenbart att sälarna i huvudsak kommit från Barents havpopulationen. Beståndet i Barents hav uppskattas enligt uppgift från Norge för närvarande till ca 1,5 milj. djur, vilket skall motsvara bara hälften av bestånden under 1960-talet och omkring en fjärdedel av bestånden vid sekelskiftet.

Invasionen av undernärda grönländssäl längs norska kusten bör även ses i perspektiv av utvecklingen för vissa fiskätande fågelpopulationer. Algfågelkolonierna längs den nordnorska kusten har reducerats kraftigt under 1970- och 80-talen, till följd av näringsbrist. Denna har varit så allvarlig att den inte bara slagit mot reproduktionen utan även drabbat de vuxna, häckande fåglarna med hög dödlighet. Utvecklingen har varit olika i olika kolonier beroende på lokala och regionala skillnader i fisktillgången.

I samband med att loddabestånden i Barents hav nu kraschat har de stora grisslekolonierna i Nordnorge under de senaste åren näst intill utplånats. Det är uppenbart att storskaliga förändringar i fiskbestånden ägt och äger rum i de nordliga havsområdena, och sälinvasionen bör ses mot denna bakgrund. Det är synnerligen angeläget att orsakerna bakom dessa förändringar i fisktillgången snarast utreds.

I åtgärdsförslaget talas om en obalans mellan sälstammarnas storlek och deras näringsunderlag, och självfallet kan den uppkomna situationen uttryckas så. Det är dock viktigt att här betona att det sviktande näringsunderlaget inte rimligen kan ha orsakats av sälarna själva. Man kan därför inte räkna med att alls kunna råda bot mot denna "obalans" genom en avskjutning av säl. Ett sådant förfarande vore att sikta in sig på symptomen istället för på de underliggande orsakerna. Utvandringen av magra säl från Barentshavområdet och de kollapsande alkfågelpopulationerna måste istället föranleda kraftfulla satsningar på fiskeribiologisk forskning i de aktuella områdena. Naturskyddsföreningen anser alltså inte att det finns grund för Nordiska rådet att rekommendera en ökad avskjutning av grönländssäl mot bakgrund av den aktuella situationen.

Stockholm den 15 september 1987

Svenska naturskyddsföreningen

Per Wramner

Ordförande

Bo Olsson

Naturvårdssekr

Jägarnas riksförbund – Landsbygdens jägare:

Norges delegater av Nordiska rådet har föreslagit en översyn av de frågor som berör sälstammarnas utveckling i de nordiska havsområdena, samt behovet av viss beskattning av sälbestånden för undvikande av de stora skador på fiske och fiskeredskap som uppkommit under den senaste tiden.

Vid bedömningen av förhållandet inom svenska kustområden, har riksförbundet inhämtat synpunkter från bl. a. *Ostkustfiskarnas centralförbund*.

För svenskt vidkommande är sälskadorna sammantaget små, oaktat vissa lokala skador förekommer som kan vara mycket besvärande för enskilda yrkesfiskare. Någon form av möjlighet till skydds jakt synes därför erforderlig att behålla även för de svenska havsområdena. Nuvarande regler kan anses fylla dessa behov.

De problem som under de senaste åren uppstått inom Norges kustområden är mycket allvarliga. Samtidigt som den norska fiskenäringen åsamkas betydande förluster genom sälskador, indikerar den stora omflyttningen av sälar på förhållanden som på sikt kan hota sälen som djurart. Det har beräknats att minst 200 000 sälar lämnat de grönländska havsområdena samt Barents hav och förflyttat sig till de norska kustområdena. En sådan massförflyttning av sälar har aldrig tidigare förekommit. Förhållandet är mycket alarmerande. De norska yrkesfiskarna har beräknat att ca 25 000 av dessa vandrings sälar fastnat och drunknat i norska fiskegarn under det senaste året.

Det som nu händer med sälstammarna i de nordiska havsområdena, är en återspeglning av de globala miljöförändringar som i förlängningen utgör ett direkt hot mot allt organsikt liv. Det är synnerligen angeläget att Nordiska rådet kraftfullt driver dessa för oss alla livsviktiga frågor om en god livsmiljö. Skyddet av miljön måste formas som bindande internationella konventioner.

De problem som uppkommit genom anhopningen av säl efter den norska kusten måste långsiktigt lösas genom åtgärder som förbättrar sälarnas förutsättningar att stanna i sina naturliga havsområden och livsmiljöer. Orsakerna till den akuta sälvandringen mot Norges kust är ej helt kända. Det kan förutsättas att näringsbrist (minskad tillgång av fisk) varit den utlösande faktorn. Samstämmiga rapporter från Norge anger att sälarna är undernärliga och i allmänt dålig kondition. Minskad säljakt kan ha medverkat till en ökning av sälstammen.

Näringsbristen hos sälarna torde ha sin grund i kraftig utfiskning av nämnda havsområden, i förening med minskande fiskbestånd genom ogynnsam miljöpåverkan av dessa havsområden. Det kan inte heller utslutas att sälarnas upptagning av miljögifter medför ökande svårigheter att fånga den fisk som fortfarande finns inom deras vistelseområde. Dessa

frågor måste snarast klarläggas genom vidgade forskningsinsatser. Samtidigt måste miljöskyddet drivas mot fasta och bindande internationella avtal för alla stater. Samma förhållande bör även gälla för det internationella resursutnyttjande som havsfisket utgör. För att långsiktigt kunna lösa problemen med svältande vandringsäl i de nordiska havsområdena måste orsakerna till näringsbrist och vandringer klarläggas och elimineras.

I avvaktan på mera långsiktiga åtgärder, måste de akuta problem som uppkommit inom de norska havsområdena undersökas och åtgärdas. Vad de norska delegaterna därvid anfört om en viss kontrollerad jakt på säl bör vinna beaktande. Det måste ur alla synpunkter vara bättre med en starkt begränsad jakt, som syftar till att balansera sälstammen undan svält, mot att sälstammens numerär medför svält, uvandring och massdöd bland sälarna. Riksförbundet vill särskilt starkt betona vikten av att en vetenskaplig undersökning snarast kommer till genomförande för klarläggande av de förhållanden som råder inom detta område. Jägarnas riksförbund–Landsbygdens jägare har stort intresse av att följa, och eventuellt medverka i, de undersökningar som kan föranledas av nämnda förslag. Riksförbundet tillmäter miljöfrågorna och populationsförändringar i faunan ett särskilt stort intresse.

Jägarnas riksförbund–Landsbygdens jägare tillstyrker de norska rådsdelegaternas förslag, samt hänvisar i övrigt till vad ovan anförts i dessa frågor.

Södertälje den 3 september 1987

Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare

Bernt Lindqvist

Medlemsförslag

om utredning av fartygsbaserad opera- och konsertverksamhet m. m.

(Väckt av Per Olof Håkansson samt Arne Gadd, Eidur Guðnason, Ragna Berget Jørgensen, Jacob Lindenskov, Jimmy Stahr och Pekka Tuominen)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

NOMUS – Nemnden for nordisk musikkamarbeid:

NOMUS har drøftet innholdet i ovennevnte forslag, og nemnden ser det som positivt at man ønsker å gi større deler av Nordens befolkning mulighet til å oppleve opera- og konsertfremføringer uten å måtte oppsøke de tradisjonelle operascener og konserthus. NOMUS har likevel vanskelig for å ta stilling til om ombygging av et skip er den beste løsning på turnéspørsmålet uten at det foreligger en økonomisk kalkyle for prosjektet. NOMUS er kjent med et tilsvarende prosjekt er under utredning ved operaen i Stockholm med støtte bl. a. fra Statens Kulturråd i Sverige, og nemnden vil foreslå Nordisk Råd å undersøke hvor langt dette prosjektet har kommet.

NOMUS vil til slutt påpeke at de fleste operahus og orkesterinstitusjoner i Norden har små, om noen, disponible midler til å drive turnévirk-somhet i Norden. Dette vil si at selv om man løser de praktiske problemer med hensyn til egnede fremføringslokaler og innkvartering, vil det også være behov for nasjonal og nordisk vilje til å gi de aktuelle institusjoner økonomisk mulighet til å delta i prosjektet.

Oslo, 4. juni 1987

Jostein Simble
Generalsekretær

Nordisk Teaterkomité:

— — — skal vi gjøre opmærksom på, at komiteen ikke fant idéen overvevende positiv. Et synspunkt blev gjort gældende, at kunstnere på højt professionelt plan næppe har tid til at lade sig fragte rundt til søs, og at der derfor ville blive store transportmæssige vanskeligheder og dermed forbundne ekstra udgifter ved en evt. gennemførelse af projektet.

Nordisk Teaterkomité skal under alle omstændigheder gjøre gældende, at den ikke ser sig i stand til økonomisk at støtte en sådan virksomhed, såfremt noget sådant har været i tankerne. Komiteens holdning er ikke et udtryk for konservatisme, eller en ængstelse for nye idéer, men dens økonomiske midler er — som bekendt — særdeles begrænsede.

Oslo, den 5. juni 1987

Anders Ahnfelt-Rønne

Generalsekretær

De nordiske opera- og balletledermøter:

De opera- og balletinstitusjoner som i Norden er medlem av de nasjonale teaterorganisasjonene, er i likhet med tilsvarende talescener medlemmer av Nordisk Teaterlederråd. De nordiske opera- og balletledere har imidlertid følt behov for også å avholde egne møter i det nordiske samarbeide. I 19 år har vi derfor hatt De nordiske opera- og balletledermøtene til stor nytte for vårt arbeide.

Under vårt siste møte som fant sted i Umeå med Norrlandsoperan som vertskap, ble vi informert om det oven nevnte medlemsforslag. I 1970 nedsatte Nordisk Teaterlederråd en komite som skulle utrede tanken om en nordisk teaterbåt. Innstillingen forelå i januar 1971.

De nordiske opera- og balletledere håper som sagt at dette medlemsforslag blir videresendt Ministerrådet, og vi er meget gjerne med i en kommende videre utredning.

Følgende institusjoner er med i vårt arbeide:

Det Kongelige Teater, København

Den Jyske Opera, Århus

Finlands nationalopera, Helsinki

Islands Opera, Reykjavík

Den norske Opera, Oslo

Kungliga teatern, Stockholm

Stora Teatern, Göteborg

Malmö Stadsteater, Malmö

Musikteatern i Värmland, Karlstad

Drottningholms teatermuseum
 Norrlandsoperan, Umeå
 Svenska riksteaterns balettensemble, Stockholm

Oslo, 17. august 1987

De nordiske opera- og balletlederemøter

G. Brunvoll
 Formann

Danmark

Statens Musikråd henviser i skrivelse den 22 juni 1987 till yttrande av den 10 juni 1987 från Teaterrådet (se nedan).

Teaterrådet:

Teaterrådet har tidligere været præsenteret for et forslag om en sådan turnevirksomhed fremsat af den daværende chef for Operaen i Stockholm Lars af Malmborg.

Rådet tog ikke på det tidspunkt stilling til forslaget, men afventede at en eventuel interesse fra danske, musikdramatiske institutioner skulle manifestere sig. Efter hvad der foreligger for rådet, har en sådan interesse ikke vist sig.

Det er rådets umiddelbare opfattelse, at et skib af dimensioner, som muliggør opførelse af store operaer, næppe vil kunne anløbe havne i Danmark, som ligger så langt fra byer, hvor der er bygningsmæssige gæstespillemuligheder, at der vil blive tale om et væsentligt mere finmasket distributionsnet, samt at driften af et sådant skib lagt oven i den teatermæssige drift vil gøre det til en kostbar turneform.

Hvis en utredning besluttes, vil disse spørgsmål naturligvis afklares. I utredningsarbejdet bør Det kongelige teater, Den jyske Opera, Danmarks Teaterforeninger, Musikrådet og Teaterrådet inddrages.

København, den 10. juni 1987

P. r. v.

Bjørn Lense-Møller

Amtsrådsforeningen i Danmark har i skrivelse den 15 juni 1987 forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Kommunernes Landsforening har i skrivelse den 29 maj 1987 forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Københavns Magistrat:

I den anledning meddeles, at uagtet at forslaget særlig tager sigte på at tilgodese områder med få eller ingen kulturtilbud, og at Københavns kommune derfor ingen egen interesse har i sagen, ønsker magistraten at udtale sin sympati for det skitserede forslag.

København, den 29. maj 1987

P. b. v.

(Oläsl. namn)

Thyge Trentemøller
 Fuldmægtig

Danmarks Teaterforeninger:

I Danmark kender vi til det problem, der ligger bag forslaget; at der kun i et beskedent omfang er indrettet lokaler til disse formål, når vi kommer udenfor de større bysamfund.

Det er således et reelt problem, og der er næppe sansynlighed for, at de enkelte lande, amter eller kommuner indenfor en overskuelig fremtid, vil have økonomiske ressourcer, der tillader bygning af sådanne faciliteter, hvor der måtte være interesse herfor.

Set fra landssammenslutningens synspunkt

1. er forslaget positivt og kan anbefales realiseret i en eller anden form
2. at velegnede faciliteter må kunne etableres på en sådan måde, at man tilgodeser både de lokalsamfund, der bor langs med kysterne og de, der er inde i landet.

Landssammenslutningen skal anbefale, at man overvejer en mobilløsning af samme karakter som den, der anvendes i Danmark af Den jydsk Opera. Denne har i de seneste år spillet hovedparten af sine forestillinger på en mobilscene, der senest i sæsonen 1986/87 er videreudviklet, således at den giver de bedste betingelser for afviklingen af de enkelte forestillinger, men også giver publikum en teaterfølelse, desuagtet at forestillingen gennemføres f. eks. i en sportshal.

Sidstnævnte løsning vil give mulighed for, at man ikke alene kan spille i havnebyer, men også i bysamfund inde i landet, og rejsetiden vil tilsvarende ved anvendelsen af lastbiler bliver meget formindsket i forhold til anvendelse af en gammel færge el. lign.

Samarbejde mellem de nordiske lande kan i det hele taget udbygges; ikke mindst på områderne opera, operette og ballet, hvor sprogproblemerne ikke er uoverkommelige, og det vil undre os meget – om vore søsterorganisationer i Norge og Sverige (Rigsteatret/Riksteatern) ikke i samarbejde med Danmarks teaterforeninger vil medvirke til en praktisk løsning på denne opgave, hvis de nødvendige midler stilles til rådighed.

København, den 10. juni 1987

K. O. Jensen
Landsformand

Dansk Tonekunstner Forening har i skrivelse den 29 juli 1987 förklarar sig stödja medlemsförslaget.

ARTE:

– – skal jeg først beklage, at vi ikke i første omgang har reageret på skrivelsen. Grunden er den, at vi finder forslaget totalt ugennemførligt, med mindre man tænker sig en meget stor færge, hvor indmaden eventuelt for størstedelens vedkommende fjernes, hvorved der muligvis kan skabes tilstrækkelig scenerum samt et rimeligt antal tilhørerpladser.

Dette vil efter min bedste overbevisning – og jeg er ikke søfartskyndig – betyde, at man kun på steder, hvor der i forvejen er færgedybde, vil kunne modtage en sådan flydende operabåd.

Man taler i forslaget om, at netop operaer normalt kræver stor plads, hvorfor man kun i ringe omfang har mulighed for at udnytte de allerede eksisterende turnéselskabers tilbud.

Det er min faste overbevisning, at dette forslag vil koste helt uforholdsmæssigt meget i forhold til den aktivitet, der vil kunne etableres.

København, den 11. august 1987

ARTE

Kjeld Hansen

Musik og Ungdom har i skrivelse den 12 augusti 1987 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Finland**Undervisningsministeriet¹:**

Som inbegärt yttrande om ovan nämnda medlemsförslag får undervisningsministeriet högaktningsfullt sända bifogade yttrande av Statens tonkonstkommission (*se nedan*).

Ministeriet kommer att fastslå sin slutliga ställning till medlemsförslaget i samband med att saken behandlas inom organ för nordiskt kulturellt samarbete.

Helsingfors den 18 december 1987

Undervisningsministeriet

Jaakko Numminen

Kanslichef

Fredrik Forsberg

Äldre regeringssekreterare

Sibelius-Akademien:

Medlemsmotionen tar ställning till den viktiga frågan om kulturutbudets rättvisa och jämna fördelning mellan olika delar av Norden. Den framlagda lösningsmodellen kunde vara ett sätt, att bättre än nu kunna erbjuda kulturservice för dem, som bor utanför de stora boningscentrumen. Situationen skulle dock förbättras endast för dem som är bosatta nära kusten. Exempelvis för dem, som bor i norra och östra Finland, skulle situationen förbli oförändrad.

Föredragningen är omöjlig att förverkliga innan man löst de till saken hörande konstnärliga, organisatoriska och ekonomiska frågorna. Undersökas borde då, huruvida förslaget verkligen inverkar på en jämnare utbredning av kulturutbudet. Utforskas borde också om inte användning av konstnärliga och ekonomiska resurser i denna skala, genom att stöda något annat regionalt projekt, vore ett mer effektivt alternativ till att utvidga konsert- och operautbudet utanför stora boningscentrum.

Helsingfors den 12 juni 1987

Ellen Urho

Rektor

Kimmo Salmio

Biträdande sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Ålands landskapsstyrelse:

Ett nordiskt opera- och konsertfartyg skulle möjliggöra att även sådana områden som annars saknar lämpliga lokaliteter och ekonomiska resurser för att kunna ta emot professionella gästspel skulle bli delaktiga av konsertturnéer och högklassiga operaföreställningar. En turnerande operabåt skulle i synnerhet gynna Åland som tack vare sitt läge och sin geografi vore lätt tillgängligt för en sådan båt.

Den uppskisserade turnéverksamheten skulle i sann nordisk anda vidga kulturutbytet mellan de nordiska länderna och samtidigt förstärka känslan av samhörighet.

Landskapsstyrelsen förordar att Nordiska rådet ger ministerrådet i uppdrag att på lämpligt sätt förverkliga medlemsförslaget.

Mariehamn den 21 maj 1987

Gunnevi Nordman

Vicelanråd

Börje Karlsson

Utbildningschef

Statens tonkonstkommission¹:

Som sitt yttrande om det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om en utredning av fartygsbaserad opera- och konsertverksamhet m. m. meddelar Statens tonkonstkommission högaktningfullt att idén är bra och värd att understödvas. En operascen som kan förflyttas från en ort till annan är praktisk och uppenbarligen även ett ekonomiskt sätt att arrangera operaföreställningar på sådana orter där de t. ex. på grund av bristande utrymmen inte kan arrangeras.

Ifall det inte var möjligt att på fartyg arrangera en operaverksamhet året runt skulle även konserter och andra föreställningar arrangeras på fartyget i fråga.

Statens tonkonstkommission anser att man borde vidare utveckla och bereda idén att arrangera operaföreställningar på fartyg.

Helsingfors den 27 maj 1987

Statens tonkonstkommission

Viljo S. Määttä

Ordförande

Osmo Palonen

Sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Island

Islands komponistforening:

— — — har foreningen visse forbehold, idet den operavirksomhed, som findes i de nordiske lande, allerede nu har nok at gøre med at overleve brådsøerne af nedskæringer i bevillingerne. Dette påvirker ikke mindst nulevende opera- og (ballet-) komponister. Rundt omkring i de nordiske lande ligger mange af deres værker uberørte hen, der i blandt værker, som var specielt "bestilt" af operahuse og danseensembler. Set med komponisternes øjne er det mere påkrævet at sejle *dem* i havn — inden man begiver sig ud i rum sø med et andet og mange gange kostbarere projekt.

Reykjavík i juni 1987

f Islands komponistforening

Porkell Sigurbjörnsson

Formand

Den nye Musikskole¹:

Det i Nordisk Råd fremlagte medlemsforslag om oprettelse af en turnéopera, som skulle have til huse i en færge og sejle mellem havne i de nordiske lande, må anses for at være uhyre interessant. Udfra de oplysninger, som er vedlagt dit brev, fremgår det ikke, om der her er tale om professionelle musikere eller eventuelt elever, eller om det er tanken at slå disse 2 ting sammen. Flere andre spørgsmål er naturligt nok ubesvarede i det medfølgende medlemsforslag, men selve idéen om at finde veje til at præsentere kunst og kunstnere finder vi eminent og ville ønske, at den kunne blive til virkelighed.

Reykjavík, den 18. maj 1987

På Den nye Musikskoles vegne

Ragnar Björnsson

Skoleleder

¹ Yttrandet översatt från isländska.

Isafjörður Musikskole (Tónlistarskóli Isafjarðar)¹:

Idéen om en "koncert- og operafærge", som skulle sejle mellem de nordiske lande, er virkelig frisk og interessant og fortjener at blive taget op til nærmere overvejelse.

Tilblivelsen af en sådan færge kunne blive en væsentlig lyftestang og fremme nationernes kulturelle samkvem betydeligt. Hvis driften falder godt ud, kan man forestille sig en kulturhøjtid på hvert anløbssted: den grå hverdag er som blæst væk fra stedet, folk samles ombord i det flydende "musiktempel" og lytter til nordensk förende kunstnere fremføre deres værker.

Jeg anser det som en uomtvistelig betingelse for en virksomhed som denne, at der udelukkende bliver tale om 1. klasses musikudövelse, og at musikudövere og de værker, der skal fremføres, udvælges med særlig omhu. Man har somme tider her i landet hört röster hævde, at det ikke kan nytte noget at byde landbefolkningen andet end "let fordøjelig kost". Jeg vil indgående protestere mod dette syn og håbe, at man ved en forventet undersøgelse vil have for øje, at tilhörererne skal kunne nyde det bedste i den gren, som norden kan tilbyde. Hvis ikke, så er det bedre at blive hjemme end at tage afsted.

Man bör så sandelig fremme de musiske bånd mellem de nordiske lande, ikke mindst blandt landbefolkningerne. Det er f. eks. ret sjældent, at der kommer musikere fra de andre nordiske lande her til Isafjörður, hvordan det så end kan være.

Jeg skal ikke kunne udtale mig om de finansielle forudsætninger for disse opgaver. Der er uden tvivl et stort behov for at tage disse spørgsmål, dvs. musikudövelse udenfor storbyer og musiske bånd mellem den nordiske lande, op til gennemgribende overvejelse og finde de muligheder, der gives, for forbedringer.

Reykjavík i juli 1987

Sigríður Ragnarsdóttir
Skoleinspektör

Norge

Kultur- og vitenskapsdepartementet:

Kultur- og vitenskapsdepartementet stiller seg positivt til intensjonene i medlemsforslaget, som er å gi en større del av Nordens befolkning mulighet til å oppleve opera- og konsertframføringer uten å måtte oppsøke de

¹ *Yttrandet översatt från isländska.*

tradisjonelle operascener og konserthus. En er videre enig i at transport- og lokalmangel ofte er en direkte årsak til at større oppsetninger ikke blir satt opp på turneer, og at en operabåt i en viss grad vil kunne løse problemet i alle fall for distrikter med kystlinje.

Det knytter seg likevel mange usikkerhetsfaktorer til en løsning som foreslått i medlemsforslaget. Prosjektet vil etter alt å dømme kreve store ressurser i forhold til utnyttelsesgraden, blant annet på grunn av at innlandsområdene ikke vil kunne omfattes av ordningen i særlig grad. De fleste operahus og orkesterinstitusjoner har dessuten som regel små midler til turnevirksomhet i Norden, og vil således ha begrensede muligheter til å turnere selv om lokal- og transportmulighetene skulle være til stede.

I denne situasjonen finner departementet ikke å kunne anbefale at en nordisk opera- og konsertbåt blir prioritert innenfor Ministerrådets midler til nordisk kultursamarbeid.

Efter fullmakt

Hans Berg

Fungerende byråsjef

Brit Alstad

Førstekonsulent

Norsk kulturråd har i skrivelse den 11 juni 1987 forklarat sig tillstyrka medlemsforslaget.

Sverige

Statens kulturråd:

Tanken om en nordisk "operabåt" har väckts vid olika tillfällen sedan åtskilliga år. Det senaste initiativet i Sverige i denna fråga var ett förslag från Kungl Teatern AB 1986 om att utreda förutsättningarna för en nordisk operabåt. Kulturrådet fann denna idé spännande och med stöd av bl. a. rådet genomförde Kungl Teatern en förstudie avseende ombyggnad av en bilfärja. Enligt denna förstudie blir kostnaderna för ombyggnad och drift så höga att det synes tveksamt att projektet inom överskådlig framtid kan komma att bli förverkligat.

Avgörande för ett förverkligande av tanken om en fartygsbaserad opera- och konsertverksamhet är, i vilken utsträckning olika intressenter från kultur- och näringsliv är beredda att satsa medel för att förlägga föreställningar och andra evenemang till ett fartyg enligt ovan. Kulturrådet kan inte

se skäl till ytterligare utredning av denna fråga och avstyrker därför förslaget.

Stockholm den 17 juni 1987

Lars Engqvist

Hans Enflo

Musikhögskolan i Stockholm (SMH):

Generellt förefaller förslaget värt att beakta, både med tanke på att nå en ny publik och att åstadkomma ökade arbetstillfällen för artister. Man bör inte heller utesluta möjligheten av för lokalen specialskrivna verk, där nu aktiva nordiska komponister tilldelas beställningar så som åtminstone tidigare skett genom NOMUS' likartade verksamhet med specialdestinerad musik.

Förslaget innehåller också en tanke kring en nordisk operateaterakademi. Till den sannolikt ursprungliga idén om ett ökat utbud sällar sig sålunda en utbildningsaspekt. SMH har för sin del svårt att se någon anledning till en specifik utbildning för aktuellt ändamål. Akademier av olika slag, som exempelvis Vadstenaakademien, fokuseras kring en viss tematik av innehållslig art, medan förslaget enbart tar fasta på den distributionstekniska aspekten. Skulle däremot en innehållslig profil småningom utkristallisera sig, kan det finnas anledning att ånyo ta upp tanken på en akademi.

Stockholm den 26 augusti 1987

Gunnar Bucht

Operan:

Frågan om en fartygsbaserad opera- och konsertverksamhet har aktualiserats redan i början på 1970-talet. Konkreta förslag behandlades då av Nordiska teaterledarrådet och initiativtagare var Den Norske Opera genom dess direktör Gunnar Brunvoll.

Frågan har senast varit aktuell under 1986/87 då Operan i Stockholm med hjälp av resurser från det Svenska kulturrådet och Walleniusrederierna verkställt en enkel utredning i ärendet. I samband härmed har konstaterats att samma tankar och idé konkret behandlas under 1980-talet i Danmark genom Den Jydske Opera i Aarhus och i Norge genom Norska

riksteatern i Oslo. Från finskt håll har den Finska nationaloperan visat ett konkret intresse för frågan.

Detta betyder att projektet har en grundläggande förankring för att bearbetas vidare.

Några tekniska hinder för att förverkliga idén torde icke föreligga.

Den av motionärerna föreslagna utredningen bör även omfatta en kartläggning av "bespelningsresurserna" samt marknadsföringsfrågorna på respektive lokalt plan.

Kungliga teatern ställer sig alltså bakom motionen och tillstyrker densamma. Kungliga teatern är vidare beredd att ställa sitt material i ärendet till en kommande utrednings förfogande.

Stockholm den 27 maj 1987

Kungliga teatern aktiebolag

Lars af Malmberg

Operachef

Rikskonsserter:

Förslaget är fantasieggande. Ett stort fartyg ombyggt enligt förslaget skulle kunna hysa en mycket omväxlande verksamhet med en kombination av fasta ensembler för såväl opera som konsertmusik och inte minst med gästensembler med nordiska produktioner inom det här området av skiftande slag.

De stora utrymmen som troligen står till förfogande ger också möjlighet till annan kringverksamhet av kulturell art.

Om vi för Rikskonserters del ändå är böjda att avstyrka t. o. m. en utredning, så beror det på att kostnaderna blir mycket höga. Redan att bygga om ett fartyg för det här ändamålet måste belöpa sig till många miljoner och fartygets driftskostnad innan överhuvudtaget någon verksamhet har placerats innanför skrovet blir också mycket hög.

Vidare måste man räkna med att en verksamhet av det här slaget blir personalintensiv. En kombination av fast anställd administrativ personal, fast anställd konstnärlig personal och ett ganska stort antal som anställs på frilansbasis kommer att kräva mycket arbete och dra stora kostnader. En verksamhet av det här slaget blir troligen ganska svårhanterlig.

Rikskonsserter vill inte direkt avstyrka att man utreder den här frågan, men vi tror att utredningen kommer att visa på sådana kostnader och sådana omständigheter i övrigt att projektet blir näst intill omöjligt att

genomföra – om inte mycket stora belopp tillskjuts ifrån de inblandade länderna.

Stockholm den 30 juni 1987

Anders Jansson
Verkst. direktör

Teaterhögskolan i Stockholm:

Vi ställer oss öppna till att en sådan verksamhet utreds och kommer att ta del av utredningsmaterialet med intresse. Eftersom opera- och konsertturnéer ligger en bit från vårt verksamhetsfält, har vi inga konkreta synpunkter att anföra för utredningsarbetet.

Stockholm den 16 juni 1987

Ola Holmgren
Prorektor

Operahögskolan i Stockholm:

Operahögskolans rektor, Kerstin Meyer, har i skrivelse till bl. a. kulturministern i juni 1985 – se *Bihang* – framfört förslag om ett turnerande operasällskap, där OHS avgångsklass i samarbete med musiker från Regionmusiken och Rikskonserter skulle bilda den konstnärliga stommen. Det förslag som nu läggs fram från Nordiska rådet stämmer på ett glädjande sätt överens med de tankegångar som då kom till uttryck. Möjligheten att bredda verksamheten till hela Norden öppnar nya och spännande perspektiv.

Operahögskolans avgångsklass utgör vid läsårets slut en ensemble med åtminstone två föreställningar på repertoaren, komplett inrepeterade sceniskt och musikaliskt. Arbetsmarknaden erbjuder dock inte arbetstillfällen nog för att ge merparten av avgångseleverna anställningar under mer än en kortare period.

OHS ifrågasätter, om inte elevernas yrkeskunnande borde tas till vara bättre än vad som sker nu. I sammanhanget måste man också beklaga att den turnéverksamhet som ännu för något tiotal år sedan genomfördes av Stockholmsoperan, Svenska teatern, Riksteatern i dag nästan helt försvunnit. För landsorten är operautbudet obefintligt, dagens föreställningar finnes koncentrerade till några få centralorter, vilket näppeligen kan stå i överensstämmelse med de av statsmakterna uttalade kultur- och regionalpolitiska ambitionerna.

OHS elever har, varhelst de framträtt i landsorten, mött ett stort och påfallande varmt publikintresse. Sannolikt skulle det kunna vidgas till en bredare repertoar och nya publikgrupper, om möjligheter skapades för årliga gästspel. Kan därutöver involveras regionmusiker och lokala körer, får musiklivet ytterligare stimulans.

OHS ställer sig mycket positiv till utredning om en fartygsbaserad opera- och konsertverksamhet. Nuvarande chefen för Kungliga teatern har för sin del utvecklat planer på liknande fartygsturnéer.

Stockholm den 15 juni 1987

På styrelsens uppdrag

Kerstin Meyer

Rektor

BIHANG

Skrivelse från Operahögskolans rektor, Kerstin Meyer, till kulturministern

Läsåret 1984/85 vid Musikdramatiska skolan har präglats av en intensiv projekt- och föreställningsverksamhet.

Samtliga årsklasser har fått pröva på att från scenen, till orkester och inför publik tillämpa sina färdigheter i kompletta operaföreställningar. Dessa erfarenheter måste anses fundamentala i varje utbildning som ska förbereda för en musikdramatisk sångarkarriär, men är på intet sätt naturliga, då skolan såväl saknar orkester som en lämplig scen.

Lyckliga omständigheter har vidare gjort möjligt för bl. a. skolans avgångsklass att turnera ute i landet med färdiga operaföreställningar, där skolan fungerat som producent. Nästan genomgående har eleverna mötts av fullsatta salonger och ett uppdämt intresse för musikteater, vilket helt uppenbart inte blivit tillgodosett av de rikstäckande institutionsteatrarna Kungliga teatern och Svenska riksteatern.

Skolans avgångsklass finner man vid läsårets slut som en ensemble, med två färdiga föreställningar på repertoaren detta år, Händels "Rodelinda" och Mozarts "Figaros bröllop", vilka med stor publik- och kritikerframgång uppförts på Oscarsteatern med mindre än en veckas intervall.

Sveriges musikliv erbjuder f. n. inte arbetstillfällen nog för att ge merparten av eleverna i nämnda avgångsklass meningsfulla arbeten och man kan lätt se att så blir fallet även under kommande år. Alternativen är i stort sett bara att emigrera till den tyskspråkiga operavärlden eller att försörja sig inom annan verksamhet.

Musikdramatiska skolan ifrågasätter, om inte elevernas yrkeskunnande bättre kunde utnyttjas för att berika det svenska musiklivet. Projektverksamheten 1984/85 har varit möjlig endast genom ett stimulerande samarbete med etablerade orkestrar, t. ex. Oskarshamsensemblen, Kungliga hovkapellet, Regionmusiken, Kungliga akademiska kapellet och Uppsala kammarorkester. Ambitioner och förutsättningar finns runtom i Sverige att utveckla samarbetet, ett intresse som är i tydligt tilltagande.

Diskussionerna omkring den s. k. CEMUS-utredningen föranleder nu mig att föreslå en modell med ett turnerande operasällskap, där operautbildningens avgångsklass i samarbete med musiker från Regionmusiken/Rikskonserter skulle bilda den konstnärliga stommen. Sångarkåren skulle bestå av två på varandra följande avgångsklasser – c:a 16 personer och till hälften förnyas varje år. Under engagemangsperioden – förslagsvis 2 år, skulle de f. d. eleverna ha möjlighet att i professionellt sammanhang etablera sig på arbetsmarknaden och samtidigt göra konsterten musikteater känd i nya regioner och publikgrupper. Ensemblen som helhet kunde erbjuda minst 4 kompletta operaföreställningar, då skolans målsättning är att varje avgångsklass studerar in 2 hela operor, färdiga att visa upp för publik som examensarbete.

Förslaget har viss likhet med SAMI-orkestern, där instrumentalister från Musikhögskolorna engageras under en begränsad period och som gett mycket positiva erfarenheter.

Underhandsdiskussioner har visat på mycket stort intresse från bl. a. chefen för Kungliga teatern, Oskarshamsensemblen m. fl.

Denna verksamhet som här skisseras samordnar flera lovvärda strävanden: pedagogiska/konstnärliga, arbetsmarknadspolitiska samt kulturpolitiska, vilket ur samhällsekonomiskt perspektiv borde motivera den ekonomiska satsning, som projektet skulle kräva.

Stockholm den 20 juni 1985

Kerstin Meyer

Rektor, hovsångerska

Svenska kommunförbundet har i skrivelse den 12 juni 1987 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

STIM – Svensk musik:

STIM har beretts tillfälle yttra sig över rubricerat medlemsförslag. Eftersom frågan inte berör upphovsrätt på musikområdet har ärendet delegerats till Svensk musik.

Förslaget är intressant och har diskuterats vid olika tillfällen under 1986 med anledning av att ett för detta ändamål lämpligt fartyg fanns tillgängligt. Eftersom projektet skulle bli mycket dyrt att genomföra enligt tankegångarna i medlemsförslaget finns det ett par aspekter som vi vill fästa uppmärksamheten på inför en eventuell utredning.

Den första och för oss viktigaste aspekten är repertoarfrågan. Den nämns inte alls i förslaget. Det är mycket angeläget att mer ny nordisk musikdramatik framförs såväl på de existerande scenerna som på ev. nya. Vi vill således stödja förslaget endast om det innebär en ökad spridning av ny nordisk musikdramatik. Samma sak gäller innehållet i annan konsertverksamhet m. m. som skulle äga rum ombord.

Den andra aspekten är kostnadssidan – särskilt om en nordisk operakonsertinstitution skulle skapas till "operabåten". Eftersom turnéproble-

men särskilt berör större uppsättningar som har svårt att finna plats på de mindre scenerna i landsorten kan man förmoda att det handlar om en större institution. Operan i Stockholm erhåller i statssubvention drygt 150 miljoner kronor årligen. Detta skulle kunna bli ett rimligt belopp även för driften av båten med tillhörande ensemble. Om detta belopp jämförs med de anslag nordiskt musiksamarbete får i övrigt kan det ju möjligen ifrågasättas om det är kulturpolitiskt motiverat att satsa så stort på just musikdramatik, särskilt om det gäller den traditionella utomnordiska 1800-talsrepertoaren.

Ett alternativ till turnéverksamhet som har prövats i mindre omfattning har varit att i stället transportera publiken till de befintliga scenerna. Då skulle inte enbart en publik i de större hamnstäderna få tillgång till föreställningarna. Om utredningen kommer till stånd anser vi att detta är alternativ som bör grundligt undersökas, för att se vilket av tillvägagångssätten som innebär den bästa och mest effektiva spridningsmöjligheten för ny nordisk musik.

Stockholm den 1 juli 1987

Svensk musik/Swedish Music Information Center

Roland Sandberg

Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd KLYS):

De tankar som ligger bakom förslaget är värda allt beaktande; det är naturligtvis viktigt att den åsyftade kulturverksamheten sprids till så många platser som möjligt. KLYS finner sig därför kunna tillstyrka utredningsförslaget.

Redan ett hastigt överslag ger emellertid vid handen att förverkligandet av ett sådant projekt kommer att dra betydande kostnader. KLYS vill därför betona att en fartysbaserad kulturverksamhet av tänkt omfattning inte får inkräkta på redan etablerade kulturanslag. Den yrkade utredningen blir således enligt KLYS' uppfattning meningsfull endast om de nordiska länderna är beredda att satsa erforderliga nya medel. Mot den bakgrunden vore det kanske rimligast att inleda utredningsarbetet med en ekonomisk snabbstudie för att utröna vilka ramar som erfordras för att förverkliga projektet.

Stockholm den 9 juni 1987

Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS)

Jan Gehlin

Ordförande

Medlemsförslag om ett nordiskt notbibliotek

(Väckt av Per Olof Håkansson)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

NOMUS-Nemnden for nordisk musikk samarbeid:

NOMUS har behandlet ovennevnte medlemsforslag og nemnden stiller seg noe uforstående til at det for nordiske orkestre er et problem å skaffe noter, orkestermateriell, til fremføringer.

NOMUS kan opplyse om at orkestermateriell enten kan kjøpes eller leies gjennom nordiske musikkforlag og/eller de nordiske musikkinformasjonssentrene. Videre har enkelte av amatørorkesterorganisasjonene i Norden opprettet utlånsbibliotek for en del av den musikk hvor orkestermaterielet er å få kjøpt.

Ettersom NOMUS ikke kan se at det medfører problemer å frembringe fremføringsmateriell antar nemnden at problemet for enkelte av de semi-profesjonelle orkestrene og amatørorkestrene heller er av økonomisk karakter. Dvs. at orkestrene ikke disponerer tilstrekkelige midler til å leie orkestermateriell. Da det i de tilfeller det er snakk om å leie orkestermateriell blir innkrevd leieavgift pr fremføring vil det ikke løse problemet om man oppretter et nordisk notebibliotek. Et slikt bibliotek vil heller ikke kunne kjøpe "leiemateriell" fra forlagene/musikkinformasjonssentrene for videre gratis utlån. Biblioteket vil bare kunne stille til disposisjon materiell som fritt kan kjøpes. Dette omfatter f. eks. i svært liten grad vår egen tids nordiske musikk.

NOMUS kan på bakgrunn av ovenstående ikke se at et nordisk notebibliotek vil kunne løse de, i medlemsforslaget, fremsatte problemer. Nemnden vil, dersom det er snakk om et rent økonomisk problem, be Nordisk Ministerråd vurdere om det bør opprettes en støtteordning for nordiske amatørorkestre som helt eller delvis kan dekke orkestrenes utgifter til leie av orkestermateriell.

Dersom midler stilles til disposisjon for en slik støtteordning, vil NO-MUS kunne påta seg ansvar for fordeling av midlene.

Oslo 4. juni 1987

Jostein Simble
(Generalsekretær)

Danmark

Ministeriet for Kulturelle Anliggender har i skrivelse den 30 juli 1987 forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Musikforlæggerforeningen af 1972:

Musikforlæggerforeningen af 1972 har modtaget Medlemsforslag A 796/k om ett nordiskt notbibliotek og skal fremkomme med følgende bemærkninger hertil:

Musikforlæggerne har til alle tider ydet en stor og i mange tilfælde kostbar kulturformidlende indsats mellem komponist og de potentielle brugere.

Denne indsats består bl. a. i at tilvejebringe ofte meget kostbare materialer. Udskrivning og mangfoldiggørelse af et værk løber tit op i noget nær kr 100 000:–. Derfor søger forlagene via udlejning til orkestrene at hente en del af sin investering hjem via lejeindtægter, hvoraf komponisten ifølge forlagskontrakt naturligvis får sin andel.

Musikforlagene har selvfølgelig et stort katalog til rådighed for orkestrene, som lejer materialerne for et – set i øvrige sammenhæng – yderst rimeligt beløb.

Musikforlæggerforeningen af 1972 må derfor på det skarpeste tage afstand fra, at man ved etablering af et nordisk nodebibliotek fratager forlag og komponist deres indtjeningsmulighed på allerede foretagne investeringer.

Det skal her tages i betragtning, at forlagene i forvejen stiller partiturer, orkestermaterialer og andre musikaler til rådighed for bibliotekerne – dels gennem pligtaflevering, dels gennem foræringer til forskningsbrug – og dette blot med den begrænsning, at bibliotekerne ikke formidler vederlagsfri udlån til orkestrene, hvorved forlagenes økonomiske baggrund for at udøve deres kulturelle virksomhed ville forringes i væsentlig grad. Orkestrene får iøvrigt også tilsendt nye trykte partiturer til orientering.

Sluttelig vil vi anføre, at forslaget strider mod de nordiske ophavsretsbestemmelser, og vi anbefaler, at forslaget tilbagetrækkes.

København den 29. juni 1987

Musikforlæggerforeningen af 1972

Lone Wilhelm Hansen

Danmarks Biblioteksforening:

— — — Overordnet må Danmarks Biblioteksforening konkludere, at de væsentligste problemer for de målgrupper i Danmark, som forslagsstilleren sigter på, forlængst er løst, men principielt kan foreningen dog ikke være uinteresseret i et nordisk nodebibliotek. En række problemer, som i høj grad vedrører den nordiske forskningsbiblioteksektor, bør undersøges, førend præjudicerende beslutning træffes.

Danmarks Biblioteksforening har på nuværende tidspunkt følgende bemærkninger til forslaget iøvrigt:

1. Det kgl. Bibliotek har en samling på godt 3 000 opførelses-, udlånskla-re orkestersatz, og der er i april dette år udsendt Orkesterkatalog over de sidste 20 års accession.

2. DAOS (Danske Amatørsymfonikeres Samvirke) har registreret 1 400 orkestersatz til udlån.

3. Imellem Det kgl. Bibliotek og DAOS har der været et mangeårigt, velfungerende samarbejde.

4. Såvidt Danmarks Biblioteksforening har kunnet konstatere det, er adgangen til noder overhovedet ikke noget problem i Danmark og heller ikke i Sverige, mens der, såvidt vi er orienteret, eksisterer problemer vedrørende lån af nodemateriale til amatørsymfoniorkestre i Finland og Norge.

Desuden skal det oplyses, at der i Danmark er nedsat et udvalg med repræsentanter for Det kgl. Bibliotek, Dansk Musikkonservatorium, folkebibliotekerne, MIC og DAIMB som behandler følgende spørgsmål.

1. Lån via folkebibliotekerne af orkesterstemmer.
2. Lån af rytmisk musik.
3. Lån af og promovering af nulevende danske komponisters værker for orkestre.

Endelig skal Danmarks Biblioteksforening bemærke, at der bør overvejes at oprette en fællesnordisk "orkesterdatabank" på edb, idet en sådan ville kunne forbedre orkester-lånesamarbejdet i Norden.

København, den 13. oktober 1987

P. b. v.

Flemming Ettrup

Direktør

Dansk musikforlæggerforening:

Musikforlæggerne oplever ikke problemer af nævneværdig art, når det gælder orkestres eller ensembles lette adgang til noder inden for genren 'seriøs kunstmusik'. Både forlagene og de forskellige nationale musikinformationscentre yder en udstrakt, effektiv service på dette område.

Hvad angår forlagsudgivelse af orkesterværker, specielt nye værker, gælder at finansieringen af sådanne udgivelser ville blive umuliggjort, hvis ikke forlagene kan opretholde deres eneret til at råde over opførelsesmaterialet.

Efter vor opfattelse ville en mere hensigtsmæssig måde at støtte de økonomisk svage orkestre på, være at oprette en nodefond snarere end et nodebibliotek, således som det er sket fx i Danmark. Dette nodefond giver tilskud til køb og leje af opførelsesmateriale til større værker, fortrinsvis symfonisk musik.

Egtved, den 5. oktober 1987

Dansk musikforlæggerforening

Hans-Ulrik Barfoed

Sekretær

Finland

Sibelius-Akademien:

Sibelius-Akademien anser det vara viktigt att de i vårt land verksamma orkestrarnas förutsättningar att verka förbättras genom att utveckla uthyrnings- och låneverksamheten av orkestermaterial. Dylik verksamhet har i Finland, i Jyväskylä utövats av Suomen Sinfoniaorkesterit ry. Föreningen

har fungerat som orkestermaterialets centralbibliotek men dess resurser är otillräckliga och dessutom vill de stora orkestrarna inte låna ut sitt material till andra.

Genom att utveckla ett samnordiskt notbibliotek kunde tillgången till den klassiska reportoaren och speciellt den nya nordiska orkestermusiken förbättras. Samma resultat kunde uppnås genom att befrämja okommersiell förlagsverksamhet i mindre utsträckning exempelvis i samband med de nordiska musikhögskolorna.

Om de ringa resurser som finns för områdets utveckling i detta skede förflyttas till ett nytt nordiskt samprojekt, försvagas möjligheterna till att skapa ett nationellt, effektivt fungerande system för utlåning av orkestermaterial väsentligt.

På grund av det som framlagts ovan, anser Sibelius-Akademien att en effektivare lösning, än det gjorda förslaget, vore att grunda en fungerande uthyrnings- och låneverksamhet mellan de i Norden verksamma orkestermaterialbiblioteken.

Helsingfors den 11 juni 1987

Ellen Urho

Rektor

Kimmo Salmio

Biträdande sekreterare

Ålands landskapsstyrelse:

— — Landskapsstyrelsen som i ärendet hört *Ålands kulturråd* har äran avge följande yttrande: Tanken på ett nordiskt notbibliotek för orkestrar är tilltalande och skulle för de många orkestrar som är verksamma inom Norden underlätta möjligheterna att anskaffa eller åtminstone få uppgift om var speciella notverk finns att tillgå. I synnerhet frågan om kompositörers rätt till sitt verk kan ställa hinder i vägen för ett notlånebibliotek, men landskapsstyrelsen förordar att Nordiska rådet ger Nordiska ministerrådet i uppdrag att utreda frågan om ett nordiskt bibliotek för noter till orkestermusik.

Mariehamn den 21 maj 1987

Gunnevi Nordman

Vicelanträd

Börje Karlsson

Utbildningschef

Finlands tonsättare rf.¹:

— — — Enligt föreningens uppfattning skulle ett sådant bibliotek innebära att en överlappande organisation skapas. I samtliga nordiska länder fungerar en välutrustad informationscentral för musik, som kan lätt tillfredsställa de behov som orkestrarna har. Det är naturligtvis möjligt att alla orkestrarna och ensemblerna inte är på det klara med informationscentralens verksamhetsformer, men lika lätt är de omedvetna om ett alldeles nytt arrangemang.

Eftersom även upphovsrättsliga ärenden skötts vederbörligt för informationscentralernas vidkommande, ser Finlands tonsättare rf. ingen anledning till att ett bibliotek skall inrättas i enlighet med förslaget. Däremot anser vi det som önskvärt att verksamheten vid informationscentralerna för musik skulle koordineras t. ex. genom att man skapar gemensamma databaser och tryckta kataloger över de material som de förfogar över. Man borde öka tillgängligheten av material — inklusive de förlagda — och därigenom kunde informationscentralerna väl ersätta behovet av ett nordiskt notbibliotek.

Helsingfors den 20 maj 1987

Finlands tonsättare rf.

Usko Meriläinen

Ordförande

Säveltäjät ja sanoittajat ELVIS ry (Föreningen populärauktorer i Finland)¹:

I samtliga nordiska länder fungerar en informationscentral för musik, vars uppgift är att propagera för musiken i det egna landet. Oss veterligen upprätthåller alla informationscentralerna för musik ett notbibliotek eller åtminstone har ett gott samarbete med ett sådant notbibliotek. T. ex. informationscentralen för finländsk musik har bland sina viktigaste uppgifter notförmedlingen såväl i hemlandet som utomlands. Vi anser att det inte är ändamålsenligt att man parallellt med dessa nationella notbibliotek skulle inrätta en nordisk "konkurrent", utan det är snarare önskvärt att man skulle skapa en nordisk fil, som skulle ta emot efterfrågningar och förmedla beställningarna vidare till informationscentralen i varje enskilt land, vilken för sin del skulle fullborda arbetet. En sådan verksamhetsform skulle skapa ny byråkrati allra minst och den skulle inte kräva mycket stora investeringar för anskaffande och upprätthållande av notbiblioteks-

¹ Yttrandet översatt från finska.

material. Det torde vara betydligt lättare och billigare att skapa en gemensam nordisk fil.

Helsingfors den 8 juni 1987

Säveltäjät ja sanoittajat ELVIS ry

Henrik Otto Donner

Ordförande

Arthur Fuhrman

Verksamhetsledare

Musiikkikustantajat ry¹:

Musiikkikustantajat ry ställer sig positivt till de åtgärder som befrämjar spridningen av information om och distributionen av notmaterial. Dessa åtgärder får dock inte kränka varken upphovsmännens eller förläggarnas intressen.

Musiikkikustantajat ry är beredd att leverera till det planerade biblioteket medlemsförläggarnas informationsmaterial, kataloger och broschyrer samt partitur som presentation av verken.

Det egentliga materialet för framförande av verken, inklusive partitur och stämmor, hyres fortfarande av förläggare och musikens informationscentra i de olika länderna. En ersättning för hyresmaterialet uppbäres enligt gängse tariffer i resp. länder. Det kan inte vara fråga om att starta en gratis låneverksamhet på förläggarnas bekostnad. Det planerade biblioteket borde skaffa sig ett möjligast vitt och mångsidigt urval av den fria musikens orkestermaterial, som kunde utlånas eller hyras åt nordiska orkestrar.

Helsingfors den 24 juni 1987

På Musiikkikustantajat ry:s styrelsens vägnar

Laila Rachel Orvomaa

Kontorsansvarig

Finlands symfoniorkestrar rf.¹:

Lån av noter – ett problem

Vid Nordens professionella symfoniorkestrars gemensamma årskonferenser samt i förhandlingarna mellan medlemsorganisationerna för amatörsymfoniorkestrar (Dansk Amatörorkester Samvirke, Norske symfoni-or-

¹ Yttrandet översatt från finska.

kestrets landsförbund, Sveriges orkesterföreningars riksförbund och Finlands symfoniorkestrar rf.) har man under senaste åren varje gång diskuterat frågor beträffande lån av orkesternotsmaterial, eftersom dessa medför stora kostnader för alla orkestrar, och när det inte är fråga om s. k. fria material, även andra problem. Då man i *bibliotek i allmänhet utlånar uteslutande fria material*, koncentrerar vi oss i vårt yttrande på dessa.

Dagens praxis

När det gäller lån av orkestermaterial i Norge, Sverige och Danmark (I Island finns bara två orkestrar, som använder ett gemensamt bibliotek), är dagens situation följande: *Professionella orkestrar* utlånar material vid behov i allmänhet endast åt andra professionella orkestrar. *Amatörorkestrarna* utlånar material åt varandra och dessutom har alla ovan angivna organisationer för amatörorkestrar ett eget bibliotek för hela sin medlemskår, varifrån man utlånar material även åt de övriga nordiska länderna.

I Finland utlånar orkestrarna i allmänhet material åt varandra, med undantag av notbiblioteket i Helsingfors, Tammerfors och Åbo samt Rundradions notbibliotek, som utlånar material endast i undantagsfall. Finland avviker från de övriga nordiska länderna i att det hos oss inte finns en differentierad orkesterverksamhet för professionella och amatörsymfoniorkestrar utan alla symfoniorkestrar hör till samma samarbetsorganisation, Finlands symfoniorkestrar rf., som äger ett riksomfattande centralbibliotek av orkestermaterial. Även andra nordiska orkestrar har kunnat använda detta bibliotek.

Eftersom inrättandet av ett nytt bibliotek är ett mycket dyrt projekt – enbart materialanskaffningarna kräver miljoner (priserna på enskilda material varierar i dag från 500 FIM ända upp till 5 000 FIM) och då enbart s. k. fria material kan anskaffas för biblioteket, föreslår vi att Nordiska rådet skulle starta en utredning om möjligheterna att utvidga och ge ekonomiskt stöd åt de redan befintliga biblioteken av orkestermaterial vid Dansk amatörorkester Samvirken, Norske symfoni-orkestrets Landsförbund, Sveriges orkesterföreningars riksförbund och Finlands symfoniorkestrar rf., eftersom alla dessa bibliotek redan fungerar även som samnordiska bibliotek.

Helsingfors den 18 maj 1987

Finlands symfoniorkestrar rf.

Ellen Urho
Ordförande

Anna-Maija Poussa
Verksamhetsledare

Suomen muusikkojen liitto ry (Finlands musikerförbund rf.)¹:

Som följd av att kopieringen av noter blivit allmännare har den kommersiella produktionen och förmedlingen av noter minskat i förhållande till antalet verk som producerats. Man har försökt förbättra situationen genom s. k. egenkostnadsverksamhet, men den har inte blivit tillräcklig vad volymen beträffar. Problemen är de största inom området för musik i stort format.

Vi anser att det lönar sig att i Norden gemensamt utreda problem förknippade med produktionen och förmedlingen av notmaterial. Gör man en sådan utredning med kompetenta resurser, borde den inte inskränkas enbart till orkestermusik, för att inte tala om symfonisk musik.

Helsingfors den 21 maj 1987

Finlands musikerförbund rf.

Raimo Vikström
Ordförande

Anita Ijäs
Jurist

Island

Undervisningsministeriet har i skrivelse den 19 maj 1987 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Islands komponistforening²:

— — — Der er *ingen* problemer med at skaffe noder til opførelse af nordiske kompositioner. I alle de nordiske lande drives kompositionscentraler, som besvarer forespørgsler om *alle* kompositioner i det vedkommende land — hvad enten den er udgivet eller ej, og der er et nært indbyrdes samarbejde (og Nordisk råd måtte gerne afsætte en post til *fremme* af dette samarbejde). I Finland, Danmark, Norge og Sverige findes desuden store forlagsvirksomheder, som også samarbejder indbyrdes i "broderlig konkurrence". — Hvis en islandsk udøver mangler en norsk komposition rettes der henvendelse til en af disse instanser i Norge. Det foregår som regel hurtigt og godt. I den slags tilfælde ville det være et underligt og unødven-

¹ Yttrandet översatt från finska.

² Yttrandet översatt från isländska.

dig kostbart sidespor at skulle rette henvendelse til en eller anden central i et andet land som en slags overflødig mellemlid.

Reykjavík i juni 1987

f. Islands komponistforening

Porkell Sigurbjörnsson

Formand

Norge

Kultur- og vitenskapsdepartementet:

Kultur- og vitenskapsdepartementet stiller seg tvilende til om opprettelsen av et nordisk notebibliotek vil bidra vesentlig til å løse de problemer orkestrer og ensembler har med hensyn til anskaffelse av orkestermaterie-ll. En vil i den sammenheng peke på at notematerie-ll i dag kan kjøpes fritt eller leies gjennom nordiske musikkforlag og/eller de nordiske musikinformasjonssentrene. Videre har enkelte av amatør-orkesterorganisasjonene i Norden opprettet utleiebibliotek.

Departementet anser derfor ikke at et nordisk notebibliotek bør være en prioritert oppgave innen nordisk musikk-samarbeid.

Oslo, 10. juli 1987

Efter fullmakt

Hans Berg

Fungerende byråsjef

Brit Alstad

Førstekonsulent

Norsk kulturråd:

Norsk kulturråd ser ikke behov for denne utredningen idet de nordiske MIC-sentrene (musikkinformasjonssentrene) i stor utstrekning vil kunne dekke behovene.

Oslo, 11. juni 1987

Halvdan Skard

Kari Lilleslått

Norsk forening for opphavsrett har i skrivelse den 7 maj 1987 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Sverige

Statens kulturråd:

Statens kulturråd instämmer i motionärens beskrivning av olika faktorer som kan försvåra tillgången till noter för symfoniorkestrar och liknande ensembler.

Frågor som rör produktion och distribution av noter har behandlats i kulturrådets studie Notområdet 1985. I 1987 års budgetproposition behandlas en del av studiens förslag. Fr. o. m. 1987/88 kommer en förstärkning av det statliga stödet att ske till tryckning, utgivning och utskrivning av noter.

Fortfarande återstår att diskutera problem betr. notdistribution och bibliotekens roll i samband härmed.

Nothantering kräver specialistkunskaper. De svenska biblioteksresurserna är här otillräckliga både på central, regional och lokal nivå, vilket drabbar såväl nyanskaffning som underhåll av det befintliga beståndet. Kulturrådet kommer ta upp frågor i samband härmed i anslagsframställning för 1988/89.

Vid diskussion av notdistributionsfrågor måste självklart förlagens synpunkter i bl. a. juridiska frågor vägas in.

Kulturrådet har svårt att se att ett inrättande av ett nordiskt notbibliotek skulle kunna förenkla eller lösa problem i samband med orkestrarnas tillgång till noter och avstyrker därför förslaget.

Stockholm den 17 juni 1987

Lars Engqvist

Hans Enflo

Rikskonserter:

Institutet för Rikskonserter har beretts tillfälle att ta del av innehållet i statens kulturråds yttrande i rubricerade ärende (*se ovan*).

Rikskonserter anser att kulturrådets yttrande på ett adekvat sätt formulerar de väsentligaste synpunkterna på förslaget och ser därför inte att det

finns skäl att göra några ytterligare kommentarer för egen del. Rikskonserter hänvisar således till och instämmer i kulturrådets yttrande.

Stockholm den 17 juni 1987

Anders Jansson

Direktör

Kungl. Musikaliska akademien:

En måhända ovidkommande men drastisk belysning av ärendets komplicationsgrad är att de sakförståndiga som utsetts att ingå i denna arbetsgrupp inte har funnit anledning delge akademien sina synpunkter i särskild form, delvis säkerligen därför att de finns med i övriga institutioner som anmodats yttra sig, delvis förmodligen därför att ärendet har en allmängiltig karaktär som endast perifert fokuseras i det nu framlagda förslaget.

Rent allmänt kan det självfallet hävdas, att varje form av nordiskt notbibliotek är av visst värde, kanske i bästa fall av stort värde. Huruvida nordiska rådet är rätt huvudman för inrättandet av ett sådant är en allmänpolitisk fråga som får avgöras inom rådet. Att ett initiativ tages från ett överordnat politiskt/kulturellt organ kan betyda att frågan drives bättre än om de enskilda länderna skulle pröva olika vägar.

Emellertid förutsätter inrättandet av ett nordiskt orkesterbibliotek utrednings- och samordningsrutiner som måste klarläggas. Innan akademien tar ställning till om ett sådant notbibliotek skall inrättas och *hur* detta skall ske, måste den få en bättre bild av hur detta utredningsarbete skall ordnas. Ehuru akademien inte längre är direkt involverad i biblioteksfrågor, kan den med sin allmänna insikt och erfarenhet av samordning säkert ge goda bidrag till en sådan utredning.

Innan därför mera detaljerade synpunkter framförs, vill akademien hänvisa till att det redan finns en rad nordiska organ, där hithörande frågor behandlas, t. ex. NOMUS-nämnderna, den nordiska gruppen av musikinformationscentraler knutna till resp. lands tonsättarorganisation, ett nordiskt orkesterråd m. fl.

Det skall också framhållas att ett musikbibliotek av den karaktär som förslaget antyder medför att musikförläggare och deras föreningar har anledning granska formerna för utlåning i relation till det av många skäl etablerade systemet med försäljning resp. uthyrning. De ekonomiska aspekter som därigenom aktualiseras måste beaktas vid upprättandet.

För Sveriges del bör erinras om att statsrådet i propositionen 1985/86: 100 (ss. 487–89) meddelar sin avsikt att "påskynda översynsarbetet" på notområdet och därvid "inhämta förslag och synpunkter från i övrigt

berörda institutioner och organisationer, bl. a. ALB, Musikaliska akademien och STIM". Vad som här kan komma fram bör direkt beröra frågan om ett nordiskt orkesterbibliotek.

Över huvud taget är den utredningsstudie som statens kulturråd redovisat i sin anslagsframställning inför nämnda budgetår en viktig bakgrund till alla hithörande frågor. Även i övrigt finns redan ett omfattande material att beakta, och sannolikt gäller detsamma för övriga nordiska länder. Det är en gammal och svårlöst fråga som ligger bakom förslag av här aktualiserat slag.

Kungl. Musikaliska akademien är emellertid för sin del beredd att medverka i ett kommande utredningsarbete, oavsett om det får en genomgripande karaktär eller begränsas till den konkreta men ingalunda fristående nivå som det framlagda förslaget beskriver.

Stockholm den 22 juni 1987

Enligt uppdrag:

Hans Åstrand

Ständig sekreterare

Sveriges allmänna biblioteksforening (SAB):

I anledning därav vill SAB framhålla, att frågan är viktig med hänsyn till att det är svårt att få tag på ifrågavarande noter. I det fall en utredning kommer till stånd är det enligt föreningens mening av värde om fjärrlånemöjligheterna kunde uppmärksammas i särskild ordning.

SAB ställer sig således positiv till det framlagda medlemsförslaget.

Lund den 31 juli 1987

För Sveriges allmänna biblioteksforening

Jan Nyberg

Kanslichef

STIM – Svensk musik:

När det gäller tillgången till noter bör framhållas att all musik som komponeras är tillgänglig på ett eller annat sätt. Av den konstmusik som komponeras i Sverige förläggs cirka 10% av förlagen och tillgängliggörs denna väg. Merparten av den resterande musiken, s. k. manuskriptverk, är

tillgänglig hos musikinformationscentralerna i de nordiska länderna. De kataloger som produceras av musikinformationscentralerna upplyser hur musiken är tillgänglig. Eftersom det finns ett nära samarbete mellan musikinformationscentralerna i Norden kan frågor rörande repertoaren lätt föras över mellan dessa. Ett nordiskt notbibliotek skulle med andra ord inte underlätta för någon att finna musiken. Eftersom det i regel har kostat 10 000-tals kronor att låta framställa stämmaterial till orkesterverken torde få förlag eller informationscentraler vara villiga att till en ringa penning sälja ett hyresmaterial till något bibliotek.

När det gäller förslitningsfrågan bör framhållas att så länge förlagen eller informationscentralerna har hand om musiken ser vi till att de noter som hyrs ut är i sådant skick att de kan användas. Vi känner till att det finns problem på svensk sida med de noter som SOR-orkesterbiblioteket innehåller. Eftersom det uppenbarligen är svårt för ett bibliotek att hålla notbeståndet i gott skick på nationell nivå, bör det noga prövas hur förslitningen blir av noter som lånas ut på nordisk basis till mer än dubbelt så många orkestrar.

Ibland brukar anföras att det är nothyran som utgör det största problemet för SOR-orkestrar och motsvarande. Här i Sverige har vi emellertid genomfört en försöksverksamhet genom att under två års tid ge extra rabatter till de SOR-orkestrar som hyrde noter från oss. Denna försöksverksamhet gav inga som helst resultat, varför avtalet sades upp. Det är således andra frågor än nothyran som avgör vad SOR-orkestrarna spelar.

Ett nordiskt notbibliotek för orkestermusik innehållande enbart oskyddad musik är en genomförbar idé. Denna ligger dock utanför vårt intresseområde eftersom det inte skulle gynna nyare svensk eller nordisk musik utan enbart hjälpa till att ytterligare befästa den äldre musikens redan starka ställning i musiklivet.

Vi skulle däremot gärna se att initiativ toges för att stimulera intresset ute bland de nordiska orkestrarna för den nyare repertoaren. Detta är inte enbart kulturpolitiskt mer intressant och därmed angeläget utan också mer nödvändigt eftersom den nyare nordiska musiken har en svagare ställning.

Ett alternativ till ett nordiskt notbibliotek vore i stället införande av ett stöd eller bidrag till nothyra till de orkestrar som önskar spela ny nordisk musik. Ett sådant stöd finns för de professionella orkestrarna i Sverige genom Statens kulturråd. En sådan lösning av de problem förslagställaren tar upp skulle vi finna mer smaklig, eftersom då en markering skulle göras för att stimulera intresset för ny nordisk musik och åtgärderna skulle inte på något sätt komma att störa den förlagsmässiga sidan av musiklivet.

Vi kan sammanfattningsvis stödja förslaget att en utredning tillsätts endast under förbehåll att ovanstående beaktas.

Stockholm den 1 juli 1987

Svensk musik/Swedish Music Information center

Roland Sandberg

Sveriges orkesterföreningars riksförbund (SOR):

SOR förfogar över ca 2 500 verk för orkester, vilka finns deponerade i Musikaliska akademiens bibliotek i Stockholm, och hanteras därifrån vad gäller fri utlåning (för merparten av verk även utanför organisationen) på samma sätt som Musikbibliotekets egna, ungefär lika många, nummer. Utlån sker även till låntagare i övriga nordiska länder – troligen unikt i bibliotekshanteringen, och möjligen i vissa fall en diskutabel service.

Grannländernas orkesterorganisationer, systerorganisationer till SOR, har sina bibliotek, i Danmark med ca 200 verk, i Finland med ca 500 verk och i Norge med ca 1 000 verk. Utlån sker i Danmark och Finland mot en mindre avgift, i Norge kostnadsfritt liksom i Sverige. Island har veterligt inte denna form av bibliotek.

Avtal finns om utlån via systerorganisationerna, varvid avräkning förväntas ske mellan organisationerna i efterhand, och utlån ske enligt de i respektive land vanliga villkoren.

För alla biblioteken torde gälla vissa problem med nyare verk. Dessa finns i regel hos förlag eller resp. tonsättarorganisation, och utlånas därifrån mot hyresavgift. Denna kan bli såpass hög att den har viss prohibitiv effekt.

SOR har under senare år lyckats få köpa ett antal nyare verk, som kan lånas ut fritt till de organisationsanslutna orkestrarna. Mängden sådana verk skulle vi gärna vilja öka.

När vi mött en klart markerad tvekan inför försäljning, har vi istället föreslagit att verk kunde deponeras i biblioteket för utlåning (ännu ej klart om SOR i så fall skulle betala avgiften för att därmed minska orkestrarnas kostnader). Dels kan utlåningskostnaderna genom depositionen bli lägre eftersom våra biblioteksrutiner utnyttjas, dels förenklas åtkomligheten och görs verken kända genom våra kataloger etc., och dels är verken då fortfarande helt tillgängliga för förlagshantering (depositionen kan dras tillbaka om tryckning eller försäljning skulle störas av utlåningen).

De förefintliga biblioteken fyller relativt väl sin uppgift. Svårigheterna ligger mest på en accelererande ovilja hos förlag och motsvarande att låta biblioteken bygga upp sitt bestånd, och dessvärre också att förnya förslitet material.

Möjligen skulle ett nytt nordiskt bibliotek i konkret form i sig inte tillföra något ytterligare. Sammanförande av biblioteken till ett gemensamt kan gott undersökas, liksom om fördelarna skulle väga över eventuella nackdelar.

Men samtidigt kan diskuteras om de befintliga biblioteken i stället kunde sammanföras inom en gemensam samrådsform (styrelse?) och utifrån avtal utnyttjas som filialer i ett nordiskt bibliotek. Eventuella hinder för utlåning över gränserna får undersökas och undanröjas. Ekonomiska villkor får lösas. Och den möjlighet en sådan större organisation skulle kunna ha att verka för bättre tillgänglighet, är naturligtvis angelägen att bedöma; depositioner och försäljning till biblioteken bör ske med tanke på fri utlåning i alla länderna.

Till ett gemensamt biblioteks större möjligheter kommer också samkörning/datoriserad hantering med övriga europeiska länders bibliotek. Förutsatt att också här ekonomiska och rättsliga frågor kan lösas.

Sammanfattningsvis tror alltså SOR på den förstärkning som ett nordiskt bibliotek (i form av gemensam organisation?) kunde bli som part i förhandlingar med förlag etc., ekonomiskt och i praktisk hantering inom Norden och i samarbete med andra länder.

Sveriges orkesterföreningars riksförbund (SOR)

Einar Persson

Svenska musikförläggareföreningen u p a (SMFF):

Även STIM har beretts tillfälle avgiva yttrande, vilket sker genom Svensk musik.

SMFF är representerat i STIMs och Svensk musiks styrelser och har deltagit i utformandet av STIMs/Svensk musiks yttrande.

SMFF ansluter sig helt till de synpunkter som framförs i STIMs/Svensk musiks yttrande (*se ovan*) över förslaget.

Stockholm den 30 juni 1987

För Svenska musikförläggareföreningen u p a

Christian Sylvan

Medlemsförslag om gemensamma sjöfartspolitiska åtgärder

(Väckt av Olle Östrand samt Olof Jansson, Ragna Berget Jørgensen, Sakari Knuuttila och Pekka Tuominen)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska transportarbetarefederationen (NTF):

Nevnte medlemsförslag er basert på at det føres en bona fide skipsfartspolitikk i Norden, dvs. fravær av f. o. c.-registre og internasjonale registre i de nordiske land. Imidlertid har Norge nå innført et internasjonalt norsk register (NIS), og Danmark planlegger et DIS – dansk internasjonalt skipsregister.

Dette har allerede dramatisk endret den skipsfartspolitiske situasjon i Norden. Det norske bekvemmelighetsflaggregisteret er et skarpt brudd med den næringspolitiske linje i Norden og er uttrykk for manglende solidaritet med de nordiske land og dets lønnstakere.

Konsekvensene av slike registre ble framhevet i et brev som federasjonen 4. februar 1987 sendte til de nordiske lands stats-, skipsfarts- og samarbeidsministre. I brevet tok vi sterk avstand fra ethvert forslag om bekvemmelighetsflaggregistre.

Bekvemmelighetsflaggregistre har ikke krav om nasjonale minimumsbestemmelser, og etablering av slike registre i Norden vil bety at 30–35 000 nordiske sjøfolk vil bli "satt på land". Konsekvensene er bl. a. tap av ca 15 milliarder kroner i lønn- og skatteinntekter for de nordiske samfunn, og fraflytting av mange småsamfunn i utkantene. Bortfall av sysselsetting for nordiske sjøfolk vil heller ikke bedre det øvrige maritime miljøets muligheter fordi dette miljøet er avhengig av sin *egen* internasjonale konkurranseevne. Det er en logisk feilslutning å tro at det landbaserte maritime miljøets konkurranseevne kan bedres ved å "kaste på land" nordiske sjøfolk.

Fravær av skatte- og valutakontroll er et kjennetegn ved bekvemmelighetsflaggregistre. Likeledes er slike registre skatteparadiser hvor selskapene er slike registre skatteparadiser hvor selskapene er fritatt for formues- og inntektsbeskatning.

Etablering av "internasjonale" registre betyr derfor at de nordiske land blir skjulesteder for svarte penger, og at landene taper den valuta- og

verdiskaping som framkommer ved drift i de bona fide nasjonale registre. Internasjonale registre i Norden vil følgelig svekke skattegrunnlaget i de nordiske land.

Se for øvrig vedlegg.¹

Rammevilkårene for NIS ble dessverre slik vi forutså og omtrent de samme som for skip under bekvemmelighetsflagg:

- Fritt nasjonalt valg av sjømenn slik at få norske og nordiske sjøfolk blir sysselsatt. Lite trolig at andelen norske sjøfolk vil være større enn på norskeide skip under fremmed flagg, høyst 10–15% av besetningen. Stortinget har gjort norske sjøfolk 30% dyrere selv med samme hyrenivå – sosiale avgifter, skatt etc.
- Internasjonale minimumsregler for sikkerhetskrav.
- Lave gebyrer og avgifter knyttet til skipet.
- NIS skal også trekke til seg utenlandskeid tonnasje, og skattereglene er tilpasset dette formålet – skatteparadisnivå. Rederibeskatningen i Norge er dermed blitt enda gunstigere enn den var gjennom direkte ligning for uteselskapene før NIS ble etablert.
- NIS-kravene til driftstilknytning i Norge er meget svake, og for norskeide skip i NIS er det lite sannsynlig at tilknytningen til det norske maritime miljø vil være sterkere enn for norskeide skip under fremmed flagg. Utenlandske skip i NIS står fritt til å definere sin reelle driftstilknytning til Norge.

Det vedlegges en rapport om virkningene av NIS.¹

Det underliggende argument for NIS og andre f.o.c.-registre er den premisse at vestlige sjøfolks hyrer og sosiale nivåer er hovedproblemet for skipsfart registrert i de vestlige land. Medlemsforslaget har dessverre samme oppfattning.

NTF deler ikke dette syn idet bare 5–10% av driftsutgiftene utgjøres av mannskapskostnadene. Vanskene for næringen er en kombinasjon av akkumulert kapitalgjeld, manglende balanse i fraktmarkedene og den generelle økonomiske utvikling. Kriseårsakene er manglende nasjonal og internasjonal politisk styring av næringen og dumpingkonkurransen fra bekvemmelighetsflaggflåten – som vestlige rederier eier 80–90% av.

De nordiske lands handelsflåter har meget liberale skatt- og avskrivningsregler. Siden vanskene i næringen skyldes gjeldsbelastning og markedsubalanse, er det for enkelt – som medlemsforslaget gjør – å hevde at nordisk skipsfarts konkurranseevne er sterkt svekket de siste årene. Nordisk skipsfart hevder seg fortsatt godt innenfor spesialfart og deler av linje- og bulkfarten. Dessuten har f.eks. ratene innenfor tankmarkedet steget sterkt de siste to årene slik at store deler av denne farten går med overskudd. Når likevel store deler av flåten i de nordiske land flagges ut, må

¹ *Här ej tryckt.*

dette skyldes manglende vilje blant redere til å drive nasjonal nordisk skipsfart og en mangel på politisk handlekraft i nasjonale og internasjonale organer.

NTF mener det er behov for en sterkere nordisk samordning av næringspolitikken, og vil vise til den handlingsplan som Nordens Faglige Samorganisasjon har lagt fram. Vi støtter derfor de tre tiltakene som er lagt fram i medlemsforslaget:

- att utarbeta en gemensam nordisk bolagsform för rederiverksamhet
- att överväga enhetliga skatte- och andra regler för rederiverksamhet
- samt att i övrigt vidta åtgärder för att åstadkomma en konkurrenskraftig kostnadsnivå för nordisk sjöfart.

Men vi vil understreke at konkretiseringen av tiltakene må ivareta følgende forutsetninger.

1. Tiltakene må være forbeholdt skipsfart under nasjonale nordiske flagg og være til fordel for nordisk samfunnsøkonomi. Styrke handelsbalansen og sikre valutainntektene.
2. Tilby trygge, arbeidsmiljøvennlige og attraktive arbeidsplasser for nordiske sjøfolk.
3. Det er både samfunnsøkonomisk og prinsipielt *helt uakseptabelt* å søke en bedring av konkurranseevnen ved de metoder som ble brukt ved etableringen av NIS. Norske sjøfolk ble gjort 30% dyrere enn utenlandske sjøfolk gjennom forskjeller i beskatning samtidig med en sterk svekkelse av den sosiale trygghet – vern mot oppsigelse, arbeidstid og sosiale ordninger knyttet til arbeidsforholdet. *Nordisk skipsfart må ikke holdes kunstig i live ved fjerning av nordiske standarder for velferd og bruk av hyrer på u-landsnivå.*

NTF vedtok et skipsfartspolitisk handlingsprogram i oktober 1986. Dette programmet er oversendt og presentert i flere henvendelser til nordiske samarbeidsorgan og statlige myndigheter i Norden. Det har vært få reaksjoner på henvendelsene, og de som har kommet har enten avvist, registrert eller videresendt våre forslag. Dette gjelder såvel svenske som danske og norske myndigheter. Vi vil derfor gjenta de sentrale nordiske punktene i programmet, jfr. NTF's brev av 18 desember 1987 til Nordisk Råd:

1. Opprettelse av *et nordisk sjøfartspolitisk råd* under Nordisk Råd og med allsidig representasjon..
2. Å forbedre næringens egenkapitalfinansiering ved bl. a. lettelse i rederibeskatningen for å imøtekomme næringens spesielle situasjon. Beskatningsreglene må gi spesielle selvfinansieringsmuligheter for skipsfarten.
3. Å dempe skatte- og avgiftsbelastningen på arbeidskraften uten at sjøfolkernes trygderettigheter svekkes.
4. At nordisk skipsfart inngår et nærmere samarbeid med industrien, importører, eksportører og havnesektoren. Langsiktige kontrakter må etableres – industrishipping.

5. Å støtte en konkurransedyktig nordisk skipsbyggingindustri som med internasjonale konkurransevilkår kan hjelpe til å fornye og betjene den nordiske handelsflåte. Småskipsbyggingen må spesielt stimuleres.
6. Havnepolitikken må bli en nasjonal oppgave og inngå i en samlet eksport- og skipsfartsstrategi.
7. Å la den Nordiske Investeringsbank også omfatte skipsfinansiering alternativt opprette et nordisk finansieringsinstitutt for skipsfart, eiet og drevet i fellesskap av private og statlige interesser.
8. Å støtte økt samarbeid mellom nordiske linjerederier for bedre å møte utenom-nordisk konkurranse. Målet må være en linjefart av SAS-type med medvirkning fra alle nordiske land. Forutsetningen er at fartøyene registreres under nordiske flagg, og at det utarbeides fordelingsnøkler mellom de nordiske land.
9. De nordiske land bør i fellesskap bruke sine avskiperinteresser etter mønster av linjekoden 40/40/20-fordeling.
10. Å sammenslå landenes velferdstjenester til ett organ – Nordisk velferdstjeneste for sjøfolk.

Det vises forøvrig til det vedlagte programmet.¹

NTF vil avslutningsvis takke representantene som står bak medlemsforslaget og håper at dette vil utvikle seg til en sterkere fellesnordisk skipsfartspolitik.

Oslo, 20 august 1987

Nordiska transportarbetarefederationen

Henrik Aasarød

Nordisk fartygsbefälskongress:

 Kongressen är positiv till Nordiska rådets hemställan till Nordiska ministerrådet och de att-satser som framförs.

Kongressen önskar i detta sammanhang hänvisa till vårt sjöfartspolitiska program (se *Bihang*) som tidigare översänts till Nordiska rådet.

Vi vill med hänvisning till detta program hemställa att Nordiska rådet tar speciell hänsyn till sysselsättning för nordiskt sjöfolk och möjlighet till att minska kapitalkostnaderna vid anskaffning av fartyg.

Stockholm i juli 1987

På uppdrag av Nordisk fartygsbefälskongress

Christer Lindvall

¹ Här ej tryckt.

Nordiskt sjöfartspolitiskt handlingsprogram

De två nordiska yrkessekretariaten – Nordisk fartygsbefälskongress och Nordiska maskinbefälsfederationen har diskuterat den sjöfartspolitiska situationen och önskar uttala följande:

De nordiska länderna har traditionellt genom århundraden bedrivit sjöfart i såväl kust- och närfart som i fjärrfart. De har också naturliga förutsättningar som utvecklar nödvändig yrkeskunskap för att utöva en framgångsrik sjöfartsnäring.

De nordiska ländernas nationalekonomi är i hög grad beroende av utrikeshandel och sjöfart. Då en stor del av de nordiska ländernas utrikeshandel transporteras sjövägen, är det viktigt att varje land har en tillräckligt stor, allsidig och konkurrenskraftig handelsflotta, som på bästa sätt kan tillvarata transporter både under normala och onormala förhållanden såsom is och i övrigt, under krig och andra krissituationer osv.

De nordiska länderna har traditionellt bedrivit sjöfart mellan tredjeländ, s. k. "cross-trade-trafik", och har på detta sätt skaffat sig valutainkomster till gagn för respektive lands bytesbalans, samtidigt som detta har inneburit arbetstillfällen för nordiskt sjöfolk.

Nordisk fartygsbefälskongress och Nordiska maskinbefälsfederationen har med oro följt den försämrade situationen för internationell sjöfart och den därav följande negativa påverkan på nordisk sjöfart. Nordisk fartygsbefälskongress och Nordiska maskinbefälsfederationen är av den uppfattningen, att de nordiska länderna under alla förhållanden behöver en handelsflotta under egen flagg och med nationella besättningar. Man bör därför, så långt möjligt, gemensamt i de nordiska länderna, verka för en konkurrenskraftig nordisk handelsflotta. Nordisk fartygsbefälskongress och Nordiska maskinbefälsfederationen anser att detta bäst kan uppnås genom bl. a. genomförande av följande sjöfartspolitiska program:

Generell målsättning för nordisk sjöfartspolitik

Den allmänna målsättningen för nordisk sjöfartspolitik bör vara att bevara nordiska fartyg under nordisk flagg och på detta sätt bidra till att trygga grunden för nationalekonomin i dessa länder. Det bör därför genomföras åtgärder, som stärker sjöfartsnäringen i inrikes- och utrikesfart i allmänhet, såväl som i "cross-trade-trafik".

I anslutning till detta bör handelsflottan:

- tillhandahålla konkurrenskraftiga sjötransporttjänster som tillgodoser befraktarnas behov och samtidigt tar hänsyn till nödvändiga sjösäkerhetsaspekter och miljöskydd
- tillvarata transport av utrikeshandelns import och export inom ramen för existerande internationella avtal
- tillvarata en tillfredsställande nationell krisberedskap – för övrigt att kunna uppfylla de försvarsförpliktelser som vissa nordiska länder har ingått avtal om
- stärka de nordiska ländernas bytesbalans med de valutaintäkter som de internationella sjötransporterna inbringar
- tillvarata passagerartrafiken både inom riket, mellan de nordiska länderna och i trafik mellan tredjeländ
- tillvarata den inrikestransport som bäst genomförs sjövägen

- tillhandahålla stabila, miljövänliga och i socialt hänseende konkurrenskraftiga arbetstillfällen för nordiskt sjöfolk.

Nordisk sjöfarts internationella verksamhet

En stor del av Nordens handelsfartyg går i "cross-trade" och inbringar således valutaintäkter, som i hög grad förbättrar respektive lands bytesbalans. Sådana valutaintäkter kommer de nordiska länderna till väsentlig del att förlora genom de fartyg som överförs till s. k. bekvämlighetsflagg och intäkterna reduceras ytterligare när man går över till att använda utländsk besättning. Det borde icke vara nödvändigt att påpeka att vid registrering av fartyg under bekvämlighetsflagg går i regel företagsbeskattningen förlorad. Förlusten förstärks ytterligare i de fall utländska besättningar används. En ytterligare nackdel blir att sjömansintäkterna inte används i de nordiska länderna.

Nordisk fartygsbefälskongress och Nordiska maskinbefälsfederationen kan inte acceptera en sådan utveckling och heller icke de argument som ges i detta sammanhang. Nordisk fartygsbefälskongress och Nordiska maskinbefälsfederationen vill att nordiska fartyg, oavsett trade, skall segla under nordisk flagg för att säkra arbetstillfällen i respektive land och därtill behålla fraktintäkterna oavkortat. Nordisk fartygsbefälskongress och Nordiska maskinbefälsfederationen menar att det ligger i de nordiska ländernas intresse att motarbeta utvecklingen av en protektionistisk sjöfartspolitik såväl som etablering under bekvämlighetsflagg. Som motvikt mot etablering under bekvämlighetsflagg bör man försöka utveckla handelsflottor i u-länderna genom att tillhandahålla nordisk expertis och utvecklingshjälp samt avtal om "joint venture"-rederier, och därigenom nå en positiv utveckling i u-ländernas infrastruktur med därav följande utveckling av handel, export/import och behov av sjötransport.

För att trygga den nordiska sjöfartens internationella verksamhet föreslås följande:

- att inom nationella och internationella organisationer stödja de krafter som söker avskaffa systemet med bekvämlighetsflagg
- att genom Förenta Nationernas underorganisation IMO (International Maritime Organization) och i andra internationella fora kräva att också länder med bekvämlighetsflagg utan undantag skall följa IMOs och ILOs konventioner, resolutioner och rekommendationer
- att utlänningar och utländskt kapital ges rätt att delta i de nordiska ländernas rederiverksamhet
- att stödja internationella åtaganden för att motverka överproduktion av tonnage
- att påverka myndigheterna så att dessa för att motverka konkurrensnedvridning verkställer åtgärder som förhindrar att fartyg som anses vara mogna för upphuggning säljs till utlandet för fortsatt drift. Sådana åtgärder medverkar också till att reducera tonnageöverskott
- att arbeta för att FNs linjekonferenskod genomförs och att de länder som ännu inte har anslutit sig till denna gör det
- att när det i internationellt samarbete, speciellt inom FN, IMO och ILO, blir nödvändigt med reglering av den fria konkurrensen, arbeta för att sådana regleringar företas genom multilaterala/internationella avtal. I det fall tillfredsställande multilaterala arrangemang inte kan uppnås skall ensidiga motåtgärder och bilaterala arrangemang övervägas.

Nordisk sjöfarts ekonomiska verksamhetsunderlag

Enligt Nordisk fartygsbefälkongress och Nordiska maskinbefälsfederationens uppfattning bör målsättningen vara att utveckla och bevara en anseelig handelsflotta under nordisk flagg. Denna målsättning bör stödjas med målmedvetna åtgärder såsom finansierings-, beskattnings- och andra åtgärder, som bidrar till att ge näringen utvecklingsmöjligheter inklusive bättre utbildning och teknisk utveckling. Detta uppnås genom att:

- förbättra rederinäringens självfinansieringsmöjligheter bl. a. genom att sänka rederiernas beskattning och ta hänsyn till sjöfartens speciella förhållanden samt ge speciella finansieringsvillkor för sjöfarten
- stödja uppbyggnad av en konkurrenskraftig nordisk skeppsbyggnadsindustri som med internationella konkurrensvillkor kan hjälpa till att förnya den nordiska handelsflottan efter behov
- stödja inländska och utländska finansieringsarrangemang så att fartygsköp som motiveras av hänsyn till de nordiska ländernas sjöfart skall ges finansieringsvillkor som motsvarar de villkor som gäller i de länder man konkurrerar med så att man tar hänsyn till sjöfartens snabba konjunkturförändringar
- stödja ett ökat samarbete mellan nordiska linjerederier för att bättre möta den utom-nordiska konkurrensen
- stödja utveckling och anskaffning av specialfartyg som är speciellt ägnade för nordiska farvatten (t. ex. isförstärkta fartyg)
- undanta utlänskt kapital som placeras i sjöfart under nordisk flagg från beskattning i de enskilda nordiska länderna
- anpassa offentliga stödåtgärder så att man undviker konkurrensnedvridning till fördel för landtransporter i förhållande till sjötransporter
- se på bemanningsstrukturen ombord utifrån den tekniska utvecklingen utan att försämra sjöfolkets arbetsmiljö eller förlänga den ordinarie arbetstiden och utan att försämra säkerheten för sjöfolket
- utveckla sjömansskolornas undervisning i takt med utvecklingen ombord
- höja både den teoretiska och praktiska utbildningen inom sjöfartsyrket i allmänhet och höja sjöbefälets utbildning till högskolenivå i de länder där detta ännu inte är genomfört
- stödja forskning kring och utveckling av specialfartyg och högteknologiskt utrustade fartyg
- stärka all forskning som har anknytning till sjöfarten såsom utveckling av nya säkerhetsanordningar, styrrutiner och åtgärder för bekämpning av oljeförorening, isförstärkning, forskning som berör sjöfolket och deras yrke och arbetsmiljö samt forskning kring näringens konkurrens-möjlighet, sjösäkerhet, sjö rätt, ekonomiska verklighetsunderlag och användning av ny teknologi och automation ombord.

Nordisk fartygsbefälkongress och Nordiska maskinbefälsfederationen stödjer inte diskriminerande eller protektionistiska åtgärder. Enligt organisationernas uppfattning skall alla fritt kunna arbeta i en fri marknad.

Nordisk fartygsbefälkongress, som representerar befälhavarnas och styrmännens organisationer i de nordiska länderna, och Nordiska maskinbefälsfederationen, som representerar maskinbefälsorganisationerna i de nordiska länderna, är beredda att med egen insats och expertis delta i

åtgärder och andra uppgifter som främjar och bevarar utvecklingen av den nordiska handelsflottan.

Stockholm den 7 november 1986

Nordisk fartygsbefälkongress

Nordiska maskinbefälsfederationen

Christer Lindvall

Christer Themnér

Nordiska maskinbefälsfederationen:

För att möta den internationella konkurrensen är det nödvändigt att de nordiska rederierna samverkar i ökad omfattning. Från facklig sida har tidigare framförts förslag om att bilda ett konsortium liknande SAS mellan de största nordiska linjerederierna. En sådan samverkan är nödvändig för att på sikt kunna bevara linjesjöfart under nordisk flagg. Självfallet behöver även andra nordiska rederier samverka för att stärka sin konkurrensförmåga.

Emellertid har den senaste tidens händelsutveckling, bl. a. beslutet att öppna ett internationellt fartygsregister i Norge, allvarligt försvårat möjligheterna till en nordisk samordning. Federationen anser att nordisk rederyksamhet skall ske under nordisk flagg och med nordiska besättningar ombord. Särskilt allvarligt är att det stortingsbeslut som ligger till grund för etableringen av det norska öppna registret inte ger några som helst riktlinjer om hur återväxten av norskt sjöfolk skall tryggas. Utan en planerad och offentligt styrd rekrytering av nordiskt sjöbefäl kommer den maritima miljön att allvarligt försämrats och på sikt att dö ut.

Det nya norska registret innebär även en allvarlig illojal konkurrens gentemot de övriga nordiska ländernas handelsflottor. Särskilt inom när-sjöfarten riskerar fartyg med genuina nordiska besättningar att slås ut.

Federationen är således i princip positivt inställd till remissförslaget, men anser, med hänsyn till vad ovan anförts, att utsikterna är mindre än någonsin att på nordisk basis enas om gemensamma sjöfartspolitiska åtgärder.

Stockholm den 31 juli 1987

Nordiska maskinbefälsfederationen

Christer Themnér

Danmark

Industriministeriet:

— — — kan det oplyses, at de rejste spørgsmål har været drøftet på et møde i Stockholm den 23. marts 1987 på initiativ af den svenske kommunikationsminister Sven Hultström.

Der var på mødet enighed om, at spørgsmålet som nævnt i Nordisk Råds medlemsforslag mest hensigtsmæssigt kunne drøftes på de uformelle nordiske skibsfartspolitiske møder, der afholdes forud for møder i OECD og UNCTAD, hvor man dels koordinerer de nordiske landes synspunkter, dels drøfter de enkelte nordiske landes tiltag på det skibsfartspolitiske område.

Man finder på denne baggrund, at der ikke er behov for yderligere koordination på det skibsfartspolitiske område.

København, den 8. juli 1987

P. m. v.

E. b.

J. Bredholt

Kontorchef

Danmarks Rederiforening:

— — — skal vi indledningsvis udtale, at vi ikke umiddelbart kan pege på skatteregler og andre lovbestemmelser, der virker som større hindringer for samarbejde mellem nordiske rederier. Dette skyldes bl. a. de nordiske landes mangeårige bestræbelser på at harmonisere deres lovgivning på en række væsentlige områder. I de seneste år er der i alle de nordiske lande taget initiativer til at bevare rederiernes konkurrenceevne på et internationalt fragtmarked, der gennem lang tid har været præget af overkapacitet, tabgivende fragtrater og rederikonkurser, men initiativerne har haft forskellig karakter og vil kun vanskeligt kunne koordineres. Disse nationale initiativer og foranstaltninger er helt afgørende, hvis de nordiske lande fortsat skal kunne bevare deres handelsflåde.

Vi kan i øvrigt gøre opmærksom på, at der allerede længe har fundet et nært samarbejde sted mellem danske, norske og svenske rederier i international linietrafik, bl. a. i den vigtige liniefart mellem Vesteuropa og Fjernøsten; dette samarbejde, hvori også et hollandsk og fransk rederi er deltager, har ikke været hæmmet af divergerende lovgivning i de nordiske lande, og samarbejde i andre liniefarter har heller ikke været negativt påvirket.

På denne baggrund ser Danmarks Rederiforening ikke noget aktuelt behov for nordiske initiativer på skibsfartens område.

København, den 8. juli 1987

Danmarks Rederiforening

P. d. v.

Jørgen Holck

Det Nationale Komite – Det internationale Handelskammer *hänvisar i skrivelse den 10 september 1987 till yttrande av den 8 juli 1987 från Danmarks Rederiforening (se ovan).*

Rederiforeningen af 1895 *hänvisar i skrivelse den 8 september 1987 till yttrande av den 8 juli 1987 från Danmarks Rederiforening (se ovan).*

Sømændenes Forbund i Danmark:

– – – Udgangspunktet for forslaget er forkert. De nordiske handelsflåder lider ikke af en manglende konkurrenceevne, idet generationers opbygninger af maritimt kendskab, har placeret alle de nordiske lande i en konkurrencemæssig gunstig position, både hvad angår markeder såvel som professionalismisme.

Lønøkonomier, der i forslaget bliver fremhævet som et væsentligt problem, er faldet til at være brøkdele af driftomkostningerne i et skib. At andre nationer yder subventioner og driver protektionistisk virksomhed, er mere korrekt. Imidlertid har rederne skabt kunstige barrierer, bl. a. ved selv at udflage meget store dele af de nationale flåder. Dette indebærer at rederiet A. P. Møller f. eks. udsættes for konkurrence fra rederiet A. P. Møller, Singapore. Store dele af den udvikling der er foregået i de senere år, må tilskrives en overordentlig lempelig behandling af redernes ønske om at flage ud af skattemæssige årsager. Disse udflagninger kan grupperes som følgende:

1. efter endt afskrivning ønsker rederierne topgevinster af investeringen gennem lavest mulige driftomkostninger.
2. ved salg af skibe til udenlandske interesser, har rederier foretaget proformasalg til bekvemmelighedsflag mhp. at lade en eventuel nettogevinst ved salget forblive i udlandet.
3. partsrederierne har udviklet en systematisk malkning af skattesystemet, således at tilgangen af skibe i perioder har været overdimensioneret, hvorfor overkapacitet på fragtmarkedet har været tilstede.

Sømændenes Forbund ser med stor sympati på, at Nordisk Råd agter at tage initiativer til en fortsættelse af de maritime traditioner der er knyttet til

de nordiske lande. Vi ønsker dog at understrege, at hvis baggrunden for Nordisk Råd er de tanker som gennemførelsen af Det Norske Internationale Skibsregister (NIS) eller Det Danske Internationale Skibsregister (DANAMA), så vil vi stemple det som ren nykolonialisme. Redernes forfængelige håb om at kunne holde slaver ombord i skibene efter fortidens mønstre, strider imod enhver form for demokrati og udvikling, som vi vil tage kraftig afstand fra. Sømændenes Forbund er meget indstillet på at deltage i et eventuelt arbejde som måtte knytte sig til bevarelsen af nationale flåder i de nordiske lande. Vi vil stå til rådighed med al vor energi i den sammenhæng.

København, den 26. august 1987

P. f. v.

Preben Møller Hansen

Forbundsformand

Sammenslutningen af Danske Havne har i skrivelse den 26 augusti 1987 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Finland

Justitieministeriet:

Av de spørsmål som behandlas i medlemsförslaget är det närmast frågan om grundande av en gemensam nordisk bolagsform för rederiverksamhet som ligger inom justitieministeriets verksamhetsområde. Enligt medlemsförslaget vore det nödvändigt att grunda en sådan bolagsform för att därigenom kunna undanröja de hinder som försvårar de nordiska linjerederiernas samordningssträvanden och på så sätt möjliggöra fortsatt transocean linjesjöfart till och från Norden.

Om i förslaget avses grundande av en sådan nordisk övernationell bolagsform i vilken representanter för rederibranschen i de olika nordiska länderna kunde vara parter och som kunde grundas i vilket nordiskt land som helst och i varje nordiskt land jämställas med ett inhemskt företag, konstaterar justitieministeriet att möjligheterna för en sådan bolagsform för närvarande utreds på ministeriet. Utgångspunkten för utredningsarbetet har varit tanken att som medel för samarbetet mellan de nordiska företagen skapa en viss typ av samfund med vars hjälp bl. a. de samarbetsvårigheter som beror på olikheter i lagstiftningen i de nordiska länderna kunde minskas. Samarbete i form av ett gemensamt bolag har ansetts ändamålsenligt framför allt med tanke på exporten till tredje land.

Om däremot förslaget syftar till att varje nordiskt land vid sidan av sina nuvarande samfundsformer skall utarbeta en ny bolagsform som är särskilt avsedd för rederiverksamhet, så anser justitieministeriet att detta knappast kan lösa de problem som samarbetet ställs inför. Det faktum att rederiverksamheten i de olika nordiska länderna för närvarande bedrivs inom ramen av olika samfund är huvudsakligen en följd av olikheterna i beskattningsstadgandena. De bolagstyper, lämpliga också för rederiverksamhet, som i detta nu står till buds i de nordiska länderna är sinsemellan mycket likartade. I Finland förelades riksdagen nyligen en proposition om ändring av stadgandena om rederibolag i sjölagen, varigenom regleringen av rederibolag i Finland bringas att i huvudsak motsvara regleringen i de övriga nordiska länderna.

Helsingfors den 10 juli 1987

Heikki Jaatinen

T.f. kanslichef,
regeringsråd

Jan Törnqvist

Biträdande avdelningschef,
lagstiftningsdirektör

Centralhandelskammaren:

De i medlemsförslaget framförda lagstadgade åtgärderna som berör samnordisk företagsform för rederiverksamheten och gemensamma skatte- och andra bestämmelser, förefaller ganska svåra att genomföra i praktiken. Om ärendet dock fortskrider ser Centralhandelskammaren inte hinder för genomförandet förutsatt att det inte medför ohälsosam koncentration och begränsning av konkurrensen. Centralhandelskammaren stöder alla affärs-ekonomiskt lönsamma och subventionsfria åtgärder för att nå en konkurrenskraftig kostnadsnivå.

Helsingfors den 30 juli 1987

Centralhandelskammaren

Matti Aura

Verkställande direktör

Ålands landskapsstyrelse:

Allmänna synpunkter

För de nordiska länderna och Åland är det av stor betydelse att sjöfartsnäringsen fortsättningsvis kan existera som en med det övriga nationella näringslivet integrerad och nyttig del. Rederinäringen utövar till övervägande del helst sin verksamhet med fartyg registrerade i respektive rederis hemland, om blott förutsättningar för konkurrenskraftig verksamhet under sådana förhållanden kan upprätthållas. Utgående från de nordiska ländernas individuella autonomi synes det vara förenat med svårigheter att på gemensam nordisk basis i större utsträckning genomföra direkta gemensamma åtgärder utan kollisioner mellan såväl samhälleliga som kommersiella intressen. Uppenbart är också, att gemensamma åtgärder för att nå samstämmighet borde ge någon tydlig fördel åt varje part.

För den åländska sjöfartens del är läget för närvarande, att antalet lastfartyg under finländsk flagg decimerats till 17, medan antalet passagerar-/bilfärjefartyg är 11, vilket ungefär motsvarar det genomsnittliga antalet passagerarfartyg under senare år. Åländska rederier äger och disponerar desutom genom utländska dotterbolag ett tjugotal fartyg, vilkas utflaggning inleddes år 1983. Trots en pressande konkurrens har passagerar-/bilfärjefartygen tillsvidare kunnat bibehålla och utvidga sin verksamhet under finländsk flagg. Det är av mycket stor betydelse, att denna sektors verksamhetsförutsättningar inte inskränks samt att man aktivt eftersträvar och genomför åtgärder som tryggar dess fortbestånd under nuvarande registreringsförhållanden.

Av de 17 återstående lastfartygen är 12 i storleksklassen under 1 600 brt, vilkas verksamhet för närvarande i någon mån främjas genom statligt stöd och modifierade avtal om bemanning samt löne- och arbetsvillkor för de ombordanställda. I huvudsak är detta tonnage sysselsatt inom ramen för finländska export- och importskeppningar.

De åländska rederiernas dotterbolags tonnage under utländska flaggar har tillsvidare uppenbarligen kunnat hållas i trafik. På dessa fartyg har kunnat beredas plats för ett avsevärt antal åländska/finländska sjömän. Det har varit av stor betydelse att också denna verksamhet kunnat genomföras och utvecklas, eftersom det synes vara ofrånkomligt att åtminstone då det gäller lastfartyg i cross-trade kunna nyttja s. k. öppna registervillkor.

Föreliggande förslag om gemensamma nordiska sjöfartspolitiska åtgärder

Beträffande de preciserade förslagen kan följande synpunkter anföras:

Utarbetandet av en gemensam nordisk bolagsform för rederiverksamhet

Konkret saknar förslaget i dagsläget relevans för den åländska sjöfartens del, eftersom landskapets rederinäring inte är direkt engagerad i någon

linjekonferens. Allmänt sett bör förslaget kunna vara till nytta för nordiska rederier vilka önskar samverka inom linjefart och eventuellt också inom andra sektorer av den internationella sjöfarten. En acceptabel målsättning i detta sammanhang kan vara trafiktekniskt samarbete mellan rederier vilka fortsättningsvis fungerar utgående från sin hemort i respektive nordiskt land.

Övervägande av enhetliga skatte- och andra regler för rederiverksamhet

De skattebestämmelser som har störst betydelse i sammanhanget är stadgandena om de ombordanställdas löner och socialskyddsavgifter, som det i första hand torde vara av intresse för varje land skilt för sig att ta ställning till. I sammanhanget kan nämnas, att den lag om sjömansbeskattning som trädde i kraft i Finland den 1 januari 1986 till vissa delar torde vara aktuell som förebild för pågående motsvarande revisionsarbeten i andra nordiska länder.

Det kan även påpekas, att den finländska (inklusive Åland) rederinringen under många år förgäves försökt få till stånd motsvarande slags bestämmelser om beskattning av delägare i rederibolag som länge tillämpats i bl. a. de övriga nordiska länderna. För Finlands och Ålands del gäller inom sjöfartens arbetsmarknad även flera bestämmelser vilka medför större kostnader t. ex. genom större bemanning, kort arbetstid och hinder för flexibelt nyttjande av personalen jämfört med övriga nordiska länder.

För samordnandet av linjetrafiksamarbete kan säkerligen med fördel vissa bestämmelser förenhetligas. Konkret ställningstagande torde kräva närmare kartläggning av frågan i samarbete med berörda rederier.

Vidtagande av åtgärder för att åstadkomma en konkurrenskraftig kostnadsnivå för nordisk sjöfart

Förutom de direkta arbetskraftskostnaderna kan finansiering, teknologi och utbildning nämnas som relevanta faktorer då det gäller att påverka rederiernas och fartygens konkurrensförmåga. Det kan dock vara förenat med svårigheter att förmå parter vilka genom ekonomiska eller andra insatser skaffat sig försprång och fördelar att utan vidare dela med sig därav åt konkurrenterna. Frågan är värd en närmare granskning med utvärdering av olika aspekter, t. ex. en finansieringsform gemensam för Norden genom Nordiska Investeringsbanken.

Som ett område där uppenbart gemensamt intresse finnes kan nämnas tillämpningen av olika IMO-regler där de nordiska länderna ofta genom nationella skärpningar förorsakat sina handelsflottor extra kostnader jämfört med många konkurrenter.

Konklusioner

Det är positivt att notera, att i Nordiska rådet manifesteras intresse för sjöfarten och tas initiativ till åtgärder ägnade att trygga och främja denna viktiga näring. Mot bakgrunden av att de olika medlemsländerna var för sig sedan flera år brottats med sjöfartskrisens problematik kan det vara förenat med svårigheter att skapa tillräckligt engagemang och lösögöra erforderliga resurser för att effektivt utreda och åtgärda även den viktiga frågan om gemensamma nordiska åtgärder. Det är därför viktigt att ansträngningarna för att åstadkomma gemensamma sjöfartspolitiska åtgärder sker i nära samarbete med rederinäringen.

Mariehamn den 4 augusti 1987

Folke Woivalin

Lantråd

Olof Erland

Avdelningschef

Finlands rederiförening:

Det faktum att frågan tas upp till behandling i Nordiska rådet visar att man på samnordisk politisk nivå inser situationens allvar inom nordisk sjöfartsnäring och strävar till att finna botemedel för att trygga den nordiska sjöfartens verksamhetsförutsättningar i rådande internationella konkurrenssituation.

Lönsamhetskrisen inom nordisk sjöfart bör ses som en del av den allmänna ekonomiska och samhällsliga utvecklingen i världen. I synnerhet arbetskraftskostnaderna i de nordiska länderna är högre än i konkurrentländerna. Den nordiska rederinäringen åtnjuter traditionellt ytterst ringa statsstöd och näringsens konkurrenskraft försvagas ytterligare av de statliga subventioner och protektionistiska åtgärder som vidtagits i många länder. Den internationella verksamhetsmiljö som idag råder inom sjöfartssektorn innebär en allvarlig utmaning för nordiska samsamarbetssträvanden.

Föreningen ställer sig i princip positiv till de i medlemsförslaget gjorda framställningarna. Enligt vad vi vet, pågår i Finlands justitieministerium som bäst ett lagberedningsarbete gällande samnordiska bolag. Ett på samnordisk basis förberett ändringsförslag i sjölagen gällande partrederibolag (RP 28 1987) har redan getts till riksdagen. Med undantag av några smärre olikheter kommer partrederibolagslagstiftningen därefter att vara tämligen likalydande i samtliga nordiska länder. Sålunda kunde förmodligen en samnordisk bolagsform för partrederibolag ställa sig relativt enkel att förverkliga. Härvid vore man kanske tvungen att ompröva vissa stadganden som begränsar samnordiskt ägande och som påbjuder att partrederibo-

lag skall upplösas ifall fartygsandel sålts till annat nordiskt land. Att inom den kapitalkrävande sjötransportsektorn mobilisera kapital på samnordisk bas inom ramen för partrederi- eller någon annan bolagsform är i och för sig en ytterst naturlig och beaktansvärd tanke.

Medlemsförslagets hemställan om enhetliga skatteregler är så pass allmängiltig att det ställer sig svårt att inta en ståndpunkt. I de nordiska länderna torde för närvarande råda en ytterst divergerande sjölagstiftning redan enbart vad rederiverksamheten beträffar. I Finland pågår dessutom som bäst en revidering av bolagsskattelagstiftningen och den nya lagstiftningen träder sannolikt i kraft under de närmaste åren. Närmast p. g. a. beskattningen har partrederibolagsformen aldrig ansetts som någon verkligt lockande bolagsform i Finland.

År 1983 strävade man till att förbättra läget genom att utge en ny lag om beskattning av partrederibolag och partredare (273/83). Lagen kan emellertid anses vara endast en partiell förnyelse eftersom den enbart gäller partrederibolag som grundats av samfund som idkar affärsverksamhet. Partredare i dylikt partrederibolag har rätt att från egna inkomster avdra årliga avskrivningar för fartyg ägt av partrederibolaget, likaså kan han göra årliga avskrivningar för fartygets anskaffningskostnader motsvarande hans andel i bolaget. Ovannämnda beskattningsform tillämpas emellertid inte på partrederibolag som grundats av privatpersoner, samfund eller skattepliktiga som beskattas i enlighet med en progressiv skatteskala, liksom inte heller på partrederibolag i vilka dessa är med som partredare. Ifrågavarande partredare kan sålunda i beskattningen avdra sin andel av fartygets anskaffningspris först under det år han säljer sin fartygsandel eller då själva fartyget säljs.

Då enhetliga skatteregler övervägs, borde man även särskilt kartlägga vilket slag av beskattning som i de nordiska länderna åläggs intäkter och kapitalvinster av rederiverksamhet. Likaså bör man kartlägga hur långt man inom ramen för samnordiska skatteavtal i detta avseende kommit i fråga om en harmoniserad beskattning.

Efter det att medlemsförslaget gjorts, har åtgärder för att åstadkomma en konkurrenskraftig kostnadsnivå redan vidtagits i de olika nordiska länderna. Åtminstone den för Norges vidkommande avgörande förändringen i fråga om en nordisk inställning till den mördande internationella konkurrens som sjöfartsnäringen ställs inför, bör hälsas med stor tillfredsställelse. Förutom att den know-how som finns inom sjöfartsbranschen i Norden kan bevaras, kan en ny inställning även innebära en bestående förbättring av den internationella konkurrenskraften. Vi har förstått att även i Danmark pågår en utredning över motsvarande åtgärder som Norges 1.7.1987 ibruktagna internationella fartygsregister (NIS). Även övriga nordiska länder bör fritt kunna utnyttja öppna nordiska register utan att behöva konfronteras med några som helst direkta eller ens indirekta hinder.

På grund av näringens natur blir kanske de samordningssträvanden som görs i fråga om lagstiftningen gällande rederiverksamhet mera framträdande än på många andra områden. Ett samnordiskt lagberedningsarbete inom sjöfarten har långtgående traditioner. Föreningen anser att det borde vara möjligt att övergå till samnordiska normer i fråga om säkerhets-, bemannings- m. fl. stadganden inom sjöfarten och härigenom undvika situationer där man utan anledning tillämpar olika stadganden i fullt likformiga fall.

Helsingfors den 10 augusti 1987

Finlands rederiförening

Per Forsskåhl

Tuomas Nylund

Island

Trafikministeriet (Samgönguráðuneytið)¹:

På baggrund af dette skal det fremhæves, at ministeriet støtter ovennævnte forslag og anbefaler, at det forsøges at løse den nordiske handelsflådes problemer i overensstemmelse hermed.

Reykjavík, den 23. juli 1987

P. m. v.

Ólafur S. Valdimarsson

Ragnhildur Hjaltadóttir

Den islandske Rederiforening (Samband Íslenskra Kaupskipaútgerða)¹:

På alle sine medlemmers vegne (H/F Eimskipafélag Íslands, Nes h/f, Nesskip h/f, Det islandske kooperative forbunds rederiafdeling, Skipafélagið Víkur h/f og Skiparekstur Gunnars Guðjónssonar s/f) giver den islandske rederiforening udtryk for sin uidskrænkede tilslutning til det omtalte forslag i Nordisk Råd, dvs. at udarbejde et fællesnordisk virksomheds-mønster for handelsflådens rederier, at tage beskatningen og de offentlige regler for handelsflådens rederier op til revidering og at skabe et konkurrencedygtigt omkostningsniveau for den nordiske handelsflådes rederier.

¹ *Yttrandet översatt från isländska.*

De islandske rederiers talsmænd har med voksende uro fulgt nedgangen blandt de nordiske nationers rederier i de sidste halvår og har efter bedste evne forsøgt at henlede de islandske myndigheders opmærksomhed på tegn i retning af en lignende udvikling her i landet, men har kun vakt svag genklang.

Handelsflådens nedgang i nabolandene har først og fremmest påvirket den del af flåden, som sejler mellem andre lande end de nordiske. Nu er det imidlertid kommet så vidt, at der sker en hurtig indskrænkning i den handelsflåde, som tager sig af den indenlandske søfart i Finland og Sverige. Høje løn- og driftsomkostninger og indviklede og detaljerede regler, samt det faktum, at international handelssøfart kan drives frit af enhver, har haft til følge, at andre mere konkurrencedygtige søfartsnationer har gjort fremstød på de nordiske landes hjemmemarkeder.

Her i landet er sejlads på udenlandske havne spiret frem, f. eks. hos Nesskip h/f Skipafélagið Víkur h/f, men i virkeligheden drives sådan sejlads til en vis grad af alle islandske rederier. Den mest realistiske målestok for omfanget af en sådan sejlads ligger i beskæftigelsesmulighederne, som skabes. I øjeblikket regnes med over hundrede beskæftigede ved sådanne sejladsere i de islandske rederier.

Islandske rederiers sejladsere på udenlandske havne er nu i fare på grund af vanskelige konkurrenceforhold med skibe bemandede f. eks. af underordnede fra lavtlønslande indenfor u-landene, og det må forudses, at sejladserne inden længe vil ebbe ud, som i vore nabolande, hvis der ikke gribes ind. Islandske rederier har ligeledes i nogle tilfælde været tvunget til at lade sine skibe sejle under bekvemmelighedsflag på grund af de islandske myndigheders vægring ved at tilpasse regler og bemanning til den internationale udvikling indenfor rederivirksomhed, men hidtil har sådanne skibe udelukkende været bemandede med islandske søfolk.

De islandske rederiers indenrigssejlads volder ikke mindre bekymring. Udenlandske skibes øgede sejlads til Island, både lejeskibe i islandske rederiers tjeneste og andre udenlandske skibe, er tegn på tilbagegang i de islandske skibes andel af det til stadighed stigende antal transporter til og fra landet. I lyset af den store slagside til vores fordel i søfartssamhandelen med vore største samhandelsnationer USA, Storbritannien, Spanien, Portugal osv. er det ikke nogen god valgmulighed at sætte restriktioner på transport til og fra landet, og restriktioner vil uden tvivl medføre indskrænkning af vor sejlads til disse lande. Den eneste realistiske måde at sikre de islandske rederiers omfang er at skabe konkurrencegrundlag for rederierne på lignende måde, som det fremgår af omtalte forslag.

Sluttelig vil Den islandske Rederiforening give udtryk for sin vilje til at yde myndighederne alle ønskelige oplysninger om de islandske rederiers

¹ *Yttrandet översatt från isländska.*

kår og virke og er desuden parat til at deltage i diskussioner og planlægningsarbejde, som omtalte forslag vil medføre.

Reykjavík, den 8. juli 1987

f. Den islandske Rederiforening

Einar Hermannsson

Norge

Departementet for handel og skipsfart:

Handelsdepartementet er positive til at Nordisk Råd og Nordisk Ministerråd tar opp og drøfter en så viktig næring som skipsfart. Med de problemene næringen har hatt de siste årene er det viktig at næringens rammebetingelser blir vurdert ofte.

Den norske Regjering har i det siste halvåret fremsatt og fått Stortingets tilslutning til en rekke forslag for å bedre konkurranseevnen for skipsfart under norsk flagg. Et norsk internasjonalt skipsregister, NIS, er opprettet ved lov. Registeret var operativt fra 1. juli 1987. En rekke skip er allerede innmeldt eller på vei inn i NIS.

En felles nordisk selskapsform for rederivirksomhet vil sannsynligvis være et bidrag til å styrke norsk sjøfart. Det har imidlertid i praksis vist seg vanskelig å utarbeide tilfredsstillende regelverk for felles-nordiske selskapsformer. Det vises i den forbindelse til det mange-årige arbeidet med å få fram en felles-nordisk aksjeselskaps-form. Handelsdepartementet går ut fra at dersom dette arbeidet gir resultater vil denne selskapsformen også gjelde for skipsfartsnæringen. En vurdering av om det også er ønskelig å utarbeide andre felles-nordiske selskapsformer bør vente til arbeidet med en felles-nordisk aksjeselskapsform er sluttført.

De norske skatteregler vedrørende rederivirksomhet må sees i sammenheng med bedriftsbeskatningen i Norge forøvrig. En eventuell samordning av skattereglene i Norden bør av denne grunn ikke begrenses til rederivirksomheten, men omfatte hele bedriftsbeskatningen. Spørsmålet bør i så fall legges fram for Finansdepartementet som for tiden foretar en gjennomgang av bedriftsbeskatningsreglene.

Skipsfartens kostnader bestemmes i hovedsak i internasjonale og også nasjonale markeder, men enkelte kostnadskomponenter kan bestemmes eller påvirkes av det offentlige. Således påvirkes mannskapskostnadene av de myndighetsbestemte bemanningsregler, kapitalkostnadene påvirkes av krav nasjonale myndigheter setter til skip og utstyr og kostnadene til kontroll og besigtigelse av skipene påvirkes av gebyrer som betales til det offentlige.

En rekke av de nevnte krav og regler er endret i løpet av 1987. Siktemålet er blant annet å fjerne norske særkrav slik at norske bestemmelser i mindre grad går ut over krav som settes gjennom internasjonale bestemmelser, gitt av International Maritime Organization, IMO. Norske myndigheter har orientert myndighetene i de andre nordiske land om de endringer som er foretatt.

Norske myndigheter ser gjerne at de nordiske land får enhetlige bestemmelser vedrørende bemanning, sikkerhets- og standardkrav. Handelsdepartementet kan således støtte forslaget om å overveie like bestemmelser i alle nordiske land. Det forutsettes imidlertid at internasjonale konvensjoner legges til grunn for slike overveielser. Videre bør det poengteres at et eventuelt samordningsarbeid kan bli vanskelig og ressurskrevende. Disse kostnadene bør vurderes opp mot nytten av mer enhetlige krav.

Oslo, 10. august 1987

Efter fullmakt

Leif A. Nygaard
Ekspedisjonssjef

Folke With
Byråsjef

Norges rederiforbund:

Rederiforbundet ser gjerne at Nordisk Råd drøfter samordning og forenkling av skatteregler og selskapsformer for å fremme samarbeidet innen nordisk linjefart.

Som det er fremgått av pressen, har nordiske rederier (på norsk side: Wilh. Wilhelmsen Ltd. A/S) forhandlet om mer vidtgående samarbeidsformer enn de nåværende innen linjefart. Disse forhandlingene har foreløpig vært resultatløse fordi synspunktene og interessene har vist seg ikke å være tilstrekkelig sammenfallende.

Wilh. Wilhelmsen uttaler at det ikke er noe Nordisk Råd kan gjøre i øyeblikket for å påvirke de mer kommersielt betonte aspektene av saken.

Oslo, 1. juli 1987

Norges rederiforbund

Arild Wegener

Sverige

Kommerskollegium:

Då uppdraget avsetts utföras under tid då myndigheter och organisationer traditionellt har semester och remisstiden begränsats till två veckor, har kollegiet endast och underhand kunnat höra Sveriges Redareförening och Svenska Sjöfolksförbundet.

Redareföreningen har meddelat att man redan i juni i år yttrat sig över detta förslag på anmodan av Nordiska rådets svenska delegation (*se nedan*). Kontentan av vad föreningen där framfört är att i medlemsförslaget presenterade åtgärder redan måste anses överspelade på grund av den utveckling som skett i övriga nordiska länder, där hänsynen till gemensamma nordiska strävanden i huvudsak fått vika till förmån för lösningar som specialinriktats på det egna landets problem. Möjligheterna att öka det nordiska samarbetet på det sjöfartspolitiska området betecknar föreningen som små och förordar lösningar från fall till fall av de konkreta problem som uppstår. Dessa bör för övrigt, menar man, i första hand behandlas i andra fora än Nordiska rådet.

Sjöfartsförbundet har enligt uppgift inte beretts tillfälle yttra sig över detta medlemsförslag tidigare. Som kommentar till de tre punkter som förslaget mynnar ut i framhålls att en gemensam nordisk bolagsform vore angelägen för svenskt vidkommande. Vidare påpekas att skatteförhållandena i de berörda länderna idag är mycket olika, bestående i bl. a. gynnsamma underskottsavdrag för dansk och norsk rederinäring. Olikheterna i skattevillkoren ger utslag på kapitalkostnadssidan och framför allt på möjligheten att få tillgång till investeringskapital. Vad gäller övriga åtgärder för att åstadkomma konkurrenskraftig sjöfartsnäring i Norden är förbundet pessimistiskt. Man anser att det nordiska samarbetet idag är "lika med noll". Länderna har gått skilda vägar och siktat in sig på nationella lösningar till förfång för gemensamma nordiska. Som exempel kan nämnas att Finland avskaffat sjömansbeskattningen, att Danmark harmoniserar sin lagstiftning med EG i övrigt och att Norge, som man uttrycker det, går "nya, egna, främmande vägar". De initiativ som tagits från svensk sida har inte givit resultat, och något samarbete på sikt kan inte skönjas.

Ett område där förbundet anser att ett samarbete på nordisk basis skulle kunna lyckas är färjetrafiken. Här har Sverige en stark position och skulle kunna ta initiativ till samarbete.

Trots att såväl redareföreningen som sjöfolksförbundet målar upp en mycket pessimistisk bild av nordiskt samarbete på sjöfartens område både i dagsläget och för ett antal år framöver, vill kollegiet förorda en satsning inom Nordiska rådets ram på ett förbättrat samarbete i Norden. Kanske kan här ett arbete på färjetrafikens område fungera som en öppning till ett bredare samarbete. Parallellt med ökade ansträngningar på nordisk basis

måste Sverige även inom detta område arbeta för en anpassning till utvecklingen inom EG. Det bör därvid uppmärksammas att de icke-nordiska EFTA-länderna (Schweiz och Österrike) knappast kan ha några nämnvärda sjöfartspolitiska intressen, vilket utgör ett särskilt skäl för nordiskt samarbete. Som naturlig samarbetspartner för Sverige vad gäller såväl samarbetet i Norden som visavi EG torde Danmark kunna fungera.

Sjöfartsfrågorna har naturligtvis också en vidare aspekt, utanför Norden och Västeuropa i övrigt. Även om dylika överväganden synes ligga utanför detta uppdrags ram, vill kollegiet i någon mån här uppmärksamma det arbete som utförs för att möjliggöra ett mer aktivt deltagande inom internationell sjöfart från utvecklingsländernas sida. I detta syfte biläggs en rapport från kollegiets utredningssekretariat, UNCTAD:s uppförandekod för linjekonferenser: Motiv och konsekvenser.¹

Stockholm den 19 augusti 1987

Enligt kommerskollegiets beslut

Barbro Lundin

Sjöfartsverket:

Sjöfartsverket har nyligen avgivit yttrande över en departementspromemoria rörande frågan om en eventuell samordning av Sveriges och EG:s trafikpolitik. I promemorian behandlas främst frågor rörande väg- och järnvägstrafik, men även sjöfarten berörs i korthet. När det gäller sjöfarten är promemorian kortfattad. Det förefaller emellertid som om det redan etablerats visst samarbete mellan EG och bl. a. Sverige vad gäller den s. k. storsjöfarten och att ytterligare utveckling på detta område kan vara att förvänta.

Såsom berörs i medlemsförslaget har i Norge upprättats ett norskt internationellt skeppsregister (NIS). Registret har öppnats den 1 juli 1987 och är inte öppet bara för norska rederier. Det är ännu för tidigt att bedöma huruvida svenska fartyg kommer att föras över till det öppna norska registret. I Danmark har från regeringshåll uttalats att planer föreligger att upprätta ett danskt internationellt skeppsregister som avses kunna vara i drift den 1 januari 1988.

I Sverige har aviserats en sjöfartspolitisk proposition till hösten 1987 med förslag till lösningar av den svenska sjöfartskrisen.

¹ *Ej bifogad.*

Av det anförda framgår att för svensk sjöfart väsentliga frågor är under övervägande i olika sammanhang. Enligt sjöfartsverkets mening bör utvecklingen på bl. a. de angivna områdena avvaktas innan frågan om samnordiska sjöfartspolitiska åtgärder aktualiseras.

Sjöfartsverket anser därför att det remitterade medlemsförslaget i vart fall för närvarande inte bör föranleda någon åtgärd.

Norrköping den 31 juli 1987

I-B Ericsson

Thomas Ljungström

Riksskatteverket (RSV):

Enligt medlemsförslaget bör man bl. a. överväga enhetliga skatteregler mellan de nordiska länderna beträffande rederiverksamhet. Frågan om det går att åstadkomma enhetliga skatteregler inom Norden för rederiverksamhet kräver en omfattande utredning. Bl. a. måste de olika ländernas skatteregler och skattepraxis på området kartläggas. Vidare måste omfattande skatterättsliga överväganden göras om det är möjligt att genomföra enhetliga regler och hur de i så fall bör utformas. Den omfattande utredning som krävs är inte möjlig att åstadkomma inom ramen för detta remissvar. RSV avstår därför från ett ställningstagande i den i remissen aktuella frågeställningen.

Solna den 5 augusti 1987

Mats Henricson

Lennart de Verdier

Svenska handelskammarförbundet:

Det är allom bekant att svensk sjöfartsnäring kämpar för sin existens i mycket hård internationell konkurrens. Såväl regeringen, facket som redarna och transportköparna har sedan länge haft denna insikt. Utvecklingen går snabbt. Tyvärr är det inte längre endast en fråga om att lägga fram konkreta förslag till åtgärder som underlättar en fortsatt positiv utveckling utan en fråga om tid.

Man har under senare tid kunnat bevittna krafttag från de stora sjöfartsnationerna, inte minst från våra nordiska grannar, för att värna om resp. lands egna intressen.

Även om Svenska handelskamarförbundet är allmänt positiv till förslag liknande de som framförs i Nordiska rådet, måste påpekas att förutsättningarna för en övergripande nordisk samordning just nu inte är bra.

Enligt Handelskamarförbundets uppfattning borde större ansträngningar ägnas att *snabbt* åstadkomma sjöfartspolitiska svenska konkreta lösningar som återställer konkurrenskraften inte minst mot våra nordiska grannländer. Det är därför angeläget att påskynda arbetet med den sjöfartspolitiska propositionen. Det är vidare angeläget att svenska myndigheter stöder de ansträngningar som vidtagits för att få nya acceptabla drifts- och bemanningsregler på svenska fartyg.

Avslutningsvis vill dock förbundet poängtera att man ser positivt på de nordiska samordningsinitiativ som näringen har tagit och kommer att ta i framtiden.

Göteborg den 24 juli 1987

För Svenska handelskamarförbundet

Claes Orwallius

Henrik von Arnold

Svenska hamnförbundet:

Sedan medlemsförslaget om gemensamma politiska åtgärder förelagts Nordiska rådet har situationen för den nordiska sjöfarten i väsentlig grad förändrats och förutsättningar för förslagets genomförande synes inte föreligga.

På initiativ av Sveriges kommunikationsminister har företrädare för de fyra nordiska ländernas regeringar nyligen varit samlade för att dryfta gemensamma åtgärder till gagn för nordisk sjöfart. Några beslut i riktning mot sådana har emellertid inte kunnat fattas. Intresset för gemensamma sjöfartspolitiska åtgärder var påfallande svagt från två av länderna.

Vidare har Norge beslutat att upprätta ett öppet register för fartyg, vilket måste betecknas som en ensidig handling vidtagen utan hänsyn till de övriga nordiska länderna och avsedd att i möjligaste mån skydda de norska intressena. Huruvida övriga nordiska länder ämnar vidta liknande åtgärder eller på annat sätt skydda sin sjöfart i möjligaste mån är för närvarande oklart.

På grund av denna utveckling måste emellertid Hamnförbundet med

beklagande utgå ifrån att de åtgärder, som åsyftas i medlemsförslaget framstår som orealistiska.

Helsingborg den 22 juni 1987

Svenska hamnförbundet

Birger Rosqvist

Sven Linde

Sveriges redareförening:

Sjöfartsnäringen, har i alla tider utvecklat samarbete över gränserna. Detta gäller inte minst mellan de nordiska länderna där rederierna på ett tidigt stadium insåg nödvändigheten och förtjänsterna med samsegling och konsortiebildning. Idag förekommer en mängd olika samarbetsformer mellan svenska, norska, danska och finska rederigrupperingar i praktiskt taget samtliga sektorer – linjesjöfart, färjesjöfart, närsjöfart, transocean bulk- och tanksjöfart samt inom offshoreindustrin.

Mot bakgrund av denna utveckling på det kommersiella området har ett motsvarande samarbete mellan de nordiska redareföreningarna framvuxit över åren.

Vi vill också i sammanhanget påminna om de nordiska ämbetsmannamöten som hålls två gånger per år och som huvudsakligen behandlar internationella sjöfartspolitiska frågor.

Mot denna bakgrund ställer sig Sveriges Redareförening självfallet positiv till åtgärder som kan ytterligare gagna det nordiska samarbetet på sjöfartens område.

Vi är emellertid tveksamma till om det är möjligt att åstadkomma en övergripande nordisk samordning utöver vad som redan görs. Konkreta problem bör istället lösas från fall till fall och i det forum som är lämpligast.

De frågeställningar som berörs i medlemsförslaget togs också upp till diskussion vid det nordiska ministermötet 1987-03-23. Som föreningen befarade, visade mötet och övriga nordiska länder hade ett endast begränsat intresse att åstadkomma en sådan samordning av de sjöfartspolitiska ansträngningarna. I stället har länderna var för sig angripit problemställningarna ut ifrån de speciella förutsättningar som föreligger i respektive land. Detta har lett till att Norge, redan från 1 juli 1987, inrättar ett norskt internationellt skeppsregister som i allt väsentligt kommer att ge norsk sjöfart samma kostnadsnivå som kan erbjudas i s. k. öppna register. För någon vecka sedan presenterade den danska regeringen embryot till en liknande ordning för den danska rederinäringen. Enligt uppgift studerar Finland nationella sjöfartspolitiska åtgärder med Åland som bas. Undantaget i sammanhanget är Sverige.

Beträffande samordningssträvanden mellan de nordiska linjerederierna kan konstateras att de berörda företagen för närvarande avbrutit sina interna diskussioner. Det synes inte som om orsakerna till detta har berott på de faktorer som nämns i medlemsförslaget utan sammanhänger med kommersiella spörsmål. De skillnader i konkurrensförutsättningar som däremot kommer att uppstå om inte Sverige också vidtar kraftfulla sjöfartspolitiska åtgärder för att bringa ner kostnadsnivån i den svenska handelsflottan, kommer emellertid framgent att försvåra, för att inte säga omöjliggöra, vidare nordiskt och internationellt samarbete för svenska rederiers del.

Föreningen drar därför slutsatsen att utvecklingen i våra nordiska grannländer redan sprungit ifrån de i medlemsförslaget framförda tankarna samt, att för de mer praktiska frågor som kan bli aktuella att utveckla på samnordisk basis, det torde finnas mer lämpliga fora än Nordiska rådet.

Göteborg den 30 juni 1987

Sveriges redareförening

Gunnar Högberg

Peter Smith

Medlemsförslag

om decentraliserat samarbete om miljöskyddsfrågor

(Väckt av Kaj Bärlund, samt Eiður Guðnason, Grethe Lundblad, Oddrunn Pettersen, Bernhardt Tastesen och Pekka Tuominen)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

NFS ger sitt fulla stöd till ovan nämnda medlemsförslag, vilket rekommenderar Nordiska ministerrådet att vidta åtgärder för att initiera ett decentraliserat samarbete om miljöskyddsfrågor.

Med tanke på att det är de anställda och deras familjer som drabbas av miljöföroreningarna både i och utanför företagen, bör man också engagera de fackliga organisationerna både centralt, regionalt och lokalt i detta arbete.

Syftet bör också vara att samla parterna inom de relevanta områdena för att delta i samarbetet kring miljöskyddsfrågorna.

Stockholm den 10 augusti 1987

Nordens fackliga samorganisation

Sune Ahlén
Generalsekreterare

Danmark

Miljøministeriet:

Miljøministeriet, departementet skal i den anledning meddele, at ministeriet kan billige det omhandlede medlemsforslag, hvortil man ikke har supplerende bemærkninger.

København, den 14. augusti 1987

Jan Rasmussen

Kommunernes Landsforening har i skrivelse den 14 augusti 1987 forklarat sig stödja medlemsforslaget.

Amtsrådsforeningen i Danmark:

I forslaget nævnes, at samarbejdet på miljøområdet igennem de seneste år er udvidet betydeligt, eksempelvis har de centrale myndigheder etableret et kontaktorgan vedr. de nordiske landes forskningsaktiviteter. Videre nævnes, at der decentralt foregår et udviklingsarbejde, som ikke i tilstrækkelig grad udnyttes fuld ud via de centrale myndigheders nordiske kontakter.

Ifølge forslaget bør viden om de miljømæssige forhold, vedr. f. eks. petrokemiske og biokemiske industrier og anlæg for farligt affald, formidles hurtigt og ubureaukratisk mellem myndigheder på alle niveauer i de nordiske lande.

Amtsrådsforeningen finder forslaget interessant, da en udveksling af erfaring sandsynligvis vil kunne bidrage til en mere hensigtsmæssig løsning af amternes omfattende opgaver på miljøområdet – opgaver, som ofte skal løses på trods af manglende grundlæggende viden på området. Som eksempel herpå kan nævnes amternes opgaver vedr. undersøgelser af grundvandstruende gamle kemikaliedepoter, hvor manglende viden om de praktiske muligheder for afværgeforanstaltninger, herunder bortskaffelse af eller oprensning af den fourenede jord, ofte vanskeliggør amternes arbejde.

Amterne medvirker på en lang række områder i erfaringsudveksling mellem myndigheder, forskningsinstitutioner m. v. Nordiske kontakter må anses at kunne styrke denne erfaringsudveksling på en lang række områder indenfor administrationen af miljølovgivningen.

Amtsrådsforeningen finder det væsentligt, at et samarbejde vedr. formidling af viden foregår mellem de nordiske landes myndigheder på alle niveauer. Imidlertid er en nødvendig forudsætning for udnyttelsen af eventuelle kontakter, at den fornødne viden om myndigheds- og kompetenceforhold i miljøspørgsmål etableres i en oversigtlig form.

Der bør derfor i god tid forud for mere praktiske initiativer, som følge af Nordisk Råds medlemsforslag, gøres en indsats for at samle og formidle viden om myndigheds- og kompetencestrukturen i de enkelte lande.

København, den 22. juli 1987

P. f. v.

E. b.

Ove Nissen

Københavns Magistrat:

— — — at man gerne ser forslaget gennemført og kan oplyse, at der allerede idag sker udveksling af informationer mellem en række større nordiske byer.

København, den 22. september 1987

P. b. v.

Lasse Kenborg

Frederiksberg Kommune:

— — — skal man som sekretariat for kommunalbestyrelsen indledningsvis anføre, at sagen ikke har været forelagt for fagudvalg og kommunalbestyrelse.

Med dette forbehold skal man efter at have modtaget en erklæring i sagen fra kommunens tekniske direktorat, meddele, at man fra forvaltningens side ikke har bemærkninger til det foreliggende forslag.

Frederiksberg, den 21. juli 1987

Hans Staalsen

G. Kastberg

Hovedstadsrådet har i skrivelse den 4 september 1987 forklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Finland

Handels- och industriministeriet:¹

Handels- och industriministeriet stöder det nordiska samarbetet i miljöskyddsfrågor. Ministeriet anser att ett befrämjande av samarbetet mellan

myndigheterna inom den regionala och lokala förvaltningen och personer med ansvar för miljöärendena i företag är i princip värt att understödvas. Enligt ministeriets uppfattning har ett sådant samarbete redan i någon omfattning bedrivits med positiva resultat.

Under dessa omständigheter har handels- och industriministeriet inte något att anmärka om Nordiska ministerrådet skulle anse det vara begrundat att börja utreda praktiska åtgärder för att öka samarbetet. Enligt ministeriets uppfattning borde samarbetet också i fortsättningen ha fria former och bygga på frivilligheten och inga onödiga förvaltningsförfaranden borde utvecklas för det.

Helsingfors den 5 oktober 1987

Handels- och industriministeriet

Ilkka Suominen

Handels- och industriminister

Heikki Salonen

Vik. byråchef

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Miljöministeriet:

Miljövårdssamarbetet mellan de nordiska länderna har under de senaste åren fått stor omfattning. Den nordiska ämbetsmannakommittén för miljövårdsfrågor som är underställd Nordiska ministerrådet har inemot femtio olika kontakt- och samarbetsuppgifter som täcker snart sagt alla sektorer av miljövården. Ämbetsmannakommittén har medvetet gått in för att främja direkta kontakter mellan berörda myndigheter, inrättningar och organisationer i de nordiska länderna. Som ett resultat av detta förekommer numera direkt samarbete bl. a. mellan anläggningarna för hantering av problemavfall och mellan många forskningsinstitutioner. Fackföreningsrörelsen och industriförbunden i de nordiska länderna tar tillika upp frågor i anslutning till miljövården vid sina samnordiska möten.

Miljöministeriet har arbetat för ett närmare nordiskt samarbete mellan kommunerna och på det regionala planet, bland annat genom att i samråd med Ålands landskapsstyrelse anordna ett möte för miljövårdsexperter från gränslänen i Norge, Sverige och Finland i september 1987 i Åbo och Björneborgs län och på Åland.

Oavsett att samarbetet i miljövårdsfrågor mellan de nordiska länderna har utvecklats, breddats och fördjupats på ett positivt sätt under de senaste åren är det fullt skäl att stöda de mål som ställs upp i medlemsförslag

A 799/s. Det ekonomiska och industriella samarbetet mellan de nordiska länderna blir allt starkare, och samtidigt bör också miljövårdssamarbetet söka sig nya fåror.

I det samarbetsprogram för miljövårdsområdet som bereds i Nordiska ministerrådet framhävs betydelsen av att behandlingen av miljövårdsfrågorna integreras. Härmed avses att fackmyndigheterna, inrättningarna och företagarna i sin respektive verksamhet bör beakta miljövårdssynpunkter och bära ansvar för de miljöeffekter som deras verksamhet har. Detta är en princip som bl. a. Världskommissionen för miljö och utveckling (Brundtlandkommissionen) framhåller, och principen ger en god bas för utveckling av det decentraliserade samarbetet i miljöskyddsfrågor som medlemsförslaget gäller.

Helsingfors den 27 oktober 1987

Olli Ojala

Avdelningschef, överdirektör

Peter von Boguslawsky

Planerare

Ålands landskapsstyrelse:

Sådana anläggningar som kan anses resultera i mer omfattande miljöpåverkande utsläpp av gränsöverskridande karaktär finns i dagens läge icke i landskapet Åland. I medlemsförslaget omnämns petrokemiska- och biotekniska industrier, smältverk, pappers- och träindustrier osv.

På Åland eftersträvar man emellertid, att inom ramen för förefintliga resurser, noggrant följa med förändringarna i miljön. Detta är av betydelse icke minst med tanke på landskapet som referensområde för omkringliggande regioner.

Fortlöpande kontroller av olika slag av förändringar i vattenmiljön (grundvattnet, ytvattentäkter, havsvikar) genomförs och de gränsöverskridande luftföroreningarnas inverkan på luftens kvalitet bevakas på en mätstation och inom ett särskilt provområde undersöks luftföroreningarnas inverkan på skogen och växttäcket.

Landskapsstyrelsen delar den i medlemsförslaget framförda uppfattningen att en förbättrad allmän kontakt och ett utökat utbyte av erfarenheter och information mellan i medlemsförslaget avsedda slag av tunga industrier och anläggningar i de olika länderna avsevärt skulle kunna förbättra förutsättningarna för effektiva och mer omedelbara miljöskyddsåtgärder. I sådant syfte delger också självfallet landskapsstyrelsen vid

behov omkringliggande regioner de forskningsresultat och det bakgrundsmaterial som inom forskningens och miljöskyddets område erhållits på Åland.

Mariehamn den 10 juli 1987

Folke Woivalin

Lantråd

Håkan Kulves

Miljövårdsintendent

Industrins centralförbund:¹

Miljöskyddsrelaterat samarbete i sina olika former mellan de nordiska länderna är naturligt på basen av ländernas likadana naturresurser, likheter i näringslivets struktur samt en gemensam historia och kulturbakgrund.

Även om det industriella samarbetet mellan de nordiska länderna har utvecklats speciellt kraftigt under de senaste tio åren, har ett samarbete mellan sakkunniga i sina olika former varit igång även före detta. Den yttersta orsaken till samarbetet har inte alltid varit ett utbyte av information i miljörelaterade frågor, men den framhävda betydelsen av detta tema har under de senaste åren återspeglats allt tydligare i ifrågasvarande samsamarbetsorgans verksamhet och allt oftare har just miljöskyddsrelaterade ärenden blivit ett viktigt ämne för behandling.

Det faktum att integreringen inom industrin samt inom bruket av energi och bränslen under de senaste åren framskridit speciellt mellan de nordiska länderna har närmat de enskilda länderna till varandra. En naturlig följd har varit att icke-officiella kontakter har utvecklats och intensifierats mellan industrins sakkunniga, inklusive personalen på miljöskyddsområdet.

Exempel på sådana samsamarbetsorgan kan finnas bl. a. inom stålindustrin och annan metallindustri, oljeindustrin samt skogsindustrin.

Ett konkret exempel på samarbete mellan industrin och sakkunniga inom myndigheterna är att man i de enskilda nordiska länderna varje år i tur och ordning arrangerar ett seminarium om verksamhets- och miljöfrågor beträffande problemavfallsanläggningar. Denna stadgade verksamhetsform har skapat förutsättningar för en bra växelverkan samt för ett effektivt åsiktsutbyte, vilket även bidragit till koordineringen av problemavfallshanteringen mellan de enskilda nordiska länderna.

Industrins centralförbund ger sitt stöd åt att det nordiska samarbetet skall vidareutvecklas. De bästa förutsättningarna för ett resultatrikt utbyte av erfarenheter och information uppnås då verksamhet uppstår spontant utifrån ett behov av samarbete som man har blivit medveten om i de enskilda nordiska länderna.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Ifall Nordiska ministerrådet beslutat vidta åtgärder för att sätta igång med ett decentraliserat samarbete om miljöskyddsfrågor, borde man dock först kartlägga de nuvarande mycket flertaliga decentraliserade samarbetsformerna och utreda utvecklingsbehoven i anslutning till dessa. Samtidigt borde man utreda de fungerande samarbetsorganens negativa och positiva erfarenheter för att verksamhetens effektivitet skall kunna maximeras.

Helsingfors den 15 september 1987

Industrins centralförbund

Tarmo Korpela

Finlands stadsförbund:¹

— — — förslaget vara gott. Samarbetet kunde utvidgas att gälla också decentraliserad samnordisk jämförelse och utveckling av miljövärdens administration och dess medel.

Helsingfors den 15 september 1987

Jussi-Pekka Alanen

Verkställande direktör

Leena Pohjanraito

Jurist

Suomen kunnallisliitto — Finlands kommunförbund:¹

— — — att vi understöder det initiativ som Kaj Bärlund m. fl. tagit i medlemsförslaget och decentraliserat nordiskt samarbete mellan inrättningar i olika länder samt mellan kommunala och andra övervakningsmyndigheter. Med hjälp av direkta inbördes kontakter och förbindelser mellan de inrättningar och myndigheter i olika länder som avses i förslaget kan behovet av officiellt internationellt samarbete via centralförvaltningen minska och därigenom kan onödig byråkrati slopas. Suomen Kunnallisliitto hoppas att initiativet så snart som möjligt leder till praktiska åtgärder för åstadkommande av ovannämnda samarbete.

Helsingfors den 29 maj 1987

Suomen kunnallisliitto

Mikko Jokela

Verkställande direktör

Pentti Vataja

Avdelningschef

Finlands svenska kommunförbund:

Vikten av en god och ren miljö har i allt högre grad betonats i de nordiska länderna under de senaste åren. Förutom att en mängd konkreta åtgärder vidtagits i avsikt att förbättra miljön har också miljövärden i förvaltningsmässigt hänseende kunnat byggas upp att bättre än tidigare motsvara nutida krav. Samarbetet i miljöärenden, som mellan de nordiska länderna bör ses som en självklarhet, har ökat. Det förslag till ytterligare utökat samarbete när det gäller forsknings- och skyddsåtgärder i fråga om anläggningar med miljöproblem bör därför anses angeläget. Förbundet förordar förslaget.

Helsingfors den 23 september 1987

Förbundets byrå

K. J. Brunström

Viking Sundström

Luftvårdsföreningen:¹

I de yttranden som Luftvårdsföreningen rf. tidigare avgivit till Nordiska rådet har föreningen betonat betydelsen av internationellt samarbete inom miljöskyddsområdet och i synnerhet inom luftvårdsområdet, där inverkningarna inte känner till statliga gränser.

Stora miljöskyddsfrågor, såsom långväga luftföroreningar och miljögifterna som havsströmmarna för med sig, har under de senaste åren framhävt betydelsen av internationellt samarbete. På nordiskt plan kan miljöskyddssamarbetet emellertid ännu utvecklas och effektiviseras.

De samhälleliga värderationerna, som anses vara grund för en bedömning av miljökvaliteten, är likadana i de nordiska länderna, även som delvis naturen och miljön i och för sig. Förvaltningen och lagstiftningen i sina huvuddrag motsvarar också varandra. Därigenom skulle sådana personer som arbetar med samma slags miljöskyddsfrågor i en hög grad kunna dra nytta av erfarenheter, information om forskningsprojekt och -resultat, som erhållits i de övriga nordiska länderna.

Personliga direkta kontakter med myndigheter och forskare i grannländerna påskyndar utbytet av information samt eliminerar onödiga överlappande forskningsresultat. Detta besparar både tid och resurser.

Luftvårdsföreningen har egna erfarenheter av ett gott nordiskt miljöskyddssamarbete. Exempelvis i september 1986 gjorde en del av föreningens medlemmar (forskare, övervakningsmyndigheter, konsulter och före-

¹ Yttrandet översatt från finska.

trädare för industrin) ett besök i Göteborg, där de bl. a. bekantade sig med miljöskyddsfrågor i samband med ett avfallsförbränningsverk och petroke-misk industri samt forskningsanstalter inom luftvården i Göteborg.

Enligt föreningens uppfattning kan det nordiska miljöskyddsarbetet befrämjas och fördjupas genom decentraliserat samarbete. Luftvårdsföreningen önskar att Nordiska rådet skulle besluta rekommendera till Nordiska ministerrådet att vidtaga åtgärder för att ett decentraliserat samarbete kring miljöskyddsfrågorna skall kunna inledas.

Helsingfors den 9 oktober 1987

Miljöskyddsföreningen rf.

Eija Lumme

Ordförande

Maija Pietarinen

Sekreterare

Island

Naturvårnsrådet (Náttúruverndarráð):¹

Naturvårnsrådet stötter helhjärtat et öget nordisk samarbejde på miljøbeskyttelsesområdet.

Som det fremkommer i forslaget er offentligt samarbejde alene ikke nok, og det er vigtigt, at der iværksættes kontakter med forpligtede parter i miljøbeskyttelsesproblemer, f.eks. indenfor industrien. Hermed gives der mulighed for en hurtig formidling af oplysninger og öget kendskab, som er en af grundpillerne i mangeartet miljøbeskyttelse.

Reykjavík, den 24. juli 1987

Gísli Gíslason

Generalsekterær

Norge

Miljøverndepartementet:

Miljøverndepartementet stiller seg positiv til prinsippene inneholdt i medlemsforslaget. Departementet har i løpet av det siste året arbeidet med å bringe miljøvernforvaltningen inn på kommunenivå etter prinsipper om lokal medbestemmelse og selvstyring. Det er liten tvil om at det er mye å vinne ved å involvere de som er direkte berørt av potensielle miljøforringelser i beslutninger så vel som i verneprosesser. Bevistgjøring omkring miljøproblemer er i seg elv et viktig ledd i vernetiltak.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Det er allerede en god del kontakt på kommunenivå og fylkes/lansnivå mellom de nordiske land. Dette gjelder især i grensetraktene hvor det er like, og til dels felles, miljø- og forvaltningsproblemer, for eksempel, av vilt og vassdrag.

Det er også god kontakt mellom forskningsmiljøene i de nordiske land. Miljøverndepartementet ser det som positivt at kontakten går imellom de berørte institusjoner direkte og ikke er sentralt styrt. Det er imidlertid ønskelig at resultater blir gjort kjent for alle som kan dra nytte av dem, således også sentrale forvaltningsorganer.

Det er ønskelig å styrke informasjonsutvekslingen innen norden. Dette ville bidra til å høyne bevissthetsnivået bland befolkningen, arbeidstakere på enkeltbedrifter og lokalforvaltningen.

Oslo, 4. januar 1988

Etter fullmakt
Richard Fort

Karen Jørgensen

Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd (NTNF):

Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd har framlagt forslaget for Komite for miljøforskning. Komiteen har avgitt følgende uttalelse:

Komiteen vil gi sin tilslutning til forslaget om å anmode Nordisk Ministerråd om å initiere et desentralisert samarbeide om miljøvern.

Komiteen vil understreke betydningen av at det stimuleres til miljøvern-tiltak blandt det personell som er tilsatt ved bedrifter og anlegg som gjennom sin virksomhet representerer fare for miljøbelastninger.

Et etablert nordisk kontaktnett vil, foruten den motiverende effekt, kunne bidra til at vernearbeidet blir fundert på faglige premisser, fremskaffet bl.a. gjennom utveksling av erfaringer, kunnskapsoverføringer og egeninitiert forskning. Kontaktnettet bør, etter Komiteens mening, omfatte såvel privat som offentlig virksomhet og bygges opp omkring en etablert organisasjon.

NTNFs ga sin tilslutning til dette forslaget.

Oslo, 17. september 1987

For Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd

Kari Kveseth
Direktør

Eilen A. Vik
Seksjonssjef

Norske kommuners sentralforbund:

Saksfremstilling

I de senere år har man innenfor Norden fått en stadig økende forståelse for hva miljøet betyr for menneskers livskvalitet. De sentrale miljøvernmyndigheter i de nordiske landene har av denne grunn etablert såkalte kontaktgrupper for miljøforskning som utveksler informasjon om forskning på dette området i respektive land.

Lokalt, hvor det konkrete miljøarbeidet utføres, har man derimot ikke hatt tilgang på den informasjon som de sentrale myndighetene har.

En måte å kunne avhjelpe denne svakheten er å stimulere til kontakt mellom de miljøansvarlige innenfor bestemte fagområder. Berørte kommuner og andre tilsynsmyndigheter burde også delta i slike kontakter. På denne måten kunne man lokalt fange opp forsøks- og prosjekt virksomheter på en rask og ubyråkratisk måte.

Nordisk Råds medlemmer har følgende program for å bidra til et desentralisert samarbeide i Norden om miljøvern.

- Identifisere industrier eller andre anlegg som finnes i flere Nordiske land og som har likeartede miljøproblemer.
- Stimulere berørte industrier, bransjeorganisasjoner, kommuner, tilsynsmyndigheter etc. å prøve mulighetene for et samarbeide dem imellom om forskning og forebyggende tiltak på miljøområdet.

På dette grunnlag henstiller medlemmene i Nordisk Råd om å slutte seg til følgende:

- Å anbefale Nordisk Ministerråd om å sette i verk tiltak for å initiere et desentralisert samarbeide om miljøvernsspørsmål i samsvar med hva som angis i medlemsforslaget.
-

Sekretariatets merknader

Sekretariatet finner forslaget interessant og aktuelt, ikke minst sett i sammenheng med Brundtland-kommisjonens miljøvernrapport: "En jord", og Miljøverndepartementets/Norske kommuners sentralforbunds utviklingsprogram for styrket lokal miljøvernforvaltning.

Samarbeidet vil kunne føre til at kommunesektoren i de enkelte land vil kunne spare betydelige beløp ved å kunne benytte seg av resultatene av andre kommuners erfaringer og forskning, og vice versa.

Vedtak

Norske kommuners sentralforbund slutter seg til medlemsforslaget i Nordisk Råds anbefalinger om at det settes iverk tiltak for et desentralisert samarbeide mellom kommunene i Norden i miljøvernsspørsmål.

Oslo, 2. juli 1987

Nils Fr. Wisløff

Ragnar Akre-Aas

Norges industriforbund:

Samarbeidet på miljøvernområdet innen Norden har utviklet seg kontinuerlig de siste 10–15 år og har blitt et positivt element i arbeidet med å bedre miljøet.

De nordiske land møter de samme problemer og har i hovedsak de samme miljøprioriteringer. Fra industrihold er det ønskelig at samarbeidet også resulterer i mer ensartet regelverk. Fortsatt skaper miljøvernlovgivningen problemer for samhandelen innen Norden. Dette gjelder spesielt på kjemikalieområdet.

Samarbeidet skjer i form av nordiske konferanser og møter, felles utredninger om problemer og tiltak og samordnet forskningsinnsats. Initiativtagere kan være de nordiske samarbeidsorganene, forurensingsmyndighetene, industrielle organisasjoner eller faglige foreninger.

Samarbeidet er viktig og bør utvikles videre. Vi ser imidlertid ikke behov for spesielle nye tiltak fra Nordisk Ministerråds side. Det bør imidlertid fortsatt være en sentral oppgave for de nordiske samarbeidsorganisasjoner å ta initiativet til og støtte opp om samarbeidsprosjekter som nevnt ovenfor.

Oslo, 8. september 1987

Norges industriforbund

Knut Lofstad

Adm. direktør

Sverige

Koncessionsnämnden för miljöskydd:

Från sina utgångspunkter har koncessionsnämnden i och för sig ingen erinran mot rubr. medlemsförslag. Nämnden ifrågasätter dock om inte tillräckliga kontakter redan finns mellan företag, branschorganisationer etc. i de nordiska länderna.

Stockholm den 25 augusti 1987

Stig Olof Svärd

Svenska kommunförbundet:

Svenska kommunförbundet ser mycket positivt på ett nordiskt miljö-samarbete. Mot bakgrund av att miljöföreningar såväl i havsvatten och grundvatten som i luft sprids över såväl regionala som nationella gränser, ser förbundets styrelse stora fördelar med ett gemensamt och likartat synsätt på miljöskyddsarbetet i Norden.

Då miljörisker och miljöpåverkan akut främst drabbar omgivningen lokalt i anslutning till olika anläggningar är det på denna lokala nivå som det konkreta miljöskyddsarbetet måste utföras. Det är därför av största vikt att ett decentraliserat samarbete om miljöskyddsfrågor även omfattar de regionala och lokala tillsynsmyndigheterna vid annan verksamhet med stor miljöpåverkan t. ex. trafik, energiproduktion, transport av farligt gods och jordbruk. Fördelarna ur miljösynpunkt är uppenbara med ett gemensamt nordiskt synsätt även inom dessa sektorer.

Svenska kommunförbundets styrelse tillstyrker förslaget.

Avslutningsvis vill styrelsen framhålla att Svenska kommunförbundet är berett att medverka vid konferenser, seminarier och utbyte av personkontakter och information inom ramen för ovanstående förslag.

Stockholm den 4 september 1987

Svenska kommunförbundet

Lars Eric Ericsson

Landstingsförbundet:

Medlemsförslagets inriktning mot ett mera decentraliserat arbete med miljöskyddsfrågorna överensstämmer med den pågående utvecklingen i Sverige. Strävan är att i allt högre grad göra industrier och andra anläggningar delaktiga i miljöskyddsarbetet. Syftet är att förstärka "egentillsynen" av anläggningar genom att i ökad utsträckning göra dessa ansvariga för genomförandet av miljökonsekvensundersökningar och kontrollprogram. En statlig utredning om det offentliga miljöskyddets organisation avser vidare att inom kort föreslå en decentralisering av miljötillsynen till primärkommunerna.

Styrelsen har inget att erinra mot medlemsförslaget. Om liknande förutsättningar finns i de övriga nordiska länderna kan ett ökat lokalt samarbete bli möjligt.

Stockholm den 3 september 1987

Landstingsförbundet

Gunnar Hofring

Walter Slunge

Svenska hälso- och sjukvårdens tjänstemannaförbund (SHSTF):

Ett konkret informationsutbyte mellan de direkt berörda inom Norden bör leda till en intensifiering och utveckling av miljöskyddsarbetet.

SHSTF instämmer i förslaget.

Stockholm den 27 juli 1987

Svenska hälso- och sjukvårdens tjänstemannaförbund

Birgitta Svensson

2:e vice ordförande

Stefan Lundberg
Förbundsombudsman

Medlemsförslag

om en förbättrad nordisk informationsverksamhet

(Väckt av *Bernhardt Tastesen* samt *Mikko Elo*, *Eiður Guðnason*, *Grethe Lundblad*, *Pekka Tuominen* och *Kåre Øvregard*)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk Råd, Juridisk Udvalg:

Juridisk Udvalg er positiv over for hensigten med medlemsforslaget, nemlig at øge informationsvirksomheden. Udvalget finder, at det vil være en god ide, at der ansættes en journalistisk medarbejder på fuldtid i alle de nationale delegationssekretariater for at højne det gensidige informationsniveau. Udgifterne hertil bør afholdes over de nationale budgetter og ikke over det fællesnordiske budget, mener udvalget.

Udvalget skal i øvrigt henlede opmærksomheden på, at en henstilling om dette bør rettes til Nordisk Råds Præsidium og ikke til Nordisk Ministerråd.

Med hensyn til udarbejdelse af basisinformationsmateriale er det udvalgets opfattelse, at det bør undersøges nærmere, om ikke de samlede nordiske bevillinger, der i dag gives til dette, vil kunne anvendes på en mere hensigtsmæssig måde.

Juridisk Udvalg vil derfor foreslå, at Kulturudvalget overvejer at medtage en henstilling i "klempunktet" om, at der foretages en fælles udredning af organisationen af den nordiske informationsvirksomhed – dvs. både Nordisk Råds og Nordisk Ministerråds.

Sigtuna, den 20. januar 1988

Bernhardt Tastesen
Udvalgsformand

Nordisk Råd, Den Danske Delegation:

Nordisk Råds Danske Delegation har på sit møde den 27. maj behandlet medlemsforslaget om en forbedret nordisk informationsvirksomhed. På baggrund af delegationens drøftelser kan det oplyses, at delegationen ikke finder, den på nuværende tidspunkt har grundlag for at udtale sig nærmere om medlemsforslaget; delegationen har derfor henvist sagen til behandling i partigrupperne. Det kan dog bemærkes, at det er delegationens opfattelse, at hvis der etableres en ordning med nationalt placerede nordiske informationsmedarbejdere, må det sikres, at der bliver mulighed for individuelle modeller for hvert land.

København, den 2. juli 1987

Henrik Hagemann

Nordiska rådet, Finlands delegation:

Delegationen beslöt efter diskussion konstatera, att saken ej är mogen för avgörande på basen av medlemsförslaget utan att detta kräver precisering och konkretisering ävensom tilläggsutredningar.

Delegationen, som förhåller sig positiv till ett utvecklande av informationsverksamheten, beslöt avstå från att avge utlåtande i ärendet och konstaterade, att den förda diskussionen skulle få utgöra vägledning för delegationens medlemmar vid frågans behandling inom rådsorganen.

Helsingfors den 6 november 1987

Håkan Branders
Generalsekreterare

Norðurlandaráð, Íslandsdeild:

Íslands deilgation delar förslagsstállarnas uppfattning att en effektiv information om nordiskt samarbete är en viktig motvikt mot den massiva information som nordiska medborgare konfronteras med från annat håll. Deilgationen ser det som ett problem i detta sammanhang att den gemensamma planering av Nordiska rådets och Nordiska ministerrådets informationsverksamhet som avsågs i informationskommitténs s. k. testamente i praktiken inte har kommit till stånd i den form som avsågs. Någon egentlig gemensam nordisk informationsplan för verksamheten har man t. ex. inte

kunnat enas om. Delegationen är av den principiella åsikten, att delegationerna själva bör bestämma över det nationella informationsarbetet och avgöra hur de nationella informationsbehoven tillgodoses. Detta gäller även frågan om anställning av informationspersonal. Delegationen ser det självfallet som en fördel om delegationerna har möjlighet att anställa professionell informationspersonal. Delegationen framhåller dock, att det varken bör vara Nordiska ministerrådets eller rådssessionens sak att fatta beslut därom.

Reykjavik den 2 juni 1987

(Ej Sign.)

Nordisk Råd, Den norske delegasjon:

 Delegasjonen konstaterte at forslaget ville bli drøftet i de nordiske parti-grupper umiddelbart før det skal behandles i h. h. v. Juridisk utvalg og Kulturutvalget.

Delegasjonen besluttet derfor å ta det fremlagte materiale til etterretning og avsto fra å utforme en uttalelse om A 800/k ved denne anledning.

Åbo, 9. november 1987

For delegasjonen

Gudvin Låder Ve

Nordiska rådet, svenska delegationen:

Den problemställning som medlemsförslag A 800/k tar upp har tidigare aktualiserats av såväl Ministerrådssekretariatet som Presidiesekretariatet och berörts av Föreningarna Norden, som upprepade gånger anmält intresse att få spela en mer aktiv roll främst när det gäller att föra ut informationsbudskapet.

Redan i informationskommitténs s. k. testamente konstaterades att enighet råder både om informationens "innehåll" (resultatredovisning samt "stora" respektive "aktuella" frågor) och om "målgrupper" (massmedia, skolan och politiska partier). När det gäller "medlen" har dessa diskuterats i olika sammanhang men endast generella synpunkter, ej direkta riktlinjer, föreligger. Den "samordning"/"distribution" som medlemsförslaget i första hand tar upp kan vad samordningen angår sägas ha funnit former, *dels* genom det samråd som förutsättes föregå den för ministerrådet och Nordiska rådet gemensamma informationsplanen, *dels* genom det

informella samarbete som sker mellan Nordiska rådets och Nordiska ministerrådets informationssakkunniga, vilka tillsammans med "nationella" representanter vid fyra–fem möten årligen dryftar frågor av gemensamt intresse. Härutöver kan nämnas, att den svenska delegationens informationssekreterare har en fortlöpande kontakt med Föreningen Norden och ingår i dess informationsnämnd sedan ett år tillbaka.

Det finns sålunda redan fasta former för *gemensam planering och ett samordnat genomförande* av informationsåtgärder. Problemet är att detta ändock inte fungerar på ett tillfredsställande sätt. "Den gemensamma informationsplanen" är exempelvis inte en gemensam plan i den mening man vanligen lägger in i orden utan utgör en förteckning över de enstaka åtgärder som Nordiska ministerrådet eller Nordiska rådet planerar var för sig och där den andra parten är beredd att gå in som med-finansiär. Här skulle krävas ett förtroligt, fortlöpande, informellt utbyte av underhandsinformation från de två gemensamma sekretariaten till de övriga informationsorganen. Om beredningen på tjänstemannaplanet fungerar som avsett är och i de nyssnämnda arbetsformerna så skulle informationsfrågorna inte behöva vara ständigt återkommande problem-punkter på delegationernas och presidiets föredragningslistor. Den svenska delegationen finner det även rimligt att beträffande konkreta informationsåtgärder rådgöra med referensgrupper som presenterar avnämarna.

Vad *centralpunkten i medlemsförslaget* angår, vore det naturligtvis i högsta grad angeläget att varje nationell delegation finge en väsentlig förstärkning, helst en handläggare enbart för informationsfrågor (något som tidigare föreslagits i ett flertal sammanhang bl. a. av den s. k. femman-na/Benkowkommittén). Enligt den svenska delegationens mening är det de nationella delegationerna som bäst bedömer och avgör hur olika nationella informationsbehov tillgodoses (utbildningsväsende, organisationsliv, personkontakter etc.). Beslut om och finansiering av sådana åtgärder måste emellertid vara varje lands ensak. Till en central subventionering från Nordiska ministerrådet eller Nordiska rådet ställer vi oss avvisande. En etablering av nationella informationskontor skulle innebära en dubblering som vore inte bara onödigt kostnadskrävande utan också orimlig av bl. a. nationella hänsyn (delegationernas inflytande, kompetensfrågan etc.).

Svenska delegationen finner det angeläget att rådets befintliga informationsresurser utnyttjas effektivt och i samklang med de stora informationsbehov som föreligger samt att samarbetet med de naturliga nordiska medintressenterna förbättras. Delegationen finner det naturligt att Nordiska rådets presidium upptar en dialog med Föreningen Norden om hur informationssamarbetet kan förbättras, alltifrån vardaglig informationsservice till större gemensamma informationsåtgärder. Likaledes borde det vara naturligt att Föreningarna Nordens centrala kanslier inbjöds till de planerings- och samordningsmöten som övriga nordiska informationssakkunniga håller. I synnerhet borde detta gälla de möten som varje höst ägnas åt

det kommande årets informationsplaner. För Island och de självstyrande områdena kunde Nordens Hus ges ökade resurser för informationsändamål.

Stockholm den 2 juni 1987

Karin Söder

Medlemsförslag

om det nordiska samarbetet på vuxenutbildningsområdet

(Väckt av Lena Öhrsvik samt Dorte Bennedsen, Eiddur Guðnason, Saara-Maria Paakinen, Pekka Tuominen och Kåren Øvregaard)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Styringsgruppen for nordisk samarbejde vedr. folkeoplysning og voksenundervisning:

Gruppen vil blot oplyse, at den i sit bidrag til nordisk kulturhandlingsplan (jfr. Nordisk råds rek. nr 2/1986) har fremsat forslag til styrkelse af samarbejdet med hovedvægt på erfaringsudveksling om forsøgs- og udviklingsarbejde. Styringsgruppen har ønsket at fremme samarbejdet under rubrikken livslang læring med hovedvægt på nogle undertemaer. Endvidere videreføres arbejdet med indsamling af information om forskning, forsøgs- og udviklingsprojekter på området i de nordiske lande i det øjemed at styrke udveksling af erfaringer mellem landene.

København, den 12 oktober 1987

På vegne af styringsgruppen

Guðný Helgadóttir

Nordens folkliga akademi:

Idet vi tilslutter os den argumentation og henstilling, som fremføres i medlemsförslaget og generelt har udtalt os om emnet i "Ide- og handlingsplan for Nordens folkliga akademi 1987", skal vi her begrænse os til nogle tanker vedrørende det almene perspektiv i "livslang læring".

Vore erfaringer fra akademiets arbejde siger os, at miljø og sociale omstændigheder er helt afgørende faktorer i menneskets indlærings situa-

tioner. Det gælder i særlig grad for de uddannelsesfremmede, for hvem det traditionelle uddannelsessystem ofte er identitets-truende.

Vi stiller os det spørgsmål, om vi ikke i kampen for lige stilling og lige værdighed – "att minska utbildningsklyftorna mellan vuxne medborgere" – må være både mere nuancerede og mere præcise, når vi taler om det almene uddannelsesnivaу.

Hvis vi gør kundksab til noget entydig – det som bringer nogen mod succes – skaber vi ofte nederlagssituationer hos andre. Er det sikkert, at de ældre skal indhente samme kundskaber, som de yngre allerede har? Er det sikkert at indvandrerkvinderne har samme kundskabsbehov som akademiker-døtrene? Kundskabsoptagelse er sjældent vellykket, hvis der ikke er overensstemmelse mellem identitet og læring. Derfor bør "hverdagslivs-læringen" have samme kompetance som uddannelsen til arbejdsmarkedet.

Ved at markere dette forhold er vi næppe i modsætning til medlemsforlaget, men vi mener, det er vigtigt at fastholde synspunktet, idet de begrænsede økonomiske resourcer let presser en "livslang-lærings-reform" over i en merit-tilpasset lovgivning, som ikke tilgodeser det enkelte menneskes behov for at vokse i forhold til det, man identificerer sig med.

Hvis voksenundervisningens målsætning alene bliver at flytte mennesker fra den ene position til den anden, ender det let med, at kundskaben om menneskers liv og bestræbelsen på at give hverdagslivet myndighed forbeholdes de sociale myndigheder.

Kungälv, den 20 august 1987

Frederik Christensen

Rektor

Nordiska akademikerrådet (NAR):

1. Generelt

Voksenopplæringen utgjør en del av det utdanningspolitiske område som gjennom mange år har fått en betydelig verbal og oratorisk anerkjennelse, men som i alminnelighet har vært gjenstand for en svært beskjeden realpolitisk oppmerksomhet og ressurstildeling.

NAR vil derfor hilse velkommen ethvert initiativ som kan bidra til å styrke en reell opp-prioritering av voksne menneskers utdanningsbehov.

2. Begrepsinnholdet

NAR vil innledningsvis peke på at begrepet voksenopplæring har et svært uensartet og lite instrumentelt anvendbart innhold.

For konkret politiske, budsjettmessige og administrative formål må be- grepet brytes opp i en rekke begreper, som igjen må gis sine særegne pedagogiske, administrative eller andre avgrensninger.

Utan å gå inn i forsøk på en fullstendig begrepsavklaring ønsker NAR å trekke fram begrepene etterutdanning og videreutdanning som vesentlige premisser for praktisk utforming av innhold og virkemidler i en politikk for voksenopplæring/livslang læring.

Etterutdanning kan defineres som:

''faglig ajourføring som setter yrkesutøver istand til å fylle sin stilling i samsvar med de krav som utviklingen i faget stiller''.

Etterutdanning kan også omfatte mer elementær opplæring i nødvendige hjelpfag eller tilgrensende fag.

Videreutdanning er:

''tilleggsutdanning som kan gi eller gir økt formell kompetanse som grunnlag for avansement eller lønnsopprykk''.

Å trekke skillelinjene klart og entydig er ikke alltid lett, blant annet fordi etterutdanning kan ha omfang som nærmer seg videreutdanning og fordi videreutdanningsenheter også kan benyttes i etterutdanningsammenheng. Likeledes kan flere etterutdanningsenheter i sum utgjøre videreutdanning. Begge deler må sees i sammenheng med utviklingen av yrkes rollene og den enkeltes behov ut fra karriere og jobbinnhold. Slik sett faller begge innenfor arbeidsgivers interesseområde og ansvarsfelt.

Når det likevel kan være nyttig å opprettholde et skille, er det blant annet fordi ansvaret for finansieringen faller noe ulikt ut. Det bør være arbeidsgivers ansvar å sørge for, praktisk og finansielt, at de ansatte gis mulighet for tilstrekkelig *etterutdanning* slik at de kan holde seg faglig oppdatert og oppfylle de krav stillingen setter. Etterutdanning er primært et gode for arbeidsgiveren.

Ansvar for *videreutdanning* faller i prinsippet på den enkelte arbeidstaker. Dette er selvsagt ikke til hinder for at partene gjennom avtaler o. l. kan fastsette noe annet. Arbeidsgivers klare ansvar er blant annet å legge forholdene til rette. Men videreutdanning bør primært sees som et gode for arbeidstakeren.

Det kan trekkes et skille mellom to former for etterutdanning:

a) Den kontinuerlige faglige ajourføring som den enkelte driver i tilknytning til sitt daglige arbeid, blant annet ved studium av faglitteratur og diskusjon med fagfeller.

b) En mer systematisk faglig ajourføring av større omfang og dybde, samt mer elementær opplæring i nødvendige hjelpfag eller tilgrensende fag.

Begge disse formene for etterutdanning må oppprioriteres kraftig. Det er viktig at arbeidsgiver utformer en personalpolitikk som fremmer en kontinuerlig utvikling og læringsprosess hos medarbeiderne. I denne sammen-

heng er det særlig viktig å utvikle organisasjons- og arbeidsmønstre som skaper gode læringsmuligheter.

3. *Behov*

Medlemsforslaget peker på behovet for å skape rettferdighet mellom generasjoner som en vesentlig del av en politisk begrunnelse for behovet for voksenopplæring. NAR avviser ikke, dette, og støtter ressursanvendelse og tiltak som iverksettes for dette formål. Men det er viktig – ikke bare for NAR som organisasjon for det store flertall av langtidsutdannede i Norden – men også for samfunnets utvikling og næringslivets konkurransedyktighet, at voksenopplæring som politisk begrep i en kamp om ressurser er mer enn uttrykk for teoretisk rettferdighetstenkning mellom generasjoner. En offensiv voksenopplæringspolitikk for framtidens behov må også ta utgangspunkt i at kunnskap og ferdigheter representerer samfunnskapital, som i likhet med de fleste kapitalformer er gjenstand for kapitalslit, foreldelse og behov for fornyelse.

Og behovet for oppdatering, fornyelse og viderutvikling av kunnskaper er idag uomtvistelig stort. En del av bakgrunnen for dette er økningen i utdanning i seg selv. I og med at fler og fler arbeidstakere har fått en omfattende grunnutdanning oppstår det behov for å vedlikeholde og videreutvikle denne. Å være yrkesaktiv medfører at en lærer og utdanner seg videre i jobben, samtidig vokser behovet for en systematisk ajourføring og oppdatering av grunnutdanningen.

Den økende hastigheten i samfunnsutviklingen medfører en stadig raske framvekst av nye jobber, mens gamle jobber forsvinner eller de gis nytt innhold. Dette fører for det første til problemer for utdanningssystemet i å fylle de endrede behov og krav arbeidslivet stiller. Arbeidstakere med grunnutdanning fra noen år tilbake opplever på sin side ofte at utdanningen er blitt eller er i ferd med å bli foreldet eller utilstrekkelig ved overgang til ny stilling. For de som sitter i sine stillinger fører nye arbeidsoppgaver og ny teknologi m. m. til at utdanningen foreldes. I begge tilfelle er det behov for oppdatering og fornyelse av kunnskap.

Dette dokumenteres blant annet i en undersøkelse Norges almenvitenskapelige forskningsråd (NAVF) har foretatt av universitetskandidater med eksamen fra et tiår tilbake. Praktisk talt 9 av 10 oppgir at de har god bruk for etter- og videreutdanning.

Utviklingen innen de enkelte fag fremmer også behovet for oppdatering og videreutdanning. Fornyelsen av tradisjonelle fag og disipliner, utviklingen av nye metoder m. v. fører til at utdanning foreldes langt raskere enn tidligere.

4. *Voksenopplæring for alle*

NAR støtter tanken om at voksenopplæringen i større grad bør engasjere seg for å bidra til å bryte en kjønnsbundet tradisjonell tilnærming til ulike

typer kurs og utdanning, både i yrkesmessig sammenheng og i mer fritidspreget virksomhet. Begge deler vil på lang sikt kunne bidra til en friere valgsituasjon for begge kjønn når det gjelder både yrkesvalg og fritidsinteresser.

Våre samfunn preges i stadig større grad av at vi er flerkulturelle og flerspråklige. Innvandrerne er en viktig og tildels utnyttet ressurs for våre land. Det dreier seg ikke bare om, slik forslaget framhever, å hjelpe folk med liten eller ingen skolebakgrunn. Dette er viktig nok, men de fleste innvandrere *har* en utdanning som vi ikke vet hvordan vi skal forholde oss til. Å lage utdanningstilbud og kurs som er differensierte, og som både kan ta vare på og bruke det innvandrerne kan og representerer, og samtidig fungere tilpassende til nordisk samfunns- og arbeidsliv er i den henseende nødvendig. Det er også viktig at den kunnskap ikke minst innvandrerkvinnene har kan komme til uttrykk i ulike typer kurs, der de kan være kursledere for sine nordiske medborgere, enten det er i fritidspregede kurs i sitt hjemlands mat- eller formingstradisjoner, eller etterhvert som språklærere, tolker eller på andre måter.

NAR støtter de foreslåtte tiltak for å trekke nye grupper til voksenopplæringen, også grupper som har negative opplevelser knyttet til sin egen skoletid og dermed dårlig selvtillit i forhold til egen utdanning. Vi tror imidlertid at hverken lovfestede støtteordninger eller mer psykologisk pregede motivasjonstiltak vil lykkes, dersom de som søker slik utdanning ikke blir møtt med pedagogisk kvalifisert personale som kan sørge for at ikke de negative opplevelsene vil komme til å gjenta seg. Det er av stor betydning at de som skal drive med voksenopplæring er/blir kvalifiserte for oppgavene gjennom pedagogisk utdanning.

Vi vil påpeke at vi tror at lærerutdanningsinstitusjonene og universitetene i Norden bør kunne spille en viktig rolle i en utvidelse av voksenopplæringsvirksomheten. Den pedagogiske og faglige ekspertisen som er samlet der og som har erfaring i å undervise voksne vil kunne fungere som ressurspersoner i dette arbeidet dersom de blir trukket aktivt inn i det.

Voksenopplæringen har potensiale til å spille en langt viktigere rolle i samfunnets utvikling enn tidligere, både når det gjelder arbeidsliv, fritid og samfunnsliv for øvrig. Dette avhenger av en intensivert satsning på "livs-lang læring", både hva motivering og økonomisk innsats angår. Det viktigste er imidlertid at man sørger for, gjennom godt tilrettelagte pedagogiske tilbud, at deltagerne og samfunnet forøvrig oppfatter dette som meningsfylt og utviklende. Hvis ikke, vil virksomheten lett kunne degradere til mer eller mindre tilfeldig kursvirksomhet som i beste fall kan ha en sosial funksjon.

Mot bakgrunden av detta tillstyrker Nordiska akademikerrådet medlemsförslaget om ett förstärkt samarbete mellan de nordiska länderna på vuxenutbildningsområdet, och betonar härvid vikten av en sådan fortbildning (efterutdanning) och vidareutbildning som kan befrämja arbetskraf-

tens rörlighet. Ett visst erfarenhetsutbyte förekommer redan. Samordning av forskning, försöks- och utvecklingsarbete är naturligtvis också värdefull i den mån FOU-insatserna är relevanta för de olika ländernas behov och problem.

Helsingfors 12. august 1987

Nordisk akademikerråd

Mona Hemmer

Generalsekreterare

Nordiska unionen för arbetsledare, tekniska funktionärer och andra chefer (NAU):

NAU stöder tanken, att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att förstärka samarbetet beträffande vuxenutbildning genom erfarenhetsutbyte och samordning av forskning samt försök och utredningsarbete inom detta område.

Medlemsförslaget innehåller flera goda förslag vilka är värda att understödjas. Synpunkten kräver dock att ytterligare vidareutvecklas.

Vuxenutbildningens behov kan i huvudsak härledas från arbetslivets behov. Behoven varierar beroende på olika arbetsuppgifter och personer och vad innehållet och tidpunkten beträffar och är förknippade med en förändring. Var och en har tidvis behov av fortbildning.

Emedan personalen ofta har den bästa uppfattningen om det egna behovet för fortbildning bör personalens möjligheter att påverka planeringen av den egna fortbildningen förbättras.

Eftersom näringslivet har nytta av den vidareutbildning, som förbättrar yrkesfärdigheterna, bör arbetsgivarens ansvar för finansieringen av vuxenutbildningen betonas. Tryggheten av finansieringen i alla omständigheter förutsätter även att finansieringssystemen bör utvecklas.

Vuxenutbildningen bör motsvara arbetslivets förnyade krav och bör utvecklas så att det motsvarar informationssamhällets krav. Målsättningen bör vara ett system, där arbete och utbildning sammanfogas i en gynnsam växelverkan.

Vuxenutbildningen bör motsvara undersökta krav, så att största möjliga nytta erhålles. Utgående från vuxenutbildningen och forskningen om dess

olika behov borde Nordiska rådet vidtaga åtgärder för att färdigställa ett samnordiskt forskningsprogram för vuxenutbildningen.

Helsingfors den 21 augusti 1987

Nordiska unionen för arbetsledare, tekniska funktionärer och
andra chefer.

Jorma Reini
Ordförande

Förbundet Nordisk vuxenupplysning (FNV):

Förbundet Nordisk vuxenupplysning (FNV) är en folkbildningsorganisation med hela Norden som arbetsfält. FNV har medlemsorganisationer i samtliga fem nordiska länder. Förbundets mål är att verka för nordiskt samarbete inom folkbildningsområdet i sin helhet, men med särskild betoning på det kulturella området.

FNV instämmer i de synpunkter som inledningsvis framförs i medlemsförslaget, att det finns mycket att vinna på ett förstärkt samarbete på vuxenutbildningsområdet.

FNV har sedan 1970 bedrivit sådant samarbete. Detta samarbete har varit till stor nytta för FNVs medlemsorganisationer eftersom erfarenhetsutbytet stimulerat den egna verksamheten. I flera fall har man kunnat utnyttja studiematerial från ett annat nordiskt land vilket haft gynnsamma ekonomiska konsekvenser. Men framför allt har detta samarbete varit till nytta för utvecklingen av det nordiska samarbetet. Fler personer har genom de gemensamma aktiviteterna blivit informerade om de nordiska frågorna. Fler personer har blivit engagerade att delta i det nordiska samarbetet.

FNV instämmer också i behovet av en vuxenutbildningens förnyelse. För oss är det då naturligt att främst tänka på sådan förnyelse som har att göra med det nordiska samarbetet. Som exempel kan nämnas utvecklingen på det näringspolitiska området som på många sätt kommer att påverka det nordiska samhället. Det är viktigt att så många som möjligt kan delta i studier och diskussioner om denna utveckling för att i vanlig demokratisk ordning kunna påverka den.

Folkbildningen har i hela Norden varit en del av den demokratiska utvecklingen. I alla våra nordiska länder finns det många exempel på vad folkbildningen betydde som skola för dem som fått uppdrag inom olika demokratiska organisationer. Enligt FNVs uppfattning kommer det i framtiden alltjämt vara en väsentlig uppgift för folkbildningen att både stimulera och engagera medborgare att delta i utvecklingen av samhället. Den uppgiften kommer att öka särskilt när vi rör oss på nordiskt plan.

FNV instämmer i förslaget om förstärkning av samarbetet beträffande vuxenutbildning genom erfarenhetsutbyte och samordning av forskning samt försöks- och utvecklingsarbete inom detta område.

Vi har under årens lopp kunnat notera det stora behov som finns av samordnade insatser. På det pedagogiska området är frågeställningarna mycket likartade vilket är en god grund för samverkan. Under 1987 kommer FNV på uppdrag av sina medlemsorganisationer att dokumentera nationella åtgärder inom bla följande områden: Kvinnors betydelse för folkbildning och folkbildningens betydelse för kvinnor, Demokratins utveckling i större tätorter, Nordmiljö, Norden finns (näringslivsutvecklingen i Norden), Jobbskaping. Ett tredje område som väl lämpar sig för samordnade insatser gäller de nordiska språken. I år anordnar FNV kurser i danska och finska språken. Under 1988 tillkommer också isländska språket. Alla dessa projekt är också att betrakta som pedagogiskt utvecklingsarbete. Även om likheterna är stora när det gäller kulturell, historisk och språklig bakgrund i Norden, så tillkommer ändå omständigheter vid nordiskt rekryterade arrangemang som skapar speciella pedagogiska krav.

Enligt vår uppfattning finns det mycken erfarenhet samlad inom de nordiska samverkansorganisationerna på folkbildningens område. Dessa organisationer kommer också i framtiden att vara mycket lämpliga för att ansvara för en stor del av de samordningsuppgifter som antyds i medlemsförslaget. De inom FNV samverkande organisationerna uppbär för sin verksamhet i respektive land nationella bidrag, vilka primärt skall användas för verksamheten i det egna landet. För den nordiska verksamheten krävs andra medel.

Den förstärkning som medlemsförslaget talar om, bör enligt FNVs mening ställas till dessa samverkansorganisationers förfogande. Därigenom ges möjligheter för dessa organisationer att på ett effektivare sätt kunna ge spridning åt den erfarenhet som redan finns. En sådan åtgärd skulle också göra dessa samverkansorganisationer mer beredda att möta de behov som det framtida nordiska samarbetet skapar.

Lidingö den 23 juli 1987

Ragnar Mannil
Ordförande

Olle Edelholm
Verkställande

Nordisk konservativ studienämnd (NKS):

Motionärerna utgår från bedömningen, att vuxenutbildningen "kommer att få en allt mer central roll i de nordiska ländernas utbildningssystem" och att mycket finns "att vinna på ett förstärkt nordiskt samarbete på vuxenutbildningens område".

Nordisk konservativ studienämnd instämmer med motionärerna i denna bakgrundsteckning. I själva verket är vuxenutbildningens betydelse redan i dag fullt erkänd i de nordiska länderna. Endast utbildningsformerna och omfattningen av det ekonomiska samhällstödet diskuteras, varieras – och ifrågasätts.

Beträffande önskvärdheten av "ett förstärkt nordiskt samarbete" är detta just NKS' syfte och strävan, då det gäller *en* av vuxenutbildningens former. Huruvida motionärerna är närmare bekanta med folkbildningen och studieförbundens vuxenutbildningsarbete framgår inte av medlemsförslaget, som genomgående är hållet i mycket allmänna ordalag och i övrigt närmast tycks avse arbetslivsutbildningen.

Nedan lämnas synpunkter på förslagets tre delavsnitt och på slutklämmens två punkter.

Vuxenutbildningen hittills

Den historiska rapsodin är alltför kortfattad. Dessutom är hela avsnittet ensidigt och godtyckligt värdeladdat, när det som *enda* exempel på vuxenutbildningens hittillsvarande insatser kraftigt apostroferar dess betydelse för kvinnans "möjligheter till att övergå från arbete i hemmet till förvärvsarbete".

Framtiden – vuxenutbildningen får nya funktioner

Motionärerna pekar här först på vuxenutbildningens betydelse för invandrarna. Det är ett bra exempel, där inte minst studieförbundens insatser varit avgörande, för svensk del alltsedan mitten på 60-talet, då arbetskraftsinvandringen sköt fart.

Behovet av en "återkommande utbildning" och "en livslång inlärning" på grund av framför allt den snabba tekniska utvecklingen är väl dokumenterat och styrker det inledande resonemanget om vuxenutbildningens centrala roll. En tämligen naturlig följd blir också, att "distinktionen mellan arbete, fritid och undervisning blir ... oklar". Tillägget "i viss mening" gör även själva konstaterandet oklart.

Motionärerna gör sig då och då skyldiga till generaliseringar, som fördunklar framställningen. I fjärde stycket s. 2 hävdas t. ex. "att den traditionella formen för vuxenutbildningen är otillräcklig". Vilken form av vuxenutbildning avses? Åtminstone folkhögskolekurser, korrespondensundervisning och studiecirklar får anses vara välutvecklade traditionella former av vuxenundervisning, till vilka ytterligare några har fogats med åren. Är det kanske den gamla ungdomsskolans katederundervisning som föresvävar förslagsställarna, när de beskriver "den traditionella formen" som otillräcklig?

Sant är dock, att alla inte nås av budskapet – eller är beredda att följa det, exemplifierade reformer till trots. Men grunden för vuxenutbildningen har hittills varit – och måste fortsätta att vara – individens frihet och frivillighet. Inbegripet friheten att *avstå* från utbildning.

Vuxenutbildning för alla

NKS instämmer gärna i detta styckes första påstående. "Det finns således i hela Norden ett stort behov av insatser för vuxenutbildning". Att deltagarna i den fria och frivilliga bildnings- och utbildningsverksamheten upplever denna som "ett sätt att nå en mer meningsfull fritid" är också visst och sant.

Även motionärernas definition av vuxenutbildningens mål är alltför knapphändig och snäv, sett ur de fria bildningsorganisationernas synvinkel. Hela bildnings- och kultursektorn tappas bort. Vuxenutbildningen måste känna ansvar för *hela* människan, för människan som individ och som samhällsmedlem. Distinktionen mellan "arbete, fritid och undervisning" ansåg motionärerna vara oklar, en distinktion mellan individens olika roller är ännu omöjligare att göra: människan är i varje situation sin egen utgångspunkt och måste genom vuxenutbildningen få hjälp till självutveckling – såväl med att inhämta nya faktakunskaper som att uppleva, känna och förstå. Vuxenutbildningens mål är varken att konstruera robotar eller att minska den tekniska fulländningsgraden mellan olika robotar. Målet är människan, hela människan. Det beskrivande tredje stycket s. 3 uttalar ambitionen "att öka medborgarnas möjligheter att förstå och delta i det sociala, kulturella och politiska livet". Det låter bättre som beskrivning av en vid och individinriktad vuxenutbildning.

Att "insatser på utbildningsområdet, inkl vuxenutbildningen" inte skall "ses isolerat från andra samhällsinsatser" torde vara generande självklart liksom att "en höjd allmän utbildningsnivå får positiva effekter även inom områden som traditionellt (!) betraktas som hörande till arbetsmarknads- eller socialpolitik".

Mitt på s. 3 återkommer motionärerna till de traditionella utbildningsformernas otillräcklighet. Det finns då anledning att ånyo påpeka, att den "traditionella" utbildningsformen studiecirkel i sig är tämligen väl "pedagogiskt och ekonomiskt" anpassad "till dem som av olika skäl är korttidsutbildade och/eller svagt motiverade för att delta i vuxenundervisning". Även andra "utbildningsformer" torde f. ö. ha anpassats för skiftande behov. Vilka ytterligare kompletteringar av utbildningsformerna har föresvävat motionärerna?

Den uppsökande verksamheten har enligt motionärerna stor betydelse. Värdet av sådan uppsökande verksamhet skall inte förringas, men NKS vill påstå, att erfarenheterna är blandade. I Sverige har staten under en följd av år anslagit miljontals kronor till uppsökande verksamhet på arbetsplatser och i bostadsområden. Effekten står, enligt NKS' uppfattning, knappast i rimlig relation till insatsen. Dessutom återkommer NKS till vad som anförts ovan om individens frihet, innefattande rätten att även säga nej till studier och utbildning.

I medlemsförslagets sista stycken uppehåller sig motionärerna i ännu högre grad än tidigare vid den rent arbetsmarknadsmässiga vuxenutbild-

ningen/personalutbildningen och de ekonomiska förutsättningarna för denna. NKS avstår från att kommentera dessa för folkbildningsorganisationer något perifera frågor. När det gäller finansieringsfrågorna måste dessa dock, enligt NKS' mening, överlämnas till varje enskilt land för avgörande.

Avslutningsvis är Nordisk konservativ studienämnd beredd att *tillstyrka punkt 2* i motionärernas hemställan, avseende ett förstärkt nordiskt samarbete inom vuxenutbildningsområdet.

Däremot är NKS *ej beredd att tillstyrka punkt 1* avseende de principiella riktlinjerna. Som framgått ovan är NKS kritisk till olika delar av motionärernas framställning. Den allmänna fritidsundervisningen borde ha framhävts starkare, eftersom den utgör basen för en väl fungerande och flexibel formell utbildningssektor. Den breda folkbildningsverksamheten är inte bara nödvändig för en engagerad samhällsdebatt, utan också förutsättningen för den teknologiska och kulturella utvecklingen i de enskilda nordiska länderna. Medlemsförslagets "principiella riktlinjer" innebär, enligt NKS uppfattning, en alltför snäv och begränsad syn på vuxenutbildningen och dess uppgifter.

Uppsala den 24 augusti 1987

Nordisk konservativ studienämnd

Enligt uppdrag

Åke Norén

Generalsekreterare

Nordens fackliga samorganisation (NFS) har i skrivelse den 23 juni 1987 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

ABF i Norden:

— — — kan i stort sett instämma i den beskrivning av vuxenutbildningens situation, som görs i medlemsförslaget.

Vi menar emellertid att det inte är tillräckligt med ett instämmande i riktlinjerna från Nordiska rådet, utan att det också krävs ekonomiska resurser i den gemensamma nordiska budgeten som kan ställas till förfogande för samarbete mellan de olika organisationerna och institutionerna, som arbetar konkret med vuxenutbildning.

Eftersom vuxenutbildning anordnas av en mängd olika folkbildningsorganisationer, folkhögskolor, statliga och kommunala organ, institutioner och företag är det viktigt att var och en av dessa former får en möjlighet att utbyta erfarenheter och utveckla samarbetet över gränserna.

Däremot tror vi inte att det är fruktbart att, som man hittills gjort inom det nordiska vuxenutbildningssamarbetet, försöka att samla alla dessa olika anordnare under ett tak.

Vi vill här hänvisa till vad vi skrev redan i yttrandet över Nordiska ministerrådets förslag om kultursamarbetet (*B 37/k*):

Då ABF i Norden är en vuxenutbildningsorganisation skall vi här inskränka oss till att kommentera vuxenutbildningsavsnittet.

Detta är idag uppsplittrat på en rad olika uppgifter. Området innefattar även på nationell nivå en mängd olika arbetsuppgifter, som ivaratas av olika organisationer, institutioner och myndigheter. Där har man värdesatt den mångfald av olika aktiviteter, som de frivilliga organisationerna bedriver för att nå olika grupper. Då finns det ingen anledning att på nordiskt plan försöka inordna alla dessa under ett och samma tak.

I stället behövs en stödordning, som kan ge de organisationer, som vill bidra till att sprida kunskap om de nordiska länderna och det nordiska samarbetet, en möjlighet att föra ut dessa frågor genom regelbundna kurser på olika håll i Norden, utbyte av kursdeltagare, studiebesök och vänortskontakter mellan studiecirklar.

Medan den allmänkulturella sektionen inom det nordiska kultursamarbetet åtminstone anslår en liten del av sin budget till stöd åt organisationer, har utbildningssektionen hittills förbrukat alla resurser i egen regi och till en enda institution – Nordens Folkliga Akademi.

Det är nu hög tid att även utbildningssektionen tillvaratar den resurs, som finns i den rika flora av folkbildningsorganisationer med förankring i så gott som alla befolkningsgrupper i Norden.

Endast om organisationerna själva får utforma sina aktiviteter, kan man uppnå den förankring, som både bidrar till att resultaten av projekten förs ut som en naturlig del av deras verksamhet på alla nivåer, och att de själva är beredda att sätta in de eftersträvade egeninsatserna.

Det klagas ofta över att kunskapen om vad som händer i grannländerna är dålig, och inte minst över att informationen om det nordiska samarbetet har svårt att nå ut. Det skall erkännas att det är ett område, där det är svårt att rekrytera deltagare som spontant önskar studera dessa ämnen. När det gäller ett vidare internationellt samarbete – med u-länderna – har man i de flesta av länderna ansett det så viktigt att man ger folkbildningsorganisationerna speciella bidrag till u-landsinformation. Vi anser att något liknande bör prövas när det gäller det nordiska samarbetet.

Stockholm den 16 juni 1987

ABF i Norden

Jussi Pikkusaari

Ordförande

Malin Olsson

Sekreterare

Danmark

Undervisningsministeriet:

Undervisningsministeriet kan tilslutte sig, at voksenundervisningen i de kommende år bør prioriteres inden for de samlede rammer, det samfundsøkonomisk er muligt at afsætte til uddannelse. De i medlemsforslaget anførte begrundelser er bl. a. fulgt op af de initiativer, som er taget i forbindelse med lov om efter- og videreuddannelse og folketingsbeslutningen om et 10 punkts program for udvikling af voksenundervisning og folkeoplysning.

Samtidig med, at Undervisningsministeriet i det væsentlige kan tilslutte sig de principielle retningslinier af almen karakter om udviklingen af voksenundervisningen, således som angivet i medlemsforslaget, jfr. også det foreliggende forslag til nordisk kulturel handlingsplan, tilføjes det, at der i Danmark ikke er truffet politisk beslutning om generelt at yde kompensation for tabt arbejdsfortjeneste i forbindelse med deltagelse i voksenundervisning.

Inden for arbejdsmarkedsuddannelsesområdet kan Arbejdsministeriet gå ind for at forstærke samarbejdet angående voksenuddannelse gennem erfaringsudveksling og samordning af forskning samt forsøgs- og udviklingsarbejde inden for området.

København i oktober 1987

(Ej Sign)

Dansk Arbejdsgiverforening:

Vi skal indledningsvis bemærke, at vi finder forslagens formuleringer omkring betydningen af en øget voksenuddannelse både værdifulde og rigtige, herunder både spørgsmålet om en almindelig opkvalificering af medarbejdere og behovet for særlige initiativer over for kortuddannede.

Det er samtidig indlysende, at Dansk Arbejdsgiverforening ikke uden videre kan støtte de valgte formuleringer om, at alle skal have en reel ret til at få fri fra arbejdet under uddannelse og ligeledes have ret til erstatning for tabt arbejdsfortjeneste i forbindelse med den valgte uddannelse.

Disse emnekredse er i konkret form flere gange blevet drøftet i det danske folketing, idet blandt andre det danske socialdemokrati – støttet af dansk LO – har fremsat konkrete forslag om betalt frihed til uddannelse. Disse forslag har ikke fået støtte i Folketinget.

Vi kan imidlertid oplyse, at der inden for flere af de overenskomstområder, som Dansk Arbejdsgiverforening har kendskab til, er indgået aftaler

om uddannelsesspørgsmål, herunder både om principielle formuleringer om det nødvendige i efteruddannelse og frihed fra arbejdet under uddannelsen og om egentlige konkrete aftaler om ret til at gå på arbejdsmarkedsuddannelse i en periode.

Det er Dansk Arbejdsgiverforenings opfattelse, at der ikke er behov for, at samfundet fastsætter generelle regler på disse punkter, idet det allerede nu har vist sig, at man – lidt forskelligt for de forskellige overenskomstområder – finder frem til formuleringer og bestemmelser, som passer de enkelte områder.

Vi kan på denne baggrund ikke anbefale, at der tages politiske initiativer omkring spørgsmålet om betalt frihed til uddannelse i overensstemmelse med medlemsforslagets formuleringer. Men vi ser selvsagt meget gerne, at man i Nordisk Råds regie søger at støtte udviklingen med voksenundervisningen gennem udveksling af erfaringer og samordning af forskning og forsøgs- og udviklingsarbejde.

København, den 10. juni 1987

Dansk Arbejdsgiverforening

Hans Glendrup

Danmarks Lærerforening:

– – – at foreningen positivt kan tilslutte sig de principielle retningslinier, som tilkendes i rådets sag A 801/k om ”Det nordiske samarbejdet på voksenuddannelsesområdet”, og anbefaler, at det nordiske samarbejde angående voksenuddannelsen forstærkes.

Foreningen er bekendt med den voksende uddannelseskluft mellem grupper i befolkningen, og er enig i, at der må arbejdes for en ændring af dette forhold. Ligeledes er det korrekt at inddrage problemer omkring indvandrere, men også to-sprogethed som sådan – ikke nødvendigvis kun for indvandrere.

Det er væsentligt at have opmærksomheden rettet mod voksenpædagogikken og fastholde vigtigheden af at tilbuddet gives til alle.

Danmarks Lærerforening medsender to debatoplæg vedrørende Fremtidens Skole.¹ Foreningen har arbejdet med udviklingen af folkeskolen og finder, at de tanker der her er omtalt, meget vel kan have indflydelse på muligheden for at få den befolkningsgruppe i tale, der normalt ikke vil tilmelde sig et for dem afpasset videreuddannelsesprogram. Gennem blandt andet et udvidet forældresamarbejde om eleverne i folkeskolen, vil

¹ *Här ej tryckt.*

der givetvis skabes mulighed for større interesse hos nogle forældre for at videreuddanne sig.

København, den 22. juni 1987

Martin Rømer

Jørgen Rydstrøm

Danmarks Lærerhøjskole:

Uheldigvis er netop Lærerhøjskolens professorat i voksenpædagogik for tiden under besættelse. Denne ansættelsessag har trukket længere ud end ventet, og vi har derfor ikke den ekspertise til rådighed, som kunne give forslaget den lødige behandling, det fortjener. Forslaget indeholder en række henvisninger til undersøgelsen over, hvilke grupper, der tager mod uddannelsestilbudene og de korttidsuddannedes særlige situation. På Lærerhøjskolen er vi bekendt med dette forskningsfelt og kan på den baggrund helt tilslutte os de konklusioner, der drages i afsnittet "voksenuddannelse for alle" vedrørende betydningen af det opsøgende arbejde for disse grupper. Det skal dog bemærkes, at forholdet mellem en almen og en erhvervs-specifik voksenuddannelse netop for de korttidsuddannede – men også for andre grupper – er temmelig vanskeligt at udrede, eftersom oplevelsen af øget erhvervs-kompetence, også via en almen uddannelse, formentlig er en forudsætning for, at deltageren i et voksenuddannelses-program overhovedet vil finde det relevant at søge om betalt frihed til uddannelse. På dette punkt er forslaget ikke ganske klart, idet det ikke tydeligt fremgår, om man forestiller sig en regulær sabbatordning med ret til orlov uden hensyntagen til, hvad uddannelsesønsket gælder. Er dette tilfældet, vil det nok rejse en række problemer, som nok forudses i forslaget, men ikke behandles som så alvorlige hindringer for deltagelse i et uddannelsesforløb, som de formentlig i praksis vil vise sig at være.

Vi beklager, at vi ikke på nuværende tidspunkt er i stand til at komme med bedre underbyggede kommentarer, men vi håber, at denne situation vil ændre sig inden for en kortere tidsramme.

København, den 14. august 1987

Mogens Nielsen
Prorektor

Arbejdernes Oplysningsforbund (AOF):

Vi er enige i de fremlagte vurderinger af voksenundervisningens status og dens betydning for styrkelsen af demokratiet.

Vi vil gerne understrege behovet for større økonomiske indsatser i de kommende år på voksenundervisningsområdet, ikke mindst i forhold til de korttidsuddannede. Skal de korttidsuddannede få blot en rimelig chance for at vinde med i den hurtige samfundsmæssige udvikling, skal der satses på håndfaste reformer, f. eks. "Betalt Frihed til Uddannelse".

Netop på dette område mener vi, der er behov for et forstærket nordisk samarbejde gennem erfaringsudveksling og samkøring af forskning samt forsøgs- og udviklingsarbejde.

Blot kunne vi ønske os at man sikrer sig, at denne erfaringsudveksling blev så jordnær som muligt. Erfaringsudvekslingen bør derfor ske så direkte som muligt mellem de involverede parter.

København, den 4. september 1987

Arbejdernes Oplysningsforbund

Leif Max Hansen

Bjarne Hedtoft

Dansk Folkeoplysnings Samråd:

Samarbejdet under den nordiske kulturaftale er i disse år i en brydnings-tid; med forslaget om en handlingsplan for det kulturelle samarbejde i Norden har Nordisk Råd markeret, at nye arbejdsområder skal inddrages i samarbejdet samt at de mere traditionelle samarbejdsområder skal styrkes betragteligt.

Blandt de i denne sammenhæng traditionelle samarbejdsområder er voksenundervisningen og samarbejdet mellem de folkeoplysende organisationer. Der er i det af Nordisk Ministerråds sekretariat udarbejdede oplæg til handlingsplan gjort forestillinger om, hvorledes voksenundervisningssamarbejdet m. v. kunne styrkes, men det må derudover anses for betydningsfuldt, at der ved en rådsbeslutning omkring medlemsforslag 801 gives dette samarbejde yderligere opmærksomhed – og højere prioritering.

Samrådet kan tilslutte sig de ræsonnementer, der er fremført vedr. voksenundervisningens funktion i Norden, idet vi dog retfærdigvis må føje til, at den summariske oversigt ikke yder de mange sider af det folkeoplysende arbejde fuldt retfærdighed. Vi kan imidlertid ganske bifalde medlemsforslagets henstilling til Ministerrådet om at søge det nordiske samarbejde styrket på dette område.

De berørte institutioner vil vide, hvorledes erfaringsudvekslingen bedst styrkes, via de nordiske sammenslutninger af oplysningsforbund m. v., via Nordens Folkelige Akademi, ligesom man vil vide, hvor samordning af forskningsinitiativer i nogle tilfælde vil være den bedste løsning, og hvor samarbejde i andre tilfælde vil være at foretrække.

København, den 14. september 1987

Ebbe Lundgaard

Poul E. Kandrup

Frit Oplysningsforbund:

Frit Oplysningsforbund (FO) har et nært samarbejde med oplysningsforbund i de øvrige nordiske lande, og har herved kunnet følge det stigende behov og interesse for udvikling af voksenundervisning og almen folkeoplysning, der gør sig gældende i alle nordiske lande.

Trods forskelle i opbygning og i økonomiske ressourcer har oplysningsforbundene vist sig i stand til at nå ud til alle grupper i befolkningen uanset disses uddannelsesmæssige baggrund. Da aktiviteterne styres af deltagerens behov og ønsker og hurtigt kan ændre indhold, har de bedre end dele af det offentlige uddannelsessystem været i stand til at møde de udfordringer, der ligger i samfundsudviklingen.

Det er vort indtryk, at der i alle de nordiske lande vil ske en udvikling inden for folkeoplysningen med sigte på i endnu højere grad end hidtil at inddrage de grupper, hvis behov vanskeligt lader sig tilgodese inden for det øvrige uddannelsessystem.

Ud over de grupper, som er fremhævet i medlemsforslaget, vil vi gerne pege på befolkningerne i de tyndt befolkede områder, herunder øsamfund med begrænsede transportforbindelser. For at undgå, at disse områder affolkes er det nødvendigt, at der sikres lokale uddannelsesmuligheder og i sammenhæng hermed muligheder for beskæftigelse.

Frit Oplysningsforbund har som medlem af den nordiske sammenslutning af oplysningsforbund. Förbundet Nordisk Vuxenupplysning medvirket i en række nordiske projekter, som netop har haft til formål at skabe øgede beskæftigelsesmuligheder gennem en indsats inden for folkeoplysningen i tyndtbefolkede og isolerede områder. Dette nordiske samarbejde har skabt grundlag for nye undervisningstilbud på de danske små-øer, et arbejde som nu støttes af midler fra den danske stat. Vi kan også nævne projektet Nordturism og sysselsætning og konferencer om jobskabelse som eksempler på nordisk folkeoplysningsamarbejde, der er igangsat af Förbundet Nordisk Vuxenupplysning, og som kan give erfaringer med hensyn til folkeoplysningens betydning for beskæftigelsen.

Det nordiske folkeoplysningssamarbejde har haft stor betydning for udviklingen i vort arbejde. Erfaringer fra fællesprojekter er særligt værdifulde, men det er også væsentligt med det kendskab, som det nordiske samarbejde giver til den nationale forsøgsvirksomhed, således som den foregår inden for oplysningsforbundene. Vi kan derfor støtte forslaget om at tilføre nordiske midler til forsøgs- og udviklingsarbejde inden for folkeoplysningen. Vi vil foreslå, at støtten gives til de nordiske sammenslutninger af oplysningsforbund, idet disse allerede har erfaringer fra et stort antal projekter. Derimod har de ikke hidtil haft mulighed for at sikre, at resultaterne blev nyttiggjort i organisationernes daglige arbejde, idet der ikke er blevet givet støtte til de nordiske samarbejdsorganisationers administration.

En støtte til de nordiske samarbejdsorganisationer inden for folkeoplysningen vil kunne gøre disse organisationer til en væsentlig faktor inden for det nordiske samarbejde og sætte dem i stand til at bidrage til et forsøgs- og udviklingsarbejde, som er nødvendigt for at oplysningsforbundene fortsat kan opfylde de krav som samfundsudviklingen stiller.

København, den 30. juli 1987

Henning Nielsen
Landsformand

Dansk Magisterforenings Seminarieafdeling (DMS):

DMS kan tilslutte sig forslagets hovedintention: at arbejde for en øget indsats for voksenundervisning og et forstærket nordisk samarbejde på området.

DMS er ligeledes enig med forslagsstillerne i de i henstillingens punkt 1 nævnte principielle retningslinier, sådan som vi forstår dem ud fra argumentationen:

- at højne det almene uddannelsesniveau i samfundet,
- at øge alles muligheder for at forstå og deltage i det sociale, kulturelle og politiske liv,
- at bidrage til øget ligestilling i arbejdsliv og samfund, med andre ord mindske uddannelseskloften mellem borgerne,
- at gøre en særlig indsats for at nå de kortvarige uddannede og andre svagtstillede grupper, som har størst behov for yderligere uddannelse, herunder også de mennesker som mangler selvtillid og ikke selv tror på, at uddannelse kan føre til forbedring af deres situation, og
- at sikre en reel ret til frihed til uddannelse for alle gennem betalt frihed og anden økonomisk støtte i forbindelse med voksenuddannelse.

Også henstillingens punkt 2 om et styrket samarbejde om voksenuddannelse gennem erfaringsudveksling og samordning af forskning samt forsøgs- og udviklingsarbejde indenfor området kan DMS tilsluttet sig, og vi finder her anledning til at pege på seminariernes muligheder for at indgå i et sådant samarbejde.

Seminariernes lærere har både erfaringer med voksenundervisning og et i disse år hastigt voksende engagement i uddannelsen af lærere til voksenundervisningen. DMS har endvidere gode samarbejdsrelationer til de nordiske læreruddannelsesorganisationer i Finland, Norge og Sverige.

Det er således foreningens opfattelse, at lærerseminarierne har ressourcer, som kan nyttiggøres i et nordisk samarbejde om voksenundervisning, herunder forskning og udviklingsarbejde, og derigennem bedre kunne bidrage aktivt til den nødvendige uddannelsesreform, som forslaget lægger op til.

København, den 18. august 1987

For Dansk Magisterforening

Søren Vang Rasmussen

Gymnasieskolernes Lærerforening har i skrivelse den 11 september 1987 forklarat sig ikke ha några kommentarer till medlemsförslaget.

Finland

Undervisningsministeriet:¹

Traditionerna i de olika nordiska länderna på vuxenutbildningens område är i många hänseenden likartade. Det är därför naturligt, att parallellt med det övriga samarbetet även rötterna för samarbetet på vuxenutbildningens område sträcker sig ända till slutet av senaste århundrade då det moderna folkbildningsarbetet föddes.

I och med att kommunikationsförbindelserna har förbättrats har de nordiska kontakterna fått en allt mera regelbunden karaktär.

Samverkan konkretiserades, då år 1968 Nordens Folkliga akademi inrättades och som gavs i uppdrag att bidra till att vuxenutbildningen i Norden skulle förnyas och utvecklas. Inrättandet av Akademin innebar de facto att samarbetet på detta område på ett avgörande sätt normaliserades.

I samband med det nordiska kultursekretariatet blev vuxenutbildningen på försök en bestående form av samarbete år 1976. Sedan år 1980 har vuxenutbildningen haft en permanent andel i den nordiska kulturbudgeten.

Nu för tiden styrs det nordiska samarbetet inom vuxenutbildning av en ledningsgrupp med 8 medlemmar i anslutning till det nordiska sekretaria-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

tet. Medlemmarna i det är en representant för undervisningsministeriet och samorganisationerna inom det fria bildningsarbetet samt arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna i varje land.

Den nordiska ledningsgruppen inom vuxenutbildning har den senaste tiden i stor utsträckning behandlat de ärenden som framförts i medlemsförslaget. Man har försökt utvidga diskussionen både i tidskriften "Nordisk tidskrift för folkbildning och vuxenundervisning" som utges under ledningsgruppens övervakning och genom att arrangera nordiska seminarier i de centrala teman.

Senast har ledningsgruppen generellt tagit ställning till de centrala frågorna då de behandlade sin verksamhetsplan för den kommande femårsperioden.

För Finlands del kan det konstateras att utvecklingen inom vuxenutbildningen efter en lång period av planering tagit god fart. Nämnas må enbart utökningen av möjligheterna för de vuxna att delta i utbildning vilket kraftigt framhållits i medlemsförslaget. I Finland har från början av innevarande år tillämpningsområdet för lagen om studieledighet märkbart utvidgats och under innevarande år träder även en ändring i lagen om studiestöd i kraft, enligt vilken en vuxenstuderande utöver det normala studiestödet kommer att få finansiellt studiestöd, vilket är bundet till hans inkomster.

Undervisningsministeriet understöder ett förstärkt samarbete inom vuxenutbildningen. Trots att det – som ovan har framställts – på detta område existerar ett långvarigt och delvis ett långt drivet samarbete är det dock skäl att fortlöpande förstärka det. Den snabbt växande vuxenutbildningen faller även inom det nordiska samarbetet – liksom i varje enskilt land – i skuggan av samarbetet i skolform.

Behovet av betydligt ökade nordiska resurser finns på många områden. Den forskning och försöksverksamhet som nämns i initiativet är ett av de centrala områden som behöver tilläggsresurser.

Slutligen bör det observeras att de frågor som framlagts i medlemsförslaget har behandlats i verksamhetsprogrammet för ministerrådets kultursamarbete, vilket program har överlämnats till Nordiska rådet för behandling under 1988-års session.

Helsingfors den 18 januari 1988

Jaakko Numminen
Kanslichef

Fredrik Forsberg
Äldre regeringssekreterare

Arbetskraftsministeriet:

I Nordiska rådets medlemsförslag poängteras vuxenutbildningens betydelse och stora roll i dagens samhälle. Det är viktigt att intensifiera och utveckla olika former av vuxenutbildning för att möta de krav, som ett samhälle under stora strukturförändringar ställer.

I fortsättningen behandlas endast yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning.

Arbetsmarknadsutbildningen är yrkesinriktad vuxenutbildning och det nordiska samarbetet på detta område är omfattande. Under studietiden har deltagarna, som ofta är arbetslösa arbetssökande, möjlighet att få olika ekonomiska understöd, så att utbildningen är helt gratis för deltagarna.

Det nordiska samarbetet inom arbetsmarknadsutbildningen omfattar olika överenskommelser och fördrag, som möjliggör ett samnordiskt utnyttjande av utbildningsinstitutionerna, det finns ett gemensamt arbetsmarknadsutbildningscenter, utbytet av läroplaner är omfattande och dessutom pågår gemensamma nordiska försöks- och utvecklingsprojekt. Projekten innehåller ofta fort- och vidareutbildning för utsatta grupper i samhället, och syftet är att öka jämlikhet och att utbilda för en föränderlig arbetsmarknad.

Arbetskraftsministeriet ansluter sig härmed till de förslag om riktlinjer, som Nordiska rådet föreslår i sitt medlemsförslag.

Helsingfors den 17 juni 1987

Taisto Heikkilä
Kanslichef

H. E. Quick
Avdelningschef

Ålands landskapsstyrelse:

Den snabba samhällsomvandlingen i vår tid gör begreppet livslång inlärning alltmer aktuellt, men även utan kravet på fortbildning är behovet stort att höja utbildningsnivån i samhället och på så sätt utveckla näringslivet och öka medborgarnas förståelse för och deltagande i det sociala, kulturella och politiska livet.

Då möjligheten att under vuxenstudierna erhålla studiemedel utvecklas, kan studieledigt bli ett acceptabelt sätt för lägre utbildade att minska utbildningsklyftorna och på så sätt medverka till att skapa ett bättre samhälle.

Det är enligt landskapsstyrelsens uppfattning viktigt att samarbetet inom Norden på vuxenutbildningsområdet och inom forskningen på detta områ-

de förstärks. Det är också till fördel för berörda parter på Åland att kunna delta i ett erfarenhetsutbyte på vuxenpedagogikens område och få ta del av forskningsresultat, varför landskapsstyrelsen förordar förslaget.

Mariehamn den 3 september 1987

Folke Woivalin

Lantråd

Börje Karlsson

Utbildningschef

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund:

Medlemsförslaget tar upp en aktuell och viktig utbildningspolitisk fråga. Efter reformen av den allmänbildande skolan och yrkesutbildningen har vuxenutbildningen blivit en central utbildningspolitisk angelägenhet i alla nordiska länder. Den snabba utvecklingen inom näringslivet, den hårdnande internationella konkurrensen samt den samtidiga arbetslösheten och arbetskraftsbristen gör att vuxenutbildningsfrågorna kommer att bli allt viktigare också i framtiden.

De synpunkter som återopas i medlemsförslaget tar dock mer upp det förgångna än det kommande. Kvinnornas möjligheter till utbildning, invandrarnas utbildningsproblem och den bristande jämlikheten mellan olika generationers utbildningsnivåer torde inte vara 1990-talets viktigaste utmaningar. Det kan nämnas att i Finland är kvinnornas andel av vuxenutbildningen större än männens.

Snarare borde man på nordisk nivå ta sig an frågan hur vi i den hårda internationella konkurrensen skall kunna garantera att den nordiska höga yrkeskunskapsnivån bibehålls och befordras och skapa förutsättningar för en fortgående förbättring av vår materiella och andliga välfärd. Vuxenutbildningens centrala mål bör vara:

1. Hur kan vi genom vuxenutbildningen höja företagens lönsamhet, konkurrenskraft och produktivitet, något som för sin del även är av avgörande betydelse för en förbättring av sysselsättningen.
2. Hur kan vi genom utbildningen underlätta för företagen och mänskorna att smidigt anpassa sig till det förändrade arbetskraftsbehovet.
3. Hur kan vi genom utbildningen upprätthålla och främja yrkesskickligheten, kunskaper, färdigheter och attityder medräknade.
4. Hur kan vi genom utbildningen underlätta och stödja de enskilda individernas utveckling och främja deras karriärutveckling i enlighet med den enskilda personens vilja och förmåga.
5. Hur kan vi genom vuxenutbildningen korrigera de brister som finns i den grundutbildning samhället erbjuder på grund av dess allmängiltiga karaktär.

En så stor del av den vuxna befolkningen som möjligt bör kunna bli delaktig av vuxenutbildningen efter var och ens egna behov av utbildning. Utbildningsvolymen kan dock endast öka inom nationalekonomins och den offentliga ekonomins ram. Grundproblemet blir att i väsentlig grad utöka vuxenutbildningen och göra den effektivare utan att verksamheten samtidigt medför orimliga kostnader.

Tyngdpunkten måste därför ligga på att effektivare utnyttja olika former av utbildning. Om perioder med närundervisning växlar med fjärrundervisning sjunker kostnaderna snabbt till hälften av kostnaderna för närundervisning. För samma kostnader kan man alltså på det här sättet utbilda dubbelt så många vuxna. Dessutom kan man i allt högre grad utnyttja ad-bteknik, lokalradio, satelliter, videor och ljudkassetter.

Samtidigt måste även arbetstidsbesparande utbildningsformer utvecklas. Redan nu förkortas arbetstiden avsevärt av fritidsstudier. Bäst främjas vuxenstuderandes ledighet för studier om arbetslivets krav beaktas, vad gäller tid och form, då utbudet av utbildning planeras. Utbildningen måste anpassas efter arbetslivet och inte arbetslivet efter utbildningen.

Riksdagsledamöterna träffar rätt då de konstaterar att man inte satsat tillräckligt vare sig andligt eller materiellt på den vuxenpedagogiska forskningen. På detta område är det nödvändigt med samarbete mellan de nordiska länderna. Detsamma gäller även försöks- och utvecklingsarbetet inom vuxenutbildningen.

Däremot förhåller sig Arbetsgivarnas i Finland centralförbund tveksamt till att det vore Nordiska rådets uppgift att dra upp principiella riktlinjer för vuxenutbildningen. Förhållanden och utbildningssystem är så pass olika i de olika länderna att också utvecklingen av vuxenutbildningen bör ske utifrån varje lands egna utgångspunkter.

Helsingfors den 10 augusti 1987

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund

Matti Peltonen

Affärsarbetsgivarnas centralförbund (AAC):

Företagens framgång beror på hur personalens – som är den viktigaste resursen – yrkeskunskap bevaras. Detta kan endast ske genom tilläggsutbildning, som antingen företaget ordnar eller den anställde själv söker sig till. Från företagets synpunkt sett är det alltid behovet som avgör vem som skall få utbildning. Således är jämställdhetsprincipen när det gäller olika generationer eller man och kvinna inte av avgörande betydelse. Invandrarutbildningen däremot spelar en mycket liten roll i Finland. Vi anser därför att det är svårt att skapa enhetliga principiella riktlinjer för de nordiska länderna för hur vuxenutbildningen skall skötas.

Vi är ense med riksdagsledamöterna om att det nordiska samarbetet inom forskningen om vuxenutbildningen inte har spelat en tillräckligt viktig roll, oavsett vissa pågående experiment. Inom detta område finns mycket att önska.

Som vår mening om förslaget framhåller vi:

1. Det är inte enligt vårt tycke angeläget att Nordiska rådet drar upp gemensamma principiella riktlinjer för vuxenutbildningen i de nordiska länderna.

2. Däremot ansluter vi oss till förslagets hemställan om att förstärka det nordiska samarbetet inom vuxenutbildningen genom forskningsarbete och erfarenhetsutbyte.

Helsingfors den 20 augusti 1987

Affärsarbetsgivarnas centralförbund (AAC)

Pekka Merenheimo

Ammatillisten Kurssikeskusten Liitto r.y. (AKKL) (Yrkeskurscentralernas förbund rf):¹

Näringsstrukturens förändring och den avancerande teknologiska utvecklingen kommer att allt mera betona behovet att effektivera vuxenutbildningen och omskolningen. Yrkeskurscentralerna har av tradition hört till de kraftigaste och mest omfattande utbildningsenheterna med uppgift att ge såväl sysselsättningsutbildning som annan utbildning. Av de övriga utbildningssektorerna må nämnas läroavtalsutbildning (lärlingsutbildning) och utbildning för flyktingar, genom vilken vissa kurscentraler i experimentsyfte redan har fått kunskaper om och färdigheter för utbildandet av även utlänningar.

I planer för framtiden har uppskisserats möjligheten att ändra kurscentralernas namn till yrkesorienterade vuxenutbildningscentraler, vilket mer än tidigare skulle framhäva verksamhetens innehåll. Ammatillisten Kurssikeskusten Liitto anser att samarbetet mellan de nordiska länderna är värt att understödjas. Enbart ett utbyte av erfarenheter och en koordinering av forskningsresultaten skulle medföra mera information om vuxenutbildningens nivå och framtidsperspektiv i de enskilda länderna i Norden och därigenom ge bättre möjligheter att svara på de utmaningar som ställs i samband med flyttningsrörelsen mellan de nordiska länderna. Vid utbytet av erfarenheter är det anledning att hålla i minnet även den inverkan som olika slags möten mellan lärare har på det samarbete som uppstår genom undervisningsmässig o. dyl. information.

Vid planeringen av eventuella experiment och utvecklingsarbete är det

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

skäl att komma ihåg kurscentralernas existens. Yrkeskurscentralerna kan, tack vare sin förmåga att snabbt följa med strukturella och andra ändringar, erbjuda även en egen insats för utvecklande av det nordiska samarbetet.

Vid planeringen av fortsatta åtgärder är det dock skäl att noga utreda omfattningen och den regionala ändamålsenligheten av eventuella experiment. Särskilt tydligt bör också erkännas behovet av ekonomiska och personresurser för experiment, och för yrkeskurscentralernas vidkommande bör eventuella ytterligare förpliktelser tryggas även för resursernas del.

Helsingfors den 21 augusti 1987

Ammotillisten kurssikeskusten liitto r.y.

Petri Pohjonen
Verksamhetsledare

Landsbygdens bildningsförbund:¹

Landsbygdens bildningsförbund konstaterar att medlemsförslaget om det nordiska samarbetet på vuxenutbildningsområdet, som i Nordiska rådet väckts av Lena Öhrsvik bl. a., är viktigt i utbildningspolitiskt hänseende. Det är positivt att man inom ramen för det nordiska samarbetet behandlar frågor på detta område, som blir allt centralare.

De synpunkter och principiella riktlinjer som i medlemsförslaget framförts beträffande utvecklandet av vuxenutbildningen är huvudsakligen värda att understödas. På flera punkter är de emellertid opreciserade och de saknar slutgiltig formulering. I förslaget har man inte alls behandlat vissa viktiga frågor i samband med utvecklandet av vuxenutbildningen.

Öhrsvik bl. a. konstaterar att ett mål inom vuxenutbildningen är att minska utbildningsklyftorna mellan medborgare. Därigenom kan vuxenutbildningen bidra till ökad jämlikhet och social rättvisa. I förslaget konstateras ytterligare att vuxenutbildningen, uppfattad som "livslång inläring", är nödvändig för att demokratins innehåll skall kunna bevaras och utvecklas.

Landsbygdens bildningsförbund omfattar Öhrsviks och de andra förslagställarnas uppfattning om den samhälleliga betydelse som vuxenutbildningen har. Samtidigt konstaterar förbundet att vuxenutbildningen i sin nuvarande form inte uppfyller de förhoppningar rörande jämlikhet och demokrati som inriktats på den. Deltagande i vuxenutbildningen kumuleras på de grupper som fått en bra utbildning och en betydande del av befolkningen kan inte använda sig av tjänsterna på området.

I medlemsförslaget framförs enbart några enstaka synpunkter på de

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

korttidsutbildades ställning inom vuxenutbildningen. Bristande självförtroende nämns som en orsak till det ringa deltagandet i vuxenutbildningen. En av förslagets största brister är att just detta tema har behandlats så kortfattat.

I medlemsförslaget betonas kraftigt personalutbildningens betydelse och föreslås att förutom arbetsgivarens intressen bör därvid beaktas även arbetstagarnas behov av en allmän ökning av kunskaperna. Förslaget bör till denna del tolkas så att man önskar överföra till arbetsgivarna ansvar för arrangerandet av vuxenutbildningen med väsentligt mer omfattande och mångsidigare mål än för närvarande.

Landsbygdens bildningsförbund anser att det inte är ändamålsenligt att utsträcka personalutbildningens mål längre än för närvarande. Personalutbildningen tjänar företags eller en annan arbetsgemenskaps funktionella och utvecklingsbehov.

Även med tanke på den allmänna jämlikheten inom utbildningen är Öhrsviks och de andra förslagsställarnas uppfattning om personalutbildningen minst sagt betänklig. Den skulle uteslutande öka löntagarnas utbildningsmöjligheter. Målet bör vara att utveckla vuxenutbildningstjänsterna sålunda att de är inom räckhåll för samtliga befolkningsgrupper. Specialåtgärder för effektivare service behövs närmast i fråga om en del specialgrupper såsom till exempel arbetslösa, pensionärer och handikappade. Samtidigt bör man vinnlägga sig om bl. a. jordbrukarnas och småföretagarnas utbildningsbehov. I förslaget har man totalt förbisett dessa synpunkter.

Med stöd av det ovan anförda kan Landsbygdens bildningsförbund inte omfatta Öhrsviks och de andra förslagsställarnas förslag att Nordiska rådet skulle ansluta sig till de principiella riktlinjer i fråga om vuxenutbildningen som angivits i förslaget, utan förbundet anser att förslaget kan enbart erbjuda utgångspunkter till en nordisk diskussion om utvecklingsmålen på området.

Landsbygdens bildningsförbund förenar sig om det andra förslag i medlemsförslaget som går ut på att Nordiska rådet skulle rekommendera Nordiska ministerrådet att förstärka samarbetet beträffande vuxenutbildning genom erfarenhetsutbyte och samordning av forskning samt försöks- och utvecklingsarbete inom detta område. Förbundet föreslår dessutom att man i försöksarbetet utnyttjar de nordiska samarbetsorganisationer som är verksamma inom området.

Helsingfors den 15 augusti 1987

Landsbygdens bildningsförbund rf

Pekka Salliila
Verksamhetsledare

Usko Lahti
Vik. studieledare

Svenska studieförbundet r.f.:

Svenska studieförbundet har sedan 1970 deltagit i det nordiska samarbetet som är organiserat genom Förbundet Nordisk Vuxenupplysning (FNV) och har därvid konstaterat, att denna form av nordiskt samarbete inom folkbildningen och vuxenutbildningen genom anknytning till breda folkklager på ett anmärkningsvärt sätt stärker den nordiska tanken.

I detta samarbete har från Finland, förutom Svenska studieförbundet också deltagit Opintotoiminnan Keskusliitto, Maaseudun Sivistysliitto och Vapaan Sivistystoiminnan Liitto. De nordiska samarbetsprojekten har genom FNV kunnat utsträckas till att omfatta också vanliga medlemmar i organisationerna. För att detta samarbete skall kunna utvecklas ytterligare, borde FNV:s ekonomiska och personella resurser stärkas. Då medlemsorganisationernas statliga understöd närmast är avsett för deras egen verksamhet i landet, vore särskilda medel genom Nordiska rådet ett synnerligen angeläget önskemål.

Med hänvisning till ovanstående och till de i medlemsförslaget ingående motiveringarna tillstyrker Svenska studieförbundet medlemsförslaget om det nordiska samarbetet på vuxenutbildningsområdet.

Helsingfors den 31 juli 1987

Svenska studieförbundet r.f.

Ragnar Mannil

Ordförande

Sigvard Baijars

Sekreterare

Folkupplysningssällskapet:¹

— — — och beslöt understöda förslaget. De principiella målen i förslaget är identiska med dem som faststälts i Finland under de senaste åren. Folkupplysningssällskapet anser att de är viktiga även med tanke på det nordiska samarbetet. I syfte att utnyttja det forsknings- och utvecklingsarbete som redan gjorts i varje enskilt land samt för koordinering av forskning och experiment är det nödvändigt att man i det nordiska samarbetet upprätthåller täta kontakter med de myndigheter som i varje enskilt land behandlar vuxenutbildningsfrågor samt organisationer och forskningsinstanser på området i de enskilda länderna. Ifall de erfarenheter som man redan fått inte utnyttjas och utvecklingsarbetet inte koordineras, innebär detta att såväl tid som arbetskraft går förlorade. Folkupplysningssällskapet konstaterar att Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö (samorganisationen för fritt kulturarbete), som utgöres av de finländska sammanslutningarna på

¹ Yttrandet översatt från finska.

området, nuförtiden svarar för en betydande del av det nordiska samarbetet inom vuxenutbildningen. Folkupplysningssällskapet föreslår att man skall skyndsamt sända förslaget på remiss även till denna samorganisation. Med sina sakkunskaper kan samorganisationen enligt behov göra även konkreta förslag.

Helsingfors den 14 augusti 1987

Folkupplysningssällskapet

Timo Toiviainen

Aarne Laurila

Lärarnas fackorganisation (LF):¹

Den del av medlemsförslaget som innehåller en kortfattad översikt över vuxenutbildningens historia, dess nya uppdrag i framtiden och faktorer som skapar ett behov att utvidga vuxenutbildningstjänsterna till grundläggande tjänster som står till förfogande för alla medlemmarna i samhället. Utgående från sin analys föreslår förslagsställarna

1. att Nordiska rådet ansluter sig till de principiella riktlinjer i fråga om vuxenutbildningen som angivits ovan,
2. att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att förstärka samarbetet beträffande vuxenutbildning genom erfarenhetsutbyte och samordning och forskning samt försöks- och utvecklingssamarbete inom detta område.

Lärarnas Fackorganisation LF betraktar det som mycket positivt att vuxenutbildningen genom ifrågavarande medlemsförslag håller på att bli ett nordiskt samarbetsprojekt. Ett utbyte av erfarenheter, en koordinering av forskning samt gemensamma projekt beträffande försöks- och utvecklingsarbete på detta område är av primär betydelse för utvecklandet av vuxenutbildningen i samtliga nordiska länder.

I medlemsförslagets motiveringar har framförts ett flertal centrala synpunkter och principer beträffande utvecklandet av vuxenutbildningen. Även om vuxenutbildningen i de enskilda nordiska länderna har utvecklats med beaktande av de samhälleliga särdragen i varje enskilt land, vad beträffar tidtabellen och detaljerna i de genomförda lösningarna, har den gemensamma historiska och geografiska bakgrunden även inom vuxenutbildningen utformat utvecklingslinjerna och -principerna i en långt harmoniserande riktning. Under dessa omständigheter är de i medlemsförslaget framförda principiella riktlinjerna för vuxenutbildningen enligt LF:s uppfattning relativt lätt att acceptera i alla nordiska länder.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

I Finland har utvecklandet av vuxenutbildningen i nästan tio års tid grundat sig på det av statsrådet 1978 fattade beslutet om planerings- och utvecklingsprinciperna för vuxenutbildningen. LF anser att statsrådets principbeslut och de principiella riktlinjerna i medlemsförslaget inte är motstridiga. En del skillnader i betoningen kan förstås märkas, som sådan kan här nämnas endast vuxenutbildning till invandrarna.

Enligt LF:s uppfattning är prioriteringen av den yrkesmässiga vuxenutbildningen förståelig och acceptabel till en viss gräns med beaktande av de nordiska samhällenas pågående utvecklingsskede. Den snabba samhälleliga ändringen kräver emellertid även ett starkt utvecklande av den allmänbildande vuxenutbildningen samt en satsning på den mänskliga tillväxten och utvecklandet av personligheten hos datasamhällets medlemmar. Ansvaret för detta tillhör till en stor del just den allmänbildande vuxenutbildningen.

Även om utvecklandet av vuxenutbildningen konkurrerar med flera andra sektorer om knappa ekonomiska resurser, bör den enligt LF:s uppfattning garanteras tillräckliga resurser i alla nordiska länder. Utvecklingsarbetet bör enligt huvudregeln ske inom ramen för de redan befintliga läroanstalterna och därvid bör utnyttjas undervisningsteknologins nyaste vinningar såsom adb och fjärrundervisningens nya former. De nordiska länderna borde även producera gemensamt material för vuxenutbildningen.

Nya utbildningsinstitutioner kan inrättas endast för de uppdrag inom vuxenutbildningen som de nuvarande läroanstalterna på goda grunder inte vill eller kan sköta.

Helsingfors den 14 september 1987

Lärarnas Fackorganisation

Voitto Ranne

Ordförande

Jouko Siitonen

Sekreterare för
vuxenutbildningsärenden

Norge

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Vi gir full tilslutning til de prinsipper og synspunkter som legges fram i medlemsförslaget. De stemmer godt overens med de perspektiver Norge har for den videre utvikling av voksenopplæringen.

Livslang læring som utdanningspolitisk prinsipp inngår i medlemsförslaget. Vi kan nevne at Kirke- og undervisningsdepartementet vil legge fram i stortingsmelding som skal vurdere hele utdanningssystemet i lys av dette

prinsippet, jf. NOU 1986: 23 LIVSLANG LÆRING. Meldingen omtales i Kud's budsjettproposisjon for 1988, s. 163 og i St. meld. nr. 4 (1987–88) Perspektiver og reformer i den økonomiske politikken, s. 58.

Nordisk samarbeid innen voksenopplæring inngår den nordiske kulturhandlingsplanen som det for tiden jobbes med på nordisk plan, og som er planlagt å bli endelig fastsatt i Nordisk Råds sesjon i mars 1988. Det burde kanskje vises til dette i foreliggende medlemsforslag?

Oslo, 26. oktober 1987

Trygve Tønnessen
Ekspedisjonssjef

Bitten Kallerud
Underdirektør

Samnemnda for studiearbeid:

I en tid preget av stadig raskere forandringer innenfor de aller fleste yrker og samfunnsområder, hvor samfunnet for det enkelte menneske blir stadig mere komplisert og hvor stadig større folkegrupper får problemer med å mestre sin livssituasjon, er det viktigere enn noen gang å styrke voksenopplæringen generelt og folkeopplysningen spesielt.

Voksenopplærings samarbeidet mellom de nordiske land hadde en god utvikling i 1970-årene, men har stagnert noe i 1980-årene. Stagnasjonen skyldes at det har oppstått for store forskjeller i de offentlige budsjetter til spesielt folkeopplysningsarbeidet mellom de nordiske land. Dette hemmer i stor grad det praktiske samarbeidet mellom organisasjoner på tvers av landegrensene. Det må være et mål for land som har hatt reduksjon av de offentlige budsjetter i dette 10-året, snarest å komme på et bevilgningsnivå som stimulerer den gode utviklingen fra 1970-årene. Det er etter vår oppfatning en forutsetning for samarbeid på voksenopplæringsområdet at arbeidsgrunnlaget i de enkelte medlemsland sikrer et utviklingsarbeid som gjenspeiler behovet for voksenopplæring i hvert av landene. Det er gjennom dette at grunnlaget blir lagt for det verdifulle erfaringsutbyttet som er så viktig for ny vekst.

Samnemnda for studiearbeid sier seg svært glad for den vektlegging medlemsforslaget har når det gjelder prioritering av å realisere livslang læring. Vi vil understreke at læringsbegrepet er svært omfattende og at det derfor dekker langt mer enn det som til vanlig faller inn under tradisjonell tenkning om utdanning. Det er derfor viktig for medlemslandene at det arbeides med å virkeliggjøre mulighetene for at folk skal kunne dokumentere sin realkompetanse. Dette skjer best ved å styrke folkeopplysningsarbeidet og organisasjonenes øvrige arbeid innen kulturområdet. Skal inten-

sjonene bak begrepet "livslang læring" bli oppfylt, må det gjennomføres lovfestet rett til utdanningspermisjon. Det må utvikles støtteordninger som også dekker utgifter til pleie- og omsorgsarbeid.

Det bør stimuleres til at det utvikles prøveprosjekter, slik at det kan utvikles erfaringsmaterieill som kan brukes i det videre arbeidet. I dette og annet arbeid vil folkeopplysningsorganisasjonene kunne spille en sentral rolle. Vi vil særlig peke på de samarbeidsmønstre som har utviklet seg mellom enkelte studieorganisasjoner og mellom sammendene i Norden.

Sammendene for studiearbeid vil understreke at Nordens folklige akademi er en viktig institusjon i arbeidet med å utvikle samarbeid og skape erfaringsutveksling på voksenopplæringsområdet i Norden. Vi viser derfor til vedlagte "Idé- og handlingsprogram för Nordens folklige akademi" og til vedlagte uttalelse fra de nordiske studiesammendene.¹

Begge er uttalelser til Nordisk Ministerråd i forbindelse med Medlemsforslag om Handlingsplan for det nordiske kultursamarbeidet.

Oslo, 24. juni 1987

Sammennda for studiearbeid

Ole Ormseth

Generalsekretær

Norsk voksenpedagogisk institutt:

Norsk voksenpedagogisk institutt støtter det utarbeidete forslag og finner det helt i tråd med instituttets faglige vurderinger.

Når det gjelder pkt. 2 i forslaget vil vi foreslå bruk av nettverksgrupper som en god modell for erfaringsutveksling innen forskning og forsøksarbeide.

Trondheim, 10. juli 1987

Norsk voksenpedagogisk institutt

Anne Hilde Gullichsen

Fung. instituttsjef

Sverige

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ):

Enligt regeringens proposition 1983/84: 196 (om kommunal och statlig utbildning för vuxna) är vuxenutbildning att uppfatta som ett samlingsbegrepp omfattande utbildnings- och bildningsverksamhet i många olika for-

¹ Här ej tryckta.

mer och med delvis olika mål. Dit räknas enligt propositionen i första hand grundvux, komvux, statens skolor för vuxna, folkhögskolan, studieförbundens cirkelverksamhet och arbetsmarknadsutbildning. Även om högskoleutbildningen således inte tillhör de utbildningar som i första hand ingår i vuxenutbildningen kan dock en stor del av högskoleutbildningen i viss mening anses vara vuxenutbildning, något som UHÄ redogör för i det bifogade yttrandet (*se Bihang*). Med hänsyn till att vuxenutbildningen dock endast sekundärt får anses innefatta högskolans utbildning inskränker sig UHÄ nu till att hänvisa till de mer allmänna synpunkter rörande vuxenutbildningen som framförs i yttrandet 1986-05-20. Där behandlas under punkten 6 forsknings- och utvecklingsarbete inom vuxenutbildningen, något som berörs i det här aktuella medlemsförslaget punkt 2. Ett sådant förstärkt samarbete inom ifrågavarande område som föreslås i medlemsförslaget kan helt naturligt finna sina former inom högskolans reguljära FoU-arbete.

Stockholm den 14 augusti 1987

Carl-Gustaf Andrén

Carl-Axel Axelsson

BIHANG

UHÄ:s yttrande till utbildningsdepartementet över "Vuxenutbildning. 1970-talets reformer – en utvärdering." Betänkande (DsU 1985: 10) från utredningen om vuxenutbildningens effekter.

2. Allmänt

Vuxenutbildningen spelar en viktig roll i dagens utbildningssamhälle, och den kan väntas ytterligare öka i betydelse i takt med att behoven av fortbildning och vidareutbildning och därmed återkommande utbildning blir allt viktigare inslag i utbildningsväsendet, inte minst som en följd av de krav på kontinuerligt förnyad utbildning som den tekniska utvecklingen ställer på näringslivet och dess personal. Att vuxenutbildningen således har mångskiftande och viktiga funktioner i samhället måste vara en utgångspunkt för behandling av de frågor som betänkandet tar upp.

Självfallet ser UHÄ vuxenutbildningen framför allt ur högskolans synvinkel. En del vuxenutbildning är otvivelaktigt också högskoleutbildning (se nedan), annan sådan utbildning kan utgöra vägar till högskolan, dvs. ge allmän eller kanske framför allt särskild behörighet till olika slag av högskoleutbildning. Endast ett par slag av vuxenutbildning nämns i högskoleförordningens kap. 5 som vägar till högskolan vad gäller allmän behörighet, nämligen komvux respektive statens skolor för vuxna och folkhögskolan, men genom UHÄ:s föreskrifter om tillämpningen av 5 kap HF ger

också åtskilliga andra (äldre) utbildningsvägar allmän behörighet. Den vidaste behörighetsvägen är den som öppnas genom den sk 25:4-regeln, dvs. ålder och arbetslivserfarenhet (motsvarande), kompletterad med vissa kunskaper i engelska, som en grund för högskolestudier. UHÄ vill i detta sammanhang erinra om utredningens direktiv, enligt vilka möjligheterna till högskoleutbildning skulle belysas för dem som är behöriga genom arbetslivserfarenhet eller motsvarande. Någon samlad framställning rörande denna fråga föreligger dock inte i betänkandet. UHÄ beklagar detta, eftersom en belysning av denna kategoris förhållanden vad gäller formella och faktiska möjligheter till högskoleutbildning hade kunnat vara av betydande värde.

Särskild behörighet – behörighetskomplettering – äger rum i sådan vuxenutbildning vars nivå motsvarar gymnasieskolans. Förutom i folkhögskolan och statens skolor för vuxna är det framför allt i komvux som sådan komplettering i olika ämnen sker. Denna uppgift för komvux tenderar att bli allt viktigare, vilket framgår av de utökade krav på s. k. särskild behörighet som föreslås av tillträdesutredningen (SOU 1985: 57). Behörighetskomplettering berör alla kategorier av presumtiva högskolestuderande, från s. k. 25:4-or som behöver skaffa sig skolmässiga kunskaper i vissa ämnen till personer med formell gymnasial utbildning men utan de ämneskunskaper som krävs för särskild behörighet.

I den mån vuxenutbildningen förbereder för högskoleutbildning är kvaliteten i de förvärvade kunskaperna av stor betydelse från högskolans synpunkt. Särskilt gäller detta komvux (behörighetskomplettering). Tillträdesutredningen har redovisat vissa klagomål från olika håll inom högskolan på kvaliteten på förkunskaper som förvärvats i komvux. Även om ingen systematisk översikt gjorts av hur i komvux förvärvade kunskaper fungerar i högskoleutbildningen finner UHÄ det angeläget att kvalitetsfrågorna i komvuxutbildningen uppmärksammas. Det förefaller rimligt att söka grunden till eventuella brister inte minst i den krävande studieform som komvux utgör. Den kraftiga reduktion av antalet undervisningstimmar i förhållande till ungdomsskolan som kännetecknar komvux kan ha en central roll i detta sammanhang. Å andra sidan har komvux arbetat så kort tid i sin nya form enligt Lvux 82 att resultaten ännu inte kan säkert bedömas.

Vissa former av vuxenutbildning kan utgöra paralleller till högskoleutbildning. Man kan här erinra om t. ex. kvalificerad personalutbildning i företag och vid myndigheter etc. För närvarande planeras vid UHÄ en studie av postgymnasial utbildning utanför högskolan, "den andra högskolan".

3. Vuxenutbildning i högskolan

Någon entydig och heltäckande definition av vuxenutbildning finns knappast. Olika försök till definitioner synes kunna indelas i huvudsakligen två huvudgrupper. Enligt den ena är vuxenutbildning all utbildning som ligger utanför grundskola, gymnasieskola och högskola. Den andra innebär att vuxenutbildning omfattar alla utbildningsinsatser för personer över viss ålder.

I prop. 1983/84: 169 (om kommunal och statlig utbildning för vuxna) anförs att vuxenutbildning "är ett samlingsbegrepp som inbegriper utbildnings- och bildningsverksamhet i många olika former och med delvis olika mål". Dit räknar propositionen "i första hand" grundvux, komvux, statens skolor för vuxna, folkhögskolan, studieförbundens cirkelverksamhet och arbetsmarknadsutbildning, dvs. av stat och kommun helt eller delvis

finansierade former. Till denna uppräknning är det inte svårt att foga ytterligare exempel såsom personalutbildning inom myndigheter och företag, olika fackliga organisationers utbildning etc.

En fråga i sammanhanget är om högskolan, helt eller delvis, är att betrakta som vuxenutbildning. Betänkandet är inte helt klart i denna fråga. Utredningsmannen anför (s. 104) att det höga deltagandet i vuxenutbildning av personer med eftergymnasial utbildning till stor del förklaras av att också högskolestudier inräknas i vuxenutbildningen. I vissa tabeller redovisas högskoleutbildning som vuxenutbildning. I utredningen sägs emellertid också att det kan vara tveksamt att hänföra högskoleutbildning till vuxenutbildning, detta på grund av många studerandes direktövergång från gymnasieskolan, medan deltagarnas ålder och deras användning av högskolan för återkommande utbildning talar för att högskolans utbildning skall inkluderas i vuxenutbildningsbegreppet. I sin genomgång av olika former för vuxenutbildning tar utredningsmannen inte heller upp högskoleutbildningen.

UHÄ vill för sin del anföra följande. Det är för UHÄ knappast angeläget att verka för en "heltäckande" och entydig definition av vuxenutbildning, inte heller att begreppsmässigt klargöra om högskolan i sin helhet skall räknas till vuxenutbildning eller inte. Viktigare än sådan begreppsanalys är att klarlägga om vuxenutbildning förekommer inom högskolan och om denna således har vuxenutbildningsuppgifter och vuxenutbildningsansvar.

Återkommande utbildning är enligt högskolelagen en viktig planeringsprincip för högskolan. Den aktualiserar i hög grad vuxenutbildning på olika nivåer och i olika etapper, i sista hand ledande till högskolan.

När högskolan ger utbildning i form av fortbildning och vidareutbildning kan det knappast vara fråga om annat än vuxenutbildning. Exempel på sådan utbildning är flertalet enstaka kurser samt fortbildning av personal i skolväsendet. Då högskolan åtar sig uppdragsutbildning för myndigheters och organisationers räkning är det fråga om en utpräglad vuxenutbildningsuppgift. Det avgörande för denna "klassificering" är då inte deltagarnas föregående utbildningsnivå eller ålder utan deras behov av fortbildning eller vidareutbildning liksom den mer eller mindre tydliga karaktären av återkommande utbildning, när deltagarna växlar mellan utbildning och arbete.

Att det utanför högskolan förekommer utbildning som otvivelaktigt måste räknas som vuxenutbildning men som utgör paralleller till högskolans utbildning (se ovan) förstärker ytterligare det logiska i att motsvarande utbildning inom högskolan räknas som vuxenutbildning. Man kan i detta sammanhang peka på t. ex. studieförbundens universitetscirkular som alljämt i viss utsträckning spelar en aktiv roll som förmedlare av utbildning på högskolenivå till olika vuxengrupper.

UHÄ vill för sin del slå fast att viktiga och betydande delar av vuxenutbildningen ombesörjs inom högskolan. Av praktiska skäl används emellertid i det följande "vuxenutbildning" och "högskola" som om det vore fråga om skilda utbildningsvärlidar. Utredaren använder nämligen i regel "vuxenutbildning" utan att högskolan inkluderas.

4. Mål och målgrupper för vuxenutbildningen

Utredaren återger på s. 39 de övergripande allmänna målen för vuxenutbildning av olika slag. Även om dessa övergripande mål inte utformats med syfte också på högskolan kan de sägas stämma ganska väl överens med vad som i högskolelagens andra paragraf föreskrivs om utbildningen i

högskolan. Utredaren föreslår inte någon egentlig förändring i de övergripande målen men anser att "målen att utjämna skillnader i utbildning mellan olika grupper samt öka vuxnas förmåga att delta i socialt och politiskt liv är mer centrala än andra mål. Detta bör framhållas tydligare." Utredaren menar också att de allmänna målen, liksom vad gäller målen för komvux, bör ange vilka grupper som skall räknas till de mest prioriterade målgrupperna och anger som sådana grupper korttidsutbildade med kortare formell utbildning än nio år, personer som inte kan läsa, skriva eller räkna samt arbetslösa, handikappade och invandrare.

UHÄ instämmer – inte minst mot bakgrund av att det allttjämt främst är de unga och relativt välutbildade som deltar i vuxenutbildning – principiellt i utredarens ovan återgivna förslag om mål och målgrupper men vill samtidigt markera ett par från högskolans synpunkt viktiga delfrågor. Således bör i de allmänna målen *studieförberedelse* markeras starkare eller förtydligas i förhållande till nuläget. Detta motiveras av att vuxenutbildning ofta leder till fortsatta studier på successivt högre utbildningsnivåer. Vidare bör omsorgen om de korttidsutbildade inte leda till att vuxna med längre utbildning får försämrade möjligheter att delta i vuxenutbildning.

Särskilda mål gäller för olika slag av vuxenutbildning. Naturligtvis är målen för *komvux* av särskild betydelse för högskolan. Enligt vad som återges på s. 40 f. i betänkandet ges dock redan nu så stort utrymme för studieförberedelse (behörighetskomplettering) och för målgruppen kompletteringsstuderande med inriktning på högskolestudier att någon förändring i målskrivningen inte är nödvändig från högskolesynpunkt.

Enligt s. 42 f. i betänkandet ingår inte studieförberedelse bland de olika målen för *folkhögskolan* vars huvuduppgift är att främja allmän medborglig bildning. Med tanke på att folkhögskoleutbildning ofta utgör en förberedelse för högskolestudier vore det önskvärt att förberedelse för fortsatt utbildning skrevs in bland folkhögskolans mål.

5. Utbildningsbud och grupprekrytering

Framställningen i betänkandet är i hög grad inriktad på rekryteringsfrågor, vilket medför att bl. a. innehållet i vuxenutbildning av olika slag kommer i bakgrunden. I avsnittet Utbildningsutbud och grupprekrytering berörs emellertid utbildningsinnehållet, dock huvudsakligen med syftning på de korttidsutbildade. UHÄ vill för sin del peka på att naturvetenskap och teknik har en relativt blygsam ställning inom vuxenutbildningen, t. ex. i folkbildningssammanhang. Med hänsyn till det moderna samhällets stora beroende av naturvetenskap och teknik är det önskvärt att deltagande i sådan utbildning stimuleras.

Utredningsmannen anser att "vuxenutbildningsanordnarna i framtiden i större utsträckning än hittills måste inrikta sig på grupprekrytering." Denna grupprekrytering bör inriktas mot vuxenutbildningens primära målgrupper, dvs. mot de korttidsutbildade, som på detta sätt skulle stimuleras att delta i vuxenstudier i större utsträckning än nu.

UHÄ menar att det finns fog för denna uppfattning om grupprekryteringsmöjligheter men vill samtidigt ansluta sig till den varning för alltför starkt tryck på den enskilde som uttalas i ett yttrande från universitetet i Lund (lärarhögskolan i Malmö, institutionen för pedagogik): "Det synes finnas skäl att i detta sammanhang betona balans mellan den proklamerade friheten för den enskilde och ett möjligen tvingande gruppträck. Rekryteringsiver styrd av goda avsikter kan här lätt leda till att man bortser från att inte alla grupper är goda grupper för alla dess medlemmar."

6. *Forskning och utvecklingsarbete inom vuxenutbildningen*

Utredaren anser det "väsentligt att det sker en kontinuerlig förnyelse inom vuxenutbildningen och att metodutveckling äger rum inom alla dess former. Över huvud taget bör forskning och metodutveckling inom vuxenutbildningen mer inriktas på att försöka ange metoder och utvägar som kan lösa praktiska problem inom vuxenutbildningen."

UHÄ delar utredarens uppfattning att forskning och utvecklingsarbete (FoU) har stor betydelse för vuxenutbildningen. Inom högskolan finns resurser i form av bl. a. forskningskapacitet som verksamt kan bidra till vuxenutbildningens utveckling. Enligt UHÄ:s mening är det dock långtifrån enbart praktiska problem som FoU för vuxenutbildningen skall inriktas på. Också mer grundläggande frågor, t. ex. rörande utbildningsbehov samt vuxnas inläring och informationskällor, behöver ägnas betydande uppmärksamhet för att en utveckling av vuxenutbildningens arbetsmetoder skall bli möjlig.

7. *Åldersgräns för studiestöd*

Utredaren föreslår att den hittills gällande åldersgränsen (45 år) för särskilt vuxenstudiestöd (SVUX) och studiemedel avskaffas. SVUX förekommer inom högskolan enbart som studiestöd åt studerande på de s. k. yrkestekniska allmänna utbildningslinjerna (YTH). Den helt dominerande formen för studiestöd för högskolestuderande är studiemedlen.

I 1986 års budgetproposition föreslås en höjning av åldersgränsen för SVUX till 50 år. Riksdagen har sedermera godkänt detta förslag (SfU 1985/86: 14, rskr 1985/86: 155).

Vad gäller studiemedel för högskolestuderande anser UHÄ principiellt att det vore av värde om åldersgränsen 45 år kunde höjas eller helt slopas, i varje fall för studerande som bedriver högskolestudier i fortbildnings- eller vidareutbildningssyfte. UHÄ, som förutsätter att den sittande studiemedelskommittén tar upp frågan om åldergränser till behandling, anser sig dock inte kunna ta slutgiltig ställning till denna fråga nu utan avser att återkomma när kommittén slutfört sitt uppdrag.

8. *Personalutbildning – förnyelsefonder*

Genom att förnyelsefonder tillskapats har mycket stora resurser ställts till personalutbildningens förfogande, något som möjliggör en kompetenshöjning inom svenskt näringsliv vad gäller de anställdas kunskaper.

Högskolan medverkar redan nu genom s. k. uppdragsutbildning i personalutbildningen i inte minst företag. Under budgetåret 1983/84 finansierades de mindre högskolorna till fyra procent genom uppdragsverksamhet. Motsvarande andel vid universitet och fackhögskolor var sex procent. (Dessa uppgifter avser alla slag av uppdragsverksamhet, således inte enbart utbildningsuppdrag.)

UHÄ vill understryka den kapacitet och beredskap för uppdragsutbildning som finns inom högskolan och bedömer det som angeläget att förnyelsefondernas medel också används för sådan kvalificerad personalutbildning som kan ges av högskoleenheter. Samtidigt vill UHÄ fästa uppmärksamheten på den regionala obalans som förekommer, dvs. att vissa regioner kan ha jämförelsevis små tillgångar i förnyelsefonderna, medan andra regioner har betydligt mer att disponera och att detta icke alltid synes överensstämma med personalutbildningsbehovet inom respektive region. Detta förhållande pekar på behovet av också andra, icke företagsbundna åtgärder med vilka personalutbildningen främjas.

9. *Vissa finansieringsfrågor*

På grundval av vissa prognoser rörande elevantalet i ungdomsskolan kommer utredningsmannen fram till att elevantalet i ungdomsskolan kommer att minska drastiskt fram till sekelskiftet och att resurser därför frigörs som enligt utredarens mening bör tillföras vuxenutbildningen. UHÄ avstår från att här gå närmare in på en diskussion av prognoserna, närmast vad gäller förutsättningarna för dessa i form av antagna födelsetal, men finner det angeläget att anlägga vissa principiella synpunkter.

UHÄ anser det styrkt att vuxenutbildningen, som för närvarande endast disponerar en bråkdel av resurserna för ungdomsutbildningen, behöver tillföras ytterligare resurser. Förnyelsefonderna, som är företagsanknutna, kan inte ens tillfälligt täcka hela det resursbehov som t. ex. en ökad satsning på korttidsutbildade vuxna kan komma att kräva.

När utredaren här använder beteckningen vuxenutbildning synes han, liksom på de flesta övriga ställen i betänkandet, inte avse högskolans utbildning av vuxna genom fortbildning och vidareutbildning. UHÄ vill emellertid, utöver vad som ovan anförts under rubriken Vuxenutbildning i högskolan, peka på det stora behov av utbildning på enstaka kurser som föreligger i högskolan. De utbildningsbehov som behöver tillgodoses gäller både fortbildning och vidareutbildning, i det denare fallet inte minst som påbyggnad på tidigare högskoleutbildning eller motsvarande. I sin verksamhetsberättelse för budgetåret 1982/83 redogör UHÄ för den konflikt som ofta uppstår vid en högskoleenhet, när man med begränsade resurser skall tillgodose de skiftande intressena, i synnerhet som efterfrågan på fortbildning och vidareutbildning växer mycket snabbt. Enskildas, myndigheters, näringslivets och organisationers utbildningsbehov överstiger många gånger högskolans möjligheter. Härtill kan läggas att inte minst de mindre högskolorna i dag är utsatta för ett kraftigt – och växande – tryck på sina utbildningsresurser av detta slag. Inom högskolans vuxenutbildning finns således stora behov som skulle kunna täckas med tillskott av på annat håll frigjorda resurser.

10. *"Fria kvoter" inom vuxenutbildningen*

Utredaren föreslår att en viss del, ca tio procent, av de statliga anslagen till komvux, folkhögskolan och studiecirkelverksamheten skall tillföras s. k. fria kvoter. Dessa skall kunna användas av utbildningsanordnarna på ett friare sätt under förutsättning att de utnyttjas för de primära (korttidsutbildade) målgruppernas räkning.

UHÄ vill för sin del anmäla stor tveksamhet gentemot förslaget. Anslagstekniskt synes den föreslagna metoden vara föga rationell, och i administrativt hänseende är den tungrodd, eftersom den förutsätter att ytterligare en instans skall delta i beslut om kvoternas användning, nämligen vuxenutbildningsnämnden i respektive län.

En bättre väg att inrikta vuxenutbildningen, i större utsträckning än i dag, mot de lågutbildade, vore enligt UHÄ:s mening att införa någon form av stimulans för berörda utbildningsanordnare att särskilt ägna sig åt dessa grupper, även om en sådan metod skulle medföra behov av viss anslagsökning. I övrigt vill UHÄ erinra om pågående försöksverksamhet med friare regler för studiecirkelverksamheten och om det av riksdagen godkända förslaget i 1986 års budgetproposition om möjligheter för studieförbund att anordna grundläggande datautbildning för korttidsutbildade enligt friare

regler än vad som gäller för vanliga studiecirklar (UbU 1985/86: 19, rskr 1985/86: 161).

Stockholm den 20 maj 1986

Carl-Gustaf Andrén

Helmer Larsson

Centrala studiestödsnämnden (CSN):

För ett samhälle i förändring är vuxenutbildningens utveckling och förnyelse av central betydelse. Ett vidgat samarbete mellan de nordiska länderna på detta område bör kunna leda till ömsesidigt utbyte av värdefulla erfarenheter och ett effektivare utnyttjande av de insatta resurserna.

Det torde finnas en bred enighet om att fort- och vidareutbildning för vuxna måste erbjudas i olika former och på olika nivåer. Det gäller att kunna tillgodose både de enskilda människornas behov och samhällets behov av ökade kunskaper hos befolkningen. Detta innebär i sin tur krav på en kontinuerlig utveckling av pedagogiska metoder och en anpassning av utbildningens innehåll och uppläggning.

I denna situation med stigande behov av vuxenutbildning blir studiefinansieringsfrågorna alltmer betydelsefulla. Oavsett om det rör sig om kortare eller längre studieperioder är det för den enskilde ofta avgörande hur studiefinansieringen kan ordnas och om den egna ekonomiska insatsen upplevs som rimlig i förhållande till värdet av utbildningen. I Sverige har sedan 1975 särskilda resurser avsatts för vuxenstudiestöd, som i första hand har styrts till vuxna med kort utbildning och olika studiehinder. Genom detta stöd har vuxna kunnat erhålla utbildning till jämförelsevis förmånliga villkor. Resurserna har emellertid varit begränsade. Efterfrågan på stöd har varit betydligt större. Bland dem som genomgått längre utbildningar på grundskole- och gymnasieskolenivå har många varit tvungna att söka studiemedel och därmed sätta sig i skuld. Andra har avstått från utbildning på grund av att de ekonomiska uppoffringarna varit för stora. Inom högskoleområdet är praktiskt taget alla som inte har egna resurser eller får stöd genom arbetsgivaren hänvisade till att utnyttja studiemedel för påbyggnadsutbildning.

Följande tabell visar det totala utflödet av studiestöd i Sverige under 1985/86. En beräkning har också gjorts av hur stor del av utbetalningarna som gått till "vuxna", men däri ingår inte resurserna för arbetsmarknadsutbildning eller företagsutbildning, utan enbart det stöd som administreras av CSN.

Utbildning	Bidrag Milj. kr.	Lån Milj. kr.	Antal studerande
Gymnasial utbildning			
– studiehjälp (studerande under 20 år)	1 430	62	273 000
– studiemedel (studerande 20 år och över)	77 ¹	1 013 ¹	54 000
– särskilt vuxenstudiestöd	566 ¹	144 ¹	23 000
Högskoleutbildning			
– studiemedel studerande under 25 år	121	1 617	67 000
studerande 25 år och över	84 ¹	1 220 ¹	50 000
– särskilt vuxenstudiestöd	30 ¹	10 ¹	1 000
Studiecirklar			
– timstudiestöd	63 ¹	–	50 000
Kortare kurser vid folkhögskolor			
– dagstudiestöd	93 ¹	–	70 000
Grundutbildning för vuxna			
– timersättning	54 ¹	–	18 000
Totalt	2 518	4 066	
Varav till "vuxna"	967 ¹	2 387 ¹	

Det finns olika uppfattningar om vad som skall räknas till vuxenutbildning och vilka som skall betraktas som vuxenstuderande. I sammanställningen här ovan har de som är 20 år och däröver och som går i gymnasial utbildning räknats som vuxna. Likaså har studerande i högskoleutbildning som är 25 år och däröver räknats till vuxna. Gör man den definitionen kan man se att ungefär 40 procent av utbetalningarna i form av bidrag och nära 60 procent av utbetalningarna i form av lån har gått till vuxenstuderande. Av de totalt satsade resurserna för studiestöd, 6 584 milj. kr., har 3 554 milj. kr. eller ungefär 50 procent gått till vuxenstuderande.

Härtill kan läggas utgifterna för bidrag till den uppsökande verksamheten på arbetsplatser, som uppgick till 45 milj. kr. under 1985/86.

I de ökade satsningar som görs för vuxenutbildning/återkommande utbildning finns det risk för att de i utbildningshänseende sämst ställda halkar efter ytterligare. Som framhållits i motionen är deltagandet i vuxenutbildning större bland dem som redan har en längre formell utbildning än de som har en kort utbildning bakom sig. Utredningar som gjorts i Sverige pekar på det. Företagens interna utbildning ökar i omfattning, men som regel rekryteras då de mest meriterade.

För Sveriges del fyller här vuxenstudiestöden särskilda behov eftersom de styrs i första hand till personer med kort tidigare utbildning. De insatser som hittills gjorts har inneburit positiva förändringar för många människor. Inriktningen måste givetvis också i fortsättningen vara att nå de grupper som har svag studietradition och ekonomiska studiehinder.

Det är emellertid många svårigheter som reser sig när det gäller att stimulera kortutbildade till studier. Genom den uppsökande verksamheten

i Sverige har man nått goda resultat, men när det gäller rekryteringen av personer som tillhör "målgruppens innersta kärna" har svårigheterna visat sig vara stora.

Det är många olika faktorer som inverkar när det gäller vuxnas benägenhet att påbörja studier. En av de viktigaste är sannolikt studiefinansieringen. Det är därför viktigt att söka vägar för att successivt förbättra de ekonomiska villkoren för vuxenstudier. Målet om lika möjligheter till utbildning kan i annat fall aldrig realiseras.

En översyn av vuxenutbildningens effekter i Sverige finns redovisad i betänkandet (Ds U 1985: 10) "Vuxenutbildning". – – –

De principiella riktlinjer för vuxenutbildningen som förordas i motionen delas av CSN. Det är av värde om de nordiska länderna kan enas om en gemensam inriktning för utveckling av området.

CSN tillstyrker motionsförslaget om ett vidgat samarbete mellan de nordiska länderna när det gäller utvecklingsarbete inom vuxenutbildningsområdet. Redan nu förekommer ett ganska omfattande utbyte av erfarenheter. Men det skulle innebära stora fördelar om insatserna dokumenteras och vidareutvecklas. Inledningsvis är det lämpligt att en kartläggning görs av hela området. Formerna för det fortsatta samarbetet kan därefter preciseras och samordnas med redan befintlig verksamhet. CSN är beredd att medverka i ett sådant utvecklingsarbete.

Sundsvall den 14 september 1987

Billy Olsson

Gabriella Hansson

Skolöverstyrelsen (SÖ):

Vuxenutbildningen hittills

Beskrivningen av det förgångna gäller endast i mycket begränsad utsträckning folkbildningen. Det bör noteras att vuxenutbildningen i Sverige används som ett övergripande begrepp som även innefattar folkbildningen.

Framtid – vuxenutbildningen får nya funktioner

SÖ delar uppfattningen att samhälle och arbetsliv kommer att förändras i sådan takt att alla medborgare kommer att ha behov av att komplettera den utbildning de fått i sin ungdom, även om utbildningen varit relativt omfattande.

SÖ har emellertid i sin analys av vuxenutbildningens framtida roll gått längre än rådsmedlemmarna, vilket framgår av det följande.

Vuxenutbildning för alla

När rådsmedlemmarna uttalar att vuxenutbildningens mål "kan sägas vara att höja den allmänna utbildningsnivån i samhället samt att minska utbildningsklyftorna mellan dess (vuxna) medborgare" är detta ingalunda något entydigt mål. I själva verket handlar detta om två mål, vilka delvis står i motsatsställning till varandra. En allmän höjning av utbildningsnivån innebär i praktiken en förskjutning av utbildningsklyftorna till en högre nivå.

Det ena målet, att höja den allmänna utbildningsnivån, svarar mot de behov som uppkommer genom en accelererande utveckling av arbetsliv och samhälle. Det andra målet, att minska utbildningsklyftorna, är baserat på en önskan att skapa större jämlikhet och social rättvisa.

Vuxenutbildningen behöver förstärkas och organiseras i syfte att erbjuda optimala möjligheter för återkommande utbildning och livslång inläring, vilket gynnar båda målen. Det andra målet kan bäst främjas genom prioriteringar, såtillvida att särskilda resurser satsas för att stödja och stimulera korttidsutbildade, inte minst på det studiesociala området, men även vad gäller uppsökande verksamhet och syo. Vidare måste utbildningen organiseras på ett sätt och ges ett innehåll som svarar mot vuxnas förutsättningar och behov.

SÖ för sin del har i sin anslagsframställning för budgetåret 1987/88 något mer preciserat beskrivit de övergripande målen för vuxenutbildningen:

1) att överbrygga utbildningsklyftorna och därigenom verka för ökad jämlikhet och social rättvisa

2) att öka de vuxnas förmåga att förstå, kritiskt granska och medverka i kulturellt, socialt och politiskt liv och därigenom bidra till det demokratiska samhällets utveckling

3) att utbilda vuxna för varierande arbetsuppgifter, medverka till arbetslivets förändring och bidra till full sysselsättning och därigenom främja utveckling och framsteg i samhället samt

4) att tillgodose de vuxnas individuella önskemål om vidgade studie- och utbildningsmöjligheter och att ge dem tillfälle att komplettera ungdomsutbildningen.

Dessa övergripande mål har skiftande tyngdpunkt inom olika delar av vuxenutbildningen. Den kommunala vuxenutbildningen ägnas främst åt att ge vuxna kompetens i ämnen motsvarande ungdomsskolans och åt att ge yrkesutbildning. Grundutbildningen för vuxna har den särskilda uppgiften att ge vuxna baskunskaper i bl. a. läsning, skrivning och matematik. Inom folkbildningen präglas en stor del av verksamheten av de olika folkrörelsernas och medlemsorganisationernas idémässiga profil. För studieförbundens del framträder särskilt målen personlig och social utveckling samt delaktighet och aktivitet i samhället. För folkhögskolornas del betonas också särskilt den allsidiga personliga utvecklingen.

Utbildningsklyftorna

Att överbygga utbildningsklyftorna är vuxenutbildningens viktigaste mål. Genom utbyggnaden av gymnasieskolan får dagens ungdom elva till tolv års skolutbildning, varigenom den hittills tillämpade gränsen för kort utbildningstid – vid nio år – måste höjas. Samtidigt är inte den formella utbildningstidens längd ett säkert mått på vilka faktiska kunskaper och färdigheter en individ förvärvat. Detta gäller exempelvis dem som av olika skäl inte lyckats så bra i ungdomsskolan. Det finns indikationer på att en dold utslagning sker inom ungdomsskolan, dvs. att tillägnet av kunskaper styrs av social selektion och segregation.

Vidare kan den expanderande personalutbildningen ge upphov till nya utbildningsklyftor. En annan orsak till uppkomsten av utbildningsklyftor är den gradvisa förändring av innehållet i ungdomsskolans utbildning som sker över tiden. Det finns också skäl att uppmärksamma vilken utbildning och vilket utbildningsinnehåll som en individ fått del av. I lika hög grad som utbildningstidens längd är utbildningens innehåll ett relevant kriterium när man skall definiera vilken verksamhet som bör prioriteras. Det är t. ex. möjligt att genomgå en lång och specialiserad utbildning utan att tillägna sig grundläggande samhällskunskaper eller humanistisk bildning.

Återkommande utbildning

Vad som ovan sagts angående utbildningsklyftorna utgör, liksom den snabba tekniska utvecklingen och arbetslivets strukturförändring, starka argument för ett utbyggt system av möjligheter till återkommande utbildning. Till dessa skäl kan även föras frekvensen av felval i gymnasieskolan och det faktum att många ungdomar inte blir antagna till den gymnasieskolnlinje de valt i första hand. Återkommande utbildning behövs vidare för att underrätta integrationen av invandrare i samhället och arbetslivet.

Vardagsinläring

Vardagsinläring, dvs. inläring som ej sker i direkta undervisningssituationer, är inte möjlig att mäta med lika enkla mått som formellt organiserad utbildning. Den viktigaste faktorn för vardagsinläring är den enskilda individens intresse och förmåga att utnyttja de inlärningsmöjligheter som vardagen erbjuder i arbete och på fritid. Vidare måste beaktas skillnader i möjligheter som olika arbetsplatser och fritidssituationer uppvisar. Vilken inläringseffekt tv, radio, tidningar, litteratur, samtal m. m. har på den enskilde varierar i hög grad, men vardagsinläringen bör kunna främjas genom att utbildningen i ungdomsskolan och vuxenutbildningen utformas på ett sådant sätt att den stimulerar individen till vardagsinläring.

Vuxenutbildningens tillgänglighet

Vuxenutbildningens tillgänglighet är viktig för den återkommande utbildningen. Den geografiska tillgängligheten är oftast en grundförutsätt-

ning. Till följd av vuxenlivets många krav och bindningar måste ett adekvat vuxenutbildningsutbud finnas på bostadsorten eller i dess närhet.

Ett fungerande studiesocialt system måste finnas för vuxnas studier på ungdomsskolenivå. Reella möjligheter till studieledighet på hel- respektive deltid måste finnas för alla yrkesgrupper. Social tillgänglighet kräver, att vuxenutbildningen i högre grad än hittills anpassas efter olika deltagargrupperns studievana och grad av självförtroende.

Alternativa studievägar på dag- respektive kvällstid kan öppna dörren för en bredare deltagarrekrutering.

Den fysiska tillgängligheten måste särskilt beaktas för olika handikappgrupper.

Personalutbildning

Expansionen av personalutbildningen aktualiserar flera problem. Kan denna leda till att främst arbetslösa och hemarbetande drabbas av nya utbildningsklyftor? Hur skall de mellan regioner och företag ojämnt fördelade resurserna för personalutbildning balanseras? Hur kommer dessa resurser att fördelas mellan olika individer i samma företag? Tenderar detta vidga existerande utbildningsklyftor? Till raden av problem kan fogas den uppenbara risken för en snäv kunskapssyn inom personalutbildningen.

Skall vuxenutbildningen lyckas?

Om vuxenutbildningen skall lyckas leva upp till sina mål i än högre grad än i dag beror, som framgått av det föregående, på en mängd olika faktorer. Frågor som dessa och inte minst vuxenanpassning bör med fördel kunna föras framåt genom ett förstärkt nordiskt samarbete på vuxenutbildningsområdet i form av erfarenhetsutbyte och samverkan inom FoU-verksamheten.

SÖ vill samtidigt framhålla att ett visst samarbete sedan länge förekommer genom Nordiska ministerrådets sekretariat i Köpenhamn, nordiska konferenser, de nordiska folkhögskolinspektörernas årliga möten samt utbyte mellan olika studieförbund och fackliga organisationer i Norden.

Stockholm den 4 augusti 1987

Erland Ringborg

Esse Lövgren

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS):

Vuxenutbildning är ett begrepp som i dag täcker många olika utbildningsformer och målgrupper. AMS har dock inte något att invända mot den allmänna beskrivning av vuxenutbildningens uppgifter som görs i

förslaget där speciellt vuxenutbildningens betydelse för korttidsutbildade betonas. De ekonomiska och praktiska möjligheterna att deltaga i vuxenutbildning är vidare ett viktigt problemområde som förslaget också pekar på. Ekonomiska förhållanden, familje- och bostadssituation samt t. ex. närhet till utbildningsanordnare ingår i detta komplex som enligt AMS inte enbart kan reduceras till en fråga om förlorad arbetsförtjänst. Styrelsen förordar i detta avsnitt en skrivning som pekar på de nämnda faktorerna. I övrigt tillstyrker styrelsen den hemställan som görs i den andra punkten.

Stockholm den 19 augusti 1987

Erika Thelning

Krister Jirlow

Forskningsrådsnämnden (FRN):

Forskningsrådsnämnden (FRN) finner det föreslagna samarbetet mellan de nordiska länderna avseende erfarenhetsutbyte, samordning av forskning och försöks- och utvecklingsarbete på vuxenutbildningsområdet lovvärt.

FRN vill dock betona vikten av att redan existerande samarbetsformer och aktörer utnyttjas på ett förnuftigt sätt, och att den kompetens på området som existerar inom Norden tas till vara.

FRN åtager sig gärna att, om det föreslagna samarbetet realiserar, bidra med de erfarenheter som nämnden skaffat sig genom likartade forskningsprogram.

Stockholm den 6 augusti 1987

Hans Landberg

Lärarnas riksförbund:

LR instämmer i den beskrivning av utvecklingen av vuxenutbildningen som görs i de inledande avsnitten. LR delar också uppfattningen att alla medborgare på grund av den snabba utvecklingen i samhället kommer att behöva komplettera den utbildning de fått i sin ungdom. Detta sker dels i form av fortbildning och personalutbildning i anslutning till vederbörandes arbete, dels i form av återkommande utbildning som samhället tillhandahåller.

I avsnittet "Vuxenutbildning för alla" framhålls två mål för vuxenutbildningen. Vuxenutbildningens uppgift sägs vara dels att höja den allmänna

utbildningsnivån i samhället, dels att minska utbildningsklyftorna mellan dessa vuxna medborgare. Det bör emellertid framhållas att vuxenutbildningen har ytterligare två viktiga uppgifter. Vuxenutbildningen skall ge människorna en andra chans att skaffa sig en kompetens- och behörighetsgivande utbildning t. ex. för högskolestudier. Vuxenutbildningen skall vidare kunna ge en fortbildning i yrket och utbilda för ett nytt yrke. Detta är väsentliga uppgifter för t. ex. komvux och AMU i Sverige.

Vuxenutbildningen i Sverige får fr. o. m. det kommande läsåret stora möjligheter att komplettera de traditionella utbildningsformerna med sådana som pedagogiskt och ekonomiskt är särskilt anpassade till dem som av olika skäl är korttidsutbildade och/eller svagt motiverade för att delta i vuxenundervisningen. Detta har riksdagen i år beslutat med anledning av förslag från Sune Ahléns utredning och i årets budgetproposition.

LR tillstyrker sammanfattningsvis rekommendationen att Nordiska ministerrådet skall förstärka samarbetet mellan de nordiska länderna beträffande vuxenutbildningen. Ministerrådet bör emellertid noga överväga formerna för detta samarbete. Ett erfarenhetsutbyte är relativt lätt att åstadkomma och sådant sker också redan nu i viss utsträckning. Däremot är det knappast, enligt LRs uppfattning, lämpligt med en total samordning av forsknings- och försöks- och utvecklingsarbetet inom detta område. Varje land bör naturligtvis bedriva forsknings- och utvecklingsarbete utifrån sina behov och förutsättningar.

Stockholm den 23 juni 1987

Lärarnas riksförbund

Elsa Hörling

AMU-styrelsen:

Vi anser att det är positivt att man från Nordiska rådets sida ägnar uppmärksamhet åt vuxenutbildningsfrågorna.

AMU-styrelsen delar den grundsynen på vuxenutbildningen och dess betydelse som uttrycks i förslaget.

När det gäller samarbete inom arbetsmarknadsutbildningens område vill vi erinra om att en arbetsgrupp, NAMU, har tillsatts 1986 under NAUT för att följa AMU-frågorna. NAMU har följande mandat:

För det första skall NAMU-gruppen vara ett forum för utbyte av erfarenheter om respektive länders arbetsmarknadsutbildningssystem och ett forum där det ges möjlighet att följa utvecklingen i de nordiska länderna.

För det andra skall NAMU-gruppen vara ett beredningsorgan till vilket serviceutskottet kan hänskjuta frågor som kräver särskild utbildningskompetens och där det föreligger ett gemensamt nordiskt intresse att få en viss fråga belyst och utredd.

För det tredje skall NAMU-gruppen agera som styrgrupp för utbildningsprojekt inom serviceutskottet och kontaktgrupp för de utbildningsprojekt som bedrivs under eller tillsammans med andra ämbetsmannakommittéer.

För det fjärde skall NAMU-gruppen initiera och föreslå samnordiska projekt inom arbetsmarknadsutbildningsområdet som kan finansieras med dels nordiska dels nationella medel.

NAMU har diskuterat ett vidare samarbete på vuxenutbildningens område. NAMU har, till Nordiska ministerrådets sekretariat, framhållit att man är positiv till erfarenhetsutbyte när det gäller forskning och utveckling. En kontaktkonferens planeras för gemensamt erfarenhetsutbyte.

Avslutningsvis vill AMU-styrelsen framhålla det samarbete som AMU Nordkalotten har med Luleå Tekniska Högskola, Uleåborgs Universitet och Narviks Tekniska Skola, i det tekniska projekt som ingår i Nordiska rådets handlingsplan för ekonomisk utveckling och full sysselsättning, "Norden i växt".

Erfarenheterna från projektet kommer att ligga till grund för diskussion om fortsatt samarbete på vuxenutbildningsområdet.

Stockholm den 10 juli 1987

AMU-styrelsen

Birgitta Thellman-Gustavsson

Generaldirektör

Gert Assermark

Avdelningsdirektör

Svenska kommunförbundet:

Svenska kommunförbundet har tidigare vid skilda tillfällen beretts möjlighet att yttra sig över ett antal utredningar och förslag som syftar till att förbättra situationen för vuxna med behov av utbildning. Härvid har styrelsen framhållit att de övergripande målen att utjämna skillnader i utbildning mellan olika grupper samt att öka vuxnas förutsättningar att delta i socialt och politiskt liv är centrala för utformningen av vuxenutbildningspolitiken. De mest prioriterade grupperna bör vara korttidsutbildade, de som ej kan eller har otillfredsställande förmåga att läsa, skriva och räkna, arbetslösa, handikappade och invandrare.

Styrelsen konstaterar att en hel del reformer under senare år har gjorts i syfte att stärka de prioriterade gruppernas möjligheter att dra nytta av vuxenutbildningsinsatserna. Trots detta anser styrelsen att det finns en risk att alla eftersatta grupper inte nås. Därför måste utbildningsanordnar-

na ges ökade möjligheter att utifrån lokala förutsättningar planera verksamheten så att de som har störst behov av utbildning tillförsäkras resurser. En mer långsiktig framförhållning vid resurstilldelningen från statens sida och ett enklare regelsystem för resursernas användning är därvid en effektiv stimulans för utbildningsanordnarna att planera insatser för de prioriterade grupperna.

Det förslag som några medlemmar av Nordiska rådet har väckt överensstämmer i sina principiella riktlinjer med styrelsens tidigare ställningstagande. Enligt styrelsen är ett förstärkt nordiskt samarbete beträffande vuxenutbildningen mycket angelägen inom de områden som medlemmarna föreslår.

Styrelsen vill emellertid betona att kommunerna genom olika författningar tillskrivits ett huvudansvar för vuxenutbildningen främst genom grundvux och komvux. Studieförbunden, folkhögskolan, arbetsmarknadsutbildningen och statens skolor för vuxna genomför själva utbildningsverksamheter i olika former och med delvis olika mål. Ett utökat erfarenhetsutbyte både på kommunal och nationell nivå mellan olika utbildningshuvudmän inom de nordiska länderna bör således äga rum under former som stimulerar och utvecklar samordning, erfarenhetsutbyte samt forsknings- och utvecklingsarbete inom vuxenutbildningsområdet.

Stockholm den 4 september 1987

Svenska kommunförbundet

Lars Eric Ericsson

Landstingsförbundet:

Förbundsstyrelsen instämmer i den beskrivning av vuxenutbildningens utveckling och mål som redovisas i medlemsförslaget.

Det är enligt styrelsens mening angeläget att goda möjligheter ges för att vuxna skall kunna skaffa sig en ny yrkesutbildning eller komplettera tidigare utbildning eftersom den snabba omstruktureringen av samhället ställer nya krav.

Vuxenutbildning är ett instrument för att överbrygga den utbildningsklyfta som finns mellan de äldre särskilt korttidsutbildade och de unga. Gruppen av korttidsutbildade kommer successivt att minska, men samtidigt blir de allt svårare att nå.

I Sverige finns en lagreglerad rätt till ledighet för studier. Problem kan emellertid ändå uppstå när det gäller finansiering av studierna. Särskilt gäller det för utbildningar som inte är att betrakta som personalutbildning.

Det är nödvändigt att studiestödssystemet utformas så att det underlättar för vuxna att genomgå utbildning.

Även om mycket är gemensamt för de nordiska länderna på vuxenutbildningens område måste varje land för sig utveckla en organisation som är anpassad till behoven i det egna landet. Det är emellertid önskvärt med ett ökat erfarenhetsutbyte mellan de nordiska länderna. Även samarbete i fråga om försöks- och utvecklingsarbete liksom forskning inom området bör utvecklas. Inte minst mot bakgrund av en gemensam nordisk arbetsmarknad.

Landstingsförbundets styrelse tillstyrker medlemsförslaget att Nordiska rådet ansluter sig till de redovisade principiella riktlinjerna samt rekommenderar Nordiska ministerrådet att förstärka samarbetet mellan de nordiska länderna när det gäller erfarenhetsutbyte och samordning av forskning samt försöks- och utvecklingsarbete inom detta område.

Stockholm den 3 september 1987

Landstingsförbundet

Gunnar Hofring

Walter Slunge

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF):

SAF delar förslagsställarnas framtidsbeskrivning när det gäller arbetslivets snabba framtida förändring och att detta kommer att skapa nya behov bland de yrkesverksamma att förnya och utveckla sin kompetens. Att denna kompetensutveckling inte enbart kan ske i traditionella undervisningsformer är också uppenbart. Vi delar också förslagsställarnas kritik av den traditionella utbildningens oförmåga att utveckla pedagogik och utbildningsformer som når även de idag lågutbildade.

SAF kan dock ej i alla delar ansluta sig till de principiella riktlinjer som förslagsställarna utvecklat. De viktigaste skälen till detta är att principerna utgår från former för vuxenutbildning som inte tar hänsyn till företagets förutsättningar att integrera den i verksamheten. I synnerhet de mindre företagen har i Sverige visat sig ha stora svårigheter att leva upp till principer av det slag som föreslagits, t. ex. när det gäller ledighet och ersättningar för förlorad arbetsförtjänst.

När det gäller punkten två i förslagställarnas hemställan vill SAF emellertid också förorda nordiskt forsknings- och utvecklingssamarbete. SAF vill i detta sammanhang hänvisa till bifogade tidningsartikel och föreslår att formerna för att vuxna effektivt kan förbättra sina baskunskaper blir föremål för ytterligare forsknings- och praktiskt utvecklingsarbete i nor-

diskt samarbete. Likaså anser vi det synnerligen angeläget att pedagogiskt utvecklingsarbete kan bedrivas i samarbete mellan de nordiska länderna med hänsyn till de kulturella likheterna. Vi vill slutligen föreslå ett nordiskt samarbete för bättre utnyttjande av media och ny teknik för effektiv kunskaps- och kompetensspridning för de yrkesverksamma i Norden.

Stockholm den 21 juli 1987

Svenska arbetsgivarföreningen

Gunnar Westermark

Christer Wikfeldt

Sveriges lärarförbund:

— — — Förbundet stödjer förslaget. Att nordiska rådet på detta sätt engageras i behovet av och utvecklingen inom vuxenutbildningen kan beräknas få såväl en stabiliserande som utvecklande effekt i medlemsländerna.

Vad gäller förslaget till generella riktlinjer vill förbundet framhålla följande.

Skälen för och behovet av en fungerande vuxenutbildning är väl beskrivna i förslaget t. ex. behovet av återkommande utbildning på grund av förändringar i arbetslivet och/eller i samhället i övrigt. Sveriges lärarförbund finner det dock angeläget att betona det behov många vuxna har av grundläggande undervisning i läsning, skrivning och matematik – motsvarande den undervisning som ges i den svenska skolformen grundvux. Utan dessa grundläggande kunskaper torde annan vuxenutbildning endast ge temporära effekter för såväl samhälle som för den enskilde. För vuxna invandrare med motsvarande behov kan inläringen av det nya hemlandets språk på ett olyckligt sätt komma att konkurrera med inläring och träning av basfärdigheterna. Genom den ökande flyktinginvandringen finns i de nordiska länderna ett gemensamt behov av att utveckla vuxenutbildningen så att de till landet inflyttade ges samma möjligheter till att delta såväl i det demokratiska samhällslivet som i arbetslivet.

Sveriges lärarförbund vill avslutningsvis konstatera att den gemensamma nordiska arbetsmarknaden under 80-talet utvidgats så att den numera omfattar även klasslärare. Överenskommelse har också träffats rörande speciallärare och ämneslärare. Sveriges lärarförbund finner det därför naturligt att Nordiska rådet utreder huruvida överenskommelse bör träffas rörande lärare för vuxenutbildning.

Sveriges lärarförbund hemställer om att ovan anförda synpunkter beaktas vid ärendets fortsatta handläggning.

Stockholm den 13 augusti 1987

Sveriges lärarförbund

Solveig Paulsson

Signe Levin

Medlemsförslag

om ett förstärkt nordiskt samarbete i ungdomsfrågor

(Väckt av Lena Öhrsvik samt Eidur Guðnason, Ragna Berget Jørgensen, Grethe Lundblad, Berit Oscarsson, Saara-Maria Paakinen och Jimmy Stahr)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska ungdomskommittén:

Stödordningen för nordiskt ungdomssamarbete tillkom 1973 på försöksbasis och etablerades som permanent verksamhet 1976 för att öka kunskapen om och förståelsen av kulturella, politiska och sociala frågor bland ungdomen i de nordiska länderna. Detta syfte skall enligt de fastställda riktlinjerna uppnås genom att stödja det nordiska samarbete som bedrivs av barn- och ungdomsorganisationer i Norden. Stöd ges till samarbetsprojekt mellan landsomfattande stödberättigade organisationer, bidrag till nordiska samarbetsorganisationer samt bidrag till samarbete på lokalt och regionalt plan. Medel för verksamheten anvisas över Nordiska ministerrådets budget och de administreras av en av ministerrådet (kultur- och undervisningsministrarna) tillsatt kommitté (Nordiska ungdomskommittén).

När stödordningen 1976 uppfördes som återkommande post på ministerrådsbudgeten uppgick anslaget till 1 milj. DKK. Under innevarande år disponerar ungdomskommittén över drygt 3 milj. DKK. I perioden 1977–86 utdelades sammanlagt 599 anslag till projektsamarbete. Organisationsstödet har av tradition utgjort 1/3 av den totala beviljningen. Dess reella värde för mottagarorganisationerna har dock tyvärr minskat eftersom antalet stödberättigade samarbetsorganisationer ökat från ett dussin till 27 för närvarande. Ordningen med stöd till lokalt och regionalt samarbete har tillämpats sedan 1985 och för åren 1985–86 beviljades sammanlagt 98 anslag. Sistnämnda stödform är således relativt ny och intresset för bidrag till samarbete på lokalt och regionalt plan är stigande, vilket ungdomskommittén ser som en mycket positiv utveckling. Därigenom kan ännu bredare ungdomsgrupper nås och också nya verksamhetsformer utvecklas, vilket förslagsställarna understrukt.

Ungdomskommittén har nyligen låtit utföra en undersökning av den samnordiska verksamheten på ungdomsområdet under de senaste fem åren. Rapporten, som bifogas för kännedom, är en uppföljning av en tidigare utförd genomgång av de första årens verksamhet.

Förslagsställarna understryker att elev- och studentorganisationer, invandrarungdom, funktionshämjade och andra särgrupper bör få bidrag till nordiskt samarbete. Av nordiska ministerrådets medel har under åren beviljats medel till många slags olika organisationer. Spörsmålet om stödberättigande har dock anknytning till de nationella reglerna för stöd till ungdomsorganisationer. Detta har bl. a. lett till att student- och elevorganisationer erhållit stöd för sin icke-fackliga, t. ex. sociala verksamhet.

I utdelningspolitiken har kommittén också fäst speciell vikt vid stöd till handikappad ungdom. Detsamma gäller arrangemang och deltagande från utkantsområdena, speciellt Väst-Norden.

Största delen av de anslag som beviljas går åt till att täcka kostnaderna för resor. Förbättrade reserabatter för ungdomar skulle otvivelaktigt bidra till att de samnordiska medlen skulle vara till glädje för större ungdomsgrupper och även i övrigt stimulera till ett ökat ungdomsutbyte.

Kommittén ser som en av sina viktigaste uppgifter för tillfället att verka för förbättrade resurser och villkor för ett ökat ungdomsutbyte. Kommittén har inom sig kontinuerligt fört diskussioner kring erfarenheterna av verksamheten och perspektiven inför framtiden. Förslagsställarna noterar att ungdomen är det nordiska samarbetets framtid. Alldeles särskild initiativrikedom och medel behövs för att möta den utmaning som de planerade europeiska utväxlingsordningarna innebär. Detta tog också kommittén fasta på i sin framställning till handlingsplanen på kulturens område.

Ett viktigt inslag i kommitténs arbete är de regelbundna kontakterna med ungdomsorganisationerna. Sålunda har ungdomsorganisationernas representanter deltagit i kommitténs senaste möten. Kommittén har också på andra sätt kontinuerligt hållit kontakt med organisationerna. Avsikten är att detta skall fortgå, bl. a. för ett fortsatt utbyte av erfarenheter.

I sitt yttrande till handlingsplanen redovisade kommittén sina positiva erfarenheter av ungdomssamarbetet, men fäste även uppmärksamhet vid kommitténs roll som rådgivande organ och katalysator mellan organisationerna och myndigheterna både på nordiskt och nationellt plan. Denna roll torde också motsvara förslagställarnas ungdomspolitiska uppfattning. Genom att aktivt utveckla denna roll kan kommittén söka främja centrala ungdomsfrågor, som bl. a. nämns i medlemsförslaget och som inom kommittén nämnts som viktiga diskussionspunkter i framtiden.

Helsingfors den 26 juni 1987

Astrid Thors

Ordförande i Nordiska ungdomskommittén

Danmark

Undervisningsministeriet henviser i skrivelse den 2 juli 1987 till yttrande av den 26 juni 1987 från Direktoratet for folkeoplysning, frie grundskoler m. v. (se nedan).

Direktoratet for folkeoplysning, frie grundskoler m. v.:

Undervisningsministeriet, som er resort-ministerium for ungdomsorganisationerne, har et løbende etableret samarbejde med de øvrige nordiske lande og med de nordiske ungdomsfællesråd og statsungdomsråd. På de årlige kontaktkonferencer gennemgår man aktuelle administrative og lovgivningsmæssige problemer og planlægger fælles nordiske initiativer, hvor der skønnes behov og interesse derfor. Til vigtigere nationale konferencer om ungdomsspørgsmål inviteres repræsentanter fra de andre landes ministerier, statsungdomsråd eller ungdomsfællesråd, ligesom der nedsættes ad hoc arbejdsgrupper om særlige områder som f. eks. ungdomsforskning, åbne fritids- og ungdomsklubtilbud m. m. Herudover er der fast informationsudveksling.

Ikke mindst i forbindelse med det internationale ungdomsarbejde er der et tæt udvidet nordisk samarbejde, såvel ministerierne imellem som med ungdomsorganisationerne.

Det gælder samarbejde om FN, om Øst-Vestsamarbejde i Europa, men især samarbejdet i Europarådet, om European Youth Center, European Youth Foundation, CAHJE, diverse arbejdsgrupper – og om ministerkonferencerne, hvoraf den næste skal holdes i Norge i 1988. I den forbindelse har de nordiske lande etableret en fælles arbejdsgruppe, som også er nordisk kontaktorgan for den nordiske repræsentant i Europarådets udvalg om den samlede ungdomsstruktur i Europarådet.

I dette samarbejde er der nær kontakt til de nordiske ungdomsorganisationers repræsentanter i CENYC, ECB, EYC og EYF m. m.

Da emner og indhold i Europarådets ungdomssamarbejde ofte vil være spørgsmål som f. eks. ungdommens boligforhold, arbejdssituation og organisationsmuligheder m. m. betyder det også ofte forudgående nordiske drøftelser og overvejelser desangående.

Danmarks medlemskab i EF medfører også en øget intensitet i det nordiske samarbejde om ungdomsspørgsmål – f. eks. om ungdomsudveksling, ungdommens mobilitet m. m.

I dette samarbejde er det overordentligt vigtigt, at ungdomsorganisationerne deltager og bidrager til den fælles informationsudveksling og planlægning af initiativer. Det er derfor også afgørende, at ungdomsorganisationernes muligheder for nordisk og internationalt samarbejde styrkes.

Direktoratet for folkeoplysning, frie grundskoler m. v. kan derfor anbefale forslagene fra den nordiske ungdomskomité og fra Ungdommens Nordiske Råd – og generelt støtte medlemsforslag, som anbefaler forstærket støtte til ungdomsorganisationernes nordiske samarbejde.

København, den 26. juni 1987

Carl Nissen

Københavns Magistrat:

I Københavns Kommune er nedsat Det kommunale Rådgivende Ungdomsudvalg, der er et bredt sammensat organ bestående af kommunalpolitikere og repræsentanter for en række ungdomsorganisationer. Sammen med ungdomsdirektoraterne i Reykjavik, Oslo, Stockholm, Göteborg, Malmø og Helsingfors deltager Det kommunale Rådgivende Ungdomsudvalg i et fast nordisk storstadssamarbejde omkring ungdomsspørgsmål.

Herudover deltager Det kommunale Rådgivende Ungdomsudvalg samt de magistratsafdelinger, der har særlige berøringsflader til området, løbende i kongresser, konferencer m. v. i de nordiske lande med henblik på erfaringsudveksling og information om ungdommens behov og problemer.

Med henvisning til ovenstående er man af den opfattelse, at det eksisterende nordiske samarbejde på området er tilfredsstillende, og at der derfor ikke for Københavns vedkommende vil være behov for gennemførelse af det foreliggende forslag om "ett förstärkt nordisk samarbete i ungdomsfrågor".

København, den 3. juli 1987

Egon Weidekamp

Mogens Krogh

Frederiksbergs Kommune:

Ved med skrivelse af 5. maj 1987 at fremsende det i Nordisk Råd fremsatte forslag A 802/k om et styrket nordisk samarbejde i sager vedrørende ungdommen har rådet anmodet Frederiksberg Kommune om en udtalelse og om eventuelt at stille supplerende oplysninger til rådighed.

I denne anledning skal man som sekretariat for kommunalbestyrelsen indledningsvis anføre, at sagen ikke har været forelagt fagudvalg og kommunalbestyrelse.

Med dette forbehold skal man efter at have modtaget udtalelser i sagen fra kommunens socialdirektorat og direktoratet for skole- og biblioteksvæsen meddele, at man fra forvaltningens side ikke har bemærkninger til det stillede forslag.

Til orientering vedlægges et eksemplar af kommunens Social- og Sundhedsplan 1987–1990¹ der er en temaplanlægning om indsatsen mod ungdomsledigheden og således belyser en lokal indsats på en del af det problemkompleks, som det omhandlede forslag vedrører. Social- og sundhedsplanen, der er udarbejdet af forvaltningen i samarbejde med arbejdsformidlingen, blev godkendt af kommunalbestyrelsen den 15. juni 1987.

Frederiksberg, den 21. juli 1987

G. Kastberg

Hans Staalsen

Kommunernes Landsforening:

Forslaget beskriver en række af de problemfelter, som møder den nordiske ungdom idag.

Der nævnes bl. a. utilstrækkelige boligforhold, arbejdsløshed, narkotikamisbrug og manglende fritidstilbud.

Forslaget anbefaler en række tiltag, der – efter forslagsstillernes opfattelse – indenfor rammerne af det nordiske samarbejde, kan bidrage til at løse ungdommens problemer og iøvrigt styrke det nordiske kulturfællesskab i fremtiden.

Under henvisning til de mere konkrete tiltag, anbefaler forslagstillerne det Nordiske ministerråd, at forstærke udbyttet af erfaringer og informationer om ungdommens problemer og behov i de nordiske lande og i denne sammenhæng forstærke ungdomsorganisationernes nordiske samarbejde.

Kommunernes Landsforening kan til forslaget udtale, at landsforeningen ikke har bemærkninger til de mere konkrete tiltag i forslaget, men at landsforeningen kan tilslutte sig forslagets hovedsigte, om at forstærke udbyttet af de erfaringer og informationer, der gøres i arbejdet med ungdommens problemer i de nordiske lande.

Får Nordisk Råd i den videre behandling af forslaget, behov for konkrete oplysninger vedrørende danske kommunale forhold, er landsforeningen gerne behjælpelig med at fremskaffe sådanne.

København, den 3. juli 1987

Thorkild Simonsen

Erling Krarup

Amtsrådsforeningen i Danmark har i skrivelse den 15 juni 1987 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

¹ Här ej tryckt.

Danske Studerendes Fællesråd:

Danske Studerendes Fællesråd (DSF) har altid lagt meget vægt på et udbygget nordisk samarbejde – herunder specielt samarbejdet med studenterorganisationerne i de øvrige nordiske lande. Således har deltagelse i de såkaldte NOM-møder i mange år været en af DSF væsentligste internationale prioriteringer.

Vi er enige med forslagstillerne i, at det er vigtigt, at løsningen af ungdommens sociale, uddannelsesmæssige og bolig-mæssige problemer sker i et aktivt samspil med ungdommen og dens organisationer.

I den forbindelse vil vi pege på den vigtige rolle et forøget samarbejde mellem studenterorganisationerne i Norden kunne spille i forbindelse med løsningen af de i forslaget nævnte problemer. Ligesom et sådant forøget samarbejde kunne medvirke til at give de studerendes organisationer forbedrede muligheder for at gå konstruktivt ind i diskussionerne af et forbedret og udvidet nordisk samarbejde indenfor de videregående uddannelser.

Et sådant udvidet samarbejde mellem de nordiske studenterorganisationer støder imidlertid ofte ind i en række praktiske problemer.

Udgifter til rejser for deltagere og oplægsholdere samt udgifter til nødvendige sekretariatsopgaver virker ofte blokerende for vores muligheder for at gå ind i dette arbejde i det omfang, vi kunne ønske. Derfor hilser vi forslaget om, at "også elev- og studentorganisationer bør få bidrag til nordisk samarbejde", velkommen og håber at dette forslag vil nyde bred opbakning.

København, den 26. maj 1987

For DSF

Per Clausen

Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF):

Dansk Ungdoms Fællesråd finder det væsentligt med et nordisk samarbejde i ungdomsspørgsmål. Gennem det allerede eksisterende samarbejde sker der en værdifuld erfaringsudveksling og koordinering.

DUF mener, at et forstærket samarbejde bør ske på følgende områder:

- ungdomsforskning
- forsøgs- og udviklingsarbejde på ungdomsområdet
- ungdomsudveksling
- støtte til samarbejde mellem nordiske elevorganisationer

DUF er enig med forslagsstillerne i, at de nordiske lande står overfor en række fælles spørgsmål på ungdomsområdet. Der kan særligt peges på unges boligforhold, beskæftigelse, uddannelse, sociale vilkår og kultur. Et

forstærket nordisk samarbejde på disse områder kan primært ske gennem erfaringsudveksling samt forsøgs- og udviklingsarbejde.

Med udgangspunkt i de statslige og frivillige ungdomsråd i Norden er der p. t. ved at blive etableret et samarbejde mellem nordiske ungdomsforskere.

En arbejdsgruppe mellem DUF og danske ungdomsforskere arbejder på udgivelsen af en oversigt over igangværende ungdomsforskningsprojekter i Norden samt et nyhedsbrev for nordisk ungdomsforskning, og en finsk arbejdsgruppe arbejder på en bibliografi over nordisk ungdomsforskning. DUF vil derfor foreslå, at dette samarbejde støttes økonomisk af Nordisk Ministerråd, således at der løbende kan afholdes seminarer, udsendes publikationer o.l. Vi vil endvidere pege på, at det nordiske samarbejde kan være udgangspunkt for forsøgs- og udviklingsprojekter omkring unges beskæftigelse, uddannelse og sociale vilkår. Vi lægger vægt på, at et nordisk samarbejde på disse områder tager udgangspunkt i en helhedsvurdering af unges vilkår. Som et eksempel vil vi pege på det tidligere medlemsforslag om unges beskæftigelse i kultursektoren.

Ungdommens Nordiske Råd og Nordisk Ungdomskomite har peget på en række muligheder for at øge den nordiske ungdomsudveksling. DUF støtter disse forslag, idet der ikke er nogen tvivl om, at der vil ske en øget ungdomsmobilitet mellem de vesteuropæiske lande i de kommende år. Denne udvikling er i sig selv positiv, idet øget ungdomsudveksling er et væsentligt bidrag til international forståelse.

Det nordiske samarbejde giver en række muligheder for at inddrage brede grupper i ungdomsudvekslingen p. g. a. sprogligheden og parallellerne mellem bl. a. de nordiske uddannelser.

Nordisk Ministerråd bør derfor lade et udviklingsprogram for nordisk ungdomsudveksling indgå i den kulturelle handlingsplan. Et udviklingsprogram bør give støtte til forsøgs- og udviklingsarbejde med ungdomsudveksling mellem de nordiske lande.

Gennem den nordiske ungdomsbevilling giver Nordisk Ministerråd midler til det nordiske ungdomssamarbejde. Nordisk ungdomsbevilling er af stor vigtighed for dette arbejde. DUF vil i øvrigt henvise til Nordisk Ungdomskomite's remissvar på dette område.

I medlemsforslaget foreslås det, at der også skal ydes støtte til et samarbejde mellem de nordiske elevorganisationer. DUF finder det naturligt, at der gives mulighed herfor gennem en særlig bevilling, idet et samarbejde mellem elevorganisationerne vil være et væsentligt bidrag til det samlede nordiske samarbejde på uddannelsesområdet.

I dette remissvar er der nævnt en række konkrete forslag til et forstærket nordisk samarbejde i ungdomsspørgsmål. DUF finder det væsentligt, at disse og andre initiativer planlægges og udføres i samarbejde med de frivillige børne- og ungdomsorganisationer – i Norden særligt de frivillige ungdomsråd og Foreningernes Nordens Ungdomsrepræsentantskab.

Gennem de Europæiske Fællesskaber og Europarådet arbejdes der også med en række ungdomsspørgsmål. Vi vil understrege, at den nordiske koordinering på dette område bør fortsættes og om fornødent udbygges.

København, den 24. juni 1987

Finn Larsen
Generalsekretær

Landsforeningen Ungbo:

Landsforeningen UNGBO afholdte i forbindelse med det internationale ungdomsår i 1985 et nordisk ungdomsseminar med titlen "Unges livsmønstre og boligformer".

Kombinationen af disse to emner blev valgt ud fra samme betragtning, som den Nordisk Råd giver udtryk for i forslaget A.802-K nemlig, at der er nøje sammenhæng mellem den måde han lever på, og den måde man bor – eller ønsker at bo.

På seminaret deltog 22 unge fra samtlige nordiske lande (på nær Finland og Ålandsøerne), som alle havde det til fælles, at de var aktive eller på anden måde interesserede sig for ungdomsboligområdet.

Vedlagte rapport fra seminaret¹ indeholder mange interessante betragtninger og problemstillinger og er først og fremmest et fælles nordisk bud på, hvor man kunne sætte ind og bekæmpe problemerne. Vi mener selv den giver et godt indblik i den nordiske ungdoms faktiske vilkår og ønsker, specielt på boligområdet, udtrykt af de unge selv.

Evalueringen samt konklusionen på side 44–47 finder vi specielt relevant som supplement til Nordisk Råds forslag.

Vi kan i øvrigt berette at seminaret har været fulgt op med et tættere samarbejde Sverige-Norge-Danmark imellem. Der har været afholdt arbejdsseminar i Göteborg i 1986 samt været flere gensidige besøg. Vi satser videre på et endnu tættere samarbejde i den kommende tid og håber på et tilsvarende opfølgende seminar i løbet af kort tid i Norge.

København, den 3. august 1987

Birger Weibull

Bente Bastrup

¹ *Ej bifogad.*

Finland

Undervisningsministeriet¹:

Idrotts- och ungdomsbyrån anser det ovannämnda förslaget vara riktigt. I motiveringarna till medlemsförslaget finns värdefulla påminnelser om ungdomens levnadsförhållanden och om åtgärderna för att förbättra dem. De är likartade med t. ex. de förslag till åtgärder som ingår i betänkandet om det internationella ungdomsåret 1985 som senast vidlyftigt utredde levnadsförhållanden för ungdomen i Finland. Betänkandet har utdelats till statsförvaltningen för åtgärder och för att beaktas.

Det nordiska ungdomsarbetets samarbetsorgan presenteras i bifogad broschyr² "Det nordiska ungdomsarbetet" som utkom i slutet av 1986. Trots att organen på alla nivåer är täckande och har utvecklats till sin nuvarande form som resultatet av ett långt skridet samarbete och trots att de fungerar, delar idrotts- och ungdomsbyrån de i medlemsförslaget antydda farhågorna för att det i samarbetet myndigheterna emellan finns behov av att effektivisera utbytet av information och erfarenheter, att det ekonomiska stöd som genom organisationerna tillförts samarbetet inte utvecklats positivt under senare år och att man inte i tillräcklig grad främjat ungdomsturismen.

Samarbetet myndigheterna emellan har två etablerade former: konferenserna som arrangeras en gång om året, under vilka man presenterar aktuella projekt inom ungdomsarbetet i värdlandet och utreder den senaste utvecklingen i de deltagande länderna samt arbetet i Nordiska ungdomskommittén, där man vid fördelningen av bidragen till ungdomsorganisationernas internordiska verksamhet samtidigt kan understryka betydelsen av väsentliga samarbetsområden och -former inom ungdomsarbetet.

Från undervisningsministeriets sida har man dock understrukit att kännedomen om utvecklingen av ungdomsarbetet och ungdomspolitikerna i de övriga nordiska länderna kan vara mindre än väntat. Därför har man stött publikationsverksamheten i anknytning till ungdomsforskning och arrangerandet av regelbundna forskarkonferenser. Undervisningsministeriet har även erbjudit sig att under nästa år anordna ett internordiskt seminarium som behandlar ungdomsarbetets organ och bidragssystem.

Det borde vara möjligt att befästa den nordiska ungdomskommitténs ställning i det internordiska samarbetet genom att ge den uppgifter som står i samklang med den kännedom den har om verksamheten inom ungdomsorganisationerna.

I ungdomskommittén förverkligas principen om gemensamt ledarskap, samverkan mellan representanterna för myndigheter och ungdomsorganisationer. De utredningar som ungdomskommittén gjort om det internordiska stödet till ungdomsorganisationernas verksamhet visar att detta stöd

¹ Yttrande översatt från finska.

² Har ej tryckt.

inte ökat. Det vore på sin plats att granska frågan både på ett nationellt och på ett internordiskt plan. Särskild uppmärksamhet borde man fästa vid det s. k. lokala och regionala stödet. Från finländsk sida har man understrukt viktigen av att rikta stödet till de studentorganisationer som nämns i medlemsförslaget, till organisationer för de handikappade samt till de unga i Nordens randområden. I medlemsförslaget understryker man de särskilda problemen i Västnorden. I detta sammanhang bör man även beakta problemen i kalottområdet samt för Finlands vidkommande den språkligt-kulturella betydelse, som den internordiska verksamheten har för de unga i de helt finskspråkiga länen. Ungdomskommittén anvisar inget stöd för vänortsverksamheten, denna kan för Finlands vidkommande vara av sekundär betydelse då man beaktar ungdomsnämnders och ungdomsbyråers funktion som koordinerande organ i rent finskspråkiga kommuner.

Inom ungdomsturismen kunde det nordiska ungdomskortet, bifogat 1987 års broschyr¹, vara av större betydelse som riktgivare för turismen, om det skulle göras till ett permanent kort och dess pris särskilt i förhållande till Inter-Rail (1987 FIM 650/FIM 975) skulle bli förmånligare.

De finländska unga köpte 1986 en tredjedel av alla sålda kort. Det vore av betydelse för våra unga att utveckla det, men det borde naturligtvis även fungera som ett lockbete för den övriga nordiska ungdomen att komma till Finland. Ungdomsorganisationerna bl. a. Suomen nuorisojärjestöjen yhteistyöjärjestö SNT r. y. (inoff. Finlands ungdomsorganisationers samarbetsorganisation r. f.) och Pohjola-Nordens ungdomsförbund r. f. har värdjat till myndigheterna bl. a. för att få kortet fastställt som ett permanent kort. Idrotts- och ungdomsavdelningen stöder initiativ som syftar till att främja ungdomsturismen.

Helsingfors den 18 juni 1987

Heikki Klemola
Avdelningschef

Ulla Helsingius
Kultursekreterare

Ålands landskapsstyrelse:

Ålands landskapsstyrelse ställer sig positiv till medlemsförslaget och anser att inom ramen för det nordiska samarbetet åtgärder bör vidtagas som stöder sådana verksamhetsformer som för ungdomar i Norden närmare varandra. En sådan verksamhet kunde t. ex. vara ett mera vidsträckt elevutbyte mellan folkhögskolor i Norden.

¹ Här ej tryckt.

Ålands landskapsstyrelse har kunnat konstatera att ett gemensamt problem för ungdomsarbetet i Norden är bristen på ungdomsledare. Därför bör enligt landskapsstyrelsens mening former för en gemensam nordisk utbildning av ungdomsledare utarbetas.

Mariehamn den 10 juli 1987

Folke Woivalin
Lantråd

Jan-Erik Åkerfelt
Skolinspektör

Suomen kunnallisliitto (Finska kommunförbundet)¹:

Vid granskningen av ärenden beträffande de ungas problem har vi kommit till samma konstateranden som Nordiska rådet i sitt medlemsförslag presenterat beträffande ett förstärkt nordiskt samarbete i ungdomsfrågor. Suomen kunnallisliitto stödjer ett bredbasigt samarbete, och förbundet har inte några speciella anmärkningar mot medlemsförslaget.

Helsingfors den 17 juni 1987

Suomen kunnallisliitto (Finska kommunförbundet)

Eero Koivukoski
Avdelningschef

Väinö Ryyppö
Byråchef

Finlands svenska kommunförbund:

— — — önskar Finlands svenska kommunförbund som sitt yttrande värdigt framföra, att förbundet stöder förslaget om ett starkt nordiskt samarbete i ungdomsfrågor i den form det formulerats av initiativtagarna till medlemsförslaget.

Helsingfors den 3 juli 1987

Finlands svenska kommunförbund

K. J. Brunström
Direktör

Helge Hansson
Sektionschef

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands stadsförbund¹:

Finlands stadsförbunds centralbyrå understöder de i medlemsförslaget framförda idéerna och förslagen till åtgärder beträffande stärkandet av det nordiska samarbetet i ungdomsfrågor.

Förbundet anser att de ungas levnadssituation bör betraktas som helhet. Det finns inte något separat ungdomsarbetslöshetsproblem eller ett separat bostadsproblem bland de unga. I allmänhet ansluter sig svårigheterna oskiljaktigt till varandra. Önskar man förbättra de ungas situation i samhället bör detta ske helhetsbetonat. Man bör befrämja en attitydförändring, genom vilken en ung person blir en myndig medborgare. Så länge man förhåller sig till de unga som specialgrupp, tillämpas även "specialåtgärder" för dem. Dessa leder inte nödvändigtvis till bestående lösningar.

För den mänskliga utvecklingen är arbetet av primär betydelse. Samhället bör garantera alla sina medlemmar, även de unga, en möjlighet till arbete. I de nordiska länderna finns av tradition ett högklassigt primärtrygghetssystem, som säkerställer även de arbetslösa ett ekonomiskt stöd. Ur individens synvinkel är detta emellertid inte tillfyllest. Finlands stadsförbund omfattar alla de åtgärder som utvidgar begreppet arbete och skapar nya, speciellt för de unga lämpliga arbetsplatser. Man borde förbättra de ungas möjligheter att arbeta i de övriga nordiska länderna. När det gäller förmedlingen av sommarjobb kunde man avsevärt förbättra den samnordiska förmedlingsverksamheten.

Helsingfors den 15 maj 1987

Pekka Alanen

Vice verkställande direktör

Kari Sjöholm

Sekreteraren för fritidsärenden

Pohjola-Nordens ungdomsförbund r. f.:

Under den senaste tiden har det i alla nordiska länder livligt diskuterats om de ungas problem, den ökade ungdomsarbetslösheten, drogmissbruket och om flera andra samhälleliga missförhållanden som gäller speciellt de unga.

Enligt Pohjola-Nordens ungdomsförbund r. f. är det särskilt viktigt att man inom det Nordiska rådet och också på det nordiska samarbetets andra nivåer äntligen börjar diskutera ungdomsfrågor på allvar och kartlägger samnordiska åtgärder för att lösa dessa problem.

De flesta problem som gäller ungdomen är typiskt regionala problem såsom t. ex. bostadsbristen, vilken i de nordiska länderna gäller storstäder

¹ Yttrandet översatt från finska.

och universitetsstäder. Å andra sidan är landsbygdens problem och ungdomsarbetslösheten gemensamma för hela Norden.

Förslagsställarna anser att det i Norden behövs specialåtgärder för bostadssituationens förbättrande. Enligt Pohjola-Nordens Ungdomsförbund r. f. är det bra att förslagsställarna har fäst uppmärksamhet på detta grundproblem för ungdom men PNU anser samtidigt att det på nordisk nivå torde vara omöjligt att börja förverkliga specialprogram över nationell lagstiftning. Lagstiftningen angående ungdomsbostäder och olika stödåtgärder är mycket olika i de nordiska länderna och en kombination av dessa eller upptäckande av gemensamma stödåtgärder är närapå omöjligt. PNU anser således att man på den nationella nivån allt kraftigare borde satsa på bostadspolitiken och på den nordiska nivån på problem, vilka till sina orsakssammanhang och sina lösningar lämpar sig inom alla de nordiska länderna.

Pohjola-Nordens ungdomsförbund r. f. har sedan långt tillbaka traditioner inom området för nordisk ungdomsutveckling, både organisationerna emellan och också som främjare av nordiskt resande för vanligtvis ungdom.

Pohjola-Nordens ungdomsförbund r. f. anser att fortsatta kontakter med andra unga i Norden och andra ungdomsförbund är av största vikt, både med tanke på världsåskådningens utvidgande och de språkliga och kulturella orsakerna.

Enligt Pohjola-Nordens ungdomsförbund r. f. borde man inom nordisk skolundervisning ge fortgående undervisning också i de andra nordiska språken så att de språkliga orsakerna inte skulle utgöra ett hinder för samarbetet, såsom läget tyvärr ofta är nuförtiden.

Likaså borde det inom skolundervisningen finnas särskilda nordiska lärokurser, som skulle ge kännedom om de övriga nordiska ländernas kulturella särdrag, näringsliv, politiska organisation osv.

Inrättandet av det nordiska ungdomsresekortet "Nordreis" var en milstolpe på vägen mot en verklig möjlighet att som ung och med en tunn plånbok kunna resa i Norden.

De höga levnadskostnaderna och de långa avstånden i Norden har lett till att de unga inte har ekonomiska möjligheter till att stanna kvar för en semester i Norden.

Man bör dock komma ihåg att även Västnorden, Färöarna, Island och Grönland, är en väsentlig del av Norden där järnvägen saknas helt.

Det nordiska ungdomskortet bör även snarast möjligt börja göra skäl för sitt namn. Kortet måste fås att gälla busstrafiken, båtförbindelser och flygtrafiken på sådana ställen som saknar järnväg.

I Nordiska rådets slutrapport har man årligen tagit ställning till ett flertal brännande frågor angående de unga, liksom till de ärenden som kommer upp i Nordiska rådets session. Likväl har man i Nordiska rådet helt förbisett ungdomens sakkunskap och förmåga att själv kunna bäst uppfatta

sina egna problem. Pohjola-Nordens ungdomsförbund r. f. glädjer sig över att förslagsställarna uppmärksammar UNR – seminariets existens och tror på dess möjligheter.

Det nordiska samarbetet har redan traditionellt varit spontant och tämligen informellt, vilket ju också är naturligt. I detta sammanhang önskar sig PNU flexibilitet och samarbetsvilja av Nordiska rådet, så att de ungas tankar skulle uppmärksammas i själva Nordiska rådets session.

PNU föreslår därför att UNR-seminariets slutrapport kunde på de ungas initiativ framföras i själva Nordiska rådets session och att de unga kunde användas såsom sakkunniga experter och åhörare inom Nordiska rådets olika utskott.

Enligt Pohjola-Nordens ungdomsförbund r. f. är det dock viktigt att stöda organisationernas nordiska samarbete med samnordiska medel och att öka stödet för att ge även de västnordiska ungdomsorganisationerna samma möjligheter att delta i samarbetet. Å andra sidan bör man komma ihåg att huvuddelen av den nordiska ungdomen inte hör till någon organisation och blir således inte delaktig av detta stöd.

PNU anser därför att stödet bör ökas och att det i fortsättningen allt mer inriktas på sådana organisationer som utövar information utanför medlemskåren och arrangerar språkkurser och studieresor.

En väsentlig del av det nordiska ungdomsarbetet utgörs även av olika student- och elevutbytessystem. Som ett betydande tillägg till detta utbyte utgör det nu förverkligade Nordjobb-projektet som erbjuder en möjlighet till utbyte även för andra än studerande skolelever.

Skapandet av samnordisk rätt till studier och ett studiestödssystem samt genomförandet av principerna för examinas motsvarighet kommer att vara det nästa steget i utvecklingen.

Helsingfors den 30 juni 1987

Tuula Airaksinen

Ordförande

Susanne Sandvik

Förbundssekreterare

Ålands ungdomsförbund har i skrivelse den 15 juni 1987 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Föreningsrådet för åländska ungdomsorganisationer har meddelat, att det inte har för avsikt att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Island

Æskulýðsráð ríkisins – Statens ungdomsråd¹:

Statens ungdomsråd uttrykker sin fulde støtte til det fremkomne forslag. Ungdomsrådet opfordrer kraftigt de islandske repræsentanter i Nordisk Råd til at følge denne sag op.

I håp om et godt resultat.

Reykjavík, den 14. maj 1987

På Statens ungdomsråds vegne

Erlendur Kristjánsson

Ungdomsleder

Norge

Kultur- og vitenskapsdepartementet:

Kultur- og vitenskapsdepartementet er enig i at ungdomsspørsmål bør ha en sentral plass i det nordiske samarbeidet, og stiller seg positivt til at overveielser blir foretatt med sikte på å styrke kontakt, erfaringsutveksling og samarbeidsinitiativer på områder av sentral betydning for ungdommens vilkår og muligheter i de nordiske land.

Ved en styrking av samarbeidet om ungdomsspørsmål vil det være viktig at ungdommens egne organisasjoner får økte muligheter til selv å delta aktivt i det kontaktskapende arbeid og i gjennomføring av prosjekter. Dette bør i tilfelle først og fremst vurderes i relasjon til de nordiske ungdomsmidlene under Ministerrådet. Utvidelsen av denne støtteordningen til også å omfatte lokalt og regionalt samarbeid og et stigende antall støtteberettigede samarbeidsorganisasjoner, har økt behovet for midler. I denne sammenheng bør man også være oppmerksom på uorganisert ungdom som i dag har svært begrensede muligheter til å motta nordisk støtte.

En viktig oppgave må være å vurdere hvorledes samarbeid om ungdomsspørsmål bedre kan integreres og styrkes innenfor det generelle nordiske samarbeidet, som foregår på en rekke sentrale samfunnsområder under Nordisk Ministerråd i ulike sammensetninger og direkte mellom nasjonale myndigheter i det enkelte land.

Oslo, 30. juli 1987

Etter fullmakt

Olav Nyhamar

Byråsjef

Brit Alstad

Førstekonsulent

¹ Yttrandet översatt från isländska.

Norsk kulturråd:

Medlemsforslag A 802/k anbefaler en sterkere utveksling av erfaringer og informasjon om ungdommens behov og problemer. I denne sammenheng nevnes blant annet ungdommens sysselsettingssituasjon. Kulturrådet minner om de norske erfaringene med bruken av de såkalte "Rettedals – midler", som viste at kultursektoren kan gi arbeid til grupper som lett faller ut av arbeidsmarkedet, som kvinner, unge og arbeidshemmede. Kulturrådet antar at det er nyttig å utveksle erfaringer på dette området. Rådet kjenner ikke til om slik erfaringsutveksling nå er mangelfull i Norden.

Det samme gjelder de norske erfaringer med kulturtiltak for unge og med arbeidet for å støtte unge kunstnere.

Rådet kan være enig i at ungdomsorganisasjonene er en god kanal til å formidle kontakt, informasjon og erfaringer, men uten at organisasjonene nødvendigvis tillegges en så dominerende rolle som medlemsforslaget angir. For eksempel vil også myndigheter og kunstnerorganisasjoner kunne være aktuelle og nødvendige i denne sammenheng.

Norsk kulturråd anbefaler derfor at et forsterket nordisk samarbeid i ungdomsspørsmål ikke forbeholdes ungdomsorganisasjonene, men heller ses som del av en generell styrking av det nordiske kulturelle samarbeidet.

Oslo, 18. juni 1987

Halvdan Skard

Hans Stokland

Landsrådet for norske ungdomsorganisasjoner (LNU):

Medlemsforslaget berører mange viktige sider av ungdommens livssituasjon; situasjonen på arbeids- og boligmarkedet, fritidsmulighetene og mangel på dialog mellom de styrende organ og ungdommen.

Med et slikt omfang av viktige saker som blir nevnt i medlemsforslaget, mener LNU at selve forslaget har en svært generell formulering:

"att förstärka utbytet av erfarenheter och informasjon om ungdomens behov och problem".

LNU mener at "behov och problem" bør defineres nærmere ved f. eks. å gjelde områder som

- situasjonen på boligmarkedet i svært mange byer og tettsted
- mangel på deltakelse fra ungdom i bestemmende organ
- gode behandlingstilbud til rusmiddelbrukere
- muligheter for en meningsfylt fritid, bl. a. ved at det er egnede lokaler tilgjengelig.

I medlemsforslaget blir det pekt på at ungdommer er det nordiske samarbeidets framtid.

LNU mener at det nå er svært nødvendig å satse på ungdommen i det nordiske samarbeidet, ellers vil det europeiske og internasjonale engasjementet i stor grad overta.

Nordisk Råds undersøkelse "skal vi samarbeide" viser at ungdom er positiv til et nordisk samarbeid, men tror i liten grad at det er nyttig for dem selv. Dette betyr at informasjonsarbeid om nordisk samarbeid fortsatt er svært viktig, men like vesentlig er det at ungdom får *oppleve* det nordiske samarbeidet.

Barne- og ungdomsorganisasjoner har tradisjonelt en utbredt nordisk aktivitet i form av sommerleirer, kurs, seminarer, studieopphold m. m.

Denne aktivitet har lenge vært støttet av Nordisk Ungdomsbevilgning, men det er hvert år mange søknader som blir avslått, eller redusert betraktelig i tildelt beløp. Dette medfører at antall ungdommer som kan delta på nordiske arrangement m. m. reduseres betraktelig, en situasjon LNU sterkt beklager.

Bevilgningen til Nordisk Ungdomssamarbeid har ikke økt i samme grad som bl. a. reisekostnader, og dessuten ble det i 1985 innført en ny stønadsgruppe – til lokale og regionale arrangement uten at det er fulgt opp med økte bevilgninger.

I medlemsforslaget blir student- og elevorganisasjonene nevnt som en gruppe nordiske samarbeidsorganisasjoner som også bør motta støtte til sin virksomhet. LNU deler dette syn, men mener at en slik utvidelse av gruppen som idag mottar organisasjonsstøtte, ikke kan skje uten at det følges opp med økte bevilgninger til ungdomskomiteen.

LNU støtter også det som blir sagt om ungdoms reisemuligheter i Norden.

Nordisk ungdomskort som nå er innført, må få et mer konkurransedyktig innhold. Kortet bør være gyldig ved reise i eget land og bør ha en pris som 1/2 interrail – billett. Det bør dessuten utvikles rabattordninger på båt, fly, tog og buss som gjør *organiserte* ungdomsreiser i Norden rimeligere.

Mange gode, nordiske tiltak for ungdom forblir idag på tegnebrettet fordi høye reiseomkostninger gjør arrangementet uaktuelt. Ved å gjøre ordninger som idag finnes nasjonalt, bl. a. møterabatt/kongress-rabatt, til nordiske ordninger, kan ungdommens mulighet til å delta økes betraktelig. Dette vil også gjøre det lettere å inkludere Vest-Norden inn i det nordiske ungdomssamarbeidet.

Oslo, 17. juni 1987

(Ej Sign.)

Foreningene Nordens Ungdomsrepresentantskap (FNU):

FNU vil peke på at medlemsforslaget tar opp et svært viktig spørsmål, nemlig det nordiske ungdomssamarbeidet. Det skjer idag et utstrakt samarbeid, bl. a. mellom etablerte ungdomsorganisasjoner, et samarbeid som både kan utvides og forsterkes.

FNU mener at et forsterket samarbeid bør skje på følgende områder:

- ungdomsutveksling
- utvidet støtte til det etablerte samarbeidet og en utviding av støtteordningene slik at elevorganisasjonene kommer inn under ordningen
- forsøks- og utviklingsarbeid på ungdomssektoren
- ungdomsforskning

Nordisk Råds undersøkelse "Skal vi samarbeide" viser at ungdom er positivt innstilt til det nordiske samarbeidet, men at de i liten grad opplever at det angår dem selv. Det er derfor viktig at unge mennesker gis en nordisk opplevelse og derigjennom erfarer betydningen av samarbeid og kontakt.

Ungdommens Nordiske Råd og Nordisk Ungdomskomite har pekt på en rekke muligheter for å øke den nordiske ungdomsutveksling. FNU støtter disse forslag og mener at det umiddelbart må gjøres noe på dette området. Det innebærer bl. a. økte bevilgninger, billigere reisemuligheter, satsing på student- og elevutveksling, bedre muligheter til skolegang i et annet nordisk land m. m.

Nordisk Ministerråd bør derfor la et utvekslingsprogram for nordisk ungdomsutveksling inngå i den kulturelle handlingsplan.

FNU vil framheve viktigheten av at det må gjøres noe på ungdomssektoren i det nordiske samarbeidet. Vi mener også at det som skal planlegges, og gjennomføres, må skje i samarbeid med den ekspertise som finnes på området. De frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene, de frivillige ungdomsråd og FNU har lang erfaring med et bredt spekter av ungdomsspørsmål og vil kunne bistå med råd og veiledning og vil være naturlige samarbeidspartnere.

Når det gjelder arbeidet med billigere ungdomsreiser i Norden (bl. a. Nordisk Ungdomskort), så mener FNU at disse ordningene i større grad må inkludere Vest-Norden, og at det må bli gunstige rabattordninger for ulike typer organisasjonsreiser.

Det har de senere år blitt etablert et samarbeid mellom nordiske ungdomsforskere og det ble avholdt et stort symposium i Oslo i januar 1987. FNU mener at dette samarbeidet er av stor betydning og bør støttes økonomisk av Ministerrådet. Norden er et forholdsvis enhetlig område og mye av den forskning som skjer kan i stor grad benyttes i andre land. Vi vil videre peke på at et nordisk samarbeid kan være utgangspunkt for forsøks-

og utviklingsprosjekt omkring unges situasjon på arbeidsmarkedet, utdanning og sosiale vilkår.

Oslo, 21. juli 1987

For Grete Mugaas:
Linda Våge

Sverige

Statens kulturråd:

Kulturrådet ansluter sig till förslagsställarnas beskrivning av ungdomars villkor i de nordiska länderna. Utbildningsfrågorna, ungdomsarbetslösheten och bostadsbristen är likartad i de nordiska länderna men måste enligt kulturrådet lösas av varje enskilt land. Initiativ och erfarenheter hur så sker bör främst spridas genom de officiella kanaler och andra kontaktvägar som finns när det gäller de nordiska ungdomsfrågorna.

Medlemsförslaget tar också upp fritidsfrågorna och redogör för nordiska initiativ som tagits när det gäller att underlätta ungdomars resor inom Norden och ungdomsutbyte.

Det finns redan idag ett fungerande samarbete mellan de nordiska ungdomsorganisationerna, direkt men även indirekt genom olika samverkansorgan. Ytterligare ekonomiska förstärkningar är väsentliga för att stimulera och utveckla detta samarbete.

Kulturrådet ställer sig positivt till intentionerna i det framlagda förslaget om olika åtgärder för att lösa ungdomas problem och för att stärka den nordiska kulturgemenskapen i framtiden. Kulturrådet saknar dock en kulturpolitisk inriktning i förslaget.

Kulturfrågorna har en stor betydelse för ungdomars möjligheter till en meningsfull fritid. Både barns och ungdomars kultur är i dag starkt påverkad av den ökade internationaliseringen och utvecklingen inom medieområdet på ett i många fall negativt sätt. Små länder och språkområden har ett stort behov av att hävda och utveckla en nationell identitet och kultur, samtidigt som det i det nordiska samarbetet finns unika möjligheter att utveckla det specifikt nordiska och därigenom stärka varandras kulturer. Det finns alltså starka motiv för gemensamma nordiska insatser för att ta till vara, utveckla och stärka kultursamarbetet mellan länderna utifrån speciellt ungdomsperspektivet. I första hand bör detta ske inom ramen för det löpande nordiska samarbetet och genom existerande nordiska samarbetsorgan. Ungdomars behov och intressen bör beaktas i större utsträckning än vad som nu är fallet i olika nordiska initiativ inom kulturområdet och i olika stödordningar. Kulturrådet vill i detta sammanhang peka på den

arbetsgrupp för barn och kultur inom Nordiska ministerrådet, som under en treårsperiod tagit olika nordiska initiativ inom barnkulturområdet. Inom denna arbetsgrupp finns också kompetens att bevaka kulturfrågor som berör ungdomsgrupperna. Det bör ankomma på gruppen att utarbeta konkreta förslag och ta initiativ som kan tillgodose de önskemål som framförs i medlemsförslaget.

Stockholm den 17 juni 1987

Lars Engqvist

Gerd Hillman

Statens ungdomsråd:

Statens ungdomsråd tillstyrker förslaget om att förstärka stödet till ungdomsorganisationernas nordiska samarbete.

Statens ungdomsråd har under 1986 genomfört en undersökning av de svenska ungdomsorganisationernas ekonomi. De ekonomiska förutsättningarna har kraftigt försämrats under 1980-talet, främst beroende på att det statliga stödet reellt har urholkats. Följden har blivit minskade resurser till områden som utbildning, information, verksamhetsutveckling och internationellt samarbete.

Ett förstärkt stöd till ungdomsorganisationernas nordiska samarbete är ur svensk synpunkt mycket välmotiverat, såväl ur ekonomisk som social och kulturell synvinkel. Ungdomsorganisationerna i Norden har mycket att lära av varandras arbete, och nordiskt utbyte kan ofta föra in en ny dimension i den nationella ungdomsverksamheten.

Det är viktigt att en stor del av ungdomssamarbetet inriktas på utbyte på lokal och regional nivå. Det är också väsentligt att ta tillvara och stödja de nordiska ungdomsinternationalernas arbete. Fungerande strukturer med någon form av fasta kansliresurser är en förutsättning för att ge stadga och kontinuitet åt ungdomsutbytet.

Statens ungdomsråd tillstyrker också förslaget om ett permanent och mer förmånligt ungdomsresekort.

Stockholm den 17 juni 1987

För statens ungdomsråd

Michael Arthursson
Vice ordförande

Per-Uno Frank
Kanslichef

Svenska kommunförbundet:

I medlemsförslaget beskrivs problem som är gemensamma för ungdomar i de nordiska länderna. Det gäller områden som bostäder, arbete, utbildning och fritid.

Förslaget tar också upp vikten av att ungdomar från olika nordiska länder stimuleras att träffas och lära känna varandras länder och levnadsförhållanden. I ett sådant nordiskt utbyte bedöms ungdomsorganisationernas samverkan som speciellt viktig.

Förslagsställarna vill att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att förstärka utbytet av erfarenheter och information på detta område genom bl. a. ett ökat stöd till ungdomsorganisationernas nordiska samarbete.

Svenska kommunförbundet ser givetvis positivt på att kontakterna mellan ungdomar och ungdomsorganisationer i de nordiska länderna förbättras. Speciellt om ett ökat samarbete tar sig uttryck i konkreta initiativ som t. ex. ett nordiskt ungdomsresekort som ökar de praktiska möjligheterna för ungdomar att resa i Norden. Enligt vår mening bör därför Nordiska rådet fortsätta sitt arbete med att försöka ge bättre förutsättningar för ett nordiskt samarbete i ungdomsfrågor.

Styrelsen vill i detta sammanhang peka på de insatser som sker inom ramen för det nordiska vänortssamarbetet samt genom Föreningen Norden. Ett väsentligt inslag i vänortssamarbetet är just det skolungdomsutbyte som sker. Föreningen Norden har också engagerat sig i projektet Nordjobb som syftar till att bereda ungdomar möjlighet att få sommararbete i ett annat nordiskt land. Enligt styrelsens mening är det viktigt att även sådana insatser uppmuntras.

Stockholm den 12 juni 1987

Svenska kommunförbundet

Ingrid Zetterström

Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer (LSU):

Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer, LSU, är ett paraplyorgan för ett 60-tal svenska ungdomsorganisationer. Vår uppgift är att hjälpa dessa vid internationella kontakter, samt att i vissa frågor kanalisera de svenska ungdomsorganisationernas synpunkter.

LSU har en speciell nordisk kommitté med uppgift att bevaka och arbeta med nordiska frågor. Den kommittén har behandlat medlemsförslaget och lämnar härmed remiss.

Medlemsförslaget tar upp en mycket viktig fråga inför framtiden, nämligen det nordiska ungdomssamarbetet. Förslaget är i stort sätt mycket bra, det vi ytterligare anser vara viktigt är att konkreta åtgärder vidtas för att kunna nå det mål förslaget innehåller. Förstärkt nordiskt ungdomssamarbete är en fråga som engagerar många ungdomsorganisationer i Sverige och Norden.

LSU har arbetat mycket med den frågan. Vi har bl. a. arbetat för att förbättra rese-möjligheter för ungdomar genom ett införande av nordiskt ungdomsresekort. Vi har också vid flertalet uppvaktningar av nordiska parlamentariker pekat på vikten av ett fungerande ungdomsutbyte inom en rad sektorer inom samhället, däribland studiemöjligheterna, examensgiltighet, feriearbete eller praktik i annat land, ungdomsutväxling och skolklassutbyte. För att bevara och utveckla det unika samarbetet som råder mellan de nordiska länderna, måste ungdomar och ungdomsorganisationerna stimuleras och ges möjlighet till ett aktivt utbyte. Det är därför viktigt med ett helhetsgrepp.

Förutom ett utbyte mellan ungdomsorganisationer på riks-, läns- och lokalnivå, anser vi att klassutbyte sker med besök i annat nordiskt land. Målsättningen skall vara att varje klass någon gång under grundskolan besöker ett annat nordiskt land. Vidare anser vi att vänortsverksamheten, som omfattar lokala ungdomsorganisationer och enskilda ungdomar, är viktig. Lägerskoleverksamheten är också en viktig komponent i arbetet att förstärka den nordiska gemenskapen. Det är också viktigt att frågan om ett ökat nordiskt ungdomsutbyte kommer in i ett naturligt sammanhang. Därför ser vi det nödvändigt att frågan tas upp i den kulturella handlingsplanen, som skall antas på Nordiska rådets session i Oslo 1988.

Idag saknar en rad organisationer möjlighet att erhålla ett ekonomiskt stöd för utbytesverksamhet. Det är viktigt att *alla* typer av organisationer ges möjlighet att erhålla ekonomiskt stöd, för att möjliggöra ett nordiskt ungdomsutbyte.

Ett kraftfullt ekonomiskt stöd för ungdomsorganisationerna bör införas. Det bör dels vara ett stöd som förstärker för ungdomsorganisationerna i deras befintliga utbyte mellan länderna. Men vi ser det också som positivt om ett *startbidrag* införes för att få igång ett utbyte mellan olika ungdomsorganisationer i Norden, som idag saknar utbyte. Det är viktigt att ett ekonomiskt stöd konstrueras så att det möjliggör för ungdomsorganisationer i hela Norden inklusive Väst-Norden att delta.

Inom EG pågår för närvarande kraftig expansion, en del av EGs arbete är att satsa på ungdomsutväxling mellan EG-länderna, detta för att skapa en EG-anda. Det är viktigt att de nordiska länderna är uppmärksamma på händelseutvecklingen och beredda på att vidta åtgärder så inte Norden blir

mera mot EG. Det är därför viktigt att en känsla och anda för Norden skapas bland ungdomar och ungdomsorganisationer i hela Norden.

Stockholm i juli 1987

För SLU

Håkan Ekengren

Nordisk generalsekreterare

Susanne Berggren

Sveriges förenade studentkårer (SFS):

SFS ställer sig positiv till de tankegångar som uttrycks i förslaget. Vi delar uppfattningen om att ungdomarnas situation måste ses ur ett helhetsperspektiv, där bostadssituationen, utbildningsförhållanden och möjligheterna på arbetsmarknaden glider in i varandra. Likaså bör de olika organisationer som rekryterar ungdomar ses som en resurs, och rimliga medel tillskjutas för att på olika sätt stärka deras verksamhet. I sammanhanget noterar vi naturligtvis med tillfredsställelse att förslaget också rekommenderar att studentorganisationerna bör komma i åtnjutande av bidrag.

När det gäller de konkreta förslagen noterar vi att de är väldigt allmänt hållna. Detta innebär dock inte att vi har något att erinra mot att ungdomar träffas mer i Norden, att ungdomsorganisationerna förbättrar sina kontakter, att man inrättar NORD-RAIL och ger ökat stöd till det s. k. Västnorden. Förslagen kan förhoppningsvis vara ett steg på vägen för att komma tillrätta med det ökande främlingskapet mellan inte minst ungdomar i Norden. Tyvärr existerar det nog inte någon större nordisk gemenskap i egentlig mening. Alltför ofta är det istället så att den s. k. internationella ungdomskulturen – med engelskspråkiga förtecken – dominerar i en allt större grad.

Skall man skapa nordisk gemensamhetskänsla krävs alltså mycket mer omfattande åtgärder, och inte minst ett rejält mått av generositet från de nordiska statsmakternas sida.

SFS vill gärna peka på insatser som bör göras inom högskoleutbildningens område. Vi hoppas att Nordiska rådet kan stödja ett brett student-samarbete i Norden. Vi vill understryka behovet av att man skall kunna bedriva en del av sina studier vid andra nordiska universitet, och vikten av att skapa regelbundet återkommande utbytesprogram inom alla utbildningssektorer.

Detta skulle självfallet omfatta inte bara de som forskar utan även studerande på grundutbildningsnivå. Möjligheten att kunna tillgodoräkna sig utbildning – eller del av utbildning – från ett nordiskt land måste bli verklighet, här ser vi hur systemet redan börjat fungera inom EG.

Nordiskt studentsamarbete

SFS arbetar f. n. med att utveckla det nordiska studentsamarbetet. Detta arbete sker främst inom NOM, nordiskt ordförandemöte, som är ett samarbetsforum för de nordiska nationella studentorganisationerna; Norsk Studentunion (NSU), Danske Studerendes fællesråd (DSF), Finlands Studentkårers Förbund (FSF/SYL), Stúdentrád Háskóla Ísland (SHI), Meingifelag Foroykskra Studenta (MFS) och SFS. Benämningen NOM till trots brukar även styrelseledamöter och tjänstemän delta i sammankomster och konferenser.

Engagemanget och aktiviteten i NOM har varit skiftande genom åren, detta beror till stor del på att verksamheten saknar en central samordning beträffande förberedelse och uppföljning.

Dessa problem har diskuterats vid ett flertal tillfällen och ett återkommande förslag är att försöka bilda ett gemensamt sekretariat eller informationscentral. Under verksamhetsåret 1969/70 ansökte de nordiska studentunionerna om finansiellt stöd från Nordiska kulturkommissionen för att bilda ett sekretariat. Det nordiska studentsekretariatets uppgift skulle dels vara att insamla och sprida information om andra unioners arbete, dels att samordna arbetet mellan de nordiska unionerna och därmed förbereda NOM. Sekretariatet skulle bestå av en "nordisk sekreterare" och en kontorist. Vidare var tanken att sekretariatet skulle vara förlagt till någon av unionernas ordinarie kanslilokaler och därmed kunna utnyttja befintlig kontorsutrustning. Sekretariatets formella status skulle vara direkt underställd NOM.

På grund av att Nordiska rådet avslog ansökan, så kom aldrig sekretariatet till stånd. Sedan 1970 har frågan om ett sekretariat diskuterats med jämna mellanrum.

Nu har dock denna fråga på nytt aktualiserats främst på grund av ett allt större behov av ett gemensamt nordiskt agerande i olika frågor. Ett exempel är ministerrådets arbete med samarbetsprogrammet.

Meningen är att NOM inom en snar framtid skall få en organisation och en styrka som innebär att man skall kunna representera en mycket stor del av de nordiska studenterna och därmed kunna bli en samtals- och samarbetspartner till de nordiska utbildningsmyndigheterna och till Nordiska rådet i dess strävanden för en gemensam utbildnings- och arbetsmarknad.

Avslutning

SFS anser att Nordiska rådet bör på ett mer aktivt sätt verka för att nödvändiga reformer inom en snar framtid genomförs samt att man sätter in ungdoms- och studentfrågorna i ett fördjupat och mer överskådligt sammanhang. Vi ser medlemsförslaget som ett steg i rätt riktning mot ett ökat nordiskt samarbete, men vill påpeka att ungdoms- och studentorgani-

sationernas bristande resurser är ett hinder i utvecklingen mot ett ökat samarbete mellan ungdomar i Norden.

Stockholm den 15 juli 1987

Sveriges förenade studentkårer

Charlotte Svensson

Ordförande

Elevorganisationen i Sverige:

Elevorganisationen i Sverige tycker att förslaget i huvudsak är mycket bra. Vi ser det som oerhört positivt att det reses förslag om att underlätta och göra det ekonomiskt möjligt för de nordiska ungdomsorganisationerna att utöka sitt utbyte.

Vidare anser vi det även vara mycket positivt att förslagsställarna låter oss, ungdomarna, komma med förslag på hur och var detta stöd skall sättas in, för, precis som förslagsställarna själva skriver, det är vi – ungdomarna som bäst vet var dessa pengar behövs.

Vi från Elevorganisationens i Sveriges sida tycker som sagt var att det mesta i brödtexten är bra och riktigt. T. ex. är det mycket viktigt och närmast självklart anser vi, att de ungdomsproblem som existerar och som måste lösas, är de problem som vi ungdomar anser oss ha, inte de problem som de vuxna anser att vi ungdomar har.

Vidare anser vi att förslaget belyser de problem som finns med boende och utbildning i glesbygd kontra storstad på ett mycket adekvat sätt.

Det är också viktigt att återigen poängtera, även om det är en klyscha, att det är vi, ungdomarna, som är våra länders framtid. Detta verkar nämligen våra makthållare glömt bort eftersom de planlösa besparingarna på ungdomar och på deras utbildning fortgår år efter år.

Ytterligare gläds vi i Elevorganisationen i Sverige åt att förslagsställarna påpekar vikten av att möjligheter till billigt resande i Norden, detta i "tider då det är billigare att resa till Medelhavet än till sitt eget grannland." Det är resandet som är det mest kostsamma när det gäller möjligheter till utbyte nordiska ungdomar emellan. Tyvärr har denna utgift blivit än mer kostsam nu när statens järnvägar i Sverige ytterligare försämrat vår studerandrabatt.

Men det finns även delar av förslaget som vi från Elevorganisationen i Sverige anser vara mindre bra. Vad vi främst vill visa på är det att förslagställarna anser att ungdomsorganisationerna skulle motta ett "relativt frikostigt stöd." Vi anser detta vara en sanning med modifikation. Det är i och för sig klart att vi ungdomsorganisationer och jämförbara erhåller ett stort stöd om man jämför med de flesta andra nationer. Men vi i

Elevorganisationen i Sverige anser ändå att stödet är för litet. Våra bidrag har de senaste åren legat stilla och på så sätt urholkats av inflationen. Det har dessutom genomförts rena sänkningar då det ofta är våra bidrag som det sparas på först i tider då viljan att pressa budgetunderskottet går före allt annat. När vi inte har några pengar finns det naturligtvis inte utrymme för några nordiska sammankomster med våra broderorganisationer i våra grannländer. Situationen är dessutom ojämn. De politiska ungdomsförbunden uppbringar mycket större bidrag genom det mandatstöd de får beroende på moderpartiets storlek, än vad vi i Elevorganisationerna runt om i Norden emottager. De har ju dessutom partiet som stöder dem med tillskjutande av pengar.

Detta gör att de har mycket större utrymme i sin budget för utbyte och resor än vad vi någonsin kommer att få.

Vi från Elevorganisationen i Sverige tolkar detta förslag som att det förhoppningsvis snart kommer att tillskjutas pengar till ett utökad nordisk ungdomsutbyte. Vi tycker även, precis som vi nämnt i inledningen, att det är bra att förslagsställarna överlåter åt oss att komma med förslag på hur detta nordiska ungdomsutbyte skall gå till.

Elevorganisationen i Sveriges förslag till hur dessa pengar skall användas är att ekonomiskt stöd uppbringas så att det finns möjligheter att till slut starta en nordisk elevunion. Fördelarna med en sådan är många. För det första, det är vi, ungdomar och elever som vet vad för problem och svårigheter som existerar för oss. En nordisk elevunion tror vi skulle vara ett utmärkt forum för att diskutera sådana problem. Vi nordiska elever behöver ett forum för att träffas, umgås och utbyta erfarenheter och åsikter. Vi behöver kunna ge varandra stöd och uppmuntran i de med- och motgångar som drabbar oss. Vidare är det viktigt att det är just vi elever som får möjligheten att träffas, för det är i och runtomkring skolan som hela vår uppväxt kretsar. Slutligen är en nordisk elevunion nästan en förutsättning för att den oerhörda framgången från 1985, med ett nordiskt operation dagsverke skall kunna upprepas. Den gången samlade Nordens elever ihop över 25 miljoner kronor till förmån för ANC frihetsskolor i Tanzania.

Elevorganisationen i Sverige ser efter detta förslag med stor tillförsikt på framtiden och hoppas att förslaget går igenom och att de tillskjutna pengarna satsas på något viktigt som förbättrar kontakterna de nordiska ungdomarna emellan. Och vi från Elevorganisationens i Sverige sida tror att det blir svårt att hitta något bättre användningsområde än att ekonomiskt stödja igångsättandet av en nordisk elevunion.

Stockholm den 31 juli 1987

Elevorganisationen i Sveriges arbetsutskott genom:

Jakob Beijer

Medlemsförslag om nordisk lagharmonisering

(Väckt av Karin Söder samt Margareta Andrén, Olof Jansson och Gunnel Jonäng)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

De nordiske industriforbunds fellesorgan:

Vi stiller oss generelt positive til nordisk harmonisering på sentrale rettsområder hvor dette er naturlig.

Aksjeselskapslovgivningen burde ligge særlig godt til rette for et nordisk lovsamarbeid, og vi støtter derfor forslaget om en ytterligere harmonisering på dette området. Vi er enige i at dette kan medvirke til å fremme fortsatt økonomisk samarbeid og integrasjon i Norden. Som nevnt i medlemsforslaget vil en naturlig start på dette arbeidet være at man kartlegger de ulikheter som i dag eksisterer. På dette grunnlag kan det vurderes nærmere om en ytterligere harmonisering er mulig. De nordiske industriforbund kan gjerne bistå når det gjelder å vurdere eksisterende ulikheter og behovet for harmonisering. Ved større endringer i selskapslovgivningen, bør en så langt det er praktisk mulig søke en nordisk samordning. Vi peker likevel på at i en del tilfelle kan lovendringer ha sin bakgrunn i spesielle nasjonale behov eller forhold, slik at en tilsvarende ordning ikke er naturlig i de øvrige nordiske land.

Vi vil avslutningsvis peke på forholdet til EF. Utviklingen innen Fellesskapet krever at de nordiske land i stigende grad tilpasser sin lovgivning til EF's direktiver, slik at avstanden til EF's lovgivning ikke blir unødig stor. I det videre arbeid med harmonisering av selskapslovgivningen i Norden, er også dette et perspektiv en bør ha for øye.

Oslo, 1. august 1987

De nordiske industriforbunds fellesorgan

Knut Lofstad

Nordiska akademikerrådet (NAR) har i skrivelse den 12 augusti 1987 förklarat sig avstå från yttrande i anledning av medlemsförslaget.

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

NFS begränsar sig i sitt yttrande till frågor rörande aktiebolagsrätten.

Aktiebolagslagstiftningen uttrycker huvudsakligen kapitalägarnas intressen och reglerar i första hand ägarnas inbördes mellanhavanden.

Den reglerar emellertid också samhällets intresse av insyn i aktiebolagens verksamhet och fastställer de yttersta gränserna för de anställdas medbestämmande.

I aktiebolagslagstiftningen finns i några av de nordiska länderna bestämmelser om de anställdas representation i företagsledande organ.

NFS vill helt avvisa en lagharmonisering på nordisk nivå som skulle innebära en försämring vad beträffar de anställdas position i aktiebolagen.

I stället anser NFS det viktigt att den framtida aktiebolagsrätten i de nordiska länderna i än högre grad tar hänsyn såväl till allmänintresset som till de anställdas synpunkter. Lagändringar som genomförs i detta syfte och i överensstämmelse med de nationella fackliga organisationernas önskemål har NFS' fulla stöd.

Efter senaste tidens stora sammanslagningar av företag vill NFS framhålla att en viktig fråga i sammanhanget är att företagsförvärv och ägandeförändringar idag sker utan någon som helst insyn från de anställda som berörs.

NFS ställer sig emellertid inte negativ till det konkreta förslaget om att Nordiska ministerrådet utarbetar detaljerade översikter över olikheterna i vad gäller de nordiska ländernas aktiebolagslagstiftning.

NFS vill i sammanhanget informera om sin avsikt att göra en egen översikt över fackliga önskemål på förändringar i aktiebolagslagstiftningen.

Stockholm den 31 augusti 1987

Nordens fackliga samorganisation

Sune Ahlén

Generalsekreterare

Nordiska unionen för arbetsledare, tekniska funktionärer och andra chefer (NAU):

Initiativtagarna granskar frågan om förenhetligandet av lagstiftningen utgående från två centrala lagstiftningsområden, nämligen äktenskapslagstiftningen och aktiebolagslagstiftningen.

NAU önskar ett ökat nordiskt samarbete. I enlighet med detta förhåller sig NAU positivt till ett främjande av en förenhetligad nordisk lagstiftning.

Speciellt förutsätter den samnordiska arbetsmarknaden även att lagstiftningen förenhetligas på flera viktiga delområden. En central förutsättning för arbetskraftens rörlighet är att familje- och äktenskapslagstiftningen förenhetligas i en högre grad.

Samtidigt som NAU förhåller sig positivt till en integrering av Nordens näringsliv konstaterar NAU att detta kräver ökade krav på ett förenhetligande av den lagstiftning som reglerar näringslivet. NAU konstaterar, att det ökade antalet företagsköp mellan de nordiska länderna förutsätter en lagstiftning som bättre reglerar aktiernas ägoförhållande och de förändringar detta ger upphov till på det nordiska planet.

NAU undertecknar även initiativtagarnas synpunkt om att en snabb ekonomisk utveckling och av denna förorsakade behov tämligen snabbt förändringar den nationella lagstiftningen, vilket kan inverka negativt på strävanden att förenhetliga den centrala lagstiftningen i Norden. I detta avseende omfattar NAU initiativtagarnas önskemål om att trygga vad som tidigare uppnåtts i lagstiftningssamarbetet och att säkerställa utvecklandet av samarbetet i fortsättningen.

NAU fäster även uppmärksamhet på att det i aktiebolagslagstiftningen skett differentiering i de nordiska länderna vad gäller personalens rätt att delta i bolagens förvaltning. NAU hoppas, att särskild uppmärksamhet fås vid att förenhetliga system om medbestämmande som en del av utvecklingen i aktiebolagslagstiftningen i de olika nordiska länderna.

NAU omfattar initiativtagarnas synpunkt att Nordiska rådet och dess juridiska utskott bör ha till sitt förfogande en tillräcklig utredning om centrala lagstiftningsområdets utveckling med tanke på ett förenhetligande av lagstiftningen. I enlighet med detta stöder NAU tanken, att Nordiska rådet till sitt förfogande erhåller individuella översikter om äktenskaps- och aktiebolagslagstiftningsområdenas olikheter. Utöver detta bör det enligt NAU, speciellt vad gäller aktiebolagslagstiftningen, även färdigställas önskvärda förändringar, för att kunna åstadkomma behövliga förenhetliganden i de olika nordiska länderna.

Helsingfors den 21 augusti 1987

NAU

Jorma Reini

Ordförande

Danmark

Justitsministeriet:

I den anledning skal Justitsministeriet oplyse, at det nævnte medlemsforslag har været drøftet i Nordisk Embedsmandskomite for Lovgivnings-

spørgsmål på embedsmandskomiteens møde den 13. maj 1987. Forslaget er endvidere behandlet på det nordiske justitsministermøde den 24.–25. august 1987.

For så vidt angår den generelle udvikling af det nordiske lovgivningssamarbejde redegjorde de nordiske justitsministre på fællesmødet den 11. november 1986 i Helsingør over for juridisk udvalg for de initiativer, som justitsministrene havde besluttet at iværksætte. På mødet oplystes bl. a., at justitsministrene havde taget initiativ til, at de nordiske retschefer på de regelmæssige retschefsmøder ikke alene skal gennemgå det lovgivningsarbejde, der pågår i ministerierne, men også skal drøfte de spørgsmål, som man regner med eventuelt vil blive genstand for lovgivningsinitiativer inden for en overskuelig fremtid. Derigennem kan der opnås enighed om samarbejde allerede i det stadium, hvor projekterne planlægges og der bliver mulighed for, at afsætte ressourcer til dette og koordinere tidsrammerne. Justitsministrene besluttede endvidere i højere grad end hidtil at være opmærksom på det fremtidige lovgivningsbehov og redegjorde i den forbindelse for en række konkrete initiativer på dette område. Det er tanken at C 2 skal indeholde en nærmere redegørelse for disse forhold.

Af konkrete initiativer med henblik på en intensivering af det nordiske lovgivningssamarbejde kan nævnes, at der i april 1987 blev afholdt et seminar om edb og lovgivning på Hanaholmen. Dette seminar drøftedes på Nordisk Embedsmandskomites møde den 13. maj 1987. Den nærmere opfølgning afventer de konklusioner fra de enkelte arbejdsgrupper ved seminaret, som senere vil fremkomme.

For så vidt angår selskabsretten har Finland påtaget sig at indkalde til departementsdrøftelser i efteråret 1987. Under disse drøftelser skal ikke alene de selskabsretlige regler i snæver forstand gennemgås, men også hvorledes de i praksis administreres, og hvilke forskelle der er mellem de nordiske lande såvel på de formelle regler som på administrationen i praksis. Opmærksomheden henledes i den forbindelse på, at der i forbindelse med arbejdet vedrørende bekæmpelse af økonomisk kriminalitet bl. a. er taget initiativ til iværksættelse af et nordisk forskningsprojekt vedrørende revisorens rolle som kontrollant og rådgiver.

På erstatningsrettens område har justitsministrene besluttet at iværksætte en undersøgelse vedrørende de erstatningsordninger for personskade, der findes i de nordiske lande. En forsker i hver af de nordiske lande er anmodet om i løbet af 1987 at udarbejde en nærmere redegørelse for de gældende erstatningssystemer og især deres fremtidige rolle ved sager om erstatning for personskade.

På aftalerettens område blev det på justitsministermødet i august besluttet at igangsætte et nordisk samarbejde om revision af aftalelovene. Der vil blive afholdt nordiske departementsdrøftelser herom til efteråret.

Spørgsmålet om det nordiske lovsamarbejde vil endelig blive drøftet på

fællesmødet mellem de nordiske justitsministre og juridisk udvalg i Åbo den 9.–11. november 1987.

København, den 15. september 1987

P.m.v.

E.p.

Johan Reimann

Dansk Arbejdsgiverforening:

Det er vor generelle opfattelse, at hindringer for arbejdskraftens, kapitalens og varenes frie bevægelighed inden for Norden bør nedbrydes. Vi finder det derfor som udgangspunkt positivt, at man på udvalgte områder vurderer mulighederne for en harmonisering af de nordiske landes lovgivning, i det omfang en harmonisering kan bidrage til en nedbrydning af de nævnte hindringer.

For så vidt angår selskabsretten, sætter det danske medlemskab af EF en grænse for en eventuel tilpasning af de danske regler. En nordisk lovharmonisering på dette område kan i realiteten vise sig umulig, med mindre lovharmoniseringen består i en tilpasning til EFs selskabsdirektiver fra de øvrige nordiske landes side.

København, den 20. august 1987

Dansk Arbejdsgiverforening

Birte Johansen

Det Danske Advokatsambund, Advokatrådet, har i skrivelse den 8 september 1987 forklarat sig stödja medlemsförslaget.

Finland

Justitieministeriet:

Revideringen av äktenskapsrätten påbörjades i Finland år 1970, och som ett resultat därav gavs den 16 april 1987 en lag om ändring av äktenskapslagen, som träder i kraft den 1 januari 1988. Lagen innebär väsentliga ändringar i stadgandena om äktenskaps ingående och upplösning samt om makars egendomsförhållanden. Beredningen av den nya lagstiftningen har skett i nära samarbete med lagberedningsorganen och justitieministerierna i de andra nordiska länderna.

Då det gäller äktenskapsrätten har kravet på enhetlighet i de nordiska länderna en synnerligen stor betydelse, särskilt beträffande lagstiftningen om makars egendomsförhållanden. Den nya äktenskapslagstiftningen som träder i kraft i Finland från början av nästa år innebär visserligen att äktenskapslagens stadganden om makars egendomsförhållanden på många punkter kommer att närma sig de principer som gäller i de andra nordiska länderna, och som även omfattats i Sveriges nya äktenskapsbalk, vilken träder i kraft i början av nästa år. Trots detta kvarstår flera mycket väsentliga skillnader i lagstiftningen om makars egendomsförhållanden. Det gäller speciellt stadgandena om efterlevande makes ställning då äktenskapet upplösts genom makes död. Enligt de uppgifter justitieministeriet har att tillgå har dessa skillnader inte kartlagts grundligt och det har inte heller utretts i vilken mån skillnaderna i praktiken kan ha menliga eller oändamålsenliga följder för enskilda medborgare. Justitieministeriet anser det därför i princip önskvärt att en sådan grundlig kartläggning av skillnaderna i de nordiska ländernas äktenskapslagstiftning fås till stånd. Vidare borde kartläggningen inriktas speciellt på makars egendomsförhållanden under äktenskapet samt efter att äktenskapet upplösts medan makarna är i livet eller genom makes död.

Splittringen av enhetligheten i den samnordiska aktiebolagsstiftningen som nämns i medlemsförslaget har redan behandlats i ministerrådet. De nordiska justitieministrarna beslöt på Finlands initiativ vid sitt möte våren 1987 starta ett forsknings- och kartläggningsprojekt. Arbetet har inletts på tjänstemannanivå sommaren 1987. Avsikten med projektets första skede är att kartlägga skillnaderna i lagstiftningen mellan de nordiska länderna samt orsakerna därtill. Dessutom skall graden av enhetlighet i praxis vid tolkning av aktiebolagslagen utredas närmast på basis av prejudikat. Syftet med utredningarna är att få en tillräcklig faktabas inför framtida åtgärder för bevarande och utvecklande av enhetligheten samt för förhindrande av en utveckling där de olika länderna, till följd av impulser som inte hänger samman med den traditionella bolagsrätten, gör avsteg från gemensamma grundlösningar.

Med stöd av det ovan anförda anser justitieministeriet att den redan påbörjade kartläggningen av skillnaderna mellan aktiebolagslagarna borde fortsätta, samt finner den i förslaget avsedda kartläggningen av skillnaderna i äktenskapslagstiftningen behövlig.

Helsingfors den 26 augusti 1987

Raimo Pekkanen
Kanslichef

Kaarina Buure-Hägglund
Lagstiftningsdirektör

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen konstaterar att behovet och nyttan av lagharmonisering är störst inom de centrala delarna av civilrätten, dvs. inom den del av lagstiftningen där förhållandet mellan enskilda regleras. Rätten att i landskapet lagstifta härom tillkommer landstinget endast i begränsad utsträckning. Sålunda gäller finsk lagstiftning även på Åland inom de i medlemsförslaget nämnda rättsområdena äktenskaps- och aktiebolagsrätt.

Hänvisande till det ovan sagda får landskapsstyrelsen framhålla att utarbetandet av de översikter som avses i medlemsförslaget inte förutsätter något omnämnande av landskapslagstiftningen.

Mariehamn den 17 juni 1987

Folke Woivalin
Lantråd

Lars Karlsson
T.f. lagberedningschef

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund och Affärsarbetsgivarnas centralförbund (AAC):

Vi kan inte fatta ståndpunkt till harmoniseringen av äktenskapsrätten, eftersom denna lagstiftning faller utanför våra organisationers verksamhetsområden.

Vad gäller aktiebolagsrätten förenar vi oss med förslagsställaren och anser att det är angeläget att den föreslagna utredningen företas. Beträffande harmoniseringen vill vi framhålla att den inte får vara ett självändamål, utan att den i varje enskilt fall bör medföra konkreta fördelar. Man bör i utredningsarbetet, och när målen för harmoniseringen uppställs, ta hänsyn till olikheterna i ekonomi och samhälle i de olika länderna och till de krav som därigenom ställs på lagstiftningen i respektive länder.

Helsingfors den 14 augusti 1987

Arbetsgivarnas i
Finland centralförbund

Ingvar Melin

Affärsarbetsgivarnas
centralförbund

Pekka Merenheimo

Finlands advokatförbund¹:

I medlemsförslagets motivering konstateras att det alltfjämt ligger ett stort värde i att de nordiska ländernas lagstiftning är så lika som möjligt. Vidare framförs, att täta kontakter över de nordiska riksgränserna och förekomsten av en gemensam nordisk arbetsmarknad gör att viktiga delar av det nordiska lagstiftningskomplexet bör vara så enhetliga som möjligt.

Över lagharmoniseringsbehovet och dess grunder kan man i de nordiska länderna säga råda ett långtgående samförstånd. Samarbete och kontakter mellan de nordiska länderna bör inte omintetgöras av hinder, som förorsakats av nationella lagstiftningskiljaktigheter. Å andra sidan är den enhetliga nordiska lagstiftningen inte ett värde i sig så att man skulle vara tvungen att ändlöst slå av på nationella specialbehov, utan man bör försöka nå fram till en väl avvägd balans mellan den gemensamma lagstiftningens förmåner och den nationella specialregleringen. Såsom framförs i medlemsförslaget, är det dock viktigt att på allt sätt försöka bevaka, att den på skilda områden redan uppnådda enhetligheten inte i onödan smulas sönder av isolerade nationella lagändringar.

I medlemsförslaget har två för nordiskt samarbete centrala områden, äktenskapsrätten och aktiebolagsrätten valts till föremål för kartläggning av lagstiftningskiljaktigheter. Inom äktenskapsrätten åstadkoms mellan de nordiska länderna på 1920-talet en långtgående enhetlighet. På denna bas avslutades år 1931 mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige bl. a. konventionen innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap. Som ett exempel på enhetlighetsbasen kan hänvisas till art. 3 i nämnda konvention, enligt vilken rättsverkningarna av äktenskap mellan medborgarna i fördragsslutande stat, skall, såvitt angår makarnas förmögenhetsförhållanden, bedömas enligt lagen i den av staterna, där makarna vid äktenskapets ingående tog hemvist; och har makarna sedermera tagit hemvist i en annan av staterna, skall den statens lag i stället vinna tillämpning, såvitt ej fråga är om verkan av rättshandling som tidigare blivit företagen.

Denna bestämmelse förutsätter åtminstone en principiell likriktning av äktenskapets förmögenhetsrättsliga reglering i de olika nordiska länderna. Då flyttning från en stat till en annan betyder motsvarande ändring av lag som skall tillämpas, är det önskvärt att regleringskiljaktigheter inte förorsakar oskäligen svårigheter för makarna då de ordnar sina förmögenhetsförhållanden.

I Sverige har ändringsfrekvensen inom äktenskapsrätten varit högre än i Finland. Den hos oss i början av år 1988 ikraftträdande omfattande reformen av äktenskapslagen baserar sig till en stor del på svenska förebilder

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

och bidrar sålunda till att äktenskapsinstitutet mellan Finland och Sverige förenhetligas. I Sverige är dock igen en totalreform av äktenskapsbalken anhängig. Och som det sägs i medlemsförslaget har även i Danmark och i Norge nyligen lagändringar på äktenskapsrättens område vidtagits. Lagstiftningsarbetet i de olika nordiska länderna leder till att det blir svårt att följa situationen i sin helhet ur den nordiska lagharmoniseringens synvinkel. Den i medlemsförslaget framställda målsättningen att kartlägga både existerande och befarade olikheter inom de nordiska ländernas äktenskapslagstiftning måste sålunda anses en av behoven påkallad åtgärd.

På aktiebolagsrättens område, där de nordiska aktiebolagslagarna likaså grundar sig på nordiskt samarbete, är det viktigt att de ändringsbehoven den snabba ekonomiska utvecklingen medför kunde leda till en så enhetlig reglering som möjligt. I medlemsförslaget har som ett exempel nämnts regleringsbehoven på aktiemarknadens område. Emedan aktiebolagslagen är ett av de viktigaste normkomplex som reglerar näringslivet, har den också betydelsefulla reflexverknningar på t. ex. arbetslagstiftningen. Enhetlighet inom aktiebolagsrätten befrämjar sålunda samarbete också på andra områden.

Den snabba ekonomiska utvecklingen och strukturomvandlingen i företagsvärlden betyder också ökat risktagande och därigenom tyvärr ett ökat antal företagskonkurser. Detta ogynnsamma utvecklingsdrag kan observeras åtminstone i senaste finsk konkursstatistik. Anknytes detta faktum därtill att företag allt oftare utsträcker sin verksamhet utanför hemlandets gränser till andra nordiska länder, skulle tillräckligt avseende utöver de egentliga normer, som reglerar aktiebolagets egen verksamhet, fästas vid harmonisering av normer angående aktiebolags likvidation, upplösning och konkurs samt arbetstagarnas rättsskydd i konkursfall.

Helsingfors den 17 augusti 1987

På Finlands advokatförbunds styrelses vägnar

Erkki-Juhani Taipale

Ordförande

Juha Lappalainen

Sekreterare

Norge

Justis- og politidepartementet:

De nordiske land har siden 1970-tallet arbeidet med nye regler på *ekteskapsrettens* område. Det gjelder både regler om ekteskapets inngåelse og oppløsning, om formuesfellesskapet mellom ektefeller og om den ene

ektefelles stilling ved den andres død. Det har videre vært arbeidet med spørsmål i tilknytning til formuesforholdet mellom ugifte samboere.

De nevnte lovgivningsprosjekter har pågått i nært samarbeid mellom lovkomitéer fra de enkelte nordiske land. Det har også ved en del anledninger vært holdt departementsdrøftelser. Slik vi ser det, har det på denne måten langt på veg blitt klarlagt i hvilken utstrekning det er mulig å få til sammenfallende ekteskapslovgivning i de nordiske land. Det er etter vårt syn for tiden vanskelig å oppnå ytterligere harmonisering. På den annen side vil det medføre et ikke ubetydelig arbeid å lage en detaljert oversikt over ulikheter i de nordiske lands ekteskapslovgivning. Vi stiller oss derfor tvilende til om det er verdt arbeidet å få laget slike oversikter.

Også de nordiske *aksjeselskapslover* er blitt til etter nordisk samarbeid. På dette området er likevel situasjonen en noe annen enn på ekteskapsrettens område. Det skyldes at aksjeselskapslovgivningen på en rekke felter er blitt endret i et enkelt nordisk land uten at dette er blitt fulgt opp med tilsvarende endringer i de øvrige land. De nordiske justisministre har derfor på Finlands initiativ besluttet å starte et forskings- og kartleggingsprosjekt, bl. a. for å klarlegge forskjeller i aksjeselskapslovgivningen i de nordiske land og årsakene til disse forskjellene. Etter Justisdepartementets syn kan det være grunn til å arbeide videre med et slikt kartleggingsarbeid.

Oslo, 21. oktober 1987

Etter fullmakt

Kirsti Coward

Avdelingsdirektør

Toril Øie

Førstekonsulent

Norsk arbeidsgiverforening:

— — — at vi generelt oppfatter nordisk lovharmonisering på sentrale rettsområder som et gode. Forutsetningen er imidlertid at både politiske, sosiale, kulturelle og juridiske tradisjoner gjør det naturlig med et lovgivnings-samarbeid.

Nettopp selskapsretten er et eksempel på et område hvor man er kommet langt i retning av felles nordisk lovgivning. Vi støtter for vår del tanken om at dette arbeidet fortsettes, og at man, som medlemsforslaget går inn for, i første omgang kartlegger de forskjeller som finnes, og vurderer i hvilket omfang fremtidig lovgivning kan skje etter felles retningslinjer.

Oslo, 30. juli 1987

Norsk arbeidsgiverforening

Egil Myklebust

Sverige

Kommerskollegium har i skrivelse den 27 juli 1987 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Patent- och registreringsverket:

Patentverkets bolagsavdelning har till uppgift att tillämpa den svenska aktiebolagsrättsliga lagstiftningen vid handläggning av ärenden rörande bl. a. nybildande av bolag, ändring av bolagsordning och styrelse i bestående bolag och i samband med förandet av det centrala aktiebolagsregistret. Verket kommer därvid endast undantagsvis i beröring med lagstiftning i utlandet. Patentverket saknar därför möjlighet att bedöma i vilken utsträckning som de nordiska ländernas lagstiftning idag skiljer sig från varandra.

Förslaget att harmonisera de nordiska ländernas lagstiftning inom aktiebolagsrätten bedöms dock av patentverket som positivt. Utvecklingen inom industrin och inom värdepappersmarknaden går mot utökad internationalisering. Denna tar ofta sin början i det nordiska närområdet och har lett till att Norden i flera avseenden kan sägas vara en hemmamarknad för de nordiska ländernas industri. Likartad lagstiftning inom de nordiska länderna måste därför vara till fördel.

Vidare skulle en sådan harmonisering öka möjligheterna till samråd och samarbete mellan olika tillämpare av aktiebolagsrätten i Norden. Patentverket bedömer en sådan utökad samarbetsmöjlighet som mycket värdefull. Nyligen har ett första initiativ till samarbete mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige tagits från svensk sida vad gäller de olika ländernas granskning och registrering av aktiebolag. Harmonisering av lagstiftningen i respektive länder skulle göra det möjligt att fördjupa detta samarbete, förbilliga gransknings- och registreringsförfarandet och erbjuda det nordiska näringslivet bättre service.

Sundsvall den 14 augusti 1987

Enligt patentverkets uppdrag

Kurt Johansson

Svea hovrätt:

Nordisk lagharmonisering på äktenskapsrättens område är en fråga som uppmärksamats flitigt i det nordiska samarbetet under senare år. Den har diskuterats vid flera av Nordiska rådets plenarsessioner och vid upprepade tillfällen i den nordiska ämbetsmannakommittén för lagstiftningsfrågor, vid kontakter mellan de nordiska utredningarna på området samt slutligen vid överläggningar direkt mellan berörda departement och ministerier i de nordiska länderna. Vid varje tillfälle har det visat sig att det saknas politiska förutsättningar för en fullständig harmonisering av reglerna på området. Det saknas anledning anta att förutsättningarna skulle vara annorlunda i den nuvarande situationen, i vilken lagändringar nyligen genomförts eller är nära förestående i Danmark, Norge, Finland och Sverige.

En översikt av det slag som förslagsställarna har i tankarna kan ibland göra nytta som utgångspunkt för en diskussion om ytterligare lagharmonisering. Erfarenheterna visar emellertid också att den för med sig ett ganska betydande arbete. Detta gäller i synnerhet om översikten skall redovisa orsakerna till att harmonisering ej kunnat åstadkommas. Mot bakgrund av vad som sagts ovan angående förutsättningarna för att åstadkomma en ytterligare harmonisering på området anser hovrätten att det knappast kan vara värt mödan att utarbeta en översikt över de centrala föreskrifterna på äktenskapsrättens område på det sätt som avses i medlemsförslaget. Hovrätten avstyrker därför medlemsförslaget i denna del.

De aktiebolagslagar som för närvarande gäller i de nordiska länderna har från början tillkommit i nordiskt samarbete. Det får antas att berörda länder tagit till vara de möjligheter till harmonisering som därvid yppats. Förutsättningarna på detta område är dock något annorlunda än då det gäller äktenskapsrätten. Som påpekas i medlemsförslaget har ändringar genomförts i de olika länderna efter lagarnas tillkomst. I den svenska aktiebolagslagen har mer än 50 paragrafer ändrats sedan lagens tillkomst år 1975. En del av dessa ändringar är av sådant slag att de inte aktualiserar någon harmonisering med övriga nordiska länder. Andra rör däremot frågor av central betydelse inom aktiebolagsrätten. I de svenska propositionerna angående dessa ändringar anges visserligen att kontakt under ärendets beredning hållits med berörda departement och ministerier i Danmark, Finland och Norge. Det framgår däremot inte vilket resultat som dessa kontakter gett. Hovrätten har inte undersökt i vilken utsträckning aktiebolagslagarna i de andra nordiska länderna ändrats. Redan de lagändringar som genomförts i Sverige visar dock att det pågår en utveckling som innebär risk för ökande skillnader mellan de nordiska länderna.

I den nordiska debatten under senaste tid har ofta framhållits betydelsen av att göra hela Norden till en hemmamarknad för nordisk industri. I strävandena att uppnå detta mål bör ingå också en harmonisering av den rättsliga miljön i vilken företagen verkar. I detta hänseende är associations-

rätten betydelsfull. Den föreslagna översikten över skillnader mellan de nordiska ländernas aktiebolagslagstiftning skulle belysa möjligheterna till en ytterligare harmonisering av denna lagstiftning. Hovrätten tillstyrker därför att Nordiska rådet rekommenderar ministerrådet att låta utarbeta en sådan översikt.

Stockholm den 10 augusti 1987

På hovrättens vägnar

Birgitta Blom

Bengt G. Nilsson

Uppsala universitet, juridiska fakultetsstyrelsen:

Juridiska fakultetsstyrelsen, som anmodats inkomma med yttrande i rubricerat ärende, vill för sin del och utifrån de synpunkter fakulteten har att företräda kraftigt understödja medlemsförslagets uttalande, att det alltjämt – och snarast i ökad omfattning – föreligger ett starkt intresse av enhetlig lagstiftning på centrala rättsområden inom Norden. Denna bedömning har enligt fakultetsstyrelsens uppfattning, som stöder sig bl. a. på erfarenheter från internationellt rättsvetenskapligt och praktiskt-juridiskt samarbete, på intet sätt jävats eller försvagats av den internationella integration i vilken de nordiska länderna, särskilt Danmark såsom medlem av den europeiska ekonomiska gemenskapen, är inbegripna. Tvärtom innebär nordisk enhetlighet väsentligt ökade möjligheter att i internationella sammanhang vinna gehör för gemensamma nordiska ståndpunkter och värderingar.

Förslagsställarna väljer såsom särskilt aktuella områden äktenskapsrätten och aktiebolagsrätten. I och för sig handlar det här om två rättsområden, där man i Sverige nyligen genomfört ny lagstiftning, vilket självfallet kan förmodas minska statsmakternas benägenhet att sätta in lagstiftningsresurser ånyo. Å andra sidan är de båda fälten otvivelaktigt av centralt praktiskt-sakligt intresse i den nordiska gemenskapen. En inventering av det slag som förslagsställarna föreslår synes därför böra hälsas med tillfredsställelse.

Fakultetsstyrelsen vill tillägga, att tidpunkten för ett förnyat försök till nordisk harmonisering synes väl vald även av andra skäl. I början av 1970-talet förekom vad man möjligen kan kalla en kris i det nordiska samarbetet. Det är knappast anledning tro, att den negativa attityd som man då från officiellt svenskt håll intog och den "pionjärroll" som man då likaledes på visst svenskt håll tillskrev sig själv, skulle ha varit särskilt brett eller djupt rotade vare sig i Sverige eller annorstädes. Hur därmed än må förhålla sig, torde denna inställning i dag inte längre ha några förespråkare. Det år 1987

i Helsingfors hållna trettioförsta nordiska juristmötet, jämfört med 1972 års juristmöte i samma stad (det tjugusjätte från dessa mötens begynnelse 1872), synes utvisa att härvidlag skett en klar förändring. Medan år 1972 t. o. m. en svensk regeringsledamot uttalade sig mycket förbehållsamt om det nordiska samarbetets sakliga värde, förekom femton år senare över huvud taget inte några sådana åsiktsyttringar. Tvärtom torde överallt enigheten om samarbetets värde ha varit framträdande.

Fakultetsstyrelsen vill peka på ytterligare ett par områden, där intresset av nordisk enhetlighet – bl. a. mot bakgrund av erfarenheterna från det trettioförsta nordiska juristmötet – framstår som påtagligt. Det är å ena sidan lagstiftningen om börs och värdepappershandel, som ju fått en mycket påtaglig betydelse på senare år. Å andra sidan är den rättsliga behandlingen av smittsamma sjukdomar – aids m. m. – särskilt aktuell.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får fakultetsstyrelsen tillstyrka medlemsförslaget.

Uppsala den 8 september 1987

Nils Jareborg

Ingrid Henriksson

Sveriges advokatsamfund:

I likhet med förslagsställarna anser samfundet, att en fortsättning av det i början av detta sekel inledda samarbetet för harmonisering av de nordiska ländernas lagstiftning är mycket angelägen och att harmonisering av lagstiftningen är särskilt angelägen inom äktenskapsrätten och aktiebolagsrätten.

Då samfundet också delar uppfattningen, att de lagändringar, som på senare tid skett i de olika nordiska länderna, tyvärr ger anledning att befara, att harmoniseringseffekterna av det tidigare samarbetet i många avseenden gått förlorade, tillstyrker samfundet, att Nordiska ministerrådet låter utarbeta sådana översikter över olikheterna i medlemsländernas lagstiftning som anges i medlemsförslaget.

Stockholm den 10 juli 1987

Sveriges advokatsamfund

Claes Beyer

Lars Benteilus

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF):

Svenska arbetsgivareföreningen håller med förslagsställarna om att det allmänt sett är värdefullt att de nordiska ländernas lagstiftning är så lika som möjligt. Som framhållits i andra sammanhang bör emellertid en eventuell harmonisering med EGs regler prioriteras. Eftersom Danmark som medlem av EG också deltar i det nordiska samarbetet torde det ena inte behöva utesluta det andra utan snarare tvärt om.

Äktenskapsrätten ligger vid sidan av föreningens verksamhetsområde varför vi avstår från att yttra oss över den delen av förslaget. En harmonisering av aktiebolagsrätten torde av skäl som anförs av förslagsställarna ha stor betydelse i det praktiska ekonomiska livet. Svenska arbetsgivareföreningen ser därför gärna att Nordiska ministerrådet låter göra en översikt över kvarvarande, nytillkomna eller befarade olikheter vad gäller de nordiska ländernas aktiebolagslagstiftning.

Stockholm den 18 augusti 1987

Svenska arbetsgivareföreningen

Gunnar Westermark

Sten Selander

Medlemsförslag

om likartade nordiska regler för samhällstjänst

(Väckt av Karin Söder samt Margareta Andrén, Olof Jansson och Gunnel Jonäng)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska samarbetsrådet för Kriminologi:

I medlemsförslaget nämnes ett antal synpunkter som talar för samhällstjänst och föreslås – med hänvisning till bl. a. Helsingforskonventionen och till behovet av samarbete i verkställighetsstadiet – att de nordiska länderna skall införa likartade regler om denna brottspåföljd.

Det nordiska samarbetet på kriminalpolitikens område har varit framgångsrikt. Det nationella planerings- och utredningsarbetet har i stor utsträckning influerats av erfarenheter och synpunkter, som erhållits av övriga nordiska länder. Detta gäller även påföljden samhällstjänst, för vars del man i alla länder kunnat beakta erfarenheterna av försöksverksamheten i Danmark och Norge.

Såsom ofta påpekats, kräver effektivt utnyttjande av försöksverksamhet i olika länder både tillräcklig jämförbarhet och tillräcklig variation. Att en ny påföljdsform utprövas under något olika villkor och i olika former kan ge viktig information för den fortsatta planeringen. Detta är ett argument för att inte på ett alltför tidigt stadium införa likartade regler.

På grund av att det villkorliga straffet och andra påföljder i frihet fått en något olika utformning i de nordiska länderna, kommer tydligen även varje till dessa anknuten ny alternativ påföljd att utprövas i något olika former. En höggradig prioritering av ensartade nordiska regler om påföljden samhällstjänst kan fördröja dess ibruktagande.

Vi har goda erfarenheter av nordiskt samarbete när det gäller överföring av verkställigheten av en i ett land ådömd påföljd till ett annat nordiskt land. Ett system för överföring av verkställigheten från ett nordiskt land till ett annat måste utgå från relativt specificerade regler, som bygger på grundlig kännedom om hur påföljden i fråga fungerar och vad den i praktiken innebär. Detta synes tala för att arbetet på utarbetande av ett system

för överföring av påföljdsverkställigheten inte inleds, innan den nya påföljden definitivt införlivats i de nordiska ländernas påföljdssystem.

Arbetet på att utpröva sådana nya alternativ till frihetsstraff, som även i praktiken innebär minskad användning av frihetsberövande påföljder, bör ges hög prioritet. Nordiska samarbetsrådet för kriminologi understryker vikten av att försöksverksamheten i detta syfte fortsätter och utvidgas. Frågan om införande av likartade regler för samhällstjänst i alla nordiska länder kan bli aktuell i ett senare skede.

Helsingfors den 5 augusti 1987

Patrik Törnudd
Ordförande

Nina Roos
Administrativ
sekreterare

Danmark

Justitsministeriet:

Den danske forsøgsordning med samfundstjeneste blev iværksat på grundlag af en Folketingsbeslutning af 25. maj 1982. Indtil 1. januar 1985 omfattede ordningen alene København og Nordjyllands amt, men efter denne dato kunne samfundstjeneste idømmes i hele landet. Pr. 1. juni 1987 var der afsagt ca. 825 domme til samfundstjeneste.

Kriminalforsorgen har udarbejdet en redegørelse for forløbet af forsøgsordningen med samfundstjeneste. Det er på baggrund af de hidtidige erfaringer kriminalforsorgens opfattelse, at sanktionen kan finde et rimeligt anvendelsesområde, at det er muligt at få det retlige, administrative og behandlingsmæssige system til at fungere, at det er muligt at finde et tilstrækkeligt antal relevante arbejdspladser, uden at komme i konflikt med det almindelige arbejdsmarked, at langt de fleste samfundstjenestedomte gennemfører dommen tilfredsstillende og at sanktionen har en række positive effekter, som bl. a. udspringer af det stærkt øgede antal personundersøgelser og af inddragelsen af bredere kredse i straffuldbyrdelsen.

Endvidere har en arbejdsgruppe under Justitsministeriet netop afgivet en rapport om en sanktionsundersøgelse, hvori man har foretaget en gennemgang af en lang række domme med henblik på bl. a. at undersøge, hvorvidt det faktiske anvendelsesområde for dom til samfundstjeneste er i overensstemmelse med det område, som denne sanktionsform efter forudsætningerne for forsøgsordningen var tiltænkt.

Straffelovrådet forventes i løbet af efteråret på grundlag af kriminalforsorgens redegørelse og arbejdsgruppens sanktionsundersøgelse at behand-

le spørgsmålet om samfundstjenstesanktionens fremtidige udformning og placering i det danske straffesystem. Justitsministeriet forventer herefter at kunne fremsætte lovforslag om spørgsmålet i folketingsåret 1987–88.

København, den 15. juli 1987

P.m.v.

Jørgen Paulsen

Det Danske Advokatsamfund:

I Danmark har forsøget med samfundstjeneste været i gang ved Københavns byret og retterne i nordjyllands amt siden september 1982 og som landsdækkende ordning siden 1. februar 1985.

Sagen behandles i øjeblikket i Straffelovrådet, der forventes at afgive indstilling om ordningen inden for kort tid.

Rådet kan tilslutte sig, at de nordiske landes regler om samfundstjeneste i videst muligt omfang bør være ensartede. Man finder det imidlertid uheldigt, hvis arbejdet hermed indebærer en udsættelse af det danske lovforberedende arbejde, der netop nærmer sig sin afslutning.

Rådet kan endvidere tiltræde, at det er ønskeligt, at der skabes mulighed for, at samfundstjeneste idømt i et land kan fuldbyrdes i et andet nordisk land.

København, den 31. august 1987

P.r.v.

Ole Stig Andersen

Finland

Justitieministeriet:

Enligt artikel 5 i Helsingfors-avtalet bör de nordiska länderna eftersträva enhetliga bestämmelser om brott och brottspåföljder. De straffrättsliga systemen i dessa länder uppvisar emellertid stora olikheter. Det finns bl. a. flera påföljdstyper som inte har någon exakt motsvarighet i samtliga nordiska länder. Även stadgandena om frihetsstraff avviker på väsentliga punkter från varandra.

Arbetet med att reformera brottspåföljderna avancerar på olika sätt i de nordiska länderna. Detta gäller även lagstiftningen om nya påföljdsformer som alternativ till frihetsstraff.

Då påföljdssystemet utvecklas måste man å ena sidan utgå från den helhet systemet bildar och å andra sidan från de enskilda ländernas möjligheter att gå in för nya påföljder. Detta gäller även samhällstjänsten. I Finland skulle denna påföljd utformas på ett helt annat sätt än i Danmark även om man i Finland godkände exakt likalydande stadganden. Detta beror bl. a. på att straffpraxis varierar. I Finland utdöms dessutom mycket ofta villkorliga straff, vilket innebär att en påföljd som är tänkt som ett alternativ till ovillkorligt frihetsstraff (t. ex. samhällstjänst) i praktiken lätt skulle bli ett alternativ till villkorligt fängelsestraff. Vidare bör det observeras att möjligheterna att ordna arbete för dem som blivit dömda till samhällstjänst varierar från ett nordiskt land till ett annat bl. a. beroende på olikheter i geografiska betingelser och i attityder.

Av dessa orsaker är det nödvändigt att, då man i de nordiska länderna överväger möjligheterna att gå in för samhällstjänst, gör det utgående från landets egna premisser. Detta kan resultera i mycket olikartade lösningar. Utbyte av erfarenheter mellan de nordiska länderna är givetvis till hjälp härvid. I Finland har man sålunda noggrant följt med resultaten från försöken i Danmark och Norge samt den diskussion som förts i Sverige.

I Finland har försök med samhällstjänst (samfundstjänst) föreslagits inom ramen för det av justitieministeriet tillsatta projektet som arbetar på en totalrevidering av strafflagen.

I förslaget lämnades valet öppet mellan flera principiella och praktiska alternativ till den fortsatta beredningen. Därför är det fortfarande öppet i vilken utsträckning stadgandena om samhällstjänst under en föreslagen försöksperiod kommer att motsvara t. ex. de danska stadgandena.

I motiveringen till medlemsförslaget framförs det att samhällstjänst som ådömts i ett land skall kunna avtjänas i ett annat nordiskt land. Överföring av verkställigheten är ett av de tyngst vägande argumenten för harmoniserade påföljder. I detta skede, i synnerhet då det är möjligt att försöken med samhällstjänst i Finland genomförs endast på vissa orter, är det för tidigt att planera överföring av verkställigheten från ett nordiskt land till ett annat, om verkställigheten inte ens inom landets gränser kan överföras från en ort till en annan. Också i övrigt hör det till denna påföljdstyps natur att den i högre grad än andra påföljder uttryckligen är förknippad med en bestämd ort, eventuellt t. o. m. med en bestämd arbetsgivare. Frågan om samnordisk verkställighet är därför mindre aktuell än vanligt just i fråga om denna påföljd.

Erfarenheterna hittills av samfundstjänst har varierat från land till land och de positiva erfarenheter något land har haft utgående från sina egna premisser innebär inte automatiskt att påföljden skulle vara lika lyckad i en annan miljö.

På dessa grunder anser justitieministeriet att godkännandet av rekommendationen är problematiskt.

Helsingfors den 1 oktober 1987

Leif Sevón
Lagstiftningsråd

Hannu Takala
Avdelningschef

Ålands landskapsstyrelse:

Medlemsförslaget rör ett rättsområde inom vilket finsk lagstiftning är gällande även på Åland. Landskapsstyrelsen saknar sålunda befogenhet att vidta några åtgärder i anledning av medlemsförslaget.

Mariehamn den 17 juni 1987

Folke Woivalin
Lantråd

Lars Karlsson
T.f. lagberedningschef

Finlands advokatförbund:¹

I medlemsförslaget hemställs att Nordiska rådet rekommenderar regeringarna att införa likartade regler om brottspåföljden samhällstjänst. Brottspåföljden samhällstjänst har varit föremål för ett växande intresse under senaste tid i olika länder. Med påföljden avses åläggande till oavlönat arbete under fritid.

Åtskilliga europeiska länder har infört stadganden om samhällstjänst i sina strafflagar. I Norden har Danmark varit banbrytare, där samhällstjänst på prov har varit i bruk sedan år 1982. I Norge har man inlett provanordningen år 1984. I Sverige har man däremot tagit avvärjande ställning till samhällstjänst (SOU 1984: 32).

I Finland har samhällstjänst utretts tills vidare på kommitténivå. Hos oss har man i princip tagit en positiv ställning till denna påföljd. Samhällstjänstens mål (bl. a. upplevelsen om till nyttigt arbete anknutet straff såsom

¹ Yttrandet översatt från finska.

meningsfullt, minskning av antalet fångar och möjligheten att genom arbete ersätta brottsligt åsamkad skada) har ansetts i och för sig kriminalpolitiskt stödbar. Därför har dock betonats de såväl principiella som praktiska svårigheterna, som ansluter sig till sanktionens införande (se närmare Strafflagprojektets förslag: Alternativ till fängelsestraff. Justitieministeriets lagberedningsavdelningens publikation 4/1987 s. 57–68 och därtill bifogad Strafflagprojektets ledningsgrupp den 26.2.1987 daterade promemoria s. 9–12).¹

I Finland har man föreslagit, att samhällstjänst skulle tas i bruk i experimentens syfte. Man har ansett att regleringen kräver stiftande av en särskild tidsbegränsad lag, för beredningen av vilken skulle tillsättas en särskild arbetsgrupp eller kommitté (se ovan nämnda publikation s. 66–68).

Enhetliga normer om samhällstjänst i de nordiska länderna är att anse som ett eftersträvt mål. Närmare nordiskt samarbete på detta område förutsätter dock, att man först i ett vart nordiskt land har fått egna erfarenheter därom, hur samhällstjänst över huvud taget lämpar sig för landets egen straffrättsvård. Det är skäl att understryka samhällstjänstens anknytning till det övriga straffrättsliga påföljdssystemet. Samhällstjänst är bara ett alternativ till fängelsestraff. Olikheter mellan de nordiska länderna inom straffrättsvården både på normnivå och i straffpraxis kan leda till att samhällstjänstens tillämpningsområde samt förfästa i domstolspraxis i de olika länderna gestaltar sig kanske i hög grad avvikande från varandra. Man har konstaterat, särskilt beträffande Finland, att emedan samhällstjänst skulle göras till ett alternativ till ovillkorligt fängelsestraff, kommer påföljdens tillämpningsområde sannolikt att förbli relativt snävt (se ovannämnda publikationerna s. 63).

Först när man har fått resultat av samhällstjänstexperiment är det möjligt att bedöma, om det finns reella förutsättningar att skapa enhetliga nordiska regler på detta område. Den i medlemsförslaget framställda målsättningen, att den nya påföljden borde gälla internordiskt, förutsätter redan en tämligen långtgående enhetlighet av samhällstjänstregler, för att inte tala om den jämväl i medlemsförslaget ingående strävan att samhällstjänst utdömd i ett land skulle kunna fullgöras i ett annat nordiskt land.

Frågan angående den utdömda samhällstjänstpåföljdens internordiska giltighet och verkställbarhet anknyter sig till varje lands egna grundregleringar om den straffrättsliga rättsskipningens internationella utsträckning. Först när man har utrett, hur långtgående enhetlighet kan uppnås i samhällstjänstinstitutet i de olika nordiska ländernas materiella straffrätt, blir

¹ Här ej tryckta.

det aktuellt att på den internationella straffprocessrättens nivå fundera, hur man i ett nordiskt land skall förhålla sig till en samhällstjänstpåföljd utdömd i ett annat nordiskt land.

Helsingfors den 17 augusti 1987

På Finlands advokatförbunds styrelses vägnar

Erkki-Juhani Taipale

Ordförande

Juha Lappalainen

Sekreterare

Island

Justits- og kirkeministeriet (Dóms- og kirkjumálaráðuneytið):¹

I denne forbindelse skal ministeriet påpege, at det ifølge islandsk lov ikke er tilladt at benytte samfundstjeneste som straf for lovovertrædelser. Under Altingets sidste samling blev vedtaget en resolution om at overlade til Altinget at nedsætte et udvalg til at undersøge, om vederlagsfri arbejdstjeneste for samfundet under visse omstændigheder kan tjene som erstatning for afsoning af dom i fængsel. Hvis udvalgets konklusion bliver positiv, udarbejdes et forslag, som forelægges i Altinget.

Medlemsforslaget i Nordisk Råd synes at gå ud fra, at samfundstjeneste vil blive alment benyttet som straf for lovovertrædelse i de nordiske lande. Ministeriet anser det for nødvendigt, at man, inden der tages beslutning om at forsøge at koordinere reglerne om samfundstjeneste i de nordiske lande, i hvert enkelt land beslutter, om der skal stræbes mod at benytte dette middel som straf for lovovertrædelse.

Reykjavík, den 14. september 1987

P.m.v.

Porsteinn Geirsson

Porsteinn Jónsson

Norge

Justis- og politidepartementet:

Prøveprosjekt med samfunnstjeneste ble i Norge satt i gang i 1984. Faglig og administrativt ble prosjektene underlagt Justisdepartementet.

¹ Yttrandet översatt från isländska.

Lokalt har de vært knyttet til Kriminalomsorgen i frihet.

Det rettslige grunnlaget for prosjektene er den adgangen domstolene har til å knytte særlige vilkår til en betinget dom, jf straffeloven § 53 nr 3.

Domstoler, påtalemyndighet og friomsorgen har stilt seg positive til de utfordringer den nye reaksjonsformen medfører. Samfunnstjeneste stiller strafferettsetatene overfor nytenkning, bl. a. ved at vilkårsbrudd skal følges opp på annen måte enn praksis er ved ordinære betingede dommer.

Regjeringen har besluttet at prøveordningen med samfunnstjeneste gradvis skal utvides til å omfatte hele landet. Det tas sikte på at dette målet skal være nådd innen utgangen av 1988. I inneværende år vil samfunnstjenesteordningen omfatte 13 fylker med til sammen 3/4 av landets befolkning.

For tiden er det bare Danmark og Norge av de nordiske land som har innført samfunnstjeneste som en prøveordning. Sverige har foreløpig valgt ikke å etablere ordningen, men Finland så vidt vi skjønner skal sette i gang prøveprosjekt. Island har vist interesse for ordningen, men har så langt vi har erfart, ikke etablert noen prøveordning.

Justisdepartementet stiller seg positiv til en samordning av reglene om samfunnstjeneste i de enkelte nordiske land. En slik samordning kunne bl. a. gjøre det mulig å fullbyrde en dom på samfunnstjeneste avsaft i ett nordisk land i ethvert annet nordisk land. Reglene om samfunnstjeneste er allerede ganske like i Danmark og Norge, og det har i enkelte tilfelle vært fullbyrdet danske dommer på samfunnstjeneste i Norge.

Oslo, 21. oktober 1987

Etter fullmakt

Kirsti Coward
Avdelingsdirektør

Toril Øie
Førstekonsulent

Sverige

Riksåklagaren:

Frågan om införande av samhällstjänst som en sanktionsform – närmast med syfte att ersätta fängelse – har under senare tid diskuterats rätt ingående; se t. ex. frivårdskommitténs betänkande (SOU 1984:32) Nya alternativ till frihetsstraff s. 67–124 och 203–204, prop. 1986/87: 106 s. 20–27 samt justitieutskottets betänkande JuU 1986/87:32 s. 18–19 och 31–32, rskr 279.¹ Tanken har i dessa sammanhang avvisats, bl. a. med

¹ Här ej tryckta.

hänvisning till att beslutsunderlaget varit otillräckligt. Även jag anser att det är för tidigt att nu ta ställning i frågan. Det finns emellertid skäl att följa upp resultatet av de provordningar med samhällstjänst som tillämpas i Danmark och Norge. Om en utvärdering av dessa försök skulle utfalla positivt, kan det, enligt min mening, för svenskt vidkommande finnas anledning att ånyo ta upp frågan till närmare övervägande.

Om det skulle bli aktuellt att införa samhällstjänst även i Sverige, vore det enligt min mening naturligt att eftersträva enhetliga nordiska bestämmelser också på detta område. Bl. a. skulle en sådan ordning underlätta en framtida internordisk utvärdering av effekten av institutet samhällstjänst. Däremot ställer jag mig tveksam till det praktiska behovet av en regel om överföring av verkställighet av utdömd samhällstjänst. Det kan också befaras att det i praktiken kan bli svårt att i ett särskilt fall utforma påföljden på ett sådant sätt att den kan verkställas i annat fall.

Stockholm den 10 juli 1987

Magnus Sjöberg

Jan Danielsson

Kriminalvårdsstyrelsen:

Kriminalvårdsstyrelsen har i yttrande över fängelsestraffkommitténs huvudbetänkande (SOU 1986: 13–15) Påföljd för brott förklarat sig inte vara främmande för en försöksverksamhet med samhällstjänst i Sverige.

Erfarenhet av verksamheten i Danmark och Norge torde i ett sådant sammanhang vara mycket värdefulla och kan också vara till stor nytta om regler skall utformas för en eventuell försöksverksamhet i Sverige.

Hur långt man kan nå i likformighet i de nordiska länderna kan däremot inte avgöras förrän institutet prövats i respektive land och frågan därefter ytterligare utretts.

Norrköping den 7 augusti 1987

V. Karlström

Stig Fjärstedt

Brottsförebyggande rådet (BRÅ):

BRÅ har i november 1984 avgett yttrande (D 1–147/84) över betänkandet (SOU 1984: 32) Nya alternativ till frihetsstraff. I detta yttrande finner BRÅ i likhet med kommittén att fördelarna med samhällstjänst inte överväger nackelarna.

I regeringens proposition 1986/87: 106 om ändring i Brottsbalken m. m. (s. k. kontraktsvård m. m.) föreslås att frågan om införande av samhällstjänst som en självständig påföljd i Sverige inte avskrivs men att man avvaktar utvärdering av de pågående försöken med samhällstjänst i Danmark och Norge. BRÅ ansluter sig till denna uppfattning och anser därför att samhällstjänst som påföljd för närvarande inte bör införas. Samtidigt anser BRÅ att man från svensk sida bör aktivt följa vilka effekter införandet av denna påföljd har i Danmark och Norge.

Stockholm den 5 augusti 1987

Torbjörn Thedéen

Jarzy Sarnecki

Svea hovrätt:

Som framhålls i medlemsförslaget har under senare år överallt i de nordiska länderna förmärkts ett växande intresse för den nya sanktionsform som kallas samhällstjänst och vissa prov med denna sanktionsform har inletts i Danmark och Norge.

Användningen av samhällstjänst som sanktionsform ger upphov till åtskilliga problem inte bara från principiell utan också från praktisk och organisatorisk synpunkt. Meningarna om lämpligheten att använda samhällstjänst som sanktionsform har också på sina håll varit delade.

Framst när det gäller de praktiska och organisatoriska problemen kan den försöksverksamhet som inletts i ett par av de nordiska länderna ge värdefulla erfarenheter som de övriga länderna kan tillgodogöra sig i sina överväganden beträffande den nya sanktionsformen. Detta talar enligt hovrättens mening för att det skulle vara av värde för de nordiska länderna att inleda ett samarbete med sikte på att samordna dessa överväganden.

Det bör också påpekas att det sedan länge förekommer ett nära samarbete mellan de nordiska länderna i fråga om verkställighet av påföljder. Om den nya påföljden införs i samtliga länder, skulle det givetvis vara en fördel om den utformades på så sätt att samhällstjänst som ådömts i ett nordiskt land kunde verkställas i ett annat. Det existerande samarbetet skulle då kunna utvidgas till att omfatta också den nya sanktionsformen. Även denna omständighet talar för att de nordiska länderna bör samordna sina överväganden beträffande den nya sanktionsformen.

Hovrätten tillstyrker därför att Nordiska rådet rekommenderar regeringarna att i samverkan utreda frågan om samhällstjänst som sanktionsform med sikte på att införa likartade regler om denna sanktionsform.

Stockholm den 10 augusti 1987

På hovrättens vägnar

Birgitta Blom

Bengt G. Nilsson

Sveriges advokatsamfund:

Advokatsamfundet tillstyrker förslaget. Samfundet delar förslagsställarnas uppfattning att samhällstjänst kan vara en lämplig påföljd, särskilt i fråga om ungdomar som begår brott. Frihetsstraff är särskilt för yngre lagöverträdare ägnat att medföra betydande skadeverkningar. Samhällstjänst skulle emellertid kunna såväl tillgodose allmänpreventiva krav, som tillhandahålla en möjlighet till en från individualpreventiv synpunkt lämplig påföljd, i fall där frihetsstraff eljest skulle komma i fråga.

Stockholm den 10 september 1987

För Sveriges advokatsamfunds styrelse

Claes Beyer

Lars Bentelius

Medlemsförslag

om samnordiska folkhögskolekurser för äldre

(Väckt av Lena Öhrsvik samt Margrete Auken, Dorte Bennedsen, Gunnar Björk, Ilkka-Christian Björklund, Lilli Gyldenkilde, Elsi Hetemäki-Olander, Tytti Isohookana-Asunmaa, Barbro Nilsson, Aase Olesen, Berit Oscarsson och Heikki Riihijärvi)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Danmark

Direktoratet for Folkeoplysning, Frie Grundskoler m. v.:

Direktoratet kan anbefale, at der afsættes midler til udvikling af "Ældre på højskole i udlandet" således, at projektet kan blive et fælles nordisk projekt.

Som projektet fungerer i øjeblikket, er det et ensidigt projekt, hvor danskere deltagere på folkehøjskoler i de andre nordiske lande uden at tilsvarende antal elever kommer til Danmark fra de øvrige nordiske lande.

For at projektet kan fremme den gensidige udveksling, må det imidlertid forudsættes, at den meget forskellige elevstøttepraksis harmoniseres. Danske elever har bedre støttemuligheder fra Danmark på kurser i de andre nordiske lande end den modsatte vej.

København, den 9. september 1987

P. d. v.

Kjeld Krarup

EGV-Fonden:

Som det måske er Dem bekendt tog EGV-Fonden i januar 1987 initiativet til igangsætning af den landsdækkende forening Ældre Sagen, som er

åben for alle over 18 år. Siden den 1. februar 1987 har foreningen formået at nå op på ca. 80 000 medlemmer hvoraf godt 85 % er over 60 år gammel. I løbet af de første måneder er der oprettet 15 kredskomiteer i hvert amt, som skal styre det lokale arbejde. Allerede nu tyder vores erfaringer fra arbejdet i lokalkredsene på, at der blandt ældre i Danmark er et stort ønske om engagement og aktivitet bl. a. højskoleophold. EGV's højskole i Fredensborg har i de senere måneder mærket den stigende interesse og den stigende tilgang som landsforeningen synes at have bragt til overfladen. EGV-Fonden og Landsforeningen Ældre Sagen har også samarbejdet med den internationale højskole i Helsingør i et projekt der førte ældre fra Danmark og USA sammen på højskole her i Danmark.

På denne baggrund og i lyset af den veletablerede tradition i Danmark for højskoler, kan EGV-Fonden/Landsforeningen Ældre Sagen varmt anbefale iværksættelse af samnordiske folkehøjskolekurser for ældre. Det er også EGV-Fonden/Landsforeningen Ældre Sagens klare opfattelse, at disse kurser vil være en succes og til gavn for de ældre i de nordiske lande.

EGV-Fonden/Landsforeningen Ældre Sagen vil være interesseret i at støtte og blive engageret i et eventuelt initiativ fra Nordisk Råds side om samnordiske folkehøjskolekurser for ældre. I den forbindelse kan det nævnes, at EGV's rejsecenter i mange år har haft erfaring med at formidle højskoleophold for ældre mennesker.

Til sidst vil jeg gøre opmærksom på, at der i maj måned i år blev afholdt et seminar med støtte fra den europæiske kommission. På seminaret skulle man bl. a. diskutere mulighederne for udvikling af uddannelses tilbud blandt ældre med specielt henblik på højskoleophold. Dermed synes det at være slået fast, at interessen organisationsmæssigt er tilstede for sådant et initiativ og vore erfaringer fra Landsforeningen Ældre Sagen tyder i høj grad på, at der også er interesse fra de ældres side for folkehøjskolekurser både i Danmark og i udlandet og især i de andre nordiske lande.

Det ville være helt naturligt for højskolerne at koncentrere sig mere om tilbud til ældre da de mere traditionelle målgrupper for højskoler synes at være aftagende, herunder de unge og langtidsledige.

Vi håber, at initiativet fra Nordisk Råd bærer frugt og står gerne til rådighed i det videre arbejde.

København, den 10. september 1987

Bjarne Hastrup

Liberalt oplysningsforbund:

Liberalt Oplysnings Forbund virker for folkeoplysning gennem kurser for voksne herunder pensionister, som vi også tilbyder højskolekurser.

Vi føler for tiden ikke anledning til at gå ind i nye projekter desangående.

København, den 28. september 1987

Holger S. Degn

Extern chef

Foreningen for Folkehøjskoler:

Foreningen vil udtrykke sin enighed i forudsætningen for forslaget.

Der er oplagte begrundelser for at styrke mulighederne for at ældre kan få lejlighed til at deltage i et højskoleophold i et andet nordisk land. Der bør afsættes særskilte midler hertil.

Vi anser det også for vigtigt, at der ansættes personer centralt i de enkelte lande til at informere, motivere og koordinere.

Vi skal imidlertid gøre opmærksom på, at én af de væsentligste forhindringer for, at tilbud om sådanne samnordiske kurser kan udnyttes fuldtud og gensidigt, er den meget forskellige elevstøttepraksis, der eksisterer i de nordiske lande.

Foreningen for Folkehøjskoler har over for Nordisk Råd rejst denne sag, og i betænkningen fra kulturudvalget efter 87-seminariet i Finland anbefales en fælles ordning. Fra dansk side forventes sagen rejst i ministerrådet i dette efterår.

En løsning på dette problem vil efter Foreningen for Folkehøjskoler's opfattelse være af afgørende betydning for udviklingen af de samnordiske kurser for ældre.

København, den 9. september 1987

Ove Korsgaard

Ebbe Lundgaard

Finland**Ålands kulturråd:**

Ålands kulturråd ställer sig positivt till idén att skapa ett kontaktnät inom och mellan de nordiska länderna som skulle arbeta på att möjliggöra för äldre människor, pensionärer att delta i olika kurser och seminarier vid folkhögskolor inom Norden.

Ett samarbete mellan de nordiska folkhögskolorna – genom arrangerande av kurser och seminarier för äldre – skulle kunna fylla en viktig social funktion och skulle kunna tillgodose äldre människors behov av fortbildning, meningsfulla semestervistelser o. dyl. Ett sådant samarbete kunde även Ålands folkhögskola delta i.

Målgruppen för ett sådant samarbete mellan folkhögskolorna inom Norden borde däremot – enligt kulturrådets åsikt – utvidgas, så att den inte enbart skulle begränsas till pensionärer, utan även kunde uppta andra grupper, t. ex. ensamstående vuxna, husmödrar, handikappade m. m. som också skulle kunna erbjudas möjlighet till t. ex. berikande semestervistelser.

Mariehamn den 15 september 1987

Ildikó Stormbom

Sekreterare

Arbetarnas bildningsförbund:¹

Det är i alla hänseenden positivt att dra omsorg om att pensionärernas möjligheter till studier garanteras och i detta fall utvidgas i en samnordisk riktning. Folkhögskolorna är en möjlighet till arrangerandet av samnordiska pensionärskurser. Det bör dock märkas att pensionärerna har sina egna stora organisationer i samtliga nordiska länderna och att dessa organisationer till en stor del hör till ett bildningsförbund i respektive länder. Av denna anledning är pensionärsorganisationerna med sina bildningsförbund sådana håll som naturligtast kan initiera, planera och organisera nordiska pensionärskurser. Folkhögskolorna är ett gott alternativ till dessa kurser. Det bör konstateras att pensionärsorganisationerna och bildningsförbunden redan har samverkan på ett nordiskt plan.

Pensionärsorganisationernas och bildningsförbundens centrala ställning när det gäller att arrangera samnordiska pensionärskurser skulle även garantera den sociala jämställdheten bättre än folkhögskolornas kurser i deras egen regi. I folkhögskolornas kurser skulle uppenbarligen delta vällojade pensionärer från olika nordiska länder, som redan tidigare blivit vana vid ett samnordiskt umgänge. Administrativt kunde pensionärsorganisationernas bildningsförbunds möjligheter att arrangera samnordiska kurser garanteras genom att för ändamålet ge samnordiskt ekonomiskt stöd till bildningsförbundens nordiska samorganisationer såsom exempelvis till Arbetarnas bildningsförbund i Norden.

Innan åtgärder vidtas i ifrågavarande ärende är det viktigt att inbegära ett yttrande även av nordiska pensionärsorganisationer. Likaså är det

¹ Yttrandet översatt från finska.

viktigt att från första början utgå ifrån att vederbörlig tolkning mellan finska och de skandinaviska språken organiseras på ifrågavarande kurser. I annat fall skulle kurserna beröra endast en mycket liten del av pensionärerna i Finland.

Helsingfors den 14 september 1987

Arbetarnas bildningsförbund TSL rf

Pirjo Ala-Kapee

Ordförande

Jussi Pikkusaari

Generalsekreterare

Finlands folkhögskoleförening r. y.:¹

Antalet pensionärer kommer att öka kraftigt i Finland under de närmaste åren. Samma utveckling är kännetecknande även i de andra nordiska länderna. Bland dem som lämnar arbetslivet kan under de närmaste åren antas vara allt flera sådana pensionärer som har en god kondition och som förhåller sig positivt till att utveckla sig själva och att upprätthålla sin andliga vakenhet och som även har ekonomiska förutsättningar för att delta i utbildningen. Även ur en nationalekonomisk synvinkel är det ändamålsenligt att berika den äldre befolkningsdelens levnadsmiljö. Deras aktivering minskar trycket att utvidga servicen inom anstalter och är motiverad även i ett etiskt hänseende.

Äldreomsorg hör i första hand till de för ändamålet grundade organisationerna. Pensionärernas utbildning kan emellertid anses vara en verksamhetsform som är lämplig för folkhögskolorna, som ger allmänbildande vuxenutbildning – pensionstiden omfattar ju en väsentlig del av de vuxnas levnadslopp. Dessutom är folkhögskolerörelsen väsentligen en nordisk rörelse; därför är sådan samverkan som tar sikte på att mellan de enskilda länderna arrangera pensionärskurser en naturlig folkhögskoleverksamhet. Folkhögskoleverksamhetens specialdrag, internatform, ger ytterst goda möjligheter till pensionärernas utbildning. Mot ovan nämnda bakgrund anser Finlands Folkhögskoleförening att det är motiverat att ge stöd åt folkhögskolekurser som arrangeras för pensionärer, trots att man genom sådan verksamhet kan uppnå endast en del av befolkningen i pensionsåldern.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Å andra sidan finns det mycket samarbete sedan gammalt mellan folkhögskolorna i de enskilda nordiska länderna; de knappt tilltagna resurserna som står till förfogande utgör ett hinder för att utveckla detta samarbete. En del av denna verksamhet har organiserats genom Nordiska folkhögskolerådet och Nordens folkliga akademi, en del mindre officiellt. Ur folkhögskolerörelsens synvinkel skulle det vara ytterst viktigt att stöda och utveckla även de projekt som inriktas på annan än pensionärsverksamhet och skulle gälla för hela folkhögskolerörelsen, vars problem är att de medel som kan användas för att stöda nya idéer är knappt tilltagna.

En nordisk pensionärskursverksamhet kan medverka till att minska de felaktigheter och brister som i de andra nordiska länderna finns i kännedomen om Finland och våra folkhögskolor, bl. a. av språkliga skäl. Ur folkhögskolerörelsens synvinkel, som år 1979 inledde sitt hundra verksamhetsår, bör det konstateras att de viktigaste utvecklingsbehoven ligger i att producera sådana verksamhetsformer och informationskällor, som medborgare som kommer från andra nordiska länder kan uppnå.

Slutligen vill Finlands folkhögskoleförening med hänvisning till den år 1984 genomförda lagändringen beträffande statsbidrag till folkhögskolorna, föreslå som en teknisk terminologisk precisering att rådet skulle använda "kansanopisto" som en finskspråkig motsvarighet av ordet "folkhögskola". Benämningarna "varsinainen kansanopisto" och "kansankorkeuskoulu" togs ur bruk år 1984 i och med att man övergick till den strukturellt enhetliga folkhögskolan.

Helsingfors den 10 september 1987

Finlands folkhögskoleförening r. y.

Tapani Kuronen
Ordförande

Heikki Sederlöf
Generalsekreterare

Folkupplysningssällskapet:¹

— — — Folkupplysningssällskapet konstaterar att detta nordiska samarbete främjar den pensionärsverksamhet som redan bedrivs vid folkhögskolorna i Finland. Det bör samtidigt ihågkommas att en grupp finländska folkhögskolefolk, närmast pensionerade rektorer och lärare samt tjänstemän, har på eget initiativ börjat utveckla pensionärsarbetet. Som ordförande för det för ändamålet inrättade organet fungerar skolrådet Paavo Suvanto.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Folkhögskolan Oriveden Opisto, som ägs av Folkupplysningssällskapet, har arrangerat flera kurser för pensionärer. I synnerhet bör nämnas de kurser som under de senaste åren arrangerats för pensionärer från USA; av dessa kurser har man fått goda erfarenheter. Folkupplysningssällskapet ställer den betydande expertis som Oriveden Opisto har till förfogande i det nordiska samarbetet.

Helsingfors den 14 augusti 1987

Folkupplysningssällskapet

Timo Toiviainen

Aarne Laurila

Svenska studieförbundet r. f.:

Den äldre generationens intresse för att delta i olika former av utbildning på kurser och seminarier har hela tiden ökat i de nordiska länderna. Pensionärerna har visat en alldeles speciell aktivitet då det gäller t. ex. gemensamma researrangemang och kulturaktiviteter.

Därför anser Svenska studieförbundet att förslaget om samnordiska folkhögskolekurser för äldre behöver understöd och utvecklas genom särskilt stöd från Nordiska ministerrådet. Detta stöd kunde praktiskt kanaliseras via en projektperson i varje land, vilken skulle arbeta vid kansliet för respektive lands nationella samarbetsorgan för folkhögskolorna. I Finland gäller detta Suomen kansanopistoyhdistys – Finlands svenska folkhögskoleförening. Projektpersonernas uppgifter skulle bl. a. vara att i samarbete med de nationella kontaktpersonerna och förtroendeorganen i respektive länder planera och utveckla konkreta samarbetsformer för pensionärernas kurs- och reseverksamhet i samarbete med pensionsorganisationerna. Därvid vore det viktigt att utveckla samarbetet med bildningsförbunden i de olika länderna även kring dessa frågor.

Med hänvisning till ovanstående och till de i medlemsförslaget ingående motiveringarna tillstyrker Svenska studieförbundet medlemsförslaget om samnordiska folkhögskolekurser för äldre (Sak A 805/k).

Helsingfors den 31 juli 1987

Svenska studieförbundet r. f.

Ragnar Mannil

Ordförande

Sigvard Baijars

Sekreterare

Samnordisk pensionärskultur:

Vi konstaterar med tillfredsställelse att medlemsförslaget nästan ordagrant innehåller våra tankegångar från 1983 i medlemsförslag om Samnordisk Pensionärskultur.

Vi har under 6 år aktiverat pensionärer i Norden och vårt mål är att berika de äldres liv genom att få dem att aktivt arbeta inom kultursektorn.

Samnordisk Pensionärskultur har under dessa 6 år visat sig vara ett livskraftigt samarbetsorgan för pensionärskulturen i alla nordiska länder.

Borde inte folkhögskolorna själva inom ramen för sin verksamhet kunna ordna nordiska kurser för äldre utan en särskild heltidsanställd person? Denna persons årslön kunde då i stället användas pensionärskulturen till fromma.

Hänvisande till vår mångåriga erfarenhet vid ordnandet av nordiska pensionärskulturrkurser och seminarier står vi gärna till tjänst med råd och upplysningar.

Helsingfors den 8 september 1987

Samnordisk pensionärskultur

Bjarne Lönegren

Ordförande

Margareta Sirviö

Sekreterare

Mariehamns pensionärsförening rf:

— — — att vi anser förslaget om att anordna samnordiska folkhögskolekurser för äldre vara mycket bra och att vi emotser, att det kan förverkligas inom en snar framtid.

Vid uppgörandet av kursprogram hoppas vi, att pensionärer har möjlighet att medverka och att deras synpunkter och behov beaktas, så att kurserna kan intressera de äldre i tillräckligt hög grad för att ge avsett resultat.

Mariehamn den 11 september 1987

Mariehamns pensionärsförening

Egon Häggblom

Ordförande

Norge

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Kirke- og undervisningsdepartementet stiller seg positivt til intensjonene i forslaget om å organisere samnordiske folkehøgskolekurs for eldre.

Ved norske folkehøgskolekurs arrangeres det i dag en rekke kortkurs for eldre. Disse kursene vil trolig relativt lett kunne tilrettelegges også med sikte på deltakere fra andre nordiske land.

Virksomheten krever neppe noen omfattende organisatorisk oppbygging, og bør i tilfelle forankres i de nordiske folkehøgskoleorganisasjonene.

Kirke- og undervisningsdepartementet antar at den foreslåtte virksomhet ligger i grenseområdet mellom folkeopplysning og tiltak for eldre. På denne bakgrunn kan det være tvil om hvilken budsjettmessig sammenheng forslaget eventuelt bør innpasses i.

Oslo, 23. september 1987

Etter fullmakt

Albert Borgvad

Eksp. sjef

Tomas Øvergaard

Sosialdepartementet:

Eldres rett til informasjon og læring ble fremhevet i den handlingsplan som ble vedtatt på FN's verdenskonferanse om aldring som ble holdt i Wien i 1987.

Læring betyr bedre evne til å holde seg orientert, forberede og mestre sin alderdom, og sin livssituasjon. Læring aktiviserer og skaper kontakt.

I Norge er det én pensjonistskole som driver kontinuerlig kurs, bl. a. for tillitsmenn fra Norsk pensjonistforbund som er representert i skolens styre. Skolen drives av Nasjonalforeningen, Sanitetsforeningen og stiftelsen Feriekolonier. Også Statens eldreråd driver en utstrakt informasjonsvirksomhet bl. a. gjennom brosjyren "Å være pensjonist", som revideres etter behov. En del folkehøgskoler driver tidvis kurs for eldre. Fra tid til annen har de også hatt noen nordisk utveksling.

Sosialdepartementet har lagt vekt på informasjonstiltak for eldre (f. eks. Pensjonisthåndbok) og på å stimulere kommuner og fylker til en god informasjonstjeneste.

Vi synes det er positivt at folkehøgskolene i Norden engasjerer seg i å utvikle tilbud for eldre, og at det i denne forbindelse også kan lages felles nordiske kurs. Denne form for nordisk samarbeid antar vi bør kunne gjennomføres direkte mellom berørte instanser i landene uten at det lages et prosjekt med egne ansatte. Nordens folklige akademi i Kungälv kan kanskje også spille en rolle i et slikt arbeid.

Oslo, 15. desember 1987

Etter fullmakt

Thomas Mauritzen

Bengt Morten Jacobsen

Samnemnda for studiearbeid:

Samnemnda for studiearbeid er enig i at det er svært viktig å skape flest mogleg meningsfulle tilbud for det stadig aukande tal pensjonistar.

Vi trur at nordiske folkehøgskolekurs for pensjonistar er eit godt tiltak i ei slik målsetjing.

Sjølve prosjektet "Eldre på Højskole i Udlandet" er ikkje tilstrekkeleg utgreidd i dei tilsende dokumenta til at vi kan ha nokon spesielle oppfatningar av opplegget for prosjektet og behovet for ein heiltidstilsett i kvart land i ein periode på tre år for å utvikle prosjektet. Generelt vil vi peike på at det er behov for støtte til dekning av reiseutgifter i samband med slikt prosjekt-/utviklingsarbeid.

Samnemnda for studiearbeid støttar medlemsforslaget.

Oslo, 9. september 1987

Samnemnda for studiearbeid

Ole Ormseth

Generalsekretær

Sverige

Skolöverstyrelsen (SÖ):

Under åren 1984–1986 har Nordiska kulturfonden stött ett projekt som syftat till att organisera samnordiska kurser för äldre och unga. Ett antal seminarier har anordnats.

År 1984 upprättades i Danmark en institution under benämningen "Ældre på Højskole i Udlandet". År 1987 beräknas ca 900 personer delta i folkhögskolekurser i de nordiska länderna, till stor del som en följd av information från denna institution.

Förslagsställarna önskar nu möjliggöra att liknande verksamheter etableras i andra nordiska länder. Förslagsställarna menar att en person anställd på heltid i varje land skulle medföra att verksamheten kunde fungera tillfredsställande. Samnordisk koordinering bedöms nödvändig och därför bör samnordiska medel avsättas. Efter en uppbyggnadsperiod om tre år förutsätts projektet kunna bära sina egna kostnader.

Enligt SÖ:s mening är åtgärder för att nå ökade kunskaper om de nordiska länderna angelägna. Studier i andra nordiska länder är ett naturligt sätt att nå sådan vidgad kunskap. Folkhögskolorna – som i sig är en nordisk kulturyttring – är naturliga ramar för sådana studier. Gruppen pensionärer utgör dock inte – i egenskap av pensionärer – en prioriterad grupp inom vuxenutbildningen. I ett läge när knappa ekonomiska resurser ställs till folkbildningens förfogande, ifrågasätter SÖ om insatser riktade speciellt mot pensionärerna bör prioriteras.

Under 1986 inrättades Folkhögskolornas informationstjänst. Informationstjänsten är ett samarbetsorgan för den svenska folkhögskolan med bl. a. uppgift att sprida information om enskilda folkhögskolors kursverksamhet. Informationstjänsten har utvecklat ett samarbete med dess nordiska motsvarigheter. Det är därför möjligt att idag erhålla information om de nordiska folkhögskolornas kursverksamhet via detta organ. Det är enligt SÖ:s uppfattning naturligt att i första hand pröva om ett eventuellt samordningsarbete kan förläggas till Folkhögskolornas informationstjänst.

Stockholm den 17 september 1987

På skolöverstyrelsens vägnar

Anders Franzén

Bo Löwkrantz

Statens kulturråd:

Förslagsställarna föreslår att medel avsätts för att utveckla det danska projektet "Ældre på højskole i Udlandet".

Verksamhet som kan aktivera äldre personer bör prioriteras högt i dag även i det nordiska samarbetsperspektivet. Gruppen aktiva äldre personer ökar allt mer. Att då kunna erbjuda meningsfulla fritidsaktiviteter i form av deltagande i folkhögskolekurser, inom framförallt Norden, bör kunna bli ett viktigt komplement vad gäller kvalitativa semesteralternativ.

Utöver de ordinarie folkhögskolekurser som de äldre kan få erbjudande om att delta i bör det också vara möjligt att arrangera speciella kurser som enbart riktar sig till äldre där man kan ta upp ämnesområden som speciellt intresserar äldre människor och där rekryteringen till kurserna kan ske i samtliga nordiska länder.

Vad gäller kurser med inriktning på det kulturella området finns det enligt kulturrådets mening många alternativ på kursutbud. Många pensionärer deltar i dag i körer av olika slag. Samma sak gäller amatörteatern. Folkhögskolekurser bör kunna arrangeras för att utveckla kunnandet hos ledare och deltagare samt även för att utbyta erfarenheter mellan de nordiska länderna vad gäller olika pedagogiska metoder.

Sannolikt finns det viktiga erfarenheter att ta vara på från dylika kurser genom den försöksverksamhet som stötts av Nordiska kulturfonden under 1984–1986.

Folkhögskolorna bör också kunna anpassa sitt kursutbud efter målgruppens behov utifrån äldre människors behov av omhändertagande på grund av lindrigare handikapp och åldersförändringar. Internatboendet ger då en möjlighet att berika vardagen även för dem som annars lever förhållandevis isolerade på grund av sina åldershandikapp.

Det administrativa förfarandet med en person anställd i respektive land kan vara ett sätt att lösa kontaktfrågan. Erfarenheter från Danmark torde ge en fingervisning. Väsentligt är att informationen får en ordentlig spridning ut till pensionärer och äldre som kan vara intresserade. Detta kan dels ske genom de etablerade pensionärsorganisationerna men även andra vägar för informationsspridning bör kunna tänkas som t. ex. socialkontor/äldreomsorgen och kulturnämnder/bibliotek på kommunal nivå.

För att möjliggöra en koordination mellan de nordiska länderna vad gäller äldre personers möjlighet att erbjudas deltagande i folkhögskolekurser inom Norden tillstyrker statens kulturråd förslaget att samnordiska medel avsätts för projektet "Äldre på Højskole i Udlandet". Det är viktigt att få erfarenheter av samarbete inom äldreomsorgen mellan de nordiska länderna. Detta projekt kan då vara ett sätt att utveckla det nordiska samarbetet och att därvid även ge ett tillskott av meningsfulla aktiviteter för den allt mer växande gruppen äldre människor.

Stockholm den 24 augusti 1987

Lars Engqvist

Gudrun Wikström

Landstingsförbundet:

I Sverige har frågan om det ökande antalet äldres behov av aktivering uppmärksamats av flera utredningar. Förslagsställarnas påstående att en aktiv och meningsfull ålderdom innebär mindre sjukdomar och ett reducerat behov av vårdinsatser bekräftas av vetenskaplig forskning inom området.

Det är därför enligt styrelsen angeläget att det finns ett stort utbud av olika aktiverande sysselsättningar att välja på när det aktiva yrkeslivet har avslutats. Flera folkhögskolor i Sverige anordnar särskilda folkhögskolekurser för pensionärer. En utveckling av den i Danmark upprättade institutionen "Ældre på Højskole i Udlandet" kan vara ett ytterligare sätt att aktivera äldre samtidigt som det kan vara inledning till ökat samarbete på äldreomsorgens område i Norden.

Stockholm den 3 september 1987

Landstingsförbundet

Gunnar Hofring

Walter Slunge

Pensionärernas riksorganisation (PRO):

PRO anser att ett samnordiskt arbete enligt de riktlinjer som framföres i medlemsförslaget är ett mycket positivt inslag i strävandena för tillvaratagande och fördjupande av de äldres kunskaper inom Norden.

Denna uppfattning grundas på de erfarenheter PRO har från ett sedan flera år väl fungerande samarbete med pensionärsorganisationer i Danmark, Finland och Norge. Detta samarbete innehåller bl. a. anordnande av kurser, omspännande ämnen viktiga för äldre med deltagare från samtliga nordiska länder. I detta arbete ingår också PRO:s egen folkhögskola belägen i Gysinge i Sandvikens kommun.

Med hänvisning härtill vill vi förorda att PRO:s folkhögskola samt de pensionärsorganisationer som deltar i det nordiska samarbetet får tillfälle till ett inflytande vid utformningen av samnordiska folkhögskolekurser.

PROs folkhögskola är beredd att medverka genom att själv anordna kurser avsedda för andra länders medborgare samt att rekrytera och organisera kursdeltagare i övriga nordiska länder. Vi vill även peka på att de erfarenheter som finns vid folkhögskolan i Övertorneå, med ett nordiskt rekryteringsunderlag, bör tas tillvara vid skapande av samnordiska folkhögskolekurser.

De medel som kan ställas till förfogande för dylik verksamhet bör i första hand användas för att ge de äldre möjlighet att delta genom att resestipendier ställs till förfogande.

Med hänvisning till ovanstående tillstyrker PRO ett genomförande av framlagt förslag till samnordiska folkhögskolekurser för äldre.

Stockholm den 29 september 1987

Pensionärernas riksorganisation

Lars Sandberg

Ordförande

Folkbildningsförbundet har i skrivelse den 7 september 1987 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Sveriges pensionärsförbund (SPF):

Flera av våra föreningar och distrikt engagerar sig för att stimulera medlemmarna att delta i samnordiska kurser. I en folder, som SPF givit ut i år i samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan om pensionärer på folkhögskola, betonas bl. a. värdet av samnordiska kurser.

SPF vill därför understryka vikten av att samnordiska folkhögskolekurser för äldre kommer till stånd i ökad omfattning. Den 1983 tillsatta koordineringsgruppen torde redan nu ha samlat tillräckligt med erfarenhet för att verksamheten skall kunna byggas ut genom samarbete mellan de skolor som vill satsa på sådana kurser och pensionärsorganisationerna. Samarbetet kan ske informellt och utan någon större administrativ apparat.

Det vore önskvärt om bidragsbestämmelserna kunde likställas så att det inte kostar mer att delta i en kurs i ett nordiskt land än i ett annat.

Skulle Nordiska rådet kunna ställa medel till förfogande för att deltidsanställa en person i varje land som arbetar med utbyggnad av de samnordiska folkhögskolekurserna och hjälpa till i informationsarbetet, skulle detta givetvis kunna påskynda utbyggnaden. Men det är viktigt att kontakter kan knytas direkt mellan pensionärsorganisationer och folkhögskolor.

Sveriges pensionärsförbund (SPF) vill således tillstyrka motionen.

Stockholm den 8 september 1987

För Sveriges pensionärsförbund (SPF)

Åke Jacobsson

Kanslichef

Medlemsförslag

om ett nordiskt institut för kriminalistik

(Väckt av Mikko Elo samt Liisa Hilpelä och Anneli Jääteenmäki)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska samarbetsrådet för kriminologi:

Medlemsförslaget hänvisar till det goda nordiska samarbetet mellan polismyndigheterna i de nordiska länderna och till att Helsingforskonventionen rekommenderar grundandet av gemensamma institutioner i syfte att säkra koordinerad användning av forskningsmedel och andra resurser. Enligt förslaget borde man därför grunda ett nordiskt institut för kriminalistik, som skulle syssla med forsknings- och utvecklingsarbete på kriminalistikens område.

I medlemsförslaget hänvisas till en extensiv definition av begreppet kriminalistik, men de konkreta arbetsformer som skisseras visar klart att förslagsställarna avser det slags kriminaltekniska samarbete, som polisen sysslar med. Som exempel på tänkbara utvecklingsprojekt nämnes bl. a. utvecklandet av datorbaserade expertsystem för brottsutredning, automatiserad undersökning av fingeravtryck o. d.

En bedömning av samarbetsläget vad beträffar dylika kriminaltekniska uppgifter faller utanför Nordiska samarbetsrådets för kriminologi kompetens, men det finns ingen anledning att betvivla att de principiella och praktiska argument som generellt talar för utvidgat nordiskt samarbete, även gäller i detta fall.

Det är däremot inte självklart att den bästa formen för organiserandet av nordiskt samarbete är inrättandet av ett institut. Regelbundna konferenser, självständiga nordiska utvecklingsprojekt, permanenta samarbetsdelegationer, nätverk av kontaktpersoner o. a. arrangemang erbjuder ofta smidigare och mer resurseffektiva lösningar. Grundandet av nordiska institut kan komma i fråga närmast i det fall att det är frågan om att ge mer stadga och kontinuitet åt etablerade och framgångsrika samarbetsformer, speciellt i det fall att ett institut kan tänkas erbjuda en sådan intellektuell stimulerande miljö, som behövs i nyskapande vetenskaplig forskning.

Samarbetsrådet förordar utvecklandet av det i medlemsförslaget avsedda nordiska samarbetet men anser sig inte, av ovan angivna skäl, kunna ta ställning till frågan om detta samarbete lämpligen bör ordnas genom inrättandet av ett nordiskt institut eller på annat sätt.

Förteckningen över remissinstanser upptar närmast organ och myndigheter som sysslar med kriminalvård, kriminologi, straffrätt o. d. Det synes önskvärt att Nordiska rådets presidium även inhämtar polismyndigheternas synpunkter.

Helsingfors den 29 september 1987

Patrik Törnudd

Ordförande

Nina Roos

Administrativ sekreterare

Nordiska utskottet för kriminalstatistik (NUK):

NUK har sedan mitten av 1960-talet arbetat med samordning av de nordiska ländernas kriminalstatistik samt utarbetat förslag till en jämförbar nordisk kriminalstatistik. Ett resultat av NUKs arbete är rapporten Nordisk kriminalstatistik, 1950–1980, Nordisk statistisk sekretariat, tekniske rapporter nr 30, red Hanns von Hofer. Resultaten visar att det föreligger såväl likheter som skillnader då man jämför de olika ländernas kriminalitet såsom den framgår av kriminalstatistiken.

Även om kriminalistiken som vetenskapsgren inte direkt har samband med de frågor kriminalstatistiken försöker belysa finns vissa anknytningspunkter. Uppgifterna som ligger till grund för kriminalstatistiken är resultatet av såväl den faktiska brottsligheten som av lagstiftningen och sättet att utreda och rapportera brott. Många av de skillnader som framgår då man jämför de olika ländernas statistik torde kunna hänföras till olikheter i lagstiftning eller metoderna för brottsutredning.

Om man genom en samordnad forskning inom kriminalistiken kan uppnå mer enhetliga metoder för exempelvis brottsutredning bör detta i sin tur innebära att statistiken blir bättre jämförbar. På liknande sätt bör samordning av lagstiftningen underlätta jämförelser av de olika ländernas statistik.

Samarbetet inom NUK har visat att man genom erfarenhetsutbyte och strävan mot enhetliga principer då det gäller statistikföringen – såväl då det gäller sättet att producera data som presentation och publicering – kan uppnå bättre jämförbarhet i statistiken de olika länderna emellan. Man kan i ett land dra nytta av det utvecklingsarbete som bedrivits i ett annat land. Man får hjälp att snabbare komma till praktiska resultat då det gäller uppbyggnad av ny statistik.

Inom kriminalistikens område borde det på motsvarande sätt finnas uppenbara fördelar om samarbetet kan effektiviseras. Frågorna och de olika forskningsområdena som utpekats i medlemsförslaget är väsentliga och från NUKs sida anser vi det vara värdefullt att man genom bildandet av NORDIK samordnar och optimerar resurserna.

Stockholm den 22 september 1987

Torbjörn Israelsson
Ordförande i Nordiska utskottet
för kriminalstatistik

Danmark

Justitsministeriet:

Det fremgår af det fremsendte materiale, at det påtænkte institut i givet fald skal beskæftige sig med forsknings- og udviklingsopgaver af overvejende polititeknisk karakter – herunder vedrørende anvendelsen af edb-registre m. v. i politiets efterforskning.

I den anledning skal Justitsministeriet, efter at sagen har været forelagt for Justitsministeriets Kriminalpolitiske Forskningsudvalg, udtale, at man ikke finder noget presserende behov for etableringen af et institut af den i det omhandlede medlemsforslag skitserede art.

Det bemærkes herved, at der allerede på nordisk plan finder et betydeligt og meget frugtbart samarbejde sted omkring de spørgsmål, som det påtænkte institut i givet fald skulle beskæftige sig med. Udover de intensive, løbende samarbejde mellem de nordiske landes centrale politi- og justitsmyndigheder udføres der således inden for Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi, i Den Nordiske Strafferetskomité samt i en række ad hoc arbejdsgrupper et væsentligt arbejde bl. a. vedrørende spørgsmål af polititeknisk relevans.

Justitsministeriet lægger på denne baggrund og med henblik på at sikre den bedst mulige udnyttelse af de forskningsmæssige ressourcer vægt på, at arbejdsopgaverne for et eventuelt "nordiskt institut för kriminalistik" i givet fald afpasses således, at overlapning og dobbeltarbejde i videst muligt omfang undgås.

København, den 21. oktober 1987

P.m.v.

E.b.

C.C. Duus

Det Danske Advokatsamfund, Advokatrådet, har i skrivelse den 3 september 1987 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Finland

Justitieministeriet:

I motiveringen till medlemsförslaget konstateras det att Norden utgör ett enhetligt område där det finns både behov av och möjligheter till intimt samarbete vid brottsundersökning. Vidare hänvisas det till flera redan existerande samarbetsformer.

I Finland hör brottsundersökning inte, i den bemärkelse som avses i medlemsförslaget, till justitieministeriets kompetensområde. För de frågor som mera omedelbart hänför sig till ministeriets kompetensområde, såsom straffrättslig lagstiftning och kriminologisk forskning, finns det redan nordiska samarbetsorgan (Nordiska straffrättskommittén och Nordiska samarbetsrådet för kriminologi). Man överväger att i anslutning till justitieministeriet inrätta en delegation för avvärjande av brott, som bl. a. skulle ha till uppgift att samarbeta med motsvarande organ i de andra nordiska länderna. Dessa organ arbetar emellertid inte med kriminalistik.

Det är säkert skäl att fortsättningsvis effektivisera det nordiska samarbetet på brottsundersökningens område. Justitieministeriet har dock inga möjligheter att bedöma om samarbetet förutsätter ett särskilt institut och vilka uppgifter detta institut i så fall skulle ha. Medlemsförslaget tar inte ställning till om institutet närmast skall vara en forskningsanstalt för kriminalistik utan att direkt delta i brottsundersökning eller om det är tänkt att vara ett slags nordiskt centrallaboratorium och -register för brottsundersökning. Sistnämnda alternativ kunde innebära en koordinering av polisstyrkorna i våra länder på ett sätt som är problematiskt från administrativ synpunkt. Det första alternativet skulle å sin sida inte innebära ett sådant konkret brottsundersökningssamarbete, som ändå betonas i motiveringen. Vissa samarbetsformer som nämns i motiveringen, t. ex. utbyte av uppgifter mellan identifikationsregister, kan upprättas också utan något särskilt institut.

Justitieministeriet förhåller sig därför skeptiskt till rekommendationen till den del den uttryckligen förespråkar grundande av ett nordiskt institut för kriminalistik. I medlemsförslaget framförs inte tillräckliga motiv för en sådan lösning och tanken är inte tillräckligt konkretiserad. Justitieministeriet anser ändå att det nordiska samarbetet vid brottsundersökning är en viktig fråga vars betydelse ökar i takt med att brottsligheten internationali-

seras. Det är därför inte skäl att utan vidare utredningar avvisa medlemsförslaget. Lämpligen kunde en arbetsgrupp tillsättas för att utreda samarbetet i brottsundersökningsfrågor.

Helsingfors den 1 oktober 1987

Leif Sevón
Avdelningschef

Jan Törnqvist
Lagstiftningsdirektör

Inrikesministeriet:

— — — att ministeriet inte har något att invända mot projektet. Inrikesministeriet förordar inrättandet av ett nordiskt institut för kriminalistik, om man på detta sätt kan främja utvecklingen inom kriminalistiken.

Helsingfors den 28 september 1987

Pertti Virolainen
Ställföreträdare för polisöver-
direktören, polisöverinspektör

Rauno Sintonen
Tf. överinspektör

Helsingfors universitet:

— — — Enligt förslaget skulle institutet åtminstone ha en vetenskaplig databank och en samsarbetsorganisation med speciella kriminalistiska projekt. Databanken kunde omfatta system för talaridentifikation, system för andra kriminalistiska tillämpningar av ljudidentifikation och system för bildmontageteknik. Inom ramen för gemensamma nordiska projekt kunde vid institutet därtill utarbetas datoriserade undersökningssystem för utredning av komplicerade brott. Vid institutet kunde ytterligare skapas ett system för gemensam samnordisk fingeravtrycksautomation. Enligt förslagsställarna kunde institutets arbete jämföras med Nordforsk, Nordiska samsarbetsorganet för teknisk-vetenskaplig forskning.

Med kriminalistik avses vanligen "läran om de åtgärder som är nödvändiga för att utreda ett begånget brott och för att inleda lagföringen av brottet". Vid Helsingfors universitet ges i detta nu undervisning i kriminalistik i mycket begränsad utsträckning. I ämnesstudierna inom ämnet brottslighet för juris kandidatexamen ingår en kort kurs i ämnet jämte förhör. Någon egentlig forskningsverksamhet inom kriminalistiken bedrivs ej inom universitetet, även om forskningen inom andra discipliner (t. ex.

andra kriminalvetenskaper, rättsmedicin och -psykiatri samt psykologi) kan beröra frågor som även har ett kriminalistiskt intresse.

I medlemsförslaget har kriminalistiken dock definierats på ett sätt som är mer allmänt än det vedertagna. Förslagsställarna avser med kriminalistik "helheten av de vetenskapsgrenar, som lägger den praktiska och teoretiska grunden för brottsbekämpningen genom att undersöka brott så effektivt som möjligt och motverka brottslighet i dess olika former med lagstiftning och andra åtgärder". Utgående från denna definition vore det föreslagna institutets verksamhetsområde ej begränsat till forskning om brottsutredning (som en "polisvetenskap"), utan däri skulle även ingå flera andra former av kriminalpolitisk, kriminologisk och juridisk forskning.

Särskilt då kriminalistiken ges ett så omfattande innehåll som förslagsställarna gjort blir behovet av ett nytt nordiskt samarbetsorgan för forskning och bekämpning av brott diskutabelt. Inom Norden verkar ju redan sedan år 1961 Nordiska samarbetsrådet för kriminologi som enligt sina stadgar har såsom uppgift "att främja kriminologisk forskning i Norden och att bistå myndigheterna i de nordiska länderna i kriminologiska frågor".

I medlemsförslaget nämner förslagsställarna exempel på olika former av verksamhet som enligt deras mening kunde bedrivas vid institutet. Dessa förslag förefaller alla hänföra sig till konkreta åtgärder för att underlätta utredningen av redan begångna brott. Den egentliga vetenskapliga forskningsinsatsen är här av mindre betydelse i jämförelse med upprättandet av samnordiska polisiära databanker av den typ och omfattning som beskrivs i medlemsförslaget. Det förefaller dock vara mycket tveksamt om upprättandet och utvecklandet av denna typ av databanker bör anförtros samnordiskt institut av föreslagen typ, vars primära uppgifter dock vore vetenskaplig forskning.

Medlemsförslaget är ej helt klart ifråga om det föreslagna institutets organisationsform. Förslagsställarna hänvisar i sin skrivelse till Nordiska samarbetsorganet för teknisk vetenskaplig forskning (Nordforsk). Detta organ har dock ej formen av ett egentligt institut. Nordforsk utgörs av en sammanslutning bestående av vissa nationella forskningsråd, akademier och liknande vetenskapliga organ i skilda nordiska länder och har nationella sekretariat i Stockholm, Helsingfors, Köpenhamn och Trondheim.

De skäl som anförs i medlemsförslaget ger vid handen att det finns ett behov av att öka det nordiska samarbetet på kriminalistikens område. Till grundandet av ett sådant forskningsinstitut som beskrivs i förslaget kan man dock ställa sig mycket tveksam. I fall grundandet av ett institut dock

övervägs, bör det nya institutets förhållande till tidigare existerande organ, framför allt Nordiska samarbetsrådet för kriminologi, noggrant undersökas och övervägas.

Helsingfors den 30 september 1987

Olli Lehto

Rektor

Jukka Petänen

Konsistoriets sekreterare

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 8 oktober 1987 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Island

Justits- og kirkeministeriet (Dóms- og kirkjumálaráðuneytið):¹

I forslaget er definitionen af ordet "kriminalistik" meget vidtgående, men samtidigt synes det klart, at det, forslagstillerne forestiller sig, er et teknisk samarbejde ved politiets efterforskningsarbejde.

Ministeriet anser det ikke for givet, at et nordisk institut er den heldigste ordning for et øget samarbejde mellem de nordiske lande ved efterforskningsarbejde eller til at udvikle opklaringsmetoder ved forbrydelser. Regelmæssige møder, uafhængige nordiske undersøgelsesopgaver og kontakter kan ofte lede til enklere og mere virkningsfulde sagsbehandlinger.

Under hensyntagen til ovennævnte anser ministeriet det for nødvendigt, at sagen undersøges nærmere, og da især med henblik på, om det anses for sandsynligt, at et institut for kriminalistik vil forøge og forbedre det nordiske samarbejde. Hvis konklusionen bliver positiv, må instituttets rolle defineres nærmere, end det er gjort i det forslag, som nu foreligger.

Reykjavik, den 17. september 1987

P. m. v.

Þorsteinn Geirsson

Þorsteinn Jónsson

¹ *Yttrandet översatt från isländska.*

Norge**Justis- og politidepartementet:**

Vi synes det er vanskelig å ta standpunkt til behovet og ønskeligheten av et nordisk institut for kriminalistikk uten mer konkrete opplysninger om hva som eventuelt vil bli instituttets ansvarsområde og arbeidsoppgaver. Det gjelder ikke minst fordi et slikt institutt lett kan bli meget ressurskrevende. Men vi vedlegger uttalelser fra Politiets datatjeneste og Kriminalpolitisenralen, (*se nedan*) som pekar på en del områder hvor et slikt institutt *kan* ha en oppgave.

Oslo, 6. oktober 1987

Etter fullmakt

Kirsti Coward
Avdelningsdirektør

Toril Øie
Førstekonsulent

Kriminalpolitisenralen:

Kriminalistikk er ifølge Norsk Riksmålsordbok "Læren om midler til å konstatere forbrytelser og spore opp forbrytere". Et institut for kriminalistikk vil således i utgangspunktet få et vidtfavnende arbeidsområde og vil, hvis det skal dekke alle fagområder og drive forskning på egne definerte premisser, bli et stort og meget ressurskrevende institut. Noe påtrengende behov for et slikt foreligger det etter min mening ikke i dag.

Ved KRIPOS ser vi imidlertid to behov som det både ville være ønskelig og nyttig å få løst på fellesnordisk basis. Det ene er behovet for en løpende innsamling, samt systematisering og lagring i en database av informasjon om aktuelle metoder og muligheter som kan benyttes til løsning av konkrete oppgaver. Bare innen fagområdet kriminalteknikk er tilfanget av praktisk viten og informasjon så enormt at det i virkeligheten er umulig for f. eks. en institusjon som KRIPOS å fange opp og langt mindre absorbere alt. Det er ikke bare spørsmål om fagtidsskrifter, men like meget om et utall av publikasjoner fra institusjoner, bedrifter, importører, sammenslutninger osv., osv. Det er derfor mange ganger rene tilfeldigheter som gjør at en saksbehandler kommer over nettopp den viten som bidrar til å løse det problem han står overfor. Samtidig sitter kanskje en kollega i nabolandet og enten strir med det samme uten å finne frem, eller har stått overfor det samme og har funnet frem og derfor enkelt kunne gitt løsningen.

Det andre er behovet for et studiesenter for personer som til daglig er engasjert i arbeidet med å oppklare forbrytelser. De aller fleste av disse har en rekke emneområder og problemer nært knyttet til praktisk arbeide som de gjerne skulle ha fordypet seg mere i, men som det daglige arbeidet ikke gir muligheter for rent tidsmessig. Gjennom en ordning med "stipendier", "sabbatår", "forskningstermin" kunne de ved et slikt senter gjennom litteraturstudier, innhenting av data fra instituttets database, samvær med kolleger fra de andre nordiske land og muntlige og skriftlige henvendelser til praktisk arbeidende kriminalister og forskere verden over få denne anledning. I den utstrekning det i forbindelse med slike studier skulle være behov for å utføre instrumentelt arbeide, måtte dette kunne gjøres ved egen eller annen nordisk institusjon.

Et slikt senter vil selvfølgelig også kunne fungere som vert for fellesnordiske arbeids-/utredningsgrupper.

Vårt syn er altså at man bør støtte og gå inn for etableringen av en felles nordisk kriminalistisk databank. Videre at det omkring denne bør søkes opprettet et studiesenter for kriminalistikk hvor personer som til daglig er engasjert i praktisk arbeide innenfor dette fagområdet kan gis kortere eller lenger opphold for studie av/forskning innenfor spesielle emner, og hvor fellesnordiske studier/utredninger/forskningsprosjekter kan gjennomføres.

Oslo, 24. september 1987

Bjørn Heggelund

Politiets datatjeneste:

Forslaget synes interessant. Politiets datatjeneste ønsker en felles plattform for teknologisk utvikling og for teknologi utveksling velkommen.

Spesifikt kan vi i utgangspunktet tenke oss områder innenfor EDB, f. eks,

- videreutvikling av fonetisk navnekoding
- utvikling av polisierne ekspertsystemer
- videreutvikling av fingeravtrykksgjenfinning

Politiets datatjeneste kan tenke seg en framtidig medvirkning innenfor rammen av det foreliggende forslag.

Oslo, 21. september 1987

Jan Arne Gundersen

Fung. sjef for Politiets datatjeneste

Sverige

Rikspolisstyrelsen:

Medlemsförslaget tillstyrks. Ett genomförande av förslaget är nödvändigt om de nordiska länderna i fortsättningen skall vara självförsörjande i fråga om kvalificerad kriminalistisk kunskap och expertis. Realiseras NORDIK kan det kriminalistiska forsknings- och utvecklingsarbetet breddas i Norden till stöd för brottsbekämpningen. Väsentliga projekt, som av kostnadsskäl annars inte skulle ha kunnat genomföras av ett enskilt land, kan då bli verklighet på internordisk basis till nytta för de enskilda länderna.

Yttrande av professor Ingvar Kopp vid statens kriminaltekniska laboratorium bifogas (*se nedan*).

Stockholm den 25 september 1987

Rikspolisstyrelsen

Holger Romander

Esbjörn Esbjörnson

Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL):

Statens kriminaltekniska laboratorium tillstyrker att ett nordiskt institut för kriminalistik (NORDIK) inrättas och hänvisar till de synpunkter som framförs i bifogade promemoria (*se Bihang*). Laboratoriet vill särskilt framhålla vikten av att NORDIK knyts till ett forensiskt laboratorium och att det får en tillräckligt stor omfattning för att härigenom gynnsamma betingelser för utveckling skapas.

Linköping den 14 september 1987.

Ingvar Kopp

BIHANG

PM om Nordiskt institut för kriminalistik, NORDIK

Inledning

Vid det sjätte nordiska forensiska mötet i Helsingfors 1986-05-12-13 föreslog Matti Tenhunen, bitr. chef för finska centralkriminalpolisen att ett nordiskt institut för kriminalistik borde bildas eftersom alla de nordiska kriminaltekniska laboratorier är små och endast har begränsade möjligheter att ensamma utföra större projekt. Utgångspunkten för Tenhunens förslag var de punkter som prof. Andreas Maehly, tidigare chef för SKL, hade satt upp som diskussionstemata inför planerandet av det första nor-

diska forensiska mötet. Enligt Maehly borde ett nordiskt samarbete inom kriminaltekniken kunna innebära samordnad informationsspridning, samordning och utveckling, ömsesidig hjälp vid krångliga undersökningar, seminarier om specifika problem, utbyte av personal, ev utbildning av kriminaltekniker, utvidgning av FAP-registret avseende samband mellan brott där skjutvapen använts till Skandinavien, utvidgning av narkotikaanalyser till Skandinavien samt ett enkelt nyhetsblad.

I Finland har arbetet fortsatt med Tenhunen's idé så att det nu föreligger ett förslag till Nordiska Rådet från tre finska riksdagsmän att Nordiska ministerrådet skall rekommenderas att inrätta ett Nordiskt institut för kriminalistik, NORDIK. Tyngdpunkten på NORDIK:s verksamhet enligt detta förslag ligger i utnyttjande av datorkraft för det nordiska polisväsendet. Det nämns att datorstödda kriminalistiska databanker har varit oersättliga vid utvecklandet av system för talaridentifikation, ljudidentifikationens andra kriminalistiska tillämpningar, bildmontageteknik osv. Beträffande mordundersökningar och andra komplicerade brottsundersökningar (ekobrottsförsvor, storolyckor osv.) skulle NORDIK inom ramen för gemensamma projekt kunna skapa datoriserade undersökningssystem liknande Home Office Large Enquiry System (HOLES) i Storbritannien. Vidare skulle totalproduktionen kunna höjas avsevärt genom utnyttjande av expertsystem. NORDIK:s roll i detta sammanhang skulle vara att skapa en internordisk prototyp. Slutligen skulle NORDIK kunna innebära besparingar genom samordning av undersöknings- och anskaffningsprojekt. Exempelvis skulle i Norden kunna genomföras en gemensam fingeravtrycksautomation.

I det följande ges en diskussion i allmänna ordalag om förutsättningarna för utveckling av forensisk laboratorieverksamhet och om teknisk utveckling av polisverksamheten sett ur laboratorieperspektiv samt om nödvändigheten av en stark koppling mellan två verksamheter. Från diskussionen om utvecklingsförutsättningar kan vissa slutsatser dras, som bör tillämpas vid organisationen av ett NORDIK. Slutligen ges en provkarta på projekt som är lämpade att genomföra som nordiska samarbetsprojekt inom ramen för ett NORDIK.

2. Utvecklingsförutsättningar

2.1 Allmänt

För att tillämpad forskning och utveckling skall vara framgångsrik krävs att de som sysslar därmed har ständig och god kontakt med och påverkas av den verksamhet som skall utvecklas. Valet av problem som skall angripas liksom det sätt varpå lösningen formuleras måste baseras på erfarenhet av och kunskap om den verksamhet som skall förändras. Är denna förutsättning inte uppfylld är det mycket troligt att endast en suboptimering uppnås. De väsentligaste problemen kanske aldrig angrips, utan det är forskarens/utvecklarens egna intressen som avgör problemvalet. För att komma tillrätta med detta måste alltså företrädare för den verksamhet som skall utvecklas ha ett starkt inflytande på den process som leder fram till ett utvecklingsprojekt. Det bör dock nämnas att ett framgångsrikt utvecklingsprojekt förutsätter att de som arbetar med det har ett genuint intresse av det. Problemvalet kan därför inte exklusivt bestämmas av verksamhetsföreträdarna utan det måste vara ett samarbete mellan utvecklare och verksamhetsföreträdare.

Den andra förutsättningen för framgångsrik FoU är att de som sysslar med den dels har tillräckliga grundkunskaper dels har ett väl utvecklat

kontaktnät så att erforderlig expertis kan kopplas in vid behov och att utveckling som sker inom andra områden kan överföras till det egna verksamhetsområdet. De som arbetar med FoU skall kunna fungera som tolkar i bägge riktningarna. De skall kunna klarlägga de problem inom den egna verksamheten som behöver lösas för de experter som kopplas in och de skall kunna bedöma den utveckling som sker i omvärlden och se hur den kan utnyttjas inom det egna området samt kunna formulera det på ett för verksamhetsföreträdarna begripligt sätt.

Den tredje förutsättningen för en framgångrik FoU-verksamhet är att organisationen för FoU har uppnått, för att använda ett uttryck från kärnkraftsteknologin, en kritisk massa. Det behövs ett tillräckligt stort antal kreativa personer med olika bakgrundskunskap som påverkar varandra för att erhålla en god FoU-verksamhet.

2.2 Utveckling av laboratorieverksamhet

Det finns i huvudsak två principiellt olika sätt att organisera FoU. Antingen bedrivs FoU inom en särskild enhet skild från driftenheterna eller så ingår FoU som en del av driftenhetens verksamhet. Det finns för- och nackdelar med bägge organisationsformerna. I den särskilda FoU-enheten ges personalen tid att ägna sig åt forskning. FoU-arbetet kan planeras och genomföras utan restriktioner av belastningen inom undersökningsverksamheten. Härigenom kan också projekt av mera långsiktig natur drivas inom en särskild FoU-enhet. Å andra sidan finns det en risk att verksamheten inom en FoU-enhet isoleras från undersökningsverksamheten. Projekten kan bli rent vetenskapliga och den praktiska nyttan kan komma i andra hand.

Med FoU-verksamheten integrerad i undersökningsverksamheten vinner man att forskningen blir behovsorienterad och väl an knyter till de ärenden som kommer in till driftenheterna. Å andra sidan är det mycket stor risk för att ärendehantering domineras så att liten eller ingen tid blir över för FoU. Projekten blir härigenom ofta av kortsiktigare karaktär.

De nackdelar som finns med de bägge modellerna kan nedbringas genom olika åtgärder. Isoleringstendenser kan motverkas med planerade kontakter mellan FoU-enheten och driftenheterna och forskare i FoU-enheten kan regelmässigt göra "värnplikt" inom driftenheterna för att hålla sig à jour med behoven inom undersökningsverksamheten. Naturligtvis kan också en väl fungerande personalplanering tillse att tillräcklig tid avsätts för FoU i den andra modellen. Ändå går det inte att summera för- och nackdelar med de två modellerna och komma fram till att den ena alltid är bättre än den andra beroende på att olika personer passar olika väl till de bägge modellerna. Vissa behöver mer av den koncentrationsmöjlighet som den första modellen ger. Andra åter är som mest kreativa i den mer splittrade miljö som den andra modellen erbjuder.

Organisationsfrågan blir ytterligare mer komplicerad beroende på att olika förutsättningar för FoU råder inom olika laboratorieområden. Inom vissa ligger tyngdpunkten definitivt på metodutveckling medan inom andra mera långsiktiga forskningsprojekt kan förekomma.

Man finner alltså att FoU-verksamheten måste bedrivas i enlighet med en blandmodell eftersom olika verksamhetsdelar har skilda FoU-förutsättningar samt att olika personer fungerar olika beroende på vilken modell som väljs. Mera långsiktiga projekt framförallt inom kemi-biologi-området bör drivas inom en särskild FoU-enhet medan övrig utveckling bör ske vid driftenheterna. Det bör dock finnas möjligheter för personal inom driften-

heter att för kortare eller längre tid helt frikopplas från driftverksamheten och ingå i en FoU-enhet.

2.3 Teknisk utveckling av polisverksamheten sedd ur laboratorieperspektiv

Relationerna mellan det forensiska laboratoriet och polisverksamheten har utformats olika i olika länder, men historiskt sett kan man se ungefär samma utveckling runt om i världen. Laboratorierna var från början polislaboratorier med både polispersonal och civil akademiskt utbildad personal. Den civila personalen tog i högre utsträckning än idag del i fältundersökningarna. Den tekniskt-vetenskapliga utvecklingen medförde allt högre vetenskapliga krav på laboratoriepersonalen; för en mängd uppgifter var det inte längre tillräckligt med enbart akademisk grundexamen utan forskarutbildning krävdes. Laboratorierna blev på många ställen helt civila och fick till uppgift att göra undersökningar av materiel som på brottsplatser insamlades av polisen och avge sakkunnigutlåtanden om resultaten av laboratorieundersökningarna. Endast i sällsynta fall deltog laboratoriepersonalen i fältarbetet. Från laboratoriernas sida gjorde man det till en dygd att inte vara involverad i polisens arbete bl. a. med hänvisning till att sakkunnigutlåtandet skulle vara objektivt och att det skulle kunna påverkas om laboratoriepersonal i allt för hög grad deltog i fältarbetet.

På senare tid kan man skönja en ny trend. För många har det blivit uppenbart att det är väsentligt att laboratoriet får möjlighet att påverka fältarbetet i högre grad för att ge möjlighet till bättre laboratorieundersökningar. Laboratoriets utlåtanden kan ju inte bli bättre än vad som kan utsägas från de material som insänds till laboratoriet. Laboratorier måste därför i högre grad ta ansvar för metodutvecklingen för fältundersökningar. Den tekniska utvecklingen har också medfört att det finns ett behov av högre kompetens vid fältundersökningar än tidigare. Det räcker inte med att kunna ett antal metoder. Brottsplatsundersökaren måste för att få bästa möjliga resultat kunna välja den lämpligaste undersökningsvägen för just den brottsplats som är för handen. Vid Metropolitan-polisen i London har man dragit konsekvenserna av detta och inrättat speciella "serious crimes units" bestående av laboratoriepersonal och brottsplatsundersökare som tillsammans gör fältundersökningar när grövre brott är begångna.

Vissa steg har i Sverige tagits mot en större samverkan mellan laboratorium och brottsplatsundersökare, men ytterligare steg torde vara nödvändiga för att optimera hela processen från brottsplatsundersökning till sakkunnigutlåtande. Ett större mått av samverkan är alltså nödvändig. Men det finns också andra områden än det nämnda där laboratoriets kompetens kan användas för att förbättra polisverksamheten. Ett forensiskt laboratorium representerar en för polisväsendet unik resurs av tekniker och naturvetare vilken bör kunna användas för utveckling inom en rad av områden. Laboratoriets personal möter också vid sina internationella och andra kontakter lösningar på problem och arbetsmetoder som bör överföras till polisväsendet. Exempelvis har på SKL:s tillskyndan elektrostatisk apparatur för att säkra skospår införts vid alla landets tekniska rotlar och SKL har medverkat vid utbildningen på apparaturen. På liknande sätt har några av landets utlänningsenheter utrustats med apparatur för undersökning av om pass är förfälskade. Ett annat exempel är att SKL föreslagit att nya metoder för säkring av spår från brandplatser skall införas. Genom SKL:s förmedlan har också arbete för att utveckla ett bildbehandlingsystem för ansiktsmodellering från vittnesuppgifter genomförts. SKL har vidare varit

påskyndare i utvecklingen av ett nytt Beslags- och Narkotika-Register (BAR) samt i en utvärdering av det västtyska handstilsundersökningssystemet FISH i syfte att ge bedrägerirotlarna bättre arbetsmöjligheter.

Ett forensiskt laboratorium utgör slutligen en för utveckling väl anpassad miljö som skulle kunna utnyttjas för att dit förlägga allmän teknisk utveckling för hela polisväsendet.

3. NORDIK ett alternativ till en svensk satsning?

I föregående avsnitt har utvecklingsförutsättningarna behandlats och vissa lösningar skisserats som snarast synes leda till slutsatsen att vi inom Sverige kan uppnå ungefär samma resultat som en satsning på NORDIK skulle innebära. Den ovan nämnda tredje allmänna förutsättningen har emellertid inte behandlats nämligen uppnåendet av en "kritisk massa". Det är för få personer som idag ägnar sig åt forensisk utveckling i Sverige och jag ser inte några tecken på att en väsentlig förbättring kommer att inträffa. Sett ur laboratoriets synpunkt finns det en rad områden där ett utvecklat nordiskt samarbete behövs. Ett gott exempel är den verksamhet med klassning av amfetaminbeslag som pågått en längre tid i Sverige, sedan något år i Norge, och nu troligen kommer i Danmark. För den fortsatta verksamheten behövs fortlöpande kontakter mellan berörda laboratorier för vidare metodutveckling. En sådan utvecklingsverksamhet skulle bli ett naturligt inslag i ett NORDIK. Ett annat område som är högaktuellt för gemensam satsning är DNA-gruppering av kroppsvätskor m. m. Ett tredje område som behöver utvecklas i Norden är fingeravtrycksframkallningsmetoderna. Ett NORDIK skulle kunna bli basen för en sådan utveckling och ansvara för att kunskaperna om detta sprids till de nordiska poliserna.

För att ett NORDIK skall fungera som utvecklare av laboratoriemetoder krävs emellertid att det har en god koppling till en omfattande driftverksamhet. Ett naturligt val blir då att anknyta NORDIK till SKL, som är det största forensiska laboratoriet i Norden och som har de största egna utvecklingsresurserna allt för att uppnå en tillräckligt stor omfattning för att säkerställa ett framgångsrikt resultat. Att Linköping skulle vara den rätta orten för NORDIK accentueras ytterligare om RIK-utredningens förslag genomförs innebärande att all forensisk laboratorieverksamhet i Sverige samlas i en institution. Ett ytterligare skäl för att förlägga ett NORDIK till Linköping är det samarbete mellan de forensiska institutionerna och Universitetet i Linköping som manifesterats i Centrum för Forensisk Vetenskap.

4. Organisation av och verksamhet inom NORDIK

Avsikten är inte att här presentera ett genomarbetat organisationsförslag utan att nämna några principer som bör vara vägledande. Som ovan nämnts är det väsentligt att en organisation för utveckling inte blir isolerad utan ständigt får impulser från den driftverksamhet som skall utvecklas. Samtidigt måste varje organisation av det här slaget ha en kontinuitet. Ett NORDIK bör därför organiseras med en relativt liten kärna av fasta tjänster och ett antal större tjänster som besätts för kortare tid för att arbeta inom projekt eller dylikt. Beträffande omfattningen av antalet tjänster skall här bara sägas att det är ett mycket stort och varierande område som NORDIK skall hantera. Specialiseringen har inom det forensiska området liksom inom andra naturvetenskapligt-tekniska områden drivits därhän att omfattningen måste bli relativt stor om en rimlig täckning skall erhållas.

I det följande ges beskrivning av ett antal områden som skulle kunna ingå i NORDIK:s verksamhet. Områdena överensstämmer i hög utsträckning med dem som i SKL:s senaste anslagsframställning anförts som väsentliga utvecklingsområden för SKL. Anledningen härtill är att de passar lika väl till utveckling på nordisk bas som på svensk.

Utveckling av metoder för jämförelseundersökningar av amfetamin

Genom att studera förekomsten av biprodukter som bildas vid framställningen av amfetamin kan koppling göras mellan beslag som har samma ursprung. Härigenom kan man styrka överlåtelse av narkotika samt kartlägga spridningsvägarna. En fortsatt utveckling behövs för att i högre grad automatisera jämförelseprocessen samt för att få bättre bakgrundsdata så att säkrare klassning kan ske.

Införande av DNA-metoder för gruppering av kroppsvätskor m. m.

I flertalet fall av våldsbrott, mord, dråp, våldtäkt etc, erhålles spår av kroppsvätskor som blod, saliv, sperma samt hårstrån. För gruppering av kroppsvätskor finns ett stort antal serologiska och biokemiska metoder medan antalet hårundersökningsmetoder är relativt få. Kriminaltekniken står för närvarande inför den största revolutionen sedan införandet av fingeravtryck som identifieringsmedel. Genom att utnyttja variationer i DNA-molekylen är metoder under utveckling som innebär att stark koppling mellan fläckar av blod etc. och motsvarande person. De nuvarande grupperingsmetoderna innebär endast att en uteslutning kan göras medan DNA-metoden således innebär möjlighet att göra en identifiering. Inom NORDIK skulle en kunskapsbas kunna byggas upp som antingen skulle användas för central driftverksamhet inom detta område eller för att underhålla driftverksamhet inom de olika nordiska länderna.

Införande av nya metoder för fingeravtrycksframkallning

Under de senaste åren har en avsevärd metodutveckling skett inom detta område. Laser har blivit en standardljuskälla för att åstadkomma fluorescensstrålning från fingeravtryck som därigenom kan fotograferas och nya kemiska och inte minst biologiska framkallningsmetoder har utvecklats. Metodutvecklingen har emellertid inte bara gett nya möjligheter att finnas dolda fingeravtryck, den har också medfört kraftigt ökade kompetenskrav på berörd personal.

Inom NORDIK skulle kompetens kunna byggas upp och nya metoder undan för undan föras ut i de nordiska länderna genom kursverksamhet. En förutsättning för detta är att verksamheten bedrivs i nära anslutning till driftverksamhet så att berörd NORDIK-personal hela tiden får adekvat information om behoven inom området.

Datoriserat skriftprovsregister, ett stöd för bedrägerirotlar

Det västtyska federala kriminaltekniska laboratoriet, Bundeskriminalamt (BKA), har under ett antal år utvecklat ett datoriserat skriftprovsregister som stöd åt de experter som sysslar med jämförande handstilsundersökningar. Systemet, som kallas Forensisches Informations System Handschriften (FISH), innehåller funktioner för inläggning, uppdatering och sökning av data som kan relateras till handstilsdokument, till inblandade personer och till ärenden. Det primära syftet är att systemet skall medge snabb och komplex sökning i den uppbyggda informationsbasen sedan karakteristiska textavsnitt extraherats ur den omstridda skriften.

En förstudie om införandet av systemet till Sverige har gjorts av en av RPS tillsatt arbetsgrupp. Arbetsgruppen har inte ansett tiden ännu vara mogen för införandet av systemet utan föreslagit att utvecklingen vid BKA noga följs.

Denna punkt tas upp i detta sammanhang eftersom systemet lika väl kan införas på nordisk bas som på svensk när tiden anses mogen. Lämpligen bör man i så fall arbeta med skilda databaser för de olika länderna men använda samma datorsystem för att minimera kostnaderna.

Röstigenkänning och ljudbandsutvärdering

Inom området röstigenkänning och ljudbandsutvärdering har man inom Norden hamnat på efterkälken. Arbetet inom området syftar i allmänhet till att från ljudupptagningar av okända telefonröster söka göra en identifiering med hjälp av ljudupptagningar av rösten från misstänkta personer men kan också innebära tolkningar av bakgrundsljud och liknande. Det viktigaste instrumentet för detta ändamål är "röstspektrografen" som ger en visuell bild av talet som funktion av tid och frekvens. Utländska erfarenheter har emellertid visat att det oftast är omöjligt att enbart arbeta med denna typ av spektrogram för att göra identifieringar utan att det krävs ett samspel mellan teknik och lingvistiska experter som kontinuerligt arbetar med forensiska problem.

Bildbehandling

Under de senaste åren har bildbehandlingen tagit steget ut från universiteten och en rad företag erbjuder kommersiella produkter som kommit från de barnsjukdomar som hör samman med att ett nytt område etableras. Samtidigt har det skett en kraftig förbättring av förhållandet prestanda/pris för datorer. Det är därför idag ekonomiskt möjligt att sprida och utnyttja den nya tekniken för operativ polisverksamhet. Tidigare har nämnts utvecklingen av ett bildbehandlingssystem för ansiktsmodellering, men det finns en rad ytterligare områden där tekniken kan användas. Som exempel kan nämnas behandling av oskarpa fotografier så att väsentlig information kan utvinnas, utveckling av ett system för brottsplatsrekonstruktion med utnyttjande av videoteknik och bildbehandling samt lagring och återsökning av bilder. Gemensamt för denna typ av bildbehandlingsapplikationer är att ett visst utvecklings- och anpassningsarbete måste göras och skulle passa väl som NORDIK-projekt.

Expertgrupper för brottslighet inom områden i stark utveckling

Inom vissa områden sker utvecklingen så snabbt att det inte är möjligt att inom polisorganisationen bygga upp en tillräcklig sakkunskap för att arbeta med brottslighet inom området. Typexemplet är databrottslighet. Det torde inte vara meningsfullt att polisen anställer egna experter för detta område eftersom deras kunskaper snart skulle vara föråldrade. Samtidigt är denna typ av brottslighet internationell i så måtto att samma typer av brott sker eller kan ske i alla länder där tekniken används. Ett samarbete med en expert underlättas av om experten tidigare utnyttjats så att han/hon har en viss baskunskap om hur polisverksamhet fungerar och att kommunikation kan ske i bägge riktningar. M. a. o. det är angeläget att ha en kontinuitet i expertsamarbetet. NORDIK skulle kunna utnyttjas för att Nordens samlade expertis inom områden som exv. databrottslighet skulle kunna utnyttjas och i expertgrupper tillsammans med polisorganisationens experter kunna arbeta med metoder för förhindrande och uppspårande av denna typ av svårbehandlad brottslighet.

Utvärdering av instrument m. m.

I förslaget till Nordiska rådet nämns att besparingar kan uppnås genom en samordning av inköp. En sådan rationalisering kan också vara aktuell för laboratorierna. Idag utvärderar varje laboratorium för sig den apparatur som skall inköpas. Exempelvis har både det finska och svenska laboratoriet på senare tid arbetat med utvärderingen av mikrospektrofotometrar (MSP) och kommit till samma resultat. En betydande kostnadsbesparing hade kunnat erhållas för utvärderingsprocessen om den hade samordnats.

Kursverksamhet och information

I flera fall ovan har nämnts behovet av spridning av kunskaper om de metoder som utvecklas inom NORDIK. Detta sker naturligt genom kursverksamhet och genom skriftlig information. Det finns säkert en rad områden ytterligare än de som metodutvecklas inom NORDIK där en kunskapspridning är behövlig. Därför borde kurs- och informationsverksamhet vara en av de viktigaste arbetsområdena för ett NORDIK.

Linköping den 6 september 1987

Ingvar Kopp

Kriminalvårdsstyrelsen:

Förslaget om ett nordiskt institut för kriminalistik i dess nuvarande utformning synes ha få beröringspunkter med kriminalvårdens arbetsområde. Tonvikten har, såsom styrelsen uppfattat det, lagts vid utveckling av det polisiära samarbetet i Norden och inom området för kriminalteknik. Syftet är enligt förslaget, att inrätta en vetenskaplig databank och samsamarbetsorganisation. Styrelsen motsätter sig givetvis inte förslag som kan effektivisera och utveckla gemensamma nordiska ansträngningar inom brottsbekämpningens område. Enligt styrelsens mening kan ett sådant samarbete dock ske i andra former än genom att ett särskilt institut inrättas.

Norrköping den 25 september 1987

Ulf Larsson

Stig Fjärstedt

Brottsförebyggande rådet (BRÅ):

I förslaget påpekas det nära samarbete som redan finns mellan dem som arbetar med brottsbekämpning. Vidare understryks att samarbetet mellan polisväsendena i Norden ytterligare borde effektiviseras. BRÅ delar uppfattningen att ett nära nordiskt samarbete bör eftersträvas på detta område.

de. Frågan är emellertid, som BRÅ ser det, hur detta samarbete bäst skall utformas.

BRÅ anser att, i ett första skede, det samarbete som redan finns på kriminalistikens område, borde kunna fördjupas och utvecklas inom ramen för befintliga nationella institutioner och myndigheter. En möjlighet till ett ytterligare utökat kunskapsutbyte mellan forskare och handläggare inom Norden, vore ett nordiskt samarbetsråd i likhet med det som finns för kriminologi. Först i ett senare skede, efter det att arbetet i ett samarbetsråd eller motsvarande utvärderats, menar BRÅ att frågan om ett nordiskt institut bör aktualiseras.

Stockholm den 31 augusti 1987

Torbjörn Thedéen

Ulla Nitzell von Ajkay

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ):

— — — Förslaget har remitterats vidare till de juridiska fakulteterna och till de rättsvetenskapliga institutionerna vid universiteten i Göteborg och Umeå för yttranden (*se nedan*)

Sammanfattning

UHÄ anser rent allmänt att nordiskt forskningssamarbete bör uppmuntras och har inget att erinra mot ett nordiskt institut för kriminalistik. Inrättandet av ett institut får dock inte påverka det nuvarande nordiska samarbetet på området. Det bör övervägas om inte ämnet snarare avser polisteknik med medföljande utbyte av beteckningen kriminalistik mot polisteknik.

Beteckningen kriminalistik

Kriminalistik är inte en vedertagen term inom det juridiska området. Med kriminalistik kan avses kriminalvetenskaplig forskning i allmänhet inom straffrätt, kriminalpolitik och kriminologi. I en något mer inskränkt betydelse kan termen kriminalistik avse endast polistekniskt arbete genom teoretiska och praktiska undersökningar av olika tekniker vid brottsspaning. Vid den senare betydelsen bör beteckningen kriminalistik bytas ut mot polisteknik för att undvika missförstånd i förhållande till begreppen kriminalpolitik, kriminologi etc.

Ett nordiskt institut för kriminalistik

Nordiskt forskningssamarbete inom den vidare betydelsen av kriminalistik finns redan, dels informellt, dels organiserat mellan olika forskare

och institutioner och i några fall genom deltagande av forskare i internationella projekt. Löpande kontakt inom Norden upprätthålls desutom genom Nordisk samarbetsråd för kriminologi, f. n. med sekretariat i Helsingfors, Nordisk Tidskrift för Kriminalvidenskab, f. n. med redaktion i Köpenhamn, och den periodiskt utgivna samlingskriften Scandinavian Studies in Criminology, för närvarande redigerad i Oslo.

UHÄ har inget att erinra mot ett nordiskt institut i kriminalistik. Det bör dock närmare prövas vilken påverkan inrättandet av ett institut kan få för det nuvarande nordiska forskningssamarbetet vad beträffar både form och innehåll. Framför allt får ett institut inte dra resurser från pågående forskning och forskningssamarbete på området.

Det finns en risk för att förslagsställarna kan ha undervärderat de integritets- och sekretessproblem som kan förväntas uppkomma vid vissa typer av forskningsprojekt. För vissa studier kan institutet komma att behöva material som torde vara sekretessbelagt i respektive land. Om institutet får tillstånd att arbeta med sådant material finns det på längre sikt en risk för att institutet får ett nytt databaserat informationssystem. Denna utveckling kan komma i konflikt med allmänna önskemål om att minska antalet datasystem som innehåller känsliga data för medborgare.

Med hänsyn till att förslaget rör ett samarbete med inslag av polisiär verksamhet utgår UHÄ från att yttrande över förslaget även inhämtas från polisiära myndigheter.

Stockholm den 5 oktober 1987

Carl-Gustaf Andrén

Fredrik Jahn

Stockholms universitet, juridiska fakultetsnämnden:

Förslaget innebär att det inrättas ett nordiskt institut vars syfte skulle vara att befrämja det polistekniska arbetet inom Norden genom teoretiska och praktiska undersökningar av olika tekniker vid brottspaning rörande mer komplicerade brott. I och med att institutet inte skulle arbeta med konkreta brottsfall anser förslagsställarna att sekretessproblem inte skulle behöva lägga hinder i vägen för institutets inrättande.

Fakultetsnämnden anser rent allmänt att det är önskvärt med ett ökat nordiskt forskningssamarbete. Det föreliggande förslaget rör emellertid ett samarbete av så speciell karaktär att det i första hand torde vara polisen i de nordiska länderna som har bäst kompetens att bedöma fördelarna med inrättandet av ett nordiskt institut.

Nämnden vill emellertid påpeka, att förslagsställarna sannolikt har undervärderat de integritets- och sekretessproblem som kan förväntas uppkomma vid vissa typer av forskningsprojekt. Vad som härmed åsyftas är att det för vissa teoretiska studier kan behövas empiriskt material från de olika länderna och att material av detta slag (som exempelvis hänför sig till polisens spaningsverksamhet eller till förundersökningar i brottmål) torde vara sekretessbelagt i respektive land. Om institutet får tillstånd att arbeta med sådant material finns på längre sikt risk att institutet får ett nytt databaserat informationssystem. Detta torde i så fall bli en utveckling i strid med den idag allmänna önskan att minska antalet datasystem innehållande för medborgarna känsliga data.

Slutligen anser fakultetsnämnden att beteckningen "kriminalistik" bör bytas mot ordet "polisteknik". Detta för att undvika missförstånd i förhållande till begreppen "kriminologi", kriminalpolitik" etc.

Stockholm den 14 september 1987

Ulf Bernitz

Kjell Swanström

Uppsala universitet, juridiska fakultetsstyrelsen:

1. Med kriminalistik avses i allmänhet kriminalvetenskaplig forskning inom straffrätt, kriminalpolitik och kriminologi. Institut för sådan forskning finns inrättade vid flera nordiska universitet, av vilka några har inriktat sig på delområden, t. ex. kriminologi. Dessutom bedrivs tillämpad forskning och utredningsarbete vid flera myndigheter, mer eller mindre underställda landets justitiedepartement.

På forskningens område bedrivs sedan mycket länge internordiskt samarbete dels formlost, dels organiserat mellan olika forskare och institutioner och i några fall genom deltagande av forskare i internationella projekt. Löpande kontakt inom Norden upprätthålls dessutom genom Nordisk samarbetsråd för kriminologi, för närvarande med sekretariat i Helsingfors, Nordisk Tidskrift för Kriminalvidenskab, för närvarande med redaktion i Köpenhamn och den periodiskt utgivna samlingsskriften *Scandinavian Studies in Criminology*, f. n. redigerad i Oslo.

2. I fråga om den internordiska rättshjälpen i brottmål finns sedan länge med stöd i lagstiftning och administrativa föreskrifter ett väl fungerande samarbete mellan domstolar och myndigheter, ett system som har väckt intresse och beundran i andra länder. Det har därvid varit naturligt att utveckla detta samarbete genom personliga kontakter och sammanträden, och i begränsad utsträckning utbyte av befattningshavare. När samarbetet

ibland har stött på svårigheter har detta väsentligen berott på bristande resurser i något land, t. ex. i fråga om verkställighet av brottspåföljder.

3. På kriminalstatistikens område råder ett väl utvecklat samarbete som bl. a. tagit sig uttryck i gemensamma publikationer. När svårigheter har visat sig förekomma, har detta ibland berott på olikheter i formerna för ingripanden med anledning av brott, och någon gång på olika åldersgruppindelningar m. m. På sikt torde sådana brister kunna bättras genom fortsatt samarbete i nu fungerande former.

4. Inom kriminaltekniken har de nordiska länderna länge utväxlat erfarenheter och i viss omfattning kunnat tillgodogöra sig varandras resurser, liksom de vart för sig och tillsammans har deltagit i det internationella samarbetet.

5. Förslagsställarna gör gällande, att det trots de gemensamma strävandena att genomföra önskvärt samarbete i nuvarande former finns behov av ett samordiskt institut för den del av kriminalistiken, som är inriktad på utvecklingsarbete rörande den brottsbekämpande verksamheten. Man har därvid i korthet antytt att ett sådant institut skulle kunna tillvarata intressen på tre områden, som här kan sammanfattas sålunda:

- a) samordning av tillgängliga forskningsanslag och tillgängliga resurser
- b) inrättande av en nordisk databank på kriminalteknikens område bl. a. för underlättande av personidentifikation
- c) främjande av speciella kriminalistiska forskningsprojekt.

6. Mot bakgrund av det ovan under 1–4 redovisade samarbetet i nuvarande former och möjligheterna att inom ramen för dessa föra den önskvärda utvecklingen vidare samt den inriktning som enligt förslagsställarna skulle ges verksamheten vid det föreslagna nordiska institutet för kriminalistik, finner fakultetsstyrelsen för sin del det inte för närvarande vara en angelägen uppgift att stödja förslaget.

Uppsala den 8 september 1987

Nils Jareborg

Ingrid Henriksson

Lunds universitet, juridiska fakultetsstyrelsens forskningsnämnd, har i skrivelse den 4 september 1987 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Umeå universitet, rektorsämbetet, har i skrivelse den 18 september 1987 meddelat att man avstår från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Medlemsförslag om sårbarhets- och integritetsfrågor vid folk- registrering

(Väckt av Ylva Annerstedt och Hans Petersson)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Danmark

Indenrigsministeriet:

— — — skal man meddele, at Indenrigsministeriet ved udarbejdelsen af en ny nordisk overenskomst om folkeregistrering er indstillet på at tage de fornødne hensyn til sårbarheds- og integritetsspørgsmål.

København i september 1987

(Ej Sign.)

Finland

Inrikesministeriet:

Såsom det konstateras i medlemsförslaget bör den enskildes rätt till ett skyddat privatliv stå i förgrunden, när man planerar reformer i överenskommelse om folkbokföring. Man måste dock ta hänsyn till att staterna har skyldigheter mot sina medborgare oberoende av att de bor utomlands. En person bör till exempel få använda sin rösträtt bekvämt vid val, sköta flexibelt sina arvsärenden och vid behov få snabbt kontakt med sina släktingar. Allt detta förutsätter att vissa personuppgifter kan överföras från ett land till ett annat land. På detta sätt är det också möjligt att minska byråkratin.

När man ändrar den nordiska överenskommelsen om folkbokföring, bör man ta hänsyn till de problem som avses i medlemsförslag. Det är också viktigt att var och en av de nordiska länderna som överenskommelsen

angår, stadgar tillräckligt exakt i sin lagstiftning om överlämnande av uppgifter från folkbokföringens register.

Helsingfors den 2 oktober 1987

Marjatta Kaján

Ställföreträdare för avdelningschef, byråchef

Sakari Vanhala

Tf. äldre regeringssekreterare

Befolkningsregistercentralen:

Såsom det konstateras i medlemsmotionen är det naturligt och nödvändigt att vissa personuppgifter överförs vid en flyttning från ett land till ett annat. Vilka uppgifter som skall innefattas i den nordiska konventionen om folkregistrering bör likaså väljas mycket restriktivt så att inte intrång sker i den personliga integriteten. Denna i medlemsmotionen framförda allmänna princip är viktig och den bör vara en grundläggande idé när den nordiska konventionen om folkregistrering reformeras och uppgiftsförteckningen i den uppgörs.

I alla de nordiska länderna har det konstaterats vara viktigt att utveckla och bredda det nordiska samarbetet. Förmedling av folkbokföringsdata om medborgare i annat nordiskt land till dennes hemland är en viktig förutsättning när samarbetet inom olika områden utvecklas och den nordiska samhörigheten befästs. De utvecklade staterna har skyldigheter mot sina medborgare också när dessa bor i en annan stat. Hur medborgarnas förmåner och rättigheter bevakas beror dock i många fall på vilka anteckningar som gjorts i folkbokföringen. Om medborgare bosatta utomlands borde det därför i folkbokföringen finnas samma, i och för sig ofarliga grunduppgifter som om de medborgare som bor i hemlandet. Bristfälliga uppgifter i folkbokföringen kan ha till följd, att medborgare som är bosatta utomlands eller återvänder därifrån till hemlandet inte kan använda exempelvis sin rösträtt vid val, inte sköta sina arvsärenden flexibelt och inte få kontakt med sina släktingar. Utbyte av ovan nämnda uppgifter är således viktigt med tanke på bevakandet av individens rättigheter, smidigheten i förvaltningsverksamheten och servicekapaciteten hos folkbokföringen.

Av det ovanstående följer, att i den nordiska konventionen om folkregistrering borde innefattas åtminstone den punkt som gäller kontinuerlig anmälan av följande data (jfr. Artikel 6 i konventionen) när konventionen reformeras och får breddat datainnehåll:

- registrering av barn som fötts
- dödsfall

- ändring av adress i inflyttningslandet, flyttning från inflyttningslandet till ett tredje nordiskt land, flyttning från inflyttningslandet utanför de nordiska länderna
- flyttning från ett land utanför de nordiska länderna till något nordiskt land
- namnändring
- vigsel
- äktenskapsskillnad
- förändringar i medborgarskap
- adoptionsbeslut
- beslut om förmyndarskap
- beslut och överenskommelser om vårdnad om barn
- utträde ur kyrka/inträde i kyrka

Enligt befolkningsregistercentralen lämnas inte sårbarhetsfrågorna och möjligheten att skydda den personliga integriteten utan beaktande när ovan nämnda uppgifter förmedlas. Att uppgifterna utväxlas är ofarligt med avseende på såväl individens intressen som en flexibel och serviceinriktad förvaltning (som gagnar individen och samtidigt underlättar samarbetet mellan myndigheterna). Det oaktat bör envar fördragsslutande stat genom intern lagstiftning reglera användningen av ifrågavarande uppgifter och över huvud av folkbokföringsuppgifter så, att individen inte såras och att den personliga integriteten tryggas gentemot andra individer, samfund och obehöriga myndigheter.

Helsingfors den 29 september 1987

Hannu Tulkki
Överdirektör

Esa Komi
Överinspektör

Norge

Finans- og tolldepartementet *hänvisar i skrivelse den 15 oktober 1987 till yttrande från Statistisk sentralbyrå av den 21 augusti 1987 (se nedan).*

Justis- og politidepartementet:

Vi har fått tilsendt kopi av Datatilsynets uttalelse til forslaget i brev 27 august 1987. Justisdepartementet er enig i at en nordisk konvensjon om folkeregistrering bør inneholde regler som tar vare på sårbarhets- og integritetsspørsmål. Vi støtter også ellers Datatilsynets uttalelse. Justisdepartementet har ingen ytterligere bemerkninger til forslaget.

Oslo, 5. oktober 1987

Etter fullmakt

Kirsti Coward
Avdelingsdirektør

Toril Øie
Førstekonsulent

Forsvarsdepartementet:

Forsvarsdepartementet har ingen innvendinger mot at det utarbeides en konvensjon som foreslått. Spørsmålet har av oss også vært forelagt *Forsvarets overkommando* og Generalkrigskommissariatet, som heller ikke har bemerkninger til forslaget.

Oslo, 14. september 1987

Etter fullmakt

Jan Monsen
Underdirektør

Halvard P. Johansen
Byråsjef

Sentralkontoret for folkeregistrering:

Sentralkontoret mener det er naturlig at forslag A 807/j sees i sammenheng med behandlingen av Nordisk Råds rek. 33/1986 om en nordisk konvensjon over folkeregistrering. Når det gjelder selve forslaget vil vi bemerke at en innskrenkning i den allerede eksisterende ordning om utveks-

ling av opplysninger vil trenere en del av formålet med overenskomsten om internordisk flytting.

Oslo, 21. august 1987

Etter fullmakt

Harald Hammer

Gjertrud Moen

Datatilsynet:

Norge har en egen lov om folkeregistrering. Det har derfor vært lite aktuelt for Datatilsynet å gå spesielt inn på spørsmålet som er regulert gjennom særlovgivningen og forskrifter i medhold av den, så lenge man holder seg til tradisjonelle folkeregistreringer og folketellinger.

Generelt mener Datatilsynet at det er viktig å begrense de opplysninger som folkeregistrene inneholder til det som er nødvendig av hensyn til registerets formål. Videre bør tilgangen til personopplysningene begrenses, spesielt når det gjelder adgang til hele registeret eller større deler av dette. Både tilstrekkelige sikkerhetstiltak ved de enkelte folkeregistre og regler som setter grenser for utleveringsadgangen for opplysninger fra registrene må inngå i en forsvarlig ordning ved folkeregistrene. Spesielt bør det vises forsiktighet med å tillate en line overføring av opplysninger om registrerte personer.

Etter Datatilsynets oppfatning må det være selvsagt at en nordisk konvensjon om folkeregistrering må inneholde regler som tar vare på sårbarhets- og integritetshensynene. Både de utredninger som foreligger i Norge og Sverige om data og samfunnets sårbarhet og den omfattende debatt som man har hatt så vel i Vest-Tyskland som i enkelte nordiske land i forbindelse med gjennomføringen av folketellinger, tilsier at de hensyn som er tatt opp i medlemsforslag A/807 J blir tillagt betydelig vekt.

Oslo, 27. august 1987

Helge Seip

Direktør i Datatilsynet

Sverige

Riksskatteverket:

År 1969 trädde en överenskommelse om internordisk flyttning i kraft. Det grundläggande syftet med överenskommelsen är att förhindra att en person blir dubbelt registrerad eller helt upphör att vara registrerad. I samband med flyttningen utväxlas personuppgifter med hjälp av ett flyttningsbetyg. Vilka uppgifter som skall anges i betyget framgår av bifogad blankett (RSV 7180-7182).

I normalfallet är det den enskilde som beställer flyttningsbetyget ifrån registermyndigheten i utflyttningslandet och sedan lämnar betyget till myndigheten i inflyttningslandet. Den enskilde medverkar således vid överföringen av uppgifterna och har därigenom insyn i vilka uppgifter som lämnas och kontroll över att de är korrekta. En begränsning av uppgifterna i det internordiska flyttningsbetyget skulle innebära nackdelar från servicesynpunkter. Den enskilde skulle då vara tvungen att på annat sätt styrka uppgifter om namn, födelsetid, civilstånd, medborgarskap m. m. som skall antecknas i folkbokföringen.

Den revidering av överenskommelsen som föreslås i medlemsförslag A 733/j syftar främst till att harmonisera bosättningsreglerna och förenkla rutinerna i de nordiska länderna. Primärt är således syftet varken att utvidga utbytet av uppgifter eller att ändra sättet för att överföra information. Det kan emellertid förutsättas att arbetet med den nya överenskommelsen kommer att omfatta en översyn såväl av utformningen som av innehållet i de blanketter som används vid flyttning mellan de nordiska länderna. Detta kan leda till en ökad utväxling av uppgifter.

Det är också möjligt att frågor kan komma upp till diskussion om avisering om ändring av personuppgifter för personer som är bosatta i annat nordiskt land än hemlandet. Önskemål om en utvidgad avisering har framförts framförallt från finsk sida beträffande utflyttade finska medborgare.

Det kan givetvis bara bli aktuellt att utväxla information om förhållanden som är av stor betydelse för en korrekt och fullständig folkregistrering som t. ex. barns födelse, vigsel dödsfall osv. RSV utgår ifrån att det endast kan bli fråga om marginella förändringar som inte kommer att ge upphov till problem från sårbarhets- eller integritetsynpunkt.

Solna den 23 september 1987

Lennart Grufberg

Ingrid Svedberg

1983 års folkbokföringskommitté:

Den 5 december 1968 slöts en överenskommelse mellan de nordiska länderna om folkbokföring vid flyttningar mellan de avtalslutande staterna. Huvudsyftet med överenskommelsen är att förhindra att personer registreras som bosatta i mer än ett land i Norden eller att en person vid flyttning mellan länderna undgår registrering. Detta åstadkoms genom system med utväxling av flyttningsbetyg och -bevis mellan de lokala registreringsmyndigheterna i de nordiska länderna. I överenskommelsens artikel 6 stadgas att flyttningsbetyget skall innehålla upplysning om:

1. utflyttningsland, 2. utflyttningskommun (i Sverige församling), 3. adress i utflyttningslandet, 4. inflyttningsland, 5. inflyttningskommun (i Sverige församling, i Finland också lokalt register), 6. adress i inflyttningslandet. 7. uppgiven flyttningdag, 8. efternamn, 9. förnamn, 10. kön, 11. födelsedag, -månad och -år, 12. födelseort, 13. civilstånd, 14. medborgarskap, 15. anmärkningar. Vidare skall formulären ange datum för flyttningsbetygets utfärdande, stämpel och underskrift samt de tidsfrister som gäller i de olika ländernas flyttningsanmälan på inflyttningsorten. I Finland och Sverige skall formulären dessutom innehålla upplysning om dop, konfirmation och nattvard.

I vårt uppdrag ingår att överväga om överenskommelser av den typ som finns mellan de nordiska länderna bör slutas med fler länder. Det ligger däremot inte inom vårt uppdrag att överväga några förändringar av den nordiska konventionen om folkbokföring.

Den revidering av överenskommelsen som föreslås i medlemsförslaget A 733/j synes inte i första hand syfta till ett utvidgat utbyte av personuppgifter eller förändrade metoder för informationsöverföring eller -lagring utan en harmonisering av bosättningsreglerna i de nordiska länderna. En sådan harmonisering torde inte minska skyddet för den enskildes integritet eller öka registreringsystemets sårbarhet. Vi vill emellertid – för den händelse ett utvidgat uppgiftsutbyte aktualiseras – understryka att vi anser det viktigt att frågorna om sårbarhet och skyddet för den personliga integriteten beaktas i allt arbete som avser registrering och utbyte av uppgifter om enskilda personer mellan myndigheter inom och utom landet.

Stockholm den 23 september 1987

Eric Hallman

Lars Tegenfeldt

Medlemsförslag om användning av biltelefoner

(Väckt av Margrete Auken, Ragna Berget Jørgensen och Olle Östrand samt Guðrún Helgadóttir, Sakari Knuuttila, Aase Olesen och Kaj Poulsen)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

NORDTEL – Nordiskt Samarbeta på telekommunikationsområdet:

NORDTEL kan ikke anbefale at det innføres et slikt forbud i veitrafikklovgivningen. Mangeårig erfaring i de nordiske land med bruk av radio-kommunikasjon i motorkjøretøyer er meget gode. Det finnes meget få, om noen, ulykkestilfeller som kan tilbakeføres til bruk av biltelefon. I USA har tvertimot undersøkelser vist at den store spredningen og bruken av mobiltelefon har bidratt til en økning av trafiksikkerheten.

Det er selvfølgelig umulig å innføre forbud mot alle slags forstyrrelser en bilfører kan bli utsatt for under kjøring. Etter NORDTELS mening skulle dette heller ikke være nødvendig da det allerede finnes et prinsipp i veitrafikklovgivningen om at bilføreren under alle slags forhold har ansvar for å føre sitt kjøretøy på en trafiksikker måte. Vi tror også at et forbud ville bli umulig å kontrollere.

I utviklingen av det nordiske mobiltelefonsystemet er det hele tiden lagt vekt på å fastsette slike krav til utstyret at det skal være mest mulig trafiksikkert å bruke. Alle mobiltelefoner er i dag utstyrt med kortnummervalg som gjør at de 100 vanligst brukte nummer kan slås med to eller tre knappetrykk. Alle leverandører kan også komplettere apparatene med såkalt "hands-free"-utstyr, flere av disse talestyrte, som gjør det mulig for føreren å ha en samtale uten å ta hendene fra rattet. En regner også med at flere leverandører i nær framtid vil innføre talestyring for å slå nummer, dvs. at forhåndsprogrammerte nummer ringes opp når adressatens navn uttales.

Ovenstående skulle vise at bruk av mobiltelfon sannsynligvis ikke medfører større risiko enn andre aktiviteter som å slå på radio/kassettspiller, tenne en sigarett, samtale med medpassasjerer etc. Den tekniske utvikling

vil sannsynligvis gjøre biltelefonene enda enklere å betjene, og de vil da utgjøre et positivt bidrag til trafikksikkerheten bl. a. fordi de gir mulighet til hurtig hjelp og assistanse ved nødsituasjoner og ulykkeshendelser på våre veier.

Oslo, 22. november 1987

Kjell Holler

Formann

NUAT – Nordisk union for alkoholfri trafikk:

Den sterke veksten i mobiltelefoner som har funnet sted i både Danmark, Finland, Sverige og Norge, viser klart hvilken betydning dette hjelpemiddel har. Enda klarere blir dette når man vet at nesten alle av de mobiltelefonabonnenter som finnes, har telefonen på grunn av sitt arbeid.

Prisen på denne type telefontjeneste er i seg selv en effektiv sperre for private abonnenter.

Som forslagsstillerne peker på er det åpenbart at bruk av mobiltelefon i enkelte situasjoner kan øke risikoen for trafikkuhell. Særlig vil vi peke på bruk av mobiltelefon i byområdene som også forslagsstillerne tar opp.

Forslagsstillerne peker også på den økte risikoen ved landeveiskjøring i høye hastigheter. Etter vår mening er bruken av mobiltelefon ved landeveiskjøring også i de øverste hastighetsområder vi har i Norden, ikke så betenkelig som bruk av mobiltelefon i bytrafikk. Her deler vi ikke forslagsstillerens syn.

Et forbud mot bruk av mobiltelefon under kjøring kan virke besnærende. Imidlertid vil vi peke på at et forbud igjen vil føre til situasjoner som i seg selv kan være like farlige som bruken av mobiltelefon er. Vi vil her bare peke på at det jo er forbudt å stoppe på motorvei, og det vil således være umulig å bruke mobiltelefon ved kjøring på slik vei. Vi ser også helt klart de ulemper som kan oppstå når sjåføren skal dele sin oppmerksomhet mellom kjøring, telefon og søken etter en egnet parkeringsplass.

Etter vår mening bør det kunne forsvares å vurdere restriksjoner på bruken av mobiltelefon under kjøring i by.

Under kjøring på ordinær landevei utenfor tettbygd strøk, vil vi fraråde å innføre restriksjoner. Derimot vil vi be om at det tas kontakt med produsenter av mobiltelefoner for å utvirke til en raskere utvikling av teknisk standard, f. eks. forbedring av såkalte "hands-free"-opplegg. Som kjent kan man her bruke mobiltelefonen uten å holde telefonrøret i hånden.

Vår konklusjon vil etter dette bli:

1. Det innføres ikke restriksjoner på bruk av mobiltelefon ved kjøring utenfor tettbygd strøk.

2. Det vurderes nærmere innføring av restriksjoner for bruk av mobiltelefon i tettbygd strøk.

3. Produsenter av mobiltelefon anmodes om at "hands-free"-opplegg fokuseres sterkere.

Oslo, 27. oktober 1987

Nordisk union for alkoholfri trafikk

Gunnar Apeland

Generalsekretær

Nordiska unionen för arbetsledare, tekniska funktionärer och andra chefer (NAU):

NAU delar motionärernas strävan till ökad trafiksäkerhet.

Det är självklart, att antalet biltelefoner kommer att öka under årens lopp. Likaledes är det självklart att allt som under körning stör förarens koncentration på körningen, ökar risken för olyckor. Det är dock oss obekant i hur stor utsträckning införandet av mobiltelefoner i praktiken har varit orsaken till trafikskador.

Den gällande trafiklagstiftningens principer i de nordiska länderna utgår ifrån att bilföraren under alla förhållanden måste röra sig i trafiken utan olycksrisk. Inte bara mobiltelefonsamtal utan också andra störande element kan förekomma under körningen.

I trafiken rör sig också sådana bilförare som av en eller annan orsak måste kunna kontaktas via mobiltelefon eller annan typ av radiotelefon. Detta sker ofta under sådana förhållanden att kontakten måste uppstå omedelbart.

NAU utgår ifrån att redan existerande bestämmelser i de nationella vägrafiklagarna är tillräckliga och att ändra lagstiftningen i den riktningen som motionärerna uttrycker sig är inte av behov. Däremot kan det vara rekommendabelt att upplysa bilförarna om de risker som bruk av radiotelefon under körning kan medföra.

Helsingfors den 26 oktober 1987

Nordiska unionen för arbetsledare, tekniska funktionärer och andra chefer

Jorma Reini

President

Nordiska akademikerrådet har i skrivelse den 26 oktober 1987 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Nordens fackliga samorganisation – NFS har i skrivelse den 30 oktober 1987 förklarat sig avstå från att yttras sig i anledning av medlemsförslaget.

Nordiska polisförbundet:

Det ökade bruket av biltelefon är en uppmärksammas företeelse i trafikövervakningsarbetet i samtliga nordiska länder. Det är också en allmän uppfattning att företeelsen har negativa effekter på trafiksäkerheten.

Dessvärre saknas dock tillförlitligt underlag för att bekräfta detta antagande.

Användningen av biltelefon är därtill bara en av flera företeelser som inverkar negativt på fordonsförarens koncentration och handlingsberedskap.

Dessa förhållanden påverkar förbundets syn på en kriminalisering av det slag som förordas. Sambandet mellan användningen av biltelefon och olycksrisk är inte så dokumenterad att just denna företeelse kan särskiljas.

Intill dess sådan kunskap föreligger anser förbundet att en kriminalisering bör anstå.

Förbundet är därutöver negativ till en metod som innebär att man tillåter produkten och kriminaliserar användningen. Förbundet förordar i stället ett system för produktkontroll av fordonsutrustning där godkännande bl. a. kan baseras på trafiksäkerhetsaspekter av det slag som här aktualiserats.

Genom att t. ex. endast godkända biltelefon som möjliggör kommunikation via högtalare och mikrofon anbragda på ett sådant sätt att föraren inte behöver använda händerna för att bruka utrustningen.

Ett sådant förfarande skulle dessutom föra med sig den goda effekten att trafiksäkerheten måste beaktas redan i företagets produktutveckling. –

Stockholm i november 1987

Nordiska polisförbundet

Gunnar Andersson

Sekreterare

Danmark

Justitsministeriet:

I den anledning skal man meddele, at der Justitsministeriet bekendt ikke findes undersøgelser, som dokumenterer sammenhæng mellem anvendelse af biltelefoner og indtrufne færdselsuheld.

Et forbud som det foreslåede må i øvrigt forventes at ville medføre ikke ubetydelige praktiske vanskeligheder for den kreds af bilister, som på nuværende tidspunkt har indrettet sig efter de eksisterende regler. Forslagets gennemførelse vil herudover kunne medføre, at bilister, som modtager et opkald på en biltelefon, vil køre ind til siden for at standse og besvare opkaldet, hvilket kan give anledning til trafikfarlige situationer. Endvidere vil det blive overordentligt vanskeligt at modtage telefonopkald under kørsel på det danske motorvejsnet, hvor standsning ikke er tilladt.

Justitsministeriet finder derfor ikke anledning til at overveje et forbud af den nævnte art.

Justitsministeriet har modtaget en udtalelse fra Kultur- og Kommunikationsministeriet (*se nedan*).

København, den 7. december 1987

P. m. v.

E. b.

Hans-Viggo Jensen

Kultur- og kommunikationsministeriet:

Der findes pr. 1. september 1987 403.450 automatiske mobiltelefoner i de 5 nordiske lande. Dette antal vil i de nærmeste år stige med mindst 125.000 biltelefoner pr. år.

Udover biltelefoner findes i køretøjer et endnu større antal radioanlæg der benyttes i de såkaldte lukkede, landmobile radionet (taxi, politi, redningskorps, elværker m. fl.) For Danmarks vedkommende drejer det sig om mere end 100.000 radioanlæg. Hertil kommer, at der i køretøjer til mere hobbyprægede formål anvendes amatør-radiostationer og privatradioanlæg (walkie-talkies). Antallet registreres ikke, men specielt privatradioanlæg er meget populære blandt langturschauffører.

Til Justitsministeriets orientering kan det oplyses, at Kultur- og Kommunikationsministeriets bestemmelser for godkendelse og anvendelse af radiokommunikationsudstyr ikke indeholder forbud mod, at føreren af køretøjer bruger udstyret under kørslen.

I de pågældende bekendtgørelser er der gjort opmærksom på, at der for radioanlæg i køretøjer gælder de bestemmelser om installation og benyttelse, som Justitsministeriet måtte fastsætte.

I de danske televirksomheders vejledning af brugere og leverandører af radiokommunikationsanlæg indgår også orientering med sigte på at forbedre trafikikkerheden. I denne forbindelse henvises til udsendelsen i okto-

ber 1985 af den såkaldte NMT-håndbog, samt den i april 1987 udsendte tilsvarende håndbog for brugere af lukkede landmobile radionet (LMR-håndbogen). Til Justitsministeriets orientering vedlægges kopi af håndbørgernes afsnit herom.

Udviklingen inden for radiokommunikation til køretøjer går i retning af stadig mere betjeningsvenligt udstyr. Trafiksikkerheden kan formentlig øges betydeligt, hvis der i stedet for brug af håndbetjent mikrofon, benyttes såkaldt frihåndstelefonering, således at begge hænder er frie til at passe kørslen. Sådant udstyr anvendes allerede i dag, og vil formentlig få større og større udbredelse i eksisterende og kommende radiosystemer.

Ministeriet skal med hensyn til medlemsforslaget om, at opkald til køretøjer skal besvares kort, og samtalen derefter først gennemføres, når køretøjet er bragt til standsning bemærke, at dette vil medføre en betydelig merbelastning af radiosystemet. Et sådant påbud må derfor søges undgået, da der økonomisk og frekvensmæssigt er begrænsede muligheder for kapacitetsforøgelse.

Ministeriet er desuden af den opfattelse, at det vil være særdeles uheldigt at indføre et forbud mod anvendelse af radiokommunikationsanlæg under kørslen. Ikke mindst hensynet til den fortsatte udbygning af landmobile radiotjenester, som bl.a. er et vigtigt element i opfyldelsen af erhvervslivets kommunikationsbehov og industriens udviklingsmuligheder, tilsiger, at et sådant forbud på det kraftigste må frarådes.

I den forbindelse er ministeriet ikke bekendt med, at forholdene i Storbritannien på dette område er væsentlig anderledes end i de nordiske lande.

Ministeriet er af den opfattelse, at man med henblik på at forbedre trafiksikkerheden skal fortsætte med at vejlede såvel brugere som leverandører af radiokommunikationsanlæg. Denne aktivitet forudsættes videreført af de danske televirksomheder, ligesom den naturligt kan indgå i Justitsministeriets og andres informationsvirksomhed.

København, den 23. oktober 1987.

Jørgen Stig Andersen

Forenede Danske Motorejere (FDM):

Brugen af biltelefon i tæt trafik, f.eks. by- eller myldretidstrafik vil, således som de i Danmark mest anvendte biltelefoner fungerer, med et løst telefonrør, utvivlsomt indebære en vis risiko for indtræden af færdselsuheld.

Efter de for os foreliggende oplysninger foreligger der imidlertid ikke noget statistisk materiale, som viser at brugen af biltelefon under kørslen

har været medvirkende årsag til færdselsuheld, og der er således ikke noget tilgængeligt materiale, der kan begrunde et forbud.

FDM må derfor være af den opfattelse, at der ikke er baggrund for et generelt forbud mod brugen af biltelefon under kørslen.

København, den 18. november 1987

Mogens Johansen
Afdelingschef

Automobilforsikringsselskabernes Fællesråd:

— — — skal Fællesrådet oplyse, at der ikke inden for danske automobilforsikringsselskaber eksisterer et statistisk materiale, som dokumenterer, at brugen af biltelefon øger ulykkesantallet.

I lyset af, at der nu markedsføres biltelefoner med "håndfri" opkald, finder Fællesrådet ikke, at brugen af biltelefoner — sammenholdt med andet bilteknisk udstyr — vil øge trafikuheldsfrekvesen.

Endelig er det Fællesrådes opfattelse, at det vil blive vanskeligt at overvåge, hvorvidt et forbud mod bruge af biltelefon overholdes.

København, den 11. november 1987

Erik Lassen

Finland

Ministeriet för inrikesärendena:¹

— — — konstaterar ministeriet för inrikesärendena att sådana olyckor där användningen av biltelefon skulle ha spelat en roll inte har kommit till dess kännedom. I tillägg till biltelefoner finns det i fordon även andra apparater såsom radiomottagare, radio/bandspelarkombinationer, bandspelare, Kv-telefon, radioapparater i eventuella separata nätverk osv. Enligt ministeriets uppfattning kan det antas att hanteringen av en bandspelare och dess kassetter skulle ha varit en delfaktor i en del olyckor.

Den tekniska utvecklingen av de apparater som finns i fordon, bl.a. biltelefonerna, i syfte att öka användbarheten och trafiksäkerheten, har varit snabb. Det kan antas att hanteringsproblemet i samband med biltelefoner kommer att minimeras inom en nära framtid.

Ifall man i vägtrafiklagstiftningen skulle inkludera det föreslagna förbudet, enligt vilket det skulle vara förbjudet för föraren att tala i en biltelefon

¹ Yttrandet översatt från finska.

under körning, skulle detta enligt ministeriets uppfattning dock inte lösa hela problemet, dvs. eliminera de nackdelar som olika i fordon installerade apparater förorsakar vägtrafiksäkerheten i dag. Å andra sidan skulle ett förbud mot användningen av biltelefoner under körning vara ägnat att leda till farliga situationer sålunda att föraren, sedan han fått en signal oberoende av förhållandena kunde stanna fordonet för att svara på signalen eller att förarna skulle försöka använda biltelefonen i smyg under körning. Utanför ett förbud mot användning av biltelefoner, vilket eventuellt inkluderas i lagstifningen, borde lämnas vissa myndigheter, sjuktransporter och all nödtrafik. Man borde naturligtvis kontrollera iakttagandet av ett stadgande om ifrågakvarande förbud, då det genom sin långa existens inte skulle förhindra föraren att tala i en biltelefon under körning. Övervakningsproblemet skulle förorsakas av olika tolkningssituationer bl.a. beträffande apparaternas beskaffenhet och typ samt när det finns ett tillstånd för föraren att tala/enbart lyssna, när det är fråga om talandet och hur det kan bevisas.

Enligt inrikesministeriets uppfattning kan de olägenheter, som olika i fordon installerade apparater såsom biltelefoner nuförtiden förorsakar vägtrafiksäkerheten minimeras genom att apparaternas teknik utvecklas och genom att man i den övriga lagstifningen inför bestämmelser om deras teknik, användning och placering.

Helsingfors den 5 november 1987

Ministeriet för inrikesärendena

Pertti Virolainen

Vik. polisöverdirektör,
polisöverinspektör

Pertti Luntiala

Överinspektör

Trafikministeriet:

— — — konstatera att de gällande bestämmelserna om förarens uppförande under körning är rätt få. Enligt 3 § vägtrafiklagen skall under körningen iakttas av omständigheterna påkallad omsorg och försiktighet till förekommande av fara och skada. Med stöd av denna bestämmelse kan de sätt att uppföra sig som medför den största faran anses vara förbjudna. Därutöver får enligt 46 § fordonsförordningen radio- eller televisionsmottagare eller annan ljudåtergivningsapparat inte under körning användas så att den kan störa förarens koncentration på köruppgiften. Telefonen har i allmänhet inte ansetts omfattas av begreppet "ljudåtergivningsapparat".

Det är uppenbart att all sådan verksamhet som försvårar förarens koncentration på körning kan äventyra trafikens säkerhet. Användningen av

telefon under körning är ett gott exempel, men på samma sätt kan riskerna i trafiken ökas också genom många andra typer av verksamhet, t.ex. tobaksrökning, användning av kassetbandspelare, öppnande av karamellpapper eller samtal med passagerare.

Det finns ingen exakt vetenskap om hur stor roll förarens ovannämnda aktiviteter spelar i uppkomsten av trafikolyckor. Än så länge torde deras roll vara av mindre betydelse. Trafikministeriet har hittills inte heller ansett det vara nödvändigt att i vägtrafiklagstiftningen låta ingå bestämmelser som skulle inskränka dessa aktiviteter.

Ifall det blir aktuellt att överväga begränsningar i användning av telefon under körning, bör skillnaderna mellan de olika telefontyperna beaktas. I Finland finns det exempelvis i taxibilar för mottagande av beställningar telefoner där föraren kan tala till en mikrofon som befinner sig omedelbart framför honom samt höra ljudet genom bilens högtalare. Ett dylikt telefonsystem torde inte förorsaka någon fara för trafiksäkerheten. På den andra sidan kan användningen av telefon också under körning vara nödvändig t.ex. i sjuktransporter eller polisuppgifter.

Helsingfors den 30 oktober 1987

Juhani Korpela

Kanslichef

Markku Lehtinen

Överinspektör

Post- och telestyrelsen:¹

Post- och telestyrelsen anser det icke rekommendabelt att förbjuda användningen av biltelefoner under körning. Mobiltelefonens popularitet grundar sig bl.a. på att den tid som åtgår till att förflytta sig från ett ställe till ett annat inte behöver gå till spillo. Ett förbud skulle i ett slag utplåna den totala nytta som ca fyrahundratusen nordiska mobiltelefonabbonenter åtnjuter.

Användningen av mobiltelefoner har också påverkat trafiksäkerheten i en positiv riktning. Från en mobiltelefon kan man ringa nödsamtal och annars kalla på hjälp. En mobiltelefon minskar onödigt jäktande under en resa.

Enligt vår uppfattning kan bestämmelserna i den nuvarande vägtrafiklagen vad gäller farligt trafikbeteende även tillämpas i sådana fall, där orsaken anses vara användningen av en mobiltelefon. Nödvändigheten av att försätta en individuell mobiltelefon i användningsförbud kan också i

¹ Yttrandet översatt från finska.

detta hänseende ifrågasättas. Det vore i det närmaste omöjligt att övervaka ett dylikt förbud.

Då trafiksäkerheten också enligt vårt förmenande är av yttersta vikt för alla som rör sig på landsvägarna, har apparaturkraven i det nordiska NMT-mobiltelefonsystemet ända från början fastställts till att speciellt omfatta vissa egenskaper som förbättrar trafiksäkerheten. I våra bruksanvisningar rekommenderar vi våra kunder att använda dessa. Vi rekommenderar också att bilen alltid stannas under samtal, där detta är möjligt.

Mest uppmärksamhet krävs det av användaren när han påbörjar ett samtal. Denna procedur har man försökt göra så enkel som möjligt. Alla mobiltelefoner är utrustade för s.k. kortnummerval, som innebär att man i stället för att slå långa telefonnummer bara behöver göra två eller tre knapptryckningar. Nummerslagningsordningen har definierats så att numret kan slås i lugn takt med ett tecken i gången. Tiden mellan tecknen kan vid behov röra sig om flera minuter. Det kommer snart apparater på marknaden, i vilka nummervälet kan ske via tal.

Till kraven på alla NMT-mobiltelefoner hör bl.a. en egenskap som tillåter att samtal kan genomföras utan att händerna behöver användas (den s.k. Hands free – funktionen). Den tilläggsapparat som krävs för denna funktion är dock inte obligatorisk för kunderna.

Användningen av mobiltelefoner i enlighet med våra rekommendationer medför enligt vårt förmenande endast en obetydlig säkerhetsrisk. Det kan jämföras med vilken som helst av de risker som kan uppstå vid aktivitet som sker samtidigt med själva körandet (att samtala med medpassagerare, att tända en egen cigarett, att använda bilradio och kassettspelare osv.).

Troligtvis uppväger de positiva verkningarna av att använda mobiltelefoner den eventuella risk de innebär för trafiksäkerheten.

Helsingfors den 26 oktober 1987

Pekka Tarjanne
Generaldirektör

Aulis Salin
Teleöverdirektör

Trafikskyddet:¹

En sådan användning av biltelefon att föraren av ett motordrivet fordon under körning håller telefonen i sin hand kan äventyra trafiksäkerheten. Till denna del har vi samma åsikt som förslagsställarna.

Ett fullständigt förbud mot användningen skulle dock vara svårt att

¹ Yttrandet översatt från finska

kontrollera bl.a. därför att utvecklingen går mot mindre och lättare telefoner, som inte fortfarande behöver kopplas till bilens elektriska system och till en fastmonterad antenn. Redan nu finns det på marknaden sådana apparater som ryms till och med i en ficka.

Det faktum att bil- och mobiltelefonerna blivit allmännare innehåller även positiva värden ur trafiksäkerhetens synvinkel. Under de livligaste timmarna i trafiken ankommer en bil försedd med biltelefon till ett olycksställe på livligt trafikerade vägar i genomsnitt inom tre minuter och under natten, även då trafiken inte är livlig, inom en halv timme (enligt en undersökning som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen gjorde 1984). Detta är ägnat att hjälpa offren i en eventuell trafikolycka.

Samtidigt vill vi be Finlands delegation i Nordiska rådet fästa uppmärksamhet vid att en stor del av de mobiltelefoner som nu används kan förses med en s.k. "hands free" funktion. Vi anser att användningen av en sådan telefon inte borde förbjudas ens under körning.

Vi vill även fästa delegationens uppmärksamhet på att det i medlemsförslaget felaktigt påstås att det i Storbritannien är förbjudet att tala i en mobiltelefon. I sistnämnda land är det enligt Highway Code Rule nummer 54 förbjudet för föraren att hålla mobiltelefonens handhörlur då bilen är i rörelse.

Vi konstaterar också att ett omnämnande av om biltelefon kunde tilläggas till 46 § 1. mom i fordonsförordningen (23.3.1982/233). Detta lagrum lyder i den nuvarande lydelsen som följer: "Radio- eller televisionsmottagare eller annan ljudåtergivningsapparat får inte under körning användas så att den kan störa förarens koncentration på köruppgiften".

Åberopande det ovan anförda vill trafikskyddet inte förorda ett förbud mot biltelefoner på det sätt som avses i initiativet utan anser att sättet att använda biltelefon borde begränsas i enlighet med de framförda riktlinjerna.

Helsingfors den 9 november 1987

Trafikskyddet

Ilo Krootila

Verkställande direktör

Automobilförbundet:

Det har inte utförts tillräckliga undersökningar beträffande användning av biltelefon under körning och dess inverkan på trafiksäkerheten, varför förbudet som framläggs i medlemsförslaget närmast grundar sig på antaganden och förslagställarnas personliga åsikter. Enligt vår åsikt vore det dock skäl att utreda saken ur trafiksäkerhetssynpunkt.

Biltelefonanläggningarna har under de senaste åren utvecklats till allt lätthanterligare och hindrar allt mindre det egentliga körandet, varför riskerna vid användning av biltelefon har minskat fortsättningsvis. Det är synnerligen troligt, att utvecklingen fortsätter i samma riktning.

Att stanna under samtalets gång på ett ur trafiksäkerhetssynpunkt lämpligt ställe kan ofta bringa användaren av biltelefon stora svårigheter. Ytterligare svårigheter för förverkligandet av förslaget skulle även de många specialfordonen och motsvarande utgöra, såsom ambulans, distributionsbilar, taxin etc. för att inte tala om svårigheten att övervaka förbudet.

Oberoende av förutsagda är det på sin plats att rekommendera att användarna av biltelefon under samtalets gång strävar till att stanna sitt fordon, ifall det kan göras smidigt, säkert och med beaktande av trafikreglerna.

I sin helhet finner vi det nu ifrågavarande medlemsförslaget orealistiskt och vi föreslår att det förkastas.

Helsingfors den 29 oktober 1987

Automobilförbundet r.f.

Asko Sahrakorpi
Ordförande

Heimo Jaakkola
Vekställande direktör

Försäkringsbolagens trafiksäkerhetskommitté – VALT:

Vägtrafiken kräver nuförtiden av motorfordonsförare allt större uppmärksamhet och riktningen av iakttagelser mot själva körningen.

Av omedelbara orsaker till de trafikolyckor med dödlig utgång som haverikommissionerna för vägtrafikolyckor undersökt, utgörs årligen ungefär en fjärdedel (25 % år 1985) av olika iakttagelsefel. Iakttagelsefelens andel har varit som störst i påkörningsolyckor med dödlig utgång (55 % år 1975–83).

Av alla trafikolyckor utgörs 25–30 % av påkörningsolyckor. Andelen ökar medan trafikintensiteten tilltar. Man kan antaga, att olika iakttagelsefel har en betydande inverkan även på uppkomsten av dylika olyckor.

Vid haverikommissionernas undersökningar har årligen framkommit enskilda olycksfall, där förarens uppmärksamhet vid skadans uppkomst var riktad mot bilens radio- eller andra tilläggsanordningar. Materialet omfattar inte några fall, där man skulle ha påvisat att användning av telefon har inverkat på olyckans uppkomst. Detta utesluter ändå inte eventuell förekomst av dylika fall, emedan användning av biltelefon är ofta omöjlig att säkert konstatera efter en olycka med allvarlig utgång. Från början av innevarande år finns på haverikommissionernas undersökningsformulär en särskild fråga om biltelefon och dess användning i olycksituationen.

Bestämmelsen som förbjuder användning av biltelefon under körningen vore lättast att följa gällande samtal från bilen. Samtalen, som mottages i bilen skulle kunna leda till ett farligt stannande och därigenom till och med öka olycksrisken.

Vid sidan av den starka ökningen av antalet biltelefoner under de senaste åren, har biltelefonerna utvecklats också tekniskt. Med den nutida teknikens medel torde det redan vara möjligt att tillverka telefoner, vilkas användning inte fäster förarens uppmärksamhet eller binder hans händer väsentligt mera än användning av bilens signalanordningar och reglage eller samtal med passagerarna.

På basen av det förutnämnda framför VALT som sitt utlåtande,

– att beslut om bestämmelsen angående förbudet mot användning av biltelefon under körningen inte skulle fattas förrän bestämmelsens möjliga inverkan på trafiksäkerheten utretts och

– att åtgärder skulle övervägas för att utveckla sådana biltelefoner, som mindre än nuförtiden skulle fästa förarens uppmärksamhet och binda hans händer, och för att reglera deras användningsandel t. ex. med bestämmelser.

Helsingfors den 26 oktober 1987

Trafikförsäkringsföreningen
Försäkringsbolagens trafiksäkerhetskommitté – VALT

Onni Katajainen
Ordförande

Pekka Sulander
Sekreterare

Finlands lastbilsförbund r. f. ¹:

Användningen av olika slags i fordon inmonterade telefoner, såsom ARP, NMT och kortvågstelefoner, har blivit mycket allmännare under detta decennium i vårt land. Antalet sådana apparater har hela tiden ökat även i den yrkesmässiga lastbilstrafiken. Den största delen av biltelefonerna används i så kallad nyttotrafik, där de används till att exempelvis i den yrkesmässiga trafiken ge anvisningar i samband med en viss transport. Biltelefonernas betydelse vid kontakter kommer tydligast fram inom trafiken utanför tätorterna. Då kan fordons förare kontaktas till och med under långa körvägar. Däremot är biltelefonernas användning och betydelse mindre inom tätorterna, där körvägarna från ett ställe till ett annat är

¹ Yttrandet översatt från finska.

relativt korta och fordons förare kan kontaktas lättare än inom trafiken utanför tätorterna.

Vi har inte kännedom om en enda undersökning, där det ha blivit utrett att sådana bilister som använder biltelefoner skulle ha varit delaktiga i trafikolyckor oftare än de övriga bilisterna. I initiativet har det konstaterats att förarens hela uppmärksamhet under körningen inte inriktas på själva körandet om han eller hon använder en biltelefon, och med anledning av detta borde användningen av biltelefoner förbjudas under körning. Bilistens uppmärksamhet i trafiken begränsas mest då han väljer ett telefonnummer på apparaten; däremot anser vi att svarandet eller talandet i biltelefonen inte drar bilistens uppmärksamhet bort från vägtrafiken i en större utsträckning än ett samtal med den som sitter bredvid föraren. I bilen uppstår dock hela tiden flera olika situationer, som tilldrar sig bilistens uppmärksamhet nästan lika mycket som ett val av ett nummer på biltelefonen. Sådana situationer är bland andra rökning, hanteringen av olika slags strömbrytare eller regleringsanordningar, radiomottagare eller bandspelare. Därigenom kan man inte anse att biltelefonerna skulle på ett exceptionellt sätt störa föraren när det gäller att hålla fordonet under kontroll.

Varje ansvarig bilist är medveten om vikten av att ur trafiksäkerhets-synvinkel följa trafiken. Däremot kan man inte genom några förbud förbättra de ansvarslösa bilisternas uppmärksamhet gentemot trafiken. Vi anser att när det gäller sådana bilister kan det bästa möjliga resultatet uppnås genom upplysningsarbete av rätt typ.

Med anledning av det ovan anförda anser vi det inte värt att understöda att användningen av biltelefoner skulle förbjudas under körning. Ifall användningen av biltelefonerna skulle förbjudas under körning, skulle det medföra många onödiga problem för dem som använder biltelefoner. Utanför tätorterna, där den största delen av telefoneringen sker, finns det inte lämpliga hållplatser på vissa vägavsnitt på ett avstånd av tiotals kilometer. Dessutom sker samtal utanför tätorterna i trafikmässigt vida förhållanden, och därigenom äventyrar de inte trafiksäkerheten. Ett mindre antal bilsamtal sker inom tätorterna, där körhastigheterna är relativt låga, varvid trafiksäkerhetsriskerna är på motsvarande sätt mindre.

Helsingfors den 28 oktober 1987

Finlands lastbilsförbund r. f.

Seppo Sainio

Verkställande direktör

Markku Maukonen

Avdelningschef

Island

Foreningen af islandske forsikringsselskaber (Samband íslenskra Tryggingafélaga):¹

1. Man er enig i forslagsstillernes synspunkt om, at brug af biltelefoner kan være betænkelig og forbundet med risiko for trafikikkerheden. Man lægger dog vægt på, at biltelefoner stadig er et meget nyttigt apparat, som, hvis man griber sagen rigtigt an, kan være et led i det trafikale sikkerhedsnet samt en formidler af oplysninger og budskaber, f. eks. om føre, ulykker osv. Det er dog helt klart, at en bilist, som taler i telefon under kørslen, slet ikke er i stand til at reagere på rette vis ved pludselige situationer, som skaber fare i trafikken. En lovgivning, som forbyder bilister at tale i telefon under kørslen, kan derfor i høj grad være på sin plads.

2. Hvis man går i gang med en sådan lovgivning bör det rigtigste dog være ikke kun at forbyde brug af biltelefoner, men også af radiosendere. Hvad disse angår, har vi nøjagtig samme anskuelse med hensyn til sikkerheden som i spørgsmålet om biltelefoner.

3. Endelig skal det understreges, at hvis man går i gang med en lovgivning, som den her omtalte, burde forbudet være totalt. Dette indebærer, at bilister hverken må ringe eller svare i telefon/over radio, mens køretøjet er i fart. I medlemsforslaget antydes det der imod, at der kunne blive tale om – i hvert fald i første omgang – at bilister må svare under kørslen, hvis der bliver ringet til dem. En sådan undtagelse ville efter Foreningen af islandske Forsikringsselskabers opfattelse gøre kontrol med administrationen af loven næsten umulig.

Reykjavík, den 6. november 1987

Foreningen af islandske Forsikringsselskaber

Sigmar Ármannsson

Norge

Samferdselsdepartementet:

Ifølge de opplysningene vi har hentet inn fra Vegdirektoratet, (se nedan), finnes det ikke statistikk som viser sammenheng mellom ulykker og bruk av mobiltelefon. I slike tilfeller vil ikke brukeren oppgi dette som grunn da det kan få følger for skadeoppjøret. Opplysninger fra forsikringsselskapene viser at man der ikke anser bruk av mobiltelefon som et problem i ulykkessammenheng.

¹ Yttrandet översatt från isländska.

Selv om vi er uten statistikk for dette området er det grunn til å tro at bruk av biltelefon i enkelte tilfeller kan være farlig. Men, vi kan ikke isolere dette til bare å gjelde biltelefon. Skifting av kassett i kassettpiller, innstilling av bilradio, tenning av sigarett, avislesning i bilkø osv. vil også måtte vurderes. Det vil ikke være riktig å bare forby bruk av biltelefon uten å se nærmere på alle de andre tekniske hjelpemidlene en kan ha i bilen.

Vi har vanskelig for å tro at det er hensiktsmessig å innføre et slikt generelt forbud mot bruk av tekniske hjelpemidler i bil og dette er en av grunnene til at Samferdselsdepartementet går i mot forslaget.

I medlemsforslaget blir det hevdet at det er farlig å snakke i biltelefon under kjøring. Slik departementet ser det er det heller selve utringingen en kan oppfatte som et faremoment, særlig i tilfeller hvor forhåndsprogrammering ikke er tilgjengelig. Å holde et telefonrør og snakke inn i dette behøver ikke etter vårt syn alltid medføre noen stor risiko.

Mange nye mobiltelefonmodeller har dessuten talestyring slik at begge hender er frie.

Bruk av biltelefon er en nyttig måte å utnytte tiden på i forbindelse med kjøring uten at vi kan se at dette medfører de store farene. Også under kjøring over lange strekninger med enkelt trafikkbilde vil telefon kunne brukes uten problemer.

Etter forslaget skal bilene stanse under bruk av telefon. Samferdselsdepartementet mener det under visse omstendigheter kan oppstå farlige situasjoner når bilene brått setter ned farten for å finne en avkjøring. Vi er redde mange vil benytte seg av nærmeste bussholdeplass med de problemer dette avstedkommer.

Departementet mener videre at et forbud vil være umulig å håndheve, i alle fall der talestyrt telefon blir brukt. Denne typen spørsmål er generelt vanskelig å regulere med forbud og det bør være en utfordring til trafikkanterne.

Medlemsforslaget viser til et tilsvarende forbud i Storbritannia. Etter de opplysningene Vegdirektoratet har hentet inne fra Den britiske ambassaden er en ikke kjent med dette der. Den britiske bilorganisasjonen AC kan opplyse at det ikke dreier seg om et forbud, men at bruk av biltelefon ikke er tilrådelig (not recommended), og at en ikke uten videre kan straffes. Departementet ser det slik at et tilsvarende "forbud" i Norge allerede eksisterer gjennom § 3 i vegtrafikkloven, nettopp i de tilfeller hvor bruk av telefon er farlig.

Samferdselsdepartementet kan derfor ikke anbefale forslaget da det ikke later til å være behov for et slikt forbud.

Oslo, 23. november 1987

Etter fullmakt for Kjell G. Skar

Edgar Grønfur

John Arild Jensen

Vegdirektoratet:

Vegdirektoratet har ikkje statistikk som viser samanheng mellom ulykker og bruk av mobiltelefon. Det er dessutan lite truleg at bruken vil bli oppgitt somj årsak av føraren, då dette kan få følgjer for skadeoppgeret. Saka har vore drøfta mellom dei største forsikringsselskapa, og etter det som er opplyst over telefon, såg ein ikkje på bruk av mobiltelefon som noko problem i ulykkessamanheng.

Sjølv om det etter det vi veit, ikkje finst statistikk på dette området, er det likevel grunn til å tru at bruken i *visse høve* kan vere farleg. Men ein kan ikkje isolere dette til berre å gjelde biltelefon. For Vegdirektoratet er det naturleg i denne samanhengen å nemne innstilling av bilradio, skifting av kasett i kassettspejar, tenning av sigarettar, lesing av aviser i bilkø, bruk av diktafon/notatblokk, walkie talkie og VHF/UHF. Det er etter vårt syn ikkje naturleg å berre forby bruk av mobiltelefon utan å sjå på bruken av alle andre tekniske hjelpemiddel ein kan ha i bil.

Vi har likevel vanskeleg for å tru at det er teneleg med eit slikt generelt vidtfemnande forbod. Dette er ein av grunnane til at Vegdirektoratet går imot framlegget.

I motiva frå Nordisk Råd seier ein generelt at det å snakke i biltelefon medan ein kjører er farleg. Vegdirektoratet har eit noko meir nyansert syn. Vi trur først og fremst faren er knytt til det å ringje ut, i alle fall der ein ikkje har førehandsprogrammering, men må taste fleire siffer. Det å halde eit telefonrøyr med ei hand og snakke inn i dette treng etter vårt syn ikkje alltid vere nokon stor risiko.

Mange av dei nyare modellane har dessutan talestyring slik at begge hender er frie. Dette er ein annan grunn til at Vegdirektoratet går mot eit generelt forbod.

Som Nordisk Råd peikar på, er bruk av mobiltelefon ein nyttig måte å nytte ut tida på. For brukarar i byane er dette serleg aktuelt ved kjøring, utan at vi kan sjå dei store farene. Også ved kjøring over lange strekningar med ukomplisert trafikkbilete t. d. Østerdalen og Finnmarksvidda, er det etter vårt syn liten grunn til noko forbod.

Etter framlegget frå Nordisk Råd er det meininga at bilane skal stansast under bruk av mobiltelefon. Vegdirektoratet meiner det i visse høve kan oppstå farlege situasjonar ved oppringing når bilane brått set ned farten for å finne ei avkjøring. Vi er redde mange vil ta i bruk næraste haldeplass for buss med dei problema det kan føre med seg.

Vegdirektoratet meiner dessutan at eit forbod vil bli nær uråd å handheve, i alle fall der ein brukar mobiltelefon med talestyring. Problem som dette er det generelt vanskeleg å regulere med forbod. Det bør og vere ei utfordring til trafikantane at vi kan sleppe slike reguleringar.

Nordisk Råd viser til eit tilsvarande forbod i Storbritania. Den britiske ambassaden er ukjend med dette. Den britiske bilorganisasjonen AC opp-

lyser at det *ikkje* er noko forbod, men at slik kjøring ikkje er tilrådeleg (not recommended), og ein kan ikkje utan vidare straffast. Slik Vegdirektoratet ser saka har vi alt eit tilsvarande "forbod" i Norge med vegtrafikklova § 3, nett i dei tilfella bruken er farleg.

Vegdirektoratet meiner difor det ikkje er behov for eit slikt forbod som nemnt i framlegget frå Nordisk Råd.

Oslo, 12. oktober 1987

Olav Søfteland
Trafikkdirektør

Aksel Bruun
Avd.dir.

Teledirektoratet:

Teledirektoratet kan ikke anbefale at det innføres et slikt forbud i veitrafikklovgivningen. Mangeårig erfaring i Norge med bruk av radiokommunikasjon i motorkjøretøyer er meget gode. Dagens lovgivning innebærer i praksis at det er forbudt å bruke mobiltelefon dersom dette er uforsvarlig i en trafikksituasjon.

Et særskilt forbud som gjelder bruk av mobiltelefon (og annet tilsvarende radiokommunikasjonsutstyr) vil bli til stor ulempe for brukerne. De fleste vil neppe ha forståelse for et forbud, og det er grunn til å tro at det ikke vil bli respektert. Det vil dessuten bli vanskelig å kontrollere at det overholdes.

I utviklingen av det nordiske mobiltelefonsystemet er det hele tiden lagt vekt på å fastsette slike krav til utstyret at det skal være mest mulig trafikksikkert å bruke. Alle mobiltelefoner er i dag utstyrt med kortnummervalg som gjør at de vanligst brukte nummer kan slås med to eller tre knappetrykk. Alle leverandører kan også komplettere apparatene med såkalt "hands-free"-utstyr, flere av disse talestyrte, som gjør det mulig for føreren å ha en samtale uten å ta hendene fra rattet.

Vi vil også peke på at mobiltelefonene i stadig sterkere grad vil kunne bidra til å øke trafikksikkerheten bl. a. fordi de gir mulighet til hurtig hjelp ved nødsituasjoner og ulykkeshendelser på veiene.

Oslo, 3. desember 1987

K. S. Gustad
Leder Radiodivisjonen

Trygg Trafikk:

Trygg Trafikk er enig i at den økte bruk av mobiltelefoner og annet tilsvarende kommunikasjonsutstyr kan skape unødig trafikksikkerhetsrisiko. Samtaler under kjøring bør derfor kun være tillatt i kjøretøyer som har installert telefon der man ikke trenger løfte av røret for å snakke.

Trygg Trafikk savner et bredere faglig bakgrunnsmateriale for den aktuelle sak som er tatt opp i høringsbrevet. Trygg Trafikk mener forøvrig at det bør tas initiativ til økt informasjon om riktig bruk av slikt utstyr under kjøring og etterlyser regler som sikrer en best mulig trafikksikkerhetsmessig plassering av utstyret i kjøretøyet.

Oslo, 15. oktober 1987

Trygg Trafikk

Per Helljesen

Kontorsjef

Norges forsikringsforbund:

Forsikringsselskapene har ikke systematisk registrert i hvilken grad bruk av mobiltelefon har vært direkte eller indirekte årsak til trafikkulykker. Uten tall som kan illustrere en årsaksammenheng, mener vi det likevel er grunn til å anta at bruk av mobiltelefon representerer en trafikksikkerhetsrisiko.

Fra en ren trafikksikkerhetsmessig synsvinkel, er det nærliggende å ville foreslå en bestemmelse i veitrafikklovgivningen som forbyr førere av kjøretøy å snakke i mobiltelefonen under kjøring. I praksis tror vi imidlertid det vil være svært vanskelig å etterleve og kontrollere en slik bestemmelse. Vi vil derfor foreslå at det stilles funksjonskrav til mobiltelefonen. Funksjonskravene fokuseres på å gjøre mobiltelefonen enklest mulig å betjene. Mobiltelefonene må kunne benyttes med et minimum av manuelle inngrep.

Foreliggende sak illustrerer at trådløs kommunikasjon med motorkjøretøy har fått utvikle seg relativt fritt før trafikksikkerhetsaspektet blir vurdert. Når så trafikksikkerhetsaspektet tas opp og skal finne sin løsning, vil det gjerne resultere i en løsning som fra et trafikksikkerhetssynpunkt ikke er den beste. Med henvisning til situasjonen for mobiltelefonens vedkommende, vi vil foreslå at utviklingen av annet kommunikasjonsutstyr i motorkjøretøyer straks settes på dagsordenen slik at trafikksikkerhetsaspektet kan prege produktutvikling og bruk på et tidlig tidspunkt. Eksem-

pelvis er personsøker og enkle former for datakommunikasjonsutstyr produkter som formodentlig vil tilta i bruk i årene fremover i motorkjøretøyer.

Oslo, 19 oktober 1987

Norges forsikringsforbund

Olav Vannebo

Direktør

Andreas Pihl

Norges automobil-forbund:

Vi har all mulig forståelse for at fører av motorkjøretøy bør ha mest mulig av sin oppmerksomhet rettet mot selve kjøringen og trafikkbildet, og det er klart at bruk av biltelefon under kjøring *kan* ha den følge at oppmerksomheten ikke er stor nok. Dette gjelder imidlertid også f.eks. bruk av radio og kassettspiller som på mange biler er plassert på en lite hensiktsmessig måte dersom man utelukkende skal ha trafikksikkerhet i tankene.

Vi har forelagt spørsmålet for noen av våre medlemmer som har brukt biltelefon i mange år, og det synes klart at man ikke oppfatter bruk av biltelefon under kjøring som noen stor trafikksikkerhetsrisiko. Forutsetningen er imidlertid at den såkalte display er hensiktsmessig plassert i bilen, og på moderne biltelefoner har man funnet en hensiktsmessig løsning ved at display'et sitter på selve telefonrøret som normalt vil være plassert meget høyt på dashbordet i bilen. De brukere vi har snakket med anser at bruk av radio og kassettspiller ofte representerer en større trafikksikkerhetsrisiko enn bruk av biltelefon, ikke minst p. g. a. u hensiktsmessig plassering, hvilket ofte er konstruksjonsbetinget fra produsenten.

Vi kjenner ikke til om det er foretatt undersøkelser som kan gi grunnlag for en antagelse om at bruk av biltelefon under kjøring er en ulykkesfaktor å regne med, men vi er ikke kjent med at slik statistikk foreligger. Vi vil finne det hensiktsmessig at man i de nordiske land foretar undersøkelser over noen tid når det gjelder bruk av biltelefoner som ulykkesfaktor, og dersom man på rent statistisk grunnlag kan konkludere med at det her er snakk om en ulykkesfaktor av en viss betydning, bør et eventuelt forbud mot bruk av biltelefon under kjøring utredes grundig.

Vi vil på det nåværende tidspunkt peke på at kontrollmulighetene synes å være minimale medmindre man tenker seg innført elektroniske kontrollsystemer eller biltelefoner av en slik art at de ikke kan benyttes under kjøring. Med tanke på alle de biltelefoner som allerede i dag er i funksjon i de nordiske land, går vi ut fra at det vil by på store problemer å foreta noen form for kontroll av hvorvidt bruken skjer under kjøring eller ikke, og all

den stund de færreste vil oppfatte bruk av biltelefon som en trafikksikkerhetsrisiko, er det lite trolig at bilistene i særlig grad vil følge et slikt forbud dersom man ikke har kontrollmuligheter.

Man må heller ikke se bort fra det faktum at bruken av biltelefoner i dag er såvidt omfattende at det faktisk i visse områder vil kunne by på parkeringsproblemer dersom man ikke skal tillate biltelefoner brukt under kjøring. Med de parkeringsproblemer som allerede i dag eksisterer blant annet i de store byene, vil et slikt forbud neppe bidra til å lette denne situasjonen.

Norges Automobil-Forbund finner det på det nåværende tidspunkt ikke hensiktsmessig at det innføres noe forbud mot bruk av biltelefon under kjøring av årsaker som er nevnt ovenfor. Vi vil anbefale at man i tiden, fremover forsøker å kartlegge hvilken ulykkesrisiko bruk av biltelefon under kjøring representerer, slik at man ved en eventuell vurdering av et slikt forbud har det best mulig statistiske materiale å bygge på.

Oslo, 8. september 1987

Norges automobil-forbund
Forbrukerpolitisk kontor

Henning Strøm
Adv.-jur.leder.

Motorførernes Avholdsforbund (MA):

Den sterke veksten i mobiltelefoner som har funnet sted i både Danmark, Finland, Sverige og Norge, viser til fulle hvilken betydning dette hjelpemiddel er for samfunnet. Enda klarere blir det når man vet at nesten alle de mobiltelefonabonnenter som finnes, har dette hjelpemiddel på grunn av sitt arbeid.

Prisen på denne telefontjenesten gjør at private abonnenter unngår ordningen. Vi kan således slå fast at mobiltelefonen er et svært viktig arbeidsredskap for den som har denne tjeneste.

Som forslagsstillerne peker på er det åpenbart at bruk av mobiltelefon i enkelte situasjoner kan øke risikoen for trafikkuhell. Særlig vil vi peke på bruk i byområdene som også forslagsstillerne tar opp.

Forslagsstillerne peker også på den økte risikoen ved landeveiskjøring i høye hastigheter. Etter vår mening er bruken av mobiltelefon ved landeveiskjøring i de hastighetsområder vi har i Norden, ikke så betenkelig som bruk av mobiltelefon i bytrafikk. Her deler vi ikke forslagsstillerne syn.

Et forbud mot bruk av mobiltelefon under kjøring kan utvilsomt være besnærende. Imidlertid vil vi peke på at et forbud igjen vil føre til situa-

sjoner som kan være like farlige som bruken av mobiltelefon i seg selv er. Eksempelvis er det forbudt å stoppe på motorvei, og det vil således være umulig å bruke mobiltelefon ved kjøring på slik vei. Vi ser også klart ulempene som kan oppstå når sjåføren skal dele sin oppmerksomhet mellom kjøring, en telefon som ringer, og søken etter en egnet parkeringsplass.

Etter vår mening bør det kunne forsvares å innføre restriksjoner på bruken av mobiltelefon under kjøring i by.

Under kjøring på ordinær landevei utenfor tettbygd strøk, vil vi fraråde å innføre forbud. Derimot vil vi be om at det tas kontakt med produsenter av mobiltelefoner for å utvirke til en raskere utvikling av teknisk standard, f.eks. forbedring av såkalte "hands-free"-opplegg. Som kjent kan man med slikt utstyr bruke mobiltelefonen uten å holde telefonrøret i hånden. Det kan også vurderes om slikt utstyr bør være obligatorisk.

Vår konklusjon vil etter dette bli:

1. Det innføres ikke forbud på bruk av mobiltelefon ved kjøring utenfor tettbygd strøk.
2. Det vurderes nærmere innføring av restriksjoner for bruk av mobiltelefon i tettbygd strøk.
3. "Hands-free"-utstyr vurderes som obligatorisk.

Oslo, 27. oktober 1987

Motorførernes Avholdsforbund

Gunnar Apeland

Sverige

Televerket Radio:

Förslag

Mot bakgrund av nedan redovisade synpunkter önskar Televerket rekommendera Nordiska rådet att avslå förslaget om införande av förbud för bilförare att använda biltelefon under färd.

En rekommendation till mobilradio- och mobiltefontillverkare att satsa ytterligare på utveckling av trafiksäkra hjälpmedel, samt till användare om ökad användning av sådan utrustning, bedöms kunna ge betydligt större effekt.

Bakgrund

Förslag har inlämnats till Nordiska rådet om att rekommendera regeringarna att införa en bestämmelse i vägraffikförordningen som förbjuder förare av motorfordon att tala i biltelefon under körning.

Kommunikationsradiosystem för användning i motorfordon har sedan 40-talet använts i allt större utsträckning. Användarägda nät för transport-

dirigering finnes bl. a. inom godstransportindustrin och persontransportverksamheten samt i statlig- och kommunal verksamhet. Användarnas verksamhet är i så hög grad baserad på tillgången till radiokommunikation att en begränsning av nyttjandet enligt förslaget skulle få allvarliga konsekvenser. Totalt uppgår antalet mobila terminaler nu till mer än 170 000. I många system kan apparaterna användas växelvis för normal anropstrafik eller mobiltelefonsamtal via företagets växel.

I svenska mobiltelefonsystem finnes för närvarande 160 000 mobila terminaler, vilka huvudsakligen används av ensam- eller småföretagare, vilka är helt beroende därav för sina kontakter med kunder. Därutöver förekommer fordonsutnyttjande kommunikationsradioutrustningar av diverse andra slag, t. ex. privatradioapparater, till ett antal av uppskattningsvis mer än 300 000.

Någon väsentlig skillnad i användningssättet föreligger ej mellan de olika systemen, varför ett ev. förbud måste gälla samtliga 650 000 fordon.

Erfarenhet

Televerkets erfarenheter av detta mångåriga bruk av radiokommunikation i motorfordon är mycket goda. Det finns mycket få om ens några olycksfall som kan knytas till användning av kommunikationsradio eller mobiltelefon. I USA har tvärtom undersökningar visat att den stora spridningen och användningen av mobilradio och mobiltelefonsystem påtagligt bidrar till höjandet av trafiksäkerheten. Påståendet att det i Storbritannien enligt lag är förbjudet att använda mobiltelefon under färd är ej korrekt. Det är inte Televerket bekant att något land i världen har sådant förbud i dag.

Värderingar

En bilförare kan under körning utsättas för ett mycket stort antal störningsmoment. Att införa förbud mot all slags aktivitet som ev. kan ha negativ inverkan på trafiksäkerheten är naturligtvis ogenomförbart. Det är dessutom inte nödvändigt eftersom redan gällande lagstiftning ålägger bilföraren att i alla lägen framföra sitt fordon på ett trafiksäkert sätt. En tillfredsställande lagstiftning föreligger alltså redan enligt vår uppfattning.

Ett förbud mot radiosamtal under färd skulle sannolikt snarare leda till många trafikfarliga situationer när föraren snabbt skall leta upp en plats att stanna på för att kunna besvara ett anrop och genomföra konversationen. Efterlevnaden av ett förbud, vilket dessutom säkerligen skulle upplevas som obegripligt av de berörda, skulle bli fullständigt omöjligt att kontrollera.

Alternativ

Ett förbud enligt förslaget skulle enligt vår uppfattning ej bidra till att öka trafiksäkerheten. En satsning på att genom utnyttjande av den teknis-

ka utvecklingen ta i bruk allt trafiksäkrare utrustningar är betydligt effektivare. Redan idag är alla mobiltelefoner utrustade med kortnummer-funktion vilket gör att de 100 vanligaste använda telefonnummerna med två knapptryckningar kan ringas upp. Detta kräver sannolikt mindre koncentration än att ställa om en bilradiomottagare.

Nummerpresentation sker normalt på små lättplacerade displayer som kan monteras på instrumentbrädan varvid en blick därpå inte blir farligare än en blick på hastighetsmätaren.

Alla leverantörer kan idag komplettera sina mobiltelefoner med hands-free utrustning, flera av dem röststyrda, vilket innebär att föraren ej behöver ta händerna från ratten. Att konversera via en sådan anläggning tar mindre av förarens uppmärksamhet än att samtala med en passagerare då ju också ögonkontakt förekommer. Televerket rekommenderar användning av sådan utrustning redan idag, men en starkare uttalad rekommendation kan vara befogad.

Inom kort kommer även röststyrd nummerslagning att börja introduceras för flera fabrikat varvid uppringning inte kommer att distrahera mer än mottagning av samtal. Metoden innebär att önskat telefonnummer, som måste vara förprogrammerat, anropar då namnet på adressaten uttalas.

Fortsatt tekniskt utvecklingsarbete kommer med största säkerhet att leda till allt enklare handhavande vilket kommer att göra mobiltelefonering till en trafiksäker hantering med stora plusvärden vad avser att öka möjligheterna till hjälp och assistans i olika sammanhang på våra vägar.

Farsta den 2 november 1987

Carl-Gösta Åsdal

Trafiksäkerhetsverket (TSV):

Förslaget skall ses mot bakgrund av den kraftiga ökningen av antalet abonnenter med biltelefoner i Norden. 1984 var antalet knappt 90 000 och i början av 1986 ca 218 000. Enbart i Sverige beräknas abonnentökningen bli ca 36 000 per år de närmaste åren.

Med det starkt ökande antalet biltelefoner, anser förslagställarna att även trafiksäkerhetsriskerna ökar eftersom alltfler utnyttjar telefonen även under pågående körning.

Kommunikationsradio- och mobiltelefonsystem har varit i bruk under flera år utan att problem uppstått. Det är först nu, i takt med den snabba ökningen av antalet mobiltelefoner, som problem i samband med användningen uppmärksammas. Det är då inte kommunikationssystemet som sådant som utgör problemet utan apparaten med sin handmikrofon som på olämpligt sätt "binder" bilföraren.

Förutom mobiltelefoner, där momentet med att trycka telefonnummer kan utgöra särskild säkerhetsrisk, finns även annan utrustning som kan innebära trafiksäkerhetsfara i de ögonblick bilförarens uppmärksamhet flyttas från vägen/körningen till apparaten. Exempel härpå är frekvenssökning på radioapparat, kassetbyten, "knappning" på färddatorer etc.

Mobiltelefoner liksom annan teknisk utrustning i fordonen av de slag som exemplifierats ovan, är inte enbart negativa ur trafiksäkerhetssynpunkt. Hanteringen av apparaterna, som under vissa förhållanden är olämplig, innebär i andra situationer inga eller ingen risk. Härav följer att lagstiftning i föreslagen riktning stundom skulle te sig omotiverad eller svårbegriplig och därtill svårövervakad. TSV anser att lagstiftning och förbud är fel väg att gå. Det måste ligga på förarens ansvar, att med utgångspunkt från stunden gällande väg- och trafikförhållanden, hantera biltelefon, bandspelare och annan utrustning på ett sådant sätt att trafiksäkerheten inte äventyras.

Redan i dag finns lösningar som medger att bilföraren kan svara på anrop och föra samtal utan att behöva hålla en mikrofon i handen. Vissa problem finns dock men är inte större än att de sannolikt kommer att vara lösta inom en snar framtid.

Ett intressant alternativ till förslaget vore en bestämmelse om att enbart typgodkända mobiltelefoner får användas i bilar. Typgodkännandet skulle då bl. a. innebära krav på sådan teknik som medger samtal utan att mikrofon skall hanteras.

Borlänge den 29 oktober 1987

Jan Brandborn
Generaldirektör

Väg- och trafikinstitutet (VTI):

VTI tillstyrker inte förslaget.

Det är dock VTIs åsikt att användning av mobiltelefon under körning innebär att minskad uppmärksamhet ägnas åt bilkörningen. I vilken utsträckning detta har lett och leder till incidenter och olyckor är inte klarlagt.

VTI har sedan flera år uppmärksammat problemet. Emellertid är användning av mobiltelefon under körning bara en av flera uppmärksamhetsminskande företeelser under även relativt normala körbetingelser. Användningen av kommunikationsradio, färddatorer, stereo/radioapparater och vissa nya typer av personbilsinstrumentering samt engagerade samtal med passagerare kräver uppmärksamhet från föraren på liknande sätt.

En lag som förbjuder användning av mobiltelefon under körning ser vi

som tveeggat. Att under tidspress ta emot meddelande, leta efter avkörningsmöjlighet, stanna och svara inbjuder till ett körsätt som kan ses som trafikosäkert i sig. Vidare, hur gör vi med all nyttotrafik som i stor utsträckning använder sig av mobiltelefon (ambulans, läkare, veterinär etc)? Den kanske allvarligaste invändningen mot en lag är dock de mycket små möjligheterna att kontrollera efterlevnaden.

Det finns redan idag tekniska möjligheter att styra och reglera användningen mot ett sätt som man kan anse vara acceptabelt trafiksäkert. Svårigheten kan här vara att förmå mobiltelefonföretagarna att utveckla sina produkter i denna riktning. Ett sätt att komma runt detta hinder kan vara att införa krav på att den typgodkännanderutin som idag används utökas till att omfatta även ergonomiska, handhavandemässiga och säkerhetsmässiga aspekter. Ett sådant krav skulle sanera och utveckla mot en sund utformning. Emellertid är kunskapen om hur ett "trafiksäkert" mobiltelefonsystem bör se ut dålig. Det är därför nödvändigt att snarast få fram denna kunskap. Ett förslag är att lägga nödvändig utredning i nära anslutning till det redan pågående PROMETHEUS-projektet där frågor med just detta innehåll studeras.

Linköping den 29 oktober 1987

Thomas Turbell
Forskningschef

Svenska försäkringsbolags riksförbund:

I medlemsförslaget konstateras inledningsvis att antalet biltelefoner ökat mycket kraftigt under senare år och att en biltelefon innebär effektivitetsvinster, men också en onödig trafiksäkerhetsrisk när den används av föraren under färd. Den splittring av koncentration och uppmärksamhet som detta innebär är särskilt vansklig i stadstrafiken med dess komplicerade trafiksituationer och vid landsvägskörning i höga hastigheter. Mot denna bakgrund föreslås en bestämmelse som förbjuder fordonsförare att tala i biltelefon under körning.

Riksförbundet delar helt förslagsställarnas bedömning av riskerna. Vad gäller åtgärder blir emellertid ett förbud av den karaktär förslagsställarna framför endast verkningfullt i den utsträckning det respekteras. Detta i sin tur blir beroende av om och i vilken grad förbudet övervakas respektive av vilka sanktioner en överträdelse innebär. Enligt Riksförbundets mening måste man med fog ifrågasätta om ett förbud av detta slag ska införas när man har starka skäl att tro att det inte kommer att kunna övervakas i någon större utsträckning.

Riksförbundet skulle vilja förorda att man i Nordiska rådet med utgångspunkt från förslagsställarnas initiativ tar upp denna fråga på ett mer principiellt plan och utifrån följande synsätt. Biltelefonen är endast ett exempel på utrustning som när den används minskar förarens koncentration på bilkörningen och uppmärksamhet på omgivande trafik, potentiella faromoment osv. Radio och bandspelare är andra exempel på apparatur vars skötsel under körning också kan inverka menligt. I många yrkesföräres fordon finns ytterligare apparatur och i morgondagens fordon vet vi att fordonstillverkare och andra kommer att erbjuda informationssystem av skilda slag som ska hanteras av föraren.

Mot den bakgrunden kan det vara av stor betydelse att behandla frågan om hur man från samhällets sida ser på detta ur säkerhetssynpunkt och att utifrån en genomlysning av problemen försöka markera var gränsen går när det gäller uppgifter som föraren kan sköta parallellt med bilkörning. Därmed anger man också några viktiga förutsättningar utifrån vilka konstruktörerna av de olika systemen måste arbeta. Det bör nämligen från samhällets synpunkt sett vara bättre om biltelefonen utformas så att den kan användas utan ökad trafiksäkerhetsrisk respektive endast går att använda för annat än anrop när bilen står stilla om det är det man av säkerhetsskäl vill eftersträva. Det borde dessutom i längden bli billigare att ställa kraven på konstruktörerna av olika sådana system än att i efterhand försöka lösa uppkommande problem med hjälp av olika bestämmelser som kräver övervakning, sanktioner vid överträdelse osv.

Att på detta sätt låta förslagsställarnas initiativ ta formen av ett övergripande arbete på det principiella planet där resultaten lägger grunden för praktiska rekommendationer ligger väl i linje med Nordiska rådets tidigare framgångsrika arbete inom trafiksäkerhetsområdet.

Stockholm den 29 oktober 1987

Svenska försäkringsbolags riksförbund

Björn Wolrath

Linnéa Perttu

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande (NTF):

Frågan om att reglera användning av biltelefon från trafiksäkerhetssynpunkt har aktualiserats i olika sammanhang, bl. a. i Sverige i riksdagsmotion 1986/87: T405. I trafikutskottets behandling av denna motion framfördes bl. a. följande (TU 1987/88: 1):

Enligt grundregeln för vägtrafik i 5 § första stycket VTK skall vägtrafikant iaktta den omsorg och varsamhet som till förekommande av trafikolycka betingas av omständigheterna. Med utgångspunkt i denna regel är i 19 § VTK för förare av fordon föreskrivet att fordon inte får föras av den

som på grund av sjukdom, uttrötning eller påverkan av starka drycker eller andra stimulerande eller bedövande ämnen eller *av annat skäl* (här understruket) ej kan föra fordonet på betryggande sätt. Till nu nämnda regler i VTK är inte knutna straffbestämmelser i VTK. Brott mot reglerna kan emellertid bestraffas enligt lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott såsom för t. ex. vårdslöshet i trafik.

Enligt utskottets mening torde det redovisade regelsystemet vara tillräckligt som vägledning i fråga om användande av mobiltelefon i fordon.

Utskottet pekade vidare på att det finns och efterfrågas mobiltelefoner som är "försedda med sådana mikrofoner och högtalare som medger att bilföraren inte behöver hålla i en lur vid användningen av mobiltelefonen".

Mot denna bakgrund avstyrkte utskottet motionen.

NTF delar trafikutskottets uppfattning att användning av biltelefon kan anses reglerad genom nämnda generella regler i vägtrafikkungörelsen och trafikbrottslagen. Detaljreglering härutöver torde för svensk del inte erfordras.

Produktutvecklingen går mot biltelefoner som blir allt enklare att sköta och vilkas handhavande därigenom inte påverkar förarens kontroll av körningen från trafiksäkerhetssynpunkt mer än exempelvis samtal med passagerare. Det är viktigt att denna utveckling fortsätter och vid behov stimuleras. En bedömning av produktutvecklingen bör göras relativt snart medan antalet biltelefoner fortfarande är förhållandevis begränsat.

Skulle det senare visa sig att från trafiksäkerhetssynpunkt mindre lämpliga konstruktioner inte slagits ut från marknaden utan fortfarande saluförs i nämnvärd utsträckning, bör enligt NTFs mening initiativ övervägas som ställer krav på biltelefonernas funktion från handhavandesynpunkt.

Stockholm den 18 november 1987

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande

Lennart Fogel

Verkställande direktör

Krister Spolander

Utredningschef

Motormännens riksförbund – M:

Motormännens riksförbund – M – delar den i förslaget framförda uppfattningen att användning av biltelefoner under körning kan utgöra en trafiksäkerhetsrisk. M utgår härvid från att man i förslaget åsyftar sådana telefoner där föraren vid samtal nödgas använda ena handen för att hålla i telefonluren. Sådana typer av biltelefoner bör således enligt Ms mening inte få användas av föraren under körning.

Däremot anser M att biltelefoner med högtalarfunktion inte bör förbjuda

das. Uppringning via s. k. kortnummer, svarande samt avringning borde inte medföra att förarens uppmärksamhet på trafikmiljön minskas mer än vad som sker vid inkoppling av eller programbyte på en bilradio. En uppringning till ett telefonnummer med ett flertal siffror torde däremot distrahera förarens uppmärksamhet ganska så kraftigt.

Sammanfattningsvis förordar M således inte något generellt förbud men en trafiksäkrare konstruktion av biltelefoner.

Stockholm den 19 oktober 1987

Motormännens riksförbund

Bo Lundgren

Bengt Wahlström

Svenska taxiförbundet:

Först måste konstateras, att förslagsställarna inte ger någon som helst olycks- eller tillbudsstatistik som underlag för sin argumentation att bruk av mobiltelefoner under färd äventyrar trafiksäkerheten.

Enligt förbundets bedömning torde andra moment, såsom t. ex. rökning, störande barn, kartläsning etc. vara långt mer äventyrliga för trafiksäkerheten än samtal i mobiltelefon.

För taxinäringen har mobiltelefonen fått en allt större betydelse som ett till kommunikationsradion kompletterande arbetsinstrument och det skulle därtill kunna påstås, att taxiförarna (ägare och anställda) genom långvarigt bruk av kommunikationsradio skaffat sig en betydande användarrutin och knappast äventyrar trafiksäkerheten genom användande av mobiltelefon.

Ett användarförbud under färd skulle sannolikt betyda, att användarna allt oftare skulle komma att stanna sina fordon lite varstans utefter trafiklederna. Ibland dessutom (vid inkommande samtal) under stress, vilket i sig kan förutsättas skapa allvarliga, inte förutsedda risker för trafiksäkerheten.

Tills dess det är styrkt, att trafiksäkerheten äventyras i så hög grad som förslagsställarna vill göra gällande avstyrker förbundet för sin del en lagstiftning som förbjuder användning av mobiltelefoner under färd.

Förbundet ser emellertid gärna, att särskilda åtgärder vidtages gentemot mobiltelefonstillverkarna i syfte att påskynda utvecklingen mot s. k. hands-free-funktioner.

Stockholm den 1 november 1987

Svenska taxiförbundet

Berndt Bryngelsson

Svenska leverantörföreningen för landmobil radiokommunikationsutrustning – SLRK:

En bilförare kan distraheras av mycket under bilkörning. Att tala i mobiltelefon är ett sådant exempel. Vi leverantörer av mobiltelefoner är medvetna om denna påverkan. Tekniska förbättringar har gjorts sedan mobiltelefonen enbart hade en telefonlur. Idag levererar vi mobiltelefoner med både en telefonlur och en röststyrd hands-free. Att slå ett telefonnummer på en mobiltelefon är ett annat moment som kan distrahera bilföraren under bilkörning. Idag levererar vi därför mobiltelefoner med förenklade uppringningsmöjligheter. Vi rekommenderar bilförare med mobiltelefoner utan dessa tekniska hjälpmedel att endast ringa upp respektive tala i mobiltelefonen då trafikmiljön tillåter detta.

En bestämmelse som förbjuder bilföraren att tala i mobiltelefon under bilkörning anser vi mycket olämplig. Mobiltelefonen är ett självklart arbetsredskap för yrkesverksamma som inte har en skrivbordsbunden funktion. Mobiltelefonen är idag lika självklar för hantverkaren som den sladdanslutna skrivbordstelefonen är för tjänstemannen. Inom näringslivet anses mobiltelefonen som ett naturligt effektivitetshjälpmedel.

Medlemsförslagets avsikt är att förebygga olyckor. Vi anser det inte mer riskfyllt att bilföraren talar med någon genom en mobiltelefon än att bilföraren talar med någon passagerare i bilen. Några andra erfarenheter har vi inte gjort. Vi har inte heller erhållit andra iakttagelser.

Det förefaller slutligen mycket svårt att kontrollera att en bestämmelse som förbjuder bilföraren att tala i mobiltelefon under bilkörning verkligen efterlevs. Brott mot en sådan bestämmelse förefaller även påfallande komplicerat att styrka.

Efter vad som nu framkommit anser vi det mycket olämpligt att Nordiska rådet rekommenderar de nordiska ländernas regeringar att dessa inför en bestämmelse i sin trafiklagstiftning som förbjuder bilföraren att tala i mobiltelefon under bilkörning. Vi vädjar därför att Nordiska rådet inför sitt beslut avseende föreslagen rekommendation beaktar vad som här framförts och *inte* rekommenderar de nordiska ländernas regeringar föreslagen bestämmelse.

Stockholm den 29 oktober 1987

Svenska leverantörföreningen för landmobil
radiokommunikationsutrustning – SLRK

Jan Hernqvist

Medlemsförslag om åtgärder för en bättre miljö

(Väckt av Sten Svensson samt Margit Hansen-Krone och Salome Porkelsdóttir)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

De Nordiske Industriforbunds Fellesorgan:

Vi vil kort trekke frem noen få punkter ved forslaget. Vi regner også med at flere av forholdene i dette forslaget vil bli behandlet i vår uttalelse til Nordisk Ministerråd våren 1988 om det nye handlingsprogrammet på miljøvernområdet.

Vi er enige i forslaget om at de nordiske lands støtte til utviklingsland i større grad må rettes mot innsats i utviklingslandene selv og ikke være driftsstøtte til organisasjoner som har sitt virkefelt hovedsakelig i Norden.

De nordiske industriforbund er bekymret for utviklingen i Østersjøen og Nordsjøen. Tiltak mot nitratinnholdet i kommunale utslipp og fra landbruksvirksomhet til forurensede områder i Nordsjøen synes å være den riktige vei å gå.

Når det gjelder de forestående reduksjoner i bruken av klorfluorkarboneer (CFC) er det, gjennom samarbeidsprosjektet mellom Nordisk Ministerråd og industriforbundene om mulige konsekvenser av ytterligere reduksjoner i bruken av CFC, blitt klart at effekten av nasjonale program vil mislykkes hvis ikke reglene harmoniseres internasjonalt.

De nordiske industriforbund vil ut fra erfaringene hittil gå sterkt imot at utslippsavgifter blir det sentrale virkemiddel i miljøvernpolitikken. Miljøvernarbeidet bør fortsatt baseres på reguleringer av de enkelte utslipp med en avveining av økologi, teknologi og økonomiske forhold. Erfaringene fra flere av våre land viser at miljøvernavgifter ikke har noen miljøeffekt, og raskt blir sett på som en fast statsinntekt.

Oslo, 23. desember 1987

Knut Lofstad

Nordens fackliga samorganisation har i skrivelse den 1 september 1987 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Danmark

Miljøministeriet:

Miljøministeriet finder, at der er mange gode tanker i det fremsendte medlemsforslag om "Åtgärder för en bättre miljö", men henviser til, at arbejdet i ministerrådsregie på en række af emnerne allerede er godt igang, og at Ministerrådet i øvrigt til Nordisk Råds session i Oslo 1988 vil fremlægge et forslag til program for nordisk samarbejde på miljøområdet, som i vid udstrækning indeholder stillingtagen til de emner, medlemsforslaget indeholder.

Efter Miljøministeriets opfattelse burde ideerne i medlemsforslaget således indgå i den drøftelse, Nordisk Råd skal have af ministerrådsforslaget om det nye samarbejdsprogram om miljøbeskyttelse, således at de ideer og forslag, som mangler i programmet, kan indarbejdes.

Hvad angår de konkrete forslag om øget anvendelse af økonomiske styringsmidler, kan det oplyses, at sådanne allerede er taget i anvendelse i Danmark (og de andre nordiske lande forøvrigt) til fremme af salget af blyfri benzin, og at det vil blive overvejet i alle landene at anvende sådanne styringsmidler også i forbindelse med de kommende skærper af kravene til udslippene fra biler.

På udviklingsbistandens område er der forlængst indledt et samarbejde mellem miljø- og bistandsmyndighederne med henblik på at gøre bistanden mere miljørigtig. For Danmarks vedkommende arbejder man på en handlingsplan for styrkelsen af miljøaspekterne i udviklingsbistanden. Planlægningsarbejdet er sat igang som følge af en bistandspolitisk debat i Folketinget i maj 1987 og på baggrund af rapporten fra Verdenskommissionen for miljø og udvikling.

Det kan endelig oplyses, at der nu er indgået en international aftale om reduktioner i forbruget af CFC. Aftalen har form af en protokol til Wienkonventionen om beskyttelse af ozonlaget. Aftalen har tilslutning fra alle de store CFC-forbrugere, herunder EF, USA og Canada. De nordiske lande vil følge aftalen op efter en fælles plan, som fastlægges i efteråret 1987.

Miljøministeriet vil således henvise til, at forslaget bør indgå i den debat, som er planlagt om det nye samarbejdsprogram på miljøområdet.

København, den 5. oktober 1987

Ej Sign.

Arbejderbevægelsens erhvervsråd:

— — — Det gælder især afsnittene vedrørende udviklingsbistand, miljøafgifter og skattereduktioner.

Ang. udviklingsbistand

I forslaget anføres, at "ett stöd till en demokratisk och marknadsekonomisk utveckling i mottagarländerna torde ha störst betydelse från miljösynspunkt."

Dette synspunkt finder Erhvervsrådet mere er et løst postulat end et begrundet udgangspunkt for en miljøpolitik i u-landene.

Det er endvidere et spørgsmål, om postulatet specielt med hensyn til en øget satsning på markedsøkonomiske principper ikke er direkte forkert.

Der findes således adskillige eksempler på, at "markedsøkonomiske principper" i u-landene har været en medvirkende årsag til større miljøødelæggelser. Jævnfør f. eks. hele debatten om urskovenes skæbne, hvor uhæmmet skovhugst jo netop sker ud fra et markedsøkonomisk formål. Lignende eksempler kan nævnes for andre former for råstofudvinding.

Et andet eksempel er Bhopal-ulykken i Indien. At denne frygtelige ulykke overhovedet kunne ske, skyldes jo ligeledes, at markedsøkonomiske formål kom forud for nødvendige miljøbeskyttelsesmæssige tiltag.

Ang. miljøafgifter

I forslaget fremføres følgende: "I detta system kan 'överutsläpp' åsättas ett pris i koncessionsvillkoren, så att kostnaden för företaget relateras till miljöpåverkan av överträdelser".

Erhvervsrådet vil være meget betænkelig ved en sådan ordning. Faren for, at virksomhederne ved fastlæggelse af "koncessionsvilkårene" vil være fristet til bare at betale sig fra miljøødelæggende aktiviteter, vil være alt for stor. Muligheder for at dispensere også "økonomisk" fra miljøovertrædelser bør undgås.

Ang skattereduktion

I forslaget fremføres, at Nordisk Råd bør anbefale "att genom skatterabatter stimulera till en minskning av avgasutsläppen i den befintliga fordonsparken".

Det står umiddelbart lidt uklart, hvad man mener med "skatterabatter". Hvis det er en udbygning af den danske ordning, hvor blyfri benzin pålægges en lavere afgift end normale benzinprodukter, kan Erhvervsrådet ikke have noget her imod.

København, den 6. oktober 1987

P. r. v.

Svend-Erik Nielsen

Danmarks Naturfredningsforening:

Forslaget er blevet drøftet i foreningens forureningsudvalg. Foreningen støtter forslaget. Men foreningen er umiddelbart betænkelig ved indførelse af en "Miljöskyddsafgift". Foreningen må nemlig karakterisere denne som en forureningsafgift, altså et beløb, som f. eks. en virksomhed skal betale mod at få lov til at forurene. Dette princip kan foreningen ikke gå ind for.

Principielt mener foreningen, at forureningsproblemerne bør løses ved kilden, ved at man, så langt det overhovedet er muligt, undgår at forurene, det kan f. eks. være ved valg af bedst mulig eller anden teknologi, evt. ved at undlade en given produktion. Ved at betale forureningsafgifter – hvis noget sådant kom på tale – ville det kunne tages til udtryk for, at der var sket eller ville ske en forurening og muligvis også uoprettelige skader på miljøet. Foreningen mener, at kravene til om og i givet fald hvor meget der må forurenes, må stilles inden den forurenende virksomhed sættes igang. Der må ikke gives tilladelser til forurening mod at betale afgifter herfor.

København, den 8. oktober 1987

P. f. v.

Allan Andersen

Mellemfølgelig Samvirke:

Der var enighed om, at meddele rådet styrelsens anbefaling af at der lægges større vægt på miljøproblemer og miljøhensyn i udviklingsbistanden, men dette er efter MS' opfattelse dog ikke ensbetydende med en særlig støtte til en markedsøkonomisk udvikling. Det afgørende er støtte til en udvikling, hvor lokalbefolkningen inddrages og engageres i miljøbevarelse og bæredygtig udvikling.

For så vidt angår spørgsmålet om miljøbeskyttelsesafgifter/miljøskadeafgifter havde styrelsen den kommentar, at de nordiske bistandsorganisationer i deres "Terms of reference" for private virksomheders deltagelse i det internationale udviklingsarbejde bør inkludere miljøkrav og – sanktioner ved overtrædelser.

København, den 21. december 1987

Mellemfølgelig Samvirke

Claus Bornemann

Generalsekretær

Finland

Utrikesministeriet¹:

Ministeriet konstaterar att Finland som komplement till konventionen om långväga luftföroreningar år 1985 undertecknade ett protokoll om en begränsning av svavelutsläpp, vars bestämmelser på internationell nivå trädde i kraft den 2 september 1987. Ytterligare är Finland aktivt med om att utreda kväveoxiders och kolvätens inverkan på miljön samt deltar även i förberedelserna för ett internationellt avtal som syftar till en begränsning av kväveoxidutsläppen.

Vad beträffar en begränsning av freonutsläppen har Finland undertecknat en internationell konvention om skyddandet av atmosfärens ozonlager samt ett protokoll om ovannämnda avtals tillämpning, vilket skedde i Montreal den 16 september 1987.

Vid ministeriet överlägges som bäst på vilket sätt och i vilken omfattning utvecklingshjälp kan inriktas på lösandet av miljöproblem.

Insatserna i de övriga nordiska länderna har varit identiska på det internationella miljöskyddsområdet.

Helsingfors den 15 oktober 1987

Utrikesministeriet

Matti Kahiluoto

Avdelningschef

Risto Rautiainen

Legationsråd

Finansministeriet:

I förslaget ingår en punkt enligt vilken en minskning av avgaserna i existerande fordon borde stimuleras med skatterabatter. Enligt finansministeriets uppfattning kommer den för närvarande redan existerande fordonsparken fram till senare hälften av 1990-talet att ha en central ställning då det gäller utsläpp inom vägtrafiken. Detta beror på att antalet nya personbilar som årligen registreras t.ex. i Finland utgör mindre än 10 procent av hela personbilsparcken och att antalet gamla personbilar som tas ur trafik är ca hälften av antalet nya personbilar. Förnyelsen av fordonsparcken är inte heller väsentligt snabbare i andra fordonsgrupper.

Fordonstekniska metoder, med vilka man kunde inverka på nivån för utsläppen från fordon som redan tagits i bruk, existerar inte. Endast

¹ Yttrandet översatt från finska.

mängden blyutsläpp kunde minskas genom en övergång till användning av blyfri bensin i de fordon där detta är möjligt. Av den finska fordonsparken kunde ca 25 procent dvs. ca 400 000 personbilar använda blyfri bensin. Mängden blyutsläpp är dock inte enligt den nuvarande uppfattningen en central faktor när man talar om miljöolägenheterna av vägtrafiken. Miljöverkningarna av de ämnen som använts för att höja oktantalet för blyfri bensin håller dessutom först på att bli föremål för undersökningar.

Enligt finansministeriets uppfattning kan således inte mängden utsläpp från den redan existerande fordonsparken påverkas genom skatterabatter. Däremot kunde man t. ex. genom att höja bränsleaccisen sänka åtminstone personbilarnas körkilometrar och samtidigt mängden utsläpp.

Om det anses att initiativet syftar till åtgärder som skall inriktas på nya fordon kunde också skatterabatter påverka utvecklingen av fordonens utsläppsnivå. T. ex. genom i Sverige och Norge har under en övergångsperiod innan de strängare, obligatoriska gränserna för utsläpp träder i kraft, genomförts en sänkning av bilskatten på sådana personbilar som redan uppfyller dessa bestämmelser. I Sverige har samtidigt bilskatten på andra bilar höjts.

I Finland har det tills vidare inte fattats något beslut om när och i vilken form de nya bestämmelserna om avgasutsläpp för personbilar tas i bruk. Enligt finansministeriets uppfattning innebär ett ikraftträdandet av sådana obligatoriska bestämmelser för alla nya bilar en väsentligt mera betydande åtgärd med tanke på miljöskyddsmålen än de åtgärder som grundar sig på skatterabatter och konsumenternas frivillighet. Finansministeriet anser således att miljöskyddsmålets vikt i första hand förutsätter som gäller allmänna gränser för utsläpp och som skall gälla andra fordon än personbilar. På grund av att skatterabatterna jämfört med detta har ringa betydelse bör denna metod anses sekundär och helt onödig eller efter en övergångsperiod.

Finansministeriet konstaterar också helt allmänt att beskattningsåtgärder utgör enbart en sektor av de metoder som kan användas vid miljöskyddet. Om målet är miljöskyddsnormer som skall iakttas i Norden och så omfattande som möjligt också utanför Norden, kan eventuellt andra än beskattningsmetoder, bl. a. beroende på olikheterna i beskattningssystem, vara bättre då det gäller att uppnå ifrågavarande mål.

Helsingfors i oktober 1987

Erkki Liikanen
Finansminister

Teemu Hiltunen
Statssekreterare

Miljöministeriet:

Allmänt

Medlemsförslag nr A 809/s innehåller många beaktansvärda tankar om hur det nordiska miljövårdssamarbetet kunde utvecklas. Nordiska ministerrådet bereder som bäst ett samarbetsprogram för miljövårdsområdet vari de framförda synpunkterna kommer att ägnas särskild uppmärksamhet.

Förslaget visar att informationen från den nordiska ämbetsmannakommittén för miljövårdsfrågor och dess arbetsgrupper samt från de nordiska myndigheterna inte når fram till dem som den är avsedd för. Den nordiska arbetsgruppen för luftvård har nyligen diskuterat bland annat denna fråga vid ett möte och beslutat vidta åtgärder för att förbättra situationen.

Samtliga nordiska länder är medvetna om den ökade betydelsen av de internationella miljövårdsproblemen. De nordiska länderna har därför varit särskilt aktiva såväl i FN:s miljövårdsprogram UNEP som i FN:s ekonomiska kommission för Europa, ECE. Därutöver har Finland tillsammans med de övriga nordiska länderna vid uppföljningen av den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen (ESSK) i Wien tagit initiativ till ett expertmöte på miljövårdsområdet inom ramen för ESSK.

I september 1987 undertecknades i Montreal i Kanada ett internationellt protokoll om skydd av atmosfärens ozonlager. De nordiska länderna medverkade aktivt till att detta kom till stånd. Avtalet begränsar användningen av klorfluorkarboner (CFC, så kallade freoner).

De nordiska länderna har dessutom bl. a. i UNEP och i organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling, OECD, stött åtgärder för att miljövårdssynpunkter bättre än för närvarande skall beaktas i utvecklings-samarbetet. Nordiska ministerrådets ämbetsmannakommitté för utvecklings-samarbetsfrågor har inrättat en arbetsgrupp för miljö och utveckling, som verkat som kontaktorgan i dessa frågor.

Skyddet av den marina miljön

I utredningen om den marina miljön i Östersjön åren 1980–85 (First Periodic Assessment) konstateras, att en viss positiv utveckling kan skönjas. De effektiva åtgärder som Östersjöländerna vidtagit för att genomföra Helsingforskommissionens rekommendationer har exempelvis minskat DDT-halten i fisk och fåglar. Minskade PCB-utsläpp återspeglas av att strömningen uppvisar sänkta PCB-halter i norra och centrala Östersjön. I näringskedjan har detta även resulterat i lägre PCB-halter hos sälarna, vilket kan ha bidragit till den partiella uppgången i sälstammen.

De relativt små halter av tungmetaller som konstaterats i öppna havet visar att den metallbelastning som människan åstadkommit inte är av alarmerande storleksklass. Även till detta torde Helsingforskommissionens många rekommendationer ha bidragit genom att metallbelastningen har minskat.

Övervakningen av att bestämmelserna och anvisningarna om oljeutsläpp i havet efterlevs bör ännu effektiveras, likaså övervakningen av den apparatur som finns ombord på fartygen. Detta gäller oavsett att några mer betydande oljeskador inte under perioden 1980–85 kan påvisas i organismerna. De nordiska länderna borde gemensamt gå in för att fartygens konstruktion ändras på ett sätt som minimerar oljeolyckor både rent allmänt och i synnerhet vintertid. Finland har tagit initiativ i denna riktning i Helsingforskommissionen och även börjat reda ut vilka åtgärder som kan tillgripas i Finland.

Vad sjötransport av kemikalier beträffar brådskar det med utvecklandet av säkerhetsanordningarna, bekämpningsutrustningen och bekämpningsproceduren ombord. Detta är det bästa sättet att minska risken för kemikalieolyckor.

Det mest oroande med tanke på skyddet av den marina miljön är att halten av närsalter ökat kraftigt i Östersjön. Helsingforskommissionen har också beslutat effektivera åtgärderna för att minska den belastning som kommer från land. Vissa rekommendationer om begränsning av användningen av syreförbrukande ämnen och närsalter i samhällen och i lantbruket har redan godkänts. Som bäst bereds striktare rekommendationer om utsläpp av avloppsvatten från industrin samt från samhällen och från lantbruket.

Behandlingen av avloppsvattnen måste ytterligare utredas för att avlägsnande av kväve skall kunna inledas. Finland har inlett en förundersökning som kostar inemot två miljoner mark och gäller kostnader för kvävereduktion i processteknik och för utvecklingen av alternativa metoder. En doktorsavhandling om kvävereduktion är under arbete. Finland förbereder sig på detta sätt för vattenmyndigheternas kommande beslut om kvävereduktion, vilka torde kunna föreligga om några år.

Helsingforskommissionens program för övervakning av Östersjöns tillstånd som kompletteras med de olika kuststaternas undersökningar är numera rätt täckande. Men det behövs fortfarande annu tillförlitligare och bättre jämförbara uppgifter om belastningen, dessutom uppgifter om hur belastningen verkar. Finlands Akademi finansierar en undersökning om hur näringsämnen verkar och vilket deras omlopp i den marina miljön är.

Oavsett att Helsingforskommissionen har ordnat och kommer att ordna seminarier och expertmöten speciellt om kommunalt avloppsvatten kunde det på basis av det anförda vara nyttigt att sammanställa de nordiska ländernas erfarenheter av hur utsläppen påverkar den marina miljön. Några kompletterande undersökningar krävs knappast eftersom de redan pågående undersökningarna framför allt i Finland och i Sverige kommer att innehålla uppgifter som förslår som beslutsunderlag.

Nordiska ministerrådet bereder som bäst ett åtgärdsprogram för skydd av den marina miljön, där de ovan anförda synpunkterna kommer att beaktas.

Luftvård

Vad luftvården beträffar är det internationella samarbetet livligt både mellan de nordiska länderna och i övriga fora. De nordiska länderna anslår betydande resurser till luftvård och luftundersökningar.

Det nordiska samarbetet kring försurningsforskningen är livligt och bör även framledes stärkas.

Miljövårdens lagstiftning och miljövårdsavgifter

De flesta slagen av miljöskadlig verksamhet regleras i Finland genom begränsningar och förpliktelser som bygger på ett tillstånds- eller anmälningsförfarande. På basis av lagstiftningen är det i många fall ovillkorligen förbjudet att förorsaka avsevärd skada eller olägenhet. Smärre olägenheter kan tillåtas om det inte tekniskt eller till skäligena kostnader är möjligt att förebygga dem.

Också framgent är det skäl att i Finland huvudsakligen bygga styrningen av miljöskadlig verksamhet på förpliktelser; miljöskyddsavgifter torde inte kunna tillgripas som det främsta styrningsmedlet.

Det i medlemsförslaget nämnda priset för "överutsläpp" verkar inte att harmoniera med rådande praxis i Finland. Om man inrättar ett sådant betalningssystem kan det nämligen verka som om man mot betalning kunde få ägna sig åt verksamhet som eljest är förbjuden. Så skulle det ju gå om brott mot förpliktelserna inte skulle leda till juridiska påföljder utan till betalning av en avgift.

Oavsett detta är tanken på en miljöskyddsavgift värd prövning och undersökning. Systemet bör dock i allmänhet tillämpas i fråga om lovliga utsläpp. Även om en verksamhet ligger inom ramen för de gällande bestämmelserna förorsakar den i allmänhet olägenheter, av vilka bara en del faller inom ramen för ersättningskyldigheten. De olägenheter och skador som inte blir ersatta kunde utgöra grunden för en ny miljöskyddsavgift. Också i detta system borde företagens kostnader ställas i relation till de miljöverkningar utsläppen har, så som medlemsförslaget anger.

Inom avfallshanteringen kan användningen av avgifter väl komma i fråga. Avgifterna kunde bäras upp för råmaterial eller färdiga produkter, och de inflytna medlen kunde användas till kostnaderna för återinsamling, transport och behandling av det avfall som uppstår av råmaterialet eller produkten efter användningen (utnyttjande av avgiftslagstiftningen). Kostnadsansvaret skulle sålunda föras över till producenter och importörer. För närvarande är det den slutliga konsumenten som bär kostnadsansvaret oavsett att han oftast inte är villig att ta på sig ansvaret för vederbörlig hantering (återvinning) av det han slänger (avfallet) eller för att det returneras, inte heller för kostnaderna.

Även inom avgiftssystemet skulle det kostnadsansvar som åläggs producenten eller importören i sista hand komma att ligga hos konsumenten i form av högre pris för produkten. Efter det att konsumenten slänger

produkten skulle han inte längre ha att betala nya kostnader för avfallshandlingen. I Finland har avgiftssystemet tillämpats på oljeavfall (lagen om oljeavfallsavgifter trädde i kraft 1.1.1987). Systemet kunde omedelbart tillämpas på skrotbilar, ackumulatorer som tagits ur bruk, gamla bilringar och avfall som innehåller tungmetaller.

Finland har ett gängse avgiftssystem inom miljövärden som det kan vara skäl att presentera i detta sammanhang. Inom vattenvården kan vattenrätterna inom ramen för tillståndssystemet förplikta företagen att årligen erlägga en vattenvårdsavgift till staten, som enligt lag används till att täcka de kostnader som vattenvårdsåtgärderna förorsakar. Avgiften har dock inte något nära samband med utsläppsmängden eller utsläppens miljöverknningar.

En kommitté i Finland utreder som bäst bl. a. möjligheterna att öka den ekonomiska styrningen av miljövärden. Kommitténs bedömning av hur användbara exempelvis miljöskyddsavgifter är torde föreligga år 1989. En annan kommitté utarbetar förslag om hur tillstånds- och anmälningsförfarandet inom miljövärden kan utvecklas.

Konklusion

Miljöministeriet anser att även de övriga initiativen i medlemsförslaget är beaktansvärda. Myndigheterna i Finland arbetar för att de beaktas i det nya nordiska samarbetsprogrammet på miljövårdsområdet, och de problem som tas upp i medlemsförslaget kommer också att tas upp i den finska regeringens miljövårdsplaner och miljövårdsverksamhet.

Helsingfors den 2 november 1987

Olli Ojala

Avdelningschef, överdirektör

Peter von Boguslawsky

Planerare

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen konstaterar att trots att omfattande åtgärder har vidtagits för att reducera utsläpp av föroreningar såväl internationellt som nationellt i Norden har miljöproblemen blivit stora och tenderar att öka. Ytterligare åtgärder bör vidtagas.

Alla de förslag till miljöförbättrande åtgärder som framförs i medlemsförslaget är därför enligt landskapsstyrelsens åsikt angelägna och omfattas.

Mariehamn den 23 oktober 1987

Gunnevi Nordman

Vicelanträd

Carl Stora

Fiskeriintendent

Island

Islands udenrigsministerium (Utanrikisráduneytið) har i skrivelse den 8 oktober 1987 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Finansministeriet (Fjármálaráduneytið) har i skrivelse den 18 september 1987 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Norge

Finans- og tolldepartementet:

I medlemsförslaget pekas det på att ett godt miljø er en vesentlig forutsetning for et rikt menneskelig liv og at vår innsats for å verne miljøet er en viktig del av vårt ansvar overfor kommende generasjoner. Nordisk Råd fremmer en rekke forslag om tiltak for et bedre miljø. En foreslår at det settes i gang et langsiktig FoU-prosjekt om skogsskadene og metoder for å forebygge dem, og at en ved ulike virkemidler søker å stimulere til økt rensning av røkutslipp. Videre anbefales det å undersøke mulighetene for å innføre miljøvernlovgivning, og gjennom skatterabatter stimulere til en minskning av avgassutslipp. Det foreslås også å harmonisere regler for begrensnig av freonutslippet, og å samholde de nordiske erfaringer av virkningen på havet av næringstilførsel og utslipp av kjemiske substanser. Nordisk Råd oppfordrer de nordiske regjeringer i internasjonale fora å arbeide for mer vidtrekkende avtaler når det gjelder grenseoverskridende luftforurensning, og i større grad innrette utviklingshjelpen på å løse miljøproblemer i den tredje verden.

FN-kommisjonen for miljø og utvikling ledet av Gro Harlem Brundtland skilte mellom miljøproblemer som en del av menneskelig trivsel og miljøproblemer knyttet til mulighetene for å overleve. Miljøproblemer i de fattige landene ble knyttet til begrepet "bærekraftig utvikling". I dette ligger det at fattigdom er en viktig årsak til og en virkning av verdens

miljøproblemer. Kommisjonen slo fast at økonomisk vekst i de fattige land er en forutsetning for å løse fattigdomsproblemene.

Skillet mellom miljø som trivsel og miljøspørsmål knyttet til det å overleve er en nyttig inndeling. Utkastet fra Nordisk Råd er i stor grad knyttet til miljøet som en del av menneskenes trivsel.

Det blir i forslaget tatt til orde for å gi skattelette for bilbruk som benytter spesielt utslippsreducerende utstyr eller blyfri bensin. Det er fra statens side satt i gang forskjellige tiltak for å stimulere til slik bruk. Prinsippet om at forurensere skal betale er viktig. Det er således lagt avgift på bl. a. engangsemballasje til øl og mineralvann, svovelholdig mineralolje til forbrenning m. v. Det er også foreslått i skatte- og avgiftsproposisjonen for 1988 flere nye avgifter som vil ivareta dette prinsippet, så som avgift på engangsflasker fra Vinmonopolet, avgift på smøreolje og avgift på miljøfarlige småbatterier.

Når det gjelder hva staten gjør m. h. t. bil- og bensinavgifter for å redusere forurensningen kan det opplyses følgende:

1. I 1986 ble det innført en differensiering av bensinavgiften mellom blyholdig og blyfri bensin med lavere sats for sistnevnte kvalitet. Hensikten var da å vri forbruket over mot blyfri bensin. Avgiftsforskjellen er i 1987 22 øre pr. liter, og er i skatte- og avgiftsproposisjonen for 1988 foreslått økt til 32 øre pr. liter.

2. Ved stortingvedtak av 27. mai 1987 ble det innført avgiftsfritak for merkostnadene på nye bensindrevne personbiler som oppfyller skjerpede krav til avgassutslipp. Dette ble ansett som et nødvendig tiltak for å bedre luftkvaliteten. Avgiftsfritaket er i 1987 totalt kr 7 200,- for personbiler og kr 2 760,- for personbiler som blir registrert på løyveinnehaveren som drosje eller for transport av funksjonshemmede. Satsene foreslås økt med 5 pst. i 1988.

Vrakpant på person- og varebiler og kombinerte biler med totalvekt under 3 500 kg tilbakebetales med kr 1 000,- ved innlevering til godkjent oppsamlingsplass. Vrakpantavgiften på slike kjøretøy ble innført i 1978. Avgiften ble begrunnet ut fra ressurs hensyn og for å hindre forsøpling.

Engangsavgiften på personbiler beregnes på grunnlag av bilens verdi og vekt. Fra og med 1982 er det foretatt en gradvis omlegging av de forskjellige verdi- og vektsatser slik at kjøretøyets vekt får stadig større betydning. Dette er gjort for å dempe den prisøkende effekt av avgiften på utstyr som gir sikrere, mer miljøvennlige og mindre energi- og ressurskrevende biler. Slikt utstyr veier som regel lite, men kan være relativt kostbart. For 1988 er det foreslått ytterligere et nytt trinn i denne omleggingen.

En har ingen innvendinger mot samordning av miljøpolitikken i de tilfeller hvor forurensningen selv ikke kjenner landegrensene, men vil påpeke at de nordiske land strir med miljøproblemer av tildels ulik art og det er ulik grad av hvor alvorlige problemene er i de ulike land.

De tiltak som ønskes satt inn på spesielle satsningsområder og som vil få konsekvenser for den norske miljøvernforvaltning må dekket innenfor de til enhver tid gjeldende budsjettammer.

Oslo, 2. november 1987

Etter fullmakt

Odd Solbraa

Frode Karlsen

Sverige

Riksskatteverket (RSV):

RSV begränsar sitt yttrande till att avse frågorna om skatterabatter och miljöskyddsavgifter.

Skatterabatter

Rådet har föreslagit att en minskning av avgasutsläppen i den befintliga fordonsparken, genom användning av avgasrenade bilar och blyfri bensin, bör kunna stimuleras med skatterabatter som står i proportion till den genomförda förbättringen.

För närvarande finns olika skattesatser för blyfri bensin och annan bensin, 2 § lagen (1961: 372) om bensinskatt. Vidare finns under en övergångstid regler om lägre skatt för personbilar med katalytisk avgasrening i lagen (1978: 69) om försäljningsskatt på motorfordon. Den typ av differentierade skattesatser som tillämpas ifråga om bensinskatt och försäljningsskatt är enligt RSV möjliga att administrera, även om man självfallet måste räkna med vissa administrativa merkostnader. Vad gäller andra fordon som inte kan köras på blyfri bensin, torde det enligt RSVs mening knappast vara praktiskt genomförbart att använda skattesystemet som styrmedel för att t. ex. öka benägenheten att montera utrustning för förbättrad avgasrening på fordon. Här bör man söka andra styrmedel, t. ex. olika bidragsformer.

I yttrandet över bilavgaskommitténs betänkande (SOU 1983: 27, 28), *Bilar och renare luft*, har RSV lämnat synpunkter i detta ämne. Yttrandet bifogas för kännedom (*se Bihang 1*).

Miljöskyddsavgifter

RSV har i yttrande denna dag över betänkandet (SOU 1987: 15) *Miljöskadefond* lämnat synpunkter beträffande ett förslag om införande av avgift på vissa miljöfarliga utsläpp. Eftersom samma synpunkter som

framförts i det yttrandet kan läggas på den av rådet föreslagna miljöskyddsavgiften, finner RSV det lämpligt att i denna del hänvisa till detta yttrande. Yttrandet bifogas (*se Bihang 2*).

RSV vill även påpeka att verket tidigare i fråga om förslag att införa pålagor av skilda slag uttalat att en ny punktskatt inte bör införas om inte skatteintäkterna kan beräknas uppgå till minst 100 miljoner kronor per år. Ett införande av från intäktssynpunkt små skatter får också anses innebära ett avsteg från principen att förenkla beskattningen. En mångfald av sådana punktskatter gör vidare att skatteområdet blir svåröverskådligt.

Om nya skatter införs, är det enligt RSVs mening viktigt att inse att skattereglerna måste vara enkla. Av detta följer att man inte skall försöka uppnå någon form av millimeterrättvisa eller detaljstyrning med hjälp av skatterna.

Ställningstagande

Sammanfattningsvis finner RSV det vara möjligt att använda beskattningen som styrmedel för en bättre miljö om ovan anförda skatteadministrativa synpunkter beaktas. Det är dock enligt verkets mening viktigt att lagstiftaren vid införandet av sådana nya regler förvissar sig om att dessa verkligen får avsedd styreffekt. Det torde ofta krävas betydande pålagor för att man skall få till stånd en märkbar styreffekt.

Solna den 30 september 1987

Mats Sjöstrand

Monica Lindvall-Falck

BIHANG 1

Riksskatteverkets yttrande över bilavgaskommitténs betänkande (SOU 1983: 27, 28), Bilar och renare luft

Vägtrafikskatten är beroende av fordonsslag, drivmedel, axelarrangemang och skattevikt. Antalet skatteklasser som fordonen fördelas på är för närvarande 37. Även från dessa klasser förekommer avvikelser. Inom varje skatteklass utgår skatten efter skattevikten. Skatteskalorna är indelade i 100-kg-intervall.

Fordonsskatten debiteras i förskott för skatteår eller skatteperiod. Debitering per skatteperiod görs när skatten för ett fordon överstiger 1 500 kr per år. Kilometerskatten debiteras alltid i efterhand för skatteperiod.

Vägtrafikskatten påförs av trafiksäkerhetsverket (TSV) genom automatisk databehandling. Länsstyrelsen kan enligt 23 § vägtrafikskattelagen (1973: 601), VSL, fastställa skatten om den påförts oriktigt. Länsstyrelsen har också hand om uppdatering av bilregistret, t. ex. i samband med ägarbyte och avställning. Avställningsinstitutet ger upphov till en stor mängd återbetalningar av fordonsskatt per år.

Av vad som nu sagts framgår att vägtrafikskattesystemet är komplicerat. På detta skatteområde – liksom på i stort sett alla andra – görs nu ansträngningar för att förenkla skattesystemet. Vägtrafikskatteutredningen har under flera år arbetat bl. a. med att åstadkomma förenklingar inom vägtrafikskattens område. Genom detta arbete har t. ex. antalet debiteringstillfällen för skatteperiod ändrats från fyra till tre både beträffande fordonsskatt och kilometerskatt liksom antalet avstämplingstillfällen för kilometerskattepliktiga fordon. Utredningens arbete fortgår.

De av bilavgaskommittén framlagda förslagen till ändringar av beskattningen komplicerar skattesystemet och strider därför mot det pågående förenklingsarbetet. Kompliceras systemet ytterligare medför detta – generellt sett – administrativa problem och problem med skattekontrollen samtidigt som kostnaderna ökar.

En sådan kraftig differentiering av fordonsskatten som kommittén föreslår, skulle dessutom strida mot de principer som – enligt 1979 års trafikpolitiska beslut – skall ligga till grund för bestämmande av skattesatserna.

Differentieringen av fordonsskatten för personbilar samt lätta lastbilar och bussar

Bilavgaskommittén har bl. a. föreslagit att fordonsskatten för personbilar samt lätta lastbilar och bussar av 1988 års modell eller senare skall differentieras med hänsyn till vilken avgasklass fordonet skall hänföras till (se SOU 1983: 27 sid. 292, 323 och 327). Eftersom det i fråga om fordonsskatt nu finns två skatteklasser för personbilar, två för bussar och fem för lastbilar skulle utredningens förslag medföra att antalet skatteklasser ökade med 18. Även om skatten påförs automatiskt skulle en sådan ytterligare differentiering försvåra administrationen och skattekontrollen, innebära stora risker för feldebiteringar och – inte minst – skapa problem för fordonsägarna.

För fordon i avgasklass A föreslås sänkning av den årliga fordonsskatten med 250 kr. för fordon i avgasklass C föreslås höjningar. Storleken av dessa höjningar torde bli beroende av hur många fordon som hänförs till avgasklass A. Kommittén föreslår också att fordonsskatten skall höjas för samtliga avgasklasser när skillnaden i fordonsskatt mellan avgasklass A och C uppgår till 500 kr. Kommittén har inte beskrivit hur fordonsskatten för fordon i avgasklass C skall höjas när antalet fordon i avgasklass A ökar. Höjningarna torde inte kunna göras samtidigt med debiteringen av de sänkta skatterna. Man skulle först få undersöka hur många fordon som får sänkning av fordonsskatten. Med ledning av dessa uppgifter skulle sedan förslag om skattehöjningarna läggas fram. Enligt RSVs mening skulle den föreslagna ordningen vara svår att genomföra i praktiken.

Om man sänker fordonsskatten för bilar i avgasklass A med 250 kr skulle de personbilar, bussar och lastbilar som har den lägsta skatten få en fordonsskatt av 30 kr per år. Samtidigt debiteras registerhållningsavgift som för närvarande är 40 kr per år. Det torde inte vara rationellt att debitera så låga belopp om man beaktar kostnaderna för skattepostförskott, kontrollmärke, databehandling, postbehandling m. m. För personbilar som hör hemma i stödområdena 5 eller 6 är fordonsskatten ännu lägre, i de lägsta skattevikterna 160 och 235 per år, dvs. lägre än den föreslagna nedsättningen. I förslaget sägs inte med vilka belopp nedsättningen skall göras i sådana fall.

Kommittén har också föreslagit att bilar som hänförs till t. ex. avgasklass A inte får behålla den lägre fordonsskatten efter fem år om de inte vid kontroll visas uppfylla kraven. Denna regel skulle innebära ytterligare förändringar av fordonsskatten.

Ändringar av skattesatserna föranleder alltid administrativa problem och kostnader bl. a. genom att tilläggsdebiteringar eller utbetalningar av överskjutande skatt måste göras. Länsstyrelserna får också merarbete i samband med skatteändringar. Med anledning bl. a. härav är det olämpligt att fordonsskatten ändras för ofta.

Kommittén har föreslagit att bl. a. förändringarna av den årliga fordonsskatten bör värdesäkras med hänsyn till inflationen. Hur detta skulle gå till har inte närmare redovisats. RSV anser det inte möjligt att kontinuerligt göra förändringar av fordonsskatten med hänsyn till inflationen. Även om sådana förändringar skulle göras endast en gång om året skulle det enligt vad som nyss sagts förorsaka stora problem för myndigheterna och fordonägarna. Till en del beror dessa problem på systemet med s. k. rullande uppbörd av vägtrafikskatt (dvs. uppbördsmanaderna bestäms av slutsiffran i fordonets registreringsnummer). RSV anser därför att den föreslagna värdesäkring med hänsyn till inflationen inte bör genomföras. Justeringar av skattesatserna bör i stället göras mera sällan och då med beaktande av det totala uttaget av skatt på motorfordon (t. ex. fordonsskatt, kilometerskatt och bensinskatt).

Ett ytterligare problem med den föreslagna differentieringen av fordonsskatten är kontrollen av avgasutsläppen. Om avgaserna bara innehåller en tiondels gram per km för mycket av ett enda ämne skulle det enligt förslaget innebära att fordonet vid den femåriga kontrollen hänförs till en lägre avgasklass och fordonsskatt tas ut efter en högre skattesats. Detta kan medföra att vissa tillsatser blandas i drivmedlet eller åtgärder vidtas med motorn så att avgaserna vid kontrollen uppfyller avgaskraven men att den efter kontrollen återställs i ett skick som är fördelaktigt för driften men inte uppfyller avgaskraven.

Mot bakgrund av vad som ovan sagts avstyrker RSV bestämt en differentiering av fordonsskatten. Tvärtom bör, enligt RSVs mening, inriktningen vara att fordonsskatten schabloniseras genom att antalet skatte- och viktklasser minskas. Den nuvarande ordningen ger intryck av stor precision i fördelningen av skattebördan mellan olika fordonstyper, medan i själva verket schablonmässiga beräkningar ligger till grund för beskattningen.

Differentiering av fordonsskatten och kilometerskatten för tunga fordon

Kommittén har även övervägt differentiering av försäljningsskatten (se följande avsnitt), kilometerskatten eller fordonsskatten för fordon över 3 500 kg totalvikt (sid. 298) men har inte lämnat något annat förslag än att frågan bör utredas. De invändningar som RSV gjort mot förslaget till differentiering av fordonsskatten för lätta bilar gäller även för tunga fordon.

Kilometerskatten ersatte skatten på bränslen. Den tas alltså i första hand ut för dieseldrivna bilar. Den kan sägas närmast motsvara besinskat- ten på bensindrivna fordon. Kommittén föreslår sänkning av skatten på blyfri bensin för att kompensera för det högre priset och på så sätt stimulera användningen av blyfri bensin. Några sådana motiv för sänkning av kilometerskatten finns inte.

Om kilometerskatten skulle differentieras skulle det innebära ändringar av skattesatserna. Att ändra kilometerskatten skulle kräva minst lika stora administrativa insatser som att ändra fordonsskatten. Även differentiering av kilometerskatten skulle innebära utökning av antalet skatteklasser.

Av i huvudsak samma skäl som RSV anför i fråga om differentieringen av fordonsskatten för lätta bilar avstyrker RSV en differentiering av kilometerskatten för tunga fordon enligt de överväganden kommittén gjort. Någon vidare utredning om differentiering av skatterna för tunga fordon, som kommittén föreslagit, anser RSV inte påkallad.

Differentiering av försäljningsskatten

Kommittén föreslår att försäljningsskatten för personbilar, bussar och lastbilar med totalvikt av högst 3 500 kg som uppfyller avgaskraven för avgasklass A sänks med 1 500 kr (sid. 291). För avgasklass B föreslås oförändrad försäljningsskatt. För avgasklass C har försäljningsskattens storlek inte nämnts. En förutsättning för nedsättning torde vara att fordonet vid besiktning hos AB Svensk bilprovning godkänts med sådan avgasreningsapparat att USA-83-kraven uppfylls.

Lastbilar med annat karosseri än skåp, t. ex. flak, och lastbilar och bussar med totalvikt över 3 000 kg är inte skattepliktiga till försäljningsskatt enligt 4 § lagen (1978:69) om försäljningsskatt på motorfordon (LFM). Dessutom återbetalas enligt 13 § LFM årligen till 1 500–2 000 handikappade, som befriats från skatteplikt enligt 40 § första stycket VSL, i vissa fall ett belopp som motsvarar försäljningsskatten på motorfordon. Det bör dock påpekas att RSV har tillstyrkt bilstödskommitténs förslag (SOU 1982:44) att slopa de skatteanknutna stödformerna, bl. a. återbetalning enligt 13 § i LFM.

För de nu nämnda fordonen kan alltså försäljningsskatten inte användas som styrmedel för att kompensera för de ökade komponentkostnaderna på det sätt som kommittén har avsett (sid. 291). Försäljningsskatten kan inte heller användas som styrmedel i de fall som kommittén har övervägt på sid. 298 i fråga om tyngre fordon.

Skattskyldig till försäljningsskatt är i regel tillverkare eller importör (generalagent). Om ett avgasreningsaggregat sätts in i ett fordon av den som sedan köper fordonet torde han således inte komma i åtnjutande av skattesänkningen.

På grund av det sagda anser RSV att en differentiering av försäljningsskatten är mindre lämplig.

Differentiering av skatten på bensin

Några skattetekniska hinder för att införa en lägre skatt för blyfri bensin kan inte förutses. Differentierad skatt medför dock alltid ett visst merarbete vid skattekontrollen.

I detta sammanhang vill RSV påpeka, att i den mån det förekommer att bensin av mediumkvalitet framställs på depå genom blandning av blyfri regularbensin och premiumbensin (0,15 g bly per l), kommer hela volymen mediumbensin att beskattas efter den högre skattesatsen eftersom skattskyldigheten inträder först när bensinen levereras till bensinstation.

Avgasreningskrav och avgasklasser

På sid. 286 och 287 sägs att avgaskraven är förenade med hållbarhetskrav eller försämringsfaktorer vilket innebär att en viss marginal måste

hållas till gränsvärdena vid prov med nya men inkörda bilar. Några regler om försämringsfaktorer har dock inte angetts i förslaget till avgasklasser (sid. 327). Enligt RSVs mening skulle det dock bli nödvändigt att reglera indelningen i avgasklasser med hänsyn till försämringsfaktorer särskilt om dessa skall användas som underlag för beräkning av fordonsskatten. Att reglera detta skulle bli komplicerat.

På sid. 321 anges bl. a. att fordonsskatten differentieras fr. o. m den 1 juli 1987. I förslaget till ändrat innehåll i VSL på sid. 323 anges bl. a. att fr. o. m. den 1 juli 1987 införs tre olika skattetabeller för avgasklasserna A, B och C. De föreslagna övergångsbestämmelserna till förordningen om begränsning av luftföroreningar från motorfordon lyder (sid. 329).

I fråga om bilar av 1987 års modell eller äldre skall äldre bestämmelser fortfarande tillämpas.

Denna övergångsbestämmelse torde innebära att indelning i avgasklasser inte gäller bilar av 1987 års modell eller äldre. Det skulle i sin tur innebära att sådana fordon skulle få oförändrad fordonsskatt, dvs. att någon differentiering av fordonsskatten inte görs. Kommittén har inte kommenterat denna fråga.

Man synes inte heller ha föreslagit någon reglering av ett sådant fall att en bil av 1987 års modell eller äldre förses med avgasreningsaggregat som uppfyller kraven för avgasklass A.

Kommittén har inte berört frågan om avgasklasstillhörigheten även skall behållas om avgasreningsaggregatet tas bort ur fordonet under femårsperioden. I sådant fall borde fordonet registreringsbesiktigas och en högre fordonsskatt tas ut.

Avgasavgift

Kommittén föreslår vidare att en avgasavgift införs som kan tas ut för en "motorfamilj" som vid efterkontroll visas inte fylla de krav de certifierats efter (sid. 289). Även i förening med dispens föreslås avgasavgift tas ut (sid. 290).

Den föreslagna avgasavgiften är av sådan karaktär att den skulle få anses som en punktskatt. För sådana skatter är RSV beskattningsmyndighet och lagen (1959:92) om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning tillämplig. Härigenom finns regler för bl. a. skattebetalning och indrivning. RSV har tidigare i fråga om förslag till att införa pålagor av skilda slag uttalat att en ny punktskatt inte bör införas om inte intäkterna kan beräknas uppgå till minst 100 miljoner kr per år. Ett införande av från intäktsynpunkt små skatter innebär också ett avsteg från principen att förenkla skatteadministrationen.

Enligt RSVs mening är det inte lämpligt att ta ut skatt som bygger på stickprovsmässig efterkontroll och med undantagsregler av den typ som kommittén föreslagit.

RSV avstyrker förslaget att införa en avgasavgift.

Sammanfattning

Kommitténs förslag strider mot grundprinciperna för beräkning av vägtrafikskatt och går stick i stäv mot strävandena att förenkla skattesystemet. De styrmedel som kommittén har föreslagit försvårar administrationen och skattekontrollen samt kan vålla problem för fordonsägarna. De viktiga miljövårdsintressena bör tillgodoses med hjälp av andra styrmedel.

RSV avstyrker bestämt en differentiering av fordonsskatten för lätta fordon. RSV avstyrker också den differentiering av fordonsskatten och kilometerskatten för tunga fordon som kommittén har övervägt och finner det inte påkallat att ytterligare utreda den frågan. RSV anser vidare att en differentiering av försäljningsskatten på motorfordon är mindre lämplig samt avstyrker förslaget att införa avgasavgift. RSV motsätter sig däremot inte en differentiering av bensinskatten.

Stockholm den 6 december 1983

Lennart Nilsson

Hans E. Blomgren

BIHANG 2

Riksskatteverket yttrande över betänkande (SOU 1987: 15) Miljöskadefond

RSV begränsar sitt yttrande till att avse frågan om den föreslagna avgiften på vissa miljöfarliga utsläpp.

Skatt eller avgift?

Beträffande karaktären av den föreslagna pålagan anför RSV följande.

Föreskrifter om förhållandet mellan enskilda och det allmänna skall enligt 8 kap 3 § regeringsformen (1974: 152, RF) meddelas genom lag om det gäller åliggande för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i personliga eller enskilda förhållanden. Regeringen kan efter bemyndigande i lag utan hinder av den nämnda bestämmelsen i 3 § meddela vissa föreskrifter om annat än skatt (8 kap. 7 § RF).

För avgifter kan regeringen efter riksdagens bemyndigande meddela sådana föreskrifter som man på grund av undantagen i 3 § RF inte kan meddela i fråga om skatt. Bestämmelser om detta finns i 8 kap. 9 § RF.

Såsom RSV anført tidigare i ett flertal remissvar har departementschefen gjort uttalanden om skillnaden mellan skatt och avgift (prop. 1973: 90 med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning, s. 219–220). I propositionen uttalade departementschefen bl. a. följande.

Enligt min mening har man i allmänhet att göra med en avgift i RFs bemärkelse endast om ett specificerat vederlag utgår för den erlagda penning prestationen. Även i vissa andra fall får dock en penningpåläggning anses ha karaktär av avgift och inte av skatt. Ett sådant fall föreligger när penning prestationen tas ut endast i näringsregleringens syfte och i sin helhet tillförs näringsgrenen i fråga enligt särskilda regler. Kännetecknande för dessa fall är ofta att avgifterna och de däremot svarande utgifterna inte redovisas i statsbudgeten.

Utredningen föreslår att en avgift, uttryckt i s. k. avgiftsenheter (AE), tas ut på större utsläpp av vissa miljöfarliga ämnen. Inkomsten – inledningsvis cirka 50 milj. kr per år – föreslås användas till en av utredningen föreslagen miljöskadefond. Från fonden skall enligt utredningen ersättning kunna lämnas för person- eller sakskador som orsakats av miljöstörningar i de fall när skadestånd enligt miljöskadelagen (1985: 225) inte betalas eller

kan utgå till den skadelidande. Fondens medel skall också kunna bekosta sådana återställnings- eller saneringsåtgärder som är angelägna från miljöskyddssynpunkt.

Såvitt framgår skulle ingen del av intäkterna från avgiften återföras till dem som utövar den verksamhet som skall avgiftsbeläggas. Inte heller kan ett specificerat vederlag anses utgå för avgiften. Med hänsyn till det anförda torde den av utredningen föreslagna pålagan vara att anse som en skatt.

Nytt beskattningsförfarande

Om man utgår från att den föreslagna pålagan är att anse som skatt, uppkommer frågan om vilket beskattningsförfarande som skall tillämpas. Utredningen lägger fram ett förslag som inte anknyter till befintliga beskattningsförfaranden. Enligt RSVs mening är detta olämpligt. Bl. a. blir skatteområdet mer oöverblickbart för myndigheter och enskilda än vad som gäller idag. Detta går rakt emot vad som i övrigt gäller för skatteområdet, där regelsystemen alltmer närmar sig varandra. Enligt RSVs mening är den aktuella pålagan att anse som en punktskatt. Det är därför naturligt att anknyta beskattningsförfarandet direkt till vad som gäller för andra punktskatter. Lagen (1984: 151) om punktskatter och prisregleringsavgifter bör således göras tillämpligt på den aktuella pålagan.

Utredningen föreslår att statens naturvårdsverk skall vara avgiftsmyndighet för den föreslagna pålagan. Enligt RSVs mening är detta synnerligen tveksamt. Beskattning skall i största möjliga utsträckning utövas genom landets skatteförvaltning. Inom denna förvaltning finns den nödvändiga kompetensen för att handha beskattningsfrågor. Dessutom finns de nödvändiga administrativa systemen. Att administrera ytterligare en punktskatt inom skatteförvaltningen måste dra avsevärt mindre resurser än att bygga upp ny beskattningsadministration hos en annan myndighet.

Författningsförslaget

Mot bakgrund av vad som ovan anförts bl. a. om att pålagan torde vara att anse som en skatt och att bestämmelserna om pålagan bör anknyta till vad som gäller för andra punktskatter, anser RSV att författningsförslaget 24–31 §§ måste omarbetas och dessutom kompletteras på flera punkter. I lagförslaget saknas bl. a. reglering av väsentliga uppbördsfrågor. RSV deltar gärna i arbetet med en omarbetning av författningsförslaget.

Pålagan torde vara en i rörelsen avdragsgill kostnad. Detta bör klarläggas i lagtext. Vidare bör beskattningskonsekvenserna för den som erhållit ersättning från miljöskadefonden klargöras.

Sammanfattande synpunkter

RSV tar inte ställning i frågan om den föreslagna särskilda pålagan bör införas. Enligt RSVs mening torde en pålaga av diskuterat slag vara att anses som en skatt. Införs en sådan skatt bör beskattningsförfarandet direkt anknytas till vad som gäller i fråga om andra punktskatter. Skatten bör administreras inom skatteförvaltningen. Den föreslagna författningsmässiga regleringen av pålagan bör omarbetas och kompletteras.

Stockholm den 30 september 1987

Lennart Grufberg

Monica Lindvall-Falck

Statens naturvårdsverk:

Skatterabatter

Den 1 januari 1986 trädde förordningen om motorbensin (SFS 1985: 838) i kraft. Hädanefter får blyad regularbensin inte importeras till eller tillverkas i Sverige. Blyfri 95-oktanig bensin skulle införas successivt för att vara helt introducerad den 1 juli 1987. Skatten på blyfri bensin är 16 öre lägre per liter än på blyad. Under 1986 såldes ca 1,3 miljoner liter oblyad bensin, knappt 25 % av den totala bensinförsäljningen (enligt Riksskatteverkets beräkningar).

Den 1 februari 1986 trädde förordningen om ändring i bilavgaskungörelsen (SFS 1985: 1117) i kraft. Den innebär att skärpta avgasreningskrav för personbilar skall gälla obligatoriskt fr. o. m. 1989 års modeller. Kraven skulle kunna tillämpas frivilligt för 1987 och 1988 års modeller. Våren 1986 föreslog regeringen och accepterade riksdagen sänkt accis för bilar som redan från och med 1987 års modeller uppfyllde de skärpta avgaskraven. Bara den del som överstiger 5 200 kr skall betalas. Under första halvåret 1987 registrerades nästan 50 000 personbilar med katalytisk avgasrening, drygt 30 % av hela antalet nyregistrerade bilar (enligt Motorbranschen, aug 1987).

Naturvårdsverket anser att den här typen av skatterabatter kan användas i fler sammanhang som ett miljöpolitiskt medel. Olika ekonomiska styrmedel bör införlivas som *ett* vapen i miljövårdsarsenalen.

Miljöskyddsavgift

1981 infördes bestämmelser om en miljöskyddsavgift i miljöskyddslagen. Syftet var att minska eller eliminera de vinster ett företag gjort genom att bryta mot givna villkor. Det är koncessionsnämnden som efter ansökan från naturvårdsverket prövar om miljöskyddsavgift skall tas ut. För att så skall vara möjligt stadgar lagen att överträdelsen skall ha "medfört dels ekonomiska fördelar för den som utövar den miljöfarliga verksamheten, dels betydande störningar för omgivningen eller risk för sådana störningar".

Sedan 1981 har naturvårdsverket ansökt om miljöskyddsavgift fem gånger. Att det inte blivit flera beror på svårigheterna med det s. k. skaderekvisitet – att bevisa "betydande störningar för miljön eller risk för sådana störningar". I två fall har avgift dömts ut.

I en skrivelse till regeringen i april 1986 om ändring av reglerna om miljöskyddsavgift förespråkar naturvårdsverket ett sanktionssystem byggt på automatik och avkriminalisering. Det innebär att varje överutsläpp eller annan överträdelse automatiskt bör följas av en avgift. Frågan om överträdelsen har skadat miljön skall alltså anses vara utagerad genom tillståndsprovningen. Då avgjordes hur stora utsläpp miljön kunde tåla och alltså är varje överutsläpp definitionsmässigt till skada för miljön.

Kriteriet "ekonomisk fördel" kan säkerligen också undvaras. Det bör vara rimligt att utgå ifrån att ett företag alltid har ekonomisk fördel av att överträda miljöskyddslagen. Man spar pengar genom att inte installera föreskriven reningsutrustning, genom att genomföra åtgärder senare, genom att inte anslå den tid som behövs för att förhindra en överträdelse, osv. Och skulle det i något fall inte vara frågan om besparingar så blir ju skadan av ett överutsläpp vare sig mindre eller mera tillåten för det.

För att den nya miljöskyddsavgiften verkligen skall bli kännbar, har verket föreslagit att beloppet skall vara dubbelt så stort som den beräknade ekonomiska fördelen av överträdelsen. Detta skall gälla som grundregel; högre belopp kan tas ut vid svårare överträdelser och mindre belopp vid lindrigare. Avgiften skall börja tas ut så fort en överträdelse har kunnat konstateras och gälla fram till dess rättelse har skett.

Naturvårdsverket förespråkar således en ordning, där en kännbar ekonomisk sanktion drabbar varje överträdelse oavsett avsikt, vårdslöshet, ekonomisk vinning eller påvisbar skada. För att undvika mängder av småärenden bör dock ingen avgift tas ut, om överträdelsen kan anses som "ringa".

I juni 1987 ändrades bestämmelserna om miljöskyddsavgiften. Denna skall utgå om villkor e. d. har överträtts och om överträdelsen har medfört inte obetydliga ekonomiska fördelar för den som utövar den miljöfarliga verksamheten (SFS 1987: 397).

Biståndsarbete och miljö

Naturvårdsverket har nyligen i ett yttrande över Bistånd för bättre miljö i u-land (SOU 1987: 28) ställt sig bakom förslaget att de fyra preciserade delmålen för de svenska offentliga biståndsinsatserna kompletteras med ett femte om miljön.

Förorening av kustvatten och hav

När det gäller förorenade utsläpp i kustvatten och hav har naturvårdsverket på uppdrag av aktionsgruppen mot havsföroreningar utarbetat en Aktionsplan mot havsföroreningar, som överlämnades till regeringen i maj 1987. I aktionsplanen slås fast att de havsområden som omger Sverige är utsatta för allvarliga miljöhot och att långtgående föroreningsbegränsande åtgärder måste vidtas både nationellt och internationellt. Allra högst prioritet ges åtgärder för att begränsa tillförseln av stabila organiska ämnen samt växtnäringssämnen (kväve och fosfor). Viktigt är också att arbetet för att begränsa utsläppen av toxiska metaller och olja ges fortsatt hög prioritet.

I november 1986 beslöt Danmarks och Sveriges miljöministrar att ett gemensamt danskt-svenskt avtal om begränsning av föroreningen av Kattegatt skulle upprättas. Det avtal, som undertecknades i december 1986, har bl. a. resulterat i en rapport, "Kattegatt. Dansk-svensk utredning om

åtgärder mot föroreningar av Kattegatt" som gemensamt utarbetats av den danska miljöstyrelsen och det svenska naturvårdsverket.

Vidare har Nordiska ministerrådet beslutat att en nordisk aktionsplan mot havsföroreningar skall redovisas senast i mars 1989.

Förbränning av avfall

Genom beslut den 9 maj 1985 uppdrog regeringen åt statens energiverk och statens naturvårdsverk att utreda energitekniska förutsättningar och utsläppskrav som bör gälla vid förbränning av avfall. Rapporten "Energi ur avfall" överlämnades till regeringen i juni 1986. I rapporten hävdas att det är möjligt att väsentligt reducera utsläppen av föroreningar från avfallsförbränning. Det kan ske genom en kombination av åtgärder i form av produktkontroll o. d. för att få ett "renare" avfall, förbättrad och effektivare förbränning vid anläggningarna och införande av avancerad rökgasrening. Minskas utsläppen av i första hand klorväte, kvicksilver, kadmium och dioxiner med 90–95 % kommer bidragen från avfallsförbränning att endast marginellt bidra till hälso- och miljöriskerna. Detta gäller även i det fall att förbränningen av avfall skulle öka från nuvarande ca 1,4 Mton till ca 2,5 Mton per år. De bedömningar som gjorts av naturvårdsverket i samarbete med i första hand statens miljömedicinska laboratorium talar för att dessa återstående begränsade utsläpp bör vara acceptabla från hälso- och miljösynpunkt.

Luftföroreningar och skogsskador

När det gäller luftföroreningar och skogsskador pågår ett omfattande forsknings- och monitoreringsarbete, bl. a. med stöd från Nordiska ministerrådet (luftvårdsgruppen under ämbetsmannakommittén). Med hänsyn till den stora aktiviteten på det området, anser naturvårdsverket att det åtminstone för närvarande inte är motiverat med ytterligare nordiska insatser. Verket anser att det vore mer befogat med en nordisk satsning på forskning kring effekter av långsiktiga och storskaliga klimatförändringar och uv-ljus för att stimulera till större nationella insatser i de nordiska länderna.

Freoner

I december 1985 gav regeringen naturvårdsverket i uppdrag att redovisa dels den aktuella och förväntade svenska användningen av fullständigt halogenerade klorfluorkarboner (CFC, "freoner"), dels vilka åtgärder som var möjliga för att minska användningen och utsläppen inklusive möjligheterna att ersätta CFC med andra ämnen inom olika användningsområden. Dessa uppdrag redovisades i augusti 1986 resp. oktober 1986 samt i en slutrapport i maj 1987.

I oktober 1987 beslöt de nordiska miljöministrarna att de nordiska länderna bl. a. skall minska sin totala användning av CFC 11, 12, 113, 114 och

115 med 25 % (räknat på 1986 års användning) före 1991 och 50 % snarast möjligt före 1998/99.

Solna den 12 oktober 1987

Valfrid Paulsson

Lars J. Lundgren

Koncessionsnämnden för miljöskydd:

I medlemsförslaget berörda frågor har redan uppmärksammats och behandlats i olika sammanhang. Det kan förutsättas att så kommer att ske även framdeles – såväl nationellt som internationellt – på ett sätt som kommer att tillgodose de syften som föranlett rubr. förslag.

Stockholm den 7 oktober 1987

Stig Olof Svärd

Statens industriverk har i skrivelse den 23 oktober 1987 meddelat att verket avstår från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Styrelsen för internationell utveckling (SIDA):

Merparten av de frågor som tas upp berör i mycket begränsad omfattning de miljö/naturresursproblem som kännetecknar u-ländernas situation. Brist på reningsanläggningar, luftföroreningar, freonutsläpp och avfallsförbränning förekommer givetvis även i u-länder, men de stora problemen finns inom markförstöring, avverkning av träd för ved, brist på tjänligt vatten etc.

De förstnämnda kan sägas vara effekter av "felaktig utveckling" utan miljöhänsyn, de senare effekter av brist på utveckling.

Demokratisk samhällsutveckling är givetvis en viktig del också för att lösa miljöproblem, under förutsättning att folkflertalet i denna utveckling ges möjlighet att påverka sin egen situation på lokalplanet, dvs. i det dagliga livet och i frågor som rör produktionssätt, tillgång på service och insatsvaror för produktionen, etc.

En marknadsekonomisk utveckling förespråkas i dialogen med SIDA:s programländer. Men den kan lika litet som i vårt land vara helt oreglerad. Bland annat miljöhänsyn torde ofta medföra krav på vissa begränsningar. Som exempel på hur alltför fria marknadskrafter påtagligt kan bidra till miljöförstöring i u-länder kan nämnas: internationella skogsbolags avverkningsprojekt i tropisk regnskog, jordnötsodlingen för utländska marknader som gjort delar av Senegal till halvöken, uppfödning av biffkor i Amazonas för en marknad långt därifrån och etablering av miljöfarlig industri i u-länder för att slippa miljökrav i det egna landet.

Den sista rekommendationen i medlemsförslaget, "att i ökad grad inrikta utvecklingsbiståndet på lösande av miljöproblem i tredje världen" är helt i linje med de ansträngningar som görs nu och som gjorts under de senaste åren inom det svenska biståndet. Men problemen i u-länderna måste lösas genom en långsiktig resursupbyggnad och därigenom en ekonomiska utveckling inom ramen för naturens givna begränsningar.

Stockholm den 26 oktober 1987

Gösta Ericsson
Avdelningschef

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning (IVL):

Erfarenheter om effekter på havet

IVL tillstyrker ett ökat nordiskt samarbete vad gäller åtgärder och forskning angående förorening av havet. Forskningen om klorerade organiska ämnen är angelägen men bör i första hand inriktas på den stora grupp oidentifierade ämnen vid sidan av de klassiska och relativt välkända ämnena DDT och PCB. Åtgärder för att förhindra eutrofieringen av kusthaven måste också omfatta utsläpp och läckage från jordbruket samt utsläppen från biltrafik och övriga transporter som är betydande källor.

Långsiktig forskning kring skogsskador

Forskningen kring luftföroreningars effekter på skog lämpar sig mycket väl för en nordisk samordning. Skadeproblemen är likartade i flera av de nordiska länderna. Dessutom är forskningen om orsaken så komplicerad att en bred forskning är nödvändig. Redan idag förekommer via bl. a. Nordiska ministerrådet nära kontakter mellan forskarna i de nordiska länderna. Administrativa beslutssituationer har dock hittills gjort det svårt att åstadkomma direkt samarbete. Ett nordiskt initiativ skulle enligt vår uppfattning förstärka möjligheterna till en samordnad skogsskadeforskning, vilket skulle ytterligare effektivisera denna forskning. Speciellt skulle

frågorna kring luftföroreningarnas betydelse för skogsskador norr om ca 60°N vara av intresse att bearbeta i ett nordiskt projekt. Betydelsen av en eventuell uttunning av ozonskiktet på skogen skulle också kunna studeras gemensamt.

Inom Nordiska ministerrådet finns redan en viss verksamhet kring regionalt spridda luftföroreningar och deras effekter (Luftgruppen inom EK-M). Vi föreslår att, om ökade insatser kring effekter på skog ska ske, denna kommitté får ansvar för en sådan forskning.

Utvecklingsbistånd och miljöproblem i tredje världen

Naturhushållning och miljöskydd måste få en mera framträdande plats i biståndet till tredje världen. IVL har i ett antal internationella projekt erfarit detta och stöder därför detta förslag.

Stockholm den 14 oktober 1987

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning

Erik Arnberg

Informationssekreterare

Industriförbundet:

Nordiska erfarenheter om effekter på havet av näringstillförsel och utsläpp av kemiska substanser samt initiera eventuell kompletterande forskning

För Sveriges del har statens naturvårdsverk nyligen sammanställt erfarenheter och lagt förslag till åtgärder som följd av ett regeringsuppdrag (Aktionsplan mot havsföroreningar, Naturvårdsverket informerar, 1987; Industriförbundets yttrande över förslaget¹). Naturvårdsverkets förslag samt yttranden bereds enligt vad Industriförbundet har erfarit för närvarande i regeringskansliet.

Långsiktigt FoU-projekt om skogsskadorna och metoder för att förebygga dem

För Sveriges del har statens naturvårdsverk nyligen redovisat förslag om inventering av skogsskador och forskning om effekter på skog och mark i ett förslag till uppdaterad aktionsplan mot luftförorening och försurning (Aktionsplan 87 mot luftföroreningar och försurning, naturvårdsverkets rapport 3379, 1987).

¹ Här ej tryckta

Stimulans genom skatterabatter till en minskning av avgasutsläppen i den befintliga fordonsparken

I Sverige finns för närvarande fram till 1988 en skatterabatt på nya bilar med avgasrening enligt de "USA-regler" som kommer att gälla obligatoriskt från och med 1989 års bilmodeller. Vidare är skatten på blyfri bensin lägre än för blyad bensin.

Erfarenheterna i Sverige är goda av detta system. Det vore dessutom av såväl miljö- som säkerhetsskäl önskvärt att behålla denna stimulans även efter 1988 för att därigenom kunna öka utbytet av äldre bilar mot nya.

Harmonisering av regler för begränsning av freonutsläpp

Sveriges industriförbund delar förslagsställarens uppfattning att reglerna för utsläpp av CFC ("freoner") bör harmoniseras inte bara i Norden utan över hela världen.

Eventuella skador på ozonskiktet är en typisk global miljöfråga, som bör hanteras därefter.

Stimulans till långtgående rökgasrening

I Sverige har tillfredsställande förbrännings- och reningsmetoder tagits fram för förbränning av hushållsavfall. I en utredning som utförts gemensamt av statens energiverk och statens naturvårdsverk (Energi ur avfall. Statens energiverk 1986:6) dras slutsatsen att "avfallsförbränning är en acceptabel behandlingsmetod för hushålls- och industriavfall". Som förutsättning anges att vissa specificerade krav på utsläpps begränsningar uppfylls.

Miljöskyddsavgift

Enligt industriförbundets uppfattning bör det fortsatta miljöskyddsarbetet baseras på miljöskyddslagen med dess krav på avvägning mellan ekologi, teknik och ekonomi. System med utsläppsavgifter bör inte genomföras. Om kompletterande ekonomiska styrmedel, som är ett vidare begrepp än utsläppsavgifter, skall kunna aktualiseras, erfordras att dessa utreds grundligt så att för- och nackdelar kan ställas mot varandra och jämföras med dagens provningssystem.

Stockholm den 2 november 1987

Sveriges industriförbund

Lars G. Larsson

Richard Almgren

Medlemsförslag

om nordiskt kommunalt skolsamarbete

(Väckt av Marjatta Väänänen samt Gunnar Björk, Saara-Maria Paakinen, Seppo Pelttari, Heikki Riihijärvi, Mirja Ryyänen och Kåre Øvre-gard)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Ledningsgruppen för nordiskt skolsamarbete:

– – – Förslaget anger att detta kunde ske främst genom ett ordnat informations- och erfarenhetsutbyte mellan dessa parter och de nordiska samarbetsorganen inom sektorn.

Ledningsgruppens yttrande avser dess egen roll, och det utgår från den färdriktning för samarbetet som är angiven i gällande samarbetsavtal, samt från ministerrådets avsikter så som de är uttryckta i det nu föreliggande förslaget till handlingsplan för kulturområdet.

Ledningsgruppen konstaterar att inledningen till Helsingforsavtalet avger i vilken riktning det nordiska samarbetet bör gå. Det gäller att främja den nära gemenskap som råder mellan de nordiska folken, och ytterligare utveckla samarbetet mellan de nordiska länderna. Ett vitt förgrenat och omfattande samarbete som når de många enskilda medborgarna är en primär avsikt med avtalet.

Utbildningssamarbetet försiggår därjämte inom kulturavtalet. Avtalets syfte är att stärka och intensifiera kulturellt samarbete i vid bemärkelse för att vidareutveckla den nordiska kulturgemenskapen, och öka den samlade effekten av ländernas insatser i utbildning, forskning etc. Syftet förutsätts kunna nås genom gemensam planering, samordning, samverkan och arbetsfördelning, samt genom att ändamålsenliga praktiska förutsättningar skapas för samarbetet.

Ledningsgruppen finner att förslaget överensstämmer väl med avtalens anda och syften. Kontakt och samverkan med de regionala och kommunala systemen torde bidra till fördjupning och utveckling av nordiskt utbildningssamarbete, och till att göra det än mera synligt och nyttigt för medborgarna.

Kulturavtalet har varit i kraft i 15 år. Nordiska ministerrådet (kultur- och undervisningsministrarna) har funnit skäl att granska vad den snabba och dynamiska utvecklingen inom och omkring utbildningarna under denna tid, och den framåt överblickbara perioden, nu fordrar beträffande modifieringar i samarbetet och systemet. De principiella meningarna om detta redovisas i ministerrådsförslaget om handlingsplan för kultursamarbetet. Citat därifrån, sidan 2:

''Handlingsplanen skall vitalisera och effektivisera det kulturella samarbetet. Detta skall ske med hjälp av decentralisering och skapande av nordiska nätverk som skall underlätta samarbetet mellan de direkt engagerade parterna. Då den nordiska kulturgemenskapen ska bevaras och utbyggas, lägges det i handlingsplanen särskild vikt på aktiviteter som skall göra barn och unga medvetna om sin nordiska identitet, och de värden den rymmer.''

Alla barn och ungdomar finns en tid i skolan. Ledningsgruppen uppfattar avsikten så, att det läggs särskild vikt vid det som skolans personal, och de myndigheter/organisationer som finns i skolväsendet kan och förmår göra. Därmed att utbildningssamarbetet ska sträva till att öppna fler kontaktytor och stimulera till nätverk på alla nivåer, särskilt för de decentrala.

Decentraliseringen betyder att regionala och kommunala myndigheter givits ökat ansvar och motsvarande befogenheter vad gäller att – under den övergripande statliga styrningen – planera, leda och utveckla skolans verksamhet. Under 1980-talet har Ledningsgruppen börjat ta konsekvenser av detta. I många projekt deltar nu kommunala skolor direkt i s. k. nätverk över riksgränserna. Vidare arrangerar Ledningsgruppen varje år informationsdagar för statliga, regionala skolmyndigheter, i rotation mellan länderna. För närvarande låter gruppen göra en inventering hos dessa myndigheter om deras intresse av att medverka i samarbetet. Gruppen räknar med att resultatet kan bli ett antal nätverk där vardagsproblem och utvecklingsfrågor bearbetas.

Ledningsgruppen önskar

- synliggöra det nordiska skolsamarbetet så att allt fler får vetskap om det. Därigenom
- väcka intresse för medverkan i samarbete från kommunala myndigheter, organisationer, företag m. fl. intressenter, och
- stimulera till nordiska kontakter mellan intressenterna. Vidare
- etablera nordiska nätverk där ledningsgruppen samverkar med intressenterna i arbete för skolans utveckling.

Stimulans till tätare inofficiella nordiska kontakter mellan skolans intressenter, och ett väl utvecklat samspel mellan det officiella nordiska samarbetet och det inofficiella är ett centralt intresse för ledningsgruppen, och den skulle sätta stort värde på att få de centrala kommunala organisationerna som partners för att nå framgång i detta.

I det regionalpolitiska samarbetet finns ett 10-tal fasta samverkansre-

gioner i gränstrakterna, eller i geografiska stråk av typ "Mittnorden". Här finns ett utbildningssamarbete, men i stort avser det endast högskola/universitet. Då kulturhandlingsplanen som en grundidé har "En tätare nordisk utbildningsgemenskap", torde det vara fruktbart att öppna en dialog med de parter som förslaget nämner om hur också de lägre skolformerna skulle kunna samverka i gränstrakterna. Frågan har aktualiserats genom förslaget till Nordiska rådet om frikommuner i gränsområdena, där skolan skulle ges större frihet att ordna sig praktiskt. Ledningsgruppen driver för närvarande ett projekt, JUREK-projektet, som ägnar sig åt samverkan och elevmobiliteten över gränserna. I projektet framgår det klart att det finns en rad kommunala intressen som påverkar utsikten till framgång, och det yppas god vilja att lösa problemen.

I planlägningsarbetet behöver man lokalt och regionalt få en "nordisk aspekt" i tänkandet. Den är viktig särskilt i läroplansutvecklingen för yrkesutbildningar och nationellt remissarbete.

Ledningsgruppen har en reservation i sin mening om förslaget:

Det system som formas för samverkan med de kommunala organisationerna och myndigheterna måste bli enkelt och obyråkratiskt, och anpassas till att beslutanderätten enligt de officiella avtalen mellan länderna ligger kvar hos ministerrådssystemet. Gruppen skulle också komma att arbeta med försöksordningar så att parterna tillsammans skulle kunna finna en realistisk nivå i samverkan, och ser preliminärt att det vore möjligt med utbyte av skriftlig information, remittering av vissa dokument, inbjudan till konferenser/seminarier, informella samrådsträffar och liknande.

Ledningsgruppen vill främja öppenhet, bredd och engagemang i skolsamarbetet, och med den reservation som givits närmast ovan tillstyrker den förslaget.

Köpenhamn den 12 december 1987

Ledningsgruppen för nordiskt skolsamarbete

Håkon Bjørnes

Ordförande

Föreningarna Nordens Förbund:

Föreningarna Nordens Förbund understryker att föreningarna Norden sedan 20-talet ägnat stor uppmärksamhet åt Norden i skolan, dvs det nordiska stoffet i undervisningen samt lärar- och elevutbyte i olika former. Inom ramen för sitt samarbetsorgan, Föreningarna Nordens Förbund, har föreningarna Norden ingått ett samarbetsavtal, enligt vilket skolektorn är en av de högst prioriterade verksamhetssektorerna vid sidan av vänortssamarbetet, kulturaktiviteter och ungdomssamarbetet.

Samtidigt har Föreningarna Nordens Förbund varnat för en olikartad utveckling inom skol- och utbildningspolitiken vilken i realiteten kan utgöra hinder för nordisk samverkan, nordisk arbetsmarknad och vidareutveckling av det nordiska samarbetet.

Förslagsställarnas betoning av det kommunala skolsamarbetets vikt i Norden sammanfaller med FNF:s erfarenheter och föreningarna Nordens erfarenheter. Speciellt inom den lokala skolförvaltningen finns ett betydande intresse för nordisk verksamhet. Under 80-talet har nordiska konferenser inom ramen för föreningarna Norden ordnats för nordiska skoldirektörer i syfte att dra upp riktlinjer för ett intensifierat nordiskt skolsamarbete på det lokala planet.

I sitt handlingsprogram av år 1986 konstaterar FNF att det är speciellt viktigt att stärka de ungas möjligheter till egna upplevelser och personliga kontakter i andra nordiska länder. Likaså har det länge varit föreningarna Nordens och FNFs mål att varje grundskoleelev i Norden minst en gång under sin studietid erbjuds möjlighet att vara med om studievistelse i ett annat nordiskt land.

Med hänsyn till de FNF målsättningar som här framförts är medlemsförslag A 811/k ett steg i rätt riktning när det gäller att främja nordiskt samarbete på skol- och utbildningsområdet, samt indra den lokala administrationen häri.

Med det ovan framförda vill Föreningarna Nordens Förbund uttala sitt stöd för medlemsförslaget A 811/k.

Helsingfors den 20 januari 1988

Dorte Bennedsen

Ordförande

Borghór S. Kjærnested

Förbundssekreterare

Nordiske lærerorganisationers samråd (NLS):

NLS er bekendt med de bemærkninger til forslaget, som er fremsendt af AKAVA, Finland, Svenska facklärarförbundet, Sverige, og Danmarks Lærerforening, Danmark.

NLS skal fremhæve, at såfremt Nordisk Råd vedtager medlemsforslaget, er det en forudsætning for et godt resultat af dette initiativ, at lærerorganisationerne bliver inddraget i den nærmere planlægning af dette skolesamarbejde.

København, den 29. januar 1988

Grete Roth

Sekretær for NLS

Danmark

Undervisningsministeriet har i skrivelse den 22 januari 1988 forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Kommunernes Landsforening:

Kommunernes Landsforening skal i den anledning udtale, at man kan støtte den i forslaget anførte indstilling om, at kommunerne sammen med deres organisationer inddrages i det nordiske samarbejde på skole- og uddannelsesområdet.

København, den 19. januar 1988

Thorkild Simonsen

Peter Gorm Hansen

Amtsrådsforeningen i Danmark har i skrivelse den 4 januari 1988 forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Københavns Magistrat hänvisar i skrivelse av den 13 januari 1988 till yttrande från skoldirektören i København av den 21 december 1987 (se nedan).

Gymnasieskolernes Lærerforening har i skrivelse den 10 februari 1988 forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Direktoratet for Københavns Kommunale Skolevæsen:

1) Gennem mange år har der bestået en aftale mellem skoledirektører i Oslo, Stockholm og København om en gæstelærerordning, der har medført, at 2 kvalificerede lærere fra hver kommune udveksles i en 2 ugers periode, hvor der så på den modtagende skole tilrettelægges et skema, således at de større elever på den pågældende skole tilrettelægges et skema, således at de større elever på den pågældende skole dels hører nabosprogene og dels får en række informationer om nabolandene, sprog, kultur, skoleforhold m. v. Denne ordning har gjort god fyldest men har de senere år medført visse vanskeligheder af økonomisk art, idet vi har anset det for nødvendigt at skaffe de pågældende hotelstandard i hovedstæderne, der efterhånden er ret kostbar. Der er som resultat af disse kontakter også udviklet venskabsbesøg for elever og udveksling af breve, lydband og videobånd, så alt i alt må vi fra skolevæsenets side bedømme denne ordning som noget positivt, selvom den har et beskedent omfang.

2) De øvrige kontakter mellem de nordiske hovedstæders skolevæsener skabes tillige gennem årlige skoledirektørmøder på skift i hovedstæderne, hvor erfaringer og synspunkter udveksles på embedsmandsplan. Denne personlige kontakt er ofte til megen nytte imellem møderne, hvor der er skabt adgang til udveksling af udredninger, beretninger etc.

3) De øvrige kontakter mellem elever og lærere i vores skoler og i nabolandene formidles for størstedelen gennem Foreningen Norden og dennes skolenævn, idet det store flertal af vores skoler har tegnet foreningens skoleabonnement. Derigennem modtager skolerne materiale, der kan indgå i undervisningen, og der foranstalles lærer- og elevudvekslinger.

København, den 21. december 1987

Hans Jensen
Skoledirektør

Frederiksberg Kommune:

I denne anledning skal man som sekretariat for kommunalbestyrelsen anføre, at sagen ikke har været forelagt for fagudvalg og kommunalbestyrelsen.

Med dette forbehold skal man, efter at have modtaget en udtalelse i sagen fra kommunens direktorat for undervisning og kultur, meddele, at man fra forvaltningens side ikke har bemærkninger til det stillede forslag om at fremme og formalisere samarbejdet på undervisningsområdet mellem kommunerne i de 3 nordiske lande.

Det skal dog tilføjes, at i det omfang et sådant øget samarbejde medfører aktivitetsudvidelser og dermed merudgifter for kommunen, bør der fra statslig side ydes fuld kompensation herfor.

Frederiksberg, den 27. januar 1988

G. Kastberg

Preben Kolringen

Danmarks Lærerforening:

Som det også er anført i bemærkningerne til forslaget, så har Nordisk Råd vedtaget en række anbefalinger inden for uddannelsesområdet i årenes løb. At disse anbefalinger ikke har haft den store virkning i forbindelse med det nordiske samarbejde beror blandt andet på, at styringssystemet af skolerne i de nordiske lande er meget forskelligt. I Danmark ligger beslut-

ningskompetencen – naturligvis inden for rammerne af lovgivningen – som bekendt på det lokale plan, hvorimod man i de øvrige nordiske lande centralt kan træffe beslutning om ganske detaljerede udviklingsprojekter og lignende, der skal sættes i værk på den enkelte skoler eller i den enkelte kommune. Foreningen er bekendt med, at man blandt andet i Norge er i gang med en vis udlægning af den centrale kompetence, men der består stadig relativt store forskelle inden for dette område – forskelle, som må respekteres i forbindelse med de foranstaltninger, som skal iværksættes for at fremme samarbejdet.

Selv om der på nordisk plan eksisterer en vis kulturel fælles baggrund og selv om de nordiske lande er det område, der mest oplagt indbyder til et tæt samarbejde på det uddannelsesmæssige område, så må Danmarks Lærerforening advare imod, at det i forslaget omtalte samarbejde på nogen måde kommer til at fratage det enkelte lands suverænitet til selv at træffe beslutninger.

Danmarks Lærerforening har gode erfaringer med samarbejdet inden for rammerne af NLS, Nordiske Lærerorganisationers Samråd. Dette samarbejde har ofte resulteret i, at man er blevet enige om fælles udtalelser i sager, der berører os alle. Videre har vi i forskellige forbindelser kunnet støtte hinanden i forhold af mere national karakter. Samarbejdet har imidlertid altid hvilet på en gensidig respekt, hvor man udveksler erfaringer, der i større eller mindre grad kan anvendes af den enkelte lærerorganisation i det enkelte land. Som et eksempel herpå kan det oplyses, at Norsk Lærerslag naturligvis er meget interesseret i at høre om de danske erfaringer med et vist kommunalt selvstyre, men både Norsk Lærerslag og Danmarks Lærerforening er naturligvis også klare over, at man ikke direkte kan overføre erfaringerne fra Danmark til Norge.

Danmarks Lærerforening skal anmode om, at ovennævnte bemærkninger indgår i behandlingen af medlemsforslaget.

København, den 18. januar 1988

Martin Rømer

Grete Roth

Foreningen Norden:

Foreningen NORDEN oplever i vort arbejde med bl. a. elevudvekslinger, at interessen for nordisk samarbejde på dette område er meget stor.

Vores erfaring viser, at kontakten skoleklasser imellem ofte sker via venskabsbyerne, og det er en oplagt idé at styrke dette arbejde.

Administrativt mener vi, at det kommunale nordiske samarbejde kunne lattes og gøres meget mere overskueligt hvis man – gerne i samarbejde med foreningen NORDEN – lavede en *fællesnordisk centralregistrering* af venskabsbyerne, så det for igangsættere blev lettere og hurtigere at få de ønskede kontakter.

Andre forslag til styrkelse af kommunernes nordiske skolearbejde:

– I de kommunale retningslinier til skolerne kunne man indføje at kommunens elever havde ret til et udvekslingsbesøg i et af de andre nordiske lande i løbet af sin pligtige skolegang.

– De venskabsbyer som har feriekolonier kunne optage et vist antal nordiske elever på sine årlige sommerkolonier og samme tilbud om et feriekoloniophold kunne tilbydes danske elever.

– Et ønske fra foreningen NORDEN har længe været, at kommunerne modtager nordiske rejselærere til foredragsvirksomhed i kommunens skoler og at denne ordning bliver *gensidig*.

Vi håber, at nogle af vore idéer kan bruges i det videre arbejde med at øge kommunernes øgede samarbejde på skoleområdet og står meget gerne til rådighed med yderligere oplysninger, hvis det ønskes.

København, den 14. januar 1988

Foreningen NORDEN

Elinborg Hvidtfeldt

Skolemedarbejder

Finland

Inrikesministeriet:

Det existerer ett omfattande samarbete mellan de nordiska länderna på livets olika områden. Inrikesministeriet anser att även skolsamarbetet borde effektiveras på så sätt, att samarbetet på olika förvaltningsnivåer fungerar. I praktiken är det språkkunskapen som är problematisk för de finskspråkiga, men det oaktat och också just därför borde uttryckligen det kommunala samarbetet utvecklas. Därför tillstyrker inrikesministeriet initiativet att utveckla skolsamarbetets kopplingar med det officiella nordiska samarbetet inom ramen för Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet.

Då skolväsendet i praktiken hör till kommunernas och länsstyrelsernas verksamhetsområde, är deras roll av avgörande betydelse när samnordisk utbildning och tillgång till den organiseras. Även utvidgande av elevutbytet kan ske endast som kommunal verksamhet.

Helsingfors den 15 januari 1988

Jarmo Rantanen

Inrikesminister

Aulikki Mentula

Byråchef

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapet har ett väl utbyggt utbildningsväsende som delvis är dimensionerat så att elever från Svenskfinland kan beredas plats i skolorna. På vårdutbildningens område, liksom även inom vissa andra branscher saknas emellertid utbildningsmöjligheter inom landskapet. Våra ungdomar söker sig då både västerut och österut, och har även i stor utsträckning kunnat beredas plats i de skolor de sökt inträde i.

För att säkra utbildningsmöjligheter inom för Åland viktiga branscher har landskapet sedan många år med Norrtälje kommun ett samarbetsavtal om elevutbyte på det gymnasiala stadiet, ett avtal som utan ändringar har förnyats och fortsättningsvis gäller.

Landskapsstyrelsens positiva erfarenheter av samarbetet med Norrtälje kommun ger anledning att förorda medlemsförslaget.

Mariehamn den 5 januari 1988

Gunnevi Nordman
Vice lantråd

Börje Karlsson
Utbildningschef

AKAVA r. y.:

AKAVA håller med förslagsställarna om att det nordiska utbildnings- och skolsamarbetet är av central betydelse för det nordiska samarbetet som helhet. Vi har därför med tillfredsställelse noterat de förslag till utvidgat nordiskt samarbete inom detta område, som ingår i Nordiska ministerrådets preliminära förslag till handlingsplan för det nordiska kultursamarbetet. Ett av målen är att förbättra möjligheterna till både lärar- och elevutbyte inom olika skolformer.

Det förekommer redan nu ett omfattande samarbete och erfarenhetsutbyte mellan bl. a. de nordiska lärarorganisationerna och skolmyndigheterna. Den nordiska vänortsverksamheten och en allt mera omfattande nordisk lägerskolverksamhet ger också möjligheter till värdefull växelverkan inom skolområdet.

I medlemsförslaget påpekas att utvecklingen inom skolområdet i Norden går mot en allt större lokal beslutanderätt. Detta innebär ökade möjligheter att betona lokala särdrag. Det är därför något inkonsekvent, då man samtidigt i medlemsförslaget anser att de nationella skolreformer i huvuddrag skall bli likartade länderna emellan. AKAVA anser att man inte bör sträva till en alltför långtgående likriktning i de nordiska skolreformerna.

Mångsidigheten i nordiskt skolväsen är en rikedom som samtidigt förstärker ländernas nationella särdrag.

Samtidigt är det viktigt att vi bevarar och förstärker den nordiska samhörigheten. Därför behöver vi språkkunskaper och kännedom om de övriga ländernas skolväsen och impulser från varandra. Ett nordiskt samarbete innebär också i många fall möjligheter att utnyttja och gemensamt förstärka begränsade resurser.

AKAVA anser därför att Nordiska rådet bör verka för att det nordiska skol- och utbildningssamarbetet ytterligare stärks. Härvid bör man givetvis aktivt utnyttja alla de parter som är sakkunniga på området och som kan berika och effektivera samarbetet.

Helsingfors den 13 januari 1988

Raimo Lehtinen

Ordförande

Olli Saariaho

Planeringschef

Finlands stadsförbund:¹

Enligt Finlands stadsförbunds uppfattning är medlemsförslaget till ökat nordiskt kommunalt skolsamarbete välgrundat.

I praktiken finns det redan för närvarande rikligt med samarbete bl. a. inom vänortsverksamheten och inom skolväsendet i gränskommunerna o. d. Städernas och Stadsförbundets företrädare deltar även i mångahanda av statsförvaltningen organiserat samarbete inom planering, försöksverksamhet och forskning samt speciellt mellan Finland och Sverige när det gäller exempelvis utbildningen av invandrare och återflyttade barn. De kommunala centralorganisationernas samarbete på nordiskt plan är regelbundet och livligt, om än utbildningsfrågorna den senaste tiden inte varit före i någon större utsträckning.

Stadsförbundet ser inte något hinder för att Nordiska rådet vidtar åtgärder för att aktivera kommunerna och deras centralorganisationer i det

¹ Yttrandet översatt från finska.

nordiska skolsamarbetet och är berett att för sin del delta i denna verksamhet i en form som fastställs senare.

Helsingfors den 28 januari 1988

Finlands stadsförbund

Matti Kankare

Biträdande direktör

Simo Juva

Biträdande avdelningschef

Finlands svenska kommunförbund:

Decentraliseringen av beslutanderätten inom skolsektorn torde vara en gemensam utvecklingstrend inom alla de nordiska länderna. I Finland har kommunerna genom den nya lagstiftning som trädde i kraft år 1985 getts större befogenheter än tidigare att besluta om utformningen av sitt skolväsende. Ett betydande utvecklingsarbete sker på kommunal nivå utan statlig styrning.

Även om ett omfattande nordiskt samarbete förekommer på kommunal nivå bl. a. genom vänortsverksamheten saknas ett mer organiserat kommunalt samarbete inom skolsektorn. Det vore därför värdefullt att skapa ett system som möjliggör ett större erfarenhets- och informationsutbyte mellan kommunerna i Norden. Finlands svenska kommunförbund stöder därför det medlemsförslag om nordiskt kommunalt skolsamarbete som väckts inom Nordiska rådet och är även berett att delta i organiseringen av detta skolsamarbete.

Helsingfors den 26 januari 1988

Finlands svenska kommunförbund

K. J. Brunström

Margareta Nygård

Kommunala samarbetsnämnden:

Arbetsutskottet beslöt enhälligt i princip stöda tankegångarna i det medlemsförslag till nordiskt kommunalt skolsamarbete, daterat den 22 september 1987, som från finländsk sida väckts i Nordiska rådet.

Mariehamn den 15 december 1987

Kommunala samarbetsnämnden
Arbetsutskottet

Edgar Abrahamsson
Sekreterare

Pohjola-Norden

Alltsedan sin tillkomst år 1919 har föreningarna Norden ägnat stor uppmärksamhet åt "Norden i skolan", dvs. det nordiska stoffet i undervisningen samt lärar- och elevutbyte i olika former. Inom ramen för sitt samarbetsorgan Föreningarna Nordens Förbund har föreningarna ingått ett samarbetsavtal, enligt vilket skolsektorn är ett av de högst prioriterade verksamhetsområdena vid sidan av vänortssamarbetet, kulturaktiviteter och ungdomsarbetet. För dessa arbetssektorer upprätthåller föreningarna specialorgan.

För nordiskt lärar- och elevutbyte och annan verksamhet på skolans område erhåller föreningarna Norden särskilda nationella bidrag. I Finland administreras dessa medel av Sektionen för nordiskt lärar- och elevutbyte, som underlyder den av undervisningsministeriet tillsatta Delegationen för nordiskt kultursamarbete. Sektionen, som består av representanter för skolstyrelsen, yrkesutbildningsstyrelsen och Pohjola-Norden, utarbetar för varje år verksamhetsplaner och budget.

Sedan statsbidrag för nordiskt lärar- och elevutbyte under organiserade former började utgå i början av 60-talet, har vi kunnat konstatera att de kommunala skolmyndigheterna befinner sig i nyckelställning när det gäller att genomföra lokalt nordiskt skolsamarbete i praktiken. I ekonomiskt avseende är vår bedömning att de kommunala satsningarna kan uppskattas till 3–4 gånger större än motsvarande statsanslag. De kommunala anslagen är dels tilläggsanslag till av staten genom förmedlingen av Pohjola-Norden beviljade anslag för enskilda skolor och grupper, dels helt och hållet av karaktären "egenverksamhet", som oftast baserar sig på överenskommelser med motsvarande kommunala myndigheter på de nordiska vänorterna.

Förslagsställarnas betoning av det kommunala skolsamarbetets vikt i

Norden sammanfaller med de erfarenheter som gjorts inom vårt förbund i samband med de nordiska skolkontakternas praktiska genomförande. Våra iakttagelser är att det inom den lokala skolförvaltningen finns ett betydande intresse för nordisk verksamhet. En speciellt viktig yrkesgrupp är de kommunala skoldirektörerna. Åren 1983 och 1987 har vårt förbund arrangerat konferenser för nordiska skoldirektörer med syftet att dra upp riktlinjerna för ett intensivare nordiskt skolsamarbete på det lokala planet. Därvid har det i organisatoriskt avseende framgått att det primära är att få till stånd ett väl fungerande samarbete mellan kommuner i Norden direkt. Formerna för samarbetet med de nordiska samarbetsorganen har inte tilldragit sig samma uppmärksamhet även om man efterlyst någon form av fortlöpande kontakt med det officiella systemet. En åtgärd i denna riktning har redan genomförts: de regionala skoldirektörerna i Norden har inlett ett samarbete med stöd av Nordiska ministerrådet.

Förslagsställarna önskar att åtgärder vidtas för att på skol- och utbildningsområdet i högre grad indra kommunerna och länen samt deras centralorganisationer i det nordiska samarbetet. Utgående från att syftet är att själva utbytet skall få största möjliga omfattning ber vi få precisera vår uppfattning i några punkter:

- målet bör vara att varje grundskolelev i Norden minst en gång under sin studietid erbjuds möjlighet att vara med om en studievistelse i ett annat nordiskt land. Detta slås fast i föreningarna Nordens handlingsprogram och har länge varit föreningarnas mål.
- erfarenheterna av nationell finansiering för nordiska lärar- och elevutväxlingar är goda. Detta system gör det möjligt att tillgodose speciella nationella behov i det nordiska skolsamarbetet. Centrala bidrag har även en sporrande effekt på kommunal bidragsgivning.
- utgående från den nationella finansieringsprincipen borde de nordiska staterna ingå en överenskommelse om att tillskjuta förslagvis 1/3 av erforderliga resekostnader för nordiska elevutväxlingar. Detta skulle enligt nuvarande kostnadsnivå grovt räknat utgöra 500 mk per deltagande elev från Finland. En modell för resekostnadernas reducering är att ingå överenskommelser med trafikföretag av den typ som genomförts i Danmark med fria skolresor för de danska statsbanorna (DSB).
- som ett komplement till den nationella finansieringen bör inom Nordiska ministerrådet utarbetas en särskild modell för finansieringen av utbytet med områden som besväras av långa reseavstånd, främst Island, Färöarna och Grönland.
- föreningarna Norden har förklarat sig villiga att även i fortsättningen administrera nordiska lärar- och elevutväxlingar och har i sammanhanget hänvisat till sitt vidsträckt lokalavdelningsnät och till det av föreningarna initierade vänortssamarbetet, vilket garanterar goda kontakter med kommunerna. Även de regionala informationskontoren är användbara instrument i denna verksamhet.

- för Nordiska ministerrådet borde den primära uppgiften i detta skede vara att bidra till att ökade medel utverkas för nordiskt skolsamarbete på nationell nivå framom satsning på nya centrala förvaltningsmodeller. Vi hänvisar här till tankar, som även framförts inom Nordiska rådet om inrättandet av centrala kontor för lärar- och elevutbyte i varje nordiskt land.
- mera angelägen än centrala kontor i de enskilda länderna finner vi förslagsställarnas tanke på direkta och mera organiserade kontakter mellan de officiella samsamarbetsorganen och de institutioner som i praktiken skall genomföra skolsamarbetet på lokal nivå. I detta sammanhang erinrar vi om att för några år sedan existerade ett särskilt samsamarbetsorgan, Rådgivande kommittén för utbildningsfrågor (RKU), i anslutning till NMR. I detta organ var även föreningarna Norden företrätt, men i och med organets upphörande har även informationen för föreningarna Nordens vidkommande om de officiella nordiska planerna och önskemålen betr. skolsamarbetet starkt försvagats. En omorganisering och förstärkning av det tidigare RKU, som bör omfatta de i medlemsförslaget nämnda grupperna och institutionerna och som bör verka aktivare än sin föregångare finner vi vara en fruktbar lösning på förslagsställarnas önskemål betr. organisatoriska åtgärder.
- angelägna uppgifter för detta samsamarbetsorgan, i vilket föreningarna Norden förutsätts vara företrätt, bör vara att sporra de kommunala skolmyndigheterna i Norden till ett intensifierat samsamarbete, utreda de hinder som f. n. gör sig gällande, föreslå tillvägagångssätt i fråga om t. ex. de deltagande lärarnas avlöning och olika vikariefrågor i samråd med lärarorganisationerna, vinnlägga sig om särskilda projekt med tanke på regionala och lokala skoldirektörers nordiska samsamarbete, påverka det nordiska stoffets plats i undervisningen etc.

Kommunernas centralorganisationer upprätthåller i dag ett intimt nordiskt samsamarbete, detsamma gäller i de kommuner som har väl fungerande vänortskontakter. Däremot råder det uppenbara brister i fråga om informationen mellan de officiella nordiska samsamarbetsorganen och de nämnda institutionerna i skol- och utbildningsfrågor. Vi understryker att denna brist även innefattar föreningarna Norden. En intensifiering av kontakterna mellan ministerrådet och de institutioner som i praktiken förverkligar det nordiska skolsamarbetet för de enskilda medborgarnas vidkommande är önskvärd och bör helst ingå som ett led i den kulturhandlingsplan som är under utarbetande.

Med hänvisning till vad som här framförts ber vårt förbund att stödja medlemsförslaget.

Helsingfors den 14 januari 1988

Gustav af Hällström
Verkst. dir.

Ålands lärarförening r.f. och Elevrådet vid Ålands lyceum har låtit meddela, att de avstår från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Island

Statens ungdomsråd (Æskulýðsráð ríkisins) har i skrivelse den 14 januari 1988 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Norge

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Det foreliggende medlemsforslag tar gjennom økt kommunalt samarbeid i Norden sikte på å legge forholdene til rette for elever som ønsker å ta deler av sin utdanning i annet nordisk land. Medlemsforslaget føyer seg slik sett godt inn i de forslag vedrørende økt studiemobilitet i Norden som er fremmet i den nylig framlagte handlingsplan for nordisk kultursamarbeid.

Handlingsplanen foreslår blant annet at det bør inngås en overenskomst om felles utdanningsmarked i Norden og legger fram planer for et nordiskt program for lærere, utdanningssøkende og studenter (NORDPLUS-programmet). NORDPLUS-stipendiene skal etter ministerrådets forutsetninger også kunne gis til elever innenfor allmennfaglige og yrkesfaglige studieretninger i den videregående skole.

Ansvar for drift av grunnskoler og videregående skoler ligger i de nordiske land på kommunalt/fylkeskommunalt nivå. Kommunene og fylkeskommunene bør derfor etter departementets syn absolutt trekkes mer med i det organiserte nordiske skolesamarbeidet. Utveksling av elever mellom skoler i de nordiske land vil for eksempel i praksis måtte tilrettelegges på kommunalt nivå. Felles faglige og organiserte prosjekter vil være avhengige av aktiv støtte og medvirkning fra berørte skolestyres og fylkeskolestyres.

Kirke- og undervisningsdepartementet kan på denne bakgrunn gi sin støtte til intensjonene i medlemsforslaget.

Oslo, 20. januar 1988

Stig Kingstedt
Ekspedisjonssjef

Tomas Øvergaard

Norske kommuners sentralforbund har i skrivelse den 25 januari 1988 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Norsk lærerlag:

Norsk lærerlag har med interesse lest forslaget og begrunnelsene for det. Forslaget tar sikte på en forbedring og formalisering av kontaktene på skoleområdet mellom nordiske kommuner og organisasjoner. Norsk lærerlag vil understreke betydningen av et nærmere samarbeid i skole- og utdannings spørsmål i Norden, og vi stiller oss meget positive til medlemsforslaget.

Norsk lærerlag kan også tenke seg å være med i en videre planleggingsprosess. Vi vil se det som en interessant utfordring å få delta aktivt i utforming og konkretisering av ideer og tanker som fremmer det skole- og utdanningsmessige samarbeidet i de nordiske land.

Oslo, 10. desember 1987

For Norsk lærerlag

Ragnhild Midtbø

Nestleder

Ole Petter Blindheim
Avdelingsjef

Sverige**Skolöverstyrelsen (SÖ):**

Det är enligt SÖ:s mening ytterst betydelsefullt att det finns ett väl fungerande kommunalt samarbete på skolområdet i Norden. En stor del av t. ex. lärar- och elevkontaktarna mellan de nordiska länderna måste av praktiska skäl ha sin bas i enskilda kommuner och skolor.

Det är naturligtvis viktigt att detta samarbete inte bedrivs isolerat från det officiella samarbetet mellan de enskilda nordiska länderna. SÖ delar därför förslagsställarnas uppfattning om behovet av åtgärder för att i högre grad indra kommuner, länsorgan och kommunförbund i det nordiska samarbetet. Samtidigt vill SÖ emellertid varna för en alltför hög ambition när det gäller att samordna det nordiska samarbetet i Nordiska rådets och Nordiska ministerrådets regi. Det måste enligt SÖ:s mening alltid finnas utrymme för ett fritt och spontant samarbete mellan t. ex. kommuner, skolor och olika slag av organisationer inom skolområdet.

Stockholm den 23 december 1987

Erland Ringborg

Stig Truedson

Svenska kommunförbundet:

Svenska kommunförbundet har tidigare i år tillstyrkt ett medlemsförslag till Nordiska rådet om att förstärka det nordiska samarbetet inom vuxenutbildningsområdet. Det nu aktuella medlemsförslaget syftar till att främja samarbetet på skolområdet i vid mening.

Styrelsen konstaterar att i huvudsak endast företrädare för regeringskanslier och ämbetsverk har företrätt respektive land när det gäller skol-samarbetet inom Nordiska ministerrådet under senare år. Samtidigt har ansvaret för skolverksamheten inom i stort sett samtliga nordiska länder i ökad utsträckning decentraliserats till kommunerna.

Styrelsen delar därför motionärernas uppfattning att denna förändring av ansvarsfördelningen mellan stat och kommun också bör återspegla sig i det officiella nordiska samarbetet inom ramen för Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet.

Styrelsen vill emellertid samtidigt betona nödvändigheten av att omfattningen av och formerna för detta samarbete preciseras närmare än vad som framgår av medlemsförslaget. Svenska kommunförbundet är för sin del berett att medverka vid en sådan diskussion.

Stockholm den 18 december 1987

Svenska kommunförbundet

Lars Eric Ericsson

Landstingsförbundet:

Landstingsförbundets styrelse ser positivt på ökat nordiskt kommunalt skolsamarbete. Samarbetet inom skolområdet innebär bl. a. ett erfarenhets- och informationsutbyte mellan länderna, möjligheter för ungdomar att få bedriva studier i annat nordiskt land, samordning av utbildning som ger behörighet för viss yrkesutövning och i vissa fall också en samordning av utbyggnaden av utbildningsanstalter. Samarbetet syftar bl. a. till att genom en mera enhetlig nordisk utbildningsmarknad underlätta rörligheten i Norden. Inte minst när det gäller de yrkesinriktade utbildningarna är ett utökat samarbete inom skolområdet en förutsättning för en gemensam nordisk arbetsmarknad.

Många landsting bedriver idag ett nordiskt samarbete inom skolområdet. Från de övriga nordiska ländernas sida finns ett intresse för landstingens utbildningar både vad gäller gymnasieskolan, högskolan och folkhögskolan. Ofta har emellertid olika förslag, t. ex. vad gäller elevutbyte, möjliggjorts p. g. a. de många hinder som finns. Det rör sig bl. a. om antag-

ningsbestämmelsernas utformning, om ekonomiska villkor för skolhuvudmän och elever, om språkliga hinder samt om skillnader i baskunskaper. Styrelsen anser att förslag till åtgärder i syfte att avlägsna hindren för ett samarbete inom Norden bör arbetas fram.

Landstingsförbundets styrelse instämmer mot bakgrund av ovanstående i förslaget att i högre grad dra in kommunerna och länen samt deras centrala organisationer i det nordiska skolsamarbetet. Med kommuner avser styrelsen även landsting. Styrelsen anser det också angeläget att det nordiska samarbete inom skolområdet som landstingen redan påbörjat, utvecklas och fördjupas. Som ett stöd för en utveckling av samarbetet bör ett underlag över det samlade utbildningsutbudet i de nordiska länderna tas fram.

Stockholm den 4 februari 1988

Landstingsförbundet

Gunnar Hofring

Walter Slunge

Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer (LSU):

Medlemsförslaget tar upp en angelägen fråga. Framför allt hur det lokala samarbetet skall kunna koordineras då det nordiska skolsamarbetet utvecklas.

Vi vill dock påpeka att avgörande för en gemensam utbildningsmarknads framtid är i första hand om ländernas regeringar och parlament tar tillräckligt många initiativ för att skapa en sådan. Det kan ske dels i form av avtal mellan länderna om jämförbarhet mellan utbildningarna och dels genom en ökad tolerans från ländernas skolväsenden. Med en ökad tolerans avser vi här framför allt en ökad generositet mot andra länders utbildningsinnehåll.

Då vi talar om initiativ för en gemensam utbildningsmarknad vill vi som ett positivt exempel nämna kulturhandlingsplanens förslag om Nordplus. Denna stipendieordning är ett stort steg mot ett gemensamt nordiskt innehåll i ländernas studieordningar. Vi poängterar ändå att detta förslag isolerat inte leder till en gemensam utbildningsmarknad. De viktigaste initiativen är frågan om generella avtal om tentamens- och examensgiltighet på betydligt fler områden än idag. Vad beträffar examensgiltighet omfattas nu endast sjuksköterskor och tandläkare av sådana generella avtal. Det är orimligt att det finns full examensgiltighet i Europa på civilingenjörsområdet, samtidigt som motsvarande inte gäller inom Norden. För att förbättra denna något eftersatta del av det nordiska samarbetet vill vi rekommendera generella avtal inom varje yrkesområde.

Det främsta syftet med ett internordiskt lokalt nätverk inom skolväsendet är den samordnande funktion detta kan ha. Genom en sådan samordning tas ännu ett steg mot ett gemensamt innehåll i ländernas studieordningar. Bl. a. därför ser vi det aktuella medlemsförslaget som ett steg i rätt riktning. Avsikten med detta är att full gemenskap skall gälla också vad beträffar tillträdet till högre utbildning. Samtidigt vill vi notera att det är av vikt att motsvarande initiativ för samordning sker mellan ländernas olika organ för högre utbildning.

Sammanfattningsvis är vi positiva till medlemsförslaget och vi hoppas att Nordiska rådet ser det i sitt sammanhang.

Stockholm den 11 januari 1988

Lars-Henrik Andersson

Svenska fackläraryrket (SFL):

Det anges samtidigt i motivtexten att det borde skapas ett system för att möjliggöra ett fungerande erfarenhets- och informationsutbyte mellan de nordiska samarbetsorganen och kommuner och län i Norden. Hur ett sådant system skulle kunna se ut går dock förslagsställarna inte närmare in på.

Svenska fackläraryrket (SFL) tillstyrker intentionerna i förslaget och förutsätter – i det fall ett samarbetsystem byggs upp för att utveckla ett nordiskt kommunalt skolsamarbete – att de fackliga organisationerna bereds tillfälle att yttra sig om utformningen av detta.

Stockholm den 29 december 1987

Svenska fackläraryrket

Lars-Erik Klason

Kanslichef

Anders Wrigert

Ombudsman

*BILAGA 2***I efterhand inkommet yttrande****Finland****Skolstyrelsen:**

I det nordiska kulturavtalet ingår att stödja kultursamarbetet mellan länderna genom undervisning, forskning, planering och koordinering. I överensstämmelse härmed har avtalsparterna förbundit sig att ytterligare effektivisera samarbetet.

Undervisningsministeriets avdelning för internationella ärenden ansvarar för skolväsendets del för planeringen, utvecklandet och genomförandet av samarbetet. Samarbetet på utbildningsområdet styrs av en ledningsgrupp, i vilken bl. a. skolstyrelsen är representerad.

Vid skolstyrelsen verkar en 19.3.1987 inrättad arbetsgrupp för internationellt kulturutbyte, som bl. a. för ämbetsverkets del ansvarar för planeringen och förverkligandet av samarbetsformerna på utbildningens område, bl. a. utbytesprogrammen. Skolstyrelsens tjänstemän deltar också inom ramen för sina tjänsteuppgifter och specialområden i det internationella samarbetet.

Den nya skollagstiftningen, som trädde i kraft 1.8.1985, innehöll många stadganden rörande delegering av uppgifterna och befogenheterna inom skolförvaltningen. Stadgandena innebar att uppgifter och beslutsbefogenheter överfördes från skolstyrelsen till distriktsförvaltningen, dvs. till läns-skolavdelningarna och till lokalförvaltningen, dvs. direkt till kommunerna och skolorna. Kommunerna och skolorna fick betydligt större beslutanderätt än tidigare. Skolstyrelsens uppgift är därigenom att utveckla den riksomfattande allmänbildande utbildningen, och de därtill anslutna frågorna, bl. a. till den del de rör det internationella samarbetet.

Enligt nuvarande stadganden kan personer bosatta i de nordiska länderna och medborgare i de nordiska länderna studera i läroanstalter som underlyder skolstyrelsen.

Enligt 35 § grundskolelagen (476/83) har läropliktigt barn rätt att gå i grundskola eller på annat sätt erhålla undervisning som motsvarar undervisningen i grundskolan, enligt vad som stadgas i lag, om det inte har rätt till sådan undervisning som avses i lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda. Ovan i moment I avsedd rätt har även i Finland bosatt barn i läropliktsåldern som ej är finsk medborgare, samt på de villkor undervisningsministeriet bestämmer även utomlands bosatt barn.

Å andra sidan hör elev enligt 37 § ovannämnda lag till det grundskole-distrikt inom vilket han är bosatt. En person som är bosatt utomlands, vare sig han är finsk medborgare eller inte, har rätt att gå i grundskolan i Finland

på villkor som undervisningsministeriet bestämmer. En sådan elev hör inte till något skoldistrikt och har inte lagstadgad rätt till skjuts eller inkvartering. Skolans förläggningkommun har rätt till statsandel trots att antalet basgrupper eventuellt har ökat. I fråga om grundskoleeleverna fungerar ett sådant arrangemang i gränsområdet mellan Finland och Sverige. I praktiken har kommunerna inom området Haparanda-Torneå kommit överens om fördelning av kostnaderna förorsakade av ovannämnda skolgång i enlighet med grundskolelagen. I 88 § grundskolelagen stadgas t. ex. att elevens hemkommun är skyldig att betala ersättning till annan kommun för elevens skolgång.

Gymnasierna har inte skoldistrikt, utan eleverna söker sig till gymnasium efter eget val, och gymnasierna väljer själva sina elever. Gymnasierna har däremot verksamhetsområdet. Enligt 26 § gymnasielagen (477/83) är elevens hemkommun skyldig att till den kommun som upprätthåller gymnasiet betala den av eleven föranledda andelen av gymnasiet till statsandel berättigande driftkostnader, med vissa avdrag. Liksom i fråga om grundskolan har kommunerna i gränsområdet i praktiken kommit överens om kostnadsfördelningen.

Också i de läroanstalter som lyder under skolstyrelsens avdelning för det fria bildningsarbetet väljer läroanstalterna själva sina studerande. Folkhögskolorna, medborgar- och arbetarinstituten, idrottsinstituten, musikläroanstalterna och studieccentralerna är öppna också för utlänningar. Studierna förorsakar inte tilläggskostnader för studerandena eller deras kommuner.

Skolstyrelsen vill ytterligare framhålla, att principen enligt vilken kostnaderna för de yrkesinriktade läroanstalterna fördelas har ändrats genom lagen (1249/87) om ändring av lagen om finansiering av yrkesläroanstalterna. I 21b § i denna lag sägs, att om en elev inte har i 18 § nämnd hemkommun, betalas till läroanstaltens upprätthållare på grunder som statsrådet fastställer, i stället för statsandel eller statsunderstöd för driftskostnader, av statens medel en motsvarande ersättning samt de utgifter som svarar mot hemkommunens betalningsandel eller ersättning. Stadgandet har trätt i kraft 1.1.1988 och motsvarar Nordiska rådets *rekommendation nr 4/1986*, som gäller effektivisering av samarbetet på yrkesutbildningens område. Också till denna del är det således möjligt för medborgare i de nordiska länderna att bedriva studier i Finland utan svårigheter som förorsakas av kostnaderna.

Skolstyrelsen ställer sig positiv till att det nordiska samarbetet utvecklas och stödjer ett allt aktivare samarbete mellan vänkommunerna, Pohjola-Norden och de kommunala organisationerna. Mellan skolmyndigheterna, t. ex. mellan skolstyrelsen, yrkesutbildningsstyrelsen och svenska skolöverstyrelsen, har grundats arbetsgrupper för gemensam utredning av utbildningsfrågor. Skolstyrelsen anordnar också i sitt eget kursinstitut samnordiska kurser, bl. a. i anslutning till förnyandet av läroplanerna i de

nordiska länderna osv. Medlemmarna i arbetsgrupperna och kursdeltagarna har i allmänhet valts så mångsidigt som möjligt bl. a. från lärarutbildningsanstalterna, länen, kommunerna och skolorna.

De erfarenheter man fått av samarbetet är viktiga då olika verksamheter planeras och nya arbetssätt utvecklas. Samarbetet förutsätter därför enligt skolstyrelsens uppfattning en aktivare informering om redan existerande samarbetsformer, arbetsgrupper, rekommendationer, stipendier osv. Detta gäller alla samarbetsinstanser och myndigheter som deltar i det nordiska samarbetet. Samarbetet har planerats och utvecklats i enlighet med avtalen och man förutsätter att det effektiveras, men är kommunerna och läroanstalterna tillräckligt medvetna om de olika verksamhetsformerna och -möjligheterna? T. ex. de nordiska lägerskolorna, elev- och lärarutbytena, temaveckorna, vänkommunverksamheten osv. angår i praktiken just de enskilda kommunerna, skolorna och deras elever. På basen av det ovan sagda anser skolstyrelsen, att man då man planerar och grundar nya samarbetsorganisationer måste gå varsamt tillväga och utnyttja de erfarenheter som hittills gjorts.

Länsskolavdelningarna ansvarar för utvecklandet av utbildningen och läroanstalterna inom sina respektive områden. Det förefaller därför som om länsskoleavdelningarna skulle ha de bästa möjligheterna att informera om samt planera och koordinera det nordiska samarbetet inom sina respektive områden. I praktiken är det så redan nu, men på grund av att samarbetet blir alltmera omfattande och uppgifterna i motsvarande grad ökar, torde länsskolavdelningarna ha för litet personal och för små resurser för att genomföra verksamheten i vidare skala. Man bör vidare beakta att distrikts- och lokalförvaltningen är olika i de olika nordiska länderna. För övrigt har skolstyrelsen inget att anmärka på medlemsförslaget.

Helsingfors i februari 1988

Erkki Aho
Generaldirektör

Sari Virtanen
Föredragande

Medlemsförslag

om utredning av orsakerna till den bristande likalönen mellan kvinnor och män

(Väckt av Lilli Gyldenkilde samt Ylva Annerstedt, Margrete Auken, Dorte Bennedsen, Margit Hansen-Krone, Inger Harms, Guðrún Helgadóttir, Riitta Järvisalo-Kanerva, Anneli Jäätteenmäki, Ragna Berget Jørgensen, Thea Knutzen, Hanna Kvanmo, Valgerður Sverrisdóttir och Karin Söder)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska rådets social- och miljöutskott:

Utskottet, som fram till Nordiska rådets 33:e session 1985 behandlade frågor om jämställdhet, vilka därefter fördes över till rådets juridiska utskott, vill erinra om sitt yttrande över ministerrådets berättelse C / till 34:e sessionen. Utskottet framhöll därvid, att möjligheten att engagera fler ämbetsmannakommittéer än jämställdhetskommittén i aktivt jämställdhetsarbete borde tas till vara. Utskottet fann, att erfarenheten av lagstiftningsarbetet visade att det ej var tillräckligt att avveckla de legala och formella hindren för jämställdhet. Samhällets funktion gav de formella reglerna deras reella innebörd, och invanda attityder och förhållningssätt ändrades inte genom att man skrev om några paragrafer. Alla sektorer måste genomsyras av strävan efter jämställdhet.

Utskottet ser med intresse, att förslagsställarna vill föra vidare det s. k. BRYT-projektet med praktisk försöksverksamhet för att finna orsakerna till bristande reell likalön och föreslår att på bakgrund härav åtgärder bör föreslås för att avlägsna de barriärer, som medför olikheter i lön mellan män och kvinnor.

BRYT-projektet, som syftar till att utveckla och pröva metoder för att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden genom försöksverksamhet i utvalda lokala områden i de fem nordiska länderna, hade sitt ursprung i rådets rekommendation nr 25/1985 till ministerrådet att genomföra åtgär-

der för att minska rollbundenheten inom utbildning och yrkesval i de nordiska länderna. Utskottet, som i sitt betänkande i denna sak tog upp frågor om bristande balans i könsfördelningen mellan olika utbildningsvägar och yrkesområden, vill erinra om att problemet med bristande likalön bl. a. består i att kvinnor och män arbetar i olika yrken och näringar inom den könsuppdelade arbetsmarknaden. Flera av de generella olikheterna i arbetstid och löneförhållanden mellan kvinnor och män måste därför ses i samband med olikheter mellan yrkesgrupperna. Utskottet ser det nu aktuella medlemsförslaget som en naturlig fortsättning på BRYT-projektet och vill därför varmt tillstyrka förslaget.

Utskottet vill dessutom erinra om, att utskottets representant vid överläggningarna med social- och hälsovårdsministrarna i Åbo den 10 november 1987 om ett utkast till nytt samarbetsprogram på social- och hälsovårdsområdet hänvisade till avsnittet om jämställdhet i det programutkastet och menade att likalönsprincipen måste tas in i definitionen på jämställdhet (dvs. lika möjligheter, lika rättigheter och lika ansvar för kvinnor och män i utbildning, arbete, familj, organisationsliv och samhälle i övrigt) då det skulle ge reell, inte bara formell, jämställdhet).

Ministerrådets representant instämde häri och erinrade om att det fanns ett särskilt samarbetsprogram för jämställdhet och att de nordiska länderna undertecknat ILO-konventionen om lika lön för lika arbete.

Stockholm den 5 januari 1988

För social- och miljöutskottet

Marjatta Väänänen

Förman

Nordiska akademikerrådet:

Trots att man i alla nordiska länder under de senaste åren med hjälp av lagstiftning, utredningar och samhällsdebatt försökt att avlägsna eller minska löneskillnaderna mellan män och kvinnor, ligger i praktiken kvinnorna i genomsnitt fortfarande på en lägre lönenivå än männen.

NAR anser att könsbetingade barriärer i arbetslivet bör brytas ner. Samtidigt är vi medvetna om att detta är en långsam och komplicerad process. Det handlar inte bara om enkla orsaksföljdrelationer. För att förstå bakgrunden till löneskillnaderna behöver vi djupare kunskap om de mekanismer som styr förhållandena på de lokala arbetsplatserna. Dessa är i sin tur en återspeglning av strukturerna på hela arbetsmarknaden.

Nämnas kan att Akademikernas centralorganisations medlemsförbund Dansk Magisterforening år 1983–84 gjorde en undersökning om de kvinnliga medlemmarnas ställning på arbetsmarknaden. Centralorganisationen

AKAVA i Finland gör för tillfället en medlemsundersökning som bl. a. gäller de långtidsutbildades möjligheter att kombinera familj och karriär. Den isländska akademikerorganisationen BHM kommer att göra en motsvarande undersökning.

En av de bästa utgångspunkterna för kvinnors jämställdhet är god utbildning. Likvärdig utbildning är dock inte en garanti för likvärdig yrkes- och karriärutveckling. "Faglig ajourhold" är en lika viktig faktor. NAR anser därför att den mest relevanta frågan för de högskoleutbildade grupperna är möjligheterna till "faglig ajourhold" och karriärutveckling. Det föreslagna projektet bör därför också undersöka *utbudet och fördelningen av fort- och vidareutbildning i arbetslivet med hänsyn till kön.*

Kvinnors löne- och karriärutveckling bromsas ofta upp av omsorgsansvar. Moderskaps-, föräldra- och vårdledigheter samt möjligheter till arbetstidsförkortningar konserverar ofta det rådande könsrollsmönstret, där kvinnan får anpassa sin yrkeskarriär till barnens behov. Dessutom förstärker de ofta arbetsgivarens uppfattning om kvinnor som osäker arbetskraft. NAR efterlyser därför i samband med utredningen *förslag till hur man i praktiken kan uppnå en bättre ansvarsfördelning mellan män och kvinnor då det gäller omsorgsfrågor.* För NAR är det naturligt att familjepolitiken inte enbart berör kvinnor, utan omfattar såväl mäns som kvinnors skyldigheter och rättigheter.

Mot bakgrunden av ovanstående stöder NAR förslaget om samnordisk aktionsforskning kring likalönsproblematiken. Genom att anknypa utredningen till BRYT-projektet kan man samtidigt utnyttja de erfarenheter och den sakkunskap som finns inom projektgruppen.

Helsingfors den 14 december 1987

Mona Hemmer
Generalsekreterare

Nordiska unionen för arbetsledare, tekniska funktionärer och andra chefer (NAU):

Enligt NAU:s uppfattning har de nordiska kvinnorna kommit långt i sin strävan till att få jämlik ställning men det är trots allt en lång väg till full jämlikhet. Det finns ännu många områden vars strävan till jämlikhet är nödvändig.

Ett av dessa områden är helt klart likalön mellan män och kvinnor.

Då det inte är lagstiftningen eller kollektivavtalen som står som hinder för likalön måste det vara fråga om att de allmänna attityderna kring spörsmålet måste bearbetas.

Trots att man på många företag i de olika nordiska länderna har genomfört likalön mellan kvinnor och män, har kvinnorna trots allt märkbart lägre lön än män på många ställen. Orsakerna till det kan vara varierande, men det väsentligaste är naturligtvis den attityd som präglar enskilda företag i frågor kring jämlik lönesättning.

Av denna orsak är vi fullständigt eniga med förslagsställarna om att det borde genomföras undersökningar som kan medverka till att förändra attityder och åsikter som är orsak till olika lönesättning mellan kvinnor och män.

Enligt NAU:s uppfattning kan man inte betrakta de existerande statistiska material som beskriver den genomsnittliga löneställningen mellan män och kvinnor som tillräckliga. Det behövs en mera vetenskaplig infallsvinkel som fördjupar och sammankopplar olika vetenskapsgrenar mellan de olika nordiska länderna. Detta forskningsarbete borde förverkligas i samarbete med de olika nordiska fackliga centralorganisationerna och forskningscentrum som studerar arbetslivet i de nordiska länderna.

Forskningen enligt NAU:s syn borde sträva till att undersöka orsakerna till olika lönesättning mellan män och kvinnor på olika branscher. Detta borde göras med hänsyn till sådana branscher som är mans eller kvinnodominerade, lika så både på den privata och den offentliga sektorn.

Beträffande förhållandena inom den kommunala sektorn i Sverige hänvisas till bilagda yttrande från Sveriges kommunaltjänstemannaförbund (*se nedan*).

NAU anser därför att Nordiska rådet bör tillstyrka medlemsförslag A 812/j och rekommendera Nordiska ministerrådet

att förlänga BRYT-projektet

att en utredning om och förslag till åtgärder för att undanröja omotiverade löneskillnader mellan män och kvinnor tillsätts samt

att avsätta tillräckliga ekonomiska medel för projektets genomförande.

Helsingfors den 14 december 1987

Nordiska unionen för arbetsledare, tekniska funktionärer och andra chefer

Jorma Reini

President

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

NFS stöder medlemsförslaget om utredning av orsakerna till den bristande likalönen mellan kvinnor och män och vill att följande tillförs förslaget:

I alla nordiska länder har genomförts lagar och avtal för att tillförsäkra kvinnor och män lika lön för lika arbete och lika lön för likvärdigt arbete.

Trots detta har ett tillfredsställande resultat inte nåtts. Det är oroväckande att löneskillnaderna inom vissa verksamhetsområden tenderar att öka snarare än att minska.

Vid uppläggnngen av utredningen bör en uppvärdering av traditionella kvinnoyrken som ett sätt att höja kvinnors löner tas upp som ett likvärdigt alternativ till BRYT.

NFS anser det värdefullt om Nordiska rådet beslutar utreda frågan, men förutom att utreda orsakerna bör man också utreda hur problemen skall kunna lösas.

Stockholm den 18 december 1987

Nordens fackliga samorganisation

Sune Ahlén

Generalsekreterare

Danmark

Arbejdsministeriet:

— — — at Arbejdsministeriet kan anbefale, at der gennemføres en undersøgelse efter de retningslinier, der er anført i forslaget til rekommandation fra Nordisk Råd.

Arbejdsministeriet skal iøvrigt henvise til følgende synspunkter og oplysninger:

Arbejdsministeriets bidrag til Regeringens handlingsplan for ligestilling mellem mænd og kvinder på arbejdsmarkedet (januar 1987) har bl. a. taget udgangspunkt i

- kvinders svage uddannelsesmæssige baggrund
- at kvinder fortrinsvis vælger erhverv inden for servicesektoren
- de fremtidige beskæftigelsesmuligheder inden for servicesektoren
- kvinders store andel af de arbejdsløse.

I bidraget peges på, at der er behov for:

1. Op- og omklassificering af den kvindelige arbejdskraft – inden for Arbejdsministeriets område – via arbejdsmarkedsuddannelserne
2. Påvirkning af kvindernes uddannelses- og erhvervsvalg til i højere grad at omfatte utraditionelle fagområder
3. Påvirkning af virksomhederne til at ændre deres rekrutteringspraksis til i højere grad at omfatte kvinder – især gennem initiativer inden for *arbejdsformidlingen*.

Som et led i handlingsplanen er der foretaget forsøg og udviklingsprojekter for at ændre den pædagogiske form og indholdet i uddannelsesforløbene for mandsdominerede områder, så de tilgodeser og tager udgangspunkt i kvinders erfaringsbaggrund og forudsætninger.

Der er udarbejdet forskellige former for motivations- og vejledningsforløb for arbejdsløse kvinder, f. eks. korte erhvervsintroducerende kurser og længerevarende kurser, hvori indgår såvel kursus- som praktikforløb. Desuden er nedsat en intern arbejdsministeriel projektgruppe med henblik på fremsættelse af forslag til længerevarende arbejdsmarkedsuddannelser for kvinder.

Endvidere foregår – bl. a. som led Arbejdsministeriets handlingsplan – løbende en belysning af kvinders situation gennem forsknings- og udredningsaktiviteter. Der er netop (efterår 1987) afsluttet et stort evalueringsarbejde vedrørende igangværende forsøgs- og udviklingsprojekter for kvinder inden for Arbejdsministeriets område.

Arbejdsministeriets indsats for ligestilling af kvinder og mænd har således været koncentreret om uddannelse og vejledning. En af grundene til lønforskellen mellem mænd og kvinder er kønsforskelle i uddannelsen. Ved at forbedre uddannelsesmulighederne for kvinder skabes bedre forudsætninger for at bryde med kønsopdelingen på arbejdsmarkedet.

Arbejdsministeriets indsats har endvidere været koncentreret om at påvirke virksomhedernes rekrutteringspraksis gennem informationskampagner og -materiale. Denne holdningsbearbejdning er af central betydning for, at kvinders beskæftigelse i utraditionelle fag for alvor kan realiseres, og dermed også en af vejene til at fjerne barrierer for ligestemmelighed mellem mænd og kvinder.

København, den 21. december 1987

P. m. v.

E. l.

Niels Ole Andersen

Ligestillingsrådet:

– – – I Ligestillingsrådets interne handlingsplan 1987–1989 er spørgsmålet om den manglende ligeløn prioriteret højt. Ligestillingsrådet afholder derfor en ligelønshøring den 24. februar 1988, for at politikere, arbejdsmarkedets parter og sagkyndige på ligelønsområdet kan få debatteret, hvilke initiativer der vil være egnet til at fjerne de eksisterende lønforskelle mellem kvinder og mænd.

Der vil blive udarbejdet en rapport fra ligelønshøringen og den vil blive tilsendt Nordisk Råd. Der vil under ligelønshøringen blive gennemført et spil om en opdigtet ligelønssag. En dansk politiker fra juridisk udvalg er inviteret til høringen.

Ligestillingsrådet mener, at gennemførelse af ligeløn også i nordisk sammenhæng er en vigtig opgave, men peger samtidig på, at Ligestillingsrådet i forbindelse med et Nordisk Seminar om ligestilling i folkeskolen har foreslået Nordisk ligestillingsår for folkeskolen i 1990, dette skønnes også at være et vigtigt Nordisk ligestillingsinitiativ.

København, den 28. januar 1988

Agnete Andersen

Dansk Arbejdsgiverforening:

 Forslaget kan støttes under den forudsætning, at man under udredningen lægger vægt på en nøjere belysning af følgende spørgsmål:

- Hvor stor en del af lønforskellen mellem mænd og kvinder kan forklares af de såkaldte kompenserende faktorer som forskellige arbejdsområder, ansvar, uddannelse, anciennitet og arbejdsindsats?
- Hvad er årsagen til mænds og kvinders forskellige placering i arbejdslivet?

Derimod finder vi det kun i stærkt begrænset omfang interessant at se på formelle barrierer, idet de kollektive overenskomster allerede er kønsneutrale.

Endelig mener vi, at det er at foregribe udredningens resultat at lægge op til konkrete initiativer i retning af at fjerne såkaldte barrierer for ligeløn.

Inden for rammerne af de nordiske landes arbejdsmarkedslovgivning eksisterer der nemlig allerede en lang række instrumenter og tages en lang række initiativer, der har til formål at fremme en mere ligelig placering af mænd og kvinder i arbejdslivet. En sandsynlig konklusion på udredningen kunne derfor være, at det blot gælder om fortsat at anvende de foreliggende instrumenter og muligheder, ikke om at konstruere flere.

København, den 14. december 1987

Dansk Arbejdsgiverforening

Birte Johansen

Kvindeligt Arbejderforbund i Danmark:

Den manglende ligeløn er et emne, som ligger Kvindeligt Arbejderforbund stærkt på sinde.

Forbundet har at gøre med adskillige ligelønssager, og har også gennemført en kampagne for ligeløn i januar 1987. Og ud fra våre erfaringer, kan vi tilslutte os, at det er af aller største betydning, at der sker en holdningsændring i samfundet på dette område af ligestillingen mellem kvinder og mænd. Det er jo stadig således, at prestigen ligger på mandejobs og ikke på de hårde, monotome og livsnødvendige jobs, som er kvindernes.

Kvindeligt Arbejderforbund mener også, hvis vi skal have en chance for at ændre disse ting, skal der sættes ind allerede i de tidligste skoleår.

Forbundet ønsker også at understrege, at selv om den manglende ligeløn er et generelt problem for kvinder i vores samfund, så rammer det naturligvis de ikke-faglærte kvinder ekstra hårdt, da de hører til de dårligst lønnede i dette land.

Kvindeligt Arbejderforbund er enig i vigtigheden af at afholde Nordiske kvindekongresser. Men vi ønsker, at man gør en ekstra indsats for at få en bredere rekruttering af kvinder med, således at "almindelige" kvinder også kan få lejlighed til at fremsætte deres synspunkter.

Forbundet støtter, at Nordisk Råd iværksætter en undersøgelse i Brytregi, og er meget interesseret i undersøgelser af forhandlingsforløb ved overenskomstforhandlinger ud fra et ligestillingsperspektiv.

Til sidst gør vi opmærksom på, at Kvindeligt Arbejderforbund har været inddraget i dette forslag allerede i forberedelsesfasen.

København, den 10. december 1987

P. f. v.

Lillian Knudsen

Danske Kvinders Nationalråd:

Danske Kvinders Nationalråd anser det for meget vigtigt, at der sættes focus på problemerne om ligeløn i Nordisk regi. DKN mener, det er et centralt spørgsmål at igangsætte et udredningsarbejde og et forsøgsarbejde om.

Danske Kvinders Nationalråd har gennem de sidste 10 år fulgt udviklingen på arbejdsmarkedet bl. a. med hensyn til nedbrydning af den horisontale og vertikale kønsarbejdsdeling, og med hensyn til lønforhold. DKN er p. t. involvert i planlægningen af en høring om ligeløn (løndannelse og ligelønsloven). I en arbejdsgruppe under Ligestillingsrådet har vi været med til at udarbejde program for høringen, og vi er igang med at afdække de faktorer, der påvirker løndannelsen.

DKN har netop afsluttet et uddannelsesforsøg for ufaglærte kvinder.

Forsøget har haft til formål at bryde den vertikale kønsarbejdsdeling på virksomhederne gennem uddannelses-forsøg, hvorved kvinderne opkvalificeres. Forsøgsprojektet er faldet meget positivt ud, og vi har høstet en række erfaringer med, hvilke barrierer der er for ligeløn og ligebehandling af mænd og kvinder.

DKN koordinerer det danske forberedelsearbejde i forbindelse med afholdelsen af den nordiske kvindekonference. Nordisk Forum, hvor der allerede nu er en række arbejdsgrupper, der sætter focus på uddannelses- og arbejdsmarkedsspørgsmål.

De problemområder, der fremhæves af forslagsstillerne, ligger helt i tråd med DKN's opfattelse af ligelønsproblematikken, dog vil DKN foreslå, at et nordisk ligelønsprojekt forberedes allerede i 1988. DKN vil gerne indgå i projektet med den erfaring og ekspertise, vi har i kraft af, at DKN tæller 38 kvindeforeninger i Danmark, ligesom vi vil anbefale, at kvindeorganisationerne i de andre nordiske lande inddrages i ligeløns-projektet.

DKN's styrelse har drøftet det forslag, der er rejst til behandling, og vi vil allerede nu pege på forslag til konkret metodik til at fremme ligelønsudviklingen. Følgende punkter kunne medtænkes i projektformuleringen:

1. *Behovet for øget oplysning* om ligelønslovens anvendelsesmuligheder – hvad regulerer ligelønsloven, hvordan har den fungeret, hvilke rettigheder og pligter har arbejdsmarkedets parter?
2. *Virksomhedernes oplysningspligt om lønspørgsmål*. En forudsætning for at analysere ligeløn/uligeløn er, at der er åbenhed om lønforholdene på virksomhederne, – at jobvurderingen er mere "gennemsigtig" end den er i dag, – at Ligestillingsrådet (for Danmarks vedkommende) har de fornødne oplysninger stillet til rådighed, såfremt en ligelønssag overvejes.
3. *Bevisbyrden vedrørende ligeløn*. Skal det være arbejdsgivernes pligt at bevise, at der ikke er tale om brud på ligelønsloven, såfremt man statistisk set kan påvise en lønforskel knyttet til køn?
4. *Uddannelsesaftaler og ligeløn*. Der indgås i dag uddannelsesaftaler, der også er lønaftaler – disse skal i focus med hensyn til om de øger lønforskellene mellem kønnene.
5. *Truslen om fyringer*. Angst for fyringer medfører ofte, at kvinderne trækker en ligelønssag tilbage – hvilke muligheder er der for at sikre kvinderne?
6. *Løn-trin*. De løntrin, som kun kvinder lønnes efter, kunne fjernes.
7. Der skal rettes særlig opmærksomhed på lønforholdene for kvinder i *mandsdominerede job/utraditionelle job*, så forsøgene på at sprede kvinders erhvervsvalg ikke modarbejdes af lønsmæssig ulighed.
8. *Aftaler om løntilskud* til virksomheder fra det offentlige f.eks. ved ansættelse af særligt truede grupper skal i focus vedrørende lønforhold/ligeløn. Der kan være behov for eksplicit krav om ligeløns-målsætning evt. en handlingsplan for ligebehandling af kvinder og mænd.

Danske Kvinders Nationalråd ønsker at blive orienteret om behandlingen af forslaget, da vi anser ligeløn for at være et centralt spørgsmål i arbejdet for at fremme ligestillingen af kvinder og mænd.

København, den 15. december 1987

P. r. v.

Jytte Lindgård

Dansk Kvindesamfund:

Inledningsvis skal D.K. fremføre, at vi finder forslaget om grundige undersøgelser m. h. p. afdækning af den manglende reelle ligeløn mellem kvinder og mænd meget positivt. Vi betragter den i forslaget refererede øgede ulighed mellem kvinders og mænds lønninger som meget foruroligende og et alvorligt tilbageskridt for kvinders ligestilling på arbejdsmarkedet. I det hele taget opfatter D.K. kvinders selvforsørgelse, og herunder den lønmæssige ligestilling med mænd, som en forudsætning for reel ligestilling på alle områder. Derfor finder vi det også vigtigt, at man på baggrund af udredningsarbejde når frem til forslag til foranstaltninger, der tilsigter at fjerne de barrierer, som medfører forskelle i lønninger mellem mænd og kvinder.

D.K. mener, at projektet skal fremstå som et selvstændigt projekt i forlængelse af BRYT-projektet og af omfang som BRYT-projektet. Vi mener endvidere, at de mest konstruktive forslag bringes til veje, såfremt man i projektet medinddrager ligestillingsudvalg fra de fagforeninger, der har en betydelig kvinderepræsentation f. ex. gennem nordiske seminarer.

København, den 6. december 1987

På Dansk Kvindesamfunds vegne

Neel Sylvest

Forkvinde for D.K.'s arbejdsmarkedsudvalg

Dansk Magisterforening:

Dansk Magisterforening har, som det også fremgår i notatet, i sin ligestillingsundersøgelse beskæftiget sig med ligeløns problemet. Dette er – på trods af ensartet uddannelsesniveau – et stort problem.

Inden for magistrenes arbejdsmarked fremkommer der forskellig løn mellem kvinder og mænd, bl. a. på grund af,

- at kvinderne er lønansatte og optjener langsommere anciennitet,
- at kvinderne har færre liberale "bijobs" i form af foredrag, kursusvirksomhed etc.
- at kvinderne står i tildeling af særlige tillæg ringere end mændene, både p. g. a. deres løsere tilknytning til arbejdspladsen og p. g. a. den generelle mangel på synliggørelse af kvinders kvalifikationer.

Der er mange og flere grunde. Det er efter vores opfatelse utroligt vigtigt, at undersøge og kule grave de bagved liggende årsager til den store skævhed mellem kvinders og mænds indkomst og løn. Så vidt vi kan vurdere er tendenserne i overenskomstudviklingen, henimod en endnu større individualisering af lønfastsættelse, med til at forværre forskellen.

Vi kan således i høj grad anbefale en undersøgelse. Om undersøgelsen skal ligge i forlængelse af BRYT-projektet eller startes selvstændigt op, ser vi os derimod ikke istand til at vurdere.

København, den 27. januar 1988

Dansk Magisterforening

Anette Steen Pedersen

Formand for ligestillingsudvalget

Finland

Social- och hälsovårdsministeriet:

Enligt social- och hälsovårdsministeriets uppfattning är en nordisk utredning om de problem som anförts i medlemsförslaget motiverad. I det följande anges en del synpunkter som ligger till grund för ministeriets ställningstagande.

Social- och hälsovårdsministeriet anser att bl. a. följande tre faktorer är centrala i den nu aktualiserade frågeställningen om bristande likalön mellan kvinnor och män: avtalspolitikens inverkningar, löneglidningarnas eller med andra ord marknadskrafternas inverkan samt könssegregationens inverkan på uppnåendet av likalönsmålen.

De slutledningar som man kommit fram till i medlemsförslaget med anknytning till de allmänna avtalens möjligheter att främja likalönsprincipen och de på lokalnivå träffade avtalens eventuella negativa effekter kan sannolikt inte generaliseras. De olika företagens fördelningsresurser har dock ökat även i Finland under senare tid. I Finland har man inte haft några löneuppgörelser som skulle ha gällt enbart kvinnor. De relativa skillnaderna mellan de olika lönegrupperna och de olika branscherna förefaller att ha blivit oförändrade och till och med ökat.

Den systematiska användningen av olika former av kriterier, inklusive

behörighetskriterierna, har varit rätt liten till omfattningen i Finland, och de har använts enligt prövning. Ministeriet anser att frågan på vilket sätt lönetilläggen på enskilda arbetsplatser påverkar likalönen, dvs. vad man betalar utöver den s. k. minimilönen, är intressant. Löneglidningarnas inverknings på likalönen bör anses som kärnpunkter i frågeställningen. I Finland finns löneuppgifter tillgängliga utöver i Statistikcentralens egentliga lönestatistik även i undersökningar rörande arbetsförhållanden.

Förutom glidningar är det också viktigt att utreda hur de nya avlöningsformerna, som t. ex. systemet med sporrade avlöning inom den offentliga sektorn, påverkar likalönen.

I medlemsförslaget understryks att projektet borde genomföras som en s. k. verksamhetsundersökning, med tyngdpunkten lagd på enskilda fall. Ministeriet anser att mängden av frågor som skulle utredas är så stor och finns på så många olika nivåer att man borde göra en genomgripande förundersökning och bakgrundsutredning rörande det redan existerande och pågående utrednings- och undersökningsarbetet samt eventuella experiment, innan man fattar beslut om projektets omfattning och tidtabell. Man borde kunna förena sig om frågeställningen och överväga t. ex. en arbetsfördelning mellan länderna och de enskilda undersökningar, av vilka helhetsundersökningen kommer att bestå.

Ministeriet anser att det i detta sammanhang även vore intressant att utreda företagets utvecklingsplaner – dvs. planer för att främja jämställdheten och planer, som gäller rekrytering, avancemangsmöjligheter för kvinnor osv. Ministeriet understryker vidare att det fortfarande är viktigt – förutom att nedbryta den könsdifferentierade arbetsmarknaden – att försöka öka uppskattningen av kvinnornas arbete genom avlöning och på detta sätt få till stånd högre avlöning för kvinnor när det gäller de s. k. traditionella kvinnoyrkena.

Ministeriet anser att genomförandet av medlemsförslaget som en del av BRYT-projektet inte vore helt problemfritt ur finsk synpunkt. Därför föreslår ministeriet att man redan i förundersökningsskedet borde kartlägga de realiseringsalternativ som vore mest meningsfulla ur de olika nordiska ländernas synpunkt. Ministeriet poängterar att Finland av praktiska skäl inte tidigare kunnat delta i nordiska projekt rörande likalön. Av den anledningen är det särskilt viktigt att även Finland nu kan dra nytta av projektet.

Ministeriet anser att likalönsprojektet borde genomföras under flera år, och att projektet borde inkluderas i det nordiska jämställdhetsprogram som skall behandlas vid den officiella jämställdhetskonferensen i Oslo i augusti 1988. Ministeriet anser att det är fråga om en undersökning som gäller arbetslivet, och att man borde överväga olika finansieringsalternativ inom ramen för Nordiska ministerrådets budget.

Ministeriet önskar samtidigt informera om att det f. n. pågår ett utredningsarbete i Finland vid jämlikhetsdelegationen beträffande avlöningen

för kvinnor och män sedd ur nationaekonomisk synpunkt och att man vid jämställdhetsombudsmannens byrå som bäst arbetar med en internationell översikt över användningen av olika kriterier för värdering av arbete vid evalueringen av likalönen utifrån jämställdhetslagstiftningen.

Social- och hälsovårdsministeriet önskar i sammanhanget konstatera, att likalönsproblemen och lönebildningsmekanismerna betraktade ur jämställdhetssynpunkt har på nordisk bas utretts i ett svenskt-norskt projekt, som avslutades våren 1987. Undersökningen rörde vissa servicebranscher inom den privata och den offentliga sektorn, men däremot inte industrin. I Finland, där jämställdhetslagen trädde i kraft först år 1987, har man inte gjort någon motsvarande utredning.

Hänvisande till vad som ovan sagts och det som konstaterats i medlemsförslaget om bristfälligt kunskapsunderlag angående orsakerna till den bristande likalönen mellan kvinnor och män önskar social- och hälsovårdsministeriet för egen del stöda det förslag som presenteras i det nu aktuella medlemsförslaget.

Helsingfors den 8 februari 1988

Tarja Halonen

Minister

Karl Johan Krokfors

Sekreterare för
internationella ärenden

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 22 december 1987 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund:

Tanken att utreda orsakerna till bristande likalön mellan kvinnor och män kan i princip understödjas. Förslagsställarna ger själva en väsentlig del av förklaringen i förslagets andra mening där de skriver att män och kvinnor arbetar i olika branscher, i olika yrken och med olika arbetsuppgifter. Ytterligare en viktig delförklaring är olikheterna i företagens lönsamhet dvs. lönebetalningsförmåga, varför man inte ens skall förvänta sig samma lön för likartat arbete i olika branscher.

Lönernas viktigaste bestämningsfaktor i industrin är kollektivavtalen. Dessa har redan länge varit könsneutrala, dvs. samma avtalsbestämmelser har gällt för såväl manliga som kvinnliga anställda. Kollektivavtalen innehåller vanligen lönebestämmelser baserade på arbetets svårighetsgrad. Med detta avses bl. a. fysisk belastning, erfordrad manuell och intellektuell färdighet, yttre omständigheter (värme/köld, dag/kväll/natt, inomhus/utomhus, ovan jord/under jord etc.) och därmed jämförbara omständigheter som hänför sig till arbetets art och den omgivning där det utförs.

Utöver arbetets svårighetsgrad bestäms lönen också av arbetsresultatet eller -prestationen, och av arbetstagarens kompetens. Dessa lönegrunder regleras normalt bara delvis av kollektivavtalen och beaktas delvis såsom delar av det/de lönesystem som tillämpas i det enskilda företaget. Också dessa lönegrunder är könsneutrala: arbetsresultatet eller -prestationen mäts enligt objektiva kriterier beträffande kvantitet och kvalitet (antal, vikt, volym, felprocent, svinn, driftsekonomi etc.), kompetensen värderas enligt personens formella utbildning och arbetserfarenhet.

Utifrån dessa utgångspunkter kommer man alltså till, att en man och en kvinna skall ha samma lön bara om de arbetar i samma företag, utför samma arbetsuppgifter under samma omständigheter i samma omgivning, presterar samma arbetsresultat och har samma formella och erfarenhetsmässiga kompetens. Så snart det skiljer sig i fråga om något av dessa element kan det finnas olikheter också i fråga om lönen.

De löneskillnader mellan män och kvinnor som finns i praktiken beror alltså på olikheter i hur ovan nämnda könsneutrala lönegrunder kommer till tillämpning på män och kvinnor. Dessa skillnader i sin tur förklaras av olikheter i traditioner, attityder, ambitioner, villighet att utföra vissa arbeten, men också av "olikhet inför lagen" (begränsningar i kvinnors nattarbete och underjordsarbete etc.).

Vi har alltså inga direkta invändningar emot den utredning som föreslås. Men samtidigt visar erfarenheten att det är oerhört svårt att forskningsvägen få fram orsakerna till mäns och kvinnors olika placering i arbetslivet och därmed löneskillnadernas orsaker. Därför borde man i ett första skede utreda bl. a. de metodologiska förutsättningarna och möjligheterna att på ett vetenskapligt fruktbart och tillförlitligt sätt utreda orsakerna till olika lön för män och kvinnor.

Vi är beredda att medverka i ett eventuellt utredningsarbete. Som tilläggsinformation kan vi konstatera, att vi är representerade i den uppföljningsgrupp som den finske jämställdhetsombudsmannen nyligen har tillsatt för sin utredning om bestämningsgrunderna för värdering av arbetets likvärdighet.

Helsingfors den 10 december 1987

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund

Ingvar Melin

Affärsarbetsgivarnas centralförbund (AAC):

I rubricerade medlemsförslag föreslås att orsakerna till bristande likalön mellan kvinnor och män utreds. Vi anser att detta i och för sig är ett angeläget projekt. Enligt vår uppfattning är det dock ett faktum, att det är synnerligen svårt att framgångsrikt genomföra ett utredningsarbete av detta slag.

Förslaget ger exempel på undersökningar som kunde ge resultat. Det är enkelt att väcka lagmotioner och undersöka verkningarna av lagstiftningen om likalön, men vi tror inte att man på denna väg får reda på de verkliga orsakerna. Det är också lätt att undersöka kollektivavtalen från likalönssynvinkel, men helt överflödigt när det gäller att utreda orsakerna. Resultatet av en sådan undersökning är åtminstone i Finland givet. Män och kvinnor behandlas jämlikt i kollektivavtalen. Undersökningen av de arbeten där likalönsprincipen i realiteten har genomförts förblir oklar, och vi kan inte bilda oss en uppfattning om vart den syftar. I de branscher vi representerar har skillnaderna i lön mellan män och kvinnor undersökts och undersökningen utvisar att skillnaderna har minskat. De verkliga orsakerna till att mäns och kvinnors löner är olika kan dock inte klarläggas med sådana löneutredningar.

På ovan framförda grunder anser vi att medlemsförslaget ännu är bristfälligt i det avseendet att man inte kunnat klarlägga vilken forskning och vilka forskningsmetoder som kunde användas för att få frågan utredd. Vår åsikt är därför att man i denna sak borde avancera så, att man först gör en förundersökning för att få reda på om det över huvud taget är möjligt att genomföra utredningen, och för att få fram de forskningsmetoder som kunde tillämpas.

Helsingfors den 10 december 1987

Affärsarbetsgivarnas centralförbund (AAC) r. f.

Pekka Merenheimo

Island

Vinnuveitendasamband Íslands (Den isländska arbetsgivareföreningen):

Tanken att utreda orsakerna till bristande likalön mellan kvinnor och män kan i princip understödjas. Förslagsställarna ger själva en väsentlig del av förklaringen i förslagets andra mening där de skriver att män och kvinnor arbetar i olika branscher, i olika yrken och med olika arbetsuppgifter. Ytterligare en viktig delförklaring är olikheterna i företagens lönsamhet dvs. lönebetalningsförmåga, varför man inte ens skall förvänta sig samma lön för likartat arbete i olika branscher.

Lönernas viktigaste bestämningsfaktor är kollektivavtalen. Dessa har redan länge varit könsneutrala, dvs. samma avtalsbestämmelser har gällt för såväl manliga som kvinnliga anställda.

Utgångspunkten är den att en man och en kvinna skall ha samma lön endast om de arbetar i samma företag, utför samma arbetsuppgifter under samma omständigheter i samma omgivning, presterar samma arbetsresultat och har samma formella och erfarenhetsmässiga kompetens, såtillvida

att samme kollektivavtal är tillämpligt. Så snart det skiljer sig i fråga om något av dessa element kan det finnas olikheter också i fråga om lönen.

De löneskillnader mellan män och kvinnor som finns i praktiken beror alltså på olikheter i ovan nämnda könsneutrala lönegrunder. Dessa skillnader i sin tur förklaras av olikheter i traditioner, attityder, ambitioner och villighet att utföra vissa arbeten.

Vi har i princip inga invändningar emot den utredning som föreslås. Men för att en sådan utredning skall ge praktiskt användbara resultat skall dess föremål inte vara de i sig könsneutrala lönebestämmelserna och lönegrunderna, utan orsakerna till mäns och kvinnors olika placering i arbetslivet.

Det faktum, att den isländska regeringen nu under hösten har tillsatt en arbetsgrupp vars uppgift är att utreda i vilken mån det finns löneskillnader mellan män och kvinnor och i så fall vad dessa löneskillnader beror på och vilka är de bakomliggande förklaringarna gör att den föreslagna utredningen framstår som mindre aktuell för vår del.

Reykjavík, den 14 december 1987

Hrafnhildur Stefánsdóttir

Norge

Forbruker- og administrasjonsdepartementet:

— — — Forslaget innebærer at det blir satt i verk et nordisk utrednings- og forsøksprosjekt med sikte på å avdekke årsakerne til forskjellen i lønn mellom kvinner og menn og å gjennomføre praktisk forsøksvirksomhet.

Departementet vil bemerke at det i dag er utført en god del forskning på dette området både norsk og nordisk, og at vi følgelig har både kunnskap og årsaksanalyser her. Forskningen viser stort sett at lønnsforskjeller mellom kjønnene bare *delvis* kan forklares utfra ansiennitet, arbeidstid, bransje, utdanning, alder osv. M. a. o. vi har et likelønnsproblem, og problemet er nært knuttet til manglende likestilling mellom kjønnene i samfunnet generelt.

Det er også gjennomført praktisk forsøksvirksomhet. Vi kan nevne at forskningsprosjektet "Likelønnens mulighet" som ble støttet av Nordisk Ministerråd, er fulgt opp med en håndbok i praktisk likelønnsarbeid på bedriftsplan.

Etter departementets vurdering vil det komme lite nytt ut av et forskningsprosjekt med tema likelønn nå. Det kan muligens være nyttig å samle eksisterende og pågående forskning på dette området. Det kunne gi en bred forståelse av fenomenet på nordisk nivå og samtidig gi en analyse av de tiltakene som er satt i verk for å fjerne lønnsforskjellene. Departementet vil ut fra dette foreslå at forslaget omarbeides til et prosjekt for innhenting

og vurdering av eksisterende kunnskap om lønnsforskjeller og analyser av årsakene til dette mellom kvinner og menn i Norden.

Oslo, 5. desember 1987

Etter fullmakt

Tove Friisø

Jorun Wiik

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Kirke- og undervisningsdepartementet er gjennom Nordisk Ministerråd kjent med det arbeid som er igangsatt innenfor rammen av det nordiske BRYT-prosjektet. Prosjektet har som formål å utvikle og å utprøve metoder med sikte på å nedbryte det kjønnsoppdelte arbeidsmarked.

Kirke- og undervisningsdepartementet kan for sin del støtte at det i tilknytning til eller i forlengelsen av BRYT-prosjektet iverksettes en utredning om likelønsspørsmål, slik det foreliggende medlemsforslag legger opp til.

Oslo, 22. januar 1988

Tomas Overgaard

Brynhild Sirevåg

Førstekonsulent

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Kommunal- og arbeidsdepartementet viser til forslaget om en utredning om emnet. Departementet har ikke merknader til dette utover det at en ser positivt på at en slik utredning kommer igang.

Oslo, 20. november 1987

Etter fullmakt

Henriette Munkebye

Underdirektør

Thorfrid Hansen

Norsk arbeidsgiverforening (N.A.F.):

N.A.F. stiller seg i utgangspunktet positivt til prosjektet.

Å bremse lønnsveksten er viktig både fra et snevert næringslivs- og et bredere samfunnsøkonomisk synspunkt.

For å kunne nærme oss problemene på en fordomsfri måte, trengs det dypere innsikt og mere faktisk kunnskap om åpne og skjulte mekanismer og dynamiske sammenheng i lønnsdannelsesprosessen.

Arbeidet med fordelingsystemer, alternative kompensasjonsformer og lønnsystemer tilpasset den virkeligheten bedriftene og de ansatte fungerer i nå og i fremtiden, blir et viktig satsingsområde for næringslivets nye hovedorganisasjon, NHO.

I den grad det foreslåtte forskers- og utredningsarbeidet kan gi nyttige bidrag til dette utviklingsarbeidet, stiller vi oss positive til forslaget.

Bildet av lønnsforskjellen mellom menn og kvinner på det norske arbeidsmarkedet, er i vesentlige trekk det samme som de danske forslagsstillerne tegner.

Et par relativt ferske stikkprøver:

Bankenes lønnsanalyse fra 1986 viste at kvinnelige bankfunksjonærer i gjennomsnitt tjente 9,4 % mindre enn mannlige kolleger med samme arbeidsområde, ansiennitet og utdanning. Forskjellen på gjennomsnittlig begynnerlønn for nyutdannede siviløkonomer fra Bedriftsøkonomisk Institutt (BI) var på 6,8 % i guttenes favør både i 1985 og 1986. N.A.F.s egen funksjonærstatistikk viser de samme tendensene på alle nivåer.

Mye av de registrerte forskjellene kan forklares med ansiennitet, tilknytning til bestemt bedrift, alder, personlige kvalifikasjoner o.l., variable for enkelttilfellene, men tendensen lar seg vanskelig bortforklare.

En konklusjon er at kvinner ennå ikke har opptrådt som lønnsledere, hverken på leder- eller lavere nivåer.

Avtaleverket og forhandlingssystemet er i prinsippet kjønnsnøytrale. Men de er vokst frem i en historisk epoke hvor arbeidsmarkedet var menns doméne. Det gir grunn til å tro at disse, som mange andre i prinsippet kjønnsnøytrale institusjoner, i høyere grad er tilpasset menns enn kvinners virkelighet og behov.

En nærmere undersøkelse av lønnsdannelsesprosessen fra et likestillingssynspunkt, kan derfor tenkes å avdekke historiske bindinger og sammenhenger som ikke bare står i veien for en raskere utvikling av reell likelønn, men også for en mere effektiv utvikling av bransjer og enkeltbedrifter.

Et par sluttbemerkninger:

- Likestillingsrådet har lagt frem dokumentasjon som antyder at de relative lønnsforskjellene mellom kjønnene, er mindre i bedrifter som omfattes av LO – N.A.F.s avtaleverk.
- Våre forhandlere opplyser at likestillingsspørsmål uhyre sjeldent dukker opp i forhandlingen.

- En utredning bør medføre en nærmere diskusjon og avklaring av formuleringen "lik lønn for arbeid av lik verdi" knyttet til den enkelte bedrift.

Oslo, 14. desember 1987

Norsk arbeidsgiverforening
Utviklingsavdelingen

Signe Holst

Norsk kvinnesaksforening:

Norsk kvinnesaksforening er opptatt av lønnsforskjellene mellom kvinner og menn, og er svært bekymret over den negative utviklingen vi har sett i den senere tid. Vi er derfor glad for det initiativ som nå er tatt fra medlemmer i Nordisk Råd.

Konkret har vi disse merknadene til det tilsendte medlemsforslaget:

Forslagsstillerne har skissert en del interessante problemstillinger som en ønsker belyst, blant annet sammenhengen mellom kjønnssegregering og lønnsforskjeller. Her er Norsk Kvinnesaksforening opptatt av at en ikke bare studerer hvordan det kjønnsdelte arbeidsmarked er med på å fastholde ulik lønn, men også hvordan *ulik lønn er med på å fastholde det kjønnsdelte arbeidsmarked*.

Norsk kvinnesaksforening er også interessert i å få nærmere analysert sammenhengen mellom strukturell diskriminering (lave lønninger for kvinnedominerte yrker) og mer individuell lønnsdiskriminering. Her tenker vi på at kvinnens lave lønnsnivå kan være med på å bestemme lav lønnsfastsetting for andre kvinner igjen. I Norge har f. eks. Ligestillingsombudet gjennom behandling av lønnsklager sett eksempler på at arbeidsgivere bruker lønnsstatistikkene (der en kan lese om kvinners lavere lønninger) om norm for lønnsfastsettelse for sine egne kvinnelige ansatte. Hvordan bryte en slik ond sirkel?

Endelig vil Norsk kvinnesaksforening foreslå at det blir laget intervjuundersøkelser om holdninger og kunnskaper på likelønnsområdet. Hva vet egentlig fagforeningsfolk, politikere og arbeidsgivere om kvinner, lønn og kvinnediskriminering. Hva vet de om sine respektive lands lover på dette feltet? Vet de (f. eks. i Norge) at man skal gi lik lønn for arbeid av *lik verdi*, eller tror man at det er tilskrekkelig å gi lik lønn for helt likt arbeid? Norsk kvinnesaksforening tror det skorter på kunnskaper her, og at også det er med på å hindre en positiv utvikling.

Oslo, 30. desember 1987

For Norsk kvinnesaksforening

Sigrun Hoel

Leder

Sverige

Jämställdhetsombudsmannen (JämO):

JämO finner att förslaget innehåller många goda och viktiga tankar. Det är särskilt angeläget att frågan om lika lön för likvärdigt arbete oavsett kön får större plats i parternas jämställdhetsarbete. Parterna bör mer medvetet än hittills vidta åtgärder i den riktningen. Ett projekt inom Nordiska rådets ram bör kunna inspirera dem i den riktningen. JämO är dock tveksam till delar av förslagen och har också synpunkter när det gäller inriktningen av ett sådant projekt.

Likalönsfrågor mellan kvinnor och män har getts viss uppmärksamhet både i den svenska jämställdhetslagen, som en del av diskrimineringsförbudet, och i de tre stora jämställdhetsavtalen. Frågan om lika lön för lika arbete oavsett kön är som förslagsställarna påpekar otvivelaktigt en viktig jämställdhetsfråga. Frågan om lika lön för likvärdigt arbete är med tanke på de könsuppdelade arbetsmarknaderna i Norden i praktiken en ännu viktigare jämställdhetsfråga. Det är därför förvånande att frågan hos arbetsmarknadens parter i praktiken inte har fått något nämnvärt utrymme i det aktiva jämställdhetsarbete som hittills har bedrivits på arbetsplatser och i övrigt i arbetslivet. Det arbete som hittills bedrivits har nästan helt varit inriktat på att få fler kvinnor att välja mansdominerade arbeten vilket i sin tur antagits leda till högre lön för dessa kvinnor. Det var dock glädjande att kartellerna på tjänstemannasidan hösten 1986 anordnade seminarier och föreläsningar med utländska experter. Där uppmärksammades särskilt förhållandet att frågan om lika lön för likvärdigt arbete oavsett kön intimt hänger samman med frågan om arbetsvärdering och arbetsvärderingssystem. I Storbritannien och USA har till skillnad från vad som gäller i Sverige sambandet mellan arbetsvärdering och jämställdhet under många år varit den största jämställdhetsfrågan och ett omfattande och framgångsrikt arbete har bedrivits. Även inom övriga EG har man i allmänhet kommit längre än i Sverige när det gäller att formulera krav på åtgärder i denna fråga.

Företeelsen att traditionellt kvinnodominerade arbeten, oftast på den offentliga sektorn, allmänt sett är lägre avlönade än traditionellt mansdominerade arbeten avfärdas gärna i debatten med att "det beror på att kvinnoarbetena finns i offentlig sektor och mansdominerade arbeten i privata" eller med att "marknadskrafterna styr". Det anförs också att kvinnors arbeten är lättare och mer rutinbetonade och männens tyngre och mer kvalificerade. Ingen av dessa förklaringar har såvitt det är bekant för JämO närmare undersökts eller belagts.

De meningsmotsättningar som ibland kommer i dagen mellan kvinnodominerade och mansdominerade fackförbund inom samma huvudorganisation eller förhandlingskartell beskrivs i allmänhet som motsättningar mellan offentligt och privat anställda eller mellan låg- och höglöneförbund.

Endast undantagsvis lyfts den könsrättiga dimensionen i lönesättning och lönepolitik fram.

På LO-SAF-området framhålls ofta att de särskilda kvinnolönerna avskaffades år 1965. Därmed förefaller parterna anse att problemet med löneskillnader mellan kvinno- och mansdominerade arbeten inte längre är en fråga för löneförhandlare utan enbart för jämställdhetsarbetare. Och frågan skall lösas genom att arbetsmarknaden görs mindre könsuppdelad och genom att kvinnorna lämnar de s. k. rutinarbetena och går in i mer kvalificerade.

Det är mot den bakgrunden positivt att särskilt frågan om lika lön för likvärdigt arbete och uppvärdering av kvinnoarbeten uppmärksammas i det remitterade medlemsförslaget. Som förslagsställarna antyder finns det all anledning att anta att det finns ett samband mellan likalönsfrågan och den könsuppdelade arbetsmarknaden. Utländska undersökningar från utomnordiska länder med könsuppdelade arbetsmarknader ger klara belegg för att det finns ett samband mellan lönenivå och andelen kvinnor i ett yrke. Gjorda analyser tyder på att kvinnodominerade arbeten betalas lägre just för att de är kvinnodominerade. Några motsvarande undersökningar och analyser för den svenska arbetsmarknaden har inte gjorts. Även om det saknas anledning att anta att det är annorlunda i Sverige vore det av mycket stort värde för det fortsatta jämställdhetsarbetet att få den saken klarlagd.

Det bästa sättet att klarlägga dessa förhållanden förefaller enligt JämOs mening vara att ta hjälp av arbetsvärderingssystem. I många fall har de kriterier som använts vid lönesättning inte ens formulerats. I system för arbetsvärdering är kriterierna klart formulerade. Systematisk arbetsvärdering ger en teknik för att jämföra olika befattningar även när dessa tillhör helt olika typer av arbeten med innehåll som tycks ojämförbara. I sin bok *Kvinnor i arbetslivet* (1987) har Annika Baude m. fl. vid arbetslivscentrum utvecklat detta. De anför att man genom att med hjälp av arbetsvärderingssystem jämföra olika befattningar kan få klarhet i vilket slags arbetsinnehåll som belönas. Vid jämförelse mellan kvinnodominerade och mansdominerade arbeten kan därigenom bestämmas till vilken del de nuvarande löneskillnaderna beror på olika innehåll i arbetet och vad som beror på kön. I boken anges två forskningsområden som viktiga: dels forskning om innehållet i typiskt manliga respektive typiskt kvinnliga befattningar och hur skillnader mellan dessa relaterar till eventuella löneskillnader mellan de olika befattningarna och dels forskning om betydelsen av systematisk arbetsvärdering för minskning av lönegapet respektive av andra slag av lönepolitiska åtgärder, exempelvis solidarisk lönepolitik. JämO instämmer i bedömningen att dessa områden är viktiga att klarlägga. Ett klarläggande som nyss nämnts har sin givna plats i det *aktiva jämställdhetsarbetet* vid sidan av arbetet på att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden. Arbetsvärderingssystem finns i förhållandevis stor utsträckning inom LO-områ-

det. De traditionella systemen innehåller ofta könsdiskriminerande inslag men amerikanska erfarenheter tyder på att sådana system ur jämställdhets-synpunkt är bättre än inga system alls. På den privata tjänstemannasidan och för hela den offentliga sektorn saknas helt arbetsvärderingssystem avsedda för lönesättning. Därmed saknas i hög grad förutsättningarna för att klarlägga sambandet mellan lön och kön.

Här skall för fullständighetens skull nämnas att jämförelsemetoden "likvärdigt arbete" i 4 § 2 jämställdhetslagen för individuella fall av *könsdiskriminering* bygger på att det finns en mellan parterna överenskommen arbetsvärdering. I lagförarbetena utvecklas inte vad som avses med en överenskommen arbetsvärdering men mycket talar för att man därmed avser både själva systemet och den utförda värderingen (jfr SOU 1978: 38, s. 113).

Så länge system saknas finns knappast något utrymme för att använda den ena av de två metoder för jämförelse som lagen tillhandahåller. Sedan den svenska lagen antogs har den brittiska likalönslagen, som i hög grad utgjort förebilden för den svenska, till följd av ett utslag i EG-domstolen ändrats. Den regeln har införts att om arbeten inte kan betraktas som lika och det saknas ett partsgemensamt arbetsvärderingssystem kan en domstol utse en oberoende expert att göra en egen arbetsvärdering av vilken domstolen kan dra slutsatsen att de jämförda arbetena är likvärdiga.

Såvitt JämO känner till har de arbetsvärderingssystem som finns i Sverige aldrig använts i syfte att jämföra kvinnodominerade och mansdominerade arbeten. Det vore mycket värdefullt om ett sådant praktiskt försök kom till stånd. Det vore vidare synnerligen intressant om de redan utarbetade systemen försöksvis användes för att jämföra kvinnodominerade arbeten med mansdominerade arbeten som idag inte lönsätts med hjälp av arbetsvärderingssystem.

Som nämnts används på tjänstemannasidan inte något partsgemensamt arbetsvärderingssystem. Inom Svenska Industritjänstemannaförbundet har emellertid utarbetats ett system kallat ALT-systemet (arbetsvärdering och lönesättning för tjänstemän inom industrin). När systemet har utarbetats har målet varit att göra det könsneutralt. Systemet har aldrig prövats. Det vore dock värdefullt om det kunde komma till användning i en försöksverksamhet med jämförelser mellan kvinno- och mansdominerade arbeten vid sidan av ett traditionellt system. Härvid skulle man få belysa eventuella skillnader mellan diskriminerande och mindre diskriminerande system (ett *helt* könsneutralt system torde inte gå att konstruera).

Det är viktigt att endast *ett* system används vid jämförelser mellan kvinno- och mansdominerade arbeten. Det är inte omöjligt att det i en försöksverksamhet skulle gå att använda t. ex. ALT både för arbetare och tjänstemän. Ett ytterligare steg att gå vore att i ett projekt använda ett arbetsvärderingssystem avsett både för arbetare och tjänstemän. Sådana har utarbetats och använts utomlands t. ex. i Canada.

Sammanfattningsvis anser JämO mot den angivna bakgrunden att det vore värdefullt om Nordiska rådet beslutar utreda frågan om lika lön för likvärdigt arbete oavsett kön. I stället för att utreda orsakerna till bristande likalön anser JämO dock att ett nordiskt projekt bör inriktas på att utreda hur detta problem skall lösas. Betydelsen av arbetsvärderingssystem som instrument i arbetet på att minska lönegapet mellan kvinnor och män bör därvid tas upp som ett projekt vid sidan av arbetet med att få till stånd en jämnare könsfördelning i olika typer av arbeten. Det vore därvid av stort värde med praktisk försöksverksamhet på följande tre områden: test av traditionella arbetsvärderingssystem för att utröna deras positiva eller negativa konsekvenser för lönesättningen av kvinnodominerade arbeten jämfört med mansdominerade: test, ev. föregångna av utveckling, av andra befintliga system t. ex. ATS-systemet; utarbetande och test av nya arbetsvärderingsinstrument, särskilt skapade för jämförelser av kvinno- och mansdominerade arbeten.

JämO skulle också välkomna en kartläggning av om lagstiftningen om lika lön för likvärdigt arbete i de nordiska länderna ger samma möjligheter vid en inbördes jämförelse samt i jämförelse med den som finns i andra länder, som har en liknande könsuppdelning av arbetsmarknaden. Enligt JämOs uppfattning är t. ex. den brittiska lagen om lika lön mer avancerad än den svenska.

Förslagsställarna kommer också in på frågan hur lönebildningen sker centralt och lokalt. Det vore intressant att få belyst om det i detta arbete finns några hinder mot genomförandet av lika lön för likvärdigt arbete oavsett kön. Lika viktigt är att klarlägga om det finns inslag i lokal eller central lönebildning som kan utvecklas för att underlätta arbetet för att nå lika lön för likvärdigt arbete oavsett kön.

JämO ställer sig däremot tveksam till att arbetet i ett nordiskt projekt om lika lön bedrivs som en förlängning av BRYT-projektet eftersom det inte handlar om ett arbete för att bryta en könsuppdelad arbetsmarknad utan främst att undersöka förutsättningarna för en uppvärdering av traditionella kvinnoarbeten. JämO förordar att ett kommande utredningsarbete bedrivs som ett eget projekt.

Stockholm den 15 december 1987

Margareta Wadstein
Ställföreträdande
jämsälldhetsombudsman

Delegationen för jämställdhetsforskning, JÄMFO:

Förslagsställarna tar *både* upp frågan om (o)lika lön för lika eller jämförbart arbete *och* löneskillnader, som kan hänföras till den segrerade arbetsmarknaden.

Frågan om löneskillnader mellan kvinnor och män är som politisk fråga ungefär jämgammal med seklet. Den har varit föremål för mycken forskning och många utredningar.

Ur ett svenskt perspektiv behandlades bl. a. i JÄMFOs forskningsprogram "Kvinnors villkor i arbetslivet" (JÄMFO-rapport nr 1, 1985). Vi citerar ur programmet:

Den enda fråga som samtliga kvinnor i riksdagen hittills varit eniga om är frågan om lika lön. (Om likalönsprincipens genomförande på det statliga tjänsteområdet. 1946 års riksdagstryck.) Frågan om likalön utgör en kärnproblematik och har varit en märkesfråga i kvinnohistorien. Likalönsprincipen svarar mot en allmän rättighetsuppfattning:

"Att värdering av och ersättning för utfört arbete skall ske utan hänsyn till grupptillhörighet är en allmän rättighetsuppfattning. Den finns i både internationella rättighetsförklaringar och i nationella. Likalönsprincipen 'lika lön för lika arbete' har getts många tolkningar – eller snarare – framför allt har komplikationerna i principen framhållits under årens lopp. Begreppet har ansetts (alltför) svårt att bestämma och tillämpa. De skiftande definitionerna som i enskilda sammanhang getts, synes framför allt bero på att definitionen av principen influerats av den lönesättning, som man för tillfället varit beredd att tillämpa (SOU 1953: 18 s. 39).

(Anita Dahlberg, 1985)

Jämställdhetslagen från 1979 föreskriver att det skall utgå lika lön för samma arbete – inom ett företag på en och samma ort – och lika lön vid likvärdigt arbete – enligt partsöverenskommen arbetsvärdering. "Likvärdigt arbete" behöver inte, enligt Arbetsdomstolen, innebära lika befattningar enligt kollektivavtal, utan skall handla om likvärdiga uppgifter.

En kärnfråga vid tillämpningen av lagen är just frågan om arbetsvärdering. Vi citerar vidare:

"Det föreligger betydande svårigheter att vid arbetsvärdering frigöra sig från rådande värderingar och rangordningar. Det är inte heller lätt att finna och bestämma alla de faktorer, som borde påverka lönesättningen. I båda fallen slår också 'det manliga primatet' igenom: Manliga arbeten värderas och rangordnas högre. De faktorer som tillhör de kvinnodominerade arbetsområdena är mer osynliga och okända. Och det kan vara i enlighet med de starkare gruppernas intressen att de svagare gruppernas förhållande bibehålls 'osynliga'. Det finns en inbyggd, strukturell könsdiskriminering i själva arbetsvärderingssystemet."

(Anita Dahlberg, 1985)

I USA pågår forskning på temat "jämförbara arbeten" (comparable worth). Dessa studier visar, att när man jämför kvinnors och mäns löner i arbeten med likartat innehåll, var kvinnornas kvalifikationer systematiskt undervärderade (Treiman & Hartman, 1981; Remick, 1984).

Jämförbara kvalifikationer värderades högre då de förekom i manliga befattningar än i kvinnliga. Man fann också att värderingssystemen inte registrerade vissa faktorer som är av betydelse inom typiska kvinnoyrken, som förmåga att förmedla information, ge stöd och omvårdnad och liknande kvalifikationer. Härigenom kom arbetsvärderingen att ge en bild av dessa arbeten som betydligt enklare än de i verkligheten är.

Forskning om arbetsvärdering ur könsperspektiv saknas i hög grad. I "Gästarbetarska i manssamhället" ger historikern Gunhild Kyle exempel på detta.

En studie har nyligen avslutats vid Arbetslivscentrum: Thomas Ericsson, "Arbetsvärdering med poängsystem" (ALC Utredningsrapport 4. 1987). Till denna studie har fogats skriften "Att sätta poäng på jobben. Om systematisk arbetsvärdering inom industrin. Några råd till facket" (ALC Studiematerial, 1987) av samme författare. Han sammanfattar:

"Ett arbetsvärderingssystem kan till konstruktionen inte tillräckligt beakta vanliga krav vid arbetsuppgifter, som domineras av det ena könet. Jämställhetslagens förarbeten visar att bara undantagsvis kan paragrafen om lönediskriminering användas mot detta."

Så långt lagens möjligheter.

Beträffande löneskillnader i allmänhet citerar vi vidare ur forskningsprogrammet:

Skillnader i inkomst mellan kvinnor och män i dag kan beskrivas så, att två tredjedelar av de utbetalade lönerna går till män och en tredjedel till kvinnor. Omkring 45 % av landets yrkesverksamma personer är kvinnor.

Koncentrationen av kvinnor till vissa yrken och kvinnornas höga andel i deltidarbete kan sägas vara allmänt kända faktorer för att förklara inkomstskillnader mellan kvinnor och män. Nationalekonomerna Siv Gustafsson och Petra Lantz har fört kunskapen längre. De har ingående studerat löneutvecklingen bransch för bransch och därvid funnit väsentliga variationer i könsliga löneskillnader. Medan dessa är ganska små bland arbetargrupper inom tillverkningsindustri och bland butikspersonal (ca 10 %) är de betydligt högre inom industrins tjänstemannagrupper (ca 30 %). Inom den offentliga sektorn varierar löneskillnaderna mellan anställda i stat, kommun och landsting (12, 15 resp. 32 %).

Så långt empirin. Gustafsson och Lantz har också undersökt "kostnaderna för förvärvsavbrott" och räknat fram dessa för kvinnor i olika lönelägen. Slutligen har de prövat hypotesen om i vad mån skillnader i "kunskapskapital" kan förklara löneskillnader ("kunskapskapital" kan sägas vara summan av relevant utbildning och inomföretagserfarenhet och -utbildning). Slutsatsen, som baseras på ett stort undersökningsmaterial, blir att löneskillnaden dels ökar med åren, dels inte helt kan beskrivas som resultat av skillnader i kunskapskapital. Kvar blir en "restpost" på mellan fem och sju procent, som får hänföras till diskriminering.

JÄMFO har också angivit bl. a. följande områden för forskning:

- Utveckling av löneavtal, lönebildnings- och arbetsvärderingsprocessen på central och lokal nivå bör undersökas ur jämställhetssynpunkt;
- Studier av "jämförbart arbete" bör komma till stånd;
- Vilken inverkan på lönesättningen har den informella normbildningen på arbetsplatsen: motiveras/legitimeras mäns högre löner med deras

verkliga, förmodade eller väntade försörjningsansvar? Hur fungerar normbildningen beträffande ensamstående mödrar?

- Vilka slutsatser kan dras om hedarbetets betydelse för löneutvecklingen i ett tidsperspektiv (betydelsen av deltidarbete och föräldraledighet) vid jämförelse mellan olika arbetsplatser?

Till den senare punkten vill vi lägga ett förtydligande: Hur ser lönebildningen ut i den uppkomna deltidarbetsmarknaden i jämförelse med den, som huvudsakligen består av heltidstjänster?

Mot bakgrund av vad vi ovan sagt, vill delegationen förorda en sammankomst mellan politiker och ledande forskare inom området för att klarlägga forskningsbara och angelägna frågeställningar inom detta för jämställdhetens centrala område.

Stockholm den 25 november 1987

För delegationen för jämställdhetsforskning

Eva Karlsson

Ordförande

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF):

Som framgår av kommentarerna till förslaget finns i samtliga nordiska länder löneavtal som är könsneutrala. Likalönsprincipen för kvinnor och män är därvidlag genomförd sedan många år. Dock finns som förslagsstäl-larna också framför skillnader i löneläge mellan kvinnor och män överlag som bland annat beror på att kvinnor och män är verksamma inom olika branscher, i skilda yrken och har olika arbetsuppgifter. BRYT-projektet tar fasta på dessa olikheter och söker förmå kvinnor att bryta in i manligt dominerade arbetsområden och därmed luckra upp den starkt könssegregerade arbetsmarknad som finns i Norden. I förlängningen av sådana ansträngningar skulle, om de lyckas, löneskillnaderna mellan kvinnor och män utjämnas.

I det uttalande som Svenska arbetsgivareföreningen gjorde i samband med kongressen i november fastslås bland annat att lön är ersättning för arbete, att lönesättningen måste ha människan i centrum, vara individuell och bygga på de enskilda medarbetarnas personliga förutsättningar och förmåga, kompetens, ansvar och prestationer. Detta måste gälla oavsett kön.

Svenska arbetsgivareföreningen har inget att erinra mot föreslagen stu-

die, men hoppas att de synpunkter som framförts i bifogat uttalande¹ beaktas vid utformning av eventuell studie. — — —

Svenska arbetsgivareföreningen
Arbetsmarknadspolitik

Margit Wallstén

Sveriges kommunaltjänstemannaförbund (SKTF):

Avgörande för hur arbeten lönesätts är hur de värderas. I tillämpningen av nu gällande lönesystem strävar SKTF efter att fackliga värderingar skall ligga till grund för hur arbeten värderas. I dag bygger värderingen av yrken på tradition och praxis. Något fastställt arbetsvärderingsinstrument finns inte.

Nu gällande lönesystem är könsneutralt dvs. det finns inga skillnader i yrkeslöneavtalens minimilöner etc. för kvinnliga respektive manliga arbetstagare.

Vid en analys av genomsnittslönegraden för varje "specialbestämmelse", dvs. yrkeslöneavtalen, fördelat efter kön visar det sig dock att på drygt hälften av dessa är kvinnornas medellön 1-2 lönegrader lägre än männens inom våra primärkommuner.

Detta skulle ha kunnat bero på att kvinnorna har andra arbetsuppgifter, mindre erfarenhet i yrket etc. etc. Vi redogör nedan kort för några av resultaten av SKTFs egen undersökning:

Högre lön i större kommuner?

Eftersom lönen har ett samband med kommuninvånarantal i synnerhet på de avtal där invånarantalet i kommunerna har påverkat lönesättningen enligt de tidigare normerna så kan löneskillnaderna bero på att kvinnor finns i mindre kommuner. där lönen är lägre.

Specialbest/ yrkesavtal	Medellönegrad			
	Samtliga kommuner		Kommuner med <25 000 invånare	
	kvinnor	män	kvinnor	män
Ekonomichef	42	42	39	40
Personalchef	38	44	37	40
Socialchef	40	43	37	40

¹ Här ej tryckt.

Löneskillnaden mellan män och kvinnor som arbetar som t. ex. ekonomi- chefer, är i genomsnitt två lönegrader, när totalvärdet för samtliga kommu- ner redovisas. Om en uppdelning görs efter kommunstorlek minskar löne- skillnaden till i genomsnitt en lönegrad, för gruppen "kommuner med mindre än 25 000 invånare". På liknande sätt minskar löneskillnaden mel- lan män och kvinnor för personalchefer och socialchefer. Detta förhållan- de gäller inte på samtliga avtal. På en del avtal kvarstår löneskillnaderna och på några ökar skillnaderna när hänsyn tas till kommunstorlek, enligt exempel nedan.

Specialbest/ yrkesavtal	Medellönegrad				
	Samtliga kommuner		Kommuner grupperade efter invånarantal		
	kvinnor	män	kvinnor	män	antal invånare
Planerings/ utredn.sekr/	32	33	28	31	<25 000
			31	33	25 000–50 000
Personal/ förhandlings- sekr	31	34	30	34	25 001–50 000
			32	36	>50 000

För planerings- och utredningssekreterare är löneskillnaden mellan män och kvinnor i genomsnitt en lönegrad, när man inte tar hänsyn till kom- munstorlek. Om vi väger in kommunstorlek ökar löneskillnaden mellan män och kvinnor till tre lönegrader för gruppen "kommuner med mindre än 25 000 invånare". En uppdelning efter kommunstorlek visar också att löneskillnader mellan män och kvinnor i små kommuner inte är större än i stora kommuner. Löneskillnaderna mellan män och kvinnor varierar mel- lan avtal och mellan olika kommunstorlekar, utan någon generell tendens.

Påverkas genomsnittslönen av ålder?

Kan skillnad i lönegrader till viss del förklaras av att kvinnorna är yngre än männen. Äldre personer har haft möjlighet att avancera och byta tjänster i större utsträckning än yngre.

På de flesta av avtalen är skillnaden i genomsnittsålder mellan män och kvinnor inte särskilt stor. Åldersskillnaden förefaller inte ha något sam- band med lönegradskillnaderna mellan män och kvinnor.

Samband mellan lön och sysselsättningens omfattning

På vissa avtal är den genomsnittliga sysselsättningsgraden lika (eller nästan lika) för män och kvinnor, men ändå är medellönen för kvinnor lägre än för männen.

Vad löneskillnaden mellan kvinnor och män med likvärdigt arbete kan bero på och vilka åtgärder som behövs för att komma åt orättvisa löneskillnader på grund av kön är inte undersökt i den utsträckning som behövs.

Sveriges kommunaltjänstemannaförbund anser därför att Nordiska rådet bör tillstyrka medlemsförslag A 812/j och rekommendera Nordiska ministerrådet

att förlänga BRYT-projektet

att en utredning om och förslag till åtgärder för att undanröja omotiverade löneskillnader mellan män och kvinnor samt

att avsätta tillräckliga ekonomiska medel för projektets genomförande.

Stockholm den 3 december 1987

Sveriges kommunaltjänstemannaförbund

Sture Nordh

Medlemsförslag

om inrättande av en nordisk station för biologisk och skogsteknisk forskning i Tanzania

(Väckt av Mats Nyby samt Esko Aho, Claes Andersson, Margrete Auken, Dorte Bennedsen, Ilkka-Christian Björklund, Thor-Eirik Gulbrandsen, Lilli Gyldenkilde, Heikki Järvenpää, Arvo Kempainen, Sakari Knuutila, Elisabeth Rehn och Jouko Skinnari)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Rådgivande Komité for bistandsspørgsmål (RK-B):

— — — henviser til sin udtalelse i forbindelse med ministerrådsforslaget om en nordisk plan for det bistandspolitiske samarbejde (*B 79/e*) hvor komitéen bl. a. anbefaler at bistandsindsatser koordineres og at de fattigste landes egne institutioner forbedres.

RK-B har drøftet miljøvern og bevarelse af naturressourcer i udviklingslandene (ikke mindst ud fra Brundtland-kommissionens rapport) og afholdt temadiskussion om emnet.

RK-B anser, at der er behov for at styrke forskningen inden for miljøspørgsmål, ikke mindst i lande som Tanzania og omkringliggende lande i Afrika. Komitéen finder således, at forslag A 813/e lyder interessant.

Inden komitéen kan tage stilling til forslaget om en nordisk forskningsstation for biologi og skovteknik, bør de nordiske bistandsadministrationer få lejlighed til at vurdere et detaljeret projektforslag både fagligt og prioriteringsmæssigt. Det er således for tidligt for RK-B at give en egentlig anbefaling til Ministerrådet om at støtte projektet, ligesom at tage stilling til hvorvidt det er behov for andet end en bilateral indsats. Yderligere finder RK-B, at projektet bør relateres til eventuelle andre aktiviteter, som de nordiske lande støtter eller overvejer at støtte i regionen.

RK-B ønsker dog at fremføre, at der i mange eksisterende institutioner mangler både forskere med erfaring og driftsmidler, omend visse aktiviteter i Tanzania i dag modtager støtte fra nordiske lande. En koordineret støtte fra de nordiske lande til de enkelte institutioner kunne derfor synes rimelig. Nordisk støtte til biologisk og skovteknisk forskning i Tanzania

kunne eventuelt gives i form af teknisk og økonomisk støtte til eksisterende institutioner.

København den 3. februar 1988

(Ej Sign.)

Nordiska rådets social- och miljöutskott:

Utskottet noterar, att medlemsförslagen¹ tar som sin utgångspunkt den så kallade Brundtland-kommissionens rapport som presenterades våren 1987 under rubriken "Our common future". Rapporten utgörs av en bred genomgång av de internationella utvecklings- och miljöproblemen. För första gången ses dessa i ett sammanhang och försök görs att kartlägga sambanden mellan bristen på ekonomisk utveckling och störningar i miljön. Rapportens slutsatser sammanfattas kring begreppet bärkraftig utveckling vilket definieras så att den nuvarande generationens behov och målsättningar skall tillfredsställas utan att riskera kommande generationers motsvarande möjligheter. Det understryks att det ingalunda gäller att tvinga fram någon form av nolltillväxt eller dylikt, utan vad som avses är en balanserad utveckling som tar hänsyn till ekonomiska, befolkningsmässiga och ekologiska aspekter.

Till de förändringar som krävs hör att råvarupriserna måste påverkas, utvecklingsbiståndet förbättras både kvantitativt och kvalitativt, och balans uppnås mellan befolkningsantalet och jordens försörjningskapacitet. På energiområdet krävs stabilare oljepriser, förnyelsebara energikällor och effektivare energianvändning. Ett problem som kommissionen pekar på är skuldbördan, som tvingar många u-länder till rovdrift på sina resurser för att betala räntor och amorteringar, t. ex. att odla upp arealer som inte lämpar sig eller att hugga ned skogar till bränsle, vilket får negativa följder för miljön och möjligheterna att försörja nästa generation.

De båda medlemsförslagens yrkanden synes ligga väl i linje med de rekommendationer som diskuteras i Brundtland-kommissionens rapport. Däri krävs ökade insatser av flera internationella organ som UNDP, UNCTAD, UNEP, WHO, ILO och FAO. Det kan noteras, att man ej räknar med att några ytterligare institutioner bör upprättas. Däremot måste de olika miljövårdsorganisationerna förstärkas och ges större finansiella resurser och de internationella finansieringsorganen, särskilt Världsbanken, ges en starkare miljöprofil.

¹ A 813/e och A 816/e.

I medlemsförslaget *A 816/e* konstateras att Världsbanken inrättat en ny miljöavdelning, vilket alltså är ett första steg i en uppföljning av Brundtland-kommissionens rekommendationer. Utskottet välkomnar detta och vill dessutom tillstyrka medlemsförslaget yrkanden att de nordiska länderna utlånar experter till de regionala utvecklingsbankerna och ökar det ekonomiska stödet till IUCN (The International Union for the Conservation of Nature). Detta synes utskottet vara lämpliga nordiska bidrag till en uppföljning av Brundtland-kommissionens rapport. Utskottet ställer sig också positiv till förslaget sista yrkande att ta initiativ till att det på internationellt plan avsätts tillräckliga medel till ett effektivt undersöknings- och projektarbete för att rädda de tropiska skogarna.

Utskottet noterar, att medlemsförslag *A 813/e* avser ett nordiskt projekt om just detta och speciellt i form av inrättande av en nordisk station för biologisk och skogsteknisk forskning i Tanzania. Utskottet besitter ej de sakkunskaper som skulle erfordras för att bedöma lokaliseringen av ett sådant projekt. Mycket talar dock för Tanzania, bland annat att flera nordiska projekt redan utförts i Tanzania med goda erfarenheter. De nordiska länderna torde ha särskilda erfarenheter på det skogstekniska området och ett nordiskt projekt skulle kunna utgöra en förebild för andra internationella eller bilaterala projekt på näraliggande områden. Utskottet vill understryka, att en nordisk insats av detta slag måste tilldelas tillräckliga resurser både personellt och ekonomiskt under en avsevärd tid för att ge avsedda resultat, även med tanke på andra afrikanska utvecklingsländer. Utskottet anser sålunda att det ej föreligger någon motsättning mellan detta yrkande och yrkandet i medlemsförslag *A 816/e* att de nordiska länderna verkar för att det på internationellt plan avsätts tillräckliga resurser för att rädda de tropiska skogarna.

Social- och miljöutskottet vill sålunda tillstyrka båda medlemsförslagen om konkreta initiativ till effektivisering av det nordiska biståndsarbetet för en bärkraftig utveckling i u-länderna respektive om inrättande av en nordisk station för biologisk och skogsteknisk forskning i Tanzania.

Stockholm den 7 januari 1988

För social- och miljöutskottet

Marjatta Väänänen

Förman

Den nordiske Investeringsbank (NIB):

Forslaget ligger forsåvidt utenfor NIBs interesse- og kompetansefelt og banken vil derfor avstå fra å kommentere forslaget som sådan. En er imidlertid kjent med at det allerede er etablert undervisnings- og forskningsvirksomhet på dette området i Tanzania, og at de nordiske land er involvert innenfor dette området i Tanzania. Rent generelt kan det vel også sies at det bør vises en viss tilbakeholdenhet med forslag som medfører etablering av nye institusjoner i et land som Tanzania med den merbelastning på deres knappe ressurser dette medfører.

Vi viser forøvrig til vår remissyttring til Nordisk Råds medlemsforslag A 816/e om konkrete initiativer for effektivisering av det nordiske bistandsarbeidet for en bæredyktig utvikling i utviklingslandene.

Helsingfors, 21. desember 1987

Jannik Lindbæk

V. d.

Nordiska projektexportfonden:

Nordiska projektexportfonden räkner med att se en märkbar ökning av intresset för miljövård under de närmaste åren i samband med den projektexport som fonden stöder. På basen av den breda kompetens som småningom upparbetats inom nordisk industri och konsultföretag räknar fonden med att både ta egna initiativ för att främja en miljörelaterad projektexport och att stöda liknande initiativ från industrihåll.

Förslaget om upprättande av en nordisk station för biologisk och skogsteknisk forskning i Tanzania torde vara en intressant satsning ur nordiskt företagsperspektiv. En dylik station borde, förutom den positiva inverkan stationen skulle kunna ha på närmiljön, få betydelse genom att bredda den nordiska industrins kunnande om miljöproblemen i de afrikanska områdena. Därmed ges industrin bättre möjligheter att anpassa sina produkter, processer och projektupplägg efter de verkliga behoven.

Mot bakgrund av ovsagda anser fonden att man bör se positivt på medlemsförslaget. Man bör dock fästa uppmärksamhet vid, att åtgärderna i samband med upprättandet av stationen sker i samarbete med nordiska konsulter och industriföretag, och att man slår vakt om det kunnande som erhålls och som direkt kommer att påverka processer och projekt som nordisk industri utvecklar.

Helsingfors den 15 december 1987

Nordiska projektexportfonden

Hans Höegh Henrichsen

Verkst. direktör

Danmark

Departementet for Internationalt Udviklingsamarbejde DANIDA:

Der er allerede og ikke kun fra nordisk side iværksat en række aktiviteter indenfor biologisk og skovteknisk forskning i Tanzania. Danmark støtter f. eks. Wild Life College i Moshe, Tanzania. Der er endvidere påbegyndt skovbrugs- og miljørettede aktiviteter på universitetet i Dar es Salaam og den tanzanianske regering har fornylig indsat et "National Environmental Council" til at koordinere de mange indsatser. Usambara, hvor det foreslåede Center tænkes placeret, er beliggende kun ca. 150 km fra Nairobi, hvor både FN-miljøorganisationen, UNEP og ICRAF (International Center for Research on Agroforestry) har sæde.

På denne baggrund finder man ikke umiddelbart, at der er behov for etablering af endnu et center inden for det pågældende område.

København, den 16. december 1987

(Ej Sign.)

WWF Verdensnaturfonden:

WWF Verdensnaturfonden kan på det varmeste støtte det fremsatte forslag. Stationens formål er overordentlig relevant set fra Tanzanias side, og vil kunne yde et væsentligt bidrag til den bæredygtige udvikling i et værdifuldt men meget sårbart område i Tanzania. En sådan station vil for Danida, og formentlig også for de øvrige nordiske bistandsorganisationer, være en høj prioritet i relation til Brundtlandskommissionens anbefalinger og for Danidas vedkommende i relation til den miljøhandlingsplan som er under udarbejdelse. Verdensnaturfonden vil imidlertid pege på, at der muligvis findes en placering, som vil være mere relevant og fordelagtig for Tanzania end en placering i Usambara-bjergene, nemlig en placering i Uzungwe-bjergene længere mod sydvest.

De ret små områder med skovklædte, lave bjerge, som strækker sig fra Usambarabjergene i nord, mod sydvest, udgør for Tanzania en overordentlig værdifuld naturressource. Her er klimaet fugtigt og jorden nogenlunde god og der findes et højt ydende skov-landbrug. Disse skove er uhyre vigtige for ferskvandsforsyningen, ikke blot til store byer som Tanga, men også til det omkringliggende tørre, men tæt opdyrkede savanneland. Skovene er imidlertid truede af de sædvanlige konflikter med en voksende, fattig befolkning, som ser disse skove som en mulighed for yderligere opdyrkning, og for skovfældning. Der er grund til at frygte, at resultatet bliver at skovene bliver så reducerede, at skovklimaet forsvinder, så tørke og erosion sætter ind med katastrofale følger for disse bjerge og for de omkringliggende agerbrugsområder.

At disse områder også videnskabeligt set er enestående, en slags Galapagos-øer i zoogeografisk henseende, er en anden sag af mindre umiddelbar relevans for Tanzania.

Da World Wide Fund for Nature i 1980 formulerede sit store regnskovsprogram besluttede man at fokusere på ca. 10 regnskovsområder verden over, udvalgt bl. a. ud fra biologisk mangfoldighed og truslerne mod dem. Her blev de østtanzianske regnskove et af de udvalgte områder og et udredningsarbejde blev sat igang om disse områders bæredygtige udnyttelse. Som et resultat af dette arbejde fra WWF fokuserede man efterhånden på Uzungwe-bjergene som et område, hvor der er større realistisk mulighed for at opnå en bæredygtig udvikling end i de meget hårdt trængte Usambara-bjerge. Dette betød dog ikke at Usambara-bjergene blev nedprioriteret og IUCN (Internation Union for Conservation for Nature and Natural Resources, WWF's søsterorganisation) har netop for EF udarbejdet de første stadier af en managementplan for bæredygtig udnyttelse af Usambara-bjergene.

Verdensnaturfondens næstformand, dr. phil. Arne Schiøtz har arbejdet videnskabeligt i Usambara-bjergene siden 1968 og deltog i WWF's formulering af sit regnskovsprogram. I 1970 ledede dr. Schiøtz en studierejse for biologistuderende ved Københavns Universitet til Østafrika, hvor Usambara-bjergene var en af hovedstationerne, og som følge af dette ophold vendte adskillige af deltagerne tilbage og udførte videnskabelige arbejder i disse områder, så der har efterhånden udviklet sig en dansk videnskabelig tradition, men megen viden akkumuleret.

Ved et internationalt symposium i Arusha i 1977 om "biologiske øer" fokuserede mødet på Usambara-bjerget, og dr. Schiøtz ledede efter mødet en ekskursion dertil. Resultatet blev meget grundige rapporter (Rodgers & Homewood 1979 og 1982). Det kan også nævnes at Arne Schiøtz så tidligt som 1972 skrev et notat "Om oprettelse af en dansk økologisk station i Tanzania", der pegede på en placering ved Amani i Usambara-bjergene. Dette notat er i sin substans næsten identisk med det nu fremsatte forslag, men blev aldrig realiseret, da hverken Tanzania eller Danida på dette tidspunkt betragtede det som en tilstrækkelig høj prioritet.

Blandt de nordiske aktiviteter bør nævnes et skovudnyttelsesprojekt finansieret af Finnida, et projekt som desværre på grund af sit snævre sigte i sine tidligere stadier var potentielt ødelæggende for hele skovområdet i Usambara-bjergene. Finnida har nu, efter stærkt nationalt og internationalt pres, ændret projektets sigte, men der er nogen frygt for at de lokale kræfter der er sat igang kan føre til total rydning af skoven.

Som et resultat af WWF's regnskovsprogram har vi nu meget større viden også om de øvrige skovklædte bjerge i Tanzania. Vi vil gerne her pege på muligheden for at anbringe en sådan station i Uzungwe-bjergene. De ligger i Iringa-området og har efter vor mening nogle åbenbare fordele frem for Usambara-bjergene.

Usambara-bjergene ligger i et tæt befolket område, tæt ved en stor by og med gode samfærdselsmidler. De er udsat for et meget stort befolkningspres og det kan befrygtes, at skoven vil forsvinde i løbet af 20–30 år, hvis ikke det lykkes at nå frem til en effektiv håndhævelse af den managementplan, som er under udarbejdelse af IUCN med støtte fra EF. Derved vil erosion og udtørring gøre området værdiløst for menneskelig udnyttelse.

Uzungwe-bjergene er under meget mindre pres. Befolkningspresset er langt ringere og skoven derfor mere uforstyrret. Direkte foranlediget af WWF's studier har Tanzania etableret en nationalpark i en del af området, en park som foreløbig støttes økonomisk af WWF. En sådan beskyttet status af en del af området vil yderligere give håb om en langtidsbevarelse.

Ikke mindst en station som beskæftiger sig med skovteknologi må nødvendigvis kunne operere med et rimeligt langt tidsperspektiv.

Vi vil derfor mene, at hvis disse planer realitetsbehandles, må noget af det vigtigste være at lave et grundigt studie over den bedste placering.

Verdensnaturfonden har en del materiale om disse områder, og vil meget gerne stille sin viden til rådighed ved planens videre drøftelser.

København, den 23. november 1987

Vibeke Skat-Rørdom

Generalsekretær

Vedr. journal nr. 4.C.7. af 11.11.87, sag A 813/e om etablering af en nordisk station for biologisk og skovteknisk forskning i Tanzania.

I fortsættelse af Verdensnaturfondens brev om ovennævnte sag af 17.11.87., kan vi give nogle supplerende oplysninger, som muligvis er af interesse for Nordisk Råd.

IUCN (The International Union for Conservation of Nature and Natural Resources) ved dr. Alan Hamilton har netop afsluttet et projekt om Usambaras skove og deres betydning for områdets vandforsyning, bekostet af Norad. Rapporten foreligger og vil evt. kunne rekvireres gennem os.

The Tanzanian Forestry Research Institute, TAFORI, har en station ved Amani i Usambara-bjergene. Fornylig har FINNIDA bedt IUCN at deltage i en mission for at evaluere denne station og dens program, og at foreslå forholdsregler for at styrke institutionen. Denne mission har netop afsluttet sit arbejde og rapporten må være tilgængelig gennem FINNIDA, så snart den foreligger.

IUCN's deltagelse i udarbejdelsen af en management plan for Usambara, bekostet af EEC fortsætter. Dette arbejde blev nævnt i Verdensnaturfondens tidligere brev.

Der er nu nær kontakt mellem IUCN og FINNIDA, og Nordisk Råd burde kontakte G. Haldin, Forestry Adviser i Udenrigsministeriet i Helsinki. Jeg har fået lov til at se et brev til ham af 9. juni 1987 fra Robert

Bensted-Smith, Project Officer i IUCN's Nairobi-kontor. Dette brev gennemgår på en meget instruktiv vis en række af de problemer, der knytter sig til udnyttelsen af Tanzanias skove.

Jeg tillader mig herved at referere et enkelt afsnit fra dette brev, som synes direkte relevant for nærværende sag.

Research requirements: The need for forest research cannot be overemphasised. Alan Hamilton's paper on research needs . . . concentrates on research into forest dynamics, but there are many other important areas of applied forestry and hydrology, when our ignorance prevents us from understanding the forest's response to utilisation and from managing the forest to encourage growth of desired species . . . discussions with TAFO-RI and others have underlined the need to strengthen *long-term* 2-way links with appropriate institutions.

Arne Schjøtz
Næstformand

Finland

Utrikesministeriet, avdelningen för utvecklingssamarbete:¹

Som det i medlemsförslaget har konstaterats är Usambara Mountains-regionen ett ur naturhistorisk och skyddsmässig synvinkel värdefullt område genom forskning av vilket det är möjligt att erhålla värdefull information om orsakerna till förintelse av tropiska naturskogar samt om medel för dess förhindrande.

Igångsättandet av tanzanisk och internationell forskningsverksamhet förutsätter åtminstone grundandet av en fältstation i skogsområdet samt nära kontakter mellan de tanzaniska och internationella forskningsorganisationerna.

Forskningsverksamheten torde medföra kontroll över områdets utnyttjande och bistå därigenom till att bevara områdets naturtillstånd.

Grundandet av en forskningsstation i Usambaraskogsregionen har varit föremål för diskussioner mellan de finländska och tanzaniska myndigheterna och en expergrupp besökte området i slutet av november 1987. Expertgruppens rapport håller på att förberedas. Projektberedningen ingår i biståndssamarbetet mellan Finland och Tanzania.

Utgångspunkten för beredningen har varit att forskningsstationen inte skulle vara ett avskilt institut utan en naturlig del av Tanzanias egen forskningsstruktur.

Utrikesministeriet anser det inte vara ändamålsenligt att bilda en skild administration för projektet t. ex. i de nordiska länderna utan stationens verksamhet skulle huvudsakligen administreras av en av de tanzaniska forskningsorganisationerna bestående styrgrupp, som skulle koordinera

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

forskningen och genom vilken bidrag och annat samarbete (t. ex från de nordiska länderna) skulle kanaliseras. På detta sätt skulle projektet bäst bidra till att utveckla Tanzanias egen forskning.

Projektets första skede skulle bestå av att fysiskt grunda stationen (nödvändiga anläggningar och byggnader). Detta kunde genomföras som ett bilateralt finsk-tanzaniskt projekt. I ljuset av preliminära kontakter med SIDA och NORAD har man konstaterat att Finland snabbast har beredskap till att avsätta medel för detta ändamål.

Vid projektets andra fas när den egentliga forskningsverksamheten skall inledas kunde även andra intresserade delta i projektet, t. ex. genom forskningsfinansiering. Å andra sidan har det redan vid förberedningsskedet strävats till att försäkra ett så omfattande som möjligt internationellt samarbete. En representant för IUCN deltog i beredningen. Representanter för de nordiska länderna och EG har informerats om projektets framgång genom ambassaderna i Dar es Salaam.

Utrikesministeriet önskar betona vikten av att samtidigt som projektet ingalunda utesluter möjligheter till nordiskt och internationellt samarbete vid forskningsverksamheten skulle själva grundandet vid forskningsstationen ske inom Finlands bilaterala bistånd. Detta skulle vara enhälligt med vad som konstaterats om administrativ förenkling av nordiska projekt och bistånds koordination i den nordiska planen för biståndssamarbetet, som kommer att framläggas för Nordiska rådet.

Helsingfors den 17 december 1987

David Johansson
Avdelningschef

Jord- och skogsbruksministeriet:¹

De i medlemsförslaget framförda målsättningarna för inrättande av en forskningsstation är så omfattande och mångdimensionella att dessa målsättningar inte kan uppnås enbart genom en biologisk och "skogsteknisk" forskning. Därutöver behövs ett samhällsvetenskapligt forskningsgrepp, för att en överordnad granskning av denna ämneskrest skulle vara möjlig. Jord- och skogsbruksministeriet anser att tyngdpunkten i forskning på sådan station borde ligga i tillämpad forskning och enbart i sådan grundläggande forskning som tjänar till en lösning av verkliga problem samt behov i praktiken. I synnerhet borde man undvika att stationen skulle bli en stödpunkt för utländska forskares egna begränsade, akademiska forskningsintressen.

Viktiga forskningsämnen är exempelvis olika jorddispositionsformers inverkan på jordmänen och hydrologin, ett utvecklande av bättre och mer

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

bestående jorddispositionsformer samt naturliga trädarters ekologi och ekofysiologi. Till de viktigaste arbetena inom basforskning kan hänföras bl. a. en bättre klassificering av de berörda skogsområdenas ekosystem på basen av växtligheten samt en basutredning av djur- och växtarterna för en avgränsning av totalt fridlysta skyddsområden.

När forskningsstationen utvecklas är det väsentligt att den lokala (tanzaniska) forskargemenskapen och de redan befintliga organisationerna deltar i arbetet tillräckligt intimt och kraftigt. Vid sidan av utredandet av forskningsproblem bör stationens huvudsyfte vara att de lokala personresurserna och andra resurser vidare utvecklas.

Forskningsstationen borde dessutom ha nära kontakter med sådana biståndsprojekt som pågår i Tanzania och eventuellt i andra östafrikanska länder inom jord- och skogshushållningen samt på miljöområdet och inom ramen för socioekonomi, för att en växelverkan mellan forskning och projekt i praktiken skulle vara möjlig, vilket för sin del är en förutsättning för en helhetsbetonad och långsiktig lösning av problemen.

Avdelningen för utvecklingsarbete vid utrikesministeriet i Finland finansierade i november månad 1987 en projektexpedition, vars uppgift var att utreda hur forskning kring naturskydd och skogsanvändning kunde förstärkas i Usambara-bergen i Tanzania. Även ett finländskt biståndsprojekt på skogsområdet har pågått i ifrågavarande region. Expeditionens rapport torde utges i januari 1988. Expeditionen rekommenderar att den i Usambara-bergen redan verksamma skogsforskningsstationen Lushoto och dess fältstationer skall understödjas så att stödet i huvudsak skulle inriktas på forskning och på en förbättring av endast den nödvändiga infrastrukturen. Jord- och skogsbruksministeriet ger sitt stöd åt denna rekommendation, vars syfte är att medverka till att de unika naturskogarna i Usambara kan bibehållas samt att jord- och skogsbruket i området kan utvecklas. Jord- och skogsbruksministeriet anser att det är nödvändigt att försöka förena eller åtminstone samordna ifrågavarande medlemsförslag som väckts i Nordiska rådet med ovannämnda projektexpeditionens rekommendationer till åtgärder.

Helsingfors den 15 januari 1988

Jord- och skogsbruksministeriet

Reino Uronen

Kanslichef

Pekka Alhojärvi

Föredragande

Miljöministeriet:

Miljöministeriet ansluter sig helt till de motiveringar som framförs i medlemsförslaget och konstaterar att Tanzania, som ett av huvudmottagarländerna av nordiskt utvecklingsbistånd, är särskilt väl ägnat för stöd av denna art. Finlands biståndsmyndigheter har varit aktiva i utvecklingen av skogsforskningen i Tanzania och står bl. a. i beråd att utse en expert till en ledande ställning i ett av FN:s utvecklingsprogram (UNDP) och livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO) finansierad aktionsplan för tropisk skogshushållning i Tanzania. Dessutom har de nordiska miljö- och biståndsmyndigheterna i samarbete med Tanzanias myndigheter förberett utarbetandet av en s. k. miljöprofil för Tanzania, vilket även konstateras i motiveringarna till medlemsförslaget.

Miljöministeriet stöder sålunda varmt tanken att upprätta en nordisk station för biologisk och skogsteknisk forskning i Tanzania. De praktiska och administrativa frågorna kring upprättande av en dylik station kunde mycket väl utredas av Nordiska ministerrådets ämbetsmannakommittéer för miljövärd- respektive biståndsfrågor i samarbete med Tanzanias myndigheter. Ansvar för grundandet av stationen bör dock ligga hos de nordiska biståndsmyndigheterna.

Helsingfors den 8 januari 1988

Olli Ojala
Överdirektör

Peter von Boguslawsky
Planerare

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 23 december 1987 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Island

Islands Röde Kors (Rauði kross Islands):¹

Efter vor mening bör man arbejde for at harmonisere og koordinere de nordiske landes arbejde mest muligt indenfor området udviklingsstøtte. Desuden anser vi miljøbeskyttelse samt kampen mod tilintetgørelse af plantevækst og forurening for at være blandt de vigtigste opgaver i verden i dag.

¹ Yttrandet översatt från isländska och avser medlemsförslagen A 813/e och A816/e.

På denne baggrund støtter vi kraftigt medlemsforslag A 816/e om foranstaltninger for bedre resultater af det nordiske samarbejde om udviklingsstøtte. Derimod mener vi ikke at være i besiddelse af tilstrækkeligt kendskab til at kunne bedømme, om en nordisk station for biologisk og skovteknisk forskning i Tanzania, som er foreslået i medlemsforslag A 813/e, er den vigtigste opgave indenfor dette område.

Reykjavik, den 17. december 1987

Jakobina Þórðardóttir
Afdelingsleder, Islands Röde
Kors, international afdeling

Norge

Kultur- og vitenskapsdepartementet hänvisar i skrivelse den 15 januari 1988 till yttrande av den 15 december 1987 från NAVF (se nedan).

Landbruksdepartementet:

Landbruksdepartementet synes tanken om et nordisk samarbeid for å styrke biologisk og skogteknisk forskning i Tanzania er verdifull.

Vi vil imidlertid gjøre oppmerksom på at slik forskning foregår ved to nasjonale institusjoner – der bl. a Norad er inne med støtte. På skogsiden er det et godt samarbeide mellom Tanzania og nordiske bistandsinstitusjoner. Hvordan den nevnte forskning kan styrkes bør etter Landbruksdepartementets vurdering drøftes mellom berørte institusjoner i Norden og Tanzania slik at det kan passes inn i samlet opplegg.

Oslo, 5. januar 1988

Etter fullmakt

Almar Sagelvmo

Leif Forsell

Miljøverndepartementet:

Miljøverndepartementet ser klart et behov for å styrke forsknings- og utredningsvirksomheten i Afrika rettet mot økologi og biologi. Departementet finner at de problemstillinger som trekkes frem i medlemsforslaget er relevante.

Allikevel er det et langt sprang fra problemstillingene til konkret å opprette en nordisk stasjon for biologisk og skogteknisk forskning i Usambara Mountains i Tanzania. Realiseringen av slike planer måtte evt. skje med basis i forsvarlig utredning og planlegging.

Departementet mener tiltaket bør vurderes som et ledd i behovet for

oppbygging av kompetanse i Norden om tropisk økologi samtidig som det også bør sees i sammenheng med utvikling av kompetanse lokalt i mottakerlandet.

Forslaget bør dessuten vurderes av Departementet for utviklingshjelp som har støttet flere miljøverntiltak i området.

Oslo, 21. desember 1987

Etter fullmakt

Jan Thompson
Ekspedisjonssjef

Karen Jørgensen

Norges allmennvitenskapelige forskningsråd (NAVF):

Som bakgrunn for det foreliggende forslag fremheves de store miljøproblemer mange land i Afrika sliter med. Et av disse er skogødeleggelse som internasjonalt sett er et av de alvorligste miljøproblem vi har idag. Det er derfor gledelig at et forslag om en nordisk stasjon for biologisk og skogteknologisk forskning i Tanzania er fremsatt.

Det foreliggende forslag er i sin nåværende form bare en skisse. Det er for løst og ustrukturert til en mer inngående analyse. Det er også uklart hva som legges i begrepene "miljøprofil" og "naturprofil". Våre kommentarer blir derfor av mer generell art, noe som også skyldes at det ikke har vært tid til å innhente opplysninger vi gjerne skulle hatt.

Ut i fra nordisk bistandspolitikk er Tanzania et godt valg for en slik stasjon, og Usambara Mountains som er en østlig utløper av regnskogene i Afrika, er idag sterkt truet. En prioritering på regnskogmiljø (teller skogmiljø) vil være avgjørende for plassering og bemanning av stasjonen. Det er vanskelig å opprette en stasjon for biologisk og skogteknologisk forskning som også vil være optimal for arbeidet med andre problemer som er nevnt i forslaget, slik som fortørkning og ødeleggelse av fiskevann. Et overordnet formål men en slik stasjon bør være gjennom målrettet grunnforskning å bidra til å legge grunnen for en bedre naturforvaltning, ikke bare i Tanzania.

Det nordiske samarbeid med hensyn til miljøstudier har lange tradisjoner med gode erfaringer. Det er nok å peke på hva Nordisk Kollegium for Økologi har betydning for nordisk økologisk forskning og undervisning. Det kan også nevnes at etiopiske myndigheter i 1960-årene avsatte tomt til en nordisk økologisk stasjon i Etiopia, et prosjekt som dessverre ikke lot seg realisere.

Vår konklusjon er derfor at det er et interessant initiativ som bør følges opp med en grundigere analyse. Det er vesentlig at man i en videre

planlegging i første rekke trekker inn økologisk ekspertise, og at samarbeidsformen mellom nordiske og tanzanianske myndigheter og forskere avklares.

Oslo, 15. desember 1987

Rådet for naturvitenskapelig forskning

Axel Andersen

Avdelningsleder

Morten Jødal

Konsulent

Sverige

SIDA:

SIDA har ett nätverk av inhemska och internationella institutioner med vilka verket samarbetar inom olika ämnesområden bl. a. miljövård. Några av SIDAs internationella kontakter nämns i medlemsförslaget.

De frågor som förslaget tar upp har diskuterats bl. a. inom ramen för världsmiljökonferensen, Bruntlandskommissionen, världsstrategin samt under konferensen i Stockholm i maj detta år. Värdet av miljöprofiler har starkt understrukits och det är väsentligt att sådana tar form för berörda länder. De nordiska biståndsmyndigheterna har uttalat intresse för Tanzania. SIDA ger bidrag för profilernas framtagande genom ICUN.

SIDA har intresse av att utveckla sitt engagemang inom miljö/marktvård och för närvarande pågår diskussioner om ett institutionellt samarbete med Beijerinstitutet. Dessa diskussioner kommer med all säkerhet leda till förslag på skilda aktiviteter/program. Profilerna kommer därvidlag att spela en betydande roll.

Förslaget om inrättande av en nordisk station för biologisk och skogsteknisk forskning i Tanzania är ett bra exempel på den typ av aktiviteter som kan komma att ingå i ett miljöprogram på svensk/nordisk basis. SIDA anser dock att det ännu är för tidigt att fatta beslut om enskilda aktiviteter. Först bör profilerna och strategin tas fram för att ligga till grund för vårt vidare engagemang.

Stockholm den 10 december 1987

Lars Augustinsson

Styrelsen för u-landsforskning (SAREC):

Det finns ett begränsat antal skogsområden kvar i bergen i Östafrika som lämpligen borde betraktas som nationalparker. Det är då lite märkligt att föreslå att det skall inrättas en station för bl. a. *skogsteknisk* forskning. Tanken att utnyttja dessa skogsområden på ett planerat sätt är nog i dagsläget ganska orealistisk.

Norden är föga framstående på tropisk biologi (möjligen med undantag för växtsystematik). Om en fältstation skulle hjälpa upp situationen är tveksamt.

Vill man stärka den nordiska resursbasen så är nog det bästa man kan göra att utlysa ett antal doktorandstipendier. Detta är säkerligen ur den synpunkten ett effektivare sätt att använda pengarna än att bygga upp en ny forskningsstation (det finns ingen fysisk brist på forskningsstationer).

Om en station skulle inrättas så borde det göras i land/område där det finns ett starkt intresse från regeringens sida. Det skall inte vara enbart ett ja till en nordisk idé. Fallet med Usambarabergen är av olika skäl aktuell men där finns ju redan en forskningsstation. Att inrätta en nordisk forskningsstation är knappast det effektivaste sättet att ta sig an problemet. Det finns många forskningsstationer i tropikerna byggda av i-länder (för i-ländernas behov). Dessa har inte gjort situationen väsentligen bättre. En station i Usambara skulle givetvis inte ge någon kunskap om ökenbildningsproblemet.

Stationen skall enligt förslaget kopplas till arbetet med *miljöprofil* för Tanzania. Miljöprofilen är förhoppningsvis klar innan något beslut om forskningsstation i Usambara tagits. Kopplingen är därför ej helt klar. Om stationen skulle ha någon betydelse för uppföljningen av miljöprofilen kan ifrågasättas.

Slutsats:

Förslaget är så vagt att det ej kan ligga till grund för beslut/förslag. I fallet Usambara finns säkert betydligt bättre sakunderlag att studera om ett intresse finns att utreda frågan. Sannolikt är det bättre att stödja forskarutbildning än att bygga forskningsstation.

Stockholm den 22 december 1987

R. Persson

Statens naturvårdsverk:¹

 Det är ingen tvekan om att ekologiska hänsyn måste beaktas i biståndsarbetet och vidare berör de båda förslagen tropiska skogsmiljöer, vilka

¹ *Yttrandet avser även medlemsförslag A 816/e.*

enligt vedertagen uppfattning bl. a. genom sin stora artrikedom är av högsta naturvårdsvärde samtidigt som olika typer av exploatering utgör ett allvarligt hot.

Nedanstående mer specifika synpunkter ges utifrån naturvårdsverkets erfarenhet av forsknings- och undersökningsverksamhet på naturvårdsområdet. Visserligen hänför sig dessa erfarenheter till svenska förhållanden men i viss utsträckning bör de kunna generaliseras.

Beträffande förslaget att upprätta en station för biologisk och skogsteknisk forskning i Tanzania (Usambra Montains) är argumentationen att detta skulle vara det mest effektiva sättet att angripa de ekologiska problemen (med bevarandet av regnskogsområden) inte övertygande. Det är vår erfarenhet att naturvårdsforskning, liksom annan forskning, bör bedrivas i nära samarbete med universitet eller jämförbara miljöer med utvecklad forskningstradition. Skall en forskningsstation inrättas bör den organisatoriska kopplingen av verksamheten till andra, större forskningsinstitutioner utredas. Vidare är förslaget oklart i så måtto att det ej behandlar hur forskningsverksamheten skall planeras och finansieras. Skall nordiska forskare delta i verksamheten, eller är stationen en resurs för landets forskning, eller gäller bådadera?

Det andra förslaget består av tre konkreta delar. Att förse de regionala utvecklingsbankerna med miljöexpertis ter sig väsentligt och angeläget att medverka till. IUCN, där Sverige är medlem och landet vidare företräds mer ideellt via Svenska naturskyddsföreningen, är en central internationell naturvårdsorganisation som bl. a. mer eller mindre integrerat med (den internationella delen av) Världsnaturfonden, WWF, driver en betydande projektverksamhet. Bl. a. studeras naturvårdsproblem i tropiska skogsmiljöer. Oss veterligt har denna projektverksamhet ej utvärderats mer samlat, vilket bör ske innan man med fog kan hävda effektiviteten jämfört med andra tänkbara former för bidrag till den aktuella verksamheten.

Det tredje förslaget, att verka för mer anslag till forskning om hur tropiska regnskogar skall bevaras, är naturvårdsverket, som inledningsvis nämndes, positivt till, förutsatt att projekten uppfyller gängse kvalitetskrav på vetenskaplig uppläggning, kostnads- och tidsplanering etc.

Naturvårdsverket medverkar gärna i det fortsatta planeringsarbetet av den aktuella typen av verksamhet. Det finns klara beröringspunkter med svensk naturvårdsforskning; som ett exempel bifogas en lägesrapport från ett projektområde "Restbiotopers betydelse för fauna och flora".¹

Solna den 17 december 1987

Valfrid Paulsson

Tor-Björn Larsson

¹ Här ej tryckt.

Sveriges lantbruksuniversitet:

Det är riktigt att det finns många problem i de tropiska skogarna, som i princip omfattar alla skogar mellan vändkretsarna, och att forskningen om dessa skogar är eftersatt. Detta har uppmärksammats alltmer av både i-länder och u-länder samt internationella organ. Bl. a. har FAO i samråd med andra internationella organisationer utarbetat en strategi som syftar till att u-länderna själva med hjälp av bistånd m. m. tar tag i och försöker lösa dessa problem på ett bättre sätt. Denna strategi lanserades 1985 under namnet Tropical Forestry Action Plan, TFAP. I TFAP spelar forskning och kunskapsutveckling och -spridning en stor roll. Vid en rad internationella möten och konferenser har representanter för u- och i-länder samt internationella organ godkänt och stött TFAP som en ram för de satsningar som görs i tropiska skogar. Fyrtioen u-länder har hittills begärt hos FAO att få hjälp med att genomföra TFAP-aktiviteter. Inom IUFRO finns också förslag att på olika sätt stärka forskning om tropiska skogar.

Hur kan en nordisk station för biologisk och skogsteknisk forskning passa in i denna ram? Förslaget som framlagts är mycket oklart beträffande mål och syfte med ett sådant institut. Är avsikten att på sikt stärka tanzanisk skogsforskning eller är det främst nordiska forskares kunskaper som ska förbättras? Båda skälen kan anses relevanta, men man torde snabbare och billigare nå resultat genom att stödja befintliga institutioner i stället för att bygga något nytt som kanske blir isolerat. För skoglig forskning och högre skoglig utbildning i Tanzania finns Sokoine University of Agriculture (SUA) med en skoglig fakultet med huvudkvarter i Morogoro. Skogsfakulteten har sedan 1973 fått ett omfattande stöd av Norge. SAREC ger också bidrag till vissa forskningsprojekt vid SUA. SUA har bl. a. en liten försöksstation i Muzambai reservatet i Usambarabergen. Den skulle man kunna stödja från Nordiska rådet och i så fall kanalisera stödet genom NORAD eller SAREC.

Om syftet är att utbilda nordiska forskare gör man också det snabbare och billigare genom att t. ex. ge stipendier eller dylikt till nordiska forskare att arbeta på befintliga forskningsinstitutioner. Utmärkta sådana institutioner finns t. ex. i Costa Rica och i Nigeria.

Sammanfattning:

Problemen i de tropiska skogarna är stora och mycket forskning fordras. Det är positivt att Nordiska rådet vill uppmärksamma och stödja detta. De framlagda förslagen är dock föga genomtänkta. Det pågår en hel del arbeten inom detta område, både internationellt och genom de nordiska bi-

ståndsorganen. Man bör därför tillse att eventuella ytterligare satsningar passar in i detta pågående arbete.

Uppsala den 9 december 1987

På styrelsen för Sveriges lantbruksuniversitets vägnar

Mårten Carlsson

Sten Norén

Svensk volontärsamverkan (SVS):

SVS anser det viktigt att beakta miljöfrågor i biståndet. U-länderna är ofta i en situation, där det kan vara frestande eller till och med nödvändigt att i ett kort perspektiv hårdhänt utnyttja de natur- eller andra miljöresurser som står till förfogande. Inte minst handlar det om en hård exploatering av skog och andra markresurser.

SVS anser också att betydligt större stöd till forskning i och om u-länder bör ingå i utvecklingssamarbetet. En alltför stor andel av världens samlade forskning sker i i-länder och med sikte på i-ländernas behov och situation.

SVSs uppfattning om rubricerade förslag sammanfattas i följande fem punkter. Som underlag för dessa ligger synpunkter från volontärer, som arbetar med mark- och skogsvård i Tanzania. Dessa synpunkter biläggs (*se Bihang*).

Sammanfattning

- Vi anser inte att en särskild "Nordisk Forskningsstation" bör upprättas i Usambaras.
- Vi instämmer emellertid i att biologisk-ekologisk forskning i detta område är viktigt.
- Det är vår bestämda uppfattning att finansiellt bistånd till en forskningsstation i Usambaras bör ha formen av institutionellt stöd direkt till den redan existerande tanzanska forskningsstationen Silvercultural Research Station (SRS) som sorterar under TAFORI (Tanzania Forest Research Institute).
- SRS kan verka som en plattform för olika forskningsprogram, vilka med fördel kan bedrivas som samarbetsprojekt mellan utländska och tanzanska institutioner eller universitet.
- Den typ av forskning som skall uppmuntras bör inte begränsas till biologisk grundforskning. Tillämpad forskning och fältförsök inom markvårdsbetonat skogs- och jordbruk bör också ges hög prioritet. Teknisk forskning som berör plantageskogsbruk med softwood i indu-

striell skala har i jämförelse låg prioritet och bör inte sammanblandas med biologisk-ekologisk forskning i Usambaras.

Stockholm den 15 december 1987

För SVSs styrelse

Björn Andreasson

Verkställande sekreterare

BIHANG

Synpunkter

1. Vi delar inte förslagsställarnas åsikt att "Grundandet av en nordisk station för biologisk och skogsteknisk forskning i ett afrikanskt utvecklingsland ter sig som det mest effektiva sättet att ta sig an problemen (. . .) med världsdelen allt mera brännande ökenbildnings- och naturresursproblem". Ökenspridningen stoppas naturligtvis inte av biologisk forskning, i synnerhet inte i ett utpräglat regnskogsområde.

2. Vi utgår ifrån att "Nordisk Forskningsstation" är en felformulering. Självklart rör det sig om att med nordiskt stöd inrätta en tanzanisk forskningsstation. Ur Tanzanias synvinkel så är det viktigt att forskningen institutionaliseras nationellt. I synnerhet skoglig och ekologisk forskning måste planeras på lång sikt, vilket endast är möjligt inom ramen för en nationell institution. Nordiska länders universitet eller institutioner kan bedriva långsiktiga forskningsprogram och projekt i samarbete med t. ex. Sokoine universitetet och/eller TAFORI, men själva institutionen måste givetvis vara tanzanisk.

3. Det finns redan en skoglig forskningsstation i Usambaras – SRS i Lushoto, som sorterar under TAFORI (Tanzania Forest Research Institute), som bl. a. bedrivit skogsbiologisk forskning i många år. De tre större botaniska projekt som de senaste åren genomförts i East Usambaras av bl. a. svenska och finska organisationer hade troligen inte kunnat genomföras utan SRSs botanister. SRS har inte fått något institutionellt stöd sedan slutet av sjuttioalet då SIDA drog sig ur ett långvarigt samarbete. Sokoine universitetet vill koncentrera sina resurser till Morogoro. Biståndsorganisationer uppger att TAFORI har haft interna problem av en omfattning som gör det svårt att stödja dem. Vi ser emellertid ingen annan möjlighet att institutionalisera skogsforskning i Usambaras och föreslår att man aktivt söker en lösning med TAFORI som innefattar direkt, långsiktigt och institutionellt stöd för att återuppbygga SRS. Det finns knappast utrymme för två skogsforskningsinstitut i Usambaras, och att framtinga en nedläggning av SRS i Lushoto skulle vara en olycklig konsekvens av en ny institution.

3. Amani och Mazumbi har utpekats som lämpliga lokaliseringar av forskningsstationen. Dessa platser har mycket dåligt utvecklad infrastruktur. Mazumbai har varit isolerat månader i sträck sedan jordskred blockerat vägen och har varken el eller telefon. En mycket mer realistisk och billigare lösning är att bygga upp enkla fältstationer till SRS i Mazumbai och Amani (det finns ju redan en i Mazumbai i universitetets regi), samt återuppbygga laboratorium, bibliotek osv. i Lushoto.

4. Vi tycker det finns en fundamental osäkerhet i förslaget beträffande vad man egentligen vill forska om. Vi anser också att detta är en separat fråga och att institutionellt stöd inte ska knytas till särskilda forskningsprogram av nordiska forskare eller institutioner. (Alan Hamilton (1987), som har utrett bl. a. frågan om en forskningsstation i East Usambaras nyligen, har uttryckt liknande farhågor: "It may be best to distinguish clearly between the monetary and intellectual aspects of research support").

Vi anser också att tanzanisk forskning behöver mycket mer stöd av utländska forskare och institutioner, men att man måste identifiera forskningsfälten noggrannare. Grundläggande skogsbiologisk forskning framhålls i förslaget som ett viktigt fält, liksom "skogsteknisk" forskning. Vidare motiverar man behovet av forskning med den växande ekologiska krisen i Tanzania ("ökenspridning", erosionsproblematiken etc.).

(i) Tropisk skogsbiologisk forskning, skogsekologi och botanik etc., är angeläget både ur globalt och lokalt perspektiv. Usambaras har bedömts vara ett synnerligen lämpligt område. Det berör problem med biologiskt naturskydd och artutarmning i Usambaras som allmänt anses som ett av Afrikas allra mest skyddsvärda skogsområden (om Usambaras låg i Sverige skulle troligen ingen naturvårdare bry sig det allra minsta om något annat problem förrän skogarna var grundlagsskyddade för evigt). IUCNs EG-finansierade projekt i Amani kan ses som ett led i strävanden att låta "världssamhället" bära kostnaderna för naturskydd i tropikerna. Den typen av forskning ser vi som angelägen och viktig att stödja. Men borde den inte vara en rent internationell angelägenhet, snarare än en nordisk? Finns det kompetens i Norden för att bedriva kvalificerad biologisk grundforskning i tropisk regnskogsmiljö? Vi ansluter oss också här till Alan Hamiltons rapport (1987) där en rad konkreta forskningsfält föreslås som exempel på den typ av ekologisk forskning som kan bedrivas i Usambaras. Det finns mycket liten erfarenhet i världen av sådan forskning och praktiskt taget ingen i Norden eller i Tanzania.

(ii) Skogsteknisk forskning är med vår tolkning något helt annat. Om man härmed avser den typ av plantageskogsbruk med snabbväxande exotiska arter och industri-betonade skötselmetoder som traditionellt har uppmuntrats av FINIDA och SIDA i Usambaras, så anser vi att det (både forskningen och plantageskogsbruk i sig) är direkt olämpligt. Plantageskogsbruket med softwood tror vi har en tveksam framtid i Usambaras. Jordarna och ekologiska begränsningar tycks inte tillåta sådant skogsbruk på lång sikt (Lundgren, 1978). Det finns på många håll i Norden en tendens att generellt betrakta skogsbruk i tropikerna som en ekologiskt förnuftig form av markanvändning. Från Usambaras har vi många exempel på för marken och miljön direkt destruktivt skogsbruk. Vi kan inte se att oro för "ökenspridning" skulle motivera "skogsteknisk forskning" i Usambaras.

(iii) Markvårdsinriktad forskning – om byskogsbruk, "agroforestry", "social forestry", "watershed management" m. m. – är den typ av forskning som är närmast påkallad av de konkreta miljöproblem som väcker sådan uppmärksamhet både i och utanför Tanzania. Det rör sig om lokalt efterfrågad, jämförelsevis enkel, tillämpad forskning som inte bedrivs någonstans i Tanzania idag. "Tanzania Association of Foresters" årsmöte 1987 antog en resolution om att markvårdsinriktat skogsbruk med inhemska träarter bör vara i fokus för tanzanisk skogsforskning de närmaste åren. SVS har erfarenhet från den typen av skogsbruk i Tanzania och har erfarit en akut brist på relevanta, lokalt överförbara forskningsresultat.

Inhemska trädets autoekologi och silvikultur är i allmänhet helt okända, trots att det finns ett uttalat behov (inte minst ekonomiskt) av att odla och plantera dem. Lokala trädfrön finns inte att få tag på för att trädens frenalologi är okänd och för att det inte finns någon teknisk erfarenhet av frösamling. I stort sett alla arter som används inom traditionella såväl som "moderna" agroforestry system är ännu inte undersökta med avseende på produktion, egenskaper i samodling, optimering av tillväxt etc. Naturliga och planterade skogars respektive påverkan på klimat, hydrologi och jordbruk i både lokalt och större perspektiv anses allmänt vara en kritisk frågeställning utan att någon forskning idag bedrivs i ämnet i Tanzania. Det förefaller inte försvarbart att bygga upp enbart grundforskning mot denna bakgrund av konkreta problem som behöver snabba forskningsresultat, inte minst lokalt i Usambaras. Däremot låter sig den här typen av tillämpad, lokalt efterfrågad forskning mycket väl kombineras med grundforskning (fast knappast med "skogsteknisk" forskning). SRS har på senare tid haft ambitionen att syssla med sådan forskning men helt saknat resurser. Man har bl. a. försökt starta ambitiösa agroforestryförsök i samarbete med distriktets markvårdsprojekt SECAP. Försöken finansieras idag med avkastningen från försöksfälten.

Svenska missionsrådet, biståndsnämnden (SMR BN):

Initiativet till ytterligare satsning på naturskydd i Tanzania välkomnas. Den föreslagna forskningsstationen i Usambarabergen kan vara ett alternativ i rätt riktning, men SMR BN ställer sig dock tveksam till just denna satsning. Denna tveksamhet grundar sig på följande förhållanden:

a) Usambara Mountains har naturskog (regnskog) och en forskningsstation där skulle då vara koncentrerad på skydd av denna typ av skogar. Kopplingen mellan detta område och Tanzanias mest brännande naturvårdsproblem, avskogning och erosion, i semi-arida områden, är mycket svag.

b) Arbetet på en tänkt miljöprofil för Tanzania kan inte naturligt sammankopplas med en station i Usambara.

c) Planer finns på att utarbeta en "tropical forestry action plan" för Tanzania via FAO. Finansieringen är dock såvitt vi vet ännu inte helt ordnad.

d) Tanzania har idag ett forskningsinstitut för skogs- och virkesfrågor, Tafori (Tanzania Forest Research Institute), men verksamheten ligger till stor del nere p. g. a. brist på medel för driften.

e) Tanzania har sedan 1986 ett nybildat naturvårdsverk (National Environment Management Council) som också har brist på resurser.

SMR BN anser att man med bistånd främst skall stödja lokala initiativ, där det finns och om möjligt undvika att starta "egna" institutioner. SMR BN stöder Nordiska rådets initiativ till satsning på detta område i Tanzania, men vill dock föreslå att alternativa förslag studeras.

Ett samarbete med Tanzanias nybildade naturvårdsverk, stöd till personal och utrustning kan vara lämpliga vägar.

Stockholm den 15 december 1987

För Svenska missionsrådets biståndsnämnd

Lars Hofgren

Svenska naturskyddsföreningen:

Svenska naturskyddsföreningen önskar härmed uttala sitt stöd för det medlemsförslag om inrättande av en nordisk station för biologisk och skogsteknisk forskning i Tanzania, som väckts av Mats Nyby.

Insikten om behovet av biologisk/ekologisk forskning i tropikerna har väckts framför allt i samband med att utvecklingsländernas miljöproblem hänger intimt samman med befolkningstillväxten och det snabbt ökande kravet på mark för ordling, bete och vedfångst. Detta leder till överutnyttjande av växtlighet och jordar och till exploatering av marginella, ofta mycket känsliga områden. Resultat har blivit förstöring av vegetation, jordar och vatten, och drabbar alltså direkt den livsviktiga produktionen av föda, ved och virke etc. Förstöringen kan gå snabbt eller långsamt, stegvis eller kontinuerligt, och den styrs av komplicerade samspel mellan biologiska system och miljöfaktorer såsom markanvändning och väder.

Några utvecklingsländer står idag inför ett tvingande behov att restaurera svårt skadade marker, så att de återfår så mycket som möjligt av sin produktionsförmåga. Samtidigt är det nödvändigt att snabbt utveckla markanvändningssystem, som gör att inte ytterligare områden förstörs. Båda dessa uppgifter kräver biologiskt/ekologiskt kunnande, som i många fall inte finns.

Forskningsbistånd är en viktig del av biståndsarbetet. Effektivast är givetvis att bygga upp en forskningsresurs i mottagarlandet, t. ex. i form av en forskningsstation med såväl inhemska som utländska forskarsatser. Viktigt är också att såväl grundforskning som tillämpad forskning beaktas. Föreningen finner alltså det till Nordiska rådet inlämnade förslaget om att inrätta en nordisk station för biologisk forskning i ett utvecklingsland mycket angeläget.

Beträffande val av forskningsinriktning och geografisk placering av stationen är många alternativ möjliga. Föreningen finner dock förslaget med en station för biologisk och skogsteknisk forskning i Usambara Mountains, Tanzania, lämplig på många vis.

De nordiska länderna förfogar över tämligen stor expertis rörande tropisk regnskog, såväl med inriktning på grundläggande forskning som på mera tillämpade och tekniska aspekter. Den mycket snabba förstöringen av världens återstående regnskogar gör också inriktningen angelägen.

Skogarna på Usambara Mountains har i flera sammanhang, bl. a. av Internationella Naturvårdsunionen (IUCN) och Världsnaturfonden (WWF) betecknats som mycket skyddsvärda. De inkluderar ett område med naturlig regnskog, flera partier för skogsbruk med inhemska trädslag, plantager med exotiska träd, framför allt tallar, samt kalhuggna, odlade och svårt eroderade sluttningar. Här finns en osedvanligt stor genetisk variation med bl. a. flera endemiska arter. Variationen i markanvändningen torde innebära stora möjligheter för den avsedda forskningen.

Vidare finns sedan 1951 the Silviculture Research Station i Lushoto, med vilken det förutsätts att den nya stationen etablerar samarbete. Behovet av ytterligare forskning på detta område i Tanzania är mycket stort och med lämplig samordning finns ingen risk för dubbelarbete i förhållande till denna station eller andra forskningsinstitutioner i landet.

Stockholm den 25 januari 1988

Svenska naturskyddsföreningen

Per Wramner

Ordförande

Klas Hjelm

Naturvårdssekreterare

Medlemsförslag om utredning av storstädernas trafikproblem

(Väckt av Margrete Auken samt Ilkka-Christian Björklund, Guðrún Helgadóttir, Lilli Gyldenkilde, Inger Harms, Birgitte Husmark, Arvo Kempainen, Sakari Knuuttila, Hanna Kvanmo och Aase Olesen)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska trafiksäkerhetsrådet (NTR):

Nordiska trafiksäkerhetsrådet (NTR) är ett samordningsorgan för trafiksäkerhetsarbetet i Norden. Sålunda koncentreras utlåtandet på detta centrala ämnesområde.

Trafiksäkerhetssituationens utveckling i tätorter följer i stort sätt den allmänna trafiksäkerhetsutvecklingen. Ca 30–40% av dödsolyckorna sker inom tätort och cirka 40–50% av skadefallen i trafik sker utanför tätort. Utvecklingen av dödsfallen företer en svag procentuell nedgång sedan 1978 medan utvecklingen är den motsatta ifråga om de skadade i tätortstrafiken.

NTR har under 1980-talet inriktat sin forsknings- och utredningsaktivitet även på olika trafiksäkerhetsproblem i stadsmiljöer och speciellt på barns och cyklisters trafikproblem i tätorter. Genom denna insats har NTR velat peka på den betydliga olyckspotential som finns i städer och tätorter. Det föreligger också ett nära sammanhang mellan trafiksäkerhetsåtgärder och miljöåtgärder och effekterna av dessa.

NTR anser sålunda, att det föreslagna utredningsarbetet hellre riktas på städers/tätorters problem i allmänhet snarare än enbart på storstädernas problem. NTR anser också att probleminventeringen omfattar både konkreta och objektiva problem liksom upplevda problem i tätorters trafiksystem. NTR anser, att det finns många outnyttjade möjligheter när det gäller städers säkerhet och trivsel.

Den föreslagna utredningen bör göras möjligast bredskalig dvs. omfatta åtminstone kunnandet inom NÄT's respektive NTR's sakområden vid sidan om andra centrala ämnesområden såsom t. ex. stadsplaneringen. De trafikpolitiska respektive miljöpolitiska problemen torde dominera. Det föreligger ett flertal handboksliknande verk vilka beskriver olika resultat

av olika tekniska och andra åtgärder i trafiksammanhang. Dessa undersökningars resultat bör sammanföras i en hanterlig och större helhet.

Utredningen bör genomföras i flera faser. Den första fasen bör vara ett förprojekt som summerar dagens kunskapsmängd och anger alternativa utredningsmöjligheter.

NTR understöder genomförandet av en föreslagen utredning rörande städernas trafikproblem såsom det föreslagits i medlemsförslaget och med beaktande av det som ovan framförts.

Helsingfors den 11 januari 1988

Jarmo Hirsto
Ordförande

Anders Tallqvist
Sekreterare

Nordplan – Nordiska institutet för samhällsplanering:

Först bör sägas att det redan finns omfattande kunskaper om storstädernas trafikproblem liksom om åtgärder för att minska dessa problem. Det är snarare den politiska viljan och handlingskraften och den opinion som kan driva på politikerna som brister. Man har t. ex. gjort uppskattningar av hur luftföroreningar och bullerstörningar kommer att utveckla sig vid en fortsatt tillväxt av biltrafiken. Man har också gjort bedömningar av hur olika lokaliseringar av bostäder och arbetsplatser kan påverka trafikens omfattning och fördelning över stadsområdena. Vidare finns nu ganska omfattande erfarenheter av vilka effekterna blir av olika former av fysiska begränsningar av biltrafiken, av parkeringsavgifter och tullar, av satsningar på kollektiv trafik osv.

En slagkraftig sammanfattning och presentation av dessa erfarenheter och bedömningar skulle kunna påverka allmänhet och politiker för mer kraftfulla åtgärder. Det vore sannolikt möjligt att redan på grundval av en sådan sammanfattning göra ett första förslag till åtgärder.

Men problemet är så stort att ytterligare undersökningar och idéutveckling naturligtvis är motiverade. Bland de problem och åtgärder som då bör studeras vill vi utöver vad medlemsförslaget nämner, framhålla följande:

- Fördjupade studier av vad olika mönster för lokalisering av bostäder och arbetsplatser innebär för resfrekvenser och resornas fördelning på färdmedel
- Effekterna för näringslivet i innerstäderna av en radikal begränsning av biltrafiken
- De privat- och samhällsekonomiska effekterna av en radikal begränsning av biltrafiken

- Kartläggning av nyttotrafikens karaktär, främst i innerstäderna; dess omfattning, ändamål, organisation och fördelning i tid och rum
- Snabbare utveckling och tillämpning av rening av dieselavgaser
- Möjligheterna att kräva att varudistribution i innerstäderna endast sker med elbilar
- Möjligheterna att radikalt bredda och trädplantera trottoarer på körbanornas bekostnad
- Utveckling av system för automatisk hastighetskontroll.

Som framgår av det sagda tillstyrker vi att Nordisk Råd rekommenderar Nordisk Ministerråd att genomföra en utredning som visar vad som kan göras för att radikalt minska de problem som trafikförhållandena i storstäderna innebär. Vi förutsätter att de synpunkter som framförts ovan beaktas i en sådan utredning.

Stockholm den 14 januari 1988

Stig Nordqvist
Professor, föreståndare

Danmark

Justitsministeriet:

Efter forslaget skal der iværksættes et projekt, som skal undersøge, hvad der kan gøres for, at de nordiske storbyer kan fremstå som eksempler for resten af verden med hensyn til løsning af byernes trafik- og miljøproblemer.

Det fremgår af bemærkningerne til forslaget, at der efter forslagsstillernes opfattelse bør stilles krav til den fremtidige indretning af storbyernes trafiksystemer, bolig- og erhvervsstruktur samt kulturelle og kommercielle systemer. I bemærkningerne til forslaget er endvidere anført, at der bør gøres noget ved de forureningsproblemer, som hidrører fra person- og lastbiler samt busser, ligesom der skal tages hensyn til de forskellige trafikantgrupper, herunder navnlig de svage trafikanter, som efter forslagsstillernes opfattelse ikke i tilstrækkelig grad er tilgodeset i de eksisterende trafikstrukturer.

Forslaget er således fortrinsvis rettet til de myndigheder, der varetager planlægningen for transportsektoren, og de myndigheder, som varetager den fysiske planlægning.

Det er imidlertid en nærliggende mulighed, at foranstaltninger, som kan komme på tale over for den trafikale og miljømæssige udvikling, vil kunne udformes, således at de tillige får en positiv effekt på antallet af trafikulykker.

Det kan i den forbindelse nævnes, at der er publiceret resultater af

undersøgelser vedrørende effekten af forskellige tekniske og andre foranstaltninger i trafikssammenhæng, som eventuelt i koncentreret og bearbejdet form vil kunne indgå i udredningsarbejdet.

Det må antages, at der også på trafikplanlægnings- og miljøområdet foreligger publicerede forskningsresultater, som kan indgå i en undersøgelse som den foreslåede.

På den baggrund finder Justitsministeriet, at man i første omgang kunne iværksætte et forprojekt med henblik på kortlægning af den eksisterende viden på området og afklaring af forudsætningerne for gennemførelse af det foreslåede udredningsarbejde. En sådan forundersøgelse kunne eventuelt foretages ved et af de nordiske transportforskningsinstitutter i samråd med en referencegruppe fra de embedsmandskomiteer under Nordisk Ministerråd, som beskæftiger sig med de centrale emner i forslaget.

Når resultatet af et sådant forprojekt foreligger, kan der træffes beslutning om, hvorvidt der er behov for en videregående udredning.

København, den 21. januar 1988

Hans-Viggo Jensen

Miljøministeriet:

Miljøministeriet, departementet, har i denne anledning anmodet Planstyrelsen om en udtalelse, og *Planstyrelsen* har udtalt følgende:

Med foreslåede afgrænsning på storbyernes trafikproblemer angives udredningen at kunne fungere som en parallel til det af Nordisk Ministerråd i 1973-78 gennemførte NORDKOLT-projekt. NORDKOLT-projektet blev gennemført af Nordisk embedsmandskomité for transportspørgsmål (NÁT) og skulle omfatte en "Invetering och utvärdering af tänkbara framtida kollektivtrafiksystem som är anpassade för olika nordiska tätortstyper och som i tillräcklig utsträckning beaktar trafikutvecklingens, miljöns och trafiksäkerhetens krav.

Udredningen bør efter forslagsstillernes opfattelse behandle spørgsmålene set i et kort og i et langt tidsperspektiv. I det korte perspektiv er det især begrænsninger i brugen af privatbiler samt økonomiske indgreb (afgifter eller subsidier), der er aktuelle. Herved kan gadetrafikkens afvikling, trafikmiljøproblemer samt sikkerheds- og tryghedsproblemer påvirkes, især gennem en ændret brug af gadearealer og en ændret fordeling af persontrafikken på biler, cykler og kollektive trafikmidler.

I det lange perspektiv er det især spørgsmålet, om pendlingstrafikken mellem centralt beliggende arbejdspladser og boliger i omegnen kan påvirkes gennem ændringer i erhvervsstruktur og lokaliseringspolitik. Resultaterne af projektet "Storbypolitik i Norden" (Nu 1985:7) vil med fordel kunne inddrages i dette arbejde.

Det er forslagsstillernes opfattelse, at uden en langsigtet erhvervs- og boligpolitik, der påvirker trafikmønsteret grundlæggende, vil en kortsigtet restriktiv trafikpolitik forekomme perspektivløs.

STORBYPROJEKTET, udført af Nordisk Embedsmandskomite for Regional Politik (NERP), afsluttes i 1987 og har bl. a. tidligere udsendt rapporten "Storbypolitik i Norden". I dette projekt har der – tværsektorielt – været arbejdet med såvel bolig og erhvervspolitiske spørgsmål som med kommunaløkonomiske problemstillinger. En del af udredningsarbejdet har beskæftiget sig med lokalisering af boliger og erhverv indenfor storbyregionerne og hermed også med transportspørgsmål.

Arbejdsgruppen, som har stået for Storbyprojektet, har overfor NERP peget på, at visse problemstillinger omkring storbyernes situation bør betragtes som så vigtige, at der fortsat bør ske en Nordisk erfaringsudveksling og udredningsvirksomhed om disse spørgsmål.

Dette gælder bl. a. spørgsmålet om den fornyede storbytilvækst, den indre bystrukturs udvikling og mulighederne for at styre udviklingen både på boligsiden og med hensyn til arbejdspladslokaliseringen.

Spørgsmålet om en eventuel videreførsel af storbyproblemstillingerne i NERP sammenhæng vil blive overvejet i forbindelse med det nye program for NERP's virksomhed, som er under udarbejdelse."

Planstyrelsen har endvidere peget på, at forslag A 814/t koncentrerer sig om problemstillinger, som er særdeles aktuelle i Danmark og ikke mindst i Hovedstadsregionen, og at et projekt som det skitserede vil kunne give værdifuld inspiration til en fortsat udvikling af den danske trafikpolitiske diskussion.

Miljøministeriet, departementet, har ikke noget at tilføje til det af Planstyrelsen udtalte.

København, den 5. januar 1988

Marianne Jensen

Trafikministeriet, Planlægningsafdelingen:

De seneste års udvikling har gjort forslagets emne meget aktuelt, og det vil være særdeles gavnligt at tilvejebringe ny viden om, hvilken situation de store byer trafik- og miljømæssigt er i og kan forventes at komme i.

Specielt vil det være nyttigt at vurdere, hvilke muligheder myndighederne har for at gribe ind overfor de eksisterende og forventede problemer med det formål at sikre og forbedre forskellige befolkningsgruppers fremkommelighed og bymiljøets kvalitet.

Det skal i den forbindelse nævnes, at den danske trafikminister i sin

trafikpolitiske redegørelse der blev afgivet til Folketinget i foråret 1987 pegede på, at den kollektive trafik spiller en særlig rolle i løsningen af trafikproblemerne i Hovedstadsområdet.

På baggrund af denne redegørelse og debatten herom besluttede Trafikministeren i sommeren 1987 at nedsætte et udvalg, der fik til opgave at gennemgå trafikproblemerne i Hovedstadsområdet og komme med forslag til forbedringer. Udvalget der er sammensat af såvel statslige som kommunale repræsentanter, skal afgive betænkning i foråret 1988.

Om selve forslaget bemærkes følgende:

Trafik- og miljøproblemerne i storbyer er omfattende og meget komplekst sammensat. Det er karakteristisk, at tiltag med et enkelt og begrænset sigte kan få vidtrækkende og eventuelt utilsigtet betydning for andre dele af storbyens trafik- og miljøforhold. For eksempel kan et øget udbud af centralt beliggende parkeringspladser lede til betydelig ekstra biltrafik med de deraf følgende negative miljøkonsekvenser.

De afledede virkninger af enkelttiltag er ikke velbelyst, og en effektiv indsats overfor såvel fremkommeligheds- som miljøproblemerne forudsætter indsats af en bred vifte af virkemidler, hvis samlede konsekvenser kan være vanskelige at overskue.

Udredningen vil efter ministeriets opfattelse være af størst interesse og have størst gennemslagskraft, hvis vægten heri lægges på en beskrivelse af samspillet mellem og konsekvenserne af iværksættelsen af de mulige virkemidler som myndighederne kan sætte ind med i storbyerne.

Denne beskrivelse og vurdering kan gennemføres med udgangspunkter i kortfattede status- og scenariebeskrivelser af forholdene i de enkelte storbyer.

Spørgsmålene om de enkelte køretøjers forurening bør i udredningen ikke gøres til genstand for selvstændige undersøgelser men blot tages som udgangspunkt i opstillingen af de mulige scenarier for den forventede udvikling i storbyerne.

Spørgsmålet om mulighederne for gennem arealplanlægning at løse problemerne bør ikke tillægges nogen større vægt, idet arealplanlægning kun på meget langt sigt kan give noget mærkbart bidrag til løsningen af problemerne.

Endelig bør spørgsmålet om harmonisering af de nordiske landes regelværk ikke behandles i forbindelse med denne udredning, idet det ikke herigennem kan forventes noget væsentligt bidrag til løsningen af de nævnte problemer.

Sammenfattende er det Trafikministeriets opfattelse, at udredningsarbejdet med den skitserede vægtning vil kunne blive et interessant og væsentligt bidrag i de kommende års trafik- og miljødebat.

København, den 7. januar 1988

(Ej Sign.)

Københavns Magistrat:

Som ansvarlig for trafikken i Københavns kommune finder magistratens 4. afdeling, at det emne, som forslaget omhandler, er yderst relevant for de nordisk storbyer netop nu.

Som forslaget er formuleret, lægges der op til et meget bredt udredningsarbejde, fra arealanvendelsepolitik for boliger og arbejdspladser til "forenkling og harmonisering af vejmærkesystemet i Norden". Magistraten ser heri en mulig risiko for at udredningsarbejdet ikke bliver så anvendeligt som forslagsstillerne nok ønsker.

Vi er bekendt med, at der i de respektive nordiske byer allerede er arbejdet en del med de problemer, der er nævnt i forslaget. Der foreligger således allerede en betydelig viden om trafikkenes støj- og luftforureningsgener, samt om trafikuheld m. m. En række af de mulige virkemidler som nævnes i forslaget, har været overvejet i de nordiske storbyer.

I Københavns kommune har der i en årrække været et samarbejde mellem Miljøkontrollen og vejkontoret om de miljømæssige problemer fra trafikken. Til orientering vedlægges 3 publikationer, som udspringer af dette samarbejde.

Der er således allerede en betydelig viden at trække på med hensyn til problemernes omfang og, i en vis udstrækning, også om de mulige virkemidler. Skal udredningsarbejdet føre til væsentlig ny viden, og dermed kunne give realistiske modeller til løsning af byernes trafik- og miljøproblemer, er det derfor vigtigt at hovedindsatsen i udredningsarbejdet lægges på at belyse konsekvenserne af de forskellige virkemidler. Hermed tænkes ikke bare på de forhåbentlig gunstige konsekvenser for miljøet, men i lige så høj grad på de langt mere uoverskuelige konsekvenser for byens funktioner i bred forstand, som ændringer af trafiksystemerne må forventes at få. Det er vores opfattelse, at der i høj grad er usikkerhed om disse sidstnævnte konsekvenser, der hidtid har hindret en større eksperimenteren med de i forslaget nævnte virkemidler.

Endelig skal der peges på, at det i første omgang koster en hel del penge at løse byernes trafik og miljøproblemer, og at dette kun er nævnt meget perifert i forslaget. Selvom det er dokumenteret, at der på lidt længere sigt vil være en – også økonomisk – samfundsmæssig gevinst ved at løse disse problemer, er det i hvert fald i Danmark, kommunen der skal skaffe pengene til forbedringer. I betragtning af storbyens økonomiske problemer ville det være nyttigt om udredningsarbejdet også kunne belyse andre muligheder for at fremskaffe de økonomiske midler til at realisere de ønskelige løsninger. Såfremt Nordisk Råd beslutter sig for at igangsætte et udviklingsarbejde, deltager stadsingeniørens direktorat gerne i styringen og udførelsen af arbejdet.

København, den 15. januar 1988

Gunna Starck

Søren B. Jensen

Hovedstadsrådet:

De i forslaget nævnte problemkomplekser indgår som elementer i det arbejde, der udføres i Hovedstadsrådets forvaltning i forbindelse med udarbejdelsen af oplæg til forslag til Regionplan 1989 samt forslag til Kollektiv Trafikplan. I forbindelse med dette arbejde har forvaltningen blandt andet udarbejdet vedlagte forarbejder, hhv. planlægningsrapport nr. 48: "Kollektiv Trafik Status 1986" og debatpjecen "Hovedstadsregionens Kollektive Trafik".¹

Endvidere indgår de nævnte problemstillinger også i det arbejde, der for øjeblikket udføres i det af trafikministeren nedsatte "Udvalg om Hovedstadsområdet Trafik", hvori Hovedstadsrådet deltager på embedsmandsplan.

København, den 14. januar 1988

Hugo Marcussen

Dan Christensen

Bolig-, Motor- og Hjælpemiddeludvalget, (BMH):

Forslaget har været til drøftelse i vort forretningsudvalg, og med udgangspunkt i denne drøftelse skal vi oplyse, at vi skal anbefale, at spørgsmålet belyses som foreslået.

Forslaget indeholder en række betragtninger, hvori, vi er klart enige. Vi finder det ønskeligt, at den kollektive trafik udbygges på privatbilismens bekostning.

Vi skal dog i denne forbindelse fremhæve, at bilen for den stærkt bevægelshæmmede er et nødvendigt hjælpemiddel. Evt. ordninger med bompenge, afgifter, restriktioner m.h.t. kørsel o.lign. bør således ikke berøre disse personer. Tværtimod bør gennem en målbevidst planlægning søges tilvejebragt bedre mulighed for bevægelshæmmedes transport, f.eks. ved en etablering af reserverede parkeringspladser indenfor byområdet i et sådant omfang, at handicappede bilister har en rimelig mulighed for at finde en tom plads.

Vi skal ligeledes tillade os at påpege, at ældre og mindre mobile personer kun vil kunne hjælpes ved ændret kvalitet og art af den almindelige kollektive trafik. Nye transportformer, mindre busser, f.eks. lig telebusser, må udvikles.

Endelig skal påpeges, at de personer, der ikke kan benytte offentlige transportmidler, eller som ikke kan tilbagelægge nødvendige strækninger

¹ *Här ej tryckt.*

til og fra stoppested m.v., må sikres en bestillingsmæssig mere effektiv kørselsordning, der indebærer mulighed for et ubegrænset antal kørsler for alle, uanset bopæl.

BMH skal sluttelig tillade sig at henvise til vedlagte redegørelse af 23.4.87¹ sendt til Hovestadsrådet i forbindelse med debat om udformning af hovestadsregionens kollektive trafik. I denne redegørelse er indeholdt en række betragtninger, som vi også finder relevante i forbindelse med den foreslåede udredning.

København, den 15. januar 1988

John Frederiksen

Hovestadsområdets Trafikselskab (HT):

Generelt

Forslaget indeholder nogle centrale problemstillinger, ikke mindst for den kollektive trafik. Der bliver påpeget, at udviklingen i storbyerne, hvad angår trafik, er ved at nå en grænse, hvor det betyder store gener for såvel beboere som trafikanter. Der er derfor al mulig grund til at iværksætte det foreslåede udredningsarbejde.

HT har i de seneste år arbejdet med problemstillingen omkring en ændring af trafikarbejdet mellem privatbiltrafikken og den kollektive trafik i København. HT har i den forbindelse set på hvilke konsekvenser en ændring af trafikarbejdet vil have på områder som trafikikkerhed, miljø, energiforbrug m. m.

HT har fået udarbejdet et forprojekt: "Konsekvenser ved ændrede markedsandele for den kollektive trafik i København og Frederiksberg". Dette vedlægges i 3 eksemplarer.

Teknik i busser

På følgende områder arbejder HT i øjeblikket på at forbedre det omkringliggende (eksterne) miljø.

Hybridbusser

HT kører pt forsøg med 10 hybridbusser (trykkakumulatorprincippet). Forsøget har til hensigt at klarlægge, hvilken brændstofbesparelse der ligger i at hybridsystemet accelererer bussen op til ca 30 km/t uden brug af dieselmotoren, dels hvilke forbedringer der opnås i det eksterne miljø, idet man undgår dieselmotorens sod/støj under accelerationen.

¹ *Här ej tryckt.*

Extern energitilslutning

Der vil løbende blive indført extern energitilslutning (varmeramper) på HTs busanlæg. Extern energitilslutning har dels til opgave at tilføre bussen eksternt elektricitet, således at bussens kølevand opvarmes (med en 6 kw varmepatron) til ca 30 gr C inden bussens udkørsel om morgenen, dels at tilføre extern trykluft til bussens trykluftsystem.

Hermed opnås, at bussens motor forvarmes, front og sideruder i chaufførrommet er klare, da defrosteren har kørt min 1/2 time og lufttrykket i bremse- og dørnæg holdes så højt, at bussen kan køre *straks* efter starten. Dette er til glæde for både medarbejdere og omkringboende.

Brændstof

HT anvender pt en bedre og dyrere autogasolie end normal kvaliteten. Autogaskolien udvikler mindre røg.

Filtre for udstødningsgas

Der arbejdes pt på udvikling af filtre/forbrændingssystemer i dieselmotorens udblæsningssystem, således at sodpartiklerne i udblæsningen kan udskilles/forbrændes inden de kommer ud i det fri.

Støjkit

Under gulvet er der gennemført ekstra isolation for støj, specielt over motoren i hele vognbredden fra 1 m foran til 1 m bag motor (og kompressor). Over motorens luftfilter og oliebyr er der gennemført ekstra støjisolation.

Desuden er der såvel her som på alle gulvlemme under isolationen monteret en 1 mm hård aluminiumsplade eller tilsvarende lydreflektor.

Det kan i øvrigt oplyses, at det er HT's politik, at støjdampe busserne således, at disse ved en hastighed på 50 km/t ikke må støje mere end 77 db (A), mod lovens krav, der er 82 db (A).

Busprioritering – Fremkommelighed

De senere års stigning i biltrafikken har betydet en forringelse af bussernes fremkommelighed, hvilket gør det aktuelt at søge at forbedre vilkårene for busserne. Dette kan bl. a. gøres ved hjælp af busprioriterende foranstaltninger som f.eks. busbaner, bussignaler og busluser.

Busbaner har til formål at lede busserne uden om køddannelser. Desuden lettes udkørsel fra stoppesteder, da busserne ikke skal afvente bagfra kommende trafik.

Særlige bussignaler i signalregulerede kryds kan prioritere busserne, således at de kommer "forrest" ved eventuelle køddannelser og ellers ikke skal afvente et "hul" i trafikken for at komme ud. Et særligt bussignal forudsætter, at bussen kører i egen bane eller fra et stoppested.

Busluser er en mulighed for at undtage busser fra vejspærringer for biltrafik.

Udover forskellige varianter af de ovenfor omtalte busprioriterende foranstaltninger findes der andre metoder som f.eks. grøn bølge tilpasset "busrytmen" og myldretidsstandsningsforbud, hvor parkeringsbanen eventuelt kan forbeholdes busser.

I København er der siden starten af 70'erne etableret 21 busbanestrækninger med en samlet længde på 12 km, ca. 60 særlige bussignaler, 5 busluser samt et antal strækninger, hvor signalreguleringen er tilpasset bussernes rytme. Men der er stadig stort behov for busprioritering i København.

Hvis det er ønskeligt at konkretisere busprioriteringen, kan følgende eksempler beskrives senere.

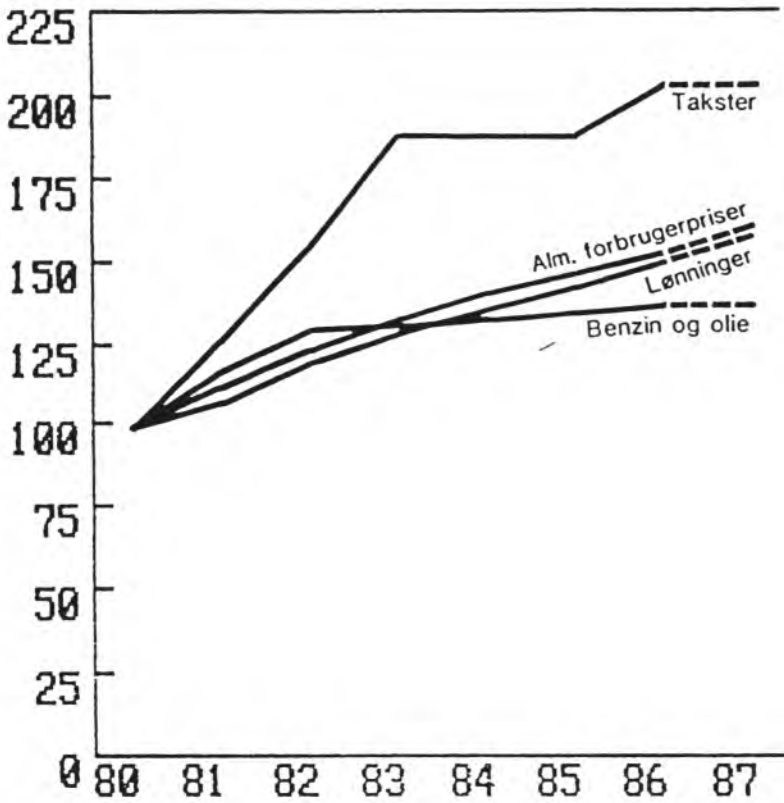
- busbane i Stormgade (Stormbroen – Vestervoldgade) en central strækning i bymidten, hvor busserne før busbanen blev forsinket p.g.a. kødannelse.
- bussignalregulering. Ryseenstengsgade krydsning med H.C. Andersens Boulevard. En krydsning hvor mange bus linier krydser vejen og svinger til venstre.
- busluse. I Roskilde er der på Helgebakken, der for binder Holbækvej og Ringstedvej, etableret en sluse, hvor kun busser kan passere.

I forbindelse med busprioritering er det vigtigt at medtage følgevirkningerne for at søge at undgå, at en foranstaltning medfører større problemer end de løste, blot andre steder.

Takster m. m.

I perioden 1980–1986 har stigningerne i taksterne været større end stigningen i de almindelige forbrugspriser, brændstofpriser og lønninger. Udviklingen fremgår af figuren.

Det skal dog bemærkes, at der siden 1983 ikke har været de store forskelle i udviklingstakten. Det skal ligeledes bemærkes, at HT har sat taksterne op med ca. 12% pr 3.1.1988.

Indeks over udviklingen i takster og brændstofpriser, forbrugerpriser og lønninger 1980–1986. 1980 = 100.

Det videre arbejde

Hvis HT i det videre arbejde kan være behjælpelig, vil vi meget gerne være det.

København, den 21. januar 1988

Jens Chr. Led

Thomas Damkjær Petersen

Landsforeningen Ældre Sagen henviser i skrivelse af den 5. januar 1988 till av landsforeningen utgivet debattupplag om trafik samt till EGV's blad *Otium* (här ej tryckta).

Forenede Danske Motorejere (FDM):

FDM er helt enig med forslagsstillerne i, at der er store trafikproblemer i de større byer, og vi deler ligeledes forslagsstillernes bekymring for den

fremtidige udvikling. Derfor hilser vi et udredningsarbejde velkommet. Et udredningsarbejde, som skal opstille løsningsmodeller for de problemer, vi kan erkende i dag, og for de problemer, som vi kan forudse vil dukke op i fremtiden.

Imidlertid frygter vi, at det oplæg, som forslagsstillerne er kommet med, vil gøre udredningsarbejdet ensidigt og dets resultater forudsigelige og dermed værdiløse.

Bilen er helt klart en del af trafikproblemet, men forslagsstillerne anser tilsyneladende bilen som hele problemet. Bilen er imidlertid en del af en mulig løsning, og det aspekt bliver ikke berørt i oplægget. Tværtimod beskæftiger forslagsstillerne sig udelukkende med tiltag, som kan begrænse den private biltrafik og presse befolkningen over i de kollektive alternativer.

En del af problemerne opstår på grund af mangelfuld trafikseparering mellem de enkelte trafikantgrupper – den kan gennemføres uden at reducere biltrafikken. Miljøproblemerne kan løses uden at lægge restriktioner på bilismen, og bilisterne i Norden vil i de kommende år rent faktisk gennemføre historiens største miljøinvestering. Mange problemer kan løses ved hjælp af mere hensigtsmæssige parkeringsforhold og flere omfartsveje, så kun den nødvendige biltrafik kommer ind i bykernen.

Og der kan nævnes mange andre muligheder. Muligheder, som forslagsstillerne helt ser bort fra, fordi bilen tilsyneladende *à priori* er udpeget som den store skurk i trafikspillet.

Yderligere savner vi i oplægget en belysning af de samfundsøkonomiske konsekvenser, hvis biltrafikken reduceres. Ikke mindst i Danmark er afgifterne på bilismen en meget betydelig indtægtskilde for staten. Samtidig dækker det offentlige rundt regnet halvdelen af trafikantomkostningerne i forbindelse med den kollektive trafik. Hvilken økonomisk betydning får en sådan omlægning fra indtægtsgivende til udgiftsskabende transport? Desuden er bilen for mange et vigtigt arbejdsredskab. Hvad sker der samfundsøkonomisk, hvis dette arbejdsredskab fratages en stor gruppe mennesker? Det er spørgsmål, som FDM meget gerne ser belyst i forbindelse med udredningsarbejdet, og bliver disse aspekter ikke draget ind i overvejelserne, vil konsekvensen efter foreningens mening blive en trafikpolitik ført i blinde.

Som sagt: FDM hilser et udredningsarbejde velkommet, men vi håber, at arbejdsgruppen vil få et noget bredere og mere realistisk mandat end det, forslagsstillerne lægger op til.

København, den 11. februar 1988

Mogens Johansen
Afdelingschef

Dansk Cyklist Forbund:

Vi vil dele vores kommentarer op i to dele:

- beskrivelse af vore visioner for fremtidens bytrafik
- forslag till konkrete undersøgelser i første fase.

1) Visioner

Vi er enige med forslagsstillerne i, at den eneste mulige positive fremtid for bytrafikken består i en neddæmpning af den individuelle biltrafik og en øget satsning på cykel- og kollektiv trafik.

Vi vil fremhæve *kombinationen* af cykel- og kollektiv trafik som en væsentlig ting, som ikke klart fremgår som en mulighed af det tilsendte materiale.

Netop denne kombination er også et af hovedpunkterne i den såkaldte Groningen Statement fra Velo-City cykelkonferencen i Holland september 1987. Statement'en er vedlagt i såvel dansk som engelsk udgave.¹

En stor svaghed ved den kollektive trafik er, at der – bortset fra i meget tætbefolkede områder – er tale om stor afstand mellem maskerne i nettet af tog + bus, ligesom der ikke altid er nogen tilfredsstillende korrespondance mellem disse to trafikmidler.

Kombinationen af cykel og bus eller cykel og tog har imidlertid mange fordele, og bruges da også allerede en hel del idag. F.eks. synes omtrent halvdelen af de kollektive ture idag i Danmark (på landsplan) at ske i kombination med cykel, jvf TU 81 (trafikministeriet), tallene er gengivet i bilaget.¹

Af midler til at forbedre mulighederne for at kombinere cykel- og kollektiv trafik vil vi pege på

- cykelcentre efter hollandsk forbillede med mulighed for tyverisikker parkering samt udlejning og reparation i dagtimerne
- inkludering af cykelcenter/udlejning i sædvanlige bus- eller jernbanebilletter og -månedskort
- bedre adgangsforhold og skiltning af ruter til og fra trafikterminalerne.

Udover kombinationen af cykel- og kollektiv trafik vil vi pege på forbedrede muligheder for at cykle i det hele taget. Vi vil her fremhæve

- skiltede cykelruter eller egentligt netværk af cykelveje i byerne
- afdæmpet trafik som støtte for de svage gruppers cykling
- fortsat udbygning af cykelstier og cykelveje.

En uddybning heraf kan findes i vedlagte publikation "Cykelpolitik".¹

Konkrete undersøgelser

Af undersøgelser, der bør indgå i projektet, vil vi pege på

- *Kortlægning af anvendelsen af cykel*

¹ *Här ej tryckt.*

Statistikkerne over cykeltrafikken i de forskellige nordiske lande er mangelfuld. Der bør ske en kortlægning af, hvor *meget* der cykles (antal ture og antal km), herunder hvor stor en del af disse ture og km som kombineres med anden trafik, og af de forskellige aldersgruppers repræsentation.

– *Trafikkens indflydelse på forureningen*

Hollandske undersøgelser tyder på, at cirka halvdelen af luftforureningen i det hele taget stammer fra trafik med luftforureningen i det hele taget stammer fra trafik med forbrændingsmotorer. Tilsvarende tal bør fremskaffes for de nordiske lande, herunder beregninger af forureningens ændring globalt og lokalt ved overflytning af trafik fra biler til cykel + kollektiv samt evt reduktion af trafikken i det hele taget.

– *Forureningens indvirkning på cyklister*

Der tales meget om forureningens indvirkning i det hele taget. Det er af stor betydning at vide, hvorvidt *cyklisterne* skades mere eller mindre end gennemsnittet når de færdes i den forurenede luft. Til dato er der næsten intet publiceret på dette område, såvidt vi ved kun en studenterrapport der lidet overraskende viser, at den totale mængde af *indåndede* gasser er betydeligt større for cyklister end for ikke-motionerende.

Vi håber, De vil tage disse ting op til overvejelse og er villige til at bidrage med yderligere materiale.

København, den 17. januar 1988

Gretter Aggernæs

Thomas Krag

Finland

Inrikesministeriet, polisavdelningen:

Enligt inrikesministeriet är det viktigt att man granskar problemen de nordiska länderna emellan. De i medlemsförslaget nämnda utredningsobjekten är tillräckligt vittomfattande för att möjliggöra en planering av alternativa verksamhetsmodeller.

Helsingfors den 30 december 1987

Olli Urponen
Polisöverdirektör

Pertti Luntiala
Överinspektör

¹ Här ej tryckt.

Trafikministeriet:¹

Såsom det i medlemsförslaget konstateras ökar privatbilismen hela tiden och medför problem i de nordiska storstäderna. Till kortsiktiga åtgärder för en minskning av problemen kan hänföras de begränsningar som ställes för användningen av privatbilar. I en långsiktig trafikplanering bör man beakta jorddisposition, byggverksamhet, behov för utlokalisering av arbetsplatser, miljöfaktorer osv..

Ifall medlemsförslaget leder till ett utredningsarbete beträffande trafikproblem i storstäder, borde man såsom det konstateras i medlemsförslaget, som grund för en sådan utredning ta tidigare utredningar och deras resultat. En uppföljning av resultaten av det i medlemsförslaget nämnda NORDKOLT-projektet skulle vara motiverad.

Trafikministeriet betraktar den föreslagna utredningen som svår men nödvändig. Trafikministeriet anser att bl. a. följande synpunkter borde beaktas i sådan utredning:

Utredningen borde inriktas på något av de nuvarande storstadsområdena. Detta skulle göra utredningen åskådligare, ta med i verkligheten existerande praktiska problem samt möjliggöra en direkt användning av forskningsresultat i utvecklandet av området i fråga.

I ifrågavarande område borde utvecklas från varandra tydligt avvikande alternativ till jorddisposition och trafiksystem. Dessa alternativ kunde till och med vara karrikerade för klarläggande av därigenom uppstående skillnader. I de olika alternativen borde befolknings- och näringsstrukturen vara identiska.

De positiva och negativa aspekterna i de enskilda alternativen borde bedömas åtminstone för följande intressegruppers vidkommande:

- invånarna i området klassificerade enligt ålder och ekonomisk ställning
- handel och näringsliv
- genomfartstrafik
- staten och kommunerna i området

En sådan jämförelse borde genomföras mångsidigt med beaktande av förutom trafikala faktorer även miljömässiga, sociologiska och ekonomiska inverknings. Ifråga om de sociologiska faktorerna borde man bl. a. granska invånarnas värdevärld och dess sannolika förändring. Den faktor som jämföres för resornas vidkommande borde vara alla resor från dörr till dörr enligt kategorier av resor och med användande av exempel på resor i de enskilda resekategorierna.

Utredningen borde spänna över en tidsperiod av 20–30 år framåt, så att jämförelser skulle göras även under mellanåren.

Som utredningens slutresultat borde föreligga tydliga, från varandra

¹ Yttrandet översatt från finska.

avvikande alternativ inklusive för deras genomförande nödvändiga beslut och antaganden om utveckling, de olika parternas finansieringsbehov samt fördelar och nackdelar. Utredningen borde till sin natur vara sådan som skapar utvecklingsalternativ snarare än en omständlig, detaljerad kalkyl. I detta fall kunde utredningen begränsas tidsmässigt exempelvis till tre år. Därigenom skulle även icke-ekonomiska faktorer, som utgör en integrerad del av utredningen, framträda tydligare.

Före den egentliga utredningen borde man för projektet uppgöra en utredningsplan, där de verkliga konkreta målsättningarna för projektet skulle vara tillräckligt specificerade. Först på basen av utredningsplanen skulle det vara möjligt att fatta beslut om en slutgiltig utredning.

Helsingfors den 18 januari 1988

Trafikministeriet

Juhani Korpela
Kanslichef

Päivi Minkkinen
Sekreterare för
internationella ärenden

Miljöministeriet:

Olägenheter förorsakade av fordonstrafiken har ökat avsevärt under de senaste åren, såsom konstaterats i medlemsförslaget. Trafikolyckor, buller samt utsläpp förorsakade av fordonstrafiken är ett allvarligt problem i alla stora städer.

Då uppgifterna om faktorer i anslutning till trafiken till flera delar är bristfälliga, anser miljöministeriet påbörjandet av forskningen som framlagts i medlemsförslaget viktig. Genom en gemensam nordisk forskning kunde man undvika onödigt arbete och samtidigt jämföra planer som sammanställts i olika städer. På detta sätt kunde man även förmedla nya tankar mellan de nordiska storstäderna. Forskningen kunde som begynnelsematerial tillämpa den stora trafikundersökningen som för närvarande är på gång bl. a. inom Helsingforsregionen.

Aktuella delområden i forskningen kunde utgöras av följande ärenden:

- Markanvändningslösningarnas samt ändringarnas i näringsstrukturen inverkan på trafiken.
- Minskning av utsläpp, trafikbuller och trafikolyckor förorsakade av fordonstrafiken.

- Utredning om konkurrensförutsättningar för olika färdssätt samt möjligheter att tillämpa begränsningar och avgifter på privatfordonstrafiken.
- Kartläggning av de möjligheter som den nya teknologin erbjuder.

Helsingfors den 16 februari 1988

Sirkka Hautojärvi
Avdelningschef,
överdirektör

Mauri Heikkonen
Överingenjör

Automobilförbundet¹

De som utarbetat medlemsförslaget har utgått ifrån att förneka och begränsa privatbilismen framför allt i de nordiska huvudstäderna, som de alla kallar storstäder. Åtminstone de finländare som undertecknat medlemsförslaget har blivit kända för sin negativa inställning till privatbilismen.

I medlemsförslaget har ej rättesnöret för trafikplaneringen varit utgångspunkten att trafiken skall löpa bättre eller att utveckla olika trafikformer så att de tillfredsställer stadsbefolkningens behov.

Vi anser att privatbilismen redan nu har blivit särskilt strängt reglerad genom olika påbud och begränsningar i de största nordiska städerna. De olägenheter som trafiken medför omgivningen är inte internationellt sett så betydande, att man på basen av detta borde göra en grundlig utredning av fördelningen mellan olika trafikformer eller att omforma dem med tvång. I detta hänseende kan de ej tjäna som exempel till en lösning av den övriga världens trafikproblem. Det vore enklare att ta som ett exempel någon av städerna i Centraleuropa, där trafiken fungerar och där alla personbilar i trafiken tagits i betraktande.

I stället för förbud och begränsningar kan man påverka människors mobilitet genom att informera och upplysa. Principen bör dock fortsättningsvis vara den, att människor kan fritt välja sitt eget trafikmedel. Men då det gäller arbetsresor är det rekommendabelt och förnuftigt att utnyttja de tjänster som den kollektiva trafiken kan erbjuda. En förutsättning är då att kollektivtrafiken är väl organiserad samt konkurrenskraftig i jämförelse med övriga trafikformer. Kollektivtrafikens funktionsduglighet får dock ej förbättras genom att grundlöst begränsa övriga trafikformer.

Man fäster redan nu mycken uppmärksamhet i Norden vid de men som förorsakas av trafiken. I Finland t. ex. är de stadganden med hjälp av vilka

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

man önskar minska och hålla utsläppen i styr ännu under arbete. Vi anser medlemsförslaget vara omotiverat även på grund av detta faktum.

De som har utarbetat förslaget, har även framkastat behovet av nya skatter och avgifter, som uttryckligen borde uppbäras av privatbilisterna. I Finland påläggs privatbilen och bruket av denna betydligt mera skatt än generellt sett i de övriga europeiska länderna. Endast en liten del av skatterna som drivs in från vägtrafikanter och speciellt från den privata biltrafiken används till gagn för vägtrafiken och vägnätet. Det må konstateras, att det genom detta förfarande utförs en betydande inkomstöverföring från den privata biltrafiken till godo för den offentliga.

Vi kan understöda åsikten om att få arbetsplatserna nära bostäderna som presenteras i medlemsförslaget. Därför bör trafikplaneringen stå i nära samarbete med övrig samhällsplanering.

I många tidigare sammanhang har vi föreslagit att utveckla sambruket av privatbilar framför allt för arbetsresor. Vi anser att detta skulle i t. ex. Helsingfors minska trafikmängden till och från arbetsplatsen. Även med tanke på miljövården skulle utvecklingen gå i rätt riktning om sambruket kunde ökas.

Vi kan ej understöda utförandet av en utredning på basen av de premisser och utgångspunkter som anges i medlemsförslaget, varför vi föreslår ett förkastande av detta.

Helsingfors den 29 januari 1988

Heimo Jaakkola

Trafikskyddet:¹

Trafikskyddet anser att det är nödvändigt att göra en utredning av storstädernas trafikproblem. Trafikskyddet stöder även förslaget att man i en sådan utredning utgår från resultaten av det i Nordiska ministerrådets regi under åren 1973–1978 genomförda NORDKOLT-projektet. Samtidigt borde det vara möjligt att få information om hur projektets scenarier förverkligats.

Trafikskyddet hoppas att trafiksäkerhetsfrågorna tillmäts en stor vikt i den planerade utredningen av storstädernas trafikproblem.

Helsingfors den 22 januari 1988

Trafikskyddet

Ilpo Krootila

Verkställande direktör

Martti Mäki

Chef för forskningsavdelningen

¹ Yttrandet översatt från finska.

Invalidförbundet rf:

Invalidförbundet rf understöder en utredning enligt medlemsförslaget liksom också de motiveringar som har framförts som stöd för utredningen. Vi konstaterar med tillfredsställelse att i förslaget även hänvisas bl. a. till tryggheten av handikappades möjligheter att ta sig fram och till handikappades trafiksäkerhet.

I medlemsförslaget tar man klart ställning för en utveckling och förstärkning av kollektivtrafiken. Beklagligtvis har utvecklingen inte varit den väntade efter den s. k. energikrisen på 1970-talet. Avgifterna på buss och tåg har stigit snabbare än kostnaderna för privatbilismen. Dock skulle även den nödvändiga privatbilismens intresse kräva att kollektivtrafiken utvecklades, för att inte tala om att privatbilismen föranleder trängsel-, förorenings- och bullerproblem samt olycksfallsbenägenhet. Alla dessa olägenheter är betydligt större för privatbilismen än för kollektivtrafiken.

Differentieringen av bostads-, arbets-, åtgärds- och fritidsmiljöer samt avståndet mellan dessa har medfört att ökat trafikbehov. Detta har försvårat situationen i synnerhet för de människor, som har särskilda svårigheter när det gäller att ta sig fram.

Vid planering och byggande av trafikleder – inklusive gatuövergångar, trottoarer, skyddsvägar, parkeringsområden, trafikljus och trafikmärken – har man inte i tillräcklig utsträckning och med behövlig sakkunskap beaktat synpunkter som av olika orsaker är viktiga för rörelsehämmade. Det samma gäller också kollektivtrafiken och dess hållplatser, bussar och spårvagnar. Vi fäster också uppmärksamhet vid att taxibilar i allmänt bruk inte är alltför väl anpassade för gravt rörelsehämmade kunder. Fastän vi understryker kollektivtrafikens betydelse också för handikappade, så finns det i alla fall en speciell grupp gravt handikappade, för vilka inte kollektivtrafiken och särskilt inte lokaltrafiken är tillgänglig. De som tillhör denna grupp behöver antingen egen bil eller också möjlighet att använda taxi. Invatxiandelen är också beroende på användbarhet och serviceförmåga hos standardtaxin.

Eftersom man i synnerhet i städerna måste införa begränsningar när det gäller att köra, parkera och stanna privatbilar, borde man vid dessa begränsningar beakta de synpunkter som är viktiga för gravt rörelsehämmade. Dessa grupper bör få en privilegierad ställning.

Helsingfors den 15 december 1987

Invalidförbundet rf

Matti Savola
Verksamhetsledare

Heimo Taskinen
Avdelningschef

Finlands stadsförbund:

Stadsförbundets centralbyrå framhåller att det är viktigt att storstädernas trafikproblem utreds. Det är dock svårt att göra upp enhetliga åtgärdsförslag för alla de nordiska storstäderna, eftersom förhållandena varierar rätt mycket från stad till stad. Resultatet av den föreslagna utredningen kan därför lätt inskränka sig till utbyte av erfarenheter och uppgifter mellan de olika länderna, vilket givetvis också är viktigt. Uppgiftsutbyte sker emellertid redan nu i en rätt tillfredsställande omfattning, åtminstone mellan de sakkunniga i städerna.

Om man går in för att företa utredningen bör enligt Finlands stadsförbunds uppfattning uppmärksamhet ägnas vilka ekonomiska och lagstiftningsmässiga möjligheter de enskilda ländernas storstäder har att genomföra den trafikpolitik de önskar; i vilken mån det är kommunerna eller staten som kan fatta besluten om investeringar, reglering, beskattning och finansiering; i vilken mån lagstiftningen, finansieringen och de stadganden som gäller uppgiftsfördelningen mellan kommunerna och staten bör förenhetligas för de olika länderna och utvecklas så att de inte utgör ett hinder för åtgärderna för förbättring av trafikförhållandena i storstäderna.

Helsingfors den 7 januari 1988

Jussi-Pekka Alanen
Verkställande direktör

Kari Ojala
Trafikingenjör

Norge**Kultur- og vitenskapsdepartementet:**

Kultur- og vitenskapsdepartementet er oppmerksom på viktigheten av fortsatt forskning om byplanlegging, ikke minst med sikte på løsninger av trafikk- og miljøproblemer, og vil i prinsippet støtte medlemsforslaget.

Oslo, 15. desember 1987

Etter fullmakt

Olav Nyhamar
Byråsjef

Hans Berg
Førstekonsulent

Miljøverndepartementet:

Miljøverndepartementet ser positivt på det foreslåtte utredningsprosjektet som vil kunne gi bedre grunnlag for almen debatt og for de beslutningene som må tas for å få redusert miljøproblemene for veitrafikken.

Miljøverndepartementet har som hovedmål innen feltet samferdsel og miljø å fremme utviklingen av mer ressursbesparende og helse- og miljøvennlige transportformer i byene. Mye av dette arbeidet må baseres på utviklingsarbeid, informasjonsvirksomhet og samarbeid med andre myndigheter. I denne forbindelsen er flere av de i medlemsforslaget nevnte tiltak allerede tatt opp.

Miljøverndepartementet planlegger i tillegg en opplysningskampanje om miljøulempene fra veitrafikk med opinionen, politikere og andre beslutningstakere som målgrupper.

De nordiske miljøvernministre uttalte på møte den 7. oktober i Stockholm at det er viktig å se på hele trafikkstrukturen samtidig som det må settes igang enkelte tiltak for å begrense forurensning både av luften og av støymessig karakter. Det er også på internasjonalt plan en voksende interesse for disse problemene. Således er det nå foreslått en felles konferanse mellom OECD-landenes miljøvern- og transportministre. Norge har støttet dette forslaget som for øvrig ble fremsatt av Sverige.

Det er tydeligvis en fellesnordisk interesse for problemstillingene. Selvsagt er det derfor mye å vinne ved informasjons- og erfaringsutveksling samt ved felles utredninger. Disse må imidlertid koordineres nøye med de allerede igangsatte eller planlagte nasjonale utredninger. Det er dessuten svært viktig at alle relevante myndigheter deltar i arbeidet.

Oslo, 23. desember 1987

Etter fullmakt

Jan Thompson

Ekspedisjonssjef

Karen Jørgensen

Samferdselsdepartementet:

Samferdselsdepartementet støtter med visse forbehold forslaget om å gjennomføre den foreslåtte utredning.

Samferdselsdepartementet vil understreke behovet for et *forprosjekt* før en større utredning igangsettes. Forprosjektet bør oppsummere dagens kunnskaper, herunder avslutete, pågående og påtenkte forskningsprosjekter i de enkelte land. Internasjonale erfaringer må også vurderes i forpro-

sjektfasen. Forprosjektet bør ende opp i en anbefaling om hvordan en større utredning best kan legges opp, og hvilke kostnader som er forbundet med en gjennomføring.

I en utredning om storbyenes trafikkproblem må det tas hensyn til kompleksiteten i problemstillingene. Blant annet skal bytrafikken tjene flere viktige *formål*, samtidig som den har en rekke negative *effekter*. Ansvaret for *virkemiddelsiden* kan være lagt til ulike forvaltningsnivåer innen samme by, samtidig som de enkelte nordiske land har valgt ulike løsninger i ansvarsdelingen for bytrafikken. Det finnes derfor ikke enkle og almenyldige løsninger på trafikkproblemene i storbyområdene.

Ett av problemene i en *samordnet* innsats for å løse problemene er som nevnt at trafikken skal tjene ulike formål, som kan være i strid med hverandre. Som eks kan vi vise til at bedret konkurransevne for næringslivet er en sentral politisk målsetting. Bedret framkommelighet på vegnettet, særskilt i byområdene, kan i denne sammenheng være et viktig virkemiddel.

På den andre siden er bedring av bymiljøet også en sentral politisk målsetting. Når vi vet at vegtrafikken er en hovedårsak til støy, forurensning og trafikkuulyker, vil mange derfor hevde at målsettingen om bedre bymiljø ikke kan oppnås samtidig med at vegnettet blir bygget ut med sikte på å bedre framkommeligheten.

Et annet problem i en *samordnet* innsats er at ulike *forvaltningsorganer* og *-nivåer* har økonomisk og annet ansvar for hver sine delsektorer innen ett storbyområde.

Oslo-området omfatter f.eks. Oslo kommune, som samtidig er egen fylkeskommune, og deler av Akershus fylke. Løsning av trafikkproblemene i dette området vil derfor involvere ulike kommuner i minst to fylker, de respektive fylkeskommuner, ulike kommunale og fylkeskommunale instanser, samt ulike statlige instanser. Dette gjelder såvel vegspørsmål som kollektivtrafikken.

Samferdselsdepartementet vil videre understreke at det allerede foreligger en rekke *forsknings- og utredningsrapporter* om byenes trafikkproblemer. Videre vil en gjøre oppmerksom på at Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd (NTNF) har tatt initiativ til et satsingsprogram for økt samferdselsforskning. Programmet skal samfinansieres av NTNF og Samferdselsdepartementet og det er beregnet oppstart i 1989. Trafikk i byområder er utpekt som ett av fire satsingsområder innen programmet.

På bakgrunn av at Transportøkonomisk institutt (TØI) er landets sentrale forskningsinstitutt innen samferdselssektoren, er sekretariatet for programmet lagt hit. TØI har blant annet opparbeidet høy faglig kompetanse på feltet bytrafikkforskning gjennom tverrfaglig og tverrsektoriell forsk-

ning om slike spørsmål gjennom flere år. Samferdselsdepartementet vil vise til TØI for en mer spesifisert oversikt over gjennomført og pågående virksomhet på området.

Oslo, 25. januar 1988

Etter fullmakt

Erik Ribu

Karen M Helle

Norges tekniske høgskole:

Vår virksomhet innen undervisning og forskning gjør at de omtalte problemstillinger langt på veg er kjent. Gjennom flere utførte arbeider i Norge og Norden har NTH/SINTEF (Samferdselsteknikk) bidratt til å etablere kunnskaper om størrelsen av deler av de presenterte problemene, samt framlegg til hvordan de kan løses.

Som forslaget riktig gir uttrykk for, har de siste års trafikkøkninger og oppmerksomhet om storbyenes problemer med trafikkavvikling og bymiljø bidratt til å øke presset på å utarbeide mottiltak. Tiltak for alle trafikantgrupper må ses i sammenheng uten at enkelte favoriseres på andres bekostning.

Byenes funksjonsdyktighet totalt sett stiller videre krav til kunnskaper om samvirket mellom de ulike sektorer. Det eksisterer et naturlig behov for overordnet trafikkplanlegging der premissene for styringen av transport og trafikk i våre byer legges med deltakelse fra politikere, aktuelle fagetater og berørte publikumsgrupper. På et mer overordnet nivå må oppmerksomheten om strategiske valg i arealplanlegging økes.

De nylig avholdte "Kursdagene – 1988" ved Norges tekniske hogskole berørte gjennom kurset: "Bil i By" flere av de problemstillingene forslagsstillerne reiser. I tillegg mener vi det er naturlig å vise til 3 regionale konferanser med tema "Transportplanlegging og bymiljø" som ble avholdt i -87. Begge disse arrangementene mener vi klart dokumenterer behovet for ytterligere aktivitet på området.

I forbindelse med valg av virkemidler innen transportplanlegging ser vi, som forslagsstillerne, på økonomiske inngrep i form av avgifter som et meget interessant tema, spesielt i Norge der finansieringen av vegprosjekter ved hjelp av bompengeneinnkreving ser ut til å gripe om seg. En kommer her naturlig inn på tanken å benytte det økonomiske virkemiddelet innen regulering og styring av trafikk.

Som undervisnings- og forskningsinstitusjon innen de omtalte tema gir vi derfor vår støtte til videre arbeid med problemstillingene som er presentert.

Om forslaget til utredning skulle få den nødvendige tilslutning gjennom politiske og faglige kanaler, ser vi frem til å bli kontaktet med tanke på å bli informert om hva som skjer. Med utgangspunkt i faglig profil og bakgrunn er også en konkret oppfølging fra vår side absolutt av interesse.

Trondheim, 8. januar 1988

Birger Elvestad
Avd.sjef

Tor Nicolaisen
Amanuensis

SINTEF avd samferdselsteknikk

Institutt for samferdselsteknikk

Transportøkonomisk institutt (TØI):

Transportøkonomisk institutt vil støtte tanken om å sammenlikne problemer og løsninger i nordiske storbyer gjennom en felles nordisk utredning. Det finnes et betydelig grunnlagsmateriale i de aktuelle byer og i de eksisterende forskningsmiljøer. En sammenstilling av dette vil være svært nyttig både for de lokale myndighetene og for de statlige myndigheters bymiljø- og samferdselspolitikk overfor storbyene.

En god utredning på dette feltet vil trolig også ha betydelig internasjonal interesse. Norden bør kunne stå fram som et positivt eksempel på hvordan en kan løse storbyenes problemer innen trafikk og bymiljø, gjennom dokumentasjon av det som er gjort hittil og ved å lage framtidsrettede strategier for utviklingen inn i neste århundre. Dette kan f.eks. bli et nordisk "demonstrasjonsprosjekt" i den internasjonale oppfølgingen av Brundtlandkommisjonen. Både de faglige og de politiske forutsetningen skulle ligge spesielt godt til rette for en betydelig nordisk markering i denne sammenheng.

Fra norsk side er eksemplet med bompengefinansiering av hovedveger i byområder allerede i ferd med å vekke oppmerksomhet i det internasjonale fagmiljøet. For tiden pågår også arbeidet med Norsk veg- og vegtrafikkplan, der de 10 største byene vies spesiell oppmerksomhet.

TØI har for tiden betydelig forsknings- og utredningsaktivitet omkring de temaer som tas opp i forslaget, bl. a.:

- Analyser av reisevaner og faktorer som påvirker valg av transportmiddel i bytrafikken, og endringer av disse forhold over tid.
- Prognoser og styringsmuligheter for bilparken og bilbruken.
- Virkemidler for forbedringer av kollektivtransporten, bl. a. takstpolitikk.
- Virkninger av trafikkmiljøet på bybefolkningens trivsel og velferd.
- Kostnad/effekt-analyser av tiltak mot støy og forurensningene fra bytrafikken.
- Alternative finansieringsformer for samferdselsinvesteringer i byer, bl. a. virkninger av bompenger.

Denne virksomheten finansieres av NTNF, samferdsels- og miljøvernmyndighetene.

Instituttet har også sekretariatet for et nasjonalt, tverrfaglig forskningsprogram om vegtrafikk, miljø og helse i byområder, NTNFs program "Trafikk og Miljø".

Instituttet deltar i det formelle nordiske samarbeidet, bl. a. gjennom representasjon i NKTF og NKT og har bred kontaktflate til nordiske fagmiljøer forøvrig. Vår erfaring, bl. a. gjennom deltaking i Nordkolt-prosjektet i 1970-årene, er at nordisk faglig samarbeid på områder som samferdsel og bytrafikk er svært nyttig og faglig stimulerende. Dette kom da også fram i NETs evaluering av erfaringene med Nordkolt for et par år siden.

Dersom utredningen blir igangsatt, vil vi framheve TØI som et av de svært få større nordiske fagmiljøene som har FoU-aktiviteter innenfor hele det problemfeltet som medlemsforslaget tar opp. Vi ber derfor om å komme i betraktning hvis det skal finnes et faglig sekretariat for utredningen.

Oslo, 22. januar 1988

Transportøkonomisk institutt

Gunnar Slagnes

Konstituert instituttssjef

Gustav Nielsen

Norges naturvernforbund:

Norges naturvernforbund ser meget positivt på at Nordisk Råd ønsker å utrede konsekvensene av fri privatbilisme i Nordens storbyer, og konsekvensene av tiltak for å begrense storbyenes bilavhengighet. Dette er et meget viktig arbeid ettersom biltrafikken etter hvert er blitt storbyenes største miljøproblem. I Oslo utsettes flere hundre tusen mennesker – som enten bor eller arbeider i Oslo sentrum – daglig for helseskadelig forurenset luft på grunn av biltrafikken. Tusen mennesker årlig skades i trafikkulykker i byen, og tusenvis av mennesker plages av støy fra trafikken. Miljøet i sentrum og i de store sentrumsnære boligområdene er i ferd med å bli kvalt av den stadig økende biltrafikken. Prognosene for de neste femten årene viser at biltrafikken vil øke med ytterligere 1/3–1/2, og dette vil føre til et enda større trafikkaos enn i dag – på tross av veginvesteringer på 8–10 milliarder kroner i Oslos vegsystem.

Oslo kommune har for noen år siden vedtatt å begrense biltrafikken i Oslo sentrum og bygge ut kollektivtrafikken. Dette har man ikke lykkes med på grunn av for liten vilje eller evne til å ta i bruk kraftige virkemidler.

Utredningen for Nordisk Råd må fokusere på hvordan vi kan utvikle bysamfunn som kan betjenes med kollektivtransport, og hvilke virkemidler som er mest hensiktsmessige for å få begrenset fri bilbruk i Nordens storbyer. En utbygging for å betjene sentrene med privatbil vil kreve 15–20 ganger større areal enn en betjening med skinnegående kollektivtransport. Det er ikke nok arealer i storbyene til at vi kan la utviklingen fortsette i samme spor. Utredningen må også sette søkelyset på årsakene til problemene i storbyene: Et stadig større misforhold mellom antall arbeidsplasser og antall bosatte i byenes sentrumsnære soner. En balanse mellom arbeidsplasser og bosatte vil kunne redusere behovet for mobilitet i området vesentlig.

For at en slik utredning skal få konkrete virkninger, må tiltakene prøves ut i praksis. Vi foreslår derfor at Nordisk Råd setter i gang prøveprosjekter i noen av storbyene for å vise hva de foreslåtte tiltakene betyr i praksis. Vi kommer ikke videre på dette feltet ved kun å lage utredninger og aldri få prøvet utredningenes konsekvenser i det virkelige liv.

Norges Naturvernforbund ber derfor Nordisk Råd om å sette et utredningsarbeid på dette feltet i gang så snart som mulig, og prioritere arbeidet høyt. Norges Naturvernforbund er sammen med sju andre organisasjoner med i "Aksjon nærmiljø og trafikk" som arbeider for å redusere ulempene av biltrafikken. Denne fellesaksjonen vil arbeide med slike problemstillinger som forslagsstillerne til Nordisk Råd her tar opp. Aksjonen bør derfor trekkes aktivt med i arbeidet med utredningen. Norges Naturvernforbund håper at en slik utredning vil kunne danne grunnlaget for en høyst nødvendig bedre bilpolitikk i alle byområder i Norden.

Oslo, 15. desember 1987

Norges naturvernforbund

Thor Midteng

Fung.gen.sekr.

Oslo kommune:

Oslo kommune er positiv til en utredning i nordisk regi som kan bidra til økt kunnskap om storbyens trafikkproblemer og hvordan forholdene kan bedres. Utgangspunktet for utredningen bør imidlertid ikke bli for snevert. God mobilitet for alle grupper av bybefolkningen og en rasjonell transportavvikling er viktige spørsmål i denne sammenheng.

Oslo, 28. januar 1988

Knut Frigaard

Trondheim kommune:

Vi vil hermed gi uttrykk for at vi anser det foreliggende utredningsforslaget for å være viktig. Problemstillingene som reises er aktuelle ikke bare for de byene som er nevnt i medlemsforslaget, men er etter vår mening høyst relevante også for byer ned til Trondheims størrelse.

Dersom arbeidet kommer igang vil vi derfor foreslå at det for Norge sin del settes ned en nasjonal gruppe med representanter for de største byene.

Det som gjør Trondheim interessant i denne sammenhengen er foruten de problemene man står overfor, at det forutsatt Stortingets godkjennelse vil bli etablert et bompengesystem som om ønskelig vil kunne brukes som et trafikropolitisk virkemiddel for å fjerne "unødig" trafikk. Vi viser i denne forbindelse til et foredrag av personlig sekretær Steinar Gullvåg på konferansen "Transportplanlegging og miljøhensyn i by" på Bårdshaug 5.11.1987.

Siden det slik opplegget er beskrevet er forutsatt en kopling mot NOR-KOLT-prosjektet, vil vi også minne om at Trondheim var en av de 8 nordiske byene som inngikk i denne studien.

På modellsiden har vi under utvikling en trafikkberekningsmodell (MOTORS) som vil gi gode muligheter for analyser av alternative vegnett, ulike utviklingstrekk når det gjelder bilbruk og forskjellig grad av satsing på kollektivtrafikken.

Forholdene bør således ligge godt til rette i Trondheim for å utrede aktuelle spørsmålsstillinger i det foreslåtte prosjektet. Dersom det blir aktuelt å trekke inn andre byer enn hovedstedene i de planlagte studiene, hører vi derfor gjerne fra Dem igjen.

Trondheim, 14. januar 1988

Sverre Overvik
Kommunaldirektør

Børre Skaslien

Bergen kommune:

Bergen kommune støtter forslaget om å iverksette det foreslåtte utredningsarbeide med henblikk på å avdekke storbyenes trafikk- og miljøproblemer på kort og langt sikt og å angi løsningsmetoder.

Utredningsarbeidets formål og innhold er i overensstemmelse med tilsvarende, igangværende planoppgaver i regi av Bergen kommune innenfor områdene trafikk, byutvikling, økonomi og miljø/trafikksikkerhet.

Til orientering for delegasjonen skal i det følgende gis et kort resymé av de to viktigste prosjektene i Bergen.

1. I kommuneplanen for Bergen for tidsperioden 1989–2000 blir det utarbeidet overordnede retningslinjer innen den samlede samferdselssektor. Til grunn for samferdselsvurderingene foreligger trafikkmønster i år 2000, basert på langsiktig bolig og ervervspolitikk i Bergen kommune og nærmeste pendleomland.

2. Gatebruksplanen for Bergen sentrum skal legges til rette for et godt og trafiksikkert sentrumsmiljø på kort og lang sikt. Virkemidlene vil være skjerming av bystrøk, parkeringsregulering og utbygging av avlastningsvegnett. Det er lagt opp til omfattende konsekvensvurdering av de anbefalte tiltak, også i forhold til kollektivbetjening.

Vi er av den oppfatning at det nevnte transportplanarbeidet i Bergen harmonerer med intensjoner og innhold i medlemsforslaget om utredning av storbyers trafikkproblemer. Bergen kommune stiller seg derfor positiv til å medvirke i et samarbeid med de øvrige nordiske storbyer innenfor de rammer som er skissert.

Bergen, 18. januar 1988

Kommuneplanavdelingen

Asmund Sæther

Harald Engebretsen

Norsk institutt for by- og regionforskning:

Vi har med interesse studert medlemsforslaget og sier oss enig i at det foreligger behov for utredning av storbyenes trafikkproblemer.

Forslaget tar opp de aller fleste vesentlige sider ved storbyenes trafikkproblemer. Hver for seg kunne enkelttemaer som arealbruksmønster, trygghet og sikkerhet, luft- og støyforurensing, samfunnsøkonomiske konsekvenser av dagens utvikling og ulike avgifts- og prispolitiske tiltak, kreve sine egne utredningsarbeider på nordisk plan. Viktigere er likevel å se disse spørsmålene i sammenheng og få klargjort hvilke trafikkpolitiske valg storbyene står overfor. Et slikt overordnet perspektiv kan i sin tur gi opphav til faglige oppfølgingsstudier og lokal tilpassing av enkelte innsatsområder i den enkelte by.

I innledningsfasen vil det trolig være nyttig å gjennomføre en drøfting av de faglige konklusjoner og konkrete resultater som NORKOLT-prosjektet har ført fram til. Likeledes mener vi at det vil være nyttig å ta opp organisasjonsspørsmål i tilknytning til trafikkpolitikk og planlegging i storbyene. Her vil det være naturlig å ta utgangspunkt i hvordan dagens planleggings- og styringssystem i storbyene fungerer i forhold til ulike trafikkpolitiske mål.

NIBR vil med interesse følge den videre behandling av medlemsforsla-

get. Instituttets erfaringer når det gjelder trafikk- og miljøspørsmål, trafikk-sikkerhet og nærmiljø og opplegg av konsekvensanalyser, gjør at vi gjerne står til disposisjon i den videre framdrift av et utredningsarbeid om storbyenes trafikkproblemer.

Oslo, 30. desember 1987

For Norsk institutt for by- og regionforskning

Arvid Strand
Avdelingsleder

Tor Lerstang

Kongelig norsk automobilklub (KNA):

KNA har ingen prinsipielle innvendinger mot en slik utredning og tror det vil være en fordel å samordne en eventuell utredning på nordisk basis, slik at flest mulig kan gjøre nytte av resultatene.

Imidlertid har vi inntrykk av at en annen utredning burde gjøres *først* hvis man ønsker å løse storbyens trafikkproblemer. Nemlig å finne ut hvorfor de politiske myndigheter *ikke* er villige til å følge de planer som de tekniske etater for lengst har utarbeidet for å løse trafikkproblemene.

Planene for effektiv veiutbygging har ligget klare i årevis, men politikerne er ikke villige til å følge dem fordi det koster "for mange" penger.

At det er enda dyrere for samfunnet at trafikken går tregere og tregere, vil man på politisk hold ikke ta konsekvensen av.

Hvis man kunne lage en utredning som klart belyser dette forholdet og gjøre den offentlig kjent, ville det dannes en opinion så sterk, at politikerne ikke kunne vike unna de nødvendige utbygningstiltak.

Vi håper at Nordisk Råd vil ta disse momentene i betraktning under sin behandling av saken.

Oslo, 1. desember 1987

Kongelig norsk automobilklub

Erik Prytz
Direktør

Paul T. Anderson
Bilteknisk sjef

Motorførernes avholdsforbund (MA):

Etter vår mening har forslagsstillerne pekt på meget vesentlige proble-

mer som gjelder våre storbyer. Vi er imidlertid redd for at bysamfunn som i dag ikke omfattes av trafikkproblemene, i nær framtid vil oppleve de samme problemer som storbyene i dag gjør, om enn i noe mindre målestokk.

Forslagsstillerne peker også etter vår mening på den utløsende årsak til problemene, nemlig den sterkt stigende trafikkmengde og økning i antall privatbiler.

Til tross for at man til en viss grad har kunnet forutsi denne økning, har ikke politikerne og myndighetene vært i stand til eller villig til å prioritere storbyproblematikken. Særlig i Norge har distriktpolitikken vært sterkt framtreddende, og det har vært lite populært å snakke om byenes behov.

Den manglende prioritering av vegutbygging og vedlikehold i byene, er etter vår mening årsak til de store trafikkproblemer som vi har i dag.

Merfordelene ved å bruke privatbil i byene til tross for nåværende problemer, er etter vår mening så åpenbare at man neppe kan klare å løse storbyenes trafikkproblemer ved å bare legge begrensninger på privatbilismen. De restriksjoner som eventuelt ville være nødvendige, ville også føre til store problemer innen varehandelen dersom privatbilisme forbyes.

Til tross for dette anser MA at det er tvingende nødvendig å søke å redusere bruk av bil i de sentrale byområder. Etter vår mening kan dette gjøres på flere måter, som også vil bli oppfattet positivt blant bilistene.

Den beste måten er trolig å gjennomføre en positiv parkeringspolitikk, gi bedre kollektivtilbud og markedsføre disse tilbud på en langt mer effektiv og bedre måte enn hittil.

Med positiv parkeringspolitikk mener vi blant annet følgende:

1. Det bør være parkeringsplasser ved alle innfartsveier med god forbindelse til kollektive transportmidler. Disse bør være gratis eller meget rimelig, eventuelt at parkeringsbilletten også gir anledning til å reise med kollektive transportmidler.
2. Det er nødvendig å ha et tilstrekkelig antall parkeringshus i sentrumsranden, i rimelig gangavstand fra alle besøksmål i sentrum. Vi vil sterkt presisere at parkeringshusene må være utbygd etter en samlet plan, slik at man får en helhet i tilbudet.
3. Parkeringsavgiften bør være progressiv og svært rimerlig de første 2–3 timene. På denne måten kan man begrense gateparkering i sentrum stort sett til korttidsparkering høyst 30 minutter. Derved unngås en god del trafikk og framkommeligheten og trafiksikkerheten bedres.

Kollektivtilbudet må også bli bedre. I dag er det både for dårlig kvalitetsmessig og for lite attraktivt hva pris angår. Svært mange arbeidsreiser foretas med bil, blant annet fordi det er uhensiktsmessig eller for tidkrevende å bruke offentlige kommunikasjonsmidler. Et bedre system med matebusser vil utvilsomt rette noen av disse problemene. Dagens tilbud gjør det høyst usannsynlig å regne med en vesentlig overgang fra bruk av privatbil til bruk av kollektive transportmidler.

Etter MAs mening er det nødvendig å prioritere kollektivtrafikken, både når det gjelder framkommelighet og tilbud til publikum.

Framkommeligheten er i den senere tid bedret, blant annet ved hjelp av egne traséer eller prioriterte lyssignal, men fremdeles gjenstår mye.

I et lengre perspektiv bør det arbeides mer aktivt for at folk kan få bolig nærmere sitt arbeidssted. Dette kan i seg selv redusere trafikken i betydelig grad. Dagens boligsituasjon og kostnader på boliger nær og i storbyene er en faktor som må tas med i vurderingen.

Gode omkjøringsveier rundt storbyene er etter vår mening også et egnet virkemiddel. En stor del av den trafikken som i dag på grunn av manglende omkjøringsveier, ledes gjennom tett trafikerte bygater, vil således kunne unngås. Derved reduseres trafikken i byene.

En videre utvikling av et godt system av sykkel- og gangveier i og utenfor byen, kan også være et velegnet virkemiddel. Vi skal imidlertid ikke se bort fra at sterk sykkeltrafikk også kan skape mange problemer og farlige situasjoner. Man bør etter vår mening ikke la sykkeltrafikken være rådende i enkelte sterkt trafikerte bygater, f.eks. der kollektivtrafikken går. Blanding av forskjellige trafikantgrupper som syklist og tunge kjøretøyer er uheldig.

En utredning som foreslått, vil bare ha verdi dersom den legges bredt opp uten at premissene for utredning er lagt på forhånd. Vi understreker sterkt det forslagsstillerne sier om at formålet bør være å avdekke forskjellige løsningsmuligheter.

Imidlertid synes det for oss at forslagsstillerne er svært ensidige i sin tankegang når det gjelder løsninger. Det er en gjennomgående tone at privatbilismen skal begrenses med alle virkemidler, og fortrinnsvis ved avgifter og forbud. Vi tror ikke det er rette veien å gå. Økonomiske virkemidler kan være en del av en helhet, og må selvsagt vurderes på linje med andre. Men dersom man begrenser virkemidlene til økonomi og forbud, vil man etter vår mening ikke få fram de positive sider som en slik utredning bør kunne gi.

Når forslagsstillerne trekker inn miljø og forurensning som vesentlige faktorer for å stoppe privatbilismen, er det grunn til å peke på de store miljøforbedringer som vi vil få ved overgang til katalysatorrensing. Miljø- og forurensningsproblemene er også blitt større enn de behøver å være i dag ved at veiutbyggingen ikke har holdt følge med trafikkutviklingen.

Etter vår mening vet vi relativt mye om både trafikkutvikling, forurensning, sikkerhet og andre måter å løse storbyenes trafikkproblemer på. Det man hittil har manglet, er politisk vilje til å bruke tilstrekkelige ressurser på å løse dem.

Dersom en ny utredning kan få som konsekvens at politikere og myndigheter i større grad er villig til å satse de midler som er nødvendig for å løse problemene, er vi positiv til dem. Vi er imidlertid redd for at en ny utredning vil utsette løsningen av problemene nok en gang.

I sine begrunnelser for forslaget, har forslagsstillerne også antydnet flere løsninger som bør kunne vurderes uten ytterligere utredninger. At nordiske storbyer skal kunne framstå som modeller for resten av verden med hensyn til løsning av byers trafikk- og miljøproblemer, tror vi er tvilsomt. I hvertfall i overskuelig framtid. Etter vår mening bør man i større grad satse på å løse problemene med de virkemidler man i dag har til disposisjon, framfor å utrede.

Med bakgrunn i foranstående stiller vi oss skeptiske til verdien av en utredning, selv om vi klart innser at forslaget kan ha noe for seg.

Oslo, 18. januar 1988

Motorførernes avholdsforbund

Gunnar Apeland

Trygg Trafikk:

Trygg Trafikk ser positivt på det initiativ som er tatt i denne viktige saken, som også er av stor trafikksikkerhetsmessig betydning, og håper at Nordisk Råds plenum støtter det fremlagte forslag og at Nordisk Ministerråd vedtar at det skal settes igang et slikt utredningsarbeid.

Trygg Trafikks styre er av den oppfatning at utredningen bør omfatte byer og større befolkningskonsentrasjoner forøvrig.

Oslo, 21. desember 1987

Trygg Trafikk

Leif Agnar Ellevset

Direktør

Per Helljesen

Kontorsjef

Sverige

Transportrådet (TPR):

TPR vill inledningsvis framhålla betydelsen av att åstadkomma en bättre miljö och goda transportmöjligheter i våra storstadsområden. Storstadstillväxt och utspridning av bostäder och arbetsplatser under flera årtionden har medfört att en tätortsstruktur utvecklats som kräver mycket goda kommunikationer. Vidare ökar nu biltrafiken mycket kraftigt i Sverige.

bl. a. i storstadsområdena. Orsakerna till detta är sannolikt en kombination av låga drivmedelspriser och stigande realinkomster. Det finns säkerligen också ett samband mellan denna utveckling och den minskade ökningstakten eller stagnationen inom vissa delar av kollektivtrafiken.

Den ökade biltrafiken i storstadsområdena har lett till svåra framkomlighetsproblem och en försämrad miljösituation, särskilt vad gäller buller och avgasutsläpp. De åtgärder som nu vidtas i Sverige på miljöområdet, bl. a. i form av krav på katalytisk avgasrening på personbilar, är inte tillräckliga för att komma tillrätta med problemen. Det krävs kompletterande åtgärder som begränsar eller omfördelar trafikflödet, särskilt i tätortskärnorna. Att bygga kringfartsleder har framförts som en möjlighet att avlasta tätortskärnornas trafiksystem.

Det är därvid också nödvändigt att tillgodose den trafikefterfrågan som finns genom att erbjuda en bättre kollektivtrafik. Således måste kollektivtrafikens attraktivitet ökas i olika avseenden, vilket kräver resurser för investeringar och andra åtgärder. Kollektivtrafiken måste också förbättras för att tillgodose kraven från de grupper i storstäderna som inte har tillgång till bil. Vidare bör tillgängligheten till kollektivtrafik ökas för de handikappade. Sammantaget bör målsättningen vara att skapa samordnade och miljövänliga trafiklösningar i storstadsregionerna, där bil- och kollektivtrafik kompletterar varandra efter sina respektive förutsättningar.

Nordiska rådets utredningsförslag innehåller bl. a. frågeställningar som berör dessa trafikproblem i storstadsområdena. En sådan utredning borde kunna ge värdefullt erfarenhetsutbyte om åtgärder för att begränsa trafikproblemen, konsekvenserna av olika åtgärder samt hur de kan finansieras.

De frågeställningar som tagits upp i Nordiska rådets medlemsförslag har behandlats i utvecklingsarbetet inför den nyligen framlagda trafikpolitiska propositionen. Detta har i propositionen resulterat dels i konkreta förslag som till vissa delar berör storstädernas trafikproblem, dels i att regeringen föreslår att en utredning tillsätts med uppgift att ta fram ett samlat underlag angående möjligheterna att begränsa trafikens hälso- och miljöeffekter i storstadsregionerna.

De båda utredningsförslagen inrymmer ett flertal viktiga frågeställningar. Innan ställning tas till det nu av Nordiska rådet framlagda förslaget, bör samordningsmöjligheten närmare övervägas. En annan viktig utgångspunkt bör – därest projektet skall komma till stånd – vara att det finns önskemål om att åstadkomma ett gemensamt handlingsprogram för att förbättra trafiksituationen i storstadsområdena.

Solna den 14 januari 1988

Claes-Eric Norrbom

Planverket:

Förslagsställarna konstaterar inledningsvis att privatbilismen har ökat påtagligt på senare år i Norden. Detta har främst medfört problem för storstäder som Helsingfors, Köpenhamn, Oslo och Stockholm. Storstädernas problem anses framför allt avse miljö- och parkeringsförhållandena samt bristande kapacitet hos vägnätet.

Förslagsställarna anser att privatbilismens avvisidor bör beaktas bättre i planeringen och att mjuka trafikantgrupper bör prioriteras bl. a. genom begränsningar av biltrafik och ökade satsningar på kollektivtrafik. Man föreslår därför ett utredningsarbete som genomförs av nordiska ministerrådet. Arbetet kan bli en parallell till det s. k. NORDKOLT-projektet.

Utredningens syften är bl. a. att ange metoder för konsekvensbeskrivningen av olika trafikreglerande tekniker i både ett kortare och ett längre tidsperspektiv. Utredningen skall också belysa olika möjliga lösningar som kan framstå som modeller för resten av världen. I det korta perspektivet anser förslagsställarna det främst bli aktuellt att studera restriktioner och ekonomiska styrmedel. I det längre perspektivet anses det bli frågan om att undersöka förutsättningarna att uppnå strukturella förändringar i näringslivs- och lokaliseringspolitik.

Inledningsvis vill statens planverk konstatera att privatbilismen är ett av den moderna industrivärldens stora miljöproblem. Hittillsvarande planering och åtgärder för att begränsa privatbilismen och att öka kollektivtrafikens attraktivitet har varit otillräckliga. Enligt planverkets uppfattning har detta sin bakgrund främst i bristande politisk vilja. Medvetenheten om trafikproblemens art och omfattning är emellertid på väg att öka. En nordisk redogörelse för möjliga åtgärder med de syften som beskrivs i förslaget anser verket kan bidra till att aktualisera kraven på planering och på konkreta åtgärder för att förbättra miljön i våra städer.

Syftet bör enligt planverkets mening emellertid inte vara att, såsom föreslås, utreda "modeller" som kan vara allmänt giltiga för nordens storstäder. Verket betvivlar med hänsyn till de fyra storstädernas olika förutsättningar att det kan finnas sådana modeller. Enligt planverkets uppfattning bör ett utredningsarbete ha som mål att påverka attityder hos beslutsfattare och allmänhet. Arbetet bör därför åtminstone i ett inledningsskede ha sin tyngdpunkt i beskrivningar och analyser av vidtagna åtgärder från såväl tekniska, ekonomiska och miljömässiga utgångspunkter samt olika förslag som av olika skäl inte genomförts. Det bör alltså snarare vara frågan om en idé-katalog över åtgärder på olika områden med syfte att begränsa privatbilismen och öka kollektivtrafikens kvalitet. Bakgrunden härför är att det enligt planverkets mening kan röra sig om många olika typer av alternativa och komplementära både fysiska och administrativa åtgärder och strategier som vidtas av olika huvudmän och med stöd av olika regelsystem.

Därmed kan enligt planverkets mening förslagsställarnas syfte uppnås, nämligen att lämna ett bidrag till debatten om städernas miljöproblem.

Såväl det föreslagna "utredningsområdet" och "målgruppen" är enligt planverkets mening för snävt. Det bör inte enbart gälla de fyra huvud("stor")städer som förslagsställarna angett, utan samtliga 13 större pendlings- och arbetsmarknadsområden i Norden med fler än ca 200 000 invånare. Härmed avses de områden som ingår i Nordiska ministerrådets s.k. Storbyprojekt. Ett exempel på ett sådant område är Bergen, som förslagsställarna också hänvisar till. Utan tvekan har alla dessa städer trafikproblemen gemensamt med sina "systerstäder". Det är därför också troligt att de kan ha relevanta erfarenheter och ett utbyte av kunskaper från övriga städer i Norden.

Med den ovan angivna inriktningen på utredningsarbetet tillstyrker planverket detsamma.

Stockholm den 11 januari 1988

Ole Reiter

Statens naturvårdsverk:

I detta yttrande behandlas medlemsförslaget endast med avseende på miljöfrågorna.

Naturvårdsverket delar förslagsställarnas bedömning att miljöproblemen till följd av fordonstrafiken i de nordiska storstäderna är omfattande. Effekten av de skärpta krav beträffande fordonens buller- och avgasemissioner, som beslutats eller kan förutses, motverkas av en ökning av trafikbelastningen som för närvarande är mycket stor, särskilt i storstadsregionerna. Kraftfulla åtgärder är nödvändiga om eftersträvarde miljömål skall kunna uppnås inom rimlig tid.

För närvarande pågår flera olika utredningar som rör trafiken och dess miljöproblem i Stockholmsregionen. Dessa behandlar bland annat effekter på trafik och miljö av kringfartsleder, olika kollektivtrafiktaxor och olika principer för "miljöskatter" inom trafiksektorn. I Stockholms stad pågår arbete med en trafikplan, en miljöplan och en utredning om ekonomiska styrmedel för att minska innerstadstrafiken.

Även i Göteborg har ett omfattande utredningsarbete om trafikens miljöproblem genomförts vilket utmynnat i åtgärdsprogram avseende trafikens luftföroreningar och buller.

När det gäller övriga nordiska storstäder kan särskilt nämnas de djupgående analyser som genomförts i Oslo av trafikens miljöproblem och tänkbara åtgärder.

För de nämnda städerna är det knappast befogat att starta utredningar liknande de modellortsstudier som genomfördes inom NORDKOLT-projektet. Sådant material finns redan eller är under utarbetande. Detta material är tillräckligt underlag för att vidta miljöskyddsåtgärder. Med en omfattande ny utredning riskerar man att åtgärder skjuts ytterligare på framtiden. Ett avgörande skäl till att åtgärder i så ringa utsträckning vidtagits är avsaknaden av ett finansieringssystem som gör att kommunerna kan täcka kostnaderna med medel från den som orsakar miljöproblem, dvs. vägtrafiken ('Polluter Pays Principle'). Denna fråga bör lösas.

Därutöver kan det vara av värde att som ett nordiskt samarbetsprojekt sammanställa de erfarenheter som de olika utredningar givit. Resultatet av ett sådant arbete skulle kunna vara en genomgång av olika åtgärder och åtgärds kombinationer samt de kostnader och effekter dessa bedöms medföra beroende på de olika förutsättningar som råder i de nordiska storstäderna.

NORDKOLT-projektet ledde till många intressanta resultat och slutsatser. Resultaten har dock satt mycket få spår i den kommunala trafikplaneringen, vilket delvis beror på att projektet inte följdes upp och fördes ut på ett effektivt sätt. Om ett liknande nordiskt projekt skall genomföras bör en uppföljning planeras redan från början och erforderliga resurser avsättas för detta.

Solna den 15 januari 1988

Valfrid Paulsson

Göran Friberg

Handikappförbundens centralkommitté (HCK):

HCK stöder förslaget om en utredning av storstädernas trafikproblem.

Storstadsmiljön är idag planerad för den unga friska människan, som kan röra sig snabbt och säkert i trafiken. För de människor vi representerar, med olika funktionshinder, är den moderna storstadsmiljön både hotfull och otillgänglig. Vill man skapa en sund storstadsmiljö, som är anpassad till alla kategorier av människor måste det därför till radikala förändringar.

Enligt förslaget skall utredningen belysa svaga trafikantgruppers behov av trygghet, säkerhet och framkomlighet. Vi anser att den frågan skall ges högsta prioritet i utredningen. Inom handikapprörelsen finns en samlad erfarenhet om de problem som möter människor, med funktionshinder, i storstadsmiljön.

Beslutar Nordiska rådet att tillsätta en utredning förutsätter vi därför att våra kunskaper kommer att tas till vara i utredningsarbetet.

Stockholm den 7 januari 1988

Handikappförbundens centralkommitté
– 27 handikappförbund i samverkan –

Barbro Carlsson
Ordförande

Alf G Ericsson
Kanslichef

De handikappades riksförbund (DHR):

I dagens samhälle och inte minst i storstäderna krävs en god trafikmiljö, fungerande trafiksystem och kollektiva färdmedel som ger trygghet och framkomlighet. En trafikplanering som inte tillgodoser funktionshindrades krav på framkomlighet utestänger människor från deltagande i samhällslivet. Detta är en diskriminering.

I trafikmiljön planeras medvetet in hinder som starkt begränsar framkomligheten för rörelsehindrade. DHR motsätter sig en trafikplanering som utestänger oss från vissa områden. Exempel på detta är bilfria områden och gågator. De måste därför göras åtkomliga för färdtjänstfordon, taxi och för handikappades egna fordon. Möjlighet till angöring och parkering skall också finnas i anslutning till gator med stoppförbud och kollektivfiler.

Åtgärder som tillgodoser dessa framkomlighetskrav måste beaktas i planeringen redan från början. I de befintliga områden där framkomlighetskraven inte är tillgodosedda måste åtgärder vidtagas för att tillgodose dessa krav.

De kollektiva färdmedlen som tåg, bussar, spårvagnar och tunnelbanor måste tillgodose en tillgänglighet och framkomlighet utifrån funktionshindrades situation. Därför bör en planmässig och skyndsam anpassning av befintlig kollektivtrafik ske. Den som färdas i rullstol med kollektivtrafik skall kunna göra detta på ett betryggande sätt genom att alla fordon skall ha nödvändiga säkerhetsanordningar.

Vi sympatiserar verkligen med förslagsställarens omsorg om de oskyddade trafikanterna. Trafikmiljön är idag i våra storstäder sådan att personer med gångsvårigheter knappast vågar gå ut. Mycket kan göras för att förbättra förhållandena. Vi vill peka på separerade gång- och cykelbanor som skulle förhindra många olyckor. Vad beträffar säkra och framkomliga övergångsställen har handikappinstitutet i samråd med handikapporganisationerna tagit fram anvisningar som tillgodoser såväl rörelsehindrades som synskadades krav.

Vägmarkering och skyltning är ytterligare ett område som berörs i förslaget om trafikutredning. Det är av stor betydelse för trafiksäkerheten att väganvisningar och skyltar förbättras. De skall vara lätta och uppfatta och förstå. Färg, utformning och placering är också av betydelse för säkerheten.

De handikappades riksförbund tillstyrker en utredning med syfte att förbättra storstädernas trafik- och miljöproblem. Under förutsättning att det i utredningsdirektiven ingår att beakta framkomlighetskraven för personer med olika funktionshinder.

De handikappades riksförbund

Kerstin Denkert
Förbundsordförande

Ingvar Edin
Förbundssekreterare

Pensionärernas riksorganisation (PRO):

Pensionärernas riksorganisation vill understryka förslagsställarnas uttalande om vikten av att väsentliga förbättringar åstadkommes av storstädernas trafikmiljö. Sedan flera år tillbaka har ett antal forskningsprojekt belyst problemens vidd och inskräpt betydelsen av att vända den pagående utvecklingen. Olika förslag har såväl på kort som lång sikt rekommenderats.

Mot denna bakgrund föreligger enligt Pensionärernas riksorganisation således ett underlag för politiska ställningstaganden som borde kunna leda fram till förbättrad trafikmiljö i storstäderna.

Pensionärernas riksorganisation har därför svårt att inse att föreliggande medlemsförslag skulle leda frågan nämnvärt framåt.

Stockholm den 14 januari 1988

Pensionärernas riksorganisation

Lars Sandberg
Ordförande

Sveriges pensionärsförbund (SPF):

— — — Förbundet tillstyrker föreslagen utredning och finner det viktigt betona, att trafikföringen i större tätorter bättre än vad nu är fallet anpassas till de äldres och handikappades behov.

I en rapport sammanställd av Transportforskningsdelegationen avseende Malmö framgår det att äldre fotgängare i större utsträckning än andra utsätts för trafikolyckor. Olyckorna inträffar mycket ofta i gatukorsningar. För cyklister över 75 år är t. ex. olyckorna tre gånger fler än för singelolyckor.

En utredning gjord av tekn. dr. Agneta Ståhl. Tekniska högskolan i Lund visar, att äldres färdmedelstillgång och problem i trafikmiljön även inverkar på deras möjligheter att aktivt fungera i samhällslivet. Utredningar visar också att gatubelägningens beskaffenhet, övergångsställens placering och gatubelysningen ur trafiksäkerhetssynpunkt har stor betydelse för de äldre.

Förbundet finner det alltså värdefullt med föreslagen utredning för förbättring av de större tätorternas trafik- och miljöproblem. Redan nu bör förslagsvis följande punkter övervägas att ingå i eventuellt kommande utredningsdirektiv:

- Äldre och handikappades tillgång till färdmedel. Kanske anpassade minibussar med särskilda körtider och färdsträckor anpassade för äldre.
- Kollektivfärdmedel i övrigt (bussar, spårvagnar och tåg) förses med steg/motsvarande och ledstänger etc för lättare och säkrare på- och avstigning.
- Hållplatser/motsvarande förses med låga sträckstenskanter.
- Övergångsställen anordnas mera äldreanpassade.
- Kollektivtrafiken utökas så att privatbilismen i innerstadsområdena väsentligt kan minskas.
- Cykelvägar avskiljs från annan trafik.
- Cykelbanor och gångbanor i parker/motsvarande bör vara åtskilda. (Många trafikolyckor mellan fotgängare och cyklister/mopedister inträffar på de gemensamma banorna. Det räcker inte med enbart linjer.)
- Fordonstrafiken ur buller- och föroreningssynpunkt bör särskilt observeras. (Enligt vår mening måste kraftigare miljöförbättrande åtgärder vidtas.)

Investeringskostnaderna kan lätt motiveras med bl. a. de besparingar som kommer att göras genom lägre sjukvårdskostnader, mindre materiel-skador och reparationskostnader för att inte tala om onödiga lidanden. Dessutom torde kostnader för färdtjänster minskas.

Förbundets trafiksäkerhetskommitté erbjuder sig vid eventuell utredning fungera som referensgrupp.

Stockholm den 11 januari 1988

Erik Jonsson

Förbundsordförande

Svenska kommunförbundet:

I den trafikpolitiska propositionen som den svenska regeringen nyligen presenterat har storstädernas trafikproblem uppmärksamrats. Regeringen avser tillkalla en särskild utredning som i första hand skall utreda olika typer av ekonomiska styrmedel för storstädernas biltrafik.

Direktivten till denna utredning har ännu inte presenterats, men såvitt förbundsstyrelsen kan bedöma synes den föreslagna utredningen i stort komma att få de uppgifter som förslagsställarna har framfört.

Enligt förbundsstyrelsens uppfattning bör därför ett eventuellt samnordiskt utredningsarbete inriktas på de mer långsiktiga frågeställningarna som förslagsställarna för fram.

Samtidigt kan de resultat som den svenska utredningen kommer fram till inarbetas i ett eventuellt samnordiskt utredningsarbete.

Stockholm den 29 januari 1988

Svenska kommunförbundet

Lars Eric Ericsson

Svenska lokaltrafikföreningen (SLTF):

— — — SLTF är tveksam till detta förslag.

I den svenska regeringens trafikpolitiska proposition (prop. 1987/88:50) aviserar kommunikationsministern att han ämnar föreslå den svenska regeringen att tillsätta en utredning kring storstadstrafikens trafik- och miljöfrågor. Uppgiften skall vara att ta fram ett samlat underlag för att begränsa trafikens hälso- och miljöeffekter i storstadsregionerna. Förutsättningarna för utbyggnad av kollektivtrafiken, åtgärder för att begränsa trafiken i stadskärnorna och förbättra kollektivtrafikens framkomlighet skall belysas. SLTF förutsätter att man i denna utredning även redovisar internationella utblickar och erfarenheter. Det är angeläget att utredningen blir konkret och åtgärdsinriktad.

SLTF är tveksam till om en ny "Nordkoltutredning" med inriktning på storstadsproblemen kan bidra till att lösa storstädernas trafikproblem. Däremot förordar SLTF att Nordiska rådet och/eller Nordiska ministerrådet tar initiativ till nordiska konferenser eller seminarier med inriktning på de problem som belyses i det remitterade medlemsförslaget. Det är angeläget att informations- och erfarenhetsutbytet utvecklas mellan de nordiska länderna.

Stockholm den 25 januari 1988

Svenska lokaltrafikföreningen

Bosse Ringholm
Ordförande

Olof Nordell
VD

Svenska transportarbetareförbundet:

Förbundet instämmer med förslagsställarna i vikten av att åstadkomma väsentliga förbättringar av storstädernas trafikmiljö. Sedan flera år tillbaka har också ett antal forskningsprojekt belyst problemens vidd och inskräpt betydelsen av att vända den pågående utvecklingen. Olika förslag har, såväl på kort som lång sikt, rekommenderats.

Enligt förbundets uppfattning har således beslutsfattarna i de nordiska länderna de underlag som erfordras för politiska ställningstaganden. Förbundet har därför svårt att inse att föreliggande förslag skulle leda frågan nämnvärt framåt.

Stockholm den 15 december 1987

Svenska transportarbetareförbundet

Johnny Grönberg

Svenska åkeriförbundet:

De större städernas trafikproblem är redan i olika sammanhang föremål för utredningar och åtgärder. I många avseenden torde trafikens förutsättningar inte vara jämförbara, t. ex. topografiska förhållanden. I varje fall finner vi, att målet för den föreslagna utredningen, nämligen att visa hur de nordiska storstäderna kan framstå som modeller för resten av världen, är för högt ställt och ligger för långt fram i tiden.

Vi är således inte beredda att tillstyrka det remitterade medlemsförslaget.

Danderyd den 15 januari 1988

Svenska åkeriförbundet

Bertil Wendler

Förbundsjurist

Svenska busstrafikförbundet:

Förbundet får med anledning härav åberopa det trafikpolitiska utvecklingsarbete, som bedrivits intensivt i Sverige under drygt ett års tid och vars resultat i dagarna redovisats i en proposition (1987/88:50) till riksdagen. I propositionen har de med trafiken förenade miljöproblemen ägnats betydande uppmärksamhet och föranlett en serie åtgärdsförslag. Det har

även förutsatts att just tätorternas problem skall bli föremål för ytterligare utredning och speciella åtgärder.

Mot denna bakgrund finner förbundet inte att den föreslagna utredningen ur svensk synpunkt kan vara särskilt påkallad. Det framstår dessutom för förbundet som att belysningen av de frågor, som särskilt angivits i förslaget redan är och ytterligare kommer att bli väl belysta i det redan pågående utvecklingsarbetet, i vilket inte minst svenska och andra nordiska forskningsinstitutioner engagerats.

Under dessa förhållanden anser förbundet inte att den föreslagna utredningen kan anses vara angelägen. Förbundet uppfattar också det uppgivna syftet med denna vara dubiöst med tanke på att erfarenheter och utgångspunkter för miljöförbättrande åtgärder redan i stor omfattning – även för nordiskt vidkommande – inhämtas i ett bredare internationellt sammanhang.

Förbundet avstyrker därför bifall till förslaget.

Stockholm den 15 januari 1988

Svenska busstrafikförbundet

Åke Ljungberg

Cykelfrämjandet:

Vi delar helt förslagställarnas uppfattning att i tätortens nuvarande trafikstruktur generellt sett inte tillräcklig hänsyn tagits till de oskyddade trafikanternas förutsättningar. Att närmare kartlägga de oskyddade trafikanternas villkor och behov i trafiken bör därför vara en av de grundläggande frågor utredningen skall belysa.

När det gäller alternativ till bilen som transportmedel i tätorterna diskuteras praktiskt taget enbart kollektivtrafik. Men redan idag är cykeln i många fall ett betydligt bättre alternativ än buss och spårbunden kollektivtrafik. Med en bättre helhetssyn på planeringen för cykeltrafik, där cykelns fördelar tas tillvara på bästa sätt, finns förutsättningar att göra cykling till ett transportalternativ att räkna med i tätortstrafiken. Mycket kan göras t. ex. i frågor om vägvisning för cykeltrafiken, klimatskydd utmed cykelbanor, förbättrande parkeringsmöjligheter för cyklar vid stationer, butiker och arbetsplatser liksom förbättrade förvaringsmöjligheter för cykeln vid bostaden.

När det gäller mer direkta åtgärder för att minska biltrafiken till tätortscentra kan man tänka sig ett tullsystem med avgift för "ensamåkare", vilket rimligtvis bör uppmuntra till samåkning. Däremot är vi skeptiska till transporter som bygger på omstigning från bil till kollektivtrafik. Kollektiv-

tivtrafikresenären bör kunna åka från bostadsområdet till tätortcentra och för den lokala transporten mellan bostad och t. ex. busshållplats bör finnas goda förutsättningar att använda cykeln.

Stockholm den 13 januari 1988

Ingemar Ahlström
Generalsekreterare

Medlemsförslag

om snabbare postgång mellan de nordiska länderna

(Väckt av Mats Nyby)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Danmark

Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet:

De nordiske landes postvæsener har som mål for befordringen af 1. klasses breve fastlagt, at breve i alle væsentlige relationer indenfor Norden skal være omdelt til modtageren senest 2 hverdage efter indleveringen. For enkelte trafikstærke eller vanskelige og trafiksvage relationer er formuleret et lidt bedre henholdsvis dårligere servicemål. En række analyser og målinger af befordringstiden i forskellige trafikforbindelser har vist, at målsætningen ikke opnås i fuldt omfang. På baggrund heraf er der i slutningen marts 1987 truffet indbyrdes aftaler mellem postvæsenerne i Norge, Sverige, Finland og Danmark om en ændret dirigering og fremsendelse af brevposten. Formålet med aftalerne er, at skabe bedre forudsætninger for at nå de opstillede servicemål samt kvalitetssikre posten. Aftalerne vil blive fuldt op af jævnlige målinger af befordringstiden og kvaliteten i postgangen.

Målinger af befordringstiden for pakker viser, at den gennemsnitlige befordringstid mellem de nordiske lande udgør mellem 6 og 8 dage. I erkendelse af behovet for en bedre service og kvalitet på pakkeområdet, er det besluttet at igangsætte et særligt projekt med det formål at opstille en fællesnordisk pakkestrategi. Projektet sigter mod at udvikle en service på pakkeområdet, der er konkurrencedygtig med hensyn til pris, kvalitet og lettilgængelighed, og som bedre end i dag er tilpasset virksomheders, myndigheders og privatpersoners varierende krav på transporthastighed. Det påregnes, at en fællesnordisk pakkestrategi vil blive lanceret i slutningen af 1988.

P&T lægger stor vægt på en høj kvalitet af postbefordringen i Norden. P&T vil derfor, i samarbejde med Nordens øvrige postvæsener, fortsætte

bestræbelserne på at gennemføre foranstaltninger til effektivisering af postgangen mellem de nordiske lande.

København, den 12. januar 1988

(Ej Sign.)

Dansk Post- og Giroforening:

 Dansk Post- og Giroforening er altid villig til at deltage i et arbejde for at forbedre service og konkurrenceevne for Post- og Telegrafvæsenet.

Derfor ville en hurtigere postgang mellem de nordiske lande være ønskelig. Hurtighed i befordring og omdeling er af vigtighed for P&T's udvikling som offentlig servicevirksomhed.

Vi ser os desværre ikke i stand til at komme med detaljerede oplysninger, idet Dansk Post- og Giroforenings kendskab til postudvekslingen på nordisk plan er begrænset til almindeligt brugerkendskab.

Det virker dog som om at problemet kan defineres til 3 grundelementer

– befordringstiden landene imellem

f.eks. benyttes bil, tog, skib eller fly,

sinker toldbehandlingen,

ankommer posten tidsmæssigt hensigtsmæssigt for modtagerlandet

– det enkelte lands ankomst- og afgangsbefordring

f.eks. ankommer posten hensigtsmæssigt,

ankommer posten rettidigt,

prioriteres udlandspost lavere end indenlands

– det enkelte lands omdeling

f.eks. er den interne transporttid hurtig,

er der ens servicemål for udenlandsk- og indenlandsk post,

er produktionsapparatet stort nok, herunder antallet af ansatte

For Danmarks vedkommende, hvad angår ankomst- og afgangsbefordring opstår der til tider "flaskehals"-problemer med den centrale sortering af post til udlandet, samlet i Københavns Postterminal. Dette har sammenhæng med, at det fornødne personale ikke altid er til stede.

Den økonomiske stramning indenfor P&T har gjort, at mængden af post til tider overstiger personalets muligheder, både i postterminalen og lokalt på posthusene.

Ydermere er det vores erfaring at problemet opstår i modtager-/afsendelseslandene og ikke så meget i Danmark.

Hvis det ønskes står Dansk Post- og Giroforening gerne til rådighed med yderligere oplysninger i mere konkret form.

Fredriksberg, den 1. december 1987

Birgitte Munksgaard

Formand

Forbrugerrådet:

— — — skal vi oplyse, at Forbrugerrådet ikke har registreret egne dårlige erfaringer med postgangen mellem Danmark og de øvrige nordiske lande.

Inden for Danmarks grænser gennemfører Forbrugerrådet i samarbejde med Post- og Telegrafvæsenet årligt en postkvalitetsundersøgelse ved hjælp af et forbrugerpanel på ca. 800 personer, som Forbrugerrådet har etableret specielt til dette formål.

Forbrugerrådet har gode erfaringer med dette samarbejde om kvalitetsmåling af postbesørgelsen.

Med manglende egenerfaringer for så vidt angår kvaliteten af postbesørgelsen mellem de nordiske lande må Forbrugerrådet nøjes med at udtrykke sin principielle støtte til det forslag, medlem af Nordisk Råd Mats Nyby har stillet.

København, den 7. januar 1988

Hans Carl Nielsen
Afdelingsleder

Finland

Trafikministeriet hänvisar i skrivelse den 1 februari 1988 till yttrande av den 15 januari 1988 från post- och telestyrelsen (se nedan).

Post- och telestyrelsen:

En av de viktigaste uppgifterna i den nordiska postutväxlingen har sedan 1983 varit, att få de försämrade postbefordringstiderna så snabbt som möjligt till en hyfsad konkurrenskraftig nivå.

En undersökning 1983 om postgången i Norden visade att 1. klass brev till och från Finland nådde mottagaren i snitt på 3 arbetsdagar. På grund av att detta resultat inte var tillfredsställande gjordes även i Finland en hel del ändringar i arbetsrutinerna för att bättra resultatet. Under de följande åren kom Finland till ett snitt på 2,3–2,5 dagar. Fastän snittresultatet var rätt så bra nådde endast 70–75 % av försändelserna mottagaren på två arbetsdagar (02-befordran). För 1987 fastställdes en 84 % 02-befordran som mål för 1. klass brev i den nordiska postutväxlingen.

I april 1987 gjordes en ändring i sorterings- och avsändningsrutinerna av 1. klass post från alla länder i Norden. Denna ändring förbättrade och uppsnabbade postgången speciellt i Finland. Brev som anländer till Finland inom överenskommen tid utdelas så att 02-befordran uppnås för 99 % av försändelserna. I utgående riktning från Finland uppnår 96 % av brev för vår del den överenskomna tidsgränsen som är en förutsättning för 02-befordran.

Situationen har emellertid inte varit densamma i alla nordiska länder. I Sverige hade posten problem på grund av dels rekryteringsproblem och dels de oväntat snabbt ökade postmängderna.

Resultaten i Mittnordenskommitténs undersökning överensstämmer följaktligen rätt så väl med tendensen i våra undersökningar under motsvarande tidpunkt.

Vi har satsat på servicekvaliteten för alla försändelseslag men vi har tyvärr inte ännu uppnått ett tillfredsställande resultat för postpaketens vidkommande. Här är problemen större och svårare. Paketens befordringstid är inte beroende endast av postens åtgärder, utan även tullens samt mottagarens åtgärder inverkar till stor del på befordringstiden.

Mycket har gjorts även för att förbättra paketservicen, men en del bör ännu göras för att uppnå en tillfredsställande kvalitet.

Tullbehandlingen kan idag ske endast vardagar under tullens tjänstetid (8–16) och då tullens tjänstetid oftast inte sammanfaller med postens och dess kunders behov kan en 1-dags försening uppstå i både avsändarlandet och i adresslandet. En fungerande varutransport skulle även fordra tullbehandling på kvällar och veckoslut och en justering av tullens arbetstider är nödvändig för en förbättring av paketens befordringstider.

Finländska postverket har under 1987 infört ett kreditförtullningssystem, som uppsnabbar paketens befordringstid med 1–10 dagar beroende på tidigare förtullningsförfarande. Kreditförtullningen förutsätter årsfullmakt på förhand av mottagarfirmorna.

Ett liknande system har även införts i de övriga nordiska länderna.

Vi hoppas, att de åtgärder, som har vidtagits under de senaste åren så småningom börjar bättre synas även i den praktiska postutväxlingen de nordiska länderna emellan.

För att bättre svara på kundernas växande krav har några nya posttjänster utvecklats under de senaste åren. Tjänsterna har givit många bolag nya möjligheter att förmånligare, snabbare och effektivare få sina försändelser till mottagarna. Sådana är bl. a.:

- EMS (ger en garantibefordringstid på 01; 02 för en del avlägsna destinationer)
- utrikes enhetslast (stora mängder förmånligt på pall eller i behållare till samma eller olika mottagare. Avgifterna kan erläggas i avsändar- eller adresslandet)
- IBRS (internationella svarsförsändelser).

Vi har beskrivit en del av de åtgärder som vidtagits för att förbättra den internordiska postgången. Vi i finländska postverket ser positivt på framtiden och tror att vi kan svara mot de krav som våra kunder ställer oss. En säker postgång är en viktig länk för affärsvärlden och därför är det viktigt

att vi och alla övriga intressenter gör sitt yttersta för att säkra en snabb brev- och varutransport mellan de nordiska länderna.

Helsingfors den 15 januari 1988

Jouko Kovero
Direktör

Jörn Allardt
Överinspektör

Postiliitto (Postförbundet):¹

Vårt förbund har i olika sammanhang förutsatt att en bra servicenivå skall upprätthållas i postgången. De i förslaget framförda synpunkterna på betydelsen av en bra postgång är förenliga med vårt förbunds synpunkter.

Vi vet att Post- och telestyrelsen har vidtagit en del åtgärder för att förbättra posttrafiken mellan de nordiska länderna. Specialarrangemang har genomförts i Helsingfors postcentral. Ifall dessa arrangemang ännu inte garanterar en snabb och tillförlitlig postgång, anser vi att det finns anledning till att klarlägga vilka åtgärder som är påkallade för att postgången mellan de nordiska länderna skall bli snabbare.

Helsingfors den 15 januari 1988

Postiliitto ry (Postförbundet)

Arto Sieranta
Organisationssekreterare

Ålands konsumentförening r. f. har i skrivelse den 15 januari 1988 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Island

Póst- og Síamámálastofnunin:

I anledning af oven anförte forslag kan man oplyse at følgende serviceniveau og kvalitetsmål gælder for brevprodukter i den nordiske udveksling:

<i>Forsendelse</i>	<i>Serviceniveau (dage)</i>	<i>Kvalitetsmål</i>
EMS	(0-0), 0-1, (0-2)	garanteret trafik
ekspres	(0-1), 0-2	96%
1. kl. breve og dagblade	(0-1), 0-2, 0-3, (0-4)	94%
2. kl. breve og andre blade	0-5, 0-6, 0-7, (0-12)	94%

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Tallene i parentes omhandler strækninger, som enten er meget trafiksvage og vanskelige samt også ganske særligt gunstige (f.eks. København Malmö).

Fastsættelse af serviceniveau og kvalitetsmål for pakker er under forberedelse.

Med jævne mellemrum gennemføres kvalitetsundersøgelser. Ifølge en test vedr. breve i november 1986 viste det sig at gennemsnitlig befordringstid mellem de nordiske lande var 2,5 dage.

Resultaterne af hhv. pakketest og bladttest i september 1986 var følgende:

Pakketest september 1986:

Modtagerland

Danmark	Norge	Sverige	Finland	Island
5,9	4,3	5,8	6,1	13,8 ¹
4,2	2,9	4,5	4,0	3,1 ²

¹ Overfladebefordring

² Luftpostbefordring

Bladttest september 1986:

Modtagerland

Danmark	Norge	Sverige	Finland	Island
2,8	2,5	1,6	4,6	8,6 ¹
1,8	1,6	1,4	1,6	2,2 ²

¹ Overfladebefordring

² Luftpostbefordring

Reykjavík, den 15. januar 1988

Rafn Júlíusson

Forbrugerorganisationen (Neytendasamtökin) har i skrivelse den 14. januar 1988 forklarat sig stødja medlemsforslaget.

Norge

Samferdselsdepartementet hänvisar i skrivelse den 19. januar 1988 till yttrande från Postdirektoratet av den 12. januar 1988 (se nedan).

Postdirektoratet:

De nordiske postverk setter mye inn på å få en hurtig og pålitelig postgang mellom de nordiske land. For å overvåke og treffe tiltak til forbedringer i postutvekslingen ble det i 1983 etablert en kvalitetsgruppe

innenfor det nordiske samarbeidet. Arbeidet innen kvalitetsgruppen førte til at de nordiske postverk vedtok klart definerte servicemål for postutvekslingen innen Norden. Således er det fastsatt at det alminnelige servicenivå for A-post skal være 0–2 befordring, dvs. at brev som er postlagt dag A skal være mottakeren i hende dag C på adressestedet. Mellom grisgrendte områder med svakere utbygd transportnett skal likevel 0–3 befordring aksepteres. For luftpostbetalte aviser skal servicenivået ikke være dårligere enn for A-post.

Postutvekslingen blir overvåket ved kontinuerlige kvalitetskontroller. For A-post blir disse kontrollene nå utført regelmessig en gang pr år. I løpet av testperioden blir det sendt ca 10 000 testbrev mellom deltakerne som er bosatt forskjellige steder i vedkommende land. Siden det også foretas justeringer i resultatene i henhold til den virkelige postflyt, betrakter vi testene som meget representative for de faktiske forhold.

Ved den overvåkingen som på denne måten ble foretatt av utvekslingen av A-post fram til 1986, ble det konstatert at kvaliteten på tjenesten lå under det nivå som postverkene kunne akseptere. Med virkning fra 29.3.1987 ble det derfor foretatt en større omlegging av postgangen mellom de nordiske land med det klare mål å heve kvaliteten. I den første tiden etter omleggingen oppsto det dessverre forskjellige tilpassingsproblemer som førte til at brev ble forsinket. I henhold til de rapporter som er mottatt, synes det som om disse problemene nå er løst. En eventuell bekreftelse på dette vil vi få når resultatet av en kvalitetskontroll som ble foretatt i ukene 45 og 46/1987, foreligger, sannsynligvis i løpet av februar måned 1988. Vi vil informere departementet i sin tid når resultatet er klart.

Befordringen av aviser mellom de nordiske land ble kontrollert i 1985 og 1986. På grunnlag av resultatet av testene kan man trekke den konklusjon at tjenesten fungerer tilfredsstillende. Både i 1985 og 1986 hadde adressatene mottatt de luftpostbetalte avisene i løpet av 1–2 dager. Overflatebetalte aviser hadde rimeligvis tatt noe lengre tid, fra 2 til 5 dager. Et sammendrag av undersøkelsen ligger ved som *Bihang 1*.

Pakkeutvekslingen mellom de nordiske land ble testet i 1986 og 1987 på grunnlag av "virkelige" pakker. De resultater vi kom fram til gjennom disse kontrollene, avviker ikke så meget fra det resultatet Mittnordens kansli kom fram til gjennom sin test. Vi vil imidlertid for ordens skyld gjøre oppmerksom på at tjenesten med pakkepost for tiden er under omstrukturering med tanke på bedre sammenheng mellom pris og servicenivå. Til orientering legger vi ved et sammendrag av resultatet av den kontrollen som ble foretatt i 1987, *se Bihang 2*.

Oslo, 12. januar 1988

J. Reed
Kontorsjef

Jämförelse 1985/86 Internordiskt test av dagstidningars befordringstider

Avsändarland Tidning	Mottagarland								
	Danmark		Finland		Norge		Sverige		Island
	1985	1986	1985	1986	1985	1986	1985	1986	1986
Danmark									
1 Berlingske tidende			1,1	1,4	1,0	1,4	1,1	1,0	2,2
			3,4	5,0	1,7	2,0	1,2	1,1	7,6
2 Aktuelt			1,7	1,3	1,4	1,4	1,2	1,1	1,5
			3,8	4,8	2,0	1,9	1,2	1,0	8,9
3 Morgenavisen Jyllands-Posten			1,0	1,2	1,0	1,2	1,2	1,1	2,3
			3,7	4,3	2,0	2,1	1,2	1,1	7,8
Finland									
4 Helsingin Sanomat	2,0	1,1			1,1	1,1	1,1	1,6	–
	4,4	3,8			3,6	3,2	1,8	1,9	–
5 Aamulehti	1,9	1,6			1,5	1,7	1,5	1,1	2,0
	3,4	3,2			3,1	3,6	1,8	1,8	12,9
6 Turun Sanomat	2,1	1,2			1,2	1,1	1,4	2,3	–
	3,3	3,3			3,2	4,9	1,8	1,9	–
7 Pohjolan Sanomat	2,4	2,3			1,7	2,3	1,7	1,2	2,8
	4,0	3,6			4,0	3,6	2,6	1,4	14,1
Norge									
8a Aftenposten- morgonupplagan	1,4	1,4	1,2	1,2			1,3	1,3	1,7
	1,4f	1,3	2,9	5,6			1,4	1,4	3,4
8b Aftenposten- eftermiddags- upplagan	2,1	1,9	1,8	2,0			1,6	1,6	2,4
	2,2	1,9	3,1	5,0			1,8	1,8	2,5
9 Adresseavisa	–	2,2	2,2	2,3			–	–	2,7
	–	2,7	–	5,0			–	–	3,3
10 Nordlandsposten	2,1	2,0	1,8	2,0			1,4	1,4	1,6
	1,9f	2,8	3,3	5,4			1,9	1,7	2,9
Sverige									
11 Svenska Dagbladet	1,5	–	1,0	–	1,1	–			–
	1,2f	–	–	–	1,0	–			–
12 Nya Wermlands- Tidningen	2,9	2,4	1,9	1,8	–	2,0			2,8
	3,2	3,6	3,2	4,4	1,1	1,0			9,8
13 Jönköpings- Posten	–	1,2	–	2,2	–	1,9			2,0
	–	1,3	–	4,3	–	2,2			7,9
14 Nerikes Allehanda	–	1,5	–	1,5	–	1,3			2,1
	–	3,2	–	3,1	–	1,5			10,8
15 Norrköpings Tidningar	–	2,2	–	1,6	–	2,0			2,5
	–	2,1	–	3,4	–	2,1			10,7

rad 1 = flygledes

rad 2 = ytledes

Sammendrag over resultatet over kvalitetskontrollen for pakker i ukene 38 og 39/1987

Til	Fra	Sverige dager	Danmark dager	Norge dager	Finland dager	Island dager
Sverige						
-	Fly	—	5,2	6,2	5,2	5,5
-	Overflate	—	7,7	9,2	7,6	—
Danmark						
-	Fly	4,3	—	5,1	3,8	5,8
-	Overflate	5,5	—	4,9	6,7	15,3
Norge						
-	Fly	3,3	3,8	—	2,7	—
-	Overflate	5,1	4,4	—	6,1	—
Finland						
-	Fly	4,1	4,4	4,0	—	4,5
-	Overflate	6,3	7,8	7,8	—	—
Island						
-	Fly	3,8	3,4	3,1	4,8	—
-	Overflate	17,2	14,4	15,4	13,8	—

Sverige

Posten — brev og pakket:

Effektiv postgang utgör en väsentlig förutsättning för att på alla nivåer skapa en nordisk hemmamarknad.

De nordiska postförvaltningarna samarbetar därför sedan länge genom Nord-Post.

Under senare år har näringslivets krav på snabbare och säkrare transporter ökat. För att möta dessa krav införde 1983 de nordiska länderna ömsesidig utväxling av en ny tjänst, Express Mail Service (EMS). EMS är avsedd för dokument- och varusändningar. EMS har en garanterad transporttid på 1–2 vardagar mellan samtliga orter i Norden. Mellan huvudstäderna är den garanterade transporttiden en dag. Garanterad transporttid innebär att portot återbetalas om försändelsen inte levereras inom utlovad tid. Under 1988 planerar vi övernattbefordran av EMS mellan alla större orter i Norden. De privata transportföretag som förslagsställaren hänvisar till har i stor utsträckning inriktat sin verksamhet på dessa expressfrakttransporter.

Ett annat exempel på förbättrad postservice i Norden är den s. k. Consignmenttjänsten som infördes 1986. Som namnet anger är det en tjänst för större postsändningar från en avsändare till en eller flera mottagare. Consignment har utvecklats i samråd med tullverken i de berörda länderna. Syftet med tjänsten är att förenkla dels den omfattande tuldokumentation som normalt erfordras för större sändningar, dels förtullningsproceduren. Priset för Consignment är konkurrenskraftigt jämfört med andra transport-

alternativ. Erfarenheterna av Consignment är mycket goda. De nordiska postverken diskuterar f. n. med flera andra länder i Europa möjligheten att införa Consignment.

Sedan hösten 1985 har Sverige tillsammans med bl. a. Frankrike, Nederländerna och Schweiz samarbetat i syfte att förbättra flygpaketservice i Europa. Målet för arbetet är att åstadkomma en garanterad befordringstid på högst 5 vardagar. Arbetet, som genomförts i en omfattande testverksamhet, har för svensk del haft arbetsnamnet Europapaket. Arbetet har varit framgångsrikt. Av 263 kontrollerade paketsändningar till Sverige under november 1987 levererades/aviserades drygt 90% inom den tänkta garantitiden. Samtliga paket levererades/aviserades inom 7 dagar. CEPT, som är de västeuropeiska post- och teleförvaltningarnas samarbetsorgan, har numera rekommenderat sina medlemsländer att snarast vidta de åtgärder som erfordras för att "Europapaket" skall kunna införas. De nordiska länderna kommer under 1988 att införa ömsesidig utväxling av "Europapaket". Den garantitid vi f.n. diskuterar i den nordiska utväxlingen är 3–4 dagar beroende på var avsändare och mottagare finns.

Det ingår även i arbetsprogrammet för de nordiska postverken att under 1988 undersöka hur paket tjänsten ytpaket kan förbättras. Det är troligt att en garanterad transporttid även kommer att införas för ytpaket.

Vi vill gärna framhålla att en snabb och säker postgång i Norden förutsätter ett samspel mellan alla berörda parter, dvs. förutom Posten även tullen och kunderna. Felaktiga eller ofullständiga tullhandlingar medför förseningar. De garantitider som nämnts ovan förutsätter att samtliga handlingar är korrekta. Garantitiderna förutsätter också att tillräckliga tullresurser avdelas för förtullningen av postförsändelser. I Sverige har det under senare år, främst i Stockholm skett en drastisk nedskärning av personal inom tullposten. En sådan nedskärning kan naturligtvis inte ske utan att detta får negativa återverkningar på befordringstiden. Den genomsnittliga förtullningstiden utgör ca en tredjedel av den genomsnittliga befordringstiden. Det är tyvärr inte ovanligt med förtullningstider på 4 dagar. Under den tiden är försändelsen inte tillgänglig för kunden. Kravet måste vara att alla postförsändelser kan förtullas i en sådan ordning att de kan vidareändas till adresspostkontoret senast dagen efter ankomsten till Sverige.

Under våren 1987 genomfördes en förändrad sorteringsorganisation för utrikes brevpost. Efter en del problem i inledningsskedet ger nu den nya organisationen en säkrare och effektivare postservice för våra kunder. De servicemål som gäller för första brevpost inom Norden är:

Mellan huvudstadsområdena och de viktigaste handels-/industriområdena	2 dagar
I övrigt	3 dagar

I undantagsfall – i trafiksvåra förbindelser – kan ett brev ta 4 dagar.

Kontrollen av fastställda servicemål för brevpost sker kontinuerligt. En undersökning gjordes i vecka 746 då 10 000 brev sändes till/från olika orter och adresser i Norden. Resultatet av denna undersökning, som bearbetas av norska postverket, presenteras i februari 1988. Även i övrigt pågår aktiviteter för att utveckla brevprodukterna och erbjuda kunderna kvalitetstjänster. T. ex. arbetar vi med ett projekt som innebär att utrikes brevpost för kunder med storkundsavtal särbehandlas. Syftet är att ytterligare förbättra servicekvaliteten.

I detta sammanhang förtjänar det att nämnas att vi mellan många postkontor i Norden kan erbjuda våra kunder Postfaxtjänsten med utlämning samma dag. I Sverige skall vi under 1988 bygga ut denna tjänst till ca 200 postkontor.

Som framgår av vad som redovisats ovan har en rad åtgärder genomförts under senare år och ytterligare åtgärder planeras under 1988 i syfte att stärka postservicen mellan de nordiska länderna.

Stockholm den 13 januari 1988

P-O Sandrén

Konsumentverket:

Konsumentverket anser, i likhet med förslagsställaren, att en snabb postgång är en väsentlig förutsättning för att de personliga kontakterna och affärsverksamheten mellan de nordiska länderna skall fungera på ett tillfredsställande sätt. Det stora antalet finländska invandrare i Sverige utgör enligt Konsumentverkets uppfattning, i sig, tillräckligt motiv till att vidta åtgärder för att uppnå en snabbare postgång än redovisade undersökningar tyder på.

De klagomål Konsumentverket mottagit rörande postbefordringstider avser i regel förseningar inom landet. Möjligen uppfattas inte Konsumentverket i Sverige som rätt instans för klagomål som avser de nordiska Postverken.

En snabbare postgång förutsätter sannolikt åtgärder som även tar sikte på att förbättra servicen inom respektive land. Konsumentverket förutsätter att taxorna för brev och paket inom de nordiska länderna förblir gemensamma med de taxor som tillämpas för inrikes postbefordran.

Stockholm den 22 december 1987

Nils Ringstedt

Kerstin Stiby

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF):

Bl. a. utifrån egna dåliga erfarenheter av brev från Nordiska ministerrådets sekretariat i Köpenhamn som försenats vill Svenska arbetsgivareföreningen å det livligaste instämma i att en snabb och framförallt pålitlig postbefordran inom Norden är en väsentlig förutsättning för ambitionen att skapa en nordisk hemmamarknad. Trots moderna konkurrerande kommunikationsmedel, företrädesvis inom telesektorn, är en effektiv postservice, som förslagsställaren påpekar, helt avgörande för en effektiv och fungerande affärsverksamhet. Mot denna bakgrund ser SAF gärna att åtgärder vidtas i syfte att förbättra postgången inom Norden.

Stockholm den 4 januari 1988

Svenska arbetsgivareföreningen

Gunnar Westermark

Sten Selander

SACO/SR har i skrivelse den 15 januari 1988 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Statsanställdas förbund (SF):

Förbundet delar förslagsställarens uppfattning att postgången mellan de nordiska länderna inte uppfyller de servicekrav som har uppställts. Detta har förbundet kunnat konstatera i samband med utvärderingen av kraven under de årliga testveckorna. Sådana tester sker under två veckor såväl för brev som paket och tidningar. En viss tendens till förbättrad service kan dock konstateras under senare år.

Förbundet finner det positivt att förslaget tas upp till behandling i Nordiska rådet. Det är angeläget att ytterligare resurser satsas inom det nordiska samarbetet för att förbättra servicen och för att man skall kunna uppnå de fastställda servicekraven. Enligt förbundets uppfattning bör en gemensam nordisk grupp tillsättas med uppgift att föreslå serviceförbättrande åtgärder i postrelationerna inom Norden. Sådana åtgärder är inte minst nödvändiga med hänsyn till den hårdnande konkurrensen och de satsningar som görs av kurirpostföretag såsom DHL och TNT.

Stockholm den 26 januari 1988

Statsanställdas förbund

Curt Persson

Erik Berglund

Medlemsförslag

om konkreta initiativ till effektivisering av det nordiska biståndsarbetet för en bärkraftig utveckling i u-länderna

(Väckt av Margrete Auken, Lilli Gyldenkilde och Kjeld Rahbæk Møller samt Dorte Bennedsen, Inger Harms och Birgitte Husmark)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska rådets social- och miljöutskott:

Utskottet noterar, att medlemsförslagen¹ tar som sin utgångspunkt den så kallade Brundtland-kommissionens rapport som presenterades våren 1987 under rubriken "Our common future". Rapporten utgörs av en bred genomgång av de internationella utvecklings- och miljöproblemen. För första gången ses dessa i ett sammanhang och försök görs att kartlägga sambanden mellan bristen på ekonomisk utveckling och störningar i miljön. Rapportens slutsatser sammanfattas kring begreppet bärkraftig utveckling vilket definieras så att den nuvarande generationens behov och målsättningar skall tillfredsställas utan att riskera kommande generationers motsvarande möjligheter. Det understryks att det ingalunda gäller att tvinga fram någon form av nolltillväxt eller dylikt, utan vad som avses är en balanserad utveckling som tar hänsyn till ekonomiska, befolkningsmässiga och ekologiska aspekter.

Till de förändringar som krävs hör att råvarupriserna måste påverkas, utvecklingsbiståndet förbättras både kvantitativt och kvalitativt, och balans uppnås mellan befolkningsantalet och jordens försörjningskapacitet. På energiområdet krävs stabilare oljepriser, förnyelsebara energikällor och effektivare energianvändning. Ett problem som kommissionen pekar på är skuldbördan, som tvingar många u-länder till rovdrift på sina resurser för

¹ A 813/e och A 816/e.

att betala räntor och amorteringar, t. ex. att odla upp arealer som inte lämpar sig eller att hugga ned skogar till bränsle, vilket får negativa följder för miljön och möjligheterna att försörja nästa generation.

De båda medlemsförslagets yrkanden synes ligga väl i linje med de rekommendationer som diskuteras i Brundtland-kommissionens rapport. Där krävs ökade insatser av flera internationella organ som UNDP, UNCTAD, UNEP, WHO, ILO och FAO. Det kan noteras, att man ej räknar med att några ytterligare institutioner bör upprättas. Däremot måste de olika miljövårdsorganisationerna förstärkas och ges större finansiella resurser och de internationella finansieringsorganen, särskilt Världsbanken, ges en starkare miljöprofil.

I medlemsförslaget *A 816/e* konstateras att Världsbanken inrättat en ny miljöavdelning, vilket alltså är ett första steg i en uppföljning av Brundtland-kommissionens rekommendationer. Utskottet välkomnar detta och vill dessutom tillstyrka medlemsförslaget yrkanden att de nordiska länderna utlånar experter till de regionala utvecklingsbankerna och ökar det ekonomiska stödet till IUCN (The International Union for the Conservation of Nature). Detta synes utskottet vara lämpliga nordiska bidrag till en uppföljning av Brundtland-kommissionens rapport. Utskottet ställer sig också positiv till förslaget sista yrkande att ta initiativ till att det på internationellt plan avsätts tillräckliga medel till ett effektivt undersöknings- och projektarbete för att rädda de tropiska skogarna.

Utskottet noterar, att medlemsförslag *A 813/e* avser ett nordiskt projekt om just detta och speciellt i form av inrättande av en nordisk station för biologisk och skogsteknisk forskning i Tanzania. Utskottet besitter ej de sakkunskaper som skulle erfordras för att bedöma lokaliseringen av ett sådant projekt. Mycket talar dock för Tanzania, bland annat att flera nordiska projekt redan utförts i Tanzania med goda erfarenheter. De nordiska länderna torde ha särskilda erfarenheter på det skogstekniska området och ett nordiskt projekt skulle kunna utgöra en förebild för andra internationella eller bilaterala projekt på näraliggande områden. Utskottet vill understryka, att en nordisk insats av detta slag måste tilldelas tillräckliga resurser både personellt och ekonomiskt under en avsevärd tid för att ge avsedda resultat, även med tanke på andra afrikanska utvecklingsländer. Utskottet anser sålunda att det ej föreligger någon motsättning mellan detta yrkande och yrkandet i medlemsförslag *A 816/e* att de nordiska länderna verkar för att det på internationellt plan avsätts tillräckliga resurser för att rädda de tropiska skogarna.

Social- och miljöutskottet vill sålunda tillstyrka båda medlemsförslagen om konkreta initiativ till effektivisering av det nordiska biståndsarbetet för en bärkraftig utveckling i u-länderna respektive om inrättande av en nordisk station för biologisk och skogsteknisk forskning i Tanzania.

Stockholm den 7 januari 1988

För social- och miljöutskottet

Marjatta Väänänen

Förman

Den nordiske Investeringsbank (NIB):

NIB har i sin egen utlånsvirksomhet, både innen Norden og i forbindelse med Prosjektinvesteringsslåneordningen, i økende grad erkjent viktigheten av å vurdere de miljømessige sider av de enkelte prosjekter. En egen prosjektvurderingsenhet er etablert i banken bl. a. for å ivareta dette.

Det kan videre nevnes at NIB har sluttet seg till FNs resolusjon angående hensyn til miljøet i samband med økonomisk utvikling (UN Declaration on Environmental Policies and Procedures relating to Economic Development) og er medlem av Committee of International Institutions on the Environmental Policies and Procedures relating to Economic Development (CIDIE), forøvrig sammen med Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene.

NIB er derfor helt enig i sakens viktighet og behov for å styrke disse institusjoners kompetanse og beredskap innenfor feltet miljø og resurs – bevaring.

Når det gjelder de konkrete forslag antar NIB at dersom det oppnås enighet om å avsette midler under de respektive nordiske lands bistandsbudsjetter bør spørsmålet om å stille slike eksperter til rådighet til de regionale utviklingsbankene tas opp gjennom de nordiske lands eksekutivdirektørene.

Dersom slike ekspert-team som nevnt i forslaget blir sammensatt vil NIB være interessert i å motta informasjon om dette.

Til forslaget om støtte til IUCN kan NIB vanskelig uttale seg da vi ikke kjenner denne organisasjonen. Rent generelt kan det dog sies at mulighetene for finansiering av gjennomføring av prosjekter bør vurderes før omfattende forundersøkelser igangsettes.

Vi viser forøvrig til forslaget om et nytt program for det nordiske samarbeidet som er utarbeidet av Embedsmannskomiteen for miljøbeskyttelse (EK-M).

Helsingfors, 21. desember 1987

Jannik Lindbæk

V. D.

Nordiska projektexportfonden:

— — — De nordiska ländernas industri har genomgående kommit långt inom åtgärder för att förbättra miljön. Dels har förbättringsåtgärder åstadkommit på statlig rekommendation, dels på företagens egna initiativ. Samtidigt har nordisk industri utvecklat en betydande kompetens när det gäller att anpassa sina produkter till moderna krav på miljöskydd och att utveckla processer och produkter som har gynnsamt inflytande på omgivningen.

I samband med nästa fas av den nordiska handlingsplanen för ekonomi och full sysselsättning kommer Nordiska projektexportfonden dels att ta egna initiativ och dels att gå in för att stöda miljörelaterade projekt främst i u-länder. I dessa projekt kommer nordisk kompetens att inta en central plats.

Utgående från Projektexportfondens målsättning att stöda nordisk industri vid projektbearbetning, främst i u-länder och statshandelsländer, kommer våra insatser i första hand att ta sikte på att stöda projektexport som är miljövänlig och som inbegriper miljöanpassade produkter och processer. Vi siktar även på projekt vilkas huvudsyfte är att skapa miljöbevarande effekter.

De internationella och regionala utvecklingsbankerna är i samband med denna typ av projektexport helt centrala medspelare. En stärkning av dessa bankers kompetens på miljöområdet kommer att vara av väsentlig betydelse för att vi skall kunna lyckas i våra nordiska strävanden på miljömedveten projektexport. Om bankernas expertis förstärks genom utsända nordiska experter har vi all orsak att tro att detta åter en gång kommer att ha en positiv betydelse för den nordiska industrins ansträngningar.

Mot denna bakgrund kommer Nordiska projektexportfonden att se det som en fördel om tanken att låna ut experter till de regionala utvecklingsbankerna för kortare eller längre perioder förverkligas.

De två andra punkterna i medlemsförslaget ligger utanför Nordiska projektexportfondens kompetensområde. Vi kommer härvidlag att begrän-

sa oss till att uttrycka allmän sympati för förslagen att öka stödet till IUCN och för ett initiativ att bevara de tropiska regnskogarna.

Helsingfors den 15 december 1987

Nordiska projektexportfonden

Hans Höegh Henrichsen

Verkst. direktör

Danmark

Rådgivende Komité for bistandsspørgsmål (RK-B):

RK-B anser, at forslagene er interessante og bør overvejes af de nordiske bistandsmyndigheder, bl. a. for at koordinere eventuelle indsatser.

Samtidig gør RK-B opmærksom på, at det ikke er tilstrækkeligt at visse donorlandene prioriterer miljøhensyn; de internationale organisationer og modtagerlandene må have samme indstilling for at intentionerne i bl. a. Verdenskommissionen for miljø og udviklings (Brundtland-kommissionens) rapport kan realiseres.

De nordiske lande har spillet en væsentlig rolle i at Verdensbanken nu prioriterer miljøhensyn i bankens projektbehandling, og RK-B udtrykker sit ønske om, at en samordnet nordisk indsats i andre multilaterale organer skal kunne få en lignende effekt.

Støtte til regionale udviklingsbanker kan fremmes også ved andre former end udlån af eksperter, og RK-B anser, at hver af de nordiske bistandsmyndigheder bør overveje på hvilken måde, man bedst kan støtte udviklingen (herunder hvorvidt støtten skal ske multilateralt eller gennem bilaterale aktiviteter) og at indsatserne koordineres.

København, den 3. februar 1988

Marianne V. Thompson

Departementet for Internationalt Udviklingssamarbejde, DANIDA:

Danmark og de andre nordiske lande har i de senere år virket for en styrkelse af de regionale udviklingsbankers muligheder for fuldt at tilgode-se miljøhensyn. Foruden en personalemæssig styrkelse af de regionale udviklingsbankers muligheder for fuldt ud at tilgodese miljøhensyn er det af afgørende betydning, at hele projektprocessen, fra identifikation til evalueringsfasen tilrettelægges under fuld hensyntagen til miljøfaktorer. De regionale udviklingsbanker viser en stigende forståelse herfor.

Danmark vil indtage en imødekommende holdning over for anmodninger fra udviklingsbankerne om at stille eksperter til rådighed for dette arbejde. Der foregår en løbende koordination af udviklingsbankspørgsmål med de andre nordiske lande, og man vil fortsat med disse og andre lande virke for at sikre det bredest mulige faglige grundlag i udviklingsbankerne.

Danmark har i 1987 indledt et samarbejde med IUCN omkring forskellige aktiviteter og forventer i 1988 at øge samarbejdet gennem støtte til organisationens Sahel-program i samarbejde med de øvrige nordiske lande. Støtten til Sahel-programmet forventes at blive i størrelsesordenen 12–14 mio. kr.

Man er endvidere opmærksom på behovet for yderligere belysning af spørgsmålet om sikring af tropeskovene.

Spørgsmålet indgår i den analyse og de anbefalinger, som er indeholdt i Brundtland-Kommissionens rapport. Den langsigtede forvaltning af tropeskovene er tillige behandlet i den i UNEP-regie vedtagne strategi for miljø og udvikling, det såkaldte miljøperspektiv til år 2000 og derudover.

Såvel rapporten som miljøperspektivet er blevet behandlet på FNs 42. generalforsamling i dette efterår, og resolutioner om de to spørgsmål er netop vedtaget af generalforsamlingen.

Sammen med de øvrige nordiske lande har Danmark udarbejdet de forslag til resolutioner om opfølgningen af rapport og perspektiv, som dannede grundlag for drøftelserne herom i New York.

Hovedsigtet med resolutionerne er at sikre, at rapporten og perspektivet videresendes til bl. a. en lang række internationale organisationer med henblik på, at de hver for sig overvejer og reagerer på de konkrete afsnit og anbefalinger, der er relevante for de enkelte organisationer. Forslagene opererer tillige med en tilbagerapporteringspligt.

Vedtagelsen af resolutionsforslagene indebærer, at bl. a. FAO og ITTO (International Tropical Timber Organization) vil blive anmodet om at overveje at stille forslag om planer til sikring af tropeskovene samt at rapportere om aktiviteterne til kommende samlinger af FNs generalforsamling.

Visse initiativer er som bekendt allerede taget med henblik på sikring af tropeskovene.

FAO lancerede således i 1985 en handlingsplan for tropeskovens udnyttelse og bevaring, den såkaldte Tropical Forestry Action Plan (TFAP). Samtidig lancerede World Resources Institute i samarbejde med Verdensbanken og UNDP en plan kaldet "Call for Action", som også sigter mod rationel udnyttelse og bevarelse af tropeskovene. De to planer er begge udarbejdet under medvirken af IUCN – den internationale naturbeskyttelsesorganisation. FAOs budget for TFAP var i 1986–87 på 97 000 US\$, og indsatsen øges kraftigt i 1988–89, hvor den er budgetteret til 615 000 US\$. Blandt andre initiativer kan nævnes det anførte TROPENBOS.

Regeringen vil med udgangspunkt i de netop vedtagne resolutioner på FN's 42. generalforsamling fortsat søge at fremme de initiativer til sikring af tropeskovene, som forekommer mest hensigtsmæssige.

København, den 18. december 1987

(Ej Sign.)

WWF Verdensnaturfonden:

WWF Verdensnaturfonden arbejder for en bæredygtig udnyttelse af de levende ressourcer og fokuserer herunder på tropelandene, hvor problemerne er mest akutte. Vi kan derfor støtte og anbefale alle initiativer, som kan hjælpe med til at opnå en bæredygtig udvikling. Grundlaget bør være det bæredygtige.

Udarbejdelsen af en Miljøhandlingsplan for Danida's bistandsarbejde er derfor et væsentligt skridt fremad. Vi ser med forventning frem til, at denne plan bringes ud i livet og håber, at den kan tjene til at styrke det nordiske samarbejde på dette område.

Danida er imidlertid ikke særlig aktiv hvad angår bevarelse og udnyttelse af den tropiske regnskov – hvorfor Miljøhandlingsplanen ikke alene er nok som grundlag for øget nordisk indsats på dette område.

Forslagsstillerne mener, at der skulle være behov for at søge finansiering af undersøgelser, der kan danne grundlaget for en bæredygtig udviklingspolitik. Men som de også nævner, findes der allerede mange undersøgelser og handlingsplaner, f. eks. FAO: Tropical Forestry Action Plan, 1985; World Resources Institute: Tropical Forests: A Call for Action, 1985; og adskillige rapporter og vejledninger fra IUCN og WWF. Efter vores opfattelse er der derfor snarere behov for en koordinering og en finansiering af selve arbejdet – end for nye undersøgelser. Et nordisk samarbejde på dette område ville være særdeles ønskeligt.

De tre nævnte forslag til rekommendation til Nordisk Ministerråd kan absolut anbefales fra WWF's side. Man kunne tilføje, at det også ville være en god ide at udlåne eksperter til IUCN, foruden at øge den økonomiske støtte. Det ville dels sikre en bedre koordinering og oplysningsgrad mellem de involverede parter, herunder de nordiske lande, og dels ville det styrke IUCN's kapacitet til at fremme arbejdet med bæredygtig udvikling.

København, den 16. december 1987

WWF Verdensnaturfonden

Tommy Dybbro

Videnskabelig medarbejder

Greenpeace:

Medlemsforslaget er efter Greenpeaces mening en naturlig opfølgning af tidligere nordiske synspunkter og initiativer, og ikke mindst af Brundtlandsrapporten. Nordisk Råds medlemmer har i de seneste år inspireret til en mere konkret nordisk indsats og holdning til udviklingsbankernes projekt lån. Nordisk støtte til det amerikanske reformforslag – der har ført til de positive forandringer, der omtales i medlemsforslaget – kom således først efter debatten på sessionen i København i 1986.

Der eksisterer gode muligheder for at gå videre med reformer i de regionale banker. USA har vedtaget at sammensætte eksperthold til de regionale banker, som omtalt i medlemsforslaget, men *kun* hvis andre lande går med. Greenpeace håber derfor, at de nordiske lande vil støtte det amerikanske initiativ som en konkret opfølgning af tidligere initiativer og Brundtlandsrapporten.

Greenpeace finder det beskæmmende, at de nordiske lande ikke har en fælles politik og strategi for, hvordan internationale fora kan påvirkes til en effektiv beskyttelse af tropeskovene. Initiativer, som omtalt i medlemsforslaget, kunne danne udgangspunkt for et sådant samarbejde.

Greenpeace Danmark kan derfor fuldt ud støtte forslaget.

København, den 14. januar 1988

Michael Gylling Nielsen

Finland

Utrikesministeriet, Avdelningen för utvecklingssamarbete¹:

Såsom konstaterats i det aktuella förslaget har inte de regionala utvecklingsbankerna tills vidare lyckats effektivera sina aktiviteter i miljöfrågor i samma utsträckning som Världsbanken. Nedan följer ett sammandrag av miljöpolitikens nuläge i den afrikanska (AfDB), asiatiska (AsDB) och latinamerikanska (IDB) utvecklingsbanken.

Afrikanska utvecklingsbanken godkände redan år 1980 en deklARATION om miljöpolitik och utveckling. Samma år tog man i bruk en verksamhetspolicy rörande miljöfrågor. Verksamhetsprogrammet godkändes år 1987. AfDB bistår medlemsländer bl. a. vid uppgörande av nationella miljöprogram och anordnande av seminarier samt utbildar såväl sin egen personal som tjänstemän ansvariga för miljöfrågor i medlemsländerna. Ett nytt, mera detaljerat, miljöprogram torde godkännas i början av år 1988. I

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

bankens styrelse behandlas miljöfrågor regelbundet vid beslut om projektlån. I samband med omorganisationen grundades en miljöbyrå med tills vidare två anställda experter.

Asiatiska utvecklingsbankens styrelse har 1979 och 1986 behandlat utredningar om bankens miljöpolitik och på basen av dessa har man tagit i bruk direktiv för miljösektorn. Man strävar till att iaktta miljöhänsyn såväl i projektberedningsstadiet som på ett mera generellt plan vid uppgörande av landprogram. Miljöfrågorna i banken handhas av en liten miljöenhet. Alla projekt som accepterats för bankens låneprogram underkastas en generell granskning ur miljösynpunkt, varefter man vid behov utför en detaljerad analys av ifrågavarande projekts miljöeffekter. AsDB har uppgett att man i styrelsen i framtiden kommer att fästa allt större uppmärksamhet vid miljöfrågor. Nyligen har som ett första prejudikat ett projektavtal ändrats i enlighet med miljödirektiven.

Latinamerikanska utvecklingsbankens direktiv för miljöfrågor har godkänts år 1979. I praktiken beaktas miljöfrågor i projektens berednings-, gransknings- och evalueringskedan under uppsyn av en miljökommitté i banken. Även IDB har deltagit i anordnande av miljöseminarier och skoling av personal.

Såsom framkommit av det ovanstående har man i de regionala utvecklingsbankerna närmast i IDB och AsDB förmått integrera miljöhänsyn i verksamheten. Den kommitté som tillsatts för att begrunda AsDB:s roll på 1990-talet har även som uppgift att effektivera hanteringen av miljöfrågor.

Medlemsförslagets rekommendation om att de nordiska länderna skulle ställa miljöexperter till förfogande i de regionala utvecklingsbankerna understöds av Utrikesministeriet. I detta sammanhang kan nämnas, att Norge och Sverige redan har ställt en expert till AfDB:s förfogande i denna fråga. Utrikesministeriet har regelbundet fäst uppmärksamhet vid miljöaspekter under de regionala utvecklingsbankernas årsmöten och bl. a. i samband med diskussioner gällande utvecklandet av bankernas verksamhet.

Helsingfors den 21 december 1987

David Johansson
Avdelningschef

Taina Teräväinen
Byråchef

Jord- och skogsbruksministeriet¹:

Medlemsförslaget handlar om en mycket aktuell och viktig fråga, som lägger en grund för hela biståndssamarbetet och utvecklingsländernas förutsättningar för utveckling. Biståndssamarbetet bör i större grad inriktas på förebyggande och reparation av miljöskador samt på ett bestående och långsiktigt utnyttjande av naturresurserna. Detta är inte möjligt på något annat sätt än genom ett intimare internationellt samarbete, vilket förutsätter en koordinering av bilaterala biståndsprojekt i ett visst land samt ett samarbete mellan internationella organisationer, framför allt FAO och UNEP, och internationella utvecklingsbanker och en ökande aktivitet i miljörelaterade frågor.

Jord- och skogsbruksministeriet anser att av de internationella organisationerna har FAO de bästa förutsättningarna för att befrämja och koordinera skyddet och användningen av tropiska skogar, vilken fråga i framtiden globalt sett är av en mycket stor miljöbetydelse. Detta arbete genomförs i huvudsak genom FAO:s Tropical Forestry Action Plan; när det gäller att understöda denna plan spelar de nordiska länderna en mycket synlig roll för närvarande; i denna plan deltar även de regionala utvecklingsbankerna och världsbanken aktivt. Även IUCN deltar synligt i detta arbete. Jord- och skogsbruksministeriet anser att de nordiska länderna borde öka sitt ekonomiska stöd för detta arbete som koordineras av FAO, eftersom arbetet befrämjar konkreta åtgärder för åstadkommande av en hållbar jorddisposition uttryckligen i skogbevuxna tropiska trakter, i vilket fall man samtidigt minskar miljöriskerna i de berörda trakterna. Därför borde stöd som ges IUCN-organisationen i främsta rummet inriktas på sådan verksamhet där IUCN och FAO i enlighet med ovannämnda program tillsammans genomför projekt som syftar till att skydda exempelvis tropiska skogar. Att ekonomiskt stöd ges IUCN:s regionala kontor för genomförande av vissa miljöprojekt eller för en utvärdering av biståndsprojektets miljökonsekvenser på ett sätt som mottagarländerna kan acceptera är värt att understödas. Man borde även sträva till att unga nordiska sakkunniga, som avlagt en lämplig examen, i en större grad skulle kunna delta i organisationens verksamhet.

Jord- och skogsbruksministeriet konstaterar att forskning kring naturliga ekosystem och deras arter är viktig men betonar samtidigt att forskningen i utvecklingsländer primärt borde inriktas på ett bestående skydd och bruk av naturresurserna. Genom ekologisk forskning är det möjligt att i en stor utsträckning avgränsa sådana områden som skall fridlysas fullständigt. Detta löser emellertid inte de grundläggande problemen med jorddispositionen i utvecklingsländerna, dvs. en ekologiskt balanserad jorddisposition

¹ Yttrandet översatt från finska.

närmast inom jordbruket samt dessutom ett behov av brännved och betning inom torra områden. De knappt tilltagna forskningsresurserna borde i främsta rummet inriktas på att utveckla ett bestående jordbruk samt ett bestående skogsbruk ävensom industri som bygger på dessa.

Jord- och skogsbruksministeriet anser att en stark, helst självständig forskningskomponent borde nästan alltid anknytas till biståndsprojekt samt att de i mottagarländerna redan befintliga nationella och internationella forskningsorganisationerna borde understödjas vid sidan om projektet, i synnerhet för att utbilda mottagarländernas egna sakkunniga och forskare. Därutöver borde man i de nordiska länderna effektivisera utbildningen av dessa länders egna experter på utvecklingsländer och forskare på sådana områden som är viktiga för biståndsarbetet i praktiken såsom inom jord- och skogsbruket samt i miljövården. Detta kunde säkert effektiviseras även med stöd av det nordiska samarbetet. Ytterligare anser jord- och skogsbruksministeriet att den nordiska finansieringen av forskningen på detta område borde kraftigt inriktas på finansieringen av de redan påbörjade nordiska forskningsprojekten. Som ett exempel på ett sådant projekt kan nämnas s. k. Deforestation projekt, som påbörjades av skogsforskningsinstitutet 1986 och som håller på att utvidgas till samtliga nordiska länderna. Det är klart att detta och andra nordiska forskningsprojekt bör vara i samarbete med det i medlemsförslaget nämnda Tropenbosprojektet och andra motsvarande internationella forskningsprojekt.

Avslutningsvis ger jord- och skogsbruksministeriet sitt stöd åt den i medlemsförslaget framförda tanken om att utlåna sakkunniga till regionala utvecklingsbanker, vilket torde kunna ske bilateralt eller genom den av FAO koordinerade Tropical Forestry Action Plan.

Helsingfors den 15 januari 1988

Jord- och skogsbruksministeriet

Reino Uronen

Kanslichef

Pekka Alhojärvi

Föredragande

Miljöministeriet:

Miljöministeriet har från början stött Världskommissionen för miljö och utveckling i dess arbete och har i många sammanhang poängterat vikten av konkreta åtgärder för genomförandet av den centrala tanken i världskommissions rapport, införandet av en s. k. bärkraftig utvecklingspolitik både i industrialiserade länder och utvecklingsländer.

Miljöministeriet tillsatte den 16.12.1987 en nationell kommission, med uppgift att evaluera världskommissionens rapport och ställa konkreta förslag angående genomförandet av dess rekommendationer. Ordförande för den nationella kommissionen är miljöminister Kaj Bärlund. Kommissionens mandat utlöper 31.12.1988. I kommissionen finns representerade de myndigheter – bl. a. biståndsmyndigheterna – som kan anses centrala för genomförandet av världskommissionens rekommendationer i Finlands in- och utrikespolitik.

De nordiska miljöministrarna fattade vid sitt möte i Stockholm den 7.10.1987 beslut om att i samarbete med samarbetsministrarna inleda en process för uppföljning av världskommissionens rekommendationer inom Nordiska ministerrådet. Ämbetsmannakommittén för miljövärdsfrågor gavs i uppdrag att utforma denna process i samarbete med övriga relevanta ämbetsmannakommittéer. Även Nordiska rådets roll och behov av att koordinera det nationella uppföljningsarbetet i de nordiska länderna betonas. Konkreta projektförslag behandlas i samband med beredningen av ministerrådets budget för år 1989.

Miljöministeriet har dessutom beviljat den internationella naturskyddsorganisationen IUCN 90 000 mark till ett projekt angående operationalisering av världskommissionens rekommendationer samt 80 000 mark till IUCN:s våtmarksprojekt. Finlands biståndsmyndigheter förhandlar enligt uppgift för närvarande om ett substantiellt bidrag till IUCN:s s. k. Sahelprogram.

Miljöministeriet har vidare i sitt utlåtande angående det i Nordiska rådet ställda medlemsförslaget om inrättandet av en nordisk station för biologisk och skogsteknisk forskning i Tanzania (*A 813/e*) redogjort för ytterligare åtgärder i detta sammanhang.

Miljöministeriet kommer även i fortsättningen att aktivt stöda uppföljningen av världskommissionens rekommendationer både nationellt och internationellt och uppmanar samtidigt Nordiska rådet att inleda en grundlig diskussion om dagens lokala och globala miljöproblem på basen av världskommissionens rapport.

Helsingfors den 8 januari 1988

Olli Ojala
Överdirektör

Peter von Boguslawsky
Planerare

Island

Islands Röde Kors (Rauði kross Islands):¹

Efter vor mening bör man arbejde for at harmonisere og koordinere de nordiske landes arbejde mest muligt indenfor området udviklingsstøtte. Desuden anser vi miljøbeskyttelse samt kampen mod tilintetgørelse af plantevækst og forurening for at være blandt de vigtigste opgaver i verden i dag.

På denne baggrund støtter vi kraftigt medlemsforslag A 816/e om foranstaltninger for bedre resultater af det nordiske samarbejde om udviklingsstøtte. Derimod mener vi ikke at være i besiddelse af tilstækkeligt kendskab til at kunne bedømme, om en nordisk station for biologisk og skovteknisk forskning i Tanzania, som er foreslået i medlemsforslag A 813/e, er den vigtigste opgave indenfor dette område.

Reykjavík, den 17. december 1987

Jakobina Þórðardóttir
Afdelingsleder, Islands Röde
Kors, international afdeling

Norge

Miljøverndepartementet:

Miljøverndepartementet tilslutter seg forslaget fra Nordisk Råd om bistandssamarbeid for en bærekraftig utvikling.

Når det gjelder økonomisk støtte til IUCN vil vi vise til at det allerede eksisterer en rammeavtale mellom Departementet for utviklingshjelp og IUCN samt at Miljøverndepartementet og Duh samfinansierer et større prosjekt om operasjonisering av anbefalingene i rapporten fra Verdenskomisjonen for miljø og utvikling som utføres av IUCN. Prosjektet støttes også av Finland og Danmark.

Vi anser det også som viktig at de regionale utviklingsbanker styrkes med hensyn til miljøkompetanse. Selv om bankene har opprettet miljøvernesheter har stillingene i høy grad vært besatt av økonomer. Vi ser det derfor som et positivt tiltak å utlåne miljøvernekspertter til bankene. Finansieringen av en slik ordning må imidlertid diskuteres med bistandsmyndighetene. Miljøvernmyndighetene bør ta initiativ til en slik drøfting.

Videre er departementet enig i at det må gjøres en større innsats for å

¹ Yttrandet översatt från isländska och avser medlemsförslagen A 813/e och A 816/e.

sikre en bærekraftig ressursutnyttning av tropeskogene. Dette blir vurdert som viktig oppfølgingstiltak av rapporten fra Verdenskommisjonen for miljø og utvikling.

Oslo, 21. desember 1987

Jan Thompson
Ekspedisjonssjef

Karen Jørgensen

Sverige

SIDA:

SIDA har inga principiella erinringar mot de tre rekommendationer som lämnas i medlemsförslaget.

Som sagts ovan har SIDA samarbete med ett flertal internationella institutioner och organ. Svenska "experter" arbetar inom organ som FAO, IFAD, IUCN, ICRAF och UNEP. Normalt sker anställning utan påverkan av SIDA. Utlåning innebär med största säkerhet också finansiering och sådana aktiviteter måste då jämföras med andra åtaganden och resursbehov inom berörd anslagspost.

Beträffande ökat stöd till IUCN vill SIDA framhålla att Sverige redan ger ett väsentligt bidrag samt att diskussioner pågår för närvarande, tillsammans med de nordiska länderna, om ett riktat stöd till IUCNs verksamhet i Sahel-regionen.

Stockholm den 10 december 1987

Lars Augustinsson

Styrelsen för u-landsforskning (SAREC):

Detta förslag är i sammanfattning mycket oklart. Det tas nu en mängd initiativ ifråga om tropikskogarna. Ett eventuellt nordiskt initiativ bör samordnas med vad som görs internationellt.

Tropenbos är ingen modell utan ett holländskt forskningsprojekt (2 projekt i vardera Afrika, Latinamerika och Asien). Det är fråga om flera miljoner kronor per år.

ITTO skall göra undersökningar (bl. a.) för att få fram uthållig användning av tropikskogen.

Till detta skall läggas IUFRO, Tropical Forest Action Plan, USAID m. fl. initiativ.

Vad beträffar förslaget så har vi nog inget överskott på personal i

Norden att ställa till de regionala utvecklingsbankernas förfogande. Vi har stora problem att få fram personal som täcker våra egna behov. Ofta måste vi gå utanför Norden för att få expertis.

Vad förslaget beträffande expertpool i detalj syftar till är lite svårt att avgöra.

IUCN är en utmärkt organisation med bl. a. ett stort svensktött tropiskogsprogram. Risken finns dock att IUCN snart får mer stöd än den orkar med att effektivt utnyttja.

Vill Norden öka bidraget till tropisk skogsforskning så kan detta lämpligen göras inom ramen för FAOs Tropical Forest Action Plan. Innan vi sett att detta internationella initiativ misslyckats finns skäl att vara återhållsamma vad gäller att driva fram nordiska alternativ.

Slutsats:

Föreliggande förslag är oklart och oprecist, särskilt i ett internationellt perspektiv. Förslaget kan inte tillstyrkas.

Stockholm den 22 december 1987

R. Persson

Statens naturvårdsverk:¹

Det är ingen tvekan om att ekologiska hänsyn måste beaktas i biståndsarbetet och vidare berör de båda förslagen tropiska skogsmiljöer, vilka enligt vedertagen uppfattning bl. a. genom sin stora artrikedom är av högsta naturvårdsvärde samtidigt som olika typer av exploatering utgör ett allvarligt hot.

Nedanstående mer specifika synpunkter ges utifrån naturvårdsverkets erfarenhet av forsknings- och undersökningsverksamhet på naturvårdsområdet. Visserligen hänför sig dessa erfarenheter till svenska förhållanden men i viss utsträckning bör de kunna generaliseras.

Beträffande förslaget att upprätta en station för biologisk och skogsteknisk forskning i Tanzania (Usambra Mountains) är argumentationen att detta skulle vara det mest effektiva sättet att angripa de ekologiska problemen (med bevarandet av regnskogsområden) inte övertygande. Det är vår erfarenhet att naturvårdsforskning, liksom annan forskning, bör bedrivas i nära samarbete med universitet eller jämförbara miljöer med utvecklad forskningstradition. Skall en forskningsstation inrättas bör den organisatoriska kopplingen av verksamheten till andra, större forskningsinstitu-

¹ *Yttrandet avser även medlemsförslag A 813/e.*

tioner utredas. Vidare är förslaget oklart i så måtto att det ej behandlar hur forskningsverksamheten skall planeras och finansieras. Skall nordiska forskare deltaga i verksamheten, eller är stationen en resurs för landets forskning, eller gäller bådadera?

Det andra förslaget består av tre konkreta delar. Att förse de regionala utvecklingsbankerna med miljöexpertis ter sig väsentligt och angeläget att medverka till. IUCN, där Sverige är medlem och landet vidare företräds mer ideellt via Svenska naturskyddsföreningen, är en central internationell naturvårdsorganisation som bl. a. mer eller mindre integrerat med (den internationella delen av) Världsnaturfonden, WWF, driver en betydande projektverksamhet. Bl. a. studeras naturvårdsproblem i tropiska skogsmiljöer. Oss veterligt har denna projektverksamhet ej utvärderats mer samlad, vilket bör ske innan man med fog kan hävda effektiviteten jämfört med andra tänkbara former för bidrag till den aktuella verksamheten.

Det tredje förslaget, att verka för mer anslag till forskning om hur tropiska regnskogar skall bevaras, är naturvårdsverket, som inledningsvis nämndes, positivt till, förutsatt att projekten uppfyller gängse kvalitetskrav på vetenskaplig uppläggning, kostnads- och tidsplanering etc.

Naturvårdsverket medverkar gärna i det fortsatta planeringsarbetet av den aktuella typen av verksamhet. Det finns klara beröringspunkter med svensk naturvårdsforskning; som ett exempel bifogas en lägesrapport från ett projektområde "Restbiotopers betydelse för fauna och flora".¹

Solna den 17 december 1987

Valfrid Paulsson

Tor-Björn Larsson

Sveriges lantbruksuniversitet:

Tanken att stärka de regionala utvecklingsbankerna med expertis kunnig i miljöfrågorna är god. Som nämnts gör Sverige det redan med en skogsexpert och en ekologiexpert, den senare från SLU, vid Afrikanska Utvecklingsbanken.

Problem är framför allt att den resursbas av experter som kan både utvecklingsproblematiken och de många miljöfrågorna i tropiska områden är mycket begränsad i Norden. De som finns behövs i de bilaterala biståndssatsningarna där alla de nordiska länderna vill lägga starkt ökad tonvikt på miljöfrågorna, Sverige t. ex. genom att införa ett femte biståndsmål om miljön. Därför torde förslaget om 3×6–7 personer vara lite orealistiskt. 1–2 personer per bank kanske är mer realistiskt. Det skulle också

¹ Här ej tryckt.

innebära en ökad kontakt mellan de regionala bankerna och de nordiska länderna, något som båda parter säkert skulle ha nytta av.

IUCN är en bra, effektiv internationell, oberoende organisation. Den får redan en hel del stöd av både SIDA och SAREC, troligen också av de övriga nordiska länderna. Behovet av ytterligare stöd och vilka resultat det kan ge jämfört med andra miljöåtgärder bör utredas innan man beslutar om mer stöd till IUCN.

Det tredje förslaget, att ta ett nordiskt initiativ till undersökningar om långsiktigt utnyttjande och bevarande av de tropiska skogarna är omfattande och komplicerad. Internationella initiativ görs, t. ex. det ovan nämnda TFAP och IUFRO:s satsning på att bilda en internationell organisation för tropisk skogsforskning som man vill kalla INCOFORE (International Council for Forestry Research in Developing Countries). Nordiska rådet skulle kunna skapa en arbetsgrupp som tittar på dessa och andra internationella planer, liksom på vad de nordiska bilaterala biståndsorganen gör, för att se var och hur ytterligare åtgärder behöver göras. Ett problem är förstås återigen den begränsade nordiska resursbasen av experter.

Sammanfattning:

Problemen i de tropiska skogarna är stora och mycket forskning fordras. Det är positivt att Nordiska rådet vill uppmärksamma och stödja detta. De framlagda förslagen är dock föga genomtänkta. Det pågår en hel del arbeten inom detta område, både internationellt och genom de nordiska biståndsorganen. Man bör därför tillse att eventuella ytterligare satsningar passar in i detta pågående arbete.

Uppsala den 9 december 1987

På styrelsen för Sveriges lantbruksuniversitets vägnar

Mårten Carlsson

Sten Norén

Svenska missionsrådet, biståndsnämnden (SMR BN):

SMR BN välkomnar förslagen att effektivisera det nordiska biståndet för en bärkraftig utveckling. När det gäller de tre punkterna i förslaget vill vi göra följande kommentarer.

a) När det gäller utlåning av experter till regionala utvecklingsbanker föreslår man, att experter skall utlånas i två år och att därefter de regionala bankerna själva skall finansiera experterna. SMR BN anser, att två år är en alltför kort tid för att expertutlåningen skall bli meningsfull. Man bör snarare tänka sig perioder på fyra till fem år.

b) När det gäller organisationen IUCN har SMR BN inga direkta erfarenheter av deras arbete. Om de som uppges har visat att de kan utföra ett bra arbete i samarbete med lokalbefolkningen, har SMR BN ingenting emot ett ökat bidrag till denna organisation.

c) SMR BN tycker det är bra om Nordiska rådet tar initiativ till att tillräckliga medel internationellt avsätts för utrednings- och projektarbete angående tropiska skogar.

Stockholm den 15 december 1987

För Svenska missionsrådets biståndsnämnd

Lars Hofgren

Medlemsförslag

om stärkande av europeiskt samarbete på miljö-området (Miljö-Eureka)

(Väckt av Margrete Auken samt Dorte Bennedsen, Lilli Gyldenkilde, Guðrún Helgadóttir, Anker Jørgensen, Karin Kjølbro, Hanna Kvanmo, Kaj Poulsen, Jens Steffensen och Pirkko Turpeinen)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

De nordiske Industriforbunds Fellesorgan:

Vi skal hermed udtale vor sympati for og støtte til forslagets formål: at opnå større dynamik i de internationale og her specielt fælleseuropæiske tiltag for at bekæmpe den grænseoverskridende forurening af luft og vand.

Det kræver naturligvis et samarbejde, der er åbent for alle europæiske lande, men vi føler os ikke overbevist om, at der er brug for at oprette et nyt *fælles sekretariat*. Et sekretariat, der skal udføre det i forslaget beskrevne arbejde "til imødegåelse af internationale miljøproblemer", skal være stort og vil koste mange ressourcer – uden egentlig at virke miljøforbedrende.

Det, der efterlyses, er efter vor opfattelse en fortsættelse af "klubstrategien", som netop ifølge forslaget har bevist sin dynamik i denne sammenhæng. Vi erkender, at konsensusprincippet, som benyttes i forbindelse med internationale konventioner, som oftest virker forsinkende. Nu er forsinkelser ikke altid og ubetinget til skade, men de kan i øvrigt bedre imødegås ved "klubstrategiske" tiltag, end ved at oprette endnu et internationalt sekretariat.

Om det foreslåede kodenavn "Miljø-Eureka" bemærker vi, at det måske er uheldigt, fordi det eksisterende Eureka-samarbejde i hovedsak drejer sig om forskning og udvikling af teknologi og produkter, hvilket ikke er tilfældet i forslag A 763/s.

Oslo 15. oktober 1986.

Knut Lofstad

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

NFS stödjer medlemsförslaget som rekommenderar Nordiska ministerrådet att utarbeta ett konkret förslag till en dynamisk konstruktion för ett brett samarbete på miljöområdet, som är öppet för alla europeiska länder.

NFS anser vidare att detta samarbete ytterligare kan förstärkas genom att verka för en utveckling som gagnar såväl den yttre miljön som arbetsmiljön. Samtidigt bör man sträva till att skapa en politisk strategi som främjar hela miljöområdet, för att på detta sätt undvika att ett område prioriteras på bekostnad av ett annat.

Frågor som berör den yttre miljön har fått stor uppmärksamhet inom den nordiska fackföreningsrörelsen. Frågor som berör förhållandet mellan yttre miljö och arbetsmiljö är föremål för omfattande utredningsarbete inom de fackliga organisationerna.

En av orsakerna till denna prioritering är att miljökraven kan vara – och är – medverkande till utveckling av produktionen och därmed förbättring av sysselsättningen.

EG har utlyst 1987 som europeiskt miljöår och den Europeiska fackliga samorganisationen, EFS, där också de nordiska fackliga organisationerna verkar, tar aktivt del i detta arbete.

Mot denna bakgrund anser NFS att det också är viktigt att ett sekretariat upprättas så som föreslås i medlemsförslaget. Nordiska ministerrådet bör då samtidigt beakta de resurser som de fackliga organisationerna kan erbjuda, vid sidan av miljöorganisationerna.

Stockholm den 10 december 1986

Nordens fackliga samorganisation

Sune Ahlén
Generalsekreterare

Danmark

Miljøministeriet:

Inledningsvis skal ministeriet henlede opmærksomheden på, at et identisk forslag behandledes i Folketinget i foråret i form af et forslag til Folketingsbeslutning stillet af repræsentanter for SF. Regeringens holdning til forslaget fremgår af debatten ved førstebehandlingen og af besvarelsen af et stort antal spørgsmål stillet til miljøministeren under udvalgsbehandlingen.

Miljøministeren har således på regeringens vegne udtrykt sympati for sigtet med forslaget, nemlig at udvikle og forbedre det internationale samarbejde i Europa om miljøspørgsmål. Regeringen har imidlertid *afvist forslaget* med henvisning til følgende hovedgrunde:

- Det formidlingsproblem, som forslaget søger at løse, eksisterer ikke. Det løses allerede af en række eksisterende internationale organer først og fremmest ECE, OECD, det nordiske samarbejde og EF-samarbejdet.
- Klubstrategien har vist sig at være fremkommelig i en række tilfælde, og denne strategi bør også i fremtiden anvendes, når det er muligt. Klubstrategien forudsætter imidlertid, at der er en vis fælles forståelse af problemerne, og det må derfor vurderes nøje, hvornår denne strategi er velegnet.
- Skabelsen af et nyt samarbejdsorgan af den foreslåede type vil kunne ødelægge den tillid og det arbejdsrum, som er opbygget i det internationale miljøsamarbejde. Skabelsen af et nyt organ som det foreslåede vil derfor ikke på nogen måde sikre, at flere lande overvinder deres politiske og økonomiske betænkeligheder ved at deltage i løsningen af fælles miljøproblemer.
- Konsensusprincippet er ikke, som påstået af forslagsstillerne, en hindring for internationale beslutninger, men tværtimod en forudsætning for at få flest mulig (alle) med til bindende aftaler.
- Det er rigtigt, at flere centraleuropæiske lande (DDR og Tjekkosllovakiet) burde være medlem af Pariskonventionen (om landbaseret havforurening), men det har disse lande af forskellige politiske grunde ikke ønsket at blive. DDR, som er det af disse lande, der betyder mest for forureningen i Nordsøen og Østersøen, er imidlertid medlem af andre internationale samarbejdsorganer – f.eks. Londonkonventionen om dumpning, Helsingforskonventionen om Østersøens forurening og ECE. Gennem disse organer og via det bilaterale samarbejde mellem Danmark og DDR på miljøområdet lægges der pres på DDR om også at begrænse de landbaserede udledninger. At et nyt samarbejdsorgan som det foreslåede skulle ændre på DDR's holdning, finder regeringen ikke sandsynligt.

Miljøministeriet kan således *ikke* støtte det foreliggende medlemsforslag A 763/s om Miljøeureka.

København, den 21. august 1986

Morten Palle Hansen

Danmarks Naturfredningsforening har i skrivelse den 29 september 1986 forklarat sig stødja medlemsförslaget.

Foreningen Norden:

De seneste års rapportering om stadig stigende grænseoverskridende forurening vidner om de bestående globale og regionale konventioners utilstrækkelighed.

Foreningen Nordens miljøudvalg må derfor støtte ethvert tiltag for et udvidet europæisk samarbejde indenfor miljøområdet.

Et vigtigt punkt i forelagte forslag er, at det også åbner for samarbejdet

med ikke-europæiske lande – specielt via det påtænkte sekretariat – samt at internationale miljøorganisationer og organisationer med miljøteknologi som primært arbejdsområde kan indgå i samarbejdet.

København, den 14. oktober 1986

På vegne af Foreningen Nordens miljøudvalg

Per Jon Larsen

Generalsekretær

Greenpeace-Danmark:

Greenpeace-Danmark kan udtrykke sin *støtte* til forslaget med det forbehold, at det naturligvis ville være mest formålstjenligt og ressourcebesparende, hvis et allerede eksisterende sekretariat eller samarbejdsorgan kunne bringes op på forslagens ambitionsniveau for et "Miljø-eureka". Når dette er sagt, skal det understreges, at vi ikke kan se dette ske i nogen af de eksisterende samarbejdsstrukturer. Et bud på en relevant samarbejdsstruktur er ECE, men ECE's aktiviteter og resultater ligger i dag et stykke under det niveau, som er nødvendigt for en effektiv fremme af samarbejdet, nemlig *konkrete resultater* udover hensigtserklæringer og handlingsplaner.

Vi mener forslaget peger på tre væsentlige problemer i det internationale, og altså også europæiske, miljøsamarbejde:

*Mangel på incitamentter til indførelse af miljøteknologi og produktioner der skaber lidt eller intet affald, samt formidlingen af samme.

**Mangel på dynamik i det internationale miljøsamarbejde (beslutningsprocesser, inddragelse af tredje verdens lande og regeringsuafhængige organisationer).

***Manglende bredde i det europæiske miljøsamarbejde.

Dertil kommer, som forslaget også peger på, den manglende koordinering mellem de internationale og nationale miljømonitoringsprogrammer, og den manglende formidling af resultaterne til beslutningstagere, offentlighed og forskere på tværs af landegrænser.

På denne baggrund vil vi knytte følgende kommentarer til selve forslaget, idet vi også vil tillade os at henvise til behandlingen af et lignende forslag i folketinget i 1985/86 samlingen. Så vidt vi ved er udvalgsbehandlingen af dette forslag endnu ikke færdigt, da der stadig mangler svar på en del spørgsmål.

*Der findes i dag ikke en direkte forbindelse mellem decentrale administrationer og den mest up-to-date viden om alternativer til forurening eller en forurenende proces. I bedste fald får nationale administrationer denne viden gennem bilaterale kontakter og deltagelse i konventions-

møder, og i nogle tilfælde videregives informationen til de decentrale administrationer. Informationsudvekslingen er i vid udstrækning overladt til det private initiativ. De decentrale myndigheder har ikke en hurtig adgang til de seneste forskningsresultater om alternativer til forureningen, således at disse kan inddrages i beslutningsprocessen. Her er myndigheder overladt til arbejdskrævende litteratursøgning hvorved gentagelse af det samme arbejde bare i det samme land ikke kan undgås.

Skal der være fornuft i at kræve at produktionerne skal udstyres med dagens teknologi, må der være en effektiv formidling af dagens teknologi.

For lande med en veludviklet miljøteknologiindustri, fx. de nordiske lande m. h. t. teknik til rensning af røggasser, vil der givet ligge en stor eksportgevinst – udover en miljøgevinst – i at formidle viden om teknologien i en struktur som den foreslåede. Dette incitament til at udbrede kendskabet til teknologien, vil med fordel kunne suppleres med en låneordning, således at mindrebede lande, der måske slås med mere presserende sult, tørke, eller sundheds- og befolkningsproblemer, får økonomiske muligheder for at tage de praktiske konsekvenser af den miljø- og teknologiske viden der findes i dag. Denne låneordning på favorable vilkår over en lang tilbagebetalingstid er ikke med i forslaget, men Greenpeace-Danmark mener, at dette kunne indgå i de fortsatte overvejelser af "Miljø-eureka". Man kunne forestille sig en slags "klub-dannelse" om denne låneordning, hvor lånet gives på de nævnte vilkår såfremt det gælder køb af viden og teknologi i "klubben". Jo flere lande, der tilslutter sig en sådan "miljø-teknologi-klub", jo effektivere vil formidlingen og anvendelsen naturligvis være.

***Der er behov for en anden dynamik i det internationale miljø-samarbejde end den, der blev resultatet af den stigende politiske accept af alvoret i miljøtruslen i slutningen af tresserne og begyndelsen af halvfjerdserne.*

Da de mest betydende af de regionale havmiljøkonventioner kom til for 15 år siden, var det store sager, at de overhovedet kom til. I dag med stigende og synlige beviser for en miljøtrussel på grund af internationale og grænseoverskridende forureningsproblemer, er der behov for at få de mest genstridige lande isoleret til offentlig og international beskuelse, samt hjælpe de lande, der reelt har økonomiske problemer med at investere i den miljømæssige side af produktionen. Efter Greenpeace's opfattelse bør ideologiske forskelle være af mindre betydning når løsningen af de internationale og grænseoverskridende miljøproblemer diskuteres.

Den nordiske "klub-strategi", der nævnes i forslaget, er det bedste bud på en beslutningsproces og en taktik, der kan fremme miljø-samarbejdet konkret. Det fremherskende princip om, at beslutninger tages med enstemmighed i konventionerne (konsensus) er oftest forsinkende for indførelse af renseforanstaltninger eller andre produktionsformer, selvom det ikke i sig selv juridisk forhindrer det enkelte medlemsland i at gå videre

end alle kan blive enige om. Men de internationale tiltag lander som regel på den lavest fællesnævner, og der er ikke just nogen tilskyndelse for et enkelt land til at gå i front, samtidig med, at de mest genstridige lande – der som regel har de største problemer – går fri i mere eller mindre ubemærkethed og samtidig unddrager sig de initiale omkostninger til miljøtiltag.

Inddragelse af regeringsuafhængige organisationer samt deltagelse af ikke-europæiske lande i et samarbejde som det foreslåede, vil fremme klubstrategien i sig selv, dels fordi der naturligt vil være større offentligheden om et bredt europæisk samarbejde om tiltag og formidling, og dels fordi det vil være attraktivt for de lande, der har den største "miljøbevidsthed" – både blandt beslutningstagere, befolkning og industri – og derfor en interesse i at "eksportere" egne miljøkrav af konkurrencemæssige årsager, og mere konkret at eksportere miljøteknologi.

Det er Greenpeace-Danmarks opfattelse, at den foreslåede struktur j. fr. ovenstående bemærkninger, indebærer en større mulighed for, at vi istedet for at reagere på miljøkatastrofer som Tjernobyl, Seveso, Mont Louis og iltsvind i Kattegat når de har fundet sted, istedet kan opnå *forebyggende og bindende aftaler*. Mange af de aftaler, der i dag findes på miljøområdet, har baggrund i internationale miljøkatastrofer.

***Det er indlysende, at det er håbløst at tale om miljøsamarbejde i Europa uden at inddrage bredden af europæiske lande. Et åbenlyst problem for mulighederne for at fremme samarbejdet på tværs af de ideologiske forskelle der eksisterer i en del beslutningstageres bevidsthed som den berømte klap der går ned, når talen drejer sig om henholdsvis Øst og Vest. Vi kan således helt tiltræde den holdning, at det bredest mulige forum i Europa og den bredest mulige tilslutning til diskussioner om det fælles miljø, i sig selv en freds- og tillidsskabende foranstaltning. Med henvisning til ovenstående mener vi selvfølgelig, at dette også skal give resultater.

Når man ser nærmere på, hvad der konkret er gjort for at inddrage bredden af europæiske lande i samarbejdet mod internationale og grænseoverskridende miljøproblemer, spiller ovennævnte klap en nok så vigtig rolle. DDR og Tjekkoslovakiet er for eksempel ikke på noget tidspunkt blevet inviteret til at underskrive Pariskonventionen om landbaseret forurening, selvom der er god grund til at netop de to landes forurening af Nordsøen kom under international forhandling. Denne "klap" skal måske ses på baggrund af de to Tysklandes indbyrdes forhold i begyndelsen af halvfjerdserne, ligesom det faktum, at EF i dag er kontraherende part til Pariskonventionen måske lige netop er den "klap", der forhindrer østlandene i at deltage i Pariskonventionens arbejde.

At "klapperne" kan overvindes, er Helsingforskonventionen vidnesbyrd forsåvidt angår bredden. Her er både Forbundsrepublikken og DDR med, mens EF er holdt ude. Helsingforskonventionen kom til langt senere end Pariskonventionen, og altså efter at forholdene mellem de to Tysk-

lande blev diplomatisk. Måske er det bare EF's tilstedeværelse som kontraherende part til Pariskonventionen, der hindrer Østlandene i at deltage dér.

Greenpeace-Danmark håber, at Nordisk Råd i behandlingen af forslaget om Miljø-Eureka vil tage disse forhold op. En bredere tilslutning til Pariskonventionen er i 1986 aktualiseret gennem vedtagelsen af en tillægsprotokol om grænseoverskridende luftforurening af Pariskonventionens geografiske område, d. v. s. Nordsøen og Nordøstatlanten. Denne nye brik i puslespillet af europæiske miljøkonventioner komplementerer Genevekonventionen om grænseoverskridende luftforurening, idet sidstnævnte i hovedsagen omhandler det terrestriske miljø. I tillægsprotokollen åbnes for tilslutning til protokollen – og dermed Pariskonventionen – blandt de lande, der i dag ikke har tilsluttet sig Pariskonventionen. Om de relevante lande *er* inviterede af den franske regering er jo et spændende spørgsmål, som vi ikke har et svar på.

Afslutningsvis vil vi igen understrege, at det naturligvis er mest formålstjenligt, hvis det kan godtgøres, at et sekretariat eller samarbejdsorgan i den eksisterende samarbejdsstruktur kan bringes op på forslagets ambitionsniveau.

Greenpeace-Danmark står naturligvis til rådighed for eventuelle spørgsmål m. v. som medlemmerne af Nordisk Råd måtte have.

København, den 3. november 1986

Lars Kabel
Næstformand

Finland

Ministeriet för utrikesärendena¹:

Förslagets utgångspunkt är att existerande internationella arrangemang inte i tillräckligt hög grad har förmått förhindra eller reglera en förorening av miljön. Som en orsak till bristen på effektivitet i de internationella avtalen om begränsning av miljöförstöringen har framförts att endast ett fåtal centraleuropeiska länder har anslutit sig till de regionala avtalen om havsskydd, samt att avtal om skydd av Centraleuropas floder inte skulle vara i kraft. Konventionen om skydd för Östersjöns marina miljö som har undertecknats av alla Östersjöns kuststater, samt Pariskonventionen som de europeiska kuststaterna har undertecknat eller anslutit sig till berör dock havens förorening via floderna.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

I förslaget omnämns att internationella miljöskyddsåtgärder har misslyckats på grund av koncensusprincipen. I det internationella miljösamarbetet är det dock omöjligt att tänka sig att internationella arrangemang skulle basera sig på röstningsprincipen. En nödvändig grund för samarbetet utgör nog de miljöskyddande åtgärder som avtalsstaterna vidtar inom ramen för den nationella beslutanderätten.

I förslaget omnämns att de internationella miljöskyddskonventionerna behöver en "vitamininjektion", som kunde ske i form av en konferens om Nordsjöns nedsmutsning. Detta initiativ torde beröra endast Nordsjöns kuststater ty man konstaterar ju i förslaget att Östersjökonventionen har fungerat bra och motsvarat de ursprungliga förväntningarna.

Då förslaget understryker "klubbstrategins" betydelse bl. a. på luftskyddets område, bör det konstateras att t. ex. miljövårdsverksamheten inom ramen för FN:s ekonomiska kommission för Europa, ECE, är öppen för alla europeiska länder. Ett deltagande begränsas endast av nationellt betingade faktorer i respektive länder.

I förslaget hänvisas också till Londonkonventionen, vilket är så till vida felaktigt att bl. a. de nordiska länderna inom ramen för avtalet har krävt att lagring av radioaktivt avfall i havsbotten skall förbjudas. Konventionen förbjuder ju redan avfallsspill.

Förslaget om att grunda ett nytt sekretariat för att handlägga europeiska handlingsprogram på miljöskyddets område skulle innebära ett dubbelarbete med FN:s ekonomiska kommission för Europa – ECE, i vars verksamhet alla europeiska stater deltar. Finland följer principen om att undvika skapande av parallella internationella organ, som försvagar en effektiv koncentration av resurserna och ett effektivt utnyttjande av existerande arrangemang inom det internationella samarbetet på miljöområdet.

Helsingfors i november 1986

Paavo Väyrynen
Utrikesminister

Åke Wihtol
Statssekreterare

Vatten- och miljöstyrelsen¹:

Vatten- och miljöstyrelsen omfattar den i förslaget framförda uppfattningen att internationell samverkan är nödvändig då man försöker förebygga föroreningen av människans levnadsmiljö. I synnerhet gäller detta långväga luftföroreningar men även belastningen av havet med avfall direkt

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

eller genom förmedling av åar. Samarbetets betydelse har i allmänhet konstaterats vara viktig och programmen för flera sammanslutningar – bl. a. ECE, OECD och HELCOM – innehåller målsättningar som syftar till att förhindra miljöförorening.

Vatten- och miljöstyrelsen anser att det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget är i och för sig begrundat, men anser att ärendet borde ännu utredas på den grundvalen att det föreslagna organets verksamhet skulle betonas på utvecklandet av de befintliga överenskommelserna och på deras koordinering samt på att komplettera vad som saknas dem emellan. Ytterligare skulle det vara av vikt att skapa permanenta kontakter till de organisationer som utvecklar ny miljöskyddsteknologi.

Vatten- och miljöstyrelsen anser även att det redan på europeiskt plan finns tillräckligt med möjligheter att effektivisera miljöskyddet. Utvecklings- och koordineringsorganet för miljöskyddsöverenskommelserna behöver inte starta utanför de nuvarande organisationerna, utan exempelvis Ekonomiska kommissionen för Europa kunde utgöra ramar för det nya organet.

Helsingfors den 13 oktober 1986

Simo Jaatinen
Generaldirektör

Mika Lampinen
Avdelningschef

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen omfattar i princip alla sådana strävanden som är ägnade att begränsa spridningen av skadliga gränsöverskridande föroreningar mellan de olika länderna.

Landskapsstyrelsen kan i detta skede icke bedöma huruvida ett inrättande av det i medlemsförslaget omnämnda sekretariatet i något avseende direkt skulle beröra landskapet Åland.

Vid utarbetandet av det eventuella sekretariatets verksamhetsprogram förutsätter dock landskapsstyrelsen att man känner till och beaktar att det planerade sekretariatet bör informera och höra åländska myndigheter när det gäller sådana föroreningsfrågor som är av gränsöverskridande karaktär och berör åländskt territorium.

Mariehamn den 15 oktober 1986

Gunnevi Nordman
Viceantråd

Håkan Kulves
Miljövårdsintendent

Luftvårdsföreningen r. f.¹:

Luftvårdsföreningen förenar sig om de synpunkter som i förslaget framförs om vikten av internationellt samarbete och utbyte av information inom miljövårdens och speciellt luftvårdens område. I sina yttranden om Nordiska rådets medlemsförslag A 723 och A 732 har luftvårdsföreningen tidigare betonat vikten av internationellt samarbete och informationsutbyte i synnerhet i samband med forskning kring långväga gränsöverskridande luftföroreningar.

I verksamheten som syftar till en minskning av utsläppen är den internationella verksamheten av mycket stor betydelse. Alla åtgärder, som främjar verksamheten som begränsar utsläppen, är det skäl att välkomna med tillfredsställelse ävensom sådan verksamhet som syftar till en effektivisering av samarbetet och informationsutbytet.

Det i medlemsförslaget framförda förslaget till en effektivisering av det europeiska miljöskyddssamarbetet och till befrämjandet av informationsutbytet är värt att understödjas. Enligt luftvårdsföreningens uppfattning är det emellertid ännu skäl att överväga huruvida det är nödvändigt att inrätta ett separat sekretariat eller om man genom att utveckla de redan befintliga organisationerna och samarbetsformerna kunde vinna motsvarande slutresultat med mindre överlappande verksamhet och mindre kostnader.

Helsingfors den 27 oktober 1986

Luftvårdsföreningen r. f.

Eija Lumme
Ordförande

Maija Pietarinen
Sekreterare

Island

Naturvernrådet²:

Som det fremgår av forslaget, blir forskjellig slags forurensning av luft og vann et stadig mer alvorlig problem i Europa, og i de fleste tilfelle respekterer forurensningen ingen grenser, som eksemplene viser. Forskjellige regler er blitt fastsatt og vedtak gjort for å prøve å redusere slik forurensning, men resultatet har ikke alltid vært tilstrekkelig stort.

¹ Yttrandet översatt från finska.

² Yttrandet översatt från isländska.

De nordiske land har i mange tilfelle vært pionerer på miljøvernområdet og stilt seg i spissen for forskjellige internasjonale vedtak på dette felt, f. eks. om forurensning som føres mellom landene og om dumping av avfall i havet.

Naturvernrådet slutter seg derfor til hva fremgår av forslaget, at det er naturlig at Norden tar initiativet til at det blir søkt å samordne kreftene bedre og etablere et bedre samarbeid mellom de europeiske nasjoner på dette felt.

Naturvernrådet anser det derfor som en selvfølge og viktig at Island fullt ut støtter det forslag som her foreligger, d. e. at Nordisk Råd gir Nordisk ministerråd i oppdrag å utarbeide et forslag om oppbygging av samarbeid mellom alle europeiske stater på dette felt og fremlegge dette så snart som mulig for de europeiske miljøvernministrer.

Reykjavík, 21. oktober 1986

Gísli Gíslason
Adm. dir.

Islands meteorologiske institutt¹:

– – – Forslaget forutsetter at det skal opprettes en sammenslutning for miljøvern, åpen for alle europeiske nasjoner, og at den skal opprette et sekretariat som bearbeider forslag om miljøvern og tar seg av andre anførte oppgaver.

Meteorologisk institutt har hovedsakelig beskjeftiget seg med undersøkelser som viser forurensning på store områder ("bakgrunnsforurensning") og endringen av den med forskjellige værforhold, og konklusjonen er den at den er liten her i de fleste tilfelle. Meteorologisk institutt har hovedsakelig hatt samarbeid med Den meteorologiske verdensorganisasjon (WMO) på dette felt som på andre som berører meteorologi. Det er sannsynlighet for at dette samarbeid kommer til å øke i nærmeste fremtid, for det er tydelig av artiklene 4 og 5 i "Convention on Early Notification of a Nuclear Accident" at man forutsetter at det skal distribueres opplysninger om været hvis det skjer en kjernefysisk ulykke, og da WMO ganske lenge har hatt en ordning for distribusjon av væropplysninger i sin regi, er det ikke usannsynlig at IAEA kommer til å ha samarbeid med WMO på dette punkt, og drøftinger om dette er visstnok alt innledet.

Konklusjonen på det ovenfor anførte er derfor denne:

1. Meteorologisk institutt forestår forurensningsundersøkelser på et visst felt (bakgrunnsforurensning), men arbeider ikke direkte med bekjempelse av forurensning.
2. Forurensning av denne art er temmelig liten her.
3. Meteorologisk institutt har samarbeid med Den meteorologiske ver-

¹ *Yttrandet översatt från isländska.*

densorganisasjon om forurensningsundersøkelser, og dette samarbeid kommer snarere til å øke enn minske.

Den institusjon som foreslås, kan selvfølgelig utføre et godt og nødvendig arbeid, men ifølge det ovenfor anførte synes dens arbeidsområde både teknisk og geografisk å være et noe annet enn Meteorologisk institutt, som av den grunn ikke kan uttale seg ytterligere om den.

Reykjavík, 7. oktober 1986

Hlynur Sigtryggsson

Norge

Miljøverndepartementet:

Miljøverndepartementet stiller seg positivt til formålet med medlemsforslaget. Miljøproblemer er ofte grenseoverskridende og omfatter store deler av vår klode. Økt internasjonal samarbeid er nødvendig for å utvikle og forbedre arbeidet med å løse miljøproblemene. Vi mener imidlertid ikke at opprettelsen av et nytt "Miljø-Eureka" vil være den beste måten å angripe disse problemene på.

Vi deltar idag aktivt, og nedlegger forholdsvis store ressurser i en rekke former for internasjonal miljøsamarbeid. Norge deltar i en rekke internasjonale miljøorganisasjoner, og har undertegnet mange internasjonale konvensjoner som går på ulike former for miljøvern.

Blandt de viktigste organisasjonene kan nevnes FN's økonomiske kommisjon for Europa – ECE. Denne fungerer på tvers av Øst-Vest problematikken. Innen ECE har en kommet langt med arbeidet for å redusere grenseoverskridende luftforurensninger, det arbeides også med en rekke andre miljøproblemer innen denne organisasjonen. Av andre organisasjoner hvor både Vest- og Østeuropa deltar kan nevnes FN's miljøvernprogram (UNEP) og Konferansen for Sikkerhet og Samarbeid i Europa (KSSE).

Andre viktige samarbeidsorganisasjoner innen miljøvern er OECD, Nordisk Ministerråd, Nato (Komiteen for det moderne samfunns utfordringer), Europarådet (Den Europeiske komite for vern av natur og naturressurser), EF, Eureka, IUCN (Den internasjonale Union for vern av natur og naturressurser).

Under disse organisasjonene deltar vi i en rekke forskjellige komiteer og arbeidsgrupper. Norge har også inngått en rekke multilaterale og bilaterale avtaler (bl. a. med DDR, med Sovjetunionen er en bilateral avtale under forberedelse) som går på begrensning av miljøforringelser.

Miljøverndepartementet mener derfor at vi allerede har de organisasjo-

ner vi trenger på dette området. Innsatsen bør rettes mot å bedre arbeidet innen disse eksisterende fora. En ny organisasjon på feltet miljøvern i Europa vil trolig bare føre til mer byråkrati, og muligens være med på å svekke arbeidet innen de eksisterende organisasjoner. Vi mener at det idag ikke er mangelen på den rette organisasjonen som forhindrer bedre samarbeid for å bekjempe miljøproblemene i Europa, men snarere mangel på politisk vilje og økonomiske muligheter i de forskjellige land.

Miljøverndepartementet finner derfor ikke å kunne støtte det fremlagte medlemsforslaget.

Oslo, 13. november 1986

Richard G. Fort
Underdirektør

Rune Bergstrøm

Norges allmennvitenskapelige forskningsråd (NAVF):

Saken foranlediger ingen kommentar fra NAVF.

Spørsmålet om opprettelse av et administrativt sekretariat for å arbeide med internasjonale miljøspørsmål antas å ligge utenfor NAVFs ansvars- og kompetanseområde.

Oslo, 22. september 1986

Anders Omholt
Adm. direktør

Norges naturvernforbund:

Norges naturvernforbund har gjennom det siste 10-år med økende styrke rettet søkelyset mot de grenseoverskridende forurensninger til luft og vann. Et omfattende utredningsarbeid med bistand fra Norges fremste miljøvernekspert leder i 1985 fram til en bred analyse av miljøgift- og forurensningsproblemene.

Som et resultat av dette arbeidet, har Naturvernforbundet fremsatt blant annet de vedlagte anbefalinger overfor myndighetene (*se Bihang*).

Mot denne bakgrunn vil derfor Norges naturvernforbund helhjertet støtte det fremsatte forslag. Vi vil imidlertid foreslå at det planlagte sekretariat blir tilknyttet et allerede eksisterende større prosjekt eller forskningssenter.

Oslo, 15. oktober 1986

Efter fullmakt

Norges naturvernforbund

Liv Mile

BIHANG

2. Utslipp av miljøgifter til vann

Industribedrifters egenkontroll med overholdelse av konsesjonsvilkår er ikke alene tilstrekkelig. I tillegg må det etableres offentlige kontrollrutiner, hvor uavhengige forskningsinstitusjoner benyttes. Kontrollen med utslipp fra småbedrifter må intensiveres.

- Det må foretas en revidering av konsesjonsvilkårene for utslipp fra eksisterende industri – basert på nyere viten om utslippenes sammensetning og deres miljøskadelige virkninger. Biologiske tester og analysemetoder må tas i bruk som grunnlag for fastsettelse grenseverdier og miljøkvalitets-kriterier.
- Utslippene av blant annet kvikksølv og kadmium må reduseres. Virkningene av tungmetaller som arsen og tinn må klarlegges nærmere.
- Innsatsen for å begrense utslippene til luft og vann av polycykliske aromatiske hydrokarboner (PAH), må forsterkes.
- Miljøgiftbelastningene fra de fleste typer smelteverksindustri, petrokjemisk og annen kjemisk industri og fra polymerproduksjon, er uakseptabelt store, og må reduseres.
- Det forebyggende arbeid for å hindre ulykker og uhell, grunnet utslipp av miljøfarlige stoffer, må tillegges større vekt. Som ledd i ulykkesberedskapen må stoffene merkes etter fareklasse. Ved inndelingen i klasser må det også tas hensyn til farene for miljøet ved utslipp.

3. Forurensning av fjorder, kystfarvann og nære havområder

- Forskningen må intensiveres og aksjonsplaner utarbeides – på tvers av landegrensene – for å bekjempe den økende og alvorlige forurensning i Nordsjøen og Skagerak, Kattegat.
- Utslipp av tungmetaller og organiske miljøgifter til fjordene og dumping av avfall fra bergverk og industri, må reduseres kraftig.

- Effektive tiltak må iverksettes for å begrense den kroniske belastning av oljehydrokarboner i Nordsjøen og Norskehavet p. g. a. oljevirkksomheten. Videre må myndighetene i sterkere grad forebygge eventuelle framtidige oljekatastrofer.

4. Forurensning av lufta

- Luftforurensningene må vurderes, både kvantitativt og kvalitativt. Særlig må stoffer som kan medføre kreft og arvelige skader, underkastes en systematisk og skjerpet oppmerksomhet. I denne forbindelse må blant annet målemetodene for svevestøv forbedres.
- Det er nødvendig med en grundig kartlegging av belastede industri- og byområder. Biologiske tester må benyttes i langt sterkere grad enn i dag. Dagens beste renseteknologi må kreves innført ved industrielle prosessanlegg for å begrense utslipp av luftforurensninger.
- Forholdet mellom luftforurensninger og ulike sykdommer hos mennesker må avdekkes gjennom epidemiologiske (omfattende) undersøkelser.
- Norske myndigheter, i samarbeid med organisasjoner og institusjoner, må satse ytterligere for å informere industrialiserte land i øst og vest om skadevirkningene av sur nedbør. Hensikten må være å få myndighetene i disse landene til å pålegge snarlige og effektive tiltak for å redusere utslippene.
- Større oppmerksomhet må vies virkningene av svoveldioksid, nitrogenoksider og ozon på vegetasjon og jordsmonn.
- Skader på skog og innlandsfisk må forebygges gjennom konkrete tiltak og offentlige støtteordninger. Konsekvensene av slike tiltak, for eksempel kalking av vann, må vurderes grundig.
- Forskningen må intensiveres for å klarlegge omfanget og virkningene av diverse miljøgifter som den sure nedbøren fører med seg.
- Gjennom et internasjonalt forskningssamarbeid må man søke å klarlegge utslippenes virkning på jordklodens energibalanse og klima. Særlig må oppmerksomheten rettes mot økningen av kulldioksid i atmosfæren og den såkalte drivhuseffekten.

Norsk institutt for vannforskning (NIVA):

Forslag om å spre informasjon om grenseoverskridende luftforurensninger og arbeid for år redusere disse er et positivt initiativ. Vi vil allikevel nevne at de nordiske land, unntatt Island, allerede har et forpliktende samarbeid om disse spørsmål gjennom Executive Body of ECE og som deltaker i Costprosjektene innen EF. (Her er Norge med i aktivt forskningsarbeid). Begrensninger av grenseoverskridende luftforurensninger er

et omfattende problem, og det er viktig at de nordiske land står samlet. Hvorvidt det i dag er behov for et nytt organ for å ivareta disse interesser, er et spørsmål om nasjonal forvaltningspraksis og hva man ser seg tjent med.

Etablering av Eureka-prosjekter synes ikke å bringe nye momenter inn i saken ettersom det her allerede er etablert et samarbeid hvor Norge deltar gjennom Industridepartementet og NTNF (Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd).

Forslagets ytterligere påpeking av behov for forskning og informasjon krever ikke ytterligere kommentarer fra NIVA utover det som er sagt i vår uttalelse om forslag A 723/s.¹

Oslo, 4. september 1986

Norsk institutt for vannforskning

Merete Johannessen

Sverige

Statens naturvårdsverk (SNV):

Som framgår av det framlagda forslaget eksisterer alleredan en lång rad internationella, mellanstatliga organisationer och konventioner för skydd och vård av naturmiljön. Det är också inom ramen för dessa institutioner som flertalet av de i förslaget nämnda "klubstrategierne" har tagit form.

Statens naturvårdsverk instämmer i förslagsställarnas bedömning att det ännu återstår åtskilligt arbete innan uppställda miljömål nåtts.

Verket kan däremot inte dela förslagsställarnas tro att dessa mål skulle nås i snabbare takt än hittills med hjälp av ett nyupprättat, från FN-systemet eller andra bestående system fristående sekretariat, ett Miljö-Eureka, med en av förslagsställarna inte närmare angiven politisk ledning eller finansiell förankring. Miljöpolitikens förverkligande är, enligt verkets uppfattning, en fråga om staters politiska vilja och deras ekonomiska förmåga snarare än antalet internationella sekretariat.

Naturvårdsverket avstyrker det framlagda förslaget.

Solna den 9 september 1986

Valfrid Paulsson

Ulf Hänninger

¹ Se Nordisk Råd, 34:e sess., Supplement.

Koncessionsnämnden för miljöskydd har i skrivelse den 1 oktober 1986 meddelat att medlemsförslaget inte föranleder något särskilt uttalande från nämndens sida.

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning (IVL):

En mångfald internationella avtal och konventioner har tillkommit på miljövårdsområdet under de senaste decennierna. Inom många centrala områden (försurning, marin eutrofiering) har de negativa trenderna detta till trots inte kunnat vändas och de åtgärder man kunnat enas om har karaktären av minsta gemensamma nämnare – d. v. s. det land som haft de lägsta ambitionerna har blivit normgivande.

De redovisade bristerna till trots bör dock de framsteg som gjorts ej negligeras. För att komma vidare i snabbare takt behövs inte minst bättre mätdata. Under de senaste åren har remote-sensing teknik såväl för analys av föroreningshalter i luft som för studium av storskaliga ekologiska effekter förbättrats avsevärt.

En vidareutveckling av denna avancerade mätteknik skulle tvevelsutan ligga väl till för ett Miljö-Eureka.

Vidare är uppenbarligen en viktig orsak till vissa länders negativa hållning i de aktuella frågorna att de bedömer egna kostnader för reningsåtgärder bli större än vad skadorna i det egna landet motiverar. Balansen skulle kunna förändras om bättre reningsteknik funnits till hands. I många fall synes förutsättningarna finnas att utveckla denna reningsteknik och Sverige som redan ligger väl framme på området borde kunna bidra väsentligt även vad gäller vidare utveckling.

Även avancerad reningsteknik i första hand för försurande ämnen i rökgaser samt för kväveföreningar i industriella och kommunala utsläpp till marin miljö borde ingå i programmet för Miljö-Eureka.

Stockholm den 13 oktober 1986

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning

Aren Jernelöv

Erik Arnberg

Info. sekreterare

Medlemsförslag

om bevarandet av kulturhistoriskt värdefulla miljöer samt kulturföremål och kulturminnesmärken i Norden

(Väckt av Eiður Guðnason samt Margrete Auken, Dorte Bennedsen, Ólafur G. Einarsson, Guðrun Helgadóttir, Elsi Hetemäki-Olander, Tytti Isohookana-Asunmaa, Paavo Lipponen, Barbro Nilsson, Aase Olesen, Berit Oscarsson, Hans Petersson, Páll Pétursson, Pétur Sigurðsson, Jens Stefensen och Ib Stetter)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Nordplan:

1. Liksom så många andra samhällsfrågor behandlas bevarandet av kulturhistoriskt värdefulla miljöer och minnesmärken (i det följande förkortat till bevarandefrågor) övervägande sektoriellt.

Olikheter i utbildning, ideologi och arbetssätt liksom organisatoriska och juridiska förhållanden är i vägen om man önskar uppnå en ökad integrering i en samordnande samhällsplanering.

Vi är inte beredda att föreslå hur man skulle gå tillväga för att överlag övervinna dessa hinder men vill framhålla att Nordplan borde kunna bidra härtil.

Institutet har tidigare genom det s. k. socialprojektet på ministerrådets uppdrag verkat för en ökad integration av den sociala sektorn i samhällsplaneringen. Projektet innebar en mindre personalförstärkning under några år för att leda arbetet.

Ett liknande initiativ skulle kunna tas med inriktning på bevarandefrågor. Projektet skulle innebära att:

- frågor om utbildning, ideologi och arbetssätt inom bevarandesektorn kommer upp till diskussion gemensamt för människor som arbetar inom denna sektor och andra personer verksamma inom samhällsplanering. Särskilt angelägen är en diskussion om bevarandets sociala innebörd. En av orsakerna till de sociala problem som uppstår i många nya

bostadsområden är sannolikt det förhållandet att människor ryckts bort från en kulturell kontinuitet

- ett antal personer verksamma med bevarandefrågor deltar i Nordplans vidareutbildning; dessa personer kan förväntas föra vidare till sina egna arbetsmiljöer de insikter om samhällsplanering som Nordplan ger
- intressantare exempel på hur konflikter mellan kulturhistoriska och andra intressen har behandlats på olika håll i Norden sammanställs och publiceras
- inslagen av samhällsplanering i den utbildning som personer verksamma med bevarandefrågor genomgått sammanställs och diskuteras med tanke på eventuella förbättringar av utbildningen
- Nordplan utvecklar särskilt studiematerial – föreläsningar, grupparbetsuppgifter, litteraturlistor, bibliografi inom området "bevarande och samhällsplanering".

2. Vi ser inga starka skäl för en gemensam nordisk finansiering av restaurering av historiska byggnader och monument. Frågan bör tas upp först om man kan påvisa en mycket ojämn fördelning mellan länderna av bevarandeprojekt för vilka de nordiska länderna har ett starkt gemensamt intresse.

3. Vi har ingen närmare kunskap om konserveringsmetoder och utbildning av hantverkare. Vi vill emellertid framhålla våra egna goda erfarenheter av nordiskt samarbete inom utbildning och forskning. Det rikare underlag av erfarenheter och idéer som detta ger har visat sig ytterst fruktbart inom vårt eget område. Sannolikt är också omfattningen av den forskning och utbildning det gäller inte större än att ett nordiskt samarbete vore rationellt. Detta var på sin tid ett avgörande skäl för Nordplans tillkomst.

4. Vi förordar nordiskt samarbete inför insatser inom UNESCO och Europarådet så långt möjligt. Vi är dock inte beredda att utpeka konkreta projekt för ett sådant samarbete. Däremot vill vi påminna om att den kanske viktigaste insatsen i detta sammanhang är ett nordiskt samarbete för att få till stånd en radikal reduktion av de luftföroreningar som nu hotar att oåterkalleligt förstöra så många av Europas historiska monument.

Stockholm den 13 mars 1987

Stig Nordqvist

Professor, föreståndare

Nordiska samarbetsnämnden för humanistisk forskning NOS-H:

NOS-H anser att detta främst är ett ärende för de nationella forskningsråden, men inser att det kunde vara ändamålsenligt att utföra vissa uppgifter t. ex. i institut och laboratorier inom en nordisk samsamarbetsram.

NOS-H har inte tidigare stött forskningsprojekt inom detta område, men kan hädanefter tänkas göra det.

Helsingfors den 22 juni 1987

Karin Westerlund

Sekreterare

Sámi instituhtta:

Medlemsforslagets intensjoner er i sin helhet støtteverdige. En samlet innsats for bevaring av kulturminnesmerker er ønskelig og nødvendig både av hensyn til den kulturelle identiteten og kontinuiteten i det lokale og internasjonale samfunnet. I større sammenheng bør kanskje legges spesiell vekt på innsats for bevaring av kulturminnesmerker, gjenstander og kulturlandskaper tilknyttet stamme- og urbefolkningssamfunnene. Dette bør i så fall prinsipielt skje i nært samråd med lokale befolkning som er tilknyttet fortidsminnene materielt, historisk og åndelig.

Sett fra samisk synspunkt er det svært viktig å tilstrebe en harmonisering av fortidsminnevernet og museumslovgivningen i de nordiske land gjennom Nordisk Råds organer. En vil i denne forbindelse særlig peke på muligheten av å bruke den norske fornminnelov som mønster, siden denne lov har det mest vidtgående vern av samiske kulturminner. I denne forbindelse bør de samiske museene og andre museumsavdelinger med samiske samlinger trekkes inn. Instituttet vil kunne påta seg en koordinering av disse interessene, dersom dette i sin tid blir aktuelt. Vi viser forøvrig til NU 1981:6 "Samisk kulturliv" der disse problemene er berørt.

Nordisk Samisk Institutt vil eventuelt kunne delta i nærmere utredning av disse spørsmål, og vi står gjerne til disposisjon med ytterligere opplysninger.

Kautokeino, 13. mars 1987

Alf Isak Keskitalo

Seksjonsleder
språk og kultur

Danmark

Miljøministeriet:

Indledningsvis skal man tilkendegive at ministeriet kan tilslutte sig den opfattelse, der gives udtryck for i medlemsforslaget, hvorefter det er

vigtigt for samfundet at bevare et lands kulturhistoriske mindesmærker, og at også Danmark skal søge at sikre historiske byer, bygninger, fortidsminder og museumsgenstande bedst muligt.

Medlemsforslaget peger i den forbindelse på nogle områder som registrering, bevaringens integration i planlægningen, behov for håndværkere og konservatorer, udvikling af nye metoder indenfor restaurering og konservering samt den alvorlige nedbrydning af monumenter som følge af luftforureningen.

Det er Miljøministeriets opfattelse, at beskyttelsen af den kulturelle arv i Danmark på disse områder vil kunne styrkes yderligere, og at initiativer hertil enten er iværksat eller under overvejelse.

Der har i løbet af de sidste decenier foregået en udvikling i retning af stadig større interesse for bevaringen af den kulturelle arv og i bevaringens placering som en integreret del af den samfundsmæssige planlægning. Dette er bl. a. gennemført ved ændringer i såvel bygnings- og naturfredningslovgivningen som planlægningslovgivningen.

En udvikling der omend med blandt andet organisatoriske forskelle har præget alle nordiske og europæiske lande.

Indenfor samfundsplanlægningen har relationerne mellem bygningsbevaring og planlægning fornyligt været undersøgt med henblik på at vurdere, hvorledes virkemidlerne i bygningsfredningsloven og planloven i højere grad kunne udnyttes til at sikre bevaringsværdige bymiljøer og bygninger.

Endvidere har folketinget pålagt regeringen at forstærke indsatsen for bygningsbevaring, og der arbejdes for tiden med lovgivningsinitiativer, der blandt andet medfører registreringspligt for kommunerne for bebyggelse opført før 1940 samt en pligt til bevaringsplanlægning i kommuneplanlægningen ud fra helhedsvurderinger.

Med hensyn til registreringen er et forsøgsprojekt allerede startet med en oversigtlig registrering af bevaringsværdier i et enkelt udvalgt amt.

Nordisk samarbejde har igennem en årrække fundet sted gennem etableringen af Nordplan, som naturligt i undervisningen kan tage fælles nordiske spørgsmål op i relation til bl. a. planlægnings- og bevaringssspørgsmål.

Indenfor fortidsmindeområdet skal fremhæves at der i forbindelse med udarbejdelsen af råstofvindingsplaner er påbegyndt en registrering af fortidsminder på havbunden, med deraf afledt mulighed for at fastlægge en beskyttelse af disse.

Endvidere pågår der i tilslutning til overdragelsen af tilsynet med fortidsminder til amterne en landsdækkende registrering af dem med henblik på at konstatere og afklare deres tilstand forinden overdragelsen.

Særligt for såvidt angår bevaringen af de helheder, som herregårdene med deres hovedbygninger, interiører, haver, avlsgårde og jorder udgør, er et af Miljøministeren nedsat herregårdsudvalg ved at færdiggøre sin betænkning. Det må forventes, at der heri vil være indeholdt forslag til hvorledes herregårdenes bevaringsproblemer vil kunne løses.

Helt generelt er de kulturhistoriske interesser i øvrigt varetaget i et vist omfang i forbindelse med de af amterne udarbejdede fredningsplaner.

Miljøministeriet finder i øvrigt anledning til at pege på, hvor vigtigt informationsvirksomhed er, når bevaringen af den kulturelle arv skal styrkes, idet der hermed sker en bevidsthedsgørelse af bevaringsværdierne.

Det må anses for en forudsætning for at den arkitektoniske arv kan opretholdes på betryggende vis, at der eksisterer håndværkere, som har de nødvendige færdigheder til at udføre vedligeholdelses- og istandsættelsesarbejder. I lyset af de senere års øgede aktivitet indenfor restaureringsområdet er der opstået et egentligt behov for håndværkere med viden om de ældre håndværkstraditioner. Samtidig konstateres en mangel på de håndværkere, som er fortrolige med de gamle håndværkstraditioner og bygningsmaterialer. Efter at have erkendt et større behov for efteruddannelse af håndværkere til restaureringsopgaver også i de øvrige nordiske lande, blandt andet på to af Nordisk Råd støttede konferencer, blev Nordisk Center til bevarelse af håndværk etableret i Rådvad i et samarbejde mellem Miljøministeriet og Håndværksrådet.

I centret, der er under opbygning, skal den centrale del udgøres af håndværksvirksomheder indenfor de forskellige restaureringsfag, der lejer sig ind i lokalerne i Rådvad. Virksomhederne skal som en betingelse for lejemålet påtage sig at modtage praktikanter og stille deres værksteder til rådighed for undervisningen samt medvirke ved opbygningen af en eksempelsamling. Som modydelse skal virksomheden kun betale de faktiske omkostninger ved driften af bygningerne og centrets administration. Det er målet at få tilknyttet alle de fagområder, der arbejder med restaureringsområdet til centret, således at samtlige fag kan bevares og videreudvikles.

I Rådvadcentret skal tillige tilbydes efteruddannelse indenfor restaurering. Der vil bl. a. blive tilbudt et kursus om naturstens geologiske, fysiske og kemiske forhold, nedbrydning, forsuring, nyhugning og konservering. Gennem kontakt til det svenske Rigsantikvarembede vil kurset også tilbydes i de øvrige nordiske lande.

Det vil være naturligt at centret opretholder nær kontakt med udenlandske restaureringsskoler og værksteder f. eks. i Sverige, i Venezia, i Rom og i Fulda i Vesttyskland, som ud fra en erkendelse af en bred europæisk nødvendighed er opstået.

Der må imidlertid lægges vægt på en uddannelse af også arkitekter og konservatorer. I forbindelse med den øgede aktivitet indenfor restaurering af skulpturer og udsmykning på bygninger er der behov for særlig uddannelse af både stenhuggere og billedhuggere for at sikre den rette bevaring. En vis gensidig nordisk bistand ved etableringen af gode uddannelsesmuligheder – udover Rådvadcentret – kunne være nyttig.

Uanset det er vigtigt at bevare gamle håndværkstraditioner og materialer, må også andre nye konserveringsmetoder overvejes og afprøves – gerne i et samarbejde med forskningen. Der foregår allerede visse undersø-

gelses ved forskellige institutioner af nye og forbedrede metoder til restaurering og konservering, eksempelvis universiteterne, Konservatorskolen, Teknologisk Institut og Nationalmuseets bevaringssektion. En udvidelse af undersøgelses- og forskningsindsatsen ville være hensigtsmæssig. I den forbindelse er det vigtigt at understrege at sådanne nye konserveringsmetoder selvsagt ikke må indbære uoprettelige skader på monumentets eller genstandens dele.

Spørgsmålet om nye restaurerings- og konserveringsmetoder, er særligt aktuelt i forbindelse med de skader på bygninger, fortidsminder og genstande, som opstår som følge af luftforureningens indvirkning. Miljøministeriet, hvorunder både bygningsbevaringen, fortidsmindebeskyttelsen og forureningsbekæmpelse hører, lægger meget vægt på at der sættes ind overfor disse alvorlige og i høj grad samfundsskabte skadevirkninger.

Situationen i Danmark for så vidt angår luftforureningens indvirkning på kulturværdier er beskrevet i vedlagte bilag,¹ som udarbejdedes til brug for et af Rigsantikvarembetet og Statens Historiske Museer, i Stockholm arrangeret Nordisk Symposium om "Luftforureningen og deres innverkan på kulturminner och kulturforemål". Symposiet arrangeredes som en opfølgning af den i september 1986 af Nordisk Råd afholdte internationale konference om luftforurening.

Det blev i beskrivelsen af situationen i Danmark indledningsvis nævnt, at der i Danmark som i andre nordiske og europæiske lande konstateres betragtelige skader på bygninger, fortidsminder og genstande forårsaget af luftforureningen. Man fandt umiddelbart at det var hensigtsmæssigt at overveje et øget nordisk samarbejde, fordi problemerne og omkostningerne er store samtidig med at kulturværdiernes forringelse sker med stigende hast. Dernæst pegede man fra dansk side på en række emner til videre undersøgelse, idet der ingen tvivl er om, at man indenfor dette område ikke har tilstrækkelig viden om nedbrydningsprocessen og bl. a. konserveringsmulighederne.

Man fandt i øvrigt at det var vigtigt, at der i stigende omfang tilrettelægges en strategi indenfor dette område udfra en helhedsopfattelse.

Der var på symposiet samlet ca. 30 kulturmindebevarere og forskere fra Sverige, Norge, Finland og Danmark for at diskutere mulighederne og forudsætningerne for samarbejde på dette område i Norden.

I symposiets communiqué meddeltes afslutningsvis: "Symposiet diskuterede såvel det nordiske samarbejdes organisation som konkrete forskningsprojekter indenfor stenkonservering, metalkonservering og beskyttelse og bevaring af museumsgenstande. Man enedes om at gode forudsætninger forelå for at nå betydelige fordele gennem en arbejdsfordeling og et effektivt informationsudbytte indenfor Norden. Hensigten er at fortsætte og successivt formalisere det indledte samarbejde samt søge støtte hertil hos de respektive regeringer og nordiske organer.

¹ *Här ej tryckt.*

Konkret overvejes i den forbindelse nedsættelse af en nordisk referencegruppe til nærmere drøftelse af formerne for øget samarbejde. En sådan referencegruppe forudsattes nedsat på basis af nationale bredt sammensatte referencegrupper.

For så vidt angår spørgsmålet om behovet for og mulighederne for en fælles nordisk indsats ved restaurering og istandsættelse af historiske bygninger og monumenter, vil det faktum at landene på mange måder har en ensartet kultur kunne danne basis for udveksling af erfaringer, som ville kunne være til nytte i hvert land.

Indenfor bevaringen af den kulturelle arv er der generelt et samarbejde etableret mellem de nordiske lande, hvis bevaringsmyndigheder og deres repræsentanter træffes ved jævnlige fælles møder, hvorunder der udveksles informationer og erfaringer til fælles nytte. Endvidere drøftes og samordnes holdninger i Europarådet og ICOMOS (International Council On Monuments and Sites) f. eks. de nordiske landes funktion som sekretariat for ICOMOS' internationale komité om arkæologi.

Det er således traditionen, at de nordiske lande så vidt det er muligt indtager en fælles holdning til spørgsmål vedrørende den kulturelle arv indenfor internationale organisationer.

Særligt indenfor Europarådet har en fælles holdning til opretholdelse af Europas arkitektoniske arv og ikke alene blandt de nordiske lande resultatet i udarbejdelsen af Granada konventionen, som Danmark på linie med andre nordiske lande har tiltrådt.

Ratifikationen af konventionen vil ikke kræve lovændringer, men bestemmelserne og konventionens synspunkter inddrages i kommende initiativer på bevaringsområdet. Dette gælder blandt andet om hvorvidt der skal indføres et særligt beskyttelsesområde omkring monumenterne, om alderskriteriet i forbindelse med fredning er rigtig, og om etablering af særlige beskyttelsesområder eksempelvis med væsentlige arkæologiske eller kulturhistoriske værdier er hensigtsmæssig.

Konventionen omhandler specielt problemet med skader, forårsaget af forurening og opfordrer til at landene støtter udførelsen af videnskabelig forskning med hensyn til undersøgelse af skaderne og hvorledes de kan begrænses.

Endvidere påpeger konventionen, som allerede Amsterdamerklæringen fra 1975 udsendt som afslutning på Bygningsfredningsåret gjorde det, nødvendigheden af at bevaring integreres i planlægningen eller udgør et vigtigt og accepteret led i udformningen af vore menneskeskabte omgivelser.

Det nystartede Eurocare, som er knyttet til EUREKA, kan muligvis udgøre det internationale forum, som koordinerer udviklingen af nye højteknologiske produkter til brug for restaureringsarbejdet. Endvidere er det tanken at tilrettelægge tekniske videnskabelige undersøgelser i forbindelse hermed samt tilvejebringe en database. Det er dertil hensigten at etablere

tekniske normer og retningslinier for undersøgelse og behandling af monumenter og genstande. Opmærksomheden rettes i den forbindelse selvsagt meget på luftforureningens skadevirkninger. Der er i den foreløbige organisation allerede en kontakt på nordisk plan.

Indenfor UNESCO er der løbende foregået et fælles nordisk koordinering og indsats med hensyn til arbejdet omkring bevaringen af kulturarven. I det omfang UNESCO's Cultural Decade skal beskæftige sig med den materielle kulturarv, vil der og så være behov for en koordinering og eventuelt fordeling af de nordiske initiativer. I den forbindelse må det formentlig påregnes at luftforureningens indvirkning på den kulturelle arv vil blive inddraget.

Afslutningsvis skal Miljøministeriet udtale, at det er af betydning for den nationale indsats for bevaringen af den kulturelle arv, at der finder et nordisk samarbejde sted, og at man gerne ser at der gøres en fælles indsats indenfor rammerne af Nordisk Råd, i særdeleshed indenfor områderne uddannelse af håndværkere og konservatorer mv., udveksling af informationer og erfaringsgrundlag samt luftforureningens indvirkning på den kulturelle arv.

Dette vil på den ene side kræve øgede ressourcer, men vil på den anden side kunne medføre en overordnet ressourcemæssig besparelse ved en fordeling af opgaverne mellem de enkelte lande.

København, den 26. juni 1987

Jan Rasmussen

Rigsarkivet:

Samnordisk indsats

For at modvirke fremtidig nedbrudning af vor nordiske kulturarv bør Nordisk Råd arbejde på flere områder, fx. trafikplanering, energi- og industriplanering for at undgå yderligere nedslidning af miljøet i Norden; men for at opnå det optimale resultat er det nødvendigt at arbejde på flere niveauer: nationalt, internationalt og nordisk. Restaurering af historiske bygninger og monumenter er i denne forbindelse et aktuelt emne. Naturligvis kunne man i samme omgang nævne andre områder, der lider under samme skæbne.

Samnordisk restaureringsindsats

Gennemførelsen af et nordisk samarbejde vil opfylde flere formål, som vil få indflydelse på den fremtidige indsats for det restaureringsfaglige område, idet der findes flere ensartede problemer, men en stor forskel på kundskaber, i de nordiske lande. Forskellige områder, hvor disse kundskaber findes, kunne danne basis for et nordisk samarbejde, fx. følgende:

1. At opsamle og viderebringe de erfaringer, der allerede nu findes inden for restaurerings- og byfornyelsesområdet, i form af publikationer, foredrag etc.
2. At få gennemført en registrering af ældre bygninger og monumenter i Norden. En katalogisering af materialet med stilarter, byggestil, lokale håndværkstraditioner og arbejdsmetoder.
3. At bevare og stimulere de traditionelle bygningshåndværksfag.
4. At tage gamle discipliner op til kritisk vurdering, videreudvikle og tilpasse dem nutidig brug.
5. At give de nuværende håndværkere en teoretisk og praktisk efteruddannelse inden for restaurerings- og byfornyelsesområdet.

Forsknings samarbejde

Forskning inden for restaureringsområdet er desværre ringe udviklet i Norden. De erfaringer, man bygger på, er importeret fra det sydlige udland og koncentreret om de specielle problemer, der råder der. Det er uhyre vigtigt, at vi selv her i Norden driver en egen forskningsudvikling.

Materialer, miljø og klima er nogenlunde ens her i Norden, hvorfor man med stor fordel kunne drive en samnordisk forskning og henlægge forskningen til de institutioner i Norden, hvor der i øjeblikket findes den største ekspertise på de enkelte områder.

Det ville også være en god idé at oprette nogle ekspertgrupper i Nordisk Ministerråds regi, der kunne prøve at løse specifikke problemer. Man har jo allerede en nordisk arbejdsgruppe for bevaring af kirker, ganske vist finansieret af enkeltinstitutioner i Danmark, Norge og Sverige; men det ville være bedre, hvis disse grupper oprettedes i Nordisk Ministerråds regi og finansieredes af ministerrådet.

Bevaring af håndværket

En stimulering af håndværksfagene er en simpel nødvendighed. Visse håndværk er allerede faktisk døde, og andre henslæber en kummerlig tilværelse. Dog findes endnu ekspertise på de her i Norden næsten uddøde håndværk i det sydlige udland, og enkelte eksperter er tilbage i Norden, men alle aktive er over deres bedste alder. Det vil derfor for visse håndværksfag være rimeligt at opbygge en samnordisk uddannelse omkring eksisterende museer, centre og skoler, der beskæftiger sig med disse håndværksfag.

Videreuddannelse af konservatorer bør også indgå i denne sammenhæng. Konservatorerne i Norden har været meget interesserede i de videreuddannelseskurser, der har fundet sted i Nordisk Ministerråds regi, og ikke mindst i de kompendier, der indtil nu er blevet publiceret i forbindelse med kurserne. Også i europæisk regi, bl.a. inden for rammerne af ICCROM, er der gennemført kurser, hvor nordiske konservatorer har deltaget, såvel på elev- som på lærersiden. Det er meget værdifuldt for vort arbejde i Norden også at opbygge disse aktiviteter.

Nordisk indsats på internationalt plan

De nordiske lande bør øge deres indsats gennem Nordisk Råd ved at påvirke de internationale samarbejdsorganisationer for bl. a. at begrænse den globale luftforurening og nedslidning af miljøet. Vi skal påtage os opgaver og stille konkrete forslag, der viser vejen til bedre forudsætninger for at bevare den samlede kulturarv. Herigennem vil Norden kunne påvirke det internationale samarbejde i positiv retning.

Denne indstilling er affattet på grundlag af de enkelte medlemmers indlæg i Styregruppen for nordisk videreuddannelse af konservatorer.

København, den 17. marts 1987

På styregruppens vegne

Arne Møller Pedersen

Ordførende

Håndværksrådet:

Håndværksrådet i Danmark skal herved udtale sin støtte og glæde over, at der nu er taget et fælles nordisk initiativ om bevaring af den nordiske kulturarv i form af bevaringsværdige bygninger, monumenter, miljøer m. v.

Håndværksrådet håber, at såvel det nordiske initiativ som de europæiske bestræbelser på at finde renoveringsformer, hvorved man kan undgå forvitring af byggematerialer m. v. må give positive resultater. Projekter og forskning, som derfor måtte støtte dette arbejde vil Håndværksrådet derfor hilse velkommen.

Såfremt Nordisk Råd ikke allerede har kontakt med Håndværkets Restaureringscenter i Raadvad ved København, hvor netop spørgsmål af ovennævnte karakter har stor bevågenhed, beder vi Nordisk Råd tage kontakt til centerets leder, arkitekt Kurt Rosenkranz.

København, den 21. juni 1987

Anne Møller-Andersen

Kommunernes Landsforening har i skrivelse den 29 maj 1987 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Miljøkontrollen, Københavns kommune:

Miljøkontrollen skal i den anledning udtale, at det er veldokumenteret, at luftforureningen accelererer materialers nedbrydning. Det er den almin-

delige opfattelse at de overvejende materialeskader som følge af luftforureningen skyldes udsendelsen af svovldioxid. Kvælstofilter, ozon og partikler (sod) har dog også betydning.

Den største del af luftforureningen i København skyldes indenlandske kilder, men udenlandske kilder spiller også en væsentlig rolle. For svovldioxid udgør det indenlandske bidrag til luftens indhold ca. 2/3 og det udenlandske ca. 1/3. Svovldioxid stammer primært fra kraftværker og andre fyringsanlæg.

I det centrale København faldt luftens indhold af svovldioxid fra 1970 til slutningen af 70'erne fra ca. 85 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (årsmiddel) til ca. 35 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Herefter har koncentrationen holdt sig nogenlunde konstant. Det relativt kraftige fald i 70'erne skyldes formentlig først og fremmest stigende tilslutning til fjernvarme, overgang fra olie til kul på kraftværkerne, anvendelse af højere skorstene og faldende indhold af svovl i fyringsolien.

Kvælstofilter udsendes fra fyringsanlæg og fra biler. I gadeniveau i stærkt trafikerede områder stammer hovedparten af luftens indhold fra bilerne. Fra 1982 har der i det centrale København løbende været foretaget registreringer af luftens indhold af kvælstofilter. Disse viser, at koncentrationen har været nogenlunde konstant.

I 1973/74 blev der foretaget stikprøvemålinger i en række gader i København. Sammenholdes disse med målinger fra de senere år tyder det på, at der er sket en stigning i gadeluftens indhold af kvælstofilter fra begyndelsen af 70'erne og til i dag.

Ozon dannes i luften ved komplicerede kemiske reaktioner under tilstedeværelse af kvælstofilter og kulbrinter. Stikprøvemålinger har vist, at koncentrationen i København er lavere end mere landlige områder i hovedstadsområdet (RISØ).

Medens de ovenfor nævnte gasser direkte kan angribe (reagere med) materialerne har partikler kun indirekte virkning, ved at være bærere for anden forurening, ved at kunne holde på fugtighed og ved at kræve hyppigere rengøring, som giver forøget materialeslid. Især bygninger langs stærkt trafikerede gader tilsvines af sod fra bilerne. Målinger i København tyder på, at der fra begyndelsen af 70'erne og til i dag er sket en stigning i gadeluftens sodindhold, formentlig på grund af den øgede dieseldrift.

En nedgang i storbyluftens indhold af materialenedbrydende stoffer opnås primært ved at nedsætte bidragene fra egne emissioner, men også ved at arbejde for nedsættelse af bidragene fra udenlandske kilder. I landdistrikter bidrager de udenlandske kilder (især fra Vestsjyskland, Østtyskland og England) mest til luftens indhold af materialenedbrydende stoffer.

I Danmark er der besluttet foranstaltninger, som nedbringer udsendelsen af svovldioxid med 50% i 1995 i forhold til 1980-niveauet, og der presses fra Dansk side på i EF og andre internationale organisationer for at få de øvrige europæiske lande til at vedtage tilsvarende foranstaltninger.

Med hensyn til forureningsudsendelsen fra biler presser Danmark på for at få EF til at beslutte, at alle nye personbiler skal opfylde de amerikanske normer. Dette vil medføre, at udslippet af kvælstofilter og iøvrigt også kulbrinter fra benzindrevne biler vil blive reduceret med ca. 80%. I EF er øvrige lande blevet enige om et forslag indeholdende mildere normer. Danmark blokerer dette forslag, fordi man ønsker mulighed for i Danmark at indføre USA-normerne. Nogen afklaring er endnu ikke opnået. Med hensyn til kvælstofiteudsendelsen fra kraftværker er der i Danmark nedsat en arbejdsgruppe med henblik på at undersøge metoder til nedbringelse af udsendelsen.

Med henblik på udsendelsen af sod fra dieselmotorer har Miljøkontrollen i en nyligt udsendt rapport peget på dette problem, dog primært af hensyn til sundheden. Endvidere har Miljøkontrollen i samarbejde med politiet gennemført en kampagne for at få nedsat sodmængden i gadeluften i København. Såvidt Miljøkontrollen er orienteret, er der ikke fra statslig side taget initiativer for at nedbringe sodudsendelsen fra bilerne.

Efter Miljøkontrollens opfattelse er det vigtigt, at Danmark i samarbejde med de øvrige nordiske lande fortsætter bestræbelserne for at nedsætte udsendelsen af forsurende stoffer og i internationale organisationer presser på for at få de øvrige europæiske lande til at indføre samme reduktioner.

Endvidere mener Miljøkontrollen, at man i de enkelte lande bør indføre begrænsninger af sodudsendelsen fra dieselmotorer, primært af hensyn til sundheden, men også for at undgå tilsvining af bygninger og monumenter.

København, den 26. februar 1987

Ib Larsen

Københavns Bymuseum:

Københavns Bymuseum har generelt sympati for forslaget om et øget nordisk samarbejde med hensyn til bevaring af kulturhistorisk interessante miljøer og mindesmærker.

En væsentlig forudsætning vil dog være, at man nationalt/kommunalt søger at præcisere, hvad der er bevaringsværdigt, og hvor stort konserveringsbehovet er, gennem et grundligt registreringsarbejde, som vil fordre øgede ressourcer. Med hensyn til det bevaringsværdige i Københavns kommune har Københavns Bymuseum i sin "Perspektivplan 1983-1994" foreslået udarbejdelsen af en kulturhistorisk oversigt over byen, som naturligvis grundet sit omfang må begrænses til en overordnet helhedsbeskrivelse. Denne tænkes at gå ud fra den naturlige kvartersopdeling og beskrive de enkelte områders beliggenhed i det samlede bylegeme, deres tilblivelse og udvikling, bebyggelse, udseende og karakter samt væsentligste miljøelementer.

Gennem øget samarbejde i nordisk regie kunne man lokalt hente erfaring og viden fra andres indsats på området.

København, den 11. marts 1987

Torben Ejlersen
Museumschef

Fuldmægtig Jytte Thrane, Økonomidirektoratets Sekretariat, Frederiksberg Kommune, har telefonisk den 8. maj 1987 meddelt følgende som remissvar:

Man skal som sekretariat for kommunalbestyrelsen bemærke, at medlemsforslaget har været forelagt kommunens direktorat for skole- og biblioteksvæsen og tekniske direktorat, men at sagen ikke har været forelagt fagudvalg og kommunalbestyrelse til en politisk stillingtagen.

Med det nævnte forbehold skal man fra forvaltningens side anføre, at man ikke har egentlige bemærkninger til det foreliggende medlemsforslag ud over, at man skal henstille, at det tages op til overvejelse, hvorvidt det vil være hensigtsmæssigt, at der ved udarbejdelse af byplaner og kommuneplaner foretages en registrering af det pågældende område ud fra en kulturpolitisk vurdering.

Dansk Kultursamfund har i skrivelse den 4 maj 1987 forklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Dansk Kulturhistorisk Museumsforening:

Ud over de etablerede områder indenfor dette felt såsom fredning af jordfaste fortidsminder, bygningsbevaring og bygningsfredning, fredning af historiske skibsvrag, sikring af danefæ og sikring af særlige kulturverdier kan vi pege på flere nye arbejdsområder, som er under etablering.

Vi tænker her på de i Statens Museumsnævns forslag til revision af museumsloven indeholdte retningslinier for dokumentation af nyere tids miljøer (lovfæstede etnologiske opgaver).

Vi kan også nævne det landsdækkende arbejde med registrering af bevaringsværdige gravminder på folkekirkens kirkegårde, som er ved at blive sat i værk.

Endvidere bestræbelserne for at opbygge et hjælpemiddel til bevaring af gamle træskibe som er direkte involveret i dette arbejde.

Vi er meget positive overfor det foreliggende forslag fra Nordisk Råds danske delegation og deltager gerne i det fremtidige arbejde på de måder, som viser sig hensigtsmæssige.

Fur, den 11. juni 1987

Palle Birk Hansen

Formand

Finland

Undervisningsministeriet hänvisar i skrivelse den 24 mars 1987 till yttrandet av den 10 mars 1987 respektive 20 februari 1987 från ministeriets högskole- och vetenskapsavdelning samt Finlands Unesco-kommission (se nedan).

Undervisningsministeriet, högskole- och vetenskapsavdelningen¹:

Högskole- och vetenskapsavdelningen anser att medlemsförslaget är aktuellt och bör understödvas. Bevarandet av kulturmiljön och annat kulturarv i anslutning till den har tillgodosetts tämligen väl i lagstiftningen. Däremot har kulturarvet ofta förbigåtts i beslutsprocessen, i synnerhet då det har stått i konflikt med andra intressen, t. ex. trafikreglering. På grund av detta måste frågan om bevarandet granskas utgående från kultur- och samhällspolitiken som helhet. Med gemensamma krafter och i samförstånd borde man först besluta hur högt åtgärderna för att bevara kulturarvet skall värderas i förhållande till andra mål i samhället. En dylik diskussion kan påskynda åtgärderna för att bevara miljön.

Utöver det ovanstående måste man vidta brådskande åtgärder för att kunna bekämpa de skador som den snabba luftföroreningen har gett upphov till. För att garantera bevarandet av kulturarvet har man redan globalt börjat vidta åtgärder. I detta arbete är också de regionala samarbetsprojekten viktiga, eftersom man i dem kan beakta lokala förhållanden och särdrag. Därför bör samarbetet mellan de nordiska länderna, enligt avdelningens åsikt, understödvas också på detta område.

Högskole- och vetenskapsavdelningen anser att det är viktigt att få igång ett forsknings-samarbete. Vilka former av samarbete som skall effektiveras borde de nordiska länderna sinsemellan snabbt komma överens om. Oberoende av om den lösning man stannar för utgörs av forskningsanstalter eller någon annan samarbetsform är det klart att utbildningen, forskningen och dokumenteringen också förutsätter ett avsevärt tillägg i finansieringen.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Vid planeringen av samarbetet i Norden är det också viktigt att i de lösningar man kommer till beakta områdets tvärvetenskapliga karaktär, de internationella kontakterna och utbytet av information.

Helsingfors den 10 mars 1987

Markku Linna

Avdelningschef,
överdirektör

Pirkko Metsäranta

Yngre regeringssekreterare

Miljöministeriet:

Nordiska rådets medlemsförslag är synnerligen aktuellt. Vår samhällsutveckling baserar sig närmast på tekniska framsteg, som inte beaktar utan ändrar på naturförhållandena. I synnerhet visar sig detta som förändringar i luftens kvalitet, vilket bl. a. i Finland kan påvisas som försurning också inom vidsträckta obobodda områden, för att inte tala om större tätorter. Den förstörelse som de försurande luftföroreningarna och de sura regnen förorsakar kulturmiljön av stenmaterial är slutgiltig. De försurande luftföroreningarnas verkningar kan man inte förhindra ens i museiförhållanden, utan en långsam förstörelse hotar t. o. m. omsorgsfullt förvarat arkiv- och biblioteksmaterial, konstverk och textilier. Genom konserverings- och restaureringsåtgärder kan man endast fördröja förstörelseprocessen om man inte kan undanröja själva orsaken till skadan. Ofta återkommande reparations- och restaureringsåtgärder förändrar efter hand bl. a. byggnadernas fasader och byggnaderna förlorar i äkthet.

För att utreda och dokumentera kulturarvets nuvarande situation behövs avsevärt större resurser än för närvarande (både utbildad personal och penningmedel).

Inom de nordiska länderna har man vidtagit åtgärder för att avvärja det hot, som luftföroreningarna förorsakar. I Finland fattade statsrådet 12.2.1987 ett beslut, enligt vilket man strävar efter att minska svavelutsläppen med hälften till år 1993 jämfört med nivån 1980. Detta slags beslut är av stor betydelse, men ännu inte tillräckliga, då förändringen av luftens sammansättning i de nordiska länderna inte beror enbart på nordiska beslut. Det behövs åtgärder över de nationella och nordiska gränserna för att förbättra situationen. Överenskomna tidtabeller bör påskyndas och den tillåtna mängden utsläpp revideras, då det har visat sig, att kulturarvet förstörs allt snabbare. I de lönsamhetskalkyler, som utgör bas för näringslivets åtgärder, bör medtas alla kostnader som förorsakas av förbudandet av miljöföroreningar och reparerande av redan inträffade skador. Det är

synnerligen lämpligt att åtgärder och kampanjer för att förändra allmänhetens och företagens attityder inleds just på Nordiska rådets initiativ.

Motverkandet av de förändringar, som vår synnerligen teknikbaserade samhällsutveckling förorsakar i miljöförhållandena, fordrar internationellt och tvärvetenskapligt samarbete. På grund av de nordiska ländernas likartade naturförhållanden och kulturarv är inledandet av ett nordiskt samarbete naturligt. Man borde bereda sig på ett snabbt effektiverande av samarbetet. Som det första steget kan anses det samnordiska möte, som ordnas i Stockholm på Riksantikvarieämbetets initiativ 22–23.4.1987, där man preliminärt kartlägger situationen i varje nordiskt land.

Det är skäl att överväga grundandet av ett samnordiskt forskningsinstitut för att utreda förändringarna i naturförhållandena samt erforderliga konserveringsmetoder. Institutet borde stå i nära kontakt med olika forskningscentra på området, i synnerhet med ICCROM samt också med motsvarande forskningscentra i Nordamerika. Institutet borde också tillsammans med naturvårdsorganisationerna inleda utarbetandet av en kampanj för att förändra medborgarnas och företagens beteende- och attitydmönster.

Helsingfors den 21 april 1987

Sirkka Hautojärvi

Avdelningschef, överdirektör

Kaija Santaholma

Byråarkitekt

Byggnadsstyrelsen¹:

Byggnadsstyrelsen anser att förslaget i fråga är högst viktigt och konstaterar att det är en fortsättning på de traditioner som redan på 1960-talet yttrades i den s. k. Venedig-deklarationen angående bevarandet av kulturell egendom och dess överföring till de kommande generationerna.

Vid restaurering och renovering av kulturhistoriskt värdefulla byggnader har byggnadsstyrelsen på allt sätt strävat till att i tätt samarbete med museiverket skapa sådan ombyggnadsideologi som beaktar de kulturhistoriska värdena. Med tillfredsställelse kan man även konstatera att en attitydförändring mot positiv riktning har skett på 80-talet.

Beträffande sin egen verksamhet anser byggnadsstyrelsen det speciellt

¹ Yttrandet översatt från finska.

viktigt att man i förslaget har också uttalat sig för återupplivning av de gamla hantverkaryrkena.

Helsingfors den 19 mars 1987

Jorma Yrjö-Koskinen

Avdelningschef.
byggnadsrådet

Marjatta Erwe

Överarkitekt

Statens humanistiska kommission:

Humanistiska kommissionen anser det väckta medlemsförslaget både aktuellt och viktigt. Dagens teknokultur har förändrat naturförhållandena även i Norden och speciellt luftens försurning förorsakar avsevärda skador på vårt kulturarv. Detta gäller både den omgivande naturen, kulturmiljön och det mångfasetterade kulturarv, som består av såväl arkivmaterial, bibliotekssamlingar, konstverk som byggnader. Rent generellt kan man konstatera, att Finland förskonats från större skador på många kulturhistoriskt värdefulla byggnader, emedan byggnadsmaterialet – granit – varit mera resistent gentemot försurning än t. ex. sandsten. Detta gäller dock endast en liten del av den nationella byggnadskulturen.

Den skada den förorenade luften förorsakar är oftast oåterkallelig. Med konserverings- och restaureringsåtgärder kan nedbrytningen fördröjas men sällan helt avhjälpas. Det fordras med andra ord raska åtgärder för att minska de utsläpp, som förorsakar luftens försurning. Ett speciellt problem utgör det starkt sura tidiga träbaserade papperet som har egenskaper som gör att det långsamt förstörs. Detta innebär att i stort sett alla böcker, tidningar, arkivmaterial etc. från 1880-talet till våra dagar är hotade ifall man inte snart kan börja tillämpa de masskonserveringsmetoder som för närvarande är under utveckling.

Då hittills gjorda utredningar klart visat, att varken nationella eller internationella rekommendationer och åtgärder motverkat luftens förorening, är det samhällets skyldighet att förse de antikvariska myndigheter och forskningsinstitut, vilka bär ansvar för det nationella kulturarvet, med tillräckliga forskningsresurser. Dessa resurser bör även garantera utbildning av vetenskapligt skolad personal.

Humanistiska kommissionen konstaterar, att det krävs ett både tvärvetenskapligt och internationellt samarbete för att övervaka och eliminera de skadliga miljöförändringar teknokulturen förorsakar. Emedan kulturarvet och miljöförhållandena är tämligen likartade i Norden, finns det allt skäl att fördjupa samarbetet på nordisk bas. Samarbetet bör koncentreras till utbyte av erfarenheter, kursverksamhet, forskning kring nya konserverings-

och restaureringsmetoder och utbildningsfrågor, ett aktivt samarbete med internationella institutioner såsom ICCROM, bör fördjupas.

Humanistiska kommissionen önskar fästa uppmärksamhet vid de avsevärda skador som förorsakas av "graffiti" applicerade på byggnadsminnesmärken, statyer m. m. Ehuru en modenyck, och som sådan av övergående natur, krävs här en attitydförändring inte endast på nationell utan också på nordisk nivå.

Helsingfors den 25 juni 1987

Irmeli Niemi
Ordförande

Marja Laaksonen
Sekreterare

Byggnadsstyrelsen¹:

Byggnadsstyrelsen anser att förslaget i fråga är högst viktigt och konstaterar att det är en fortsättning på de traditioner som redan på 1960-talet yttrades i den s. k. Venedig-deklarationen angående bevarandet av kulturell egendom och dess överföring till de kommande generationerna.

Vid restaurering och renovering av kulturhistoriskt värdefulla byggnader har byggnadsstyrelsen på allt sätt strävat till att i tätt samarbete med museiverket skapa sådan ombyggnadsideologi som beaktar de kulturhistoriska värdena. Med tillfredsställelse kan man även konstatera att en attitydförändring mot positiv riktning har skett på 80-talet.

Beträffande sin egen verksamhet anser byggnadsstyrelsen det speciellt viktigt att man i förslaget har också uttalat sig för återupplivning av de gamla hantverkaryrkena.

Helsingfors den 19 mars 1987

Jorma Yrjö-Koskinen
Avdelningschef,
byggnadsrådet

Marjatta Erwe
Överarkitekt

Riksarkivet:

Den successiva försvagningsprocess som det oersätliga materialet i arkiven genomgår med hotande förstörelse som följd har väckt stor oro

¹ Yttrandet översatt från finska.

överallt i världen. Särskilt utsatta är de handlingar som tillkommit under 1800-talets senare hälft och 1900-talet. Detta beror på att man i de nordiska länderna från mediet av 1800-talet allt oftare började använda trämassa som råvara vid papperstillverkning i stället för lump. Papperet som framställdes med de nya metoderna var surare än det gamla handgjorda.

Man känner rätt väl till de faktorer som förstör arkivmaterialet. Med tanke på bevarandet av detta material står de förebyggande åtgärderna i främsta ledet då man försöker minimera de skadliga faktorernas följder. Vid uppgörandet av handlingar som skall bevaras under all framtid bör man använda material som är arkivbeständiga. Handlingarna bör därefter förvaras i sådana utrymmen där skyddet mot förstörelse är så stort som möjligt. Originalhandlingar bör också skyddas mot det slitage som flitigt nyttjande för med sig. Vanligen mikrofilmade man de handlingar som nyttjas flitigt och ger läsarna filmer i stället för originalhandlingar.

I Finland har man strävat till att försäkra sig om att man vid uppgörande av värdefulla handlingar använder sig av arkivbeständiga metoder. Riksarkivet har med stöd av arkivlagen (184/81) och arkivförordningen (1012/82) utfärdat direktiv om användandet av arkivbeständiga papper och skrivmateriel vid uppgörande av handlingar. Riksarkivet publicerar årligen i Officiella tidningen en förteckning över materiel och metoder som konstaterats vara arkivbeständiga.

Riksarkivet har tillsammans med Byggnadsstyrelsen utarbetat och stadfäst bindande direktiv om arkivutrymmen för myndigheterna där man fastställt de krav som bör ställas på arkivutrymmenas konstruktion, ventilation och tekniska apparatur. Målsättningen är här ett så heltäckande skydd som möjligt för handlingarna mot skadliga faktorer i omgivningen. I praktiken har det visat sig vara svårast att skydda handlingarna mot de luftföroreningar som leder till förändringar i arkivmaterialet, vilket man också är medveten om. På grund av de höga kostnader som filtreringen av dessa luftföroreningar skulle medföra har man inte fått någon filterapparat till ett enda arkiv.

Trots de förebyggande åtgärderna är man också tvungen att konservera skadade handlingar. I samband med konserveringen neutraliserar man också handlingarna om deras pH-värden anger en för hög surhetsgrad. På grund av de anspråkslösa resurser som kommit konserveringen till godo och de hantverksmässiga och tidskrävande konserveringsmetoderna är man tvungen att prioritera konserverandet av vissa handlingar. Därvid utgår man ifrån handlingarnas historiska värde och nyttjandefrekvens. Riksarkivets sex konservatorer konserverar och restaurerar årligen ca 5 hyllmeter handlingar. Enligt gjorda beräkningar är ca 4 hyllkilometer handlingar i behov av konservering. Man bör därför sträva till att utveckla sådana konserveringsmetoder som gör det möjligt att samtidigt behandla stora mängder handlingar.

Det är framför allt internationellt samarbete som behövs vid utvecklan-

det av metoderna. Riksarkivet har aktivt deltagit i arbetet inom den konserveringskommitté som tillsatts av Internationella Arkivrådet. Danmark, Finland och Sverige har fr. o. m. år 1984 med stöd från Nordinfo bedrivit gemensam forskning där syftet är att standardisera de nordiska kvalitetskraven på de underlag, skrivmateriel och metoder som används vid uppgörande av sådana handlingar som är avsedda att förvaras under all framtid. Samtidigt strävar man också till att standardisera testmetoderna för nämnda underlag, skrivmateriel och metoder. Riksarkivet anser att ett fortsatt och utvidgat nordiskt och internationellt samarbete med bevarandet av kulturminnesmärken som mål är av stor vikt och betydelse.

Riksarkivet omfattar de synpunkter som framlagts i medlemsförslaget i Nordiska rådet och anser det viktigt att förslagen förverkligas. I Finland har man redan länge sett det som en brist att man inte kunnat bedriva systematisk forskning med bevarandet av kulturhistoriskt värdefulla byggnader och föremål som mål. Riksarkivet vill särskilt betona att de inrättningar som ansvarar för kulturminnesmärkena saknar möjligheter att själv bedriva forsknings- och utvecklingsarbete på grund av bristande monetära- och laboratorieresurser samt den knappa tillgången på personal som fått forskarutbildning. Ett gemensamt forskningsinstitut för de olika konserveringsbranscherna skulle möjliggöra undersökandet av de faktorer som påverkar de olika materialens hållbarhet och utvecklandet av metoder som kunde hejda den förstörelse som hotar dessa material.

Helsingfors den 13 mars 1987

Juhani Saarenheimo

T. f. riksarkivarie

Pirkko Pirilä

Byråchef

Museiverket:

Det väckta medlemsförslaget är både aktuellt och viktigt. Den omgivande naturen, kulturmiljön och det mångfaldiga kulturarvet, bestående av såväl arkivmaterial, bibliotekssamlingar, konstverk, föremål som byggnader, riskerar att nedbrytas och förstöras i en allt snabbare takt. Den tekniska kulturen har förändrat naturförhållandena, särskilt luftens sammansättning, på ett skadligt sätt.

Den skada som den försurade luften åstadkommer även på stenkonstruktioner, är oåterkallelig. Med konserverings- och restaureringsåtgärder kan nedbrytningen fördröjas en tid. Allt oftare upprepade konserverings- och skyddsåtgärder med moderna och tekniska metoder, som kräver allt starkare ämnen, förändrar i sin tur kulturarvets materiella äkthet. De

samhällsorganisationer som har ansvaret för bevarandet av kulturarvet behöver ökade resurser, både vetenskapligt utbildad personal och disponibla medel, enbart för dokumentering av det nuvarande tillståndet på kulturarvet.

Resultaten av hittills gjorda utredningar visar tydligt att varken de nationella eller internationella åtgärderna att motverka föroreningen av luften, är tillräckliga. Tidtabellerna för dessa åtgärder är för långsamma och de tillåtna utsläppen för stora. Redan när lönsamhetskalkylerna inom näringslivet görs upp, borde sådana kostnadsfaktorer inberäknas som uppkommer till följd av förbud mot miljöförstörelse och för avhjälpning av redan uppkomna skador. För att detta ska bli genomförbart krävs åtgärder, vilka går ut över de nationella gränserna, och vilka avser att förändra attityderna hos allmänheten och i företagen. En dylik förändring av attityderna, samt inkräktande på de invanda principerna för den högt utvecklade industriella kulturen, är lämpliga att förverkligas genom aktiva insatser inom Nordiska rådet.

Det krävs ett både tvärvetenskapligt och internationellt samarbete för att övervaka och eliminera de skadliga miljöförändringarna förorsakade av teknokulturen. Kulturarven och miljöförhållandena är liknande de nordiska länderna, vilket ger goda skäl till att fördjupa samarbetet på nordisk nivå. Det är angeläget att Nordiska rådet förbereder sig snarast på ett fördjupat samarbete. Samarbetet kunde bäst förverkligas genom grundandet av ett nordiskt forskningsinstitut för forskning i förändringar i naturförhållanden och deras inverkan på kulturarvet, samt en forskning i nödvändiga konserveringsmetoder. Institutet skulle knyta kontakter å ena sidan med andra nordiska, för kulturegendomen ansvariga myndigheter och utbildningsinstitutioner och å andra sidan med motsvarande internationella institutioner, speciellt ICCROM.

Helsingfors den 5 mars 1987

C. J. Gardberg

Överdirektör,
statsarkeolog

Maija Kairamo

Ställföreträdande
byråchef

Finlands Unesco-kommission¹:

Kultursektionen anser att medlemsförslaget i hög grad är värt att stödja. Den förstörelse av kulturhistoriskt värdefulla miljöer, föremål och monu-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

ment som är en följd av luftföroreningen är ett stort problem, som kräver brådskande åtgärder. Alla till buds stående räddningsåtgärder måste utan dröjsmål vidtas.

Det krävs omedelbara åtgärder för att man skall kunna utveckla den forskningsverksamhet som gäller både orsakerna till förstörelsen och förhindrandet av denna. Till exempel den förvittring av kalk- och sandstensytor som är en följd av luftföroreningen kan inte förhindras med traditionella konserveringsmetoder. Forsknings- och utbildningssystemet för hela konserveringsbranschen bör utvecklas kraftigt och speciell uppmärksamhet bör fästas vid de metoder med vilka förstörelsen av miljöer och monument kan förhindras och hejdas (preventive conservation).

Dokumenteringen av de miljöer och monument som håller på att förstöras eller är hotade är en annan mycket viktig uppgift som man genast bör påbörja.

För en lösning av dessa problem förutsätts att orsakerna till att miljöer och monument hotas av förstörelse undersöks också med tanke på samhällsplaneringen och att lösningsmodellerna utvecklas på samhällspolitisk nivå.

För att kulturhistoriskt värdefulla miljöer, kulturföremål och -minnesmärken i Norden skall kunna bevaras krävs samarbete mellan länderna både i fråga om forskning, dokumentering och bevarande. Med tillräckliga resurser är det möjligt att bevara vårt gemensamma kulturarv.

Helsingfors den 20 februari 1987

Riitta Seppälä

Ordförande

Merja Heikkinen

Sekreterare

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen stöder idén på en samordning av nordiska insatser i syfte att bevara kulturhistoriskt värdefulla miljöer och kulturföremål. Åland är rikt representerat då det gäller medeltida minnesmärken, men saknar tillräckliga resurser att bevara dessa.

Landskapsstyrelsen föreslår att en speciell Nordisk Fond inrättas, varifrån det vore möjligt att anhålla om stöd för särskilt värdefulla objekt.

Mariehamn den 10 mars 1986

Gunnevi Nordman

Vicelantråd

Göran Lindholm

Kanslichef

Suomen kunnallisliitto (Finska kommunförbundet):¹

I Finland har man under de senaste trettio åren fäst relativt mycket uppmärksamhet vid bibehållandet av den nationella kulturtraditionen. Under denna tid har man stiftat flera lagar, på grundval av vilka staten, kommunerna och olika samfund har arbetat för uppnåendet av de uppställda målen. Vad beträffar speciallagstiftning i anslutning till ärendet må det nämnas byggnadslagen (370/58), lagen om fornminnen (295/63), kyrkolagen (635/64), lagen om kulturverksamheten i kommunerna (1045/80), byggnadsskyddslagen (60/85) och lagen om kommunernas miljövårdsförvaltning (64/86).

Enligt bestämmelserna i speciallagarna, förordningarna om deras verkställighet samt instruktioner antagna av kommunfullmäktige har flera betydelsefulla skyddsåtgärder vidtagits på lokal nivå. Uppdrag med anslutning till koordineringen kunde inte till alla delar handhas i tillräcklig utsträckning för förvaltningens eller den egentliga verksamhetens vidkommande.

Ifrågavarande skyddsavgifter genomförs huvudsakligen på nationell basis och på lokal nivå. Ifall det nordiska och mer omfattande internationella samarbetet kan därvid ge nya impulser och bidra till uppnåendet av målen, är förslaget gott och värt att understödjas.

Helsingfors den 13 mars 1987

Eero Koivukoski
Vice verkställande direktör

Väinö Ryyppö
Byråchef

Finlands svenska kommunförbund:

Förbundet understöder de förslag till åtgärder som ingår i medlemsförslaget.

Eftersom de faktorer som skadar kulturminnesmärkena även åstadkommer materiell förstörelse till gigantiska belopp i annat sammanhang, borde ansträngningarna för att bevara våra kulturhistoriskt värdefulla miljöer, kulturföremål och minnesmärken dock inte enbart riktats in på konservering och reparation av utsatta miljöer och föremål. Ansträngningarna borde därför samtidigt inriktas på att snabbt avlägsna orsakerna till skadegörelsen och överföra kostnadsansvaret på dem som förorsakar skadeverkingarna.

Eftersom t. ex. luftföroreningarna är ett internationellt problem som inte

¹ Yttrandet översatt från finska.

känner av nationella gränser, borde Nordiska rådet effektivt samordna de nordiska ländernas insatser i olika internationella organisationer i syfte att snabbt åstadkomma en minskning av den i medlemsförslaget avsedda skadegörelsen.

Helsingfors den 13 april 1987

Finlands svenska kommunförbund

K. J. Brunström
Direktör

Helge Hansson
Sektionschef

Island

Udenrigsministeriet¹:

— — — oplyses, at Island som det eneste nordiske land ikke har undertegnet overenskomsten om bevaring af kultur- og naturarv indenfor UNESCO.

Reykjavík, den 6. marts 1987

P.m.v.

E.o.

Stefán J. Stefánsson

Statens forskningsråd¹:

Island har hittill lite tatt del i internasjonal forskning i polarområdene, særlig ikke i den tradisjonelle betydning som ofte tillegges polarforskning, d. e. grunnforskning i selve polarområdenes vesen og natur. På den annen side har det i de senere år gjort seg gjeldende en voksende interesse for samspillet mellom polarområdene og de tempererte områder, og oppmerksomheten rettes nå bl. a. mot de arktiske utkantsområder og deres betydning for økonomi og næringsliv i disse områder. Her kan nevnes økt interesse for utnytting av ressurser på havbunnen, som olje og gass, og økt skaldyrfangst, som har utviklet seg bl. a. på grunn av bedre muligheter til lokalisering og til å følge med værforhold og tilfrysing i disse områdene etter at man fikk satellittene.

Dette har vært behandlet i Nordisk Råds forskjellige organer, bl. a. i Nordisk forskningspolitisk råd, der Island har tre representanter, og i et

¹ *Yttrandet översatt från isländska.*

vedtak under Nordisk Råds siste Reykjavik-sesjon, hvor tiltak for å styrke den økonomiske vekst i Norden ble behandlet. Der ble det bl. a. særlig pekt på betydningen av å undersøke nordlige områder og polarområder med henblikk på utnytting og økonomisk vekst. I Nordisk forskningspolitisk råd har de islandske representantene gått inn for samarbeid om forskning på Grønlandshavet, d. e. havområdet som avgrenses av Island, Grønland, Svalbard og Jan Mayen, i tilknytning til et internasjonalt forskningsprosjekt i regi av Arctic Ocean Sciences Board som det er meningen skal settes i gang i inneværende år. I statsbudsjettet for dette år forutsettes det en bevilgning på 2,7 mill. kr. til en samarbeidsoppgave for islandske og danske institusjoner innenfor dette internasjonale prosjekt.

Det er således åpenbart at vi islendinger er sterkt interessert i økt samarbeid om forskning på dette område. Dette samarbeid er det imidlertid fornuftig å ha i form av samarbeidsprosjekter, og ikke ved å organisere en nordisk institusjon for å ta seg av det. Et særlig samarbeidsutvalg kommer likevel i betraktning, og det ville være naturlig at Nordisk forskningspolitisk råd opprettet dette, om det ble funnet hensiktsmessig.

Hva angår samarbeid om forskning i Antarktis, stiller saken seg helt annerledes. Islendingene har ingen interesser å ivareta og ingen mulighet til å drive forskning i den del av verden. Ettersom hovedinnholdet i medlemsforslaget synes å dreie seg om opprettelse av et nordisk polarinstitutt for utforskning av Antarktis, foreslår Forskningsrådets forretningsutvalg at islendingene holder seg fullstendig utenfor et slikt samarbeid.

Reykjavík, 19. januar 1987

p.p. Statens forskningsråds forretningsutvalg

Vilhjálmur Lúðvíksson

Islands nasjonalmuseum¹:

Dette forslag har tydeligvis sin bakgrunn i den enorme ødelegging som nå truer og allerede herjer i natur og kulturminner de fleste steder i Europa og som skyldes det såkalte sure regn, som har økt i kolossal grad de siste årene og særlig skyldes på den ene side fabrikkforurensning og på den annen side eksos fra biler.

Her på Island har dette problem ikke gjort seg gjeldende i nevneverdig grad foreløpig; her hersker da også sørvestlige vinder fra Atlanterhavet. Men under langvarig sørøstlig vind ser vi likevel stundom prøver på denne forurensning, når himmelen antar en blåsvart farge. Det burde minne en om hvilken fare som truer Midt- og Nord-Europa, men det er nødvendig å gå i detaljer her, så velkjent som dette problemet er.

¹ *Yttrandet översatt från isländska.*

Selv om vi ikke lider under denne forurensning, må Island utvilsomt gi sin tilslutning til at man må søke alle midler for mest mulig å forhindre en slik forurensning i fremtiden og dermed redde kulturminner og miljøer fra ødelegging.

Det er vel kjent at bygninger av stein er blitt sterkt beskadiget vidt om i Europa i de siste årtiene på grunn av det sure regnet. Kalksteinen blir oppløst i svovelnedbøren og blir til støv, og marmoren, som engang ble ansett for et av de uforgjengeligste bygningsmaterialer og brukt i de vakreste kunstverker, blir hurtig tæret av svovelstoffene i luften og nedbøren. Det har vært sagt at marmorstatuer i Hellas og andre anlegg av marmor nå er blitt mer ødelagt i løpet av 20 år enn tidligere i løpet av totusen år.

Her må det begynne en vekkelse blant regjeringene og andre makthavere i landene for med alle midler å søke å minke eller fullstendig forhindre denne ødelegging i fremtiden.

Innledningsvis pekes det i forslaget også på at kulturminner blir hurtig ødelagt av andre grunner, veianlegg og forskjellige nye bygningsanlegg, likeså av forskjellig slags arbeider som titt og ofte anses for så nødvendige at kulturminner ubetinget blir ofret, og mange steder mangler det fremledes mye på forståelsen for slike kulturminner, deres eksistensberettigelse og betydning for nasjonene og menneskeheten. – Dette gjør seg også dessverre gjeldende her til lands i altfor stor utstrekning.

Så nevnes det at bevilgningene til istandsetting og bevaring av kulturminnene er altfor begrenset, og at mange kulturminner blir utsatt for ødelegging fordi det ikke blir bevilget penger til bevaring av dem. – Kulturen koster altså penger, men den innbringer til gjengjeld bare indirekte beinhardte penger.

Jeg slutter meg også fullt ut til disse punktene i forslaget, og ingen vet bedre enn jeg hvor smålig man overhodet behandler minnevernet her i landet, museer, kulturhistoriske bygninger og fornminner av enhver art. Det er på ingen måte tale om at Nasjonalmuseet, for å ta et eksempel, er noenlunde i stand til å vedlikeholde de gamle bygningene som det titt og ofte tales mye om som kulturarv og som museet har fått i oppdrag å ta seg av.

Her må det komme en fullstendig mentalitetsendring hos makthaverne og finansmyndighetene, og jeg har på følelsen at vi islendinger befinner oss et stort skritt tilbake i disse spørsmål i forhold til våre nabo- og folk.

Jeg vil derfor helhjertet gå inn for vedtakelse av det forslag det her er tale om. – Måtte Nordisk Råd oftere ta slike saker opp til debatt og behandling.

Reykjavík, 27. januar 1987

Pór Magnússon
Riksantikvar

Norge

Kultur- og vitenskapsdepartementet:

Kultur- og vitenskapsdepartementet bad ved brev dagsett 27. januar 1987 Statens museumsråd og Norske Kunst- og Kulturhistoriske Museer om å uttale seg om denne saka. Fråsegnene følgjer vedlagde (*se nedan*).

Oslo, 22. april 1987

Etter fullmakt
Stein Sægrov
 Konsulent

Dag Åga Blokkhus
 Konsulent

Norsk kulturråd:

Norsk kulturråd ser det som fortjenestefullt at man på det nordiske plan intensiverer arbeidet for vern og konservering av kulturhistoriske minnesmerker og går inn for felles forskning på området.

Oslo, 6. april 1987

Halvdan Skard

Marit Øvrebo

Statens museumsråd:

Statens museumsråd vil gi sin fulle støtte til et nordisk samarbeid for å bevare kulturhistoriske miljøer, bygninger og minnesmerker. Rådet ser kulturbevaring som en sentral og viktig oppgave av internasjonal betydning.

Museumsrådet tror att Norden har særlig gode forutsetninger for å gjøre en innsats på dette området, både fordi det i Norden fins stor ekspertise, men ikke minst fordi man i de nordiske land har større muligheter enn i andre industrialiserte regioner til å studere varierende virkninger av luftforurensningen. Her fins både tungt industrialiserte områder og områder med mer eller mindre uberørt natur, som gjør det til et enestående studieobjekt.

Museumsrådet vil derfor foreslå at det blir satt igang konkrete prosjekter som bør kunne realiseres forholdsvis raskt.

Informasjon og holdingsskapende tiltak må spille en viktig rolle. Museumsrådet vil foreslå at det som et første skritt produseres en plakatutstilling som kan vises over hele Norden og som produseres i fellesskap av representanter fra museene i de nordiske land.

Det vil være nødvendig å skaffe seg en omfattende oversikt over tilstandene idag.

Museumsrådet vil derfor foreslå at det gjennomføres en registrering av forholdene som gjør det mulig å prioritere oppgavene og redde de områder, bygninger og minnesmerker som er mest utsatt. For dette formål vil museumsrådet foreslå at det opprettes 2 nordiske stipend av 3–4 års varighet, ett på det naturhistoriske området og ett for kulturhistorie. Stipendiene bør knyttes til universitet/høgskole slik at arbeidet for stipendiataene kan føre frem til doktorgrader.

Det vil ha stor betydning at det arbeidet som utføres i Norden blir satt inn i en internasjonal sammenheng og museumsrådet tenker seg at både planene for og resultatene av de nordiske tiltakene inngår som ledd i samarbeidet i internasjonale organer som UNESCO og EUREKA.

Oslo, 13. mars 1987

Ingelise Udjus

Den norske nasjonalkommisjon for UNESCO:

Den norske nasjonalkommisjon for UNESCO har med glede notert seg at Nordisk Råd retter oppmerksomheten mot bevaring av kulturhistorisk verdifulle miljøer, samt kulturgjenstander og kulturminnesmerker i Norden.

Kommisjonen takker for støtten som gis til UNESCOs arbeid.

Oslo, 29. januar 1987

Axel Mykleby

Riksantikvaren:

Riksantikvaren ser det nordiske samarbeidet på kulturminnerådet som både faglig nødvendig og som en særdeles viktig del av vårt internasjonale engasjement.

Det har i en årrekke vært god kontakt mellom kulturminnemyndighetene i Norden, bl. a. gjennom en fast etablert kontaktmøtevirksomhet som alternerer mellom de ulike land. Likeledes inngår faglig kontakt på bilate-

ral basis som en naturlig del av det løpende arbeidet. Vi må likevel gi uttrykk for at øket engasjement i nordiske prosjekter m. v. neppe er mulig innenfor Riksantikvarens nåværende ressursramme. En styrking av mulighetene for å utvide slikt arbeid gjennom en innsats fra Nordisk ministerråd vil Riksantikvaren imidlertid hilse med glede.

For øvrig må det også påpekes at institusjonen deltar aktivt også i UNESCO-samarbeidet og at de nordiske land i denne sammenheng har stor nytte av felles opptreden i en rekke saker. På denne måten kan vi i stor grad påvirke utviklingen i det internasjonale kulturminnearbeid og kan peke på gode resultater av innsatsen her. Blant annet kan vi vise til UNESCO's trekurs som fra og med 1984 er etablert som fast utdanningstilbud ved Norges tekniske høyskole for fagfolk fra hele verden, jfr. vedlagte omtale.

Oslo, 2. mars 1987

For Riksantikvaren

Astrid Bonesmo

Sjefantikvar

Luce Hinsch

Norges allmennvitenskapelige forskningsråd:

På bakgrunn av de momenter som særlig er pekt på i medlemsforslaget fra Nordisk Råd, vil Rådet for humanistisk forskning (RHF), NAVF, i det følgende gi noen synspunkter på forskningsbehovet innenfor sentrale områder i kulturminnevernet i Norge. På en rekke felter er det uten tvil behov for ny kunnskap som grunnlag for mer effektive tiltak, og det er behov for bedre anvendelse av eksisterende kunnskap.

Den "skjulte" nedbryting som forårsakes av vanskelig kontrollerbare miljøfaktorer, er sannsynligvis et større problem enn en hittil har vært klar over, i Norden som i det øvrige Europa. RHF mener det er verdifullt at disse spørsmålene også blir tatt opp på nordisk basis. Spesielt viktig for Norden er kunnskap om bevaring av trebygninger og mur under frostpåvirkning. Restaureringsteknikker, konserveringsmetoder, skadebedømmelse og prospektiv forskning for å kartlegge kort- og langsiktige konsekvenser er her sentrale problemområder.

De fysiske/tekniske problemer som knytter seg til vern av monumenter, gjenstander og bygningsmiljøer må imidlertid etter rådets mening også sees i sammenheng med andre faktorer som utgjør en alvorlig trussel mot mange av våre kulturminner. Utbyggingspress og intensivt arealbruk er en følge av den økonomiske og tekniske utvikling i vår tid, en utvikling som synes å føre til at tradisjonsstyrken i samfunnet svekkes. Dette virker inn på bevisstheten om historiske verdier, både i samfunnsplanleggingen og i lokalmiljøet.

Et forhold som også spiller inn er at det i vår tid skjer en betydelig utviding av kulturminnebegrepet, fra det klassiske monumentvern til en stadig sterkere vektlegging av miljø, kulturlandskap og kulturhistorisk kontekst. Derfor vil også verneteori og utvalgsriterier være viktige faktorer i en forbedret vernestrategi.

Det skjer i vår tid et alarmerende forfall av historiske og miljømessige verdier i lokalsamfunnet, på tross av den sterke fokusering på vern av kulturminner de siste ti-år. Dels skyldes dette manglende ressurser, dels manglende kunnskap og oversikt. Når det gjelder faste og løse kulturminner, for å bruke den norske kulturminnelovens betegnelser, er det klart at det store flertallet av kulturhistorisk verdifulle bygningsmiljøer og andre kulturminner fra nyere tid ligger utenfor lovens beskyttelse. Dette stiller desto større krav til den allmenne motivering for vern i samfunnet, og det øker behovet for kunnskap gjennom en systematisk forskningsinnsats.

I dag er det en kritisk kunnskapsmangel både når det gjelder bygnings- og bebyggelseshistorie, miljømessige sammenhenger og verdiholdninger. Denne kunnskapsmangelen er en hindring for gjennomføring av effektive vernetiltak. Det gjør det også vanskelig å utvikle gode modeller for planlegging og lokalforvaltning som tar hensyn til kulturminnene som ressurs i dagens samfunn. Paradoksalt nok kan en si at det er velstandsutviklingen i vår tid som skaper problemer for vern av historiske verdier.

RHF mener at vi trenger bedre kunnskaper om fysisk forfall og nedbryting forårsaket av regionalt betingete miljøfaktorer, vi trenger kunnskaper om slitasjeproblemet ved økende turisme og vi trenger bedre innsikt i kulturminnenes rolle i samfunnsplanleggingen; kunnskap om "konfliktkartlegging" og om "gjennomføringsterskler" i de politiske og administrative systemene. Ikke minst trenger vi kunnskap om vilkår for vern i lokalsamfunnet, om verdiholdninger og om motivasjon gjennom folkeopplysningstiltak.

Det må også legges vekt på kunnskaper som setter bygninger og andre faste kulturminner inn i et bredere perspektiv. Løse kulturminner, inventar, interiører, utstyr og redskaper som knytter seg til gamle håndverksteknikker, utdyper det historiske bildet og øker forståelsen av den kulturhistoriske sammenheng. Her vil muséene være viktige samarbeidspartnere for de antikvariske fagmyndigheter og de etablerte forskningsmiljøene.

Det er naturlig å se disse innsatsområdene i sammenheng med RHF/NAVFs programmer for tradisjons- og kulturformidlende forskning og forskning om kulturminnevern. Det er også under planlegging nye universitetsfag i konserveringskunnskap, kulturformidling og bygningsvern, fag som sammen med slike forskningsprogrammer kan få stor betydning for oppbygging av relevant fagkompetanse.

Som grunnlag for en intensivert forskningsinnsats i kulturminnesektoren vil uten tvil det norske kulturminneregisteret, SEFRAK, stå sentralt.

Denne registreringen, som nå gjennomføres i alle landets kommuner, vil omfatte alle bygninger eldre enn 1900, i visse områder også fram til mellomkrigstiden. Registeret skal skaffe fram et grunnlagsmateriale for samsfunnsplanlegging, vernetiltak, forskning og folkeopplysning. Evaluering av kulturminner i kommunal planlegging vil være et viktig anvendelsesområde for kulturminneregisteret. Den forskningsmessige bearbeiding av materialet vil langt på veg være en forutsetning for denne målsettingen.

Med det store antall bevarte trebygninger fra middelalder og nyere tid hviler det et spesielt ansvar på Norge for å prioritere innsatsen på dette området innenfor bygningsvernet. Dette kommer til uttrykk i det samarbeidet som fra 1984 er etablert mellom ICOMOS og Riksantikvaren, om å legge et internasjonalt trekonserveringskurs til Norges Tekniske Høgskole i Trondheim.

Samiske kulturminner er også et felt som det fra norsk side er grunn til å vie særskilt oppmerksomhet. Dette vil naturlig være et tema av felles nordisk interesse.

Som en oppsummering kan det nevnes en del konkrete forskningsområder som inngår i det foreslåtte programmet for forskning om kulturminnevern. I tillegg til bygningshistorie gjelder dette særlig områder som nødvendiggjør større grad av tverrfaglig eller flerfaglig forskning:

- Bygningsvernteologi/konservering/sikring
- Tekniske kulturminner/industriarkitektur
- Byggeskikkstudier/arkitektonisk tilpassing
- Rehabilitering/gjenbruk/funksjonsendring
- By og tettstedutvikling/byplanlegging
- Kulturminner og arealplanlegging
- Kulturlandskapsanalyse og kulturgeografi
- Verneteori og vernestrategi
- Formidling og folkeopplysning

RHF mener det er av stor verdi at problemene og oppgavene som knytter seg til forvaltningen av våre kulturminner og vår felles kulturarv blir tatt opp i Nordisk Råd. Innenfor en rekke av de områder som er nevnt bør det ligge tilrette for både regionale og fellesnordiske prosjekter med beslektede problemstillinger, og initiativet fra Nordisk Råd bør også kunne føre til en nødvendig opp-prioritering av tiltak på det nasjonale plan.

Oslo, 4. mars 1987

Rådet for humanistisk forskning

Elisabeth Johnsen

Avdelingsleder

Norske kunst- og kulturhistoriske museer (NKKM):

NKKM støtter initiativet til en forsterket felles nordisk innsats for å forebygge de negative virkninger luftforurensing har på miljøer, hus, gjenstander, m. m. av kulturhistorisk verdi, i tillegg til naturmiljøet.

Da problemet er av internasjonal karakter er det viktig med samordnet innsats. Men i tillegg til å støtte det internasjonale arbeidet, er det viktig å bygge opp et felles nordisk fagmiljø der disse problemet fotløpende kan bli drøftet og praktiske tiltak utprøvd.

NKKM vil dessuten, som forsklagsstillerne understreker, at de kulturhistoriske interessene må med i safunnsplanleggingen, særlig arealplanleggingen, i langt større grad enn tilfellet er nå. Verdifulle kulturhistoriske miljøer er stadig truet av utbygging og ødelegging. Mye av dette skjer fordi kulturvernets interesser er for svakt representert og kommer inn i planleggingsarbeidet på for seint tidspunkt.

NKKM vil understreke at kulturvernets betydning må få større plass i opplæring og informasjon, særlig gjelder dette utdannelse av ulike typer samfunnsplanleggere på alle nivå.

Slik det er i dag blir kulturinteressene som oftest, på grunn av manglende orientering, oppfattet som hindringer for utviklingen.

Oslo, 6. februar 1987

For NKKM

Else Espeland

Førstekonsulent

Norske kommuners sentralforbund har i skrivelse den 3 mars 1987 forklarat sig stödja medlemsförslaget.

Sve r i g e

Riksarkivet:

Ökat samarbete

Ett ökat samarbete inom samhällsplaneringen behövs för att ta tillvara kulturhistoriska värden på skilda sätt och i skilda sammanhang. Möjligheterna till ett utökad nordiskt samarbete bör därför analyseras och utvecklas. Riksarkivet vill i detta sammanhang särskilt betona det skrivna ordets och bildens betydelse. Arkiven har här en dubbel roll då de dels bevarar handlingar av stor betydelse för det kulturella arvet, dels dokumenterar föremål och byggnader m. m. som utgör andra delar av de nordiska kultur-skatterna.

Då det gäller tekniska kunskaper och metoder samt behov av standarder

o. dyl. finns goda förutsättningar för att vi inom Norden med våra ganska lika förhållanden kan arbeta gemensamt och mera rationellt än om varje land för sig söker nationella lösningar.

De nordiska riksarkiven bör vara representerade i ett kommande nordiskt samarbete på kulturvårdsområdet.

Bibliotekens och museernas roll behandlas inte här men måste givetvis beaktas.

Samarbete omkring forskning och utveckling (FoU)

I Sverige har på riksarkivets initiativ en bred samverkan inletts mellan riksarkivet och landsarkiven, krigsarkivet, Kungl. biblioteket, tre universitetsbibliotek, riksantikvarieämbetet, statens kulturråd och statens lantmäteriverk för att bedriva FoU-arbete på papperskonserveringsområdet. Det gäller att ta fram ett bevarandeprogram för både arkivhandlingar och böcker, vilka hotas av fortgående sönderfall på grund av träpapperets dåliga kvalitet och kemiska sammansättning. Delegationen för teknisk och vetenskaplig informationsförsörjning spelar också en roll i sammanhanget. 1986 begärde de samverkande myndigheterna 9 miljoner kr. av den svenska regeringen för ett treårigt forskningsprojekt, som i första hand skall studera åldrandet hos papper och analysera möjligheterna till masskonserveringsmetoder. Tanken är också att åstadkomma en databas och en samlad rådgivning. Möjligheterna att påverka papperstillverkarna för att få till stånd ett neutralt och även i andra avseenden bättre papper ingår i planerna (*se Bihang*).

Regeringen har i 1987 års forskningsproposition (Prop. 1986/1987: 80) föreslagit en sammanlagd summa om ca 6 miljoner kr. för projektet, som redan nu har kunnat inledas med särskilda medel.

Cheferna för de samverkande myndigheterna utgör ledningsgrupp för projektet. Den arbetsgrupp som hittills berett ärendet leder tills vidare arbetet. Projektledare skall senare anställas. Riksarkivet är förvaltningsmyndighet. En expertgrupp av professorer från Kungl. Tekniska högskolan i Stockholm och från Skogsindustriens tekniska forskningsinstitut, STFI, samt två erfarna och välutbildade konservatorer är knutna till projektet. Ytterligare konservatorsexpertis och annan sakkunskap kan adjungeras vid behov.

Arbetsgruppen har tagit inledande kontakter med de övriga nordiska länderna för informationsutbyte och ev samverkan. NORDINFO har nyligen beviljat anslag för att ordna ett möte mellan de nordiska riksarkiven, nationalbiblioteken samt pappersforskningsinstitutet jämte Riksbibliotekstienesten i Oslo. Mötet planeras äga rum i maj 1987, troligen i Oslo. Projektgruppen arrangerar mötet.

Nordisk samverkan på FoU-området ses av de samverkande myndigheterna som betydelsefull.

Samverkan omkring utbildning av hantverkare

Riksarkivet är positivt till nordisk samverkan omkring utbildning av såväl hantverkare som konservatorer. Utbildningsbehovet är stort och behöver analyseras och planeras. Om utbildningen kan vinna på att utvidga samverkan inom Europa är tveksamt. En noggrann analys bör först göras, innan man kan ta ställning.

Möjligheterna till nordiska insatser i EUREKA-EUROCARE m. m.

FoU-projektet har genom arbetsgruppen haft vissa underhandskontakter med EUROCARE-projektet (Ulf Dinkelspiel och Jan Rosvall). Kontaktorna kan komma att utvecklas inom kort.

Efter den litteraturstudie som expertgruppen nu genomför, kommer studieresor att företas inom Europa (London, Rom, Wien m. fl.) och i USA och Kanada.

Riksarkivet har sedan ett par decennier erfarenheter av tjänster inom FN:s och UNESCO:s ram, framför allt i tredje världen. Konserveringsverksamhet lämpar sig, eftersom det gäller teknik och internationellt gångbara metoder, väl också i sådana sammanhang. Ett närmare nordiskt samarbete på området kan vara givande.

Stockholm den 13 mars 1987

Josef Edström

Britt Hedberg

BIHANG

Skrivelse till utbildningsdepartementet i Sverige angående forskning och utveckling (FoU) på papperskonserveringsområdet

Frågan om att rädda arkivhandlingar och böcker för kommande generationers kultur- och forskningsbehov blir alltmer brännande. Den utgör numera ett återkommande tema vid de internationella arkivarie- och bibliotekariesammanslutningarnas möten. Exempel finns på nationella handlingsprogram för räddande åtgärder på kortare och längre sikt.

Framför allt hotas papperet av nedbrytning genom sina inneboende egenskaper. Det gäller främst papper tillverkat efter 1800-talets mitt. Dåliga förvaringsförhållanden och flitig användning påskyndar nedbrytningsprocessen.

Sommaren 1985 tog riksarkivet initiativet till samverkan mellan arkiv, bibliotek och muséer på papperskonserveringsområdet. En referensgrupp bildades med företrädare för riksarkivet, krigsarkivet, Kungl. biblioteket, universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund och Uppsala, riksantikvarieämbetet, statens lantmäteriverk och statens kulturråd.

Internationell FoU på papperskonserveringsområdet erbjuder många intressanta resultat och försök avseende material och metoder, bl. a. rö-

rande avstyrning, dvs. neutralisering av surt papper. Möjligheterna att utan vidare FoU tillämpa dessa erfarenheter på svenska arkivalier och svenskt tryck är mycket begränsade. Risken för att begå ödesdigra misstag utan fortsatt forskning är stor.

En bred samverkan mellan institutioner med forsknings- och kulturupp- gifter har bedömts som ofrånkomlig. Det gäller att skapa ekonomiska och personella resurser till ett FoU-arbete som kan ge Sverige erforderliga kunskaper beträffande såväl material som konserveringsmetoder. Genom nedan föreslaget ramprogram för FoU kan även pappersindustrin engage- ras. Detta gäller kanske huvudsakligen tillverkningen av finpapper för långsiktigt bruk. Svensk högteknologi på papperstillverkningens område kan, liksom själva pappersvaran, också i detta avseende bli efterfrågade internationellt.

Att bygga upp en kompetens när det gäller papperskonservering samt att skapa en kunskapsbas för materialkännedom och behandlingsmetoder är nödvändigt för de samverkande institutionerna.

Det FoU-program som framläggs utgör en del i ett långsiktigt nationellt planeringsarbete avseende bevarandefrågor i stort. Vid sidan av FoU omfattar ett bevarandeprogram beständighetsfrågor, som innebär att man under alla förhållanden sörjer för att önskad information bevaras för fram- tiden, antingen som original eller överförd till andra medier, t. ex. mikro- film. Konservering och mikrofilmning kan f. n. ses som de två huvudalter- nativen, när det gäller att bevara information. De utesluter inte varandra utan behöver ofta kombineras.

Ett bevarandeprogram innehåller vidare frågor rörande gallring, säker- het, utbildning, läromedel m. m. Det finns dock skäl för att nu lyfta fram FoU-arbetet. Med rimliga satsningar får man därigenom möjlighet att snabbt nå konkreta resultat för direkt tillämpning hos arkiv, bibliotek och museer. Samverkan på konserveringsområdet är naturlig, medan andra frågor kan behöva lösas sektorsvis.

Vikten av att papperskonservering bedrivs och utvecklas har av rege- ringen redan bekräftats genom de satsningar som sker i Ange (statens lantmäteriverk) och Kiruna. Utom utbildnings- och bostadsdepartementen ställer även industridepartementet och malmfältsutredningen vissa medel till förfogande. Fullföljandet av dessa satsningar är beroende av material- och metodutveckling.

DFI har uttalat ett klart intresse för ett program för åtgärder och forsk- ning inom området.

Papperskonserveringsområdet: problemorientering

Papper tillverkat efter 1850 har i många fall dålig hållbarhet. De råvaror (t. ex. träslipmassa) och tillverkningsmetoder (t. ex. alunlimning) som an- vänts har medfört att papperet så småningom bryts ned kemiskt och hotas av sönderfall. Det mest drastiska exemplet på dålig åldringsbeständighet är dagstidningarna.

På papper med osäkra egenskaper är dock huvuddelen av den informa- tion lagrad som nu och i framtiden förvaras i våra bibliotek och arkiv. Av ett genomsnittligt forskningsbiblioteks bestånd utgörs 95 % av böcker, tidskrifter och handskrifter framställda efter 1850. Omfattningen av pro- blemen belyses genom sammanställningar av under våren 1986 genomför- da enkäter till arkiv och bibliotek.

Huvudfrågorna för dokumentbevarande institutioner är dessa:

- Hur fort går "den smygande katastrofen" (L Tynell) i Sverige? Undersökningar måste göras av åldringsegenskaperna hos framför allt svenskproducerat material förvarat i svenskt klimat.
- Vilka åtgärder kan vidtas för att hejda nedbrytningsförloppet och bevara dokumenten? Det gäller att neutralisera befintlig syra i papperet och tillföra en alkalisk buffert för framtiden. Mot bakgrund av materialmängden riktas intresset främst mot metoder för massbehandling. Experiment med massavsyrning görs f. n. på flera håll i världen. Ingen metod har hittills visat sig tillfredsställande, och ingen är prövad i Sverige.
- Avsyrning återställer inte papperet till ursprunglig hållfasthet. Hur kan sköra dokument förstärkas utan att deras information påverkas? Utveckling behövs av enkla, snabba och storskaliga lagnings- och förstärkningsmetoder som samtidigt är reversibla (ett viktigt principiellt krav). Laminering med syntetiska polymerer är mycket problemfylld.
- Hur kan man bidra till en produktutveckling mot arkivbeständigare tryck- och skrivpapper för kommersiellt bruk? Härigenom skulle det framtida behovet av papperskonservering kunna reduceras. Samarbete behövs med pappersindustrin.
- Hur skall en varaktig kompetensuppbyggnad på papperskonserveringsområdet kunna befördas? De genomförda biblioteks- och arkivenkäterna pekar på ett – framför allt för de mindre institutionerna – starkt behov av central rådgivning samt riktlinjer för handlingsprogram.

FoU-program: målsättning

För att angripa de mest aktuella problemen på papperskonserveringsområdet har de samverkande institutionerna uppgjort ett forsknings- och utvecklingsprogram. Programmet avses drivas som ett fyraårigt projekt inom en rambudget på 9,4 milj. kr. Målsättningen för projektet är att på ett väsentligt sätt bidra till att besvara de huvudfrågor som noterats härövan. Det skall ske dels genom ett antal konkreta delundersökningar (se nedan), dels genom att projektet i sig initierar produktutveckling och kompetensuppbyggnad, t. ex. genom sådana kontakter och uppdrag som naturligen ingår i en större projektverksamhet.

Projektets organisation

För FoU-projektets inriktning och övergripande planering svarar en ledningsgrupp, vari ingår företrädare för de samverkande institutionerna.

Förvaltningsansvaret för projektet läggs på riksarkivet.

Den löpande ledningen av projektet handhas av en heltidsanställd projektledare med en halvtidsanställd assistent.

För vetenskaplig bedömning och samordning av projektets delundersökningar stöds ledningsgruppen och projektledningen av en expertgrupp bestående av kemisk, pappersteknisk och konservatorsteknisk expertis. Därjämte kan konsulter anlitas.

Projektets tidplan och kostnader

I följande sammanställning redovisas projektprogrammet fördelat på arbetsår. Delundersökningarnas inriktning beskrivs kortfattat. Programmet skall ses som ett ramprogram, inom vilket delundersökningarnas inriktning och omfattning närmare definieras inför starten; de kan sedan komma att revideras under projekttidens gång. Expertgruppen har i detta avseende en viktig styrande – och avstyrande – uppgift.

För vissa delundersökningar har kostnaderna kunnat beräknas på underlag erhållet från Svenska träforskningsinstitutet och statens provningsanstalt. För övriga undersökningar har kostnader beräknats i relation till likartade projekt och får slutligt avgränsas inom tillgängliga medel. Kostnaderna är angivna i 1986 års priser.

Ramprogram

Budgetår	Delundersökning	Kostnader tkr	
		FoU	Förvaltning
1986/1987	Förstudie avseende masskonservering	300	70
1987/1988	Sammanställning av interna och externa nedbrytningsfaktorer hos papper samt deras förlopp, 450 tkr Jämförelse mellan naturlig och påskyndad åldring, 400 tkr Utvärdering av ändring i egenskaper efter upp till 80 års naturlig åldring hos papper tillverkat av olika fibermaterial, 450 tkr Förstudie avseende masskonservering (500 tkr)	1 800	410
1988/1989	Undersökning av effekterna av skilda restaureringsmetoder på naturligt åldrat papper med kända ursprungliga hållfasthetsegenskaper, 400 tkr Undersökning av hur konserveringsmetoder påverkar handlingars informationsinnehåll, 400 tkr Undersökning av hur informationsinnehållet påverkas hos dokument som lamineras, 400 tkr Erforderlig utveckling av masskonserveringsmetoder, (900 tkr)	2 100	410
1989/1990	Undersökning av möjligheterna till repolymerisering av nedbrutet papper Undersökning av reversibiliteten i olika lamineringsprocesser Undersökning av om permeabelt laminat ger bättre resultat på längre sikt än ej permeabelt Erforderlig utveckling av masskonserveringsmetoder	2 100	410
	Ofördelad reserv för projektarbete som närmare kan kostnadsberäknas, när vissa delprojekt genomförts	1 770	
	Summa tkr	8 070	1 300
	Totalt kr		9 370 000

Finansiering

Projektkostnaderna för budgetåret 1986/1987 bestrids genom särskilda FoU-medel och genom omprioriteringar inom intressenternas budget. För följande budgetår krävs däremot nya medel avseende såväl forskning och utveckling som förvaltning av projektet. Av stor betydelse för ovan presenterade ramprogram är också undersökningar av arkivens och bibliotekens fysiska tillstånd med avseende på faktisk surhetsgrad, fastställandet av skilda skadetyper och materialundersökningar. I första hand för sådana undersökningar kommer medel att sökas hos DFI och jämförbara institutioner. Så har t. ex. redan Uppsala universitetsbibliotek hos DFI för budgetåret 1986/1987 ansökt om medel för att undersöka sitt bestånds hälsotillstånd. Riksarkivet avser att inkomma med begäran om medel till motsvarande undersökning på arkivområdet. Medel för uppbyggandet av och utrustning för en databas på papperskonserveringsområdet kommer också att sökas hos i första hand DFI.

Framställan om särskilda medel för forskning och utveckling på papperskonserveringsområdet

De samverkande myndigheterna på papperskonserveringsområdet begär härmed att under budgetåren 1987/1988–1989/1990 erhålla 9 miljoner kronor för forsknings- och utvecklingsarbete jämte administration av forskningsprojektet. Summan fördelas lämpligen jämnt över de tre budgetåren. Riksarkivet föreslås bli förvaltningsmyndighet. Medelsbehovet 9,4 miljoner kronor (1986 års priser) begärs vid behov uppräknat i gällande penningvärde.

Stockholm den 21 juli 1987

Sven Lundkvist

Riksarkivarie

Jim Widmark

Generaldirektör

Erik Norberg

Krigsarkivarie

Lars Tynell

Riksbibliotekarie

Paul Hallberg

Överbibliotekarie

Kari Marklund

Överbibliotekarie

Thomas Tottie

Överbibliotekarie

Roland Pålsson

Riksantikvarie

Göran Löfdahl

Direktör

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer:

Bakgrund

Medlemsförslaget behandlar problemområdet nedbrytning – konservering – vård av kulturminnen och kulturföremål. I förslaget lyfts därvid behovet och nyttan av fastare nordiskt samarbete fram inom en rad fält. Diskussionen utgår i huvudsak från problem med luftföroreningar och deras inverkan.

Denna problematik är oerhört aktuell och angelägen. Inom olika fora internationellt och nationellt lyfts dessa frågor f. n. fram som avgörande för

våra möjligheter att föra vidare till kommande generationer det konstnärliga arv som vi förvaltar från gångna tider.

Inom Europarådet har byggnadsvården länge varit ett viktigt programområde och i den konvention rörande byggnadsarvet som undertecknades av så gott som samtliga länder hösten 85 har luftföroreningsproblematiken behandlats särskilt i en egen paragraf 8.

Article 8

With a view to limiting the risks of the physical deterioration of the architectural heritage, each Party undertakes:

1. to support scientific research for identifying and analysing the harmful effects of pollution and for defining ways and means to reduce or eradicate these effects;
2. to take into consideration the special problems of conservation of the architectural heritage in anti-pollution policies,

I konventionen behandlas dessutom i paragraf 10 det behov av integration i samhällsplaneringen i stort som krävs för en aktiv bevarandepolitik liksom kravet på bevarad och vidareförd kunskap i äldre hantverk och material.

Article 10

Each Party undertakes to adopt integrated conservation policies which:

1. include the protection of the architectural heritage as an essential town and country planning objective and ensure that this requirement is taken into account at all stages both in the drawing up of development plans and in the procedures for authorising work;
2. promote programmes for the restoration and maintenance of the architectural heritage;
3. make the conservation, promotion and enhancement of the architectural heritage a major feature of cultural, environmental and planning policies;
4. facilitate whenever possible in the town and country planning process the conservation and use of certain buildings whose intrinsic importance would not warrant protection within the meaning of Article 3, paragraph 1, of this Convention but which are of interest from the point of view of their setting in the urban or rural environment and of the quality of life;
5. foster, as being essential to the future of the architectural heritage, the application and development of traditional skills and materials.

Att i det europeiska perspektivet finna former för nordiskt samarbete när det gäller nedbrytning-konservering-vård av kulturminnen och kulturföremål är eftersträvanvärt på grund av våra gemensamma kulturella, klimatologiska och materialtekniska utgångspunkter. Dessutom kan ett samlat nordiskt agerande ur resurshushållningssynpunkt ses som ett nöd-

vändigt stöd och komplement till det nationella arbetet inom respektive land.

Informella kontaktnät och strukturer finns etablerade inom en mängd områden för såväl museerna som för kulturminnesvården. Medvetenheten om behovet av samarbete och erfarenhetsutbyte är hög men det nordiska idéutbytet hämmas av brist på etablerad form och små eller inga resurser.

När det gäller den växande medvetenheten om luftföroreningsproblematiken kan också sägas att just här kunde en tung nordisk satsning vara befogad som samlingspunkt för de nationella strävanden som börjar växa fram. Norden agerar i dessa frågor internationellt sett oftast samlat och "hemmamarknaden" kan faktiskt hellre ses i ett nordiskt än i ett nationellt perspektiv när det gäller probleminventering, ansvarsfördelning och resursutnyttjande.

Den bild som målas upp av ett kulturarv i förvittring, betydande kunskapsbrist samt behov av kunniga konservatorer och hantverkare m. m. för vård och konservering liksom behovet av översikt och integrerad planering stämmer väl överens med den bild av dagsläget man har inom berörda myndigheter i Sverige.

Luftföroreningsproblematiken har länge varit uppmärksammas i vårt land men då mest med inriktning mot skog, sjö och vatten. Kulturarvets prekära situation har först de senaste åren blivit tydligt i det allmänna medvetandet. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer har uppmärksammat regeringen på problemen och därvid fått regeringens uppdrag att utarbeta ett handlingsprogram för kampen mot luftföroreningar och deras skadeverkningar på kulturminnen och kulturföremål. I den proposition på miljöområdet som regeringen avser att lägga fram hösten 1987 skall även kulturminnenas och kulturföremålen situation analyseras samt förslag läggas fram till konkreta åtgärder.

Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer har också tagit initiativ till ytterligare två aktiviteter helt i medlemsförslagets anda nämligen

- dels ett nordiskt symposium som syftar till att kartlägga situationen i nordens, prioritera åtgärder samt finna former för framtida arbetsfördelning. Resultaten från detta symposium bör kunna utnyttjas som underlag för Nordiska Rådets intiativ inom detta fält.
- dels en stor utställning på Historiska museet i syfte att skapa insikt och väcka opinion. Utställningen har också erbjudits de övriga nordiska länderna som vandringsutställning och diskussioner pågår om möjligt genomförande. En vidareutveckling av detta arbete skulle dessutom kunna vara att utställningen genom insatser från nordisk kulturfond erbjuds länder utanför Europa som ett led i en gemensam aktion mot luftföroreningar.

Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer vill i detta sammanhang också peka på det samarbete som inletts med Nordiska rådets

parlamentarikerkonferens i Stockholm i september 1986 rörande luftföroreningar och deras inverkan på vår miljö. Till detta tillfälle producerades dels en informationsfolder på engelska angående det vittrande kulturarvet dels en mindre utställning i anslutning till konferensen.

En satsning på nordiskt samarbete inom nedbrytning-konservering-vård ses av Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer som ett steg mot ett bredare samarbete inom hela kulturminnesvårdssektorn. En utveckling som är av stor betydelse för det nationella arbetet i de enskilda länderna.

Vi har sedan tidigare mycket positiva erfarenheter av vad nordiskt samarbete kan ge genom skilda projekt och insatser som under åren kommit till stånd inom vårt område. Inte minst i internationella sammanhang har ett samlat nordiskt agerande givit en bas för gemensamt arbete.

I början av 1970-talet samlades kulturminnesvårdarna i de nordiska länderna till ett gemensamt stort projektarbete kring "Den nordiska trästaden". Ett arbete som betytt oerhört mycket för kunskapsuppbyggnad och attitydbildning i alla länderna.

Det samarbete som senare etablerades inom ramen för det europeiska byggnadsvårdsåret har sedan fortsatt i så motto att chefstjänstemännen vid de kulturminnesvårdande institutionerna träffas regelbundet för att få insikt i varandras verksamhet och också få möjlighet att samordna det internationella arbetet inom ICOMOS och Europarådet.

Inom ramen för ICOMOS har arkeologifrågorna aktualiserats och Norden påtog sig därvid ett gemensamt ansvar att fungera som sekretariat för dessa frågor. En stor internationell konferens planeras för närvarande för 1988 med detta sekretariat som ansvarig organisatör.

Inom det konsthistoriska området hålls regelbundet sedan 1968 vartannat år tvärvetenskapliga nordiska symposier för ikonografisk forskning. I nordisk regi utges också en facktidskrift *Iconographic Post* med svensk redaktion och nordisk redaktionskommitté.

"Kyrkoarkeologi Norden" är ett annat nordiskt initiativ till återkommande konferenser (vart 3dje år ambulerande mellan de nordiska länderna).

Enskilda initiativ till nordiskt samarbete har på olika områden haft stor betydelse. Inom arkeologin genomfördes således under 40-talet ett nordiskt utgrävningsprojekt i Vallhagar på Gotland under ledning av professor Mårten Stenberger, som också senare drev Eketorpsundersökningen som en internationell (främst nordisk) angelägenhet. Flertalet av dem som deltog där har alltsedan dess uppehållit en gemensam diskussion som varit mycket fruktbringande för utvecklingen av den nordiska arkeologin. Liknande initiativ har tagits i andra nordiska länder.

Nubienexpeditionen till Sudan 1961–64 och det därefter pågående publiceringsarbetet under Professor Torgny Säve-Söderberghs ledning kan be-tecknas som det hittills mest omfattande samnordiska projektet inom arkeologin och har haft stor internationell betydelse.

Inom byggnadsvårdsområdet finns etablerade kanaler mellan berörda experter som i mån av möjlighet bistår varandra i utvecklingsprojekt och utbildningsinsatser i ganska stor omfattning.

Dessa initiativ visar att det finns kontaktytor och vilja till samarbete. Problemet ligger inte där utan framför allt i bristen på resurser för sådant arbete liksom avsaknaden av etablerade organisatoriska informations- och kontaktvägar. Öppningar härvidlag genom insatser från Nordiska rådet skulle med all sannolikhet få avsevärd betydelse för kulturminnesvården i hela Norden.

Synpunkter på de ställda frågorna

Nedan redovisas Riksantikvarieämbetets och Statens historiska museers synpunkter fråga för fråga enligt missivet.

1. Möjligheten till ökat samarbete inom samhällsplaneringen för att bevara kulturhistoriskt värdefulla miljöer och minnesmärken

Behovet av ett integrerat arbetssätt när det gäller bevarande av kulturhistoriskt värdefulla miljöer och minnesmärken är idag en accepterad och av de flesta omfattad insikt.

Byggnadsvårdsåret 1975 kan sägas ha varit den motor som internationellt drev fram en "integrated conservation". Ett sådant förhållningssätt och planeringsmodell förankrades och började finna sin form i alla europeiska länder under 70-talet.

I de nordiska länderna har under den senaste 20-årsperioden olika organisationsförändringar, förändrade planeringsformer, styrinstrument och samverkansformer genomförts i syfte att nå en integration av bevarandemålen i andra samhällssektorer samt en insikt hos enskilda medborgare och politiska beslutsfattare om kulturarvets betydelse för identitet och social förankring.

Ett sådant arbete sker inte momentant; det växer fram successivt. Man kan nog säga att i en första fas ligger integrationsambitionen främst i att värna kulturarvet genom insiktsfull fysisk planering för markanvändning och byggande. Det vi idag ser behov av är en mycket bredare integration av bevarandeambitionen i miljöpolitiken som helhet. I detta sammanhang är nordiskt samarbete och erfarenhetsutbyte av stor vikt, även om den viktigaste förutsättningen är ett aktivt arbete i denna anda inom respektive land.

När det gäller luftföroreningsfrågorna speciellt finns redan idag ett starkt stöd för aktiva insatser inom Nordiska rådet. I rapporten "Europas luft" utarbetad av Nordiska ministerrådets ämbetsmannakommitté för miljövård förs kravet fram på ett nytt synsätt när det gäller miljöaspekternas plats inom energi, trafik och industripolitik fram.

En gemensam nordisk satsning i vad gäller denna vidgade form av integrerad planering borde kunna finna en plattform inom undervisning och forskning på NORDPLAN.

Synsättet som etableras den vägen kan också via nordiska seminarier (t. ex. inom ramen för Nordisk Byggdag) föras ut i en bredare nordisk diskussion.

För att på allvar kunna inlemma kulturminnenas problematik i den allmänna miljöpolitiken krävs dock ett mycket bättre *kunskapsunderlag* än vi har idag. Hot, effekter och risker för den byggda miljön måste identifieras och analyseras samt föras in i diskussionen på alla berörda plan. I detta arbete är gemensamma nordiska satsningar av stor betydelse både för kunskapsunderlagets kvalitet och för möjligheterna att inom rimlig tid få fram ett så täckande material som möjligt.

2. Behovet av och möjligheterna till gemensamma nordiska insatser vid restaurering av historiska byggnader och monument

De problem som gäller restaurering och konservering av monument är i sig generella. Det handlar om egenskapsbedömning, materialkunskap, byggnadsfysikalisk kunskap, hantverksskicklighet, kännedom om äldre tekniker och metoder samt förståelse för effekterna av nya eller förändrade materialkombinationer. De kan dock samtidigt sägas vara regionalt och byggnadshistoriskt betingade. Norden utgör i mångt och mycket en kulturhistoriskt homogen region med likartad eller identisk byggnadsmaterialanvändning. Erfarenhetsutbyte över gränserna har därför inom Norden ovanligt mycket att ge. På informella vägar, ofta genom personkontakter, finns embryon till nordiskt samarbete.

Samarbete i form av rena projekt där samtliga inblandade yrkeskategorier deltar i och bidrar med sin nationella erfarenhet kunde kopplat till uppföljande seminarier och rapporter, bygga upp en bred erfarenhet som alla länder är i behov av. Brist på överblick, brist på kunskap om de andra ländernas konkreta försök och erfarenheter är ett resursslöseri som vi idag lever med eftersom vi saknar former för att föra en nordisk dialog.

Nordiskt projektsamarbete ställer krav på resurser för resor, uppehälle etc., för dem som deltar i samarbetet. Denna typ av resurser saknas idag på de nationella institutionerna vilket leder till svårigheter att praktiskt genomföra i och för sig lättfunna projekt.

I varje land genomförs varje år en mångfald restaurerings- och konserveringsarbeten som skulle kunna tjäna som bas för internordiskt samarbete, metodutveckling och erfarenhetsåterföring om medel fanns tillgängliga för detta ändamål.

Vår samlade kunskapsnivå skulle genom projektarbeten och utbytes-tjänster kunna båda höjas och breddas. Man skulle också kunna fördela "specialistansvaret" för olika frågekomplex mellan länderna.

För att initiera, administrera och hålla liv i ett nordiskt kontinuerligt samarbete krävs ett ansvarigt organ som svarar för översikt, samordning, projektplanering, initiativverksamhet liksom för publicering och spridning av erfarenheter.

Ansvar skulle kunna läggas på någon existerande institution i något av länderna. Intressantare vore dock att utreda möjligheterna till konkret koppling mellan projektarbete och vidareutbildning som en särskild nordisk aktivitet knuten till ett programansvar hos Nordiska rådet. Se vidare under punkt 4. "Vård av kulturarvet"

3. Behovet av en eventuell gemensam nordisk/europeisk utbildning för hantverkare

Inom Europarådsarbetet har hantverksfrågorna haft hög aktualitet under 80-talet med flera analyserande konferenser som lett fram till en rekommendation från ministerkommittén rörande bland annat utbildning, behov av material och metodkunskap. Ett nätverk av utbildningscentra för hantverkare håller på att formeras.

I de nordiska överläggningarna har en nordisk inriktning på det hantverkscentrum som planerats i Rådvad, Danmark, diskuterats som en möjlighet. Uppbyggnaden av Rådvad har dock inte genomförts i enlighet med planerna.

Idéer om en byggandets högskola inom vilken samtliga i den praktiska byggnadsvården engagerade yrkesgrupper förenas inom ämnesområdet kvalificerad byggnadsmonumentvård i en vidare – och fördjupningsinriktad utbildningsverksamhet finns idag på flera håll.

När det gäller monumentvård är just samverkan och gemensam kunskapsbas för alla i vårdprocessen engagerade kategorier; arkitekter, ingenjörer, arbetsledare, hantverkare, konservatorer etc. en förutsättning för att nå önskvärda resultat. Det gap som idag finns genom skilda utbildningar och yrkestraditioner är till stort men för den kvalificerade byggnadsvården där beslut om åtgärdsval, materialanvändning och utförande måste baseras på en djup förståelse och kunskap om arbetet på den hantverkliga nivån.

Ett viktigt fält i en sådan utbildning och metodutveckling är materialfrågorna. Här har alla inblandade kategorier behov av fördjupad kunskap, en kunskap som måste byggas upp i fält och baseras på hantverksmässiga erfarenheter. Norden skulle här kunna fylla en viktig lucka i det europeiska arbetet.

Också inom konserveringsområdet finns stora behov av en gemensam nordisk satsning. Inom stenhuggeri råder t. ex. stor brist på yrkeskunnigt folk och utbildning saknas i dag. För konservatorer skulle en gemensam nordisk vidareutbildning vara av stort värde. Erfarenhet av sådan utbildning för sten- och träkonservering finns idag på europeisk bas. Att bygga på de nationella befintliga utbildningarna med nordisk vidareutbildning skulle ge konserveringsverksamheten avsevärt förbättrade möjligheter. Inte minst mot bakgrund av de accelererande skadorna på grund av luftföroreningarna kommer kvalificerad konserveringskompetens att vara en förutsättning för bevarandet av de kulturminnen och kulturföremål vi har.

En gemensam nordisk vidareutbildning av ovan skisserat slag inom praktisk byggnadsvård för alla berörda yrkeskategorier kan naturligtvis tänkas organiserad på flera olika sätt. Enligt Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museers mening vore det intressant att utreda möjligheten att organisera en sådan verksamhet som "ambulerande" mellan de nordiska länderna och knuten till stora restaureringsprojekt i respektive land. Projektsamarbete kan i en sådan modell kopplas till utbildning med fördelat genomförandeansvar för alla länderna.

För att en sådan verksamhet skall kunna etableras krävs ett överordnat programansvar på nordiskt plan. Formerna för ansvar, organisation och finansiering av en sådan verksamhet bör enligt Riksantikvarieämbetet-Statens historiska museers mening snarast utredas.

4. Behovet av ökat forskningssamarbete för att utveckla nya och förbättrade konserveringsmetoder

Vid Riksantikvarieämbetets tekniska institution, Arkeologiska forskningslaboratoriet vid Stockholms Universitet, konservatorskolorna i Göteborg och Köpenhamn, Chalmers tekniska högskola i Göteborg, Oslo och Bergens universitet, Bygghögskolan i Gävle bedrivs redan forskning som är av stor betydelse för bevarandet av det samlade nordiska kulturarvet. Men av samma anledningar som beskrivits under punkt 2 ovan är ett ökat forskningssamarbete inom Norden både önskvärt och nödvändigt. Inom alla områden (stenkonservering, arkeologisk metall, bronsskulptur, textil, måleri, kalkmåleri, papper, fotografiska negativ och positiv m. m.) finns stora behov av forskning relaterad till klimatförutsättningar, miljö och material.

Inom museernas föremålsvård har hittills relativ luftfuktighet, temperatur och i viss mån belysning uppmärksamats i högre grad än andra klimataktorer. Mot denna bakgrund är det angeläget att nu få ökad kunskap om vilken roll luftföroreningarna har som nedbrytande faktor – både enskilt och i kombination med andra faktorer – vid förvaring och utställning av museiföremål. Ett utvecklingsprojekt bör kunna genomföras inom en nordisk ram med syfte att skaffa fram fakta och utarbeta förslag till åtgärder vad gäller museisamlingars skydd mot luftföroreningar.

Befintliga institutioner i de enskilda nordiska länderna kan utnyttjas i ett handlingsprogram och ges fördelat ansvar om ekonomiska förutsättningar härför skapas.

Behovet av forskningssamarbete är dock inte enbart knutet till själva konserveringsarbetet. Nedbrytningsprocessen i olika material samt påverkansfaktorerna och deras spridning och verkningsätt är ett område där vi idag har mycket ojämn och spridd kunskap. Här måste en gedigen bas byggas upp för kunskapsuppbyggnad och informationsspridning rörande luftföroreningars påverkan på kulturminnen- och kulturföremål samt hur man bäst identifierar, dokumenterar och åtgärdar de skador som uppstår.

En sådan kunskapsupbyggnad måste baseras på mätstationer, inventeringar och annan faktainsamling som bearbetas metodiskt i olika analyser. I detta arbete bör en nordisk samordning och gemensam strategi läggas till grund för de nationella insatserna för att nå större effekt och kapacitet samt få fram mer heltäckande underlag för bedömningar.

En nordisk bas för datainsamling och bearbetning kan här få stor betydelse, och kunna fungera som samlingspunkt för skilda insatser i vart och ett av länderna samt också fungera som länk i ett internationellt nätverk. Dessa frågor kommer att behandlas på det nordiska seminariet Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer organiserar och underlag för konkreta förslag kan förväntas vid detta möte.

5. Möjligheterna till nordiska insatser i anslutning till UNESCO:s och Europarådets arbete och i andra internationella sammanhang

I internationella sammanhang har de nordiska länderna av tradition oftast agerat gemensamt.

Inom luftföreningensområdet har ett gemensamt politiskt agerande varit betydelsefullt.

Också på expertnivå finns inom de existerande internationella organisationerna ett etablerat nordiskt samarbete.

Inom ramen för det symposium Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer arrangerar rörande luftföreningars inverkan på kulturminnen och kulturföremål är ett av syftena att finna utgångspunkter för gemensamt nordiskt agerande också internationellt.

När det gäller hantverksutbildning har redan tidigare Norden setts som en samlad region för vidareutbildning.

6. Förslag till samlad nordisk insats rörande nedbrytning – konservering – vård av kulturminnen och kulturföremål

I tidigare avsnitt har beskrivits de behov av samarbete och gemensamma insatser på nordiskt plan som vore önskvärda.

Enligt Riksantikvarieämbetet-Statens historiska museers uppfattning kunde Nordiska rådet ha en vital roll att fylla för att få ett önskvärt gemensamt nordiskt arbete till stånd en utredning i syfte att finna lämpliga former för ett sådant engagemang borde tillsättas.

Enligt Riksantikvarieämbetets-Statens historiska museers mening kunde en konstruktion enligt följande vara värd att pröva i ett sådant sammanhang.

Ett särskilt programområde för studier av nedbrytning, konservering och vård av kulturminnen och kulturföremål etableras inom ramen för Nordiska rådets verksamhet.

För programrådet svarar en programsekreterare med till sig knutna beredningsgrupper bestående av experter från de enskilda länderna. Antagligen behövs två beredningsgrupper, en för vård av kulturhistoriskt

värdefulla byggnader och en för problematiken knuten till nedbrytning-konservering.

Genom ett årligt anslag för framför allt programarbete, utbildningsplanering, rese- och traktamenteskostnader samt informations- och publiceringsinsatser etableras en bas för nordiskt samarbete där det praktiska genomförandet sedan kan fördelas på lämpliga institutioner i de enskilda länderna beroende på projektets art och innehåll.

Två tunga projektområden av kontinuerlig karaktär kan i ett sådant arbete tänkas vara dels den i kap. 3 skisserade ambulerande byggnadsutbildningen kopplad till intressanta restaureringsprojekt dels den databank som skisseras i kap. 4 som bas för fortsatt forskningsutvecklingsarbete inom området nedbrytning-konservering.

Förutom medel för insatser enligt ovan bör ett särskilt anslag dessutom inrättas för att stimulera utbytestjänstgöring mellan myndigheter och institutioner inom programområdet. De medel som idag finns för utbytestjänstgöring är ämnade för alla kategorier av statstjänstemän och en belastning av det anslaget i den omfattning som bedöms behövlig inom detta programområde är knappast tänkbar utan att ytterligare medel härför tillskapas.

7. Sammanfattning

Nordiskt samarbete är av grundläggande betydelse för bevarandet av kulturarvet.

- Internationellt ger ett samlat nordiskt agerande stor tyngd
- Befintliga resurser kan utnyttjas optimalt om ansvaret för skilda specialiteter kan läggas ut i de olika länderna och samordnas till gemensam erfarenhetsåterföring och information
- Det samlade nordiska kulturarvet ger en bredare erfarenhetsbakgrund och möjlighet till jämförande studier
- Den samlade kunskapsnivån kan höjas genom möjligheten till gemensamma projekt och organiserad erfarenhetsåterföring
- Forskning kan ges förutsättningar både för större bredd och ökat djup om den planeras och fördelas utifrån gemensamma nordiska utgångspunkter
- Inom utbildningsområdet finns stort behov av satsningar som med fördel kunde göras på nordiskt plan
- Gemensam nordisk kunskapsuppbyggnad om luftföroreningar och deras inverkan på kulturminnen och kulturföremål kan ge underlag för bättre nationell planering
- En satsning på gemensamt projektarbete, rapportering och informationsutbyte skulle ha stor effekt för det nationella arbetet i de enskilda länderna.

För att nå dessa mål föreslås följande insatser

- Resurser för resor, projektplanering, rapportskrivning och utåtriktad information

- Aktivering av befintliga nordiska organ för utbildning och information t. ex. Nord-Plan, Nordisk byggdag med flera i vad gäller integration av bevarandenaspekterna i samhällsplaneringen
- Utredning om möjligheterna att etablera ett programområde rörande nedbrytning, konservering och vård av kulturminnen och kulturföremål inom ramen för Nordiska rådet, samt ett sekretariat med ansvar för överblick, programarbete utbildningsplanering, kunskapsuppbyggnad och information på nordiskt plan: Ett komplement till befintliga institutioner och en central länk i ett europeiskt samarbete både på luftföroreningssidan och i vad gäller vård av kulturarvet.
- En fortlöpande diskussion på politisk nivå inom Nordiska rådet som stöd för och pådrivare av det nordiska samarbetet

Stockholm den 23 mars 1987

Riksantikvarieämbetet och
Statens historiska museer

Roland Pålsson

Christina Sandström

Statens konstmuseer (SKM):

SKM har inte primärt till uppgift att vårda byggnader eller såsom myndighet ansvara för kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljöer även om sådana bevarandeåtgärder självklart mycket nära gränsar till SKM:s i allmänhet på enskilda konst- och kulturföremål inriktade verksamhet; detta så mycket mer som de föremål som ingår i SKM:s samlingar i regel också exponeras och förvaras i byggnader och miljöer vilka är byggnadsminnesmärken: nationalmuseibygnaden, östasiatiska museet, Gripsholm, Drottningholm, Rosersberg etc. De synpunkter som SKM i detta sammanhang kan framföra blir därför i huvudsak mycket allmänna och inskränker sig till generella förslag och rekommendationer.

Det föreliggande medlemsförslaget pekar inledningsvis ut den främsta orsaken till den accelererande nedbrytning som pågår av kulturhistoriskt värdefulla miljöer, enstaka byggnadsverk och kulturföremål – nämligen luftföroreningarna. Trafikleder och ny byggnation liksom den snabba tekniska utvecklingen har medfört ingrepp som blivit bestående i känsliga nordiska miljöer, konstaterar förslagsställarna vidare. Detta är naturligtvis i viss utsträckning riktigt, men de ingrepp själva byggandet innebär är snarast av engångskaraktär i jämförelse med de kontinuerliga och för det

mesta successivt ökande utsläpp i luft och vatten som användandet av dessa konstruktioner i form av fabriker och trafikleder för med sig.

Det går därför inte att hysa några förhoppningar om att man med nya restaureringsinsatser eller -metoder skall kunna begränsa, hejda eller motverka miljöförstörelsen. Det går tyvärr inte att restaurera mot miljöförstörelse. Den enda framkomliga vägen är därför att på alla sätt söka begränsa, hejda och motverka luftföroreningarna, och det är något som endast kan ske genom politiskt fattade beslut. Dessa måste i så fall innebära begränsning av och inskränkningar i privatbilismen, höjda och strängare krav på rening av avgaser och industriutsläpp.

I första hand måste dessa åtgärder sättas in i de stora städerna, som är de mest utsatta. Det är att märka att flertalet av de mest värdefulla – ekonomiskt och kulturhistoriskt – konstföremålen ju exponeras i de stora städerna. Om man fortsättningsvis önskar visa dem där den stora publiken finns måste således miljön i de stora städerna i första hand förbättras. Det gäller dessutom inte bara den yttre miljön utan i lika hög grad den inre, där det blir mer och mer uppenbart att de traditionella uppvärmningssystemen, som utgör ett ständigt hot mot museiföremålens kondition, måste förändras eller kompletteras med väl fungerande klimatanläggningar. Det är orealistiskt att tänka sig att de stora konst- och kulturhistoriska skådesamlingarna skall avlägsnas från de traditionella museibygnaderna i städerna eller att man skulle förflytta hela inredningar från deras ursprungsmiljö; men det är värt att beakta att föremål av denna karaktär regelmässigt har för deras fortlevnad långt gynnsammare betingelser i mindre landsortsstäder eller på landsbygden, varför det är angeläget att där så kan ske låta dem stanna i sina ursprungsmiljöer och göra insatser till förmån för bevarande och omhändertagande av lantslott, herrgårdar, sockenkyrkor och liknande.

Vad så gäller de särskilda av Nordiska rådet utpekade frågorna kan det knappast vara SKM:s sak att bedöma vilka möjligheter som föreligger till ökat samarbete inom samhällsplaneringen. Självfallet är alla insatser som de nordiska länderna tillsammans kan göra för att främja bevarandet av sin gemensamma kultur välkomna även om SKM av skäl som tidigare anförts inte förfogar över den expertis som krävs för att handha restaurering av enskilda hus och byggnadsmiljöer. Vad däremot gäller frågan om forskningssamverkan inom konserverings- och restaureringsområdena vore de synnerligen angeläget om Nordiska rådet kunde verka för anordnande av konferenser eller seminarier med deltagande av miljöforskare specialiserade på luftföroreningar och konservatorer från de nordiska länderna och främja utbytesverksamhet, så att personal vid olika konservatorsateljéer periodvis kunde arbeta hos varandra. Ett steg mot gemensamma konserverings- och restaureringsmetoder och -etik har redan tagits i och med att viss utbildning av konservatorer kunnat bli gemensam för de nordiska länderna tack vare de utbildningsplatser som ställs till förfogande vid Konservatorsskolan i Köpenhamn.

Från SKM:s synpunkt förefaller det kunna vara ett utmärkt sätt att bedriva ett aktivt och praktiskt utvecklingsarbete inom restaurering och konservering att välja ett gemensamt konkret objekt för en sådan verksamhet vilket skulle kunna tillgodose de flesta områden såsom yttre och inre miljöplanering, arbete med olika material som sten, trä, textil, måleri m. fl. liksom diverse hantverksinsatser. Ett från svensk sida lämpligt sådant objekt skulle kunna vara Vadstena slott, som beläget i en uråldrig kulturbygd och utgörande en väsentlig del av en gammal stadsmiljö ännu är relativt ofördärvat och där den tidigare arkivfunktionen håller på att avvecklas och någon ny användning av byggnaden ännu inte är definitivt beslutad.

Genom en sådan riktad, gemensam insats skulle slottet kunna undgå det ledsamma behandlingsresultat som ofta ett antal begränsade underhållsåtgärder insatta vid akut uppkommande behov brukar leda till. Vidare skulle ett sådant större gemensamt projekt kunna bli en praktisk skola för konservatorer och hantverkare och möjligen kunna bli en modell för omhändertagande av andra kulturhistoriskt omistliga nordiska miljöer. Det synes SKM vara en för Nordiska rådet önskvärd uppgift att dessutom understödja en inventering i Norden av sådana kulturhistoriskt värdefulla miljöer för att få en uppfattning om den sammanlagda volymen, vilka objekt som bör prioriteras och vilka samlade insatser som kan göras och i vilken utsträckning de olika ländernas särskilda erfarenheter och speciella kunskaper skulle kunna komma till mer allmän nytta.

Stockholm den 18 mars 1987

Statens konstmuseer

Per Bjurström

Ulf G Johnsson

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ):

Medlemsförslaget ger en god bild av de svårbemästrade frågor som under senare år uppmärksammats allt mer seriöst, såväl i den allmänna debatten som bland forskare. Ett samarbete på det nordiska planet när det gäller bevarandet av kulturhistoriskt värdefulla miljöer m. m. är välkommet. Det bör också syfta till att förtydliga regionala skillnader och egenskaper i den kulturhistoriska miljön i Norden. Därigenom profileras bevarandevärdet av det enskilda objektet eller miljön i ett nordiskt perspektiv.

Genom de nordiska ländernas varierande förutsättningar och historia har olika synsätt vuxit fram för såväl behandlingen av de stora monumenten som hanteringen av den mer vardagliga bebyggelsen. En vidgad diskussion på nordisk basis skulle betyda avsevärt för en bättre förståelse för

restaureringens kärnfrågor och kunna motverka alltför skilda synsätt hos arkitekter, ingenjörer och förvaltningstjänstemän i de nordiska länderna. I detta sammanhang kan en gemensam nordisk vidareutbildning, förslagsvis inom ramen för det nordiska institutets för samhällsplanering verksamhet, vara ett led i strävandena att utveckla en gemensam syn på det nordiska kulturarvet och bevarandefrågor.

Behovet av ökat forskningssamarbete är väl dokumenterat. Det behövs ökade kunskaper om t. ex. luftföroreningarnas inverkan på vårt murade äldre byggnadsbestånd. Utöver bättre konserveringsmetoder behöver man studera äldre tiders underhåll. En fördjupad forskning i begreppet materialekologi inom äldre byggnader är därför önskvärd. Kunskap om de äldre byggnadsmaterialens egenskaper och miljöberoende är en förutsättning för att rätt kunna hantera en byggnad.

Svenskt deltagande i ett nordiskt och europeiskt samarbete kan kräva att resurserna för den svenska forskningen och utbildningen byggs ut. UHÄ kan konstatera att forskningen, i första hand inom högskolesektorn, på det berörda området är utomordentligt svagt utvecklad i Sverige. Ett svenskt forskningsprogram kan ta sin utgångspunkt i t. ex. riksantikvarieämbetets handlingsprogram för luftföroreningar och den verksamhet som bedrivs vid institutionen för konservators-bebyggelseantikvarisk utbildning vid universitetet i Göteborg bl. a. i samverkan med främst oorganisk kemi vid universitetet/Chalmers tekniska högskola.

Nordiska rådet är enligt UHÄ:s mening ett lämpligt forum för att initiera forskningssamverkan mellan berörda institutioner i Norden bl. a. i syfte att på nordisk nivå söka åstadkomma en rationell arbetsfördelning mellan länderna och därmed förenat erfarenhetsutbyte. Ett nordiskt samarbete på forskningsområdet skulle kunna ske genom att varje land åtar sig vissa ansvarsområden samt förstärker FoU-insatser och högre utbildning på respektive område.

En förstärkning av den svenska och nordiska kunskapsbasen är väsentlig för att de nordiska länderna skall kunna ta del av kunskapsutvecklingen i andra länder, både i Europa och Nordamerika. Ökat stöd till forskningen i de nordiska länderna är också en förutsättning för gemensamma nordiska insatser inom UNESCO och det europeiska samarbetet på området t. ex. EURO CARE-projektet inom ramen för EUREKA. En lämplig internationell samverkanspunkt är vidare ICCROM med säte i Rom, där för övrigt de nordiska länderna har en gemensam potential i form av fyra nationella forskningsinstitut.

Tanken på en nordisk och/eller europeisk hantverksutbildning är av stort intresse och bör enligt UHÄ:s mening bearbetas vidare. Det finns ett stort behov av samordning i syfte att utveckla ny verksamhet, öka kvaliteten samt effektivisera befintligt utbud. Som exempel kan nämnas behovet av utbildning för hantverkare med inriktning på träbyggnadskultur. I första hand bör en hantverksutbildning avse Norden och bygga på en arbetsfördelning mellan de nordiska länderna.

Nordiska insatser i anslutning till UNESCO:s och Europarådets verksamhet kan bl. a. avse initiativ till brett upplagda seminarier kring olika ämnesfält som trä, sten, konservering, utbildning etc. med UNESCO och Europarådet som arrangörer.

Stockholm den 13 mars 1987

Carl-Gustaf Andrén

Benny Jonsson

Statens kulturråd:

Statens kulturråd är helt positivt till medlemsförslaget som syftar till en angelägen samordning av insatser såväl mellan de nordiska länderna som i förhållande till internationella organ för bevarandet av kulturhistoriska miljöer, kulturföremål och kulturminnesmärken, som i vår tid hotas av nedbrytning och förstörelse genom luftföroreningar och -försurning.

Kulturrådet ber att i huvudsak få hänvisa till remissvaret från *sakmyndigheten* riksantikvarieämbetet och statens historiska museer.

I korthet lämnas följande svar på frågeställningarna i remissbrevet från Nordiska rådets presidium:

1. Möjligheterna till öka samarbete inom samhällsplaneringen för att bevara kulturhistoriskt värdefulla miljöer och minnesmärken.

En sammanfattning av samarbetsbehov i Sverige utgörs av s. 396 i budgetpropositionen 1987 samt i propositionen om de centrala museernas uppgift och ansvar (1986/87: 97). Den av regeringen inledda översynen av kulturminnesvården kommer därtill att redovisas 1987/88. Samarbetet med regionmuseerna och kulturminnesvården kommer då också att få sin belysning. Statens kulturråd kommer i samband med det s. k. ekologiprojektet att fokusera frågor om kulturhistoria och naturmiljöförändring.

2. Behovet och möjligheterna till gemensamma nordiska insatser vid restaureringen av historiska byggnader och monument.

Intressanta restaureringsprojekt förekommer i respektive länder. Ett medvetet och planerat erfarenhets- och tjänsteutbyte kring några akutella projekt borde prövas snarast och utvärderas. Samband med vidare utbildnings- och forskningsinsatser blir därvid naturligt.

3. Behovet av en eventuell gemensam nordisk/europeisk utbildning för hantverkare.

Europarådet har bl. a. genom sin rekommendation från ministerkommittén fört fram hantverksfrågorna under 1980-talet. I Sverige finns påtalade brister när det gäller utbildning av hantverkare, vilket också klarlagts i utredningen Hantverk – produktion med tradition (SIND 1981: 2). I denna utredning har flera hantverk listats som utrotningshotade. En långsam återhämtning sker i vissa yrken till följd av ökad efterfrågan och möjligheter till lärlingsutbildning. Svenska museiföreningens arbetsgrupp för hantverk och museer ger under 1987 ut en adressförteckning över anlitade hantverkare i respektive region. Samtidigt publiceras boken Hantverk, med dokumentation av metod och historik för en rad hantverksyrken. Vid

Nääs slott i Älvsborgs län förbereds ett regionalt hantverkscentrum med kontakter i Norden. I olika kommuner har verkstäder ordnats i speciella hantverksskvarter etc.

De ökande restaureringsinsatserna vid ombyggnad kräver vidareutbildning av hela bygglag. För andra yrken är antalet intresserade personer så litet att vi från svensk sida är i stort behov av i första hand en nordisk möjlighet till utbildning och arbetstillfällen. Det är också viktigt att påminna om det hantverksskunnande som många av dagens invandrarare för med sig till de nordiska länderna.

I ett vidare miljöminnesvårdsperspektiv är också andra yrkeskunskaper viktiga att bevara inför framtiden: jordbrukarens, kolarens, stensättarens m. fl.

4. Behovet av ökat forskningssamarbete för att utveckla nya och förbättrade konserveringsmetoder.

Samarbete inom konserveringsområdet är till en del utvecklat mellan museer och institutioner i olika nordiska länder och borde kunna ge god grund för vidare forskningssamarbete, bl. a. kopplat till projekten ovan och med ansvaret fördelat på olika länder och på de institutioner och de utbildningscentra som redan har kompetens på olika områden. Tillgång till medel för forskarstipendier och utbytestjänster vid museer och laboratorier är av stor vikt.

I övrigt refererar kulturrådet till den nyligen publicerade forskningspropositionen, bl. a. gällande medel för forskning kring luftföroreningars inverkan på papper, sten m. m.

5. Möjligheterna till nordiska insatser i anslutning till UNESCO's och Europarådets arbete och i andra internationella sammanhang.

Statens kulturråd har återkommande kontakt med dessa organ för information och idéutbyte i olika kulturpolitiska frågor. Rådet ber att få referera till de svenska sakinstanserna för mer detaljerade svar gällande bevarandefrågorna. Ett gemensamt nordiskt agerande är etablerat när det gäller flertalet kultur- och museifrågor i det internationella sammanhanget, t. ex. inom ICOM.

Kulturrådet inbjöd nordiska representanter från museernas organisationer och myndigheter till ett seminarium 20–21 mars 1987 om museifrågor och museipolitik. Vid seminariet berördes föreliggande motionsförslag och relaterades de genomgående positiva reaktioner den väckt.

Detta var första gången de musei- och kulturpolitiskt ansvariga och verksamma möttes för överläggningar och detta forum ser redan nu ut att ha utsikter att träffas på nytt och för att ta upp gemensamma och avvikande frågor på museiområdet.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer presenterade sitt arbete inför det kommande nordiska symposiet den 22–23 april rörande luftföroreningar och deras inverkan på kulturminnen m. m. samt om den opinionsskapande utställning som nu produceras, bl a med bidrag från kulturrådet.

Stockholm den 1 april 1987

Lars Engqvist

Gudrun Vahlquist

Statens naturvårdsverk (SNV):

Frågor rörande forskning och utveckling kring restaurering och konservering av kulturhistoriska värdefulla byggnader ligger utanför naturvårdsverkets ansvarsområde. Korrosionen av byggnader och material är en mycket påtaglig effekt av utsläpp av försurande ämnen till atmosfären. Problemet har uppmärksammats i olika internationella organ, bl. a. konventionen om gränsöverskridande luftföroreningar.

Sverige deltar i ett omfattande arbete på det internationella planet för att få till stånd minskade utsläpp av försurande ämnen i Europa. Samordnade insatser från de nordiska länderna har varit betydelsefullt för att få till stånd bindande överenskommelser att begränsa svavelutsläppen i Europa. På nordisk bas har också ett arbete utförts som beskriver hur mycket svavel- och kväveutsläppen måste minska för försurningen av mark och vatten skall återgå till normala nivåer. Denna rapport har rönt stort intresse i Europa och utgör en viktig utgångspunkt för det internationella arbetet.

För att kunna åstadkomma den nödvändiga begränsningen av svavel- och kväveoxider i Europa behövs studier som kvantitativt beskriver orsakssamband mellan utsläpp av försurande ämnen och grad av miljöeffekt. Sådana samband är inte helt klarlagda vad gäller korrosion. Ett utvidgat nordiskt samarbete om korrosion, som medlemmar av nordiska rådet föreslagit, på byggnader och kulturhistoriska minnesmärken bör därför även inkludera den aspekten. Orsakssambanden mellan luftföroreningsgraden och korrosionen är betydligt bättre studerat för metallkonstruktioner än för kalk- och sandstenskonstruktioner.

Slutligen kan nämnas att Riksantikvarieämbetet har tagit initiativ till en nordisk konferens om korrosionens effekter. Man har för avsikt att föreslå samordnade insatser i Norden vad gäller korrosionsforskning.

Solna den 31 mars 1987

För statens naturvårdsverk

Lars Lindau

Thomas Levander

Nordiska museet:

Vårt lands äldre byggnadsbestånd och kulturföremål utgör en omistlig del av vårt kulturarv. Att bevara och vårda detta är därför en utomordentligt angelägen uppgift. Det är viktigt att få till stånd ett utökat samarbete inom detta område mellan museer, forsknings- och utbildningsinstitutioner i Norden.

1. Ökat samarbete inom samhällsplaneringen

Med kulturminnesvårdens omorganisation och integrering i den regionala och kommunala planeringen har det skapats väsentligt bättre förutsättningar för bevarande av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Nordiska museets uppfattning är att kulturvård bör vara en hushållning med våra kulturresurser oberoende av vilken tidsperiod eller geografiskt eller socialt område de representerar. På samma sätt som naturvården arbetar för att förhindra rovdrift av våra naturresurser måste kulturvården bli ett positivt och självklart inslag i samhällsplaneringen. Då skapas förutsättningar för en aktiv kulturvård.

2. Gemensamma nordiska insatser

Landsbygdens allmogebebyggelse och trästadsbebyggelsen hör till de mest utsatta i landet på grund av ständiga förändringar, om- och tillbyggnader och rivningar. Samtidigt utgör träbebyggelsen Nordens unika bidrag till det europeiska byggnadsbeståndet.

Forskningsprojektet "Den nordiska trästaden", initierat under början av 1970-talet av ICOMOS och Nordens riksantikvarier, koncentrerades kring bevarandefrågor i trästadsbebyggelsen. De drygt trettio forskningsrapporter som publicerades på många sätt verkat för en aktiv kulturvård.

Även om forskningen kring landsbygdens allmogebebyggelse har en lång tradition bland etnologer och bebyggelseforskare, är tiden mogen för en samlad forskningsinsats av liknande typ som projektet "Den nordiska trästaden". Nordiska museet föreslår därför ett samarbete mellan berörda museer och universitetsinstitutioner i de nordiska länderna kring temat landsbygdens träbebyggelse. Detta projekt borde också kunna kopplas till Europarådets landsbygdkampanj 1987–88.

Beträffande möjligheterna till gemensamma nordiska insatser vid restaureringen av historiska byggnader och monument är det väsentligt att även i konserveringsarbetet eftersträva ökat samarbete.

3. Ökat forskningssamarbete för nya och förbättrade konserveringsmetoder.

Stora områden i Norden har närbesläktade kulturtraditioner, vilket visar sig i bl. a. likartade föremålsbestånd. Det borde stimulera till ett samarbete mellan de nordiska länderna och ett utbyte av forskningsrön inom föremålskonserveringen. För närvarande synes en förstärkning inom denna sektor vara önskvärd i syfte att öka kännedomen om nya konserveringsmetoder, forskningsprojekt m. m. som pågår inom Nordens museer och utbildningsinstitutioner för konservatorer.

4. Behovet av en gemensam nordisk/europeisk utbildning för hantverkare

Den ökade produktionen av nya bostäder under 1950- och 1960-talen medförde att äldre, specialiserat hantverkskunnande i byggnadsbranschen

minskade. Genom massproduktionen utvecklades modernare byggnads-material.

ROT-sektorns tillväxt under de senaste åren har aktualiserat bristen på kunniga hantverkare i äldre tekniker och material. Bristen ger sig särskilt tillkänna vid restaureringen av kulturminnesmärken byggda med mindre vanliga metoder och sällsyntare material. Särskilt vid genomförandet av sådana byggnadsprojekt blir ett internordiskt samarbete värdefullt vid utbildning av mer specialiserade hantverkare.

Stora likheter finns i byggnadsskicket inom Norden. Påtagligast är stora områden med förhärskande trähusbebyggelse dvs. ett gemensamt utgångs-material med likartade behov av kunniga hantverkare. Vid mer sällsynta typer av hantverkskunnande kan det vara motiverat med en gemensam nordisk utbildning (typ byggnadshytta), i framtiden kanske också ett europeiskt samarbete. Det kan bli aktuellt om det blir omöjligt att t. ex. vidmakthålla en grupp skickliga stenhuggare i Sverige.

Stockholm den 10 mars 1987

Sune Zachrisson

Styresman

Svenska kommunförbundet:

Svenska kommunförbundet arbetar med att bevaka kommunernas intressen, utveckla deras arbetsområden och ge dem service och stöd enligt deras önskemål. På kurser, konferenser och i skrifter behandlas kommunernas uppgifter också vad gäller hanteringen av kulturminnen och värdefulla kulturmiljöer sett ur olika aspekter.

Förbundet har ofta uttalat sig positivt om bevarande av kulturhistoriskt värdefulla miljöer, kulturföremål och kulturminnesmärken. Också i nordiska och andra internationella sammanhang har frågor kring kulturminnesvård och kulturmiljöer sin givna plats.

Som kommentar till de i ert följebrev redovisade frågeställningarna vill styrelsen framhålla följande.

- Ett ökat nordiskt samarbete inom samhällsplaneringen för kulturminnesvård skulle kunna ge värdefulla erfarenheter för de svenska kommunernas fysiska planering om det genomförs t. ex. i form av utvärderingar och jämförelser av samhällsinsatser och effekter av lagstiftning.
- Gemensamma nordiska insatser för restaurering av historiska byggnader och monument kunde tänkas få en inriktning på forskning kring historien och utvecklingen av tekniker och metoder för skydd, renovering och underhåll. Här skulle vi kunna bygga vidare på arbeten som redan gjorts om typiskt nordiska företeelser som t. ex. träarkitekturen.

- Utveckling av konserveringsmetoder är tvärvetenskapliga uppgifter, som inte bör hindras av nationsgränser. Här finns arbetsuppgifter, som inte bara kan betraktas som specifikt nordiska.
- Givetvis behöver vi i Norden egen kompetens för att kunna bevara vårt kulturarv. Den svenska nya konservatorsutbildningen behöver säkert utbyta kunskap och få stimulans genom nordisk samverkan.
- Gemensam nordisk/europeisk utbildning av hantverkare skulle kunna gälla specialiteter, som de olika länderna inte ensamma har tillräckligt underlag för att klara.

För övrigt är det inte bara hantverkare som behöver utbildas i äldre tekniker utan också arkitekter, ingenjörer och andra som upprättar arbetsbeskrivningar och planerar byggnadsarbeten.

Frågeställningarna i er skrivelse gäller i första hand statens ansvarsområde. Effekterna av de statliga insatserna angår dock i högsta grad de kommunala instanser, som ansvarar för fysisk planering, byggande, sin egen kulturmiljö och sitt kulturarv. Det är angeläget att vi alla lära av varandra, speciellt inom Norden.

Varje möjlighet till utveckling av arbetet med att skydda vårt gemensamma nordiska kulturarv med förhoppningsvis gynnsamma följder för sysselsättning, turism o. s. v. bör tas tillvara och stödjas.

Kommunförbundets styrelse vill alltså tillstyrka de båda slutliga attsatserna i medlemsförslaget.

Stockholm den 3 april 1987

Svenska kommunförbundet

Lars Eric Ericsson

Folkbildningsförbundet:

Förbundet tillstyrker förslaget och vill särskilt framhålla folkbildningsorganisationernas möjlighet att bidra med kulturhistorisk inriktad studieverksamhet.

Stockholm den 18 april 1987

Folkbildningsförbundet

Peter Engberg

Medlemsförslag

om intensifiering av behandlingsarbetet i kampen mot alkohol och narkotika

(Väckt av *Stefán Benediktsson* samt *Borghild Røyseland* och *Jens Steffensen*)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning (NAD):

Medlemsförslaget tar sin utgångspunkt i den nordiska handlingsplanen mot narkotika och lyfter fram en av de fyra slag av åtgärder som nämns i planen, dvs. sådana som syftar till att begränsa efterfrågan på narkotika. De tre övriga principiella åtgärdsgrupperna (t. ex. åtgärder som syftar till att begränsa utbudet av narkotika, forskning m. m.) förbigas som antingen ineffektiva eller långsamma. NAD skall därför uttala sig endast om den fjärde punkten ur forskningens synvinkel. I medlemsförslaget understryks därefter bättre förmedling av behandlingsresultat bland kommunala och lokala myndigheter, dels lokala försöksprojekt.

NAD kan stöda tanken på bättre förmedling av behandlingsresultat. Evalueringarna har dock inte kunnat bevisa att någon speciell form av behandling skulle vara mera effektiv i alla situationer än någon annan. Man har genom undersökningar inte kunnat bevisa systematiska skillnader mellan effektiviteten av olika behandlingsformer även om det i många undersökningar rör sig om behandlingstillbud som är ganska olika till intensitet och innehåll. Inom behandlingsforskning bör man fästa uppmärksamhet förutom på frågor angående de personer som behöver vård också på strukturerna i behandlingssystem. T. ex. öppen eller sluten vård, institutions- eller ambulansvård, tvång eller icke-tvång och olikheterna i behandlingsslagstiftningen i Norden påverkar vårdens effektivitet. I april 1987 samlades nordiska alkoholforskare för att diskutera alkoholrelaterade behandlingssystem.

Vad beträffar lokala försöksprojekt önskar NAD fästa å ena sidan uppmärksamhet vid att initiativ i lokalmiljöer ingår i den redan nämnda handlingsplanen. I det fall försöksprojekt igångsätts vore dock önskvärt å andra sidan, att planerna även inkluderade evaluering av verksamheten, för att utbygga den forskningsmässiga kunskapen på fältet.

Helsingfors den 14 augusti 1987

För Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning

Jógvan Petersen
Ordförande

Hannele Varsa
Tf. forskningssekreterare

Nordisk kontaktmannsutvalg for narkotikaproblemer:

Et av hovedsiktemålene med Nordisk handlingsplan mot narkotika er å legge forholdene til rette slik at medarbeidere innenfor behandling og forebyggende arbeid i de nordiske land skal kunne komme sammen og utveksle erfaringer. Koordineringen av innsatsene er vesentlig. I handlingsplanen gjøres det klart at:

Det kanskje viktigste nordiske samarbeid på narkotikaområdet skjer gjennom den løpende kontakt mellom de departementer og etater som har ansvar for å planlegge tiltak mot narkotika i det enkelte land (handlingsplanen s. 3).

De frivillige organisasjonenes arbeid med forebyggende tiltak i lokalmiljøene er av stor viktighet for å hindre narkotikamisbruk blant barn og unge. Handlingsplanen sier at:

Det vil derfor utveksles erfaringer mellom de nordiske land om hvordan offentlige organer (skole-, sosial-, helse-, politi-, kulturmyndigheter og andre) kan og bør samarbeide med hverandre og med frivillige organisasjoner og foreldregrupper om utvikling av arbeidsmåter og tiltak. Målsettingen med denne nordiske utvekslingen av erfaringer for å bekjempe misbruk på det lokale planet er å identifisere metoder som synes særlig effektive i dette arbeidet (handlingsplanen s. 9).

I arbeidet med å redusere tilgjengeligheten av narkotika vil vi også trekke fram det betydningsfulle arbeidet som gjøres i samarbeidet mellom politi og tollmyndigheter.

I det følgende redegjøres kort for aktivitetene i Handlingsplanen:

Tjenestemannsutvekslingen (handlingsplanen s. 3)

Ordningen gir muligheter for erfaringsutveksling mellom ulike medarbeidergrupper ved hospitering i et annet lands institusjoner. Erfaringene med denne ordningen er svært gode.

Narkotikainformasjon (handlingsplanen s. 7)

Det er avholdt en nordisk konferanse i utvikling av informasjonsstrategier. Hovedtema var mål og strategier i informasjonsarbeidet og problemer i evalueringen av informasjonsinnsatser. Det planlegges en konferanse om informasjon innenfor spesielt vanskelige områder som f. eks. sniffing, kokain og AIDS denne høsten.

Stoffmisbrukere under kriminalomsorgen (handlingsplanen s. 10)

I september 1986 ble det avholdt en konferanse med tema samarbeid mellom kriminalomsorgen og det sosiale og medisinske hjelpeapparatet, samt belysning av fengselsvesenets evt. behov for å utvikle egne tiltak. Et fellesnordisk tidsskrift om temaet ble utarbeidet mellom tidsskriftene Stoffmisbruk i Norge, Alkoholdebat i Danmark og Alkohol och narkotika i Sverige etter konferansen.

Stoffmisbrukere og AIDS

Det er nedsatt en arbeidsgruppe på dette området som har i mandat å rapportere til kontaktmannsutvalget om utviklingen av AIDS-situasjonen. Det er avholdt tre nordiske konferanser om temaet og ytterligere to konferanser er under planlegging i 1987.

Forskning (handlingsplanen s. 11)

NAD er igang med en rekke prosjekter og det arbeides med to større konferanser i 1987. En om hjelpeapparatet og behandlingsmetoder og en om terapitradisjoner og foreskriving av vanedannende legemidler.

Tiltak i lokalmiljøene (handlingsplanen s. 9)

Dette prosjektet ble i handlingsplanen tatt ut til fordel for AIDS-prosjektet. Nordisk kontaktmannsutvalg ønsker at dette skal tas opp igjen i 1987 og det planlegges en nordisk konferanse om tiltak i lokalmiljø som skal avholdes denne høsten.

Oslo i mai 1987

For Nordisk kontaktmannsutvalg

Torbjørn Mork

Else Aarsund

Sekretær

Danmark

Socialministeriets internationale kontor:

I Danmark foregår allerede erfaringsudveksling mellem amter og kommuner og andre offentlige samt private organisationer. Alkohol- og Narkotikarådet, som bl. a. har til opgave at medvirke til at koordinere samfundets samlede indsats til bekæmpelse af alkohol- og narkotikamisbrug.

holder jævnligt møder med de nævnte parter, ligesom rådet arrangerer konferencer og kurser med henblik på erfarings- og vidensudveksling.

Rådet har i sine to publikationer "Om behandling af alkoholmisbrugere" og "At møde mennesket hvor det er" publiceret anbefalinger om retningslinier for den fremtidige behandling af henholdsvis alkohol- og narkomisbrugere.

Amtssundhedscentre, som er behandlingsinstitutioner for unge under 25 år, holder ligeledes jævnligt møder med hinanden, hvor udviklingen drøftes, og der sker udveksling af oplysninger om initiativer. Alkohol- og Narkotikarådet, socialstyrelsen, Amtsrådsforeningen og Undervisningsministeriets konsulent i alkohol- og narkotikaspørgsmål deltager i disse møder.

I en del amtskommuner findes lokale alkohol- og narkotikakonsulenter, og i en enkelt amtskommune er der nedsat et lokalt rusmiddelråd, mens nogle andre amtskommuner har andre typer af koordineringsudvalg. Alkohol- og Narkotikarådet holder jævnligt koordinationsmøder med disse konsulenter m. v.

Tidsskriften "Alkohol-Debat", der udgives af Alkohol- og Narkotikarådet i 25 000 eksemplarer 4 gange om året, bringer ligeledes artikler om nye og spændende idéer, tanker, forslag og projekter på rusmiddelområdet. Alkohol- og Narkotikarådet udgiver hvert år en redegørelse om alkohol- og narkotikamisbruget, som ligeledes er et led i den formidling af erfaringer, der til stadighed finder sted.

Med hensyn til den anden rekommendation om forsøgsprojekter kan det oplyses, at Alkohol- og Narkotikarådet på sit budget for 1987 har afsat 300 000 kr. til tilskud til idéer og forslag til, hvordan den forebyggende og behandlende indsats mod alkohol- og narkotikamisbrug kan forbedres. Hertil kommer, at Socialstyrelsen råder over en forsøgspulje, hvoraf penge kan søges til lokale forsøgs- og omstillingsprojekter inden for behandlingsområdet.

København, den 8. april 1987

(Oläsl. namn)

Kommunernes Landsforening:

 Det fremgår af medlemsforslaget, at der i december 1984 blev fremlagt en nordisk behandlingsplan mod narkotika.

Behandlingsplanen indeholdt følgende:

- at reducere tilgængelighed
- at reducere efterspørgslen
- at udøve forskning
- at udøve internationalt samarbejde.

Det fremgår videre, at der med hensyn til at reducere tilgængeligheden ikke er sket store fremskridt.

For at reducere efterspørgslen foreslås nu:

- at udvirke øget samarbejde mellem amter og kommuner samt berørte offentlige og frie organisationer med det formål at gennemføre en erfaringsudveksling i behandlingen af alkoholister og narkomaner for, at identificere og oplyse om metoder, som viser sig specielt effektive i behandlingen.
- at tage initiativer til og støtte forsøgsprojekter på lokalt og regionalt niveau, med det formål at intensivere helbredelsen af alkoholister og narkomaner.

I denne anledning skal man meddele at Kommunernes Landsforening kan tilslutte sig medlemsforslaget, idet der også her i landet arbejdes for et øget samarbejde mellem amtskommuner og kommuner.

Man skal herudover meddele, at opgavefordelingen på dette område mellem amtskommuner og kommuner er tilrettelagt således, at amtskommunerne har ansvaret for den egentlige behandling og kommunerne understøtter behandlingen med råd, vejledning og økonomisk bistand efter bistandsloven.

Man skal herudover meddele, at opgavefordelingen på dette område mellem amtskommuner og kommuner er tilrettelagt således, at amtskommunerne har ansvaret for den egentlige behandling og kommunerne understøtter behandlingen med råd, vejledning og økonomisk bistand efter bistandsloven.

Med hensyn til at støtte forsøgsprojekter skal man pege på, at der under socialministeriet er nedsat et alkohol- og narkotikaråd, hvor både Kommunernes Landsforening og amtsrådsforeningen er repræsenteret, som bl. a. har dette til opgave.

Endelig skal landsforeningen pege på, at bekæmpelsen af spredning af AIDS-smitte bør samordnes med dette arbejde.

København, den 20 marts 1987

Thorkild Simonsen

Peter Gorm Hansen

Københavns Kommune:

Københavns Kommune kan tilslutte sig forslaget om et øget samarbejde på lokalt plan med alle organer og institutioner, der beskæftiger sig med misbrug af alkohol og narkotika samt støtte forslaget om forsøgs- og forskningsprojekter på såvel lokalt som regionalt niveau.

Det skal imidlertid fremhæves, at der i Københavns Kommune allerede er en mangeårig tradition for at medvirke i informations- og erfaringsudveksling på dette område, hvorfor de fremlagte forslag ikke for Københavns Kommunes vedkommende repræsenterer nogen form for udvikling eller nytænkning.

København, den 2. april 1987

Egon Weidekamp

Fuldmægtig Jytte Thrane, Økonomidirektoratets Sekretariat, Frederiksberg Kommune, har telefonisk den 8. maj 1987 meddelt følgende som remissvar:

Som sekretariat for kommunalbestyrelsen skal økonomidirektoratet bemærke, at forslaget har været forelagt kommunens hospitalsdirektorat og socialdirektorat til udtalelse, men at sagen ikke har været forelagt fagudvalg og kommunalbestyrelse til en politisk stillingtagen.

Med det nævnte forbehold skal man fra forvaltningens side udtale, at man kan tilslutte sig de i medlemsforslaget indeholdte forslag, idet man dog skal tillade sig at tage et generelt forbehold for så vidt angår forslagens økonomiske konsekvenser.

Amtsrådsforeningen i Danmark:

 Amtsrådsforeningen kan vedrørende forslaget oplyse, at foreningen er orienteret om, at der mellem de nordiske landes behandlingssystemer allerede er en vis erfaringsudveksling gennem konferencer, møder og publikationsvirksomhed.

Amtsrådsforeningen vil imidlertid være positiv i henseende til mere konkrete forslag om tilrettelæggelse af erfaringsudveksling inden for behandlingsarbejdet i kampen mod alkoholmisbruget og narkotikamisbruget.

Til Nordisk Råds orientering *vedlægges* de af Amtsrådsforeningens udgivne publikationer

1) "Behandling af stofmisbrugere – problemer og muligheder" 1983,¹ samt

2) "Amternes behandlingsindsats for "ældre"-stofmisbrugere". 1983¹.

København, den 21. april 1987

Kresten Philipsen

Elisabeth Lenzing

¹ *Här ej tryckta.*

Den Almindelige Danske Lægeforening:

Lægeforeningen finder initiativet væsentligt. De sundhedsmæssige og sociale følger af misbrug er betydelige. Behandlingen af disse følger kræver allerede omfattende ressourcer. Herudover tyder nye undersøgelser på, at der i befolkningen findes en voksende gruppe blandt kvinder og unge, hvis misbrugsproblemer ikke kommer til sundhedsvæsenets kendskab.

En af årsagerne hertil synes at være, at de eksisterende behandlingstilbud ikke modsvarer de pågældendes forventninger og behov. I betragtning af de alvorlige konsekvenser af et misbrug, ikke alene for den misbrugende selv, men også for dennes familie – her tænkes på børnene – må værdien af information og åbenhed i lokalsamfundet fremhæves. Herved kan fordomme i den almene befolkning reduceres og skamfølelse hos den enkelte misbruger formindskes, således at forebyggende og behandlende initiativer kan accepteres. Et misbrug findes hyppigt sekundært til psykiske og legemlige helbredsproblemer. Det må derfor anses for væsentligt, at der ved en vurdering af misbrugerens livssituation medinddrages helbredsmæssige, herunder psykiatriske aspekter, hvorfor lægelig ekspertise bør indgå i den tværfaglige indsats.

Initiativer, som støtter forsøgsprojekter lokalt og regionalt, må hilses velkommen. Centralisering af misbrugsforskning kan have en uheldig indflydelse på tilfredsstillelse af de lokale behov og på den spontane hypotesegenering.

Erfaringsudveksling såvel mellem faggrupper som mellem lokale/centrale behandlerorganisationer inden for de nordiske lande må anses for en væsentlig forudsætning for en videreudvikling af den nordiske handlingsplan rettet mod alkohol- og narkotikamisbrug.

København, den 2. april 1987

Jens Kr. Gøtrik

Landsforeningen for Human Narkobehandling:

— — — tillader vi os hermed høfligt at fremsende vor besvarelse af de 4 arbejdsrubrikker – med henvisning til vort tætte kendskab til narkomaternes forfærdende tilværelse, behandlingsinstitutionernes manglende kompetance og yderst ringe resultater og narkokriminalitetens spegede metoder.

AD 1)

... at reducere tilgængeligheden kræver naturligvis en samlet indsats såvel på nordisk plan, som international. Hvilket selvsagt betyder øgede økono-

miske/teknologiske ressourcer til politi, toldvæsen og "meddelere". På dansk anvendes et specielt udtryk: Sangfugle. Men vi mener iøvrigt, at trods disse tiltag, vil en reduktion af tilgængeligheden først kunne spores, når man erkender den videnskabelige side af narkomaniens væsen, og specielt retter opmærksomheden mod de "gamle, hårdt belastede stofmisbrugere".

AD 2)

... at reducere efterspørgslen er i allerhøjeste grad et spørgsmål om, som ovenfor nævnt, videnskabeligt at forstå narkomaniens væsen og at udskille ældre, hårdt belastede misbrugere til den særbehandling, denne risikogrube har behov for og krav på. Ikke alene udgør gruppen af ældre misbrugere en betydelig risiko for "nybegyndere", idet de ældre narkomaner ofte er forhandlere af stoffer for at skaffe til eget forbrug. Men det er også en brutal kendsgerning (også på nordisk plan), at ældre misbrugere har mellem 10 & 40 nedtrappingsforsøg bag sig UDEN EFFEKT/HJELBREDELSE. Disse mislykkede nedtrappingsforsøg har naturligvis afstedkommet en åbenlys foragt overfor det etablerede behandlingssystem og de ofte politisk styrede medarbejdere. Dette medfører, at den ældre misbrugers foragt og faktiske viden om systemets ineffektivitet og manglende humanistiske indsigt, overføres til de yngre misbrugere, der så ikke opsøger behandlingsinstitutionerne.

Derfor er det uforståeligt for os i Landsforeningen f. human narkobehandling, at der i medlemsforslaget A 776/s er følgende at læse: ... at man har gjort fremskridt i behandlingen af narkomaner ... (citater slut). Vi forældre, der har levet i årevis og i døgnets 24 timer med vore syge børn, har så sandelig en anden opfattelse. Og den deler vi med de andre nordiske landes forældreforeninger.

Vi har i over 10 år stillet forslag til ansvarlige politikere om a) en registrering af vore narkomaner. Et forslag såvel de pårørende som narkomanerne selv har bakket op om. En sådan registrering ville i dag have afstedkommet, at sundhedsmyndighederne lynhurtigt havde kunne indkredse denne højrisiko-gruppe, hvad AIDS-smitten angår, og tilbudt disse forpinte medmennesker en omsorgsfuld og relevant medicinsk behandling med Metadon. Nu er det som at dykke i barndommens lykkepose, er der "gevinst" denne gang? Men den mulighed er druknet i ordsvalder om registrerings negative betydning, og man foretog at overhøre vort forslag.

b) Herudover har vi i ligeså lang tid, foreslået myndighederne at udskille de ældre, hårdt belastede stofmisbrugere med henvisning til det officielle behandlingssystems absolut manglende resultater. WHO meddelar i en "Bulletin", at Danmark har verdens højeste dødelighedstal blandt narkomane medborgere og den største population af ældre misbrugere UDEN

relevant behandling. Så Nordisk Råd undskylder os nok, når vi opfatter "Fremskridt i behandlingen af narkomaner" som helt ude af proportioner.

AD3)

Som nævnt i besvarelserne ovenfor, foreslår vi en oprigtig, seriøs forskning af narkomaniens væsen. Vi har i Landsforeningen tilbragt mange timer i Universitetsbibliotekets læsesal, for at gennemgå det til rådighed værende skriftlige materiale om Morfinisme/Narkomani. Enhver rimeligt, vidende person, der beskæftiger sig med dette grusomme problem ved naturligvis, at morfinafhængighed er den dybeste afhængighed et menneske kan havne i. Og selvom vi mener, at misbrug af alkohol og narkotika har samme basis i biokemien, så er det i allerhøjeste grad to vidt forskellige former for misbrug, der så absolut bør adskilles i behandlingsmæssig henseende.

Det er en videnskabelig kendsgerning, at der er mennesker, der efter kun få ganges anvendelse af Morfin, f.eks. under en sygdomsperiode, får udløst en stationær morfinhunger. Det menneskelige legeme producerer selv morfin, det såkaldte Endorphin. Der er en proces, biokemisk, der finder sted i mellemhjernen og har til formål at stabilisere vor smertetærskel. Denne proces kan være skadet/forhindret af forskellige ukendte årsager. Man kunne derfor godt forestille sig, at de unge børn, der kom ind i narkohelvedet i midten af 60erne og frem til midten af 70erne, hvor gedin information var en by i Sibirien, har mistet evnen til selv at producere Endorphin (Morfin), og derfor er helt uimodtagelige for den hidtil kørte narkobehandling. Vi undlader ikke at gøre NORDISK RAD opmærksom på, at mange ældre misbrugere også har været på ukontrollerede LSD-trip med hvad deraf følger. Noget man heller aldrig har taget højde for i behandlerregie.

AD4)

Landsforeningen f. human narkobehandling er medlem af den 2 år gamle paraplyorganisationen NORDEN MOT NARKOTIKA, der omfatter samtlige forældreforeninger i de nordiske lande. Vi har på vore arbejds møder drøftet såvel nordisk- som internationalt samarbejde, ikke mindst hvad strafammer angår for narkotikahandel. Vi er af den formening, at både i de nordiske lande og i EFs regie bør strafammerne være ensartede. De bør være høje, og ligge tæt op ad den lovgivning, der er i de lande, hvor stofferne produceres. Det bør være reglen, at udenlandske personer, der gribes i narkohandel i et nordisk land, eller i et land i Fællesskaberne omgående bør udvises, ganske uden hensyn til konsekvenserne for den pågældende. Narkotikahandel er den mest lurvede og foragtelige kriminalitet, ikke alene overfor ofrene og de pårørende, men også mod de berørte

landes samfundsøkonomi. Det nordiske- og internationale samarbejde bør derfor tildeles alle nødvendige ressourcer.

Lyngby, den 28. marts. 1987

Povl Thyge Pedersen

Formand

/Gerda Fridh

Sekreter

Folkebevægelsen mod Hårde Stoffer:

Folkebevægelsen kan kun tilslutte sig overskriften:

– "Om intensivering af behandlingsarbejdet i kampen mod alkohol og narkotika", dog med efterskriften, "som vi ser den", og med handling som en naturlig integreret faktor.

Der omtales 4 arbejdsrubrikker:

1. at reducere tilgængeligheden.
2. at reducere efterspørgselen.
3. at udøve forskning.
4. at udøve internationalt samarbejde.

Vedr. pkt 1

I disse så sundhedspolitiske tider, jvf. WHO's mål for Europa, må udgangspunktet være, at fokusere på den tilstedeværende politiske ideologi.

– De siddende politikeres manglende indsigt og ansvar til at skabe de lovmæssige, administrative og økonomiske rammer, der skal danne grundlag for borgernes sunde liv.

– Den enkelte politikers personlighedsudvikling danner grundlag for hvordan han vælger at forvalte sine magtbeføjelser.

En befolkningsgruppe der har lidt samme afsavn i forhold til opvækstvilkår, ser sig ikke i stand til at skelne, hvad der er ret og rimeligt.

– Og grundet forvrænget mentalitets tiltag, ikke i stand til, dels p. g. a.

– manglende psykiske ressourcer

– egoistiske tendenser

– manglende selvtillid i al almindelighed,

– at slutte sig i samlet trop og kræve stop for paradoksalt politik af de herskende politikere.

– og kræve vækstbetingelser for egen sundhed.

Så længe vi eksempelvis dyrker valmuer, tjener penge på våbenhandel, osv. osv., ser vi egentlig ikke nogen reel mulighed, for det retsbevidsthed egentlig betyder. – Men sproggrænserne flytter sig, ordene får i takt med tidens holdning, ny betydning.

– Og så længe retsbevidsthed ikke står for sit oprindelige indhold, bliver der ikke tale om nogen "reducering af tilgængelighed", af narkotika.

Vedr. pkt 2

– at reducere efterspørgselen.

Det er det samme som at bevidstgøre befolkningen om egne behov.

– Det ville være en befolkning der krævede fysiske rammer, med mulighed for meningsfuld udfoldelse. Fordi *alle* mennesker har noget at bidrage med til det sociale fællesskab. – Og netop gennem deltagelsen i fællesskabet øges muligheden for opfyldelse af egne ønsker og behov.

– Men kravet herfor er, at den offentlige service tjener som middel og redskab, til at støtte de kollektive bestræbelser.

Vi har brug for:

- styrkelse af traditioner
- styrkelse af kollektive handlinger i forh. til sociale behov
- og styrkelse af det sociale netværk.

I opfordrer til græsrodsarbejde, og guderne skal vide vi knokler i privatiseringens og paradoksets navn. For græsrodsarbejde bevidstgørelse, men også at udføre filantropisk virksomhed i forhold til, at den offentlige service kun reelt tilbyder befolkningen en tilsløret socialisering.

– Og når man så søger sin kommune om hjælp til forebyggelsen på skoler, og lapperier i miljøet, i den "følelsesbare nærhed, hvor de er overskuelige", og svaret er nej, hvor er rimeligheden så henne?

– For så udskydes visionernes mål selvforvaltning yderligere. Altså, – reducere efterspørgselen – reducere af fejlinformationer til befolkningen.

De fremskridt I snakker om, i forhold til narkomani, er det med hensyn til det stigende antal metadonister? – Det må det være, for den rene socialpædagogiske behandlingsmetodes kår *er* blevet forringet. Integrationen af den klientgjorte person, i takt med den stigende registrering er netop adskillelsen af disse mennesker fra samfundet. – Og ved indførelsen af medicindiktaturet i Danmark, har man netop reelt frataget den kriseramte del af befolkningen, mulighed for at forholde sig nøgternt til, og kreativt at løse egne problemstillinger.

Mht. pkt 3 og 4

Vi rekommanderer Nordisk Råd, til at pålægge Nordisk Ministerråd en fælles holdning, koordinering og opstramning, af de fælles kræfter der vitterligen er, på alle niveauer. Den forgyldte ligegyldighed må ikke fortsat råde, og den tilførte dimension, i form af AIDS skrækken, må ikke sende den stoffrie behandlingsmetode på "nedtur", p. g. a. panikkampagner, uvidenhed og manglende bevillinger.

– Hvor er folkeviljen til at hjælpe disse stakkels dødsmerkede mennesker?

– Vi, som græsrodsbevægelse, står 100% til rådighed m. h. t. udveksling af erfaringer, men må misfornøjet konkludere, at så længe politikernes overherre er økonomi, og beviste realiteter undertrykkes, i forhold til bevilgede økonomiske ressourcer, vil der ikke kunne blive tale om den effektivisering på området, vi så inderligt ønsker for vores narkoramte medborgere.

Vi kæmper fortsat med bearbejdningen af den etablerede ligestilling og magtesløshed i befolkningen. – Og tager fortsat initiativ til, og støtter forsøgsprojekter, moralsk og aktivt, på lokalt og regionalt plan.

– Men selve intensiveringen af helbredelsen, kan kun ske side om side med de bevilgende myndigheder.

I prioriteringens navn og ikke paradoksets.

Horsens, den 2. maj 1987

Ej Sign.

Skole og Samfund:

– – – og man skal herefter meddele, at Skole og Samfund ser positivt på en intensivering af såvel det forebyggende som den behandlende del af arbejdet i kampen mod alkohol og narkotika.

København, den 5. maj 1987

A. Tangsig-Christensen
Landsformand

Peter Bach
Sekretariatsleder

Afholdsselskabernes Landsforbund (AL):

Afholdsselskabernes Landsforbund hilser med glæde, at der tages initiativ i Nordisk Råd til at intensivere helbredelsen af alkoholister og narkomaner.

Det er vor opfattelse, at samarbejdet mellem amter og kommuner samt offentlige og private organisationer bør øges betydeligt.

Særlig vil vi pege på mange amters og kommuners uvilje mod at bakke nye behandlingsprojekter op, som forsøges gennemført af private organisationer.

Amter og kommuner henviser til, at man allerede har aftaler med eksisterende behandlingstilbud og indikerer dermed tilsyneladende, at de ikke ønsker at give nye behandlingstilbud og nye metoder mulighed for at blive forsøgt.

Private organisationer såvel inden for som uden for afholdsbevægelsen

har mødt megen modstand hos kommuner og amter, når nye projekter forsøges sat igang på behandlings- og efterbehandlingsområdet.

Om samarbejdet internt mellem kommunernes forvaltninger og behandlere har vi den erfaring, at der er meget dårlig kommunikation mellem de forskellige behandlergrupper. Der ses ofte situationer, hvor en læge og en socialrådgiver behandler samme patient, men ikke rådfører sig med hinanden om patientens situation. Dette finder vi uheldigt, når det gælder helbredelse af beruselsesmiddelmisbrugere.

I Danmark er der i de seneste år opstået mange alkohol- og narkotikafri kontaktcentre og miljøklubber, etableret af private organisationer og enkeltpersoner på "græsrodsniveau".

Det er disse centre og klubber, der er så vigtige i efterbehandlingsarbejdet. Men de bliver i mange kommuner forbigået, når der drøftes initiativer for at forebygge alkohol- og narkotikamisbrug.

I enkelte kommuner er der et godt samarbejde mellem de kommunale myndigheder og forvaltninger og private organisationer, men desværre forekommer dette alt for få steder.

Det er landsforbundets ønske, at Nordisk Råd vil tage initiativ til at støtte og øge samarbejdet til de private organisationer.

Iøvrigt henviser vi til vedlagte:

"Debatoplæg fra Afholdsselskabernes Landsforbund om sundhedsvæsen og målsætningen i WHO's europaprogram om "Sundhed for alle" (se *Bihang*).

København den 25. marts 1987

Afholdsselskabernes Landsforbund

Jørgen Larsen

Landssekretær

BIHANG

Debatoplæg fra Afholdsselskabernes Landsforbund om sundhedsvæsenet og målsætningen i WHO's Europa-program om "Sundhed for alle"

I relation til WHO's sundhedspolitiske mål for Europa, som beskrevet i den danske introduktion af "Sundhed for alle i år 2000" går Afholdsselskabernes Landsforbunds tanker, ideer og krav naturligvis i alkoholrelaterede emner, idet vi er enige med WHO i, at "den almindeligste form for sundhedsskadelig adfæd er misbrug af alkohol og/eller narkotika.

WHO's europaprogram nævner en national, politisk indsats, der fører til mindsning af alkoholmisbrug og de skadevirkninger, misbruget medfører på sundhedsmæssige, sociale og økonomiske forhold.

Afholdsselskabernes Landsforbund foreslår:

En landsomfattende kampagne med det formål at nedsætte alkoholforbruget i Danmark med mindst 25% inden år 2000.

En holdningskampagne, der skal sigte på ændring af det drikkemønster og de drikkevaner, som har været fremherskende i det danske samfund siden år 1955. Her tænkes på det forhold, at den danske befolkning stort set benytter enhver lejlighed til at "tage et glas".

Vi opfordrer til, at danske toppolitikere, læger, erhvervsledere, arbejdsgiverforeningernes og fagbevægelsens topfolk, ungdommens idoler – inden for sport og underholdningsbranchen – og andre kendte og opinionsdannende personer sammen med Alkohol- og Narkotikarådet og de landsorganisationer, der beskæftiger sig med alkoholspørgsmål, går i spidsen for en sådan holdningskampagne.

Holdningskampagnen bør være i stil med de kampagner, som i de senere år er iværksat af Rådet For Større Færdselssikkerhed.

Afholdsselskabernes Landsforbund påpeger,

at der er behov for en bedømmelse af den aktuelle relevante lovgivning, herunder:

- 1) begrænsning af alkoholreklamer parallelt med begrænsningen af tobaks- og medicinreklamer.
- 2) begrænsning af – eller forbud mod – salg af øl, vin og spiritus i forbindelse med sportsarrangementer, på sportsanlæg og i idrætshaller.
- 3) begrænsning af – eller forbud mod – børns adgang til at købe øl, vin og spiritus i butikshandelen m. v.
- 4) forbud mod alkoholholdige drikke som gevinst i lotterier, spil og konkurrencer.

Ad 1)

I 1977 indgik alkoholbranchen en aftale om "Retningslinjer vedrørende reklame for øl, vin og spiritus".

Det har vist sig, at branchen gentagne gange har tilsidesat disse retningslinjer ved markedsføring af alkoholprodukter. Derfor mener vi, at en lovgivning på området er nødvendig.

Ad 2)

Det er afholdsbevægelsens holdning, at sport og alkohol ikke hører sammen. Vi finder, at idrætsorganisationerne fremviser en dobbeltmoralisk holdning, når de taler om "en sund sjæl i et sundt legeme" samtidig med, at de i forbindelse med mange sportsarrangementer lader udskænke alkohol til sportsudøvere og tilskuere.

Ad 3)

Loven om hotel og restaurationsvirksomhed indeholder forbud mod udskænkning af stærke drikke til unge mennesker under 18 år.

Afholdsbevægelsen mener, at en lignende begrænsning også bør indeholdes i næringsloven, da det er en kendsgerning, at ganske unge mennesker og store børn offentligt drikker pilsner- og stærkere øl, som er indkøbt i en butik.

Ad 4)

Mange lands- og lokallotterier, samt tombolaer, bancospil, TV-bingo osv. har blandt gevinster og præmier alkoholholdige drikke.

Af hensyn til børn og unge, og – ikke mindst – hensyn til voksne personer med alkoholproblemer, finder vi, at den form for præmier og gevinster ikke bør forekomme, idet der bevisligt er mange børn, der køber tombolalodder og/eller deltager i bl. a. sportsforeningers bankospil, hvor en stor del af gevinster er øl, vin og stærk spiritus.

For alkoholmisbrugere, som er i behandling for deres misbrug, er det en belastende fristelse at stå med en kasse øl eller en flaske Whisky, vundet i et spil eller lotteri.

Vi finder iøvrigt, at det også for mennesker med et såkaldt "normalt alkoholforbrug" kan medføre en risiko for et forbrug, at der pludselig kommer et extra lager af alkohol, som man ikke ville skaffe sig ved et normalt indkøb.

WHO peger på muligheden for at indskrænke antallet af salgs- og udskænkingssteder.

Afholdsselskabernes Landsforbund foreslår:

- 1) Loven om hotel- og restaurationsvirksomhed m. v. ændres således, at kravene til bevillingshavere (-ansøgere) strammes.
- 2) Kontrol med bevillingshavere skærpes.
- 3) Restaurationers åbningstider for servering af stærke drikke indskrænkes.
- 4) Indskrænkning af næringsdrivendes åbningstider for handel med alkoholholdige drikke.

Ad 1)

I 1970 frafaldtes kravet om, at bevillingshavere skal være uddannet i faget. Landsforbundet finder, at dette har medført forringelse i visse værts-huses standard, hvorfor vi finder det rimeligt at genindføre dette krav i lovens § 29.

Ad 2)

Vi mener bl. a., at lovens § 29, stk. 3 bør skærpes således, at det i loven forbydes bevillingshavere og de i restaurationen ansatte at nyde stærke drikke sammen med gæsterne.

Endvidere, at unge mennesker skal afkræves dokumentation for, at de er fyldt 18 år, hvis de ønsker at få serveret stærke drikke.

Ad 3)

Vi foreslår, at udskænkning af stærke drikke kun må finde sted inden for visse tidspunkter på dagen (f. eks. kun mellem kl 14 og 24).

Ad 4)

Vi foreslår, at handel med stærke drikke (fra butikker m. v.) kun må finde sted på visse hverdage, f. eks. ikke fredag og lørdag.

Vi henleder opmærksomheden på, at restriktioner som nævnt i 3) og 4) faktisk er gældende i Grønland, og mener at sådanne forebyggende foranstaltninger også bør overvejes i det øvrige Danmark.

Afholdsselskabernes Landsforbund mener,

at alkoholrelaterede problemer må sættes ind i et nationalt program, som bør omfatte:

- 1) Generelle indsatser for at bedre befolkningens fysiske og mentale sundhed.
- 2) Trafikbestemmelser.
- 3) Arbejdspladsbestemmelser.
- 4) Afgiftbestemmelser.

Ad 1)

Det høje, ret konstante alkoholforbrug gennem det seneste ti-år er medvirkende til en række alvorlige følgesygdomme (hjerte-karsygdomme, ernærings- og stofskiftesygdomme, forgiftninger, sygdomme i nervesystem og fordøjelsesorganer, hjerneskader m. m.). Dertil kommer, at selvmordsforsøg tilsyneladende forekommer i stadig stigende antal tilfælde blandt alkoholskadede personer. Derfor finder vi det vigtigt, at den tidligere nævnte kampagne mod alkoholmisbrug gennemføres.

Ad 2)

Efter at antallet af personskader og dræbte ved trafikulykker, hvor alkohol har været medvirkende årsag til ulykken, er faldet drastisk fra 1978 til 1982, ser det desværre ud til, at antallet på ny er stigende.

Vi finder, at promillegrænsen for motorførere bør nedsættes fra de nugældende 0,8 ‰ til højst 0,5 ‰, idet det er konstateret, at indtagelse af blot to genstande nedsætter den menneskelige reaktionsevne så meget, at man faktisk er uegnet til at føre motorkøretøj på betryggende måde.

Ad 3)

Alkohol på arbejdspladsen er desværre stadig et tabuemne i Danmark. Arbejdspladsdrikkeri har forvoldt megen ulykke for mange mennesker. Såvel fysiske som sociale og økonomiske skader er opstået af drikkeri, som har fundet sted på arbejdspladsen.

Her tænkes ikke kun på ufaglærte og faglærte arbejderes alkoholforbrug, men også – og ikke mindst – på "skuffedrikkeriet" på kontorer og det åbenlyse drikkeri på chefkontorer.

Vi finder, at en åben debat om dette emne er nødvendig, og at det er vigtigt, at alle involverede parter er med i en sådan debat.

Ad 4)

Afgifter på øl, vin og spiritus har ikke fulgt den almindelige prisudvikling på detailpriserne.

Afgifterne har derved mistet den tilsigtede forebyggende effekt. Vi mener, at en harmonisering indenfor EF-området på spiritus-afgifterne må betinges af, at de sydeuropæiske lande indfører afgifter på alkohol, så det svarer til det niveau, man lægger i Danmark, således at det i hele EF-området får en forbrugsforebyggende værdi.

Afholdsselskabernes Landsforbund mener iøvrigt:

Behandling og rehabilisering bør udvikles, således at behandlingsmotivation og frivillige gruppers indsats styrkes sammen med den almindelige social-medicinske aktivitet.

Der skal fremskaffes og uddannes fagligt og frivilligt personel.

Der skal oprettes en organisatorisk struktur for alkoholist-forebyggende og -behandlende arbejde.

Der skal indsamles tilstrækkelige oplysninger om alkoholmisbruget og dets skadevirkninger.

Et omfattende forskningsarbejde på dette område må gennemføres.

Afholdsselskabernes Landsforbund finder det nødvendigt.

- at der oprettes et selvstændigt sundhedsministerium, og
- økonomiske tilskud må øges til det forebyggende og behandlende alkoholarbejde, såvel institutionsmæssigt som privat.

Afholdsselskabernes Landsforbund

Børge Bech

Formand

Jørgen Larsen

Landssekretær

Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF):

Dansk Ungdoms Fællesråd finder det væsentligt, at de frivillige foreningers og organisationers ansvar og oplysningsvirksomhed omkring unges misbrugsproblemer opprioriteres. Således arbejder DUF på at videregive information om dette til ungdomsorganisationernes ledere.

DUF har fx søgt økonomisk støtte til udarbejdelse af en pjece målrettet mod foreningsledere. I pjecen gives idéer til, hvorledes foreningsledere kan lægge op til en debat blandt medlemmerne om forbrug af alkohol internt i organisationen i forbindelse med fester, møder m. m. Endvidere vises eksempler på, hvorledes de organiserede unge kan påvirke og evt. hjælpe de unge, som ikke er medlemmer af nogen forening, men som er i en truet social situation.

DUF indgår endvidere i det danske Alkohol- og Narkotikaråd.

DUF ser positivt på medlemsforslaget, idet et øget samarbejde mellem offentlige myndigheder og frivillige organisationer er nødvendigt i arbejdet med unges misbrugsproblemer.

DUF vil i øvrigt pege på de frivillige ungdomsorganisationers muligheder i forbindelse med igangsættelse af lokale forsøgsprojekter.

København den 20. januar 1987

Dansk Ungdoms Fællesråd

Peter Palshøj

International konsulent

Finland

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

I medlemsförslaget om intensifiering av behandlingsarbetet i kampen mot alkohol och narkotika har granskats den av Nordiska rådet godkända rekommendationen om stärkandet av den nordiska handlingsplanen mot narkotika. Arbetsrubrikerna i denna handlingsplan är minskande av tillgången, minskande av efterfrågan, utövande av forskning samt utövande av internationellt samarbete. I medlemsförslaget koncentrerar man sig på minskande av efterfrågan. I förslaget framhävs verksamheten på lokal och regional samt på gräsrotsnivå. Förslagsställarna anser att samarbetet mellan län och kommuner samt berörda offentliga och frivilliga organisationer borde effektiveras.

Ur social- och hälsovårdsministeriets synvinkel kan det konstateras att dimensionen av alkoholmissbruket i vårt land är ett problem av andra dimensioner än missbruket av narkotika. De problem som dessa rusmedel förorsakar är också mycket olikartade och mycket olika metoder har använts för att lösa dem. Tillgången till och efterfrågan på alkohol regleras bl. a. med prispolitik och olika alkoholpolitiska åtgärder. Vid regleringen av narkotikamissbruket har närmast kriminaliseringen av bruket och innehavet av narkotika använts som regleringsmetod. Efterfrågan av alkohol i vårt land kan inte minskas genom vårdåtgärder. Även om – såsom det nämns i förslaget – vården och rehabiliteringen av narkotikamissbrukare är viktiga sociala åtgärder, saknas dock bevis på den förebyggande effekten av en sådan vård. Däremot är det möjligt att med vård hjälpa människor att nå ut till riskgrupperna bland narkotikamissbrukare.

När det gäller att minska efterfrågan på narkotika finns det få möjligheter. Som den viktigaste torde man kunna betrakta inverkan på den allmänna attitydatmosfären. I början av 80-talet har experiment med narkotika i Finland blivit allmännare, men dessa experiment är dock inte så allmänna som exempelvis i början av 70-talet. Flera diskussioner har förts om huruvida man borde öka den offentliga informationen om rusmedel. En stor del av de sakkunniga har tills vidare varit av den åsikten att en omfattande offentlig information kan förorsaka mer skada än nytta. Samtidigt har man dock ansett det vara viktigt att öka fackpersonalens färdigheter och i experimentsyfte inrätta vårdenheter.

I början av 1987 trädde i Finland i kraft en lag om rusvård, där bruket av alkohol och andra rusmedel på sätt och vis likställs med varandra. Detta

¹ Yttrandet översatt från finska.

garanterar narkotikamissbrukare en vård på samma nivå som missbrukarna av övriga rusmedel.

Såsom förslagsställarna konstaterar, bör man som grund för förebyggande av missbruket av alkohol och narkotika betrakta den verksamhet som föräldrarna, skolan och de frivilliga organisationerna idkar på lokalt plan, där problemen kan tydligt skönjas på nära håll. Å andra sidan är det viktigt att de mera omfattande dimensionerna av problemen kan ses vid planeringen av verksamheten. Med beaktande av dessa synpunkter kan det första konkreta förslaget i medlemsförslaget beträffande samarbetet mellan län och kommuner och å andra sidan mellan berörda offentliga och frivilliga organisationer anses vara motiverat. I Finland har ett sådant samarbete redan idkats och diskussionen och informationsutbytet håller på att få stadgade kanaler.

Vården av alkohol- och narkotikamissbrukare utvecklas i Finland för närvarande. Projekt i experimentsyfte kommer att vara lokala av flera olika skäl. Erfarenheterna är tills vidare ringa.

I juni 1987 arrangeras i Wien på ministernivå en narkotikakonferens i FN:s regi (ICDAIT), där man på myndighetsnivå och å andra sidan på parallella konferenser mellan medborgarorganisationer bl. a. diskuterar just regionala och lokala samarbetsmodeller för förebyggande av narkotikamissbruk. Såväl konferensen som medborgarorganisationernas "forum" torde acceptera ett slutdokument, som innehåller förslag som utsträcker sig till det praktiska planet och bl. a. handlar om förebyggandet, vården och informationen. De nordiska länderna kommer att spela en aktiv roll på ovan nämnda konferens och dess resultat borde utnyttjas vid den fortsatta behandlingen av ifrågakvarande medlemsförslag, som väckts i Nordiska rådet.

Ur social- och hälsovårdsministeriets synvinkel ger medlemsförslaget för närvarande inte anledning till nya åtgärder. Ifall man vill öka samarbetet mellan myndigheter och organisationer, behövs en mer analyserad framställning exempelvis om arbetstagarnas eller arbetsenheterens besök och deras stödverksamhet.

Ärendets fortsatta behandling och beredning kunde hänskjutas till Nordiska kontaktorganet för narkotikafrågor, som bl. a. svarar för genomförandet och uppföljningen av den nordiska handlingsplanen mot narkotika, samt till Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning.

Helsingfors den 6 maj 1987

Tarja Halonen

Minister

Karl Johan Krokfors

Sekreteraren
för internationella ärenden

Yrkesutbildningsstyrelsen¹:

Vid yrkesanstalter ligger huvudvikten på förebyggande arbete och hälsofostran när det gäller att bekämpa alkohol och narkotika. Hälsofostran beträffande alkohol och narkotika kan förverkligas i läroplaner, vid möten med föräldrar, under temadagar och i försöksprojekt. Läroplaner på social- och hälsovårdsområdet innehåller undervisning beträffande en vittomfattande identifiering av olika problem, ingripandet i dem tillräckligt tidigt, vårdhänvisning samt vårdmetoder. På den lokala nivån kan nykterhets- och hälsonämnderna vägleda läroanstalterna för att rekrytera föreläsare och anskaffa undervisningsmaterial.

Hälsovårdspersonalen för studerande intar en nyckelställning när det gäller att identifiera problem hos unga studerande som missbrukar alkohol eller narkotika samt hänvisa dem till vården. Ett samarbete mellan vårdenheten och anstalten är av vikt.

Såsom Nordiska rådet i sitt medlemsförslag hemställt, kräver en bekämpning av alkohol och narkotika ett regionalt och lokalt samarbete på en bred basis. På riksplanet är de samhällseliga stadgandena och insatserna i synnerhet för klarläggandet av de ungas levnadssituation viktiga. Ett nära samarbete mellan de nordiska länderna för att förhindra narkotikatraffiken är av största vikt.

Helsingfors den 22 april 1986

Yrkesutbildningsstyrelsen

Jorma Pöyhönen

Generaldirektör

Varpu Finnilä

Vik. överinspektör

Skolstyrelsen¹:

Skolstyrelsen betraktar medlemsförslaget som viktigt.

I samarbetet mellan hem och skolor borde man i första hand utveckla förebyggande åtgärder. Man borde samla erfarenheter av om det är möjligt och i vilken utsträckning att minska alkoholmissbruket och bruket av narkotika i experimentsyfte.

Skolstyrelsen anser det vara ändamålsenligt att man i län och kommuner effektiviserar samarbetet mellan skolväsendet och social- och hälsovården när det gäller projekt, information och utbildning beträffande alkohol- och narkotikafrågor.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Skolstyrelsen anser att internationellt samarbete och erfarenhetsutbyte är av vikt för att alkohol- och narkotikafrågorna skall kunna lösas.

Helsingfors den 14 april 1987

Vesa Lyytikäinen
Avdelningschef

Mervi Kaila
Tf. överinspektör

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 20 mars 1987 förklarat sig förorda medlemsförslaget.

Finlands nykterhetsorganisationers förbund ry¹:

Finlands nykterhetsorganisationers förbund är ett samarbetsorgan, vars 19 medlemsorganisationer utför uppgifter inom ramen för det traditionella nykterhetsarbetet och rusvården. Medlemsorganisationerna har flera hundra lokala föreningar. Organisationerna inom rusvården har dagcenter och vårdenheter, som är avsedda för män och kvinnor med rusproblem. Nykterhetsorganisationerna utför sitt arbete bland sina medlemmar med organisationsverksamhetens metoder, inverkar på medborgarnas beteende i hälsohänseende genom landsomfattande kampanjer och informerar om nackdelarna i samband med rusmedel och tobak på sina verkningsområden.

Attitydfostran

I nykterhetsundervisningen i Finland används moderna vetenskapliga metoder och de resultat som därigenom nåtts. Hälsofostran samt upplysning om rusmedelsbrukets nackdelar ges i daghem för barn, i grundskolor, gymnasier och yrkesanstalter. I flera kommuner och städer sker arbetet i samarbete med skol- och nykterhetsnämnder samt församlingar. Nykterhetsarbetet i skolorna utförs i samverkan med nykterhetslärarna. Material för undervisningsändamål har utarbetats förutom av medicinalstyrelsen bl. a. av nykterhetsorganisationer samt Oy Alko Ab:s upplysningsenhet och försäkringsbolag.

Attitydfostran i samband med rusmedelsbrukets nackdelar har i Finland givits även i etermedia, exempelvis under åren 1986–87 genom Rundradions förmedling; i skolradion och -televisionen samt i radions riksprogram och i två TV-kanaler. I Finland har etermedia använts med god framgång

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

bl. a. vid förebyggande av hjärt- och kärlsjukdomar i samband med s. k. Östra-Finland-projektet. I ett program om hälsofostran i samband med projektet kunde man genom televisionens förmedling påverka människornas bruk av alkohol och tobak så att detta minskade.

Organisationers kampanjer

Finlands nykterhetsorganisationers förbund samt dess medlemsorganisationer arrangerar årligen tillsammans med nykterhetsnämnderna riksfattande kampanjer såsom exempelvis "Jag är viktig"-kampanjen för ungdom samt "Jag, man"- och "Mannen 2000"-kampanjerna i nykterhetsveckans och -årets tecken. Dessa kampanjer når förutom invånarna även pressen och lokalradion speciellt i landskapen. Dessutom arrangerar privata organisationer kampanjer exempelvis i trafiknykterhetens tecken samt organiserar speciellt för unga avsedda kurser i anslutning till förstärkandet av den egna personligheten.

Nykterhetsorganisationerna planerar och genomför projekt samt utbildningstillfällen i samarbete med nykterhets- och alkoholavdelningen vid social- och hälsoministeriet, social- och hälsoavdelningarna vid länsstyrelserna samt med nykterhets- och dyl. nämnder i kommunerna, polisen och försvarsmakten.

Rusvårdsenheter

Den 1 januari 1987 trädde i Finland i kraft en lag om rusvård, som i kommunerna förutsätter bl. a. ett ömsesidigt samarbete mellan social- och hälsoförvaltningen och bl. a. frivilliga organisationer. De arbetsformer som lagen förutsätter har ännu inte utformats. I Finland har nykterhetsorganisationerna redan i årtal utfört arbete bland dem som har rusproblem.

De nykterhetsorganisationer som arbetar inom rusvården sköter i de vårdhem som de äger i synnerhet vuxna som har rusproblem. Vårdhemmen ger bl. a. fortsatt vård till dem som kommer från akutvården (avbrytningsvården) och som har en dålig social situation. Syftet med vårdenheter är att lära människorna leva i den grå vardagen samt ge dem färdigheter för människoförhållanden. Dagcentrumsverksamheten är en arbetsform som är stadd i utveckling i den öppna vården av dem som har alkoholproblem. Vid sidan om denna verksamhet arbetar de stödpersoner aktivt som gör ett frivilligt arbete. För deras utbildning ansvarar bl. a. de organisationer som gör ett kristligt nykterhetsarbete.

Nya anslag behövs för utvecklandet av den frivilliga verksamheten. Vårdenheterna inom rusvården utvecklas inte heller utan en yrkeskunnig, avlönad personal. De medel som stått till förfogande har varit knappt tilltagna.

Sammandrag

Finlands nykterhetsorganisationers förbund förhåller sig positivt till samarbetet mellan län och kommuner samt frivilliga organisationer på grundval av de erfarenheter som förbundet fått av sin egen verksamhet. Tyngdpunkten i verksamheten ligger i förebyggande rusvård. Frivilligorganisationers vårdarbete inriktar sig i huvudsak på de personer som har alkoholproblem. Nykterhetsorganisationerna har inte sådana vårdenheter som är avsedda uteslutande för dem som har rusproblem. Det finns i vårt land endast några få vårdenheter för sådana människor som använder endast starka narkotika.

Nykterhetsorganisationernas verksamhetssätt har förnyats under 1980-talet. Den offentliga sektorn har intagit en positiv ställning till samarbetet med organisationerna. För nykterhetsorganisationernas lokalverksamhet har man fått stöd från den offentliga makten, vilket har möjliggjort förverkligandet av olika slags försöksprojekt.

Man har konstaterat att utvecklandet av självkänslan speciellt hos ungdomar men även hos de vuxna medborgarna är en av de viktigaste verksamhetsmodellerna inom det förebyggande nykterhetsarbetet.

Organisationerna försöker inverka på bostadsförhållandena speciellt i år. Ökade möjligheter till fritidsverksamheten även för arbetslösa och pensionärer hör till organisationernas verksamhet. En ny arbetsform för folk i arbetsför ålder är "hälsotimmar" på arbetsplatser, vilka planerats och genomförts av organisationer och genom vilka man önskar kunna speciellt inverka på rusproblemen inom arbetslivet.

Finlands nykterhetsorganisationers förbund anser att speciellt de frivilliga organisationernas arbete för att förstärka människornas självkänsla är viktigt; användningen av material som grundar sig på vetenskaplig forskning i upplysningsarbetet i syfte att förebygga narkotikabruk samt samarbetet mellan den offentliga förvaltningen och frivilliga organisationer är också av vikt. Nykterhetsorganisationernas arbete bör inriktas på alla åldersgrupper.

Medborgarorganisationernas fria arbete ger en möjlighet att fungera flexibelt för att nya arbetsformer skall kunna förverkligas.

Med hänvisning till de ovan anförda erfarenheterna understöder Finlands nykterhetsorganisationers förbund att medlemsförslaget skall god-

kännas vad beträffar de föreslagna ärendena samt arrangerandet av samarbete och experiment.

Helsingfors den 1 april 1987

Finlands nykterhetsorganisationers förbund r. y.

Matti Vanhanen

Ordförande

Matti Jääskinen

Pol. dr., ordförande för
ruspolitiska kommittén

Marja-Liisa Niuranen

Stf. generalsekreterare

Finlands stadsförbund¹:

I medlemsförslaget fäster man uppmärksamhet vid behovet av nordiskt samarbete i arbetet som syftar till minskat bruk av narkotika. Enligt förslaget är det nödvändigt att utbyte av erfarenheter om hur vårdarbetet skall organiseras samt med försöksprojekt på lokal och regional nivå understödes.

Stadsförbundets centralbyrå kan omfatta medlemsförslaget till den del där man önskar ökat samarbete på kommunal nivå mellan de nordiska länderna inom området för erfarenhetsutbyte och utvecklingsverksamhet. För organisering av detta syns det för närvarande finnas tillräckliga kanaler inom ramen för permanent samverkan mellan myndigheter. Med anledning av medlemsförslaget skulle man kanske önska att man för Nordiska rådets plenarförsamling skulle göra en sammanfattande utredning om samarbetet mellan myndigheterna vid förebyggandet av alkohol- och narkotikamissbruk samt vid vården av missbrukarna.

Helsingfors den 12 februari 1987

Pekka Alanen

Vice verkställande direktör

Torsten Widén

Biträdande avdelningschef

¹ Yttrandet översatt från finska.

Suomen kunnallisliitto (Finska kommunförbundet)¹:

Det är nödvändigt att genomföra medlemsförslaget om intensifiering av behandlingsarbetet i kampen mot alkohol och narkotika. Alkohol- och narkotikaproblem är gemensamma för alla nordiska länder. I Finland är alkohol den största hälsoriskan för befolkningen i arbetsför ålder, och de sociala olägenheter som alkohol leder till är betydande. Den av alkoholskadorna medförda belastningen i samhället ökar fortfarande. Därför är det viktigt att utnyttja även den information och erfarenhet som kan erhållas i de andra nordiska länderna för att man skall kunna motverka alkoholism och narkomani och utveckla behandlingen. Då man överväger att ge nordiska rekommendationer om samarbetet mellan olika myndigheter och organisationer beträffande behandlingen av alkoholister och narkomaner, är det anledning att beakta nationella skillnader i vårdorganisationen samt i frivilliga organisationers insats som vårdgivare.

I Finland trädde en ny lag om rusvård i kraft i början av året. Lagens centrala syfte är att göra rusvården en fastare del av den övriga social- och hälsovården. Enligt lagen produceras rusvårdstjänster i samband med social- och hälsovårdens allmänna tjänster samt i enheter som är specialiserade på rusvården. En helhetsrehabilitering av klienterna understöds genom att hjälpa dem att lösa problem angående utkomst, boende och arbete. Lagen förpliktar olika myndigheter och sammanslutningar till samarbete sinsemellan i vården av dem som har rusproblem.

De erfarenheter som man fått av den nya rusvårdslagen i Finland torde kunna utnyttjas även på nordiskt plan. Man borde också utbyta information om olika slags försöksprojekt mellan de nordiska länderna och även på annat sätt informera om metoder som visar sig vara speciellt effektiva i vården.

Helsingfors den 22 april 1987

Suomen kunnallisliitto

Eero Koivukoski

Vice verkställande direktör

Tuula Taskula

Ekonomiplanerare

Finlands svenska kommunförbund har i skrivelse den 20 augusti 1987 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands föräldraförening mot narkotika rf¹:

Med beaktande av att turismen ökar och utvecklas torde det inte vara realistiskt att tänka att tullens och polisens verksamhet, oberoende av hur kraftigt den ökas, skulle kunna mycket radikalt stoppa tillgången till narkotika. Vi tror inte att beslag ökat i förhållande till de smugglade varorna i de nordiska länderna.

Verksamheten bör koncentreras på minskandet av efterfrågan. Härvid intar upplysningsverksamheten en nyckelställning. De som svarar för upplysningsarbetet bör emellertid vara tidsenliga och göra det med sakkännedom eftersom upplysningsarbetet som gjorts felaktigt kan förorsaka skador.

Resurser bör satsas på forskning. Forskning bör genomföras även på en rent medicinsk nivå. Forskningsresultaten bör bringas till offentligheten. Även utländska forskningsresultat bör publiceras och litteratur på området bör översättas.

Det är nödvändigt att bedriva internationellt samarbete inom forskning samt mellan polis och tull, social- och medicinalmyndigheter samt mellan frivilliga organisationer.

Bekämpningen av narkotika innebär arbete över gränser – gränserna utgör inte ett hinder för narkotika. I detta arbete är samarbetet mellan alla håll en förutsättning för att man skall kunna lyckas.

Yttrande

1. Enligt vår uppfattning skulle det vara bra om samarbetet mellan län och kommuner i Finland skulle kunna effektiviseras där det gäller vården av narkomaner, så att kommunerna skulle ha till sitt förfogande *tydliga* instruktioner samt en förteckning över de enheter som är avsedda för vården av alkoholister och narkomaner i respektive län och om "inträdeskrav" på dessa enheter. I olika orter i Finland skulle man även få vårdplatser för akutvården och framför allt för vården av dem som inte fyllt 18 år.

Vår förening anser att vården av alkoholister och narkomaner borde hållas isär från andra. Narkomanerna kräver absolut en olikartad vård än alkoholisterna; beträffande narkomaner är akutvården enbart en förutsättning för att en långtidig vård skall kunna påbörjas. I vården av narkomaner borde man även fästa uppmärksamhet på utbudet av olika vårdformer. Vården borde anpassas till narkotika, användningstid, missbrukarens ålder o. d. En 16-åring som prövat haschisch vårdas på ett annat sätt än en 15 år gammal heroinist, men vård för båda bör stå till buds.

Vi är mycket ledsna över att den nya vårdlagen i Finland lämnar en stor beslutandemakt på den kommunala nivån. Ifall inte en enda person som känner till narkotikafrågor finns i kommunfullmäktige, kan vården av unga narkomaner helt förfalla.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Samarbetet mellan respektive offentliga och frivilliga organisationer bör absolut ökas om man vill ha effektiva resultat vid bekämpningen av narkotika. Det behövs gemensamma sammanträden, utbyte av åsikter och erfarenheter samt att man i praktiken bekantar sig med varandras verksamhet.

Vi hoppas att de kunskaper och erfarenheter som föräldraföreningar och andra frivilliga organisationer på området skaffat sig, ofta genom egna erfarenheter på gräsrotsnivån, skulle sättas värde på och användas även i Finland.

2. Med stöd av den information och de personliga orienteringsresor som vi fått genom det samnordiska arbetet inom ramen för Finlands föräldraförening mot narkotika rf (Norden mot Narkotika-förbundet, som grundades 1984 och som består av föräldraföreningarna i Sverige, Norge, Danmark, Finland och Island), hoppas vi att man i vården av narkomaner även i Finland snarast skulle kunna inleda vårdmetoder som prövats i de andra nordiska länderna och som visat sig vara välfungerande. Exempelvis Day-top-modellens tillämpningar i Sverige och Norge, metadonvården för opiummissbrukare i Danmark.

Man borde anvisa offentliga bidrag till att försöksprojekt inom frivilliga organisationer (exempelvis Fri Från Narkotika rf:s terapierbete med stenslipning och ett terapiläger som planeras) samt nordiskt samarbete (NMN:s samnordiska sammanträden och seminarier) skulle kunna möjliggöras och fortsättas.

Helsingfors den 8 maj 1987

Finlands föräldraförening mot narkotika

Eila Grönroos

Fri från narkotika rf¹:

Fri från narkotika rf. är glad över att Nordiska rådet i sitt program intagit verksamheten mot narkotika. Vi anser att narkotikaproblemet kräver forskning i en stor utsträckning och strävandena att lösa problemet ett effektivt internationellt samarbete, problemet är ju internationellt och dessutom en mycket väl organiserad affärsverksamhet.

Enligt en internationell kalkyl konfiskerar myndigheterna cirka 5% av importerade narkotika. De i Finland gjorda narkotikabeslagen har varit mycket små, med undantag av slutet av 60-talet och början av 70-talet. Men oroväckande är att flera finländare under de senaste månaderna har åkt fast för smuggling av narkotika och stora narkotikamängder har konfiskerats av dem.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Vi är ense om att vården av narkotikamissbrukare är ett effektivt och bra sätt att förebygga narkotikabrukets spridning. Vi önskar dock framhäva att det är nödvändigt att förebygga uppkomsten av nya användargrupper genom att man delar ut saklig information om narkotika till unga och växande ungdom. Eftersom narkotikautbudet ökar hela tiden, bör de unga ges en möjlighet att välja på basen av information.

Vi anser att alkoholister och narkomaner inte bör vårdas på samma vårdställen – åtminstone inte i avvänjningsskedet, inte heller i början av vården. Det finns i praktiken exempel på att en sådan gemensam vård har misslyckats. Vi anser att en separat vård av dessa grupper inte förhindrar att de kan integreras åter i samhället medan vården fortsätter, utan garanterar bättre utgångspunkter för deras anpassning till vården.

Vi omfattar varmt den idén att det är viktigt att hela befolkningen kan fås med i åtgärder mot narkotika. Emellertid bör dessa åtgärder gå i två riktningar, eftersom samhällets offentliga håll förfogar över medlen och verksamhetsmöjligheterna. På motsvarande sätt gör det offentliga hållet modborgaraktiviteten resultatrik eller bromsar denna aktivitet.

Vi understöder rekommendationen nr 1, som sådan.

Vi understöder rekommendationen nr 2, och tillägger att många organisationer som gör ett frivilligt arbete har goda verksamhetsidéer, som kunde förverkligas om ett tillräckligt stöd för deras idéer kunde finnas.

Helsingfors i mars 1987

Fri från narkotika rf

Liisa Tallgren

Vice ordförande

Ritva Kauppila

Verksamhetsledare

Island

Social- og sundhedsministeriet hänvisar i skrivelse den 4 maj 1987 till yttrande från Rågshospitalets psykiatriska afdeling av den 29 april 1987 (se nedan).

Landsspítalinn, Psykiatrisk afdeling¹:

Forslaget drejer sig om udvidet samarbejde ved erfaringsudveksling i behandlingen af alkoholister og andre rusmiddelmissbrugere, med det formål at identificere og informere om metoder, som har vist sig specielt effektive i behandlingen. For det andet drejer forslaget sig om at tage initiativ til og støtte forsøg på at intensivere helbredelsen af alkoholister og narkomaner.

Dette er fromme ønsker, som alle i og for sig kan være enige om. Det er uden tvivl nyttigt, at de, som beskæftiger sig med behandlingen af rusmiddelpatienter, udveksler oplysninger og diskuterer sagerne for at prøve at finde de behandlingsformer, som er særlig effektive. Her burde naturligvis pointeres, at det ligeledes burde undersøges, hvilke former egnede sig til hvilke grupper, idet det drejer sig om meget forskellige patienter i disse grupper, som blot har det ene tilfælles, at de bruger rusmidler. Årsagen til rusmiddelforbruget er derimod meget forskellig, og der er behov for forskellige behandlingsformer for at opnå resultater. Endnu er det ikke lykkedes at finde én metode, som helbreder alle, og det er derfor nødvendigt at lægge vægt på at diagnosticere patienten omhyggeligt for at finde frem til en egnet behandling. Hermed er man nået til anden del i forslaget, hvori der tales om at forbedre helbredelsen af rusmiddelpatienter. Det kan ikke lade sig gøre uden ved at opdele dem i undergrupper, derefter finde forskellige behandlingsformer, som benyttes indenfor samme gruppe, for herefter at sammenligne disse resultater.

Der er i dag lang vej til opnåelse af tilfredsstillende resultater i behandlingen af rusmiddelpatienter, og det er nødvendigt at korrigere den misforståelse, som fremkommer i præmisserne for det her omtalte forslag, nemlig den, at efterspørgslen efter rusmidler reduceres ved misbrugets helbredelse. Dette er desværre kun teoretisk rigtigt, og da således, at det er helt sikkert, at misbrugerhoben ikke forøges i takt med nogles "helbredelse". Her i landet har erfaringen allerede vist, at den mangedobling af behandlingstilbud for rusmiddelmissbrugere, som har fundet sted de seneste 10 år, ikke har medvirket til en nedskæring i det samlede alkoholforbrug. Det årlige antal af dem, som søger behandling første gang, er heller ikke reduceret og ej heller antallet af gengangere.

Hvis formålet er at sænke rusmiddelforbruget, må det samlede forbrug af disse midler nedsættes, og da først og fremmest ved at gøre dem mindre tilgængelige. Det er således nødvendigt at lægge hovedvægten på prisforhøjelser, reducere alkoholudsalgene og forhindre, at flere spiritusmærker er til disposition. Ingen græsrodsbehandling dur i kampen mod alkoholis-

¹ Yttrandet översatt från isländska.

me og narkomani, hvis den ikke har som hovedforudsætning at få folk til at forstå nødvendigheden af en lovgivning, som hæmmer udbuddet af disse stoffer og som lægger vægt på, at brugen af dem er upassende og sundhedsskadelig. På dette punkt kan videnskaben og demokratiets grundprincipper samarbejde og kæmpe mod problemerne, både "oppefra og nedefra".

Reykjavík, den 29. april 1987

f. Psykiatrisk afd., Landsspítalinn

Tómas Helgason

Professor

Norge

Sosialdepartementet:

Sosialdepartementet vil støtte forslaget om økt samarbeid mellom fylker og kommuner og organisasjonene når det gjelder behandling av rusmid-
delsmisbrukere. Vi anser også at det vil være nødvendig med ytterligere
forskning på lokalt og regionalt nivå.

Vi mener imidlertid at primærforebyggende innsatser vil ha vel så stor
innvirkning på etterspørselen etter alkohol og narkotika som tiltak på
behandlingsområdet. Det er derfor viktig med en kombinasjon av primær-
og sekundærforebyggende innsatser.

Vi viser forøvrig til Statens edruskapsdirektorats uttalelse i saken av 23.
mars 1987.

Medlemsforslaget er også sendt Sentralrådet for narkotikaproblemer til
vurdering. Eventuelle merknader vil bli ettersendt direkte.

Oslo, 7. april 1987

Etter fullmakt

Knut Brofoss

Ellen Seip

Norske kommuners sentralforbund har i skrivelse den 3 mars 1987 förkla-
rat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Den norske lægeförening har i skrivelse den 27 januari 1987 förklarat sig
stödja medlemsförslaget.

Landsrådet for norske ungdomsorganisasjoner (LNU):

Landsrådet for norske ungdomsorganisasjoner ser med alvor på utviklingen av tilbud på narkotiske stoffer i mange ungdomsmiljø, samt et stadig økende alkoholforbruk.

Det er derfor viktig at alle de erfaringer som er gjort i forhold til behandling av alkoholister og narkomane blir vurdert og videreført. Her bør tiltak både i offentlig og privat regi trekkes inn.

LNU vil videre peke på at i kampen mot narkotika og andre rusmidler, må den *forebyggende* virksomhet fokuseres. Det bør derfor også være en felles-nordisk vurdering og utveksling av erfaringer som er gjort med ulike former for opplysningsarbeid og mot-tiltak gjennomført i ungdomsmiljø.

Oslo, 17. mars 1987

LNU

Grete Mugaas

Arbeidslivets komité mot alkoholisme og narkomani (AKAN):

AKAN – arbeidslivets komité mot alkoholisme og narkomani – er enige i forslagsstillernes påpekning om at arbeidet må ta sikte på å medaktivere befolkningen i dette arbeidet. Ved bruk av ressurser må en påse at denne intensjon blir fulgt. Behandlingstilbudet i kampen mot alkohol og narkotika må rette seg inn mot arbeidsplassene. Det er svært viktig at en holder alkohol og narkotikabruken utenfor arbeidsmiljøene. Ved opplæring av leder/tillitsmenn og øvrige ansatte vil en kunne nå ut til en stor gruppe av befolkningen – samtidig som en skaffer et kunnskapsnivå i arbeidsmiljøene som fører til at de ansatte sjøl bidrar til at arbeidsmiljøene blir rusfrie. Forslaget peker på viktigheten av et best mulig behandlingsapparat. AKAN er enig i dette, men savner arbeidsmiljøenes plass i denne sammenheng. AKAN's erfaringer viser at ved økt aktivitet på dette området fra arbeidsmiljøenes side, vil behandlingstiltakene virke bedre, og i noen sammenheng vil det ikke være behov for offentlig behandlingstiltak. Tiltakene må også utformes etter arbeidsmiljøenes behov.

Ut fra et sikkerhetsmessig behov – tilbud til ansatte med rusproblemer – og rehabiliteringsbehov som klienter har – må arbeidsmiljøene få en sentral plass i den omtalte handlingsplan. En er derfor enig i at hovedvekten av arbeidet blir utformet i lokalmiljøene, og at arbeidsmiljøenes behov for offentlig service blir tatt med i dette planarbeidet.

Forslagstillerne konkretiserer sitt forslag i 2 punkter. AKAN er enig i at det utvikles samarbeid mellom fylker og kommuner og at en utvikler

forsøksprosjekter i forbindelse med behandling av rusmiddelsbrukere. Imidlertid viser erfaringene at arbeidsmiljøene og nærmiljøene spiller en helt sentral rolle. Samarbeidet bør derfor også omfatte nærmiljøorganisasjoner og arbeidsmiljøene.

AKAN har etter snart 25 års virksomhet i norsk arbeidsliv erfaringer på dette området og stiller gjerne de kunnskapene til disposisjon i det videre arbeidet.

Oslo, 15. mars 1987

Arbeidslivets komité mot alkoholisme og narkomani

Odd Moseby

Formann

Tor Rønning

Daglig leder

Avholdsfolkets landsnemnd:

1. Premissene for forslaget er gode og tar hensyn til den mangfoldighet av årsaker og virkninger som rusproblemene består i. Det går også fram her at man ser behovet for et tilsvarende mangfold av virkemidler for å forebygge og behandle problemene. Dette er i god overensstemmelse med flere rekommendasjoner fra Verdens Helseorganisasjon (WHO) som understreker at man må bruke både markedskontroll, informasjon og holdningsdannelse, rusfrie fritidsmiljøer og behandling.

2. Forslaget henviser imidlertid nokså ensidig til "alkoholisme" og "narkomani". Disse begrepene er etter hvert blitt noe omdefinert (kfr. WHO's offisielle definisjoner), og det synes å være bred enighet blant forskerne om at avhengigheten bare er en blant flere sider ved problemene. De største belastningene er ulykker og skader som oppstår mens man er beruset. Tidligere tiders forestillinger om at avhengigheten representerte et gitt reaksjonsmønster på alkohol eller narkotika, er sterkt modifisert. Man antar nå i de fleste land at et flertall av de ulykker og skader som er knyttet til alkohol- eller narkotikabruk rammer mennesker som ikke ville bli ansett som alkoholikere eller narkomane. Det er slått fast at bare et lite mindretall av dem som har alkoholproblemer noen gang kommer til behandling (10%?), og at bare et mindretall av disse igjen har nytte av behandlingen.

Disse bemerkningene illustrerer hvilken begrenset rekkevidde forslaget har, men må ikke oppfattes som noe forsøk på å svekke initiativet. Det er fortsatt stort behov for å styrke behandlingssiden, og det ville være meget verdifullt hvis behandlingen ble lagt opp i nærmere kontakt med det normale samfunnslivet, og slik at flere fikk oppleve alkoholproblemene på

nærmere hold. Dette ville kunne gi god effekt også på viljen til å satse på forebyggende tiltak.

3. Vi har ingen problemer med å støtte forslaget. Men vi vil be om at man utvider perspektivet på behandling en del, og ikke bare henviser til "alkoholister" og "narkomane" i klassisk forstand. Man bør også inkludere programmer for behandling av folk som har fått akutte skader eller ulykker som følge av alkoholbruk, og som også ofte har behov for støtte til å redusere forbruket. Videre bør man utnytte de erfaringer som er gjort en del steder med større screening-undersøkelser, der man har brukt indikatorer på høyt alkoholforbruk og gitt råd til dem man har ansett for å være i risikozonen. Spesielt erfaringene fra Malmø burde være meget interessante for andre kommuner som vil satse på å redusere ruskadene. Det er neppe tvil om at effekten av slike programmer har vært langt større enn tradisjonell behandling av individer som alt har kroniske symptomer.

Oslo, 11. mars 1987

Avholdsfolkets landsnemnd

Geir Riise

Helge Kolstad

Sverige

Socialstyrelsen:

Det är således av största vikt att ett vidgat och fritt erfarenhetsutbyte kommer till stånd både mellan verksamheter inom den offentliga vården och mellan dessa och ideella organisationer/föreningar. Det gäller lokalt, regionalt, centralt och mellan de nordiska länderna. Ett sådant erfarenhetsutbyte bör emellertid ta fasta på såväl goda behandlingsresultat som att lära av de misstag som understundom begås.

Det finns flera lämpliga och befintliga organ för sådana uppgifter, förutom forskningsinstitutioner och internordisk forskningsinformation. För svensk del kan nämnas Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), Delegationen för socialforskning (DSF), Medicinska forskningsrådet (MF) samt länsstyrelser, socialstyrelse och socialdepartement. Vad gäller den tekniska hanteringen pågår uppbyggnad av informations- och databanker för att göra forskningsresultaten överskådliga och lätt tillgängliga.

Att ge råd och vägledning samt att sprida kunskap och erfarenhet till berörda ingår för övrigt i socialstyrelsens tillsynsansvar över socialtjänsten i landet.

Ett omfattande försöks- och utvecklingsarbete pågår i dag i Sverige vad gäller insatser för missbrukare. Utbyggnaden är särskilt kraftig inom nar-

komanvården, i huvudsak till följd av ansträngningarna att förebygga och hindra spridningen av HIV-smitta och Aids bland narkotikamissbrukare. Ett hundratal olika projekt inom missbruksvård och familjearbete får som exempel stöd genom socialstyrelsens försorg.

En viktig uppgift i detta sammanhang är att samla in, analysera och föra ut kunskaper och erfarenheter i tillämpbar form till fältet – någon har sagt att erfarenheterna är maximalt spridda och minimalt hopsamlade och systematiserade. Detta görs i dag i alltför liten utsträckning.

Över huvud taget gäller det att slå en brygga, eller i varje fall etablera ett brofäste, mellan teori och praktik i socialt arbete och missbruksbehandling. I alltför hög grad är detta två världar som sällan möts – praktikerna behöver således kanaler och metoder att föra fram sina frågeställningar och forskarna att nå ut med sina resultat.

Också "vanliga människor" behöver engageras för hjälp och stöd åt missbrukare. Här har föreningslivet och de ideella organisationerna en betydelsfull uppgift. Det är varken rimligt eller lämpligt att myndigheterna och den offentliga vården fritar människor från ansvar och delaktighet. Föreningslivet är ett sätt att kanalisera detta var-dags-stöd. Staten lämnar därför betydande ekonomiska bidrag till länkverksamhet för alkohol- respektive narkotikamissbrukare samt till andra föreningar som bedriver rehabiliteringsarbete för socialt utsatta människor.

Dessa insatser handlar om det som förslagsställarna i sin skrivelse benämner "at medaktivere befolkningen". Att angripa problemen inte bara "uppifrån" utan också "nerifrån", inte bara från administrativ nivå utan också från ett "gräsrotsperspektiv".

Stockholm den 8 maj 1987

Carl-Anders Ifvarsson

Lars Tidbeck

Statens ungdomsråd:

Statens ungdomsråd delar förslagsställarnas åsikt att det är viktigt att bekämpa missbruket av alkohol och narkotika och att det arbetet till stor del skall bygga på lokal verksamhet. Det är också viktigt att ta vara på gjorda erfarenheter kring behandling och vård och sprida dem vidare i Norden.

En viktig del i detta arbete är att i respektive land utveckla samarbetet mellan landsting, kommuner och organisationer vad gäller effektiva behandlingsmetoder. Rådet instämmer också i att det behövs speciella resurser för att kunna stödja försöksverksamhet kring olika metoder för behandling av drogmissbrukare.

Avslutningsvis vill rådet också betona betydelsen av att folkrörelserna med sitt breda kontaktnät, utifrån sina egna idéer, engagerar sig i drogfrågorna som en naturlig del av den ordinarie verksamheten.

Stockholm den 18 mars 1987

För statens ungdomsråd

Michael Arthursson

V ordförande

Per-Uno Frank

Kanslichef

Svenska kommunförbundet:

Medlemsförslaget tar upp en viktig del av bekämpningen av alkohol- och narkotikamissbruket. Det är enligt styrelsens mening viktigt att åtgärder har stöd lokalt och förankras hos en stor majoritet av befolkningen.

I Sverige förekommer idag ett omfattande samarbete mellan landstinget och primärkommunerna när det gäller alkohol- och narkotikabekämpning. Bland annat kan nämnas att kommuner och landsting enligt socialtjänstlagen har ett gemensamt ansvar för att behandlingsresurser finns tillgängliga i länet. Det är vidare vanligt med samarbete när det gäller polikliniker och rådgivningsbyråer. Många kommuner stöder och samarbetar med klientorganisationer, religiösa och andra frivilliga organisationer.

Det sagda hindrar dock inte att ytterligare åtgärder kan behöva vidtas. Styrelsen har därför inga invändningar mot den viljeinriktning som kommer till uttryck i det framlagda medlemsförslaget.

Stockholm den 6 mars 1987

Svenska kommunförbundet

Lars Eric Ericsson

Landstingsförbundet:

I Sverige har kommuner och landsting ett långtgående ansvar att erbjuda service och vård. Detta regleras främst i socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen. Båda lagarna har tillkommit under 1980-talet och har flera gemensamma nämnare, bl. a. den så kallade närhetsprincipen. Den innebär

att vård och service så långt möjligt skall ges den vårdbehövande i dennes vanliga miljö. De båda lagarna betonar också vikten av att verksamheten planeras i samverkan mellan huvudmännen. Huvudmännen är således i hög grad beroende av varandra i utvecklingen av sina insatser för medborgarnas bästa.

Det grundläggande ansvaret för att alkohol- och narkotikamissbrukare erhåller vård och behandling åvilar i Sverige primärkommunerna. Landstingen har som sjukvårdshuvudmän ansvaret för att ge kvalificerad avgiftning samt vård och behandling för de somatiska och psykiatriska skador som kan uppstå som en följd av missbruket. Landstingen har dessutom i vissa län påtagit sig huvudmannaskapet för institutionsvård av missbrukare.

I syfte att förverkliga närhetsprincipen pågår här i landet en omfattande strukturförändring inom hela vård- och omsorgsområdet. Den innebär ökade satsningar på alternativa vårdinsatser inom öppen vård i stället för institutionsvård. För att stimulera nya och förändrade vårdalternativ inom missbrukssektorn har också statsmakterna avsatt särskilda medel till försöks- och utvecklingsarbeten på lokal nivå.

Inom ramen för en statlig utredning – socialberedningen – pågår f. n. en översyn av lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall. Arbetet härmed beräknas bli avslutat under år 1987. Utredningen kan väntas ge en aktuell bild av missbrukets omfattning och konsekvenser, betydelsen av förebyggande insatser och frivillighet i vården, behandlingsformer, samverkan m. m.

Att genom förebyggande insatser och lämpliga behandlingsmetoder kunna komma tillrätta med drogberoendet är angeläget av såväl humanitära som samhällsekonomiska skäl. Så är t. ex. en stor del av konsumtionen av såväl öppen som sluten psykiatrisk och somatisk sjukvård direkt eller indirekt missbruksrelaterad.

För att förebygga missbruk och för att underlätta situationen för redan etablerade missbrukare krävs insatser från många håll. I medlemsförslaget framhålls föräldrar, skola och frivilligorganisationer som viktiga instanser. Förbundsstyrelsen instämmer häri. Styrelsen delar också motionärernas uppfattning att det är viktigt att sprida kunskaper om framgångsrika behandlingsmetoder samt att initiera forskningsprojekt på regional/lokal nivå.

Enligt styrelsens uppfattning överensstämmer de föreslagna åtgärderna väl med det synsätt och den praxis som råder här i landet. Styrelsen har

därför inget att erinra mot medlemsförslaget och förutsätter därvid att detta även avser ökat erfarenhetsutbyte mellan de nordiska länderna.

Stockholm den 5 mars 1987

Landstingsförbundet

Gunnar Hofring

Walter Slunge

Svenska läkaresällskapet:

Svenska läkaresällskapet har under åren aktivt tagit del i kampen mot alkohol och narkotika genom att sammanställa och ge spridning åt aktuell vetenskaplig dokumentation (se t. ex. Berzeliussymposium III, Alcohol and the developing brain, Raven Press 1985 samt Berzeliussymposium VII, Brain reward systems and abuse, 1985).

Ett alkoholpolitiskt program på vetenskaplig grund har utarbetats efter initiativ från Riksbankens Jubileumsfond och antogs av Sällskapets fullmäktigemöte 1985.

Svenska läkaresällskapet vill även tillstyrka föreliggande förslag att öka samarbetet mellan kommuner och berörda offentliga och fria organisationer för erfarenhetsutbyte om behandlingsmetodik samt att taga initiativ till och stödja försöksprojekt på lokal och regional nivå med avsikt att intensifiera behandlingen av alkoholister och narkomaner.

I det senare fallet vill Sällskapet särskilt framhålla betydelsen av att patient-läkarrelationen utvecklas och vad gäller narkotika erinra om vikten av kontrollsystem i de fall narkotiska preparat skall användas terapeutiskt.

Sammanfattningsvis stöder Svenska läkaresällskapet ovanstående medlemsförslag och finner det samtidigt naturligt om Nordiska rådets rekommendationer kanaliseras genom Nordiska nämnden för alkohol- och drog-forskning (NAD).

Stockholm den 24 mars 1987

För Svenska läkaresällskapet

Bengt Pernow

Ordförande

Hans O. Hallander

Sekreterare

Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare (RFHL):

Sammanfattning

RFHL ser mycket positivt på de rekommendationer som Nordiska rådet föreslår ge Nordiska ministerrådet. Det är med glädje vi noterar att förslaget vill få till stånd ett ökat samarbete och erfarenhetsutbyte mellan län och kommuner samt berörda offentliga och fria organisationer. RFHL ställer sig också bakom att förslaget vill rekommendera Nordiska ministerrådet att ta initiativ till och stötta försöksprojekt med målsättning att intensifiera och förbättra behandlingsarbetet inom området missbruksvård.

I förslaget poängteras vikten av ett intensifierat "gräsrotsarbete" vilket är bra, men vi saknar ett mera övergripande perspektiv på missbruksproblemet och vilka insatser som behövs för att komma till rätta med denna typ av problem i samhället. RFHL beklagar att man i förslaget endast tar upp insatser som gäller alkohol- och narkotikamissbruk och därmed utelämnar den stora gruppen läkemedelsberoende/missbrukare. Inte minst när det gäller denna grupp behövs ökade kunskaper och utvecklande av behandlingsmetoder.

Allmänna synpunkter

Förslagställarna har punkt 2, som handlar om att reducera efterfrågan av droger, i den nordiska handlingsplan mot narkotika som rekommenderades Nordiska ministerrådet i dec 1984 som utgångspunkt för sitt förslag.

Mot denna bakgrund vill vi göra några kommentarer: Missbruksproblem är inte isolerade och renodlade problem, utan sammanvävda med underliggande problem. Detta gäller för enskilda individer och det gäller på samhällsnivå. Varje människa har sin egen historia, olika förutsättningar och olika behov. De individuella missbruksproblemen är inte likartade, varken till orsak, förlopp eller verkan. De är en del av och ett uttryck för varje människas säregenhet.

Det finns inga patentlösningar när det gäller missbruksproblem. Drogpolitiken måste vara allsidig och balanserad och även omfatta en rad samordnade insatser som sträcker sig långt utöver sådant som har nära samband med själva drogen och droghanteringen. Det gäller insatser som tar sikte på människors konkreta livsvillkor. Insatser vars syfte är att förebygga och bistå, så att människor inte tappar fotfästet i tillvaron.

Det är detta perspektiv som RFHL anser att man måste ha när man lägger upp strategier för att komma till rätta med missbruksproblemen i samhället. RFHL instämmer i att det är viktigt att kampen mot missbruk förs på gräsrotsnivå, men det räcker inte. Framförallt inte när det gäller att se till att människor lever under sådana villkor att de kan klara av samhällets påfrestningar utan att ta till droger. För detta behövs helt andra insatser av mera övergripande natur.

I förslaget konstateras att det har gjorts stora framsteg inom såväl

narkoman- som alkoholistvård under de senaste åren, vilket i och för sig RFHL kan hålla med om. Däremot ställer vi oss frågande till att man genom att nå en missbrukare genom behandling automatiskt kommer i kontakt med ytterligare 3-4 personer som kan anses befinna sig i riskzonen. Detta måste ses som en förenklad bild av verkligheten. Behandling för missbrukare kan inte i första hand betraktas som en förebyggande åtgärd utan snarare som en rättighet och möjlighet för människor med missbruksproblem att förändra sina liv på ett positivt sätt. Det är dock viktigt, vilket påpekas i förslaget, att människor med missbruksproblem inte avskiljs från gemenskapen. Ett önskat beteende tacklas genom att människor med en annan livsföring ställer upp och erbjuder sig vara goda kamrater och handledare i livets konst. Denna utgångspunkt måste vägleda allt socialt stöd- och behandlingsarbete, och det är inte minst här som RFHL anser att "gräsrotsarbete" har en viktig funktion att fylla. Dessutom kan en hel del viktigt förebyggande arbete ske på "gräsrotsnivå". Exempel på detta är information, grannskapsarbete och annat socialt arbete som innebär att man kan "fånga upp" människor innan de hamnar utanför. Det lokala föreningslivet kan i detta sammanhanget vara en stor resurs. Ensamhet och isolering är grogrund för olika sociala problem bl. a. missbruksproblem. Ökad gemenskap i närmiljön är av största betydelse. Gemenskap är frukten av personliga relationer mellan människor som behöver varandra, delar intressen och värderingar.

Läkemedelsmissbrukare och läkemedelsberoende är en grupp som står vid sidan av missbruksvården. Det saknas avgiftningsenheter som är lämpliga för denna grupp och det råder stor brist på kunskaper och behandlingsmetoder inom såväl öppenvård som institutionsvård. Här måste en helt ny sida av missbruksvården byggas ut. RFHL saknar insatser för denna grupp i förslaget och menar att det inte minst är inom detta område som erfarenhetsutbyte och metodutveckling måste komma till stånd.

Det är med belåtenhet RFHL noterar att förslagsställarna vill få till stånd ett ökat samarbete och erfarenhetsutbyte mellan län, kommuner och berörda offentliga och fria organisationer. RFHL ser det också som mycket positivt att man vill rekommendera Nordiska ministerrådet att ta initiativ till och stötta försöksverksamhet med målsättning att intensifiera och förbättra behandlingsarbetet inom området missbruksvård.

Stockholm den 20 mars 1987

RFHLs verkställande utskott

Anette Martell

Länkens kamratförbund:

Samarbetsgruppen KALV har tagit del av rubricerat förslag.

KALV stödjer förslaget att man verkar för ett ökat samarbete mellan kommuner, organisationer m. fl. för att kunna utbyta erfarenheter och sprida kunskap om framgångsrika behandlingsmetoder. Vi ser det som särskilt viktigt att man i ökad utsträckning tillvaratar och sprider de erfarenheter som finns inom klientorganisationer och andra organisationer som jobbar med kamratstödande verksamhet. I detta ligger att dessa organisationer måste få ökat stöd för att kunna utveckla och sprida erfarenheter från sitt kamratstödande arbete. Kamratstödande arbete innebär inte bara möjligheter att framgångsrikt stödja personer med missbruksproblem och att därigenom motverka missbruk. Ett väl uppbyggt kamratstöd är också ett av de effektivaste instrumenten i kampen för att förebygga missbruk.

KALV är även positiv till det andra förslaget om ökat stöd till försöksprojekt när det gäller rehabilitering av missbrukare under förutsättningen att dessa är seriösa till sin upplägging och inte för kortsiktiga samt att den enskilde deltar frivilligt och har möjlighet att avbryta sitt deltagande.

Allmänt sett så förordar vi en socialt inriktad försöks- och forskningsverksamhet istället för den alltför vanliga preparatfixerade forskningen.

Stockholm i mars 1987

Samarbetsgruppen KALV

Länkens kamratförbund

Alro

Rune Persson

Tom Silvander

Länkarnas riksförbund

Verdandi

Karl-Erik Sandström

Erik Trost

Gunvi Haggren

Verdandi:

Förslaget till intensifiering av behandlingsarbetet i kampen mot alkohol och narkotika innehåller två delar. Det ena förslaget är att man verkar för ett ökat samarbete mellan kommuner, organisationer m. fl. för att kunna utbyta erfarenheter och sprida kunskap om framgångsrika behandlingsmetoder. Från verdandis sida ser vi mycket positivt på ett sådant förslag. Särskilt viktigt är det att man i ökad utsträckning tillvaratar och sprider de erfarenheter som finns inom klientorganisationer och andra organisationer som jobbar med kamratstödande verksamhet. I detta ligger att dessa

organisationer måste få ett ökat stöd för att kunna utveckla och sprida erfarenheter från sitt kamratstödande arbete. Kamratstödande arbete innebär inte bara möjligheter att framgångsrikt stödja personer med missbruksproblem och att därigenom motverka missbruk. Ett väl utbyggt kamratstöd är också ett av de effektivaste instrumenten i kampen för att förebygga missbruk.

Vi ställer oss även positiva till det andra förslaget om ökat stöd till försöksprojekt när det gäller rehabilitering av missbrukare under förutsättningen att dessa projekt är seriösa till sin uppläggning och den enskilde deltar frivilligt och har möjlighet att avbryta sitt deltagande.

Det är också viktigt att försöksprojekten inte är för kortsiktiga. Det måste finnas tid till att ordentligt fullfölja och avsluta påbörjade behandlings- och stödkontakter. Främst bör stödet lämnas till utveckling av behandlingsmetoder i frivilliga former, framför allt kamratstöd i organisationer.

Stockholm i mars 1987

Verdandi

Gunvi Haggren

Medlemsförslag

om ökat nordiskt samarbete om utnyttjande av naturgas i energiförsörjningen

(Väckt av Svein Alsaker samt Margrete Auken, Dorte Bennedsen, Lilli Gyldenkilde, Hanna Kvanmo, Poul Nielsen, Aase Olesen och Bernhardt Tastesen)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Nordel:

Nordel bedömer att naturgas är en energiråvara som kan få väsentligt ökande betydelse i den nordiska energiförsörjningen. Vi ser det dock som viktigt att naturgasen betraktas som en energiråvara bland alla andra och att det är dess ekonomiska konkurrenskraft med beaktande av miljökraven som bör avgöra dess roll i det framtida energisystemet.

När det gäller naturgas för elproduktion kan dess betydelse framöver komma att öka dels som supplerande bränsle i såväl existerande som nya kraftverk, dels som bränsle i nya gasledade kraftverk.

Nordels primära arbetsområde är elsektorn. Vi måste dock göra utblickar också mot andra delar av energiområdet, bl. a. därför att många energislag är substituerbara mot varandra. El kan därför inte behandlas isolerat utan man måste beakta samspelet mellan el och andra energislag.

En viktig del av Nordels målsättning är

att åstadkomma en pålitlig elförsörjning till lägsta möjliga kostnad och med god leveranssäkerhet. Ett viktigt led i denna uppgift är att fördela den totala elproduktionen mellan de samkörande kraftverken så, att produktionskostnaderna blir så låga som möjligt.

För att kunna lösa Nordels uppgifter är god kännedom om bl. a. följande förutsättningar grundläggande:

- Efterfrågeutvecklingen på energi i de samkörande länderna.
- Status och driftkostnader för det existerande samkörningssystemet.
- Tekniska och ekonomiska karaktäristikor för alla aktuella projekt som

systemet kan utbygges med, såväl produktions- som overføringsanlægninger.

- Forvæntad prisutveckling for aktuelle brændslen.
- Restriktioner av olika slag.

Nordel har sedan lång tid tillbaka beaktat naturgasen som en resurs i den nordiska energiforsyningen. Man har bl. a. studerat overføringskostnaderne for naturgas i gasform respektive som el. Åven produktionskostnaderne for naturgasbaserad el har studerats.

Frågorne kring anvændning av naturgas som brændse for elproduktion har hittills i høg grad varit koncentrerade kring leveranspriset for naturgas. Nordel vill betona det som vigtigt att man i den foreslagna planen for naturgasutnyttjande lægger vikt på prisfrågorne på kort og læng sikt nær det gæller anvændning av naturgas for elproduktion.

Nordel har utvecklat avancerade berækningsmodeller dær det fysiske overføringssystemet kan representeras med tillræcklig noggrannhet. Modellerna kan også anvændas for att gøra jæmførelser mellem olika produktionslag og ær sålendes vël læmpade også for studier om naturgasutnyttjande i den nordiske elforsyningen.

Ett intensivt samarbeide pågær redan mellem de nordiske lænderne naturgasforetag. Elkraftforetagene i lænderne ær også involverede i dette arbeide. Med hænsyn till dette ær det Nordels oppfattning att ytterligere intensivering av det nordiske naturgassamarbetet inte krævs. Nordel stæller dock gærna sin expertis og kompetens till forfogande for de utredninger om naturgas i den nordiske energiforsyningen vilke kan behøve genomforas som supplement till redan utførde og pågæende.

Bærum den 2 mars 1987

Klaus Ahlstedt

Ordf. Nordel

Jon Tveit

Ordf. Nordels planeringsutskott

Nordiske investeringsbanken (NIB):

Naturgass er en nordisk energiressurs som først i senere år har begynt å bli utnyttet i større skala. Medlemsforslaget redegjør for hvorfor gassen kan komme til å få meget stor betydning i nordisk energiforsyning langt inn i neste århundre.

Siden NIB startet sin virksomhet i 1976 har banken vært aktivt engasjert i finansieringen av energiprojekter, inkludert gassprojekter. Energisektoren er NIBs største utlånsektor. Inntil utgangen av 1986 hadde bankens styre bevilget 38 investeringslån til sektoren "Energi, olje og off-shore".

Dette utgjorde 11 % av antall investeringslån. Beløpsmessig har sektoren vært adskillig viktigere. NIB har bevilget utlån til en samlet verdi av 599 millioner SDR til energisektoren, tilsvarende 34 % av verdien av alle investeringslån.

Av lånene til energisektoren har 138 millioner SDR eller 23 % gått til finansiering av gassprosjekter av nordisk karakter. Det totale investeringsbeløpet for disse prosjektene kom opp i 889 millioner SDR. Det dreier seg i første rekke om prosjekter som gjør det mulig å anvende dansk Nordsjøgass i Syd-Sverige. I tillegg har NIB vært med på å finansiere norsk eierandel i et svensk gass-selskap.

Årsaken til NIBs relativt sterke engasjement i energifinansiering kan delvis spores tilbake til forarbeidene for bankens opprettelse. Bl. a. Nordisk Ministerråds forslag fra 1975 om å opprette en nordisk investeringsbank reflekterer en investeringsprioritering til fordel for utbygging av Nordens egne energiressurser. Nordisk Råds økonomiske utvalg har også ved flere anledninger gitt uttrykk for at finansiering av investeringer i energisektoren bør være et viktig virksomhetsområde for NIB.

På denne bakgrunn synes det klart at NIB vil se det som en naturlig arbeidsoppgave fortsatt å være med på å finansiere investeringer som gassutvinningen og gassforbruket krever i de tilfeller der prosjektene har nordisk karakter.

Bl. a. de prosjekter NIB har vært med på å finansiere viser at det eksisterer et nordisk samarbeid på gass-sektoren direkte mellom de institusjoner som de nordiske land har gitt operativt ansvar for gassutvinning og gassforbruk. Dette er et samarbeid på forretningsmessig grunnlag som finner sted innenfor en ramme av politisk sanksjonerte energipolitiske retningslinjer.

En nordisk bruksplan vil kunne vise det mulighetsområde som eksisterer for nordisk samvirke på gass-området. Dette er i seg selv verdifullt, og vil kunne bidra til at et nordisk perspektiv kommer i fokus når investeringsbeslutninger om gasskjøp og gassutvinning skal fattes.

For kjøperne vil forsyningstrygghet og pris veie tungt i investeringsbeslutningene. For de som utvinner gassen vil avkastningen ved alternative anvendelser måtte tillegges stor vekt. Ønskeligheten av økt nordisk økonomisk integrasjon vil derfor være en faktor blant flere andre som vil påvirke utvinningen og forbruk av gass i Norden. Det kan av denne årsak være grunn til dempet optimisme med hensyn til en nordisk bruksplans faktiske virkning på de gassutvinningsinvesteringer og det gassforbruksmønster som etableres.

Helsingfors, 27. mars 1987

Jannik Lindbäck

Adm. direktør

Nordiska industrifonden har i skrivelse den 1 april 1987 meddelat, att fonden avstår från att yttra sig då medlemsförslaget ligger utanför dess kompetensområde.

Nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor (NKA) har i skrivelse den 24 februari 1987 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

De nordiske industriforbunds fellesorgan:

De nordiske industriforbund mener i likhet med forslagsstillerne at naturgass kan komme til å få en viktig rolle i den fremtidige nordiske energiforsyning. Gass vil bli en viktig energikilde gjennom produksjon av elektrisitet og ved direkte anvendelse. Gass har klare fordeler fremfor andre energikilder bl. a. ved sin miljøvennlighet og ved de rike forekomstene i Norden. Også utnyttelse av gass til kjemisk industri bør kunne bli en industriell vekstfaktor i Norden fremover.

Gasskraft kan bli et meget viktig marked for gass i Norden. Som de nordiske industriforbund har påpekt ved flere anledninger, må vi vente en jevn økning av elforbruket innen en relativt lang planleggingshorisont.

Gasskraft kan enten produseres ved ilandføringsstedet for gassen eller eventuelt i et gasskraftverk nær de store forbruksområdene. Såvidt vi kan forstå kan begge alternativer by på fordeler. Gasskraft fra et anlegg ved ilandføringsstedet vil som regel kunne leveres raskere ved at en kan bruke eksisterende overføringslinjer for elkraft. Nye gassrørledninger vil kreve betydelige investeringer og kan få en lang saksbehandlings- og byggeperiode. En overføring av gass til et gasskraftverk ved forbrukssentra, reduserer imidlertid energitapet ved transport og gir samtidig mulighet for en anvendelse av spillvarme f. eks. i fjernvarmeanlegg.

I medlemsforslaget til Nordisk Råd stiller en seg skeptisk til offshoreproduksjon av gasskraft. Det er sannsynlig at vi med dagens teknologi vil velge en enkel og mindre energieffektiv produksjonsform til havs. Samtidig vet vi at elproduksjon er den eneste anvendelsesmåten for flere mindre gassforekomster.

Vi vil generelt peke på at ny overføringsteknologi for elektrisk kraft – superledere – kan gi helt nye muligheter i den fremtidige krafttransporten. Elproduksjon ved råstoffkilden blir da klart mer konkurransedyktig med produksjon ved forbrukssentra.

Gass fra nordiske leverandører, har fordeler ved kort transport, høy politisk leveringssikkerhet og gode muligheter for alternative leveranser fra andre felt i tilfelle av produksjonsproblemer. Også nordisk gass må imidlertid omsettes til fornuftige, forretningsmessige priser for å være konkurransedyktig med andre energiformer.

I medlemsforslaget etterlyses en plan for hvordan gass skal innføres og hvilken andel gassen skal få av det nordiske energimarkedet. De nordiske industriforbund tror planen bør ha karakter av en utredning av de alternative muligheter for å benytte gass i det nordiske energisystemet. En vurdering av den nødvendige infrastruktur i form av rørledninger, fordelingsnett for gass til forbrukerne, overføringslinjer for elektrisk kraft er her helt sentralt. Det er viktig at en slik utredning også belyser de økonomiske forhold rundt bruken av naturgass. Om prisene er konkurransedyktige, tror vi gassen har betydelige muligheter p. g. a. store forekomster og sin miljøvennlighet.

Oslo, 28. juli 1987

Arnulf Ingebrigtsen

Nordiska unionen för arbetsledare, tekniska funktionärer och andra chefer (NAU):

NAU omfattar motionärernas syn på att ett ökat nordiskt samarbete om utnyttjande av naturgas i energiförsörjningen behövs och att man därför borde utarbeta en plan om hur naturgasen kunde ha en större betydelse i den nordiska energiekonomin.

Naturgasens betydelse varierar idag betydligt i de nordiska ländernas energiekonomi. Medan både Danmark och Norge har betydande gasproduktion har Sverige och Finland inga egna gasreserver.

Då man bedömer möjligheterna att intensifiera användningen av naturgas i Finland måste man ta hänsyn till att Finland är ett relativt glestbeboet land där införande av ett gasnät betyder höga investeringskostnader. Dock har Finland sedan länge köpt naturgas från Sovjetunionen. I det mera tätbefolkade och industrialiserade södra Finland finns redan ett färdigt gasnät och investeringskostnaderna är erlagda. Närmast är det fråga om att utvidga gasnätet och då måste man jämföra kostnaderna med den nytta man drar av projektet.

I Finland har man inte gjort beslut om att förändra energiekonomin till exempel i form av att avveckla kärnkraften.

Sverige för sin del har tagit riksdagsbeslut på att kärnkraften skall avvecklas senast år 2010. Kärnkraften i Sverige har stor betydelse då elkraften i stort sett till hälften består av kärnkraft och till andra hälften av vattenkraft. För Sveriges del måste man betrakta naturgassamarbetet framför allt i detta perspektiv. Därtill måste man ta hänsyn till att efter Tjernobylyolyckan har det emellertid i Sverige startats en diskussion om att avveckla kärnkraften i förtid. Detta skulle ha svåra konsekvenser för sysselsättningen och industriproduktionen.

Kärnkraften i Sverige måste ersättas av andra energikällor. En full utbyggnad av vattenkraften ersätter ca en tredjedel av kärnkraften. Det är emellertid inte realistiskt att räkna med full utbyggnad. Alternativa energikällor måste därför tas till däribland stenkol och naturgas.

En ökad användning av kolkraft i Norden medför emellertid ökade utsläpp av miljöskadliga ämnen och försurning, även om utsläppen kan renas i större utsträckning än i dag.

I detta perspektiv kan naturgasen komma in som energikälla. För naturgasen talar dess miljövänlighet och att den kan tas i bruk relativt snabbt.

Emellertid kan användning av naturgas begränsas av de höga investeringskostnaderna.

Förutom dyrare grundinvesteringar kan också priset på gasen vara ett problem. En förutsättning för att åta sig de höga investeringskostnaderna måste vara att gasleveranserna är garanterade och att prisnivån på lång sikt är säkrad. Detta förutsätter att de gasproducerande nordiska länderna kan garantera gasleveranser med långvariga leveransavtal till rimliga och förutsägbara priser.

NAU vill också betona att en ökad användning av naturgas i Norden kan ha positiva återverkningar på industrins samarbete. En ökad användning av naturgasen i Norden kan leda till ett ökat samarbete för den övriga industrin.

NAU poängterar att man borde sträva till ett ökat nordiskt samarbete kring utnyttjandet av naturgas i energiförsörjningen. En plan om naturgasens roll i den nordiska energiförsörjningen bör utarbetas. Utgångspunkten för detta arbete skall enligt NAU:s åsikt vara att naturgasens roll som energikälla skall ökas i förhållande till dagens situation.

Stockholm den 7 april 1987

Nordiska unionen för arbetsledare, tekniska funktionärer
och andra chefer

Jorma Reini
President

De fire naturgasselskaber Neste, Swedegas, Statoil og DANGAS:

Selskaberne satser på en fortsat udbygning af naturgasforbruget i de respektive lande. I øjeblikket foregår udbygningen af markedet især til mindre forbrugere, industrier, fjernvarmeverker og decentrale kraftvarmeverker.

I Finland er ledningsnettet i 1986 blevet forlænget mod vest, og markedet forventes i de kommende godt 10 år at blive udbygget til ca. 3 mia. m³

pr. år. Dette under forudsætning af at gassen beholder sin nuværende konkurrencedygtighed over for alternative brændsler, og at den vil blive brugt i større omfang svarende til ca. 1 mia m³ pr. år ved udbygning af kraftvarme produktionen. Undersøgelser pågår omforlængelse af hovedrørledningen til sydvestkysten af Finland.

I Sverige fortsætter den gradvise udbygning af naturgasmarkedet nu fra Malmö til Göteborg, hvor naturgasledningen vil være fremme i foråret 1988. I 1992–1993 forventes naturgasnettet også udvidet til Stockholm. Afhængigt af udviklingen af naturgasprisen, miljøkrav og konkurrerende brændsler samt kernekraftens afvikling kan naturgasforbruget øges udover den indtil nu kontraherede mængde på 0,6 mia m³ pr. år. Det planlagte marked for substitution af olie er ca. 1,5 mia m³ pr. år. Hertil kommer naturgas til anvendelse i kraftvarmewærker og i fjernvarmecentraler med yderligere 1–1,5 mia m³ pr. år. Produktion af elektricitet og erstatning af kernekraften kan betyde en yderligere afsætning på 2–4 mia m³ pr. år.

Finland og Sverige har ingen registrerede naturgasreserver og importerer hele naturgasforbruget.

I Norge findes Nordens og Vesteuropas største beviste naturgasreserver på ca 3000 mia m³, hvoraf ca 25 mia m³ eksporteres pr. år. Gassen transporteres i søledninger dels til Storbritanien, dels til kontinentet.

Udløb af eksisterende kontrakter og en samtidig opbygning af Troll/Sleipner eksporten vil betyde fortsat norsk eksport af ca 25 mia m³ pr. år frem til 2020. Oven i dette kan komme en eventuel fortsat eksport til Storbritanien og en udvidet eksport til kontinentet.

Endnu forbruges gassen ikke i Norge, men det første naturgasdrevne kraftværk er planlagt på Kårstø og forventes i drift fra 1991 med et årligt forbrug på ca 1 mia m³. For området omkring Oslo findes der foreløbige opgørelser over et marked for naturgas på ca 1–2 mia m³ pr. år til mindre forbrugere og industrier. Forskellige linieføringer for forsyningsledningen dertil undersøges.

I Danmark fortsætter indtrængningen på markederne: mindre forbrugere, industrier, fjernvarmewærker og decentrale kraft-varmewærker, og ifølge planen vil den indenlandske afsætning i løbet af 1990'erne være ca 2,4 mia m³ naturgas. Et nyt, mindre decentralt kraft-varme værk med et årligt forbrug på ca 20 mio m³ er under opførelse og vil være i drift ultimo 1987. Dette er starten på et nyt energimønster. Planerne er, at halvdelen af de kommende 10–15 års udbygning af elektricitetsproduktion svarende til 450 MW skal produceres ved brug af indenlandsk energi så som naturgas, halm, flis, affald og biogas. Et elværk fyrer udelukkende med naturgas, men yderligere to er forbundet med naturgassystemet med henblik på at aftage eventuelle overskudsmængder af naturgas frem til 1991. Med forventning om, at gasprisen bliver mere konkurrencedygtig er et fremtidigt marked for yderligere naturgasforbrug til elproduktion anslået til ca 0,5 mia m³, men kan vise sig at blive betydeligt større.

Naturgasmarkedet i de fire nordiske lande var i 1986 på 2,4 mia m³, heraf 0,4 mia m³ til elproduktion. Det potentielle naturgasmarked i de fire nordiske lande er på nuværende tidspunkt opgjort til ca 15 mia m³ pr. år, heraf ca 6 mia m³ pr. år til elproduktion. Et naturgasmarked til elproduktion af denne størrelse vil dog kræve, at naturgasprisen bliver mere konkurrencedygtig over for alternative brændsler. En udvikling i den retning er allerede på vej.

Naturgassystemerne i Sverige og Danmark er forbundet, og Danmark eksporterer gas til Sverige. Den nu kontraherede eksportmængde vil i 1990'erne nå op på ca 0,6 mia m³ årligt. Det danske naturgassystem er endvidere forbundet med det vesttyske, og Danmark eksporterer ca 0,4 mia m³ pr. år til Vesttyskland.

Det finske naturgassystem er forbundet med det sovjetiske, hvorfra Finland importerer hele naturgasforbruget.

De nordiske naturgasselskaber er enige om, at en veludbygget infrastruktur i Norden på naturgasområdet bør fremmes mest muligt under hensyn til de yderligere afsætningsmuligheder, som kan vise sig. Flere mulige udbygninger har været drøftet i et samarbejde mellem selskaberne med henblik på at fremføre naturgas fra de store felter i Norge, fra felter i Danmark og naturgas fra Sovjet via Finland. Der har således været gennemført tekniske og økonomiske analyser af en forbindelse mellem det danske og norske naturgasnet i Nordsøen og af en forbindelse mellem det finske og det svenske naturgasnet via den Botniske bugt.

Fortsat udvikling og anvendelse af ny teknik er ligeledes vigtig. Under-tegnede selskaber samt Norsk Hydro, Vattenfall og de danske regionale naturgasselskaber er inde i fremskredne drøftelser om etablering af et Nordisk Gasteknisk Center for herigennem at kunne styrke udviklingen af den nordiske naturgasbranche, ikke mindst den nordiske industri.

Naturgasselskaberne i Norden vil fortsætte deres bestræbelser på at udbygge samarbejdet og naturgasafsætningen i de fire nordiske lande. Det er derfor selskabernes opfattelse, at der på nuværende tidspunkt ikke er behov for en intensivering og formalisering af det nordiske samarbejde. Selskaberne ser dog positivt på den øgede interesse for udbygningen af naturgas i Norden. Selskaberne håber, at de politiske rammer vil tilgodese naturgasanvendelse til gavn for miljø, beskæftigelse, m. m. og vil sikre, at samarbejdet mellem selskaberne kan etableres på et kommercielt grundlag.

Hørsholm, den 1. april 1987

Neste Oy	Swedegas AB
<i>Ulf Schmidt</i> Direktør	<i>Bengt Wallenberg</i> Direktör
Statoil	Dansk Naturgas A/S
<i>Snorre Jenssen</i> , Afdelingsleder	<i>Søren Guldborg</i> , Direktør

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

NFS vill inledningsvis peka på att naturgasen är en "inhemsk" nordisk energikälla i stor tillgång. Den har därför en given plats i de nordiska ländernas energiförsörjning.

Till naturgasens fördel hör att den är det mest miljövänliga fossila bränslet.

Enligt NFS' mening är det viktigt att redan nu planera för naturgasens roll i den nordiska energiförsörjningen. NFS sluter därför upp bakom förslaget om att Nordiska ministerrådet intensifierar det nordiska samarbetet för att åstadkomma en sådan plan.

NFS anser att de intresseskillnader som kan finnas mellan aktörerna på gasmarknaden i de olika länderna när det gäller att förverkliga en sådan plan måste överbryggas. Ett antal problem måste emellertid då få sin lösning.

Distributörer och importörer av gas måste ha tillgång till flera leverantörer så att de inte blir beroende av en enda producent eller leverantör. Detta innebär att Danmark, Finland, Norge och Sverige måste knytas ihop i ett naturgasnät som i sin tur är kopplat till utomnordiska gaskällor.

Ett sådant nordiskt nät är emellertid en stor investering och kräver stora volymer för lönsamhet.

Om investeringen genomförs blir därför helt beroende av gaspriset konkurrenskraft i förhållande till andra energikällor som exempelvis kolet.

Ett konkurrenskraftigt gaspris gynnar inte enbart ett importland som Sverige utan överensstämmer även med de nordiska producentländernas, Norge och Danmark, intressen.

En stor nordisk naturgasmarknad baserad på konkurrenskraftiga priser och ett heltäckande naturgasnät ger nämligen förutsättningar för exploatering av nya fält och ökad volym i distributionsnätet. Detta ger ökade intäkter och därmed lönsamhet för såväl producenter som distributörer i alla de nordiska länderna.

För det nordiska distributionssamarbetet om naturgas föreslår NFS att ett liknande organ, som Nordel på elenergiområdet, bör skapas.

NFS vill i detta sammanhang framhålla att en ökad roll för naturgasen i den nordiska energiförsörjningen innebär mycket omfattande investeringar i infrastruktur. Dessa kan skapa sysselsättning i nordisk byggnadsverksamhet och industri och vara ett bidrag till en ny nordisk handlingsplan för ekonomisk utveckling.

Stockholm den 17 mars 1987

Nordens fackliga samorganisation

Sune Ahlén

Generalsekreterare

Danmark

Energiministeriet, Naturgassekretariatet:

1. Forslaget rekommanderer Nordisk Ministerråd at intensivere det nordiske samarbejde i udnyttelsen af naturgas i energiforsyningen med sigte på at udarbejde en plan for, hvordan naturgassen kan spille en større rolle i den nordiske energibalance.

2. I begrundelsen for forslaget tages udgangspunkt i, at det ud fra miljøhensyn kan være vanskeligt at dække den fremtidige vækst i energiefterspørgslen ved at satse på kul – eller oliefyrede kraftværker, vandkraft eller kernekraft. Der peges specielt på, at kernekraften ikke er med i energiplanlægningen i Norge og Danmark samt at Sverige har vedtaget at afvikle kernekraften inden år 2010.

I forlængelse heraf anføres, at naturgassen kan blive en vigtig erstatning for andre energikilder, som fases ud, hvilket begrundes med, at naturgasen er miljøvenlig samt at der findes rigelige gasreserver.

Det fremhæves, at der bør arbejdes på at anvende naturgassen til elproduktionen på konkurrencemæssige betingelser i det eksisterende elsystem. Der henvises i denne sammenhæng til analyser, foretaget i Norge, som viser, at der for naturgassen er et stort el-marked i Norden, først og fremmest i Norge og Sverige, men også i Danmark.

Forslagsstillerne anfører, at hvert enkelt land i Norden næppe har et lokalt marked, som er stort nok til aftage gasmængder i konkurrence med kontinentet eller Storbritannien, men at der kan udvikles et samlet nordisk marked for naturgas af en tilstrækkelig størrelse.

Derfor plæderes for en samlet plan for anvendelse af naturgas i Norden.

3. Den danske regering har til stadighed været positive stemt overfor et nordisk samarbejde på naturgasområdet. Dette kom f. eks. til udtryk ved energiministerens indlæg på det Skandinaviske naturgasseminar (arrangeret af DONG) den 2.–3. september 1987 i Nyborg, hvor energiministeren bl. a. sagde følgende:

”Jeg er imidlertid overbevist om, at naturgasområdet i de kommende år vil få en stadig mere fremtrædende stilling i det skandinaviske energisamarbejde. . . . Den udfordring, vi står overfor på naturgasområdet, er nu at konkretisere, hvordan et samarbejde bedst muligt kan udformes, så det bliver til fælles glæde og nytte for alle de nordske lande”.

Energiministeren understregede i sit indlæg, at Danmark kan bidrage med væsentlige gasressourcer, et moderne og velfungerende transmissionsnet, som er forbundet med det europæiske net samt med lagerfaciliteter.

Han understregede endvidere, at der på det sikkerhedsmæssige område ved anvendelse af naturgas burde kunne findes fælles løsninger. Det skal i denne forbindelse anføres, at der mellem de nordiske naturgasselskaber i øjeblikket foregår drøftelser om etablering af et fælles nordisk gasteknisk

center, der bl. a. skal beskæftige sig med opgaver i relation til forsknings- og udviklingsaktiviteter på naturgasområdet.

Energiministeren anførte endeligt, at det nordiske naturgassamarbejde primært finder sted mellem selskaberne og at det fortsat bør være således.

4. På baggrund af ovenstående ser Energiministeriet med velvilje på det stillede forslag. Det skal dog understreges, at der allerede i dag foregår et vist naturgassamarbejde mellem de nordiske gasselskaber og at dynamikken i et nordisk naturgassamarbejde fortsat vil ligge i selskabsregi.

5. Det skal anføres, at Miljøministeriet ikke har haft bemærkninger til forslaget.

København, den 31. marts 1987

(ej sign.)

KOMGAS – Det fælleskommunale naturgasselskab I/S:

KOMGAS udtaler sig på vegne af de regionale naturgasselskaber, der varetager opgaverne i tilknytning til distribution og anvendelse af naturgas i Danmark.

Selskaberne finder, at der er basis for et øget nordisk samarbejde om distribution af naturgas og især hensigtsmæssig anvendelse af naturgas.

De ressourcer, der i de nordiske lande kan stilles til rådighed til forskning og udvikling indenfor disse områder, er meget begrænsede internationalt set.

Med hensyn til gasanvendelse kan der være grund til at pege på mulighederne for energibesparelser ved en mere hensigtsmæssig udformning af gasforbrugende apparater.

Hertil kommer de sikkerheds- og miljømæssige aspekter, som må indgå i et udviklingsarbejde omkring gasanvendelse.

I denne sammenhæng henledes opmærksomheden på det igangværende arbejde med etablering af et Nordisk Gasteknisk Center.

De regionale naturgasselskaber finder, at et sådant Nordisk Gasteknisk Center kunne være en hensigtsmæssig ramme for et øget nordisk samarbejde om hensigtsmæssig udnyttelse af naturgas.

Et Nordisk Gascenter kunne endvidere være en hensigtsmæssig ramme om et øget uddannelsesmæssigt samarbejde på naturgasområdet.

For så vidt angår overvejelser om udbygning og sammenkobling af de nordiske landes naturgastransmissionsnet skal de regionale naturgasselskaber pege på den forøgelse af forsyningssikkerheden, der derved kan opnås.

København, den 4. marts 1987

KOMGAS I/S
Axel Jørgensen

Uffe Bundgaard-Jørgensen

Mærsk Olie og Gas A/S:

Efter konsultation med partnerne i Dansk Undergrunds Consortium (D.U.C.) kan vi som operatør for Consortiet meddele, at D.U.C. i princippet kan tilslutte sig forslaget og har følgende kommentarer hertil:

1. De allerede konstaterede gasreserver, dvs. de beviste reserver, i Danmark og Norge er af en sådan energimæssig størrelse, at de kan erstatte de energikilder, som planlægges udfaset. Her tænkes især på afviklingen af atomkraften i Sverige.

2. Miljøhensyn kan gøre det ønskeligt, at gas benyttes i stedet for andre energikilder, hvorfor brug af gas måtte blive foretrukket fremfor sådanne kilder.

3. Udvidet brug af gas i såkaldte "Kombi Kraftværker" (Combined Cycle Power Plants), kan med fordel finde sted på kommerciel basis.

4. Udvidet brug af gas til rumopvarmning og i industrien først og fremmest i områder, hvor naturgasforsyning allerede er etableret især i Danmark og Sverige, men tillige gennem udvidelse af naturgasnettet til nye områder. En sådan udvidelse er nærliggende specielt i Sverige, til Göteborg og videre til Stockholm i hvilket mellemliggende område, der synes at kunne være et stort og umiddelbart behov til industrielle virksomheder.

På sigt vil også Norge repræsentere et marked for naturgas i de områder, hvor der er en relativ høj koncentration af befolkning og industri.

Vi har erfaret, at den svenske energiminister og den norske energiminister har nedsat en fælles arbejdsgruppe med det formål at vurdere udvikling i markedet for naturgas i Norge og Sverige, herunder fremførsel af norsk gas til Sverige. I forbindelse med det af Den Danske Delegation og i Deres skrivelse nævnte forslag måtte det være formålstjenligt, at også Danmark blev repræsenteret i denne arbejdsgruppe, eller at oplysninger fra gruppen løbende blev videregivet til Danmark.

I begrundelsen til Den Danske Delegations forslag, som vedlagt i Deres skrivelse nævnes, at en af Ministerrådet etableret informationsgruppe har foretaget et studie om mulighederne for en *sammenkobling af Ekofisk-systemet* i Nordsøen og de danske og svenske transportsystemer for naturgas. — D.U.C. har gennem Dansk Olie og Naturgas A/S i Danmark assisteret med den tekniske vurdering af denne mulighed. Dansk Olie og Naturgas A/S har stillet supplerende spørgsmål, som D.U.C. er i færd med at belyse. De foretagne vurderinger er udelukkende af teknisk art og *ikke* af kommerciel art.

D.U.C. er af den mening, at en sådan sammenkobling ikke foreløbig vil være kommerciel på grund af de høje investeringsomkostninger i en gasledning mellem Ekofisk feltet og D.U.C.'s gasfelter på dansk område i Nordsøen med henblik på videre transport til Danmark og Sverige. Det synes ikke, at markedet i Danmark eller Sverige vil kunne få behov for

yderligere gasmængder indenfor en overskuelig fremtid, som vil udgøre det fornødne økonomiske grundlag for investering i en gasledning fra Ekofisk. Behovet for yderligere gas i Danmark og Sverige vil derimod i en overskuelig fremtid kunne dækkes af danske gasreserver, som er bevist at være tilstede i en række felter i den danske del af Nordsøen. Her er gasfelter for nyligt blevet erklæret kommercielle overfor de danske energimyndigheder, og det kan på den baggrund ikke være hensigtsmæssigt – hverken set ud fra dansk eller nordisk interesse – at undlade at benytte disse reserver fremfor reserver fra Norge, som det vil være forbundet med øgede investeringer at transportere til forbrugerne i Danmark og/eller Sverige.

Skulle den tid komme, hvor behovet for gas i Danmark og Sverige ikke kan imødekommes af gas fra danske felter, vil det være naturligt at genvurdere en sammenkobling af Ekofisk systemet og det danske gasforsyningsnet.

D.U.C. vil med interesse følge det videre arbejde i Nordisk Råd for at fremme udnyttelse af gas i de nordiske lande og bidrager gerne med synspunkter og oplysninger, som i fremtiden måtte ønskes.

København, den 23. marts 1987

For Mærsk Olie og Gas A/S

E. Holtegaard

Organisationen for Vedvarende Energi (OVE):

Organisationen for Vedvarende Energi, OVE går helhjertet ind for et øget nordisk energisamarbejde og på jeres forespørgelse angående "Øket nordisk samarbejde om udnyttelse af naturgas i energiforsyningen" vil vi gerne gøre opmærksom på følgende forhold:

Naturgassen kan, hvis den anvendes fornuftigt, blive en væsentlig byggesten for den fremtidige energiforsyning af de nordiske lande.

Omvendt, hvis naturgassen ukritisk føres ud til de enkelte forbrugere, kan den blive en ufleksibel "betonklods", som blot understøtter den nuværende miljøødelæggende forsyningssituation.

For øjeblikket ser vi i Danmark, hvordan naturgasnettet, alene af selskabsøkonomiske årsager, breder sig længere og længere ud i de områder, som var tiltænkt den vedvarende energi. Den miljømæssige nytte ved naturgassen forsvinder jo fuldkommen, hvis det er den vedvarende energi, som skubbes ud. I stedet burde naturgassen i langt højere grad anvendes i decentrale kraftvarmeværker, hvor der både produceres el og varme. Den danske Alternative Energiplan fra 1983 bygger bl. a. på sådanne anlæg. I jeres oplæg nævnes kun mulighederne for ren elproduktion, men det er meget vigtigt at andre og mere fleksible anvendelsesmuligheder bliver seriøst belyst.

Til slut skal nævnes nogle knap så betydende, men ofte oversete anvendelses muligheder for naturgassen:

- som spidslast og reservebrændsel i forsyningsanlæg baseret på vedvarende energikilder,
- direkte naturgasfyrede varmepumper,
- motordrevne varmepumper,
- brændsel for transportsektoren.

København, den 3. februar 1987

Organisationen for Vedvarende Energi (OVE) Bestyrelsen

Jens H. Larsen

Reel Energi Oplysning:

Det er Reel Energi Oplysnings opfattelse, at naturgas kun bør anvendes i el-produktionen, hvis dette sker under udnyttelse af overskudsvarmen til fjernvarme. Begrundelsen er, at naturgas er et meget ædelt råstof med talrige anvendelsesområder. Det vil derfor være en hån mod vore efterkommere, hvis vi sløser dette råstof bort på områder, hvor andre brændsler er velegnede. Hvis hypotesen om naturgassens astrofysiske oprindelse (geogas) skulle vise sig at være korrekt, så vil den begrænsende faktor for anvendelsen at naturgas være den globale forurening af atmosfæren med kuldioxid.

Birkerød, den 24. maj 1987

B. Lohmann Anderssen

Finland

Handels- og industriministeriet¹:

Det nordiska samarbetet om utnyttjande av naturgas i energiförsörjningen är ganska omfattande. Regelbundna diskussioner förs, seminarier organiseras och utredningar görs både bilateralt och samnordiskt. I samarbetet deltar politiker, tjänstemän och energifirmorna. Speciellt intressanta frågor i det här arbetet är utvidgandet av naturgasledningen från Finland till Sverige och utnyttjandet av norska naturgasreserver i de andra nordiska länderna.

Det finns för närvarande kanske inte behov att öka samarbetet beträffan-

¹ Yttrandet översatt från finska.

de enbart naturgas och att utarbeta en enskild naturgasplan. I stället kan det vara nyttigt, att Nordiska ministerrådets gasinformationsgrupp skulle förbereda för Nordiska rådet en sammanfattning över läget och framtidsutsikter i det nordiska gassamarbetet.

Helsingfors den 30 mars 1987

Taisto Turunen

Avdelningschef, överdirektör

Erkki Eskola

Överinspektör

Miljöministeriet:

— — — naturgasen är en viktig energikälla i detta skede av energisystemens utveckling. Med tanke på miljön har användningen av naturgas huvudsakligen positiva verkningar, men det är skäl att minnas att exempelvis förbränningen resulterar i utsläpp av kväveoxider. Ministeriet stöder medlemsförslaget.

Helsingfors den 27 april 1987

Olli Ojala

Avdelningschef, överdirektör

Alec Estlander

Byråchef

Neste Gas Oy:

Användningen av naturgas har under de senaste åren väsentligt ökat i såväl Danmark, Sverige som Finland och marknaderna förväntas ytterligare växa.

Vi instämmer med medlemsförslaget om vikten att utveckla naturgasens vidare användning inom de nordiska länderna genom att utreda förutsättningarna för ett gemensamt rörsystem som förbinder Finland med Sverige, och för en förbindelselänk till de norska gasfälten som komplement till det existerande rörsystemet mellan Danmark och Sverige och en förbindelse till de rörnät som är under uppbyggnad i de nordiska länderna.

Den nordiska informationsgruppen för gasspörsmål har i samarbetet mellan de nordiska myndigheterna och gassällskapen behandlat energiförsörjningen allmänt och ur de enskilda ländernas synpunkt ävensom utvecklingen av gasproduktionen, transmissionsnäten och gasmarknaderna i Norden.

Vi föreslår att gasgruppens verksamhet utvecklas och att gruppen ålägges att planlägga den nordiska gasmarknaden med beaktande av ekonomisk-

ka frågor, själva nätutbyggnaden ävensom tekniska aspekter gällande transmittering, lagring och drift.

Forskningen på naturgasområdet bör intensifieras och resurserna koordineras. Ett forskningsområde som är aktuellt i samtliga nordiska länder är kraftvärmestillämpningar. Förutom lämpliga tekniska anläggningslösningar bör man utreda den optimala placeringen av anläggningar för elproduktion med beaktande av existerande överföringskapacitet i elnätet.

Vi instämmer med medlemsförslaget om vikten att mera konkret inpassa naturgasen i Nordens totala energiförsörjning som ett komplement, eventuellt alternativ, till existerande kraftverk, i huvudsak kol- och kärnkraftverk, inom elproduktionen.

Säkerhetsfrågor och normer vid gastransmittningen har dryftats inom en gemensam kommitté, NUSIR. Standarder och normer för olika slag av gasinstallationer är viktiga inte minst med tanke på en gemensam marknad för gasapparatur och gasinstallationer. Arbetet kan intensifieras, eventuellt genom samarbete mellan de nordiska gasföreningarna.

Helsingfors den 30 mars 1987

Kari Salminen

Harry Anton

Industrins centralförbund:

Industrins centralförbund är överens med förslagens undertecknare om att naturgasens andel i de nordiska ländernas, Finland medräknat, energiförsörjning sannolikt kommer att öka i framtiden. Det finns flera orsaker till detta. Naturgasen är en ganska ren energikälla, som passar utmärkt till flera användningsändamål, och naturgastillgångarna i världen är rätt stora.

I Finland har industrin hittills varit den klart största användaren av naturgas. Användningen växer dock snabbast i städernas energiförsörjning, när naturgasnätet utvidgas som bäst bl. a. till huvudstadsregionen. Den direkta distributionen till hushåll torde inte bli stor i Finland, då de flesta tätorter lämpliga för detta redan har ett färdigt fjärrvärmenät. Allt mera naturgas används just i fjärrvärmekraftverk och i små fjärrvärmepanor. Naturgasens egenskaper passar särskilt bra till samproduktion av el och värme, för med naturgas kan man öka andelen av producerad el i jämförelse med kraftverk som använder andra bränslen. Vidsträckt separat elproduktion med naturgas skulle vara lönsam bara om det fanns tillräckligt med gas för detta till billigare pris än för närvarande. Norges stora gasreserver kan kanske göra detta möjligt i Norden. Sammanlagt beror naturgasens framtid, hur mycket och var den används, först och främst på utvecklingen av gasens prisnivå.

En idé om ett gemensamt nordiskt naturgasnät och gemensamma gasmarknader kan väl vara realistisk, om naturgasens betydelse i de nordiska ländernas energisystem ökar som väntat. Naturgasförbindelsen mellan Sverige och Finland skulle göra det möjligt att sälja sovjetisk gas genom Finland till de andra nordiska länderna och köpa nordisk gas till Finland. Ett gemensamt nät skulle också vara en förutsättning för konkret samarbete till exempel i lagring av naturgas eller i andra åtgärder för att öka försörjningstryggheten.

Förslaget om ökat nordiskt samarbete om utnyttjande av naturgas kan troligen inrymmas i det nordiska energisamarbetet som sker i Nordiska ministerrådets ramar. De praktiska åtgärderna för användning av naturgas och nordiskt naturgassamarbete bör vidtas av berörda företag baserat på ekonomiska förutsättningar.

Helsingfors den 27 mars 1987

Industrins centralförbund

Paavo Grönlund

Naturgasföreningen r.f.¹:

Naturgasföreningen r.f., som är en intresseorganisation för företag och andra sammanslutningar på naturgasområdet, har fått kändedom om ovan nämnda medlemsförslag.

Naturgasföreningen r.f. anser att de i medlemsförslaget framförda grunderna till ökad användning av naturgas existerar. Fördelarna med förbränning av naturgas och dess miljövänlighet är välkända och allmänt erkända. Naturgas kan användas bl. a. vid uppvärmningen av hus och inom processindustrin (s.k. direkt användning) och som bränsle i fjärrvärme- och kraftverk. De nordiska länderna har ett fördelaktigt läge med tanke på ökad användning av naturgas. Enbart Norges gasreserver har beräknats räcka långt in i nästa årtusende. Dessutom är det möjligt att i framtiden importera naturgas till Norden från Sovjetunionen, som har de största gasreserverna i världen. Tillsvidare infördes naturgas från Sovjetunionen till Finland men senare även till Sverige genom ett gasrör, som kommer att byggas under Bottenviken. I framtiden bör man antagligen producera en avsevärd del av den elenergi som behövs i Norden med naturgas, eftersom kärnkraft eller kolenergi av miljö- och kostnadsskäl kanske inte kan ökas i tillräcklig grad.

Mot denna bakgrund stöder naturgasföreningen medlemsförslaget, där det föreslås att "Nordisk Råd rekommenderer Nordisk Ministerråd om å intensivere det nordiske samarbeidet i utnyttelsen av naturgass i energifor-

¹ Yttrandet översatt från finska.

syningen med sikte på å utarbeide en plan for hvordan naturgassen kan spille en større rolle i den nordiske energibalansen.”

Huvudsakligen nationella gasföretag har gjort tekniska och ekonomiska utredningar som syftar till ökad användning av naturgas och till en utvidgning av det nordiska naturgasnätet. Gasföreningen är också i beråd att inrätta ett ”Nordisk Gasteknisk Center” för att säkra den teknologiska utvecklingen och bidra till den industriella utvecklingen på området.

Även samarbetet mellan de nordiska gasföreningarna blir mera omfattande och livligare. I Sverige och Danmark har gasföreningarna fungerat redan länge. Det första mötet med direktörerna för gasföreningarna i Danmark, Norge, Sverige och Finland kunde äga rum redan under denna vår, efter det att man även i Norge och Finland inrättat en gasförening. Vid mötet diskuterades bl. a. informationsutbytet på gasområdet samt tekniska och utbildningsfrågor på området. Föreningarna försöker öka utbytet av erfarenheter och effektivisera samarbetet. En harmonisering av säkerhetsföreskrifterna och anläggnings- och tillverkningsstandarderna betraktades som mycket viktig för att en större gasmarknad för nordiska tillverkare av anläggningar skulle kunna skapas. Gasföreningarnas ekonomiska och personresurser är knappt tilltagna och begränsar verksamhetsmöjligheterna. Föreningarna, inklusive Naturgasföreningen r.f., är beredda att inom ramen för sina möjligheter och resurser delta och göra sin egen insats även i samarbetet och utredningarna på naturgasområdet, vilka arrangeras på ett högre plan.

Sammanfattningsvis vill vi konstatera att Naturgasföreningen r.f. stöder medlemsförslaget och är beredd att enligt sina resurser vara med om att uppgöra en utredning eller plan om de möjligheter som naturgas har i den nordiska energiförsörjningen.

Helsingfors den 28 april 1987

Naturgasföreningen r.f.

Tuomo Saarni

Verkställande direktör

Ekono¹:

Saken är värd att understödvas. Ekonos insats kommer i fråga bl. a. i följande:

- utredningar om användningssätt
- utredningar om lönsamhet
- utredningar om användningspotential

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

- pilotprosjekt o.dyl.
 - værdering av konkurransförmåga
 - preliminära och egentliga planeringsarbeten av rörnätverk
 - upplagring av gas
- Ekono representant kan delta i samarbetet på konsultbasis. Ekono har omfattande erfarenheter av gassektorn, och de senaste uppdragen är
- projekt för utvidgande av röret
 - ibruktagande av en turbokompressionsstation i Räikkölä
 - ett combikraftverk i Tammerfors
 - vissa utredningar, bl. a. Statoil och Swedegas.

Helsingfors i mars 1987

Ekono Oy, Energibranschen

Anssi Kalmari

Chef för bränsle- och energisektorn

Norge

Departementet for handel og skipsfart:

Fra Handelsdepartementets side anses det utsendte forslag som positivt.

Norske eksportmarkeder for naturgass er idag i sin helhet utenfor Norden. Vår gasseksport var i 1986 på totalt 25,5 mrd. m³ som tilsvarer omlag 12 pst. av Vest-Europas gassforbruk. Denne utførsel ble i fjor omtrent likt fordelt mellom Storbritannia og landene på Kontinentet.

Vårt land er allerede en viktig produsent av naturgass, mens Sverige, Finland og Danmark vil kunne utvikle seg til å bli meget betydelige brukere av slik gass. Sverige, Finland og Danmark distribuerer idag gass for direkte anvendelse til industri og husholdninger. Forbruket i de tre land var i 1986 henholdsvis 0,3, 1,0 og 1,0 mrd. Sm³. Sverige og Danmark bruker for tiden gass fra dansk kontinentalsokkel, mens Finland importerer sin gass fra Sovjet. De tre land foreter en gradvis utbygging av gassnettet, og i Sverige vurderes gass nå som et av alternativene til kjernekraft. Dette innebærer i så fall at det på noen sikt kan være et interessant potensiale for norsk gass i det svenske energisystem. Idag produserer svenske kjernekraftverk i overkant av 60 Twh/år. Etter kjernekraftulykken i fjor ble det imidlertid satt i verk utredningar for bl. a. å vurdere konsekvenser av forsert nedbygging av svensk kjernekraft. På norsk side ble det klargjort muligheter for salg av bl.a. norsk gass till Sverige. Det ble fastslått at Norges gassressurser kunne gi et viktig bidrag til Sveriges energiforsyning.

Såfremt Finland ikke ønsker å bygge flere kjernekraftverk, gjenstår hovedsakelig bare olje, gass og kull som alternativer for å dekke den

økende energietterspørsel. I lys av dette kan norsk elektrisitet produsert av gass fra f.eks. Haltenbanken fremstå som et av alternativene dersom denne kraften er konkurransedyktig med de alternativer Finland står overfor.

For Norge i årene fremover påpekes at sammenliknet med vannkraft binder utbygging av gasskraft lite kapital for kraftutbyggeren. For Statkraft innebærer dette vesentlig lavere investeringer for en gitt fast kraftmengde enn det utbygging av vannkraft utgjør. I 1990-årene kan dette derfor bety lavere investeringsbehov for Statkraft enn det som ville ha vært tilfelle ved vannkraftutbygging.

Det er ubetinget grunnlag for et utvidet samarbeid mellom de nordiske land om utnytting av naturgass i energiforsyningen. I denne sammenheng vil vi peke på aktivitetene i den Nordiske Gassinformasjonsgruppen hvor det nå vil kunne overveies å oppgradere fullmakter for å utvide gruppens aktiviteter.

Det synes viktig å få iverksatt arbeidet med å få avklart hvilke samarbeidsløsninger som er av felles nordisk interesse. Det bør kunne forespeiles muligheter for å endre energiforsyningsmønsteret dersom etterspørselen etter norsk gass skulle tilsi utbygging av overføringskapasitet for dette formål.

Forholdene synes å ligge til rette for at store mengder naturgass ventelig vil kunne delvis erstatte andre energibærere. Det er en naturvennlig ressurs hvis plass i det totale fremtidige energibildet bør utredes samlet for Norden. I denne sammenheng må det kunne forutses ringvirkninger som generelt vil styrke økonomisk samarbeid, samhandel og øvrig samhold i Norden.

Som konklusjon fastslås at en plan for naturgassens betydning i den nordiske energibalanse vil stimulere nordisk samarbeid og samhandel på et område som hittil har ligget tilbake, og dermed øke dynamikken i det nordiske samarbeid.

Oslo, 14. april 1987

Etter fullmakt

Gunnar Amundsen

Utredningsleder

Ellen Jahr

Konsulent

Industridepartementet:

I medlemsforslaget tas det til orde for å intensivere det nordiske samarbeidet i utnyttelsen av naturgass i energiforsyningen med sikte på en plan for hvordan naturgass kan spille en større rolle i det nordiske energibildet.

Industridepartementet vil se det som både naturlig og hensiktsmessig at de nordiske energiministre og embedsmannskomiteén for energi nærmere utreder mulighetene for et intensivert nordisk samarbeid om utnyttelsen av naturgass i energiforsyningen.

Oslo, 12. mai 1987

Etter fullmakt

Tor Hernæs

Ekspedisjonssjef

Leif-Helge Salomonsen

Byråsjef

Olje- og energidepartementet:

— — — Forslaget har vært forelagt *Statoil* för uttalelse (*se nedan*).

Det foregår nå en viktig utvikling på naturgassområdet både i Sverige, Danmark, Finland og Norge. Sverige er i ferd med å bygge ut et transportsystem for naturgass basert på import av gass fra Danmark. Statoil deltar i dette arbeidet gjennom sitt deleierskap i Swedegas AB. Sverige har også vist interesse for import av norsk gass bl. a. i forbindelse med den planlagte avviklingen av kjernekraften. Danmark eksporterer i dag naturgass til Sverige og Vest-Tyskland samtidig som gass er i ferd med å øke sin andel i det danske energimarkedet. Finland importerer gass fra Sovjet og har nylig utvidet sitt transportsystem.

I Norge har vi hittil, til tross for vårt store reservegrunnlag, ikke anvendt naturgass innenlands. Imidlertid er det inngått en rammeavtale mellom Statoil og Statkraft om anvendelse av naturgass til produksjon av elektrisitet fra 1991 (jfr. forøvrig St.meld. nr 38 (1986–87)). Det vurderes også hvorvidt det er muligheter for direkte distribusjon av gass i Norge, men hittil foreligger ingen konkrete planer.

Når det gjelder nordisk samarbeid om naturgassspørsmål har det på selskapsnivå i de nordiske land vært vurdert hvilke muligheter som finnes for en utvikling av et integrert naturgassmarked i Norden. Innen Nordisk Ministerråd har Den nordiske gassinformasjonsgruppe vært et forum for informasjonsutveksling mellom de statlige gasselskaper. Myndighetsrepresentanter har deltatt som observatører i gruppen. Gruppen ble etablert i 1982 av energiministrene i Nordisk Ministerråd. Gassinformasjonsgruppen møtes to ganger årlig for å orientere hverandre om utviklingen på gassom-

rådet i de enkelte land. Gruppen rapporterer til Embedsmannskomiteen for Energi (EKE).

For Norge som gassprodusent åpner en evt. utvikling av et nordisk gassmarked interessante perspektiver. Utviklingen av et integrert nordisk gassmarked vil imidlertid kreve at rammebetingelsene legges til rette fra myndighetenes side for introduksjon av gass i Norden, bl. a. med hensyn til energipolitiske prinsipper, harmonisering av lovverket, beskatning, m.v. For å oppnå dette vil det være nødvendig med et nært samarbeid mellom de nordiske land. I tillegg til at disse spørsmålene drøftes bilateralt mellom de aktuelle land, er det naturlig at dette også skjer multilateralt i regi av Nordisk Ministerråd. De nordiske energiministre vil jevnlig drøfte aktuelle gassmarkedsspørsmål i sine møter, og den faste Embedsmannskomiteen for Energi vil legge økt vekt på nordiske gassspørsmål i sitt arbeid.

En styrking av samarbeidet kan skje ved at man utvider Gassinformasjonsgruppens mandat til også å omfatte mulige samarbeidsformer mellom de nordiske land på gassområdet. I så tilfelle må myndighetene være sterkere representert i gruppen enn bare å være observatører.

Et alternativ til dette vil være å nedsette en særskilt embedsmannsgruppe med representanter for de nordiske land, med mandat til å vurdere hvilke tiltak som på nordisk basis kan bidra til å utvikle et felles nordisk gassmarked (jfr. Statoils brev). I og med at det i dag eksisterer en nordisk gruppe på gassområdet samt en fast embetsmannskomite som behandler gassmarkedsspørsmål, kan det imidlertid være tvilsomt hvorvidt det bør etableres enda en gruppe. Dersom man likevel velger å nedsette en embedsmannsgruppe, vil det trolig være hensiktsmessig å la denne gruppen også ivareta den informasjonsutveksling som i dag foregår innen Gassinformasjonsgruppen.

Fra norsk side ser man det som hensiktsmessig at forslaget blir tatt opp i Embedsmannskomiteen for Energi slik at den kan se nærmere på hvordan det nordiske samarbeidet på gassområdet best kan organiseres og evt. vurdere behov for omorganisering. Embetsmannskomiteen vil evt. fremme slike forslag for de nordiske energiministre.

Oslo, 4. mai 1987

Tore Tønne

Odd S. Haraldsen

Utenriksdepartementet:

En har ingen innvendinger mot det utsendte forslaget.

Norge er en betydelig produsent av naturgass. Danmark og Sverige vil kunne utvikle seg til å bli store konsumenter av naturgass. De norske

markedene for naturgass befinner seg idag utelukkende på kontinentet og i Storbritannia.

En plan for naturgassens rolle i den nordiske energibalansen vil kunne virke positivt inn på å øke nordisk samarbeid og samhandel på et område hvor dette i dag er av minimal betydning, og på den måten øke dynamikken i det nordiske samarbeidet.

Oslo, 30. mars 1987

For Utenriksministeren

Johan H. Dahl

Energirådgiver

Statoil:

For Norge som gassprodusent åpner utviklingen av et nordisk gassmarked interessante perspektiver. Skal man oppnå en markedsutvikling som gir et salgsvolum som kan bære kostnadene ved oppbygging av den nødvendige infrastruktur, må rammebetingelsene legges til rette for introduksjon av gass i Norden. Vi tenker da på energipolitiske prinsipper, beskatning, harmonisering av relevant lovgivning m. v.

Statoil vil derfor foreslå at det nedsettes en embetsmannsgruppe med representanter for de nordiske land for å vurdere tiltak som på felles nordisk basis kan bidra til utvikling av et nordisk gassmarked.

Dersom det er ønskelig, er Statoil forberedt på å bidra i dette arbeidet.

Stavanger, 1. april 1987

For Den norske stats oljeselskap a. s.

Jacob Øxnevad

Saga Petroleum A/S:

– – – vil gi vår fulle støtte til medlemsforslaget om økt nordisk samarbeid om utnytting av naturgass. I denne forbindelse kan vi trekke frem noen momenter:

- gass er en miljøvennlig ressurs
- gass er en ressurs som foreligger i store mengder i to av de nordiske land
- gass vil på flere områder med fordel og forholdsvis enkelt kunne erstatte andre energibærere.

Vi vil anbefale at man fremmer konkrete tiltak for å utbygge samarbeidet i Norden om økt utnyttelse av naturgass.

Høvik, 10. mars 1987

For Saga Petroleum A/S

Rabbe Lund

Markedsdirektør

Sverige

Kommerskollegium har i skrivelse den 29 april 1987 forklarat sig avstå från yttrande.

Statens naturvårdsverk (SNV):

All förbränning innebär utsläpp av föroreningar med mer eller mindre påtaglig effekt på miljön. De miljöproblem som är förknippade med fossila bränslen är främst försurning och klimatförändringar. Av de fossila bränslena är naturgas att föredra när det gäller utsläpp av försurande ämnen och koldioxid. Svavelutsläppen vid gaseldning är försumbara och kväveoxidutsläppen är normalt lägre än från jämförbara kol- eller oljeeldade anläggningar. Koldioxidutsläppen är hälften så stora som vid koleldning. Med tanke på risken för framtida klimatförändringar bör energiförsörjningen i Norden, och globalt, på sikt inriktas på ökad andel förnybara energislag och sparande. Naturgas utgör emellertid ett önskvärt substitut för kol och oljeeldning. I samband med kärnkraftens avveckling i Sverige torde också gasen kunna användas för ersättning av elenergi för uppvärmningsändamål utan allvarliga miljökonsekvenser. Ett utökat gasnät i Sverige kan genomföras utan att konflikter med bevarandebestämmelser uppstår under förutsättning att man vid detaljplaneringen tar hänsyn till lokala intressen.

Förslaget tillstyrkes.

För statens naturvårdsverk

Lars Lindau

Thomas Levander

Statens energiverk:

I Norden finns mycket stora gasreserver, vilka skulle kunna spela en betydande roll för energianvändningen, speciellt i samband med ersättning av andra energislag, främst olja och kärnkraft. De norska fyndigheterna uppgår till 2 800 miljarder m³ eller 3 % av världens naturgastillgångar. Ännu används dock ingen naturgas för eget behov i Norge.

En möjlighet som för närvarande utreds är att använda norsk naturgas för elproduktion med export av el till Finland och Sverige. Här pågår ett gemensamt utredningsarbete hos norska Statskraft, svenska Vattenfall och finska Imatra. De volymer som diskuteras är ca 3 miljarder m³ naturgas per år, motsvarande ca 15 TWh el. Gasen skulle komma från fält med associerad gas i Haltenbankenområdet.

Goda erfarenheter avseende export och import av el finns här att hämta från samarbetet inom Nord-el. På längre sikt och i samband med större volymer är det dock troligt att en import till Sverige från Norge snarare skulle komma att ske i form av naturgas i gasrörledningar. En gasrörledning från Haltenbankenområdet till Sverige kräver dock volymer kring 4–6 miljarder m³ per år (ca 40–60 TWh) för att bli lönsam. Sådana volymer kan för Sveriges del först bli aktuella i samband med kärnkraftsavveckling och om naturgasen är konkurrenskraftig med kol för elproduktion.

Påvisade reserver i danska fält är ca 95 miljarder m³. Mellan Danmark och Sverige finns för närvarande kontrakt avseende export av upp till 640 miljoner m³ naturgas per år samt en option för ytterligare 100 milj m³ naturgas. I Danmark används naturgasen främst som oljeersättning inom uppvärmnings- och fjärrvärmesektorn men även för elproduktion i mindre skala samt inom den industriella sektorn. Här finns säkerligen en mängd erfarenheter att hämta.

Finland är det land i Norden där naturgasen använts längst och här finns lång erfarenhet såväl vad gäller användning av naturgas, som förhandlingar med Sovjet. I Finland användes naturgasen ursprungligen främst inom massa- och pappersindustrin. Efter hand som naturgasnätet utvidgas i södra Finland förändras kundunderlaget, men massa- och pappersindustrin spelar fortfarande en betydande roll. I Finland används också naturgasen för elproduktion.

Enligt statens energiverks bedömning finns betydande fördelar att hämta ur ett vidgat nordiskt samarbete på naturgasområdet. I ett första skede torde ett sådant samarbete främst ta sig uttryck i ett vidgat informations- och erfarenhetsutbyte på olika nivåer. Här kan t. ex. hänvisas till den arbetsgrupp som nyligen tillsatts för informationsutbyte mellan Norge och Sverige. Gruppen skulle så småningom även kunna innefatta representanter från Danmark och Finland.

Vad gäller den konkreta introduktionen av naturgasen i de olika länder-

na kan och bör denna naturligtvis variera beroende på de olika förutsättningar, t. ex. avseende tillgången på inhemsk naturgas, industriell struktur, konkurrenssituationen med andra bränslen m. m. Detta avspeglas också i olika typer av styrning i respektive land.

Vidare gäller, åtminstone i Sverige, kravet att naturgasen skall introduceras på kommersiella villkor. Bolaget Swedegas har ansvar för inköp och försäljning av naturgas. I Swedegas ingår danska DONG och norska Statoil som delägare. Någon gemensam *plan* för naturgasintroduktionen blir därmed svår och få till stånd.

Statens energiverk ställer sig således positiv till ett vidgat erfarenhets- och informationsutbyte inom Nordiska rådets ram, men menar att någon plan för naturgasintroduktionen i de nordiska länderna blir svår att genomföra.

Stockholm den 23 mars 1987

Hans Rode

Ingela Sjöström-Hedge

Energiforskningsnämnden:

För att öka kunskapen om den hittills i Sverige ganska anonyma gasmarknaden har Efn finansierat en studie om den internationella naturgasmarknaden. I slutrapporten som nyligen publicerats ("Troll Dance. The Next Act on the West European Gas Scene" av Måns Lönnroth. Publicerad dels som rapport från Beijerinstitutet och dels som Efn-rapport) beskrivs aktörerna på gasscenen, spelet mellan dem och den bakgrund som inramar spelet och ger villkoren. Efn avser att inom ramen för forskningsprogrammet Allmänna energisystemstudier fortsätta med strategiska studier kring en ökad naturgasintroduktion i Sverige. Detta innefattar givetvis även kontakter och samarbete med olika institutioner i de andra nordiska länderna.

Den del av det nordiska energisamarbete som bedrivs inom Nordiska ministerrådets ram som Efn känner bäst är arbetet inom Energiplanläggningsgruppen. Efn har sedan flera år representerat Sverige i denna grupp. I de aktiviteter såsom kurser, seminarier, utredningsprojekt m. m. som denna grupp initierat och genomfört har naturgasfrågorna på olika sätt kommit upp, men inte som en huvudfråga. Naturgasen har istället behandlats som ett av flera tänkbara energislag. Olika genomförda aktiviteter har dock medverkat till att exempelvis sprida de danska erfarenheterna av naturgasplanering till Sverige och de andra nordiska länderna.

Vidare finns inom ministerrådet, såsom beskrives i medlemsförslaget, en särskild naturgasgrupp där huvudaktörerna på naturgasområdet finns representerade. Efn har dock inte närmare följt denna gruppys verksamhet, men konstaterar att det således finns uppbyggda samarbetskanaler inom ministerrådets ram för att hantera naturgasfrågorna.

Naturgasfrågorna är och kommer sannolikt att bli allt mer betydelsefulla för såväl Sveriges som de övriga nordiska ländernas energipolitik. Det är därför enligt Efn:s bedömning angeläget med ett intensivt nordiskt informations- och erfarenhetsutbyte om naturgasfrågor. Med hänsyn till de stora investeringar i produktionsledet som en ökad naturgasanvändning innebär och de betydande regionala effekter som uppstår finns det enligt Efn:s bedömning sannolikt också behov av samordnade utrednings- och planeringsinsatser på gemensam nordisk bas. Efn vill dock betona att ambitionen med en sådan planering inte bör vara att utarbeta en plan innehållande en detaljerad långsiktig energibalans för hela Norden. Det viktiga är istället att planeringen inriktas på att konsekvensbeskriva ett antal olika utvecklingsalternativ för en ökad naturgasanvändning. Det är härvid viktigt att aktörerna på naturgasmarknaden engageras i denna planering.

Stockholm den 26 mars 1987

S. Wennerberg

Tommy Månsson

Vattenfall:

Naturgas togs i bruk i Sverige i juni 1985 som ett resultat av riksdagsbeslut och avtal mellan Danmarks och Sveriges regeringar och Swedegas och DONG 1980. Avtalen avsåg leveranser till det s. k. Sydgasprojektet via en stamledning från Köpenhamn-Malmö till Helsingborg med en volym på 5 TWh i platå i början på 1990-talet.

Beslut har sedermera fattats om att förlänga ledningen till Göteborg och med leveranser om ytterligare 2 TWh kontrakterade. Systemet har en total kapacitet på ca 20 TWh.

Den totala potentialen för Syd- och Mellansverige inom uppvärmningsområdet och kraftvärmesektorn torde uppgå till 15 à 25 TWh.

Naturgas kan också komma att ersätta el genom användning som bränsle i kondenskraftverk i anslutning till den beslutade kärnkraftsavvecklingen.

I Finland och Danmark har betydande gasnät redan byggts och gasanvändningen fortsätter att öka. I Norge med Västeuropas största gastill-

gångar skall gas användas för elproduktion med början under tidigare delen av 90-talet.

Ett intensivt samarbete pågår nu mellan de nordiska ländernas naturgasföretag. Sålunda genomförs ett antal utredningar om naturgas i Sverige via tillförsel från grannländerna. Ett nordiskt gastekniskt institut med uppgift att samordna FUD inom naturgasområdet i Norden planeras också med start av verksamheten 1988. Enl. telefonsamtal med Vattenfall 87.03.24.

Inom Nordel vars primära arbetsområde är elsektorn bedrivs sedan länge ett fruktbart nordiskt samarbete. Nordel kan inte behandla el isolerat utan måste även beakta samspelet mellan el och andra energislag eftersom olika energislag ofta är utbytbara mot varandra. Inom hela Norden är f. n. intresset stort för att använda gas för elproduktion.

Nordel har sedan lång tid beaktat naturgasen som en resurs i den nordiska energiförsörjningen vilken på kommersiella villkor och med hänsyn tagen till dess miljöegenskaper skall få sin roll.

Nordel har även utvecklat avancerade beräkningsmodeller som bl. a. är väl lämpade för studier över naturgasens utnyttjande i den nordiska elförsörjningen. Nordel har även erbjudit sig att ställa sin expertis och kompetens till förfogande för de utredningar om naturgas i den nordiska energiförsörjningen vilka kan behöva genomföras som supplement till redan utförda och pågående.

Med hänsyn till vad här anförts är det Vattenfalls uppfattning att någon intensifiering av det nordiska samarbetet vad gäller utnyttjandet av naturgasen f. n. ej erfordras. Pågående arbeten rapporteras till nordiska rådet via den etablerade informationsgruppen kompletterat med redovisning vid lämpliga tillfällen vid energiministerkonferenser på sätt som skett de senaste åren.

Vällingby den 11 mars 1987

C.-E. Nyquist

Styrelsen för teknisk utveckling (STU):

Vid utbyggnad av naturgasnät krävs mycket stora investeringar både för gasdistributören och för gasanvändarna. Ett lämpligt utformat nordiskt samarbete skulle kunna ge en storskalefördel, som kan vara avgörande för prisnivån hos utnyttjandet av naturgasen. Enligt STUs bedömning finns den grundläggande tekniken för utbyggnaden. De avgörande styrmedlen för en ökad gasanvändning är beroende av regeringarnas beslut.

STU stöder teknisk utveckling inom gasområdet och några projekt kan nämnas:

- Rekuperativa brännare i industriella processer
- IR-strålare för industriellt bruk
- Utrustning för gasanalys

En studie av en naturgasdriven buss pågår och väntas bli klar i maj 1987. Studien finansieras gemensamt av STU, Vattenfall och TFB.

Stockholm den 17 februari 1987

Sigvard Tomner

Torsten Svensson

Svenska kraftverksföreningen:

Det nordiska samarbetet på elområdet (Nordel) syftar till att få till stånd en säker elförsörjning till lägsta möjliga kostnad genom ett rationellt utnyttjande av de samlade produktionsresurserna och en planläggning av utbyggnaden under hänsynstagande till Norden som helhet. I de planer som prövas och utreds ingår naturgasen som ett möjligt bränsle för elproduktion och som ett komplement eller som ersättning till elanvändning. Genom Nordel kommer alltså gasens möjligheter att prövas förutsättningslöst. Liksom hittills, när det gällt vattenkraften, kommer där jämte ett direkt samarbete mellan olika nordiska företag att resultera i gemensamma projekt om detta skulle vara till fördel. Rekommendationen om "å intensivere det nordiske samarbeidet i utnyttelsen av naturgass i energiforsyningen" ligger således helt i linje med den inriktning föreningen och dess medlemsföretag företrätt och företräder på elkraftområdet.

Nu aktuellt förslag om ökat samarbete och utnyttjande av naturgas har remitterats även till Nordel för yttrande. Föreningen har tagit del av Nordels yttrande i ärendet och ansluter sig till de synpunkter som däri anförts.

Stockholm den 10 april 1987

Svenska kraftverksföreningen

Hans Boström

Svenska elverksföreningen:

Föreningen har tagit del av det yttrande, som avgivits av Svenska gasföreningen. Yttrandet avspeglar väl Elverksföreningens synpunkter vad gäller en intensifiering av det nordiska samarbetet avseende utnyttjandet av naturgas i energiförsörjningen.

Föreningen ställer sig därför bakom de synpunkter som framförts av Svenska gasföreningen (*se nedan*). Vi vill dock betona eldistributörens roll vid utnyttjande av naturgas något ytterligare.

Avseende genereringen av elektricitet baserad på naturgas för den svenska marknaden hänvisas till Vattenfalls uppfattning i denna fråga, som presenterades av generaldirektör Carl-Erik Nyquist vid den norska naturgasdagen den 16 mars. Han anförde bl. a. att gasdrivna kondenskraftverk bör ligga i Sverige. Kondenskraftverken bör dessutom placeras där infrastruktur och stamnät redan är etablerade, alltså i första hand där kärnkraftverken nu finns.

Om elgenereringen kommer att ske mycket nära konsumenten i form av småskaliga kraftvärmeverk/kombiverk etc. vill Svenska elverksföreningen med kraft framhålla att energiverken bereds en reell möjlighet att inlemma denna kapacitet i sina distributionssystem.

Föreningen är självklart beredd att medverka i ett nordiskt samarbete avseende naturgasens plats i energibilden enligt förslaget.

Stockholm den 1 april 1987

Svenska elverksföreningen

Kaj Lindholm

Britt Tjörnemar

Svenska gasföreningen:

Svenska gasföreningen ger sitt stöd åt en sådan utredningsinsats. Detta kan bl. a. motiveras av att naturgasen är ett högeffektivt och miljövänligt bränsle. Föreningen finner inte att något behov föreligger att presentera dessa gasens fördelar ytterligare, eftersom de understryks i medlemsförslaget. Följande skäl för en gemensam utredningsinsats bör dock poängteras, nämligen:

- att väldiga naturgasreserver finns i Norden. De verkligt stora tillgångarna finns på norskt territorium, men intressanta exportvolymerna föreligger också i Danmark. Borrningarna efter gas i Siljansringen i Sverige bör ännu klassificeras som enbart ett FoU-projekt.
- att elförsörjningsläget i samtliga nordiska länder kan kräva åtgärder. Norge står inför en utbyggnad av gaskraftverk. Danmark kommer att bygga ut kolkraften vidare. Sverige har tagit beslut om att avveckla kärnkraften.

Det är mot denna bakgrund, enligt föreningens uppfattning, rimligt att göra en vägledande planering rörande naturgasen.

I medlemsförslaget redovisas möjligheterna att endera detaljdistribuera

gasen för användning hos slutförbrukare eller att gå vägen via elgenerering i gaskraftverk eller både och. Gasföreningen vill betona att möjligheterna till direktanvändning av naturgas särskilt uppmärksammas, dels med hänsyn till gasens höga effektivitet som bränsle och dels med hänsyn till möjligheterna att minimera överförings- och genereringsförlusterna. Direktanvändning är den på kontinenten intressanta användningsformen för gas.

I medlemsförslaget framställs ledningssystemet för gasdistribution som "relativt dyrt". Föreningen vill därför begagna tillfället till att informera om att gas är billigare att distribuera än annan ledningsbunden energi. Investeringsutgifterna är i relation till energimängderna låga och förlusterna obetydliga.

För Sveriges vidkommande blir det dock inte fråga om *antingen* direktanvändning *eller* elkraftgenerering, utan om "både och". Sannolikt bör elgenereringen då ske så nära konsumenten som möjligt. Generella uttalanden kan inte göras, utan varje enskild situation måste övervägas för sig. I sammanhanget måste också beaktas möjligheterna av småskalig elproduktion i kraftvärmeverk/kombiverk, anläggningar med s. k. combined cycles etc. Utnyttjandet av denna effektiva och beprövade teknik väntas öka snabbt.

I Norge och Finland har gasföreningar nyligen bildats, medan Danmark och Sverige har kompetenta sådana med flera decennier på nacken. Som ett led i det ökande nordiska samarbetet mellan länderna i gastekniska frågor hölls nyligen ett möte mellan ledningarna för Danmarks, Norges, Finlands och Sveriges gasföreningar. Därvid diskuterades bl. a. informations-, teknik- och utbildningsfrågor med inriktning på erfarenhetsutbyte och samordning. Frågor som harmonisering av säkerhetsnormer och tillverkningsstandards bedömdes som särskilt viktiga för att bredda marknaden för nordiska gasapparattillverkare. Samarbetet kommer att fortsätta, trots att föreningarna i inledningen av naturgasepoken har begränsade ekonomiska och personella resurser för större insatser och föreningarna är beredda att efter förmåga medverka även i ett på högre nivå samordnat nordiskt naturgassamarbete.

Sammanfattning

Föreningen stöder förslaget att naturgasens plats i energibilden utreds samlat för Norden och är berett att medverka i ett sådant arbete.

Stockholm den 1 april 1987

Svenska gasföreningen

Ulf Norhammar

Göran Engström

Medlemsförslag

om integrering av miljöaspekter i den nordiska handlingsplanen för ekonomisk utveckling och full sysselsättning

(Väckt av Karin Söder samt Esko Aho, Svein Alsaker, Ylva Annerstedt, Gunnar Björk, Ivar Hansen, Olof Jansson, Elver Jonsson, Hannu Kempainen, Aase Olesen, Páll Pétursson, Jens Steffensen, Harald Synnes, Ole Gabriel Ueland, Henrik Westerlund och Marjatta Väänänen)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk Industrifond:

Fonden tar initiativ till och stödjer ett stort antal industriellt inriktade samnordiska FoU-projekt.

Hänsynstagande till miljön är i dag en nödvändighet för utvecklingen inom många industri- och samhällssektorer. Det innebär att miljöfaktorer utgör en integrerad del av FoU-projekten. Miljövänlighet och resurssnålhet utgör allt viktigare utgångspunkter vid utveckling av ny industriell produktionsteknik.

De kommersiella drivkrafterna för teknikutveckling inom miljöområdet kan vara intressanta. För industrin är åtgärder som begränsar miljöstörningar en belastande kostnad. I ett längre perspektiv kan det dock bli en konkurrensfördel, då utomnordiska konkurrenter åläggs motsvarande åtgärder. Genom att utveckla miljövänliga produkter och tekniker med stor potential kan nordisk industri delvis påverka den framtida internationella marknaden.

FoU-insatser inriktade på att lösa branschspecifika miljövårdsproblem är komplexa och kan därför med fördel genomföras som nordiska projekt.

Mot denna bakgrund är det naturligt att Nordisk Industrifond inte minst i sin planering av framtida insatser ser till miljöaspekterna.

Nordisk Industrifonds styre delar förslagsställarnas uppfattning i den aktuella saken.

Oslo, den 1 april 1987

Nordisk Industrifond

Per Gjelsvik

Adm. direktør

De Nordiske Industriforbunds Fellesorgan:

De Nordiske Industriforbunds Fellesorgan kan tilslutte sig det grundlæggende synspunkt i forslaget: at miljøaspekter integreres i den økonomiske politik – *under forudsætning af*, at den økonomiske udvikling tilsvarende inddrages i miljøpolitikken. En effektiv industriel miljøbeskyttelse kræver en sund og konkurrencedygtig industri.

På den anden side vender vi os imod forslagets tilkendegivelse af, at det nordiske samarbejde burde gives en overstatslig status. Vi mener, at et overstatsligt, nordisk samarbejde måske kunne have fungeret, hvis det er blevet gennemført som led i NORDEK-planerne, men at det i dag kun vil føre til konflikt med de øvrige, overstatslige organer.

Oslo, 10. juni 1987

Knut Lofstad

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

NFS ger förslagsställarna rätt i princip, men anser att tidsmässigt kan inarbetandet av miljöaspekter i den nu liggande handlingsplanen visa sig vara svårt.

Däremot är det ytterst viktigt att dessa aspekter tas i beaktande vid utarbetandet av den reviderade handlingsplan som Nordiska rådet beslutade rekommendera ministerrådet att presentera vid sessionen 1988.

Stockholm den 30 mars 1987

Nordens fackliga samorganisation

Sune Ahlén

Generalsekreterare

Danmark

Finansministeriet:

Miljøministeriet, der har haft medlemsforslaget i Nordisk Råd til udtalelse, udtaler i skrivelse af 20. maj 1987:

Miljøstyrelsen skal således på Miljøministeriets vegne udtale at man finder forslaget velbegrunder. Gennem det nordiske samarbejde på miljøområdet burde der være gode forudsætninger for, at planen udbygges med miljøhensyn og egentlige miljøprojekter. Der kan endvidere henvises til, at samarbejdsprogrammet på miljøområdet indeholder som den målsætning, at miljøhensynene skal indarbejdes i de forskellige samfundssektors arbejde. Dette synspunkt vil blive udbygget ved revisionen af programmet, bl. a. i lyset af rapporten fra den såkaldte Brundtland-kommission, som netop lægger vægt på dette aspekt.

Finansministeriet kan tilslutte sig de af Miljøministeriet fremførte synspunkter, således at det i forbindelse med overvejelserne om iværksættelse af en eventuel ny handlingsplan til afløsning for den nu igangværende tillige nøjere overvejes, hvorvidt miljøhensynene særskilt vil kunne indpasses indenfor en sådan handlingsplans rammer.

København, den 9. juni 1987

Ib Katznelson
Afdelingschef

Dansk Arbejdsgiverforening har i skrivelse den 9. mars 1987 forklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

WWF Verdensnaturfonden:

— — — skal jeg på WWF Verdensnaturfondens vegne udtrykke vores fulde opbakning til, at forslaget nyder fremme under den videre behandling. WWF Verdensnaturfonden vil gerne understrege betydningen af, at der inddrages miljøaspekter i alle former for planlægningsarbejder.

København, den 14. mai 1987

Tommy Dybbro
Videnskabelig medarbejder

Danmarks Naturfredningsforening:

For Danmarks Naturfredningsforening er det overordentligt væsentligt,

at hensynet til natur og miljø i størst mulig grad bliver tilgodeset i de politiske beslutninger, idet miljøet i udstrakt grad påvirkes af disse. Foreningen finder det derfor meget hensigtsmæssigt, at miljøsynspunkter indgår på lige fod med andre interesser i det fællesnordiske handlingsprogram og kan derfor anbefale det tilsendte forslag.

København, den 7. juli 1987

P.f.v.

Hans Chr. Karsten

Finland

Handels- och industriministeriet¹:

En ren levnadsmiljö är ett viktigt grundvärde i livet, som det är skäl att omvårda så bra som möjligt inom ramen för ekonomiska fakta. Samtidigt bör man kontinuerligt försöka utveckla industrin, för att den med sina servicenäringar skulle kunna förbli livskraftig i den internationella konkurrensen samt erbjuda den lokala befolkningen arbetsplatser.

All industriell verksamhet naturligtvis medför även avfall och utsläpp. Dessa belastar luften och vattendragen samt grundvatten lokalt. Speciellt sådana utsläpp som uppstått av misstag och i samband med olyckor kan vara miljöskadliga.

Ett fullständigt beaktande av miljösynpunkterna och riskerna och deras tillämpning i praktiken kan i många fall innebära stora kostnader, som försäkras att det är ekonomiskt olönsamt att fortsätta med processen eller fabriken verksamhet. Å andra sidan räcker det på flera områden att miljösynpunkterna beaktas gradvis.

Avfallshanteringen och minimeringen av skadliga utsläpp är inte längre med vissa undantag ett tekniskt utan ett ekonomiskt problem. Här skall som exempel nämnas reningen av kolkraftverkens rökgaser, på vilken finns till och med flera lösningar men deras tillämpande i praktiken har emellertid uppskjutits ofta av ekonomiska skäl. Bilarnas skadliga avgaser kunde reduceras till en bråkdel av den nuvarande nivån, men i brist av en tvingande lagstiftning och en uppmuntrande beskattningspraxis har sådana åtgärder att nya bilar förses med avgasrenare ännu inte blivit allmänna. Inte sällan är det också fråga om att man är rädd för att ett nytt miljöproblem skapas i samband med att ett gammalt miljöproblem löses.

Beroende på, huruvida samhället eller producenten själv svarar för de kostnader som beaktandet av miljösynpunkterna försäkras, minskar dessa löntagarnas inkomster genom högre skatter eller syns i produkternas

¹ Yttrandet översatt från finska.

priser eller annars inverkar på respektive företags konkurrensförmåga på en kort eller lång sikt. Obeaktat kostnaderna är det emellertid anledning att satsa på miljöskyddet, för miljökvaliteten inverkar, utöver löntagarnas levnadsförhållanden, även på ekonomiska värden, av vilka den accelererande korrosionen och den fördröjda skogsproduktionen med anledning av den försämrade luftkvaliteten kan nämnas som exempel.

Luftvårdens internationella natur bevisas av att endast en knapp hälft av de föroreningar som rör sig i Finlands luftrum härstammar från inhemska källor. Resten kommer över våra gränser, i huvudsak utanför de nordiska länderna.

Eftersom miljökvaliteten ofta är en internationell fråga och de kostnader som beaktandet av miljösynpunkterna förorsakar å andra sidan inverkar på företagets internationella konkurrensförmåga, är det naturligt att på miljöskyddsområdet eftersträva ett möjligast omfattande internationellt samarbete, som även beaktar de maximala värdena för utsläpp.

Med stöd av det ovan anförda och återopande de framförda synpunkterna understöder handels- och industriministeriet Nordiska rådets medlemsförslag A778/s, enligt vilket man "systematiskt skulle inarbeta relevanta miljöaspekter vid fullföljandet av arbetet med den nordiska handlingsplanen för ekonomisk utveckling och full sysselsättning.

Helsingfors den 18 mars 1987

Seppo Lindblom

Handels- och industriminister

Maunu Harmo

Överinspektör

Miljöministeriet:

Den nordiska handlingsplanen för ekonomisk utveckling och full sysselsättning siktar speciellt till att avsevärt öka den ekonomiska tillväxten och förbättra sysselsättningen. Tyngdpunktsområden i handlingsplanen är bl. a. stöd till exporten, turismen, investeringarna i infrastrukturen, forsknings- och utvecklingsverksamheten samt ekonomisk, industri-, arbetskrafts- och regionalpolitik.

Under den senaste tiden har man starkt poängterat – både på nationell nivå och inom internationella organisationer – behovet av att i högre grad än tidigare redan i förväg beakta miljöaspekter vid planering av verksamheten inom samhällspolitikens olika sektorer. Från miljövärdssynpunkt viktiga frågor ingår i den nordiska handlingsplanens alla ovannämnda tyngdpunktsområden. Det aktuella medlemsförslaget är av denna orsak välmotiverat och värt att stöda.

I den nordiska handlingsplanen för ekonomisk utveckling och full sysselsättning har man behandlat två miljövårdsområden: minskningen av sva-velutsläppen (punkt 6.6.3) och det nordiska samarbetet vid behandling av problemavfall (punkt 6.6.4). Just dessa uppgifter är goda exempel på områden där internationella avtal och annat samarbete medför stora fördelar. De nämnda områdena behandlas dock i handlingsplanen som separata frågor i avsnittet om infrastrukturinvesteringar. Frågan om behovet av analys av de viktiga miljöeffekterna inom samhällspolitikens olika sektorer har inte behandlats i samarbetsprogrammet. Denna brist borde rättas till då programmet bearbetas.

Enligt ministeriets uppfattning skulle det vara motiverat att införa ett kapitel om sammanhanget mellan miljövärd och övrig samhällspolitik i sagda handlingsprogram. Med denna ändring skulle man poängtera strävandet till det mål som också medlemsförslaget siktar till.

Helsingfors den 9 april 1987

Olli Ojala
Överdirektör

Peter von Boguslawsky
Planerare

Ålands landskapsstyrelse har vid sammanträde den 12 mars 1987 beslutat avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund och Affärsarbetsgivarnas centralförbund AAC har i skrivelse den 23 mars 1987 förklarat sig avstå från att yttra sig, då de endast handlägger frågor rörande arbetsmiljön.

Luftvårdsföreningen¹:

I de tidigare yttranden som luftvårdsföreningen givit till Nordiska rådet har föreningen framhävt vikten av internationellt samarbete i luftvården, där inverkningarna inte är begränsade endast till en stats område. All initiativrikedom som syftar till att på internationellt plan lösa luftvårdsproblem är värd att understödjas.

Internationella lösningar får ökad betydelse när man vid reducering av utsläpp försöker komma längre än vad de befintliga uppdragen kräver. Då blir de ekonomiska inverkningarna som dessa åtgärder föranleder betydligt viktigare än hittills, när kostnaderna för skyddsåtgärder har varit lättare att acceptera. Luftvårdsåtgärderna leder onekligen till kostnader inom företag

¹ Yttrandet översatt från finska.

och hela branscher och eventuellt förändringar i hela världsekonomin. Å andra sidan är luftvårdsåtgärderna viktiga och blir i framtiden ännu viktigare för att man skall kunna bibehålla levnadsmiljön som sund och trivsamt. Luftvårdsföreningen anser att detta förutsätter att miljövården bör beaktas på alla verksamhetsområden i ett tidigt planeringsskede. I synnerhet vid ekonomisk planering och styrande av utvecklingen bör miljöfrågorna beaktas från första början för att man skall kunna undvika dyra och osäkra åtgärder för återställande av skador.

Trots att luftvårdsföreningen arbetar speciellt för luftvården, önskar föreningen betona att man bör befrämja miljövården som en helhet och ta avstånd från ett för långtgående sektortänkande.

Luftvårdsföreningen omfattar den i initiativet framförda ståndpunkten att miljöfrågorna i det nordiska samarbetet bör även beaktas i handlingsplanen "Norden i växt".

Föreningen anser att miljövårdens ekonomiska inverkningar, speciellt i luftvården, inte har undersökts i tillräcklig grad. Detta har kommit fram t. ex. i samband med ett i Finland genomfört projekt om försurning (HAPRO), där man inte kunnat framföra tillförlitliga bedömningar av de ekonomiska förluster som försurningen medför. På motsvarande sätt har man inte tillräcklig kännedom om olika skyddsåtgärders inverkningar ur företagets och nationalekonomins synvinklar för att man skulle kunna bedöma deras betydelse exempelvis för olika länders inbördes konkurrenssituation eller världsekonomin.

Enligt föreningens uppfattning bör den internationella miljöekonomiska forskningen kraftigt ökas i syfte att de uppställda målen och åtgärder för deras uppnående skall kunna förverkligas möjligast effektivt. Luftvårdsföreningen hoppas att Nordiska rådet för sin del kunde bidra till utvecklandet av forskningen kring nordisk miljöekonomi.

Helsingfors den 9 april 1987

Luftvårdsföreningen rf.

Eija Lumme

Ordförande

Maija Pietarinen

Sekreterare

Island

Naturvårnsrådet¹:

Naturvårnsrådet har orienteret sig om indholdet af medlemsforslag A 778/s om, at der bør tages hensyn til miljøaspekter ved iværksættelse af

¹ *Yttrandet översatt från isländska.*

den nordiske handlingsplan for økonomisk utvikling og full beskæftigelse.

Rådet støtter helhjetet alle bestræbelser, der stiler mod hensyntagen til miljøaspekter. Rådet lægger vægt på, at der ved iværksættelse af den nordiske handlingsplan om økonomisk utvikling og full beskæftigelse straks på det indledende stadium tages hensyn til miljøaspekter. Et godt overblik over sammenhængen mellem miljø og produktion kan løse påkrævende miljøproblemer uden at give anledning til nye.

Reykjavík, den 10. marts 1987

Gísli Gíslason

Adm. dir.

Norge

Departementet for handel og skipsfart:

Fra Handelsdepartementets side er det ikke innvendinger mot det utsendte forslag. Miljøvernensyn med utvikling av gradvis mer effektive samfunnsmessige forordninger spiller en stadig større rolle i handelsrelatert økonomisk virksomhet som følge av uensartet pålagte tilleggskostnader i bedriftenes kalkylenivåer. Den betydelige satsing på nye aktiviteter med et bredere spekter av økonomisk aktivitet i de nordiske land krever at miljøinnsatsen øker på alle utsatte områder. Det gjelder såvel skadevirkninger ved uforholdsmessig sterk utnyttelse av naturressurser som natur og miljøes sårbarhet overfor utilstrekkelig kontrollert industriell og annen økonomisk virksomhet. Overfor tredjeland må det tillegges spesiell vekt å overvåke og redusere grenseoverskridende luftforurensninger.

Det nordiske samarbeid på miljøvernensiden er i konstant vekst. Dette kommer til uttrykk i det alvor de nordiske land legger i studiet av de økende problemer og i mer effektive og fortrinnsvis samstemte løsninger av miljøvernsspørsmål. Det konstateres med tilfredshet at de nordiske land både innen rammen av nordisk samarbeid og i bredere internasjonal sammenheng systematisk går inn for å fremme forslag som kan gi bedre gjensidig informasjon og utgjøre et grunnlag for tiltak mot farer som truer miljøet og som vil kunne begrense forurensninger både i luft, vann og vegetasjon. I denne sammenheng bør det søkes å unngå konkurransvridende effekter av nasjonale miljøverntiltak ved å gå inn for koordinerte statlige forordninger hvor industrien og det øvrige næringsliv i stadig flere land blir pålagt å dekke de ekstra omkostninger til miljøvernensyn.

Det er viktig å erkjenne mange miljøproblemers stadig mer internasjonale karakter. På denne bakgrunn må det anses meget positivt å oppnå en

harmonisert nordisk politikk som også på dette felt ventelig vil gi bedre gjennomslag for nordiske lands synspunkter i større internasjonale fora.

Oslo, 14. april 1987

Gunnar Amundsen (e.f.)

Utredningsleder

Ellen Jahr

Konsulent

Industridepartementet har i skrivelse den 1 april 1987 forklarat sig positivt till medlemsförslaget.

Sverige

Kommerskollegium:

Medlemsförslaget grundas på de nordiska ländernas erfarenheter från hittills förekommande nordiska handlingsprogram och då särskilt för miljövärdssamarbetet som inleddes i början av 70-talet. Förslaget innebär i korthet att man i Norden är av uppfattningen att befintliga miljöproblem kan lösas utan att nya tillskapas genom att införa och tillämpa en helhets-syn på sambandet mellan miljö och produktion. Det föreslås därför att relevanta miljöaspekter systematiskt inarbetas vid fullföljandet av arbetet med den nordiska handlingsplanen från 1985 för ekonomisk utveckling och full sysselsättning.

Kollegiet ställer sig allmänt positivt till ett utökat nordiskt samarbete om miljövärd. Kollegiet menar att ett sådant samarbete ter sig naturligt med hänsyn till de nordiska ländernas likheter vad avser samhällsuppbyggnad, politik, lagstiftning, kommunikationsmönster, värderingar m. m. Mot bakgrund av olika länders parallella målsättningar inom miljöområdet liksom andra samhälleliga ambitioner vad gäller t. ex. industri- och handelspolitik, energipolitik, arbetsmarknadspolitik m. m. anser kollegiet det som angeläget att ett nordiskt miljövärdssamarbete också måste ses som en del av ett bredare europeiskt och internationellt samarbete. Effekterna ur miljösynpunkt blir större ju fler länder som ansluter sig till nya miljövärdande åtgärder. Detta talar för att man i kontakterna med andra länder om frågor på t. ex. miljövärdens område och i samarbetet inom de internationella organ som behandlar miljövärdfrågor, bör eftersträva att i största möjliga utsträckning finna gemensamma metoder. Ett annat förhållande som talar för att man från t. ex. svenska och nordiska fackmyndigheters sida i största möjliga utsträckning bör söka tillgodogöra sig de resultat som utarbetas i det internationella samarbetet och i andra länder, är de relativt

begränsade resurser som finns tillgängliga i Sverige och Norden för miljövärdande verksamhet.

Kollegiet har som uppgift att i Sverige företräda och bevaka utrikseshandels synpunkter och handelspolitiska aspekter. Mot bakgrund av innehållet i den nordiska handlingsplanen för ekonomisk utveckling och full sysselsättning, särskilt avsnittet om "Norden som hemmamarknad", och med erinran om det vid Nordiska rådets 35:e session antagna samarbetsprogrammet för avveckling av handelshinder i Norden (*B 70/e*) förutsätter kollegiet att man i det svenska såväl som i det nordiska arbetet avseende bl. a. miljöåtgärder löpande beaktar och aktivt verkar för en anpassning till de internationella och regionala (t. ex. västeuropa och Norden) överenskommelser och samarbetsprogram som Sverige och övriga nordiska länder anslutit sig till. Överenskommelserna har tillkommit för att säkerställa att inte onödiga hinder uppställs för den internationella handeln.

Stockholm den 8 april 1987

Enligt kommerskollegiets beslut

Hans Ewander

Statens naturvårdsverk (SNV):

Statens naturvårdsverk, som under en följd av år samlat erfarenheter av och genom arbetet inom den nordiska ämbetsmannakommittén för miljövärd, finner medlemsförslaget att integrera miljöaspekter i samhällets allmänna ekonomiska planering välgrundat. Nödvändigheten att etablera kontakter – mer eller mindre formaliserade – med andra av Nordiska ministerrådets ämbetsmannakommittéer för att på så sätt fördjupa, inte minst den egna förståelsen för miljöproblem, bredda beslutsunderlag och påverka genomförande av miljöåtgärder har länge varit uppenbar. Samverkan över ämbetsmannakommittégränser har också ägt rum. Som exempel härpå kan anges samverkan beträffande energiproduktionens miljöproblem, miljö och u-landsbistånd samt miljö och forskning. Det nuvarande sektoriella ämbetsmannakommittésystemet har inte verkat hindrande härvidlag.

Ett principbeslut av Nordiska ministerrådet i det av förslagsställarna angivna syftet bör kunna underlätta en fortsatt och utökad integrering av miljöaspekter i all slags samhällsplanering.

Förslagsställarna konkretiserar inte enskilda frågor för samverkan. Det förefaller emellertid naturvårdsverket ställt utom tvivel att ämbetsmannakommittén för miljövärd har erforderliga förutsättningar att lämna bidrag till den nordiska handlingsplanen för ekonomisk utveckling och full syssel-

sättning. Utan att vilja föregripa resultatet av närmare överväganden härutinnan synes det inte uteslutet att inom ramen för handlingsplanen genomföra miljökonsekvensbedömningar eller förstudier till sådana av den typ som kan förekomma i vissa andra länder och som torde kunna betecknas som mer avancerade än den gängse svenska.

Solna den 11 mars 1987

Valfrid Paulsson

Ulf Hänninger

Koncessionsnämnden för miljöskydd har i skrivelse den 3 mars 1987 förklarat att medlemsförslaget icke föranleder något särskilt uttalande från nämnden.

Statens industriverk:

Miljöfrågornas betydelse har fått ökad uppmärksamhet och på allt fler områden sker forskning och vidtas åtgärder för att motverka och eliminera utsläpp och andra negativa effekter. Ofta kräver åtgärderna investeringar i företagen. De kan vara olika kostsamma med olika effekt på företagets konkurrenssituation, varför en avvägning måste göras mot vad som vinnas i miljöhänseende. Kostnader och möjligheter till bra lösningar varierar också beroende på om det gäller att åtgärda en gammal produktionsanläggning eller om det gäller att bygga om en helt ny anläggning.

Då miljöfrågorna inte kan ses isolerade är det viktigt att de beaktas i samlade bedömningar som görs. Förslaget att systematiskt inarbeta relevanta miljöaspekter vid fullföljandet av arbetet med den nordiska handlingsplanen för ekonomisk utveckling och full sysselsättning ligger i linje med detta synsätt.

Stockholm den 16 april 1987

Christer Öhman

Kerstin Aggefors

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) har i skrivelse den 25 mars 1987 förklarat sig avstå från yttrande då den yttre miljön inte faller inom föreningens verksamhetsfält.

Medlemsförslag

om ECE-protokoll rörande reduktion av svavel- och kväveutsläpp

(Väckt av Karin Söder samt Esko Aho, Svein Alsaker, Ylva Annerstedt, Gunnar Björk, Ivar Hansen, Olof Jansson, Elver Jonsson, Hannu Kempainen, Aase Olesen, Páll Pétursson, Jens Steffensen, Harald Synnes, Ole Gabriel Ueland, Henrik Westerlund och Marjatta Väänänen)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

De Nordiske Industriforbunds Fellesorgan:

Medlemsförslaget består av två delar. I den första hemställes att Nordiska rådet skulle rekommendera Nordiska ministerrådet att verka för en 80-procentig reduktion av svavelutsläppen i de nordiska länderna samt en motsvarande minskning av kväveoxidföreningarna fram till år 1995. Förslaget skall betraktas minst från fyra synpunkter:

- påverkan av åtgärder för det sura nedfallet i enskilda länder
- tekniska möjligheter
- anknytningar till samhällets ekonomi och annan utveckling
- internationell betydelse.

1. Betydelsen av de nordiska emissionsminskningarna för depositionen.

Enligt den svavelbudget som ECEs EMEP-projekt har producerat angående år 1984 är egna emissioners andel i den totala svaveldepositionen i vartdera nordiskt land följande:

Danmark	31 %
Finland	26 %
Island	ca. 5 %
Norge	7 %
Sverige	16 %

Det är också bekant att den ömsesidiga utväxlingen av gränsöverskridande föroreningar mellan de nordiska länderna är mycket mindre än mellan Norden och övriga Europa.

Även om motsvarande data inte finns tillgängligt för kväveoxider har man goda skäl att anta att den internationella andelen i depositionens kväveföreningar är ungefär likadan.

Det som bör strävas efter är en minskning i föroreningsdepositionen. Om de egna svavelemissionerna i vartdera nordiskt land skulle skäras ned med 80 % som föreslagits, samtidigt som de andra europeiska länderna fortsätter med sina program för 30 % eller 50 % minskning, skulle den extra minskningen som de egna vidgående åtgärder åstadkommer vara endast blygsam. Den totala svaveldepositionen skulle minska till exempel i Norge med drygt 2 % och i Finland med cirka 8 % ytterligare som resultat av de föreslagna radikala nationella åtgärderna.

2. Synpunkter om tekniska möjligheter.

Det är tvivelaktigt, om de tekniska möjligheterna att skära ned svavel-emissionerna med 80 % även i princip kan antas existera. De specifika kostnaderna (kostnad/reducerad ton svaveldioxid) stiger dock mycket brant redan i slutskedet av det pågående emissionsminskningsprogrammet som går ut på en 30–65 %:s reduktion, som de fyra största nordiska länderna planlägger/håller på att genomföra. Varje procent över dessa siffror blir betydligt dyrare.

Till exempel i Finland har man räknat ut att en ökning av reduktionsmålet från 30 till 50 % kommer att kosta årligen 7–10 gånger så mycket som att nå målet på 30 % reduktion och bibehålla detta också under de kommande åren med ökad energiproduktion av kol. Marginalkostnaderna ökar alltså brant.

Emissionsminskningsmöjligheterna för kväveoxider är annorlunda. I de flesta nordiska länderna släpper motorfordon ut 60–75 % av kväveoxiderna. Resten fördelas mellan kraft- och värmeproduktion och andra källor. Till exempel i Finland härstammar hälften av mobila källornas kväveoxid-emissioner från dieseldrivna fordon. För dessa existerar det inte effektiva emissionsreduktionsmetoder i dag.

En svensk utredning om kväveoxidutsläpp, som nyligen färdigställts av Naturvårdsverket, kommer till slutsatsen, att 30 %-målet inte tycks kunna uppnås. Anledningen är det stora bidrag från bilavgaserna till de totala kväveemissionerna.

Även om alla nya bensindrivna bilar skulle förses med effektiva kväveoxidemissionsminskande anordningar skulle emissionsminskningen med cirka 40 % av den totala fordonsemissionen ta en lång tid, eftersom bilparken förnyas relativt långsamt i synnerhet i Danmark, Finland och Norge som har dyra bilar. En kväveoxidemissionsreduktion med 80 % fram till år 1995 skulle vara en absolut omöjlighet. Också en halvering av NO_x-emissioner är ganska orealistisk.

3. Ekonomiska synpunkter

Även om de tekniska lösningarna skulle finnas till hands – vilket alltså inte är läget med kväveoxidemissioner – kan man räkna med att mycket kraftiga och snabba emissionsminskningar i de nordiska länderna skulle kräva kostnader som grovt kan uppskattas till något i storleksordningen 1 % av nationalinkomsten. Den inkomstökning som den ekonomiska tillväxten kommer att bjuda på har redan i förväg riktats till sociala och andra förnyelser i alla nordiska länder.

En stor del av Nordens nationella tillväxt beror på export av industriprodukter. I de flesta fall bestäms prisnivån på så stora marknader, att de nordiska länderna bara har ett blygsamt inflytande på priserna. Om miljövårdskostnaderna skulle kräva en betydligt större andel av företagets inkomster än nuförtiden, skulle räntabiliteten minska och den ekonomiska tillväxten i motsvarande grad skäras ned. Det skulle innebära allt mindre pengar för andra kostnadskrävande utvecklingsåtgärder i samhället.

Som slutsats kan konstateras att en ensidig nordisk skärpning av miljövårdskraven inte skulle ge de nordiska länderna synnerligen goda möjligheter att genom ökad tillväxt betala sina extra miljövårdskostnader.

4. Stränga krav som internationellt exempel.

Ofta betonas att de nordiska länderna måste föregå med exempel och visa de andra nationerna hur miljövården borde utvecklas. I dagens program är reduktionsprocentalet för SO₂-emissioner med 40 %, 50 % eller 65 % i olika länder alltså tydligt mera än det som ECE-protokollet kräver.

Det är tveklaktigt om en extra ökning av reduktionsprocentalet i de nordiska länderna skulle ha någon extra påverkan på andra europeiska länder. Redan nu vet man att många stora svavelemittenter i Europa har stora ekonomiska och även tekniska svårigheter att nå en reduktion med 30 % för svavel.

5. Nordisk verkan inom ECE.

Andra delen av medlemsförslaget angående de nordiska ländernas aktivitet inom ECE förtjänar en positivare analys. Eftersom de nordiska ländernas avsvavlingsprogram är relativt ambitiösa och å andra sidan den största delen av svavelnedfallet härstammar från andra delar av Europa, är förslaget 2 (a) en nödvändighet från industrins synpunkt.

De nordiska ländernas regeringar borde verkligen aktivera samtliga europeiska länder att binda sig vid en reduktion av svavelutsläppen med 50 % fram till år 1993.

Ett bindande protokoll med samtliga europeiska länder i syfte att reducera kväveoxidföroreningarna är också av nöden. På grund av den analys, som ovan gjorts angående kväveoxiderna är det dock tveklaktigt om en reduktion med minst hälften fram till år 1993 kan anses realistisk. Med

beaktande av de nationella möjligheterna i de nordiska länderna kan man anta att en 30 % reduktion skulle vara en bättre grund för förhandlingarna.

Oslo, 16. juni 1987

Knut Lofstad

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

NFS delar till fullo förslagställarnas oro över de skadeverkningar som dagens utsläpp av svavel- och kväveföreningar i luften medför.

Vi är därför fullt eniga med förslagställarna beträffande punkt 2 a i medlemsförslaget, att samtliga europeiska länder, inklusive Storbritannien, binder sig för en reduktion av svavelutsläppen med minst 30 procent – med 50 procent som mål – år 1993.

Vi förutsätter att kraven till reduktion skall beräknas utgående från utsläppen 1980, såsom ECE-protokollet också förutsätter. Detta för att inte de nordiska länderna skall krävas till ytterligare reduktioner från en senare tidpunkt än andra ECE-länder.

Situationen beträffande kväveutsläpp är för de nordiska länderna en helt annan än den för svavelutsläpp. NFS anser det ytterst viktigt att reducera kväveoxidföreningarna i de nordiska länderna, men mängden kväveoxidutsläpp i Norden är idag så liten att en reduktion på 80 procent som föreslås i punkt 1 i medlemsförslaget är helt orealistisk.

NFS är helt enig med förslagställarna om att vi skall minska kväveoxidutsläppen. Men innan vi kan fastslå en sådan reduktion som förslaget förutsätter, bör konsekvenserna för industri, biltrafik m. m. utredas närmare. Detta för att få klarhet i vilka konkreta åtgärder som krävs och hur de kan genomföras inom en realistisk ram.

Stockholm den 31 mars 1987

Nordens fackliga samorganisation

Sune Ahlén

Generalsekreterare

Danmark

Miljøministeriet hänvisar i skrivelse den 27 mars 1987 till Miljøstyrelsens yttrande av den 18 mars 1987 (se nedan).

Miljøstyrelsen:

Der er bred enighed mellem landene, der deltager i arbejdet med konventionen om langtrækkende grænseoverskridende luftforurening, at den reduktion på 30 % af udsendelsen af svovlforbindelser eller disses grænseoverskridende strømme, der ved underskrivelsen af protokollen i Helsingfors i 1985 blev tiltrådt af 21 lande, er at betragte som et første skridt i reduktionen af disse forbindelser, og at yderligere skridt må forberedes i god tid inden 1993. Opmærksomheden skal imidlertid henledes på, at en række lande – bl. a. på grund af den industrielle udvikling m. v. – ikke har kunnet tiltræde denne ret stive protokol. Disse lande har givet udtryk for deres synspunkter og hensigter i den deklaration, der samtidig med underskrivelsen af 30 % protokollen blev vedtaget på eksekutivorganets 3. møde i Helsingfors i 1985.

For så vidt angår spørgsmålet om udarbejdelsen af en international aftale om reduktion af kvælstofoxider eller disses grænseoverskridende strømme kan oplyses, at eksekutivorganet på sit 4. møde i efteråret 1986 udvidede og tydeliggjorde det mandat til arbejdsgruppen vedrørende kvælstofilter, der blev vedtaget i Helsingfors i 1985, således at det nu klart fremgår af mandatet, at der – jævnsides med at der indsamles yderligere videnskabeligt materiale – arbejdes på udkast til en international aftale.

På arbejdsgruppen 4. møde i februar 1987 blev der skitseret elementer, der kunne indgå i en sådan aftale og mulige tidshorisonter, uden at skitsen blev drøftet nærmere.

Det må forventes, at der sker en mere indgående drøftelse på de næste 2 møder i arbejdsgruppen, der er fastsat til henholdsvis 12.–15. maj 1987 og 7.–9. september 1987.

Det må dog allerede nu konstateres, at en reduktion inden for Europa af udsendelsen af kvælstofforbindelser med mindst 50 % inden 1993 ikke er realistisk.

Medens områder i Centraleuropa modtager kvælstofbelastninger, der er højere end det acceptable, modtager f. eks. den nordlige del af Skandinavien mindre kvælstof, end jorden kan udnytte. Der henvises i denne forbindelse til, at kvælstof – modsat svovl – er et plantenæringsmiddel, og at dette forhold må tages i betragtning ved udarbejdelsen af en aftale.

En væsentlig forudsætning for at komme videre med drøftelserne er, at man ved hvilke belastninger de enkelte lande i Europa henholdsvis modtager og afgiver fra og til andre europæiske lande. En sådan matrix forventes

at foreligge til mødet i maj og vil danne et væsentligt grundlag for karakteren af de videre drøftelser i arbejdsgruppen.

Man skal endelig henlede opmærksomheden på, at Danmark er det eneste land inden for de europæiske fællesskaber, der har gået ind for krav til reduktion af automobiludstødningen – der er en væsentlig kilde til kvælstofoxidforureningen – der svarer til USA normerne, medens de andre 11 lande ønsker lempeligere regler.

København, den 18. marts 1987

Jørgen Lauridsen

WWF Verdensnaturfonden:

— — WWF Verdensnaturfonden har ved adskillige lejligheder givet udtryk for sin holdning til den grænseoverskridende luftforurening, og fremhævet de mål, der må sættes for en begrænsning af forureningen. Vi kan tilslutte os de synspunkter og den målsætning, der kommer til udtryk i det tilsendte medlemsforslag til Noridsk Råd, idet vi dog mener, at begrænsningen af NO_x – udslippet bør være større, nemlig en 75 % reduktion.

København, den 14. maj 1987

Tommy Dybbro

Videnskabelig medarbejder

Danmarks Naturfredningsforening:

Danmarks Naturfredningsforening (DN) støtter medlemsforslaget, der klart vil betyde en nedsættelse af luftforureningen. Forslaget omfatter en 50% reduktion af svovldioxid og kvælstofoxidudslip (forurening) inden 1993 og med en reduktion på 80% inden 1995. DN finder det tvingende nødvendigt, som anført i forslagets punkt 2 a, at også Storbritannien binder sig til disse mål.

DNs egne ``krav`` eller slutmål for reduktionen af luftforureningen med svovldioxid, kvælstofoxider og ozon er henholdsvis 90%, 75% og 75%.

DN mener altså, at slutmålet for svovldioxidreduktionen bør være 90% og ikke kun 80%, som opført i medlemsforslaget. DN mener også, at der bør sættes krav til reduktion af den *forureningsbetingede* ozon-dannelse.

København, den 11. juni 1987

Allan Andersen

Finland

Miljöministeriet:

Medlemsförslaget går i rätt riktning, eftersom de internationella åtgärderna för att minska fjärrtransport av luftföroreningar bör effektiviseras. Nordiska rådets internationella luftvårdskonferens i Stockholm i september 1986 var till stor nytta. Det protokoll som med stöd av den internationella konventionen om gränsoverskridande luftföroreningar utarbetades för att minska svavelutsläppen träder i kraft våren 1987, eftersom tillräckligt många länder har ratificerat det. Däremot är protokollet om kväveutsläpp ännu under beredning, och det är mycket osäkert om enighet om protokollet kan nås under år 1987.

De nordiska länderna har gått in för en avsevärt större minskning av svavelutsläppen än vad protokollet om reduktion av svavelutsläppen förutsätter. De nordiska länderna har som mål för minskningen uppställt 50–65 procent från år 1980 till år 1993. En utredning om ännu längre gående minskning av utsläppen har inletts i ett nordiskt land. Men inget nordiskt land har förutsättningar att minska svavelutsläppen med 80 procent före år 1995. Däremot kunde man i samtliga nordiska länder börja reda ut vilka kostnader, fördelar och olägenheter som skulle följa av en minskning av svavelutsläppen som är större än den man hittills beslutat om.

Det enda nordiska land som hittills har ställt upp ett i siffror uttryckt mål för en minskning av kväveoxidutsläppen är Sverige. Men det har visat sig att det är omöjligt att i hela Sverige nå en sådan minskning som det ursprungliga målet innebar, nämligen 30 procent till år 1995.

I de övriga nordiska länderna är situationen rätt likartad, kanske sämre. I Finland kan utsläppen av kväveoxider fram till år 1995 minskas med högst 10 procent jämfört med nivån år 1980 utan att kostnaderna blir oerhört höga.

De nordiska länderna har redan länge arbetat för att samtliga ECE-länder skulle underteckna ett protokoll om en minskning av svavelutsläppen. Dessutom har mer än hälften av de länder som undertecknat protokollet förbundit sig att minska sina utsläpp mer än vad minimimålet (30 procent) anger, och många av dem har utlovat en 50–60 procents minskning till 1993. Frågan om att få med fler stater antingen medelst ett nytt protokoll eller genom underhandlingar har hela tiden varit aktuell. Det är mycket möjligt att ett nytt protokoll om minskning av svavelutsläppen måste utarbetas; detta kan bygga på en annan princip än den om en minskning av totalutsläppen med en given proportionell andel.

Det är eventuellt möjligt att i början av år 1988 få till stånd ett bindande protokoll där de europeiska staterna förbinder sig att minska kväveoxidutsläppen. Underhandlingarna har emellertid gjort det klart att en sådan tid-

tabell bara är möjlig om protokollets målsättning är anspråklös. Å andra sidan har det också kommit fram åsikter om att protokollet kunde innehålla en överenskommelse om olika stadier, där målsättningen småningom skulle skärpas. Därför är det i praktiken ogörligt att få till stånd ett protokoll som går ut på att utsläppen skall minskas med hälften till år 1993. Däremot kan man uppenbarligen på sikt komma fram till rätt stränga krav om en reduktion av utsläppen, men protokollet kan då bygga på någon annan princip än den om en procentuell minskning av utsläppen.

Medlemsförslaget går visserligen i rätt riktning, men de mål som där föreslås kan inte i praktiken uppnås under föreslagen tid. På sikt torde det däremot vara möjligt att gå in för den målsättning som medlemsförslaget anger.

Helsingfors den 27 april 1987

Olli Ojala

Avdelningschef, överdirektör

Alec Estlander

Byråchef

Helsingfors universitet, konsistoriet, hänvisar i skrivelse av den 4 mars 1987 till yttrande av den 22 januari 1987 från agro-forst-vetenskapliga fakulteten (se nedan).

Helsingfors universitet, agro-forstvetenskapliga fakulteten¹:

Agro-forstvetenskapliga fakulteten vid Helsingfors universitet är bekymrad över de skadliga tryck som luftföroreningarna förorsakar skogarnas växt och fiskbeståndet i karga skogssjöar. Dessa tryck kan minska skogarnas växt och möjligheterna att uppnå de produktionsmål som Skog 2000-programmet förutsätter, och de är skadliga även inom fiskerihushållningen. Därför vill agro-forstvetenskapliga fakulteten understöda det i Nordiska rådet väckta bredbasiga medlemsförslaget om reduktion av svavel- och kväveutsläpp. I detta sammanhang framhäver fakulteten att en reduktion av kväveoxidutsläppen vill automatiskt medföra en minskning av ozonföroreningen, som visat sig vara särskilt farlig för träden i skogarna.

Helsingfors den 22 januari 1987

Matti Nuorteva

Dekanus

Ritva Siipi-Kauppila

Fakultetssekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands akademi hänvisar i skrivelse i mars 1987 till yttrande från statens miljövetenskapliga kommission av den 9 februari 1987 (se nedan).

Statens miljövetenskapliga kommission:

Det medlemsförslag som framförts vid Nordiska rådets luftvårdskonferens i Stockholm den 8–10 september 1986 innehåller rekommendationer om reducering av svavel- och kväveoxidutsläppen i atmosfären i en högre grad än vad hittills uppgjorda internationella avtal förutsätter. Utgående från de forskningsresultat som i dag förefinns kan en viss skärpning av utsläppskraven säkert anses berättigad. Emedan en intensiv forskning fortfarande pågår om de skador och skadoriska svavel- och kväveoxidföreningarna ger upphov till är det ännu svårt att fastställa till vilken procentuell nivå reduceringen bör ske. Finlands Akademi finansierar en del av denna forskning och ser det som viktigt att också i framtiden stöda forskningsverksamheten på detta område.

De i medlemsförslaget framförda procenttalen för reduceringarna och de föreslagna tidsschema för genomförandet av reduceringarna måste väl anses som ganska ambitiösa. Finlands akademi ser det dock inte som sin sak att ta direkt ställning i denna fråga.

Helsingfors den 9 februari 1987

Rauno Ruuhijärvi

Ordförande

Ulla-Irmeli Broman

Sekreterare

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen omfattar medlemsförslaget och anser, liksom i yttrandet angående medlemsförslaget om nedtrappning av gränsöverskridande luftföroreningar (A 732/s)¹, att det är nödvändigt att ytterligare åtgärder bör vidtagas för att minska effekterna av luftföroreningarna. Den 30-procentiga nedskärningen av svavelutsläppen fram till år 1993 som 21 länder endades om vid luftskyddskonferensen i Helsingfors år 1985 bör anses otillräcklig och bör därför utökas ytterligare. Nedskärningen bör gälla alla europeiska länder.

¹ Se Nordisk Råd, 34. session. Supplement.

Landskapsstyrelsen delar även den i medlemsförslaget framförda åsikten att bindande avtal bör ingås mellan alla europeiska länder i syfte att reducera kväveoxidföreningarna med minst hälften fram till år 1993. Samtidigt bör övervakningen av utsläppen effektiveras.

Enligt landskapsstyrelsens uppfattning bör avtal även ingås mellan de europeiska länderna i syfte att reducera utsläppen i luft av organiska klorföreningar som tex dioxiner samt tungmetaller såsom bly, krom och zink. Dessa ämnen har redan nu konstaterats ackumulera i Östersjöns näringskedjor.

Mariehamn den 2 april 1987

Folke Woivalin

Lantråd

Carl Storå

Fiskeriintendent

Island

Naturvernrådet¹:

Naturvernrådet uttrycker glæde over at dette forslaget er blitt fremlagt, og oppfordrer til at Island støtter forslaget. Naturvernrådet vil peke på at det ville være riktig å oversende Statens helsevern forslaget til uttalelse, ettersom forurensningssaker hører inn under dette organ.

Reykjavik, 5. mars 1987

Sigurður A. Þráinsson

Biolog

Landværn (Landvernd), Islands opdyrknings- og naturfredningsforening¹:

Landværn's bestyrelse oppfordrer til, at islændinge deltager i et internationalt samarbejde om reduktion af forurening som følge af svovl- og kvælstofforbindelser i luften. Her er tale om et stort problem i store dele af verden, særlig i industrilandene, og dette må berøre islændinge direkte eller indirekte.

Landværn's bestyrelse mener, at der burde iværksættes undersøgelser af luftforureningen i Island, så vi havde solide oplysninger om, hvordan forholdene er omkring denne forurening her i landet, hvilket der i øjeblikket vides meget lidt om.

¹ Yttrandet översatt från isländska.

Landværns bestyrelse glæder sig over dette forslag og mener, at der hermed er steget et betydningsfuldt skridt på vejen til lösning af dette alvorlige problem.

Reykjavik, den 30. marts 1987

f. Landværns bestyrelsen

Svanhildur Skaftadóttir

Administrerende direktör

Havforskningsinstituttet¹:

Svovl- og kvælstofforbindelser i atmosfæren er den vigtigste årsag til den sure regn, som nu forårsager store ödelæggelser i den nordeuropæiske natur. Medlemsforslaget er endnu et forsög på at lægge pres på industrinationer i denne verdensdel, så svovl- og kvælstofforbindelser i udslip fra industri- og kraftværker nedsættes.

Det bör dog retfærdigvis fremhæves, at det her i landet kan vise sig vanskeligt at opfylde 1. par., som indeholder en opfordring til at formindske svovludslip med 80 %, idet sådant udslip muligvis stadig kun er tilstede her i ringe grad i sammenligning med tæt befolkede lande.

Reykjavik, den 11. marts 1987

Jakob Jakobsson

Norge

Miljøverndepartementet:

Statens forurensningstilsyn (SFT) har vurdert hvilke tiltak som vil måtte benyttes for å kunne gjennomføre en 80 % reduksjon innen 1995. Konklusjonen er at slike utslippsreduksjoner innen en relativ kort tidsfrist vil kreve dramatiske og tildels ugjennomførbare tiltak. SFTs notat følger vedlagt.

Det skal i denne sammenhengen også påpekes at norske utslipp av svovel bare står for 10% av det samlede nedfallet over Norge, og en vesentlig lavere prosentandel i de mest utsatte områdene på Sørlandet. En utslippsreduksjon på 80% vil følgelig ikke ha nevneverdig virkning på sur nedbør-problemet.

Det arbeides nå med å utvikle belastningsrenser for følsomme områder for hva de kan tåle med hensyn til svovel- og nitrogenbelastning. Disse vil

trolig bli lagt til grunn ved forhandlingene om ytterligere svovelreduksjoner i Europa og Nord-Amerika. Det er fra norsk side allerede tatt initiativ for at en avtale for ytterligere svovelreduksjoner skal foreligge i god tid før 1993.

Miljøverndepartementet vil, på bakgrunn av ovennevnte, ikke tilrå forslaget fra Nordisk Råd slik det foreligger med en 80 % reduksjon av svovel og nitrogenoksyder innen 1995. Vi vil imidlertid fortsatt presse på i internasjonale fora for at alle europeiske land skal gjennomføre minst 30 % svovelreduksjoner innen 1993 og for at flere land skal følge eksemplet til de land som har erklært målsetning om 50 % eller mer innen 1995.

Når det gjelder de pågående forhandlingene om reduksjon av nitrogenoksyder vil vi påpeke at Norge neppe kan halvere sine utslipp innen 1993. Det vises i denne sammenheng til det vedlagte notatet fra SFT (*se Bihang*).

Oslo, 23. mars 1987

Etter fullmakt

Jan Thompson

Per M Bakken

BIHANG

Kommentering av medlemsforslag A 779/s om 80 % reduksjon av NO_x-utslipp innen 1995 i forhold til utslippene i 1980

Forslag om 80 % reduksjon av NO_x-utslippene i Norge innen 1995 synes temmeligen urealistisk. NO_x-utslippene har økt for hvert år idet mobile kilder er hovedkilden til utslippene.

For å klare en 80 % reduksjon med basisår i 1980 må dramatiske og til dels usannsynlige tiltak iverksettes med uante økonomiske konsekvenser.

I ECE arbeides det med NO_x-protokoll som tar utgangspunkt i hvor stor NO_x-forurensning miljøet kan akseptere. En 80 % reduksjon i Norge er miljømessig sett unødvendig. Prosentvis reduksjon er en strategi som faglig sett er lite hensiktsmessig.

NO_x-utslippene i Norge har økt de senere årene og fortsatt økning ventes om ikke tiltak settes inn. Likevel er utslippene i Norge relativt lave sammenliknet med andre land i ECE fordi vi ikke har kraftverk. — — —

I ECE-sammenheng forhandles det for tiden om en NO_x-protokoll. Innholdet i denne ser ut til å basere seg på teknologi- og kildeorientert strakstiltak. Tiltak utover strakstiltak vil ta utgangspunkt i at NO_x-nedfall ikke skal overstige en kritisk grense. NO_x-nedfall under "kritisk grense" anses å ha en positiv gjødningsseffekt. Denne strategien, i motsetning til prosentvis reduksjon, mener vi er den gunstigste for miljøet. En prosentvis

reduksjon tar ikke hensyn til hvor stor forurensingsbelastning miljøet kan klare. En kan risikere å redusere utslippene for lite i belastede områder, og å bruke unødvendig store ressurser på miljøtiltak der det ikke har noe særlig betydning.

Hovedkilden til utslippene i Norge er mobile kilder (vegtrafikk og kysttrafikk). Industrien og fyringsanlegg har relativt lave NO_x -utslipp, og det er foreløpig ukjent hvilke tiltak som kan settes inn. Fyringsanleggene vi har er små (ca. 80 % < 0,25 MW) og det er ikke utviklet lav- NO_x teknologi for så små anlegg.

I tabellen under er det skissert NO_x -utslipp pr. idag fordelt på ulike hovedkilder.

	Fyrings- anlegg	Veg- trafikk	Kyst- trafikk	Andre diesel- motorer	Industri innen- lands	Sum
NO_x - utslipp i tonn	9.300	68.800	64.000	7.200	16.000	165.300
NO_x - utslipp i %	5,6	41,7	38,7	4,3	9,7	100

En 80 % reduksjon med basisår i 1980 vil bety at vi må redusere utslippene ned til ca. 30.000 NO_x innen 1995.

Konsekvensene av en slik reduksjon vil være følgende:

A. Utskiftning av bensin- og dieselkjøretøyparken til avgassrene kjøretøy, samt en ca. 60–70 % reduksjon i trafikkarbeidet, både for personbiler og varetransport.

B. Utskiftning av innenriksflåten til avgassrene motorer innen 1995 samt en ca. 60–70 % reduksjon i kysttrafikken (inkl. fiske, fangst og forsvar).

C. Forbud mot oljefyring i industri og til boligoppvarming.

D. Utskiftning av samtlige landbruksmaskiner (traktor, treskemaskin etc.) og dieselkjøretøy i forsvaret innen 1995.

E. Omfattende tiltak innen industrien, samt nedleggelse av de mest NO_x -forurensende (eks. gjødselproduksjon).

F. Ingen gasskraftverktbygging eller annen kraftverktbygging.

Ad A: Avgasskrav til bensinpersonbiler er besluttet innført fra modellår -89. Gjennomsnittlig levealder for bilene er ca. 14 år, så tiltaket får ikke full effekt før i år 2003. Det arbeides med avgasskrav til dieselkjøretøy og tidligst mulig gjennomføringstidspunkt antas være 1993 for tyngre kjøretøy og 1990 for dieselpersonbiler. For å få utskiftet hele kjøretøyparken ca. 10 år før naturlig utskifting må kraftige økonomiske virkemidler tas i bruk eller forbud mot å kjøre "ikke avgassrene" kjøretøy.

En reduksjon av trafikkarbeidet på 70 % vil innebære enten en tilsvarende reduksjon i antall kjøretøy eller at hvert kjøretøy reduserer kjørelengden med 70 %. Varetransport må overføres til jernbane og konsekvensen blir utbygging av det elektriske jernbanenettet samt en økning av kapasiteten.

Ad B: Levealderen på kystfartøy er temmelig lang, ca. 40 år. Tiltaket innebærer utskifting av flåten, evt. bare utskifting av motorene i fartøyene ca. 35 år før naturlig utskifting.

En reduksjon i trafikken vil innebære overgang til jernbane.

Ad C: I dag kjenner vi ikke til lav NO_x -teknologi for de oljekjelene vi har i Norge. Utslippene pr. kjel er små, men alle småkjelene summert gir et visst bidrag. Forbud mot oljefyring vil innebære en omfattende overgang til elektrisitet.

Ad D: Landbruksmaskiner og en del maskiner i forsvaret har dieselmotorer. Avgassene dieselmotorer har et NO_x -utslipp pr. motor som er ca. halvparten av dagens utslipp.

Ad E: Det er foreløpig ikke kjent hvilke tiltak som kan settes inn overfor industrien. Vekst i industrien må utelukkes. Nedleggelse av f. eks. gjødselproduksjonen er et tiltak som vil gi relativt stor NO_x -reduksjon.

Ad F: Innen år 2000 er det forventet en gasskraftverkutbygging på 23 TW. Selv med best tilgjengelig teknologi vil NO_x -utslippene være for høye til at vi klarer en 80 % reduksjon av nasjonale utslipp.

Tiltakene A–F er svært urealistiske og vidtgående, og miljømessig sett unødvendige.

Ut ifra dagens viten om NO_x -forurensningen i Norge vil følgende tiltak være tilstrekkelige:

- Skjerpede avgasskrav til mobile kilder, og naturlig utskifting av kjøretøyparken og innenriksflåten.
- Best tilgjengelig teknologi på nye stasjonære kilder.
- Stabilisering/reduksjon av trafikkarbeidet.

I SFT arbeides det med oversiktsplaner for NO_x og forslag til NO_x -reduserende tiltak.

80 % reduksjon av Norges SO_2 -utslipp

Vurdering av muligheter, og problemer forbundet med en så drastisk reduksjon.

Norges SO_2 -utslipp kommer i hovedsak fra en rekke mindre kilder, som er problematiske å rense individuelt. Krav om max 0,15 % svovel i all fyringsolje og motordrivstoff vil være et drastisk tiltak. Selv dette, sammen med svært omfattende rensing av industriprosessutslipp, vil trolig ikke være tilstrekkelig til å gi 80 % reduksjon av norske SO_2 -utslipp.

I motsetning til mange industriland som har store SO_2 -utslipp fra varmekraftverk, etc. har Norge et relativt beskjedent totalutslipp, som for en stor del skriver seg fra en rekke småkilder. Store prosentvise reduksjoner av det norske SO_2 -utslippet er derfor dels svært kostbart, dels direkte umulig. For tiden arbeider imidlertid SFT med en plan for hvordan 30 % eller 50 % reduksjon kan oppnås.

Med et utslipp av SO_2 i Norge i 1980 på drøyt 140.000 tonn, vil en 80 % reduksjon innen 1993 eller 1995 bety at utslippet må ned til 28.000 tonn. Dette ville sannsynligvis måtte innebære følgende (i hovedtrekk):

- Installasjon av avsvovlingsanlegg på norske raffinerier, slik at svovelinnholdet i diesel og lett fyringsolje bringes ned til 0,15 % svovel.
- Forbud mot bruk av fyringsolje eller drivstoff (til vei- og skipstrafikk) med mer enn 0,15 % S. Dette vil øke brenselkostnadene kraftig.
- Forbud mot bruk av kull i fyringsanlegg.
- Omfattende rensing av SO_2 -utslippene fra industriprosesser. Det må kreves sjøvannsvasking for alle anlegg hvor beliggenhet etc. gjør dette mulig. For de øvrige gjenstår kalkvasking som mulighet. Kalkvasking på

relativt små anlegg, slik det vil være tale om her, er i mange tilfeller miljømessig uakseptabelt p.g.a. de store mengdene flytende restprodukt/slam som vil dannes.

Selv med de tiltakene som ovenfor er skissert, og som dels gir store kostnader og ulemper, dels er på kanten av det mulige, er det usikkert om en 80 % reduksjon kan oppnås. Både i SFT og i de internasjonale samarbeidsfora arbeides det for at reduksjonene blir foretatt slik at man får mest mulig igjen for innsatsen. Tiltakene bør derfor iverksettes ut fra hensynet til hva miljøet tåler (utslippenes størrelse og geografiske plassering), og til hvilke tekniske muligheter som til en hver tid foreligger.

Sverige

Lantbruksstyrelsen:

Lantbruksstyrelsen har inget att erinra mot de förslag till reduktion av svavel- och kväveutsläpp som föreslås i Nordiska rådets skrivelse A 779/s.

Svavel- och kväveoxiderna verkar bl. a. på följande sätt i agroekosystemet

1. Försurning av marken
2. Direktskador på växter
3. Tillförsel av svavel och kväve

Av dessa faktorer är försurningen den allvarligaste. Av den totala åkermarksförsurningen beräknas 1/5 härröra från surt nedfall. På jordar som saknar tillräcklig buffringsförmåga måste kalkning vidtagas för att motverka försurningen. Kalkningsverksamheten är för närvarande för liten i jordbruket. Delvis kan detta förklaras av svag lönsamhet totalt sett i växtodlingen.

Direktskador på lantbruksväxter av svavel- och kväveoxider saknar såvitt man vet betydelse i landet.

Svavelutsläppen har betydelse för växternas svavelförsörjning. Vid minskade svavelutsläpp måste denna fråga observeras. Den utgör dock inget skäl för att ej minska svavelutsläppen.

Agroekosystemet är som regel mer kvävekonsumerande än andra ekosystem. Kvävetillförseln från atmosfären utgör som regel endast en liten del av behovet.

Jönköping den 18 mars 1987

Allan Johansson
Generaldirektör

Jan Gustavsson
Avdelningsdirektör

Fiskeristyrelsen:

Fiskeristyrelsen tillstyrker förslagen om ytterligare reduktion av svavel- och kväveutsläppen inom de nordiska länderna resp. inom ramen för ECE.

Det låter sig inte göras att kvantitativt ange vad en viss reduktion av utsläppen av svavel- och kväveoxider i Europa, Norden och Sverige betyder för fisket.

Hittillsvarande erfarenheter av begränsning av utsläppen i kombination med insatser typ kalkning av sjöar och vattendrag är dock positiva; fiskbestånd som slagits ut kan återintroduceras när vattenkemin blivit acceptabel. fiskarter med stort värde för såväl yrkesfisket som fritidsfisket som lax, öring och kräftor kan fortsatt nyttjas som den resurs de utgör.

Kraftiga utsläpps begränsningar krävs nu för att ge effekter i sjöar och vattendrag belägna i områden med magra marker.

Svavelnedfallet i stora delar av Sverige är idag ca 1 g S/m² år. Detta är mer än vad flertalet vatten tål; ett nedfall på högst 0,5 g S/m² år skulle medföra att de flesta områdena tillfrisknade. De känsligaste vattnen skulle dock kvarstå som negativt påverkade även vid denna nedfallsnivå.

Den föreslagna reduktionen av svaveldioxidutsläppen skulle sannolikt ge ett nedfall/en belastning på ca 0,5 g S/m² år.

För kvävet kan föras ett motsvarande resonemang. Nuvarande belastning är oacceptabelt hög, 10–30 kg N/ha år i södra Sverige och 4–6 kg/ha år i norra.

Utlakningen av organiskt kväve bör inte överstiga 0,1–0,2 kg/ha år. För depositionen av kväve innebär detta att den skulle behöva minska till ca 5 kg N/ha år.

Den föreslagna reduktionen torde minska kväveläckaget till sjöar och vattendrag i södra Sverige och påtagligt mildra de negativa effekterna på biota av s. k. surstötter under snösmältningen i övriga delar av landet.

Vid utarbetandet av detta yttrande har synpunkter inhämtats från fiskeristyrelsens laboratorier; sötvattenslaboratoriet, Drottningholm och havsfiskelaboratoriet, Lysekil.

Göteborg den 23 mars 1987

Lennart Hannerz
Generaldirektör

Karl-Erik Berntsson
Byråchef

Koncessionsnämnden för miljöskydd:

Nämnden kan ansluta sig till det syfte som ligger bakom medlemsförslaget men vill i övrigt endast hänvisa till vad som sägs i den svenska regeringens proposition 1984/85:127 Program mot luftföroreningar och försurning rörande bl. a. det arbete som sker utomlands och inom olika internationella organisationer, särskilt ECE-samarbetet om långväga gränsöverskridande luftföroreningar. Avslutningsvis vill nämnden ifrågasätta principen med reduktion av föroreningsutsläpp i procent med hänsyn till att utgångsnivåerna för föroreningsutsläppen är så olika i skilda länder.

Stockholm den 3 mars 1987

Stig Olof Svärd

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU):

Förslaget innebär att Nordiska ministerrådet skall verka för en 80 %-ig minskning av svavel- och kväveoxidutsläppen i de nordiska länderna fram till 1995. De nordiska ländernas regeringar uppmanas inom ECE verka för en reduktion av svavelutsläppen med minst 30 % och med 50 % som mål för 1993. Vidare skall ett bindande protokoll ingås mellan europeiska länder i syfte att reducera kväveoxidföreningarna med minst hälften fram till år 1993.

Kritiska gränser för vad naturen tål av svavel- och kvävebelastning har nyligen arbetats fram av en expertgrupp inom Nordiska ministerrådet. I denna har också ingått specialister från SLU. Underlaget för bedömning av effekterna av den ökade kvävetillförseln (nitrat och ammonium) från atmosfären är ännu bristfälligt och kräver fortsatt uppmärksamhet och forskning.

Mot bakgrunden av att en omfattande försurning av markmiljön äger rum i SV Sverige till följd av syradeposition av svavel och kväve måste fortsatta strävanden göras för att minska utsläppen av dessa surgörande föreningar. För att förhindra en fortsatt storskalig markförändring rekommenderas av expertgruppen en sänkning av syranedfallet med upp till 80 % fram till år 2000.

Kväveoxidproblematiken ansluter till den ökande ozonhalten som synes ha en större påverkan på våra grödor och skogar än vi tidigare antagit. Kombinationen av ozon, kväveoxider och svaveloxid kan ge en ökad skadefrekvens på växter. Kväveoxiderna bildar också nitrat (salpetersyra), som om det inte tas om hand av växttäckets utlakas från marken och

bidrar till markförsurningen. En fortsatt kvävebelastning av våra skogar kan också påverka balansen mellan växtnäringssämnen i negativ riktning t. ex. minskad frost- och torkhärdighet.

SLU ställer sig bakom de strävanden som medlemsförslaget innebär mot bakgrunden av att den nuvarande belastningen av svavel- och kväveföreningar är för hög. På sikt måste vi nå minst de värden som anges i medlemsförslaget. Den fortsatta reduktionen av svavelföreningar bör på sikt vara möjlig. Kväveproblemet är i ett kort tidsperspektiv däremot svårare att komma till rätta med. Detta förhindrar inte att den rekommendation som ligger i det nu aktuella förslaget bör tillstyrkas.

På styrelsens för Sveriges lantbruksuniversitet vägnar

Mårten Carlsson

Bengt Erik Ronne

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning (IVL):

Från teknisk-vetenskaplig synpunkt uppvisar förslaget en del oklarheter. De föreslagna minskningarna i utsläpp saknar basår vilket är nödvändigt. Vi har i den fortsatta diskussionen kring förslaget utgått från att man avser 1980 som basår. Beträffande de olika punkterna i medlemsförslaget, innebär den 80-procentiga reduktionen man föreslår för de nordiska länderna (punkt 1) en mer långtgående reduktion av utsläppen än vad som hittills behandlats och utretts i de nordiska länderna.

Åtgärderna vad beträffar svavel, där skillnaderna mellan förslag och ländernas åtaganden är minst, kommer att kräva tekniska förändringar inom industri och energiproduktion långt utöver vad som hittills planerats och beslutats. För kväveoxider kommer det enligt vår mening att vara omöjligt att uppnå en så långtgående reduktion som föreslagits utan att hela samhällsstrukturen förändras.

Beträffande punkt 2 a har vi ingen kommentar.

Förslaget under punkt 2 b är tveksamt ur teknisk synpunkt, eftersom en halvering av NO_x -utsläppen fram till år 1993 inte går att genomföra utan att kraftigt skära ned all biltrafik. Målsättningen i form av en halvering av NO_x -utsläppen förefaller dock realistisk med tanke på nuvarande kunskap om belastningsgränser i naturen, men bör ses över en längre tid.

I detta sammanhang bör påpekas att en reduktion av NO_x -utsläppen inte automatiskt innebär att oxidantproblemet reduceras i motsvarande omfattning. För detta krävs även åtgärder mot kolväteutsläppen. Frågan om hur

oxidantproblemet skall begränsas har nyligen tagits upp inom ECE:s arbetsgrupp för kväveoxider. Inom något år torde detta arbete kunna preciseras.

Stockholm den 3 mars 1987

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning

Erik Arnberg

Informationssekreterare

Medlemsförslag

om ränteavdrag vid innehav av bostadsfastighet i annat nordiskt land

(Väckt av Svein Alsaker, Ylva Annerstedt, Gunnar Björk, Elver Jonsson, Jens Steffensen och Ole Gabriel Ueland)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska skattevetenskapliga forskningsrådet:

Enligt artikel 6 i det multinationella nordiska dubbelbeskattningsavtalet skall fast egendom beskattas i det land, där fastigheten är belägen. Härav följer – även om det inte uttryckligen sägs i nämnda artikel – att ränta på lån som nedlagts i fastigheten också skall hänföras till detta land.

Vad gäller tjänsteinkomster är huvudregeln enligt artikel 15 i det nordiska avtalet att beskattning skall ske i det land där arbetet utförts.

Det i det remitterade förslaget behandlade problemet har således sin grund i att arbetsinkomsten kan komma att beskattas i ett annat land än där räntan, som är hänförlig till bostadsfastigheten, skall dras av.

Danmark, Finland och Sverige tillämpar i det nordiska dubbelbeskattningsavtalet i princip den s. k. avräkningsmetoden för att undanröja dubbelbeskattning. Detta innebär, att när en person är bosatt i något av dessa länder men arbetar i ett annat land, så uppkommer det diskuterade problemet om den skatt som skall betalas i det land där arbetet utförts är större än skatten i landet där man är bosatt. Full avräkning kan i så fall inte ske.

Norge och Island tillämpar däremot den s. k. undantagsmetoden (exemptmetoden) som huvudmetod för att undanröja dubbelbeskattning. Anledningen till att dubbelbeskattning uppkommer när bosättning föreligger i något av dessa länder är att avdrag för räntekostnaderna inte medges i landet där arbetet utförts. I den mån avdrag för den genom ränteavdrag uppkomna förlusten kan åtnjutas vid senare års taxering med stöd av bestämmelser om förlustutjämning kan dock de negativa effekterna lindras.

För svensk del har frågan om underskott i förvärvskälla vid beskattning av arbetsinkomster i annat nordiskt land behandlats av skatteavräknings-sakkunniga i betänkandet "Underskott vid joint venture- och annan verksamhet i utlandet, m. m." (Ds Fi 1984: 25 s. 95–116). Enligt kommitténs mening kan en tillfredsställande lösning på problemet endast nås genom överenskommelse mellan berörda stater eller genom harmonisering av lagstiftningarna. Eftersom en internordisk arbetsgrupp på departementsnivå var sysselsatt med att finna en lösning på problemet lämnade inte kommittén fram något förslag i denna del.

Forskningsrådet har erfarit att frågan fortfarande är föremål för överläggningar mellan de nordiska finansministerierna.

Enligt forskningsrådet torde frågan endast kunna lösas genom ett avtal enligt vilket den erlagda räntan i bosättningslandet får dras av mot arbetsinkomst i det land där arbetet utförts och skall beskattas. Ett sådant avtal skulle visserligen innebära ett undantag från principer som tillämpas annars, men skulle underlätta för arbetstagare från ett nordiskt land att ta arbete i ett annat och på så sätt verksamt bidra till att förverkliga tanken bakom den gemensamma nordiska arbetsmarknaden.

Forskningsrådet tillstyrker därför att Nordiska rådet skall rekommendera Nordiska ministerrådet att verka för att det nordiska dubbelbeskattningsavtalet ändras på så sätt att den som har bostadsfastighet i ett nordiskt land, men har sina inkomster i ett annat nordiskt land, får göra avdrag i sistnämnda land för utgifter för räntor på lån nedlagda i fastigheten i landet för bosättningen.

Stockholm den 17 februari 1987

På forskningsrådets vägnar:

Gösta Ekman

Christer Silfverberg

Nordiska unionen för arbetsledare, tekniska funktionärer och andra chefer (NAU):

NAU omfattar motionärernas ställningstagande att en nordisk medborgare skall kunna bo och leva i ett nordiskt land och arbeta i ett annat. Detta måste betraktas som en viktig del av den fria nordiska arbetsmarknaden. Ränteavdragen i beskattningen utgör ofta en betydande faktor i en enskild persons skattebetalningsförmåga och -skyldighet.

NAU ställer sig positivt till medlemsförslaget om att ränteavdrag för bostadsfastigheter i annat nordiskt land får göras i det nordiska land där den huvudsakliga inkomsten förvärvas.

Nordiska rådet bör därför rekommendera Nordiska ministerrådet att närmare undersöka hur frågan skall lösas rent tekniskt.

Stockholm den 7 april 1987

Nordiska unionen för arbetsledare, tekniska funktionärer och andra chefer

Jorma Reini
President

Nordiska akademikerrådet (NAR):

NAR konstaterar att strävandena till att öka rörligheten på den nordiska arbetsmarknaden sannolikt kommer att leda till att allt fler arbetstagare bor och arbetar i ett nordiskt land och äger fastighet i ett annat. Många av dem kommer vid pensioneringen att flytta tillbaka till sitt födelseland trots att de lyfter pension från ett annat nordiskt land. NAR anser att man bör minimera alla skattemässiga hinder för nordbor att röra sig mellan de nordiska länderna.

Nordiska akademikerrådet tillstyrker därför medlemsförslaget.

Helsingfors den 6 april 1987

Nordiska akademikerrådet

Mona Hemmer
Generalsekreterare

Nordens fackliga samorganisation har i skrivelse den 10 februari 1987 meddelat att man beslutat avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Nordiska Egendomsmäklare Unionen (NEU):

I medlemsförslaget behandlas ett allvarligt problem samt ett väsentligt ärende. Då man strävar till att utforma stadganden, genom vilka man vill underlätta nordiska medborgares överflyttning från ett nordiskt land till annat samt vill främja uppkomsten av fri arbetsmarknad bör även skattestadgarna stöda denna strävan.

Vi understöder godkännandet av förslaget. Vi anser emellertid, att möjligheterna till ränteavdrag bör vara mera omfattande än de nu föreslagna och ej endast begränsas till fastigheter utan utvidgas att beröra alla former av bostäder som kan medföra rätt till ränteavdrag för bostadslån. Skatteavtalen borde ändras så att räntorna för lån på egen eller för familjens

†1 – A 780/e Supplement

stadigvarande bostad alltid skulle kunna avdras i det nordiska land där man beskattas för sina huvudsakliga inkomster oberoende av bostadens juridiska status.

Skatteavtalen borde möjliggöra avdrag av räntor även för två stadigvarande bostäder. Det är inte helt ovanligt att maken/makan får arbete i annat nordiskt land och anskaffar där en stadigvarande bostad medan den andra parten bor kvar med barnen i tidigare anskaffad bostad i annat nordiskt land. Räntorna för båda bostäder upptagna bostadslån borde kunna avdras i det land där inkomsterna beskattas.

Vi anser även att Nordiska rådet borde rekommendera att medlemsländerna ändrar skattelagarna så att såväl kvantitativ som procentuell begränsning för ränteavdrag på lån för stadigvarande bostad avskaffas. I och med detta skulle även ränteavdragsstadgarna förenhetligas i de nordiska länderna.

Helsingfors den 11 mars 1987

Nordiska Egendomsmäklare Unionen

Timo Perttilä
President i NEU

Kim Autero
Generalsekreterare för NEU

Danmark

Ministeriet for skatter og afgifter:

Der er i medlemsforslaget opstillet to eksempler:

Eksempel 1

En skovarbejder, der bor i Sverige og som har eget hus, arbejder for en norsk arbejdsgiver i Norge. Arbejdstageren skal fratrække renteudgiften vedrørende sin faste ejendom i Sverige, men har ingen svensk indkomst at foretage fradraget i. Arbejdsindkomsten beskattes i Norge, der ikke tillader fradrag for renteudgiften.

Eksempel 2

En dansker, der er pensioneret fra sit arbejde, udført i Sverige for den svenske stat, bosætter sig i sin faste ejendom i Danmark. Han oppebærer pension fra Sverige, der har beskatningsretten til pensionen. Renteudgiften vedrørende huset tillades ikke fradraget i den svenske pension, og i Danmark er der ingen indkomst, der kan rumme renteudgiften.

Ad eksempel 1

Ifølge kildeskattelovens § 1, nr. 3, anses en person der ikke har bopæl i Danmark, som fuldt skattepligtig såfremt han opholder sig her i mindst 6

måneder (heri medregnet kortvarige ophold i udlandet p. g. a. ferie eller lignende).

At den pågældende er fuld skattepligtig betyder, at han skal svare indkomstskat af hele sin indkomst, uanset hvorfra den hidrører, samt at han er berettiget til samme fradrag, som indrømmes personer med bopæl her i landet.

Endvidere skal omtales den mellem Danmark og Sverige gældende grænsegængerregel, ifølge hvilken en dansker eller svensker, der arbejder i det andet land, under visse nærmere angivne betingelser beskattes i sin bopælsstat.

Det er departementets opfattelse, at ovennævnte regler i tilstrækkeligt omfang tilgodeser den i eksemplet omhandlede personkreds.

Ad eksempel 2

Hvis eksemplet "vendes", således at personen bosætter sig i Sverige og pensionen udbetales fra Danmark vil den pågældende i Danmark blive beskattet som begrænset skattepligtig i henhold til kildeskattelovens § 2, jf. § 43, stk. 2, b), og Danmark kan i henhold til artikel 18 i den nordiske dobbeltbeskatningsoverenskomst udnytte denne beskatningsret.

At vedkommende beskattes som begrænset skattepligtig betyder, at ligningsmæssige fradrag kun kan fratrækkes i det omfang, de vedrører indkomsten. Der vil således ikke ifølge gældende regler blive indrømmet fradragsret for renteudgifterne vedrørende ejerboligen.

Det skal tilføjes, at en eventuel ændring af reglerne efter departementets opfattelse ikke bør ske ved en ændring af dobbeltbeskatningsoverenskomsten, idet den bemyndigelseslov, der fastlægger rammerne for de dobbeltbeskatningsaftaler, den danske regering kan indgå med fremmede stater, ikke indeholder hjemmel til at indgå en aftale som den foreslåede.

København, den 23. marts 1987

E.b.

Mogens B. Rasmussen

Fuldmægtig

Amtsrådsforeningen i Danmark:

Amtsrådsforeningen har ikke bemærkninger til forslaget, idet de økonomiske virkninger af forslaget ikke er belyst. Amtskommunerne er ikke ligningsmyndighed, og har derfor ikke mulighed for selvstændige økonomiske vurderinger på området.

København, den 3. april 1987

Otto Larsen

Lis Lauritsen

Kommunernes Landsforening:

Forslaget er begrundet i, at de eksisterende dobbeltbeskatningsaftaler mellem de nordiske lande, ikke åbner mulighed for en udnyttelse af rentefradrag i det land hvor hovedindkomsten erhverves. Her peges der specielt på problemet med bopæl i ét land og beskæftigelse i et andet land. Derfor foreslås det, at dobbeltbeskatningsaftalen mellem de nordiske lande ændres, så det bliver muligt at fratække renteudgifter af bolig i det land, hvor man har sin hovedindtægt.

I den anledning skal man herved meddele, at Kommunernes Landsforening naturligvis finder den rejste problemstilling yderst relevant.

Imidlertid skal man dog ikke undlade at gøre opmærksom på, at fradrag vedr. renteudgifter i forbindelse med fast ejendom ikke bør betragtes isoleret, men øvrige relevante områder bør inddrages i overvejelserne omkring ændring af dobbeltbeskatningsoverenskomsterne.

I øvrigt henvises til notat udarbejdet af Københavns kommune i forbindelse med tilsvarende forespørgsel fra Nordisk Råd vedr. fritidshuse.¹

København, den 13. april 1987

Marianne Hammer

Københavns Magistrat:

Forslaget henstiller, at dobbeltbeskatningsaftalen mellem de nordiske lande ændres på en sådan måde, at personer, der har ejerbolig i ét nordisk land (bopælsstaten), men deres indkomster fra et andet nordisk land (arbejds-/kildestaten), får mulighed for at fratække renteudgifter vedrørende ejerboligen ved indkomstopgørelsen i arbejds-/kildestaten.

Sådanne regler, hvorefter der ved indkomstopgørelsen som begrænset skattepligtig i arbejds-/kildestaten skal gives fradrag for renteudgifter/underskud, som ikke kan udnyttes i bopælsstaten, vil bryde med princippet om, at der ved indkomstopgørelsen som begrænset skattepligtig i arbejds-/kildestaten kun er fradragsret for udgifter i det omfang, disse vedrører de skattepligtige indtægter, jf. den danske kildeskattelovs § 2.

Ønsker man imidlertid at fravige dette princip inden for de nordiske lande, må der ved den nærmere udformning af en sådan fradragsregel tages stilling til, om det i bopælsstaten uudnyttede underskud vedrørende

¹ Se Nordisk Råd, 35. session, A730/e, Supplement

ejerboligen skal opgøres efter bopælsstatens skatteregler eller efter arbejds-/kildestatens skatteregler.

Der må endvidere tages stilling til, hvilken skatteværdi et sådant overført fradrag bør have, såfremt indkomsten i arbejds-/kildestaten er undergivet progressiv beskatning.

Uanset om et overført fradrag skal opgøres efter bopælsstatens eller arbejds-/kildestatens skatteregler, vil en sådan ordning medføre et administrativt merarbejde, idet arbejds-/kildestaten nødvendigvis må indhente kontroloplysninger m. v. bopælsstaten vedrørende opgørelsen af de under-skud, der begæres fratrukket i forskudsskemaer og selvangivelser, ligesom der formentlig vil være et vist behov for et nærmere kendskab til det andet lands skatteregler på det pågældende felt.

Der foreligger ikke statistiske oplysninger om antallet af personer, der har deres væsentligste arbejds-/pensionistindtægt fra Danmark, men deres bopæl i et andet nordisk land. Københavns Kommune har derfor ikke mulighed for at udtale sig nærmere om omfanget af det administrative merarbejde og de provenumæssige virkninger, der vil være forbundet med en sådan fradragsordning.

Afslutningsvis skal man pege på, at også andre udgifter, som efter nationale skatteregler er fradragsberettigede – i Danmark f. eks. studielånsrenter og underholdsbidrag – under tilsvarende omstændigheder kan medføre negativ indkomst, som ikke kan bringes til fradrag i begrænset skattepligtig indkomst i et andet nordisk land.

København, den 29. april 1987

Egon Weidekamp

Klaus Asmussen

Frederiksberg Kommune har i skrivelse den 27 mars 1987 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Dansk Arbejdsgiverforening (DA):

I overensstemmelse med overenskomsten om et fælles nordisk arbejdsmarked er det positivt, at unødvendige hindringer for arbejdskraftens frie bevægelighed brydes ned.

Medlemsforslag A 780/e om rentefradrag ved besiddelse af ejerbolig i

andet nordisk land må principielt antages at ville fremme mobiliteten på det fælles nordiske arbejdsmarked og kan derfor anbefales fra vor side.

København, den 10. marts 1987

Dansk Arbejdsgiverforening

Birte Johansen

Finland

Finansministeriet:

Beskattning av inkomst grundar sig på stadgande i nationell skattelagstiftning. Om endast nationella skattelagar skulle tillämpas skulle det uppstå situationer där en person skulle vara skattskyldig både i arbetsstaten och i hemviststaten. För att undvika dubbelbeskattning har ingåtts ett avtal mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige den 22 mars 1983. Artikel 15 av detta avtal innehåller bestämmelser om hur rätten att beskatta arbetsinkomst av enskild tjänst skall fördelas mellan de avtalsslutande staterna. Huvudregeln är enligt dessa bestämmelser att rätten att beskatta arbetsinkomst som en person uppbär från arbetsstaten i första hand skall tillkomma arbetsstaten.

I arbetsstaten får en skattskyldig, som enligt den nationella skattelagstiftningen anses för allmänt skattskyldig i denna stat, göra lagstadgade avdrag vid beskattningen. I arbetsstaten kan emellertid rätten att göra avdrag ha begränsats till exempel sålunda, att ränteavdrag får göras endast för räntor på lån som upptagits för att finansiera bostad belägen i hemviststaten. En sådan begränsning av avdragsrätten ingår i norsk respektive svensk lagstiftning. Någon motsvarande begränsning ingår däremot inte i finsk lagstiftning och inte heller i dansk lagstiftning. En person som är allmänt skattskyldig i Finland får sålunda dra av ränteutgifter som hänför sig den skattskyldiges stadigvarande bostad belägen i ett annat nordiskt land på motsvarande sätt som hon eller han skulle få dra av sina ränteutgifter om den stadigvarande bostaden skulle vara belägen i Finland.

Det kan sålunda konstateras att beskattningspraxis i Finland är sådan att det problem som avses i medlemsförslaget inte uppstår.

Helsingfors den 25 februari 1987

Jukka Tammi
Avdelningschef,
överdirektör

Tytti Tunturi
Äldre regerings-
sekreterare

Arbetskraftsministeriet:

Emedan finländarna utgör den största invandrargruppen i Norden, är medlemsförslaget ur Finlands synvinkel intressant. Arbetskraftsministeriet har inga statistikuppgifter om hur många finländare som äger bostad i två nordiska länder. Enligt arbetskraftsministeriets uppfattning kommer behovet emellertid att öka inom en nära framtid. Detta beror bl. a. på att pensionärernas andel av de i Sverige bosatta finländarna ökar snabbt under de närmaste årtiondena. Enligt en intervjuundersökning (socialstyrelsen 1986: 5, Stockholm) överväger var femte sverigefinländare, som når pensionsålder, att flytta till Finland. Dessutom är synnerligen många intresserade av att bo åtminstone en del av året i Finland. Också många finska invandrare i arbetsför ålder har troligen t. ex. av känslökäl behov av att äga en bostad i både sitt gamla och sitt nya hemland. I och med den nordiska ekonomiska integrationen och då antalet s. k. pendlare tenderar att växa, torde behovet att äga en bostad i flera nordiska länder också öka.

I egenskap av koordinator inom statsförvaltningen i migrationsärenden har arbetskraftsministeriet och Delegationen för migrationsärenden velat bidra till att man från den gemensamma arbetsmarknaden avlägsnar sådana element som hindrar den fria arbetsmarknaden från att fungera på ett ur individens synpunkt rätt sätt. I sitt senaste kommittébetänkande (nr X, 1986: 43 Hinder för återvandringen) har Delegationen för migrationsärenden kartlagt hinder för återflyttning och framlagt förslag till avskaffning av dessa. I betänkandet granskas även bl. a. skattefrågor och begränsningar gällande icke-finländares äganderätt, vilket utgör ett stort problem när utlänningar skaffar ägorätsbostad i Finland. I sitt utlåtande (612/002/87 AKM 3.3.1987) angående Nordiska ministerrådets utredning "Nordbors rättigheter i Norden" (NU 1985:6) har arbetskraftsministeriet fäst uppmärksamhet bl. a. på skatteproblem, såsom försäljningsskatten på bostäder vid flyttning mellan de nordiska länderna.

Arbetskraftsministeriet anser att det framlagda medlemsförslaget för sin del främjar den nordiska arbetsmarknadens funktionsduglighet med tanke på individens rättsskydd, och hoppas att förslaget godkänns av alla nordiska länder. Vid en utveckling av lagstiftningen bör man emellertid se till att rätten till ränteavdrag inte leder till bostads- och räntespekulationer de nordiska länderna emellan.

Helsingfors den 27 mars 1987

Taisto Heikkilä
Kanslichef

Ilse Koli
Byråchef

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund, Industrins centralförbund och Affärsarbetsgivarnas centralförbund (AAC):

I praktiken kan det förekomma fall, då en person får sin huvudsakliga utkomst i ett nordiskt land men personens stadigvarande bostad finns i ett annat nordiskt land, där han kanske inte alls har några inkomster. Då kan personen beroende på lagstiftningen i det förstnämnda landet kanske inte alls dra av ränteutgifterna på sin fastighet. Det är orimligt att rätten till ränteavdrag går förlorad för den enskilde individen.

I medlemsförslaget till Nordiska rådet föreslås att frågan löses genom att det nordiska skatteavtalet ändras. Tekniskt sett kan detta vara synnerligen svårt att genomföra.

Redan nu är det enligt finsk lagstiftning möjligt att göra ränteavdrag på skulder för egen bostad även då bostaden är belägen annanstans än i Finland, om personen i fråga under en lång tid arbetar i Finland (d. v. s. är allmänt skattskyldig).

Med stöd av det ovan sagda vore det hellre att rekommendera att de nordiska länderna genomför en reform genom att ändra den interna lagstiftningen i de olika länderna så att rätten till ränteavdrag utvidgas att också gälla egen stadigvarande bostad som är belägen i annat nordiskt land.

I medlemsförslaget föreslås en utvidgning av ränteavdragsrätten endast vad gäller bostadsfastigheter. Också räntor för aktielägenhet och annan motsvarande stadigvarande bostad bör på samma sätt bli avdragsgilla.

Helsingfors i juli 1987

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund

Seppo Riski

Industrins centralförbund

(Oläsl. namn)

Affärsarbetsgivarnas centralförbund (AAC)

Pekka Merenheimo

Finlands stadsförbund¹:

Finlands delegation i Nordiska rådet har bett Finlands stadsförbund yttra sig om medlemsförslaget om att Nordiska rådet skulle rekommendera Nordiska ministerrådet att verka för att dubbelbeskattningsavtalen mellan de nordiska länderna ändras på så sätt att den som har egen bostadsfastighet i ett nordiskt land, men har sina inkomster från annat nordiskt land får göra avdrag för utgifter för räntor på lånen i fastigheten i det nordiska land där han har sin huvudsakliga inkomst.

Finlands stadsförbunds centralbyrå konstaterar att enligt beskattningspraxis får person som förtjänat sina inkomster huvudsakligen i Finland avdraga från sina inkomster räntorna på lånet i fastighet som ligger i annat nordiskt land med stöd av 29 § 1 mom. samt 38 § lagen om skatt på inkomst och förmögenhet samt med stöd av 1, 2, 3 och 5 § lagen om begränsning av rätten att vid beskattningen avdraga ränta på gäld.

Stadsförbundets centralbyrå anser att ifrågakvarande beskattningspraxis och beskattningsavtal som föreslagits är välmotiverade mellan de nordiska länderna. I sådant beskattningsavtal skall det dock inte vara av betydelse huruvida bostad är fast eller lös egendom.

Helsingfors den 19 januari 1987

Jussi-Pekka Alanen
Verkställande direktör

Martti Uotila
Avdelningschef

Suomen kunnallisliitto och Finlands svenska kommunförbund:

Begäran om utlåtande gäller sådana fall då en person bor i ett nordiskt land och i detta land äger en fastighet som han använder som sin bostad, men får sina löne- eller pensionsinkomster från ett annat nordiskt land. För fastigheten beskattas han då vanligen i det land där den är belägen och för lönen i det land där arbetet utförs samt för pension i det land där pensionen införtjänats. De ränteutgifter som gäller bostadsfastigheten är inte avdragbara vid beskattningen i det land från vilket löne- eller pensionsinkomsterna utbetalas. Beskattningen av nämnda löne- och pensionsinkomster sker i Finland enligt lagen om beskattning av begränsat skattskyldig för inkomst och förmögenhet. Denna s. k. källskatt tillfaller i sin helhet staten.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Enligt Finlands lag beskattas inte bostadsinkomst för stadigvarande bostad t. ex. för år 1986 i de fall då bostadens beskattningsvärde, som ligger till grund för beskattningen, inte överstiger 300 000 mark. På grund av att beskattningsvärdena är låga jämfört med det gängse värdet fastställs i Finland för de flesta fastigheter som används som egen bostad vare sig kommunalskatt eller statsskatt. Om åter en del av fastigheten är uthyrd kan ränteutgifterna avdras från hyresinkomsterna.

Enligt Finlands lag utgör källskatten 35 procent av lönen eller pensionen. Från pension får avdras 300 mark för varje full kalendermånad för vilken den källskattebelagda pensionen betalas. Den källskatteprocent som skall betalas för bruttopensionen är således lägre än nämnda 35. Beskattningen av skattskyldig som får löne- eller pensionsinkomster från Finland och bor i ett annat nordiskt land i en fastighet som han äger blir inte högre än för andra skattskyldiga fastän ränteavdrag inte beviljas här. Problem kan förekomma i fråga om de övriga nordiska länderna om skattelagstiftningen är annorlunda än i Finland. Då källskatten i Finland i sin helhet tillfaller staten vill vi såsom kommunernas centralorganisationer inte ta ställning till om det vore skäl att också för Finlands del i detta avseende införa ändringar i den gällande skattelagstiftningen.

Helsingfors den 23 mars 1987

Suomen kunnallisiitto

Eero Koivukoski

Vice verkst. direktör

Pentti Lauranto

Bitr. avdelningschef

Finlands svenska kommunförbund

K. J. Brunström

Förbundsdirektör

Christel von Martens

Sektionschef

Ålands landskapsstyrelse har genom protokollsutdrag förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Island

Ríkisskattstjóri¹:

Artikel 15 i den Nordiske dobbeltbeskatningsaftale handler om beskatning af lønsindtægter. Ifølge denne artikel gælder den hovedregel at når en person, der er hjemmehørende i et nordiskt land udfører arbejde i et andet nordiskt land skal arbejdslønnen beskattes der (i arbejdslandet). Ifølge islandsk skattelov er rentefradrag hos personer udenfor næring begrænset til renteudgifter af lån til erhvervelse af bolig til eget brug, som – ved 1987

¹ Yttrandet översatt från isländska.

ligningen – ikke kan overstige ISK 292.600 pr. person eller ISK 585.200 hos ægtefæller. I stedet for rentefradrag og fradrag for udgifter til pensionspræmier, kontingenter til fagforeninger m. m., kan den skattepligtige vælge et fast fradrag som er 10 % af lønindtægter uden særlig maksimumbegrænsning.

Som foranført skal en person som er hjemmehørende i et nordisk land, men arbejder i Island, betale skat af den løn i Island. Ifølge gældende lov og praksis kan den person i sin lønindtægt i Island fradrage renter af lån vedrørende egen bolig i sin hjemmeland hvis ikke 10 % fradraget vælges. Rentefradraget begrænses ifølge nærmere regler med hensyn til opholdstiden.

Ifølge lov om ændring af lov om indkomst og formueskat til staten, som blev vedtaget i Altinget den 18. marts dette år, er boligrentefradraget afskaffet med virkning fra den 1. januar 1988. Rentefradrag hos personer udenfor næring er dermed fuldt ud afskaffet, hvilket bl. a. betyder at en person fra et andet nordisk land ikke kan få rentefradrag ved beskatning i Island.

Med hensyn til det foranførte synes der ikke at være anledning til at lave de i medlemsforslaget påtænkte ændringer i dobbeltbeskatningsaftalen.

Reykjavik, den 28. april 1987

Garðar Valdimarsson
Statsskattedirektør

Norge

Finans- og tolldepartementet:

Når en person bosatt i et nordisk land utfører arbeid i et annet nordisk land, skal lønnsinntekten som hovedregel beskattes i arbeidslandet. Dette følger av art. 15 i den nordiske dobbeltbeskatningsavtalen. Personer som er skattemessig bosatt i Norge, får i utgangspunktet fradrag for alle former for gjeldsrenter uansett formål. Dersom skattyteren har formue stedbundet i utlandet, blir de samlede gjeldsrenter og gjeldsposter å fordele forholdsmessig mellom bruttoformuen i Norge og i utlandet, jfr. skatteloven § 45 annet ledd. Det gis da ikke fradrag i Norge for den del av gjelden/gjeldsrentene som etter den forholdsmessige fordeling faller på bruttoformuen i utlandet.

Regelen om gjeld- og gjeldsrentefordeling må ses som et motstykke til bestemmelsen i skatteloven § 22 første ledd om at fast eiendom i utlandet ikke kan formuesbeskattes i Norge, og at inntekten fra slik kilde ikke kan inntektsbeskattes her i henhold til art. 6 i den nordiske dobbeltbeskatningsavtalen. Begrunnelsen for en slik fordelingsregel er ønsket om å hindre at

skattyteren får dobbelt fradrag for renter knyttet til gjeld og formue i utlandet. Denne del av begrunnelsen vil være avhengig av at skattyter har inntekt i utlandet.

For nordiske gjestearbeidere som anses skattemessig bosatt i Norge og har bolig i hjemlandet vil resultatet ofte være at gjeldsrentene overhodet ikke kommer til fradrag i den norske inntekten. Disse skattytere vil som regel ha hele sin bruttoformue i utlandet. Standardfradraget for utlendinger som oppholder seg midlertidig i Norge kan likevel avhjelpe noe. Ved de fire første ligninger gis et fradrag i inntekten på 15 pst. En del av dette fradraget er ment å skulle dekke gjeldsrenter i hjemlandet.

Regelen om gjeld- og gjeldsrentefordeling fører også til at nordmenn med formue i utlandet, f. eks. fritidsbolig, får redusert sitt gjeldsrentefradrag. Det er for tiden ikke aktuelt å foreslå denne regelen endret, slik at personer bosatt i Norge med eiendom i utlandet får fullt fradrag for gjeldsrenter i sin inntekt i Norge. Medlemsforslaget fra Nordisk Råd vil derfor stille gjestearbeidere i Norge og nordmenn med arbeid i annet nordisk land gunstigere enn personer bosatt i Norge med hele sin inntekt her, men med en del av sin formue i utlandet, f. eks. i form av fritidseiendom i annet nordisk land.

På denne bakgrunn må en derfor anbefale at medlemsforslaget fra Nordisk Råd avvises.

Oslo, 6. april 1987

Etter fullmakt

Ole Kalgaard

Mosken Bergh

Norsk arbeidsgiverforening (NAF):

Arbeidskraftens mobilitet i Norden er meget ønskelig sett fra arbeidsgivernes side. Alle tiltak som kan bidra til nedbygging av hindringer for at slik mobilitet kan utvikles, bør støttes.

Tillatelse til rentefradrag på lån til bolig i et annet nordisk land enn i det land man har arbeid i, må betraktes som et mobilitetsfremmende tiltak og kan følgelig støttes fra NAFs side.

Oslo, 2. april 1987

Norsk arbeidsgiverforening
Seksjon for medlemsservice

Tore Chr. Malterud

Sverige

Riksskatteverket (RSV):

Anledningen till förslaget är att personer, bosatta på villafastighet i ett nordiskt land, och som har sin inkomst från annat nordiskt land inte får göra avdrag för villaunderskottet i det andra landet.

De personer som i första hand drabbas av detta torde vara personer med anställningsinkomst. Genom de s. k. gränsgångarebestämmelserna i det multilaterala nordiska dubbelbeskattningsavtalet från 1983 begränsas dock starkt antalet personer det kan vara fråga om. Bestämmelserna innebär för Sveriges vidkommande i förhållande till Finland och Norge att den som bor i svensk kommun som ligger utmed landgränsen till resp. land och som arbetar i en motsvarande kommun på andra sidan gränsen endast skall beskattas i Sverige under förutsättning att han regelmässigt (minst en gång i veckan) uppehåller sig i sin fasta bostad i Sverige. För den som arbetar i Finland gäller reglerna endast för inkomst av enskild tjänst medan bestämmelserna med Norge omfattar såväl enskild som offentlig tjänst. Med Danmark finns liknande bestämmelser. Eftersom Danmark och Sverige saknar gemensam landgräns gäller bestämmelserna inte bara gränskommuner. Vidare är bestämmelserna endast tillämpliga på personer som *normalt* utför sitt arbete i den andra staten. Bestämmelserna gäller för närvarande endast i fråga om anställning i enskild tjänst. Enligt förslag till nytt dubbelbeskattningsavtal mellan de nordiska länderna (prop. 1986/87: 94) föreslås dock att fr. o. m. den 1 januari 1990 att reglerna även skall omfatta offentlig tjänst.

Antalet personer det kan vara fråga om begränsas ytterligare av den s. k. 183-dagars-regeln i avtalet. Den som inte omfattas av gränsgångarebestämmelserna beskattas ändå enbart i Sverige för inkomst av enskild tjänst om han vistas i anställningslandet under högst 183 dagar under kalenderåret och ersättningen betalas av arbetsgivare som inte har hemvist i anställningslandet samt ersättningen inte belastar fast driftställe eller stadigvarande anordning som arbetsgivaren har i arbetslandet.

De personer som inte omfattas av reglerna ovan, dvs. i första hand personer som arbetar på relativt stort avstånd från bostadsorten, torde inte arbeta i annat nordiskt land under längre tid än något år. Detta antagande har tidigare även gjorts av Skatteavräkningsakkunniga i betänkandet Ds Fi 1984: 25, sid. 108 "Underskott vid joint venture- och annan verksamhet i utlandet, m. m.". För dessa personer torde i de allra flesta fall möjlighet finnas att göra avdrag för villaunderskottet ett senare år som förlustavdrag. Möjligheten att utnyttja avdraget torde därför endast undantagsvis bortfalla. För den enskilde personen kan detta dock innebära vissa likviditetsproblem, dvs. hur han skall finansiera uppskovet med skattenedsättningen som blir följden av att underskottet först kan utnyttjas ett senare år. Vidare

bör framhållas att förutsättningar för förlustavdrag inte föreligger i samtliga fall. En förutsättning för att kunna utnyttja underskottet som förlustavdrag är att den skattskyldige är skyldig att avlämna deklaration för förluståret. Sådan skyldighet föreligger om bruttointäkterna av en eller flera förvärvskällor sammanlagt uppgår till minst 6000 kronor. Fr. o. m. 1989 års taxering höjs denna gräns till 10000 kronor. En möjlighet att komma till rätta med problemet är att ändra beloppsgränsen för deklarationsskyldigheten. Som jämförelse kan nämnas att för personer som taxeras som bosatta utomlands inträder deklarationsskyldigheten när bruttointäkterna uppgår till minst 100 kronor.

Om förslaget skulle genomföras skulle detta innebära omfattande ändringar i den svenska skattelagstiftningen. Inte minst ur kontrollsynpunkt skulle avsevärda problem uppstå. Följande två exempel belyser detta.

1) En fastighet ägs gemensamt av två makar och båda är betalningsansvariga för lånen. Make 1 arbetar i Sverige medan make 2 arbetar i Norge där han är skattskyldig för anställningsinkomsten. Make 1 gör avdrag för räntekostnader hänförliga till fastigheten i sin svenska deklaration. Kontroll torde få göras med de norska skattemyndigheterna hur make 2 behandlat räntekostnaderna i den norska deklarationen. Motsvarande kontroll bör rimligen få göras av de norska skattemyndigheterna om make 2 yrkat avdrag för räntorna där.

2) En person har år 1 arbetat och betalat skatt till Norge. År 2 yrkar han förlustavdrag i sin svenska deklaration för underskott på fastighet hänförlig till år 1. Kontroll bör göras med de norska skattemyndigheterna hurvida underskottet utnyttjats där.

Ur kontrollsynpunkt skulle alltså ett genomförande av förslaget innebära en avsevärd belastning för myndigheterna. Det antal personer som enligt nu gällande regler inte kan utnyttja underskottsavdraget, antingen samma år eller ett senare år som förlustavdrag, torde vara ytterligt begränsat. Den extra belastningen på myndigheterna kan därför inte anses motiverad i förhållande till vinsten för den enskilde personen.

RSV avstyrker med hänvisning till ovanstående förslaget att utreda frågan om ränteavdrag vid innehav av bostadsfastighet i annat nordiskt land.

Solna den 6 april 1987

Mats Henricson

Bernt Paulsson

Svenska kommunförbundet:

Styrelsen anser att en samordnad nordisk lagstiftning inom samhällets olika områden är av stor betydelse för den framtida utvecklingen i hela Norden.

Avtal inom skatteområdet bör dock i första hand värderas ur statsfinansiella aspekter samt utformas så att beskattningsprinciper fullt ut får en likartad materiell tillämpning i de nordiska länderna.

Styrelsen tillstyrker att förslaget blir föremål för vidare utredning. Därvid bör övervägas huruvida en inskränkning skall göras, så att enbart enfamiljsfastighet som inte hyrs ut kan komma ifråga, samt att det blir det eventuella underskottet som får avräknas i det land där den löpande inkomsten beskattas. Anledningen till detta är att uthyrning av schablontaxerad enfamiljsfastighet i Sverige är skattefri inkomst.

Stockholm den 6 mars 1987

Svenska kommunförbundet

Lars Eric Eriksson

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) har i skrivelse den 25 mars 1987 förklarat sig biträda medlemsförslaget.

Fastighetsägareförbundet:

Fastighetsägareförbundet är en intresseorganisation för de enskilda ägarna av bostadshyresfastigheter, kommersiella fastigheter etc. Det aktuella förslaget synes mest beröra mindre fastigheter som är uppförda för eget bostadsändamål s. k. småhus. Ägarna av dessa fastigheter är normalt ej våra medlemmar. Eftersom förslaget ändå kan komma att beröra ett mindre antal av våra medlemmar vill vi anföra följande.

Enskild ägare av t. ex. en bostadshyresfastighet beskattas konventionellt, dvs. hänsyn tas till verkliga intäkter och kostnader. De huvudsakliga intäkterna är hyresinkomster och på kostnadssidan kan nämnas kapital- och driftskostnader. Ger fastighetsförvaltningen ett överskott, beskattas detta i inkomstslaget annan fastighet. Ett underskott kan ackumuleras och utnyttjas som förlustavdrag under ett antal följande år. Den enskilde ägaren kan också om fastigheten ger ett underskott kvitta detta mot överskott i annat inkomstslag t. ex. inkomst av tjänst eller kapital. Genom de ändringar i skattelagstiftningen som genomfördes i början av 1980-talet, är dock effekten av ett underskottsavdrag från annat inkomstslag begränsat till maximalt 50 procent.

För den händelse det är så att en person med inkomster från ett nordiskt land har sin fastighet i ett annat nordiskt land har förbundet inget att invända mot att dubbelbeskattningsavtalen ändras så att avdrag från inkomstslaget annan fastighet i ett land kvittas mot intäkter från annat inkomstslag i annat land.

Stockholm den 4 februari 1987

Sveriges fastighetsägareförbund

Per Tornée

Bo Wolwan

Sveriges villaägareförbund har i skrivelse den 27 februari 1987 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Medlemsförslag om miljövänlig avfallshantering

(Väckt av Grethe Lundblad samt Dorte Bennedsen, Kaj Bärlund, Lahja Exner, Eißur Guðnason, Marit Rotnes och Pekka Tuominen)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Nordens fackliga samorganisation (NFS) har i skrivelse den 31 mars 1987 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Danmark

Miljøministeriet:

Miljøministeriet skal i den anledning udtale, at medlemsforslaget generelt set ligger i forlængelse af de bestræbelser, som allerede er sat igang både i Danmark og i det nordiske samarbejde inden for ministerrådets rammer.

Miljøstyrelsen har således inden for rammerne af loven om genanvendelse og loven om miljøbeskyttelse arbejdet både med affaldshåndteringen og med spørgsmål om at indføre renere teknologi, herunder fremme genanvendelse af materialer og produkter. For nylig er der yderligere igangsat et udviklingsprogram om renere teknologi med en beløbsramme på 50 mill. kr. over 3 år. Programmet administreres af Miljøstyrelsen, og det skal gennem forsknings-, udviklings- og demonstrationsprojekter samt ved tilskud til anlægsinvesteringer medvirke til at fremme produktionsprocesser og udvikling af produkter, som er mindre ressourcekrævende og giver mindre affald.

På nordisk plan har man fra dansk side deltaget aktivt i arbejdet med genanvendelse og affald under nordisk embedsmandskomite for miljøspørgsmål. Der er nedsat en arbejdsgruppe på området, som gennem koordinering af national virksomhed og ved praktisk samarbejde mellem myndighederne har arbejdet med en række centrale problemstillinger f. eks. vedr. affaldsplast, spildolie, kemikalieaffald og genanvendelsesøkonomi.

Arbejdsgruppen er for tiden ved at udarbejde et nyt program vedr. fast affald og genanvendelse. Dette program vil senere indgå som et delprogram i det nye principprogram, som ministerrådet (miljøministrene) er ved at udarbejde til afløsning af det eksisterende samarbejdsprogram 1983–87.

På nordisk plan arbejder man ligeledes med problemerne omkring mærkning af miljøfarlige stoffer og produkter. Problemet er også taget op i EF, hvor et eksisterende direktiv hjemler mulighed for at indføre miljøfaremærkning. Gennem det nordiske projektarbejde vil de nordiske lande bl. a. via Danmark kunne påvirke det kommende mærkningssystem i Europa.

På ét område er arbejdet så langt fremme, at de nordiske lande har aftalt mærkningskriterier og mærkningssymbol. Det er mærkningen af tungmetaltholdige batterier.

På et andet centralt område har de nordiske lande ligeledes koordineret deres indsats. Det er begrænsning i anvendelsen af CFC, som nedbryder ozonlaget. En nordisk udredning er under gennemførelse, og den vil danne udgangspunkt for en senere vurdering af mulighederne for en nedskæring af anvendelsen af CFC med 25 % inden 1991. Disse nedskæringer skal bl. a. ske ved at erstatte CFC med andre stoffer.

Miljøministeriet skal således afslutningsvis anføre, at man kan støtte de synspunkter, som ligger til grund for medlemsforslaget, og at en række af de forhold, som er anført i begrundelsen for forslaget, vil indgå i de overvejelser, som ministerrådet er igang med i forbindelse med udarbejdelsen af et principprogram for nordisk miljøsam arbejde for de kommende år.

København, den 21. april 1987

Jan Rasmussen

Amtsrådsforening i Danmark har i skrivelse den 5 augusti 1987 forklarat sig ikke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Kommunernes Landsforening:

Efter ændringen af miljøbeskyttelsesloven i 1986 pågår et stort arbejde med at stramme reglerne om affaldshåndtering og genanvendelse herhjemme. Miljøministeren har således nedsat et affaldsudvalg, hvori landsforeningen deltager. Udvalget skal vurdere, om den eksisterende retlige regulering af affaldsbortskaffelsen er tilstrækkeligt sammenhængende. Vurderingen skal tage udgangspunkt i reglerne i miljøbeskyttelsesloven, olie- og kemikalieaffaldsloven, kemikaliedepotloven og genanvendelsesloven.

Affaldsproblemerne bliver større og større, og der er problemer ved den traditionelle deponering på lossepladser og forbrændingen i forbrændingsanlæg, som kan medføre risiko for henholdsvis grundvands- og luftforure-

ning. En øget genanvendelse kan medvirke til løsning af problemerne i et vist omfang, ligesom genanvendelse kan medvirke til at spare på nye materialer.

En rationel håndtering af affaldet kræver i dag så store oplande, at flere kommuner går sammen om at løse problemerne.

I medlemsforslaget om en miljøvenlig affaldshåndtering anføres, at når affaldsmængderne og andelen af miljøfarligt affald er øget kraftigt, er det naturligt, at myndighederne, som kan være kommunale, regionale eller statslige, har det sidste ansvar for affaldshåndteringen.

Landsforeningen er ikke overbevist om, at kommunerne bør bære hele ansvaret for affaldshåndteringen. Efter landsforeningens opfattelse bør det være affaldsproducenten, som i sidste ende har ansvaret for at affaldet bliver håndteret miljømæssigt forsvarligt.

Kommunalbestyrelserne bør efter landsforeningens opfattelse derimod have ansvaret for kontrollen af, om affaldsproducenterne bortskaffer affaldet miljømæssigt forsvarligt. Derudover bør kommunalbestyrelserne have ansvaret for den forsyningsmæssige side af sagen, d. v. s. drive lossepladser og forbrændingsanlæg m. v. og modtage olie- og kemikalieaffald.

Landsforeningens synspunkter på affaldspolitikken er iøvrigt, at der bør foretages en udstrakt information til borgere og producenter om eventuel farlighed af produceret affald. Derudover bør begrænsningen af affaldsproduktion i videst muligt omfang foretages ved indgreb ved kilden. Dette betyder, at der må være mulighed for at stille krav til producentledet, hvad angår ansvar for affaldet, og vedrørende valg af produktion og emballage. Det er efter landsforeningens opfattelse ikke en grundlovssikret ret, at en hvilken som helst fabrikant kan vælge at markedsføre sine produkter i emballage, som giver miljøproblemer, når man skal af med dem.

Landsforeningen har udtalt støtte til at det i fremtiden må blive muligt at stille krav til producentledet helt i tråd med tankerne om at udvikle renere teknologier og/eller at indføre pantordninger på flere områder.

For at kommunalbestyrelserne kan stille krav til affaldsproduktionen må det betyde, at affaldet betragtes på lige fod med anden forurening, således at der i miljøgodkendelserne af særligt forurenende virksomheder kan stilles vilkår f. eks. vedrørende sortering af affaldet.

Overfor husstandene bør affaldshåndteringen med henblik på genanvendelse primært foretages som kildesortering. Forsorteringsanlæg ved lossepladser og forbrændingsanlæg kan anvendes, hvor det er begrundet f. eks. af hensyn til forbrændingsprocessen på affaldsforbrændingsanlæg. Forsorteringsanlæg bør efter landsforeningens opfattelse primært have til formål at udskille det brændbare fra det ikke-brændbare affald. Anlæggene er mindre egnede til sortering med henblik på genanvendelse.

Et element i at begrænse affaldsproduktionen er en forøget genanvendelse, men den bør kun foretages, hvor det er miljømæssigt og/eller økonomisk velbegrundet.

Et af de største problemer ved genanvendelse i øjeblikket er den manglende sikkerhed for afsætning af de indsamlede produkter.

Kommunalbestyrelserne har ikke herredømme over hverken genvindingsindustrien eller over de virksomheder, der producerer produkter, der helt eller delvist baserer sig på genbrugsmaterialer. Hertil kommer, at bl. a. papir- og plastproduktion er meget afhængig af det internationale marked for såvel genbrugsprodukter som for nye materialer. I den sammenhæng kan landsforeningen støtte en nordisk indsats for at skabe eller garantere afsætningsmuligheder for produkter, som kan udvindes af affaldet.

Landsforeningen kan endvidere støtte forslagens indhold om forskning og udvikling og informationskampagner, samt erfaringsudveksling og søgsvirksomhed i et internordisk samarbejde. Landsforeningen kan endvidere støtte forslaget om en skærpet producentansvar, der gælder affaldsmængder og miljøfarlige produkter.

København, den 22. juni 1987

Thorkild Simonsen

Peter Gorm Hansen

Københavns Magistrat:

Som udgangspunkt for en mere miljøvenlig affaldshåndtering nævnes:

- Fremme af produktionsteknik som minimerer de affaldsmængder, der ikke kan genanvendes eller udnyttes på anden måde.
- Minimering af miljøfarlige produkter, samt produkter, der kan medføre miljøskader ved affalddisponeringen, f. eks. forbrænding. Der sigtes såvel mod tiltag i produktionsleddet som øget information om alternative produkter m. v. til forbrugere og konsumenter, samt om information om korrekt håndtering af det farlige affald.
- Sortering af affaldet ved kilden for at sikre genanvendelse samt for at sikre, at det resterende affald kan forbrændes eller på anden måde disponeres risikofrit.
- Øget information til konsumenterne samt flere praktiske arrangementer, som muliggør kildesortering i husholdningerne.

På baggrund af dette stilles følgende konkrete forslag:

- Stimulering til mere miljøvenlige produkter og rensningsteknik.
- Forskning og udvikling i affaldshåndterings- og genanvendelsesteknik.
- Skærpet producentansvar hvad angår begrænsning af affaldsmængder og miljøfarlige produkter.

– Harmonisering af anmeldelses- og afleveringspligt for miljøfarligt affald, at krav til affaldsdeponering samt af grænseværdier ved forbrændingsanlæg.

– Fælles indsats for at fremme afsætning af genbrugsprodukter som f. eks. genbrugspapir.

– Erfaringsudveksling og fælles forsøgsvirksomhed i forbindelse med sortering og håndtering af genanvendeligt og miljøfarligt affald.

– Ens mærkning af materialer og produkter som er miljøfarlige og i givet fald med anvisning på, hvordan brugeren skal bortskaffe affald og rester.

– Fælles informationskampagne om miljøvenlige alternativer og miljøvenlig affaldshåndtering.

Magistraten skal i den anledning oplyse, at forslaget herfra har været forelagt Miljøkontrollen i København, der har udtalt, at man finder det stillede forslag væsentligt. Et øget nordisk samarbejde på affaldsområdet kan være en betydelig faktor i en accelereret udvikling på området. Allerede i dag rummer de nordiske lande forskellige erfaringer, som kan være til væsentlig gensidig nytte.

De punkter, der anføres som udgangspunkt for initiativet er i overensstemmelse med de principper som indtil nu har været grundlaget for arbejdet med affaldsplanen i København. Herunder ikke mindst den samtidige vægtning af genanvendelse og sikker bortskaffelse af restaffald som begrundelse for initiativer over for producent og konsument samt for konkrete initiativer til affaldssortering.

Hvad angår de konkrete forslag skal det dog nævnes, at erfaringerne med harmonisering af grænseværdier fra EF-samarbejdet ikke ud fra et miljøsynspunkt taler for yderligere initiativer i den retning, ligesom EF-samarbejdet kan sætte grænser for mulighederne for fælles nordiske værdier.

Tilsvarende gør sig gældende vedrørende mærkningsbestemmelserne.

Miljøkontrollen vil hilse et nordisk initiativ på affaldsområdet med det anførte udgangspunkt velkomment.

Magistraten kan henholde sig hertil.

København, den 9. juni 1987

Charlotte Ammundsen

Steen Allesen-Holm

Frederiksberg Kommune har i odaterad skrivelse meddelat att man icke har något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

WWF Verdensnaturfonden:

– – – kan jeg oplyse, at WWF Verdensnaturfonden ikke har noget at

tilføje til de medlemsforslag, der foreligger om dette emne. Vi kan fuldt ud tilslutte os de synspunkter, der kommer til udtryk i forslagene og kan anbefale, at der tages skridt til en samordning af indsatsen mellem de nordiske lande.

København, den 14. maj 1987

Tommy Dybbro
Videnskabelig medarbejder

Finland

Handels- og industriministeriet¹

Under 1980-talet har opmærksomhed fæsts ved afvfallshanteringen, speciellt när det gäller så kallade problemavfall. En anläggning specialiserad på problemavfall har redan fungerat i Finland under ett par år. Motsvarande anläggningar finns även i de övriga nordiska länderna.

En minskning av avfall i industrin har hittills grundat sig på företagens strävanden att minska produktionskostnaderna, förbättra utnyttjandet av råvaror och iaktta de gällande bestämmelserna om avfallshandtering. De ökande kostnader som en miljövänlig avfallshandtering förorsakar inverkar på den avfallsavgift som uppbärs av företag och därigenom på deras villighet att ytterligare minska de avfallsmängder som uppstår. De kostnader som därigenom åsamkas företag inverkar på lönsamheten, varför man borde eftersträva internationellt samarbete när det gäller nya bestämmelser om avfall.

De hälsorisker som sådana produkter som tillverkas av avfall eventuellt medför borde utredas innan man fattar beslut om deras tillverkning. Till exempel leksaker som framställts av avfallsplast kan vara skadliga för barnens hälsa, ifall man vid tillverkningen använt förorenad avfallsplast, som inte renats i processen eller om man varit tvungen att använda lösningsmedel, som småningom överförs på produktens yta och avdunstar. Det finns en produktansvarslag i Finland.

Upplysningsverksamheten och informationskampanjer på avfallsområdet är viktiga åtgärder för undvikande av miljöskador. Med hjälp av ADB-baserade databaser kunde företag då de överväger ibruktagandet av en ny råvara klarlägga miljöriskerna i anslutning därtill och på basen av detta besluta om säkerhetsåtgärder för processen och upplagringen. Det skulle också vara av vikt att företagen kunde förmås att på frivillig basis skilja åt giftiga och icke-giftiga avfall från varandra.

I förslaget har inte nämnts skilt för sig avfallshandteringen vid kärnkraftverk eller forskning kring föroreningar som dessa eventuellt sprider. Den

¹ Yttrandet översatt från finska.

sist nämnda forskningen skulle reda ut beskaffenheten och mängden av de radioaktiva ämnen som spritt sig in i naturen samt den minskning av den extra radioaktivitet som jordlager därigenom fått. Denna minskning är mycket snabbare än vad man i allmänhet tror på basen av den fysikaliska halveringstiden för strålningen från ifrågavarande ämnen. Forskning på detta område skulle vara ägnad att minska de farhågor som allmänheten har å ena sidan för kärnkraften och å andra sidan för de föroreningar som kärnkraften förorsakar och vilkas inflytanden är ännu okända.

De viktigaste av de åtgärder som framförs i medlemsförslaget ansluter sig till den allmänna forskningen och utvecklingen på miljöområdet. I Finland utföres denna forskning närmast av statens tekniska forskningscentral och en del högskolor. Det direkta nordiska samarbetet mellan forskningsanstalterna har varit resultatrikt. I synnerhet en ekonomisk och miljövänlig upplösning av problemavfall är en viktig forskningsuppgift, där det nordiska samarbetet erbjuder möjligheter till besparingar av tid och kostnader.

Var och en av de i medlemsförslaget framförda åtgärderna, när de granskas särskilt för sig, är väl begrundade oberoende av de strukturella skillnaderna mellan industrierna i de enskilda nordiska länderna.

Med stöd av det ovananförda förhåller sig handels- och industriministeriet med en reservation till ett omfattande samarbetsprogram "för en miljövänlig avfallshantering". Ministeriet anser att lösningar och riktiga åtgärder kan bäst finnas för de i förslaget framförda, i och för sig viktiga problem och idéer genom att de sammanföres till mindre helheter, för vilkas handläggning projektgrupper kunde tillsättas. Man borde lämna rum för sådana samarbetsprojekt mellan forskningsanstalter som visat sig vara resultatrika.

Helsingfors den 20 mars 1987

Seppo Lindblom

Handels- och industriminister

Maunu Harmo

Överinspektör

Miljöministeriet:

De centrala målen för avfallspolitiken är i prioritetsordning följande: minskning av avfallsmängden, återvinning av avfall och en sådan återföring av avfallet till kretsloppen i naturen som medför så liten olägenhet som möjligt. Detta tänkesätt har också varit förslagsställarnas utgångspunkt.

På uppdrag av Nordiska ministerrådet utarbetades våren 1981 ett nordiskt program för återvinning av avfall (Nordisk program for gjenvinning

av avfall, Rapport fra projekt 180.21-5.2., Nordisk ministerråd, Maj 1981). Den viktigaste rekommendationen i programmet var tillsättandet av en arbetsgrupp, som bland annat skulle ta initiativ till återvinning av avfall och koordinera det nordiska samarbetet, starta och övervaka undersökningar finansierade av ministerrådet, evaluera åtgärder för främjandet av avfallsåtervinningen samt nationella stadganden och bestämmelser om avfallshanteringen och på allt sätt främja informationsutväxlingen på området.

Arbetsgruppen för återvinningsfrågor inrättades år 1981 i anslutning till ämbetsmannakommittén för miljöfrågor. Arbetsgruppen har programenligt satt i gång undersökningar, organiserat ett antal nordiska seminarier och arbetat på att främja informationsutväxlingen. Under de senaste åren har arbetsgruppens verksamhet också inriktats på hantering av problemavfall och till en del gällt ansträngningarna att minska avfallsmängden. Återvinningsarbetsgruppens program har alltså till största delen genomförts och det är motiverat att nu revidera programmet så att det ännu bättre motsvarar och ger riktlinjer för avfallspolitiken.

De nordiska ländernas avfallspolitik jämte den relevanta lagstiftningen och forskningen evaluerades vid ett seminarium i Helsingfors år 1982. Sommaren 1987 färdigställs en utredning som utvärderar avfallspolitiken i Danmark, Finland, Norge och Sverige på basis av den femårsperiod som gått och också på basis av ministerrådets principuttalande år 1983 (Fast affald og genanvendelse – Nordisk ministerråd, miljörapport 1983:4).

I principuttalandet uppställs som mål att behovet av slutdeponeringsplatser för avfall skall reduceras. Detta skall ske genom att (1) man förebygger uppkomsten av avfall, (2) så mycket avfall som möjligt får undergå behandling (t. ex. återvinning) och (3) genom att man undviker material som leder till en miljömässigt oacceptabel slutdisponering. Då utredningen blivit färdig kommer ett nytt nordiskt seminarium för evaluering av avfallshanteringen att ordnas senare i år.

Alla nordiska länder har en i huvudsak likartad lagstiftning och förvaltning av avfallsfrågor. Bestämmelserna om problemavfall är mycket stränga, och principen om återvinning är central i lagstiftningen. Också ekonomiska styrningsmetoder har tagits fram för att främja återvinningen och i viss utsträckning minska avfallsmängden. Finland, Sverige och Danmark har centraliserad hantering av problemavfall. Den allmänna nivån på avfallshanteringen har under de senaste åren stigit och fortsätter att stiga i alla nordiska länder.

Också de ekonomiska och andra faktorer som begränsar möjligheterna till avfallsåtervinning är huvudsakligen likartade i samtliga nordiska länder. Till sådana faktorer hör kostnaderna för sortering, insamling, transport och behandling av avfallet samt de relativt låga priserna på de ursprungliga råmaterialen. Avfallsåtervinningen har inte gått framåt så starkt som man trodde under 1970-talet och i början av 1980-talet. Ett verkligt

bakslag innebar insamlingen av returpapper, som kom i gång på ett lovande sätt men nu stött på stora svårigheter, vilket är ett allmänuropeiskt fenomen. En likartad negativ utveckling kan skönjas i fråga om många andra slags avfall, som tidigare återvunnits i rätt stor skala. Exempel på sådana typer av avfall är nedskrotade bilbatterier och avfallsplast.

Relativt få praktiska åtgärder har vidtagits för att reducera avfallsmängden. Den första anledningen torde vara den, att en minskning av avfallsmängden förutsätter att man begränsar produktion och konsumtion, vilket är svårt att genomföra. Av de nordiska länderna är Danmark det land som gått längst i fråga om lagstiftning och ekonomisk styrning som gäller produkter och produktion för att minska avfallsmängden och förbättra återvinningsmöjligheterna för produkter som tas ur bruk.

För att vi skall kunna nå praktiska resultat i fråga om en minskning av avfallsmängden och en ökning av återvinningen måste kraftigare juridiska och ekonomiska styrningsåtgärder vidtas. Som exempel kan nämnas avfallshanteringsavgifter, som skulle uppbäras i förskott under produktionsstadiet eller vid import. Speciella avgifter för de produkter eller de råmaterial som används vid tillverkningen och som är speciellt besvärliga med tanke på avfallshanteringen och miljövården kunde i bästa fall ha följdverkningar av två slag: 1) de skulle bidra till att minska användningen av ifrågavarande produkt eller råmaterial och följaktligen avfallsmängden; 2) de medel som uppbärs kunde användas till att stödja en minskning av avfallsmängden, till återvinning eller till annan ändamålsenlig avfallsdisponering. I många fall vore det också motiverat med juridiska styrningsmetoder så att producenter och distributörer skulle åläggas ansvaret för insamlingen av avfallet och transporten till återvinning eller annan avfallshandling. Till att börja med är det dock mest ändamålsenligt att gå in för avtal eller överenskommelser mellan myndigheterna, tillverkarna, handeln och konsumenterna.

Förslaget om utarbetande av ett samnordiskt avfallshanteringsprogram är värt allt understöd. Förslaget kommer tidmässigt mycket lämpligt eftersom det nordiska programmet för återvinning av avfall redan delvis är föråldrat och representerar en alltför inskränkt syn på avfallshanteringen. Ett samarbetsprogram skulle vara ägnat att samordna de ansträngningar som de nordiska länderna gör för att genomföra en avfallshandling i linje med de av ministerrådet definierade riktlinjerna. Programmet skulle på ett utmärkt sätt fungera som stöd för de nationella åtgärder som ofta är svåra att genomföra och som syftar till att minska avfallsmängden eller utvidga ansvaret för avfallshandling också till producenterna. Samarbetsprogrammet skulle vidare göra det möjligt att avhjälpa svårigheterna inom den nuvarande återvinningen bland annat så att de nordiska länderna kunde gå

in för en arbetsfördelning, varvid marknaden för råmaterial av avfallsprodukter och för återvinningsprodukter samtidigt skulle bli större.

Helsingfors den 18 mars 1987

Olli Ojala
Avdelningschef
Överdirektör

Hannu Laaksonen
Specialforskare

Finlands akademi:

Förslaget är enligt Finlands akademi bra och värt understöd. Finlands akademi anser också att uppgörandet av ett nordiskt samarbetsprogram för en mer miljövänlig avfallshantering är aktuellt och nyttigt. Det är viktigt att etablera samarbete på området eftersom dessa problem är gemensamma för de nordiska länderna.

Vid uppgörandet av programmet bör de redan existerande nationella och internationella programmen, såsom t. ex. OECD- och ECE-programmen om resurssnål teknologi, uppmärksammas. Beträffande de forsknings- och utvecklingsåtgärder som planeras inom ramen av programmet anser Finlands akademi att de bästa resultaten nås sannolikt genom att koncentrera forskningen på ett begränsat, gemensamt överenskommet problemkomplex åt gången.

Helsingfors den 3 mars 1987

Erik Allardt
Ordförande för vetenskapliga centralkommissionen

Esko-Olavi Seppälä
T. f. forskningsdirektör

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 31 mars 1987 meddelat, att man är positiv till medlemsförslaget.

Arbetarrörelsens ekonomiska forskningsinstitut (TTT):¹

Ifrågarande medlemsförslag är innehållsmässigt aktuellt och värt att understödjas. Ett nordiskt samarbetsprogram för en miljövänligare avfalls-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

hantering understöder i olika länder planerade avfallshanteringsprojekt och miljövänlig konsumtion i produktionen och hushållen.

Åstadkommandet av sparande konsumtion i produktionen förutsätter att uppmärksamhet skall fästas vid råvaru- och energikonsumtion. Alla användbara avfallsråvaror – inte ens sådana som uppstår i den egna produktionsanstalten – låter man ännu inte återanvändas i produktionen. Å andra sidan, oberoende av lagstiftningen, inträffar det bl. a. att hanteringen av problemavfall är felaktig. Dels är det fråga om attityder, dels är detta beroende av kostnader för och organiseringen av problemavfallshanteringen. Planerna på avfallsservice för företag borde vara täckande och arbetstagarna borde genom sina egna erfarenheter inverka på dess planer. Företagsledare och personal borde utbildas så att de redan gällande förpliktelseerna skulle uppfattas rätt. Samarbetet med kommunala experter borde ökas.

Företagen borde känna sitt ansvar som användare av avfallsråvaror senast då hopsamlandet av dessa råvaror från hushållen har genomförts på ett rätt sätt. Problem kan uppstå om industrin efter ett lyckat hopsamlande av avfall inte mottar avfallsråvaror i produktionen. Till exempel i Finland kunde avfallspapper utnyttjas i en mycket större utsträckning än för närvarande om industrin även kunde (ville) utveckla produktionsmetoder som skulle vara gynnsamma för bruket av avfallsråvaror.

Kommunerna bör se till att hopsamlandet av avfallsråvaror från hushållen till industrin utförs sakligt och utan avbrott. Hushållen har en mycket god beredskap för avfallssortering om sorteringen organiseras och de sorterade råvarorna hopsamlas sakligt i produktionen och först i sista hand transporteras till sopplatsen.

Kommunerna och den offentliga makten bör även i sin egen konsumtion eftersträva miljövänlighet.

För hushållen räcker det inte att sorteringen och hopsamlandet av avfall fungerar. Konsumenterna bör även ha möjlighet att genom sina inköpsval befrämja den miljövänliga konsumtionen. Detta förutsätter att produktförpackningarna enligt behov anger hur ifrågavarande produkt kan förstöras och hur den påverkas av förslitning och huruvida produkten kan återanvändas som sådan eller som råvara. Med stöd av produktsäkerhetslagen skall sådana bestämmelser införas åtminstone för vissa konsumtionsvaror i Finland. Däremot har man inte kunnat i lagstiftningen om produktsäkerhet inkludera ett förbud om marknadsföringen av miljöfarliga produkter. När det gäller att inrikta konsumtionen på miljövänlighet intar näringslivet i sin helhet en central ställning: de varor som produceras och marknadsförs kommer också att konsumeras.

Vi understöder tanken att miljöfarliga produkter skulle märkas med en mycket informativ symbol i tillägg till skriftliga förpackningsanteckningar.

Produktansvaret bör skärpas för att avfallsmängderna skall kunna begränsas. Företag bör "stimuleras" till miljövänliga produkter och renings-

teknik genom att man ställer krav på en viss nivå t. ex. vid beviljande av produktutvecklingslån och -bidrag. Miljövänlig verksamhet borde belönas och den borde göras eftersträvansvärd och lätt såväl för företag som konsument. Forskningen på området bör anvisas mera resurser för att man skall kunna åstadkomma nya innovationer.

För produktforskningens del borde konsumentforskningen utvidga sitt grepp på miljösynpunkter. Konsumenten bör ha rätt att veta om en viss produkt som han köpt är skadlig för miljön och hur mycket icke förnyelsebara naturtillgångar har använts för att tillverka produkten.

En gemensam informationskampanj behövs för att få inte endast konsumenterna utan även företagen och de offentliga beslutsfattarna att handla miljövänligt och spara resurser i sin konsumtion. Ett nordiskt samarbetsprogram kunde utlösa en diskussion om dessa frågor på en ny nivå över huvud taget.

Helsingfors den 2 februari 1987

Pekka Korpinen

Preses

Mika Pantzar

Suomen kunnallisliitto (Finska kommunförbundet):¹

I medlemsförslaget hemställs att Nordiska rådet skulle rekommendera Nordiska ministerrådet att sammanställa ett samarbetsprogram för en mer miljövänlig avfallshantering. De i medlemsförslaget ingående åtgärderna utgår ifrån att avfall och speciellt miljöfarliga avfall bör reduceras till ett minimum och att återanvändning av avfall bör befrämjas. Syftet med dessa åtgärder är att avhjälpa brister i informationen och befrämja de praktiska arrangemangen för att man skall kunna minska de miljöskador som avfallen förorsakar.

Finska kommunförbundets byrå anser det vara viktigt att de i medlemsförslaget ingående åtgärderna som syftar till en miljövänlig avfallshantering skall vidare utvecklas i överensstämmelse med de i förslaget nämnda principerna.

Helsingfors i mars 1987

Suomen kunnallisliitto (Finska kommunförbundet)

Lasse Ristikartano

Avdelningschef

Leena Saviranta

T. f. överingenjör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands stadsförbund:

I initiativet konstateras bl. a., att man under de närmaste åren, inom ramen för samarbetsprogrammet som arrangerats av Nordiska ministerrådet, bör kunna vidta följande åtgärder för att beakta möjligheterna för nordiskt samarbete och för att påskynda hemmamarknadens utveckling:

- uppmuntran till miljövänligare produkter och reningsteknik
- forskning och utveckling av avfallsbehandlingsteknik, återanvändning inbegripen
- stramare produktansvar för att begränsa avfallsmängderna och för miljöfarliga produkter
- förenhetligande, som berör anmälnings- och efterrättelseskyldigheter för miljöfarligt avfall, avfallshanteringskrav samt gränsvärden o. dyl. vid förbränningsanläggningar
- utbyte av erfarenheter och försöksverksamhet kring sortering och återvinning av avfall som lämpar sig för återanvändning eller miljöfarligt avfall
- samverkan för att garantera marknadsföringsmöjligheterna för produkter som erhålls ur avfall, t. ex. pappersavfall
- märkning av miljöfarliga produkter och material med en gemensam beteckning och vid behov anvisningar om hur användaren skall förfara med avfall och/eller rester
- gemensam informationskampanj för miljövänliga alternativ och för miljövänlig avfallshantering.

Initiativtagarna Grethe Lundblad, Dorte Bennedsen, Kaj Bärlund, Lahja Exner, Eiður Guðnason, Marit Rotnes och Pekka Tuominen har föreslagit att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utarbeta ett samarbetsprogram för miljövänlig avfallshantering som bl. a. innehåller de åtgärder som framlagts i medlemsförslaget samt följer dess principåskådning i övrigt.

Enligt Stadsförbundets byrås uppfattning är de saker som framlagts i medlemsinitiativet mycket angelägna, och man torde redan på det nationella planet inom alla de nordiska länderna ha vidtagit åtgärder för deras utveckling. Med samarbetsprogrammet kunde detta utvecklingsarbete kanske ur samnordisk synpunkt bringas mera i samma takt och andras erfarenheter kunde bättre utnyttjas. Särbehoven på riksnivå kan dock utgöra problem ifall man med ett samarbetsprogram binder den största delen av resurserna som finns att tillgå för utvecklingsarbetet.

Allmänt taget är förenhetligande av lagstiftningen en strävan som bör understödjas, men den får ej ha självändamålskaraktär eller förbise de nationella särbehoven. I den fortsatta planeringen av samarbetsprogrammet borde man därför fästa speciell uppmärksamhet vid att programmet stöder vart och ett medlemslands nationella strävanden till att förhindra avfallets miljöolägenheter och minska avfallsmängden.

De saker som har framlagts i medlemsinitiativet är i princip viktiga, men de har framlagts på ett ganska allmänt plan och täcker närapå hela avfallshanteringssektorn. Enligt Stadsförbundets centralbyrås uppfattning skulle det dock, med hänsyn till det praktiska utvecklingsarbetet, vara mera ändamålsenligt att koncentrera samarbetsprogrammet till några speciellt problematiska områden. Objektet i samarbetsprogrammet borde dessutom vara så tydligt avgränsat som möjligt och konkret.

Stadsförbundets centralbyrå framlägger högaktningsfullt att man bör överväga huruvida man i det här skedet kunde inleda samarbetet i ovan nämnda form närmast genom att utveckla märkningen av miljöfarliga produkter och ämnen, samt befrämja och samordna forskningen.

Utredande av problemen kring märkning av farliga produkter och ämnen samt befrämjande av märkningen är i praktiken mycket viktigt med hänsyn till miljövard och avfallshantering, och här skulle en samnordisk satsning vara till stöd för den nationella verksamheten.

Med hjälp av samarbetsprogrammet som berör avfallsforskning borde man närmast sträva till att befrämja forskningens finansiering, forskarutbildning och förmedling av forskningskunskap samt stärka uppfattningarna om forskningsuppgifternas betydelse som en viktig förutsättning vid samhälleligt beslutsfattande. Detta får dock inte begränsa den undersökning som behövs för att fylla de nationella kraven eller användningen av därtill erforderliga resurser.

Samordnande av forskningsarbetet skulle avlägsna dubbelt arbete och därmed spara på resurserna. I sitt enklaste utförande skulle programmet vara ett organ som informerar om utförda, anhängiggjorda och planerade undersökningar samt förmedlar uppgifter om forskning såsom forskare, forskarutbildning och forskningsmetoder.

Helsingfors den 2 mars 1987

Jussi-Pekka Alanen
Verkställande direktör

Leena Pohjanraito
Jurist

Finlands svenska kommunförbund:

I medlemsförslaget framförs, att Nordiska rådet skulle rekommendera Nordiska ministerrådet att sammanställa ett samarbetsprogram för en mera miljövänlig avfallshantering. Utgångspunkten för de åtgärder som medlemsförslaget innehåller, är att avfallsmängder och särskilt mängderna miljöfarligt avfall skall minskas i så stor utsträckning det är möjligt samt att

återvinning av avfall gynnas. De konkreta förslag till åtgärder för att uppnå ovan nämnda mål, som medlemsförslaget innehåller, är viktiga och väl motiverade, varför Finlands svenska kommunförbund anser det angeläget att Nordiska ministerrådet sammanställer ett samarbetsprogram innehållande bl. a. de åtgärder som anges i medlemsförslaget samt i övrigt i enlighet med dess principiella synsätt.

Helsingfors den 27 mars 1987

Finlands svenska kommunförbund

K.-J. Brunström

Henrik Wickström

Island

Naturvernrådet¹:

Rådet uttrycker glede over at dette forslaget er fremlagt, og oppfordrer til at Island deltar i det samnordiske arbeid som forslaget forutsetter.

Behandlingen av avfall er svært mangelfull mange steder her i landet, og Naturvernrådet støtter alle tiltak som kan føre til forbedringer på dette felt.

Naturvernrådet vil benytte anledningen og henlede særlig oppmerksomhet på nødvendigheten av gjenbruk av mest mulig av de mange forskjellige stoffer som forekommer i det moderne samfunn, noe som i økt utstrekning er blitt vanlig i våre naboland. Det kan her nevnes emballasje av forskjellige slag, som Naturvernrådet gjorde vedtak om den 25. august 1984; vedtaket ble den gang bl. a. tilsendt Islands regjering og Alltinget.

Endelig skal det pekes på at det ifølge sakens natur ville være riktig å anmode Statens helsevern om en uttalelse angående dette forslag.

Reykjavík, 5. mars 1987

Gisli Gíslason

Adm. dir.

¹ *Yttrandet översatt från isländska.*

Naturvernrådets vedtak om import, bruk og gjenbruk av emballasje av forskjellig slag

I de siste årene har både Naturvernrådet og Naturvernkongressen behandlet forurensningsfaren fra vareemballasje av forskjellig slag, særlig da den emballasje som bare blir brukt én gang. Disse spørsmål har således vært brakt på bane under alle Naturvernkongresser siden 1975; både det året og i 1981 ble de ganske mye diskutert. 1975–76 skaffet Naturvernrådet seg forskjellige opplysninger om lov og regler angående gjenbruk av emballasje i Norden, hvor man har søkt å redusere anvendelsen av engangsemballasje.

I rapporten om Naturvernrådets arbeid 1981–84 som ble lagt frem for naturvernkongressen i vår, blir det redegjort for Naturvernrådets vedtak angående forurensning av naturen ved emballasje og avfall; slutningsordene i det er: "Til slutt anser Naturvernrådet det for lengst for aktuelt å vedta en lov og/eller forskrifter om import, bruk og gjenbruk av emballasje av forskjellig slag."

Da bruken av engangsemballasje ytterligere har økt siden dette vedtak ble gjort og det nå nylig er kommet i gang særlig annonsering av fordelen ved å kjøpe islandsk mineralvann i engangsemballasje, behandlet Naturvernrådet disse spørsmål på ny på sine møter den 14. og 15. august d. å. Det fremgikk her at det var full grunn til å stanse opp og undersøke nærmere hvor stor kostnad denne stadig økte bruk av engangsemballasje medførte for dem som sørger for innsamling av søppel og avfall, både i byer, på landsbygda og på turiststeder. Det ville heller ikke være mindre grunn til at man her i landet gjorde seg bedre klart at jordens ressurser ikke er uuttømmelige, og at det derfor er nødvendig å bruke på nytt mest mulig av de forskjellige emner som anvendes til forskjellig behov i det moderne samfunn, som i redskaper, verktøy, aviser og emballasje, noe som i stadig større utstrekning gjøres i våre naboland.

Det skal imidlertid ikke glemmes at gjenbruk av papir nå nylig er begynt her i landet, og det er bra, enda vi fremdeles ligger langt etter våre naboland. Det førnevnte møte i Naturvernrådet mente at et viktig skritt til bedring på dette felt ville være lovgivning og/eller fastsettelse av forskrifter angående import, bruk og gjenbruk av emballasje her i landet. Rådet gjentar derfor dette vedtak og tillater seg å rette det til regjeringen og Alltinget.

Reykjavík, 29. august 1984

Landværn (Landvernd) – Islands opdyrknings- og naturfredningsforening¹:

I lyset af forholdene omkring affaldsspørgsmål i udlandet anser Landværn's bestyrelse det for nødvendigt for islændinge at følge med i andre nationers dispositioner ved behandling og der i blandt gjenbruk af affald.

¹ Yttrandet översatt från isländska.

Affaldshåndtering er her i landet som andre steder i verden et stigende problem. Genbrug er på det nærmeste ukendt her i landet, og det er for længst på tide i fuld alvor at tage sig af disse problemer.

Landværns bestyrelse glæder sig over dette forslag og håber, at en samlet nordisk indsats på dette område må blive til stor gavn. Bestyrelsen anser det for naturligt, at den kommunale centralorganisation (Samband íslenskra samvinnufélaga) og Statens direktorat for levnedsmiddelkontrol och miljöværn (Hollustuvernd ríkisins) tager initiativ til undersøgelser og forbedringer indenfor disse områder her i landet.

Reykjavík, den 30. marts 1987

f. Landværns bestyrelse

Svanhildur Skaftadóttir

Administrerende direktör

Norge

Industridepartementet:

I medlemsforslaget tas det til orde for etablering av et nordisk samarbeidsprogram for en mer miljøvennlig håndtering av avfall. Innenfor rammen av et slikt program foreslås det tiltak som f. eks. strengere regler for produsentansvar, informasjonskampanjer, felles merkingsbestemmelser, FoU.

Industridepartementet vil peke på at avfallsbehandling bør ta utgangspunkt i de lokale forholdene og tilpasses forhold og behov i det enkelte land. Dette tilsier derfor at behovet for et omfattende fellesnordisk samarbeidsprogram synes noe begrenset.

Dette forholdet er imidlertid ikke til hinder for at det på enkelte områder vedrørende avfallsbehandling, vil være fordelaktig med et nærmere nordisk samarbeid. Dette gjelder f. eks. samarbeid om produktmerking, harmonisering av regler og krav i forbindelse med håndtering av avfall, samt utveksling av erfaringer mellom de nordiske land. Industridepartementet er av den oppfatning at et samarbeid på disse områdene bør vurderes nærmere. I slike vurderinger bør økonomi og lønnsomhetsbetraktninger stå sentralt.

Det vil etter departementets oppfatning være naturlig at et samarbeid på dette området ses i sammenheng med arbeidet med avvikling av handels-

hindringer i Norden. Industridepartementet vil videre peke på betydningen av at eventuelle nordiske løsninger er i mest mulig overensstemmelse med tilsvarende europeiske løsninger.

Oslo, 1. april 1987

Etter fullmakt

Tor Hernæs

Ekspedisjonssjef

Leif-Helge Salomonsen

Byråsjef

Landbruksdepartementet:

For landbruket er det spesielt viktig at avfall som resirkuleres eller deponeres ikke inneholder uønskede stoffer, f. eks. tungmetaller, i så store mengder at det kan redusere landbrukets produksjonsgrunnlag. Både innen næringen og offentlige organer som arbeider med avfallsbehandling er man kjent med dette og det arbeides med problemer av denne karakter.

Resirkulering av organisk materiale er i seg selv verdifullt for landbruket da det kan bedre produksjonsbetingelser på areal med låg produksjonsevne. Resirkulert materiale må derfor ha tilstrekkelig kvalitet uten risiko for innblandete fremmedstoffer.

Landbruksdepartementet ser derfor positivt på tiltak som fremmer miljøvennlig avfallshandtering.

Oslo, 13. april 1987

Etter fullmakt

Magne Stubsjøen

Aage Stenrød

Norges naturvernforbund:

Norges naturvernforbund støtter fullt ut anbefalingene i forslaget. Vi vil imidlertid benytte anledningen til å peke på en del konkrete tiltak som vi vil anbefale Nordisk råd å få med i det endelige forslag som skal vedtas:

– For å stimulere til reduksjon av avfallsmengdene og øking av gjenvinningen, må det arbeides for overgang til et todelt renovasjonssystem der

avfallet blir kildesortert i tørt og fuktig avfall – slik at det blir mulig å etablere en lønnsom gjenvinning av papp, papir, plast, metaller og glass.

– For å holde miljøfarlig avfall vekk fra de vanlige avfallsstrømmene, må det etableres et obligatorisk og effektivt separatinnsamlingssystem for tungmetallholdige batterier og annet farlig avfall fra husholdninger og småvirksomheter. Utgiftene til denne separatinnsamlingen må dekkes via de kommunale renovasjonsavgiftene. Innsamlede spesialavfallsmengder må styres inn i det etablerte system for industrielt spesialavfall.

– Avfallsforbrenning må i framtiden bare tillates under de strengeste krav till gassrensing og restutslipp, som kan hentes ut fra de nåværende nordiske, vest-tyske, sveitsiske og japanske luftforurensningsforskrifter.

– Det tungmetallholdige gassrenseavfallet og finstoffandelen i aske-/slagg-restene fra avfallsforbrenning, må behandles som spesialavfall og sikres forsvarlig deponering i vanntette "celler" – (tilsvarende gassrenseavfallet fra SAKAB og EKO KEM).

– Sigevann/lakvann fra eksisterende søppelfyllplasser må sikres en vidtgående biologisk og kjemisk-/fysisk rensing for å hindre miljø-/giftutslipp til grunnvann og overflatevann.

– Produktkontrollogivningen må benyttes i mye strengere grad for å eliminere produkter som har uønsket negativ virkning på miljøet (eksempel: kvikksølvholdige batterier og engangstermometre, PVC-plast til engangsemballasje og matvareinnpakning).

– Det må i langt sterkere grad innføres pante- og avgiftsordninger for å holde uønskede stoffer/produkter vekk fra de vanlige avfallsstrømmene – tilsvarende flaskepant og vrakpantavgift på biler. Eksempler på nye produkter/stoffer som bør omfattes av panteordninger er oppladbare kadmiumbatterier og kvikksølvholdige UV-lamper. Panteordninger kan også brukes for å stimulere gjenvinning generelt (f. eks. for å øke papirinnsamlingen i Norge fra ca. 30 kg pr. innbygger pr. år til Sveriges nivå på nær 100 kg pr. innbygger pr. år).

Oslo, 16. mars 1987

Norges naturvernforbund

Torbjørn Paule

Gen.sekr.

Thor Midteng

Sverige

Statens naturvårdsverk (SNV):

Naturvårdsverket delar förslagsställarnas mening om betydelsen av behållning av naturresurser och en bättre miljö. En sådan inställning torde vara allmänt spridd, inte bara i de nordiska länderna utan också i den industrialiserade världen i övrigt.

En utgångspunkt i miljövården är strävandena att minska mängden avfall. Avfall är i sig inte något önskvärt eller eftersträvansvärt och de möjligheter som står till buds för att minska mängden bör utnyttjas. En annan strävan är att reducera avfallets innehåll av särskilt miljöstörande ämnen som t. ex. kvicksilver, kadmium, miljöfarligt avfall och andra ämnen som kan medverka till bildning av miljöstörande komponenter vid behandlingen av avfallet. Grundtanken bör vara att så långt som möjligt befria avfallet från oönskade ämnen före behandlingen i förbränningsanläggningar eller upplag. Teknik för behandling av avfall eller rening av utsläpp från anläggningar för avfallsbehandling bör ses som komplement till åtgärder för bortsortering eller generell minskning av specifikt miljöstörande substanser i avfallet.

Den svenska regeringen uppdrog 1985 åt statens naturvårdsverk och statens energiverk att utreda de tekniska, ekonomiska och miljömässiga förutsättningarna för en fortsatt avfallsförbränning. Utredningen – den s. k. ENA-utredningen – överlämnades till regeringen 1986 och föreslog stränga framtida krav på utsläpp m. m. från avfallsförbränning. I utredningen konstaterades bl. a. att kunskaperna om bildning och utsläpp av föroreningar från avfallsförbränningen har ökat under de senaste åren och att reningstekniken har utvecklats betydligt när det gäller avskiljning av såväl partikelburna som gasformiga substanser i rökgaserna.

Också frågorna rörande teknik och miljökonsekvenser vid avfallsdeponering i upplag har ägnats en ökad uppmärksamhet. Det är främst insikten om att avgång av föroreningar sker till luft och vatten under mycket lång tid och inte upphör i och med att tillförseln av avfall till upplaget upphör, som ligger till grund för det fortsatta arbetet.

Även om insikterna om miljökonsekvenser vid avfallsbehandling och utvecklingen av reningsteknik och skyddsåtgärder sålunda har gått framåt betydligt, framstår det dock klart att stora vinster från miljömässig synpunkt kan göras genom att avlägsna de substanser som skapar problem i behandlingsstadiet redan före behandlingen. Det kan gälla material och substanser som i sig eller i kombination med andra har negativa egenskaper som avfall.

Många komponenter, substanser och material är kända för negativa effekter i avfallsbehandlingsledet. Exempel på sådana är vissa tungmetaller som kvicksilver, kadmium och bly. Andra exempel kan vara material

som innehåller klor, freon, m. m. och som kan bidra till lokal eller regional eller t. o. m. global påverkan på miljön.

Begreppet miljövänliga produkter kan sannolikt definieras på olika sätt. Produkter utan persistenta och bioackumulerbara ämnen, produkter med lång livslängd, framställningsmetoder med låg energiförbrukning och med låg miljöbelastning anses av många som eftersträvansvärda. Med andra utgångspunkter kan man komma till andra eller flera kriterier som utmärker en från miljösynpunkt bra produkt.

Man kan här förutse svårigheter att mer i detalj definiera vad som avses med en miljömässigt bra produkt. Bedömningen bör emellertid bygga på väl dokumenterade fakta och kunskaper samt vara välmotiverad. Sådan information – som bl. a. kan redovisas med märkning på det sätt som förslagsställarna framför – kan ligga till grund för konsumentens val mellan likartade produkter. Också producenten bör rimligen vara intresserad av sådan kunskap att "onödigt" miljöstörande ämnen inte förekommer i hans produkt. Det är vidare möjligt att produktens positiva miljöegenskaper kan framhållas som ett försäljningsargument i sig.

En utgångspunkt för en definition av miljöegenskaper, kan vara de miljöfarlighetskriterier som utarbetats inom Nordiska kemikaliegruppen.

Flertalet andra föreslagna åtgärder som skulle kunna vidtas inom ramen för ett nordiskt samarbete med avfallsfrågor, torde vara beroende av en närmare definition av begreppet miljöegenskaper/miljövänlighet, innan de kan utvecklas vidare. Enligt naturvårdsverkets mening talar många skäl för att utarbeta kriterier för begreppet positiva miljöegenskaper. Den nordiska marknaden är så sammanvävd och förhållandena i övrigt så lika att en gemensam bedömning bör kunna göras för alla länderna, samtidigt som marknaden är så stor att den är intressant från företagsekonomisk synpunkt.

Naturvårdsverket tillstyrker förslagsställarnas förslag om ett nordiskt samarbetsprogram för en mer miljövänlig avfallshantering. Naturvårdsverket föreslår att arbetet inleds med framtagande av kriterier för miljövänliga produkter i enlighet med vad som anförs ovan. Enligt verkets mening bör arbetet bedrivas inom ramen för redan existerande samarbetsgrupper.

Solna den 17 mars 1987

Valfrid Paulsson

Per Storhammar

Styrelsen för teknisk utveckling (STU):

STU delar den framförda åsikten om områdets vikt och har därför mycket hög ambitionsnivå att i görliga delar realisera de uppställda ambitionerna.

Så exempelvis har STU medverkat vid bildandet av REFORSK, som är en stiftelse för samverkan mellan stat, kommun och industri inom avfalls- och återvinningsteknisk forskning och utveckling.

I dess ramprogram återfinns huvudpunkter som teknikutveckling, materialåtervinning ur restprodukter, energiutvinning ur restprodukter, systemstudier och kunskapsuppbyggnad. Konsortieavtal, stadgar m. m. framgår av de medföljande bilagorna¹.

Härutöver har STU satsat medel på specifika projekt inom området för insamling av avfall, återvinning, destruktion, rökgasrening m. m. Här ingår både relativt grundläggande forskning och framtagning av kommersiella produkter och system.

En genomgång av STU-projekt med miljövårdsanknytning till avfall, återvinning och luftvård visar att ca 12 miljoner satsades under budgetåret 84/85 av STU och ca 13 miljoner 85/86.

STU söker dessutom bevaka vad som sker inom området utanför Sverige. Detta gäller såväl vad avser Norden som exempelvis Cost-samarbete inom EG.

Bland övriga nordiska kontakter bör nämnas att "Program för VAR-teknikk" också omfattar avfallsfrågan och att även STU samfinansierar projekt inom ramen för detta program.

I övrigt må också nämnas att även andra kontakter finns. Exempelvis träffade 12-13 februari Svenska kommunförbundet representanter för sin norska motsvarighet, "Norske Kommuners Sentralforbund" varvid även avfallsfrågan togs upp. Från svensk sida deltog även Reforsk. Genom att Reforsks kansli är placerat i Malmö är det för dem relativt nära att hålla goda personliga kontakter med Danmark.

Följaktligen berör det framförda medlemsförslaget ett mycket angeläget område där måhända under en tid allt för lite har satsats av statliga medel. Medlemsförslaget är i denna anda tacknämligt som ett utslag för ett ökat intresse för dessa frågor. Emellertid är förslagets ambitionsnivå oklar och omfattar så olika typer av föreslagna åtgärder att det föreslagna samar-

¹ Har ej tryckta.

betsprojektet blir svårbedömt. Förslaget bör inte få leda till att nu fungerande kontaktytor mellan de nordiska länderna byråkratiseras och formaliseras.

Stockholm den 26 februari 1987

Paul Forsgren

Jarl Johansson

Sveriges lantbruksuniversitet:

Sveriges lantbruksuniversitet ställer sig positivt till förslaget, att på nordisk basis satsa på en miljövänlig avfallshantering. Universitetet har inget att invända mot de föreslagna åtgärderna. Det är viktigt, att understryka vad som sägs om personligt ansvar. Skall man komma någon vart med denna stora och svåra fråga måste var och en göra en insats och också vara beredd på att miljövänlig hantering måste kosta mer för den enskilde medborgaren än om avfallet kan dumpas utan tanke på resurshushållning och den externa miljön. Information om detta skulle kunna ingå i åtgärds-paketet.

Vad gäller forskning och utveckling kan de markbiologiska kunskaperna som finns vid Sveriges lantbruksuniversitet utnyttjas för att bl. a. studera avfallshantering, sidoeffekter av odling och vattenrening.

Jordbruket skulle kunna utgöra en viktig länk i samhällets totala resurshushållning. Det avfall som tätorter och industrier producerar innehåller växtnäringsämnen och betydande kvantiteter organiskt material som skulle kunna användas i jordbruket. Även inom tätorternas gröna sektor kunde avfallet utnyttjas i form av kompost och liknande. Men avfallet innehåller tungmetaller m. m. och ibland patogener, vilket gör att användningen inte är problemfri.

Det är visserligen inte ett primärt jordbruksintresse att utnyttja avfallsprodukterna i växtodlingen, men det är rimligt att jordbruket hjälper till att lösa avfallsproblemen från tätorter och industrier. Lantbruksuniversitetet har goda förutsättningar att i sin forskning bidra till att lösa problemen om resurser för sådan forskning kan tillföras universitetet.

Yttrandet har utarbetats i samverkan med professor Jan Persson. Synpunkterna vad gäller forskning och utveckling är hämtade ur utredningen rörande jordbrukets odlingsämnen m. m., vilken styrelsen ställt sig bakom.

Uppsala den 20 mars 1987

På styrelsens för Sveriges lantbruksuniversitet vägnar

Mårten Carlsson

Majken Mattsson

Kemikalieinspektionen:

Kemikalieinspektionen anser att nordiskt samarbete är angeläget i frågor som rör miljöeffekter av kemiska produkter. Sådant samarbete pågår redan i fråga om några av punkterna i det föreslagna programmet.

Som ett projekt under nordiska ämbetsmannakommittén för miljöfrågor och dess kemikaliegrupp har sålunda arbete bedrivits med att ta fram ett förslag till vetenskapliga kriterier för bedömning av miljöfarlighet hos kemiska produkter. Detta arbete befinner sig i sitt slutskede. Kemikaliegruppen har nu tagit fram en plan för ett fortsättningsprojekt för utarbetande av förslag till vilka krav som bör ställas på tillverkare och importörer betr. märkning samt information i varuinformationsblad med hänsyn till miljöriskerna. I anslutning härtill blir det aktuellt att bl. a. diskutera införande av symbol. Upplysning om att en produkt är miljöfarlig och möjligheten till avyttring av miljöfarligt avfall är förutsättningar för en riktig avfallshantering.

Kemikalieinspektionen bedömer att införande av krav på klassificering och märkning av kemiska produkter med avseende på miljöfarlighet kommer att väsentligt underlätta för leverantörer av kemiska produkter att ta sitt producentansvar vad avser risken för skador på miljön. I Sverige har ett sådant producentansvar lagts fast i lagen (1985: 426) och förordningen (1985: 835) om kemiska produkter. För att leverantörerna skall leva upp till sitt producentansvar erfordras också tillsyn. I den ovan nämnda kemikaliegruppen diskuteras även samordning i denna fråga. Kemikalieinspektionen gör vidare den bedömningen att införande av krav på klassificering och märkning på sikt kommer att leda till såväl en begränsning av marknadsföring och användning av miljöfarliga produkter som en säkrare hantering inkl. avfallshantering av de som används.

Stockholm den 1 april 1987

Kerstin Niblaeus

Lars Gustafsson

Svensk avfallskonvertering AB (SAKAB):

Det åtgärdsprogram som föreslås inom ramen för ett av rådet organiserat samarbetsprogram tillstyrkes i sin helhet av SAKAB.

De delförslag som närmast berör vår verksamhet och som vi vill understryka betydelsen av är

- *harmonisering* av anmälnings- och leveransplikt för miljöfarligt avfall, av krav vid avfallsdeponering och av gränsvärden o. d. vid förbränningsanläggningar samt
- *märkning* med gemensam symbol av material och produkter som är miljöfarliga och i förekommande fall med anvisning om hur användaren bör förfara med avfall och/eller rester.

Ett lämpligt forum för ytterligare diskussion av dessa frågor kan vara den internordiska arbetsgruppen för avfallsfrågor, bestående av representanter för de nordiska ländernas miljömyndigheter, industriförbund, och behandlingsföretag för miljöfarligt avfall.

Kumla den 27 mars 1987

Svensk avfallskonvertering AB

John Arne Smedstam

Hans Wickberg

Svenska kommunförbundet:

Miljövänlig avfallshantering kan uppnås dels med hjälp av olika styrmedel och dels med hjälp av olika praktiska lösningar.

Som exempel på styrmedel kan nämnas:

- en omfattande konsumentupplysning som ökar miljömedvetandet och därmed styr konsumentens produktval vid inköpstillfället
- lagstiftning som ställer vissa miljökrav på en produkt i samband med t. ex. dess tillverkning resp. dess slutliga omhändertagande som avfall
- ekonomiska styrmedel (skatter, avgifter, taxor) som belastar icke "miljövänliga" produkter.

Det finns i dag datamodeller för beräkning av olika produkters miljöpåverkan från råvaran till produktens slutliga omhändertagande som avfall. Modeller som borde kunna användas för att ta fram lämpligt underlag för olika styrmedel med efterföljande kontroller.

Som exempel på praktiska lösningar kan nämnas olika modeller för:

- sortering vid källan
- insamling, transport
- upparbetning
- avsättning av utvunna produkter.

I det här sammanhanget är det viktigt att bearbeta inte bara etablerade utan även nya marknader (nya användningsområden).

Många av de här berörda styrmedlen och praktiska lösningarna bör enligt styrelsens mening med fördel kunna diskuteras på gemensam nordisk nivå. Svenska kommunförbundets styrelse ställer sig positiv till ett ökat gemensamt nordiskt samarbete på miljöområdet.

Stockholm den 3 april 1987

Svenska kommunförbundet

Lars Eric Ericsson

Svenska naturskyddsföreningen:

Svenska naturskyddsföreningen har tagit del av rubricerade medlemsförslag, väckt av Dorte Bennedsen m. fl. Föreningen konstaterar att förslagsställaren uttrycker en syn på avfallshandlingens problem som vi helt delar. Vi vill kraftigt understryka att avfallshandling medför mycket stora och delvis okända miljörisker. Därför är det mycket angeläget att synen på avfallshandling och det praktiska handlandet förs in i de banor som beskrivs i förslaget. Vi tillstyrker sålunda helt förslaget att sammanställa ett samarbetsprogram på grundval av de synpunkter som framförs i medlemsförslaget.

I bifogade promemoria, upprättad av tekn. dr Olov Holmstrand, ledamot av föreningens riksstyrelse, presenteras bl. a. utgångspunkter för en helhetssyn på avfallshandling (se *Bihang*). Föreningens styrelse delar dessa synpunkter.

Stockholm den 9 april 1987

Svenska naturskyddsföreningen

Per Wramner

Ordförande

Klas Hjelm

Naturvårdssekreterare

BIHANG

Alternativ för avfallshandling

Vad menas med avfall

Enligt TNC:s avfallsordlista är avfall "restprodukt som kasserats för att omhändertas och som därvid bedömts sakna bruksvärde". Denna definition är inte entydig men ger därmed också klart besked om att "avfall" är ett relativt begrepp. Vad som i en situation betecknas som avfall kan i en annan (annan tid och plats) vara en värdefull produkt eller råvara.

Avfallet kan med hänsyn till ursprung, sammansättning och handtering indelas i kategorier, vilka inte heller är entydiga. Kategorierna beskriver emellertid vad som omfattas av begreppet och har därför ett praktiskt värde. I det följande kommer i huvudsak bara kategori 1, hushållsavfall m. m. att behandlas.

- 1) Hushållsavfall: omfattar det avfall som kommer från hushåll, handel, kontor, lätt industri etc. Detta skall tas omhand inom ramen för ett allmänt kommunalt insamlingsmonopol. Sammansättning och mängd är därför ganska väl kända.
- 2) Industriavfall: omfattar huvudsakligen avfallet från tyngre industri. Detta avfall består till skillnad från hushållsavfall ofta av större mängder med enhetlig sammansättning. Mängderna är mindre väl kända, bland annat beroende på att mycket tas omhand internt.

- 3) Schakt- och rivningsavfall; brukar vanligen i samband med hanteringen betecknas som "inert", men är ofta i realiteten uppblandat med andra avfallsslag.
- 4) Miljöfarligt avfall; består huvudsakligen av kemikalier etc. och skall tas omhand av ett specialföretag (SAKAB). Eftersom så gott som allt avfall kan vara miljöfarligt åtminstone i vissa situationer, är beteckningen missvisande. En avsevärd del av det miljöfarliga avfallet "försvinner" från den avsedda hanteringen, sannolikt till största delen beroende på att det blandas med andra kategorier.
- 5) Gruvavfall; består av olika restprodukter och biprodukter från gruvnäringen. Detta avfall har den största mängden och har fram till nu ofta deponerats helt oplanerat.
- 6) Jordbruksavfall; består av restprodukter i jordbruket som halm, blast, gödsel etc. Enligt grunddefinitionen är mycket av detta inte avfall, eller borde inte vara avfall.
- 7) Radioaktivt avfall; indelas i kategorierna högaktivt samt låg- och medelaktivt. Detta hanteras enligt särskilda bestämmelser, vilka ger kärnkraftindustrin huvudansvaret.
- 8) Avfall i luft och vatten. Stora mängder avfall sprids diffust via utsläpp i luft och vatten. Anmärkningsvärt är att denna kategori normalt inte brukar räknas som avfall.

Beteckningen "avfall" på hushålls- och industriavfall är förledande, eftersom den kan uppfattas innebära ett väldefinierat och enhetligt material. Avfall är emellertid ytterst heterogent och varierande i sammansättning. Detta gör avfall speciellt svårhanterligt jämfört med andra råvaror som utnyttjas i t. ex. industriella processer. Den missledande enhetliga beteckningen kan antas vara en av orsakerna till att "avfallshantering" hittills ofta axiomatiskt utgått från att alla de ursprungliga kategorierna av restprodukter måste blandas före den eventuella behandlingen. Det sålunda genomförda första ledet har inte ifrågasatts.

Historik

Avfallsproblem är en direkt följd av människans sätt att leva och utnyttja resurser och tekniska "framsteg". Avfallshanteringen är bara en av de företeelser som ger ekologiska och andra problem som följd av den mänskliga aktiviteten. I naturen bildas och ackumuleras visserligen genom levande organismers verksamhet restprodukter som kan kallas avfall, men "avfallet" skadar inte ekosystemet i stort. Exempel på sådant naturligt avfall är torv-brunkol-stenkol, olja samt kalkskal som bygger upp t. ex. korallrev. Evolutionen har sett till att anpassa arterna till varandra så att hela systemet fått långsiktig och uthållig överlevnad. En livsnödvändig förutsättning för detta är att alla förändringar sker mycket långsamt och att inga resurser på kort tid får förbrukas definitivt genom att omvandlas till skadliga produkter. Utvecklingen tycks ha lyckats väl, eftersom liv nu har existerat på Jorden i drygt tre miljarder år enligt senaste rön.

Genom att inleda en omfattande engångsförbrukning av både organiska och oorganiska resurser har människan med sin överlägsna intelligens till synes kortsiktigt lyckats sätta sig över den naturliga utvecklingen av livsprocesserna. Det börjar emellertid bli alltmer uppenbart att detta på längre sikt är en omöjlighet. Den höga materiella "standarden" ger allt större produktion av avfall som tas ur cirkulationen för lång tid eller skadar livsprocesserna och som kräver speciell hantering eller slutlig placering någonstans. Under de senaste årtiondenas miljödebatt har direkta effekter

av förbrukning, överexploatering och spridning av miljöfarliga material uppmärksammats mest. Däremot har helheten med utgångspunkt från behovet av produkter, produktion etc. diskuterats i betydligt mindre utsträckning. Sådana synpunkter har ofta viftats bort med klyschor av typen "utvecklingen måste ha sin gång".

I diskussioner om avfallshantering brukar ofta hävdas att det äldre självförsörjande bondesamhället skulle ha varit överlägset vad gällde att ta hand om avfallet. Detta är i avsevärd grad en myt, om man inte nöjer sig med att ensidigt betrakta vad som till slut verkligen blivit "avfall" och bortser från vilka värderingar som styrde handlandet. Det kan lugnt fastslås att människan före dagens miljödebatt knappast bekymrat sig nämnvärt om sina egna och jordens totala resurser eller om den livsmiljö som skulle lämnas till kommande generationer. En sådan inställning är knappast anmärkningsvärd, eftersom den överensstämmer med hur alla andra organismer på jorden fungerar. Konsekvenserna blev inte heller speciellt skadliga, så länge människans verksamhet var begränsad och huvudsakligen omfattade "naturliga" material.

Stenåldersmänniskorna lämnade efter sig avfallshögar precis som nutidens människor. Dessa "köckenmöddingar" har nu blivit goda fyndplatser för arkeologerna. Det som gjorde köckenmöddingarna harmlösa jämfört med dagens soptippar var människornas ringa antal på den tiden och deras begränsade verksamhet, inriktad på oförargliga material. Trots successivt ökande folkmängd och sakta stigande materiell standard kan stenåldersmänniskornas förhållanden i stort sett sägas ha gällt ända fram till industrialismens tidsålder.

Mera påtagliga avfallsproblem i äldre tider uppstod framför allt i städerna, som inte hade konsekvent naturhushållning och där den jämförelsevis högsta materiella standarden fanns. Fram till industrisamhällets genombrott levde emellertid bara några få procent av den totala befolkningen i städer. Övriga bodde på landsbygd och hade mycket knappa materiella resurser. Detta gjorde att allt måste repareras och återanvändas så mycket som möjligt. Hus, redskap, kläder m.m. tillverkades i största möjliga utsträckning lokalt och av lokala naturliga material. Avfallet kom därför inte att vara främmande i sin miljö och kunde inte åstadkomma nämnvärda skador. Däremot är det väl känt och uppenbart att den bristande insikten om naturresursernas ändlighet på många håll ledde till skogsskövling, markförstöring och utarmning av både fauna och flora, processer som nu pågår med allt större intensitet, tydligast inom Jordens torrare områden. Försurningen med dess skadeverkningar på sjöar, skogar m.m. är ett annat exempel.

Under det senaste århundradet har jordens befolkning växt allt snabbare, urbaniseringen har i de materiellt sett mest utvecklade länderna förflyttat befolkningsmajoriteten till städerna och den tekniskt-vetenskapliga utvecklingen har skapat en lång rad nya processer och material. Dessa senare har utnyttjats för att bygga upp en materiell kultur av aldrig tidigare skådat slag. Ett led i denna "kultur" är att frångå den tidigare påtvingade sparsamheten med materiella resurser. "Köp-slit-släng" kan stå som en devis för industrikulturens tillfälliga och skenbara frigörelse från naturens påtvingade hushållning. Att starka krafter ligger bakom denna process kan till exempel ses i de onyanserade reaktionerna på även mycket modesta förslag om hushållning och återhållsamhet: "Vill ni föra oss tillbaka till medeltidens mörker!" Av stor vikt för det alstrade avfallets inverkan på

miljön är inte bara den kraftigt ökade mängden, utan också de för naturen helt främmande material och ämnen som kommit att utgöra en allt större andel. Det räcker att som exempel nämna alla tungmetaller, organiska gifter och radioaktiva isotoper som sprids ut.

Trots att kulturen i materiellt avseende förändrats radikalt och människan förökats kraftigt har synen på avfallet knappast ändrats sedan de fåtaliga kringströvande stenåldersfolkens tid. Fram till våra dagar har sålunda naturresurserna av både befolkningsmajoritet och styrande ansetts vara i praktiken obegränsade. miljöskadorna har negligerats och avfallet har ansetts vara något som på enklaste sätt kan läggas i en hög och glömmas.

Även om ansatser förekommit tidigare, kan generaliserat sägas att medvetandet om att avfallshanteringen måste förbättras har växt fram först de senaste årtiondena som ett led i den allmänna miljödebatten. I Sverige formaliserades detta med lagstiftningen år 1975. Då slogs fast att avfall är en resurs och att hanteringen bör syfta till återvinning. I proposition 1975: 32 sägs bl. a.:

''All produktion ger upphov till avfall. Hittills har avfall i alltför stor utsträckning betraktats som en oanvändbar restprodukt. Detsamma har gällt för det avfall som uppkommer i hushållen. Använda varor har betraktats som slutgiltigt förbrukade. Avfallet har i stor omfattning fått belasta miljön.

Det synsättet måste förändras. Avfall är en resurs som i största möjliga utsträckning skall användas på nytt. Återanvändning måste vara en ledande princip vid omhändertagande och behandling av avfall.

Sparsamhet, hushållning och återanvändning bör alltså vara grundläggande för vårt utnyttjande av naturresurser och för inriktning av vår varuproduktion.''

Avfallshanteringen är emellertid en återspeglning av samhället i stort. Så länge inte den totala inriktningen av samhället kan ändras är det svårt att mera än marginellt ändra avfallshanteringen. Hittills gjorda förbättringsförsök har utgått från avfallshanteringen som en helt separat process utan större hänsyn till angränsande verksamheter. Resultatet har därför blivit halvhjärtat och otillfredsställande. Frågan är om avfall verkligen oreserverat kan kallas resurs, när det blir mer och mer uppenbart att avfallet är en belastning som i största möjliga utsträckning borde undvikas. Ansträngningarna bör sättas in på att ändra produktion och konsumtion så att avfall aldrig uppkommer.

Hanteringsmetoder

Den utsprungliga metoden att ha hand om avfallet är som nämnts att lägga det i en hög, en soptipp. Från ett stort antal små tippar med näst intill individuell hantering har utvecklingen lett till allt färre och större tippar som kräver en välutvecklad insamlings- och transportapparat gemensam för större områden. Tipparna placerades från början där det föreföll bekvämt. Ofta medförde det olägenheter som okontrollerad spridning av förorenat lakvatten, dålig lukt, råttor, måsar, kringflygande skräp m. m. Småningom tillkom regler för tipparnas placering med hänsyn till miljöpåverkan (''Lokalisering av avfallsupplag'', Statens Naturvårdsverk, publikation 1974: 24), men då hade de flesta tippar redan fått sin placering – i många fall olämpligt. Alternativet till en gammal, olämpligt belägen tipp, nylokalisering, är trots detta ofta sämre, eftersom den gamla tippens redan

ligger där den gör och inte gärna kan flyttas. En ny tipp gör då bara att två områden blir förorenade av deponerat avfall. Det kan därför vara totalt sett fördelaktigare både ekonomiskt och miljömässigt, att försöka förbättra förhållandena vid den gamla tippen.

Soptipparna blev småningom så stora och de alstrade sopmängderna ökade så snabbt att något måste göras för att begränsa soptipparnas tillväxt. Då började man bränna soporna, först öppet på tipparna, sedan i enkla ugnar och till slut i stora avfallsverk som Sävenäs i Göteborg eller Sjölanda i Malmö. Effektiv förbränning ger en volymreduktion av ca 90 % och en viktreduktion av ca 75 %. Detta var ursprungligen enda syftet med förbränningen. Rening av rökgaser och utnyttjande av värmen har tillkommit i efterhand. Det har emellertid visat sig vara mycket svårt att tillfredsställa rena rökgaserna från förbränning av osorterade sopor. Framför allt vållar tungmetaller och sura komponenter problem. Från år 1984 har även uppmärksamats risken för utsläpp av dioxin. Förbränningen innebär också att råvaruresurser i avfallet förstörs. Delvis är det samma beståndsdelar som ger luftföroreningarna. Det finns sålunda dubbla skäl att undvika bränning av åtminstone vissa delar av avfallet.

Under en kort period var en variant av förbränning, pyrolys, ansedd som den definitiva lösningen på avfallsproblemet. Pyrolys, dvs. ofullständig förbränning som producerar brännbar gas, har emellertid visat sig vara svår att få att fungera i praktiken. En försöksanläggning i Gislaved för pyrolys av gummiavfall och hushållssopor misslyckades. Ett nytt förslag till pyrolys under benämningen "plasmawaste" har lanserats de senaste åren men har hittills bara provats i pilotskala i Hofors kommun.

I samband med tillkomsten av 1975 års lagstiftning började generösa statsbidrag lämnas till kommuner som ville satsa på "ny teknik" för avfallshantering med sikte på återvinning ur det som nu betecknades som en resurs. Tyvärr utgick både anslagssökande och anslagsbeviljande instanser från att minsta möjliga ingrepp skulle göras i avfallshanteringen som helhet och att maskinell hantering i stor skala skulle gynnas ensidigt. Fram till 1981 tillkom sålunda en rad mer eller mindre komplicerade anläggningar för central maskinell behandling av hushållssopor och lättare industriavfall. Gemensamt för dessa anläggningar var att de syftade till att med hjälp av kvarnar, magneter, siktar, fläktar m. m. sortera ut sådant som papper, plast och järnskrot samt göra kompost av den organiska resten. Som ett typexempel kan nämnas den i slutet av 1970-talet mycket omtalade Landskronaanläggningen. Rent maskinellt tycks den ha fungerat, men utsorterade fraktioner blev inte tillräckligt rena. Järnbruken ville inte ha skrotet, pappersbruken inte papperet och jordbruken inte komposten. Allt måste istället läggas på tippen, där det hamnat även tidigare. Flera kommuner som hamnat i samma situation har begärt att få slippa denna dyrbara omväg till tippen.

Det grundläggande felet i både osorterad förbränning och maskinell sortering är att avfallshanteringen betraktas lösryckt från sitt sammanhang i samhället. Avfallsets mängd och sammansättning beror ju av produktionen och av sättet att samla in avfallet. Produktionen får inte "störas" och den enskilde medborgaren tilltros inte vilja eller förmåga till mera än att lägga så gott som allt avfall, oavsett vad det består av, i en soptunna eller ett sopnedkast. Enda kravet som ställs är en prydlig paketering för att underlätta en smidig insamling med hänsyn till renhållningsarbetarnas arbetsmiljö. Sedan skall "samhället" ta vid och rätta till vad som producerats med

hänsyn till snävt företagsekonomiska profitintressen och byråkratisk misstro mot att släppa en del av ansvaret.

Denna centraliserade, storskaliga insamling och hantering av avfall passar väl in i det stordriftsamhälle som även dominerar andra sektorer. För centrala myndigheter och andra makthavare är ett sådant system lätt överblickbart och lätt att styra. Problemet är bara att resultatet i flera avseenden är förkastligt från både miljö- och resurssynpunkt och social synpunkt.

Oavsett andra faktorer har ekonomin avgörande betydelse för samhällsutvecklingen och därmed även avfallshanteringen. När statsbidragen till avfallsanläggningar med "ny teknik" upphörde 1981 hade kommunerna i de flesta fall inte längre råd vare sig att bygga eller driva de komplicerade sorteringsanläggningarna. Flera omfattande planer på regionala storskal lösningar fick överges av ekonomiska skäl. Av den konventionella och åtminstone på kort sikt fungerande tekniken är nu bara tippning och förbränning ekonomiskt acceptabla för kommunerna. Varken tippning eller osorterad förbränning är emellertid som nämnts acceptabla från miljö- och resurssynpunkt. Tiden förefaller vara mogen för ett mera radikalt nytänkande, där avfallshanteringen betraktas i ett större samhällssammanhang.

Statens Naturvårdsverk (SNV) är det samhällsorgan som företräder den officiella policyn vad gäller avfallshantering. Med stöd av den tidigare citerade propositionen 1975: 32 har SNV länge krävt "längre gående behandling" av avfallet än tippning. Tyvärr har detta skett med utgångspunkt från en ofullständig och konventionell analys av problemen. Den alltmåra nödvändiga radikala förändringen av hela avfallshanteringen tycks SNV sakna både förmåga och vilja att driva. Detta avspeglas tydligt i den s. k. DRAV (Driftstudie Avfallsbehandling)-studien, genomförd av Naturvårdsverket och Renhållningsverksföreningen. I slutrapporten, utgiven 1985, beskrivs förbränning som helt acceptabel metod, medan maskinsortering och kompostering betecknas som mindre lämpliga, men snarast från strikt driftekonomisk synpunkt. Naturvårdsverkets defensiva och konservativa syn framgår också tydligt av den nyligen tillsammans med Statens Industriverk utgivna rapporten "Energi ur avfall". Avsikten tycks här vara att legitimera avfallsförbränningen som energikälla. Medlet för att uppnå detta är huvudsakligen krav på förbättrad rökgasrening.

Av de "konventionella" metoderna är för närvarande endast deponering och förbränning kortsiktigt ekonomiskt acceptabla för kommunerna. Mot bakgrund av SNV:s krav på "längre gående behandling" har därför sopförbränningen ökat snabbt de senaste åren trots kritiken mot luftutsläpp och resursförstöring. Dioxindebatten från 1984 ökade ytterligare denna kritik och förmådde till slut SNV att införa ett tillfälligt stopp för nya anläggningar. Detta stopp hävs emellertid och ersätts som nämnts av krav på rökgasreningen.

Tippningen har länge ansetts vara en oacceptabel metod på avskrivning. Alltså har nästan inga forskningsinsatser gjorts för att utveckla tekniken och begränsa miljöförstöringarna. Nu har emellertid SNV kommit till insikt om att

- det finns ett stort antal gamla tippor som inte försvinner bara för att "nytippningen" eventuellt upphör,
- tippor existerar mera än 10 à 20 år, vilket hittills varit tidshorisonten vid tillståndsgivningen.

– tippningen fortsätter och kanske t. o. m. ökar i omfattning även med "längre gående behandling".

Dessa insikter har lett till att SNV har utformat ett forskningsprogram för avfallsdeponering (DEPÅ-90, hösten 1986).

Avfallens energiinnehåll kan utnyttjas på annat sätt än genom förbränning. Vid nedbrytning av organiskt material utan lufttillträde (anaerob nedbrytning) bildas metangas. Detta är samma process som bildar den s. k. sumpgasen i mossar och sjöbottnar. Metangasen kan utvinnas direkt ur soptippar, men då kan bara en mindre del av energin tas tillvara, även om tippningen anpassas till gasutvinning. Mera lovande verkar tekniken för sluten rötning vara. Den ger ungefär samma slutprodukt från avfallet som kompostering, men vinsten består i utvunnen metangas som ger energi utan förbränningens rökgasproblem. Om en källsorterad "blötfraktion" av avfallet, dvs. matavfall och liknande, skulle kunna rötas, borde restprodukten kunna utnyttjas som jordförbättringsmedel utan problem med tungmetaller. De senare kan precis som vid maskinell kompostering inte undvikas utan källsortering. En försöksanläggning för rötning i full skala har byggts utanför Grenoble i Frankrike.

Avfallshanteringen i en helhetssyn

Målsättningen för avfallshanteringen bör vara att ta tillvara resurserna, både vad gäller miljö, naturtillgångar och ekonomi. För att en sådan allmän målsättning skall kunna uppfyllas, krävs att avfallshanteringen betraktas i ett vidare perspektiv och inte som nu: Lösryckt från sitt sammanhang i samhället. Kortsiktig spekulation och underlåtenhet att styra utvecklingen måste ersättas av målmedveten, långsiktig satsning på ekologisk överlevnad och samhällsekonomisk lönsamhet.

Följande punkter bör kunna utgöra huvuddelar i ett program, som syftar till riktigare, långsiktig avfallshantering:

- Avfallsmängderna minskas så mycket som möjligt genom förändringar av produktionsprocesser och produkter. Engångsprodukter och engångsförpackningar undviks i största möjliga utsträckning. Hög kvalitet, möjlighet till återanvändning och reparerbarhet prioriteras i stället.
- Alla produkter utformas så att avfallshanteringen underlättas. Material och materialkombinationer väljs så att återvinning är möjlig och kan ske utan skadliga miljöeffekter eller onödigt stor insats av energi.
- Allt avfall sorteras i första hand vid källan (hushåll och industrier). Styrmedlen för att uppnå detta är enklast ekonomiska: Avlämning av rena fraktioner premieras, avlämning av osorterat avfall beläggs med straffavgift. En omläggning av beskattningen från arbete till energi skulle också gynna återvinningen, minska slöseriet med naturresurser och öka sysselsättningen.
- Avfallshanteringen som sådan inriktas främst på att ta tillvara rena fraktioner som metaller, glas, papper, plast m. m. Blött organiskt material (matavfall m. m.) kan komposteras eller rötas och torrt organiskt material (trä, vissa slags papper) brännas i värmecentraler utan att åstadkomma svåra luftföroreningar. Miljöeffekterna vid hantering av rena fraktioner blir betydligt lindrigare än från osorterat avfall.

Punkterna syftar sålunda till att minska alstringen av avfall, styra produktionen så att produkterna underlättar avfallshanteringen, ta hand om avfallet direkt, där det uppstår, och nyttiggöra så mycket som möjligt av avfallet. Förutom att sortering vid källan underlättar återvinning genom att ge renare och kvalitativt bättre material medför den även energibesparing.

Det är i högsta grad orationellt och energislukande att som nu blanda ihop, transportera, sortera isär och åter transportera avfallet. Dessutom erhålls besparing vad gäller energi, miljöstörningar och råvaruförbrukning vid utnyttjande av rena återvinningsfraktioner.

Naturligtvis är det inte möjligt att utnyttja allt avfall ens med detta program. Mängden restavfall, som måste läggas på tipp kan emellertid bli bara en bråkdel av vad som nu hamnar osorterat på tipparna. Restavfallet blir dessutom både mindre miljöfarligt och enhetligare, vilket underlättar hanteringen.

Genomförandet kan fordra styrmedel (lagar, skatter, avgifter osv.) och ganska lång tid. Det kan kortsiktigt förefalla orealistiskt i dagens läge, men på längre sikt är det inte bara möjligt utan helt nödvändigt att genomföra. Jordens resurser är begränsade och ju förr vi inrättar oss efter detta faktum, desto enklare blir omställningen och desto större marginal och möjlighet har vi att överleva på rimliga villkor.

Genomförande i praktiken

Avfallshanteringens huvuddrag har inom miljörelsen beskrivits och bedömts på samma sätt som här åtminstone sedan mitten av 1970-talet. Trots stödet från riksdagsbeslutet 1975 har emellertid det praktiska handlandet både centralt på Naturvårdsverket och ute i kommunerna styrts av föräldrade värderingar. Ett omtänkande håller emellertid på att ske.

Under de senaste åren har genomförts flera framgångsrika försök med källsortering av hushållsavfall. I motsats till de farhågor som uttryckts, har resultaten visat att de flesta människor gärna ställer upp och utför den extra insats som fordras för att rena fraktioner skall kunna samlas in. Det enda allvarliga hinder som påstått existera är just att alltför många människor skulle vara ovilliga att lämna det bekväma, "omyndigförklarade" sättet att hantera sitt avfall. Det vore emellertid märkligt, om inte det senaste årtiondets intensiva miljödebatt skulle ha lämnat spår i de allmänna attityderna och därmed exempelvis viljan att sortera avfall.

Praktiska försök med källsortering har framför allt bedrivits av "Avfallsgruppen vid Göteborgs högskolor". Resultat och erfarenheter har redovisats i ett antal rapporter (exempelvis Berg m. fl., 1981 och Arehag m. fl., 1984), vilka visar att försöken varit framgångsrika och att de flesta människor som ovan nämnts gärna medverkar.

Ett radikalt omtänkande håller också på att ske inom Renhållningsverket i Göteborg. I en mycket innehållsrik men ändå lättläst rapport "Avfallshandling i omvandling" (Renhållningsverket i Göteborg, 1983) uttrycks en syn på avfallshandlingen som i allt väsentligt överensstämmer med vad som här helt kortfattat beskrivits. Ett antal konkreta åtgärder har också successivt börjat genomföras. Exempel är utvinning av flis ur virke på byggtippar, i december 1983 startad glasinsamling, under 1984 påbörjad källsortering av hushållsavfall i två områden, under 1984 startad kommunal loppmarknad och separat insamling av batterier samt i januari 1985 startad insamling av miljöfarligt avfall med en speciell "miljöbil".

Utsorteringen av speciella avfallsfraktioner styrs av två principer:

1. Ta ut det som kan avsättas på en fungerande marknad.
2. Ta ut det som är skadligt och ger miljöstörningar.

Om dessa två principer tillämpas konsekvent finns alla förutsättningar för ett gott resultat. Om förbättringarna skall gå snabbt och bli genomgripande krävs emellertid att en samhällsekonomisk helhetssyn får ge grundvärderingarna och statsmakten tillhandahåller erforderliga styrmedel.

Såväl internationellt som i Sverige håller medvetandet långsamt på att väckas om att avfallshandlingens problem enklast kan lösas genom åtgärder i produktionen. I stället för att installera dyrbar och komplicerad reningsapparat som i bästa fall förhindrar miljöpåverkan, men nästan alltid åstadkommer "sekundärt avfall", måste man tillse att avfallet aldrig uppstår. Detta brukar kallas att tillämpa ren eller avfallssnål teknologi.

Den 14 oktober 1986

Olov Holmstrand

Medlemsförslag

om livsmedelspolitik och livsmedelslagstiftning

(Väckt av Lennart Andersson, Dorte Bennedsen, Kaj Bärlund, Eíður Guðnason, Grethe Lundblad, Marit Rotnes och Pekka Tuominen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska högskolan för hushållsvetenskap (NHH):

Förslaget speglar den oro som många människor ofta – oberättigat – känner inför vad livsmedel innehåller. Utfärdade gränsvärden och beskrivningar av näringsinnehåll utgör betydelsefull information för de enskilda människorna liksom för livsmedelsindustrin. Variationerna och olikheterna mellan de olika ländernas bedömningar är givetvis till stor nackdel i detta sammanhang.

För en nordisk utbildning inom området är detta ett särskilt problem. Med studerande från olika länder är det en svaghet att förmedla kunskap om endast ett lands regler och bedömningar. En bättre överensstämmelse mellan länderna och förenklingar av lagstiftningen är även av denna anledning önskvärd.

NHH anser därför att det är ett lovvärt initiativ som framförs i medlemsförslag om livsmedelspolitik och livsmedelslagstiftning och tillstyrker i allt väsentligt.

Göteborg den 31 mars 1987

På NHH-styrelsens uppdrag

Nils-Olov Halling

Ordförande

Nordisk Kontaktorgan for Jord- og Skovbrugsspørgsmål:

Det er af fundamental betydning, at tilliden til jordbrugsprodukternes gode egenskaber opretholdes, og at den sundhedsmæssige kvalitet ikke objektivt kan drages i tvivl. Det er endvidere af stor betydning, at jord-

brugsprodukternes industrielle forarbejdning og forædling ikke antager former, der kan rejse tvivl om færdigvarenes kvaliteter eller næringsværdi set fra forbrugernes side.

Det er derfor væsentligt med et fortsat nordisk samarbejde på dette område.

Den teknologiske udvikling har medført en udbygning af levnedsmiddellovgivningen og kontrollen hermed i de nordiske lande.

Der gøres en stor indsats inden for produktudvikling i landbruget med henblik på at sikre gode og sunde fødevarer af høj næringsværdi.

Denne udvikling sker såvel inden for det traditionelle jordbrug som inden for økologisk landbrug. Det er vigtigt, at fødevarernes kvaliteter sikres fra producent til forbruger.

Nordisk Kontaktorgan for Jord- og Skovbrugsspørgsmål (NKJS) tillægger det stor betydning, at man på nordisk plan udveksler erfaringer inden for levnedsmiddellovgivning og kontrollen hermed.

Nordisk Kontaktorgan for Jord- og Skovbrugsspørgsmål værdsætter den indsats og dialog, der finder sted i Det Permanente Nordiske Udvalg for Næringsmiddelspørgsmål (PNUN).

Der kan imidlertid ifølge Nordisk Kontaktorgan for Jord- og Skovbrugsspørgsmål findes grundlag for at vurdere en ændret status for PNUN. Dette spørgsmål bør imidlertid vurderes nærmere med hensyn til arbejdsopgaver, kompetence og forholdet til andre nordiske organer.

København, den 21. april 1987

På Kontaktorganets vegne

Nils Bernstein

Departementschef

De nordiske Industriforbunds Fellesorgan:

Medlemsforslaget tar opp spørsmålet om samarbeid på næringsmiddel-sektoren med sikte på å etablere felles kvalitetskrav for hele Norden. Disse spørsmål har vært gjenstand for undersøkelser og drøftelser mellom de nordiske land flere ganger tidligere. Det har under disse drøftelser kommet frem at det vil ta lang tid for å få i stand en harmonisert lovgivning på dette felt. Vanskelighetene med å få i stand felles normer for produkter, tilsetningsstoffer og grenseverdier, sies å skyldes dels divergerende konsumentvaner og produkt-tradisjoner og dels forskjell i produksjons- og distribusjonsteknikk. Det synes derfor vanskelig å kunne oppnå resultater ad denne vei.

Det vil også være en risiko for at forsøk på lovharmonisering på næringsmiddelsområdet i visse tilfelle vil kunne føre til en fragmentering av EF/

EFTA-frihandelsområdet i stedet for å bygge opp et felles marked. Næringsmiddelprodusenter i Norden vil i sin markedsføring kunne bli nødt til å leve opp både til spesielle nordiske regler og til EF-reglene. For Danmarks vedkommende vil det være umulig å følge opp et harmoniseringsarbeid hvor det er bundet av eksisterende EF-lovgivning, eller på områder hvor lovgivning er under forberedelse i EF.

Vi er imidlertid enige med forslagsstillerne at det for allmenheten kan synes noe underlig at kravene til næringsmidler i de nordiske land skal kunne variere så sterkt, begrunnet i helsemessige risikoforhold. Det synes naturlig at varer som er godkjent i ett av de nordiske landene automatisk burde kunne godkjennes av de andre land, slik som man legger opp til i EF for å løse tilsvarende problem. Dette vil hurtig kunne gi forbedringer i handel og konsumenters valgmuligheter.

Fra industriforbundenes side vil man derfor uttrykke skepsis overfor forslaget om å intensivere arbeidet med å harmonisere lovgivning for næringsmidler, men legge vekt på å oppnå en ordning med gjensidig godkjenning av varer i denne sektor mellom de nordiske land. Samtidig vil man støtte det pågående arbeid med å harmonisere merkingskravene o.l. for næringsmidler, et arbeid som er kommet godt i gang. De forslag som er utarbeidet av den nordiske embetsmannsgruppe for næringsmidler med basis i Codex Alimentarius-standarden, vil kunne lette handelen mellom de nordiske land og sikre forbrukerne tilstrekkelig informasjon om næringsmidlene, slik at de blir i stand til å velge mellom alternativer som finnes på markedet.

Oslo, 31. mars 1987

Knut Lofstad

Nordens fackliga samorganisation (NFS) har i skrivelse den 31 mars 1987 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

D a n m a r k

Miljøministeriet:

1. Harmonisering af de nordiske landes lovgivning på levnedsmiddelområdet indgik i 1985 i overvejelserne i Embedsmandskomiteen for Handelspolitik i forbindelse med udredningen af handelshindringer i Norden ("Handelshindringer i Norden". rapport fra Embedsmandskomiteen for Handelspolitik, 1985).

Embedsmandskomiteen konkluderede, at der på levnedsmiddelområdet ikke skulle være behov for forskellige regler mellem de nordiske lande, og at ulighederne i dag synes at have deres årsag i forskellig udgangspunkt for lovgivningen i de enkelte lande.

Selv om en fælles lovgivning på levnedsmiddelområdet ville være den ideelle løsning, anså embedsmandskomiteen imidlertid, at et harmoniseringsarbejde med udgangspunkt i den gældende lovgivning ville blive meget tidskrævende og desuden kræve en politisk stillingtagen og beslutning om en sådan løsning. Embedsmandskomiteen fandt det derfor ønskeligt at finde andre løsninger, som kan medføre en hurtigere gennemførelse af arbejdet, f. eks. at man i første omgang koncentrerer sig om bestemmelser vedrørende mærkning, tilsætningsstoffer og kontaminanter i levnedsmidler. Endvidere konstaterede embedsmandskomiteen, at der allerede på levnedsmiddelområdet var igangsat et arbejde for at få en oversigt over regler og rutiner for import af levnedsmidler i de nordiske lande.

Embedsmandskomiteen fremhævede vedrørende det principielle spørgsmål om lovharmonisering, at det ikke umiddelbart vil være muligt for Danmark at gå ind for harmonisering af lovgivningen på de områder inden for levnedsmiddellovgivningen, som er underkastet EF-reguleringer.

2. I overensstemmelse med embedsmandskomiteens forslag om opprioritering af enkelte områder er der under det Permanente Nordiske Udvalg for Levnedsmiddelspørgsmål (PNUN) iværksat projekter om mærkning, tilsætningsstoffer og forureninger, og det tidligere iværksatte arbejde vedrørende importkontrol er fortsat. Det bemærkes i denne forbindelse, at der af Nordisk Ministerråd er ydet bidrag til dette arbejde udover PNUN's normale budget.

En projektgruppe under PNUN har i 1985–86 kortlagt *mærkningsbestemmelser* for levnedsmidler i de nordiske lande. Resultatet er udgivet i PNUN Rapport 1987:1 "Bestemmelser om merking af ferdigpakkede næringsmidler". På grundlag af dette arbejde har projektgruppen peget på de forskelle, som det vil være hensigtsmæssigt at tage op i det videre arbejde med henblik på harmonisering af bestemmelserne. Arbejdet fortsættes i 1987.

Projektgruppen for *tilsætningsstoffer* har i 1986 sammenlignet de nordiske landes bestemmelser om tilsætningsstoffer til levnedsmidler og udarbejdet forslag til harmonisering. I 1987 vil de nationale reaktioner for harmoniseringsforslagene blive fulgt op, og der forsøges etableret rutiner for en fortsat harmoniseringslinje på området.

Projektgruppen for *forureninger* i levnedsmidler har ligeledes i 1986 sammenstillet de regler og grænseværdier, som gælder for forureninger – herunder også pesticidrester – i levnedsmidler i de nordiske lande. Arbejdet fortsættes med det formål gennem gensidig orientering at tilnærme reglerne i størst muligt omfang.

I løbet af 1986 er der endvidere udarbejdet en oversigt over de nordiske landes lovgivning og praksis angående *lægemidler til levnedsmiddelproducerende dyr*. Oversigten omfatter bl. a. registrering af lægemidler, fastsættelse af karenstid og brug af medicin i fodermidler. Oversigten vil danne grundlag for det videre arbejde med henblik på en samordning.

Der er desuden i PNUN's regie i 1986 taget initiativ til harmonisering af grænseværdier for *radioaktiv forurening af levnedsmidler*. Der var i juni 1986 enighed om at anbefale, at alle lande fulgte EF's grænseværdier. Norge ændrede grænseværdierne for basislevnedsmidler i overensstemmelse med anbefalingerne, mens Finland og Sverige har bibeholdt deres tidligere grænseværdier uændret.

Bestråling som konserveringsmetode drøftes ligeledes i PNUN's regie, idet Nordisk Ministerråd har anmodet PNUN om at opprioritere dette spørgsmål.

3. På *kontroломrådet* er der under PNUN udarbejdet en rapport "Samordning av overvågning og kontroll av importerte næringsmidler". Oversigten over lovgivning, organisation og ansvarsfordeling viser tydeligt de store forskelle på området. Det fremhæves imidlertid, at en fuldstændig samordning af importkontrollen vil blive en omfattende og langvarig opgave, mens der er gode muligheder for samordning af dele af denne virksomhed. Samordning af kontrolvirksomheden vil også være afhængig af harmonisering af regelsættet for mærkning, tilsætningsstoffer og kontaminanter.

Der er i løbet af 1986 gjort en del erfaringer med informationsudveksling om afviste levnedsmiddelpartier (Nordisk Kontaktnet for Næringsmidler), og der er fremsat forslag til kriterier for de rutiner, der kan følges ved sådanne varslinger.

4. Der er i 1986 taget initiativ til en udredning om *varestandarder* med henblik på at finde frem til en fælles holdning. Varestandardernes grundlæggende formål har været at beskytte forbrugernes sundheds-, ernærings- og kvalitetsmæssige interesser og at sikre erhvervslivet rimelige konkurrencevilkår. Varestandarderne kan imidlertid virke som tekniske handelshindringer, og de belaster den offentlige kontrolvirksomhed i en betydelig grad, hvilket har medført både nationale og internationale overvejelser om, hvordan forbrugernes og erhvervslivets interesser kan sikres mere hensigtsmæssigt gennem horisontale bestemmelser om mærkning, anvendelse af tilsætningsstoffer m. v.

EF-kommissionen har i 1985 lagt op til, at kvalitetsspecifikationer (varestandarder) ikke længere skal medtages i EF-lovgivningen.

5. Man finder fra dansk side, at der i 1986 under PNUN har foregået en betydelig virksomhed for at kortlægge uligheder i levnedsmiddellovgivningen og -kontrollen i de nordiske lande.

Der er endvidere afsat betydelige ressourcer i 1987 for fortsættelse af arbejdet med forslag til harmonisering af bestemmelserne.

Danmarks stilling som medlem af De Europæiske Fællesskaber indvirker imidlertid på mulighederne for harmonisering af nordisk levnedsmiddellovgivning, idet området i høj grad er omfattet af EF-reguleringer. Ved harmonisering af bestemmelser om mærkning og tilsætningsstoffer og delvis også forureninger, herunder radioaktiv forurening og indhold af pesti-

cidrester, er Danmark således forpligtet af EF-reguleringer.

Ud fra et dansk synspunkt bør man koncentrere det nordiske lovharmoniseringsarbejde på områder, hvor Danmark ikke er forpligtet af EF-lovgivningen. Af sådanne områder kan nævnes grænseværdier for tungmetaller og mycotoxiner i levnedsmidler.

Danmark kan endvidere medvirke ved kortlægning af forskellene i de nordiske lande samt indtage en formidlende rolle, især således at man fra dansk side kan informere de andre nordiske lande om EF-reguleringer og initiativer.

På kontrolområdet lægger man fra dansk side vægt på den informationsudveksling, som finder sted, og som bør fortsættes. Derimod forekommer en egentlig harmonisering af lovgivningen på kontrolområdet næppe realistisk på nuværende tidspunkt.

Efter ikrafttrædelsen af Den Europæiske Fælles Akt og vedtagelsen af gennemførelsen af det indre marked inden 1992 må det antages at harmoniseringen af regler på levnedsmiddelområdet inden for EF vil blive intensiveret.

Det nordiske samarbejde på levnedsmiddelområdet har imidlertid væsentlig betydning på andre områder end det lovgivningsmæssige.

Specielt kan fremhæves samarbejdet om *kost- og ernæringsspørgsmål*, som danner grundlag for udvikling og tilnærmelse af ernæringspolitik i de nordiske lande og omfatter bl. a. ajourføring af nordiske næringsstofanbefalinger og næringsstoffabeller og udvikling af kostundersøgelsesmetoder. De forskellige projekter, som er gennemført eller igangsat i PNUN's *arbejdsgrupper for toksikologi/risikovurdering* og for *næringsmiddelkontrol* for koordinering af arbejdsmetoder, laboratoriepraksis, vurderingsgrundlag m. v. og for udveksling af erfaringer, har ligeledes stor nytteværdi.

6. Man finder således fra dansk side, at medlemsforslag A 784/j er i overensstemmelse med den opprioritering af lovgivningsmæssige problemstillinger, som har fundet sted i PNUN's regie i 1986. Man kan derfor tilslutte sig, at der fortsat arbejdes for etablering af ensartede krav for levnedsmidler i de nordiske lande, idet der i samarbejdet tages hensyn til Danmarks medlemskab af EF.

København, den 9. april 1987

Jan Rasmussen

Landbrugsraadet:

— — — meddele, at man støtter intentionerne i forslaget i form af en oversigt over levnedsmiddelovgivningen og -kontrol i de nordiske lande med henblik på at etablere fælles kvalitetskrav for levnedsmidler, idet dog

Landbrugsraadet skal gøre opmærksom på, at Danmark på en række af disse områder er underkastet forpligtigelser som følge af EF-medlemskabet.

København, den 19. marts 1987

Kjeld Ejler

Statens husholdningsråd:

Statens husholdningsråd er positivt indstillet, hvad nordiske harmoniseringsbestræbelser på det levnedsmiddelpolitiske og -lovmæssige område angår, men må indledningsvis pege på, at Danmark i stedse større omfang bindes af EF-direktiver med begrænsede muligheder for nationale og dermed fællesnordiske særregler.

Et andet forhold, som kan gøre det vanskeligt at nå frem til enighed om hygiejnegrænser for sundhedsmæssigt betænkelige indholdsstoffer m. v. i levnedsmidler, er, at risikovurderinger for de enkelte levnedsmidler ikke kan foretages uafhængigt af disses bidrag til kosten eller af den samlede belastning fra miljøet – begge områder med nationale forskelle.

Med hensyn til den offentlige kontrol af, om levnedsmidlerne overholder gældende lovgivning, er det husholdningsrådets opfattelse, at den i Danmark har et tilstrækkeligt omfang og bygger på den til enhver tid foreliggende sum af viden. Det hindrer dog ikke, at mange forbrugere føler sig utrygge ved de industrielle levnedsmidler, sådan som det også antydes i medlemsforslaget fra Nordisk Råd. Husholdningsrådet lægger derfor stor vægt på, at forbrugerne i købsituationen gennem varedeklarerationer får de nødvendige og tilstrækkelige informationer til at kunne foretage et valg. På dette område lader gældende lov dog stadig en del tilbage at ønske, idet fx allergikere ikke kan føle sig sikre på, at der ikke i en "tilsætningsstoffri" vare forekommer tilsætningsstoffer fra "carry-over" og/eller industrielle produktionshjælpemidler uden betydning for den færdige vares fremtrædelsesform.

Hvad angår sammensætning og næringsværdi af de mange nye levnedsmidler, der kommer på markedet, har praksis vist, at udfærdigelse af varestandarder er et alt for tungt instrument til kvalitetssikring. En mere farbar vej, som ikke hæmmer produktudviklingen er navnebeskyttelse med minimumskrav for de "gammeldags" udgaver af produkterne.

Da de fleste forbrugere imidlertid køber efter pris, giver navnebeskyttelse ingen garanti for, at forbrugerne ikke kan komme i næringsstofunderskud. Også de navnebeskyttede varer kan få ændret næringsværdien ved brug af nye produktionsmetoder, forlænget holdbarhed, nye sorter udvik-

let såvel ved traditionelt avlsarbejde som bioteknologi, vandkulturer etc. Den hurtige teknologiske udvikling taget i betragtning, kan udviklingen ikke forventes forudset med en sådan sikkerhed, at den hensigtsmæssigt kan styres alene ad lovgivningens vej. Et nødvendigt styringsinstrument vil være overvågningssystemer, som det, der er under opbygning i Levnedsmiddelstyrelsen, så myndighederne til enhver tid har check på, at folkekosten er ernæringsmæssig forsvarlig og ikke er belastende m. h. t. sundhedsskadelige stoffer.

Det ovenfor beskrevne situationsbillede leder for husholdningsrådets vedkommende til følgende konklusioner m. h. t., hvor der hensigtsmæssigt kunne sættes ind på nordisk plan:

1. En øget indsats for *deklarationsregler* omfattende "alle" – især for allergikere – relevante indholdsstoffer specielt i sammensatte produkter.
2. En styrkelse af *overvågningssystemerne* med gensidig meldepligt, så at uheldige udviklingstendenser på levnedsmiddelområdet kan standses i tide. Det giver ikke alene muligheder for at hindre kvalitetsskred for enkeltprodukter, men også for at kunne føre ernæringspolitik – et område, som i disse år er prioriteret højt i Danmark.
3. En intensivering af *fællesnordiske analysemetoder*, dvs. i Nordisk Metodik-Komité for Levnedsmidlers (NMKLs) regi. Er der først enighed om kontrolmetoderne, er vejen banet for fælles grænseværdier i det omfang, det måtte være muligt. Og skulle der ikke kunne opnås enighed – på grund af de indledningsvis skitserede nationale forskelle – er det en mindre ting at fastlægge nationale grænser for indholdsstoffer, når grundlaget for undersøgelsesmetoderne er i orden.

Husholdningsrådet håber, at Nordisk Råd kan finde de nødvendige ressourcer til de foreslåede indsatsområder.

København, den 12. marts 1987

For Statens husholdningråd

Claus Brenøe

Laboratorieleder

Levnedsmiddelselskabet:

— — — Levnedsmiddelselskabet er enig med forslagsstillerne i at det er ønskværdigt at arbejde mod mere ensartede kvalitetskrav for levnedsmidler i Norden. Der er dog visse vanskeligheder p. g. a. Danmarks medlemskab af EEC, der forhindrer regeldannelse udover, hvad EEC har vedtaget.

Levnedsmiddelselskabet er bekendt med, at der under Nordisk Ministerråd, under det Permanente Udvalg for Næringsmiddelsspørgsmål findes arbejdsgrupper, der er igang med såvel udredninger om lovgivning som

forslag til harmonisering af samme for levnedsmiddelområdet i Norden. Nordisk Ministerråds sekretariat, Store Strandstræde 18, 1255 Kbh. K kan oplyse nærmere herom.

Endvidere foreslåes det at forespørge Levnedsmiddelstyrelsen, Mørkhøj Bygade 19, 2860 Søborg, om den danske lovgivning inden for de nævnte emner.

København, den 30. marts 1987

Gunna Würtzen

Finland

Jord- och skogsbruksministeriet¹

Inom livsmedelspolitiken och -lagstiftningen har Finland redan längre upprätthållit kontakter med de övriga nordiska länderna. Från och med 1960-talet höll nordiska tjänstemän inom livsmedelssektorn icke-officiella möten, under vilka det var möjligt att utbyta erfarenheter av aktuella frågor inom livsmedelspolitiken och -lagstiftningen. Det var dock först vid decennieskiftet 1970–80 då PNUN (Permanent Nordiska Utskottet för Livsmedelsfrågor), som inrättats under ministerrådets ställföreträdarkommitté, har uppställt klara mål och stadgade arbetsmetoder för verksamheten.

Till PNUN:s organisation hör förutom själva utskottet även tre permanenta arbetsgrupper, som behandlar toxikologi och riskbedömning, livsmedelskontroll samt näringsfrågor. Inom ramen för PNUN:s budget, som för år 1987 var omkring 1,6 milj. DKK, finansieras flera projekt och även på andra sätt understöds det nordiska samarbetet på området.

I de projekt som hittills igångsatts har man till största delen uppgjort jämförande utredningar om livsmedelslagstiftningens skillnader i de enskilda nordiska länderna. Sådana utredningar har utarbetats bl. a. om tillsatsämnen i livsmedel, främmande ämnen, bestämmelser om anteckningar, naturprodukter samt återstoder av djurmedicin i livsmedel. Den största delen av projekten är dock ännu i utredningsfas, och någon verklig nytta får man inte förrän en harmonisering av lagstiftningen kan inledas på allvar. Längst har man kommit i fråga om naturprodukter och vissa bestämmelser om tillsatsämnen. Ett realistiskt mål bör anses vara en harmonisering av livsmedelslagstiftningen så, att livsmedelshandeln mellan de nordiska länderna inte möter några tekniska hinder. Denna synpunkt intar en central plats även i den utredning om jordbrukshandeln som skall igångsättas på nordiskt plan under hösten 1987. Ett intensivt samnordiskt agerande kan också leda till resultat i samband med det internationella standardiseringsarbetet (Codex Alimentarius) samt vid förhandlingarna

¹ *Yttrandet översatt från finska*

med sådana handelsblock som till exempel europeiska ekonomiska gemenskapen.

Ifall det nuvarande PNUN, vars sammansättning skulle eventuellt kompletteras, skulle ändras till en tjänstemannakommitté med bättre inflytandemöjligheter, skulle detta befrämja det nordiska samarbetet inom livsmedelspolitiken och -lagstiftningen. På motsvarande sätt borde man inleda verksamhetsplaneringen på en längre sikt för ett år i sänder. I detta arbete kunde man utreda, vilka hinder för den nordiska livsmedelshandeln som fortfarande finns samt uppgöra en tidtabell för målsättningar, inom vars ramar man försöker fullborda den tekniska harmoniseringen av de olika områdena inom livsmedelslagstiftningen.

Helsingfors den 16 april 1987

R. Berger
Avdelningschef

Olli Sorvettula
Överinspektör

Handels- och industriministeriet:

Nordiska ministerrådet godkände 27.2.1987 ett samarbetsprogram för avveckling av handelshinder i Norden. Samarbetsprogrammet är ett viktigt led i en strävan att avveckla handelshinder mellan de nordiska länderna. Samarbetsprogrammet innehåller inte bara principiella utan också mycket konkreta ställningstaganden för främjande av frihandeln. Principerna för samarbetsprogrammet torde i rätt stor utsträckning som sådana kunna tillämpas på livsmedelspolitiken och -lagstiftningen.

Redan nu pågår ett rätt omfattande samarbete inom livsmedelsbranschen. Permanenta nordiska utskottet för livsmedelsfrågor (PNUN) utreder bl. a. möjligheterna att förenhetliga anteckningarna på livsmedlens försäljningshöljen. Nordiska metodikommittén för livsmedel (NMKL) utvecklar gemensamma undersökningsmetoder och dessutom tangerar arbetet inom Nordiska ämbetsmannakommittén för konsumentfrågor (NÄK) livsmedelspolitiken i form av gemensamma rapporter och projekt av olika slag. Det intima samarbete som de nordiska länderna idkar med kommissionen Codex Alimentarius och dess underkommittéer och arbetsgrupper har även varit av mycktt stor betydelse. Det är skäl att poängtera detta samarbete även av den orsaken att de nordiska organen i sitt samarbete i enlighet med den rekommendation som Nordiska handelskommitténs expertgrupp lade fram år 1985 vid harmonisering av de nationella stadgandena så långt som möjligt skall använda motsvarande internationella eller europeiska harmoniserings- och standardiseringsprogram som utgångspunkt.

De principer för livsmedelsbranschen som lades fram i medlemsförslaget iakttas redan nu i mycket stor utsträckning. Samarbetsprogrammet för avveckling av handelshinder bidrar säkert för sin del till utvecklingen av harmoniseringssamarbetet.

Helsingfors den 31 mars 1987

Jermu Laine
Minister

Antti Toivonen
Äldre regeringssekreterare

Ålands landskapsstyrelse:

Det Permanenta utskottet för livsmedelsfrågor (PNUN) som tillsatts av Nordiska ministerrådet har genom sina olika expertgrupper mycket ingående studerat livsmedelslagstiftningen i de nordiska länderna. Det nordiska organet för utveckling inom provningsområdet, Nordtest, och Nordisk metodikommitté för livsmedelsforskning har sedan länge arbetat för en samordnad kvalitetssäkring för provningsresultat utförda i laboratorier i de nordiska länderna.

Gemensamt för gruppernas utlåtande är att vad gäller livsmedel så är kraven beträffande säkerhet, hälsa, miljö och konsumentskydd i de nordiska länderna baserade på samma grundläggande förutsättningar. Avvikelser i lagar, föreskrifter och standarder mellan de nordiska länderna är normalt inte av principiell karaktär.

Hänvisande till ovanstående stöder Ålands landskapsstyrelse en fortsatt översyn av livsmedelslagstiftning och -kontroll i de nordiska länderna och att en samordning av nationella regler såvitt möjligt införlivas i de nationella regelverken i de nordiska länderna.

Mariehamn den 31 mars 1987

Olof Salmén
Landskapsstyrelseledamot

Rolf Vennström
Landskapsveterinär

Centrallaget för handelslagen i Finland SOK¹:

Som kooperativt företag idkar SOK parti- och minuthandel med livsmedel samt tillverkar och importerar livsmedel och är därför intresserat av frågor om livsmedels kvalitet. Vi betraktar det som viktigt att konsumenterna litar på kvaliteten av de varor vi säljer.

Vår nationella lagstiftning om livsmedel är den grundval som tillförlitliga, säkra och hälsorelaterade kvalitetskriterier bygger på. De utgår framför allt från nationella behov, men även den internationella utvecklingen bör beaktas då mål uppställs. Det nordiska samarbetet är en naturlig kontaktyta i lagstiftningsfrågorna.

Enligt vår uppfattning har tjänstemännen officiella samarbetsgrupper, t. ex. PNUN samt flera projekt, där man som mål uppställt sådana ärenden som även framförts i ifrågasvarande medlemsförslag om livsmedelspolitik och -lagstiftning.

Det skulle vara fördelaktigt för den nordiska handeln om t. ex. anteckningarna på försäljningsförpackningar, stadgandena om tilläggsämnen och bekämpningsmedel skulle vara enhetliga.

Det är svårt att genomföra harmoniseringssträvanden i anslutning till äkthet och försäljningstider eftersom tillverknings-, distributions- och försäljningsförhållanden påverkar valen. I de enskilda länderna önskar man även utföra marknadsföringsåtgärderna på eget sätt.

SOK strävar till att sälja livsmedel som är av god kvalitet och som konsumenterna vill köpa. Vi understöder allt arbete som medverkar till denna vår målsättning utan att dock glömma vår egen nationella bakgrund och våra egna synpunkter.

Helsingfors den 30 mars 1987

Centrallaget för handelslagen i Finland

På vägnar av Matti Sipilä

Pentti Törmälä

Lantbruksproducenternas centralförbund¹:

I medlemsförslagets motivering beräknar man att konsumenterna i Norden är bekymrade över de tillsatsämnen, eventuella rester av gödnings- och bekämpningsmedel samt s. k. ersättningsråvaror, vilka finns i deras dagliga livsmedel. Särskild uppmärksamhet fäster man vid de mellan de nordiska länderna rådande skillnaderna i livsmedelslagstiftningen och -kontrollen beträffande bl. a. tillåtna tillsatsämnen, gränsvärden för strålning.

¹ Yttrandet översatt från finska

hållning till bestrålning av livsmedel samt märkningskrav i livsmedelshandlingen.

Lantbruksproducenternas centralförbund anser att livsmedelslagstiftningen och -kontrollen i Finland är internationellt sett högklassig och att den för sin del tillförsäkrar konsumenterna livsmedel av god kvalitet. Livsmedelslagstiftningen bör vidareutvecklas i enlighet med tidens krav. I lagstiftningsarbetet bör man godkänna den principen att nationella utgångspunkter kan förutsätta stadganden, som är strängare än de stadganden som tillämpas annanstans. För att man skall kunna bibehålla ett sådant produktskydd för konsumenter som är minst på den nuvarande nivån, bör berörda myndigheter aktivt följa med utvecklingen på livsmedelsområdet. Bestrålning av mat, vilken nämns i medlemsförslaget, är ett exempel på en konserveringsmetod som införts på marknaden men som innehåller ännu okända risker. I avsaknad av detaljerade forskningsuppgifter borde användningen av denna metod i samband med sådana livsmedel som säljs i landet omedelbart förbjudas.

Harmoniseringsarbetet med livsmedelsnormer- och kontrollåtgärder mellan de nordiska länderna, vilket föreslagits i medlemsförslaget, har redan pågått under flera år inom omkring 20 arbetsgrupper och projekt, vilka tillsatts av nordiska utskottet för livsmedelsfrågor, som underlyder Nordiska ministerrådet. Från dessa arbetsgrupper och projekt överförs harmoniseringsinitiativ vidare till respektive lagstiftningsmyndigheter i de enskilda nordiska länderna.

En harmonisering av livsmedelslagstiftningen och -kontrollen i enlighet med de förslag som ingår i medlemsförslaget under behandling är sålunda redan i gång. Lantbruksproducenternas centralförbund anser att man på basen av medlemsförslaget inte får skrida till åtgärder som försvagar den nationella livsmedelskontrollen i Finland.

Helsingfors den 3 april 1987

Lantbruksproducenternas centralförbund

Esko Lindstedt

Jarmo Vaittinen

Pellervo-Sällskapet rf¹:

I och för sig är det förståeligt och rätt att de som undertecknat medlemsförslaget känner bekymmer för livsmedelskvaliteten. Såväl råvaruproducenternas som livsmedelsindustrins gemensamma intresse är att konsumenterna får livsmedel som är producerade av högklassiga råvaror, som är smakliga och hälsosamma till näringsvärdet.

¹ Yttrandet översatt från finska

I skrivelsen framförs dock sådana påståenden och konstateranden som till alla delar inte stämmer, åtminstone inte i Finland. Livsmedelslagstiftningen i Finland är mycket sträng. Däri ingår detaljerade bestämmelser om tillverkning, upplagring, transport och försäljning av livsmedel. Man kontrollerar också effektivt att dessa bestämmelser iakttas.

Det är på sin plats att fästa uppmärksamhet vid behovet att harmonisera kraven på livsmedelskvaliteten. En harmonisering torde också ske mellan de nordiska länderna samt mellan andra länder och sammanslutningar. Ur Finlands synvinkel är det dock viktigt att konstatera att de i Finland gällande kvalitetskraven inte skall lindras. Man bör godta även den principen att i fråga om vissa livsmedel kan nationella intressen leda till ännu strängare bestämmelser om kvaliteten. Detta bör gälla även de livsmedel som införes till Finland.

Under Nordiska ministerrådet fungerar Permanente Nordiske Utvalg for Næringsmiddelsspørsmål. Enligt våra uppgifter pågår i utvalget och i dess arbetsgrupper ett utredningsarbete beträffande de frågor som upptagits i medlemsförslaget. Samarbetet mellan myndigheter i de Nordiska länderna är intensivt på detta område. Vi anser att de pågående utredningarna bör ges arbetsfred i väntan på deras resultat. Därefter kan nya åtgärder vid behov övervägas.

Åberopande det ovan anförda anser vi att det i detta skede inte är nödvändigt att vidta nya åtgärder med anledning av medlemsförslaget. Det pågående harmoniseringsarbetet kan enligt behov påskyndas, vilket dock kunde antyda att arbetet borde anvisas tilläggsresurser.

Helsingfors den 1 april 1987

Pellervo-sällskapet

Aarne Hakala

Raimo Vuori

Finlands svenska andelsförbund r. f.:

I motiveringarna till ifrågavarande medlemsförslag antas konsumenterna i de nordiska länderna hysa farhågor om förekomst av tillsatsämnen, av eventuella bekämpnings- och gödselmedelsrester, samt av s. k. ersättningsprodukter i våra dagliga livsmedel. Särskild uppmärksamhet fästes vid olikheterna i de nordiska ländernas livsmedelslagstiftning och -övervakning vad gäller bl. a. tillåtna tillsatsämnen, strålningsgränser, den skiftande hållningen till bestrålning som konserveringsmetod samt märkningskrav i livsmedelshandlingen.

Finlands svenska andelsförbund anser, att Finlands livsmedelslagstiftning och -övervakning internationellt sett är på hög nivå och att den garanterar att konsumenterna i landet får livsmedel av god kvalitet. Livs-

medelslagstiftningen bör fortsättningsvis utvecklas att motsvara moderna krav. I lagstiftningsarbetet bör den principen godtas att nationella förhållanden kan betinga bestämmelser som är strängare än vad som annorstädes följs. Vederbörande myndigheter äger skyldighet att hålla ett vakande öga på utvecklingen inom livsmedelsbranschen för att kunna upprätthålla produktskyddet för konsumenterna åtminstone på nu rådande nivå. Den i medlemsförslaget nämnda bestrålningen av livsmedel är ett exempel på en på marknaden införd konserveringsmetod, som medför risker vi hittills inte vet något om. Användning av metoden på i vårt land saluförda livsmedel borde därför med omedelbar verkan förbjudas så länge noggranna forskningsresultat saknas.

Det i medlemsförslaget påyrkade förenhetligandet av livsmedelsnormer och övervakning i de nordiska länderna, har redan i flera år varit under arbete i olika arbetsgrupper, tillsatta av en Nordiska ministerrådet underställd permanent livsmedelskommitté. Därifrån förs förslagen om förenhetligande vidare till vederbörande lagstiftningsmyndigheter i Norden.

Ett förenhetligande av en livsmedelslagstiftning och -övervakning i de nordiska länderna är alltså redan på gång. Finlands svenska andelsförbund anser, att det aktuella medlemsförslaget inte bör få leda till sådana åtgärder, att det försämrar Finlands nationella livsmedelsövervakning.

Helsingfors den 3 april 1987

Finlands svenska andelsförbund

Johan Lindberg
Ordförande

Per-Erik Lindström
Verkställande direktör

Arbetarrörelsens ekonomiska forskningsinstitut (TTT)¹:

Det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om livsmedelspolitik och livsmedelslagstiftning är värt att understödas. Harmoniseringsarbetet med livsmedelspolitiken och -lagstiftningen behöver effektivteras. Här bör man gå vidare sålunda att de redan befintliga nationella normerna inte bör förändras ur konsumenternas synvinkel i en sämre riktning i något land. Utgångspunkten för reformarbetet bör vara lagstiftningsnivån i det land där reformerna med beaktande av medlemsförslagets målsättningar har förts längst.

Målet skall vara livsmedels bästa möjliga kvalitet och renhet. Därför bör uppmärksamhet fästas vid ingredienser, tilläggsämnen och främmande ämnen i livsmedel samt livsmedelsbehandlingsmetoder som den nya teknologin medfört (till exempelvis konservering genom bestrålning). Vid

¹ Yttrandet översatt från finska

sidan om förädling bör man allvarigare än för tillfället också ta i betraktande, vad livsmedel undergår i primärproduktionen och distributionen. Det är också viktigt för konsumenten hur han eller hon informeras om livsmedel. Speciellt bestämmelserna om anteckning och deras enhetlighet i de nordiska länderna tilldrar sig uppmärksamhet härvid.

Livsmedelspolitikens och -lagstiftningens harmonisering i de nordiska länderna ger bättre möjligheter än för tillfället att inverka även på det standardiseringsarbete med livsmedel som pågår på det internationella planet.

Vid sidan om de frågor som ansluter sig till själva produkten kräver det livsmedelspolitiska samarbetet åtgärder för primärproduktionens, förädlingens och distributionens vidkommande. Det kan märkas överallt att produktionen använder flera kemikalier och koncentreras. Distributions-systemens utveckling har för sin del fjärmat producenten från konsumenten i en allt större utsträckning. Detta har inneburit att produktens levnadstid har ökat med artificiella metoder. Det ytterst effektiva jordbruket är problematiskt för konsumenten av många olika skäl. Ett problem utgöres av främmande ämnen i livsmedel (återstoder). Ett annat problem är de olägenheter som det mycket effektiva kemikalibaserade jordbruket förorsakar miljön ävensom överproduktionen. De mycket långt koncentrerade processerna vid livsmedelsförädling å sin sida förorsakar behovet att använda tillägsämnen i en stor skala. Därigenom ökar man den ur konsumentens synvinkel skadliga kemikalimängden i livsmedel.

Dagens konsument använder allt oftare sådana livsmedel som undergått långa processer. Hur han försäkras sig om livsmedels höga kvalitet vid inköpet är beroende av de anteckningar som krävs på förpackningarna. Vid sidan om angivandet av ingredienserna, tillägs- och främjandeämnen kan anteckningarna harmoniseras vad gäller angivandet av näringsinnehållet och den sista försäljningsdagen. Bestämmelserna om anteckningar varierar från ett nordiskt land till annat, men även på nationell nivå finns det anledning till harmonisering i samband med att bestämmelserna utfärdas för varje enskild produkt.

För att man skall kunna åstadkomma gemensamma nordiska kvalitetskrav på livsmedel bör man i alla länder föra en nationell diskussion i syfte att man vid förberedelse av reformer på det nordiska planet är tillräckligt medveten om vad man med harmoniseringsarbetet vill eftersträva och åstadkomma konkret, med beaktande av även de nordiska ländernas ställning i andra internationella gemenskaper utan att pruta på den befintliga nivån.

Helsingfors den 9 mars 1987

Arbetarrörelsens ekonomiska forskningsinstitut

Pekka Korpinen

Preses

Mika Panzar

Forskare

Konsumentkorporativa centralförbundet KK¹:

Livsmedelslagstiftningen är i de nordiska länderna i allmänhet på en hög internationell nivå. Mellan länderna finns dock skillnader i detaljerade stadganden och bestämmelser samt i genomförandet av den praktiska kontrollverksamheten. Många skiljaktigheter kan inte begrundas på ett rationellt sätt.

Livsmedelskonsumenterna bör ha rätt till möjligast rena och hälsosamma livsmedel samt till information om vad de erbjudes som mat.

Utvecklingen i Europa har under de senaste tiderna fört konsumentskyddet mot en större enhetlighet. I detta sammanhang har man krävt att en enhetlig nivå bör vara sådan säkerhetsnivå som den mest utvecklade industri kan uppnå. De nordiska länderna bör motverka ett sådant förenhetligande.

Vid förenhetligandet av livsmedelspolitiken och -lagstiftningen i Norden bör man som ambitionsnivå fastslå de bestämmelser som bäst garanterar konsumenternas hälsa och rätt till information om innehållet, tillverkningsförhållanden och bruket av livsmedel. Medel och mål för livsmedelspolitiken bör inte ställas upp i enlighet med de kortsiktiga intressen som jordbruket, den industriella tillverkningen eller distributionen har, utan i enlighet med den slutliga konsumentens hälsomässiga och ekonomiska villkor.

Vi understöder det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om gemensamma kvalitetskrav på livsmedel i Norden.

Helsingfors den 14 april 1987

Konsumentkorporativa centralförbundet KK

Kalevi Suomela

Eero Ollikainen

Island

Helse- og trygdeministeriet²:

Ministeriet erklærer sin tilslutning til hovedformålet med forslaget og vil i særdeleshed understreke de advarende ord i motiveringen for forslaget angående moderne produktionsmetoder i næringsmiddelindustrien.

Ministeriet vil særlig gjøre oppmerksom på følgende:

Siden 1983 har ministeriet på Islands vegne deltatt i arbeidet til det nordiske næringsmiddelutvalg (PNUN). Utvalgets hovedoppgave er å ar-

¹ Yttrandet översatt från finska

² Yttrandet översatt från isländska.

beide med en harmonisering av næringsmiddelovgivningen i Norden og å øke samarbeidet mellom landene på det området og andre beslektede områder. Her i landet blir det arbeidet med forberedelse av lovgivning og forskrifter som det er nødvendig å fastsette for at Island etappevis kan nærme seg den situasjon å kunne måle seg med andre nordiske land hva angår næringsmiddelovgivning og kontroll med næringsmidler, særlig importen av næringsmidler. Det kan her nevnes regelverk om bruken av tilsetninger i levnettsmidler og andre konsumvarer og regelverk om fremstilling og distribuering av vitaminer og naturprodukter, og det er ministeriets hensikt å godkjenne disse regelverk i inneværende år. Begge disse regelverkene bygger på nordiske forskrifter på vedkommende områder.

Ministeriet er av den oppfatning at islendingene i hovedtrekkene har lignende problemer å kjempe med angående produksjon av og kontroll med kvaliteten i næringsmidler som de andre nordiske land. Dette berører særlig kontrollen med kvaliteten og behandlingen av råstoff i produksjonen, bruken av tilsetninger i næringsmiddelproduksjonen og forskjellig slags forurensning i tilknytning til dette.

Ministeriet mener derfor at man med økt samarbeid mellom de nordiske land på dette område kan nå lenger mot det mål å sikre kvaliteten i konsumvarer og samordne kravene i den forbindelse mellom landene. For å nå dette mål må man her i landet forbedre sterkt betingelsene for undersøkelser av næringsmiddelproduksjonen, ikke minst hva angår kjemiske analyser, og øke Islands deltakelse i nordisk samarbeid på dette felt, slik at det blir tatt hensyn til Islands særstilling blant annet ved deltakelse i utvalgsmøter. I det tilfelle peker ministeriet på at det til tross for tilsagn om pengebidrag fra Nordisk Råds side til ministeriet, som det blant annet var hensikten å bruke i samarbeidet på ovennevnte område, ikke er blitt ytet noen penger. Ikke minst dette har vært til hinder for samarbeidet, for ministeriet har over statsbudsjettet aldri fått noen bevilgning til det, til tross for henstillinger de siste årene.

Reykjavík, 26. februar 1987

P. v. a. m.

Ingimar Sigurðsson

Islands Forbrugersammenslutning¹:

Forbrugersammenslutningens bestyrelse har behandlet denne sag og anbefaler vedtagelse af forslaget. Det er bestyrelsens skön, at det er til gagn for den islandske forbruger at standardisere lovgivningen med de övrige nordiske landes.

Reykjavík, 2. februar 1987

Guðsteinn V. Guðmundsson
Administrerende direktör

Norge

Fiskeridepartementet:

Fiskeridepartementet ser behovet og stiller seg positiv til forslaget om å etablere felles kvalitetskrav til matvarer i Norden. Fiskeridepartementet har fremlagt saken for Fiskeridirektoratet som gir uttrykk for at Norge bl. a. kan bidra med den nye Kvalitetsforskriften for fisk og fiskevarer. Denne forskriften inneholder i tillegg til bestemmelser om at fiskevarer skal være sunne og friske også et krav om at produktene skal ha en best mulig kvalitet.

Vi vil også fremheve Fiskeridirektoratets forslag (*se nedan*) om å utarbeide ensartede regler for prøvetaking og eksakte metoder for analyse av matvarer.

Oslo, 13. april 1987

Carl Bjørge
Ekspedisjonssjef

Jan Vembe
Byråsjef

¹ Yttrandet översatt från isländska.

Industridepartementet:

I medlemsforslaget foreslås utarbeidet en oversikt over gjeldende næringsmiddellovgivning og -kontroll i Norden med sikte på å etablere ensartede kvalitetskrav for næringsmidler i Norden.

Industridepartementet vil understreke betydningen av og fordelene ved en harmonisering av regelverket og praksis på dette området i de nordiske land. Departementet vil her vise til det arbeid som allerede er igangsatt innen næringsmiddelområdet i Det permanente nordiske utvalg for næringsmiddelsspørsmål med sikte på harmonisering.

Etter departementets oppfatning er det naturlig å se det nordiske samarbeidet på dette området i sammenheng med det nordiske samarbeidsprogrammet for avvikling av handelshindringer som nå er vedtatt. Et sentralt punkt i dette programmet er at arbeidet med avvikling av handelshindringer i Norden i størst mulig grad må skje i overensstemmelse med europeisk og internasjonalt samarbeid. Industridepartementet vil derfor understreke betydningen av at et eventutelt samarbeid på nordisk plan på næringsmiddelområdet må skje i overensstemmelse med utviklingen innen EF.

Oslo, 1. april 1987

Etter fullmakt

Tor Hernæs

Ekspedisjonssjef

Leif-Helge Salomonsen

Byråsjef

Landbruksdepartementet:

Landbruksdepartementet stiller seg positivt til et økt nordisk samarbeid vedrørende næringsmiddelpolitikk og næringsmiddellovgivning. Departementet vil i den forbindelse understreke at det allerede er et samarbeid i gang gjennom det permanente nordiske utvalg for næringsmiddelsspørsmål (PNUN). Gjennom dette utvalg med sine tre underutvalg foregår det en betydelig aktivitet, bl. a. med sikte på en bedre samordning av regelverket og kontrollen med dette.

Landbruksdepartementet finner det naturlig å vurdere om PNUN kunne bli gitt status som en nordisk embetsmannskomite med direkte referanse til de nordiske samarbeidsministre. Dette vil være en ytterligere formalise-

ring, og derigjennom en styrking av det gode samarbeid som allerede er i gang på området.

Oslo, 13. april 1987

Etter fullmakt

Magne Stubsjøen

Nordahl Roladsøy

Sosialdepartementet:

Sosialdepartementet vil vise til at det er etablert et permanent utvalg for næringsmiddelsspørsmål (PNUN) under Nordisk Ministerråds stedfortrederkomité. Utvalget ble opprettet i 1980 og har fungert med et eget sekretariat f. o. m. 1982. (Vi viser i denne sammenheng til Nordisk Ministerråds årsberetninger.)

PNUN har som et av sine viktigste arbeidsområder nettopp å harmonisere de nordiske lands næringsmiddeloggivning, -rutiner og -kontroll.

Det nordiske samarbeidet på næringsmiddelområdet har som mål og prinsipp å styrke Norden som hjemmemarked ved å redusere handelshindre. Ulikheter i lovgivning og administrativ praksis kan innebære konkrete handelshindre. Målet er et mest mulig harmonisert regelverk.

PNUN er nå i ferd med å utarbeide et samarbeidsprogram for næringsmiddelområdet. Denne saken skal etter planen behandles i Nordisk Ministerråds organer høsten 1987.

Vi kan opplyse at et harmoniseringsarbeid i tråd med medlemsforslaget allerede er påbegynt innen rammen av PNUNs virksomhet.

Sosialdepartementet stiller seg positivt til det fortsatte samarbeidet på området.

Oslo, 8. mai 1987

Etter fullmakt

Thomas Mauritzen

Solveig Petterson

Fiskeridirektoratet:

Begrunnelsen for forslaget er at kvalitet, næringsverdi og smaken på matvarer er kommet mer i fokus i de senere år. Man er videre blitt oppmerksom på at matvareindustrien ofte bytter ut naturlige ingredienser i sammensatte matvarer med billige erstatningsprodukter eller med råvarer av dårligere kvalitet. Man stiller også spørsmål ved den tiltagende bruk av kjemiske konserveringsmidler og midler mot sopp og mugg, etc.

Når det gjelder fisk og fiskeprodukter kan Norge bidra med den nye Kvalitetsforskriften for fisk og fiskevarer, herunder Sosialdepartementets hygieneforskrift. Dessuten resultatene av det arbeid som er gjort i Codex-komiteene.

Kvalitetsforskriften for fisk og fiskevarer gir ikke bare bestemmelser om at fiskevarene skal være sunne og friske eller helsemessig sikre produkter, men har også et videre siktemål som går på at produktene også skal ha en best mulig kvalitet.

Som kjent skal den nye merkeforskriften for ferdigpakkede næringsmidler fastsatt av Helsedirektoratet i fremtiden også gjelde for fiskevarene. Under utarbeidelsen av denne forskriften er det lagt vekt på å tilpasse forskriften til Codex Alimentarius' generelle merkestandard samtidig som man har sett på tilsvarende bestemmelser i de andre nordiske land.

En sak er at det fastsettes ensartede kvalitetskrav og grenseverdier for stoffer som tilsettes i matvarer. Det må samtidig utarbeides og fastsettes ensartede regler for prøvetaking og eksakte metoder for analyse av matvarer.

Bergen, 1. april 1987

Heine Blokhus

Norges bondelag:

Styret i Norges bondelag behandlet medlemsforslag i møte 19. mars 1987. Vi vil meddele at vi er positive til at det blir foretatt en gjennomgang av næringsmiddeloggivningen og -kontrollen med sikte på en harmonisering av kvalitetskrav på næringsmidler i de nordiske landene.

I arbeidet med harmoniseringen av kvalitetsreglene ber vi om at de berørte næringene må trekkes inn. Ved en eventuell fastsettelse av felles-nordiske regler, vil vi peke på at det kan bli behov for overgangsordninger for de produsenter av jordbruksvarer som nytter visse tilsetningsstoffer i produksjonen.

Norges bondelag har brakt i erfaring at det alt er satt i gang arbeid som omfattes av forslaget som nå er fremmet i Nordisk Råd. I det permanente nordiske utvalg for næringsmiddelsspørsmål er det vår oppfatning at mye av arbeidet som foreslås i medlemsforslaget alt er under kartlegging.

Oslo, 1. april 1987

Hans Haga

Haakon Edv. Rundhovde

Norges Kooperative Landsforening (NKL):

– – – Som forbrukerorganisasjon hilser NKL med glede forslag som går ut på en nærmere harmonisering av de lover og regler som finnes på næringsmiddelområdet i Norden. En overordnet målsetting må etter vår mening være at kravene til en kvalitetslinje ligger høyt. Vi vil også fremheve at på de områder der norske kvalitetskrav er strengere enn i de andre nordiske land, bør de norske krav være retningsgivende.

Forbrukersamvirket i Norge består av samvirkelagene og deres fellesorganisasjon, Norges Kooperative Landsforening. Vår organisasjon omfatter over 500 000 medlemmer. I et eget forbrukerprogram er det slått fast at det er en klar målsetting for vår organisasjon å forsyne medlemmene med kvalitetsvarer til riktig pris. Merking og kontroll av forbruksvarer samt påvirkning av lovgivningen er spørsmål som blir prioritert høyt i vår organisasjon.

Vi vil peke på en spesiell årsak til at vi setter pris på forslaget om en nærmere nordisk samordning av næringsmiddelpolitikk og lovgivning. Nordisk forbrukersamvirke har en egen importorganisasjon for matvarer – Nordisk Andelsforbund. Samlet omsetning i NAF utgjør årlig vel 3 mrd kroner. En harmonisering av kvalitetskravene i Norden vil bety meget for det nordiske kooperative samkjøp og dermed for nordisk samarbeid.

NKL vil gjerne bidra med flere detaljer om dette er ønskelig. I arbeidet med felles kvalitetskrav stiller vi gjerne opp med våre fagkunnskaper.

Oslo, 12. mars 1987

Jarle Benum

Norges colonialgrossisters forbund:

Vi har for vår del ingen innvendinger mot at det blir startet et arbeid for eventuelt å komme frem til ensartede nordiske kvalitetskrav for næringsmidler. Vi deler fullt ut forslagsstillernes begrunnelse, slik den er gjengitt i mottatte medlemsforslag.

Vi vil få tilføye at eventuelle fellesregler bør omfatte såvel innenlandsproduserte som importerte næringsmidler.

Dessuten vil det, ikke minst av hensyn til import fra utviklingsland, være fordelaktig om de nordiske bestemmelser mest mulig overensstemmer med EF's tilsvarende bestemmelser. Vi minner også om Codex Alimentarius' arbeide på dette felt.

Oslo, 11. februar 1987

Norges colonialgrossisters forbund

Erik Prytz

Sverige

Konsumentverket:

Dagens matdebatt viser at mange konsumenter har en uttalt misstro mot kvaliteten på våre livsmedel. Verket delar derfor den i forslaget framførte oppfatningen at det er viktig at de nordiske konsumenterna har førtroende for de livsmedel som seljs. En forutsättning härför är enligt verkets oppfatning en väl fungerande lagstiftning och en effektiv kontroll. En nordisk samordning av livsmedelslagstiftning och livsmedelskontroll kan härvid vara av speciellt värde.

Konsumentverket har erfarit att det inom PNUN, Permanenta nordiska utskottet för näringsfrågor, finns projektgrupper som arbetar med de frågor som tas upp i medlemsförslaget t.ex. gränsvärden för främmande ämnen och tillsatser och märkningsregler. Konsumentverket förutsätter att Statens Livsmedelsverk, som är representerat i PNUN, kan informera om aktuell nordisk verksamhet. Inom PNUN borde finnas god möjlighet att dra nytta av kunskapen hos en samlad nordisk expertis för att fastställa gemensamma regler. Konsumentverket vill dock understryka vikten av att samordningen sker med utgångspunkt från de nordiska konsumenternas intresse och inte medför att något lands konsumentskydd försvagas.

Syftet med översynen av livsmedelslagstiftningen skulle enligt medlemsförslaget vara att etablera gemensamma kvalitetskrav på livsmedel i Norden. Kvalitet är ett mångfacetterat begrepp som kan vara svårt att definiera. I det sammanhanget vill verket hänvisa till den pågående utredningen om konkurrensförhållanden och prisbildning inom livsmedelsindustri och livsmedelshandel i Sverige (JO 1986:02). Inom utredningens ramar finns nämligen ett projekt som syftar till att ge en heltäckande genomgång av begreppet livsmedelskvalitet. Därvid skall de krav och normer som det svenska samhället i dag ställt upp beskrivas och motiveras ur både ett internationellt och historiskt perspektiv. Dessutom skall regelsystemets utformning och tillämpning diskuteras.

Enligt Konsumentverkets mening är det angeläget att i sammanhang där kvalitet och märkning diskuteras läggs vikt vid näringsmässiga samt ur hälsosynpunkt mer långsiktiga aspekter. Enligt all expertis är det största hälsoproblemet när det gäller mat våra bristfälliga kostvanor. Vi bör minska konsumtionen av fett, socker och salt samt öka mängden fiberrika produkter. Verket vill mot den bakgrunden framhålla att vid en samordning av märkningsreglerna bör krav ställas som underlättar för konsumenterna att göra medvetna val. En tydlig uppgift om t. ex. fett-, socker- och fiberhalt är ett hjälpmedel för att välja livsmedel för en näringsriktig och ekonomisk kost.

Stockholm den 13 mars 1987

Laila Freivalds

Maj-Britt von Knorring

Lantbruksstyrelsen:

Lantbruksstyrelsens ansvarsområde berör i det stora hela endast indirekt livsmedlen. Av livsmedelsburna infektioner finns det få av typen zoonos. Salmonellainfektioner är dock en klassisk sådan och på senare tid har campylobacterinfektion rönt allt större uppmärksamhet i Sverige. Toxiner kan via livsmedel föras till människan från djur, som i sin tur kan fånga upp gifter från foder. Exempel på en sådan situation är vissa mögeltoxiner, t. ex. aflatoxin som från foder via främst mjölk kan nå människan. De nu nämnda tillfallen är mera handgripliga exempel då infektionsämnen eller gifter drabbar människan via animaliska livsmedel. Det finns på detta område också lagstiftning som söker motverka att människan utsätts för risker av detta slag.

I bifogade förteckning (*Bihang 1*) finns författningar som berör situationer varom talats i föregående stycke. Lantbruksstyrelsens egna författningar är fogade till Bihang 1. I förteckningen finns också författningar som har mera allmän och indirekt anknytning till livsmedlen och deras kvalitet. Listan har upprättats på uppdrag av statens livsmedelsverk i anslutning till projektuppdraget livsmedelskvalitet, som verket fått av 1986 års livsmedelsutredning.

I detta sammanhang kunde det finnas skäl att erinra om en aktivitet på ett angränsande område som också avsåg att bereda möjlighet för en harmonisering av bestämmelserna mellan de nordiska länderna. Bifogade PM (*Bihang 2*) torde tala för sig själv. Den överlämnades 1983 under hand av lantbruksstyrelsens dåvarande generaldirektör men någon reaktion har ej erhållits. Problematiken är densamma idag som 1983.

Praktiska exempel på pågående väsentliga miljöanknutna verksamheter vid lantbruksverket inom växtodlingsområdet redovisas kortfattat i *Bihang 3*. Författningar och regler som påverkar vegetabiliska livsmedels kvaliteten är förtecknade och fogade till *Bihang 3*.

Jönköping den 13 mars 1987

Allan Johansson
Generaldirektör

Kurt Nordin
Byrådirektör

BIHANG 1

Regler som påverkar animaliska livsmedels kvaliteten inom lantbruksverkets ansvarsområde

1. Läkemedelsförskrivning

Allmän veterinärinstruktion 1982: 1027 + 1983: 623 (C 10)

LSFS 1982: 43 (C 11)

LSFS 1979: 8 (C 15)

LSFS 1977: 42 (D 45)

2. Bekämpande av salmonellainfektion

Lag 1983: 738 (K 100)

Förordning 1984: 306 + 1985: 370 (K 101)

LSFS 1982: 39 (K 102)

LSFS 1978: 14 + 1984: 23 (K 103)

3. Foder

Lag 1985: 295 (M 30)

Förordning 1985: 829 (M 31)

LSFS 1985: 35 (M 32)

Olika foderkompositioner kan givetvis påverka livsmedlens kvalitet. Lantbruksnämndernas rådgivning på detta område får alltså betydelse. Några författningsbestämmelser finns inte här utöver foderlagstiftningens, som handlar om mera påtaglig skadlighet eller tjänlighet för djuret eller dess produkter.

4. Övrigt

Mera indirekt betydelse för de animaliska livsmedlens kvalitet har djurens hälsa i allmänhet och därmed också de insatser som görs av distriktsveterinärer och andra för att bota och förebygga sjukdom. Den förebyggande verksamheten styrs i viss utsträckning av regler för hälsokontroll:

Lag om kontroll av husdjur m. m. 1985: 342 (M 1)

Förordning 1985: 343 (M 2)

LSFS 1986: 35 (K 152)

Akutsjukvården är – bortsett från läkemedelsförskrivning – inte författningsreglerad utan påverkas av veterinärernas kunskaper erhållna genom utbildning och fortbildning samt erfarenhet.

Också indirekt påverkas de animaliska livsmedlens kvalitet av djurskyddslagstiftningen:

Lag om djurskydd (1944: 219 1979: 20 (L 1)

Djurskyddsförordning 1985: 16 (L 2)

Lag angående slakt av husdjur 1973: 31 (L 20)

Förordning 1980: 1128 (L 21)

Djurstallkungörelse 1973: 24 (L 34)

Kungörelse om kastring av vissa husdjur 1973: 26 + 1980: 1129 (L 40)

LSFS 1982: 21 (L 3)

LSFS 1982: 34 (L 4)

LSFS 1981: 45 (L 5)

LSFS 1979: 28 (L 9)

LSFS 1982: 12 (L 22)

LSFS 1983: 1 (L 35)

LSFS 1973: 65 (L 41)

I detta sammanhang kan nämnas att lantbruksstyrelsen just startar en utredning över djurhälsa – djurhållning som kan leda till ändringar i vissa av de ovan nämnda författningarna spec LSFS 1982: 21 (L 3).

Man kan säga att också det förhållande att distriktsveterinärerna, som har hand om den helt övervägande delen av sjukvården på animalieproduktionens djur är statligt anställda utgör en viss garanti för att husdjuret – det blivande livsmedlet "kontrolleras med oväld" redan under uppfödningen.

BIHANG 2

Utredning om införselvillkor för djur och djurprodukter mellan Finland, Norge och Sverige (PM 1983-08-03)

Finland, Norge och Sverige har en i internationell jämförelse mycket gynnsam situation beträffande smittsamma husdjursjukdomar. Ingen av de fruktade epizootierna som utgör problem för djurhållning eller för smitta från djur till människa finns i dessa länder. Det gäller t. ex. rabies, mul- och klövsjuka, svinpest, tuberkulos, smittsam kastning, newcastlesjuka hos fjäderfä. Bidragande orsaker till denna situation är ett gynnsamt geografiskt läge, högtstående djurhållning och veterinärmedicin och restriktiva införselbestämmelser.

Sjukdomssituationen är mycket lika i de tre länderna utan att för den skull vara helt identisk. I Sverige finns sålunda pseudorabies hos svin, en sjukdom som inte förekommer i Finland eller Norge. Leukos hos nötkreatur är relativt vanlig i södra Sverige, förekommer sporadiskt i Finland och inte alls i Norge. Sverige är ensam om en nötkreatursparasit, parafilaria bovicola. I Norge har ett fall fastställts av den fruktade fårsjukdomen scrapie.

På det hela taget är emellertid sjukdomssituationen mycket likartad och det gäller följdriktigt också de bestämmelser för införsel av djur och

djurprodukter som tillämpas i de olika länderna. Vissa nyanser finns givetvis men den grundläggande policy som tillämpas är likartad. Härtill har bidragit de samråd som sker fortlöpande och de överläggningar som äger rum vid en tvådagarskonferens varje år mellan nordiska chefsadministratörer på veterinärområdet.

Vissa förenklingar av införselproceduren har kunnat åstadkommas. Exempel härpå är att hundar får föras över gränserna mellan de tre länderna endast försedda med ett friskintyg som får vara högst 6 veckor gammalt. Från och med hösten 1983 kommer också kravet på detta intyg att avskaffas.

Vid det samrådsmöte som avhölls i juni 1983 i Reykjavík diskuterades möjligheten av att Finland, Norge och Sverige skulle kunna göras till ett "frihandelsområde" i fråga om zoosanitära bestämmelser. Detta skulle underlätta för såväl veterinäradministrationerna som gränskontrollen samt givetvis för medborgarna. Danmark kan till följd av sitt EG-engagemang inte ansluta sig till en sådan överenskommelse.

Innan man kan taga ställning till om en sådan överenskommelse kan komma till stånd måste en grundlig utredning göras över de förutsättningar som finns. Ländernas nuvarande bestämmelser gentemot varandra och mot utomnordiska länder måste noggrant gås igenom. Likaså måste sjukdomssituationen i de berörda länderna granskas och jämföras i detalj, övervakningssystem för djursjukdomar, diagnostisk kapacitet etc. Också de livsmedelshygieniska bestämmelserna måste granskas.

I ingen av ländernas veterinäradministrationer finns resurser för att genomföra en sådan utredning. Den svenska delegationen fick i uppdrag att undersöka om Nordiska rådet kunde tänkas engageras och taga ansvaret för en utredning. Givetvis måste ländernas veterinära experter bidra med fakta och bedömningar.

BIHANG 3

PM 1987-02-25 angående pågående väsentligt miljöanknutna verksamheter inom LBV

1. Särskilda medel för miljövärdsinriktad rådgivning inom växtnäring- och växtskyddsområdena samt för alternativ rådgivning (5 milj. kr. 1986/87) (föreslaget 5,6 milj. för 1987/88)

Växtnäring, 1,85 milj. kr. För uppsökande individuell rådgivning till djurintensiva företag inom föroreningskänsliga områden över hela landet har avsatts 1,1 milj. kr. 450 000 används till 1,5 tjänster som reg. växtnäringsexperter och 300 000 för projektverksamhet (utredningar, undersökningar). Ansvarig Va-enheten. Handl. Jan Gustavsson. Verksamheten bedöms fortsätta i ungefär samma utsträckning 87/88. Särskild insats från LBS för att organisera de regionala växtnäringsexperternas arbete i inledningssskedet. Arbetet kan komma att vidgas som ett resultat av havsföroreningsgruppens arbete.

Växtskydd 1,9 milj. kr. Utbyggnad och förstärkning av prognos- och varningsverksamheten. Ansvarig växtskydds-enheten. Handl. Anders Emmerman. Utredning pågår om organisation m. m. (G. Gränsbo ordf.). Fortsatt utbyggnad under 1987/88 som en följd av bekämpningsmedelsprogrammet. Omfattande arbetsinsatser krävs från LBS något år framåt.

Alternativodlingsrådgivning, 1 milj. kr. 600 000 avser två rådgivare m. m. 300 000 fördelas på lantbruksnämnderna för rådgivningsaktiviteter i länen. För 100 000 kr. delfinansieras en statskonsulent i alternativodling. Ansvarig trädgårdsenheten. Handl. Eva Svensson. Verksamheten kommer att öka nästa år om regeringens förslag om en ökning med 600 000 kr. antas av riksdagen.

Lantbruket i landskapet. 250 000 kr. satsas på expertbesök vid studiecirklar i nämnda ämne. Ansvarig planerings- och rådgivningsenheten. Handl. Harry Karlsson. Viss verksamhet även 87/88.

2. Bekämpningsmedelsprogrammet

Typprovning och typgodkännande av utrustning för spridning av bekämpningsmedel. Regeringen har gett LBS i uppdrag att före 1987-06-01 inkomma med detaljerat förslag härom. Ansvarig enhet investeringsenheten. Handl. Anders Bengtsson, LND.

Samma uppdrag har getts naturvårdsverket. Verken kommer att utföra uppdraget tillsammans. Från LBV deltar Anders Bengtsson, LND och Anders Emmerman LBS.

Konditionstest av lantbruksprutor

Lantbruksverket föreslås för budgetåret 1987/88 att få medel för att påbörja verksamhet i enlighet med "halveringsgruppens" förslag. Ansvarig enhet investeringsenheten. En arbetsgrupp skall tillsättas för att utforma råd och anvisningar, ordf. Bengt Pettersson, LNK, sekr. Anders Bengtsson, LND. Önskvärt att testerna kan börja redan i höst.

Utbildning av användare inom jordbruket av bekämpningsmedel. Lantbruksstyrelsen och kemikalieinspektionen har fått i uppdrag att före 1987-06-01 föreslå hur obligatorisk utbildning av alla som yrkesmässigt använder bekämpningsmedel i jordbruket skall genomföras. En gemensam grupp bildas. Ansvarig enhet allmän växtodling. Ordf. Evert Jonsson, sekr. Joel Carlsson.

Ogräsbekämpningsförsök. Lantbruksstyrelsen föreslås få medel för att beställa och finansiera vissa ogräsförsök vid SLU i enlighet med bekämpningsmedelsprogrammet. Ansvarig enhet allmän växtodling. Handl. Jan Gustavsson.

Utbyggd prognos- och varningsverksamhet inom växtskyddet

Ytterligare medel (1 milj. kr.) föreslås för utbyggnad av prognos- och varningsverksamheten inom växtskyddet. De avser dels informationssystem i samarbete med SLU, dels en växtskyddscentral i Uppsala. Ansvarig enhet växtskyddsenheten. Handl. Anders Emmerman.

Årlig uppföljning av utvecklingen i fråga om minskningen av bekämpningsmedelsanvändningen. Regeringen har gett lantbruksstyrelsen i uppdrag att årligen till regeringen redovisa nämnda utveckling. Redovisningen, som bör samordnas med den som SNV och KI skall göra, berör allm. växtodl. enh., växtskyddsenheten och investeringsenheten. Lantbruksstyrelsen har samordningsansvar. En grupp kommer att tillsättas med Evert Jonsson som ordförande.

3. Lagen om skötsel av åkermark

Hänsynsregeln skulle enligt uppgift utvärderas av miljöorganisationsutredningen. Så förefaller inte ha blivit fallet. Det kan dock vara lämpligt att

LBS själv nu följer upp den införda bestämmelsen. Ansvarig enhet strukturenheten. Handl. Lennart Gert.

4. Programmet mot luftföroreningar och försurning

Markkarteringsprojekt. LBS disponerar 800 000 för försöksverksamhet med ökad markkartering. En arbetsgrupp med företrädare för bl. a. SNV och SLU leder arbetet. Evert Jonsson är ordförande. Anita Gunnarsson, LNL är sekreterare. Projektet avslutas under 1988.

Ammoniakfrågan. SNV utreder på regeringens uppdrag ammoniakutsläppen från jordbruket, omfattning, skador och åtgärder för att minska dem. Olika stallgödselaspekter berörs. Evert Jonsson och Per-Erik Lohm, LBS deltar i arbetet.

Översyn av programmet

Nyligen har en översyn av programmet mot försurning och luftföroreningar inletts. Det nya programmet skall vara klart under våren -87. LBS skall tillsammans med SNV se över de jordbruksanknutna frågorna. Ansvarig enhet allm. växtodling. Handl. Jan Gustavsson.

5. Användning av växtnäring, kalk och växtskyddsmedel i jordbruket. Handlingsprogram och riktlinjer för rådgivningen

Sedan ett par år har arbetet pågått med detta *policydokument*. Det blir klart våren 87. Handläggare Jan Gustavsson och Anders Emmerman. Samråd sker med SNV, SLU och LRF. Detta mer långsiktiga handlingsprogram kompletteras av årligen utgivna "*Riktlinjer för gödsling och kalkning*". (Jan Gustavsson.) Med anknytning till handlingsprogrammet arbetar f. n. tre arbetsgrupper inom LBV.

Översyn av metodiken att beräkna ekonomiskt optimum för gödsling. I samarbete med SLU. Ordf. och sekr. Leif Medhammar, LNL. Arbetet klart våren 87.

Arbetsgrupp för att ta fram underlag för rådgivning om ekonomin i ogräsbekämpningen. I samarbete med SLU. Ordf. och sekr. Jan Gustavsson, LBS. Arbetet klart våren -87.

Gödsla rätt för bättre miljö och ekonomi. Ett miljöinriktat tvärfackligt rådgivningspaket om gödsling. Ordförande Jan Gustavsson, LBS, sekr. Anita Gunnarsson, LNL. Arbetet klart sommaren -87.

6. Havsföreningens programmet

Lantbruksstyrelsen deltar i arbetet med att utforma ett program mot havsföroreningar. I aktionsgruppen som leds av energi- och miljöministern deltar Gd Allan Johansson. LBS (Lidén, Gustavsson) har fortlöpande kontakter med sekretariatet. Arbetet skall avslutas före sommaren. Förslagen kan komma att få stora verkningar på jordbruket och medföra omfattande arbetsinsatser inom LBV.

7. Överskottsproblemet

Miljöaspekterna kommer att få en större tyngd i diskussionen om jordbruksöverskotten än vad de hittills haft. Det är angeläget att LBS bevakar dessa frågor i utredningsstadiet och tar fram rådgivningsunderlag m. m. för genomförandestadiet. Så sker för närvarande i fråga om träda -87. Detta arbete måste intensifieras för träda -88 som blir mer miljöanpassad och inför eventuella energiskogs- och skogsplanteringsprogram. (Erik Brasch, Jan Gustavsson).

8. Särskilt föroreningskänsliga områden

Inom Ringsjöområdet är ett program igång för att minska fosforläckaget till Ringsjön. Regeringen väntas inom kort fastställa föreskrifter för delar av Laholmsbuktens tillrinningsområde för att minska läckaget av kväve och fosfor. Arbetet med att utreda och åtgärda problemen inom sådana områden leds av länsstyrelserna. Lantbruksnämndernas insatser är omfattande i de berörda länen. Va- och investeringsenheten berörs. Handl. Jan Gustavsson.

9. Riktlinjer för miljöskyddande åtgärder inom animalieproduktionen

Naturvårdsverket planerar att se över dessa riktlinjer. En sådan översyn sammanhänger nära med bl. a. havsförordningsprogrammet och åtgärder mot ammoniakavgången i jordbruket. Berör Va- och investeringsenheterna. Handl. Evert Jonsson, Jan Gustavsson, Per-Erik Lohm.

10. Naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet

SNV har fått medel för bidrag till jordbrukare för betesdrift inom värdefulla hagmarksområden. Lantbruksnämnderna kan medverka inom länen med inventeringar, administration och rådgivning. Strukturenheten. Handl. Lennart Gert.

11. Markavvattningsfrågor

Sedan 1.7.1986 prövas alla markavvattningsföretag enligt NVL. Lantbruksnämnderna bereder dessa ärenden. De preliminära anvisningarna ses f. n. över. V-enheten. Handl. Jan Lundegren. LBS deltar tillsammans med SLU och SNV i ett projekt om småvatten. Jan Lundegren.

12. OECD-projekt om integration mellan jordbruks- och miljöpolitik

C. J. Lidén, LBS och R. Andersson, SNV är svenska deltagare i en arbetsgrupp inom OECD om integration mellan jordbruks- och miljöpolitik. Arbetet beräknas vara klart varen -88.

13. Lantbruksstyrelsen deltar i statens jordbruksnämnds utredning om kvalitetsbetalning inom jordbrukets prisreglering

Regler som påverkar vegetabiliska livsmedels kvalitet

Matpotatis

Kungörelse SFS 1959: 187, angående kvalitetsbenämning på matpotatis

Lag SFS 1971: 511, (H 1)

Förordning SFS 1981: 1372, (H 2)

LSFS 1977: 32 (X 32, X 32: 1, X 32: 2)

LSFS 1978: 26 (X 37, X 37: 1, X 37: 2)

LSFS 1978: 25 (X 42, X 42: 1).

Äpple och päron

Kungörelse SFS 1967: 134 om kvalitetsbenämning på äpplen och päron (ändr. SFS 1975: 79)

LBS 1975: 87 LBS kungörelse om kvalitetskontroll av svenska äpplen och päron.

Statens livsmedelsverk:

Det permanente nordiske utvalg for næringsmiddelsspørsmål (PNUN), som är underställt Nordiska ministerrådet, ansvarar för det nordiska samarbetet på livsmedelsområdet. Målsättningen med arbetet kan sammanfattas i följande punkter:

- förstärkning av Norden som hemmamarknad genom en minskning av handelshinder på livsmedelsområdet
- samordning av administrativa rutiner
- bättre utnyttjande av fackkompetens och ekonomiska resurser
- förstärkning av kontakterna mellan länderna och utbytet av information.

I medlemsförslaget hemställs av Nordiska rådet hos Nordiska ministerrådet begär en översyn av livsmedelslagstiftning och kontroll i de nordiska länderna i syfte att etablera gemensamma kvalitetskrav i Norden. Verket vill därför belysa det arbete som sker inom ramen för PNUN med nedanstående exempel.

Gränsvärden för strålning

Efter förslag från PNUN beviljade Nordiska ministerrådet ett extra anslag för att möjliggöra fördjupade kontakter mellan nordiska livsmedelsmyndigheterna efter Tjernobyl-olyckan. Som en följd av dessa kontakter har det skett ett värdefullt informationsutbyte. Man har även diskuterat gemensamma gränsvärden. Nästa möte är planerat att ske 1987-03-23.

Bestrålning

Vid det senaste mötet i Nordiska ministerrådet uttalades önskemål om en gemensam nordisk hållning till bestrålning av livsmedel. Frågan kommer att tas upp i PNUN.

Livsmedelstillsatser

Ett förslag föreligger för närvarande från en projektgrupp om gemensamma nordiska bestämmelser om tillåtna tillsatser i vissa typer av livsmedel. I arbetet har tagits hänsyn till såväl de hälsomässiga aspekterna på tillsatser som konsumenternas inställning till tillsatser. Förslaget skall under våren 1987 tillställas länderna för kommentarer.

Märkning

Med utgångspunkt från en kartläggning av de nuvarande bestämmelserna i Norden pågår under 1987 ett harmoniseringsprojekt. Syftet med projektet är främst att undanröja handelshinder som uppkommer av olikheterna i nuvarande bestämmelser men stor hänsyn kommer även att tas till konsumenternas behov av tydlig information om livsmedlen genom märk-

ningen. I arbetet berörs även märkning med uppgift om livsmedlens näringsvärde och innehållsdeklaration, där t. ex. alla ingående tillsatser skall anges.

Kontroll

Inom en arbetsgrupp pågår bl. a. en samordning av importkontrollen. Vidare har gruppen utarbetat ett system för informationsutbyte i samband med att otjänliga livsmedel avvisas från ett land.

Toxikologi och riskvärdering

Inom denna arbetsgrupp sker sedan lång tid gemensamma toxikologiska bedömningar av främmande ämnen och tillsatser. Dessa bedömningar kan användas som underlag till gränsvärden för främmande ämnen och maxhalter för tillsatser.

Kost- och näringsfrågor

Arbete pågår med en revidering av de nordiska kostrekommendationerna, ett datorbaserat register för näringsinnehållet i olika livsmedel (Norfoods) samt med en samordning av kostundersökningar i länderna.

Livsmedelsverket delar den uppfattning som ligger till grund för medlemsförslaget nämligen att gemensamma bestämmelser bör eftersträvas på livsmedelsområdet mellan de nordiska länderna. Som framgår av den ovanstående redogörelsen har i detta syfte påbörjats ett omfattande harmoniseringsarbete inom ramen för PNUN:s verksamhet. Enligt verkets mening bör detta arbete fortsätta och PNUN ges erforderliga resurser för att slutföra uppgiften.

Uppsala den 13 mars 1987

Arne Kardell

Rune Henriksson

Fiskeristyrelsen har i skrivelse den 13 mars 1987 meddelat, att man anser det viktigt med en enhetlig nordisk livsmedelslagstiftning.

Sveriges grossistförbund:

Norden fungerar i många avseenden som en gemensam marknad. När det gäller industrivaror är tullar och andra handelshinder i stor utsträckning sedan länge avskaffade. Detta har inneburit att många företag i de nordiska länderna ser hela Norden som sin hemmamarknad. För att kunna

bygga upp en rationell produktion i konkurrens med företag i andra länder i Europa, USA eller Sydostasien med mångdubbelt större hemmamarknader har det varit en första förutsättning att kunna betrakta hela Norden som sin hemmamarknad. Enligt vår uppfattning är det fria handelsutbytet för industrivaror som råder mellan inte bara de nordiska länderna utan också inom hela Västeuropa en mycket väsentlig orsak till den välståndsutveckling som kunnat ske i Norden.

På livsmedelsområdet är emellertid handeln, också mellan de nordiska länderna, fortfarande omgärdad av hinder och begränsningar i form av såväl avgifter som olika bestämmelser om kvalitet, märkning, tillsatser o. s. v. Vi har förståelse för att de nordiska länderna av bl. a. beredskapskäl vill upprätthålla en egen jordbruksproduktion och ett eget fiske och inser att de nordiska länderna inte ensidigt kan avskaffa nuvarande gränsskydd på livsmedelsområdet. Däremot borde man så långt det är möjligt söka åstadkomma en harmonisering av livsmedelslagstiftningen mellan de nordiska länderna och därigenom undanröja sådana skillnader som i praktiken innebär handelshinder. Vi tillstyrker därför det remitterade förslaget om en översyn av livsmedelslagstiftning och livsmedelskontroll i de nordiska länderna i syfte att etablera gemensamma kvalitetskrav på livsmedelsområdet i Norden.

Det finns som förslagsställarna framhåller fortfarande betydande skillnader mellan de nordiska länderna när det gäller gränsvärden, tillåtna tillsatser och märkningskrav i livsmedelshandlingen. Även om det pågår ett arbete inom ramen för den permanenta nordiska kommittén för näringsfrågor (PNUN), bör det som förslagsställarna framhåller vara möjligt att genom ett intensifierat nordiskt samarbete nå betydligt längre mot gemensamma kvalitetskrav på livsmedel, något som enligt vår uppfattning skulle gynna ett friare handelsutbyte på livsmedelsområdet.

Inom Sveriges grossistförbund finns medlemsföretag som bedriver såväl import som export av livsmedel. Inte sällan får vi från medlemsföretag rapporter om skillnader i kvalitetskrav och andra bestämmelser, som hindrar eller fördyrar handelsutbytet inom Norden.

Nyligen nekades t. ex. ett av våra medlemsföretag att transitera ett parti torskfilé genom Norge för vidare export till USA enbart på den grunden att det rörde sig om östersjötorsk som är mörkare i färgen än västerhavstorsk.

Svenska exportörer av skalade räkor har också mycket stora problem att få tillträde till den norska marknaden för sina produkter. Det har t. ex. förekommit att skalade räkor stoppats endast p. g. a. sin storlek. I Norge måste varje parti kontrolleras innan import kan ske. Kontrollen måste enligt uppgift ske i Stavanger, vilket förorsakar stora extrakostnader.

Säkert finns det också exempel på svenska regler och bestämmelser som hindrar eller försvårar import från övriga nordiska länder, t. ex. veterinära bestämmelser. I detta sammanhang vill vi emellertid peka på att det svenska gränsskyddet, som endast är avsett att skydda den prisnivå på jord-

bruksprodukter som tillförsäkrats jordbruket i Sverige, kan tillämpas så att det blir svårare att importera produkter som konsumenterna efterfrågar av kvalitetsskäl. Ett exempel på detta är den nyligen genomförda höjningen av gränsskyddet på högkvalitativt bacon från Danmark. Denna höjning genomfördes trots att den svenska prisnivån inte var hotad. Priset på danskt bacon låg redan före höjning avsevärt över priset på svenskt bacon. Däremot ökade den importerade produktens marknadsandel.

Mot bagrkund av de exempel som vi här tagit upp finner vi det angeläget att ett arbete på en harmonisering av livsmedelslagstiftningen och dess tillämpning och kontroll i de nordiska länderna bedrivs målmedvetet och energiskt.

Stockholm den 1 april 1987

Sveriges grossistförbund

Walter Brangmo

Sven Olof Berglund

Lantbrukarnas riksförbund (LRF):

Lantbrukarnas riksförbund (LRF) finner det angeläget att bestämmelser rörande livsmedel så långt det är möjligt är likformiga inom Norden. LRF anser det således värdefullt om Nordiska rådet genomför den begärda översynen.

Det svenska lantbruket och deras företag ligger väl framme i kvalitetsarbetet. Sverige torde redan i dag i många avseenden ha betydligt längre gående bestämmelser än vad som i allmänhet krävs såväl inom livsmedelsområdet som i fråga om de bestämmelser som reglerar under vilka betingelser livsmedel avsedda för svenska konsumenter skall produceras.

En samnordisk diskussion om kvalitetskraven på livsmedlen i Norden borde, som LRF ser det, ge ett nyttigt perspektiv på dessa frågor.

Förbundet tillstyrker därför det framlagda förslaget.

Stockholm den 24 mars 1987

Lantbrukarnas riksförbund

Thorsten Andersson

Jan de Wouf

Kooperativa förbundet (KF):

KF anser i likhet med förslagsställarna att likartade bestämmelser i de nordiska länderna underlättar samarbetet och stimulerar handeln. Konsumenterna kan också ha svårt att förstå varför de nordiska länderna, som i många hänseenden står varandra nära, skall ha skillnader i fråga om gränsvärden, tillåtna tillsatser och märkningskrav. Detta förhållande kan också bidra till en viss oro hos berörda konsumenter.

KF är därför positiv till att Nordiska rådet verkar för en fortsatt harmonisering av livsmedelslagstiftningen i Norden och att erforderlig översyn av ländernas lagstiftning på området sker i detta syfte.

Stockholm den 23 mars 1987

Kooperativa förbundet

Leif Lewin

Bertil Ekberg

BILAGA 2**I efterhand inkommet yttrande****D a n m a r k****Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger (FDB):**

FDB kan tilslutte sig forslagstillere synspunkter og oplyse, at FDB igennem en del år har arbejdet aktivt med ernæringsproblematikken igennem oplysning og produktudvikling af ernæringsrigtige varer. Påbegyndelsen af salg af økologiske produkter er efterhånden i stadigt stigende omfang for såvel angår mængder som antal af produkter. FDB er i øjeblikket igang med et allergiprojekt, som indeholder oplysning om allergiproblematikken og samtidig vil tilbyde forbrugerne varer uden gluten, mælk, farve- og konserveringsstoffer. Endvidere arbejder vi med at indføre en forenklet næringsdeklaration på relevante varer.

Imidlertid ser vi egentlig ikke væsentlige hindringer for at gennemføre ensartede kvalitetskrav for levnedsmidler i Norden, da man i de skandinaviske lande uagtet forskelle har rimelige høje standardkrav, som oftest er lovfæstet.

For Danmark kan der imidlertid opstå et problem i relation til FDB via harmoniseringsbestrebelse, det vil sige etablering af det indre marked i 1992 med henblik på at undgå tekniske handelshindringer.

Spørgsmålet er naturligvis, om de fælles nordiske standarder vil have en sådan karakter, at Danmark kan have særregler under hensyn til miljø- og forbrugerbeskyttelse, hvis man i EF ikke kan gennemføre lovgivning på samme høje niveau, som i de nordiske lande.

Albertslund, den 11. juni 1987

Anne Buch Jørgensen

Medlemsförslag

om ett nordiskt fredspolitiskt utvecklingsprogram med anledning av det internationella fredsåret 1986

(Väckt av Anker Jørgensen samt Margrete Auken, Dorte Bennedsen, Lilli Gyldenkilde, Guðrún Helgadóttir, Hanne Thanning Jacobsen, Karin Kjølbro, Hanna Kvanmo, Aase Olesen, Robert Pedersen, Páll Pétursson, Kaj Poulsen, Bernhardt Tastesen och Pirkko Turpeinen)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk Råd, Juridisk udvalg:

Udvalget har behandlet medlemsforslaget på sit møde den 29. januar 1987 og skal udtale, at i det omfang medlemsforslaget vedrører Juridisk Udvalgs sagsområde, har udvalget intet at erindre imod forslaget.

Stockholm, den 30. januar 1987

For Bernhardt Tastesen

Udvalgsformand

Hanne Nielsen

Udvalgssekretær

Nordiska samarbetsnämnden för samhällsforskning (NOS-S):

— — — Som framhålles i förslaget finnes nu i de nordiska länderna ett flertal centra för freds- och konfliktforskning, universitetsinstitutioner med forskarutbildning och andra forskningsinstitutioner.

Om stipendier av detta slag inrättas bör de avse vistelse vid nordisk vetenskaplig institution under ett eller två år. Man kan tänka sig två olika typer av forskningsarbete som skulle kunna stödjas på detta sätt. En möjlighet är att stipendiaten knytes som medarbetare till ett vid institutio-

nen startat forskningsprojekt. En annan är att stipendiaten ges möjlighet att genomföra ett projekt som ej kan komma till stånd i hemlandet, t. ex. på grund av resursbrist eller på grund av att där ej finnes möjlighet att ordna tillfredsställande arbetsvillkor.

En förutsättning för att stipendium skall kunna ges till forskare med eget projekt synes emellertid böra vara att det förläggs till en nordisk institution, där det finns god kompetens på projektets område så att gästforskaren kan få stöd och råd i sitt arbete av en gynnsam forskningsmiljö.

NOS-S vill särskilt understryka en kostnadsfaktor, som inte direkt berörs i förslaget, nämligen stipendiaternas forskningsomkostnader. Man får räkna med att stipendiaterna kommer att behöva finansiellt stöd för sådana omkostnader, om de överhuvudtaget skall bli i stånd att utföra något meningsfullt vetenskapligt arbete.

Stipendierna bör således kombineras med en möjlighet att söka forskningsbidrag. Ansökan om forskningsbidrag bör prövas och utdelas av samma organ som utdelar stipendierna och kostnader för forskningsbidrag bör inräknas i budgeten för stipendieprogrammet. Forskningsbidragens storlek måste givetvis bli beroende av projektets karaktär.

Det är slutligen av stor vikt att den arbetsgrupp, som enligt medlemsförslaget skulle svara för systemet, företar en inventering av de praktiska förutsättningar för projektarbete som finns vid de nordiska institutionerna. Det är av avgörande betydelse att stipendier endast knytes till institutioner och projekt där det finns goda förutsättningar för dem att utföra kvalificerad forskning i samarbete med värdinstitutionerna.

Vidare måste tillsättningsproceduren utformas så att det i denna finns relevant sakkunskap t. ex. via de nationella forskningsråden eller de samnordiska forskningsfinansierande organen.

Vid utformningen av ett stipendieprogram bör samråd och samarbete även etableras med Nordiska samarbetskommittén för internationell politik inklusive freds- och konfliktforskning.

Stockholm den 16 februari 1987

Niels Amstrup
Ordförande

Nordiska samarbetskommittén för internationell politik (NORDSAM):

I anslutning till FNs fredsår vill förslagsställarna, att ett gemensamt nordiskt initiativ skall tas för att främja fred och säkerhet. Tre faktorer som är typiska för de nordiska länderna bör ligga till grund för initiativet: (1) det internationella anseende Norden åtnjuter, (2) den nordiska inställningen till utbildning, sociala förhållanden och politik, en inställning som i hög utsträckning har sin grund i den nordiska traditionen av folkbildning och

folkhögskolor, samt (3) de speciella resurser som finns i nordiska samarbetsorgan och som kan utnyttjas i ett internationellt fredspolitiskt projekt.

NORDSAM instämmer i att ett gemensamt nordiskt fredsinstitut är angeläget i anslutning till FNs fredsfördrag. De tre faktorer förslagsställarna pekar på som lämpliga grundvalar vill också NORDSAM betona. Vad gäller den speciella kompetens som finns i Norden, vill NORDSAM här ytterligare understryka, att knappast någon annanstans har freds- och konfliktforskning en så stark ställning som i Norden.

Vad sedan gäller förslagets olika delar måste de emellertid genomarbetas ytterligare innan NORDSAM kan ta enhetlig ställning till dem.

Kärnan i förslaget är att inrätta ett institut i Norden med en miljö, där studenter från vitt skilda politiska läger kan studera tillsammans. NORDSAM finner den idén värdefull.

Det är dock realistiskt att tänka sig att rekrytera eleverna specifikt från olika sidor i konflikttrubbade områden. Motsättningarna i exempelvis Mellanöstern, den region som nämns i förslaget, är så djupa och bittra, att det torde bli omöjligt att rekrytera elever enligt förslagets principer.

NORDSAM menar sammanfattningsvis att en expertgrupp bör bildas. Från förslagets tre utgångspunkter – Nordens internationella anseende, inställningen till utbildning, sociala förhållanden och politik samt de speciella resurser som finns i nordiska organ – skall den pröva, hur ett nordiskt initiativ bör utformas. I den gruppen bör NORDSAM vara företrädd.

Vad gäller finansieringsfrågan ligger den utanför NORDSAMs fackliga kompetens, men självfallet måste den också behandlas av expertgruppen.

Stockholm den 30 januari 1987

För NORDSAM

Erland Jansson

Forskningssekreterare

Centralinstitut for nordisk Asienforskning:

– – – Da CINA på et tidligt tidspunkt under sagens forberedelse har afgivet synspunkter, som klart er kommet til udtryk i forslaget, specielt for så vidt angår pkt. 1 og 2, findes der ikke anledning til at fremsætte yderligere kommentarer hertil. Under pkt. 3 omtales muligheden af at udnytte ressourcer ved eksisterende nordiske samarbejdsorganer. På instituttets vegne skal jeg i den forbindelse bekræfte, at CINA naturligvis er indstillet på at stille erfaringer m. v. til rådighed, for så vidt de i de enkelte konkrete situationer forefindes blandt personalet. Samtidig skal jeg ikke undlade at pege på den ressource, som er til stede i form af instituttets

bibliotek og dokumentation, som vi håber også vil kunne vise sig nyttig i denne sammenhæng.

København, den 13. januar 1987

P. i. v.

E. b.

Per Sørensen
Forskningsleder

Nordiska kommittén för öststatsforskning:

Nordiska kommitténs för öststatsforskning sakområde berörs huvudsakligen av punkten 3 "kontaktseminarier för östersjöungdom". Nordiska kommittén är en samarbetsorganisation för öststatsforskare i Norden. För öststatsforskningen är det av stor vikt att kontakter mellan Norden och Östeuropa främjas. Kommittén kan däremot inte ta ställning till förslaget från politiska utgångspunkter. Om förslaget bifalles är Kommittén emellertid beredd att bistå arbetsgruppen med bl. a. information om tillgängliga resurser och resurspersoner inom öststatsforskningens område.

Uppsala den 15 februari 1987

Daniel Tarschys
Ordförande

Claes Arvidsson
Sekreterare

Nordiska folkhögskolerådet:

Tack för initiativet till ett nordiskt fredspolitiskt utvecklingsprogram!

Vi har inom Nordiska folkhögskolerådet (NFR) diskuterat förslaget ett flertal gånger och vi har hela tiden varit positiva till utvecklingen av programmet.

Förslaget har också diskuterats i rådets olika nationella medlemsorganisationer och många idéer och förslag har fötts. Vi vill i detta yttrande över förslaget framföra några av de synpunkter som vi har i rådet.

Vi vill understryka att den folkliga traditionen och den strävan efter fred som vi gemensamt har i Norden, är en viktig utgångspunkt för oss när vi på olika sätt försöker bidra till folklig delaktighet, solidarisk utveckling och fred i världen.

Vi stöder förslagen

Vi stöder helt och fullt de tre föreslagna projekten: (1) kurser med folkhögskolekaraktär för unga opinionsbildare från olika konfliktområden, (2) stipendier till forskare från kris- och konfliktdrabbade länder för studier vid nordiska institutioner för freds- och konfliktforskning, (3) kontaktseminarier som bidrag till avspänning mellan öst och väst för unga från Öst- och Västeuropa – i första omgången för unga från Östersjöländerna.

Vi börjar med att beskriva något av vårt internationella arbete:

NFRs samarbete med internationella organ

Nordiska folkhögskolerådet är medlem i International Council for Adult Education (ICAE) och i European Bureau of Adult Education (EBAE). Rådet har också nära samarbete med den nyligen bildade organisationen International League for Social Commitment in Adult Education (ILSCAE), vars första ordinarie årsmöte var förlagt till Norden och där ett väsentligt inslag i programmet var nordisk folkbildning.

NFR är i samverkan med ICAE engagerat i att forma ett nätverk för Adult Development Colleges (folkhögskolor) i hela världen. NFR anordnar workshops för dessa (se nedan) och medverkar vid olika arrangemang som t. ex. The Role of International Aid in Adult Education på Nordens folkliga akademi (NFA) juni 1986.

Vi har också försökt presentera nordisk folkhögskola genom olika översikter, t. ex. The Nordic Folk High Schools (1983, se bilaga 2). Residential Adult Education (1983, se bilaga 3) har framställts tillsammans med EBAE.

Speciella folkbildningsprojekt: Workshop '80, '83 och '89 m.fl.

Nordiska folkhögskolerådet har genom sin Internationella kommitté ett omfattande internationellt arbete.

Ett långsiktigt samarbete för att erbjuda ömsesidig inspiration och stöd till utveckling av folkhögskolor och andra folkbildningsinsatser har skett genom det som kallats Workshop '80 och '83. Den gemensamma utgångspunkten för dessa seminarier var "The possible use of the folk high school idea in developing countries". Det första genomfördes i Danmark 1980. Det senare i Tanzania 1983. Seminarierna riktade sig till vuxenutbildare från olika delar av världen. Särskilt det senare seminariet stöddes av de nordiska biståndsorganen.

Seminarierna har följts upp genom en omfattande dokumentationsverksamhet och folkbildare från framför allt afrikanska länder har med medel från projektet besökt folkhögskolor i Norden.

Liknande projekt planeras i samverkan med indiska och latinamerikanska folkbildare att genomföras om något år. Dessa projekt förbereds för närvarande inom NFR tillsammans med Nordens folkliga akademi.

Samarbete med Nordens folkliga akademi

Många kurser och seminarier med inriktning på fredsfrågor har genomförts av NFA, ibland i samarbete med t. ex. de Nordiska FN-förbunden m. fl. organisationer. Idéer och förslag till innehåll i dessa kurser har ofta kommit från NFR. Teman som har varit aktuella är bl. a. Skapande fredsarbete, Fredsforskning/Fredsundervisning, U-landsarbete – solidaritetsarbete, Många kulturer – en värld, Spåren av Paulo Freire (se Nordisk tidskrift för folkbildning och vuxenundervisning 2/86, bilaga 2).

Inom den närmaste tiden planeras arrangerandet av bl. a. en kurs om Framtidsverkstäder med metoder som inspirerats av Elsie Boulding, en kurs med temat Folkbildning utifrån latinamerikanska erfarenheter vars syfte är att utifrån ett flertal tidigare seminarier planera för det kommande samarbetet med latinamerikanska folkbildare, och en fredskurs tillsammans med Svanviks folkhögskola om fredssträvanden på Nordkalotten.

De internationella frågorna poängteras kraftigt i det nyligen utarbetade idé- och handlingsprogrammet för NFA (se Nordisk tidskrift för folkbildning och vuxenundervisning 1/87). Där markeras bl. a. behovet av ett internationellt sekretariat för folkbildningen i Norden. Det är ett omfattande och tidskrävande arbete redan idag med alla förfrågningar om nordisk folkbildning, arrangerandet av seminarier, kurser och studieresor.

En del av detta arbete sköts av NFA, NFRs internationella kommitté och Nordiska folkhögskolerådets sekretariat som är förlagt till Nordens folkliga akademi i Kungälv – sekretariatet består av en del av en lektorstjänst och administrativt stöd från NFA. För W '83 anställdes en speciell projektledare. Det skulle vara mycket värdefullt med utökade resurser – gärna kopplade till Nordens folkliga akademi – för att arbeta nordiskt med de internationella frågorna.

Utbildning av flyktingar som vill återvända som folkbildare

Redan nu har några folkhögskolor en ganska omfattande kursverksamhet som riktar sig till flyktingar som önskar återvända till sina hemländer för att arbeta som folkbildare. Detta har bl. a. skett i Argentina.

Detta är en verksamhet som för många flyktingar upplevs som mycket meningsfull. Det innebär också en unik möjlighet för den nordiska folkbildningen att stödja och få inspiration av den folkliga bildning som utvecklas i de många länder som nu håller på att genomgå en demokratiseringsprocess. Inte minst ges möjligheten till enkel språklig kommunikation genom att många levit ganska många år i Norden och kan ett nordiskt språk.

Studerande från hela världen på folkhögskolor i Norden

Det finns en lång tradition av internationella deltagare på de långa kurserna på folkhögskolorna i Norden. Deltagare får i de flesta fall en god inblick i vad nordisk folkbildning är och kan ta med sig denna upplevelse hem till sina respektive länder och på så sätt kanske bidra till att stärka den

folkliga kampen och bidra till utformandet av folkbildningen i sina hemländer.

International People's Colleges i Helsingör, Danmark är en pionjärinstitution inom detta område. Likaså har Viittakiven Opisto i Hauho, Finland arbetat länge med detta. En lite annorlunda ansats har tagits av Nordenfjord Verdensuniversitet i Thy, Danmark.

Förslag och synpunkter:

Mötesplats med budskap

Vi stöder förslaget om kurser av folkhögskolekaraktär för unga opinionsbildare från konfliktområden.

Dessa kurser kan knytas till ett nordiskt folkhögskoleinstitut i någon frontstat, enligt tidigare medlemsförslag från Nordiska rådet (maj 1986). Den ursprungliga tanken på en mötesplats nära någon frontlinje, exempelvis i Libanon har idémässig tydlighet och skulle ha förutsättningar att bli internationellt observerad, särskilt om den finge något slag av (reell) exterritorialstatus, t. ex. under FN.

Motsvarande tydlighet kan också nås om mötesstället skapas på någon plats med starkt symbolvärde: Hiroshima kunde vara ett sådant exempel.

Inom Norden skulle Åland kunna fungera som en speciellt mötesplats mellan Öst och Väst.

Center för folkbildning vid FNs fredsuniversitetet i Costa Rica

FN upprättade för ca sex år sedan ett fredsuniversitet i Costa Rica. Det var 17 av jordens fattigaste länder som slog sig samman om denna tanke som blev antagen av FN 1980. Detta universitet önskar kontakt med nordisk folkbildning. Ett förslag skulle vara att Nordiska rådet upprättar ett center för folkbildning vid fredsuniversitetet i Costa Rica gärna i samarbete med Nordens folkliga akademi och Nordiska folkhögskolerådet.

Nätverk av fredsfolkhögskolor

En till två folkhögskolor i varje nordiskt land skulle kunna erbjudas uppgiften att vara landets och Nordens representanter inom ett nätverk av fredsfolkhögskolor/folkliga fredsstudieinstitut. Respektive land skulle svara för behövliga resurser både till dessa och till deras partners på strategiska platser i världen (jfr ovan).

Nordisk global freds- och utvecklingsfond

Vi menar att om det skall vara möjligt att realisera de tankar som uttrycks i förslaget om ett nordiskt fredspolitiskt utvecklingsprogram så bör en nordisk global utvecklingsfond upprättas, samtidigt som det nuva-

rande arbeidet bör stödjas genom att ge resurser till ett internationellt sekretariat för nordisk folkbildning.

Kungälv i januari 1987

För Nordiska folkhögskolerådet

Hans Hovenberg

Ordförande

Jan-Erik Perneman

Sekreterare

Nordens institut på Åland:

Nordens Institut på Ålands bestyrelse har tidigare med positivt resultat behandlet et forslag om at arrangere en konference om "freds- og sikkerhedspolitisk opinion og debat samt hvilken rolle de nordiske lande kan spille for at skabe tillid mellem forskellige politiske og militære blokke" i samarbejde med Nordiska samarbetskommittén för internationell politik inklusive konflikt- och fredsforskning.

I overensstemmelse med denne beslutning har Nordens Institut på Åland bidraget på det forberedende stadie og med praktisk tilrettelæggelse.

Den holdning og vilje til samarbejde, som Nordens Institut på Åland hermed har udvist, angiver fortsat linjen for instituttets virksomhed i nævnte retning.

Hertil skal føjes, at direkte fredsarbejde er et felt, som forekommer at ligge lidt ved siden af det almenkulturelle arbejdsområde, som Nordisk Ministerråd har defineret for os.

Mariehamn den 15 januari 1987

Asger Albjerg

Institutsbestyrer

Nordiska samfundet för Latinamerikaforskning (NOSALF):

Idet vi varmt tilslutter os forslaget om et nordisk fredspolitisk udviklingsprogram, vil vi hermed foreslå følgende tilføjelser:

ad pkt. 1 – Højskole- og folkeoplysningsprojekt

Vi finder det vigtigt og rigtigt at afholde kurser i Norden for unge fra konfliktramte lande. Vi finder det imidlertid specielt vigtigt at sikre, at unge fra områder, hvor etniske grupper bliver udsat for overgreb, truet og diskrimineret eller er udsat for et socialt, kulturelt, politisk og økonomisk

pres, der kan true deres kultur, identitet og eksistens, kan deltage i sådanne kurser. Vi tænker her ikke mindst på unge fra de lande og områder i Latinamerika, hvor de indianske folk bliver udsat for overgreb af værste art. Vi mener dog ikke, at deltagelsen skal begrænses til unge fra f. eks. de indianske grupper. Også unge fra de øvrige grupper i de pågældende samfund bør have mulighed for at deltage i kurserne.

ad pkt. 2 – Stipendieordning

Vi finder også dette forslag særdeles godt, men vil også her foreslå, at der sikres unge fra områder og lande, hvor etniske grupper trues og diskrimineres, stipendier her i Norden.

Samtidig finder vi det vigtigt, at studerende, forskere og formidlere fra Norden får mulighed for at besøge konfliktområder, hvorfor vi vil foreslå, at der også oprettes stipendier, der muliggør sådanne rejser og studieophold.

Endelig vil vi benytte lejligheden til at stille os til rådighed med den erfaring og ekspertise vi som nordisk samarbejdsorgan for Latinamerikaforskning råder over.

Idet vi håber at vore forslag vil blive behandlet positivt.

København, den 28. januar 1987

På styrelsens vegne

Jens Lohmann

Formand

Danmark

Udenrigsministeriet:

Det har i forbindelse med FN's fredsår 1986 været udenrigsministeriets holdning, at det for Danmarks vedkommende har været mest hensigtsmæssigt, at aktiviteter i forbindelse med det internationale fredsår blev overladt til private organisationer og enkeltpersoner. Det forekommer mest naturligt i lyset af den åbne debat, der på borgernes initiativ finder sted gennem frie massemedier og private organisationer.

Efter aftale påtog FN-forbundet i Danmark sig at formidle et samarbejde på bred basis og har inddraget så mange organisationer, institutioner, foreninger og grupper som muligt i aktiviteterne med interesse for fredsåret.

Som statens bidrag til gennemførelsen af fredsåret blev der på finansloven for 1986 optaget et ekstraordinært bidrag til FN-forbundet på kr 500.000,- til oplysningsarbejde og koordinerende virksomhed i forbindelse med fredsåret.

De tanker, der er fremført i medlemsforslaget fra dele af Nordisk Råds danske delegation, er rettet på fora, der dækker et bredere område end de nordiske aspekter. Det gælder ikke mindst henvisningerne til menneskerettigheder og de videregående fredspolitiske arbejde.

Det kontaktseminar for Østersø-ungdom, der er omtalt i punkt 3, og som tænkes udviklet til videregående kontakter mellem unge fra Øst- og Vest-europa, falder meget godt i tråd med danske tanker om udbygning af samarbejdet mellem frivillige organisationer – tanker, som er blevet nedfældet i konkrete forslag på flere CSCE-møder, således ekspertmødet om menneskerettigheder i Ottawa, ekspertmødet om menneskelige kontakter i Bern og nu også på det brede CSCE-opfølgingsmøde i Wien.

Fællesnordiske forslag er ikke ukendte i en CSCE-sammenhæng, om end de hidtil udelukkende har angået det økonomiske CSCE-samarbejde. Da der netop under forslaget vedrørende kontaktseminar fra Østersø-ungdom påberåbes det hensyn, at aktiviteter som de nævnte kan bidrage til afspændingen mellem Øst og Vest, kunne man godt forestille sig, at de efter deres formål naturligt kunne indpasses i en CSCE-ramme. Dog måtte det nok snarere være den bredere variant end den begrænsede med "Østersø-ungdom", der kom på tale, eftersom CSCE-aktiviteter i princippet står åbne for alle CSCE-stater.

I spørgsmålet om et højskole- og folkeoplysningsprojekt for politisk og samfundsmæssigt interesserede unge fra krise- og konfliktramte Mellem-østlande skal blot bemærkes, at de nordiske lande hidtil har søgt at koordinere deres samarbejde over for konfliktområder – f. eks. det nordiske handlingsprogram til bekæmpelse af apartheidpolitikken i Sydafrika – inden for den nordiske udenrigspolitiske samarbejde, og ikke i Nordisk Råds regie.

Udenrigsministeriet kan således i flere tilfælde se med sympati på projekternes formål, men ser ikke behovet for, at de gennemføres i Nordisk Råds regie med finansiering gennem en fredspolitisk udviklingsfond i lighed med nordisk kulturfond.

De enkelte projekter udformet af frivillige organisationer vil iøvrigt kunne søge støtte ad sædvanlige kanaler, f. eks. ved henvendelse til Det Sikkerheds- og Nedrustningspolitiske Udvalg (SNU).

København, den 15. januar 1987

P.m.v.

Benny Kimberg

Justitsministeriet har i skrivelse den 6 januari 1987 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Undervisningsministeriet har forklarat sig instämma i udenrigsministeriets skrivelse av den 15 januari 1987 (se ovan).

Den Internationale Højskole:

Det er med megen stor glæde, at Den internationale Højskole erfarer om ovennævnte forslag.

Tankerne bag forslaget er de samme, som har været ledende for denne højskoles virke gennem 65 år. Det er tanker, der umiddelbart bør kunne vinde tilslutning blandt alle i Norden, da netop vore erfaringer gennem 1 000 år på områder som mellemfolkelig forståelse, demokrati og folkeoplysning kan virke inspirerende globalt.

Til det tre-delte forslag vil vi gerne knytte følgende kommentarer:

ad 1. Højskole- og folkeoplysningsprojekt

Konflikter forebygges gennem forståelse af andre menneskers levevilkår og kulturelle baggrund. Desuden af viden om internationale forhold som politik og økonomi.

Det er denne højskoles erfaring, at netop højskolens miljø og tradition danner den ideelle ramme for et møde mellem mennesker fra forskellige kulturer. Gennem samværet omkring studier og i fritiden skabes den ønskelige forståelse.

Med relation til forslaget bør peges på, at så mange kulturer som muligt bør være repræsenterede ved drøftelser af en konkret sag, at undervisningen og opholdet som helhed ikke bør være kompetencegivende, da dette vil være uforenligt med ønsket om fri personlig holdningsdannelse, at alt samvær foregår på et fælles sprog (f. eks. engelsk) og at økonomien sikres.

Fra specialkurser i voksenundervisning for deltagere fortrinsvis fra Afrika ved vi, at det betragtes som en stor fordel for deltagerne, at kurset holdes et "neutralt" sted og ikke steder, hvor det kan udnyttes politisk internt som eksternt.

Specielt vedrørende økonomien er det vigtigt at erindre sig, at potentielle højskoleelever fra konfliktområder sandsynligvis ikke vil have midler til hverken rejse, lomme penge eller øvrige opholdsudgifter. Derfor bør der i de videre overvejelser lægges megen vægt på at drøfte en ren stipendieordning. Udvælgelsen af elever bør kunne ske koordineret af de nordiske repræsentationer. En fælles nordisk brochure bør udarbejdes på flere sprog.

Vi kan på denne baggrund ikke anbefale højskole-kurser, hvor hovedparten af deltagere kommer fra et mindre, afgrænset geografisk område.

ad 2. Stipendieordning

I tilslutning til det i forslaget allerede anførte, skal vi blot pege på den effekt, det kan have, at arrangere specielle kurser (møder) for journalister.

ad 3. Kontaktseminar for Østersø-ungdom

Ingen bemærkninger.

Den internationale Højskole skal stærkt anbefale, at medlemsforslaget i sin helhed nyder fremme.

Til uddybning af vore synspunkter vedlægges forskellige brochurer om Den internationale Højskole. Flere vil kunne rekvireres.

Vi vil også gerne tilsige vor beredvillighed til mundtligt eller skriftligt at bidrage til det fremsatte forslags virkeliggørelse.

Helsingør, den 11. februar 1987

Erik Høgsbro Holm

Forstander

FN-forbundet:

Samtidig støtter FN-forbundet forslaget om oprettelsen af en nordisk fredspolitisk udviklingsfond.

Under FNs Fredsår i 1986 har FN-forbundet etableret et specielt fredsårssekretariat, som har koordineret og støttet danske folkelige organisationer i deres gennemførelse af aktiviteter i denne anledning. Derfor vil FN-forbundet også være parat til yderligere samarbejde med Nordisk Råd på området, såfremt ovennævnte forslag godkendes.

FN-forbundet beder om at blive orienteret om sagens videre behandling.

København, den 12. februar 1987

P.f.v.

Kjeld Åkjær

for næstformand

Center for Freds- og Konfliktforskning:

Center for Freds- og Konfliktforskning finder, at det skitserede forslag om oprettelse af en nordisk fredspolitisk udviklingsfond vil være et nyttigt initiativ, som Centret kun kan anbefale at arbejde videre på. Som beskrevet i forslaget vil de nordiske lande have gode forudsætninger for at bidrage til udviklingen af fred og sikkerhed på "græsrodplanet" som følge af de traditioner for folkeoplysning, gensidigt samarbejde og tolerance, som kendetegner regionen. Disse erfaringer og traditioner vil det skitserede forslag forhåbentlig kunne udnytte og bygge videre på.

Endvidere er de nordiske lande et af de områder i verden med den længste tradition for freds- og konfliktforskning, ligesom der her er et relativt veludbygget miljø og levende samspil mellem freds- og sikkerhedspolitisk forskning, fredsbevægelser og folkelige organisationer generelt, som kan danne forudsætning for en udbytterig formidling til folk fra konfliktregioner ved disses ophold i de nordiske lande.

Som beskrevet af forslaget kan udviklingsprogrammet foregå på forskellige niveauer:

En nærliggende mulighed vil være via en stipendieordning at tilknytte forskere/studerende fra konfliktregioner til de allerede eksisterende freds- og konfliktløsningsinstitutioner – således som det er beskrevet i forslaget.

At lade unge fra konfliktregioner mødes på de nordiske folkehøjskoler for at de herigennem kan lære hinanden at kende og derved lære at samarbejde, vil være hensigtsmæssigt under forudsætning af, at dette sker som en integreret del af den nordiske sammenhæng, dvs. at de unge igennem deltagelse i ganske almindelige højskoleaktiviteter lærer samarbejdet og hinanden at kende. Det vil formentlig være mindre hensigtsmæssigt at etablere deciderede kurser for folk fra konfliktregioner for at lære dem at samarbejde. Det vil endvidere ud fra ovennævnte overvejelser være at foretrække, at de unge fra konfliktregionerne forbliver en lille del af det samlede antal kursusedtagere. Under forløbet kan konflikt- og regionsperspektivet så naturligt blive inddraget.

I forlængelse af ovenstående kunne man også søge at fremme kontakten mellem unge fra Østersø-landene ved at integrere forskellige Østersø-nationaliteter under højskoleophold. Dette ville sikre, at de unge blev dele af et fællesskab, snarere end at det blev organisationsmedlemmer, der kortvarigt stiftede bekendtskab med hinanden under seminarer. Denne decentrerede model ville formentlig være at foretrække frem for et seminar med deltagelse fra medlemmer af ungdomsorganisationer, idet man herved dels kunne udnytte de erfaringer, der allerede er opbygget (eks.: Den Internationale Højskole, Brenderup Højskole), ligesom spredningseffekten ville være større, da flere unge ville blive inddraget. Endvidere ville det være ønskeligt, at kontakten mellem unge ikke kun kom til at omfatte Østersø-regionen, men hele Europa, således at aktiviteten kunne fremme den gensidige udveksling og forståelse mellem Øst- og Vesteuropa.

Center for Freds- og Konfliktforskning kan derfor kun støtte forslaget om nedsættelse af en tværfaglig arbejdsgruppe til nærmere undersøgelser og om finansieringen gennem oprettelsen af en fredspolitisk udviklingsfond.

København, den 12. februar 1987

Per Clausen

Det udenrigspolitiske Selskab:

Projekt 1: Højskole- og folkeoplysningsprojekt

Projektet forekommer værdifuldt og bør nyde fremme. Til støtte for denne vurdering skal jeg her nøjes med at anføre, at jeg for ganske nylig fik bekræftet, at man ihvertfald nogle steder i udlandet mener, at man måske kan lære af de nordiske landes erfaringer med samarbejde og ikke-voldelig konfliktløsning. Juan Somavia, som er chilener og direktør for ILET (Det Latinamerikanske Institut for Internationale Studier) og generalsekretær i den Sydamerikanske Kommission for Fred, Regional Sikkerhed og Demokrati, formulerede over for mig et meget konkret ønske om, at de nordiske landes egne erfaringer med udviklingen af deres indbyrdes forhold blev gjort tilgængelige for latinamerikanske forskere, opinionsdannere og beslutningstagere. Hans ønske var, at man i første omgang arrangerede små forskerseminarer enten her eller i Sydamerika, men han var også meget åben over for folkeoplysningens og folkehøjskolens betydning. Jeg forstår meget vel argumenterne for at pege på Mellemøsten som målområde, men jeg tror, at Sydamerika muligvis er nærmere en regional situation, hvor nordiske erfaringer vil kunne forstås og opfattes som relevante.

Projekt 2: Stipendieordning

Efter min opfattelse vil pengene være givet bedre ud til finansiering af forskningsseminarer ved nordiske universiteter og institutter, hvor udenlandske og nordiske forskere, studerende og evt. pressefolk, embedsmænd og politikere kunne mødes. Seminarerne bør i første række beskæftige sig med forholdene i og mellem de nordiske lande og forholdene mellem disse og omverdenen. Den ovennævnte Juan Somavia var eksempelvis interesseret i at få analyseret, hvorledes Norden har udviklet de samarbejds- og samkvemsformer, vi i dag tager som en selvfølge, efter at man har bekriget hinanden i århundreder. Det er jo meget konkret og relevant. Han var ikke så interesseret i nordiske analyser af andre landes problemer, f. eks. i Sydamerika. Det må være folk fra disse lande, som selv drager relevante slutninger mht. anvendelige løsninger på deres problemer. På denne baggrund forekommer det mig vigtigt at koncentrere sig om emner og fag som Nordens politiske historie, statsret og folkeret samt økonomi og samfundsbeskrivelse i mindst lige så høj grad som fredsforskning. Det er på disse områder vi måske kan siges at have noget særligt at bidrage med.

Projekt 3: Kontaktseminar for Østersø-ungdom

Bedre kontakt mellem unge fra Øst- og Vesteuropa bør prioriteres højt, men det foreslåede åbningsprojekt giver mig visse mindelser om "Ost-seewoche". Jeg ville foretrække korte eller længere højskolekurser forskellige steder i Norden med god kontakt til det "normale" samfund. Jeg tror, det er vigtigt, at gæsterne østfra får god lejlighed til at sammenligne

teori og praksis. Af hensyn til den udrejsepolitik, som Sovjetunionen og til en vis grad også de andre Østlande praktiserer, vil det nok være nødvendigt at lade kurserne have politisk neutrale emner af typen middelalderkunst, ældre forsorg eller forureningsbekæmpelse og så lade ture ud i samfundet give gæsterne en fornemmelse af, hvordan vi i Norden mener, man bør omgås hinanden. Man bør nok heller ikke blande hold fra de tre Østersøøstlande. En del erfaringer tyder på, at deltagere fra f. eks. Polen kan føle sig ret hæmmede ved tilstedeværelsen af meget partitro og patriotiske Sovjetborgere. Endelig vil jeg også i forbindelse med dette projekts formål pege på forskningsseminarer som en aktivitet, det ville være værd at investere i.

Jeg håber at disse korte kommentarer vil kunne indgå i overvejelserne over udformningen af de konkrete initiativer. Jeg deltager gerne i eventuelle diskussioner herom, men sender i øvrigt initiativet mine bedste ønsker.

København, den 13 februar 1987

K. Carsten Pedersen

Direktør

Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF):

I forbindelse med det fremsatte medlemsforslag ønsker Dansk Ungdoms Fællesråd at fremkomme med en række bemærkninger, idet forslaget berører ungdomsorganisationernes arbejde på dette område.

DUF har gennem en årrække arbejdet med kontakt mellem Øst- og Vesteuropa. Dette arbejde er sket i tæt samarbejde med øvrige nordiske ungdomsråd. I samarbejdet med ungdomsorganisationer i de øvrige Østersølande har de nordiske ungdomsråd afholdt en række Østersøkonferencer.

DUF har længe ønsket, at dette arbejde mellem Østersølandene blev bredt ud til flere unge, og DUF ser derfor positivt på forslaget om kontaktseminar for Østersø-ungdom, som også kan formaliseres i et samlet nordisk fredspolitisk udviklingsprogram.

For DUF er kultursamarbejde et væsentligt skridt mod større international forståelse, og DUF har derfor i samarbejde med de nordiske ungdomsråd stillet forslag til udfyldelse af aftalen om kulturelt samarbejde mellem Norden og SADCC-landene. Ved flere kontakter med repræsentanter fra ungdomsorganisationer i SADCC-landene har DUF drøftet interessen for et nordisk folkehøjskoleprojekt i forbindelse med SADCC-samarbejdet. Der har alene været yttret positive interesser for dette.

DUF vil derfor pege på, at en nordisk højskole- og folkeoplysningsprojekt bør placeres i et af medlemslandene i SADCC. Det sydlige Afrika er et

område med flere konflikter, der især har deres udgangspunkt i Sydafrikas destabiliseringspolitik i området. En udvikling af det sydlige Afrika kræver samarbejde mellem landene i regionen, og der er derfor brug for et høj-skole- og folkeoplysningsprojekt, idet de ni SADCC-lande har forskellige historiske og kulturelle baggrunde. Nordiske unge føler sig idag engageret i konflikterne i det sydlige Afrika, og DUF vil derfor pege på, at et forsøg med et nordisk højskolekursus kan ske ved at samle politisk og samfundsmæssigt engagerede unge fra SADCC-landene.

DUF ser positivt på omtalte initiativer og vil i forbindelse med nedsættelsen af en tværfaglig arbejdsgruppe pege på de erfaringer, de nordiske ungdomsråd har i forbindelse med internationale kontakter.

København, den 23. januar 1987

Dansk Ungdoms Fællesråd

Finn Larsen

Generalsekretær

Mellemfolkeligt Samvirke:

Vi har fra Mellemfolkeligt Samvirkes side med interesse fulgt det forbedrende arbejde vedr. udarbejdelsen af "Medlemsforslag om ett nordiskt fredspolitiskt utvecklingsprogram med anledning av det internationella fredsåret 1986."

Det foreslås at nedsætte en tværfaglig arbejdsgruppe, der skal undersøge mulighederne for gennemførelse – foreløbig som et forsøg – af et nordisk fredspolitisk udviklingsprogram i form af højskolekursus for unge fra konfliktområder, stipendieordning for forskere fra krise- og konfliktramte lande og kontaktseminar for ungdom fra Østersølandene og samtidig overveje finansiering af programmet gennem oprettelse af en nordisk fredspolitisk udviklingsfond.

Mellemfolkeligt Samvirke finder det fremlagte forslag værdifuldt. Det betydningsfulde i forslaget ligger både i, at det bygger på en anvendelse af og videreudvikling af eksisterende institutioner og traditioner og i, at dets indhold er et kulturmøde og en forskning vedrørende de fredspolitiske spørgsmål.

Mellemfolkeligt Samvirkes erfaringer gennem mere end 40 års fredspolitisk og internationalt oplysnings- og udvekslingsarbejde peger overalt i retning af at fremme de mellemfolkelige kontakter og den gensidige oplysnings- og forskningsvirksomhed.

På dette grundlag skal vi derfor hermed udtrykke vort ønske om, at det fremlagte forslag vil nyde fremme ved Nordisk Råds behandling.

København, den 26. januar 1987

Uffe Geertsen

Det danske Missionselskab:

Det danske Missionselskab er blevet bedt om kommentarer i ovennævnte anledning, fordi vi har kontakt med forskellige grupperinger i Mellemøsten, og det bliver også med denne baggrund, at denne udtalelse bliver udformet.

Der kan næppe være tvivl om, at had, mistillid og ufølsomhed trives, hvor man ikke har personlig kontakt med hinanden, men lever i adskilte grupper. Så bliver man let et offer for propaganda og enside synspunkter og er ikke motiveret for at se andre sider af sagen.

Det ville derfor være en god idé at samle unge fra de forskellige grupperinger, for at de kunne være sammen og lære hinanden at kende, og kunne man samtidig gennem undervisning få afdækket problemer, skabt gensidig forståelse, og få peget på nogle mere retfærdige løsninger, kunne meget nås.

Spørgsmålet er, om det er realistisk. Når det drejer sig om f. eks. Mellemøsten, er problemerne, mistilliden og hadet ofte så omfattende, at man ikke kan være i stue sammen, og hvis man prøvede, kunne man blive betragtet som forræder. En situation, hvor f. eks. jøder og palæstinensere er sammen, kunne let udarte og ikke blive til andet end at udslynge ufrugtbare gensidige beskyldninger.

Men på den anden side skal vi jo videre, så hvis der kunne tilvejebringes et forum, hvor man kunne være sammen, kunne det blive et skridt på vejen mod fred og afspænding. Hvis man har det håb, må man også forsøge. Sådant et forum kunne lettere skabes i Norden end i Mellemøsten. Det vil være af værdi for deltagerne at komme væk fra konfliktstedet og få problemerne lidt på afstand. At det foregik et sted i Norden, som et højskolekursus, kunne muligvis også mindske modstanden mod at være sammen.

Hellerup, den 14. januar 1987

Mogens Kjær
Missionssekretær

New Experimental College:

Det er oplagt rigtigt, at vi her i Norden føler et naturligt kald til at dele vor folkelige arv og vore fredelige fremtidssyner med resten af verden, og jeg støtter fuldt de tre konkrete projekter, nemlig:

1. Kurser efter nordiske folkeoplysningsprincipper for unge med en fremtid som opinionsdannere fra forskellige dele af udvalgte konfliktområder.

2. Stipendier til forskere fra krise- og konfliktramte lande til studier ved nordiske institutioner for konflikt- og fredsforskning.

3. Kontaktseminarer – som bidrag til afspænding mellem øst og vest – for unge fra Øst- og Vesteuropa. I første række for unge fra Østersølandene.

Jeg har følgende kommentarer og forslag, der særligt vedrører det førstnævnte projekt:

Nordenfjord Verdensuniversitet har fået tilskud fra Direktoratet for Folkeoplysning samt fra Sydthy kommune og Viborg Amt til et projekt om Global Folkelighed og Verdensdemokrati.

Vi vil med dette projekt forsøge at vække til international forståelse samt til lokale, igangsættende, kulturelle aktiviteter ved at bygge på vor lokale og nordiske folkelige arv.

Jeg har forelagt planen for 90 højskoleforstandere i Danmark og nogle højskolekolleger i de andre nordiske lande. Det har resulteret i et projekt, som går ud på, at flere interesserede folkehøjskoler i Norden tilbyder unge studerende og ældre folkeoplysere fra hele verden et 6–12 ugers ophold på en nordisk folkehøjskole en gang om året.

Da der verden over er et voksende behov og interesse for at forstå de nordiske folkeoplysningstanker og visioner samt vor frihedstradition, vil der både på de forskellige højskoler og på de planlagte orienterings- og evalueringskurser blive lagt vægt på disse emner.

Der vil ligeledes blive givet et generelt indblik i de internationale organisationer, der fremmer international forståelse og verdensdemokrati med vægt på den folkelige deltagelse på alle planer. F. eks. vil man forsøge at forberede elever og folkeoplysere til at deltage i "FNs andet kammer" af de folkelige og faglige foreninger, som man er i gang med at oprette som en parallel til generalforsamlingens "første kammer".

Interessen for folkehøjskoler og voksenundervisning i Norden er stor. Et utal af skoler, universiteter og voksenoplysningscentre i hele verden har udtrykt ønske om nærmere kendskab til os. Det gælder bl. a. de 300 deltagere i Grundtvig festlighederne for tre år siden. Desuden har foreningen for de 1200 Community Colleges i USA vist særlig interesse og ønsker vekselvirkning med Nordens folkeoplysning. Studerende fra USA kan i høj grad betale for at tage del i en sådan videreuddannelsesmulighed.

Selvfølgelig skal vi finde mange andre interesserede, og til det formål har vi bl. a. det internationale højskoleblad *Journal of World Education*, som fire gange om året bliver sendt til ca. 9000 kontakter i alle lande, Unesco's *World Wide Inventory of Non-Traditional Post-Secondary Educational Institutions* m. fl.

For mange studerende er det væsentligt, at højskoleopholdet bliver kompetencegivende og et led i deres studier i hjemlandet. Det vil kunne lade sig gøre med mange fag på seminarier, voksenoplysningscentre og universiteter, som tilbyder særlige folkeuniversitetsmuligheder.

Af institutioner, som naturligt i første omgang vil tage del i dette arbejde sammen med de nordiske foreninger for folkehøjskoler, kan nævnes: Den Internationale Højskole, Scandinavian Seminar College, Nordens Folkliga Akademi og Nordenfjord Verdensuniversitet.

Folkehøjskolen var altid universel i sin målsætning, og som sådan giver den særlig styrke til det folkelige. Kan det være, at dette forslag, hvor vi virkelig samler verdens fremtidige oplysningstanker, har mulighed for at løfte hvert enkelt menneskes menige mod derhen, at det i endnu højere grad bliver jordens folk, der bestemmer jordens fremtid?

De Forenede Nationer oprettede for seks år siden et fredsuniversitet i Costa Rica. Det var 17 af jordens fattigste lande, der slog sig sammen om denne tanke, som blev vedtaget uden afstemning ved FN den 5. december 1980.

Universitetets nye rektor er Dr. Tapio Varis fra universitetet i Tampara, Finland, og formanden for bestyrelsen er den tidligere president i Costa Rica.

Som den første formand for ikke-regerings organisationen for dette universitet ved jeg, at de ønsker kontakt med os her i Norden. Hvad om Nordisk Råd opretter et center for voksenoplysning ved FNs fredsuniversitet i Costa Rica – evt. i samarbejde med Association for World Education og Nordens Folkliga Akademi?

Endelig foreslår jeg, at der oprettes et Nordisk Globalt Folkeoplysningsfond til støtte af ovennævnte projekter jfr. Nordisk Kulturfond.

Snedsted, den 8. januar 1987

Aage Rosendal Nielsen

Rektor

Finland

Freds- och konfliktforskningsinstitutet¹:

Medlemsförslaget är välmotiverat. Det program som föreslagits är indelat i tydliga och på vissa villkor genomförbara delar. Alla delar i planen är intressanta och viktiga.

Ett enda problem, som kan förutses, ligger i valet och kallelsen av de studerande som skall kallas från konfliktområden samt i arrangemangen för inbördes studierelaterade förhållanden – att man ur de Nordiska ländernas synvinkel betonar betydelsen av konflikten i Mellanöstern, såsom man i medlemsförslaget gör, är en rätt bedömning. Trots att ett identiskt försök mig veterligen inte gjorts, finns det några erfarenheter av motsvarande experiment inom freds- och konfliktforskningen. I ljuset av dessa kunde det föreslagna programmet vara realistiskt och genomförbart.

Redan i planeringsskedet bör man till programmet koppla forskningens, forskarnas och universitetens roll mer betonat än vad man i förslaget gör. Folkhögskolornas roll i planen är emellertid en viktig tanke på basen av deras särdrag (internat). Dock är det inte skäl att begränsa programmet enbart till studerandenivån, även om huvudvikten kan åtminstone i början läggas just vid dem. I varje fall borde man i programmet kunna – genom att erbjuda finansiering – motivera forskningsanstalter på området att rikta sin forskningsverksamhet t. ex. i riktning mot konflikten i Mellanöstern och dess lösningsmöjligheter så, att studerande/forskare som skulle kallas till de Nordiska länderna kunde anlitas i denna forskning och att de skulle kunna samtidigt ges en möjlighet att orientera sig om konfliktfrågor i det egna området genom deltagande i forskningen.

Naturligtvis utgöres den väsentligaste punkten i medlemsförslaget av dess finansiering. En riktig lösning är att finansieringen arrangeras genom att en nordisk fredspolitisk utvecklingsfond inrättas. Därtill kan programmet finansieras med ökat stöd till de befintliga kanalerna, i synnerhet till Nordiska samarbetskommittén för internationell politik inklusive konflikt- och fredsforskning (NSKIP). Då ett beslut fattas om programmet, bör en tillräcklig helhetsfinansiering reserveras för det, för att planen redan i experimentskedet skall kunna igångsättas effektivt.

I detta skede bör man framhäva vikten av det i förslaget ingående programmets grundläggande planering och kartläggningen av finansieringsmöjligheter. Därför är det nödvändigt att inrätta en i förslaget nämnd arbetsgrupp för att inom en relativt tät tidtabell utarbeta en precisare plan för programmet och dess finansiering.

Tammerfors den 19 januari 1987

Vilho Harle
Direktör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands ungdomsorganisationers samarbetskommitté¹:

Vi delar förslagsställarnas uppfattning om att det är viktigt att öka och utveckla det nordiska samarbetet i internationella sammanhang. Som goda exempel härpå må nämnas verksamheten för bildandet av en atomvapenfri zon i Norden, det ekonomiska och kultursamarbetet mellan de nordiska länderna och SADCC-länderna i södra Afrika samt de nordiska ländernas gemensamma initiativ till arrangerandet av en miljökonferens inom ramen för ESSK-processen. Därför understöder vi också idén att ett nordiskt fredspolitiskt utvecklingsprogram bör igångsättas.

Medlemsförslaget konkretiserar fredsprogrammet på tre områden. I förslaget hemställs att folkhögskolekurser för unga från konfliktområden, stipendiearrangemang för forskare från kris- och konfliktområden och ett kontaktseminarium för unga från Östersjöländerna skall arrangeras. Det föreslås att en tvärfacklig arbetsgrupp skall tillsättas för att undersöka frågan samt att en nordisk fredspolitisk utvecklingsfond bör inrättas för finansiering.

Vi anser att det är nödvändigt att erbjuda de unga från konfliktområden studiemöjligheter i de nordiska länderna i en större utsträckning än hittills. Bland unga människor i de nordiska länderna torde man känna ett särskilt intresse för situationen inte bara i Mellanöstern, som nämns i medlemsförslaget, utan även i södra Afrika och Republiken Sydafrika. Utbytesverksamheten och ungdomsutbytet av det slag som anges i medlemsförslaget kunde väl ansluta sig till kultursamarbetet i enlighet med den överenskommelse som gjorts mellan de nordiska länderna och SADCC-länderna. Samarbetsorganisationerna/nationella kommittéerna (SNT, LSU, LNU och DUF) för de nordiska ungdomsorganisationerna har för sin del påbörjat ungdomssamarbete med ungdomsorganisationerna i SADCC-länderna samt med ANC:s och SWAPO:s ungdomsförbund genom att arrangera en nordisk studieresa till södra Afrika samt ett ungdomssammanträde i Livingstone, Zambia under senaste augusti. Under följande augusti–september innevarande år skall en ungdomsgrupp från södra Afrika företa en resa till de nordiska länderna. Den föreslagna fredsfonten kunde enligt vår uppfattning ge stöd även åt verksamheten av denna typ.

Vi anser att det i medlemsförslaget föreslagna stipendiearrangemanget är värt att understöd, förutsatt att det anpassas till de redan befintliga motsvarande arrangemangen i de enskilda nordiska länderna.

Det finns redan en egen organisation för samarbetet mellan de unga från Östersjöländerna. Det senaste mötet med unga från Östersjöländerna hölls 1984 i Jurmala, i Riga. På detta möte behandlades frågor om Europas säkerhet och miljöfrågor. De tidigare mötena har hållits i Danmark och i Tyska Demokratiska Republiken. Mellan de nordiska ländernas nationella ungdomskommittéer har man preliminärt diskuterat arrangerandet av föl-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

jande möte med de unga från Östersjöländerna antingen mot slutet av 1987 eller i början av 1988, som är mer sannolikt, DNK från Tyska Förbundsrepubliken eller DUF från Danmark torde vara värd vid mötet. Enligt vår uppfattning skulle det vara positivt om de nordiska länderna kunde understöda detta möte exempelvis genom den i medlemsförslaget nämnda fredsfonden.

Förutsatt att Nordiska rådet godkänner medlemsförslaget och tillsätter den föreslagna tvärfackliga arbetsgruppen för att dryfta det fredspolitiska utvecklingsprogrammet, hemställer vi att representanter för de nordiska ländernas nationella ungdomskommittéer även kommer att väljas till arbetsgruppen.

Helsingfors i mars 1987

På vägnar av Finlands ungdomsorganisationers samarbetskommitté

Maria Kaisa Aula
Ordförande

Olli Korhonen
Generalsekreterare

Norge

Utenriksdepartementet:

Departementet vil ikke stille seg avvisende til at forslaget utredes nærmere.

Utenriksdepartementet vil imidlertid ikke unnlate å gjøre oppmerksom på at beslektet arbeid også pågår i andre fora, for eksempel Norsk Utenrikspolitisk Institutt og UNESCO-kommisjonen. Man vil be om at dette blir tatt hensyn til under den videre behandling av forslaget.

Oslo, 5. februar 1987

Etter fullmakt

Knut Vollebæk
Byråsjef

Kåre Eltervåg
Aspirant

Kultur- og vitenskapsdepartementet har i skrivelse den 29 januari 1987 förklarar sig stödja medlemsförslaget.

Norsk utenrikspolitisk institutt:

Norsk utenrikspolitisk institutt tar av prinsipp ikke stilling til allmenne politiske spørsmål og vil derfor ikke uttale seg om det meste av innholdet av medlemsforslag A 785/k om et nordisk fredspolitisk utviklingsprogram.

Forslaget inneholder imidlertid et par punkter av forskningspolitisk karakter som vi vil kommentere. I punkt 2 nevnes en stipendieordning for forskere fra konfliktområder. En ordning med gjestestipendier vil kunne styrke nordisk forskning på slike konflikter, f. eks. Midtøstenforskningen ved dette institutt. En slik stipendieordning bør administreres av Den nordiske samarbeidskomiteén for internasjonal politikk, herunder konflikt- og fredsforskning.

Derimot synes det ikke å være noen naturlig oppgave for denne komiteén å arrangere kontaktseminar for Østersjø-ungdom, punkt 3. Med dette har vi ikke tatt standpunkt til nytten eller ønskeligheten av slike seminarer.

Oslo, 29. desember 1986

Kjell Skjelsbæk

Den norske nasjonalkommisjon for UNESCO hänvisar i skrivelsen den 8 januari 1987 till UNESCO:s rekommendasjon om opplæring til mellomfolkelig forståelse, samarbeid og fred fra 1974 og program XIII (utsnitt av UNESCO:s hovedprogram for 1986–87) om fred, internasjonal forståelse, respekt for menneskerettighetene og for folkenes rettigheter.

FN-sambandet i Norge:

— — — Det er positivt at det tas nye initiativ i denne sammenheng.

Imidlertid vil vi ikke uttale oss om hvorvidt dette er den beste måten for Nordisk Råd å engasjere seg på. FN-sambandet i Norge har som oppgave å drive informasjonsvirksomhet om internasjonale spørsmål i den norske befolkning, og på dette område mener vi å ha en viss ekspertise. Det ligger imidlertid uten for vårt arbeidsområde å anbefale spesielle konfliktløsende tiltak.

Oslo, 29. desember 1986

Anders J. Guldvik
Generalsekretær

Jon G. Reinholdt
Org. sekr.

Sverige

Nordiska afrikainstitutet:

— — — I förslagets inledning påpekas tre faktorer som ger just ett nordiskt initiativ en särprägel. Jag vill för NAI:s del särskilt betona den tredje, att det finns speciella resurser i nordiska samarbetsorgan som är värdefulla för ett tvärfackligt samarbete.

De resurser av allmän karaktär, som NAI förfogar över och som vore värdefulla för ett nordiskt fredspolitiskt utvecklingsprogram är:

- biblioteket, det mest omfattande i Norden vad avser afrikanska frågor; är en uppenbar informationskälla. Dess inriktning är på aktuella frågor;
- publikationerna från institutet innehåller åtskilligt matnyttigt för det föreslagna programmet;
- forskarstaben, inklusive vårt kontaktnät till nordiska universitet, besitter ett stort mått av kunnande på många områden;
- våra institutionella och personliga relationer i Afrika utgör en resurs.

Vid institutet förekommer f. n. ingen undervisning (bortsett från en begränsad föreläsningsverksamhet).

Avstämt mot förslagets tre delar innebär detta följande principiella möjligheter:

1. Högskole- och folkupplysningsprojekt. Här står NAI:s bibliotek till förfogande liksom dess publikationer i den mån man behandlar afrikanska problem. Jag kan se ett behov för att rikta speciell uppmärksamhet på torkproblematiken med ity följande konflikter samt, förstås, situationen i södra Afrika. På dessa områden erbjuder NAI ett kunnande, som kunde komma till användning. Vi formulerar också i dagarna forskningsverksamheten vid institutet i termer av breda temata eller program. Meningen är att varje program skall rymma en mängd verksamheter: forskning, forsknings-samarbete, konferenser, seminarier, publikation. Möjligen kunde dessa breda problemfält erbjuda en ram för insatser från oss.

2. Stipendieordning. Vid NAI finns bl. a. ett gästforskarprogram för afrikanska forskare och ett studiestipendieprogram för nordbor. Dessa verksamheter kunde kompletteras. Dock är det svårt att utan betydande förstärkning påbörja ett studiestipendieprogram för studerande från Afrika: här finns idag forskning men ingen regelbunden undervisning. Men ett gästforskarprogram kring ett lämpligt tema eller speciella tvärvetenskapliga kurser vore tänkbara. Rekryteringen kunde då mycket väl ske bland Afrikas konfliktområden.

3. Kontaktseminarier för Östersjö-ungdom. NAI kunde bidra med begränsade insatser i form av undervisning på kurser med anknytning till afrikanska förhållanden och till utvecklingsfrågor. Resurserna nämnda inledningsvis finns förstås att tillgå även i detta sammanhang.

Jag noterar med tillfredsställelse att tonvikten i det eventuella engagemanget ligger på att nå bortom ekonomiska och teknologiska förbättringar

till att omfatta attitydförändringar. Dock vill jag framhålla att de två fälten är relaterade. Kanske visar sig attityderna till just ekonomi och teknologi viktiga när det kommer till fredlig utveckling och samexistens.

Avslutningsvis: Nordiska afrikainstitutet erbjuder resurser av regional karaktär enligt vad som nämnts inledningsvis ovan. Lite av tänkbara bidrag finns skisserade under 1–3. Själva konkretiseringen återstår i avvaktn på tydligare intentioner. Vi bidrar gärna med vårt specifika perspektiv på förslag till utformning i enlighet med de riktlinjer, som angivits ovan.

Uppsala den 29 januari 1987

Anders Hjort

Föreståndare

SIPRI:

SIPRI är ett oberoende internationellt forskningsinstitut med en internationell styrelse. Institutets verksamhet finansieras huvudsakligen av svenska staten.

Med beaktande av ovanstående är jag beredd att avge yttrande sedan önskemål härom framförts i ovan nämnda skrivelse. Mina synpunkter har muntligen delgivits institutets direktör.

Allmänt

Förslagets syfte synes vara att ytterligare stimulera det folkliga engagemanget kring fredsfrågorna. Tanken att ge denna stimulans en än bredare nordisk bas är positiv.

I medlemsförslaget presenteras tre konkreta program. Vidare föreslås att en arbetsgrupp tillsätts som närmare skall dels studera förslagen dels överväga finansiering.

Kurser på högskole- och/eller folkhögskolenivå

Grundtanken bakom detta förslag torde vara att samla ungdomar från aktuella konfliktområden till studier och diskussioner kring de konfliktområden varifrån deltagarna själva kommer.

Idén att genomföra sådana kurser är intressant om än inte ny. I praktiken torde den vara svår att genomföra.

Det kan räcka med att här peka på sådana svårigheter som urval, visumregler, diplomatiska/protokollära problem och andra förhållanden. Den föreslagna arbetsgruppen torde få närmare studera vilka möjligheter som finns att lösa dessa praktiska problem.

Kurserna bör avhållas på folkhögskolenivå. Om så sker kan urvalet av deltagare breddas, dvs. också omfatta sådana utländska deltagare som

saknar högre utbildning men likväl spelar en roll i den konflikt kursen behandlar.

Uppläggning och genomförande av dessa kurser bör anförtrors en huvudman. Jag vill här peka på den redan existerande Nordiska kommittén för internationell politik, inklusive freds- och konfliktforskning, som en lämplig huvudman.

Stipendier

Tanken att erbjuda stipendier för unga studenter från de nordiska länderna för forskning i freds- och konfliktfrågor välkomnas.

Innan ett sådant program sätter igång bör dock undersökas vilka nordiska forskningsinstitutioner som har möjlighet att ta emot stipendiater. Stipendierna bör vara av sådan storlek att de täcker alla kostnader för en forskare/forskningsassistent under lägst ett år.

Prövningen av ansökningar bör kunna ske inom ramen för den verksamhet som redan i dag bedrivs av Nordiska samarbetskommittén för internationell politik, inklusive freds- och konfliktforskning.

Östersjöseminarier

Under många år har det nordiska samarbetet bland mycket annat inneburit en strävan att hålla utrikes- och säkerhetspolitiska frågor utanför det organiserade samarbetet. Enligt min mening är det angeläget att denna inriktning inte ändras.

En aktiv medverkan från Nordiska rådets eller dess organs sida i den föreslagna seminarieverksamheten innebär en, enligt min mening, inte önskvärd uppmjukning av rådets tidigare inställning. Förslaget bör redan på denna grund avvisas.

Seminarier av den föreslagna typen organiseras redan i dag av flera ungdomsorganisationer i bl. a. Sverige och Finland. Ingenting hindrar att Nordiska rådet eller något av dess organ uppmuntrar denna verksamhet genom finansiellt eller annat stöd direkt till ungdomsorganisationen. Avgörande är att rådet eller något av dess organ själv inte står för program och genomförande.

Finansiering

Ett fredspolitiskt utvecklingsprogram inom ramen för det nordiska samarbetet bör inriktas på att skapa möjligheter för enskilda personer att öka sina kunskaper i frågor som ingår i begreppet fredspolitik. Redan existerande organ torde redan nu, eller eventuellt genom ett tillägg till sin instruktion, kunna ges ett övergripande ansvar för ett sådant program. Nordiska kommittén för internationell politik, inklusive freds- och konfliktforskning är ett lämpligt sådant organ.

Väljer man ett befintligt organ är tanken på inrättande av en särskild fredsfond onödig. De uppställda målen kan nås bättre genom en anpass-

ning av anslagen till det ansvariga organet över den ordinarie nordiska budgeten.

Solna den 30 januari 1987

Gustaf Stjernberg
Biträdande direktör

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) har i skrivelse den 30 januari 1987 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Svenska unescorådet:

Unescos alla aktiviteter avses bidra till det övergripande målet att främja freden i världen. Inom det nuvarande programmet finns ett särskilt s. k. huvudprogram, som omfattar frågor rörande fred, internationell förståelse, mänskliga rättigheter och folkens rättigheter. De nordiska länderna bedriver sedan många år ett mycket nära samarbete i alla frågor som rör Unesco. Samordningen sker dels genom möten mellan respektive Unesco-kommissioner, dels genom gemensamma möten mellan Unesco-kommissionerna samt utrikes- och undervisningsdepartementen.

De förslag om högskolekurser, inrättande av stipendier och ett kontaktseminarium som inryms i det nordiska medlemsförslaget ligger väl i linje med Unescos fredsaktiviteter. Mot denna bakgrund och då förslagen också kan fördjupa det nordiska samarbetet kring fredsfrågorna tillstyrker svenska unescorådet förslagen, under förutsättning att finansieringsfrågorna kan lösas.

Stockholm den 30 januari 1987

Birgitta Ulvhammar
Ordförande

Mari-Anne Roslund
Sekreterare

Statens ungdomsråd:

Freden får aldrig ses som en fråga som kan avhandlas enbart genom ett fredsår. Långsiktiga program och satsningar är därför av största vikt. De förslag som Anker Jörgensen m. fl. nu framför känns därför ytterst angelägna och vi ställer oss gärna bakom dem.

En fortsatt nordisk satsning på frågor som berör de mänskliga rättigheterna med utgångspunkt i den tradition av folkrörelse och folkbildning som finns är självklar för oss. Vi vill dock i detta sammanhang peka på några saker som redan pågår och som kan vara väsentligt att ge ett förbättrat stöd och i vissa fall vidareutveckla i enlighet med förslaget.

- Fortsatt utveckling av den verksamhet som redan pågår inom ungdomsorganisationer och folkrörelser med syfte att nå bättre internationell förståelse. Här kan vi t. ex. nämna LSU (Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer) som redan idag bedriver kontaktverksamhet mellan östersjöländerna m. fl. områden, olika organisationer och som har ett brett internationellt kontaktnät osv.
- Lokala utvecklingsarbeten för att förbättra barns och ungdomars uppväxtmiljöer pågår i de flesta nordiska länder, bl. a. inom ramen för världsongdomsåret 1985. Erfarenheterna från dessa arbeten bör spridas mellan de nordiska länderna och kommer därmed i sig att utgöra ett fredsfostrande arbete på lokal nivå. Här vill vi framhålla Nordens folkliga akademi i Kungälv som redan tagit initiativ till konferenser och kontaktmöten för att följa upp dessa erfarenheter. Dessa, såväl som andra satsningar i Kungälv för ungdom, bör få ökad prioritet i framtiden.
- De nordkalottseminarier som Nordens folkliga akademi inbjuder till känns i detta sammanhang mycket angelägna. Nordkalottens situation, med de stora kärnvapenarsenaler som finns placerade där, är ytterst viktigt att belysa och fästa världens uppmärksamhet på.
- En annan resurs som bör användas är alla de folkhögskolor som bedriver internationell kontaktverksamhet. Studerande från andra länder som finns på de nordiska folkhögskolorna är en viktig resurs i freds- och kontaktarbetet. I detta sammanhang måste vi särskilt nämna alla de flyktingar som finns bl. a. på våra folkhögskolor och som utgör en dåligt utnyttjad resurs.
- Att bättre informera om det nord-resekort som finns för att utveckla ett ökat ungdomsresande inom Norden borde vara en naturlig åtgärd.
- Att skapa ett nätverk av fredsfolkshögskolor – de folkhögskolor som bedriver fredsinriktade linjer – i Norden borde vara ett inslag i anslutning till förslaget.
- Att utveckla en nordisk fredspolitisk utvecklingsfond bör därför vara viktigt för att kunna intensifiera det nordiska fredsarbetet. Här bör Nordiska rådet undersöka möjligheten till ett närmare samarbete mellan de olika institut och fonder som redan finns och som syftar till att bl. a. ge ungdom möjlighet till internationell kontaktverksamhet och främja fredsarbete.

Ett inrättande av ett nordiskt sekretariat för folkbildning, eventuellt som en utökning av Nordiska rådets verksamhet, bör också undersökas. Ett

sådant sekretariat kan bl. a. fungera som kontakt och samordnare av den erfarenhet och verksamhet vi nämnt om ovan

Stockholm den 16 februari 1987

För Statens ungdomsråd

Mona Sahlin

Ordförande

Per-Uno Frank

Kanslichef

Medlemsförslag

om kulturpolitiskt baserad fördelning av TV-sändare på kommunikationssatelliter, som vänder sig till europeiska kabel-TV-anläggningar

(Väckt av Bernhardt Tastesen samt Stefán Benediktsson, Dorte Bennedsen, Eiður Guðnason, Anker Jørgensen, Barbro Nilsson, Berit Oscarsson, Robert Pedersen, Kaj Poulsen, Reiulf Steen)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Danmark

Ministeriet for kulturelle anliggender:

De i medlemsforslaget A 786/k rejste spørgsmål drøftes for tiden i bredere europæisk sammenhæng i Europarådet og i De Europæiske Fællesskaber (EF).

På Europarådets medieministerkonference i december 1986 i Wien tilkendegav den danske regering en positiv indstilling til tanken om, at der inden for rammerne af Europarådet vedtages en konvention eller overenskomst på området. En sådan konvention eller overenskomst skulle forpligte medlemslandene til at opstille visse minimumskrav vedrørende indholdet i TV-udsendelser, herunder reklame, som sendes via kommunikationssatellitter.

For så vidt angår den tekniske regulering af spørgsmålet henvises til vedlagte kopi af skrivelse af 17. februar 1987 fra Ministeriet for offentlige arbejder, Generaldirektoratet for post- og telegrafvæsenet (*se nedan*).

København, den 10. april 1987

P.m.v.

E.b.

Lasse Lindhard

Fuldmægtig

Ministeriet for offentlige arbejder, Generaldirektoratet for post- og telegrafvæsenet:

I den anledning skal Ministeriet udtale, at spørgsmålet om programindhold må anses at blive dækket af Kulturministeriet bl. a. i relation til forhandlingerne om EF-Kommissionens direktivforslag og Europarådets initiativ.

Med hensyn til adgangen til bestilling af transponderkapacitet i kommunikationssatellitter bør det bemærkes, at det næppe vil være muligt for teleadministrationerne at føre kontrol med, at der kun udlejes kapacitet i satellitsystemet til overføring af TV-programstof, som opfylder det af forslagsstillerne opstillede ønske, at beslutning om trafikken sker "på grundlag af kulturpolitiske principper, der dels sikrer en kulturel alsidighed i det samlede programudbud over Europa, dels garanterer europæiskproducerede programmateriale en given andel af udsendelserne for den enkelte TV-sender".

Teleadministrationerne vil normalt påtage sig enhver teletransport, som bestilles af en afsender til en specificeret adressat, medmindre der anses at være tale om en aktivitet som er åbenbart i strid med dansk lovgivning. Efter ITU's konvention er landene forpligtet til at acceptere enhver af offentligheden ønsket teletrafik, og standsning kan kun ske, hvis der er tale om trafik, som er farlig for landets sikkerhed eller som strider mod landets love, offentlig ro og orden eller sædelighed. (Konventionen art. 18-19). Disse regler anvendes i praksis så godt som ikke, og Ministeriet finder det ikke muligt at anvende bestemmelsen i forbindelse med satellitorganisationers udleje af transponderkapacitet efter den i medlemsforslaget ønskede hensigt. I denne forbindelse gøres der opmærksom på, at satellitorganisationerne ikke udlejer kapacitet direkte til programleverandørerne, men alene til sendelandenes teleadministrationer, som derefter selv træffer afgørelse om, hvilken programleverandør, der aktuelt kan levere programstof over satellittransponderen.

Regulering af programindholdet anses derfor alene at kunne ske i Kulturministeriet regie gennem nye lovbestemmelser, som indfører begrænsninger i den nuværende frie adgang til at fordele alle tilgængelige *udenlandske* programmer i fællesantenneanlæg og andre kabelanlæg.

København, den 17. februar 1987

P. V. Larsen

Statens Filmcentral:

— — — at vi finder det positivt at henstille til kulturel alsidighed i forbindelse med satellitspredning af TV-programmer. I disse år er det tydeligt at

mærke, at den nationale interesse for at vise og producere kortfilm i TV-regi har baggrund i publikums ønsker. Kun ved hævvelse af alsidighed og etablering af et vist bolværk over for den amerikanske TV-produktion kan en kvalitetsproduktion af f.eks. kortfilm opretholdes. På dette felt deler den danske kortfilm vilkår med forholdene i de andre europæiske lande.

København, den 26. januar 1987

Axel Jepsen

Danmarks Radio, Juridisk Afdeling:

— — — skal jeg for god ordens skyld henlede opmærksomheden på det arbejde, der pågår om bl. a. det rejste spørgsmål i Europarådets regie. Jeg henviser specielt til vedtagelserne på den europæiske ministerkonference om massemediepolitik, Wien 9. – 10. december 1986 (Europarådsdokument MCM (86) 15), samt til tidligere vedtagelser i Europarådet, herunder rekommandation 926 (1981) om kabel-TV og om direkte sendende satellitter. En samling af Europarådsvedtagelser er udsendt under Europarådsnummer DH-MM (86) 5.

Søborg, den 2. februar 1987

Bruno Grausen
Afdelingschef

Kommunernes Landsforening har i skrivelse den 20 mars 1987 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Københavns Magistrat har i skrivelse den 24 februari 1987 förklarar sig tillstyrka medlemsförslaget.

Det Danske Filminstitut:

Da Det Danske Filminstitut forvalter en kulturlov, "lov om film", hvis formålsparagraf er "at fremme filmkunst og filmkultur" kan vi kun være enige i, at spredning af levende billeder via TV-sendere og kommunikationssatellitter baseres på kulturelle principper, ligesom vi er enige i, at primært den danske, men også den nordiske og europæiske kultur, skal beskyttes imod overgreb.

"Lov om film" er baggrunden for, at vi i Danmark er sikret en national spillefilmproduktion, og vi har statistisk belæg for, at biografbesøget stiger markant, og især når der vises danske spillefilm i provinsen.

Imidlertid ligger TV-programmer og satellit og kabelspredning udenfor

vor ansvarsområde, idet loven definerer film som: ”enhver form for levende billeder, bortset fra fjersynsudsendelser”, så den eneste mulighed, vi har for at påvirke, er fortsat at opretholde en dansk filmproduktion og at bidrage til fremme af salg og visning af disse, og også til TV.

København, den 6. februar 1987

Mona Jensen

Amtsrådsforeningen i Danmark har i skrivelse den 5 maj 1987 forklarat sig ikke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Fuldmægtig Jytte Thrane, Økonomidirektoratets Sekretariat, Frederiksberg Kommune, har telefonisk den 8. maj 1987 meddelt følgende som remissvar:

Sagen har været forelagt Kultur- og Biblioteksudvalget. Frederiksberg Kommune ønsker ikke at erklære sig, idet det drejer sig om et landspolitisk spørgsmål.

Foreningen af Danske Videogramdistributører:

— — — skal jeg som advokat for Foreningen af danske Videogramdistributører udtale, at foreningen, hvis medlemmer i Danmark markedsfører spillefilm på videogram af såvel udenlandsk som dansk oprindelse, ikke mener at burde fremsætte nærmere kommentarer til ovennævnte forslag, der vedrører spredning af filmværker gennem et konkurrerende medie.

Det skal dog tilkendegives som foreningens mere generelle opfattelse, at særlige restriktioner på filmområdet, uanset restriktionernes baggrund og formål bør frarådes. En varig styrkelse af den nationale filmkunst gennemføres ikke gennem kvantitative restriktioner og forbud mod udsendelse af filmværker af udenlandsk oprindelse. En styrkelse af den nationale filmkunst må ske gennem en styrkelse af produktionsmulighederne i det nationale område.

København, den 27. maj 1987

Johan Schlüter

Fællesforeningen af Danske Antennelaug/foreninger (FDA):

— — — Til orientering for rådet kan vi oplyse, at FDA er en paraplyorganisation for 255 danske fællesantenneforeninger, hvortil ca. 150.000 familier

er tilknyttet. FDA er den eneste danske landsdækkende forening af denne karakter. FDA's formål er primært at give de enkelte foreninger juridisk og teknisk støtte i sager vedr. offentlige myndigheder, leverandører og servicefirmaer o.l. FDA mener grundlæggende, at det skal være de demokratiske valgte bestyrelser i de enkelte foreninger, der skal være ansvarlig for programbudgettet. FDA kan derfor ikke udtale sig om, hvorvidt europæisk produceret programstof skal have positiv særbehandling.

FDA mener derimod, at forinden man kan begynde at diskutere kulturpolitik i denne sammenhæng, må der skaffes og sikres ensartede liberale modtageforhold for alle borgere i Europa. Nationale regeringer bør ikke ved tekniske/administrative bestemmelser kunne forhindre eller fremme en bestemt kulturpolitisk linie.

Nordisk Råd kan være med til at sikre og fremme disse synspunkter i Skandinavien og resten af Europa.

Nykøbing, den 21. april 1987

FDA
Jepp E. Nansen
 Landsformand

Kassetteudvalget:

 Da der altovervejende er tale om kulturpolitiske vurderinger, vil spørgsmålet ikke naturligt falde inden for det ophavsretlige samarbejde inden for Kassetteudvalget.

Idet jeg på Kassetteudvalgets vegne takker for henvendelsen, beklager jeg således, at der i dette tilfælde ikke kan forventes at fremkomme nogen udtalelse.

København, den 5. august 1987

Halvor Lund Christiansen
 Formand

Finland

Trafikministeriet:

 De europeiska kommunikationssatelliternas utbud av televisionsprogram har hittills till största delen varit kommersiellt och karaktären hos verksamheten har i huvudsak fastställts i enlighet med företagsekonomiska

principer. Detta har i sin tur lett till att de förmedlade televisionsprogrammen har dominerats av amerikanska underhållningsprogram, som är förmånliga till priset.

I Finland strävar man bl. a. att till genom stadganden om andelen inhemskt program i den kommande kabelsändningslagen främja mångsidigheten hos programmen. Beträffande koncessionerna för utövare av kabelsändningsverksamhet, vilka kommer att beviljas redan under innevarande år, kommer med stöd av lagen att föreskrivas att minst 15–50 procent av programmen skall vara av inhemskt ursprung. Då andelen inhemska program uträknas beaktas dock inte de kommunikationssatellitprogram som eventuellt förmedlas via kabelnät. Speciellt i Finland är det viktigt att stöda den inhemska produktionen av program med hjälp av bestämmelser om programinnehållet. Detta beror på det att språkområdet för det finska språket är litet, vilket gör att den finländska programproduktionen inte kan konkurrera på jämbördiga villkor ens med den övriga europeiska produktionen. Det är inte meningsfullt att Finland kräver att andelen inhemskt program skall gälla för program, som förmedlas av kommunikationssatelliter och som är avsedda att emottagas på flera länders område. Detsamma gäller också naturligtvis många andra europeiska stater, speciellt de övriga nordiska länderna med deras skandinaviska språk, som är små europeiskt sett.

Trots det ovan anförda kunde man av program, som förmedlas via hjälp av kommunikationssatelliter, i enlighet med det framlagda medlemsförslaget kräva en viss andel för televisionsprogram, som producerats i Europa och inte utan begränsningar kan konkurrera med den amerikanska produktionen av program. Kravet vore motiverat eftersom Europa historiskt och kulturellt sett utgör ett område som skiljer sig från det amerikanska samhället. En betydande andel europeiska televisionsprogram skulle klart öka mångsidigheten hos de program som förmedlas via kommunikationssatelliter.

Problemet med kvantitativ reglering av programmen är att det är svårt att beakta kvalitetsfaktorer. I praktiken har det dock visat sig mycket svårt att utveckla andra metoder för att uppnå de berörda kulturpolitiska målen. Ett speciellt problem i fråga om program via kommunikationssatelliter är att mångsidigheten hos programmen borde tryggas också inom ramen för de europeiska program som krävs.

Med stöd av vad ovan anförts understöder trafikministeriet det framlagda medlemsförslaget.

Helsingfors den 12 mars 1987

Matti Luttinen
Trafikminister

Juhani Korpela
Kanslichef

Undervisningsministeriet har i skrivelse den 2 april 1987 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete¹:

– – – bifogar delegationen för nordiskt kulturellt samarbete det yttrande som sektionen för allmänskulturellt samarbete givit (*se Bihang*) och som delegationen omfattar.

Helsingfors den 31 mars 1987

Kalervo Siikala
Ordförande

Helena Priha
Sekreterare

BIHANG

Yttrande utarbetat av sektionen för allmänskulturellt samarbete

Som bakgrund till medlemsförslaget ligger oron kring den utveckling som skett inom televisionsverksamheten, speciellt om de verkningar, som förekommer i samband med användandet av satelliter då man förmedlar televisionsprogram.

Mellan de europeiska regeringarna har man kommit överens om principer, som tillämpas för så kallade direktsändande satelliter vid förmedlandet av televisionsprogram. I dessa principer har man också tagit i beaktande de kulturpolitiska synpunkterna. Avtalet har ännu inte i praktiken kunnat tillämpas, eftersom direktsändande satelliter ännu inte har tagits i bruk.

Samtidigt har man för att vidarebefordra televisionsprogram i allt högre grad börjat använda så kallade kommunikationssatelliter. Dessa satelliter är ursprungligen avsedda till att sköta enbart teletrafik, programöverföring och annan informationstrafik mellan rundradiobolagen, som inte är avsedd att mottagas av allmänheten. Beslut om användandet av dessa satelliter har fattats av de nationella televerken och internationella organisationer inom branschen.

Under de senaste åren har man i alla fall börjat använda kommunikationssatelliter för översändandet av program, vilka påminner om offentlig rundradioverksamhet. Satellitkanaler uthyres åt företag, vilkas avsikt är att förmedla program i kabelnät för vidare distribution; i vissa fall kan program också mottagas direkt med hjälp av privatpersoners parabolantenner. Formellt betraktas denna typ av programförmedling ändå som en informationstrafik, till vilket man tillämpar en så kallad common carrier-

¹ Yttrandet översatt från finska.

princip (förmedlingskanalerna har kunnat hyras av vem som helst på samma sätt som telefonnätet).

I medlemsförslaget kräver man samnordiska åtgärder, för att man i uthyrandet av kommunikationssatellitens kapacitet skulle börja tillämpa kulturpolitiska principer.

Sektionen för allmänkulturellt samarbete förhåller sig positivt till tanken, enligt vilken man skulle börja tillämpa allmänna kulturpolitiska principer på televisionsprogram som förmedlas via kommunikationssatelliter. Målet kunde vara bl. a. det, att en viss del av programtiden skulle utgöras av europeiska eller nordiska program.

Det är dock ifrågasatt, om sådana strävanden kunde nås med de metoder som nämns i medlemsförslaget. I medlemsförslaget krävs, att man redan i samband med uthyrandet av satellitens förmedlingskapacitet skulle tillämpa kulturpolitiska kriterier. Däremot framgår det inte alls ur medlemsförslaget, vem eller vilka skulle producera programmen. De föreslagna principerna skulle bli ofullbordade, i fall lämpliga programproducenter inte skulle dyka upp.

Enligt sektionens uppfattning är inte huvudproblemet för satellittelevisions utveckling uthyrandet av kanalerna, utan det, att man inte har funnit medel att producera och finansiera tillräckligt brett och högklassigt europeiskt programutbud. Så till vida att ett sådant program kan produceras, kommer man säkert att finna tillräckligt med lediga satellitkanaler för att förmedla dessa utan att man speciellt behöver komma överens om kanalernas uthyrningsprinciper. Om man å andra sidan anser att förmedlandet av något program är till den grad mindre önskvärt, att man helt och hållet vill förhindra detta, kan problemet lösas genom sändarlandets eller mottagarlandets lagstiftning. I fall sändandet eller mottagandet av program inte är tillåtet, finns det inte heller motiv för uthyrandet av kanalerna.

Post- och telestyrelsen:

Post- och telestyrelsen avstår från att kommentera medlemsförslagets kulturpolitiska huvudändamål, men önskar få tillrättalägga den missuppfattning, som uppenbarligen föreligger beträffande tillvägagångssättet inom satellitorganisationerna INTELSAT och EUTELSAT i samband med uthyrning av satellitkapacitet.

Vardera organisationen är baserad på mellanstatliga avtal, medlemsstaterna är s. k. Parter i organisationerna. Varje Part kan utse en s. k. Signatär, vanligen sitt lands teleadministration att underteckna Driftsavtalet och svara för de förpliktelser och rättigheter som därav följer. Endast Signatär har rätt att ansöka om satellitkapacitet.

Då nu ett antal programbolag distribuerer TV-program till vissa länder och vidare enligt respektive nations regler till vissa mottagare är det fråga om internationell programöverföring, en informationsskyddad teletjänst, som de ifrågavarande ländernas Signatärer utför på uppdrag av sina programtransmissionskunder.

Satellitorganisationerna har sålunda icke hyrt ut kapacitet till privata eller andra firmor, utan till Signatärer (med undantag för EBU, det europeiska rundradioförbundet).

Riksdagen har utsett post- och telestyrelsen till Finlands Signatär i ovannämnda organisationer.

Helsingfors den 3 mars 1987

Pekka Tarjanne

Generaldirektör

Aulis Salin

Teleöverdirektör

Oy. Yleisradio Ab:

Rundradion fäster avseende vid, att då frågor gällande kommunikationssatelliter behandlas, bör än så länge skiljas mellan de s. k. kommunikationssatelliterna och rundradiosatelliterna. Den förra satellittypen distribuerar program till kabeltelevisionen, där dessa program är föremål för nationella bestämmelser och nationell reglering. Teleadministrationen i respektive land avgör utgående i huvudsak från ekonomiska premisser (förekomsten av publik) om uthyrningen av transpondrar avsedda för kommunikationssatellitens tv-användning. Ekonomiska premisser styr också de organisationer som hyr ut transpondrarna (de europeiska teleadministrationernas Eutelsat, den privata SES/Astra). Då det är fråga om den senare satellittypen (t. ex. den västtyska TV-Sat, den franska TDF-1 och den nordiska Tele-X) är programverksamheten internationell till sin karaktär, men beslut därom sker på basen av sändarlandets nationella lagstiftning och nationella reglering.

I framtiden kommer frågan att bli alltmer komplicerad, då program via kommunikationssatelliter i allt högre grad kan tas emot privat utanför kabelnäten.

Internationell programverksamhet via kommunikationssatelliter kan styras genom internationella bindande avtal, vilka tillsvidare inte existerar, även om olika internationella rekommendationer finns på området. Dyliga avtal är dock under arbete bl. a. i EG-kretsar och Europarådet. Avtalen skulle främst gälla bl. a. regler för programverksamheten, finansiering (reklam, sponsring) och barnskydd.

Rundradion kan inte se ett sådant förfaringssätt ändamålsenligt och möjligt, där reglering skulle byggas upp allmäneuropeiskt utgående från beslut om uthyrning av transpondrar. Däremot skulle det vara nödvändigt att få ett allmänt avtal i Europa om de kommunikationspolitiska och

kulturella principer som har anknytning till radio- och tv-verksamhet via satelliter, d. v. s. frågor som gäller den internationella programverksamheten.

Helsingfors den 25 mars 1987

Oy. Yleisradio Ab.

Jouni Mykkänen
Direktör för radion

Jussi Tunturi
Kanslichef

Island

Samferdselsministeriet har i skrivelse den 16 januari 1987 förklarat sig *icke kunna uttala sig i anledning av medlemsförslaget.*

Norge

Kultur- og vitenskapsdepartementet:

Kultur- og vitenskapsdepartementet vil meget sterkt støtte den henstilling som er fremmet i medlemsforslag A 786/k.

Det har de siste årene skjedd en utstrakt utleie av kapasitet i kommunikasjonssatellitter (EUTELSAT og INTELSAT) til private fjernsynsselskaper. Dette har skjedd uten nærmere vurdering av programinnholdet. Slik satellittspredning fører til et sterkt press på myndighetene i de enkelte land i retning av å tillate videresending av programmene i kabelnett, slik at den reelle styring av kringkastingstilbudet undergraves.

Utleie av kapasitet i kommunikasjonssatellitter til kringkastingsformål bør skje på grunnlag av kulturpolitiske overveielser og bør således godkjennes av kulturmyndighetene i de enkelte land.

Oslo, 26. mars 1987

Etter fullmakt

Olav Nyhamar
Byråsjef

Hans Berg
Førstekonsulent

Samferdselsdepartementet:

Fjernsynsprogrammer formidlet over kommunikasjonssatellitt vil fritt kunne mottas av privatpersoner til eget bruk i Norge. Televerket har

dessuten opplyst at også etter svensk lovverk vil videosignaler formidlet via kommunikasjonssatellitter fritt kunne mottas av enkelthusholdninger i Sverige. På dette punkt er det lite samsvar mellom premissene i det tilsendte medlemsforslag og dagens situasjon. Det kan føyes til at mot-takerutstyr for fjernsynssignaler fra kommunikasjonssatellitter i dag er i handelen til priser som er overkommelige for husholdninger.

Televerket har videre opplyst til forslaget at de såkalte WARC's (World Administrative Radio Conferences) er verdensomspennende konferanser som holdes av ITU (Den internasjonale teleunionen), og de er ikke begrenset til det "europeiske plan". WARC-avtalen av 1977 angir frekvenser og baneposisjon for direktesendende satellitter i ITU's "Region" 1 og 3, dvs. hele kloden med unntak av Grønland, Nord- og Sør-Amerika (Region 2). Senere er tilsvarende plan utarbeidet også for Region 2.

Det kan videre være noe misvisende å omtale EUTELSAT som "den europeiske PTT-organisation". Såvel EUTELSAT som den globale organisasjonen INTELSAT er opprettet ved overenskomster mellom regjeringer ("parties"). Teleforvaltningene i medlemslandene deltar i organisasjonsarbeidet som signatarer (rådsmedlemmer). Regjeringene er representert i det overordnede organet, Forsamlingen.

Utleie av transpondere (for INTELSAT også salg) skjer bare til signatariene, etter at avtaler er inngått mellom disse og EUTELSAT (INTELSAT). Et privat TV-selskap kan leie kapasitet av sin egen signatar, men kan ikke inngå avtale om satellittbruk direkte med EUTELSAT.

Eutelsat ble dannet med hovedoppgaven å formidle telefon- og datatrafikk mellom land i Europa. Utleie av transpondere til video-overføringer er etter hvert blitt en viktig inntektskilde og er i dag en helt avgjørende del av EUTELSAT's inntektsgrunnlag. Organisasjonen driver sin virksomhet i en stadig mer konkurranseutsatt posisjon og må, om den skal overleve, legge avgjørende vekt på økonomiske lønnsomhetskriterier i sine kunde-transaksjoner.

Etter Televerkets syn kan ikke EUTELSAT's oppgave være å pålegge brukerne kulturpolitiske forpliktelser, slik forslaget forutsetter i fjerde avsnitt på side 2. Etter dets skjønn må det være de politiske myndighetene i medlemslandene som, gjennom sin konsesjonspolitikk, sitt regelverk og sin styringsrett over signatarforvaltningene, i prinsippet har ansvar for å innføre kulturpolitiske retningslinjer for, og begrensninger i, sendevirksomheten i sine hjemland, f. eks. kreve at en gitt del av sendingene skal være produsert i Europa.

I fremtiden antar Televerket at det i Europa vil finnes private satellittsystemer med liten mulighet for nordisk innflytelse (et aktuelt eksempel er det luxemburgske systemet GDL/ASTRA med kapasitet for video-overføring som overstiger det EUTELSAT i dag kan tilby). Videre er det en kjennsgjerning at de fleste satellittfjernsyns-program som er tilgjengelige, sendes fra land utenom Norden. Bestrebelse på å sikre større europeisk

andel i programstoffet, og større kulturell allsidighet, må derfor først og fremst gjøres på bredt grunnlag i intereuropeiske kulturfora og være rettet mot virksomheter og områder som tildels ligger utenfor EUTELSAT-signatarienes kontroll og innflytelse. Televerkens ansvar i denne sammenheng kan knapt gå videre enn til å påse at brukere som ønsker å inngå avtaler om satellittbruk, har innhentet de nødvendige kulturpolitiske konsesjoner.

Etter Televerkets oppfatning vil anstrengelser for utvidet europeisk innflytelse i satellitt-fjernsynstilbudet, når først den politiske vilje til større "europeisering" er til stede, i stor monn avhenge av de kontrolltiltak myndighetene etablerer for å sikre at pålegg og regelverk blir fulgt. Bred oppmerksomhet må rettes mot dette problemområdet.

Avslutningsvis anfører Televerket at medlemsforslaget gjelder video-overføringer via en bestemt kategori telekommunikasjons-satellitter. Det kan ikke tas for gitt at ikke også direktesendende satellitter (DBS) vil bli nyttet av private programsamband (slike muligheter har vært drøftet i samband med bruken av den franske TDF-satellitten, en av de første DBS-satellitter planlagt oppsendt i Europa). Det bør derfor vurderes om ikke også program spredt via direktesendende satellitter skal trekkes inn i diskusjonen av dette forslaget.

Samferdselsdepartementets merknader i det følgende er fortrinnsvis knyttet til vurderingen av "om selve udlejningen af tv-sendere på satellitter fortsatt skal ske alene under hensyn til økonomiske forhold."

Som Televerket har påpekt gir WARC-avtalen en fordeling av frekvenser til kommunikasjonsbruk og til kringkastingsbruk.

Når det gjelder kommunikasjonssatellitter skal de utelukkende leies ut på kommersiell basis som en naturlig del av Televerkets forretningsvirksomhet. Televerket kan således ikke forplikte seg til at et visst antall kanaler skal reserveres for spesiell bruk i dette tilfelle kringkastingsbruk. Dersom en skulle bandlegge frekvenser i kommunikasjonsbandet til kringkastingsbruk, ville det medføre en endring av den bestående WARC-avtalen.

Den *midlertidige* kringkastingsbruk som en nå har, vil måtte vike for ordinær kommunikasjon dersom kapasitetsproblemer oppstår.

Televerket kan ikke regulere hva kapasiteten som leies ut skal brukes til rent innholdsmessig. Det tas imidlertid forbehold om at virksomheten ikke må stride mot lover og bestemmelser heller ikke utenfor Televerkets myndighetsområde.

Dersom kulturmyndighetene ønsker å regulere fjernsynsoverføring via kommunikasjonssatellitter ved f. eks. konsesjonsordninger, innebærer det at den/de som leier overføringskapasitet av Televerket, må sørge for nødvendig konsesjon for å bruke kapasiteten til det spesielle formålet.

Når det gjelder bruk av direktesendende satellitter på kringkastingsfrekvenser er problemstillingen en helt annen og kapasitetsbruken på dette felt ligger innenfor kulturmyndighetenes oppgave å regulere.

Som det fremgår av ovenstående uttalelse er verken Televerket eller Samferdselsdepartementet av den oppfatning at medlemsforslaget angir hensiktsmessig behandling av disse saker.

Televerkets utleie av satellittkapasitet er en naturlig del av en forretningsvirksomhet og Televerket er pålagt å ta økonomiske hensyn. Televerket skal ikke drive med kulturpolitikk. Samtidig forutsetter imidlertid Televerket at bruken av kapasiteten ikke må være i strid med annen lovgivning.

Kulturdepartementets styring av mediapolitikken kan derfor fullt ut håndheves i den grad det er ønskelig og mulig med de hjemler kringkastingsloven gir.

Oslo, 20. mars 1987

Etter fullmakt

Erik Ribu

Kjell Johnsen

Norsk kulturråd:

Norsk kulturråd konstaterer at forslaget peker på et stort område som nå er uregulert men der det er behov for regler. Imidlertid er forslaget på et vis statisk, ettersom det ikke tar hensyn til at utviklingen er i ferd med å viske ut forskjellen mellom TV-sendinger over kommunikasjonssatellitter og sendinger over direkte-sendende satellitter. Derfor bør eventuelle regler på dette område gjelde for satellittsendinger generelt. Uansett forutsetter rådet nært og bindende internasjonalt samarbeid.

Rådet anser det nødvendig at det snarest fastsettes regler som regulerer visse mediepolitiske forhold i Europa, særlig når det gjelder fjernsynssendinger over satellitt. Rådet har i denne sammenheng merket seg at kulturministrene i Europarådet nylig besluttet å sikre allmenhetens interesse i å motta et bredt utvalg av fjernsyn av høy kvalitet, noe som skal bidra til den frie meningsdanning og den kulturelle utvikling. Norsk kulturråd er enig i dette, og vil samtidig understreke og støtte det foreliggende medlemsforslags ønske om at mediepolitikk ses som en del av kulturpolitikken.

Norsk kulturråd er enig i at den europeiske produksjon av fjernsynsprogram må sikres plass i sendingene. En forutsetning for dette er at produksjonen styrkes vesentlig, samtidig som utveksling av program mellom landene fremmes. Da må også utdanningen for skapende arbeid i den audivisuelle teknologi bygges ut slik at det blir mulig å lage de program som trenges, – men minst like viktig er det at vårt "tradisjonelle" kulturliv styrkes. Dette kulturliv er selve grunnlaget for den produksjon av fjernsynsprogram som er nødvendig.

Kulturrådet har merket seg at de vest-europeiske kulturministre også har besluttet at det må treffes passende forholdsregler slik at fjernsynsprogrammene inneholder en rimelig andel av audiovisuelle arbeider, særlig ikke-dokumentariske programmer, av europeisk opprinnelse. Etter Kulturrådets mening må dette gjelde også satellittformidlet fjernsyn, slik medlemsforslaget til Nordisk Råd sier. Kulturrådet antar at spørsmålet om hvordan slike regler skal kunne håndheves, må utredes nærmere.

Medlemsforslaget illustrerer at det ikke er lett å sikre at det *samlede* programtilbud har en viss profil, når avgjørelsen av utleie (og program) skjer i de enkelte land. Norsk kulturråd oppfatter dette som en ytterligere understreking av at det er behov for et nært og bindende internasjonalt samarbeid på dette område.

Medlemsforslaget konsentrerer seg om sendesiden og formidlingen via satellitt. Norsk kulturråd vil imidlertid peke på at det er lite hjelp i en samlet kulturpolitisk vurdering av "det samlede programudbud" dersom den enkelte seer ikke har anledning til å ta imot annet enn et utvalg av tilbudene, f. eks. på grunn av begrenset plass på kabelnettet. Rådet er kjent med at også lokalfjernsyn kan møte samme problem med å nå fram til seerne. Derfor ber Kulturrådet om at det vurderes å innføre et system som sikrer plass ikke bare for program av europeisk opprinnelse, men også for det egne lands program (i det minste de offentlige kanalene) og lokal-fjernsyn. Rådet viser her til de regler som alt gjelder i en del land.

Oslo, 24. mars 1987

Halvdan Skard

Hans Stokland

Norsk rikskringkasting (NRK):

Norsk rikskringkasting er enig i at medlemsforslaget tar opp sentrale spørsmål som gjelder den fremtidige medieutvikling.

Vi mener likevel at de spørsmål som forslaget reiser, mer hensiktsmessig kan behandles av Europarådet med sine 21 medlemsland.

Vi minner i den forbindelse om den ministerkonferanse som fant sted i Wien i desember 1986 i regi av Europarådet.

Hovedtema på konferansen var nettopp Fjernsynets fremtid i Europa.

Neste ministerkonferanse om spørsmål som gjelder massemedier vil bli holdt i Stockholm i 1988.

Oslo, 19. februar 1987

Bjartmar Gjerde

Norsk Kabel-TV Forbund:

Norsk Kabel-TV Forbund slutter seg til dette forslag, som er i full overensstemmelse med vår egen mening om innholdet i de program som skal formidles over medlemmenes kabelnett.

Oslo, 24. februar 1987

Norsk Kabel-TV Forbund

Tormod Krognæs

Direktør

Sverige

Upphovsrättsutredningen har i skrivelse den 24 mars 1987 förklarat att medlemsförslaget icke föranleder något yttrande, då det inte har några upphovsrättsliga aspekter.

Statens kulturråd:

Det framtida TV-utbudet i Sverige kommer att bestå av två typer av utbud: Å ena sidan kommer publicserviceföretagens sändningar – inklusive Tele-X för vilken enligt den svenska radiolagsutredningens förslag skall gälla samma normer som för publicserviceföretagens övriga utbud – å andra sidan tillhandahåller utländska satelliter både ett visst publicserviceutbud och ett omfattande kommersiellt utbud. Redan nu har många hushåll med kabel-TV tillgång till båda typerna av utbud men en väsentlig expansion av antalet sådana hushåll är sannolikt. Ett viktigt mål är då att uppehålla kvaliteten på det nationella publicserviceföretagets utbud. Sveriges Radio har sedan lång tid tillbaka kulturpolitiska riktlinjer inskrivna i avtalen med staten. I den svenska diskussionen betonas alltmot behovet att också i fortsättningen hävda och utveckla den nationella identiteten och kulturen. Det sker just mot bakgrund av den väntade ökningen av medieutbudet utifrån.

Förslagsställarna pekar på behovet att låta kulturpolitiska principer präglade också programutbudet vid sidan av publicserviceföretagen. Det är en inriktning som det enligt kulturrådets mening är angeläget att stödja. Men formen för hur detta skulle kunna ske behöver studeras närmare. Det gäller avvägningar gentemot generella principer för yttrandefrihet och ett fritt internationellt informationsutbyte. Även de upphovsrättsliga aspekterna av förslaget behöver analyseras. Detsamma gäller den i medlemsförslaget aktualiserade frågan om kvoter för europeiskproducerade program. Den ingår dock i ett större problemkomplex om effekten av kvoteringar.

Då kulturpolitiska aspekter på de nya medierna granskas måste möjlig-

heterna att främja samspelet mellan medierna och den levande kulturen i berörda länder tas upp.

Hithörande frågor diskuterades vid de västeuropeiska medieministrarnas möte i Wien i höstas. Man beslöt då att utarbeta förslag om bindande rättsliga instrument i fråga om radio- och TV-sändningar, som går över de nationella gränserna. Ett sådant arbete pågår. Det är naturligt att de i medlemsförslaget aktualiserade behoven tas upp inom ramen för eller i anslutning till det arbetet. Kulturrådet anser att det på detta område finns starka skäl för ett gemensamt nordiskt agerande.

Statens kulturråd finner sammanfattningsvis att det är önskvärt att de i medlemsförslaget framförda synpunkterna på behovet av en kulturpolitiskt baserad fördelning av TV-sändningar på kommunikationssatelliter utreds närmare i samverkan de nordiska regeringarna emellan.

Stockholm den 1 april 1987

Lars Engqvist

Carl-Johan Kleberg

Statens delegation för rymdverksamhet:

Medlemsförslaget tar upp frågor av i första hand medie- och kulturpolitisk natur, något som ligger utanför delegationens egentliga ansvars- och kompetensområde. Med hänsyn till den redogörelse för sakförhållandena som lämnas i medlemsförslaget finner DFR det dock motiverat att i några avseenden kommentera medlemsförslaget.

Inledningsvis konstateras att den europeiska TV-publiken kommer att erbjudas satellit-TV på två skilda sätt, nämligen dels genom direktsändande satelliter (DBS) med möjlighet till enskild mottagning, dels via kommunikationssatelliter där signalerna förs vidare i kabel-TV-nät till de enskilda hushållen. Distinktionen mellan direktsändande satelliter och kommunikationssatelliter avgörs f. n. ytterst av vilka frekvensband de olika satelliterna sänder i. Denna distinktion torde dock framgent få begränsad betydelse för hur publiken faktiskt tar emot sändningarna. Orsaken är den pågående utvecklingen mot effektstarkare kommunikationssatelliter vilka kommer att medge individuell mottagning, dvs. satelliterna kommer av publiken/hushållen att uppfattas såsom varande direktsändande trots att de enligt den internationella radorätten f. n. definieras som kommunikationssatelliter (Fixed-Satellite Service). Dessa avgränsningar och begrepp synes mot här angiven bakgrund mindre väl lämpade att ligga till grund för mediepolitiska åtgärder som medlemsförslaget syftar till.

I medlemsförslaget uttalas att de TV-kanaler som sänds via kommunikationssatelliter inte är underkastade några kulturpolitiska förpliktelser och

att sändningsverksamheten inte är direkt reglerad i lag. Detta äger till viss del sin riktighet. Sändningarna är underkastade de bestämmelser som följer av den internationella telekonventionen och det därtill kopplade internationella radioreglementet, den upphovsrättsliga lagstiftningens och därtill hörande internationella konventioners bestämmelser samt nationell lagstiftning i det land där upplänk av signal till satelliten sker och slutligen nationell lagstiftning avseende mottagning och vidare spridning av aktuell typ av signaler. Sätillvida är verksamheten oreglerad att bindande, mellanstatliga legala instrument saknas vad gäller programutbud/programinnehåll m. m. Arbete i dessa frågor har dock inletts som redovisas senare.

Enligt framställningen i medlemsförslaget skulle TV-transpondrar i kommunikationssatelliter vara en facilitet som kan köpas och säljas helt fritt. Detta är inte korrekt. De internationella organisationerna Intelsat och Eutelsat som driver satellitsystem ställer satellitkapacitet till förfogande i princip endast till teleförvaltningarna i medlemsländerna. Uthyrningen av transpondrar sker därefter av den enskilda teleförvaltningen och med beaktande av de regler som fastställts i varje enskilt land. Intelsat och Eutelsat har alltså inget direkt inflytande över satelliternas användning för TV-sändningar. Det bör i sammanhanget påpekas att de aktuella satellitsystemen förväntas fungera på kommersiell basis, dvs. intäkterna skall täcka kostnaderna.

DFR vill vidare peka på att de nordiska länderna är medlemmar i såväl Intelsat som Eutelsat. Länderna företräds där i de ytterst beslutande organen på regeringsnivå. Det måste förutsättas att de principer som nu tillämpas vad gäller uthyrning av transpondrar för TV-sändningar har fastställts inom de två organisationerna med de nordiska ländernas medverkan.

De målsättningar för en framtida uthyrning av transpondrar för TV-sändningar som kommer till uttryck i medlemsförslaget synes enligt DFR:s bedömning förutsätta en hantering av ett överstatligt organ vad gäller programpolitiska principer. Detta framstår enligt DFR inte som en framkomlig väg. I dag finns möjligheten att de nordiska länderna genom sin representation i Intelsat och Eutelsat söker påverka de principer som skall tillämpas. Möjligheterna att åstadkomma några förändringar framstår dock som ytterst små. Det kan också ifrågasättas om organ som Intelsat och Eutelsat skall åläggas att på något sätt göra kultur- och mediepolitiska värderingar i sin verksamhet. I sammanhanget bör också påpekas att framväxten av satellitsystem utanför de två organisationerna av typen ASTRA gör Intelsat och Eutelsat till helt ointressanta instrument för medie- och kulturpolitiska strävanden.

DFR vill fästa uppmärksamheten på det arbete som inletts inom Europarådet som ett resultat av beslut vid Europarådets medieministerkonferens i Wien i december 1986. Detta arbete syftar till att skyndsamt få fram bindande legala instrument avseende gränsöverskridande TV vad gäller

programpolitiska principer. Arbetet bedrivs med sikte på att vara slutfört under 1987. Samtliga de frågor som aktualiseras i medlemsförslaget kommer såvitt DFR erfarit att behandlas i arbetet i Europarådet.

Solna den 27 mars 1987

Jan Stiernstedt

Carin Thuresson

Svenska kommunförbundet:

Bakgrunden till medlemsförslaget är att utvecklingen tagit andra vägar än de ursprungligen väntade. När de europeiska länderna 1977 slöt avtal som skulle säkerställa europeiskt inflytande över TV-sändningar via satelliter räknade man inte med att kommunikationssatelliterna skulle användas för TV-ändamål i någon större utsträckning. Avtalen gällde därför enbart fördelningen av utrymmet i de direktsändande satelliternas signalvärdare. I dag finns fortfarande inga direktsändande satelliter men sändningarna till de europeiska kabel-TV-anläggningarna är ändå en etablerad verksamhet då man använder sig av det utrymme som på en fri marknad erbjuds i kommunikationssatelliternas signalvärdare.

I två satelliter finns i dag 14 signalvärdare (eller TV-stationer som medlemsförslaget talar om) varav 10 disponeras av privata företag. Verksamheten bedrivs på en fri marknad och styrs uteslutande av kommersiella hänsynstaganden. Förslagsställarna är oroad av att de cirka 10 satelliter med totalt 100 signalvärdare som enligt planerna skall sändas upp ger ett växande utrymme för privata intressen med ensidigt programutbud. Innehållet i de nuvarande TV-programmen som kommer via satelliterna är i huvudsak spelfilm, underhållningsprogram med musik och sport och merparten av programmen är producerade i USA.

Det var de europeiska post- och televerkens egen organisation, Eutelsat, som inledde utvecklingen – trots intentionerna i avtalet från 1977 – genom att 1982 börja hyra ut signalvärdare i kommunikationssatelliter till privata företag. Intelsat – dvs. motsvarande internationella organisation – följde då efter och tillämpar nu samma policy.

Det europeiska inflytandet över TV-sändningar som via direktsändande satellit skulle komma till europeisk publik och som avtalen från 1977 avsåg kom således aldrig till stånd. Den tekniska utvecklingen klarade inte av att få upp de direktsändande satelliter som avtalen förutsatte och den kommersiella användningen av kommunikationssatelliterna gav helt andra utgångspunkter för utbudets innehåll.

Kommunförbundet har i remissvar på medieområdet framhållit att förändringarna i det lokala kulturlivet med anledning av medieutvecklingen

gör medieutbudet till en faktor av avgörande betydelse för inriktningen av den kommunala kultur- och mediepolitiken. Det är naturligtvis av betydelse för det samlade medieutbudet lokalt om ansträngningar görs för att säkerställa mångfald och tillförsäkra europeiskt producerat programmaterial utrymme.

Stora delar av de insatser som i dag görs i kommunerna på kulturområdet är utformade med ambitionen att utgöra alternativ till och komplettering av det dominerande massmedieutbudet från USA. Förtrogenheten med anglosaxisk kultur och då särskilt amerikansk är stor i Sverige. Samhörigheten med europeisk kultur är starkt beroende av vad som exponeras i TV.

Styrelsen stödjer därför medlemsförslaget som om det förverkligas kan bidra till att skapa en ökad mångfald i programutbudet i TV-sändningar som via satellit når svenska kabel-TV-anläggningar.

Reservation anfördes av c-, m-, och fp-ledamöterna enligt bilaga.

Stockholm den 3 april 1987

Svenska kommunförbundet

Lars Eric Ericsson

Reservation

av Ingrid Zetterström, Arne Jonsson och Sverker Lindberg (samtliga c) och Ella Tengbom-Velander, Carl Cederschiöld, Göran Elgfelt, Ing-Britt Nygren och Jonas Wallin (samtliga m) samt Lennart Rydberg och Ulla Arnholm (båda fp).

De tre sista styckena ersätts av följande text.

''Den verklighetsbeskrivning som medlemsförslaget bygger på är inte helt riktig.

Utbudet i satellitsändningar är väl så varierat som i Public Service-förlagens utbud. Det finns således kanaler som är inriktade på nyheter, kultur, sport, religiösa program, barnprogram m.m. som kan tas emot i Sverige. Inte heller är det amerikanska utbudet så dominerande som förslagsställarna synes anse. De franskspråkiga TV-företagen i Frankrike, Belgien och Schweiz samverkar exempelvis genom TV 5. Super Channel förmedlar i allt väsentligt brittisk TV som allmänt anses vara den bästa i världen. Horizont är den ryska televisionens riksprogram.

Några övernationella regler av den art förslagsställarna tänker sig finns för närvarande inget påtagligt behov av.

Den mest angelägna åtgärden för närvarande på massmediaområdet är att utveckla ett lokalt TV-utbud genom att tillåta lokala TV-sändningar i etern. Dessa kan erbjuda ett intressant komplement till det växande internationella utbudet.

Styrelsen kan emellertid inte stödja förslaget, som innebär en statlig styrning av medieutbudet. Det bör i stället vara varje TV-företags uppgift att avgöra om man vill öka utbudet av europeiskt producerat material.”

Stockholm den 3 april 1987

Sveriges Radio AB (SR):

I förslaget konstateras att de europeiska TV-hushållen via kommunikationssatelliter (FSS) i tilltagande omfattning får tillgång till nya programkällor vars innehåll inte bestämts av annat än rent kommersiella överväganden. Förslagsställarna ser mot den bakgrunden en påtaglig risk för att det europeiska kulturarvet och utvecklingen av europeisk programproduktion kommer att överskuggas och hämmas av ett dominerande amerikanskt utbud.

Förslagsställarna anvisar två vägar för att motverka denna utveckling. Man vill dels pröva möjligheterna till kvoteringsregler beträffande europeiska program i FSS-utbudet dels överväga utrymmet för att även i övrigt föreskrivna regler om kulturpolitiskt hänsynstagande i samband med uthyrning av sändarkapacitet i FSS-satelliter.

SR delar förslagsställarnas uppfattning att ett renodlat kommersiellt synsätt vid uthyrning av FSS-kapacitet kan leda till ett ensidigt och förflaccat utbud med dominerande amerikanskt inslag. Det finns självfallet alla skäl att noga följa utvecklingen beträffande FSS-användningen i Europa och aktivt verka för en förstärkning av den europeiska kulturens och de europeiska programmens ställning i det totala utbudet till TV-hushållen.

SR skall inte här närmare beröra frågan hur innehållsregler och tillståndsvillkor av de antydda slagen skulle förhålla sig till grundprincipen för yttrande- och informationsfriheten och vilka de rättsliga förutsättningarna i övrigt är i de europeiska länderna för dylika regler. SR begränsar sig till att som sin principiella inställning anföra att företaget ställer sig tveksamt till en lösning som ensidigt tar sikte på att genom regler och statliga anvisningar vända en oönskad utveckling. I stället för att föreskriva begränsningar för de kommersiella förhyrarnas programsättning eller generellt diskvalificera dem som inte vill respektera vissa fasta kulturpolitiska mål, som kan komma att fastläggas i europeisk samverkan, bör framgångsvägen vara att förstärka de nationella TV-företag som med ett uttalat kulturpolitiskt ansvar verkar på statens uppdrag i allmänhetens tjänst och aktivt stimulera till utvidgad europeisk samverkan.

Möjligheterna härutinnan är dock ytterst en fråga om de resurser som staterna är beredda att ställa till de nationella rundradioföretagens förfogande för att öka kvalitet och nationell produktion och att samverkan dem emellan på det europeiska planet kan finna nya och stabila former.

SR är för sin del starkt medveten om behovet av ett livskraftigt och utvecklat europeiskt samarbete på såväl det ekonomiska som det programmässiga området för att förstärka public-service-företagens ställning i konkurrensen mot det transatlantiska utbudet och de kommersiella aktörerna i kabelnäten.

Stockholm den 6 mars 1987

Sveriges Radio aktiebolag

Örjan Wallqvist

Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd – KLYS har i skrivelse den 11 februari 1987 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

STIM Svensk musik:

– – – Eftersom STIM genom internationella avtal har i uppdrag att bevaka all världens musik, bör inte STIM uttala sig i en policyfråga av detta slag. Ärendet har med anledning av detta delegerats till Svensk musik/Swedish Music Information Center, som vill avge följande yttrande.

Medlemsförslaget ligger i linje med Svensk musiks policy när det gäller musikanvändning i massmedia. Vi vill emellertid framhålla att vi inte stödjer tanken om kvoterings, vare sig i nationella eller internationella massmedia. Utbudet måste styras av kvalitetshänsyn om det skall kunna konkurrera om lyssnarnas och tittarnas uppmärksamhet. Detta utgör inget problem för massmedia, eftersom det finns nordiska och europeiska produktioner av mycket god kvalitet och det enda som således gäller är att försöka få radio- och TV-stationer att utnyttja dessa i högre grad än som görs för närvarande.

Svensk musik tillstyrker medlemsförslaget.

Stockholm den 31 mars 1987

Roland Sandberg

Chef för Svensk musik

Medlemsförslag

om ett utvidgat samarbete mellan djurparker på Nordkalotten och i Kvarkenområdet i turistfrämjande syfte

(Väckt av Margit Hansen-Krone och Elsi Hetemäki-Olander samt Tytti Isohookana-Asunmaa, Paavo Lipponen och Seppo Pelttari)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Nordkalottkommittén:

För tillfället finns det djurparker på Nordkalotten eller i dess omedelbara närhet i Bardu i Norge, i Lycksele i Sverige samt i Ranua i Finland. Dessa djurparker, som närmast specialiserat sig på arktiska djurarter har undertecknat ett samarbetsavtal med syfte att utveckla turismen mellan orterna genom "Scandinavian Polar Zoo" som bildas gemensamt.

Djurparkernas planerade samarbete inriktas på många olika verksamheter. En av dem är en gemensam marknadsföring under ett gemensamt kännetecken liksom även utbyte av erfarenheter och know-how som berör den praktiska verksamheten.

En väsentlig del av djurparkernas samarbetsplaner berör även trygghet av hotade djurarter och startande av vetenskaplig forskning mellan de nordiska länderna.

Nordkalottkommittén (NKK) understödjer vidareutveckling av det i medlemsförslaget beskrivna samarbetet mellan djurparkerna. Det väsentliga ur Nordkalottkommitténs synvinkel är att djurparkerna kan skapa en egen, varandra kompletterande profil med specifika arrangemang för verksamheten. På detta sätt skapas förutsättningar för ett verkligt samarbete.

Enligt Nordkalottkommittén kan ett rätt uppbyggt samarbete mellan djurparkerna medverka till att öka Nordkalottens turistiska attraktion och särprägel. Vidare ökar samarbetet för sin del möjligheterna att förlänga turistsäsongen och jämna ut säsongvariationerna. Den stödjer även strävandena att utveckla Nordkalottens aktivitetsutbud samt områdets inre och tvärgående turism.

För att uppnå de ovan nämnda målen bör för djurparkerna utarbetas en

gemensam utvecklingsplan med handlingsprogram och tidtabell. Detta skulle förebygga eventuellt dubbelarbete mellan djurparkerna både innehållsmässigt och funktionellt och skulle även möjliggöra det praktiska förverkligandet av samarbetet.

En av de viktigaste elementen i utvecklingsplanen skulle vara en gemensam marknadsföringsplan. Djurparkernas marknadsföring borde ske under gemensam slogan och som en del av det redan etablerade marknadsföringssamarbetet på Nordkalotten, t. ex. i anknytning till TOP OF EUROPE-kampanjen.

Rovaniemi den 9 juni 1987

Nordkalottkommittén

Sighjørn Eriksen

Ordförande

Nordisk kollegium for vildtforskning (NKV):

Det er NKV's vurdering, at den forelagte sag ikke indeholder egentlige vildtbiologiske aspekter, og at dyreparkerne i Bardu, Lycksele og Ranua ikke er af primær forskningsinteresse.

Derfor synes det at være uden for Kollegiets kompetenceområde at stille forslag til, hvordan det etablerede samarbejde mellem de nævnte dyreparker kan udnyttes og stimuleres for at fremme turismen i området.

Skulle der imidlertid opstå ønske om at gennemføre fælles forskningsprojekter de tre dyreparker imellem, stiller Kollegiet naturligvis gerne sin viden til rådighed.

Rønne, den 27. maj 1987

H. Strandgaard

Kvarkenrådet:

Inledningsvis ønsker Kvarkenrådet understryka att eftersom medlemsförslaget behandlar djurparkerna på Nordkalotten och i Kvarkenområdet så finner vi det naturligt att Kvarkenrådets största djurpark i Ähtäri också beaktas i de framförda förslagen.

Medlemsförslaget yrkar på att Nordiska ministerrådet skall undersöka hur det etablerade samarbetet mellan djurparkerna i Bardu, Lycksele och Ranua kan utnyttjas och stimuleras för att främja turismen.

Som förslagsställarna konstaterar finns det idag ett samarbetsavtal och

ablerat samarbete mellan de nämnda djurparkerna. Dessutom har djurparkerna i Lycksele och Ähtäri sedan länge ett utomordentligt konkret och aktivt samarbete. Samarbetet mellan Lycksele och Ähtäri har ytterligare fördjupats och konkretiserats genom att kommunerna blivit vänorter och genom det konkreta regionalpolitiska projektet "Inlandsturism" som ekonomiskt stöds av Nordiska ministerrådet via NÄRP/Kvarkenrådet. I detta projekt är samarbetet mellan djurparkerna ett bärande element.

Enligt Kvarkenrådets uppfattning är det skäl att noga överväga behovet av undersökande insatser från NMR i detta samarbete mellan djurparkerna som enligt rådets uppfattning fungerar väl och som dessutom stöds av samarbetsavtal och vänortssamverkan.

Däremot kan konkreta stödinsatser för marknadsföring av samtliga djurparker i Kvarkenområdet och på Nordkalotten t. ex. under benämningen Scandinavian Polar Zoo vara motiverade.

När frågan om upprättandet av Polar Zoo på Nordkalotten var aktuell för knappt två år sedan pläderade Kvarkenrådet för arbetsfördelning och specialisering mellan de nämnda djurparkerna liksom även för bredare och djupare samverkan mellan djurparkerna och universitet/högskolor. Härvidlag torde insatser från Nordiska ministerrådet alljämt vara önskvärda.

Med hänvisning till ovanstående finner Kvarkenrådet anledning tillstyrka medlemsförslaget förutsatt att insatserna konkretiseras kring t. ex. gemensamma marknadsföringsåtgärder där förutom de i medlemsförslaget nämnda även djurparken i Ähtäri ingår.

Vasa den 28 maj 1987

För Kvarkenrådet

Martti Ursin

Stadsdirektör, AU-ordförande

Paul Lindell

Sekreterare

Danmark

Industriministeriet och kulturministeriet har i skrivelser av den 24 juli 1987 respektive 24 juni 1987 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Danmarks Naturfredningsforening har i skrivelse den 3 augusti 1987 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Danmarks Turistråd har i skrivelse den 16 mars 1987 förklarat sig icke ha något att invända mot medlemsförslaget.

Zoologisk Have har i skrivelse den 18 mars 1987 förklarat sig stödja medlemsförlaget.

Finland

Länsstyrelsen i Uleåborgs län¹:

Den tidigare framförda idén om inrättande av en helt ny djurpark "Polar Zoo" har uppgivits i Nordiska rådet. Det nya förslaget handlar om utnyttjandet och utvecklandet av det samarbete som djurparkerna Bardu (Norge), Lycksele (Sverige) och Ranua (Finland) har inlett.

Länsstyrelsen i Uleåborgs län stöder förslaget och hoppas att förslaget kommer att leda till snabba praktiska åtgärder. Utvecklandet av de redan befintliga djurparkerna på basen av en gemensam plan och arbetsfördelning innebär den säkraste garantin för djurparkernas framtid. Genom ett planmässigt samarbete kan turismen och det övriga näringslivet ges sådan stimulans som de behöver.

Länsstyrelsen konstaterar ytterligare att även om det nya förslaget är i någon grad mer turismbetonat än det tidigare medlemsförslaget, borde man vid utvecklandet av djurparkerna hålla i minnet även forskningens möjligheter och behov. I detta avseende borde man utnyttja bl. a. Uleåborgs universitets expertis vid utvecklandet av djurparkerna.

Uleåborg i juni 1987

Vilho Kauppila

Vik. kanslichef,
polisinspektör

Eero Kaainen

Miljövärdinspektör

Länsstyrelsen i Lapplands län:

Djurparkerna i det norska Bardu, svenska Lycksele och finska Ranua har undertecknat ett samarbetsavtal, där de starkt betonar sin vilja att utveckla turismen mellan områdena samt att utveckla verksamheten på områdena så, att de tillsammans skulle utgöra en skandinavisk djurpark, ett "Skandinaviskt Polar Zoo".

Samarbetet mellan djurparkerna har planerats få många olika former. Dessa är bl. a. samarbete inom turismen i form av gemensam slogan, erfarenhetsutbyte som berör den praktiska verksamheten, byggningarna och byggnaderna samt djurskötseln och dessutom även utbyte av lägerskolor.

¹ Yttrandet översatt från finska.

En väsentlig del av samarbetet mellan djurparkerna är tryggheten av hotade djurarter. Dessutom även skapandet av vetenskapligt forskningsarbete mellan de nordliga universiteten, i Uleåborg, Umeå och Tromsø är en av de viktigaste uppgifterna inom samarbetet.

Enligt länsstyrelsen i Lapplands län är samarbetet mellan djurparkerna sådan verksamhet som behövs i ländernas nordliga delar. Det är väsentligt att djurparkerna, som ett resultat av samarbetet, kan skapa sin egen av varandra avvikande profil. På detta sätt betonas samarbete och varandra kompletterande verksamhet i stället för konkurrens. Djurparkernas marknadsföring borde ske under en gemensam slogan och vara en del av den gemensamma marknadsföringen av Nordkalotten, t. ex. i samband med Top of Europe-projektet.

Fastän avstånden är tämligen långa är det inte omöjligt att en djurparksrutt växer fram. På ruten från Lycksele till Skellefteå via Karleby och Ranua till Nordnorge rör sig även nu ett betydande antal turister. Eftersom djurparkerna kommer att avvika från varandra både beträffande sin yttre prägel och sina djurarter kommer det antagligen att finnas intresserade turister.

Det finns inte anledning att öka antalet djurparker på Nordkalotten. Det viktigaste är att koncentrera sig på att utveckla de förefintliga parkerna.

Enligt länsstyrelsen i Lapplands län bör man intensifiera samarbetet mellan djurparkerna och befästa deras ställning som skandinaviska djurparker. Länsstyrelsen betonar vikten av att man då saken förs vidare beaktar de näringslivspolitiska synvinklarna och anser det viktigt att samarbetet utreds vidare. Länsstyrelsen anser att det praktiska arbetet hör till Nordkalottkommittén.

Rovaniemi den 26 maj 1987

Asko Oinas
Landshövding

Kari Vaarala
Tf. planeringschef

Centralen för turistfrämjande:

Centralen för turistfrämjande har bekantat sig med medlemsförslaget och vill högaktningsfullt stöda detta. Ett samarbete mellan de tre djurparkerna under temat "Scandinavian Polar Zoo" befrämjar ur marknadsföringssynpunkt både nordisk och utomnordisk turism till området.

Speciellt uppnås detta genom att grunda den i förslaget nämnda "djurparksruten" mellan Bardu, Lycksele och Ranua. Till denna rutt kan knytas även andra sevärdheter samt inkvarterings- och förplägningsstjäns-

ter, så att en mångsidig, försäljningsbar reseprodukt uppstår. För Finlands del är Centralen för turistfrämjande beredd att delta i marknadsföringen av en sådan produkt.

Helsingfors den 8 maj 1987

Bengt Pihlström

Direktör

Kari Tarasti

Överinspektör

Norge

Landbruksdepartementet:

Både Norge, Sverige og Finland står overfor betydelige regionalpolitiske utfordringer. De distriktpolitiske problemene er spesielt store i våre nordlige landsdeler. Politiske tiltak over et vidt felt er iverksatt for å snu en uheldig samfunnsutvikling.

Utviklingen av reiselivsnæringen er en sentral politisk målsetting i Norge. Reiselivsnæringen er også en næring i vekst. Imidlertid er kampen om turistene blitt stadig hardere. Skal man vinne kampen om turistene blir tilrettelegging av et godt turistprodukt stadig viktigere. Det samarbeid som er innledet mellom dyreparkene i Bardu, Lycksele og Ranua er derfor meget fortjenestefullt.

Landbruksdepartementet ser det som positivt om dette samarbeidet kan utdypes og utvides. Dette kan gi et bedre turisttilbud og slik øke interessen for våre nordlige landsdeler som turistmål.

Oslo, 15. mai 1987

Etter fullmakt

Almar Sagelvmo

Leif Forsell

Troms fylkeskommune, plan- og utbyggingsavdelingen:

Spørsmålet om Polar Zoo i Bardu har vært behandlet av plan- og utbyggingsutvalget som i august 1985 uttalte seg meget positivt om tiltaket og det samarbeid som var og er i emning på Nordkalotten.

De planer som er utviklet til nå, er bl. a. støttet med midler fra Distriktenes utbyggingsfond.

Vi vil understreke de faglige og pedagogiske sider ved et samarbeid mellom parkene.

De sider det må være naturlig å utvikle et samarbeid omkring vil ventelig være:

- Markedsføring der det vil kreves betydelig innsats som fordrer både finansielle og faglige ressurser.
- veterinærtjeneste med vekt på forskning og praktisk utprøving innen veterinærmedisin.
- bytte av dyr/avlssarbeid som igjen og fordrer et sterkt utbygd faglig veterinærmiljø ved dyreparkene og knyttet til de relevante Forsknings- og utviklingsmiljø i de respektive land.

Arbeidet med å opprette en egen genbank for truede arter må intensiveres.

Fra vår side vil vi igjen understreke den betydning vi tror denne parken i Bardu vil kunne få og særlig gjennom det påtenkte samarbeid med de øvrige parker på Nordkalotten.

Vi tror betydning vil ligge både i form av økt trivsel for de som bor i vår landsdel og økt mulighet for opplevelsesturisme med utgangspunkt i de tilbud parkene kan gi. Vi mener moderne parker må kunne brukes som utgangspunkt for turer i området med kvalifiserte ledere som "kan" dyre- og planteliv, geologi etc.

Slik sett vil parkene ikke behøve å bestå som utelukkende passive utstillingsområder, men tjene som aktive utgangspunkt for utvikling av kunnskaper og interesse hos besøkende.

Tromsø, 21. september 1987

Etter fullmakt

Frank Reinholdtsen

Atle Melkild

Norges dyrebeskyttelsesforbund:

Forbundet er i sin alminnelighet imot zoologiske haver og dyreparker, og det viser til det generelle forbud mot slike i Norge.

Innfanging og transportering av ville dyr vil som regel føre til lidelser og dødelighet.

Erfaringer gjennom mange år viser at uansett intensjoner vil forholdene tildels være eller bli klart uheldige og kritikkverdige.

Oslo, 13. juli 1987

Norges dyrebeskyttelsesforbund

Per Gjestvang

Visepresident

Norsk sameråd hänvisar i skrivelse den 22 maj 1987 till utdrag ur protokoll från möten 5–6 maj 1987 (Se Bihang).

BIHANG

Administrasjonens forslag til vedtak:

Norsk sameråd finner ideen om et samarbeid mellom dyreparken på Nordkalotten interessant og riktig. Rådet støtter tiltak som tar sikte å gi ny utvikling og nye arbeidsplasser i områder som i utgangspunktet har lite variert næringsliv.

Rådet vil imidlertid understreke at forskning og undervisning må gis en sentral plass i dette prosjektet.

Magne S. Huuva fremmet følgende forslag til vedtak:

Norsk sameråd finner ideen om et samarbeid mellom dyreparker på Nordkalotten interessant og riktig.

Norsk sameråd vil støtte etablering av en slik dyrepark i et samisk område. Rådet mener at en dyrepark vil kunne bli en naturlig del av næringslivet i områder som ellers er preget av primærnæringsvirksomhet. På denne måte vil man kunne oppnå fordeler ved skaping av nye arbeidsplasser samtidig som dette ikke vil få negative virkninger for arbeidet med å styrke samisk kultur og identitet. En forutsetning for dette er at dyreparken ikke blir så arealkrevende at den vil skape vanskeligheter for rein-driftsnæringen.

Administrasjonen trakk senere sin innstilling tilbake och Huuvas forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Sverige

Statens naturvårdsverk:

När det gäller den svenska faunan har statens naturvårdsverk antagit som sin policy att alla landets djurarter skall finnas i naturen även i framtiden. Det innebär framför allt att åtgärder bör vidtas för att möjliggöra djurarternas fortlevnad i det fria.

Naturvårdsverket har emellertid inget emot att särskilda djurparker inrättas under förutsättning att de arrangeras och drivs i enlighet med de föreskrifter lantbruksstyrelsen utfärdar.

Väl vårdade djur som får röra sig i tillräckligt stora inhägnader, kan ha ett stort värde för information och undervisning. Flera av de djurarter som tillhör den svenska faunan är som bekant så sällsynta och/eller så skygga att det är få förutnat att få se dem i vilt tillstånd. Den betydelse de zoologiska parkerna kan ha som genbank för hotade och sällsynta arter skall ej heller underskattas.

Naturvårdsverket har självfallet inget att erinra mot att det etablerade samarbetet mellan de i medlemsförslaget omnämnda djurparkerna utvidgas för att därmed främja turismen. Även andra djurparker än de i förslaget nämnda bör kunna samarbeta i detta avseende.

Solna den 6 maj 1987

För statens naturvårdsverk

Lars-Erik Esping

Gunnar Zettersten

Stiftelsen Skansen:

Djurparkerna i Ranua och Lycksele är sedan flera år etablerade med en specialisering på nordisk fauna (varav en del arter kan sägas mer specifikt tillhöra Nordkalotten) medan djurparken i Bardu så vitt vi förstår ännu befinner sig på planeringsstadiet. Självfallet kan ett utvidgat samarbete dessa tre parker emellan, inte minst på områdena utbildning och forskning, betraktas som positivt både för samhället, nationerna och de tre parkerna själva; mer tveksamt är väl om detta samtidigt automatiskt gagnar turismen. För att en "djurparksrutt" mellan Norge, Sverige och Finland skall bli attraktiv krävs nog i så fall att parkerna specialiserar sig inbördes i en helt annan grad än som framgår av de hittills framlagda planerna; troligen är få turister sådana djurentusiaster att de vill bese tre djurparker i sträck, om dessa endast har i stort sett identiska djurbestånd att visa. De tidigare planerna på ett nytt "Polarzoo" i Jokkmokk innehöll bl. a. anläggningar för visning av nordliga arter/raser från Amerika och Sibirien, närstående de skandinaviska, liksom också specialhågn för avelsarbete med hotade

arter; kanske kan en sådan inriktning hos någon eller några av parkerna bidra till att ge dem mer markanta profiler?

Stockholm den 8 april 1987

Eva Nordenson
Verkställande direktör

Per-Olof Palm
Förste intendent,
zoologiska avdelningen

Sveriges turistråd:

Sveriges turistråd anser inte att ovanstående förslag är en fråga av sådan dignitet att den bör tas upp i Nordiska ministerrådet och avstyrker därför bifall till förslaget.

Turistrådet anser att om ett marknadsföringssamarbete skall etableras, måste detta integreras i mera samlade marknadsföringsåtgärder för området som helhet. Ett samarbete som syftar till skilda typer av erfarenhetsutbyte, farming etc. bedöms däremot som klart lovvärt, men frågor inom dessa områden bedöms kunna hanteras av djurparkerna själva inom ramen för befintligt eller utökat samarbete.

Stockholm den 18 maj 1987

Ulf Åberg

Bo AE Johansson

Länsstyrelsen i Västerbottens län:

Enligt uppgift från Lycksele djurpark har det befintliga samarbetsavtalet mellan djurparkerna i Bardu, Lycksele och Ranua ännu inte lett till något konkret samarbetsprojekt. Mellan Ähtäri och Lycksele djurparker finns däremot ett etablerat samarbete i flera betydelsefulla frågor. Lycksele djurpark anser det därför viktigt att Ähtäri inlemmas i det tänkta samarbetet mellan de berörda djurparker, som medlemsförslaget anger.

Länsstyrelsen biträder Nordiska rådets uppfattning om vikten av ett väl utvecklat samarbete – för turism och för andra ändamål – mellan djurparkerna på Nordkalotten och i Kvarkenområdet.

Lycksele djurparks särskilda intresse av att integrera Ähtäri djurpark i det vidgade samarbetet är förstäligen mot bakgrund av hittills vunna erfarenheter av det bilaterala samarbetet med Ähtäri. Länsstyrelsen anser att det finns skäl att närmare överväga Lycksele djurparks begäran, eftersom Ähtäri samarbetstekniskt ligger i Kvarkenområdet.

Saknas det praktiska förutsättningar för ett fyrpartssamarbete mellan Bardu, Lycksele, Ranua och Ähtäri bör enligt länsstyrelsens mening Lycksele djurpark vid sidan av det bilaterala samarbetet med Ähtäri verka för en utveckling av samarbetet med Bardu och Ranua djurparker på grundval av det ingångna samarbetsavtalet.

Umeå den 25 maj 1987

Sven Johansson

Torsten Jacobsson

Länsstyrelsen i Norrbottens län:

Inom ramen för Nordkalottkommitténs (NKK) verksamhet bedrivs i dag ett aktivt ekonomiskt samarbete på Nordkalotten. För att komplettera och finna nya vägar för detta samarbete pågår under Nordkalottkommitténs ledning arbetet med ett Nordkalottens handlingsprogram – ett program som understödjer och kompletterar de regionala nationella handlingsprogrammen. Turismen ingår som en viktig del i Nordkalottkommitténs programverksamhet.

Nordkalotten är i dag ett attraktivt turistmål med goda förutsättningar för en turistisk utveckling. Genom aktiv samverkan mellan turistnäringen på Nordkalotten kan regionen erbjuda internationellt högvärdiga turistprodukter. Länsstyrelsen ser därför positivt på det samarbetsavtal som djurparkerna i Bardu, Lycksele och Ranua har ingått.

I övrigt vill länsstyrelsen hänvisa till Nordkalottkommitténs yttrande i ärendet som väl avspeglar länsstyrelsens ställningstagande.

Luleå den 3 juni 1987

Curt Boström

Brynolf Tjärner

Svenska naturskyddsföreningen har i skrivelse den 4 maj 1987 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Svenska turistföreningen (STF):

STF anser att det är värdefullt med ett ökat samarbete mellan de nordiska länderna på turistområdet. Föreningen arbetar i denna anda tillsammans med sina nordiska motsvarigheter. Så sker också inom Nordkalotten och Kvarkenområdet.

STF saknar kompetens för att bedöma vad samarbetet mellan djurparkerna kan betyda för att främja turismen inom de berörda områdena. Allmänt sett är det dock av intresse med olika typer av attraktioner som kan locka turister till dessa delar av Skandinavien.

Stockholm den 25 maj 1987

Svenska turistföreningen

Stig Arne Skärbäck

Avdelningschef

Svenska djurskyddsföreningen:

Svenska djurskyddsföreningen har därför skyndsamt sänt en styrelseledamot till Lycksele djurpark som genom föreståndare, landskapsarkitekt Sten Göransson, hölls öppen redan söndagen den 10 maj – en vecka före den officiella starten med visning av årets björn- och vargungar, myskoxkalven m. m.

Lycksele djurpark befanns vara en rymlig, välplanerad och välskött anläggning för alla Nordkalottens däggdjur (rovfåglarna under avveckling – skogshönsen under uppbyggnad). Ett utbyggt samarbete mellan de fem djurparkerna (norska Bardu, svenska Junsele och Lycksele och de båda finska) finner vår förening välmotiverat.

Utbyte av erfarenheter beträffande marknadsföring, exponering av djuren, förökning av hotade arter är angeläget liksom forskning inom området (t. ex. varför järvhonor så sällan blir dräktiga i fångenskap) samt utbildning av personal.

Att den enskilde turisten eller barnfamiljen efter ett besök i någon av parkerna skulle kunna lockas fara vidare till de andra finner Svenska djurskyddsföreningen mera tveksamt.

Stockholm den 27 maj 1987

Svenska djurskyddsföreningen

Mårten Smedberg

Akademijägmästare,
styrelseledamot

Sveriges ornitologiska förening:

Vi är inom ornitologiska föreningen inte särskilt positiva till djurparker och därför heller inte särskilt positiva till motionsförslaget att stimulera djurparksverksamheten på Nordkalotten. Orsaken till vår inställning är att vi anser att vilda djur inte bör hållas i fångenskap. Vår negativa inställning är dock inte "aktiv". Vi bedriver således ingen verksamhet för att motarbeta djurparker. Vi är medvetna om att det finns flera positiva faktorer med i bilden. Sannolikt bidrar djurparker till att öka människors intresse för djur och natur. I enstaka fall har djurparker också medverkat till att rädda utrotningshotade djur.

En negativ faktor med djurparker vill vi dock betona eftersom den redan drabbat Sverige. Det gäller den dåliga kontrollen av frittflygande fåglar som föds upp i djurparker. Från åtminstone några svenska djurparker har fåglar flytt och etablerat självföryngrande vilda bestånd. Det gäller vitkindad gås som numera häckar i Stockholmstrakten efter att ha rymt från Skansen och det gäller snögås som rymt från andra djurparker. I utlandet finns många liknande exempel. Denna verksamhet, att hålla mer eller mindre frittflygande fåglar av arter som inte hör hemma i vår fauna, tycks djurparkerna bedriva medvetet. Det är ett förhållande som enligt vår mening inte är acceptabelt.

Sammanfattningsvis anser vi inte att det finns några skäl att aktivt stödja djurparksverksamhet och anser därför att motionen bör avstyrkas.

Stockholm den 14 maj 1987

Sveriges ornitologiska förening

Sören Svensson

Ordförande

Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund (SDR):

Förslaget syftar till att främja turismen. I vad mån detta syfte kan uppnås genom det föreslagna samarbetet kan inte riksförbundet bedöma.

Mot bakgrund av riksförbundets principiella inställning till djurparker kan nedanstående framhållas.

Djurparkerna på de föreslagna orterna bör uppfylla moderna krav. De bör således förestås av respektive ha tillgång till zoologisk expertis varigenom de får karaktären av forsknings- och undervisningsstationer. Gentemot besökarna bör syftet vara att förmedla kunskaper och väcka intresse för djurens biologiska behov. Större välutrustade djurparker är således att föredra framför mindre av sämre standard.

Djuren bör ha stora ytor och naturlig miljö för att kunna bibehålla normalt beteende i fångenskap. Riksförbundet anser att de mått som

godtas av lantbruksstyrelsen i flera fall är för små när det gäller nyanläggningar. Om stora rovdjur som björn, varg, järv och lo skall hållas bör ytorna vara mycket stora, även om det inte kan undvikas att djuren blir svårare att se.

Stockholm den 14 maj 1987

Enligt uppdrag

Sten Hedner

Ordförande

Lycksele kommun:

Det samarbetsavtal som undertecknats mellan djurparkerna Bardu, Lycksele och Ranua har till syfte att stärka och utveckla befintliga anläggningar i Nordkalotten och i Kvarkenområdet. Samarbetsavtalet har ännu inte lett till att några konkreta projekt uppstartats, visst utbyte av erfarenheter har dock skett. Vår förhoppning är att samarbetet utvecklas vidare.

Lycksele kommun har via Kvarkenrådets projekt inlandsturism ett samarbete med Ähtäri kommun. Djurparksverksamhet är ett av de områden där vi samarbetar. Båda kommunerna har etablerade djurparker med i huvudsak samma inriktning – nordisk fauna. Däremot är organisation och andra anläggningar (hotell, muséer, lekland m. m.) olika uppbyggda. Här pågår sedan 2–3 år utbyte av erfarenheter mellan politiker och tjänstemän på olika nivåer.

Vad gäller djurparksverksamhet pågår konkreta projekt och diskussioner kring följande frågor:

1. Organisation, ekonomi och marknadsföring.
2. Utbyte av personal (s. k. praktikperioder).
3. Uppbyggnad och utformning av skogsfågelanläggningar (uppfödning, voliärer m. m.).
4. Tekniska frågor rörande utveckling av anläggningar som kräver vatten (fisk, fågel, utter och bäver).
5. Gemensamma kontakter och studiebesök för att fånga in nya idéer för den långsiktiga utvecklingen av djurparkerna.

Med hänsyn till ovanstående och det faktum att Ähtäri ligger i Kvarkenområdet ställer sig Lycksele djurpark bakom medlemsförslaget förutsatt att även Ähtäri djurpark ingår som medlem i samarbetet mellan de nämnda djurparkerna.

Lycksele den 11 maj 1987

För Lycksele djurpark

Sten Göransson

Medlemsförslag

om en plan för ett kärnkraftsfritt Norden

(Väckt av Johan Buttedahl samt Esko Aho, Svein Alsaker, Gunnar Björk, Kjell Furnes, Olof Jansson, Gunnel Jonäng, Hannu Kemppainen, Aase Olesen, Páll Pétursson, Jens Steffensen, Ole Gabriel Ueland, Henrik Westerlund och Marjatta Väänänen)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Nordel:

Nordels uppfattning är att kärnkraften i Norden och i Västeuropa har påvisat goda resultat med hänsyn till ekonomi, säkerhet och miljö. De finska och svenska reaktorernas driftresultat hör till de bästa i världen. Den utnyttjade tekniken är välkänd i Norden och erbjuder möjlighet till förmånlig baskraftsproduktion.

Tjernobyl-olyckan förorsakade emellertid att man i flera europeiska länder ånyo övervägde användning av kärnkraft inom elproduktionen. Detta har förorsakat förseningar i elförsörjningsplanerna samt varierande beslut om utnyttjandet av kärnkraft. Detta har lett till olika bedömningar av kärnkraften också i de nordiska länderna.

De realistiska alternativen att lösa Nordens elförsörjning i framtiden är få. Med hänsyn till önskemålen om ökad ekonomisk och industriell aktivitet i Norden, torde möjligheterna att spara el vara relativt begränsade. Bidraget från andra former av elproduktion kan ökas, men en rimlig balans mellan de olika formerna bör eftersträvas också av miljömässiga orsaker. Kol, olja och naturgas kan med modern miljövänlig förbränningsteknik användas för basproduktion, där man dock samtidigt ökar koldioxidhalten i världen. Betydelsen av vind-, våg- och solenergi kommer sannolikt att förbli liten inom elförsörjningen. Ersättande ny miljövänlig teknologi finns dock inte tillgänglig inom de närmaste årtiondena.

Ersättandet av nuvarande kärnkraft och samtidig täckning av tillväxten i elförbrukning med andra kända former för elproduktion, är en omstrukturerad

tering som kommer att förorsaka oerhört stora problem, och som därför inte kan forceras som en grupp inom Nordiska rådet föreslår.

På grund av de olika uppfattningarna i Norden, anser Norddel att frågan om nedläggning av kärnkraft är till stor del en landspolitisk sak och anser att Nordiska rådet bör tillfråga varje berört enskilt land i frågan.

Helsingfors den 11 juni 1987

Klaus Ahlstedt

Ordförande

Nordens fackliga samorganisation har i skrivelse den 10 juni 1987 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Nordiska akademikerrådet har i skrivelse den 22 maj 1987 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

De nordiske Industriforbunds Fellesorgan:

De nordiska industriförbunden har utrett energiförsörjningen i Norden från industrins synvinkel, och uppfattningarna publicerades i den Nordiska energiöversikten i februari detta år. Den totala elanskaffningen i Norden år 1985 var 312 TWh – och kärnkraftens andel därav var 24% – medan vattenkraftproduktionen motsvarade 60% av elanvändningen.

De olika nordiska länderna skiljer sig ganska mycket från varandra med hänsyn till elförsörjningen. I Island, Norge och Sverige har den elintensiva industrin en mycket viktig ställning. Elproduktionen i Island och Norge är nästan helt baserad på vattenkraft. I Sverige har vattenkraften kompletterats med kärnkraften, som svarar för 40% av produktionen. Också den finländska industrin, särskilt skogsindustrin, är mycket beroende av el. Vattenkraftresurserna i Finland är knappa i jämförelse med de ovannämnda länderna, och relativt rimliga elpriser beror på ett mångsidigt eltillförsel-system, där kärnkraftens andel är nästan 40%. Danmark har ingen vattenkraft eller kärnkraft, elpriserna är högra än i de andra nordiska länderna, och det finns inte elintensiv industri i samma grad som i de andra nordiska länderna.

Den ökande elanvändningen i industrin är dock ett gemensamt fenomen i alla de nordiska länderna medan bränsleförbrukningen har minskat under de senaste åren på grund av energiekonomisering. Industrins elanvändning har ett klart samband med industrins tillväxt. En förutsättning för att industrin även i fortsättningen skall kunna utvecklas och bidra till välförståndet är en säker energiförsörjning till rimliga priser.

Flera nordiska länder riskerar inom kort att få problem med eltillgången. I ett sådant läge är import från andra nordiska länder inget alternativ. Det blir då viktigare än någonsin att de enskilda länderna säkrar sitt eget elbehov. De nordiska industriförbunden fruktar att krafttillgång och kraftkostnader kan komma att begränsa de industriella möjligheterna i Norden på 90-talet. Det skulle få allvarliga följder för sysselsättning, ekonomi och välfärdsutveckling i de nordiska länderna.

Nordel-samarbetet och det gemensamma högspänningsnätet har gjort det möjligt, att elproduktionskapaciteten i de nordiska länderna används på det mest ekonomiska sättet. Så kan olikheter i kraftsystem, kostnads- och produktionsstruktur och förbrukningsmönster utnyttjas för det gemensamma bästa. Men samarbetet baseras på att varje land kan klara en tillfredsställande självförsörjning. Om ett eller flera länder inte kan uppfylla de förutsättningarna riskerar man att samarbetet inom Nordel allvarligt försvåras.

Alla elproduktionssätten har sina för- och nackdelar. De nordiska länderna har olika förutsättningar att producera el. Kärnkraften är en integrerad del av elförsörjningen i Sverige och Finland, och inga realistiska alternativa lösningar kunde i detta nu ge ett bättre resultat ur miljö- eller ekonomisk synvinkel.

De nordiska industriförbunden anser, att användning av kärnkraft och energiplanering i allmänhet först och främst är en nationell fråga. Det mellanstatliga samarbetet behövs för miljöfrågor och för att skapa förutsättningar för samarbetet mellan företag. Statliga och nordiska organ kan också främja energiforskningen i Norden. Det är viktigt, att samarbetet mellan nordiska kraftbolag utvecklas vidare så, att de nordiska ländernas resurser i elproduktionen används så effektivt som möjligt. En energiplan på nordisk nivå enligt medlemsförslaget skulle bli byråkratisk och minska effektiviteten i energisystemet.

Oslo, 25. mai 1987

Knut Lofstad

Nordisk Kontaktorgan for Atomenergispørgsmål (NKA):

— — — NKA, som er et fagorgan under Embedsmandskomiteen for energipolitikk, anser ikke at NKA bør tage stilling til selve det spørgsmål som rejses i medlemsforslaget. Derimod har NKA visse synspunkter på det relaterede nordiske samarbejde og dets fremtidige udformning.

Uanset på hvilket tidspunkt nedlægning af kernekraftværker bliver aktuelt i Norden vil der under alle omstændigheder være en lang periode, hvor radioaktivt materiale må håndteres, transporteres og lagres. Derfor vil

tilgængeligheden af kompetente personer være af afgørende betydning både når det drejer sig om driftsmæssige forhold ved nedlukning og affaldsbehandling, og når det gælder kompetencen hos sikkerhedsmyndighederne i de enkelte lande.

Kernekraftens affaldsspørgsmål behandles løbende på nordisk basis, således afholdes seminarer i NKA's regi, og fællesprojekter på affaldsområdet har været gennemført i mange år. I NKA's sikkerhedsprogram 1985-89 indgår således en række projekter om transport og håndtering af radioaktivt affald, inklusive affald fra nedlægning af reaktorer.

Også spørgsmål om miljø- og omgivelseeffekter behandles af NKA. I 1980 fremlagde NKA forslag til en række nordiske projekter vedrørende miljøeffekter ved energiproduktion. Disse projekter blev gennemført under Embedsmandskomiteen for miljøbeskyttelse og rapporteret i 1986. I NKA's igangværende sikkerhedsprogram indgår projekter vedrørende omgivningspåvirkning ved udslip af bl. a. radioaktive stoffer og tungmetaller.

Efter reaktorulykken i Tjernoby i 1986 har NKA også fremlagt forslag til et nyt nordisk radioøkologiprogram, hvorved kundskaberne om radioaktive stoffers opførelse i naturen skal uddybes. Der er dog endnu ikke truffet beslutning om hvordan dette fællesnordiske program kan finansieres.

Roskilde, den 11. juni 1987

På vegne af NKA

Franz Marcus

Samarbetsnämnden för de nordiska naturvetenskapliga forskningsråden (NOS-N) har i skrivelse den 1 juli 1987 meddelat att kärnkraft faller utanför nämndens mandat.

Danmark

Miljøministeriet:

 Miljøministeriet og Energiministeriet skal i den anledning udtale følgende.

Som det også fremgår af medlemsforslaget, er det alene Sverige og Finland, der anvender kernekraft. Det danske Folketing har som bekendt i 1985 besluttet, at kernekraft ikke skal indgå i den danske energiplanlægning, og efter det foreliggende har Norge og Island heller ikke planer om indførelse af kernekraft. Da Sverige har truffet beslutning om afvikling af kernekraft inden år 2010, vil Finland være det eneste nordiske land, som på længere sigt må antages at ville anvende kernekraft. Det er imidlertid ikke

for nærværende klart, om Finland vil foretage en videre udbygning af sin energiforsyning med kernekraft.

Den danske regering anmodede i juni 1986 den svenske regering om at lukke Barsebäck-værket. Begrundelsen herfor var, at værket med dets beliggenhed nær den danske hovedstad udgør en alvorlig trussel mod det danske samfund og skaber frygt i store dele af den danske befolkning.

Det er klart, at Barsebäck-værket i sammenligning med andre kernekraftværker udgør den mest alvorlige konsekvensmulighed for Danmark, når der alene ses på afstanden til dansk område og ikke på eventuelle forskelle i sikkerheden på enkelte værker såvel i Sverige som i andre nabolande til Danmark.

Man bør imidlertid være opmærksom på, at selvom det ved et eventuelt udslip vil være de nærmeste områder omkring et kernekraftværk, der rammes hårdest, miljø- og sundhedsmæssigt, så vil et stort udslip kunne få alvorlige konsekvenser på flere hundrede kilometers afstand.

Fra dansk side har man ingen indvendinger mod en eventuel afvikling af kernekraft i Norden.

Det skal afsluttende bemærkes, at det foreliggende medlemsforslag fra Nordisk Råd ikke vil bidrage til løsningen af de problemer, der er knyttet til bortskaffelsen af det radioaktive affald, der allerede eksisterer i de nordiske lande, hovedsagelig som følge af den hidtidige kernekraftproduktion.

København, den 3. juli 1987

(Ej sign.)

Energibevægelsen OOA:

Energibevægelsen OOA tilslutter sig helt forslagsstillernes opfattelse af, at det "oförsvärligt att hålla fast vid en fortsatt kärnkraftsanvändning." Og OOA deler opfattelsen: "Planeringen på energiområdet i Norden bör i stället medvetet inriktas på att skapa ett kärnkraftsfritt Norden."

OOA finder derfor også, at det er af afgørende vigtighed at få tilvejebragt et energiplanlægningsarbejde på nordisk plan. Energiplanen skal redegøre for den hurtigst mulige afvikling af atomkraften og med hovedvægten lagt på energiøkonomisering og anvendelse af lokale og vedvarende energikilder samt naturgas.

OOA skal i denne forbindelse henlede opmærksomheden på arbejdet "Nordiska Energisystem – Möjligheter och begränsningar i ett långsiktigt perspektiv."

Arbejdet blev udført af: – Professor, dr. techn. Niels I. Meyer (Dk); – Lektor, lic. techn. Jørgen S. Nørgård (Dk); – Professor, lic. scient. Bent Sørensen (Dk); – Cand. polit. Nils Enrum (Dk); – Stud. scient. Sigurd

Lauge Pedersen (Dk); – Cand. polit. Thorkild Saxe (Dk); – Leder for Miljørådet, Magister Paul Hofseth (N); – Forsker, cand. oecon. Vidar Myhrer (N); – Forsker, civilingeniør Elin Tyse (N); – Docent, tekn. dr. Thomas B. Johansson (s); – Fil. dr. Jacqueline Lyttkens (S).

Arbejdet er foreløbigt bl. a. mundet ud i rapporten "Nordiska Energisystem" fra februar 1981.

OOA skal endvidere henlede opmærksomheden på det aktuelle, europæiske alternative energiplansarbejde; "INRIC-project on non-nuclear and non-fossil sustainable energy futures for Europe".

Arbejdet udføres af: – Hartmut Bossel (Vesttyskland); – Thomas B. Johansson (Sverige); – Niels I. Meyer (Danmark); – Jørgen S. Nørgård (Danmark); – Bent Sørensen (Danmark); – Bert de Vries (Holland).

OOA opfordrer Nordisk Råd til at rekommandere de nordiske landes regeringer hurtigst muligt at lade udarbejde en nordisk alternativ energiplan, og til at man i den forbindelse inddrager ovennævnte energiforskere. OOA mener ligeledes, at forslaget bør rekommandere de nordiske landes regeringer at stille økonomiske midler til rådighed for allerede igangværende alternativt energiplansarbejde (som omfatter Norden).

Det kunne eksempelvis være arbejder som ovenfor nævnt:

- "Nordiska Energisystem"

Kontakt: Professor Bent Sørensen Roskilde Universitetscenter, Postbox 260, 4000 Roskilde

- "INRIC-project on non-nuclear and non-fossil sustainable energy futures for Europe"

Kontakt: Professor Niels I. Meyer Fysisk lab. 3 – bygning 309, Danmarks Tekniske Højskole, 2800 Lyngby

Derudover opfordrer Energibevægelsen OOA indtrængende om, at forslaget kommer til at indeholde en separat rekommandation til den svenske regering om at begynde afviklingen af den svenske atomkraft med lukningen af Barsebäck-værkets to reaktorer NU.

Ifølge OOAs opfattelse er det teknisk muligt at undvære de 1200 MW atomkraftstrøm fra Barsebäck, dels ved foranstaltninger internt i Sverige, og dels ved en aftalt samkøring af el-forsyningsområderne i Elkraft og Sydkraft. Dokumentation for OOAs opfattelse findes i "OOA-Analyser nr. 3 + Supplement: Det er teknisk muligt at lukke Barsebäck-værket umiddelbart", OOA, december 1986.

Analyserne er udarbejdet med udgangspunkt i tal-materialet fra de af den svenske regering bestilte rapporter:

- "Efter Tjernobyl: förtida avveckling av kärnkraften i Sverige", Statens Energiverk, oktober 1986
- "Efter Tjernobyl: konsekvenser för energipolitik, kärnkraftsäkerhet, strålskydd och miljöskydd: rapport från Expertgruppen för kärnsäkerhet och miljö", Industridepartementet, oktober 1986

– ``Efter Tjernobyli: förtida avveckling av Barsebäcksverket``, Statens Energiverk, oktober 1986

– ``Kompletteringar till Barsebäcksrapporten som är framtagen i samband med energirådets behandling``, Energirådet, 5. november 1986.

OOA arbejder i øjeblikket på at revidere analyserne på baggrund af nyt talmateriale. Ifølge de nye beregninger bliver (de efter OOAs mening acceptable) ulemper ved en umiddelbar lukning af Barsebäck-værket mindre end før antydet.

De nye Barsebäck-analyser vil naturligvis blive tilstillet den danske delegation af Nordisk Råd, når de foreligger.

København, den 3. september 1987

Lena Warrer

Tarjei Haaland

OOAs landssekretariat

Dansk Arbejdsgiverforening har i skrivelse den 4 maj 1987 förklarar sig avstå från yttrande då frågan faller utanför föreningens område.

Reel Energi Oplysning:

Reel Energi Oplysning er af den opfattelse, at forslaget om et kernekraftsfrit Norden er miljømæssigt og økonomisk uforsvarligt og savner saglig begrundelse. REO mener, at det baggrundsmateriale, som er anført som støtte for forslaget, indeholder en række misforståelser og fejl. Materialet kommenteres på de følgende sider, som også bringer supplerende oplysninger.

REO finder, at Nordens politikere burde være stolte over det høje stade, som nordisk kernekraftteknologi befinder sig på og arbejde for at fremme dens videre udvikling og udbredelse i Norden og på eksportmarkederne.

REO har fuld forståelse for, at store dele af befolkningen er utrygge ved kerneteknologien på baggrund af de oplysninger, som befolkningen har fået om kernekraft i de sidste 10 år. Ligeledes forstår REO, at mange politikere har store vanskeligheder med at finde frem til en opfattelse, som er baseret på en saglig afvejning af fordele og ulemper ved forskellige teknologier.

Det er REO's opfattelse, at kernekraftsagen rækker langt videre end til, hvordan fremtidens energiforsyning skal opbygges: Den er prøvestenen for demokratiets evne til at afgøre komplicerede teknologiske spørgsmål og dermed for denne styreformens evne til at føre vore samfund videre.

I den forbindelse vil REO gerne henlede opmærksomheden på det engelske system: En høring som den senere omtalte Sizewell Inquiry former sig som en proces, hvor sagens parter fremlægger deres synspunkter og krydsforhøres af dommeren. Det sidste er meget vigtigt! Herved kan dommeren holde vidnerne fast på deres påstande og afprøve disses bærekraft ved at forfølge konsekvenserne. Denne fremgangsmåde indebærer store fordele frem for den, hvor man blot kan citere en rapport – uden at dennes forudsætninger og konsekvenser underkastes en nærmere analyse.

REO er til enhver tid villig til at stille op ved en høring af denne slags og lade sig krydsforhøre om foreningens indstilling til kernekraften.

Birkerød, den 14. juni 1987

Reel Energi Oplysning

B. Lohmann Andersen

formand

BIHANG

Kommentarer og supplerende oplysninger vedrørende Nordisk Råds sag A 788/e om et kernekraftsfrit Norden

Det baggrundsmateriale, som er anført som støtte for forslaget, indeholder en række misforståelser og fejl, som REO gerne vil kommentere. De pågældende påstande anføres først i italic, hvorefter supplerende oplysninger herom anføres.

1. Trots det geografiska avståndet fick olyckan (i Tjernobyl) omfattande konsekvenser inte minst i de nordiska länderna.

Hovedparten af de problemer, der opstod for de nordiske lande som følge af nedfaldet fra Tjernobyl-ulykken, var selvskabte: de var forårsaget af politisk bestemte, meget lave grænseværdier for indholdet af cæsium-137 i kød. Hvis man havde fulgt de af WHO foreslåede grænser, ville konsekvenserne for de nordiske lande have været meget mindre. (Jvf. den første svenske grænse på 300 Bq/kg ren-kød, som Statens Strålskydds Institut senere har foreslået hævet til 10 000 Bq/kg).

2. Trots den mycket avancerade tekniken och omfattande säkerhetsföreskrifter kan nya olyckor av det slag som har inträffat i Harrisburg och Tjernobyl inte uteslutas i något land.

Det er korrekt, at en ulykke som den, der i 1979 ramte Tremileøens kernekraftværk i USA, ikke kan udelukkes i noget land med kernekraftværker.

Ulykken i Harrisburg var uden helsemæssige konsekvenser for omgivelserne. Den betød, at en reaktor brændte sammen og var ude af funktion i en årrække. Der var altså tale om en økonomisk ulykke. Sandsynligheden for en sådan ulykke er meget lille, hvilket bekræftes af, at elselskaber over hele verden gerne vil investere i kernekraftværker. Dertil kommer, at sandsynligheden for en ulykke med udslip af betydelige mængder radioaktivitet er yderligere mange gange mindre. Et krav om, at så usandsynlige ulykker med så ringe virkninger uden for anlægget ikke bør kunne finde sted, er rent politisk og kan ikke begrundes sagligt.

Forestillingen om, at en ulykke som den i Tjernobyl kan ske i et andet land end Sovjetunionen, må bero på en misforståelse. Reaktoren i Tjernobyl anvender vand som kølemiddel og grafit som moderator. Denne konstruktion har den egenskab, at en øget kogning i vandet medfører øget effekt – dvs. at processen accelererer sig selv. Ingen af de reaktortyper, som findes i Norden, har denne egenskab. (For en nærmere redegørelse se ref. 1 (vedlagt).

3. Finland . . . har efter olyckan i Tjernobyl beslutat att tills vidare lägga planerna på ytterligare utbyggnad på is. Liknande beslut har för övrigt fattats också i andra västeuropeiska länder.

Som det fremgår af det foregående giver ulykken i Tjernobyl intet sagligt grundlag for en sådan beslutning.

Det er uklart, hvad der menes med andre europæiske lande. I Holland var et forslag om bygning af to kernekraftværker klar til vedtagelse, da Tjernobyl-ulykken skete. Beslutningen blev udsat indtil videre og der ventes nu en indstilling fra regeringen i slutningen af dette år.

I Italien medførte ulykken ligeledes fornyet stærk debat om kernekraften. Politikerne besluttede at afholde en konference om den fremtidige energiforsyning. Denne fandt sted i slutningen af februar og endte med, at eksperterne anbefalede fortsat anvendelse af kernekraft (ref. 2).

Endelig kan det oplyses, at England i dette forår har besluttet at gå over til letvandsreaktoren i stedet for (sideløbende med) den gaskølede reaktor, som dette land har været alene om at satse på. Beslutningen blev truffet efter en flere år lang høring (The Sizewell Inquiry), hvor vidner blev krydsforhørt af en juridisk uddannet dommer. I kendelsen hed det, at "projektet er i nationens interesse . . .".

REO er ikke bekendt med, at andre lande skulle have lagt yderligere udbygning af kernekraften på hylden efter Tjernobyl.

4. En reaktorolycka i Barsebäck skulle med nödvändighet få mycket allvarliga verkningar även i Köpenhamnsområdet.

Påstanden er, at en ulykke på Barsebäckværket med sikkerhed vil få store konsekvenser i København. Dette er ganske enkelt ikke korrekt.

For det første viser samtlige analyser af tænkelige ulykkesforløb, at ikke alle kernenedsmeltninger medfører udslip af radioaktive materialer af betydning. Hvis der skulle ske en kernenedsmeltning på Barsebäckværket, så er det derfor overvejende sandsynligt, at denne ikke vil føre til noget udslip. (Jvf. ulykken på Tremileøen).

For det andet har de senere års forskning i flere lande vist, at en af de tidligere betragtede "værst tænkelige ulykker" ikke er fysisk mulig (den såkaldte BWR1-ulykke med dampekspllosion).

For det tredje viste ulykken på Tremileøen, at udslippet af radioaktivitet ikke kan blive så stort, som tidligere antaget for reaktorer af de typer, som anvendes i de nordiske lande. Dette er også bekræftet af senere forskning.

For det fjerde er Barsebäck-værket udstyret med en særlig anordning, FILTERA, som af myndighederne kræves at skulle tilbageholde 99.9% af radioaktiviteten ved den tilbageværende "værst tænkelige ulykke". Beregninger fra Risø viser, at en ulykke på Barsebäckværket vil være uden betydning for befolkningen i København. (ref. 3).

Der er blandt sagkyndige bred enighed om, at havariet i Tjernobyl ikke gav nye oplysninger vedrørende tænkelige havarier på kernekraftværker af den type, som anvendes i Norden. Derimod gav ulykken på Tremileøen mange værdifulde oplysninger om mulige havariforløb og om realistiske

udslip af radioaktivitet. Beklageligvis har myndighederne i de nordiske lande endnu ikke taget den herved vundne erfaring til efterretning.

5. En sådan inriktning av energipolitiken i våra länder (ett kärnkraftsfritt Norden) skulle idag vara det bästa bidraget till en värld med renare miljö, tryggare människor och fredliga förhållanden mellan nationerna.

Denne opfattelse deles åbenbart ikke af Verdens Energikonferences udvalg vedrørende fremtidens energiforbrug. I dens "Fuser Report" (Future Stresses for Energy Resources" henvises til det pres, som vil kunne opstå på de kendte energiressourcer om mindre end 100 år. På denne baggrund opfordrer udvalget til hurtigere udvikling af alle former for kernekraft.

REO vil gerne henvise til, at energimangel i hvert fald ikke virker fremmende på de fredelige forhold mellem nationerne! Der skal derfor meget tungtvejende grunde til at kassere en energikilde, som oven i købet indebærer store miljømæssige og økonomiske fordele.

Birkerød, den 14. juni 1987

Danmarks Naturfredningsforening:

Forslaget er blevet drøftet i foreningens forureningsudvalg. Man har ikke konkrete bemærkninger til forslaget, dvs. man kan støtte forslaget.

Foreningen støtter en revision af energipolitiken, herunder også en afvikling af kernekraft. Men i den forbindelse mener foreningen, at der må sættes væsentligt mere på energibesparelser og udbygning af vedvarende energi, idet foreningen finder, at den fortsatte afbrænding af fossilt brændsel er yderst betænkelig.

København, den 8. oktober 1987

P. f. v.

Allan Andersen

WWF Verdensnaturfonden:

WWF Verdensnaturfonden er primært involveret i globale miljøspørgsmål og arbejder bl. a. ud fra principperne om bæredygtig udnyttelse af naturressourcerne. Vi har i den forbindelse ingen fast holdning til spørgsmålet om anvendelsen af kernekraft og ønsker derfor heller ikke at udtale os om det konkrete forslag i Nordisk Råd, der anbefaler udarbejdelse af en "nordisk plan for afvikling af al kernekraft i Norden, med sigte på en total, forceret afvikling".

Med udgangspunkt i de seneste års ulykker på kernekraftværker er vi imidlertid stærkt foruroliget over, at teknologien i dag ikke lever op til de

krav, vi som miljøorganisation må stille. Men dette er ikke ensbetydende med en total afvisning af kernekraften som brugbar energikilde. WWF Verdensnaturfonden ønsker blot ikke på nuværende tidspunkt at tage stilling til anvendelsen af kernekraft, isoleret set. Hvad der bekymrer os mere, er den fortsatte, uhæmmede vækst i energiforbruget som sådan, og herunder de miljømæssige konsekvenser, anvendelsen af de fossile brændstoffer skaber. Problemet er derfor snarere at finde løsninger på, hvordan vi begrænser dette stærkt stigende forbrug af energi og samtidig også sørge for, at den energi, vi anvender, bliver så ren og uskadelig som muligt.

København, den 27. juli 1987

Tommy Dybbro

Videnskabelig medarbejder
WWF Verdensnaturfonden

Finland

Handels- och industriministeriet¹:

I Norden används kärnkraft bara i Sverige och Finland. I Sverige har man fattat beslut om att avstå från kärnkraften, och flera utredningar i saken har blivit klara. I Finland har man åtminstone tills vidare avstått från att bygga ut kärnkraften, och handels- och industriministeriet har startat en utredning över vilka inverkningsområden ett eventuellt slopande av kärnkraften kunde ha. Dessutom har statsrådet tillsatt en kommitté som mycket mångsidigt skall utreda fördelar och nackdelar med olika energikällor. Några nya beslut av större betydelse kommer knappast att fattas om användningen av kärnkraft innan dessa utredningar blir klara.

Det känns inte motiverat att göra upp en nordisk plan för att få bort all kärnkraft från Norden. Sverige och Finland utreder saken på sina håll. Informationsutbyte och lärdom av andras erfarenheter har garanterats i denna fråga, emedan nordiskt samarbete i energifrågor försiggår förhållandevis regelbundet både mellan myndigheter och företag.

Samnordiska utredningar om alternativa utvecklingslinjer på lång sikt inom hela energiförsörjningen i Norden kunde vara intressantare än utredningar som enbart hänför sig till en energikälla. Nordiska ministerrådets grupp för energiplanläggning har planerat att anordna ett seminarium över detta ämne i slutet av år 1987.

Helsingfors den 27 maj 1987

Taisto Turunen
Avdelningschef,
överdirektör

Erkki Eskola
Överinspektör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Miljöministeriet:

Av de nordiska länderna har Island, Norge och Danmark åtminstone hittills avhållit sig från att använda kärnkraft som energikälla. Medlemsförslag A 788/e berör därför inte i praktiken dessa nordiska länder. I Sverige har frågan om avveckling av kärnkraft utretts i stor omfattning. Medlemsförslaget är därför av rätt liten betydelse för Sverige. I själva verket skulle genomförandet av medlemsförslaget innebära att det nästan enbart är Finlands energipolitik som utvärderas, vilket i främsta hand är Finlands angelägenhet. I Europa finns det fler betydande kärnkraftverk med tanke på säkerhet och miljövård utanför de nordiska länderna än i dessa. Målsättningen i medlemsförslaget förblir av dessa orsaker rätt oklar.

Om man börjar göra upp den plan som avses i medlemsförslaget, bör tydliga miljövårdsmål uppställas för den. Alla former av energiproduktion medför sina egna miljörisker – och kanske också fördelar. De svårigheter som utbygget av kärnkraften möter – beroende bl. a. på olyckorna i kärnkraftsverken på Three Miles Island och i Tjernobyl – har gett eftertryck åt kraven på att energi bör sparas och möjligheterna till energibesparing utredas. Energibesparing är inom energivården det viktigaste sättet att stöda miljövården. Därför är det synnerligen nyttigt att mycket noggrant överväga kapacitetsökningarna inom energiproduktionen.

Då det är fråga om att avveckla en energiproduktionsform som är i bruk, bör det också utredas hur den uppstående bristen skall ersättas. För att ersätta kärnkraften i Norden med andra energiproduktionsmedel kommer man att vara tvungen att allt mer ta i bruk fossila bränslen och vattenkraft. I båda fallen är miljööverkningarna omfattande och väl kända, liksom även vid användningen av kärnkraft. För en eventuell planering som gäller avvecklande av kärnkraften bör man med tanke på miljövården absolut ställa krav på att de miljörisker som avvecklingen förorsakar noggrant utreds och att i planen även skall ingå en plan för bekämpning av dylika risker.

Helsingfors den 13 augusti 1987

Olli Ojala
Avdelningschef

Seppo Sarkkinen
Överinspektör

Statens tekniska forskningscentral¹:

Först och främst har man anledning att konstatera att olyckor av det slag som inträffade i Tjernobyl är helt uteslutna i lättvattenreaktorer, och alla reaktorer avsedda för energiproduktionen i Norden är av denna typ. Fram-

för a.l.t. utesluter den inneboende stabiliteten hos sådana reaktorer reaktivitetsolyckor i stil med Tjernobyli.

Olyckor i stil med den i Harrisburg är däremot tänkbara. Trots vissa svagheter i konstruktion och i personalens utbildning hade TMI-2-reaktorn i princip så mycket gemensamt med andra lättvattenreaktorer, att den olyckan ger vissa fingervisningar om vad som kan hända ifall tillräckligt många saker går galet på en gång i en sådan reaktor. Följderna var dock nästan enbart ekonomiska och psykologiska. Hälso- och miljöverkningsarna blev sannolikt obefintliga. Också en person bosatt i reaktorns omedelbara närhet skulle som en följd av olyckan ha fått en extra strålningsdos som knappt motsvarade den normala bakgrundsstrålningen under ett år.

Att det vid en lättvattenreaktor skulle kunna inträffa en olycka vars utsläpp av radioaktiva ämnen skulle vara värre än Harrisburgolyckans kan inte uteslutas. Utsläppet skulle i varje fall bli lindrigare än i Tjernobyli, och risken att en sådan skulle inträffa i Norden är mycket liten. Det kan anses extremt osannolikt att en sådan olycka skulle kräva fler liv än ett kol- eller torvkraftverk av motsvarande storlek skulle kräva i normal drift under sin driftstid.

Det förtjänar att framhävas att erfarenheterna av kärnkraftsproduktion i Norden är exceptionellt goda. I internationella jämförelser hävdar sig anläggningarna i Finland och Sverige väl. Detta gäller såväl kapacitetsfaktorer, radioaktiva utsläpp i omgivningen som personalens stråldoser.

Vad beträffar hanteringen och förvaringen av radioaktivt avfall, rivningen av uttjänta anläggningar m. m. är de väsentliga problemen tekniskt sett lösta. Det är bara valet av ort för slutförvaringen av högaktivt avfall som ännu kan betraktas som ett olöst problem. För Lovisa-reaktorernas del är inte heller detta något problem, eftersom Sovjetunionen tar hand om dessas begagnade bränsle.

Kärnvapenspridning är ett politiskt problem som är i det närmaste helt oberoende av den civila användningen av kärnkraft. Av de länder som nu har eller misstänks ha kärnvapen är det bara Indien och Pakistan som hade kraftreaktorer i drift vid den tid då de framställde eller misstänks ha framställt sin första kärnladdning, och såvitt man vet använde inte ens dessa plutonium från kärnkraftverk för detta ändamål. Vidare är för energiproduktion avsedda lättvattenreaktorer ur teknisk och ekonomisk synpunkt synnerligen olämpliga för produktion av plutonium för kärnvapen. Om en stat beslutar sig för att utveckla kärnvapen, lönar det sig mycket bättre att bygga en skild plutoniumproduktionsreaktor för detta ändamål än att använda eventuellt redan befintliga lättvattenreaktorer. Det torde också vara orealistiskt att tänka sig att något land som överväger produktion av kärnvapen skulle avstå på grund av ett eventuellt nordiskt beslut att avveckla kärnkraften.

I motsats till vad som antages i medlemsförslaget är Finland inte välförsett med inhemska energikällor. Vattenkraften har i Finland byggts ut

ungefär så mycket som kan anses miljömässigt acceptabelt. Skogen behövs för skogsindustrin.

Torv finns i Finland, men de exploateringsdugliga resurserna är ingalunda obegränsade. Ändamålsenliga förläggingsplatser för torvkraftverk är sällsynta. Vidare belastas torven av att också röken från torvkraftverk innehåller en mängd föroreningar. Vind- och solenergi är mycket dyra i Finland.

Allmänt sagt är riskerna hos andra energikällor, speciellt okonventionella sådana, mindre kända än kärnkraftens risker. Ökad användning leder oundvikligen till att deras nackdelar accentueras. I Finland arbetar som bäst en s. k. energikommitté med just dessa frågor.

I medlemsförslaget sägs det att energiekonomisering är en självklarhet. Detta är helt riktigt, och möjligheterna i den riktningen har i ganska stor utsträckning redan utnyttjats.

Framför allt bidrar kärnkraften genom att delvis ersätta fossila bränslen till en renare miljö. Skogsdöden är redan ett allvarligt problem i Europa, och misstänks vara delvis förorsakad av utsläpp av svavel- och kväveoxider från kol- och oljekraftverk. Dessa utsläpp kan visserligen minskas med rökgasrening och andra metoder, men de kan inte elimineras helt annat än genom att kol och olja ersätts med andra energibärare. Det har påståtts, att också kärnkraftverk skulle skada skogen, men det finns inget bevis för radiologisk skada.

På lång sikt är utsläppen av koldioxid från kol-, torv-, olje- och gaskraftverk och den därav förorsakade drivhuseffekten troligen ett ännu allvarligare problem än skogsdöden, och dessa utsläpp kan inte ens minskas nämnvärt annat än genom att ersätta de nämnda bränslena med energibärare som inte kräver förbränning.

Med hänsyn till det ovanstående ser VTT inga rationella skäl till den snabba avveckling av kärnkraften som medlemsförslaget yrkar på. Där emot är det skäl att målmedvetet utöka det forskningsarbete som tar sikte på energiproduktionens säkerhet och miljöverkningar både för kärnenergin och andra energikällors del. På så sätt kan man i framtiden välja den förmånligaste fördelningen av energikällor. I detta arbete bör det nordiska samarbetets andel ytterligare utökas.

Helsingfors den 15 juni 1987

(Ej sign.)

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund och Affärsarbetsgivarnas centralförbund har i skrivelse den 26 maj 1987 förklarat sig avstå från yttrande i anledning av medlemsförslaget.

Industrins centralförbund:

Industrins centralförbund har i samarbete med de andra nordiska industriförbunden förberett ett gemensamt remissvar till Nordiska rådets presidium. I det nordiska svaret anser industriförbunden, att användning av kärnkraft och energiplanering i allmänhet är först och främst en nationell fråga. Det mellanstatliga samarbetet behövs för miljöfrågor och för att skapa förutsättningarna för samarbetet mellan företag, men en energiplan på nordisk nivå enligt medlemsförslaget skulle bli byråkratisk och minska effektiviteten i energisystemet.

I detta nationella remissvar vill Industrins centralförbund behandla kärnkraftens roll i den finländska elförsörjningen från industrins synvinkel.

Industrin använder cirka 60 procent av den totala elkonsumtionen i Finland. Industrins elanvändning ökar ungefär i takt med industriproduktionen, ty elbesparingen genom särskilda sparåtgärder och ny elsnålare teknik kompenseras av ökande elanvändning i nya tillämpningar. Den tekniska utvecklingen ger elektriciteten nya användningsområden i själva industriproduktionen samt i industrins miljöskydd och energibesparing.

I praktiken kan vi säga, att den ökande elanvändningen är en förutsättning för den förbättrade förädlingsgraden i den finländska industrin och i synnerhet i exporten. Det här är mycket klart i skogsindustrin, men det samma gäller också i annan industri, där automatisering och effektivisering av produktionen vanligen leder till en ökning i elkonsumtionen. Tryggad elförsörjning till rimligt pris är därför en viktig faktor i industrins konkurrensförmåga och särskilt viktigt för industrins utveckling och för investeringar i ny modern produktionskapacitet.

Elförsörjningen i Finland är baserad på många olika energikällor. Systemet är mångsidigt och smidigt. Olika elanvändare har olika, specifika krav på elförsörjningssystemet. Den eltunga industrin behöver baskraft, m. a. o. el som används jämnt dygnet och året runt. Servicenäringen, eluppvärmning och privata hushåll använder el ojämnt och orsakar den största delen av den variation, som finns i elbehovet vid olika tidpunkter. Baskraften kan bäst produceras av kapacitet, vars driftskostnader är låga, medan för ojämn elanvändning måste man ha kapacitet, där investeringskostnaderna inte är dominerande. Därför är kärnkraften särskilt viktigt för industrins elförsörjning och industrins elpriser.

Elförsörjningen i Finland är för tillfället ganska tillfredsställande också från industrins synvinkel. Våra knappa vattenkraftsresurser i jämförelse med våra konkurrerande länder kompenseras av industrins effektiva elanvändning, maximalt utnyttjande av industrins mottryckskraftpotential och effektiv användning av kärnkraften. Kärnkraften är en integrerad del av elförsörjningen i Finland, och inga realistiska alternativa lösningar kunde i detta nu ge ett bättre resultat ur miljö- eller ekonomisk synvinkel.

Industrins centralförbund anser, att det inte finns några skäl att utarbeta

planer för avvecklandet av kärnkraften i Finland. Från den nationella synvinkeln skulle avvecklingen innebära onödiga byggnads- och driftskostnader i ersättande kraftverk, vilket skulle reflekteras i elpriserna både hos de privata konsumenterna och industrin. I stället är det viktigt, att vi organiserar vår elproduktion så ekonomiskt och miljövänligt som möjligt också i framtiden.

Helsingfors den 22 juni 1987

Industrins centralförbund

Paavo Grönlund

Oljebranschens centralförbund har i skrivelse den 20 maj 1987 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Energitaloudellinen yhdistys – Energiekonomiska föreningen¹:

Behovet av elenergi fortsätter att öka. Grunddelen av elenergiproduktionskapaciteten måste basera sig på ett alternativ med en förmånlig kostnadsstruktur. Ett sådant alternativ är framför allt kärnkraften. De nordiska kärnkraftverken har visat sig vara driftsäkra. Deras kapacitetsfaktorer har ju i många år legat i världstoppen. Därför är vi också övertygade om att rätt förverkligade kärnkraftverk med rätt drift förorsakar föga miljöpåverkningar och att även säkerhetsriskerna stannar vid en mycket låg nivå.

Alla former av energiproduktion har sina olägenheter och risker. Riskerna måste analyseras och placeras i rätt ordning, för att vi på lång sikt kan fatta riktiga beslut.

Om de redan konstruerade kärnkraftverken avstannas, nerrivs och kompenseras med andra former av produktion, blir de ekonomiska förlusterna mycket stora. Ytterligare förorsakar kompenserande alternativ större olägenheter i miljön än kärnkraftverk. Att avstå från kärnkraft skulle medföra en avgörande försämring för vår industris verksamhetsförutsättningar.

Om saken betraktas i synnerhet från finsk synvinkel, kan man konstatera, att medlemsförslaget riktar sig i första hand till Finlands energipolitiska beslut. Kärnkraft produceras ju inte i andra nordiska länder än i Finland och Sverige. Frågor som gäller kärnkraft är mer eller mindre internationella. Man kan också undra, om Nordiska rådet verkligen är det rätta forumet för befattningen av beslut eller ens taga initiativ till sådana ärenden som har eller kan ha mycket väsentliga verkningar till ett enda lands energipolitik och ekonomiska konkurrenskraft på världsmarknaden.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Hänvisande till de redan nämnda grunderna kan vi inte förena oss med Nordiska rådets medlemsförslag om en plan för ett kärnkraftsfritt Norden. Tvärtom anser vi att, betraktat både från ekonomiska faktorer och miljöns synvinkel, borde baskraften i framtiden för de nordiska länderna produceras huvudsakligen med kärnkraftverk.

Helsingfors den 8 juni 1987

Energiataloudellinen yhdistys – Energiekonomiska föreningen

Olavi Vapaavuori
Verkställande direktör

Island

Orkustofnun (Energistyrelsen):

Vi finder det unødvendigt at Nordisk Råd vedtager et sådant forslag, og kan således ikke rekommandere dets vedtagelse. Begrundelsen for dette standpunkt er som følger:

1. Når det gælder specielt Island så er problemet uaktuelt, eftersom der som også konstateres i redegørelsen med forslaget, ikke findes nogen kernekraftværker i Island eller planer om at bygge sådanne indenfor en overskuelig fremtid. De kernekraftværker som ligger nærmest Island befinder sig heller ikke i det øvrige Norden, men i Storbritannien som af gode grunde ikke omfattes af forslaget.

2. Ej heller findes der sådanne kraftværker i Danmark eller Norge, hvilket også konstateres i redegørelsen. Heller ikke i disse lande findes der planer om bygning af kernekraftværker.

3. Af de nordiske lande findes der således kun kernekraftværker i Sverige og Finland. Hvad angår Sverige har man som bekendt i en folkeafstemning vedtaget at al kernekraft skal være afviklet senest i år 2010. Såvidt os bekendt er dette også de nuværende svenske myndigheders officielle politik. Som omtalt i redegørelsen med forslaget pågår der nu i Sverige, i Energirådets regi, i hvilket energiministeren er formand og samtlige rigsdagspartier er repræsenterede, en række udredninger angående forudsætninger for en tidligere afvikling, en såkaldt "hurtigafvikling", af kernekraften i Sverige. For Sveriges del er altså den i forslaget efterlyste plan under udredning. Vi nærer fuld tillid til de behørlige svenske myndigheder i denne sammenhæng og finder derfor en særlig nordisk indsats i sagen overflødig.

4. Når det gælder de bekymringer man fra dansk side har givet udtryk for specielt med henblik på Barsebäckverkets beliggenhed i forhold til den

storköbenhavnske tætbebyggelse, så er dette en sag som de danske myndigheder allerede har taget op med deres svenske modpart, og diskussionen er hverken afsluttet eller kommet i en hårdknude. Barsebäck er et specielt tilfælde i hele kernekraftdebatten på grund af værkets usædvanlige korte afstand fra en millionby. Vi mener at denne specielle sag bedst løses ved bilaterale dansk-svenske forhandlinger og mener ikke at en henstilling fra Nordisk råd vil hjælpe til at løse den.

5. I redegørelsen med forslaget konstateres at efter Tjernobylyulykken er planer om yderligere udbygning af kernekraft i Finland lagt på is. Dette viser at de finske myndigheder på en fuldtud ansvarlig måde har trukket konklusion af Tjernobyli. Vi for vort vedkommende nærer fuld tillid til at de finske myndigheder i denne sag vil komme frem til en løsning som er acceptabel for finnerne selv og også for det øvrige Norden, og at en særlig resolution fra Nordisk råd også i denne sammenhæng er upåkrævet. Angående det øvrige Norden påpeges dels at de finske kernekraftværker er meget sikre og dels at langt flere kernekraftværker udenfor Norden befinder sig i lignende eller mindre afstand end de finske fra de øvrige nordiske lande, således at de finske værker kun i mindre grad påvirker helhedsbilledet når det gælder Nordens sikkerhed mod konsekvenserne af en kernekraftsulykke.

Rundt omkring i verden pågår der i disse år en livlig debat om elgenerering med kernekraft. Dette er i og for sig et positivt vidnesbyrd om aktivt demokrati. Desværre er en ikke ubetydelig del af denne debat i altfor høj grad præget af irrationalitet og til og med direkte "disinformation" til almenheden, dvs. dels vildledende eller urigtige påstande og dels påstande som ikke indeholder nogen information men hovedsagelig er egnet til at skræmme folk. Det må beklages at redegørelsen med indeværende forslag ikke er helt fri for sådan disinformation. For eksempel når det antydes at kernekraftteknikken kan komme til at anvendes til militære formål; dvs. man forsøger at kæde sammen folks naturlige frygt for kernevåben og kernekraft til elproduktion. Faktum er imidlertid at kernekraftens indflydelse på udbredelse eller ikke udbredelse af kernevåben er helt minimal. At bygge kernekraftværker er en meget dyr og unødvendig omvej til at skaffe sig sådanne våben. Der findes langt mere direkte veje til disse. Ingen af de nuværende kernevåbenstater har gået denne omvej og f. eks. den reaktor udenfor Bagdad som blev ødelagt af israeliterne ved et bombeangreb i juni 1981 var ikke en kraftreaktor men en forsøgsreaktor. At skaffe sig en atombombe – eller ikke at gøre det – er nemlig først og fremmest et politisk og ikke et teknisk spørgsmål. En argumentation i kernekraftdebatten, hvor man forsøger at udnytte folks frygt for atomvåben er efter vor mening ikke medlemmer af Nordisk Råd værdig.

Reykjavík, den 9. juni 1987

Jakob Björnsson
Generaldirektör

Naturværnsrådet¹:

Det er helt klart, at til trods for et fuldkomment teknisk udstyr og mange sikkerhedsforanstaltninger er det ikke muligt at hindre ulykker som dem i Harrisburg og Tjernoby.

Forurening af luft og landjord tager ikke hensyn til landegrænser, og der skabes store problemer ved behandling og opbevaring af radioaktivt affald. Den fare, som mennesker og miljø befinder sig i, kan langt fra udlignes af gevinsten ved benyttelse af atomkraft.

Naturværnsrådet går derfor helhjertet ind for medlemsforslaget om, at Nordisk Råd rekommanderer de nordiske landes regeringer at udarbejde en plan for afvikling af al atomkraft i de nordiske lande.

Reykjavík den 9. juni 1987

Gisli Gislason

Adm. dir.

N o r g e**Den norske regering:**

Det er norsk politikk ikke å ta i bruk atomenergi i landets energiforsyning. Regjeringen vil føre denne linje videre og ser det som en fordel om de nordiske land kan samarbeide om å fremme en mest mulig effektiv energi- bruk i alle sektorer og utvikle miljømessig sunne og økonomisk brukbare alternativer som gjør kjernekraft overflødig. Det svenske prinsippvedtak om å avvikle kjernekraftverkene innen år 2010 ses som et viktig skritt i denne retning. Med utgangspunkt i våre betydelige petroleumsressurser er norske myndigheter innstilt på et energipolitisk samarbeide med andre nordiske land med sikte på å gjøre landene uavhengig av kjernekraft i energiforsyningen.

Regjeringen vil samtidig understreke uttalelsen fra Verdenskommisjonen for miljø og utvikling om at bruk av atomenergi bare lar seg forsvare hvis det finnes holdbare løsninger på de nåværende uløste problemer som den skaper.

Oslo, 6. august 1987

Bjarne Mørk Eidem

Nordisk samarbeidsminister

¹ Yttrande översatt från isländska.

Utenriksdepartementet har i skrivelse den 2 juni 1987 forklarat sig ikke ha några spesielle kommentarer till medlemsförslaget.

Institutt for energiteknikk:

Selv om vi støtter det best mulige samarbeid om energiforsyning i Norden, må etter Instituttets syn spørsmålet om kjernekraft vurderes i en global sammenheng. De problemstillinger som reises ved forslaget til rekkommandasjon, er i det vesentligste av energipolitisk art og mindre knyttet til Instituttets forskning og utviklingsvirksomhet innen energifeltet.

Etter de faglige vurderinger som vi har foretatt, har vi trukket følgende konklusjoner:

1. Av hensyn til utviklingslandenes behov for bedret levestandard og velstand vil energiforbruket i verden måtte øke.
 2. Det er usikkert hvor snart vi når grensen for uakseptable miljøvirkninger og klimaendringer ved utvidet bruk av fossilt brensel for energifremstilling.
 3. Kjernekraft er det eneste utviklede alternativ i større skala til fossile brensel og vannkraft for energiproduksjon. Kjernekraften dekker i dag ca 22% av OECD-området el-produksjon og ca 15% på verdensbasis. Kjernekraftandelen øker forholdsvis fort.
 4. Vi kan om vi ønsker avstå fra kjernekraft i Norden, men det ville neppe endre de store industrilands avhengighet av kjernekraft og utviklingslandenes ønsker om bedret energiforsyning.
-

Kjeller, 26. mai 1987

For Institutt for energiteknikk

N.G. Aamodt

Adm. direktør

S. Helseth

Sverige

Statens naturvårdsverk (SNV):

Av de nordiska länderna är det endast Sverige och Finland som har kärnkraft. Det finns inga planer att bygga kärnkraftverk i de övriga nordiska länderna.

Sverige har fattat ett beslut att avveckla kärnkraften till år 2010. Naturvårdsverket ansåg i yttrande över den s. k. Tjernoby lutredningen, om förtida avveckling av kärnkraften i Sverige, att avvecklingen bör genomföras så att

- den nödvändiga begränsningen av svavel och kväveoxidutsläpp inte försvåras (försurningsskador)
- man minimerar användningen av fossila bränslen (klimatförändringar)
- ingen utbyggnad av de orörda älvarna sker (bevarandeintressen)

Vidare ansåg verket att man redan nu bör fastställa ett program som anger hur kärnkraften skall avvecklas och ersättas oavsett om man beslutar slutföra avvecklingen till år 2010 eller tidigare. Ett sådant program skulle möjliggöra att utvecklingen i tid inriktas på en resurssnål framtida energipolitik. Verkets yttrande bifogas (*se Bihang*).

En eventuell avveckling av kärnkraften i Norden (eller Europa) bör ur miljösynpunkt följa samma principer.

Solna den 10 juni 1987

För statens naturvårdsverk

Olle Åslander

Yttrande över material överlämnat från energirådet till regeringen: Efter Tjernoby!

Naturvårdsverket har inte i detalj granskat allt material som överlämnats till energirådet. Vad beträffar miljökonsekvenser av olika avvecklingsalternativ har naturvårdsverket medverkat till bedömningarna. En utförlig redovisning ingår i huvudrapportens bilagedel. Verket begränsar sig här till att ta upp vissa principiella frågor av betydelse för miljövården.

I expertgruppens uppdrag ingick bl. a. att studera konsekvenserna ur olika synpunkter av en tidigareläggning av kärnkraftavvecklingen i Sverige. Enligt naturvårdsverkets uppfattning är det väsentligt att man nu så snabbt som möjligt lägger fast ett program som fastställer hur avvecklingen skall genomföras oavsett om kärnkraften skall vara avvecklad år 2010 eller tidigare. Ett sådant program bör bl. a. innehålla en ökad satsning på energihushållning, beslut om storskalig satsning på vindkraft och energiskog samt framtagandet av effektiva styrmedel. Ur miljösynpunkt är det också viktigt att man utvecklar förbränningstekniken för mindre och mellanstora bibränsleddade anläggningar, särskilt med hänsyn till utsläppen av kolväten och kväveoxider. Programmet bör göras flexibelt och revideras med hänsyn till de kunskaper inom miljö- och energiområdet som successivt tas fram. Kärnreaktorerna kan sedan fasas ur i takt med att elbehovet har gått ned och ny produktionskapacitet, baserat på i huvudsak förnybara energikällor, kan tas i bruk. Om man inte redan nu planerar för en resurssnål framtida energipolitik utan i stället under en relativt kort period fasar ut det svenska kärnkraftsprogrammet riskerar vi att ny fossilkraft och/eller utbyggnad av vattenkraften kommer att bli nödvändig.

Beräkningarna över vilka miljökonsekvenser en avveckling av kärnkraften i Sverige och Europa skulle få om den ersattes med kolkondensverk, visar att effekterna i det svenska perspektivet regionalt skulle bli relativt måttliga. En avveckling av kärnkraften medför dock en ökad användning av bränslen i energisystemet vilket medför ökade svårigheter att uppfylla uppsatta mål beträffande svavel och kväveoxider. Effekterna blir givetvis större om hela Europas kärnkraft läggs ned men knappast särskilt dramatiska. Orsaken till detta hänger samman med den snabba utvecklingen av rökgasreningsteknik samt det förhållandet att omfattningen av kärnkraften ändå är och förväntas bli relativt liten i Europas energibalans.

Vi har i dag, och kommer åtminstone de närmaste decennierna fortfarande att ha, en alltför hög deposition av svavel och kväve som orsakas av utsläpp från befintliga energiomvandlingsanläggningar, industrin, trafik och jordbruket. Det krävs kraftfulla åtgärder för att problemen med skogsskador och försurning skall upphöra.

Kunskapen om klimatförändringarna beroende på utsläpp av vissa gaser har under de senaste åren väsentligt ökat. Det är nu allmänt accepterat att antropogena utsläpp som påverkar jordens värmebalans kan bli en dominerande faktor för klimatförändringar på jorden inom loppet av några decennier. Problemen har nu breddats från att tidigare endast omfattat temperaturhöjning beroende på ökad koldioxidhalt till att omfatta andra gaser som exempelvis freoner eller ozon. Modellberäkningar har visat att dessa andra typer av gaser kan ha lika stor växthuseffekt som koldioxid ensamt.

De framtida utsläppen av koldioxid i kombination med andra s. k. växthusgaser förmodas ge en temperaturhöjning på ca 1,5°C (1,1–2,4°C) fram till 2030. En fördubbling av atmosfärens koldioxidhalt, vilket kan beräknas inträffa några årtionden senare, dvs. i mitten av 2000-talet, skulle höja jordens medeltemperatur med 3°C (1,5–5, 5°C).

Osäkerheten i dessa beräkningar består främst i bristande kunskap om utbytet mellan stratosfären och troposfären och de reglermekanismer som motverkar en temperaturhöjning.

Man har också försökt beräkna temperaturhöjningen fram till 1980 orsakat av växthuseffekten. Resultaten av dessa beräkningar överensstämmer i stort med den temperaturhöjning som skett i den norra hemisfären (0,54–0,6°C) sedan mitten av 1800-talet. Å andra sidan är det omöjligt att dra några långtgående slutsatser av denna jämförelse eftersom andra storskaliga fenomen kan ha bidragit till den observerade temperaturhöjningen exempelvis ökenutbredning, skogsavverkning och förändring av solljusstrålningen.

Naturvårdsverket anser att risken för ett förändrat klimat bör väga tungt inför beslut om den framtida energipolitiken i samband med avvecklingen av det svenska kärnkraftsprogrammet. Utsläpp av koldioxid och andra s. k. växthusgaser samt användning av kärnkraft medför till viss del besläktade risker. I båda fallen kan stora jordbruksområden bli oanvändbara för livsmedelsproduktion.

För att begränsa riskerna med en framtida klimatförändring krävs åtgärder för att begränsa utsläppen av koldioxid och de andra växthusgaserna, bl. a. freoner. Sverige har redan tagit initiativ för att få en begränsning av freonutsläppen till stånd. För att begränsa koldioxidutsläppen krävs en effektiv energihushållning, en minimering av fossila bränslen och en ökad andel av förnybara energikällor i det svenska energisystemet. Av de fossila bränslena är naturgas att föredra både när det gäller utsläpp av koldioxid

och försurande ämnen. Sverige har stora möjligheter att åstadkomma en förändring i denna riktning då kärnkraften skall avvecklas.

I det nationella perspektivet finns det önskemål att bevara vissa naturtyper, exempelvis orörda älvar, vissa våtmarker och hagmarker. En ytterligare utbyggnad av i dag utbyggda älvar och älvsträckor skulle medföra att dessa totalt förändras ur ekologisk synpunkt och bli mer eller mindre utarmade. Kommande generationers valfrihet, när det gäller utnyttjandet av våra rinnande vattendrag, skulle härigenom starkt begränsas.

Från miljösynpunkt vore det rimligt att utifrån detta resonemang ställa upp tre krav som måste vara uppfyllda av det energisystem som skall ersätta kärnkraften.

- den nödvändiga begränsningen av svavel- och kväveoxidutsläpp måste fortsätta
- minimering av fossila bränslen
- ingen utbyggnad av de orörda älvarna

Vi har resurserna i Sverige att kraftigt öka användningen av förnybara energislag. Den genomgång som gjorts visar på ett möjligt uttag av 75 TWh i form av bränsle och 5–10 TWh_{el} från vindkraftverk utan oacceptabla konsekvenser för miljön. Det finns dock en risk för att luftkvaliteten allvarligt försämrans om befintlig elvärme ersätts med småskalig, individuell fastbränsleledning.

Naturvårdsverket anser att Sveriges ställningstagande till hur kärnkraften skall avvecklas kan komma att få stor betydelse utanför våra egna gränser. Om vi väljer att ersätta huvuddelen av det svenska kärnkraftsprogrammet med kolkondensverk är det ett föga framsynt handlingsätt i ett globalt perspektiv. En svensk satsning på kraftfulla energisparåtgärder och förnybara energikällor innebär däremot ett viktigt stöd åt det internationella arbetet som måste komma till stånd. Sverige är ett av de länder i Europa som har de bästa förutsättningarna att utnyttja exempelvis biomassa men även i övriga Europa finns en icke oväsentlig potential att använda förnybara energislag. I en nyligen framtagen IEA-studie påpekas att redan i dag är skogsenergi och jordbrukets avfallsprodukter, små vindkraftverk, tidvattnenergi och solenergi för varmvattenproduktion ekonomiskt jämföra alternativ till konventionella energislag. Användning av stora vindkraftverk, energiskog och solkraftverk kräver utveckling för att pressa kostnaderna. Enligt studien framgår att 20–30 % av Västeuropas energibehov skulle kunna täckas med förnybara energislag vid sekelskiftet.

I det material som överlämnats till energirådet framgår att man med dagens kunskap räknar med att det blir dyrare att använda förnybara energikällor än exempelvis kolkondensverk. Man har dock då inte räknat med samhällets totala kostnader och intäkter. En satsning på förnybara energikällor är emellertid helt i linje med riksdagens beslut i anledning av folkomröstningens resultat och vad som getts uttryck i regeringens senaste energiproposition. Det är enligt naturvårdsverkets mening önskvärt att man i framtiden får ett energisystem som hushållar med naturresurserna och därigenom begränsar miljöeffekterna. Ett sådant system kan emellertid bara åstadkommas om man tar till vara möjligheterna att spara energi. Naturvårdsverket vill i det här sammanhanget peka på de skilda bedömningar som kommit till uttryck i det material som energirådet tagit fram.

Det är viktigt att man från statsmakternas sida tar till vara och stimulerar de möjligheter som finns för att spara elenergi.

Solna den 30 januari 1987

Valfrid Paulsson

Thomas Levander

Statens strålskyddsinstitut (SSI):

1. Allmänt

Statens strålskyddsinstitut (SSI) har granskat ett förslag ingivet till Nordiska rådet angående en plan om ett kärnkraftsfritt Norden. SSIs granskning har främst inriktats på de delar som behandlar svenskt strålskydds- och säkerhetsarbete och då speciellt frågor rörande hälso- och miljörisker.

I det framlagda förslaget anføres det att kärnkraften på grund av dess farlighet skall snabbavvecklas och ersättas med gas, olja, torv m. m. samt nya tekniker. SSIs roll i samhället är att skydda människan och miljön mot strålning. Denna skyddsambition bör sättas i perspektiv mot andra risker i samhället så att inte en risk ersätts av en annan risk som kanske är större. Därför vill SSI påpeka att de hälso- och miljöeffekter som är förenade med de alternativa energikällorna och teknikerna ej har givits något utrymme i förslaget. Det kan vara av stor vikt och intresse för samhället att först utvärdera dessa och jämföra dem med de effekter som är förenade med kärntekniken (inkl. hela ledet från uranbrytning till slutförvaring) *innan* ett ställningstagande om en forcerad avveckling tas.

2. Miljökonsekvenser

SSI och andra myndigheter/organisationer har tidigare vid ett flertal tillfällen utvärderat de miljökonsekvenser som är förenade med olika energikällor. SSI vill därför endast i korthet peka på några miljöeffekter som är förenade med kärnteknisk verksamhet och de i förslaget nämnda energikällorna.

En ökad användning av fossila bränslen och annat organiskt bränsle som torv leder till ökade utsläpp av kol- kväve- och svavel(di)oxider. Detta kan på sikt leda till globala klimatförändringar (t. ex. på grund av drivhuseffekten) och försurning av mark och sjöar.

Användning av t. ex. torv ger också relativt stora avfallsmängder i form av aska, vilken är anrikad på t. ex. tungmetaller och uran. Uranhalten i torvaska är i regel av storleksordningen 100 ppm. Betydligt högre halter kan dock förekomma. Vid stor användning av torv måste problemet med askans deponering lösas.

Nya förbränningstekniker och reningssystem kan minska utsläppen under driftförhållandena. De ämnen som inte förbränns kommer emellertid

att återfinnas i askan. Vinsten därav blir i stort sett den tid det tar innan spridning sker till biosfären, vilket beror på hur askan deponeras. Som exempel på den ambition som finns för omhändertagande av radioaktivt avfall kan nämnas att från kärnkraftverken deponeras avfallet på sådant sätt att de radioaktiva ämnena i huvudsak kommer att ha försvunnit p. g. a. sitt sönderfall, innan materialet når till biosfären. I strålskyddssammanhang fokuseras ofta intresset till risker för uppkomst av cancer, fosterskador eller ärftliga skador. SSI vill här påpeka att även de alternativa energislagen som anges i planen kan ge upphov till emission av genotoxiska ämnen. Det är således av yttersta vikt att känna de genotoxiska effekterna för olika agens i miljön. Detta gäller både strålning som kemiska substanser härrörande från t. ex. energiproduktion.

En snabbavveckling av kärnkraftverken som leder till en ökad användning av fossila bränslen etc. kommer att leda till att större mängder av kemiskt genotoxiska ämnen tillförs biosfären. Mängderna därav och deras långsiktiga konsekvenser borde analyseras bättre innan ett nytt energiprogram börjar fastläggas. I detta sammanhang bör också påpekas att i förslaget nämns inte de samhällsekonomiska effekterna av miljörisker och miljöeffekter.

3. Människors oro

Beteendevetenskapliga studier efter Tjernobylyolyckan visar att en del människor i Sverige känner oro över att de själva skadligt påverkas av strålning. En väsentlig faktor i oron har beskrivits som känslan av vanmakt att man inte själv kunnat göra något eller vetat vad man skulle göra. De flesta oroar sig emellertid inte för vad som nu inträffat utan vad som kan komma att hända i framtiden. Beror detta främst på den upplevda risken från kärnkraftverken i Sverige eller den från andra länders kärnkraftverk?

Människors oro för användning av andra energislag än kärnkraft är inte lika uttalad. Om detta beror på dålig information eller att miljökonsekvenserna ej har aktualiserats eller att människan har "vant" sig vid dessa är ej klart. Det är dock väsentligt enligt SSIs uppfattning att en saklig och nyanserad information ges om innebörden av olika hotbilder för att motverka en obefogad och överdriven oro. På längre sikt bör skolundervisningen förbättras för att göra den stora allmänheten bättre förberedd för att ta emot information om olika risker, inklusive strålningsrisker. Betydelsen av människors oro för frågan om kärnkraft i Norden är därför svår att ange.

4. Kompetensfrågor

En bidragande orsak till de goda strålskyddsförhållandena vid nordiska kärnkraftverk finns att söka hos personalens kompetens.

SSI anser att det är viktigt att kompetensfrågorna beaktas och erforderliga åtgärder sätts in med god framförhållning. Detta är enligt institutets

uppfattning en viktig förutsättning för att en avveckling skall kunna genomföras på ett planerat sätt med bibehållen hög säkerhetsnivå. Detta omfattar också beredskapsfrågorna. Norden kommer oavsett egen kärnkraftindustri att ha ett behov av en beredskapsplanering för olyckor utanför ländernas gränser. Det är väsentligt att även dessa frågor beaktas när kompetensfrågorna i samband med en avveckling skall lösas.

En annan synpunkt av intresse är att Sverige idag har, enligt strålskyddsinstitutets egna erfarenheter, mycket goda möjligheter till påverkan av det internationella strålskydds- och säkerhetsarbetet. De betydande erfarenheter som finns inom det egna landet är här en av de väsentligaste förutsättningarna. För nästa generation svenska experter kommer denna möjlighet att försvåras i första hand i avsaknad av sådana erfarenheter.

5. Slutsats

Som framgår av det ovan framförda är det åtskilliga frågor som kräver svar innan det framlagda förslaget kan utvärderas utifrån miljösynpunkt. Eftersom riksdagen har beslutat att kärnkraften skall avvecklas senast år 2010 kan man se kärnkraften som ett mellanled vid övergång till nya energikällor. Värdet och innebörden av det framlagda förslaget kan avsevärt ökas om de positiva och negativa konsekvenserna förenade med nyttjandet av olika energikällor och tekniker utvärderas och jämföres.

Stockholm den 1 juni 1987

Jan Olof Snihs
Stf. generaldirektör

Conny Hägg

Statens industriverk (SIND)

SIND har under det gångna året utarbetat ett remissyttrande om de industri- och sysselsättningsmässiga effekterna av en förtida kärnkrafts-avveckling i Sverige (Dnr 355-118/86, 1981-01-30)¹ Detta kan ses som ett led i SINDs bevakningsansvar att löpande följa hur industrins energiförsörjning utvecklas på kort och lång sikt.

¹ Här ej tryckt.

Däremot har verket inte arbetat med frågor som rör hela energiförsörjningssystemet dvs. tillförseln av energi i olika former respektive användningen av energi i andra samhällssektorer vid sidan av industrin.

Därför avstår verket från att yttra sig över rubricerat ärende.

Stockholm den 15 juni 1987

I tjänsten

Christer Öhman

Avdelningschef

Statens energiverk:

Enligt statens energiverks bedömning finns stora fördelar med ett intensivt nordiskt samarbete angående miljö och energifrågor. Verket ser därför gärna ett vidgat utbyte av information och erfarenheter inom Nordiska rådet.

Norden har också ett viktigt rådgivande och rekommenderande organ, Nordel, för nordiskt elsamarbete. Nordel består av ledande personer inom kraftförsörjningen i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige. Dess syfte är att befrämja internationellt, främst nordiskt samarbete beträffande produktion, distribution och konsumtion av elenergi.

Endast två av de nordiska länderna, Sverige och Finland, har idag genererande kärnkraftverk. Finland har fyra och Sverige har tolv reaktorer. Mellan Sverige och Finland pågår redan ett praktiskt samarbete med utbyte av information om kärnkraften.

Mellan Sverige och Finland byggs nu en sjökabel genom Ålands hav för överföring av elektricitet i båda riktningarna med preliminär överföringskapacitet på 420 MW i båda riktningarna, samt en spänning på 350 kV. Ledningen byggs så att kapaciteten kan fördubblas i ett senare skede. Enligt planeringen är den beräknad att bli tagen i drift 1989. Denna länk mellan Sverige och Finland kommer att innebära att länderna blir mer beroende av varandra för sin elförsörjning, och ett beslut som fattas i det ena landet kan komma att påverka situationen i grannlandet.

Verket har gjort en särskild utredning, "Förtida avveckling av Barsebäcksverket", som redogör för förutsättningar och konsekvenser av en sådan avveckling. Efter Tjernobyl har Sverige gjort en omfattande utredning om kärnkraftens avveckling före år 2010 och dess konsekvenser, EFTER TJERNOBYL: konsekvenser för energipolitik, kärnsäkerhet, strålskydd och miljöskydd: en rapport från Expertgruppen för kärnsäkerhet och miljö, DsI 1986: 11. Finland har tagit del av resultatet och ämnar nu göra en egen mindre utredning om kärnkraftavveckling i Finland, som skall vara klar i slutet av 1987.

På basis av nämnda befintliga förutsättningar för nordiskt samarbete samt Sveriges och Finlands egna utredningar anser statens energiverk att ingen ytterligare vinst skulle kunna göras genom en gemensam nordisk plan för avveckling av kärnkraften. För att en reaktor skall kunna tas ur drift krävs en alternativ energitillförsel och detta förhållande utgör en naturlig grund för planarbetet i det enskilda landet.

Stockholm den 10 juni 1987

Hans Rode

Lilian E. Lundström

Energiforskningsnämnden (Efn):

Av de nordiska länderna är det i dag endast Sverige och Finland som producerar el med kärnkraft. Sverige har tagit beslut om avveckling av kärnkraften till år 2010. Hur avvecklingsarbetet från regeringens sida är tänkt att genomföras framgår bl. a. av regeringens proposition 1986/87: 159. I Finland har något liknande beslut inte tagits, men en politisk debatt om en ev. finsk kärnkraftsavveckling pågår. Dessa fakta påverkar i hög grad det nordiska samarbetet på energiområdet. Nordiska ministerrådet och dess olika arbetsgrupper fyller här en mycket viktig uppgift som informations- och diskussionsforum.

Frågan om kärnkraftsavveckling i ett nordiskt land berör grannländerna såväl säkerhets- och miljömässigt som mera systemtekniskt. Ett bortfall av elproduktionskapacitet i ett land kan komma att öka behovet av el-import från de nordiska grannländerna. Dessa frågor behandlas bl. a. inom ramen för Nordel. Det kan dock enligt Efn finnas skäl att som komplement till Nordel's och kraftindustrins studier även göra oberoende systemstudier av det nordiska elsystemet. Vissa sådana försök har tidigare gjorts inom ramen för bl. a. Nordiska ministerrådets energiplanläggningsgrupps verksamhet. Efn vill dock betona att ambitionen med sådana studier inte bör vara att utarbeta en nordisk plan innehållande en detaljerad långsiktig energibalans för hela Norden. Det viktiga är i stället att konsekvensbeskriva ett antal olika nationella strategier, med andra ord effekter för övriga nordiska länder.

Stockholm den 10 juni 1987

S. Wennerberg

Tommy Månsson

Vattenfall:

Som framhålls i förslaget är Sverige och Finland de nordiska länder som har kärnkraftanläggningar. I Sverige har principbeslut fattats om avveckling av samtliga kärnkraftsanläggningar senast år 2010. I Finland finns inget motsvarande beslut. Förslaget hemställer att Nordiska rådet rekommenderar de nordiska ländernas regeringar att i skyndsam ordning låta utarbeta en nordisk plan för avveckling av all kärnkraft i Norden med sikte på en total, forcerad avveckling.

Enligt Vattenfalls uppfattning baseras förslaget på felaktiga uppfattningar om kärnkraften. Enligt Vattenfalls uppfattning är den svenska kärnkraften säker, miljövänlig och ekonomisk.

De kärnkraftreaktorer som används i Sverige är av en säker grundkonstruktion, vilken ytterligare kommer att förbättras i och med installationen av tryckavlastningsfilter till år 1989. Vad gäller de svenska lösningarna att ta hand om radioaktivt avfall så anser Vattenfall att de uppfyller mycket högt ställda krav på säkerhet.

För Sveriges del har kärnkraftfrågorna ingående behandlats under år 1986 av det av energiministern ledda energirådet. Vattenfall har avlämnat ett yttrande 1987-01-28 över material som lämnats från energirådet till regeringen 86-11-06¹. Där i angiven sammanfattning återges nedan.

- Olyckan i Tjernobyl ger inte anledning till att ompröva den tekniska riskbilden vad gäller haverier i svenska reaktorer.
- Avvecklingen av kärnkraften bör ske så nära som möjligt före den av riksdagen beslutade tidpunkten 2010.
- Tidigareläggning av kärnkraftens avveckling innebär mycket stora kostnader för samhället och ger ej samma möjligheter till utveckling av ny miljövänlig energiteknik.
- Den högre kostnaden för el från ersättande produktion medför att elhushållning kommer att spela en stor roll vid avvecklingen. Resultatet av åtgärder vad gäller elanvändningen är dock idag svåra att bedöma. Elförbrukningsnivåer högre än de som anges i utredningen kan inte betraktas som osannolika. Beslut om ersättande produktion kan inte baseras på elförbrukningsnivåer där stor effekt av hushållning och konvertering tagits med, innan erfarenhet erhållits av dessa åtgärders inverkan.
- Tillräcklig ny elproduktions- och överföringskapacitet måste ha tagits i drift innan något kärnkraftblock tas ur drift.
- En avveckling till 1997 eller tidigare är inte möjlig utan mycket höga kostnader och omfattande störningar för samhället.

För Finlands del ser Vattenfall inget bärande motiv för svenskt agerande för avveckling av den finska kärnkraften.

¹ Har ej tryckts.

Med hänsyn till vad som anförts delar Vattenfall inte de allmänna värderingarna i förslaget och det är Vattenfalls uppfattning att det framlagda förslaget bör avstyrkas.

Vällingby den 15 juni 1987

C.-E. Nyquist

L. Lundberg

Statens kärnkraftinspektion (SKI):

Med anledning härav får SKI anföras följande. Fråga om en snabbare avveckling av den i Sverige installerade kärnkraften – eller delar av denna – har särskilt aktualiserats genom Tjernobylyolyckan. SKI vill i denna fråga erinra om Departementspromemorian Ds 1 1986: 11 "Efter Tjernobyll" jämte bilaga. Särskilt vill SKI hänvisa till kapitel C i promemorian, som huvudsakligen författats av avdelningschefen hos SKI Lars Högberg under medverkan av flera andra tjänstemän hos SKI. Som framgår av SKI:s remissyttrande den 27 januari 1987 återspeglar expertgruppens rapport väl inspektionens bedömning av Tjernobylyolyckan vid den tidpunkt när den avgavs. Numera föreligger regeringens proposition 1986/87: 159 om vissa utgångspunkter för energisystemets omställning, till vilken en sammanfattning av expertgruppens rapport och av remissyttrandena däröver fogats som bilagor.

Av SKI kan inte förväntas ett kategoriskt ställningstagande vare sig för eller mot en "forcerad" avveckling av kärnkraften i Sverige, än mindre i Norden i övrigt. SKI vill i den frågan erinra om vad inspektionen i skilda sammanhang och även i det nämnda remissyttrandet påpekat om vikten av att bevara kompetens inom det kärntechniska området. En sådan kompetens är givetvis även av stor betydelse när det gäller att bedöma händelser i länder utanför Norden och deras möjliga verkningar på svenskt territorium.

Statens strålskyddsinstitut (SSI) har ävenledes yttrat sig i ärendet. SSI har genom Tjernobylyolyckan fått en omfattande erfarenhet av allmänhetens reaktioner på en sådan olycka. Med sin i detta hänseende mer begränsade kunskap kan SKI i allt väsentligt instämma i de anmärkningar och reflektioner som SSI gör i sitt yttrande angående människors oro.

Stockholm den 15 juni 1987

Statens kärnkraftinspektion

Olof Hörmander

Göran Hedelius

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) hänvisar i skrivelse den 27 maj 1987 till yttrande av den 25 maj 1987 från de nordiska industriförbunden (se ovan).

Folkkampanjen mot kärnkraft–kärnvapen:

Vi stöder givetvis till fullo förslagsställarna i deras åsikt att det behövs ett samfällt nordiskt agerande för avveckling av kärnkraften inom Norden.

Vad gäller vår uppfattning i övrigt ber vi att få hänvisa till "Yttrande över utredningen Efter Tjernobyl" med bilagor,¹ vilket ingavs till industri-departementet i januari i år.

Stockholm den 4 juni 1987

Enligt uppdrag av Folkkampanjens styrelse

Gudrun Utas

¹ Här ej tryckt.

Medlemsförslag om rökfria miljöer m. m.

(Väckt av Jens Steffensen samt Svein Alsaker, Páll Pétursson, Otto Steenholdt och Jógvan Sundstein)

BILAGA

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska hälsovårdshögskolan:

Tobakens direkta skadeverkningar är välkända. Inom Norden dör årligen i förtid mer än 25 000 människor på grund av tobaksrökning.

De indirekta verkningarna är också kända. För den genomsnittlige icke-rökaren är miljötobaksrök (passiv rökning) den största exponeringen för luftföroreningar, vida överstigande den som erhålls från andra föroreningskällor som bilavgaser och rökgaser från energiproduktion. Riskberäkningar har visat att denna exponering för miljötobaksrök kan orsaka några hundratals cancerfall per år i Nordens länder.

En väsentlig del av forskningen inom ämnet miljömedicin vid NHV är inriktad på de miljörisker som orsakas av tobaksrök i omgivningen. Bl. a. uppmärksammas riskerna med passiv rökning i en nordisk konferens som NHV anordnar i juni 1987. Vi är därför positiva till åtgärder som kan bidra till en minskning av tobaksbruket och tillstyrker gärna det framlagda förslaget.

Lagstiftningsåtgärder av detta slag torde vara en nödvändig förutsättning för en verklig minskning av tobaksbruket. Men det är också angeläget med åtgärder av mer aktivt slag för att påverka attityderna till rökningen. Även när det gäller information och opinionsbildning skulle gemensamma nordiska insatser vara av värde.

Göteborg den 9 juni 1987

Lennart Köhler

Hans Näslund

Danmark

Indenrigsministeriet:

Danmark har ingen generel lovgivning om tobaksrygning. i Danmark har tobaksområdet hidtil været reguleret ved hjælp af lokale foranstaltninger, frivillige aftaler og oplysningskampagner fra såvel offentlige myndigheder som private institutioner og organisationer.

Tobaksindustrien fastsatte i 1980 efter drøftelse med Indenrigsministeriet regler om markedsføring af tobaksprodukter, som medfører en række begrænsninger vedrørende tobaksreklamers indhold, størrelse og medier.

I 1986 indgik Indenrigsministeriet en aftale med Tobaksindustrien om nedsættelse af tjæreindholdet i cigaretter og om advarselstekster på cigaret-pakninger og i annoncer for cigaretter.

På baggrund af en folketingsbeslutning af maj 1986 om røgfri miljøer fremsatte indenrigsministeren den 14 januar 1987 lovforslag om sikring af røgfri miljøer og mærkning af tobaksvarer m.v. Lovforslaget omfattede bl. a. sikring af røgfri miljøer på offentlige arbejdspladser, offentlige institutioner og i offentlige transportmidler samt regler om advarselstekster og indholdsdeklaration på tobaksvarer.

Ved lovforslagets endelige behandling i Folketinget den 4. juni 1987 blev forslaget forkastet.

Folketinget vedtog samme dag et lovforslag, der medfører nedsættelse af et tobaksskaderåd.¹

Indenrigsministeriet har vedrørende medlemsforslaget fra Nordisk Råd om røgfri miljøer m.v. indhentet en udtalelse fra Sundhedsstyrelsen og Industriministeriet (*se nedan*).

Begrænsning af tobaksrygningens sundhedsskadelige virkninger indgår som et væsentligt element i den sundhedsmæssige indsats i Danmark.

Den danske regering er imidlertid fortsat af den opfattelse, at dette bedst opnåes først og fremmest gennem oplysning og frivillige aftaler.

København, den 6. juli 1987

P.m.v.

E.b.

(*Oläsl. namn*)

¹ Här ej tryckt.

Industriministeriet:

I den anledning skal Industriministeriet meddele, at man ikke har bemærkninger til medlemsforslaget, der stort set vedrører en problematik, som er blevet behandlet i drøftelserne omkring Indenrigsministeriets lovforslag om sikring af røgfri miljøer og mærkning af tobaksvarer m.v.

Industriministeriet skal dog i den forbindelse særlig bemærke, at man kan tilslutte sig det af Indenrigsministeriet over for Folketingets kommunaludvalg fremførte vedrørende et forbud mod reklamevirksomhed for tobaksprodukter. Man er således enig i, at et forbud ville have indgribende betydning og forudsætte en overvågning, der ville medføre betydelige administrative konsekvenser.

København, den 29. juni 1987

P.m.v.

E.b.

Annette Begtorp Michaëlis

Fuldmægtig

Sundhedsstyrelsen:

Sundhedsstyrelsen skal i den anledning udtale, at man af sundhedsmæssige grunde fuldt ud kan tilslutte sig, at der arbejdes på at indføre ensartede nordiske/internationale regler med henblik på

- forbud mod rygning i offentlige lokaler og i offentlige befordringsmidler,
- forbud mod tobaksreklamer,
- mærkning af tobaksprodukter samt
- aldersgrænse for salg af tobak.

Det skal dog tilføjes, at Sundhedsstyrelsen for flere af de nævnte forholdsregler ikke er bekendt med dokumentation for en positiv virkning.

København, den 18 juni 1987

P.d.v.

Nils Rosdahl

Anne Rindel

Landsforeningen Røgfrit Miljø:

Den danske landsforening Røgfrit Miljø går ind for, at der skabes miljøer inden for det offentlige, private arbejdspladser, transportmidler – kort sagt i samfundet som helhed. Det er afgørende for Røgfrit Miljø, at ikke-rygerne kan undgå at blive udsat for andres røg i deres daglige færden, og Røgfrit Miljø mener derfor, at dette kan gøres ved at skabe velafgrænsede områder for rygerne.

Røgfrit Miljø går ligeledes ind for et fuld stop mod tobaksreklamer og offentliggørelse af tobaksbranchens udgifter til markedsføring af tobaksvarer iøvrigt.

For at give sundhedssektoren mulighed for at reducere sygdomsproblemet ved rygning, er det nødvendigt, at der tilvejebringes budgetter til oplysning om tobakkens skadevirkning i samme størrelsesorden som tobaksbranchen anvender til markedsføring af deres produkter.

I Danmark er et lovforslag om røgfri miljøer i folketinget netop blevet nedstemt med 81 stemmer imod 67 for. Inden for de politiske partier var der delte opfattelser af lovforslaget.

Lovforslag om forebyggelsesråd og tobaksskaderåd (lov nr. 161) blev vedtaget med 123 stemmer for og 3 imod. Denne lov træder i kraft 1/7 1987.¹

Højbjerg, den 22 juni 1987

Tage Egsmose

¹ *Här ej tryckt.*

Tobaksindustrien:

I Deres indledning til forslaget redegør De for forskellighederne af restriktioner i de nordiske lande, og vi mener her, at vi bør gøre opmærksom på, at Danmark i lighed med Sverige har begrænsninger i reklameformerne for tobaksvarer, blot med den forskel, at mens Sverige har en lovgivning på området, har dansk tobaksindustri en aftale med Indenrigsministeren fra 11. marts 1986, hvori iøvrigt indgår en mangeårig frivillig aftale indenfor tobaksindustrien, sidst revideret i 1980.

Siden 1977 har alle dansk-fremstillede cigaretpakninger, været forsynet med oplysninger om kondensat- og nikotinindhold på helt frivillig basis, og advarselstekst blev som bekendt indført i forbindelse med aftalen med Indenrigsministeren.

Deres forslag no. 1 (b) om forbud mod tobaksreklamer finder vi er i strid med friheden til at afsætte et lovligt fremstillet produkt. Det vanskeliggør oplysninger om nye varer, fabrikeret efter rygerens ønsker eller behov.

I mange år har tobaksreklamer været udformet med det klare sigte at flytte markedsandele og ikke med henblik på at forøge forbruget.

Hvis man internationalt ser på virkningerne af reklameforbud, har disse ikke medført nogen tilbagegang i salget, hvilket bl. a. kan læses af statistikker fra Finland, Island og Norge.

Vi vedlægger "Aftale mellem Tobaksindustrien og Indenrigsministeriet" og "Tobacco Advertising Bans and Consumption in 16 countries".¹

København, den 23. juni 1987

Tobaksindustrien

Nils Tørring

¹ *Här ej tryckta.*

Kræftens Bekæmpelse:

Det er Kræftens Bekæmpelses opfattelse, at det er af afgørende betydning, at der tages initiativer på tobaksområdet, såfremt man ønsker at bekæmpe de tobaksrelaterede kræftsygdomme.

Alene i Danmark får 5000 mennesker årligt kræft som følge af tobaksrygning. Heraf får de 3000 lungekræft og 2700 dør, som følge af denne sygdom. Det vil sige, at der hver 3. time dør en dansker af lungekræft!

Nyere forskning har endvidere givet en begrundet mistanke om at, langvarig udsættelse for passiv rygning kan medføre en øget risiko for kræft.

Det danske folketing har netop forkastet et lovforslag om sikring af røgfri miljøer og mærkning af tobaksvarer.

Ifølge lovforslaget skulle rygning som hovedregel ikke være tilladt på offentlige arbejdspladser, ved møder i den offentlige forvaltning, i offentlige lokaler, hvortil publikum har adgang, i ventelokaler hos personer, der ifølge autorisation eller bevilling driver selvstændig virksomhed inden for sundhedssektoren, i hospitaler, dag- og døgninstitutioner, i uddannelsesinstitutioner samt i offentlige transportmidler.

Videre fremgik det af lovforslaget, at alle tobaksprodukter, der blev markedsført i Danmark, skulle forsynes med advarselmærkning, hvilket også skulle gælde ved reklamering for sådanne produkter.

Kræftens Bekæmpelse havde varmt anbefalet lovforslaget og skal stærkt beklage, at det ikke lykkedes Danmark at tage dette nødvendige skridt til bekæmpelse af de tobaksrelaterede kræftsygdomme.

Kræftens Bekæmpelse skal samtidig udtrykke tilfredshed med, at folketinget har vedtaget at etablere et sagkyndigt tobaksskaderåd, hvis opgave bliver at styrke indsatsen for begrænsningen af tobaksrygningens gener og helbredsskadelige virkninger for såvel aktive som passive rygere.

Det er Kræftens Bekæmpelses klare opfattelse, at en indsats på nordisk plan vil være med til at øge forståelsen for det nødvendige i, at der sættes aktivt ind over for de problemer, som tobaksrygning forårsager.

Kræftens Bekæmpelse finder, at det fremsendte "medlemsforslag om røkfria miljøer m. m." er et vigtigt skridt i denne retning. Som nævnt oven for har Kræftens Bekæmpelse aktivt arbejdet for, at der gennemføres lovregler svarende til pkt. c – forbud mod rygning i offentlige lokaler og i offentlige transportmidler samt pkt. c mærkning af tobaksprodukter. For så vidt angår pkt. x kan det nævnes, at der i 1986 blev indgået en aftale mellem Indenrigsministeriet og den danske tobaksindustri om nedsættelse af tjæreindholdet i cigaretter og om advarselmærkning på cigaretpakker. Advarselmærkningen lyder "Sundhedsstyrelsen påpeger, at tobaksrygning er sundhedsskadelig". Kræftens Bekæmpelse har over for Indenrigsministeriet påpeget, at denne advarselmærkning langt fra er tilstrækkelig, og i stedet foreslået, at alle tobaksprodukter, der markedsføres i Danmark forsynes med symboler og advarselstekst, som gør opmærksom på alle de forskellige farlige egenskaber, der er ved rygning. For så vidt angår pkt. b – forbud mod tobaksreklamer, er det Kræftens Bekæmpelses principielle opfattelse, at et sådant forbud må indføres også i Danmark. Kræftens Bekæmpelse finder det ikke rimeligt, at der må reklameres for produkter, som beviseligt er kræftfremkaldende. Det skal bemærkes, at der i Danmark i flere år har eksisteret en frivillig aftale mellem Indenrigsministeriet og tobaksindustrien, der dog kun sætter meget få begrænsninger for tobaksreklamer. Kræftens Bekæmpelse kan også støtte forslaget pkt. d – om fastsættelse af aldersgrænse for salg af tobak, selvom det må antages, at en sådan regel er vanskelig at kontrollere. En regel om forbud mod salg af tobak til unge mennesker kan dog psykologisk set være negativ, idet den understreger forbindelsen mellem det at have adgang til at ryge og det attraktive i at blive voksen.

Til slut kan det oplyses, at EF-Kommissionen i handlingsplanen "Europa mod kræft" har foreslået en række aktionspunkter, hvis gennemførelse vil medvirke til at bekæmpe de tobaksrelaterede kræftsygdomme, ligesom WHO i programmet "Sundhed for alle i år 2000" arbejder med samme problematik.

København, den 25. juni 1987

Ole Bang
Direktør

Lise Beha Erichsen
Fuldmægtig, cand. jur.

Den Almindelige Danske Lægeforening:

Udover de initiativer, som er beskrevet i det fremsendte forslag, skal Lægeforeningen gøre opmærksom på, at Verdenssundhedsorganisationen WHO i september 1986 har igangsat en kampagne for sundhedsfremme ved en målrettet indsats mod tobaksrygning i Europa. WHO's Europa-region omfatter som bekendt alle de nordiske lande. Derudover kan nævnes, at der den 5. november 1987 er fremsat lovforslag om røgfri miljøer og forbud mod tobaksreklame.

Den Almindelige Danske Lægeforening har over for Indenrigsministeriet (nu Sundhedsministeriet) og WHO givet udtryk for tilfredshed med bestræbelserne på at skabe røgfri miljøer, således at der kan blive taget reelt hensyn til ikke-rygerne. I relation til det lovforslag, som faldt ved folketingets 3. behandling i juni 1987, havde Lægeforeningen bl. a. den indvending, at det var forkert, når man ved afgrænsningen af det område, inden for hvilket loven skulle være gyldig – nemlig offentlige arbejdspladser – specielt brugte kræfter på at nå frem til det resultat, at koncessionerede selskaber og selskaber, hvori det offentlige er aktionær eller intressent, ikke skulle omfattes af loven. Det var her Lægeforeningens opfattelse, at det er hensynet til ikke-rygere, som bør være afgørende. Samtidigt er det Lægeforeningens opfattelse, at hensynet til ikke-rygere skal gøres gældende på det private arbejdsmarked.

For så vidt angår markedsføring af tobaksvarer ser Lægeforeningen gerne et forbud mod tobaksreklamer. Til trods for, at en stigende andel af ungdommen vælger ikke at ryge, er andelen af ikke-rygere i dag kun 54 %. I henhold til Verdenssundhedsorganisationen WHO's programerklæring om Sundhed for alle år 2000, som Danmark har tilsluttet sig, er målet, at der allerede i 1995 opnås en andel på 80 % ikke-rygere samt en halvering af det samlede tobaksforbrug.

For så vidt angår punkt 1 a-d samt punkt 2 i det fremsendte forslag skal Lægeforeningen tilkendegive følgende:

Som det fremgår af ovenstående, kan Lægeforeningen tilslutte sig forslaget punkt 1 a, b og c. Derimod vil Lægeforeningen stille sig tvivlende over for forslaget om indførelse af en aldersgrænse for salg af tobak. Forbud, der som her er vanskelige at efterleve, er ikke i almindelighed noget velegnet middel til at fremme sund adfærd. For så vidt angår punkt 2 kan Lægeforeningen tilslutte sig, at de punkter, som knytter sig til 1 a-c, fremsættes på internationalt plan.

København, den 23. november 1987

Ninna Würtzen

Dansk Sygeplejeråd:

I princippet er Dansk Sygeplejeråd enig i de overvejelser, der ligger til grund for forslaget. Ifølge WHO's bog "Mål for sundhed for alle år 2000" er rygning den form for risikoforbundet adfærd med relation til sundheden, som er blevet studeret mest, og det skønnes, at millioner af mennesker risikerer at dø af sygdomme, som er forbundet med rygning.

Som løsningsforslag foreslår WHO bl. a. koordinering af de enkelte landes kompagner, således at sundhedsfremmende politik og programmer får størst mulig effektivitet. Det er nødvendigt at ikke-rygning etableres som den positive sociale norm, hvilket berører ændringer i grundlæggende sociale holdninger og skikke.

Derfor mener Dansk Sygeplejeråd, at forebyggende virksomhed, i form af oplysningskampagne og undervisning med henblik på at skabe de nødvendige holdningsændringer i befolkningen, bør prioriteres for at undgå den negative effekt, som ofte ses ved bruk af forbud.

Dansk Sygeplejeråd skal venligst anmode om at blive holdt orienteret om det videre forløb i sagen.

København, den 22. juni 1987

for Dansk Sygeplejeråd

Kirsten Stallknecht

formand

Ea Trane

Finland:

Social- och hälsovårdsministeriet:¹

Social- och hälsovårdsministeriet konstaterar att de i förslaget angivna förslagen i huvudsak redan genomförts i Finland. Initiativet syftar bl. a. till att de nordiska länder som i sin tobakspolitik framskridit långsammare kunde uppnå samma nivå. Detta skulle samtidigt understöda även Finlands tobakspolitiska strävanden. Social- och hälsovårdsministeriet stöder därför förverkligandet av förslagen.

Samtidigt konstaterar social- och hälsovårdsministeriet att en del ytterligare synpunkter som inte framgår av medlemsförslaget kan framföras på basen av tillämpandet av lagstiftningen på området i Finland. Dessa är de centralaste förhållanden som i Finland för närvarande kränker individens rätt till rökfri miljö, t. ex.:

¹ Yttrandet översatt från finska.

- alla arbetstagare bör garanteras rätt till en trygg och rökfri arbetsmiljö.
- på kaféer, restauranger och hotell bör garanteras en möjlighet även till en rökfri miljö.
- produktion, försäljning och bruk av snus borde kraftigt begränsas eftersom dess nackdelar företrädesvis inriktas på unga och barn. Snuset förorsakar en avhängighet av nikotin, som ofta leder till den egentliga rökningen.

I anslutning till punkt c) i medlemsförslaget borde man skapa en samnordisk praxis, så att halterna av de traditionella skadliga ämnena och tillsatsämnena märkes på tobaksprodukterna. Dessutom borde man övergå till en praxis, enligt vilken industrin som tillverkar tobaksprodukter skulle själv informera om sina produkters hälsorisker och inte någon utomstående instans, som t. ex. medicinalstyrelsen i Finland.

Helsingfors den 11 juni 1987

Helena Pesola

Social- och hälsovårdsminister

Karl Johan Krokfors

Sekreterare för internationella ärenden

Skolstyrelsen:¹

Skolstyrelsen stöder medlemsförslaget och anser att internationellt enhetliga regler om rökning medverkar till de ungas vägledning till icke-rökning.

Ytterligare föreslår skolstyrelsen att utrymmen för idrott och gymnastik jämte åskådarlåktare borde göras rökfria.

Helsingfors den 24 juni 1987

Skolstyrelsen

Vesa Lyytikäinen

Avdelningschef

Pirkko Holopainen

Överinspektör

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Näringsstyrelsen:

Ärendet hör egentligen inte till näringsstyrelsens verksamhetsområde, men förslaget hyllas varmt av oss. Man känner ju allmänt till tobaksrökningens skadliga verkningar.

Näringsstyrelsen anser, att de i medlemsförslaget framförda tankarna i stort sett redan har förverkligats i Finlands lagstiftning (Lagen om åtgärder för inskränkande av tobaksrökning 693/1976, förordningen 225/79). Därför skulle det vara lätt att intaga dessa bestämmelser i motsvarande lagar.

Näringsstyrelsen anser, att även juridiska åtgärder spelar en viktig roll i kampen mot tobaksrökning. Därtill är det viktigt att påverka även den så kallade allmänna opinionen så, att människorna blir negativt inställda till rökning. Ett förbud mot tobaksreklam skulle hjälpa detta.

Helsingfors den 1 juli 1987

Seppo Rautio
Generaldirektör

Eeva-Liisa Sainio
Vikarierande överinspektör

Konsumentombudsmannen:

Avsikten med medlemsförslaget är att åstadkomma en enhetlig praxis i Norden på tobaksbekämpningens område. De fyra förslag till regler som ingår i medlemsförslaget har redan bringats i kraft i Finland. Eftersom det inte hör till mitt kompetensområde att övervaka tobaksreklamen och märkningen av tobaksprodukter, tar jag inte i detalj ställning till de föreslagna åtgärderna. Jag anser det i alla fall vara befogat, att reglerna för bekämpningen av tobakens skadeverkningar vore enhetliga i Norden.

Helsingfors den 17 juni 1987

Erik Mickwitz
Tf. konsumentombudsmannen

Leena Tulkki
Överinspektör

Ålands landskapsstyrelse:

Medlemsförslaget om rökfria miljöer m. m. i Nordiska rådet (A 789/s) strävar att förenhetliga olika åtgärder för begränsning av tobaksrökning i Norden. Samtliga föreslagna åtgärder har redan genomförts lagstiftningsvägen på Åland (Landskapslagen om åtgärder för begränsning av tobaksrökning ÅFS 52/78). Motsvarande lag antogs i riket ett år tidigare.

Effekten av nämnda lagstiftning på begränsningen av tobaksrökningen har varit odiskutabelt positiv. Tobaksrökningens omfattning har klart minskat.

Skillnaderna i dylika regler mellan de nordiska länderna, och speciellt mellan Åland och Sverige, kan försvåra strävandena att ändra attityderna till tobaksrökningen. Till detta bidrar bl. a. det stora reseutbyte som kommer Åland till del.

Landskapsstyrelsen omfattar därför motiveringarna och understöder medlemsförslaget om att enhetliga regler införs i Norden beträffande rökfria miljöer m. m.

Mariehamn den 6 maj 1987

Folke Woivalin

Lantråd

Birger Ch Sandell

Landskapsläkare

Finlands Nykterhetsorganisationers förbund:¹

De olägenheter för folkhälsan som rökning förorsakar är allmänt kända i en stor utsträckning. Rökning står i samband med de mest allmänna kroniska folksjukdomarna och till en mycket betydande del förorsakar förtidig morbiditet och dödlighet. Dessutom leder rökning till flera lindrigare hälsoskador, som bl. a. syns i frånvaro från arbete och ökade sjukdomskostnader. Med rökning sammanhängande kroniska sjukdomar innebär en stor arbetsbörda i hälsovårdssystemet och förorsakar samhället stora ekonomiska kostnader. Som exempel kan nämnas operationer av koronarkärl och vården av flera cancersjukdomar. Omkring 1/4 av alla koronarkärlsjukdomar i Finland föranleds av rökning. Allergierna hos barn samt antalet sjukdomar i andningsorganen har i undersökningarna befunnits vara beroende av hur mycket föräldrarna röker.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Rökfria lokaler och andra restriktioner

Finlands Nykterhetsorganisationers Förbund anser att det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om rökfria miljöer m. m. är speciellt värt att understödjas. Erfarenheterna av alla i förslaget angivna åtgärderna har varit mycket positiva, dvs. förbud mot rökning i offentliga lokaler och på offentliga kommunikationsmedel, förbud mot tobaksreklam, märkning av tobaksprodukters skadlighet och åldersgränsen för försäljning av tobak.

Under de senaste tiderna har man i en allt större utsträckning börjat fästa uppmärksamhet vid de hälsoskador som passiv rökning förorsakar. Genom lagstiftning har man i vissa nordiska länder lyckats begränsa rökning exempelvis i offentliga lokaler och på offentliga kommunikationsmedel. Problem med passiv rökning finns speciellt på arbetsplatser och å andra sidan i hem där barnen blir utsatta för tobaksrökning. Erfarenheter av de genomförda rökningbegränsningarna i offentliga lokaler och på offentliga kommunikationsmedel kan anses vara positiva, och befolkningen har accepterat dessa begränsningar.

Erfarenheter av åstadkommandet av rökfria miljöer finns även annanstans än i offentliga lokaler. Efterfrågan av rökfria restaurang- och inkvarteringsutrymmen är större än utbudet, och för närvarande kan rökfria miljöer användas som trumfar i marknadsföringen.

I en undersökning om ungdomar, som institutionen för folkhälsovetenskap vid Helsingfors universitet gjorde i juni 1987, framgår att sedan de första åren på 1980-talet har rökning avsevärt ökat bland ungdomar i Finland. Tobakspriset är lågt i jämförelse med de medel som ungdomarna har till förfogande, vilket ökar möjligheterna att få tobak. Förbudet mot försäljning av tobak till ungdomar som inte fyllt 16 år, vilket förutsätts i tobakslagen som trädde i kraft år 1977 i vårt land, fungerar inte till alla delar enligt ovan nämnda undersökning. När det gäller att begränsa konsumtionen av tobaksprodukter och nackdelarna med dem, borde man i samtliga nordiska länder använda en aktiv prispolitik. På motsvarande sätt borde skattefriheten av tobaksprodukter i passagerartrafiken mellan de nordiska länderna avskaffas. Likaså borde man ompröva kontrollen av de för ungdomar avsedda förbuden mot försäljning av tobak samt fundera på välfungerande medel för minskande av rökning bland ungdomar och även fullvuxna.

Med beaktande av den centrala betydelse som rökning innebär i folkhälsöhänseendet anser Finlands Nykterhetsorganisationers Förbund det som motiverat att även på ett nordiskt forum fästa uppmärksamhet vid samarbetet beträffande hälsofostran rörande tobak. Säkerställandet av sådan specialfinansiering som syftar till minskandet av rökning i medlemsländerna skulle erbjuda en möjlighet härtill. I Finland har ett anslag som reserverats för forskningsarbete och hälsofostran i samband med tobak varit ägnat att förbättra verksamhetsbetingelserna för arbetet med att minska rökning.

Rökning på arbetsplatser

Man borde åstadkomma gemensamma verksamhetsprinciper för begränsandet av rökning på arbetsplatser.

Finlands Nykterhetsorganisationers Förbund vill fästa uppmärksamhet vid stadgandena om rökning på arbetsplatser i de nordiska länderna. Medicinalstyrelsen i Finland utfärdade år 1986 till arbetsplatser direktiv av rekommendationskaraktär beträffande arrangemang i anslutning till rökning. Man borde utarbeta ett sammandrag av de erfarenheter som man fått å ena sidan av de åtgärder som genomförts på basen av dessa direktiv och å andra sidan av de åtgärder som vidtagits i de övriga nordiska länderna för att begränsa rökning på arbetsplatser. Utgående från ett sådant sammandrag kunde medlemsländerna utveckla sina stadganden beträffande begränsning av rökning på arbetsplatser.

Sammandrag

Finlands Nykterhetsorganisationers Förbund framför som sitt yttrande till Nordiska ministerrådet att ministerrådet i enlighet med medlemsförslaget måtte vidta åtgärder i följande ärenden i samtliga nordiska länder.

1. a) Ett förbud mot rökning bör åstadkommas i offentliga lokaler och på offentliga kommunikationsmedel, inklusive den internationella trafiken, samtidigt som man bör börja överväga avskaffandet av tullfriheten av priset på tobaksprodukter i passagerartrafiken mellan länderna.

b) Förbudet mot tobaksreklam bör utvecklas så, att man samtidigt även begränsar den marknadsföring av tobaksmärken som sammanhänger med smygreklam i andra kommersiella sammanhang.

c) Märkningen av tobaksprodukter bör effektivieras genom att uppmärksamhet i synnerhet fästs vid nikotinhaltigheterna av milda cigaretter samt vid de hälsoskadliga ämnen som snuset innehåller.

d) Enligt de erfarenheter som fåtts i Finland är det skäl att som åldersgräns för försäljning av tobak hålla 16 år. Samtidigt bör kontrollen av försäljare effektivieras.

2. De nordiska ländernas regeringar borde verka för ovan nämnda förslag även på den internationella nivån så, att exempelvis Världshälsoorganisationen WHO skulle förbereda ett förslag som syftar till att minska bruket av tobaksprodukter, helst till utgången av innevarande årtionde.

Helsingfors den 30 juni 1987

Finlands Nykterhetsorganisationers förbund

Matti Temisevä

Generalsekreterare

Samfundet Folkhälsan i svenska Finland:

Mot bakgrunden av de i dag välkända hälsoriskerna som tobaksrökning medför för såväl rökare som personer som vistas i utrymmen med tobaksrök anser Folkhälsan det vara viktigt att alla tänkbara åtgärder vidtas för att minska och begränsa tobaksrökning. Samfundet Folkhälsan stöder således medlemsförslaget som innefattar förslagen:

1. att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att verka för att enhetliga regler införs i Norden beträffande

(a) förbud mot rökning i offentliga lokaler och på offentliga kommunikationsmedel

(b) förbud mot tobaksreklam

(c) märkning av tobaksprodukter samt

(d) beträffande åldersgränsen för försäljning av tobak.

2. att de nordiska ländernas regeringar rekommenderar att på internationellt plan verka för ovan nämnda förslag.

Vi utgår naturligtvis då från att förenhetligande inte innebär ett steg bakåt i utvecklingen för Finlands del.

Samfundet Folkhälsan önskar emellertid ytterligare fästa Nordiska rådets uppmärksamhet vid de problem som sammanhänger med tobaksrökningen utöver de frågeställningar som medlemsförslaget gäller. Målsättningen för utvecklingen bör ju vara att skapa ett rökfritt samhälle, dvs. att människor har möjlighet att leva rökfritt både hemma, på sitt arbete och under sin fritid. En massiv kunskap finns i dag dokumenterad som påvisar klara skadeverkningar på hälsan som förorsakas av vistelse i rökig miljö och inandning av tobaksrök (passiv rökning). Det typiska för den passiva rökningen är ju att expositionen för tobaksrök i allmänhet är ofrivillig.

Finlands tobakslag reglerar inte tobaksrökning i arbetsmiljöer. 1984 vände sig Folkhälsan till social- och hälsovårdsministeriet tillsammans med 5 andra stora folkhälsoorganisationer och framförde att social- och hälsovårdsministeriet skulle vidta åtgärder för att ändra tobakslagen så att icke-rökare garanteras rätt till en tobaksfri arbetsmiljö. 1985 gav medicinalstyrelsen ut rekommendationer beträffande sätten att få de av tobaksrök förorsakade skadeverkningarna att minska i arbetsmiljön.

Med hänvisning till ovanstående föreslår Samfundet Folkhälsan att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att verka för att lagstadgade regler införs i Norden som garanterar icke-rökare rätt till en rökfri arbetsmiljö samt även för att öka möjligheterna för människor att hemma och på fritiden bl. a. på restauranger och hotell leva rökfritt.

Ytterligare önskar Samfundet Folkhälsan fästa uppmärksamhet vid det problem som snuset utgör som hälsoproblem. Användningen av snus ökar i hela Norden och undersökningar visar att snusanvändningen bland ungdomar ofta utgör en introduktion till tobaksrökningen. Folkhälsan föreslår

därför att Nordiska rådet även skulle utreda möjligheterna att i Norden förbjuda försäljningen av snus.

Helsingfors den 16 juni 1987

Samfundet Folkhälsan i svenska Finland r. f.

Per-Erik Isaksson
Verkställande direktör

Cecilia Brandt
biträdande direktör

Centralen för hälsofostran:¹

Det är berömvärt att Nordiska rådet redan upprepade gånger har aktivt tagit ställning till och uppmärksammat nackdelarna med rökning samt försökt medverka till åstadkommandet av samnordiska regler bl. a. för befrämjandet av upplysningen om rökning och för dess inriktande på de unga i synnerhet.

Vi konstaterar att man nu är i färd med att föreslå att de i Finland redan genomförda reglerna skall införas i hela Norden. Utan förbehåll omfattar vi rekommendationen att i samtliga nordiska länder ta i bruk dessa regler.

Vi hoppas att Nordiska rådet kunde utöva påtryckning på regeringarna samt påskynda handläggningen av ärendena så att rekommendationerna skulle kunna genomföras i hela Norden så snart som möjligt. En samnordisk praxis vid bekämpningen av rökning är av största vikt med tanke på den expanderande turismen och det övriga samarbetet och umgänget.

Ett enhetligt regelverk möjliggör och underlättar även planeringen och användningen av ett gemensamt material för upplysning om rökning, arrangerandet av gemensamma kampanjer samt utbildningssamarbetet. Ett gemensamt regelverk även ökar olika instansers och organisationers samarbetsmöjligheter inom tobaksupplysning.

Trots att reglerna sedan länge varit i kraft i Finland, har rökningutvecklingen enligt de sista undersökningarna inte gått i den önskade riktningen. Därför är det viktigt att man också noga övervakar och följer de utfärdade reglerna. Med hänvisning till detta vill vi framföra en del preciseringar och tilläggsförslag till punkterna a och b i rekommendationerna:

Punkt a:

Förbud mot rökning i offentliga lokaler och på offentliga kommunikationsmedel

¹ Yttrandet översatt från finska.

- kontrollen borde i allmänhet effektivieras och förbudet mot rökning borde vara reellt
- Förbud mot rökning på arbetsplatser borde bringas i kraft (rökning tillåten enbart i ett för ändamålet reserverat utrymme)
- de utrymmen som i matsalar på restauranger är avsedda för rökare och icke-rökare borde vara tydligt åtskilda
- de hotellrum som är reserverade för icke-rökare borde absolut hållas uteslutande till deras förfogande
- man borde se till att vagnsavdelningarna reserverade för rökare och icke-rökare är separata
- rökning i sovvagnar borde förbjudas helt och hållet
- i allmänna väntetrymmen, på flygstationer, järnvägs- och busstationer borde rökning förbjudas (rökning tillåten enbart i ett för ändamålet reserverat utrymme)
- på inhemska och nordiska flygresor (mindre än 2 timmar) borde rökning förbjudas helt och hållet.

I synnerhet för flygpassagerares vidkommande har utvecklingen inte varit gynnsam. De för icke-rökarna avsedda utrymmena är alltför bristfälligt åtskilda. Speciellt små barn och bl. a. allergiker lider av situationen. I trånga utrymmen kan tobaksrök förorsaka många hälsorisker och olägenheter, varför flygresorna kan vara nästan omöjliga för sådana personer.

Punkt b:

Förbud mot tobaksreklam

- Smygreklam av tobak borde uppmärksammas och man borde försöka få till stånd en samnordisk regel om förbud mot sådan reklam.

Utbudet av underhållningsprogram, videor och reklamer som är riktade speciellt till de unga har ökat. De områden där TV kan ses håller på att utvidgas till att täcka en allt större del av Norden, varför det är möjligt att följa med grannländernas program. I dessa program förekommer nästan utan undantag smygreklam av tobak.

Med hänvisning till ovannämnda yttrande önskar Centralen för hälsofostran att rekommendationerna skall genomföras möjligast snart när man strävar till ett rökfritt samhälle och en rökfri generation.

Helsingfors den 30 juni 1987

Centralen för hälsofostran r. y.

Esko Kalimo

Ordförande

Tuulikki Juusela

Verksamhetsledare

Finlands läkarförbund:

Förslagen i motionen är till alla delar förverkligade i Finland. Motionen innebär sålunda inga nya åtgärder för Finlands del. Samnordiska regler är säkert ett mål värt understöd.

Finlands läkarförbund anser att man med alla medel borde försöka minska rökningen i synnerhet hos unga. Individens rätt till en rökfri omgivning på arbetsplatser, kaféer, restauranger och hotell borde ägnas speciell uppmärksamhet.

Helsingfors den 1 juni 1987

Finlands läkarförbund

Klas Winell
Viceordförande

Santero Kujala
Biträdande verksamhetsledare

Tupakkatehtaiden Yhdistys (Tobaksfabrikernas förening r. f.):

a) Rökförbud i offentliga utrymmen och offentliga kommunikationsmedel.

Begreppet offentliga utrymmen har ofta varit svårt att definiera: I praktiken har det visat sig att i de flesta allmänna service- och vänteutrymmen – både klart offentliga och privata – behövs någon form av rökutrymme. Genom utplacering av askkoppar har man klargjort att rökning är tillåten och genom att uppsättning av rökförbudsskyltar har man klargjort att rökning är förbjuden. Enligt vår uppfattning har ett dylikt förfarande fungerat smidigt både för rökare och icke-rökare. Genom att lagstadga tobaksförbuden har man i och för sig inte uppnått något konkret. Detta gäller även offentliga kommunikationsmedel.

Dylika nu föreslagna förbud gällande allmänt beteende är inte önskvärda, om det så gäller tobaksrökning eller annat beteende. Ett gott exempel härpå torde vara danska landstingets beslut att förkasta ett förslag beträffande dylika rättigheters begränsning.

b) Förbud av tobaksreklam

I Finland har det allt sedan 1.3.1978 rått totalförbud beträffande tobaksreklam. Någon nämnvärd förändring i landets totala tobakskonsumtion har inte skett. Däremot har man genom reklamförbudet för tobaksvaror fråntagit tobaksindustrin dess främsta konkurrensmedel.

I Sverige har inte lika kraftiga begränsningar fått understöd och där har också riksdagen beslutat, att tobaksindustrin har rätt att göra reklam vid utförsäljningsställen av tobaksvaror.

I den internationella tobaksreklamen har tobakslagen inte kunnat elimineras från t. ex. den dagliga nyhetsförmedlingen. Och man kan knappast tro att något enskilt nordiskt land skulle kunna leva i ett nyhetsvacuum i detta hänseende.

c) Märkning av tobaksvaror

Trots att Nordiska rådet i sitt medlemsförslag visavi märkning av tobaksvaror hänvisar till tobakens dokumenterade skadlighet, har denna inte kunnat påvisas utan påståendet grundar sig på statistiska tolkningar.

Tobaksindustrins undersökningar visar att varningstexter på tobaksförpackningar inte har någon betydelse för konsumenten och texternas innehåll glöms. Beträffande tobakens möjliga hälsorisker ges dagligen alldeles tillräckligt med information.

Märkningen av tobaksrökens halter på förpackningarna ger de konsumenter som härav är intresserade, information som är sinsemellan jämförbar enligt vissa överenskomna standardmetoder. En del finska hälsomyndigheter anser haltmärkningarna vara vilseledande. Detta är de, endast i det fall, att konsumenterna missleds att tro att halterna utgör värden på en antagen "skadlighetsskala".

I de länder där man ännu inte använder sig av märkning av tobaksrökens halter, finns det inget vägande skäl att ta ett dylikt förfarande i bruk. Å andra sidan finns det inte heller skäl att avlägsna dylika märkningar i länder där konsumenterna vant sig vid dessa, förutsatt att informationen angående tobak inte bidrar till att misstolka halternas betydelse. Detta var nämligen fallet i de "lättcigarettkampanjer" som företogs av finska hälsomyndigheter under tidigare år. I Finland har man konstaterat att klassificeringen i "skadliga" och "mycket skadliga" är obehövlig och vilseledande.

d) Åldersbegränsning för försäljning av tobak

I den finska tobakslagen stadgas att försäljning och överlåtelse av tobaksprodukter åt personer under 16 år är förbjuden. Ett dylikt förbud är svårt att övervaka och förutsätter att ungdomar ständigt bär på sig identitetsbevis, vilket i annat fall torde vara obehövt i både finska och övriga nordiska förhållanden.

Helsingfors den 25 juni 1987

Henrik Le Bell

Raimo Lintuniemi

Island:**Social- og sundhedsministeriet (Heilbrigðis- og tryggingamálaráðuneytið):¹**

— — — at man glæder sig over forslaget og tilkendegiver sin fulde støtte til det.

Alle de forholdsregler, som fremkommer i forslaget, er meget vigtige i nedsættelsen af tobaksforbruget og har i nogen tid været på ministeriets program. Nogle er blevet realiserede, f. eks. lov nr. 74/1984 om tobaksbekæmpelse, men andre ikke, her tænkes især på ministeriets idéer om prisstyring. Medlemmernes forslag er også helt i overensstemmelse med den sundhedsplan, som ministeriet fremlagde ved sidste Altingssamling, hvori hovedvægten lægges på forebyggelse. Her spiller tobaksbekæmpelse en afgørende rolle, idet det menes påvist, at kun lidt andet truer islændingenes sundhed mere end tobaksrygning.

Tobaksbekæmpelsesudvalget, Statens direktorat for levnedsmiddelkontrol og miljøværn samt narkotikaudvalget støtter forslaget.

Reykjavík, den 22. juli 1987

Guðmund Bjarnason

Ingimar Sigurðsson

Medicinalstyrelsen:¹

Støtter kraftigt ovennævnte forslag, som jeg anser for at være endnu et skridt på vejen til at mindske rygningens skadelige virkning på sundheden.

Reykjavík, den 30. april 1987

Ólafur Ólafsson

Medicinaldirektør

Islands Lægeforening:¹

Foreningen er positivt indstillet til, at der påbegyndes koordinerede foranstaltninger i de nordiske lande mod tobaksrygning, og forslaget tager da også sigte på lignende foranstaltninger, som de, der nu er ved at blive realiserede i Island.

Reykjavík, den 19. maj 1987

Elin Norðdahl

¹ Yttrandet översatt från isländska.

Islands cancerforening:

Varje år skördar tobaksbruket inom de nordiska länderna tusentals människoliv. Tobaksindustrin i dessa länder torde vara av marginell betydelse för deras ekonomi och sysselsättning. Intressekonflikt i denna fråga är därför inte lika stort problem inom Norden såsom i många andra västländer. De nordiska länderna har därför enastående möjligheter till att med samlade krafter vidtaga åtgärder som kan leda till minskning av tobaksbruket i Norden och därmed nedbringa överdödligheten till följd av denna.

Ovan rubricerat medlemsförslag är samstämmt med Nordiska rådets rekommendation till Nordiska ministerrådet våren 1987, gällande "Gemensamt handlingsprogram mot cancer i Norden".

Cancerforeningen i Island ansluter sig helt till de rekommendationer som framkommer i medlemsförslaget om rökfria miljöer m. m. Cancerforeningen tillåter sig dock att erinra om att dessa förslag om enhetliga regler om tobaksbrukets bekämpning bör närmast betrakta som minimikrav för Norden men kan vara inledning på en värdefull utveckling.

Tobaksbruk är oöverträffat den största enskilda hälsorisk vi känner till i dag, förknippat med kroniska sjukdomar där flertalet av dessa har ett dödligt förlopp.

Blir medlemsförslaget antaget innebär detta att Nordens regeringar tar avstånd från tobaksbruket. Denna handling kan bli till vägledning även för andra nationer.

Reykjavík i maj 1987

G. Snorri Ingimarsson

Med. dr., docent. Chef för Cancerforeningen i Island

Norge

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Av punktene i forslaget er det bare punkt a, forbud mot røyking i offentlige lokaler og transportmidler, som ikke er gjennomført i Norge. Imidlertid blir dette nå vurdert.

Statens tobakskaderåd har utarbeidet en rapport om "passiv røyking" (påtvungen røyking), som munner ut i et konkret lovforslag med påbud om røykfrie miljøer i alle fellesrom. I lovforslaget heter det bl. a.: "I lokaler og transportmidler hvor almenheten har tilgang, skal luften være røykfri. Det samme gjelder møterom og arbeidslokaler hvor to eller flere personer er samlet."

Kommunal- og arbeidsdepartementet slutter seg til det framlagte lovforslaget fra Statens tobakkskaderåd.¹

Kommunal- og arbeidsdepartementet ser det som en fordel at det innføres enhetlige regler i Norden om røykfrie miljøer m. m. Tillempingen må imidlertid ikke skje på en slik måte at allerede eksisterende regler blir utvannet.

Oslo, 24. juni 1987

Efter fullmakt

Knut Groholt
Ekspedisjonssjef

Thorfrid Hansen

Sosialdepartementet:

Når det gjelder punkt 1 a) i medlemsforslaget kan Sosialdepartementet opplyse følgende:

Røyking på offentlige steder vil bli tatt opp i en stortingsmelding om vern mot tobakkskader, som vil bli lagt fram høsten 1987. Sosialdepartementet støtter prinsippet om røykfrie fellesmiljøer i offentlige lokaler som arbeidsplasser, offentlige ekspedisjonslokaler, møterom o. l., og vurderer et forbud mot røyking på slike steder.

Når det gjelder offentlige transportmidler vurderes røykfrihet, men mindre soner for røykere kan avgrensnes slik at røykfylt luft ikke siver over til røykfrie soner.

Sosialdepartementet har for øvrig ingen merknader til medlemsforslaget.

Oslo, 13. juli 1987

Etter fullmakt

Finn Høvik

Inger Lill Søberg

¹ *Här ej tryckt.*

Sverige

Socialstyrelsen:

Tobaksbruket har av Världshälsoorganisationen utpekats som en av de viktigaste undvikbara orsakerna till ohälsa och förtidig död i i-länderna. Arbetet i syfte att nedbringa tobakskonsumtionen och minska dess skadeverkningar har i ett par decennier bedrivits i Sverige. Flera statliga utredningar har påtalat behovet av förstärkta insatser. Socialstyrelsen har likaså i remissyttranden och i en särskild skrivelse till regeringen år 1984 föreslagit förstärkta samhällsåtgärder mot tobaksbruket. Under 1986 uppdrog regeringen åt styrelsen att vidta intensifierade informationsinsatser för att motverka rökdebut bland barn och ungdom.

Ett åtgärdsprogram för minskat tobaksbruk måste utgöras av ett flertal olika, inbördes samverkande åtgärder. De flesta åtgärder gäller informations- och utbildningsverksamhet. Andra avser behandlingsverksamhet, en aktiv prispolitik och vissa lagstiftnings- och restriktionsåtgärder som tar sikte på att påverka samhällsklimatet kring tobaksbruket. Det nu aktuella medlemsförslaget i Nordiska rådet avser främst denna senare åtgärdskategori. De åtgärder som omnämns har mestadels redan tidigare föreslagits eller förordats av socialstyrelsen.

Socialstyrelsen vill inledningsvis betona behovet av nordisk samordning på detta område. De nordiska länderna har nära kontakter, svenska tidningar och tidskrifter läses exempelvis i både Norge och Finland, medborgare i dessa länder företar ofta inköpsresor till Sverige etc. Det ter sig därför från hälsopolitisk synpunkt besvärande att tobaksreklam tillåts i svenska media. Detta medför en försvagning av förbuden mot tobaksreklam i Norge och Finland. Vidare har en mindre medveten prispolitik i Sverige gjort tobaksvaror väsentligt billigare här än i andra nordiska länder. Detta har givit en betydande gränshandel som följd. På senare år har exempelvis en del norska tobaksmärken börjat annonseras och försälas i Sverige. Dessa marknadsföringsinsatser torde i betydande utsträckning vara inriktade på norska konsumenter.

När det gäller åtgärder av restriktionskaraktär har bl. a. socialdepartementet tobakskommitté i sitt beslutstänkande ("Minskat tobaksbruk", SOU 1981: 18) anført att sådan skal vidtas med urskillning. Kommittén valde mot denna bakgrund att endast föreslå sådana åtgärder som antingen motiveras av ett klart skyddsintresse (t. ex. åtgärder för rökfria miljöer) eller kan påverka tobaksbruket utan att de enskilda konsumenterna direkt drabbas (t. ex. begränsningar i marknadsföringen av tobaksvaror). Kommittén avstod däremot från att upprepa en del andra restriktionsförslag som tidigare förts på tal, t. ex. åldersgräns för inköp av tobaksvaror. Kommitténs skäl torde i detta fall bl. a. ha utgjorts av farhågor om att en sådan åldersgräns dels kan vara svår att upprätthålla i praktiken, dels kan

bidra till att rökningen framstår som något typiskt "vuxet" och därmed eftersträvansvärt för ungdomar. Socialstyrelsen stödde kommitténs synsätt i sitt remissyttrande över slutbetänkandet.

Internationella erfarenheter tyder på att en åldersgräns för inköp är svår att upprätthålla. I Storbritannien har man på senare år initierat omfattande kampanjer för att få den där gällande åldersgränsen respekterad. Trots detta respekteras den fortfarande mycket dåligt. I Finland torde likaså den gällande åldersgränsen i praktiken ofta sättas ur spel, även om någon direkt kartläggning av detta veterligen inte gjorts. Enligt aktuella rapporter har rökningen under de senaste åren åter ökat något bland finsk ungdom. I Japan finns en åldersgräns som gäller förbud mot rökning före 20 års ålder. Denna åldersgräns tycks i stor utsträckning respekteras, men avhåller inte från tobaksdebut i åldrarna strax före och efter 20 år. Bland japanska män är rökning ytterst vanlig, ca 70 procent röker dagligen.

Däremot torde tobaksvarornas *pris* ha större betydelse när det gäller att avhålla ungdomar från att börja röka i större omfattning. Mot denna bakgrund har socialstyrelsen tidigare, bl. a. i den ovan nämnda regerings-skrivelsen 1984, förordat en skärpt prispolitik. I samma skrivelse föreslogs även att tobaksskatten skulle höjas så att svenska cigaretterpriser blir jämförbara med priserna i t. ex. Norge, och även att en särskild hälsovårdsavgift skulle införas på tobaksvaror. Intäkten från hälsovårdsavgiften skulle bl. a. kunna användas till en intensifierad informationsverksamhet för att minska tobaksbruket.

Sedan den 1 januari 1977 är tobaksförpackningar som försäljs i Sverige genom en särskild lag om obligatorisk varningstext och innehållsdeklaration (det sistnämnda gäller enbart cigarettförpackningar) märkta med en varningstext och innehållsdeklaration. Effekten av varningstexterna har varit föremål för särskilda analyser. Resultatet tyder på att varningstexterna påverkat rökarnas kunskaper och sannolikt bidragit till en minskning av rökningens frekvensen.

I april 1983 utfärdade socialstyrelsen och arbetarskyddsstyrelsen allmänna råd om begränsning av rökningen i gemensamhetslokaler (offentliga lokaler och arbetsplatser). I råden sägs att "ingen skall mot sin vilja utsättas för obehag eller hälsorisker på grund av tobaksrökning i gemensamhetslokaler där både rökare och icke-rökare har skyldighet att vistas". Effekten av råden visar att de spelat en stor roll i arbetet. Med en lagstiftning gällande offentliga lokaler hade vi dock sannolikt haft mer enhetliga resultat mycket snabbare – dels direkt till följd av lagens tillämpning, dels indirekt till följd av dessa opinionsbildande inverkan.

Mot denna bakgrund vill socialstyrelsen uttala ett kraftfullt stöd för det aktuella medlemsförslaget vad gäller att införa enhetliga regler i Norden beträffande

a) förbud mot rökning i offentliga lokaler och på offentliga kommunikationsmedel:

- b) förbud mot tobaksreklam; samt
- c) märkning av tobaksprodukter.

Styrelsen kan däremot inte biträda ett förslag med innebörd att en åldersgräns för inköp av tobaksvaror skulle införas i Sverige. Just i detta avseende torde nordisk enhetlighet vara av mindre betydelse med hänsyn till att personer under 16 år sällan företar resor till andra nordiska länder på egen hand. Styrelsen anser vidare att enhetliga regler bör tillämpas inom Norden med avseende på skatte- och prispolitiken för tobaksvaror, liksom att erforderliga resurser avsätts för information etc.

Socialstyrelsen ansluter sig avslutningsvis också till förslaget att de nordiska ländernas regeringar rekommenderas att på ett internationellt plan verka för dessa förslag. Detta torde för övrigt ligga väl i linje med den inställningen i tobaksfrågor som Sverige företräder inom bl. a. Världshälsoorganisationen.

Stockholm den 25 juni 1987

Margaretha Haglund

Statens järnvägar (SJ):

Efter de senaste uppmärksammade fallen av arbetsskadeersättning på grund av passiv rökning kan ytterligare förbud mot rökning i offentliga lokaler vara motiverad. I allt fler av våra terminaler införs rökförbud eller rökfria utrymmen.

Vad beträffar offentliga kommunikationsmedel kan och bör utrymmen för rökare minskas men däremot ej slopas helt.

Vi anpassar successivt rökarytymmen i våra vagnar till den minskade efterfrågan på rökplatser från våra kunder.

SJ är alltså inte beredd att helt slopa rökarytymmen eftersom vi då riskerar att förlora gruppen som tågkunder. Den genomsnittliga restiden för en tågresa överstiger klart mostvarande tid för en inrikes flygresa varför en jämförelse med flyget i detta fall är ointressant. Vidare bör vi ta hänsyn till att rökvanorna är helt andra i många länder, vars innevånare i så fall skulle drabbas vid det internationella resandet.

Från vår företagshälsovård framhålls därutöver följande synpunkter på medlemsförslaget.

Tobaksreklam bör förbjudas helt. Det finns ingen anledning att tillåta någon som helst reklam för en produkt, som innehåller mycket giftiga ämnen (nikotin, tjära etc) och som idag är den största miljöfaran på de flesta arbetsplatser.

Åldersgränsen för försäljning av tobak kan ha en motsatt effekt: svår att efterleva, individen – barnet – känner sig "vuxen" när han eller hon får köpa tobak men omger detta med att röka en känsla av "förbjuden frukt" och egentligen kan man ha tillgång till den varan trots förbudet. I detta fall är det bättre att utöka informationen om tobakens skadeverkningar i alla avseenden.

Inom SJ pågår en oavbruten information om tobakens farlighet genom företagshälsovårdens egna insatser, ideella- och arbetstagarorganisationer samt SJ i samband med kurser, konferenser, hälsoundersökningar etc.

Stockholm den 1 juli 1987

J.A. Dahlin
Tjef persontrafikchef

Konsumentverket

I syfte att minska de skadeverkningar som bruket av tobak medför föreslås ett brett långsiktigt åtgärdsprogram med syfte att nedbringa tobaksbruket i de nordiska länderna.

Konsumentverket begränsar sitt svar till förslagets punkt 1 (b) förbud mot tobaksreklam som ligger närmast det område konsumentverket har att bevaka.

Utgångspunkterna för lagen (1978:764) med vissa bestämmelser om marknadsföring av tobaksvaror är i korthet följande. De grupper av befolkningen som använder tobak måste få tillgång till relevant produktinformation. Samtidigt skall med hänsyn till hälsoriskerna vid tobaksbruk företagen iaktta starkt begränsning och stark återhållsamhet vid sitt uppträdande på marknaden.

Konsumentverket har utfärdat riktlinjer för tillämpningen av lagen. Sedan 1 januari 1987 gäller skärpta riktlinjer (KOVFS 1986: 2). De kommersiella budskapen skall enligt riktlinjerna presenteras i så saklig form som möjligt och begränsas till relevanta fakta rörande tobaksvaran och dess egenskaper. Ett viktigt inslag är att föreskriven varningstext skall uppta minst en femtedel av en annonsyta.

Som en följd av statsmakternas önskan har nu näringslivet tagit ett aktivt ansvar för förhållandena på den egna marknaden, s. k. egenåtgärder.

Enligt konsumentverkets uppfattning finns det skäl att nu avvakta vilka effekter de skärpta marknadsföringsreglerna kommer att få på marknadsföringen av tobaksprodukter. Verkan av tobaksbranschens eget pågående arbete med avveckling av otillåten reklam bör även studeras.

Mot bakgrund av ovanstående anser konsumentverket att det för närvarande inte finns skäl att i Sverige införa ett förbud mot tobaksreklam.

Konsumentverket avstyrker förslaget att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att verka för att enhetliga regler införs i Norden beträffande förbud mot tobaksreklam.

Stockholm den 11 juni 1987

Laila Freivalds

Agneta Kurttila

Skolöverstyrelsen (SÖ):

Viktiga led i skolans arbete med tobaksfrågor är att förebygga rökdebut bland barn och ungdom samt att stödja de elever som röker att bryta sina rökvanor. Det långsiktiga målet för begränsning av tobaksrökning inom skolan är en rökfri skola.

Ju större överensstämmelse det finns mellan skolans mål och den påverkan som barn och ungdom utsätts för utanför skolan desto större är förutsättningarna att skolan skall lyckas i sitt förebyggande arbete.

Alla ansträngningar, som görs i samhället i syfte att ändra attityderna till rökning så att fler tobaksfria miljöer uppnås, utgör ett viktigt stöd för skolans arbete med att begränsa tobaksrökning.

SÖ ställer sig därför positiv till förslaget att enhetliga regler införs såväl i Norden som internationellt. Vårt ställningstagande gäller punkterna a, b och c.

Däremot ställer vi oss tveksamma till förslag d, som gäller införandet av åldergräns för försäljning av tobak. Med tanke på att tobaksrökning är en hälsofråga som gäller såväl barn och ungdom som vuxna, anser SÖ det inte vara lämpligt att särskilt markera en viss åldergräns efter vilken rökning skulle vara tillåten.

De åldergränser vi har i vårt land beträffande försäljning och servering av alkohol avser att skydda ungdom med tanke på att en ung organism ännu inte är färdigutvecklad och därmed känsligare för alkohol. Denna större känslighet gäller, så vitt vi vet, också för tobakens skadeverkningar. Detta är givetvis ett skäl som kan motivera åldergränser även för försäljning av tobak.

Med vi vet från den undersökningar om skolungdomars alkohol-, narkotika- och tobaksvanor, som SÖ genomfört årligen från 1971 t. o. m. 1985, att de åldergränser vi har i vårt land beträffande försäljning och servering av alkohol till ungdom inte är särskilt effektiva.

Bara en liten andel, 5 procent av eleverna i årskurs 9, anser det vara svårt eller mycket svårt att skaffa den alkohol de dricker. 40 procent av

pojkar i årskurs 9 och 35 procent av flickorna (1985 års undersökning) anser det vara mycket eller ganska lätt att få tag på alkohol.

De stoppa-langningen-kampanjer som genomförts under senare år tyder på att stora ansträngningar krävs för att öka människors medvetenhet om och efterlevnad av denna lagparagraf.

SÖ är därför av uppfattningen att bättre än att införa åldersgränser beträffande försäljning av tobak är att på olika sätt genom attitydpåverkan minska efterfrågan av tobaksvaror både bland barn, ungdom och vuxna.

Stockholm den 17 juni 1987

Hans Hamber

Vega Otterland

Arbetskyddsstyrelsen:

Ur arbetsmiljöaspekt torde framför allt punkt Ia med förbud mot rökning i offentliga lokaler och på offentliga kommunikationsmedel innebära en betydlig förbättring för de arbetstagare som vistas kortare eller längre tid i dessa miljöer.

Styrelsen tillstyrker därför en sådan åtgärd och lämnar övriga punkter utan kommentarer.

Som information kan nämnas att arbetskyddsstyrelsen avser att starta en kampanj mot tobaksrökning i arbetsmiljön samt avser även att skärpa tidigare utfärdade rekommendationer om begränsning av tobaksrökning. AFS 1983: 10.

Solna den 3 juni 1987

Sivert Andersson

Hedvig Svedlund

Svenska kommunförbundet:

Styrelsen noterar inledningsvis det positiva i att Nordiska rådet uppmärksammat de olägenheter beträffande rökning i offentliga lokaler och på offentliga kommunikationsmedel som de olika synsätten och regelsystemen i de nordiska länderna innebär för den enskilde t. ex. vid resa mellan olika nordiska länder.

Mot bakgrund av det klara orsakssambandet mellan rökning och cancer där rökning är den största enskilda orsaken till cancer samt de stora hälsorisker som de synergistiska effekterna av kombinationen mellan rökning och asbest eller rökning och radon utgör bedömer styrelsen frågan om rökfrihet i offentliga lokaler som utomordentligt angelägen. Inte minst de senaste årens klarläggande om de hälsorisker som passiv rökning utgör för icke-rökare. Dessutom tillkommer det faktum att den moderna ventilationstekniken inte klarar att på ett tillfredsställande sätt tillgodose icke-rökarens krav på rökfri miljö. Enligt styrelsens uppfattning utgör ovanstående därför starka argument för att stödja förslaget om rökfria miljöer i offentliga lokaler.

I den svenska lagen finns i hälsoskyddslagens första paragraf:

”1 § Med hälsoskydd avses i denna lag åtgärder för att förhindra uppkomsten av sanitär olägenhet och att undanröja sådana olägenheter. Med sanitär olägenhet avses i denna lag en störning som kan vara skadlig för människors hälsa och som inte är ringa eller helt tillfällig.”

En viss oklarhet råder beträffande hur begreppet sanitär olägenhet skall tolkas beträffande passiv rökning och rökiga miljöer. Hälsoskyddslagen talar för att hänsyn skall tas till känsliga grupper. Vi har i dag kunskap om att tobaksrök utlöser såväl allergiska reaktioner som överkänslighetsreaktioner hos allergiker. Röken innehåller starkt irriterande ämnen och har bl. a. visat sig kunna vara en bidragande orsak till utvecklingen av astma hos barn.

Svenska kommunförbundets styrelse vill dock framhålla följande. Andelen rökare i grundskolans sista klass har sjunkit från 27% år 1979 till 19% 1986. Det kan bli aktuellt med införande av en åldersgräns, ev. knuten till inköp av klass II, om inte rökningen i grundskolan fortsätter att minska i enlighet med ovanstående statistik.

Sammanfattningsvis ställer sig styrelsen positiv till Nordiska rådets förslag om rökfria miljöer.

Stockholm den 12 juni 1987

Svenska kommunförbundet

Ingrid Zetterström

Landstingsförbundet:

Landstingsförbundet har under de allra senaste åren i samband med tidigare medlemsförslag till Nordiska rådet uttalat sig positivt till förmån för exempelvis förslag om ökat hälsopolitiskt samarbete och om gemensamt handlingsprogram mot cancer i Norden.

Även på det område som detta nya medlemsförslag aktualiserar finns enligt förbundsstyrelsens mening skäl för en ökad samordning av åtgärder och förhållningssätt. Den hittills förhållandevis oenhetliga utvecklingen i de nordiska länderna har sin grund bl. a. i skilda opinionsmässiga och administrativa traditioner i fråga om att föreskriva inskränkningar på områden liknande de som medlemsförslaget behandlar. Strävandena att uppnå större enhetlighet måste därför ske med beaktande av det perspektivet. Det kan också noteras att Europarådets ministerkommitté i oktober 1986 antagit en rekommendation om utarbetande av en strategi för att bekämpa rökning, alkohol och drogberoende i samarbete med opinionsbildare och massmedia.

De negativa konsekvenserna för folkhälsan av tobaksrökningen är omvittnat mycket stora. De frågor som medlemsförslaget behandlar är därför angelägna för landstingen i deras hälsoinriktade arbete även om endast få av de konkreta förslagen direkt faller inom hälso- och sjukvårdshuvudmännens ansvarsområde. Förbundsstyrelsen kan därför ansluta sig till det grundläggande förslaget att enhetlighet inom Norden eftersträvas på tobaksbekämpningens område.

Stockholm den 11 juni 1987

Landstingsförbundet

Gunnar Hofring

Walter Slunge

Svenska läkaresällskapet:

— — — och vill uttrycka sitt stöd för detsamma.

Sällskapet har aktivt arbetat för spridning av kunskap om rökning som vår värsta riskfaktor alla kategorier framför allt med läkarkåren som målgrupp. Detta har bl. a. manifesterats i ett s. k. Berzeliussymposium, vars sammanfattning även översatts till engelska för internationell spridning. Vid årets medicinska riksstämma kommer rökningens stora betydelse som negativ hälsofaktor att ägnas särskild uppmärksamhet.

Beträffande de i medlemsförslaget framförda förslagen vill Sällskapet göra följande kommentarer.

Beslut om förbud mot rökning i offentliga lokaler och på offentliga

kommunikationsmedel bör fattas så snart som möjligt. Island och Finland har redan lagstiftat om detta. I statliga lokaler i USA råder sedan lång tid rökförbud. Av stort värde vore om man samtidigt kunde verka för rökfria arbetsplatser, även om de ej är offentliga. Vid en nyligen genomförd enkätundersökning riktad till 4000 slumpvis utvalda Malmöbor framgick det, att tobaksrök var det helt dominerande miljöproblemet på arbetsplatserna. Inte mindre än 18% av den yrkesverksamma delen av deltagarna i undersökningen uppgav att man i betydande utsträckning plågades av tobaksrökning. Andra miljöproblem rapporterades i betydligt lägre frekvens.

Vad beträffar åldersgränsen för inköp av tobak borde 18 år vara rimligare än 16. Ju mer man försvårar rökdebuten desto större hälsovinster kan rimligen förväntas.

Även Sverige bör införa förbud mot tobaksreklam. Vad beträffar märkning av tobaksprodukter finns sådan redan i Sverige.

Sammanfattningsvis förespråkar Svenska läkarsällskapet att medlemsförslaget snarast förverkligas och att man även söker vägar att åstadkomma rökfria arbetsplatser.

Stockholm den 2 juni 1987

För Svenska läkarsällskapet

Bengt Pernow

Ordförande

Hans O. Hallander

Sekreterare

Nationalföreningen för upplysning om tobakens skadeverkningar (NTS):

Det rubricerade medlemsförslaget utgår från principen om nordisk samverkan i arbetet för minskning av tobakens skadeverkningar. NTS har haft tillfälle att i avsevärd utsträckning delta i sådan samverkan. Sålunda medverkade NTS i den nordiska tobaksarbetsgruppen som framlade sitt betänkande år 1975 (*NU 1975:24*). Som arrangör, tillsammans med svenska socialdepartementet, av den fjärde världskongressen om rökning och hälsa i Stockholm 1979 hade NTS en central ställning i det nordiska samarbete som ingick i förberedelserna för konferensen. Under många år har NTS också haft fortlöpande kontakter med de instanser som i de övriga nordiska länderna sysslat med arbete för minskning av tobakens skadeverkningar. Ett aktuellt exempel är NTS deltagande i det symposium om passiv rökning vilket i juni 1987 organiserades av Nordiska institutionen för vidareutbildning inom arbetsmiljöområdet, NIVA.

De praktiska erfarenheterna av det här ovan skisserade nordiska samarbetet på tobaksbekämpningens område har för NTS del varit utomordentligt positiva och NTS vill därför starkt framhålla det värdefulla och angelägna i nordiskt samarbete på detta område. Mot bakgrund av detta vill NTS också uttala sitt klara stöd för den strävan efter enhetlighet i fråga om lagstiftningsåtgärder vilken förordas i det aktuella medlemsförslaget. Sådan enhetlighet framstår som värdefull i sig, speciellt med tanke på det livliga resandet i de nordiska länderna. Dessutom framstår denna strävan som ett uttryck för önskvärdheten av en mera allmän nordisk samverkan rörande allt slags arbete för minskat tobaksbruk, något som också berörs i medlemsförslaget text. NTS vill i detta sammanhang speciellt peka på en aspekt som just nu tilldrar sig stor uppmärksamhet i samtliga nordiska länder, nämligen den påtagligt ökade användningen av snus bland sådana ungdomar som tidigare icke alls använt tobak.

Sammanfattningsvis vill NTS sålunda uttala sitt stöd för det aktuella medlemsförslaget med särskilt betonande av den allmänna princip om nordiskt samarbete på tobaksbekämpningens område vilken utgör grunden för förslaget.

Stockholm den 25 juni 1987

För Nationalföreningen för upplysning om tobakens skadeverknningar

Gunnar Bengtsson

Ordförande

Lars Ramström

Verkst. dir.

Svenska tobaksbranschföreningen:

I Sverige använder ca 40 procent av den vuxna befolkningen tobak i någon form. Självklart skall dessa i sitt tobaksbruk visa all den hänsyn som hör till ett gott umgänge människor emellan. Tobaksbranschföreningen har i olika sammanhang verkat för att sådana samlevnadsregler bättre iakttas och efterlevs. Självklart borde det å andra sidan även vara att livsmönster och levnadsvanor hos den stora minoritet som använder legalt tillverkade och saluförda tobaksprodukter respekteras. Men vissa grupper som bekämpar användningen av tobak visar inte alltid någon sådan ömsesidig hänsyn utan syns vilja verka för att isolera tobaksanvändarna genom att göra dessas vanor socialt oacceptabla. För politiker och myndigheter som har att i olika hänseenden reglera marknadsföring och användning av tobak måste dock en strävan vara att nå en balanserad avvägning mellan olika gruppers vanor, behov och önskemål.

Skall beslut om begränsningar vad gäller reklam, försäljning eller bruk av tobak i skilda sammanhang vinna tilltro och efterlevnad hos en bred

allmänhet är det nödvändigt att begränsningsreglerna har en fast saklig grund och ges en utformning som medger en hanterlig tillämpning och kontroll. En regelflora tillkommen på förmodanden och lösa antaganden om olika samband undergräver respekten för myndighetsbeslut. Lagregler som ingen tar på allvar inte bara äventyrar laglydnad utan kan även lätt leda vidare till spefulla skämt om överheten.

Tobaksbranschföreningen anser att de förslag som ställs i medlemsförslag A 789/s saknar den ovan angivna sakliga grund som kan motivera en tillstyrkan. Denna vår uppfattning anges närmare här nedan, där de av förslagsställarna angivna konkreta punkterna var för sig kommenteras. Tobaksbranschföreningen anser för övrigt att den restriktivitet som samhället anser skall vidlåta tobaksmarknaden i avsikt att minska konsumtionen löses bäst genom frivilliga överenskommelser inom de enskilda länderna. Konsumtionsutvecklingen i Norge och Finland jämfört med den som iakttagits i Sverige sett i relation till reklamförbudsfrågan tycker vi är ett bra exempel härvidlag.

Till de av förslagsställarna angivna konkreta punkterna har vi följande kommentarer:

I a) Ett förbud mot rökning i offentliga lokaler och på offentliga kommunikationsmedel är ytterligare en restriktion mot rökarna, vars avsedda effekt sannolikt uteblir. Dessutom skulle enligt vår uppfattning – åtminstone i Sverige – en lagstiftningsåtgärd slå in öppna dörrar, eftersom ju här tradition, enskilda önskemål, säkerhetsskäl och frivilliga överenskommelser om restriktivitet eller förbud mot tobaksanvändning länge fungerat väl. Till argumentet om ETC ("passiva rökningen") betydelse i detta sammanhang vill vi framhålla att frågan är omdebatterad och trots påståenden om motsatsen finns det inga vetenskapligt säkrade belägg för ett samband mellan ETC och exempelvis lungcancer.

I b) Undersökningar från en rad länder (exempelvis Italien, Norge, Finland) visar att reklamförbud inte har någon som helst inverkan på totalkonsumtionen utan endast påverkar konsumenternas val av enskilda märken. Till detta vill vi också lägga att det rör sig om en produktkategori som det är legalt att tillverka, sälja och använda. Det bör då också vara tillåtet, att på en marknad där det råder konkurrens tala om vad som finns. En indikation på reklamens betydelse är också att i Sovjetunionen m. fl. öststatsländer är tobakskonsumtionen hög och förekomsten av modern produktutveckling oerhört liten. I t. ex. Sverige har filtercigaretterna över 90 procent av marknaden.

I c) I propositionen 1975/76: 49 till lagen om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror (1975: 1154) har departementschefen bl. a. anfört "att varningstexten måste ges ett konkret innehåll med upplysningar om vilka risker bruket medför. Det skall således vara fråga om en saklig information som bygger på resultatet av forskningen på området." Och vidare: "Den får inte utformas som en allmänt hållen uppmaning att avstå från tobaksbruk".

Tobaksbranschföreningen delar i alla avseenden den ovannämnda uppfattning som kommer till uttryck i propositionen. Samtidigt konstaterar föreningen att varningstexterna i vissa nordiska länder, t. ex. Island, vid en användning i Sverige icke är förenliga med ovan citerade riktlinjer. Då det är osannolikt att de länder som "gått längre" skulle vara villiga att jämka sin uppfattning, och i förvisningen om att information av skräckbetonad typ ofta motverkar sitt syfte, motsätter sig Tobaksbranschföreningen förslaget om enhetlighet i fråga om varningstexter.

I d) Vi har i princip inget emot införandet av en åldersgräns för försäljning av tobaksvaror. Emellertid lär en sådan gräns bli mycket svår att tillämpa i praktiken, varför tillämpnings-, liksom övervaknings- och kontrollfrågor nog måste övervägas innan en åldersgräns införs. Det blir då också av stor betydelse att företrädare för detaljhandeln, t. ex. Sveriges Köpmannaförbund, ges tillfälle att framlägga sina synpunkter härpå innan ett eventuellt införande av en sådan regel sker.

Slutligen vill vi meddela att beträffande ETS- och reklamförbudsfrågorna har vi en mängd material tillgängligt och vi ställer gärna detta till delegationens förfogande om så önskas. Vi tillåter oss dock att redan nu bifoga ett exemplar av professor J. J. Boddewyns undersökning benämnd "Tobacco advertising bans and consumption in 16 countries".

Stockholm den 28 augusti 1987

Svenska tobaksbranschföreningen

Per Anders Kull

Sekreterare

Medlemsförslag

om "frikommunförsök" över riksgränserna i Norden

(Väckt av Kjell Magne Fredheim och Grethe Lundblad samt Dorte Bennedsen, Mikko Elo, Lahja Exner, Eidur Guðnason, Erkki Liikanen och Oddrunn Pettersen)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

NordREFO:

NordREFO har i sitt nu pågående forskningsarbete lyft fram decentraliseringsfrågorna som en väsentlig fråga för regional utveckling och regional utjämning. En av de forskningsgrupper som startats har till uppdrag att studera regionalpolitiken i ett samhälle med ökande decentralisering. Frikommunförsöken i de nordiska länderna kan ses som ett led i denna starka decentraliseringstrend.

Decentralisering syftar bl. a. till att ge ökade möjligheter till ett lokalt, demokratiskt förankrat beslutsfattande, vilket förutsätts kunna ge en bättre anpassning till lokala och regionala förhållanden och därmed ett bättre utnyttjande av begränsade resurser. Härigenom skall kommunerna bättre kunna medverka i den regionala utvecklingen av näringsliv och ekonomi.

Denna process har kommit olika långt i de nordiska länderna och förutsättningarna varierar vad gäller kommunernas storlek och kompetens samt den statliga regleringens styrka. Nordiskt komparativa forskningsprojekt blir därmed klart intressanta då det bl. a. blir möjligt att studera organisationens betydelse för det faktiska agerandet. NordREFOs forskningsgrupp som har ansvaret för decentraliseringsfrågorna har startat ett brett upplagt arbete som berör frågorna av både direkt och indirekt intresse för frikommunförsöken.

Mot denna bakgrund kan följande sägas:

(1) Medlemsförslagets argumentation, att ett friare kommunalt beslutsfattande i gränskommuner bör kunna underlätta ömsesidiga anpassningar, förefaller rimlig.

(2) Detta bör kunna ge bättre förutsättningar för regional ekonomisk utveckling i gränsområdena, som med få undantag har klara regionala obalansproblem.

(3) *Ömsesidigheten* i de anpassningar som kommunerna förutsätts göra i ett frikommunförsök över riksgränsen, bör på ett mycket klart sätt illustrera skillnader och likheter mellan de nordiska länderna vad gäller grad av decentralisering. Detta utgör i sig ett intressant komparativt nordiskt forskningsområde.

(4) Regional och lokal utvecklingspolitik, och förutsättningarna för denna, utgör ämnet för NordREFOs decentraliseringsgrupp. Gruppen har byggt upp ett nätverk av nordiska forskare med likartad intresseinriktning. Ett eventuellt positivt agerande från medlemsregeringarna på medlemsförslaget bör därmed kunna ge utrymme för samordnad nordisk forskning där NordREFO i mån av resurser är intresserad av att medverka.

Helsingfors den 14 maj 1987

Enligt uppdrag

Gösta Oscarsson

Nordkalottkommittén:

Nordkalottkommittén förhåller sig i princip positivt till förslaget om "frikommunförsöket", men anser att försökets tyngdpunkt borde vara på andra än de i förslaget angivna verksamhetsområdena. Härigenom skulle nyttan för Nordkalotten kunna vara möjligast stor.

På de områden som nämnts som exempel i medlemsförslaget och som hör till kommunförvaltningens delområden förverkligar gränskommunerna på Nordkalotten redan samarbete endera på basis av separata överenskommelser eller andra arrangemang i så stor utsträckning som det i de olika fallen är ändamålsenligt. Som exempel kan nämnas samarbetet mellan hälsocentralerna. I detta fall kan en patient vid akut insjuknande kontakta den närmaste hälsocentralen oberoende av landsgränsen. Kommunerna har även möjlighet att knyta så vidsträckta samarbetsavtal angående brand- och räddningsverksamhet som är nödvändigt.

För att den planerade försöksverksamheten skulle ha verklig betydelse för Nordkalotten, borde bestämmelserna och förordningarna som berör gränshandeln och handelsutbytet i allmänhet särskilt beaktas. Nordkalottkommittén har den 13 maj 1986 gjort ett förslag till regeringarna i Finland, Sverige och Norge om att Nordkalotten skulle göras till försöksområde för friare handel och förenklade export/importrutiner. En friare handel kan

stabilisera och förbättra arbetsmarknadssituationen och ge bättre möjligheter att utveckla Nordkalotten som hemmamarknad.

Försöksverksamheten kan genomföras endera som ett pilotprojekt som omfattar hela Nordkalotten eller i form av ett frikommunförsök. Huvudsaken är att den skulle ha sådana former som är till nytta för utvecklingen av näringslivet och handeln på Nordkalotten och att man vid värdering av resultaten skulle ge försöket vidsträckt betydelse på nordisk nivå.

Ifall det inte finns tillräcklig politisk vilja att låta försöket täcka hela Nordkalotten kunde man som försöksområde ta ett mindre område, t. ex. Torneälv dalen, där man redan har långtgående traditioner inom utvecklandet av gränskommunalt samarbete.

Rovaniemi den 9 juni 1987

Nordkalottkommittén

Sigbjørn Eriksen

Ordförande

Kvarkenrådet:

Inom de flesta nordiska länderna pågår i betydande omfattning nationella försök med frikommuner. Det ter sig därför även naturligt att motsvarande försök genomförs mellan olika kommuner över riksgrensarna i Norden. I första hand bör försöken omfattas av samverkans- och samordningsbehov av praktisk/ekonomisk karaktär.

Av de i medlemsförslaget framförda exemplen på lämpliga verksamhetsområden, anser vi att samarbete inom kommunikationerna, äldreomsorgen, hälso- och sjukvård samt tandvård, och ungdomsskolan som särskilt värt att satsa på.

För att uppnå bästa möjliga förankring och resultat bör samarbetet dels begränsas till något enstaka eller några få verksamhetsområden, dels omfatta kommuner som ligger geografiskt i gräns med varandra, dels ha någorlunda lika struktur ifråga om befolkningsunderlag och ekonomiska förutsättningar och dels bör erfarenheter och pågående utvärderingar av nuvarande nationella frikommunförsök tas till vara.

Vid valet av försökskommun torde det vara en fördel att välja en sådan som tidigare har erfarenhet av nordiskt samarbete. Det ter sig därför naturligt att kommunen kommer från redan existerande nordiskt samarbetsområde.

Umeå den 4 juni 1987

För Kvarkenrådet

Tage Larefalk

Mittnorden — Samarbete över gränserna:

Mittnordenkommittén har gett i uppdrag åt sina berörda underorgan att framföra synpunkter över det presenterade medlemsförslaget. Dessa frågor berör framför allt två underorgan.

1) Mittnordenkommitténs arbetsgrupp för handelshinderfrågor som i sitt arbete har framlagt en rad konkreta förslag till lösning av de i remissen presenterade problemen (*se Bihang 1*). — — —

2) Södra Försöksområdet som utgörs av gränskommunerna i Nord-Trøndelag och Jämtland berörs direkt av medlemsförslaget och har därför avgett *bifogad underremiss* (*se Bihang 2*).

Mittnordenkommittén vill med hänvisning till de här framförda synpunkterna ansluta sig till medlemsförslaget och samtidigt framföra att arbetsgruppen för handelshinder redan i praktiken har uppmärksammat många av de framförda problemen och att dess förslag till lösningar på dessa vid behov kan presenteras för Nordiska rådet eller annat organ.

Med önskan om ytterligare samverkan i dessa frågor.

Sundsvall den 12 juni 1987

För Mittnordenkommittén

Erik Holländer

Kanslichef

BIHANG 1

Mittnordenkommittén, Arbetsgrupp-handelshinder:

Detta yttrande avser den del av det rubricerade medlemsförslaget som rör handelshinderfrågor. Yttrandet har muntligen beretts i mittnordenkommitténs arbetsgrupp-handelshinder.

Enligt arbetsgruppens uppfattning är det flera problem/hinder för den nordiska handeln som med fördel skulle kunna hanteras av gränskommunerna. Detta förutsätter emellertid att de utrustas med befogenheter att fatta beslut om dispenser, tillstånd o. dyl.

I medlemsförslaget pekas bland annat på möjligheterna för gränskommunerna att få dispensera vissa transporter över gränsen, förenkla de krångliga tull- och momsprocedurerna. Förslagsställarna har här pekat ut de väsentligaste problemområdena för gränshandeln.

Till detta vill arbetsgruppen lägga några ytterligare problem som understödjer förslagsställarnas antagande om att ett kommunalt engagemang för gränshandel är eftersträvänsvärt.

— Idag måste kött, fisk, plantor, färska grönsaker etc., genomgå följande procedur vid gränsöverföring:

steg 1. Importlandets myndigheter besiktar exportlandets slakterier,

odlingar o. dyl. Lista på godkända anläggningar upprättas och skickas ut till tullmyndigheterna som bedriver kontroll av data ang. godset.

steg 2. Exportlandets myndigheter gör hälso-, miljövårds-, växtskydds- och veterinärbesiktning. Intyg upprättas som exportören skall förete vid gränspassering.

steg 3. Motsvarande besiktning som under steg 2 görs i importlandet.

Genom överenskommelser mellan gränskommunernas hälso- och miljövårdsmyndigheter borde steg 3 i denna procedur kunna slopas.

– I medlemsförslaget nämns deponeringen av säkerheter för tull och skatter vid tillfällig varuutförsel som ett problem, särskilt för små företag.

Enligt arbetsgruppen skulle utökade befogenheter för gränskommunerna att ställa garantier för företagens räkning, kunna lösa detta problem.

– Det finns särskilda regler för gränsbohandeln mellan Sverige, Norge och Finland. Arbetsgruppen har erfarit att dessa regler är dåligt kända bland gränsbor och att de till stora delar är föråldrade.

Enligt arbetsgruppen skulle de föreslagna frikommunförsöken kunna omfatta rätten att lokalt, i samarbete med tullmyndigheterna få utforma adekvata gränsboregler.

Arbetsgruppen vill i detta fall hänvisa till ett förslag från mittnordenkommittén som gäller Teveldalsprojektet. I detta förslag har förändringar av gällande regler för gränsbor förts fram till de svenska och norska regeringarna.

Arbetsgruppen tillstyrker ett positivt yttrande över rubricerade medlemsförslag från mittnordenkommittén.

Sundsvall den 15 maj 1987

För arbetsgruppens räkning

Kjell-Ove Wiklund

Utredare

BIHANG 2

Frikommuneforsøk i Søndre forsøksområde:

Arbetsgruppen med representanter for kommunene i Søndre forsøksområde støtter fullt ut forslaget om opprettelse av "frikommuner" i dette grenseområdet.

Ved en slik ordning ser vi store muligheter for å effektivisere samarbeidet og den gjensidige nytten en kan ha i å benytte mulighetene som finnes i hele området, uavhengig av riksgrensen.

1. Forslag til arbeidsmetode

Nedenfor er nevnt et utvalg av praktiske ulemper for et utstrakt samarbeid over riksgrensen.

Vi mener en bør velge ut et antall konkrete saker, gjerne av begrenset omfang, og definere "dispensasjonsordninger" som kan gjelde over en viss periode. Denne perioden benyttes til å utarbeide varige løsninger på hindringen, samtidig som en vinner praktisk erfaring fra den midlertidige dispensasjonsordningen.

Saker kan for eksempel være

- Varierende støtteordninger i Norge og Sverige
En benytter "den beste" ordningen felles for hele området.
- Moms på midlertidig overføring av kapitalvarer
Dette skaper store ulemper ved å benytte utstyr som finnes i området på motsatt side av grensen, mens en må langt av sted for å skaffe utstyret i eget land. En dispensasjon vil endre dette.
- Skatt på jordbruksvarer
Dette skaper i visse tilfeller problemer.
- Postgang
Endrede postruter vil minske transporttiden.
- Tollprosedyrer
Visse regler innen tollvesenet er svært stivbente og lite brukervennlige.
- Næringslivets samarbeid
Enklere saksbehandling ved utarbeidelse av tillatelser for grenseover-skridende samarbeid innenfor næringslivet i området, f. eks. produk-sjonssamarbeid og utveksling av kompetanse.
Det er viktig å konsentrere seg om et fåtall saker om gangen. Dette vil gi bedre innsikt i hele problemstillingen, og en vil få anvendbare varige løsninger.

2. Funksjonell organisering

En viktig fordel i frikommunestatusen er den økede selvråderetten for de medvirkende kommunene. Ved at en får øket mulighet til å avgjøre forhold lokalt, vil arbeidet gå raskere og være tilpasset forholdene best mulig.

"Frikommunene" vil skape nye grenser mot nabokommunene i eget land. Dette forholdet må tas hensyn til og avhjelpes i størst mulig grad.

Imidlertid bør en kunne tillate visse fordeler ved samarbeid som er begrenset til frikommuneområdet. Dette vil gi næringslivet bedre sjanse til å overleve.

3. Gjennomføring

Frikommuneområdet må være godt representert i evt. arbeidsgrupper der forholdene og problemene i frikommunene behandles og løses.

Dette er viktig for å gi de mest korrekte vurderingene av aktuelle problemer samtidig som det kan bidra til raskere og enklere løsninger.

På sikt ser en for seg et permanent regelverk for samarbeid innenfor frikommunene.

Et slikt regelverk må være gjennomarbeidet og tilpasset de konkrete forholdene, selvsagt uten å imøtegå nasjonal lovgivning.

Søndre forsøksområde stiller seg altså fullt ut bak en slik ordning og vil håpe og bidra til at arbeidet med frikommuneordning kan komme i gang så snart som mulig.

Den 28. mai 1987

For arbeidsgruppen i SØF

Jens Krystad

ARKO – en svensk-norsk samarbeidsregion:

Samarbeidet i ARKO (ARvika–KONGsvinger)-regionen har pågått med vekslende intensitet siden 1968, og i de siste årene har ARKO vært ett av Nordisk Ministerråds grenseregionale samarbeidsområder. Kommunene Arvika og Eda på svensk side og Eidskog, Grue, Kongsvinger og Sør-Odal på norsk side deltar i samarbeidet, som fra 1984 har vært administrert gjennom et lokalt sekretariat.

Gjennom arbeidet med grensekommunale samarbeidsprosjekter avdekkes stadig regler og bestemmelser som opprinnelig har et nasjonalt eller internasjonalt siktemål, men som (utilsiktet) rammer grensebefolkningens naturlige samkvem.

Det har også vist seg at det er svært vanskelig å nå fram til sentralt nivå med forslag om endringer av slike rutiner og bestemmelser.

Forslaget om frikommuneforsøk åpner etter ARKO's mening for interessante muligheter til å prøve ut enklere samarbeidsformer, og kan være et ledd i en utvikling mot ytterligere normalisering og avvikling av formaliteter forbundet med grensene i Norden.

Gjennom prosjekter på kultur-, turist-, utdannings- og næringslivssektoren har ARKO gjort verdifulle erfaringer av både positiv og negativ karakter som kan komme til nytte i det videre samarbeidet.

ARKO og de andre grenseregionale samarbeidsområdene har alle forutsetninger for å egne seg som forsøksområder i et slikt prosjekt som forslagsstillerne skisserer.

Et etablert kontaktnett, lokalt engasjement, erfaring med problemområder, oppbygd administrasjon og prosjektledelse er viktige elementer i denne sammenhengen.

ARKO ser det imidlertid som vesentlig at et eventuelt forsøk blir tilført både økonomiske og personellmessige ressurser som kan sikre en effektiv forsøksperiode.

Tilrettelegging av kommunikasjoner og infrastruktur kan være vesentlig for at forsøkene skal gi positive resultater.

Det er også en forutsetning at et ev. forsøk støttes av nasjonale myndigheter, slik at fleksible og uortodokse løsninger kan utprøves.

Konklusjon:

ARKO-kommunene stiller seg positive til ideene i medlemsforslaget, og støtter tanken om å gi kommuner på begge sider av riksgrensene i Norden anledning til å delta i frikommuneforsøk. ARKO vil påpeke den ressursen som ligger i de grenseregionale samarbeidsområdene, og framhever disse som spesielt velegnet for forsøksvirksomhet av denne typen.

Tilføring av ekstra ressurser i form av penger og ev. personell vil trolig være nødvendig for at forsøkene skal kunne gi positive resultater.

ARKO sier seg interessert i å delta i et eventuelt frikommuneforsøk.

Kirkenæs, 26. juni 1987

For styringsgruppa i ARKO-samarbeidet

Heidi Arild
ARKO-sekretær

Skärgårdsprojektet:

Skärgårdsprojektet omfattar och tillstyrker för sin del medlemsförslaget om frikommunförsök. Enligt vår mening skulle erfarenheterna från ett experiment med frikommuner i enlighet med förslaget vara värdefulla och på ett utmärkt sätt stödja idén med Norden som hemmamarknad.

Mariehamn den 22 juni 1987

Jan-Erik Enestam
Projektchef

Bornholm · Sydöstra Skåne:

I denne anledning bemærker styregruppen, at de realistiske muligheder for samarbejde mellem Bornholm og Sydöstra Skåne om de foreslåede emner er begrænsede på grund af den geografiske adskillelse mellem de to regioner.

Indenfor emnerne turisme og kommunikation foregår dog allerede, på det fællesregionale niveau, et omfattende samarbejde; men det er styregruppens opfattelse, at eventuel frikommunestatus ikke vil være af betydning for dette eller for andet, muligt samarbejde.

Rønne, den 1. juni 1987

J. K. Brandt
Formand

Ib Andersen
Sekretær

Gränskommittén Østfold–Bohuslän:

Gränskommittén har vid sammanträde i Uddevalla den 20 maj 1987 behandlat remissen och konstaterat att medlemsförslaget överensstämmer med det synsätt som präglar Gränskommitténs verksamhet. Gränskommitténs erfarenheter pekar på ett uttalat behov av insatser som medverkar till att underlätta invånarnas vardag vid olika typer av kontakter över riksgränsen. Kommitténs målsättning är att så långt möjligt framhäva gränsregionen som en gemensam resurs. Denna målsättning kan på ett bättre sätt uppfyllas om medlemsförslaget "frikommunförsök" över riksgränserna i Norden kommer till stånd.

Nedan beskrivs några av de frågor som Gränskommittén arbetar med och som också exemplifieras i remissen:

- Beträffande samarbetet mellan *turistnäringen* har Gränskommittén fått till stånd en gemensam norsk-svensk turistinformationscentral med utställningslokal för näringslivspresentationer m.m. – SVENO E6. SVENO E6 är belägen vid brofästet på norsk sida Svinesund. Bemanningen sommartid utgörs av svensk och norsk personal, som arbetar sida vid sida. En 3-årig försöksperiod påbörjades 1986. Verksamheten finansieras med medel från Nordiska ministerrådet, de regionala turistorganen samt Gränskommitténs intressenter. SVENO E6 ses som basen för utvecklingen av den gemensamma turistnäringen.
- Informationsmöten har genomförts med vägmyndigheterna i regionen angående behov av *förbättrad standard på Europaväg 6*.
- *Flygplatsstudie* har genomförts med intervjuundersökningar och hearings på bägge sidor gränsen.
- Frågor kring *gymnasie-, arbetsmarknads- och högskoleutbildning* har diskuterats med berörda regionala instanser med avsikt att underlätta samutnyttjande.
- Diskussioner har förts med landsting och fylkeskommune om samutnyttjande inom speciella *vårdfrågor*.
- En s. k. *gränshandläggarpärm* har utarbetats i samarbete med berörda instanser och med syfte att öka kunskapen kring gränsfrågor samt att utveckla det personliga kontaktnätet mellan instanserna för att härigenom underlätta en "smidigare" hantering.
- Diskussioner har förts med representanter för tullmyndigheterna och med näringslivet angående "*passageproblem*".
- m. m.

Gränskommittén Østfold–Bohuslän är således positiv till att ett "frikommunförsök" över riksgränserna i Norden kommer till stånd enligt de intentioner som inryms i medlemsförslaget.

Enligt vår uppfattning bör Gränskommitténs medverkan vara liktydig med Gränskommitténs geografiska verksamhetsområde.

Strömstad den 10 juni 1987

Gränskommittén Østfold – Bohuslän

Knut Pettersen
Ordförande

Torsten Torstensson
Vice ordförande

Bo Hamrå
Sekreterare

NÄRPs Öresundsgrupp hänvisar till yttrande från länsstyrelsen i Malmöhus län av den 1 juni 1987 (se nedan).

D a n m a r k

Indenrigsministeriet:

Indenrigsministeriet har i anledning af Udenrigsministeriets skrivelse anmodet Undervisningsministeriet, Justitsministeriet, Industriministeriet, Ministeriet for Offentlige Arbejder, Ministeriet for Skatter og Afgifter, Arbejdsministeriet og Socialministeriet om en udtalelse.

Undervisnings- og Justitsministeriet har ikke bemærkninger til forslaget.

Industriministeriet finder ikke et så vidtgående forslag, hvor de deltaende kommuner selv skal kunne træffe afgørelser om såvel samarbejdsområder som om, hvilke regler – bl. a. statslige støtteordninger – der uden for rammerne for forsøgsvirksomheden skal ændres eller ophæves, for acceptabelt.

Ministeriet for Offentlige Arbejder oplyser, at DSB ingen bemærkninger har til forslaget, idet næppe nogen bus eller baneforbindelse mellem Danmark og de øvrige nordiske lande vil kunne blive berørt af forslaget. For så vidt angår færgeruter vil forslaget næppe heller få nogen praktisk konsekvens.

For så vidt angår vejområdet henviser ministeriet til et brev af 6. juli 1987 fra Vejdirektoratet og meddeler samtidig, at man finder et forsøg vedrørende statsvejene uhensigtsmæssigt og i øvrigt urealistisk.

Ministeriet for Skatter og Afgifter, Skattedepartementet udtaler, at de interne danske frikommuneforsøg kun i mere begrænset omfang har berørt ministeriets område. Ved forsøg på tværs af de nordiske landegrænses synes der heller ikke at være grundlag for at udvide den kommunale kompetence i større omfang, end det er sket ved de interne danske forsøg.

Ved skatteregler, der vedrører personer med tilknytning til både Sverige og Danmark, bør sådanne regler først overvejes inddraget i eventuelle frikommuneforsøg på tværs af landegrænserne, såfremt der på baggrund af helt konkrete sager viser sig et særligt behov for det. Dette er ikke tilfældet i øjeblikket.

For Departementet for told- og forbrugsafgifters område findes ikke anledning til særlige momsinitiativer på grund af medlemsforslaget, da bl. a. de skitserede problemer ikke synes typiske set i forhold til Danmarks grænser til de øvrige nordiske lande. Der henvises i øvrigt til en rapport fra maj 1987 fra en arbejdsgruppe nedsat på det nordiske finansministermøde i København i marts 1986 om en bredere harmonisering af de generelle momssystemer i Norden. Ministeriet for Skatter og Afgifter udtaler endvidere, at mulighederne for en forenkling/ændring af bestemmelserne i relation til grænsehandelen må vurderes meget lavt. Der henvises samtidigt til, at der allerede vedrørende rejsegods findes særlige bestemmelser under hensyn til attestations af fakturaer, og at en af Nordisk Ministerråd nedsat arbejdsgruppe om toldrelaterede handelshindringer bl. a. drøfter spørgsmål i forbindelse med indførsel af entreprenørmateriel.

Arbejdsministeriet udtaler, at der efter Arbejdsministeriets skøn ikke er anledning til at inddrage det nordiske arbejdsmarkedssamarbejde i et eventuelt frikommuneforsøg på tværs af de nordiske rigsgrænser, idet man inden for det nordiske arbejdsmarkedssamarbejde, som er fastlagt ved overenskomsten af 6. marts 1982 om fælles nordisk arbejdsmarked har vedtaget procedurer, som tager sigte på samarbejde over grænserne. I protokollen til overenskomsten er det i pkt. 6 anført, at "Landene skal indgå særlig aftale inden for rammerne af denne overenskomst om vilkårene for grænsearbejde".

Socialministeriet bemærker, at de undersøgelser, der p. t. foretages fra finsk side med henblik på at udvide den nordiske tryghedskonventions dækningsområde til eventuelt at omfatte store dele af bistandsloven, har et sigte, der ligger tæt på medlemsforslagets indhold på det sociale område.

For Danmarks vedkommende giver allerede den eksisterende sociallovgivning, herunder forsøgsbestemmelsen i bistandslovens § 138 b, mulighed for en vis tilpasning landene imellem. Selvom ministeriet således ikke ser det store behov for en frikommuneforsøgsordning mellem de nordiske lande, skal ministeriet ikke modsætte sig gennemførelsen af forslaget, hvis dette i øvrigt skulle have interesse. En forudsætning er det dog, at de aftaler, der indgås mellem kommuner i de forskellige lande, sker på frivillighedens basis og er økonomiske neutrale.

For *Indenrigsministeriets* vedkommende skal man udtale, at ministeriet principielt kan tilslutte sig medlemsforslagets intentioner om en fortsat udbygning af kommunale kontakter og borgerrettigheder på tværs af landegrænser i relation til sundhedsområdet.

Ministeriet finder dog samtidig anledning til at bemærke, at der specielt

inden for sundhedsområdet allerede er etableret vidtgående rammer for dette samarbejde, ligesom der allerede pågår et fortløbende udviklingsarbejde i relation til disse rammer.

Som eksempler herpå kan for det første fremhæves overenskomsten om nordisk arbejdsmarked for sundheds-, sygehus- og veterinærpersonale, som – specielt i relation til grænseregioner – åbner fleksible muligheder for erhvervsmotiverede "grænsekrydsninger".

For det andet kan nævnes den nordiske socialkonvention og de danske regler omkring adgang til sundhedsvæsenets ydelser, som ligeledes i betydeligt omfang dækker særlige problemer i grænseregioner. Det kan endvidere i samme forbindelse oplyses, at der for nærværende pågår et udredningsarbejde i Nordisk Ministerråds regi, under Nordisk Socialpolitisk Komité, omkring behovet for en udvidelse af socialkonventionens dækningsområder.

Endelig skal ministeriet for det tredje henlede opmærksomheden på, at der – med udgangspunkt i Nordisk Råds medlemsforslag A712/s – allerede under Nordisk Socialpolitisk Komité er iværksat et udredningsarbejde vedrørende nordisk samarbejde i relation til højt specialiseret sygehusbehandling. I relation til dette udviklingsarbejde har også et specielt grænseregionsbaseret samarbejde været inddraget i overvejelserne.

Sammenfattende kan ministeriet som nævnt principielt tilslutte sig medlemsforslagets intentioner om et udvidet forsøgsbaseret samarbejde på kommunalt niveau i relation til relevante opgavefelter inden for sundhedsarbejdet, i det omfang en sådan virksomhed udspringer af ønsker og behov hos de berørte kommuner. De nævnte etablerede rammer for nordisk samarbejde på sundhedsområdet, og den nævnte udviklingsvirksomhed omkring samme, kan dog give anledning til overvejelser om, hvorvidt det i medlemsrekommendationen indeholdte forslag om etablering af en særskilt projektgruppe uden for det etablerede system for nordisk samarbejde inden for sundhedsområdet vil være hensigtsmæssigt og frugtbart.

Indenrigsministeriet kan i øvrigt henholde sig til det af de ovennævnte ministerier udtalte og skal samtidig meddele, at medlemsforslaget ingen sammenhæng vil have med det danske frikommuneforsøg, idet bl. a. de kommuner, der i Danmark eventuelt først og fremmest kunne komme i betragtning ved et fællesnordisk forsøg, er Helsingør og Københavns Kommuner, og disse har i henhold til den danske frikommunelovgivning ikke status som frikommuner. I øvrigt vil de tidsmæssige forsøgsperioder være forskellige, idet det danske frikommuneforsøg i henhold til frikommuneloven udløber 31. december 1993.

Indenrigsministeriet finder i øvrigt, at forslaget som helhed betragtet formentlig vil have størst interesse for de øvrige nordiske lande med deres

fælles landegrænser, lange geografiske afstande og lille befolkningstæthed, mens de nævnte forhold ikke er karakteristiske for Danmark.

København, den 6. august 1987

Knud Enggaard

Ulla Skovgaard Danielsen

Kommunernes Landsforening:

Efter landsforeningens umiddelbare opfattelse synes et samarbejde mellem nordiske kommuner på i hvert fald nogle af de sagsområder, der er fremhævet i forslaget, fortrinsvis at være af interesse for kommuner, der adskilles af en landegrænse. På andre af de nævnte sagsområder vil der muligvis kunne være muligheder for et samarbejde mellem enkelte danske og enkelte svenske kommuner, afhængigt navnlig af de foreliggende trafikforbindelser.

Landsforeningen ser sig imidlertid ikke i stand til at udtale sig mere konkret herom, men vil henstille til delegationens overvejelse at anmode de danske kommuner, som i denne relation kan anses som grænsekommuner, om en konkret vurdering af forslaget.

København, den 27. april 1987

Thorkild Simonsen

Peter Gorm Hansen

Frederiksberg Kommune:

Det fremgår af forslaget, at der blandt andet skal nedsættes en projektgruppe med repræsentanter fra Nordisk Råd/Nordisk Ministerråd samt fra de deltagende kommuner, og at der skal tilvejebringes tilstrækkelige ressourcer med henblik på gennemførelsen af den nødvendige forsøgsvirk-somhed.

I forslaget er anført, at frikommunesamarbejde over grænserne f. eks. kan omfatte så forskellige ting som udvikling af turismen, kommunikationsspørgsmål, herunder trafikforbindelser, ungdomsskolevirksomhed, ældreomsorg, sygehusvæsen m. v.

Gennemførelsen af forslaget må for Danmarks vedkommende formentlig ses i sammenhæng med den gældende lov om frikommuner, og det må i givet fald overvejes, i hvilket omfang et frikommuneforsøg over grænserne i Norden, kræver ændringer i den gældende lovgivning.

Frederiksberg Kommune har ikke status som frikommune i henhold til den danske lov om frikommuner, og umiddelbart synes det i Nordisk Råd fremsatte forslag at måtte have størst interesse for de kommuner, der i forvejen er udpeget som frikommuner, og som samtidig er grænsekommuner.

Frederiksberg Kommune er dog positivt indstillet over for forslaget og vil, om det senere måtte ønskes, medvirke til at tilvejebringe det for projektgruppens arbejde fornødne oplysningsmateriale.

København, den 24. april 1987

Prebel Kolringen

Per Hard Poulsen

Forbundet for Offentligt Ansatte—Dansk Kommunal Arbejderforbund:

Af det fremsendte forslag fremgår det, at frikommuneforsøget over rigsgrensene etableres med henblik på at øge og udvide samarbejdet mellem kommunerne over grænserne uden hensyntagen til nationale love, bestemmelser og regler. Det foreslåes, at forsøget skal foregå over en tiårig periode indenfor vide rammer fastsat af Nordisk Ministerråd, og med refernce til en central projektgruppe med henblik på, at bruge de indhøstede erfaringer og formidle udbyttet til det fælles nordiske samarbejde blandt andet vedrørende handel og i sociale spørgsmål m. m.

Forbundet har læst det fremsendte forslag med stor interesse, og har fundet forslaget om et yderligere Nordisk samarbejde over grænserne for yderst positivt. Forbundet kan tilslutte sig forslaget om, at det muliggøres for kommunerne at deltage i frikommuneforsøget, men det skal i den forbindelse understreges, at forbundet ikke kan anerkende muligheden for, at der etableres forsøg med løn og ansættelsesvilkår for forbundets medlemmer ansat i de berørte kommuner.

Frederiksberg, den 14. maj 1987

P. f. v.

Poul Winckler

Forbundsformand

Hovedstadsrådet:

— — — kan det hermed meddeles, at Hovedstadsrådet ingen bemærkninger har til forslaget.

Det må herfra anbefales, at De henvender Dem til de kommuner, De måtte anse som direkte berørt af forslaget, for at få en konkret vurdering heraf.

Valby, den 26. maj 1987

Preben Lassen

Chr. Mogensen

Amtsrådsforeningen i Danmark:

Nordisk Råd har i skrivelse af 1. april 1987 (j. nr. 8.D.98.d/6) anmodet Amtsrådsforeningen om en udtalelse omkring medlemsforslag A 792/e om "Frikommuneforsök över riksgrensene i Norden".

Det fremsatte forslag omhandler dels muligheden for at iværksætte forsøg på tværs af grænserne, dels ønsket om, at der nedsættes en projektgruppe, som skal følge forsøgene.

Amtsrådsforeningen har ingen bemærkninger til det fremsatte forslag.

København, den 2. juli 1987

P. f. v.

e. b.

Svend Tychsen

Finland

Inrikesministeriet:

Ett avtal mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige om kommunalt samarbete över riksgrensarna förutsätter att de legislativa hindren för sådan verksamhet som faller inom kommunernas kompetens avskaffas. De uppgifter inom kommunernas kompetens som medlemsförslaget avser, t. ex. inom ungdomsutbildningen och social- och hälsovården, ryms inom ramen för avtalet om gränskommunsamarbetet. Om lagstiftningen lägger hinder i vägen för samarbetet dem emellan, förefaller alternativet i första hand att vara att ändra lagstiftningen och att ordna försöksverksamhet bara om det inte är möjligt att åstadkomma förbättringar utan.

Vad sedan försök med sådana uppgifter som i Finland ankommer på staten beträffar, är kommunerna inte den rätta myndigheten att arrangera försöken, men i och för sig är det befogat att reda ut förutsättningarna för försök och att inleda dem på de grunder som nämns i medlemsförslaget. De

kommuner som är intresserade av försöksverksamhet borde emellertid vara inkopplade. Bland sådana uppgifter i medlemsförslaget som i Finland handhas av staten kan nämnas kommunikationer, vägbyggnad i allmänhet, anläggande av flygfält och frågor som gäller fordons tekniska egenskaper samt avgifter på importvaror. Beträffande specialarrangemang också för dem är det befogat att reda ut vilka förbättringar som kan åstadkommas utan försöksverksamhet och arrangera försök med sådant som inte går att förbättra utan.

Ministeriet tillstyrker att en projektgrupp etableras för att reda ut förutsättningarna och tillämpningsområdet för försöksverksamhet. Utom Nordiska ministerrådet bör projektgruppen omfatta de statliga myndigheter, till vilkas förvaltningsområde uppgifterna hör, och de kommuner, inom vilkas område försöket planeras och som frivilligt går med i det.

Helsingfors den 25 maj 1987

Jarmo Rantanen
Inrikesminister

Aulikki Mentula
Byråchef

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen stöder medlemsförslaget om "frikommunförsök" över riksgrensarna i Norden och anser att en eller flera åländska kommuner bör erbjudas möjlighet att delta i försöksverksamheten, främst med tanke på landskapet Ålands geografiska läge i förhållande till Sverige ävensom övriga naturliga förutsättningar för ett samarbete över riksgrensarna.

Mariehamn den 24 juli 1987

Folke Woivalin
Lantråd

Peter Lindbäck
Tf kanslichef

Suomen kunnallislitto och Finlands svenska kommunförbund:

Samarbetet mellan gränskommunerna i Norden har bedrivits – utom genom icke forbundna avtal inom ramen för kommunens allmänna kompetens – på basen av avtalet om gränskommunalt samarbete i Norden. Avtalet har bringats i kraft genom en lag, eftersom det har ansetts utvidga

kommunens allmänna kompetens. Samarbete kan enligt avtalet dock bedrivas endast inom de gränser som anges av stadgandena rörande kommunens kompetens, organisation och verksamhet i respektive nordiskt land. Kommunen har inte heller enligt avtalet rätt att överföra utövande av offentlig makt på en kommun i ett annat land.

Det samarbete som bedrivits inom ramen för avtalet har närmast gällt verksamhet av privaträttslig natur, d. v. s. s. k. faktisk förvaltning, som inte förutsätter utövande av offentlig makt, m. a. o. beslut om medborgarnas rättigheter och skyldigheter.

I medlemsförslaget ingår exempel på hur ett lands interna stadganden har konstaterats utgöra hinder för utvecklandet av det gränskommunala samarbetet. Utvecklingen av samarbetet skulle förutsätta att kommunerna tillåts avvika från stadganden och bestämmelser på olika nivå. Målsättningen sammanfaller till denna del med det s. k. frikommunsförsöket, om vars genomförande har uppgjorts ett förslag också i Finland. I medlemsförslaget har som hinder för samarbetet tagits upp också sådana stadganden och bestämmelser som gäller frågor som inte nu sköts av kommunerna och vilkas lämplighet för frikommunsförsöket kan ifrågasättas (t. ex. utmärkande av farliga ämnen eller säkerhetsbestämmelser för maskiner). Största delen av exemplen gäller dock typisk kommunal verksamhet som kunde lämpa sig för frikommunsförsök över gränserna.

Ett frikommunsförsök över gränserna torde lättast kunna genomföras så att de kommuner som samarbetar eller som planerar samarbete ansöker om att komma med i frikommunsförsök i sitt eget land. Dessa kommuners specialbehov kan då beaktas vid beviljandet av undantag från stadganden och bestämmelser. Detta kan dock vara svårt att genomföra därför att försöken i de olika länderna i fråga om innehåll och tidtabell avviker från varandra. Därför kan det vara på sin plats att utreda samnordiska avtals- och lagstiftningsarrangemang, vilka förutom gränskommunalt samarbete inom ramen för stadganden och bestämmelser också skulle möjliggöra avvikelser från vissa stadganden och bestämmelser i syfte att genomföra samarbetet.

Helsingfors i juni 1987

Suomen kunnallisliitto

Arto Laitinen
Avdelningschef

Kari Prättälä
Jurist

Finlands svenska kommunförbund

K. J. Brunström
Direktör

Viking Sundström
Bitr. direktör

Finlands stadsförbund:

Enligt förslaget borde de principer som på olika håll i Norden genomförts genom s. k. frikommunförsök, även kunna tillämpas på det nordiska samarbetet. De kommuner i olika nordiska länder, som önskar delta i ett "frikommunförsök" för gränssamarbetet, bör enligt förslaget få utforma sitt samarbete utan att behöva ta hänsyn till de hinder för samarbetet som nationsgränserna normalt innebär.

Stadsförbundets utlåtande

Det nordiska samarbetet mellan gränskommuner regleras förutom genom fria avtal, genom ett nordiskt samarbetsavtal, som bringats i kraft genom lag. Enligt avtalet kan samarbete dock endast bedrivas inom ramen för de stadganden om kommuns kompetens, organisation och verksamhet, som gäller i de enskilda nordiska kommunerna. Enligt avtalet har kommunerna inte heller rätt att överföra offentlig maktutövning på en kommun i ett annat land.

Utgångspunkten för medlemsförslaget är att nämnda juridiska förutsättningar för samarbetet inte räcker till för ett ändamålsenligt samarbete.

Enligt Finlands stadsförbunds uppfattning är medlemsinitiativets förslag om ett "frikommunförsök" över gränserna motiverat vad gäller de utvecklingsmål som presenteras.

Enligt Stadsförbundets uppfattning är det ändamålsenligt att gå in för att också för gränstrakternas invånare utveckla levnadsförhållandena mångsidigt, så att olägenheterna av att bo i en gränstrakt kan minimeras och fördelarna tas till vara.

Finlands stadsförbund ställer sig positivt till ett projekt, där man med hjälp av ett s. k. frikommunförsök går in för att utveckla kommunernas serviceutbud både funktionellt och så att det blir mera ändamålsenligt ur kommunbornas synvinkel.

Från denna utgångspunkt ställer sig Stadsförbundet i sig positivt till det i medlemsförslaget beskrivna projektet, där de allmänna målen är de samma som i det frikommunförsök som eventuellt skall genomföras i vårt land.

Ett naturligt särdrag i försök som överskrider riksgränser är att gränserna mellan länderna också kan innebära begränsningar i samarbetsprojekt, såväl i samhällspolitiskt som framför allt i juridiskt avseende. Man måste givetvis vara medveten om att det alltid finns och kommer att finnas vissa begränsningar, som varje självständig stat i enlighet med sina mål ställer upp.

Finlands stadsförbund intar en allmänt positiv attityd till medlemsförslaget och framhåller härutöver följande:

1. Fördelningen av de kostnader som samarbetet medför måste särskilt utredas

2. Många av de åtgärder som nämns i medlemsförslaget är sådana att beslutanderätten i frågorna vilar på någon annan instans än kommunerna. Det är därför i huvudsak statliga tjänstemän som avgör vilka åtgärder som skall vidtas.

3. Då det gäller trafikförbindelser har det redan förekommit mycket samarbete i gränstrakterna i Finland, Sverige och Norge, antingen på kommunalt initiativ eller direkt mellan de statliga vägmyndigheterna och liknande myndigheter. Problem har inte förekommit mellan gränskommunerna, utan snarare mellan vissa av de statliga myndigheterna (t. ex. myndigheter som sköter flygtrafiken). När det gäller transporter föreligger redan nu i Finland den situation som förslaget anger: kommunerna kan inom sitt område bevilja undantag från tillåtna mått och vikter, t. ex. för fordon som följer grannlandets normer.

4. När man bedömer transporter (axeltryck, fordonslängd osv.) som går över gränserna är det givetvis nödvändigt att uppskatta vägnätets skick på vardera sidan om gränsen.

5. För skolornas del måste man särskilt utreda hur elevernas olika språkkunskaper inverkar, eller om det bör inrättas skolor med olika språk på vardera sidan om gränsen.

6. En sak som särskilt borde utredas är behovet av speciallagar utöver lagstiftningen om frikommuner. Genom speciallagar kunde man lösa t. ex. frågor som hänger samman med beskattningen i gränstrakter: med ett nytt system kan det behövas t. ex. skattelättnader.

7. Vissa av de bestämmelser som föreslås i medlemsförslaget kan vara omöjliga att tillämpa på ett gränsöverskridande "frikommunförsök" (t. ex. märkning av farligt gods och säkerhetsbestämmelser för transporter).

8. Om det tillsätts en projektgrupp bör det krävas att den sätter sig väl in i gränskommunernas utvecklingsplaner och i möjligheterna att samordna planer inom t. ex. turism, vägbyggnad, skolväsen och socialvård.

Finlands stadsförbund framhåller att erfarenheterna från försöket nogga bör utvärderas med hjälp av ett lämpligt uppföljningssystem. De enskilda nordiska länderna bör utan dröjsmål vidta behövliga lagstiftningsåtgärder.

Helsingfors den 8 juni 1987

Jussi-Pekka Alanen
Verkställande direktör

Matti Haapala
Avdelningschef

Norge

Norsk kommuneforbund:

Norsk kommuneforbund er positivt innstilt på et nordisk "frikommune" forsøk. En rekke av de eksempler som er nevnt i forslaget, er etter vår oppfatning positive tiltak. Effekten av de tiltak som er nevnt i forslaget, vil være av stor distriktspolitisk betydning. Dette kommer best til syne ved forenklingen for industrien, som forenklet transport, og bedre maskinutnyttelse over landegrensene.

Samordning på helse- og sosialsiden, samt på utdanningssiden, vil også få stor betydning i hvert enkelt lokalsamfunn.

I tillegg vil vi bemerke at vi er betenkt når det gjelder utvidet grensehandel ved momsfristak. Som et eksempel vil vi her nevne, at hvis en vare koster like mye i 2 naboland, vil det være en besparelse å hente ved å handle varen i nabolandet. Landets egne innbyggere må til nabolandet for å handle samme vare like billig. Det kan dessuten være et spørsmål om den grensehandelen bare vil begrense seg til nabokommunen. Ved å sette en eventuell begrensning i varens verdi, kan det være en løsning, men det rent spekulative i denne ordningen, vil være å handle enkeltvarer i flere butikker, enn å handle hele varer i en butikk (radio, TV og videoutstyr). Dette forslaget ser vi på som en legalisering av ulovlig grensehandel, og ikke som et frikommuneforsøk.

Under avsnittet om samferdsel, kommer det ikke bare kommunale hensyn inn, men også fylkeskommunale og statlige. Hvis det ved veiprojektene menes kommunale veier, vil omfanget bli meget begrenset. De veier som i hovedsak krysser våre riksgrenser, er fylkesveier, riksveier og Europaveier. Et forsøk på dette området, kan være aktuelt, men da i et begrenset omfang. Det vil ikke være de respektive kommuner, med fylkeskommunale og statlige etater som blir berørt. Samarbeide mellom respektive veikontorer om planer og prosjektering kan være nyttig, men vi ser store farer med forsøk på vedlikeholdssiden. Dette kan automatisk bli oppfattet fra enkelte politikere som en måte å spare driftsmidler på, ved å overlate ansvaret til respektive naboland om å overta det formelle ansvar for veivedlikeholdet. Et frikommuneforsøk vil bli meget omfattende da alle fylker langs riksgrensen blir berørt. Den administrative behandlingen blir ved fylkets veikontor og den politiske styring i samferdselstyret. Da kan det reises tvil om "grense" kommunene blir for fordelt.

Slik forslaget er utformet, ser det ut til at kommunene skal få generell "frikommune" status. Det kan skape en noe usikker framgangsmåte når forsøkene skal starte opp. Den sentrale styringsgruppen må ha oversikt over de forsøk som er igangsatt. Behovet for forsøk kan variere enormt, alt fra enkle samtaler til omfattende prosjekter. Det naturlige må derfor være at kommunene søker om fri status gjennom den planlagte prosjektgruppen. De nordiske land som har opprettet frikommuner, blir kontaktet gjennom

det Departement som har hovedansvar for frikommunene. Dette er nødvendig, da enkelte kommuner langs riksgrensen har "frikommune" status, og som referanse både skal bruke Kommunal- og arbeidsdepartementet i Norge på noen forsøk, og Nordisk Råd på andre forsøk. Det kan synes noe tungvint å være *en* frikommune og samordne prosjektene med *to* politiske instanser. (Til orientering berøres 4 norske kommuner av dette.) Vi fra vår side forutsetter at delegasjonene tar opp dette forholdet med KAD før saken endelig behandles i Nordisk Råd.

Slik forslaget er framsatt, er det all mulig grunn til å tro at en rekke forsøk blir iverksatt, og den erfaring vi har fra de eksisterende frikommuner er at det ved siden av fritak fra gjeldende lovverk også blir tatt opp problemstillinger i forhold til gjeldende avtaleverk. Slik frikommuneforsøket har vært praktisert, er det å bermerke at fristillingen kun gjelder for gjeldende lovverk. Men da tariffkomplekset ofte grenser opp til det lovverk det søkes fritak fra, samt at mange arbeidstakere blir berørt av prosjektet, mener vi at prosjektgruppen må utvides til å gjelde representanter fra LO (en fra hvert land).

Avslutningsvis vil vi bemerke at forsøksperioden på 10 år synes meget lang. En periode på 5 år er etter vår oppfatning nok.

Oslo, 26. mai 1987

Norsk kommuneforbund

Arne Grøttum

Thor Helm Hansen

Norske kommuners sentralforbund:

Norske kommuners sentralforbund ser forslaget om et "frikommuneforsøk" på tvers av riksgrensene i Norden først og fremst som et bidrag til å styrke og konkretisere det nordiske samarbeidet. Forslaget bygger på de samme målsettinger om fristilling og lokal tilpasning som ligger til grunn for det norske frikommuneforsøket – et forsøk Sentralforbundet medvirker aktivt i. Forsøk med fristilling av grensekommuner vil kunne gi disse kommunene bedre muligheter til en rasjonell ressursutnyttelse gjennom samordning og tilpasning til lokale forhold. En slik forsøksordning vil videre kunne representere en verdifull videreføring av de nasjonale frikommuneforsøkene.

På denne bakgrunn gir Norske Kommuners Sentralforbund sin støtte til hovedlinjene i det forslag som er framsatt. I den videre oppfølging bør det legges opp til en samordning med de nasjonale frikommuneordningene. Det vises i denne sammenheng til at flere av de norske frikommunene har

grenser mot nordiske naboland. Det er vesentlig at en eventuell nordisk frikommuneordning bygger videre på de erfaringer med fristilling fra overordnet regelverk som er høstet i de nasjonale forsøkene.

Oslo, 26 juni 1987

Øyvind Sørbrøden

Nils Fr. Wisløff

Sverige

Statens industriverk (SIND):

Statens industriverk (SIND) redovisade under 1984 ett antal studier om kommunernas engagemang på det näringspolitiska området. Visst samarbete mellan kommunerna kunde noteras.

På SIND bedrivs f. n. inga studier inom detta område.

SIND anser att i ett regionalpolitiskt perspektiv kan samarbete över riksgränserna många gånger vara ett utmärkt komplement eftersom det kan ge ändrade förutsättningar i förhållande till nationella lösningar.

Många gränskommuner är glest befolkade med de särförhållanden som följer därav. Genomgående gäller att näringslivets struktur i dessa kommuner omfattar få hållpunkter för spontan tillväxt. Ofta finns det en rikedom av uppslag och lösningar som präglar dessa kommuner. Ett utökat samarbete över riksgränserna bör ge en bredare bas och därmed större utsikter till än bättre resultat.

SIND anser att det av regionalpolitiska skäl är angeläget att utveckla nya samarbetsformer mellan kommuner, län och landsdelar. Nya samverkansmetoder är en förutsättning för att de regionalpolitiska intentionerna skall kunna förverkligas.

SIND är positivt till en ytterligare förstärkning av det gränskommunala samarbetet. SIND är självfallet berett att bidra med erfarenheter, kunskaper och andra resurser inom såväl det regional- som industripolitiska området.

Stockholm den 9 juni 1987

Göran Theolin

Kjell Bodvik

Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU):

Förslaget innebär en rekommendation om att Nordiska ministerrådet möjliggör för kommuner på båda sidor om en nationsgräns i Norden att delta i ett "frikommunförsök" som skulle pågå under en 10-årsperiod samt att en projektgrupp med representation från Nordiska rådet/Nordiska ministerrådet och de deltagande kommunerna (m. fl.) etableras. Dessa ges tillräckliga resurser för att utvärdera försöksverksamheterna och föreslå motsvarande förändringar i de nordiska ländernas lagar och regler.

En grundtanke i förslaget är att de deltagande kommunerna själva skall avgöra vilket samarbete som blir ömsesidigt givande. Det har därför inte varit möjligt att generellt ange vad samarbetet skall gälla eller vilka regler som inom ramen för försöksverksamheten skall förändras eller upphävas.

I Sverige pågår sedan 1984 en försöksverksamhet med ökat kommunalt självstyre i nio kommuner och tre landsting. Försöksverksamheten innebär att frikommunerna ges dispens från statliga regler för att bättre kunna anpassa verksamheten till lokala förhållanden och för att få till stånd en bättre samordning av den kommunala verksamheten. Syftet med det svenska "frikommunförsöket" är också att utveckla former för en bättre samverkan mellan kommunala och statliga organ.

Det svenska "frikommunförsöket" pågår till utgången av år 1988. Försöksverksamheten utvärderas kontinuerligt. Ett övergripande utvärderingsarbete pågår inom statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. Dessutom har socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, bostadsstyrelsen och riksrevisionsverket regeringens uppdrag att utifrån sina resp. verksamhetsområden utvärdera försöket. Under år 1988 avser regeringen förelägga riksdagen förslag som skall gälla för alla landets kommuner och landsting efter försöksperiodens utgång.

I flertalet nordiska länder har s. k. frikommunförsök startats. Innehållet i försöken varierar något från land till land men huvudmålet är detsamma – att undersöka om en viss minskning av den statliga styrningen medför större effektivitet och bättre lokal anpassning av den kommunala verksamheten. Initiativ har tagits till att få till stånd ett erfarenhetsutbyte över nationsgränserna.

I Sverige har intresset för "frikommunförsöken" varit mycket stort. Förväntningarna på de förändringar som försöken skulle leda till var stora men efter hand som försöksverksamheten fortlöpt har också problemen kommit fram. De har dels gällt det praktiska genomförandet av de förslag till dispenser från statliga regler som "frikommunerna" fört fram men också metodproblem i samband med det uppföljnings- och utvärderingsarbete som bedrivits parallellt.

ERU instämmer i bedömningen att den befolkning som bor och verkar längs gränserna mellan våra länder har, och alltid kommer att ha, problem

som inte gör sig gällande i övriga delar av Norden och att det därför kan vara särskilt angeläget med ett ökat samarbete över nationsgränserna i dessa regioner. ERU anser också att erfarenheterna från uppföljningarna av de nationella "frikommunförsöken" måste ligga till grund för ställningstagandet om inrättandet av frikommuner är den rätta tekniken för att lösa gränsregionernas speciella problem. Därför bör försök med frikommuner över riksgränserna i Norden startas tidigast när erfarenheterna från de nationella försöken systematiserats.

Stockholm den 15 juni 1987

Jan-Evert Nilsson

Kanslichef

Anna-Lena Ericsson

Länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON):

Länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON) har begärt in yttrande över förslaget från de länsstyrelser som i första hand kan antas komma att bli berörda av ett vidgat samarbete över riksgränserna.

Yttranden har kommit in från länsstyrelserna i Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Kopparbergs, Västerbottens och Norrbottens län. Länsstyrelsen i Jämtlands län kommer enligt uppgift att yttra sig direkt till Nordiska ministerrådet via det gränskommunala samarbetsprojektet Södra Försöksområdet. Yttranden har vidare på begäran av länsstyrelserna avgetts av Tanums, Strömstads, Arvika och Eda kommuner, Gränskommittén Östfold-Bohuslän samt tullkammaren i Karlstad. Vidare har Öresunds Kontakt gett in ett yttrande direkt till LON.

För egen del vill LON anföra följande. Materialet från länsstyrelserna visar att det pågår ett omfattande samarbete över riksgränserna inom olika områden och i skilda former med många goda erfarenheter. Utöver vad som framgår av yttrandena har LON erfarit att Mittnordenskommittén bl. a. tagit initiativ till bildandet av ett kontaktcenter med uppgift att förse kommunerna i Mittnorden med information som kan gagna och underlätta deras verksamhet inom främst näringslivsutvecklingen. Denna verksamhet beräknas kunna påbörjas under innevarande budgetår.

Redan inom ramen för gällande bestämmelser har sålunda lagts en god grund för ett ökat samarbete över riksgränserna. Ett frikommunförsök förutsätter emellertid ändringar i eller undantag från gällande nationell lagstiftning. Som framgår av remissyttrandena är man genomgående positiv till att en sådan försöksverksamhet kommer till stånd.

LON gör den bedömningen, att det finns mycket goda förutsättningar att utveckla samarbetet om kommunerna får större frihet att pröva olika

samarbetsformer och själva föreslå vilka regler som bör förändras eller upphävas under en försöksverksamhet. I den mån ett sådant försök skulle komma att kräva samordningsinsatser på regional nivå – till exempel på det sätt som nu skett – är LON beredd att medverka inom ramen för sin samordningsroll.

Solna den 16 juni 1987

Enligt LONs beslut

Kjell Närkhammar

Tulldirektionen Karlstads tullregion:

– – – och får meddela att lagar och förordningar som i grunden reglerar vår verksamhet är beslut tagna av regering och riksdag. Följdförfattningar har sedan tillkommit från olika myndigheter och verk. Tulldirektionen i Karlstad har därför regionalt ingen möjlighet att ändra nu gällande bestämmelser beträffande vår verksamhet.

Karlstad den 26 maj 1987

Tulldirektionen

Sven-Erik Larsson

Länsstyrelsen i Malmöhus län:

Skåne och Danmark har sedan gammalt historiska band som knyter samman regionen. Både på det kulturella och det näringslivsmässiga planet finns fortfarande många likheter. Härigenom har det naturligt bildats samarbete inom olika områden och i olika former, bl. a. inom ramen för Nordiska ministerrådet.

Inom ramen för Nordiska ministerrådets Ämbetsmannakommitté för Regionalpolitik, NÄRP, finns två gränsregionala samarbetsområden mellan Danmark och Skåne; NÄRPs Öresundsgrupp och Bornholm/ Sydöstra Skåne. Länsstyrelsen i Malmöhus län är representerad i båda dessa grupper.

NÄRPs Öresundsgrupp verkar sedan 1976 för att stärka och bygga ut det näringslivsmässiga, sociala och kulturella samarbetet mellan Skåne och Själland. Sedan 1981 finns inom ramen för Öresundsgruppens verksamhet även en regional informations- och kontaktförmedlingsfunktion – Öre-

sunds Kontakt – som bl. a. gett ut ett antal publikationer, bland vilka kan nämnas "Norden som hjemmemarked", "Varor över Sundet – og tilbage igen", "Öresund runt på cykel" – alla i syfte att förbättra samarbetet i Öresundsregionen och öka förståelsen inom olika områden. I Öresundsgruppen sitter tjänstemän från olika myndigheter på båda sidorna om sundet.

Det gränsregionala samarbetet mellan *Bornholm och Sydöstra Skåne* som funnits sedan 1979 omfattar kommunerna Simrishamn, Tomelilla, Skurup, Ystad och Sjöbo i Skåne samt Bornholm med sina fem kommuner i Danmark. Målsättningen med samarbetet är att medverka till att minska landsgränsens barriärfunktion genom förbättrade kommunikationer, mindre administrativa hinder, information och samverkan för att främja ekonomi och sysselsättning. Stygruppen består av såväl politiker som tjänstemän.

Andra former för samverkan är exempelvis *Öresundsrådet* som är en sammanslutning av danska och svenska kommunalpolitiker från Öresundskommunerna för att tillvarata olika gemensamma intressen särskilt inom miljö- och kulturområdet. Öresundsrådet har funnits sedan 1964 och är representerade i NÄRPs Öresundsgrupp. Vidare finns en *Öresundskommission* för miljöfrågor i Öresund och ett *samarbete inom fredsräddningstjänsten*. Samarbetet mellan universiteten i Lund och Köpenhamn håller på att förstärkas ytterligare genom att man planerar tillsättning av en gemensam kontaktsekreterare.

Enligt länsstyrelsens uppfattning bör alla möjligheter till samverkan över landsgränserna mellan Danmark och Skåne tas tillvara. Frikommunförsök mellan kommuner i Danmark och Sverige kan därför ses som ytterligare ett led i en sådan samverkan. Dock bör enligt länsstyrelsens uppfattning en sådan samverkan ske i nära kontakt med redan pågående gränsregionala projekt.

Malmö den 1 juni 1987

L Linder-Aronson

Anita Frankel

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län:

Enligt förslaget om frikommunförsök hindras samarbetet mellan kommuner i olika nordiska länder av olikheter i nationella regler och bestämmelser. Förslaget innebär att kommuner skulle få utforma sitt gränssamarbete utan att behöva ta hänsyn till de hinder för samarbetet som nationsgränsen normalt innebär. Enligt förslaget skall de deltagande kommunerna

själva avgöra vilka områden för samarbete som blir ömsesidigt givande i en försöksverksamhet med frikommuner över gränsen. Som exempel på frikommunsamarbete nämns turismnäringen, kommunikationerna, skolområdet, äldreomsorg och barnomsorg, hälsovårdsområdet, transportsidan och gränshandeln. Hushåll i gränsregionerna men framförallt företagen skulle kunna dra fördelar av frikommuner över gränsen.

Inom länet finns goda erfarenheter av samarbete över gränsen, mot Norge. Gränskommitten Östfold-Bohuslän bildades år 1980. Kommittén följer utvecklingen i gränsregionen och tar initiativ till samarbete. Gränsregionens resurser betraktas som gemensamma så långt möjligt. I kommittén ingår de norska kommunerna Halden, Fredrikstad, Sarpsborg och Östfold fylkeskommun samt de svenska kommunerna Strömstad och Tanum och fr. o. m. våren 1987 även kommunerna i Uddevallaregionen dvs. Munkedal, Sotenäs, Lysekil och Uddevalla.

Exempel på pågående samarbetsprojekt i gränskommitténs regi kan hämtas från turistområdet där en gemensam norsk-svensk informationscentral – Sveno E6 – byggs vid Svinesundsbron. I gränskommitténs regi har även en gränspendlarbroschyr upprättats. Man har också informationsmöten med vägmyndigheterna i regionen angående behov av förbättrad standard på Europaväg 6. Ytterligare aktiviteter i gränskommitténs regi berör utbildningssamverkan, frågor om samutnyttjande och tullfrågor. Aktuella framtida projekt är ett båtprogram för fritidsbåtlivet och gemensamma företagskataloger över gränsen.

Gränskommittén är i sitt yttrande positiv till att ett frikommunförsök över riksgränsen kommer till stånd. Även kommunerna Tanum och Strömstad tillstyrker förslaget. Tulldirektionen i Karlstads tullregion konstaterar i sitt yttrande att de inte har några möjligheter att regionalt ändra de lagar och förordningar som gäller för tullverksamheten.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län instämmer i de positiva reaktioner som kommit från länets nordligaste kommuner och från gränskommittén. Ett frikommunförsök över riksgränsen kan bidra till att ytterligare stärka samarbetet över gränsen. Vi tillstyrker således förslaget och förutsätter att de regler som i nuläget lägger hinder för delar av gränssamarbetet ges regionala undantag så att t.ex. även tullverksamheten har möjligheter att delta i ett frikommunförsök.

Vad gäller området för frikommunförsök har gränskommittén förordat hela sitt nya medlemsområde dvs. inom Sverige kommunerna Strömstad, Tanum, Sotenäs, Munkedal, Lysekil och Uddevalla. Att gränskommittén sedan våren 1987 har utökats med de sydligare av dessa kommuner är naturligt. Det blir då en bättre balans inom gränskommitténs verksamhet med invånarmässigt mera likställda regioner på båda sidor gränsen.

I föreliggande förslag betr. frikommunförsök över riksgränsen förordar länsstyrelsen emellertid att, på den svenska sidan, enbart kommunerna Strömstad och Tanum omfattas av försöket. Dessa kommuner gränsar till

Norge och bör ha mest praktisk nytta av ett frikommunförsök. Kommunerna har varit med i gränskommittén sedan dess verksamhet inleddes och har goda erfarenheter av praktiskt gränssamarbete. De har också hunnit uppleva förevarande svårigheter i arbetet och bör ha lätt att se vilka delområden som lämpligast behöver bearbetas. Även ifråga om vilka regler som kan behöva luckras upp bör dessa kommuner ha goda möjligheter att komma med förslag. Om frikommunförsöket över riksgårnsen ger bra erfarenheter bör det successivt kunna utvidgas även till övriga kommuner inom gränskommitténs verksamhetsområde.

Göteborg den 11 juni 1987

Ulf Thuresson

Lisbeth Torring

Länsstyrelsen i Värmlands län:

Länsstyrelsen har med intresse tagit del av medlemsförslaget om "frikommunförsök" över riksgårnserna i Norden. Enligt länsstyrelsens mening fäster förslaget uppmärksamhet på gränsregionernas speciella situation. Det är i dessa regioner som det nordiska samarbetets framgångar eller brist på framgångar blir mest tydliga. Det är också i dessa regioner som olikheterna i de olika ländernas regelsystem blir mest märkbara. Säkerligen är det också så att utbyggnaden av den offentliga sektorn och olika regelverk har gjort de nordiska länderna mer olika varandra. Problemen med den karaktär av vardagliga kontakter som förekommer eller som skulle kunna förekomma i gränsregionerna har därför mer sin orsak i skilda regelsystem än i "gränsregler" som sådana. Samtidigt har kanske just förutsättningarna för det slag av speciella kontakter som förekommer i gränsregionerna som pendling, gränshandel etc. inte fått tillräcklig uppmärksamhet inom det nordiska samarbetet. Länsstyrelsen har för sin del i andra sammanhang framhållit betydelsen av särlösningar för gränsregionerna. Medlemsförslaget om "frikommunförsök" är därför av stort intresse.

Länsstyrelsen har från tid till annan varit nära involverad i det gränskommunala samarbete, som har bedrivits med olika intensitet i den s. k. ARKO-regionen (Arvika-Kongsvingerregionen) sedan slutet av 1960-talet. De värmländska kommuner som ingår i ARKO-samarbetet är Arvika och Eda. Samarbetet har under de (ca) tio senaste åren bedrivits med stöd från Nordiska ministerrådet (Nordiska ämbetsmannakommittén för regionalpolitik). ARKO-regionen var en av de första samarbetsregionerna som kom ifråga för sådant nordiskt stöd. Samarbetet drivs sedan några år tillbaka i

kommunal regi. Inom ARKO-samarbetet finns således en lång erfarenhet av gränssamarbete. Inom ramen för samarbetet har problemen med olikheter i regelverk uppmärksammats vid olika tidpunkter och på olika sätt. Bl. a. har en broschyr om regler vid gränspendling utarbetats och senare en ARKO-pärm eller snarare ett uppslagsverk om regelsystemen vad gäller bostäder, arbetsmarknad, sjukvård etc. tagits fram. Eftersom reglerna inte har kunnat ändras har det ansetts viktigt att ändå lära sig dem. Inom samarbetets ram har också försök gjorts att etablera samarbete inom utbildningsområdet, kulturområdet och inom näringslivsområdet m. m. med blandat resultat.

Tanken på att inom ARKO-samarbetets ram pröva möjligheterna till en samverkan i fria och annorlunda former har funnits. Tanken på ARKO-regionen som en försöksregion "utan gräns" har dock inte konkretiserats. Kanske är en orsak till detta en förutfattad mening om svårigheterna att vinna gehör för en sådan tanke. Medlemsförslaget om "frikommunförsök" stämmer således väl in på de tankegångar som tidigare funnits inom ARKO-samarbetet. Från Eda och Arvika kommuners sida finns också ett intresse för och vilja att delta i ett "frikommunförsök". Säkerligen kan man utgå ifrån att intresse och vilja också finns på norsk sida.

Enligt länsstyrelsens mening bör det vara naturligt att ett nordiskt "frikommunförsök" förläggs till ARKO-regionen. Länsstyrelsen vill dock samtidigt fästa uppmärksamheten på att ett helhjärtat engagemang i ett sådant försök säkerligen kräver speciella resurser. Det bör därför vara naturligt att man i samband med ett eventuellt beslut om ett nordiskt "frikommunförsök" också avsätter speciella medel för försökets genomförande.

Karlstad den 11 juni 1987

Rune Beckman

Bengt Dahlgren

Länsstyrelsen i Kopparbergs län:

Länsstyrelsen vill inledningsvis påpeka att ingen av länets kommuner deltar i den försöksverksamhet med frikommuner som pågår i olika delar av landet. Länsstyrelsen och länets kommuner har därför ingen egen direkt erfarenhet av frikommunverksamhet som sådan.

Samarbete och andra former av kontakter över riksgränsen förekommer i betydande omfattning mellan Malungs och Älvdalens kommuner i Sverige och Trysil och Engerdals kommuner i Norge.

Länsstyrelsen har med anledning av denna remiss inhämtat underlag rörande samarbetet mellan Malungs och Trysils kommuner. Av detta framgår att samarbete förekommer sedan lång tid tillbaka inom skolans område. Samarbete förekommer även inom äldreomsorgen, sjukvården och fjällräddningen. Intresse finns för samarbete inom barnomsorgen och inom räddningstjänsten. Inom kulturområdet finns ett samarbete sedan 25 år tillbaka med bl. a. bokbyten och regelbundna sammankomster för bibliotekspersonal.

Länsstyrelsen sammanträffar för sin del minst en gång årligen med fylkesmannen i Hedmarks fylke. Samarbetet och informationsutbyte mellan länsstyrelsen och fylkesmannen omfattar framför allt naturvårdsfrågor.

Erfarenheterna av det samarbetet som nu förekommer över riksgränsen är enbart goda. Malungs och Älvdalens kommuner eftersträvar ett ökat samarbete över riksgränsen.

Inom skolans område har Malungs och Trysils kommuner gjort försök att bilda norsk-svenska elevområden i gränstrakternas glesbygder. Dessa försök har emellertid hejdats av bl. a. administrativa hinder. Det finns mot den bakgrunden skäl att räkna med stort intresse i kommunerna för en försöksverksamhet som skapar förutsättningar för ett ökat samarbete över riksgränsen.

Länsstyrelsen känner sympati för det förslag som väckts inom Nordiska rådet. Förslaget redovisar flera områden inom vilka ett närmare samarbete skulle kunna vara av stor betydelse för kommuner för båda sidor om riksgränsen. Länsstyrelsen anser det värdefullt att formerna för samarbete mellan kommunerna kring riksgränserna förnyas och utvecklas i frikommunförsök.

Vid riksgränserna möts på ett dramatiskt sätt olika administrativa, ekonomiska och sociala system. För människorna i gränsbygder framstår förmodligen just riksgränserna ofta som en godtycklig administrativ skiljelinje. Frikommunförsök över riksgränserna rymmer därför förmodligen minst lika stora utvecklingsmöjligheter som andra former av frikommunverksamhet.

Av stor betydelse för genomförandet av sådana försök är att de genomförs från realistiska utgångspunkter och förväntningar. En försöksverksamhet kommer förmodligen att visa att riksgränserna ibland är ofrånkomliga som skiljelinjer mellan olika nationella administrativa system. Den insikten bör emellertid inte hindra den föreslagna försöksverksamheten.

Falun den 20 maj 1987

Åke Etsare

Lars Beijer

Länsstyrelsen i Västerbottens län:

I Västerbotten pågår ett samarbete över riksgårnsgränsen med i första hand Finland. En särskild grupp, Kvarkenrådet, arbetar med samarbetsfrågorna. Det föreslagna frikommunförsöket har behandlats i Kvarkenrådets arbetsutskott och yttrande har avlämnats.

Länsstyrelsen i Västerbotten, som är representerad i Kvarkenrådet, ansluter sig till det yttrande som Kvarkenrådet enat sig om (*se ovan*).

Umeå den 11 juni 1987

Harald Frisendahl

Gustav Israelsson

Länsstyrelsen i Norrbottens län:

I dag bedrivs ett omfattande regionalpolitiskt samarbete mellan länen på Nordkalotten. Gränskommunerna samarbetar inom en rad olika samhällsområden för att förbättra samhällsservicen för gränsinvanarna. Det sociala och kulturella samarbetet är genuint förankrat på Nordkalotten. Men social och kulturell välfärd förutsätter ekonomiskt samarbete.

Genom deltagandet i Nordkalottkommitténs verksamhet vill länsstyrelsen utveckla det regionalpolitiska samarbetet på Nordkalotten.

Genom en rad olika initiativ har Nordkalottkommittén försökt förbättra infrastrukturen på Nordkalotten för att därigenom åstadkomma bättre utvecklingsbetingelser för företagssamma på Nordkalotten.

Handeln över riksgårnsgränserna på Nordkalotten är fortfarande blygsam, sett i relativa termer. Orsakerna till detta är många. En orsak är de historiska betingelser som konstruerat nuvarande handelsstruktur. Andra orsaker kan sökas i nuvarande tekniska och byråkratiska handelshinder – de s. k. tariffära handelsåtgärderna som i många fall försvårar eller hindrar nordkalotthandeln. Det nordiska samarbetet inom handel och industri kan öka väsentligt. Till stor del kommer denna ökning att ske genom småföretagens utökning av sin lokala marknad till en hemmamarknad som omfattar hela Norden. Det är också under detta tema som Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet arbetar, Norden som hemmamarknad. Vägen till målet är minskad protektionism mellan länderna och avskaffande av de mest svårbemästrade handelshindren.

Nordkalottkommittén har i skrivelse (86-05-13) till regeringarna i Sverige, Norge och Finland redovisat sina principiella synpunkter beträffande handelsutbytet på Nordkalotten. I skrivelsen föreslår Nordkalottkommittén

- att Nordkalotten bör utses till försöksområde för friare handel
- att all produktion på Nordkalotten skall kunna fritt avsättas i de tre nordiska länderna Sverige, Norge och Finland
- att en friare handel bör även omfatta transportsystemet och innefatta försök till enhetliga bestämmelser inom hela denna sektor.

För närvarande pågår inventeringar i de tre nordiska länderna för att kartlägga handelshinder. Enligt länsstyrelsens uppfattning är det angeläget att inventeringarna följs upp med praktiska försök, där Nordkalotten skulle kunna utgöra ett naturligt område för en sådan försöksverksamhet.

Luleå den 10 juni 1987

Curt Boström

Brynolf Tjärner

Svenska kommunförbundet:

Styrelsen anser det viktigt att den kommunala verksamheten ges möjlighet att fungera på ett effektivt och för medborgarna väl fungerande sätt. Styrelsen försöker därför att minska den statliga detaljregleringen inom det kommunala verksamhetsfältet. Den statliga styrningen av kommunerna bör ske i form av målangivelser kombinerat med resursfördelning.

Förslaget om "Frikommunförsök" över riksgränserna i Norden berör såväl kommunernas som statens och andras verksamhetsområden. Styrelsen, som begränsar sitt yttrande till att avse den kommunala delen, anser att det är värdefullt att ytterligare insatser görs för att ta bort onödiga detaljregler som kan hindra kommunernas agerande. Medlemsförslaget är således helt i linje med styrelsens uppfattning på detta område.

Om en minskad detaljreglering måste föregås av försöksverksamhet är däremot inte helt säkert. Enligt styrelsens mening borde först en samlad insats göras för att se över det aktuella frågeområdet. En sådan genomgång skulle kanske ge svaren på de flesta av de aktualiserade frågorna. Om det därefter skulle kvarstå lämpliga områden för försöksverksamhet, förutsätter styrelsen, att den utformas så att de kommuner som så önskar kan delta i den.

Stockholm den 12 juni 1987

Svenska kommunförbundet

Ingrid Zetterström

Landstingsförbundet:

Nationsgränserna i Norden kan självfallet innebära problem när det gäller att på bästa sätt använda de samlade resurserna. Särskilt tydligt blir detta förhållande för gränsborna. Det finns redan idag flera exempel på samarbete över gränserna för att i görligaste mån försöka begränsa de problem som nationsgränserna annars skulle ha inneburit.

Styrelsen ser positivt på ett utökat samarbete över nationsgränserna i Norden. Förbundsstyrelsen har tidigare i yttranden över medlemsförslag som väckts i Nordiska rådet om samarbete i olika frågor uttryckt sin positiva inställning. Senast gällde det förslag om ökat hälsopolitiskt samarbete och om nordiskt samarbete i kommunsektorn.

Många av de konkreta områden för samverkan som tas upp i medlemsförslaget svarar kommuner och landsting för. I styrelsens yttrande 1986.12.11 till Nordiska rådets svenska delegation över medlemsförslag om nordiskt samarbete i kommunsektorn förde styrelsen fram tanken på ett fastare samarbete inom kommunsektorn. Enligt förbundsstyrelsen skulle de frågor som nu aktualiseras passa väl in i det sammanhanget. Om det är just genom "frikommunförsök" över riksgränserna eller på något annat sätt som en ökad samverkan skall möjliggöras bör alltså diskuteras vidare.

Stockholm den 11 juni 1987

Landstingsförbundet

Gunnar Hofring

Walter Slunge

Centralorganisationen SACO/SR:

SACO/SR har sedan ett par år fortlöpande följt det svenska frikommunförsöket. Erfarenheterna från detta är med några få undantag goda. De negativa erfarenheterna rör bland annat frågor om behörighetsvillkor och tillsättningsfrågor inom sjuk- och tandvård. Några begränsningar i gällande regler i denna typ av frågor bedömer SACO/SR inte är aktuella inom ramen för ett eventuellt "frikommunförsök" enligt förslagsställarna.

SACO/SR är positiv till förslaget att underlätta för gränslandskommunernas samarbete. SACO/SR vill dock framhålla att tanken om "frikommunförsök" bör föranleda en prövning om inte gränssamarbetet borde kunna vidgas till att omfatta inte bara kommuner utan även andra sektorer. Därmed skulle "frizoner" kunna bli aktuella.

SACO/SR tillstyrker förslaget om att införa någon form av "frikommunförsök" i Norden. Inte minst därför att alla försök som handlar om bättre

service till och valfrihet för medborgarna är mål som SACO/SR:s medlemmar är beredda att verka för.

Stockholm den 17 juni 1987

Centralorganisationen SACO/SR

Lars Rydell

Lennart Hallebrant

Landsorganisationen i Sverige har i skrivelse den 25 juni 1987 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Arvika kommun:

— — — Länsstyrelsen i Värmlands län har härefter funnit skäl att inhämta synpunkter från Arvika och Eda kommuner (*se Bihang 1 och 2*).

Näringslivsfunktionen inom Arvika kommun behandlade förslaget vid sin arbetsträff den 13 maj 1987 och fann det mycket intressant för Arvikas och ARKOs del. Härefter har även underhandskontakter tagits med Eda kommun, som för sin del även uttryckt intresse för förslaget.

De frågor som förslaget tar upp ligger helt i fas med ARKO-samarbete som pågår mellan Arvika och Eda kommuner i Sverige och Eidskog, Kongsvinger, Grue och SörOdal kommuner i Norge, dvs. hela ARKO-regionen. Ett frikommunförsök för gränssamarbetet inom ARKO-regionen, vari regionen/kommunerna skulle kunna få utforma sitt samarbete utan att behöva ta hänsyn till de hinder för samarbetet som nationsgränsen normalt innebär, skulle medföra en vitalisering av samarbetet.

Mot bakgrund av ovanstående vill näringslivssekretariatet föreslå kommunstyrelsens arbetsutskott att meddela länsstyrelsen i Värmlands län att Arvika kommun är mycket intresserad av att delta i ett frikommunförsök över riksgränsen med samtliga ARKO-kommuner som deltagande.

Arvika den 21 maj 1987

Administrativa kontoret
Näringslivssekretariatet

Bengt Andersson
Näringslivssekreterare

*BIHANG 1***Utdrag ur sammanträdesprotokoll 1987-05-25, Arvika kommun***Förslag om frikommunförsök över gränserna*

Länsstyrelsens organisationsnämnd (LON) har överlämnat ett förslag om frikommunförsök från Nordiska Rådet på remiss till bland andra länsstyrelsen i Värmlands län. Länsstyrelsen i Värmlands län har härefter funnit skäl att inhämta synpunkter från Arvika och Eda kommuner.

I skrivelse från näringslivssekretariatet den 21 maj 1987 betonas att de frågor som förslaget tar upp är mycket intressanta för det ARKO-samarbete som pågår mellan Arvika och Eda kommuner i Sverige och Eidskog, Kongsvinger, Grue och SörOdal kommuner i Norge, dvs. hela ARKO-regionen. Ett frikommunförsök för gränssamarbetet inom ARKO-regionen, vari regionen/kommunerna skulle kunna få utforma sitt samarbete utan att behöva ta hänsyn till de hinder för samarbetet som nationsgränsen normalt innebär, skulle medföra en vitalisering av samarbetet.

Näringslivssekretariatets förslag till kommunstyrelsens arbetsutskott:

Länsstyrelsen i Värmlands län meddelas att Arvika kommun är mycket intresserad av att delta i ett frikommunförsök över riksgränsen med samtliga ARKO-kommuner som deltagande.

Arbetsutskottets beslut:

Enligt näringslivssekretariatets förslag.

*BIHANG 2***Utdrag ur sammanträdesprotokoll 1987-05-20, Eda kommun***Yttrande över förslag till frikommunförsök över riksgränsen*

Till Nordiska rådet lämnas ett förslag beträffande frikommunförsök över riksgränserna i Norden. Inför den fortsatta behandlingen har rådet begärt att länsstyrelserna skall yttra sig över förslaget. Med anledning härav har länsstyrelsen i Värmlands län gett kommunen tillfälle att yttra sig över ärendet.

Arbetsutskottet konstaterar att det inom ramen för ARKO-samarbetet har diskuterats de olika problem och hinder som riksgränsen i sig innebär och hur man skall kunna finna möjligheter till att underlätta för medborgarna på respektive sida om gränsen samt företagen att umgås och samarbeta. Kommunen är därför självklart positiv till att frikommunförsök kommer till stånd. Det vore naturligt med ett frikommunförsök inom ARKO-regionen med hänsyn till att det redan pågår ett intimt samarbete och de naturliga kontaktytorna redan är etablerade mellan kommunerna i ARKO-regionen.

Arbetsutskottet beslutar

att tillstyrka förslaget om frikommunförsök över riksgränserna i Norden, samt

att meddela länsstyrelsen att kommunen är positiv till att frikommunförsök etableras inom Värmlands län och att kommunen är beredd att ställa upp som frikommun.

Strömstads kommun:

Strömstads kommun deltar sedan 1981 i praktiskt gränssamarbete genom gränskommittén Östfold–Bohuslän. En viktig del av gränskommitténs verksamhet har varit och är att så långt möjligt minska eller undanröja de hinder som de båda ländernas olika regler utgör för verksamhet i gränsregionen.

Föreliggande förslag överensstämmer helt med det synsätt som genomsyrar gränssamarbetet, nämligen att gränskommunerna utgör *ett* verksamhetsområde för invånarna i området. De punkter som nämns i förslaget överensstämmer till stor del med de erfarenheter som Strömstads kommun har beträffande hinder för en ytterligare förbättrad verksamhet i gränsregionen.

Strömstads kommun vill å det varmaste tillstyrka förslaget.

Strömstad den 1 juni 1987

Torsten Torstensson
Kommunstyrelsens ordförande

Clas Hardebäck
Kommunsekreterare

Tanums kommun:

Tanums kommun, som är Bohusläns största kommun till ytan, är en utpräglad glesbygdskommun med näringslivstraditioner från jordbruk, skogsbruk och fiske. I kommunen finns inom skolväsendet endast låg-, mellan- och högstadium. Gymnasieskola och högskola saknas helt.

Tanums kommun gör stora ansträngningar för att utveckla näringslivet i kommunen.

För utveckling av bl. a. näringsliv och skolväsende är det viktigt att gränskommunerna både i Sverige och Norge kan betraktas som en region. Kommunerna kan då dra ömsesidig nytta av varandra. Det är därför viktigt att man strävar efter att få bort de hinder som nationsgränsen utgör.

Ett frikommunsförsök enligt nu föreslagna modell kan komma att få mycket positiva effekter för Tanums kommun för bl. a. näringsliv, turism och tillgång till arbetskraft.

Tanums kommun tillstyrker därför förslaget till frikommunsförsök över riksgränserna i Norden.

Tanum den 3 juni 1987

Kansliavdelningen
Henry Carlsson
Kommunstyrelsens ordförande

Ulf Björkman
Kanslichef

*BILAGA 2***I efterhand inkommet yttrande****Danmark****Helsingør byråd:**

Forslaget har været drøftet blandt forvaltningscheferne. Visse af de eksempler, der er nævnt i forslaget, findes at være særligt relevante for Helsingør. Det gælder turisterhvervet og kommunikation.

Med hensyn til "trafikkommunikation" har kommunen allerede i dag et tæt samarbejde med Helsingborg kommune og de respektive ministerier og styrelser (DSB og SJ).

Også på det turistmæssige område er der et vist samarbejde, som dog formentlig kunne udbygges. Men vi finder ikke, at dette nødvendiggør en særlig "frikommuneordning".

På det erhvervsmæssige område som helhed er der fornylig etableret et samarbejde gennem kommunens erhvervsråd. Ud over de toldmæssige barrierer ses der ikke på nuværende tidspunkt at være sådanne blokeringer for en udvikling af samarbejdet, der kunne hæves ved en "frikommuneordning".

Endelig er der kontaktflader på social- og undervisningsområdet. Heller ikke her ses at være lovmæssige hindringer for en evt. udbygning af samarbejdet inden for det niveau, som synes realistisk. Hvad specielt angår videregående uddannelser, nyder Helsingør jo fordel af at være beliggende i hovedstadsområdet med det store og brede tilbud af uddannelsesmuligheder.

Helsingør kommune ser derfor ikke grundlag for at indgå i frikommuneforsøg over landegrænsen.

Helsingør, den 3. september 1987

Knud Axelsen
Borgmester

Flemming Jensen
Kommunaldirektør

